ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଅଭିଧମ୍ମପିଟକେ

ଅଟ୍ଠସାଲିନୀ ନାମ

ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣୀ-ଅଟ୍ଠକଥା

ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥା

କରୁଣା ୱିଯ ସତ୍ତେସୁ, ପଞ୍ଞା ଯସ୍ସ ମହେସିନୋ;

ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମେସୁ ସବ୍ବେସୁ, ପୱତ୍ତିତ୍ଥ ଯଥାରୁଚି।

ଦଯାଯ ତାଯ ସତ୍ତେସୁ, ସମୁସ୍ସାହିତମାନସୋ;

ପାଟିହୀରାୱସାନମ୍ହି, ୱସନ୍ତୋ ତିଦସାଲଯେ।

ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକମୂଲମ୍ହି, ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲନାମକେ;

ସିଲାସନେ ସନ୍ନିସିନ୍ନୋ, ଆଦିଚ୍ଚୋୱ ଯୁଗନ୍ଧରେ।

ଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସେହି, ଦସହାଗମ୍ମ ସବ୍ବସୋ;

ସନ୍ନିସିନ୍ନେନ ଦେୱାନଂ, ଗଣେନ ପରିୱାରିତୋ।

ମାତରଂ ପମୁଖଂ କତ୍ୱା, ତସ୍ସା ପଞ୍ଞାଯ ତେଜସା;

ଅଭିଧମ୍ମକଥାମଗ୍ଗଂ, ଦେୱାନଂ ସମ୍ପୱତ୍ତଯି।

ତସ୍ସ ପାଦେ ନମସ୍ସିତ୍ୱା, ସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସିରୀମତୋ;

ସଦ୍ଧମ୍ମଞ୍ଚସ୍ସ ପୂଜେତ୍ୱା, କତ୍ୱା ସଙ୍ଘସ୍ସ ଚଞ୍ଜଲିଂ।

ନିପଚ୍ଚକାରସ୍ସେତସ୍ସ, କତସ୍ସ ରତନତ୍ତଯେ;

ଆନୁଭାୱେନ ସୋସେତ୍ୱା, ଅନ୍ତରାଯେ ଅସେସତୋ।

ୱିସୁଦ୍ଧାଚାରସୀଲେନ, ନିପୁଣାମଲବୁଦ୍ଧିନା;

ଭିକ୍ଖୁନା ବୁଦ୍ଧଘୋସେନ, ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଅଭିଯାଚିତୋ।

ଯଂ ଦେୱଦେୱୋ ଦେୱାନଂ, ଦେସେତ୍ୱା ନଯତୋ ପୁନ;

ଥେରସ୍ସ ସାରିପୁତ୍ତସ୍ସ, ସମାଚିକ୍ଖି ୱିନାଯକୋ।

ଅନୋତତ୍ତଦହେ କତ୍ୱା, ଉପଟ୍ଠାନଂ ମହେସିନୋ;

ଯଞ୍ଚ ସୁତ୍ୱାନ ସୋ ଥେରୋ, ଆହରିତ୍ୱା ମହୀତଲଂ।

ଭିକ୍ଖୂନଂ ପଯିରୁଦାହାସି, ଇତି ଭିକ୍ଖୂହି ଧାରିତୋ;

ସଙ୍ଗୀତିକାଲେ ସଙ୍ଗୀତୋ, ୱେଦେହମୁନିନା ପୁନ।

ତସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରଞାଣେହି, ଓଗାଢହସ୍ସ ଅଭିଣ୍ହସୋ;

ନାନାନଯୱିଚିତ୍ତସ୍ସ, ଅଭିଧମ୍ମସ୍ସ ଆଦିତୋ।

ଯା ମହାକସ୍ସପାଦୀହି, ୱସୀହିଟ୍ଠକଥା ପୁରା;

ସଙ୍ଗୀତା ଅନୁସଙ୍ଗୀତା, ପଚ୍ଛାପି ଚ ଇସୀହି ଯା।

ଆଭତା ପନ ଥେରେନ, ମହିନ୍ଦେନେତମୁତ୍ତମଂ;

ଯା ଦୀପଂ ଦୀପୱାସୀନଂ, ଭାସାଯ ଅଭିସଙ୍ଖତା।

ଅପନେତ୍ୱା ତତୋ ଭାସଂ, ତମ୍ବପଣ୍ଣିନିୱାସିନଂ;

ଆରୋପଯିତ୍ୱା ନିଦ୍ଦୋସଂ, ଭାସଂ ତନ୍ତିନଯାନୁଗଂ।

ନିକାଯନ୍ତରଲଦ୍ଧୀହି, ଅସମ୍ମିସ୍ସଂ ଅନାକୁଲଂ;

ମହାୱିହାରୱାସୀନଂ, ଦୀପଯନ୍ତୋ ୱିନିଚ୍ଛଯଂ।

ଅତ୍ଥଂ ପକାସଯିସ୍ସାମି, ଆଗମଟ୍ଠକଥାସୁପି;

ଗହେତବ୍ବଂ ଗହେତ୍ୱାନ, ତୋସଯନ୍ତୋ ୱିଚକ୍ଖଣେ।

କମ୍ମଟ୍ଠାନାନି ସବ୍ବାନି, ଚରିଯାଭିଞ୍ଞା ୱିପସ୍ସନା;

ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ପନିଦଂ, ଯସ୍ମା ସବ୍ବଂ ପକାସିତଂ।

ତସ୍ମା ତଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱାନ, ସକଲାଯପି ତନ୍ତିଯା;

ପଦାନୁକ୍କମତୋ ଏୱ, କରିସ୍ସାମତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ।

ଇତି ମେ ଭାସମାନସ୍ସ, ଅଭିଧମ୍ମକଥଂ ଇମଂ;

ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତା ନିସାମେଥ, ଦୁଲ୍ଲଭା ହି ଅଯଂ କଥାତି।

ନିଦାନକଥା

ତତ୍ଥ କେନଟ୍ଠେନ ଅଭିଧମ୍ମୋ? ଧମ୍ମାତିରେକଧମ୍ମୱିସେସଟ୍ଠେନ। ଅତିରେକୱିସେସତ୍ଥଦୀପକୋ ହେତ୍ଥ ‘ଅଭି’-ସଦ୍ଦୋ। ‘‘ବାଳ୍ହା ମେ ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା ଅଭିକ୍କମନ୍ତି ନୋ ପଟିକ୍କମନ୍ତି’’ (ମ। ନି। ୩।୩୮୪; ସଂ। ନି। ୫।୧୯୫) ‘‘ଅଭିକ୍କନ୍ତୱଣ୍ଣା’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୧-୨) ୱିଯ। ତସ୍ମା ଯଥା ସମୁସ୍ସିତେସୁ ବହୂସୁ ଛତ୍ତେସୁ ଚେୱ ଧଜେସୁ ଚ ଯଂ ଅତିରେକପ୍ପମାଣଂ ୱିସେସୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନଞ୍ଚ ଛତ୍ତଂ, ତଂ ‘ଅତିଛତ୍ତ’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଯୋ ଅତିରେକପ୍ପମାଣୋ ନାନାୱିରାଗୱଣ୍ଣୱିସେସସମ୍ପନ୍ନୋ ଚ ଧଜୋ ସୋ ‘ଅତିଧଜୋ’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଯଥା ଚ ଏକତୋ ସନ୍ନିପତିତେସୁ ବହୂସୁ ରାଜକୁମାରେସୁ ଚେୱ ଦେୱେସୁ ଚ ଯୋ ଜାତିଭୋଗଯସୈସ୍ସରିଯାଦିସମ୍ପତ୍ତୀହି ଅତିରେକତରୋ ଚେୱ ୱିସେସୱନ୍ତତରୋ ଚ ରାଜକୁମାରୋ ସୋ ‘ଅତିରାଜକୁମାରୋ’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଯୋ

ଆଯୁୱଣ୍ଣେସ୍ସରିଯଯସସମ୍ପତ୍ତିଆଦୀହି ଅତିରେକତରୋ ଚେୱ ୱିସେସୱନ୍ତତରୋ ଚ ଦେୱୋ ସୋ ‘ଅତିଦେୱୋ’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଥାରୂପୋ ବ୍ରହ୍ମାପି ‘ଅତିବ୍ରହ୍ମା’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱମେୱ ଅଯମ୍ପି ଧମ୍ମୋ ଧମ୍ମାତିରେକଧମ୍ମୱିସେସଟ୍ଠେନ ‘ଅଭିଧମ୍ମୋ’ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ସୁତ୍ତନ୍ତଞ୍ହି ପତ୍ୱା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଏକଦେସେନେୱ ୱିଭତ୍ତା, ନ ନିପ୍ପଦେସେନ; ଅଭିଧମ୍ମଂ ପତ୍ୱା ପନ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀଯପଞ୍ହପୁଚ୍ଛକନଯାନଂ ୱସେନ ନିପ୍ପଦେସତୋ ୱିଭତ୍ତା। ତଥା ଦ୍ୱାଦସାଯତନାନି, ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁଯୋ, ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି, ବାୱୀସତିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ଦ୍ୱାଦସପଦିକୋ ପଚ୍ଚଯାକାରୋ। କେୱଲଞ୍ହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱିଭଙ୍ଗେ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯଂ ନତ୍ଥି, ପଚ୍ଚଯାକାରେ ଚ ପଞ୍ହପୁଚ୍ଛକଂ ନତ୍ଥି। ସୁତ୍ତନ୍ତଞ୍ଚ ପତ୍ୱା ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ଏକଦେସେନେୱ ୱିଭତ୍ତା, ନ ନିପ୍ପଦେସେନ; ଅଭିଧମ୍ମଂ ପତ୍ୱା ପନ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ନଯାନଂ ୱସେନ ନିପ୍ପଦେସତୋୱ ୱିଭତ୍ତା। ତଥା ଚତ୍ତାରି ସମ୍ମପ୍ପଧାନାନି, ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା, ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ, ଚତ୍ତାରି ଝାନାନି, ଚତସ୍ସୋ ଅପ୍ପମଞ୍ଞାଯୋ, ପଞ୍ଚ ସିକ୍ଖାପଦାନି, ଚତସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା। କେୱଲଞ୍ଚେତ୍ଥ ସିକ୍ଖାପଦୱିଭଙ୍ଗେ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀଯଂ ନତ୍ଥି। ସୁତ୍ତନ୍ତଂ ପତ୍ୱା ଚ ଞାଣଂ ଏକଦେସେନେୱ ୱିଭତ୍ତଂ ନ ନିପ୍ପଦେସେନ; ତଥା କିଲେସା। ଅଭିଧମ୍ମଂ ପତ୍ୱା ପନ ‘‘ଏକୱିଧେନ ଞାଣୱତ୍ଥୂ’’ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୭୫୧) ନଯେନ ମାତିକଂ ଠପେତ୍ୱା ନିପ୍ପଦେସତୋୱ ୱିଭତ୍ତଂ। ତଥା ଏକକତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅନେକେହି ନଯେହି କିଲେସା। ସୁତ୍ତନ୍ତଂ ପତ୍ୱା ଚ ଭୂମନ୍ତରପରିଚ୍ଛେଦୋ ଏକଦେସେନେୱ ୱିଭତ୍ତୋ, ନ ନିପ୍ପଦେସେନ; ଅଭିଧମ୍ମଂ ପନ ପତ୍ୱା ତିଣ୍ଣମ୍ପି ନଯାନଂ ୱସେନ ଭୂମନ୍ତରପରିଚ୍ଛେଦୋ ନିପ୍ପଦେସତୋୱ ୱିଭତ୍ତୋ। ଏୱଂ ଧମ୍ମାତିରେକଧମ୍ମୱିସେସଟ୍ଠେନ ଅଭିଧମ୍ମୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପକରଣପରିଚ୍ଛେଦତୋ ପନେସ ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣୀୱିଭଙ୍ଗଧାତୁକଥାପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତିକଥାୱତ୍ଥୁଯମକପଟ୍ଠାନାନଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ପକରଣାନଂ ୱସେନ ଠିତୋ। ଅଯମେତ୍ଥ ଆଚରିଯାନଂ ସମାନକଥା। ୱିତଣ୍ଡୱାଦୀ ପନାହ – ‘କଥାୱତ୍ଥୁ କସ୍ମା ଗହିତଂ? ନନୁ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପରିନିବ୍ବାନତୋ ଅଟ୍ଠାରସୱସ୍ସାଧିକାନି ଦ୍ୱେ ୱସ୍ସସତାନି ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ମୋଗ୍ଗଲିପୁତ୍ତତିସ୍ସତ୍ଥେରେନେତଂ ଠପିତଂ? ତସ୍ମା ସାୱକଭାସିତତ୍ତା ଛଡ୍ଡେଥ ନ’ନ୍ତି। ‘କିଂ ପନ ଛପ୍ପକରଣାନି ଅଭିଧମ୍ମୋ’ତି? ‘ଏୱଂ ନ ୱଦାମୀ’ତି। ‘ଅଥ କିଂ ୱଦେସୀ’ତି। ‘ସତ୍ତପ୍ପକରଣାନୀ’ତି। ‘କତରଂ ଗହେତ୍ୱା ସତ୍ତ କରୋସୀ’ତି? ‘ମହାଧମ୍ମହଦଯଂ ନାମ ଅତ୍ଥି, ଏତେନ ସହ ସତ୍ତା’ତି। ‘ମହାଧମ୍ମହଦଯେ ଅପୁବ୍ବଂ ନତ୍ଥି, କତିପଯାୱ ପଞ୍ହୱାରା ଅୱସେସା, କଥାୱତ୍ଥୁନାୱ ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତା’ତି। ‘ନୋ କଥାୱତ୍ଥୁନା, ମହାଧାତୁକଥା ନାମ ଅତ୍ଥି, ତାଯ ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତା’ତି। ‘ମହାଧାତୁକଥାଯଂ ଅପୁବ୍ବଂ ନତ୍ଥି, ଅପ୍ପମତ୍ତିକାୱ ତନ୍ତି ଅୱସେସା। କଥାୱତ୍ଥୁନାୱ ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତା’ତି।

ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ହି ସତ୍ତପ୍ପକରଣାନି ଦେସେନ୍ତୋ କଥାୱତ୍ଥୁଂ ପତ୍ୱା ଯା ଏସା ପୁଗ୍ଗଲୱାରେ ତାୱ ଚତୂସୁ ପଞ୍ହେସୁ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପଞ୍ଚକାନଂ ୱସେନ ଅଟ୍ଠମୁଖା ୱାଦଯୁତ୍ତି ତଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ସବ୍ବକଥାମଗ୍ଗେସୁ ଅସମ୍ପୁଣ୍ଣଭାଣୱାରମତ୍ତାଯ ପାଠିଯା ମାତିକଂ ଠପେସି। ସା ପନେସା ‘‘ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତି ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥେନାତି। ଆମନ୍ତା। ଯୋ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠୋ ପରମତ୍ଥୋ ତତୋ ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତି ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥେନାତି। ନହେୱଂ ୱତ୍ତବ୍ବେ। ଆଜାନାହି ନିଗ୍ଗହଂ…ପେ… ପୁଗ୍ଗଲୋ ନୁପଲବ୍ଭତି ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥେନାତି। ଆମନ୍ତା। ଯୋ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠୋ ପରମତ୍ଥୋ ତତୋ ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନୁପଲବ୍ଭତି ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥେନାତି। ନହେୱଂ ୱତ୍ତବ୍ବେ। ଆଜାନାହି ନିଗ୍ଗହଂ…ପେ…। ସବ୍ବତ୍ଥ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତି ସବ୍ବତ୍ଥ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନୁପଲବ୍ଭତି, ସବ୍ବଦା ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତି ସବ୍ବଦା ପୁଗ୍ଗଲୋ ନୁପଲବ୍ଭତି, ସବ୍ବେସୁ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପଲବ୍ଭତି ସବ୍ବେସୁ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନୁପଲବ୍ଭତି ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥେନା’’ତି (କଥା। ୧୫-୧୬) ଏୱଂ ପଠମଂ ୱାଦଂ ନିସ୍ସାଯ ପଠମଂ ନିଗ୍ଗହଂ, ଦୁତିଯଂ ନିସ୍ସାଯ ଦୁତିଯଂ …ପେ… ଅଟ୍ଠମଂ ନିସ୍ସାଯ ଅଟ୍ଠମଂ ନିଗ୍ଗହଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ସତ୍ଥାରା ଠପିତା। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ମାତିକାଠପନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଂ ପନେତଂ ମାତିକଂ ଠପେନ୍ତୋ ଇମଂ ଦିସ୍ୱା ଠପେସି – ମମ ପରିନିବ୍ବାନତୋ ଅଟ୍ଠାରସୱସ୍ସାଧିକାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱସ୍ସସତାନଂ ମତ୍ଥକେ ମୋଗ୍ଗଲିପୁତ୍ତତିସ୍ସତ୍ଥେରୋ ନାମ ଭିକ୍ଖୁ ଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସମଜ୍ଝେ ନିସିନ୍ନୋ ସକୱାଦେ ପଞ୍ଚ ସୁତ୍ତସତାନି ପରୱାଦେ ପଞ୍ଚାତି ସୁତ୍ତସହସ୍ସଂ ସମୋଧାନେତ୍ୱା ଦୀଘନିକାଯପ୍ପମାଣଂ କଥାୱତ୍ଥୁପ୍ପକରଣଂ ଭାଜେସ୍ସତୀତି।

ମୋଗ୍ଗଲିପୁତ୍ତତିସ୍ସତ୍ଥେରୋପି ଇଦଂ ପକରଣଂ ଦେସେନ୍ତୋ ନ ଅତ୍ତନୋ ଞାଣେନ ଦେସେସି, ସତ୍ଥାରା ପନ ଦିନ୍ନନଯେନ ଠପିତମାତିକାଯ ଦେସେସି। ଇତି ସତ୍ଥାରା ଦିନ୍ନନଯେନ ଠପିତମାତିକାଯ ଦେସିତତ୍ତା ସକଲମ୍ପେତଂ ପକରଣଂ ବୁଦ୍ଧଭାସିତମେୱ ନାମ ଜାତଂ। ଯଥା କିଂ? ଯଥା ମଧୁପିଣ୍ଡିକସୁତ୍ତନ୍ତାଦୀନି। ମଧୁପିଣ୍ଡିକସୁତ୍ତନ୍ତସ୍ମିଞ୍ହି ଭଗୱା ‘‘ଯତୋନିଦାନଂ ଭିକ୍ଖୁ ପୁରିସଂ ପପଞ୍ଚସଞ୍ଞାସଙ୍ଖା ସମୁଦାଚରନ୍ତି, ଏତ୍ଥ ଚେ ନତ୍ଥି ଅଭିନନ୍ଦିତବ୍ବଂ ଅଭିୱଦିତବ୍ବଂ ଅଜ୍ଝୋସିତବ୍ବଂ, ଏସେୱନ୍ତୋ ରାଗାନୁସଯାନ’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୨୦୨) ମାତିକଂ ଠପେତ୍ୱା ଉଟ୍ଠାଯାସନା ୱିହାରଂ ପାୱିସି।

ଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକା ଭିକ୍ଖୂ ମହାକଚ୍ଚାନତ୍ଥେରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଦସବଲେନ ଠପିତମାତିକାଯ ଅତ୍ଥଂ ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ଥେରୋ ପୁଚ୍ଛିତମତ୍ତକେନେୱ ଅକଥେତ୍ୱା ଦସବଲସ୍ସ ଅପଚିତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ସେଯ୍ୟଥାପି ଆୱୁସୋ ପୁରିସୋ ସାରତ୍ଥିକୋ ସାରଗୱେସୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୦୩) ସାରୋପମଂ ଆହରିତ୍ୱା ସାରରୁକ୍ଖୋ ୱିଯ ଭଗୱା ସାଖାପଲାସସଦିସା ସାୱକା, ‘‘ସୋ ହାୱୁସୋ ଭଗୱା ଜାନଂ ଜାନାତି, ପସ୍ସଂ ପସ୍ସତି ଚକ୍ଖୁଭୂତୋ ଞାଣଭୂତୋ ଧମ୍ମଭୂତୋ ବ୍ରହ୍ମଭୂତୋ ୱତ୍ତା ପୱତ୍ତା ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିନ୍ନେତା ଅମତସ୍ସ ଦାତା ଧମ୍ମସ୍ସାମୀ ତଥାଗତୋ’’ତି ସତ୍ଥାରଂ ଥୋମେତ୍ୱା ପୁନପ୍ପୁନଂ ଥେରେହି ଯାଚିତୋ ସତ୍ଥାରା ଠପିତମାତିକାଯ ଅତ୍ଥଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ‘‘ଆକଙ୍ଖମାନା ଚ ପନ ତୁମ୍ହେ ଆଯସ୍ମନ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତଂଯେୱ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଏତମତ୍ଥଂ ପଟିପୁଚ୍ଛେଯ୍ୟାଥ ସଚେ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦିଯମାନଂ ସମେତି ଗଣ୍ହେଯ୍ୟାଥ, ନୋ ଚେ ମା ଗଣ୍ହିତ୍ଥା’’ତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ଯଥା ୱୋ ଭଗୱା ବ୍ୟାକରୋତି ତଥା ନଂ ଧାରେଯ୍ୟାଥା’’ତି ୱତ୍ୱା ଉଯ୍ୟୋଜେସି।

ତେ ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ସତ୍ଥା ଦୁକ୍କଥିତଂ କଚ୍ଚାନେନାତି ଅୱତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣାଲିଙ୍ଗଂ ଉସ୍ସାପେନ୍ତୋ ୱିଯ ଗୀୱଂ ଉନ୍ନାମେତ୍ୱା ସୁପୁପ୍ଫିତସତପତ୍ତସସ୍ସିରିକଂ

ମହାମୁଖଂ ପୂରେନ୍ତୋ ବ୍ରହ୍ମସ୍ସରଂ ନିଚ୍ଛାରେତ୍ୱା ସାଧୁ ସାଧୂତି ଥେରସ୍ସ ସାଧୁକାରଂ ଦତ୍ୱା ''ପଣ୍ଡିତୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମହାକଚ୍ଚାନୋ, ମହାପଞ୍ଞୋ ଭିକ୍ଖୱେ ମହାକଚ୍ଚାନୋ, ମଂ ଚେପି ତୁମ୍ହେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଏତମତ୍ଥଂ ପଟିପୁଚ୍ଛେୟ୍ୟାଥ, ଅହମ୍ପି ତଂ ଏୱମେୱଂ ବ୍ୟାକରେୟ୍ୟଂ ଯଥା ତଂ ମହାକଚ୍ଚାନେନ ବ୍ୟାକତ''ନ୍ତି (ମ॰ ନି॰ ୧। ୨୦୫) ଆହ।

ଏୱଂ ସତ୍ଥାରା ଅନୁମୋଦିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଚ ପନ ସକଲଂ ସୁତ୍ତଂ ବୁଦ୍ଧଭାସିତଂ ନାମ ଜାତଂ। ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରାଦୀହି ୱିତ୍ଥାରିତସୁତ୍ତେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଏୱମେୱ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ସତ୍ତପ୍ପକରଣାନି ଦେସେନ୍ତୋ କଥାୱତ୍ଥୁଂ ପତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନୟେନ ମାତିକଂ ଠପେସି। ଠପେନ୍ତୋ ଚ ପନ ଇମଂ ଅଦ୍ଦସ –

ମମ ପରିନିବ୍ବାନତୋ ଅଟ୍ଠାରସୱସ୍ସାଧିକାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱସ୍ସସତାନଂ ମତ୍ଥକେ ମୋଗ୍ଗଲିପୁତ୍ତତିସ୍ସତ୍ଥେରୋ ନାମ ଭିକ୍ଖୁ ଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସମଜ୍ଝେ ନିସିନ୍ନୋ ସକୱାଦେ ପଞ୍ଚ ସୁତ୍ତସତାନି ପରୱାଦେ ପଞ୍ଚାତି ସୁତ୍ତସହସ୍ସଂ ସମୋଧାନେତ୍ୱା ଦୀଘନିକାୟପ୍ପମାଣଂ କଥାୱତ୍ଥୁପ୍ପକରଣଂ ଭାଜେସ୍ସତୀତି।

ମୋଗ୍ଗଲିପୁତ୍ତତିସ୍ସତ୍ଥେରୋପି ଇମଂ ପକରଣଂ ଦେସେନ୍ତୋ ନ ଅତ୍ତନୋ ଞାଣେନ ଦେସେସି, ସତ୍ଥାରା ପନ ଦିନ୍ନନୟେନ ଠପିତମାତିକାୟ ଦେସେସି। ଇତି ସତ୍ଥାରା ଦିନ୍ନନୟେନ ଠପିତମାତିକାୟ ଦେସିତତ୍ତା ସକଲମ୍ପେତଂ ପକରଣଂ ବୁଦ୍ଧଭାସିତମେୱ ଜାତଂ। ଏୱଂ କଥାୱତ୍ଥୁନାୱ ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତ ପକରଣାନି ଅଭିଧମ୍ମୋ ନାମ।

ତତ୍ଥ ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣୀପକରଣେ ଚତସ୍ସୋ ୱିଭତ୍ତିୟୋ – ଚିତ୍ତୱିଭତ୍ତି ରୂପୱିଭତ୍ତି ନିକ୍ଖେପରାସି ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋତି। ତତ୍ଥ କାମାୱଚରକୁସଲତୋ ଅଟ୍ଠ, ଅକୁସଲତୋ ଦ୍ୱାଦସ, କୁସଲୱିପାକତୋ ସୋଳସ, ଅକୁସଲୱିପାକତୋ ସତ୍ତ, କିରିୟତୋ ଏକାଦସ; ରୂପାୱଚରକୁସଲତୋ ପଞ୍ଚ, ୱିପାକତୋ ପଞ୍ଚ, କିରିୟତୋ ପଞ୍ଚ; ଅରୂପାୱଚରକୁସଲତୋ ଚତ୍ତାରି, ୱିପାକତୋ ଚତ୍ତାରି, କିରିୟତୋ ଚତ୍ତାରି; ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲତୋ ଚତ୍ତାରି, ୱିପାକତୋ ଚତ୍ତାରୀତି ଏକୂନନୱୁତି ଚିତ୍ତାନି ଚିତ୍ତୱିଭତ୍ତି ନାମ। ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡନ୍ତିପି ଏତସ୍ସେୱ ନାମଂ। ତଂ ୱାଚନାମଗ୍ଗତୋ ଅତିରେକଛଭାଣୱାରଂ, ୱିତ୍ଥାରିୟମାନଂ ପନ ଅନନ୍ତମପରିମାଣଂ ହୋତି।

ତଦନନ୍ତରଂ ଏକୱିଧେନ ଦୁୱିଧେନାତିଆଦିନା ନୟେନ ମାତିକଂ ଠପେତ୍ୱା ୱିତ୍ଥାରେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତା ରୂପୱିଭତ୍ତି ନାମ। ରୂପକଣ୍ଡନ୍ତିପି ଏତସ୍ସେୱ ନାମଂ। ତଂ ୱାଚନାମଗ୍ଗତୋ ଅତିରେକଦ୍ୱିଭାଣୱାରଂ। ୱିତ୍ଥାରିୟମାନଂ ପନ ଅନନ୍ତମପରିମାଣଂ ହୋତି।

ତଦନନ୍ତରଂ ମୂଲତୋ ଖନ୍ଧତୋ ଦ୍ୱାରତୋ ଭୂମିତୋ ଅତ୍ଥତୋ ଧମ୍ମତୋ ନାମତୋ ଲିଙ୍ଗତୋତି ଏୱଂ ମୂଲାଦୀହି ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦେସିତୋ ନିକ୍ଖେପରାସି ନାମ। ସୋ –

ମୂଲତୋ ଖନ୍ଧତୋ ଚାପି, ଦ୍ୱାରତୋ ଚାପି ଭୂମିତୋ;

ଅତ୍ଥତୋ ଧମ୍ମତୋ ଚାପି, ନାମତୋ ଚାପି ଲିଙ୍ଗତୋ;

ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦେସିତତ୍ତା, ନିକ୍ଖେପୋତି ପୱୁଚ୍ଚତି।

ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡନ୍ତିପି ତସ୍ସେୱ ନାମଂ। ତଂ ୱାଚନାମଗ୍ଗତୋ ତିମତ୍ତଭାଣୱାରଂ। ୱିତ୍ଥାରିୟମାନଂ ପନ ଅନନ୍ତମପରିମାଣଂ ହୋତି।

ତଦନନ୍ତରଂ ପନ ତେପିଟକସ୍ସ ବୁଦ୍ଧୱଚନସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରଭୂତଂ ଯାୱ ସରଣଦୁକା ନିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଅଟ୍ଠକଥାକଣ୍ଡଂ ନାମ। ଯତୋ ମହାପକରଣିୟା ଭିକ୍ଖୂ ମହାପକରଣେ ଗଣନଚାରଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତା ଗଣନଚାରଂ ସମାନେନ୍ତି। ତଂ ୱାଚନାମଗ୍ଗତୋ ଦ୍ୱିମତ୍ତଭାଣୱାରଂ। ୱିତ୍ଥାରିୟମାନଂ ପନ ଅନନ୍ତମପରିମାଣଂ ହୋତି।

ଇତି ସକଲମ୍ପି ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣୀପକରଣଂ ୱାଚନାମଗ୍ଗତୋ ଅତିରେକତେରସମତ୍ତଭାଣୱାରଂ। ୱିତ୍ଥାରିୟମାନଂ ପନ ଅନନ୍ତମପରିମାଣଂ ହୋତି। ଏୱମେତଂ –

ଚିତ୍ତୱିଭତ୍ତି ରୂପଞ୍ଚ, ନିକ୍ଖେପୋ ଅତ୍ଥଜୋତନା;

ଗମ୍ଭୀରଂ ନିପୁଣଂ ଠାନଂ, ତମ୍ପି ବୁଦ୍ଧେନ ଦେସିତଂ।

ତଦନନ୍ତରଂ ୱିଭଙ୍ଗପ୍ପକରଣଂ ନାମ। ତଂ ଖନ୍ଧୱିଭଙ୍ଗୋ ଆୟତନୱିଭଙ୍ଗୋ ଧାତୁୱିଭଙ୍ଗୋ ସଚ୍ଚୱିଭଙ୍ଗୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟୱିଭଙ୍ଗୋ ପଚ୍ଚୟାକାରୱିଭଙ୍ଗୋ ସତିପଟ୍ଠାନୱିଭଙ୍ଗୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନୱିଭଙ୍ଗୋ ଇଦ୍ଧିପାଦୱିଭଙ୍ଗୋ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୱିଭଙ୍ଗୋ ମଗ୍ଗଙ୍ଗୱିଭଙ୍ଗୋ ଝାନୱିଭଙ୍ଗୋ ଅପ୍ପମଞ୍ଞାୱିଭଙ୍ଗୋ ସିକ୍ଖାପଦୱିଭଙ୍ଗୋ ପଟିସମ୍ଭିଦାୱିଭଙ୍ଗୋ ଞାଣୱିଭଙ୍ଗୋ ଖୁଦ୍ଦକୱତ୍ଥୁୱିଭଙ୍ଗୋ ଧମ୍ମହଦୟୱିଭଙ୍ଗୋତି ଅଟ୍ଠାରସୱିଧେନ ୱିଭତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଖନ୍ଧୱିଭଙ୍ଗୋ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟଅଭିଧମ୍ମଭାଜନୀୟପଞ୍ହପୁଚ୍ଛକାନଂ ୱସେନ ତିଧା ୱିଭତ୍ତୋ। ସୋ ୱାଚନାମଗ୍ଗତୋ ପଞ୍ଚମତ୍ତଭାଣୱାରୋ, ୱିତ୍ଥାରିୟମାନୋ

ପନ ଅନନ୍ତୋ ଅପରିମାଣୋ ହୋତି। ତତୋ ପରଂ ଆୟତନୱିଭଙ୍ଗାଦୟୋପି ଏତେହେୱ ତୀହି ନୟେହି ୱିଭତ୍ତା। ତେସୁ ଆୟତନୱିଭଙ୍ଗୋ ୱାଚନାମଗ୍ଗତୋ ଅତିରେକଭାଣୱାରୋ, ଧାତୁୱିଭଙ୍ଗୋ ଦ୍ୱିମତ୍ତଭାଣୱାରୋ। ତଥା ସଚ୍ଚୱିଭଙ୍ଗୋ। ଇନ୍ଦ୍ରିୟୱିଭଙ୍ଗେ ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟଂ ନତ୍ଥି; ୱାଚନାମଗ୍ଗତୋ ପନେସ ଅତିରେକଭାଣୱାରମତ୍ତୋ। ପଚ୍ଚୟାକାରୱିଭଙ୍ଗୋ ଛମତ୍ତଭାଣୱାରୋ, ପଞ୍ହପୁଚ୍ଛକଂ ପନେତ୍ଥ ନତ୍ଥି। ସତିପଟ୍ଠାନୱିଭଙ୍ଗୋ ଅତିରେକଭାଣୱାରମତ୍ତୋ; ତଥା ସମ୍ମପ୍ପଧାନ ଇଦ୍ଧିପାଦବୋଜ୍ଝଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗୱିଭଙ୍ଗା। ଝାନୱିଭଙ୍ଗୋ ଦ୍ୱିଭାଣୱାରମତ୍ତୋ, ଅପ୍ପମଞ୍ଞାୱିଭଙ୍ଗୋ ଅତିରେକଭାଣୱାରମତ୍ତୋ। ସିକ୍ଖାପଦୱିଭଙ୍ଗେପି ସୁତ୍ତନ୍ତଭାଜନୀୟଂ ନତ୍ଥି; ୱାଚନାମଗ୍ଗତୋ ପନେସ ଅତିରେକଭାଣୱାରମତ୍ତୋ; ତଥା ପଟିସମ୍ଭିଦାୱିଭଙ୍ଗୋ। ଞାଣୱିଭଙ୍ଗୋ ଦସୱିଧେନ ୱିଭତ୍ତୋ; ୱାଚନାମଗ୍ଗତୋ ପନେସ ତିମତ୍ତଭାଣୱାରୋ। ଖୁଦ୍ଦକୱତ୍ଥୁୱିଭଙ୍ଗୋପି ଦସୱିଧେନ ୱିଭତ୍ତୋ; ୱାଚନାମଗ୍ଗତୋ ପନେସ ତିମତ୍ତଭାଣୱାରୋ। ଧମ୍ମହଦୟୱିଭଙ୍ଗୋ ତିୱିଧେନ ୱିଭତ୍ତୋ; ୱାଚନାମଗ୍ଗତୋ ପନେସ ଅତିରେକଦ୍ୱିଭାଣୱାରମତ୍ତୋ। ସବ୍ବେପି ୱିତ୍ଥାରିୟମାନା ଅନନ୍ତା ଅପରିମାଣା ହୋନ୍ତି। ଏୱମେତଂ ୱିଭଙ୍ଗପ୍ପକରଣଂ ୱାଚନାମଗ୍ଗତୋ ପଞ୍ଚତିଂସମତ୍ତଭାଣୱାରଂ; ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ଅନନ୍ତମପରିମାଣଂ ହୋତି।

ତଦନନ୍ତରଂ ଧାତୁକଥାପକରଣଂ ନାମ। ତଂ ସଙ୍ଗହୋ ଅସଙ୍ଗହୋ, ସଙ୍ଗହିତେନ ଅସଙ୍ଗହିତଂ, ଅସଙ୍ଗହିତେନ ସଙ୍ଗହିତଂ, ସଙ୍ଗହିତେନ ସଙ୍ଗହିତଂ, ଅସଙ୍ଗହିତେନ ଅସଙ୍ଗହିତଂ; ସମ୍ପୟୋଗୋ ୱିପ୍ପୟୋଗୋ, ସମ୍ପୟୁତ୍ତେନ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତଂ, ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତେନ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ, ସମ୍ପୟୁତ୍ତେନ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ, ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତେନ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତଂ; ସଙ୍ଗହିତେନ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତଂ; ସମ୍ପୟୁତ୍ତେନ ସଙ୍ଗହିତଂ ଅସଙ୍ଗହିତଂ, ଅସଙ୍ଗହିତେନ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତଂ, ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତେନ ସଙ୍ଗହିତଂ ଅସଙ୍ଗହିତନ୍ତି ଚୁଦ୍ଦସୱିଧେନ ୱିଭତ୍ତଂ। ତଂ ୱାଚନାମଗ୍ଗତୋ ଅତିରେକଛଭାଣୱାରମତ୍ତଂ, ୱିତ୍ଥାରିୟମାନଂ ପନ ଅନନ୍ତମପରିମାଣଂ ହୋତି।

ତଦନନ୍ତରଂ ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ସା ''ଖନ୍ଧପଞ୍ଞତ୍ତି ଆୟତନପଞ୍ଞତ୍ତି ଧାତୁପଞ୍ଞତ୍ତି ସଚ୍ଚପଞ୍ଞତ୍ତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟପଞ୍ଞତ୍ତି ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତୀ''ତି ଛବ୍ବିଧେନ ୱିଭତ୍ତା। ସା ୱାଚନାମଗ୍ଗତୋ ଅତିରେକପଞ୍ଚଭାଣୱାରା; ୱିତ୍ଥାରିୟମାନା ପନ ଅନନ୍ତା ଅପରିମାଣାୱ ହୋତି।

ତଦନନ୍ତରଂ କଥାୱତ୍ଥୁପ୍ପକରଣଂ ନାମ। ତଂ ସକୱାଦେ ପଞ୍ଚ ସୁତ୍ତସତାନି ପରୱାଦେ ପଞ୍ଚାତି ସୁତ୍ତସହସ୍ସଂ ସମୋଧାନେତ୍ୱା ୱିଭତ୍ତଂ। ତଂ ୱାଚନାମଗ୍ଗତୋ ଇଦାନି ପୋତ୍ଥକେ ଲିଖିତଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସଙ୍ଗୀତିଆରୋପିତନୟେନ ଦୀଘନିକାୟପ୍ପମାଣଂ, ୱିତ୍ଥାରିୟମାନଂ ପନ ଅନନ୍ତମପରିମାଣଂ ହୋତି।

ତଦନନ୍ତରଂ ୟମକଂ ନାମ। ତଂ ମୂଲୟମକଂ ଖନ୍ଧୟମକଂ ଆୟତନୟମକଂ ଧାତୁୟମକଂ ସଚ୍ଚୟମକଂ ସଙ୍ଖାରୟମକଂ ଅନୁସୟୟମକଂ ଚିତ୍ତୟମକଂ ଧମ୍ମୟମକଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟୟମକନ୍ତି ଦସୱିଧେନ ୱିଭତ୍ତଂ। ତଂ ୱାଚନାମଗ୍ଗତୋ ୱୀସଭାଣୱାରସତଂ, ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ଅନନ୍ତମପରିମାଣଂ ହୋତି।

ତଦନନ୍ତରଂ ମହାପକରଣଂ ନାମ। ପଟ୍ଠାନନ୍ତିପି ତସ୍ସେୱ ନାମଂ। ତଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟୋ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ ଅଧିପତିପଚ୍ଚୟୋ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ ସମନନ୍ତରପଚ୍ଚୟୋ ସହଜାତପଚ୍ଚୟୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପଚ୍ଚୟୋ ନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟୋ ଉପନିସ୍ସୟପଚ୍ଚୟୋ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚୟୋ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚୟୋ ଆସେୱନପଚ୍ଚୟୋ କମ୍ମପଚ୍ଚୟୋ ୱିପାକପଚ୍ଚୟୋ ଆହାରପଚ୍ଚୟୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟୋ ଝାନପଚ୍ଚୟୋ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟୋ ସମ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟୋ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତପଚ୍ଚୟୋ ଅତ୍ଥିପଚ୍ଚୟୋ ନତ୍ଥିପଚ୍ଚୟୋ ୱିଗତପଚ୍ଚୟୋ ଅୱିଗତପଚ୍ଚୟୋତି। ପଚ୍ଚୟୱସେନ ତାୱ ଚତୁୱୀସତିୱିଧେନ ୱିଭତ୍ତଂ।

ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ ପଟ୍ଠାନଂ ସମାନେତବ୍ବଂ। କୁସଲତ୍ତିକାଦୟୋ ହି ଦ୍ୱାୱୀସତି ତିକା, ନାମ ହେତୂ ଧମ୍ମା ନହେତୂ ଧମ୍ମା...ପେ... ସରଣା ଧମ୍ମା ଅରଣା ଧମ୍ମାତି ଇମେ ସତଂ ଦୁକା। ଅପରେପି ୱିଜ୍ଜାଭାଗିନୋ ଧମ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜାଭାଗିନୋ ଧମ୍ମା...ପେ... ଖୟେ ଞାଣଂ, ଅନୁପ୍ପାଦେ ଞାଣନ୍ତି ଦ୍ୱାଚତ୍ତାଲୀସ ସୁତ୍ତନ୍ତିକଦୁକା ନାମ। ତେସୁ ଦ୍ୱାୱୀସତି ତିକା ସତଂ ଦୁକାତି ଅୟଂ ଆହଚ୍ଚଭାସିତା ଜିନୱଚନଭୂତା ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧେନ ଦେସିତା ସତ୍ତନ୍ନଂ ପକରଣାନଂ ମାତିକା ନାମ।

ଅଥାପରେ ଦ୍ୱାଚତ୍ତାଲୀସ ସୁତ୍ତନ୍ତିକଦୁକା କୁତୋପଭୱା କେନ ଠପିତା କେନ ଦେସିତାତି? ଧମ୍ମସେନାପତିସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରପ୍ପଭୱା, ତେନ ଠପିତା, ତେନ ଦେସିତାତି। ଇମେ ଠପେନ୍ତୋ ପନ ଥେରୋ ନ ସାମୁକ୍କଂସିକେନ ଅତ୍ତନୋ ଞାଣେନ ଠପେସି। ଏକୁତ୍ତରିୟଂ ପନ ଏକନିପାତଦୁକନିପାତସଙ୍ଗୀତି ଦସୁତ୍ତରସୁତ୍ତନ୍ତେହି ସମୋଧାନେତ୍ୱା ଆଭିଧମ୍ମିକତ୍ଥେରାନଂ ସୁତ୍ତନ୍ତଂ ପତ୍ୱା ଅକିଲମତ୍ଥଂ ଠପିତା। ତେ ପନେତେ ଏକସ୍ମିଂ ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡେୟେୱ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା ୱିଭତ୍ତା। ସେସଟ୍ଠାନେସୁ ୟାୱ ସରଣଦୁକା ଅଭିଧମ୍ମୋ ୱିଭତ୍ତୋ।

ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ହି ଅନୁଲୋମପଟ୍ଠାନେ ଦ୍ୱାୱୀସତି ତିକେ ନିସ୍ସାୟ ତିକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ସତଂ ଦୁକେ ନିସ୍ସାୟ ଦୁକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ତତୋ ପରଂ ଦ୍ୱାୱୀସତି ତିକେ ଗହେତ୍ୱା ଦୁକସତେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦୁକତିକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଦସ୍ସିତଂ। ତତୋ ପରଂ ଦୁକସତଂ ଗହେତ୍ୱା ଦ୍ୱାୱୀସତିୟା ତିକେସୁ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତିକଦୁକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଦସ୍ସିତଂ। ତିକେ ପନ ତିକେସ୍ୱେୱ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତିକତିକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଦସ୍ସିତଂ। ଦୁକେ ଚ ଦୁକେସ୍ୱେୱ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦୁକଦୁକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଦସ୍ସିତଂ। ଏୱଂ –

ତିକଞ୍ଚ ପଟ୍ଠାନୱରଂ ଦୁକୁତ୍ତମଂ,

ଦୁକତିକଞ୍ଚେୱ ତିକଦୁକଞ୍ଚ;

ତିକତିକଞ୍ଚେୱ ଦୁକଦୁକଞ୍ଚ,

ଛ ଅନୁଲୋମମ୍ହି ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରାତି। (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୩୯);

ପଚ୍ଚନୀଯପଟ୍ଠାନେପି ଦ୍ୱାୱୀସତିତିକେ ନିସ୍ସାଯ ତିକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ଦୁକସତଂ ନିସ୍ସାଯ ଦୁକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ଦ୍ୱାୱୀସତିତିକେ ଦୁକସତେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦୁକତିକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ଦୁକସତଂ ଦ୍ୱାୱୀସତିଯା ତିକେସୁ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତିକଦୁକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ତିକେ ତିକେସ୍ୱେୱ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତିକତିକପଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ଦୁକେ ଦୁକେସ୍ୱେୱ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦୁକଦୁକପଟ୍ଠାନଂ ନାମାତି ପଚ୍ଚନୀଯେପି ଛହି ନଯେହି ପଟ୍ଠାନଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

ତିକଞ୍ଚ ପଟ୍ଠାନୱରଂ ଦୁକୁତ୍ତମଂ,

ଦୁକତିକଞ୍ଚେୱ ତିକଦୁକଞ୍ଚ;

ତିକତିକଞ୍ଚେୱ ଦୁକଦୁକଞ୍ଚ,

ଛ ପଚ୍ଚନୀଯମ୍ହି ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରାତି। (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୪);

ତତୋ ପରଂ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯେପି ଏତେନେୱ ଉପାଯେନ ଛ ନଯା ଦସ୍ସିତା। ତେନାହ –

ତିକଞ୍ଚ ପଟ୍ଠାନୱରଂ ଦୁକୁତ୍ତମଂ,

ଦୁକତିକଞ୍ଚେୱ ତିକଦୁକଞ୍ଚ;

ତିକତିକଞ୍ଚେୱ ଦୁକଦୁକଞ୍ଚ,

ଛ ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯମ୍ହି ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରାତି। (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୮);

ତଦନନ୍ତରଂ ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମେପି ଏତେହେୱ ଛହି ନଯେହି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ତେନାହ –

ତିକଞ୍ଚ ପଟ୍ଠାନୱରଂ ଦୁକୁତ୍ତମଂ,

ଦୁକତିକଞ୍ଚେୱ ତିକଦୁକଞ୍ଚ;

ତିକତିକଞ୍ଚେୱ ଦୁକଦୁକଞ୍ଚ,

ଛ ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମମ୍ହି ନଯା ସୁଗମ୍ଭୀରାତି। (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୫୨);

ଏୱଂ ଅନୁଲୋମେ ଛ ପଟ୍ଠାନାନି, ପଟିଲୋମେ ଛ, ଅନୁଲୋମପଚ୍ଚନୀଯେ ଛ, ପଚ୍ଚନୀଯାନୁଲୋମେ ଛ ପଟ୍ଠାନାନୀତି ଇଦଂ ଚତୁୱୀସତିସମନ୍ତପଟ୍ଠାନସମୋଧାନଂ ପଟ୍ଠାନଂ ମହାପକରଣଂ ନାମ।

ଇଦାନି ଇମସ୍ସ ଅଭିଧମ୍ମସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରଭାୱୱିଜାନନତ୍ଥଂ ଚତ୍ତାରୋ ସାଗରା ୱେଦିତବ୍ବା – ସଂସାରସାଗରୋ, ଜଲସାଗରୋ, ନଯସାଗରୋ, ଞାଣସାଗରୋତି। ତତ୍ଥ ସଂସାରସାଗରୋ ନାମ –

ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ ପଟିପାଟି, ଧାତୁଆଯତନାନ ଚ;

ଅବ୍ବୋଚ୍ଛିନ୍ନଂ ୱତ୍ତମାନା, ସଂସାରୋତି ପୱୁଚ୍ଚତୀତି।

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ସଂସାରୱଟ୍ଟଂ। ସ୍ୱାଯଂ ଯସ୍ମା ଇମେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ପୁରିମା କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାଯତି ଏତ୍ତକାନଞ୍ହି ୱସ୍ସସତାନଂ ୱା ୱସ୍ସସହସ୍ସାନଂ ୱା ୱସ୍ସସତସହସ୍ସାନଂ ୱା, କପ୍ପସତାନଂ ୱା କପ୍ପସହସ୍ସାନଂ ୱା କପ୍ପସତସହସ୍ସାନଂ ୱା ମତ୍ଥକେ ସତ୍ତା ଉପ୍ପନ୍ନା, ତତୋ ପୁବ୍ବେ ନାହେସୁନ୍ତି ୱା, ଅସୁକସ୍ସ ନାମ ରଞ୍ଞୋ କାଲେ ଉପ୍ପନ୍ନା, ଅସୁକସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ କାଲେ ଉପ୍ପନ୍ନା ତତୋ ପୁବ୍ବେ ନାହେସୁନ୍ତି ୱା, ଅଯଂ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ନତ୍ଥି; ‘‘ପୁରିମା, ଭିକ୍ଖୱେ, କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାଯତି

ଅଓିଜ୍ଞାଯ, ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ଅଓିଜ୍ଞା ନାହୋସି ଅଥ ପଚ୍ଛା ସମ୍ଭଵତୀ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୧୦.୬୧) ଇମିନା ପନ ନଯେନ ସଂସାରସାଗରୋ ଅନମତଗ୍ଗୋଓ।

ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ପନ ଜଲସାଗରୋ ନାମାତି ଵେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ଚତୁରାସୀତିଯୋଜନସହସ୍ସଗମ୍ଭୀରୋ। ତତ୍ଥ ଉଦକସ୍ସ ଆଠହକସତେହି ଓା ଆଠହକସହସ୍ସେହି ଓା ଆଠହକସତସହସ୍ସେହି ଓା ପମାଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି । ଅଥ ଖୋ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟୋ ଅପ୍ପମେଯ୍ୟୋ ମହାଉଦକକ୍ଖନ୍ଧୋତ୍ୱେଓ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି। ଅଯଂ ଜଲସାଗରୋ ନାମ।

କତମୋ ନଯସାଗରୋ? ତେପିଟକଂ ବୁଦ୍ଧଓଚନଂ। ଦ୍ୱେପି ହି ତନ୍ତିଯୋ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖନ୍ତାନଂ ସଦ୍ଧାସମ୍ପନ୍ନାନଂ ପସାଦବହୁଲାନଂ ଞାଣୁତ୍ତରାନଂ କୁଲପୁତ୍ତାନଂ ଅନନ୍ତଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। କତମା ଦ୍ୱେ? ଓିନଯଞ୍ଚ ଅଭିଧମ୍ମଞ୍ଚ। ଓିନଯଧରଭିକ୍ଖୂନଞ୍ହି ଓିନଯତନ୍ତିଂ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖନ୍ତାନଂ ଦୋସାନୁରୂପଂ ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞାପନଂ ନାମ – ଇମସ୍ମିଂ ଦୋସେ ଇମସ୍ମିଂ ଓୀତିକ୍କମେ ଇଦଂ ନାମ ହୋତୀତି ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞାପନଂ – ଅଞ୍ଞେସଂ ଅଓିସଯୋ, ବୁଦ୍ଧାନମେଓ ଓିସଯୋତି। ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମପେଯ୍ୟାଲଂ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖନ୍ତାନଂ ନୀଲପେଯ୍ୟାଲଂ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖନ୍ତାନଂ ସଞ୍ଚରିତ୍ତପେଯ୍ୟାଲଂ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖନ୍ତାନଂ ଅନନ୍ତଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଆଭିଧମ୍ମିକଭିକ୍ଖୂନମ୍ପି ଖନ୍ଧନ୍ତରଂ ଆଯତନନ୍ତରଂ ଧାତ୍ୱନ୍ତରଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତରଂ ବଲବୋଜ୍ଝଙ୍ଗକମ୍ମଓିପାକନ୍ତରଂ ରୂପାରୂପପରିଚ୍ଛେଦଂ ସଣ୍ହସୁଖୁମଧମ୍ମଂ ଗଗନତଲେ ତାରକରୂପାନି ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଓିଯ ରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ପଦ୍ଦଂ ପଦ୍ଦଂ କୋଟ୍ଠାସଂ କୋଟ୍ଠାସଂ କତ୍ୱା ଓିଭଜନ୍ତୋ ଦସ୍ସେସି ଓତ ନୋ ସତ୍ଥାତି ଅଭିଧମ୍ମତନ୍ତିଂ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖନ୍ତାନଂ ଅନନ୍ତଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

ଏଓଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ପନସ୍ସ ଇଦଂ ଓତ୍ଥୁପି ଓେଦିତବ୍ବଂ – ମହାଗତିଗମିଯତିସ୍ସଦତ୍ତତ୍ଥେରୋ କିର ନାମ ମହାବୋଧିଂ ଓନ୍ଦିସ୍ସାମୀତି ପରତୀରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ନାଓାଯ ଉପରିତଲେ ନିସିନ୍ନୋ ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ଓଲୋକେସି। ଅଥସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ନେଓ ପରତୀରଂ ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ, ନ ଓରିମତୀରଂ, ଉମିଓେଗପ୍ପଭେଦସମୁଗ୍ଗତଜଲଚୁଣ୍ଣପରିକିଣ୍ଣୋ ପନ ପସାରିତରଜତପଟ୍ଟସୁମନପୁପ୍ଫସନ୍ଥରସଦିସୋ ମହାସମୁଦ୍ଦୋଓ ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ସୋ କିଂ ନୁ ଖୋ ମହାସମୁଦ୍ଦସ୍ସ ଉମିଓେଗୋ ବଲଓା ଉଦାହୁ ଚତୁଓୀସତିପ୍ପଭେଦେ ସମନ୍ତପଟ୍ଠାନେ ନଯମୁଖଂ ବଲଓନ୍ତି ଚିନ୍ତେସି। ଅଥସ୍ସ ମହାସମୁଦ୍ଦେ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ପଞ୍ଞାଯତି – ଅଯଞ୍ହି ହେଟ୍ଠା ମହାପଥଓିଯା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ, ଉପରି ଆକାସେନ, ଏକତୋ ଚକ୍କଓାଳପବ୍ବତେନ, ଏକତୋ ଓେଲନ୍ତେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ; ସମନ୍ତପଟ୍ଠାନସ୍ସ ପନ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ନ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ସଣ୍ହସୁଖୁମଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ବଲଓପୀତି ଉପ୍ପନ୍ନା। ସୋ ପୀତିଂ ଓିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ଓିପସ୍ସନଂ ଓଡ୍ଢେତ୍ୱା ଯଥାନିସିନ୍ନୋଓ ସବ୍ବକିଲେସେ ଖେପେତ୍ୱା ଅଗ୍ଗଫଲେ ଅରହତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାଯ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି –

ଅତ୍ଥେଓ ଗମ୍ଭୀରଗତଂ ସୁଦୁଲ୍ଲଭଂ,

ସଯଂ ଅଭିଞ୍ଞାଯ ସହେତୁସମ୍ଭଓଂ;

ଯଥାନୁପୁବ୍ବଂ ନିଖିଲେନ ଦେସିତଂ,

ମହେସିନା ରୂପଗତଂଓ ପସ୍ସତୀତି।

ଅଯଂ ନଯସାଗରୋ ନାମ।

କତମୋ ଞାଣସାଗରୋ? ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ଞାଣସାଗରୋ ନାମ। ଅଯଂ ସଂସାରସାଗରୋ ନାମ, ଅଯଂ ଜଲସାଗରୋ ନାମ, ଅଯଂ ନଯସାଗରୋ ନାମାତି ହି ଅଞ୍ଞେନ ନ ସକ୍କା ଜାନିତୁଂ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନେଓ ସକ୍କା ଜାନିତୁନ୍ତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ଞାଣସାଗରୋ ନାମ। ଇମେସୁ ଚତୂସୁ ସାଗରେସୁ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ନଯସାଗରୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଇମଞ୍ହି ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧାଓ ପଟିଓିଜ୍ଝନ୍ତି।

ଅଯମ୍ପି ଭଗଓା ବୋଧିମୂଲେ ନିସିନ୍ନୋ ‘ଇମଂ ପଟିଓିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଇମଂ ଓତ ମେ ଧମ୍ମଂ ଏସନ୍ତସ୍ସ ଗଓେସନ୍ତସ୍ସ କପ୍ପସତସହସ୍ସାଧିକାନି ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟାନି ଓୀତିଓତ୍ତାନି, ଅଥ ମେ ଇମସ୍ମିଂ ପଲ୍ଲଙ୍କେ ନିସିନ୍ନେନ ଦିଯଡ୍ଢକିଲେସସହସ୍ସଂ ଖେପେତ୍ୱା ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ ପଟିଓିଦ୍ଧୋ’ତି ପଟିଓିଦ୍ଧଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖନ୍ତୋ ସତ୍ତାହଂ ଏକପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସୀଦି। ତତୋ ତମ୍ହା ପଲ୍ଲଙ୍କା ଓୁଟ୍ଠାଯ ‘ଇମସ୍ମିଂ ଓତ ମେ ପଲ୍ଲଙ୍କେ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ପଟିଓିଦ୍ଧ’ନ୍ତି ଅନିମିସେହି ଚକ୍ଖୂହି ସତ୍ତାହଂ ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠାସି। ତତୋ ଦେଓତାନଂ ‘ଅଜ୍ଜାପି ନୂନ ସିଦ୍ଧତ୍ଥସ୍ସ କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚଂ ଅତ୍ଥି, ପଲ୍ଲଙ୍କସ୍ମିଞ୍ହି ଆଲଯଂ ନ ଓିଜହତୀ’ତି ପରିଓିତକ୍କୋ ଉଦପାଦି।

ସତ୍ଥା ଦେଓତାନଂ ଓିତକ୍କଂ ଞତ୍ୱା ତାଓଦେଓ ତାସଂ ଓିତକ୍କଓୂପସମନତ୍ଥଂ ଓେହାସଂ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଯମକପାଟିହାରିଯଂ ଦସ୍ସେସି। ମହାବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କସ୍ମିଞ୍ହି କତପାଟିହାରିଯଞ୍ଚ, ଞାତିସମାଗମେ କତପାଟିହାରିଯଞ୍ଚ, ପାଟିଯପୁତ୍ତସମାଗମେ କତପାଟିହାରିଯଞ୍ଚ, ସବ୍ବଂ କଣ୍ଡମ୍ବରୁକ୍ଖମୂଲେ କତଯମକପାଟିହାରିଯସଦିସମେଓ ଅହୋସି। ଏଓଂ ଯମକପାଟିହାରିଯଂ କତ୍ୱା ପଲ୍ଲଙ୍କସ୍ସ ଠିତଟ୍ଠାନସ୍ସ ଚ ଅନ୍ତରେ ଆକାସତୋ ଓରୁଯ୍ହ ସତ୍ତାହଂ ଚଙ୍କମି। ଇମେସୁ ଚ ଏକଓୀସତିଯା ଦିଓସେସୁ ଏକଦିଓସେପି ସତ୍ଥୁ ସରୀରତୋ ରସ୍ମିଯୋ ନ ନିକ୍ଖନ୍ତା।

ଚତୁତ୍ଥେ ପନ ସତ୍ତାହେ ପଚ୍ଛିମୁତ୍ତରାଯ ଦିସାଯ ରତନଘରେ ନିସୀଦି – ରତନଘରଂ ନାମ ନେଓ ସତ୍ତରତନମଯଂ ଗେହଂ। ସତ୍ତନ୍ନଂ ପନ ପକରଣାନଂ

ସନ୍ନିସିତଟ୍ଠାନଂ ରତନଘରନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ – ତତ୍ଥ ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣିଂ ସମ୍ମସନ୍ତସ୍ସାପି ସରୀରତୋ ରସ୍ମିୟୋ ନ ନିକ୍ଖନ୍ତା। ୱିଭଙ୍ଗପ୍ପକରଣଂ ଧାତୁକଥଂ ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତିଂ କଥାୱତ୍ଥୁପ୍ପକରଣଂ ଯମକପ୍ପକରଣଂ ସମ୍ମସନ୍ତସ୍ସାପି ସରୀରତୋ ରସ୍ମିୟୋ ନ ନିକ୍ଖନ୍ତା। ଯଦା ପନ ମହାପକରଣଂ ଓରୁୟ୍ହ "ହେତୁପଚ୍ଚୟୋ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟୋ… ପେ… ଅୱିଗତପଚ୍ଚୟୋ"ତି ସମ୍ମସନଂ ଆରଭି, ଅଥସ୍ସ ଚତୁୱୀସତିସମନ୍ତପଟ୍ଠାନଂ ସମ୍ମସନ୍ତସ୍ସ ଏକନ୍ତତୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ମହାପକରଣେୟେୱ ଓକାସଂ ଲଭି। ଯଥା ହି ତିମିରପିଙ୍ଗଲମହାମଚ୍ଛୋ ଚତୁରାସୀତିୟୋଜନସହସ୍ସଗମ୍ଭୀରେ ମହାସମୁଦ୍ଦେୟେୱ ଓକାସଂ ଲଭତି, ଏୱମେୱ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ଏକନ୍ତତୋ ମହାପକରଣେୟେୱ ଓକାସଂ ଲଭି।

ସତ୍ଥୁ ଏୱଂ ଲଦ୍ଧୋକାସେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ଯଥାସୁଖଂ ସଣ୍ହସୁଖୁମଧମ୍ମଂ ସମ୍ମସନ୍ତସ୍ସ ସରୀରତୋ ନୀଲପୀତଲୋହିତୋଦାତମଞ୍ଜିଟ୍ଠପଭସ୍ସରୱସେନ ଛବ୍ବଣ୍ଣରସ୍ମିୟୋ ନିକ୍ଖମିଂସୁ। କେସମସ୍ସୂହି ଚେୱ ଅକ୍ଖୀନଞ୍ଚ ନୀଲଟ୍ଠାନେହି ନୀଲରସ୍ମିୟୋ ନିକ୍ଖମିଂସୁ, ଯାସଂ ୱସେନ ଗଗନତଲଂ ଅଞ୍ଜନଚୁଣ୍ଣସମୋକିଣ୍ଣଂ ୱିୟ ଉମାପୁପ୍ଫନୀଲୁପ୍ପଲଦଲସଞ୍ଛନ୍ନଂ ୱିୟ ୱୀତିପତନ୍ତମଣିତାଲୱଣ୍ଟଂ ୱିୟ ସମ୍ପସାରିତମେଚକପଟଂ ୱିୟ ଚ ଅହୋସି।

ଛୱିତୋ ଚେୱ ଅକ୍ଖୀନଞ୍ଚ ପୀତଟ୍ଠାନେହି ପୀତରସ୍ମିୟୋ ନିକ୍ଖମିଂସୁ; ଯାସଂ ୱସେନ ଦିସାଭାଗା ସୁୱଣ୍ଣରସଧାରାଭିସିଞ୍ଚମାନା ୱିୟ ସୁୱଣ୍ଣପଟପସାରିତା ୱିୟ କୁଙ୍କୁମଚୁଣ୍ଣକଣିକାରପୁପ୍ଫସମ୍ପରିକିଣ୍ଣା ୱିୟ ଚ ୱିରୋଚିଂସୁ।

ମଂସଲୋହିତେହି ଚେୱ ଅକ୍ଖୀନଞ୍ଚ ରତ୍ତଟ୍ଠାନେହି ଲୋହିତରସ୍ମିୟୋ ନିକ୍ଖମିଂସୁ ଯାସଂ ୱସେନ ଦିସାଭାଗା ଚୀନପିଟ୍ଠଚୁଣ୍ଣରଞ୍ଜିତା ୱିୟ ସୁପକ୍କଲାଖାରସସିଞ୍ଚମାନା ୱିୟ ରତ୍ତକମ୍ବଲପରିକ୍ଖିତ୍ତା ୱିୟ ଜୟସୁମନପାରିଭଦ୍ଦକବନ୍ଧୁଜୀୱକକୁସୁମସମ୍ପରିକିଣ୍ଣା ୱିୟ ଚ ୱିରୋଚିଂସୁ।

ଅଟ୍ଠୀହି ଚେୱ ଦନ୍ତେହି ଚ ଅକ୍ଖୀନଞ୍ଚ ସେତଟ୍ଠାନେହି ଓଦାତରସ୍ମିୟୋ ନିକ୍ଖମିଂସୁ; ଯାସଂ ୱସେନ ଦିସାଭାଗା ରଜତଘଟେହି ଆସିଞ୍ଚମାନଖୀରଧାରାସମ୍ପରିକିଣ୍ଣା ୱିୟ ସମ୍ପସାରିତରଜତପଟ୍ଟୱିତାନା ୱିୟ, ୱୀତିପତନ୍ତରଜତତାଲୱଣ୍ଟା ୱିୟ, କୁନ୍ଦକୁମୁଦସିନ୍ଦୁୱାରସୁମନମଲ୍ଲିକାଦିକୁସୁମସଞ୍ଛନ୍ନା ୱିୟ ଚ ୱିରୋଚିଂସୁ।

ମଞ୍ଜିଟ୍ଠପଭସ୍ସରା ପନ ତମ୍ହା ତମ୍ହା ସରୀରପ୍ପଦେସା ନିକ୍ଖମିଂସୁ। ଇତି ତା ଛବ୍ବଣ୍ଣରସ୍ମିୟୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଘନମହାପଥୱିଂ ଗଣ୍ହିଂସୁ।

ଚତୁନହୁତାଧିକଦ୍ୱିୟୋଜନସତସହସ୍ସବହଲା ମହାପଥୱୀ ନିଦ୍ଧନ୍ତସୁୱଣ୍ଣପିଣ୍ଡି ୱିୟ ଅହୋସି। ଅଥ ମହାପଥୱିଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ଉଦକଂ ଗଣ୍ହିଂସୁ। ପଥୱିସନ୍ଧାରକଂ ଅଟ୍ଠନହୁତାଧିକଚତୁୟୋଜନସତସହସ୍ସବହଲଂ ଉଦକଂ ସୁୱଣ୍ଣକଲସେହି ଆସିଞ୍ଚମାନୱିଲୀନସୁୱଣ୍ଣଂ ୱିୟ ଅହୋସି। ଉଦକଂ ୱିନିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ୱାତଂ ଅଗ୍ଗହେସୁଂ। ଛନହୁତାଧିକନୱୟୋଜନସତସହସ୍ସବହଲୋ ୱାତୋ ସମୁସ୍ସିତସୁୱଣ୍ଣକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱିୟ ଅହୋସି। ୱାତଂ ୱିନିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ଅଜଟାକାସଂ ପକ୍ଖନ୍ଦିଂସୁ।

ଉପରିଭାଗେନ ଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱାପି ଚାତୁମହାରାଜିକେ ଗଣ୍ହିଂସୁ। ତେ ୱିନିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ତାୱତିଂସେ ତତୋ ଯାମେ ତତୋ ତୁସିତେ ତତୋ ନିମ୍ମାନରତୀ ତତୋ ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତୀ ତତୋ ନୱ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ତତୋ ୱେହପ୍ଫଲେ ତତୋ ପଞ୍ଚ ସୁଦ୍ଧାୱାସେ ୱିନିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଚତ୍ତାରୋ ଆରୁପ୍ପେ ଗଣ୍ହିଂସୁ। ଚତ୍ତାରୋ ଚ ଆରୁପ୍ପେ ୱିନିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଅଜଟାକାସଂ ପକ୍ଖନ୍ଦିଂସୁ।

ତିରିୟଭାଗେହି ଅନନ୍ତା ଲୋକଧାତୁୟୋ ପକ୍ଖନ୍ଦିଂସୁ। ଏତ୍ତକେସୁ ଠାନେସୁ ଚନ୍ଦମ୍ହି ଚନ୍ଦପ୍ପଭା ନତ୍ଥି, ସୂରିୟେ ସୂରିୟପ୍ପଭା ନତ୍ଥି, ତାରକରୂପେସୁ ତାରକରୂପପ୍ପଭା ନତ୍ଥି, ଦେୱତାନଂ ଉୟ୍ୟାନୱିମାନକପ୍ପରୁକ୍ଖେସୁ ଚେୱ ସରୀରେସୁ ଚ ଆଭରଣେସୁ ଚାତି ସବ୍ବତ୍ଥ ପଭା ନତ୍ଥି। ତିସହସ୍ସିମହାସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁୟା ଆଲୋକଫରଣସମତ୍ଥୋ ମହାବ୍ରହ୍ମାପି ସୂରିୟୁଗ୍ଗମନେ ଖଜ୍ଜୋପନକୋ ୱିୟ ଅହୋସି। ଚନ୍ଦସୂରିୟତାରକରୂପଦେୱତୁୟ୍ୟାନୱିମାନକପ୍ପରୁକ୍ଖାନଂ ପରିଚ୍ଛେଦମତ୍ତକମେୱ ପଞ୍ଞାୟିତ୍ଥ। ଏତ୍ତକଂ ଠାନଂ ବୁଦ୍ଧରସ୍ମୀହିୟେୱ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟଂ ଅହୋସି। ଅୟଞ୍ଚ ନେୱ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନିଦ୍ଧି, ନ ଭାୱନାମୟିଦ୍ଧି। ସଣ୍ହସୁଖୁମଧମ୍ମଂ ପନ ସମ୍ମସତୋ ଲୋକନାଥସ୍ସ ଲୋହିତଂ ପସୀଦି, ୱତ୍ଥୁରୂପଂ ପସୀଦି, ଛୱିୱଣ୍ଣୋ ପସୀଦି। ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ୱଣ୍ଣଧାତୁ ସମନ୍ତା ଅସୀତିହତ୍ଥମତ୍ତେ ପଦେସେ ନିଚ୍ଚଲାୱ ଅଟ୍ଠାସି। ଇମିନା ନୀହାରେନ ସତ୍ତାହଂ ସମ୍ମସି।

ସତ୍ତ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱାନି ସମ୍ମସିତଧମ୍ମୋ କିତ୍ତକୋ ଅହୋସୀତି? ଅନନ୍ତୋ ଅପରିମାଣୋ ଅହୋସି। ଅୟଂ ତାୱ ମନସାଦେସନା ନାମ। ସତ୍ଥା ପନ ଏୱଂ ସତ୍ତାହଂ ମନସା ଚିନ୍ତିତଧମ୍ମଂ ୱଚୀଭେଦଂ କତ୍ୱା ଦେସେନ୍ତୋ ୱସ୍ସସତେନପି ୱସ୍ସସହସ୍ସେନପି ୱସ୍ସସତସହସ୍ସେନପି ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା ଦେସେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଅପରଭାଗେପି ହି ତଥାଗତୋ ତାୱତିଂସଭୱନେ ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକମୂଲେ ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲସିଲାୟଂ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଦେୱତାନଂ ମଜ୍ଝେ ନିସିନ୍ନୋ ମାତରଂ କାୟସକ୍ଖିଂ କତ୍ୱା କୁସଲା ଧମ୍ମା, ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା, ଅବ୍ୟାକତା ଧମ୍ମାତି ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ସତଭାଗେନ ସହସ୍ସଭାଗେନ ସତସହସ୍ସଭାଗେନ ଧମ୍ମନ୍ତରା ଧମ୍ମନ୍ତରଂ ସଙ୍କମିତ୍ୱା ସଙ୍କମିତ୍ୱାୱ ଦେସେସି। ତୟୋ ମାସେ ନିରନ୍ତରଂ ପୱତ୍ତିତଦେସନା ୱେଗେନ ପୱତ୍ତା ଆକାସଗଙ୍ଗା ୱିୟ ଅଧୋମୁଖଠପିତଉଦକଘଟା ନିକ୍ଖନ୍ତଉଦକଧାରା ୱିୟ ଚ ହୁତ୍ୱା ଅନନ୍ତା ଅପରିମାଣା ଅହୋସି।

ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ଭତ୍ତାନୁମୋଦନକାଲେପି ଥୋକଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅନୁମୋଦେନ୍ତାନଂ ଦେସନା ଦୀଘମଜ୍ଝିମନିକାୟପ୍ପମାଣା ହୋତି। ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ପନ ସମ୍ପତ୍ତପରିସାୟ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତାନଂ ଦେସନା ସଂୟୁତ୍ତଅଙ୍ଗୁତ୍ତରିକଦ୍ୱେମହାନିକାୟପ୍ପମାଣାୱ ହୋତି। କସ୍ମା? ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ଭୱଙ୍ଗପରିୱାସୋ ଲହୁକୋ ଦନ୍ତାୱରଣଂ ସୁଫୁସିତଂ ମୁଖାଦାନଂ

ସିଲିଟ୍ଠଂ ଜିୱ୍ହା ମୁଦୁକା ସରୋ ମଧୁରୋ ୱଚନଂ ଲହୁପରିୱତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ତଂ ମୁହୁତ୍ତଂ ଦେସିତଧମ୍ମୋପି ଏତ୍ତକୋ ହୋତି। ତେମାସଂ ଦେସିତଧମ୍ମୋ ପନ ଅନନ୍ତୋ ଅପରିମାଣୋଯେୱ।

ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରୋ ହି ବହୁସ୍ସୁତୋ ତିପିଟକଧରୋ ପଞ୍ଚଦସ ଗାଥାସହସ୍ସାନି ସଟ୍ଠି ପଦସହସ୍ସାନି ଲତାପୁପ୍ଫାନି ଆକଡ୍ଢନ୍ତୋ ୱିଯ ଠିତପଦେନେୱ ଠତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି ୱା ୱାଚେତି ୱା ଦେସେତି ୱା। ଏତ୍ତକୋ ଥେରସ୍ସ ଏକୋ ଉଦ୍ଦେସମଗ୍ଗୋ ନାମ ହୋତି। ଥେରସ୍ସ ହି ଅନୁପଦଂ ଉଦ୍ଦେସଂ ଦଦମାନୋ ଅଞ୍ଞୋ ଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ନ ସମ୍ପାପୁଣାତି। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋୱ ସମ୍ପାପୁଣେଯ୍ଯ। ଏୱଂ ଅଧିମତ୍ତସତିମା ଅଧିମତ୍ତଗତିମା ଅଧିମତ୍ତଧିତିମା ସାୱକୋ ସତ୍ଥାରା ତେମାସଂ ଇମିନା ନୀହାରେନ ଦେସିତଦେସନଂ ୱସ୍ସସତଂ ୱସ୍ସସହସ୍ସଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋପି ମତ୍ଥକଂ ପାପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି।

ଏୱଂ ତେମାସଂ ନିରନ୍ତରଂ ଦେସେନ୍ତସ୍ସ ପନ ତଥାଗତସ୍ସ କବଳିଙ୍କାରାହାରପଟିବଦ୍ଧଂ ଉପାଦିନ୍ନକସରୀରଂ କଥଂ ଯାପେସୀତି? ପଟିଜଗ୍ଗନେନେୱ। ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ସୋ ସୋ କାଲୋ ସୁୱୱତ୍ଥିତୋ ସୁପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ସୁପଚ୍ଚକ୍ଖୋ। ତସ୍ମା ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋୱ ମନୁସ୍ସଲୋକେ କାଲଂ ଓଲୋକେତି। ସୋ ଭିକ୍ଖାଚାରୱେଲଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ନିମ୍ମିତବୁଦ୍ଧଂ ମାପେତ୍ୱା 'ଇମସ୍ସ ଚୀୱରଗ୍ଗହଣଂ ପତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ ସରକୁତ୍ତି ଆକପ୍ପୋ ଚ ଏୱରୂପୋ ନାମ ହୋତୁ, ଏତ୍ତକଂ ନାମ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୂ'ତି ଅଧିଟ୍ଠାଯ ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ଅନୋତତ୍ତଦହଂ ଗଚ୍ଛତି। ଦେୱତା ନାଗଲତାଦନ୍ତକଟ୍ଠଂ ଦେନ୍ତି। ତଂ ଖାଦିତ୍ୱା ଅନୋତତ୍ତଦହେ ସରୀରଂ ପଟିଜଗ୍ଗିତ୍ୱା ମନୋସିଲାତଲେ ଠିତୋ ସୁରତ୍ତଦୁପଟ୍ଟଂ ନିୱାସେତ୍ୱା ଚୀୱରଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ଚାତୁମହାରାଜଦତ୍ତିଯଂ ସେଲମଯଂ ପତ୍ତଂ ଆଦାଯ ଉତ୍ତରକୁରୁଂ ଗଚ୍ଛତି। ତତୋ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଆହରିତ୍ୱା ଅନୋତତ୍ତଦହତୀରେ ନିସିନ୍ନୋ ତଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଦିୱାୱିହାରାଯ ଚନ୍ଦନୱନଂ ଗଚ୍ଛତି।

ଧମ୍ମସେନାପତିସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋପି ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦତି। ଅଥସ୍ସ ସତ୍ଥା ନଯଂ ଦେତି। 'ସାରିପୁତ୍ତ, ଏତ୍ତକୋ ଧମ୍ମୋ ମଯା ଦେସିତୋ'ତି ଆଚିକ୍ଖତି। ଏୱଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେ ନଯଂ ଦେନ୍ତେ ପଟିସମ୍ଭିଦାପତ୍ତସ୍ସ ଅଗ୍ଗସାୱକସ୍ସ ୱେଲନ୍ତେ ଠତ୍ୱା ହତ୍ଥଂ ପସାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତସମୁଦ୍ଦସଦିସଂ ନଯଦାନଂ ହୋତି। ଥେରସ୍ସାପି ନଯସତେନ ନଯସହସ୍ସେନ ନଯସତସହସ୍ସେନ ଭଗୱତା ଦେସିତଧମ୍ମୋ ଉପଟ୍ଠାତିଯେୱ।

ସତ୍ଥା ଦିୱାୱିହାରଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୁଂ କାଯ ୱେଲାଯ ଗଚ୍ଛତୀତି? ସାୱତ୍ଥିୱାସୀନଂ କୁଲପୁତ୍ତାନଂ ସମ୍ପତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମଦେସନୱେଲା ନାମ ଅତ୍ଥି, ତାଯ ୱେଲାଯ ଗଚ୍ଛତି। ଧମ୍ମଂ ଦେସେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ୱା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ୱା କେ ଜାନନ୍ତି କେ ନ ଜାନନ୍ତୀତି? ମହେସକ୍ଖା ଦେୱତା ଜାନନ୍ତି, ଅପ୍ପେସକ୍ଖା ଦେୱତା ନ ଜାନନ୍ତି। କସ୍ମା ନ ଜାନନ୍ତୀତି? ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱା ନିମ୍ମିତବୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱା ରସ୍ମିଆଦୀସୁ ନାନତ୍ତାଭାୱା। ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ହି ତେସଂ ରସ୍ମୀସୁ ୱା ସରେସୁ ୱା ୱଚନେସୁ ୱା ନାନତ୍ତଂ ନତ୍ଥି।

ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋପି ସତ୍ଥାରା ଦେସିତଂ ଦେସିତଂ ଧମ୍ମଂ ଆହରିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ସଦ୍ଧିୱିହାରିକାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୁସତାନଂ ଦେସେସି। ତେସଂ ଅଯଂ ପୁବ୍ବଯୋଗୋ – ତେ କିର କସ୍ସପଦସବଲସ୍ସ କାଲେ ଖୁଦ୍ଦକୱଗ୍ଗୁଲିଯୋନିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତା ପବ୍ଭାରେ ଓଲମ୍ବନ୍ତା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଆଭିଧମ୍ମିକଭିକ୍ଖୂନଂ ଅଭିଧମ୍ମଂ ସଜ୍ଝାଯନ୍ତାନଂ ସରେ ନିମିତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା କଣ୍ହପକ୍ଖସୁକ୍କପକ୍ଖେ ଅଜାନିତ୍ୱାପି ସରେ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହମତ୍ତକେନେୱ କାଲଂ କତ୍ୱା ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ। ଏକଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତରଂ ଦେୱଲୋକେ ୱସିତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ କାଲେ ମନୁସ୍ସଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତା ଯମକପାଟିହାରିଯେ ପସୀଦିତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିଂସୁ। ଥେରୋ ସତ୍ଥାରା ଦେସିତଂ ଦେସିତଂ ଧମ୍ମଂ ଆହରିତ୍ୱା ତେସଂ ଦେସେସି। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭିଧମ୍ମଦେସନାପରିଯୋସାନଞ୍ଚ ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ସତ୍ତପ୍ପକରଣୌଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ ଏକପ୍ପହାରେନେୱ ଅହୋସି।

ଅଭିଧମ୍ମେ ୱାଚନାମଗ୍ଗୋ ନାମ ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରପ୍ପଭୱୋ। ମହାପକରଣେ ଗଣନଚାରୋପି ଥେରେନେୱ ଠପିତୋ। ଥେରୋ ହି ଇମିନା ନୀହାରେନ ଧମ୍ମନ୍ତରଂ ଅମକ୍ଖେତ୍ୱାୱ ସୁଖଂ ଗହେତୁଂ ଧାରେତୁଂ ପରିଯାପୁଣିତୁଂ ୱାଚେତୁଞ୍ଚ ପହୋତୀତି ଗଣନଚାରଂ ଠପେସି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଥେରୋୱ ପଠମତରଂ ଆଭିଧମ୍ମିକୋ ହୋତୀତି? ନ ହୋତି। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋୱ ପଠମତରଂ ଆଭିଧମ୍ମିକୋ। ସୋ ହି ନଂ ମହାବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ପଟିୱିଜ୍ଝି। ବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ଚ ପନ ସତ୍ତାହଂ ଏକପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସିନ୍ନୋ ଉଦାନଂ ଉଦାନେସି –

''ଯଦା ହୱେ ପାତୁଭୱନ୍ତି ଧମ୍ମା,

ଆତାପିନୋ ଝାଯତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ;

ଅଥସ୍ସ କଙ୍ଖା ୱପଯନ୍ତି ସବ୍ବା,

ଯତୋ ପଜାନାତି ସହେତୁଧମ୍ମଂ।

''ଯଦା ହୱେ ପାତୁଭୱନ୍ତି ଧମ୍ମା,

ଆତାପିନୋ ଝାଯତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ;

ଅଥସ୍ସ କଙ୍ଖା ୱପଯନ୍ତି ସବ୍ବା,

ଯତୋ ଖଯଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଅୱେଦି।

‘‘ଯଦା ହୱେ ପାତୁଭୱନ୍ତି ଧମ୍ମା,

ଆତାପିନୋ ଝାଯତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ;

ୱିଧୂପଯଂ ତିଟ୍ଠତି ମାରସେନଂ,

ସୂରିଯୋୱ ଓଭାସଯମନ୍ତଲିକ୍ଖ’’ନ୍ତି। (ମହାୱ। ୧-୩; ଉଦା। ୧-୩);

ଇଦଂ ପଠମବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ନାମ। ଧମ୍ମପଦଭାଣକା ପନ –

‘‘ଅନେକଜାତିସଂସାରଂ, ସନ୍ଧାୱିସ୍ସଂ ଅନିବ୍ବିସଂ;

ଗହକାରଂ ଗୱେସନ୍ତୋ, ଦୁକ୍ଖା ଜାତି ପୁନପ୍ପୁନଂ।

‘‘ଗହକାରକ ଦିଟ୍ଠୋସି, ପୁନ ଗେହଂ ନ କାହସି;

ସବ୍ବା ତେ ଫାସୁକା ଭଗ୍ଗା, ଗହକୂଟଂ ୱିସଙ୍ଖତଂ;

ୱିସଙ୍ଖାରଗତଂ ଚିତ୍ତଂ, ତଣ୍ହାନଂ ଖଯମଜ୍ଝଗା’’ତି। (ଧ। ପ। ୧୫୩-୧୫୪);

ଇଦଂ ପଠମବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ନାମାତି ୱଦନ୍ତି।

ଯମକସାଲାନମନ୍ତରେ ନିପନ୍ନେନ ପରିନିବ୍ବାନସମଯେ ‘‘ହନ୍ଦ ଦାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆମନ୍ତଯାମି ୱୋ, ୱଯଧମ୍ମା ସଙ୍ଖାରା, ଅପ୍ପମାଦେନ ସମ୍ପାଦେଥା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୧୮) ୱୁତ୍ତୱଚନଂ ପଚ୍ଛିମବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ନାମ।

ଉଭିନ୍ନମନ୍ତରେ ପଞ୍ଚଚତ୍ତାଲୀସ ୱସ୍ସାନି ପୁପ୍ଫଦାମଂ ଗନ୍ଥେନ୍ତେନ ୱିଯ, ରତନାୱଲିଂ ଆୱୁନନ୍ତେନ ୱିଯ, ଚ କଥିତୋ ଅମତପ୍ପକାସନୋ ସଦ୍ଧମ୍ମୋ ମଜ୍ଝିମବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ନାମ।

ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ସଙ୍ଗଯ୍ହମାନଂ ପିଟକତୋ ତୀଣି ପିଟକାନି ହୋନ୍ତି, ନିକାଯତୋ ପଞ୍ଚ ନିକାଯା, ଅଙ୍ଗତୋ ନୱଙ୍ଗାନି, ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧତୋ ଚତୁରାସୀତିଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧସହସ୍ସାନି। କଥଂ? ସବ୍ବମ୍ପି ହେତଂ ପିଟକତୋ ୱିନଯପିଟକଂ ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକଂ ଅଭିଧମ୍ମପିଟକନ୍ତି ତିପ୍ପଭେଦମେୱ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଉଭଯାନି ପାତିମୋକ୍ଖାନି ଦ୍ୱେ ୱିଭଙ୍ଗା ଦ୍ୱାୱୀସତି ଖନ୍ଧକା ସୋଳସ ପରିୱାରାତି ଇଦଂ ୱିନଯପିଟକଂ ନାମ। ବ୍ରହ୍ମଜାଲାଦିଚତୁତ୍ତିଂସସୁତ୍ତସଙ୍ଗହୋ ଦୀଘନିକାଯୋ। ମୂଲପରିଯାଯସୁତ୍ତାଦିଦିଯଡ୍ଢସତଦ୍ୱେସୁତ୍ତସଙ୍ଗହୋ ମଜ୍ଝିମନିକାଯୋ। ଓଘତରଣସୁତ୍ତାଦିସତ୍ତସୁତ୍ତସହସ୍ସସତ୍ତସତଦ୍ୱାସଟ୍ଠିସୁତ୍ତସଙ୍ଗହୋ ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯୋ। ଚିତ୍ତପରିଯାଦାନସୁତ୍ତାଦିନୱସୁତ୍ତସହସ୍ସପଞ୍ଚସତସତ୍ତପଞ୍ଞାସସୁତ୍ତସଙ୍ଗହୋ ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯୋ। ଖୁଦ୍ଦକପାଠଧମ୍ମପଦୌଦାନୈତିୱୁତ୍ତକସୁତ୍ତନିପାତୱିମାନୱତ୍ଥୁପେତୱତ୍ଥୁଥେରଗାଥାଥେରୀଗାଥାଜାତକନିଦ୍ଦେସପଟିସମ୍ଭିଦାଅପଦାନବୁଦ୍ଧୱଂସଚରିଯାପିଟକୱସେନ ପନ୍ନରସପ୍ପଭେଦୋ ଖୁଦ୍ଦକନିକାଯୋତି ଇଦଂ ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକଂ ନାମ। ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣୀଆଦୀନି ସତ୍ତ ପକରଣାନି ଅଭିଧମ୍ମପିଟକଂ ନାମ। ତତ୍ଥ –

ୱିୱିଧୱିସେସନଯତ୍ତା, ୱିନଯନତୋ ଚେୱ କାଯୱାଚାନଂ;

ୱିନଯତ୍ଥୱିଦୂହି ଅଯଂ, ୱିନଯୋ ୱିନଯୋତି ଅକ୍ଖାତୋ।

ୱିୱିଧା ହି ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଚୱିଧପାତିମୋକ୍ଖୁଦ୍ଦେସପାରାଜିକାଦିସତ୍ତଆପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧମାତିକାୱିଭଙ୍ଗାଦିପ୍ପଭେଦା ନଯା ୱିସେସଭୂତା ଚ ଦଳ୍ହୀକମ୍ମସିଥିଲକରଣପ୍ପଯୋଜନା ଅନୁପଞ୍ଞତ୍ତିନଯା। କାଯିକୱାଚସିକଅଜ୍ଝାଚାରନିସେଧନତୋ ଚେସ କାଯଂ ୱାଚଞ୍ଚ ୱିନେତି। ତସ୍ମା ୱିୱିଧନଯତ୍ତା ୱିସେସନଯତ୍ତା କାଯୱାଚାନଞ୍ଚ ୱିନଯନତୋ ଅଯଂ ୱିନଯୋ ୱିନଯୋତି ଅକ୍ଖାତୋ। ତେନେତମେତସ୍ସ ୱଚନତ୍ଥକୋସଲ୍ଲତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ୱିୱିଧୱିସେସନୟତ୍ତା , ୱିନୟନତୋ ଚେୱ କାୟୱାଚାନଂ;

ୱିନୟତ୍ଥୱିଦୂହି ଅୟଂ, ୱିନୟୋ ୱିନୟୋତି ଅକ୍ଖାତୋ’’ତି।

ଇତରଂ ପନ –

ଅତ୍ଥାନଂ ସୂଚନତୋ, ସୁୱୁତ୍ତତୋ ସୱନତୋଥ ସୂଦନତୋ;

ସୁତ୍ତାଣା ସୁତ୍ତସଭାଗତୋ ଚ ‘ସୁତ୍ତ’ନ୍ତି ଅକ୍ଖାତଂ।

ତଞ୍ହି ଅତ୍ତତ୍ଥପରତ୍ଥାଦିଭେଦେ ଅତ୍ଥେ ସୂଚେତି। ସୁୱୁତ୍ତା ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ଥା ୱେନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସୟାନୁଲୋମେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ସୱତି ଚେତଂ ଅତ୍ଥେ, ସସ୍ସମିୱ ଫଲଂ, ପସୱତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୂଦତି ଚେତଂ, ଧେନୁ ୱିୟ ଖୀରଂ, ପଗ୍ଘରତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୁଟ୍ଠୁ ଚ ନେ ତାୟତି ରକ୍ଖତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୁତ୍ତସଭାଗଞ୍ଚେତଂ। ୟଥା ହି ତଚ୍ଛକାନଂ ସୁତ୍ତଂ ପମାଣଂ ହୋତି ଏୱମେତମ୍ପି ୱିଞ୍ଞୂନଂ। ୟଥା ଚ ସୁତ୍ତେନ ସଙ୍ଗହିତାନି ପୁପ୍ଫାନି ନ ୱିକିରିୟନ୍ତି ନ ୱିଦ୍ଧଂସିୟନ୍ତି ଏୱମେତେନ ସଙ୍ଗହିତା ଅତ୍ଥା। ତେନେତମେତସ୍ସ ୱଚନତ୍ଥକୋସଲ୍ଲତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ଅତ୍ଥାନଂ ସୂଚନତୋ, ସୁୱୁତ୍ତତୋ ସୱନତୋଥ ସୂଦନତୋ;

ସୁତ୍ତାଣା ସୁତ୍ତସଭାଗତୋ ଚ ସୁତ୍ତନ୍ତି ଅକ୍ଖାତ’’ନ୍ତି।

ଅଭିଧମ୍ମସ୍ସ ୱଚନତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋୟେୱ। ଅପରୋ ନୟୋ –

ୟଂ ଏତ୍ଥ ୱୁଦ୍ଧିମନ୍ତୋ, ସଲକ୍ଖଣା ପୂଜିତା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା;

ୱୁତ୍ତାଧିକା ଚ ଧମ୍ମା, ଅଭିଧମ୍ମୋ ତେନ ଅକ୍ଖାତୋ।

ଅୟଞ୍ହି ଅଭିସଦ୍ଦୋ ୱୁଦ୍ଧିଲକ୍ଖଣପୂଜିତପରିଚ୍ଛିନ୍ନାଧିକେସୁ ଦିସ୍ସତି। ତଥା ହେସ ‘‘ବାଳ୍ହା ମେ ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା ଅଭିକ୍କମନ୍ତି, ନୋ ପଟିକ୍କମନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୩୮୪; ସଂ। ନି। ୫।୧୯୫) ୱୁଦ୍ଧିୟଂ ଆଗତୋ। ‘‘ୟା ତା ରତ୍ତିୟୋ ଅଭିଞ୍ଞାତା ଅଭିଲକ୍ଖିତା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୪୯) ଲକ୍ଖଣେ। ‘‘ରାଜାଭିରାଜା ମନୁଜିନ୍ଦୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୩୯୯; ସୁ। ନି। ୫୫୮) ପୂଜିତେ। ‘‘ପଟିବଲୋ ୱିନେତୁଂ ଅଭିଧମ୍ମେ ଅଭିୱିନୟେ’’ତିଆଦୀସୁ (ମହାୱ। ୮୫) ପରିଚ୍ଛିନ୍ନେ; ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସଙ୍କରୱିରହିତେ ଧମ୍ମେ ଚ ୱିନୟେ ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଅଭିକ୍କନ୍ତେନ ୱଣ୍ଣେନା’’ତିଆଦୀସୁ (ୱି। ୱ। ୭୫) ଅଧିକେ।

ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ରୂପୂପପତ୍ତିୟା ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତି ମେତ୍ତାସହଗତେନ ଚେତସା ଏକଂ ଦିସଂ ଫରିତ୍ୱା ୱିହରତୀ’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୬୩ ଆଦୟୋ) ନୟେନ ୱୁଦ୍ଧିମନ୍ତୋପି ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା। ‘‘ରୂପାରମ୍ମଣଂ ୱା ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣଂ ୱା’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧) ନୟେନ ଆରମ୍ମଣାଦୀହି ଲକ୍ଖଣୀୟତ୍ତା ସଲକ୍ଖଣାପି। ‘‘ସେକ୍ଖା ଧମ୍ମା, ଅସେକ୍ଖା ଧମ୍ମା, ଲୋକୁତ୍ତରା ଧମ୍ମା’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ତିକମାତିକା ୧୧; ଦୁକମାତିକା ୧୨) ନୟେନ ପୂଜିତାପି; ପୂଜାରହାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ‘‘ଫସ୍ସୋ ହୋତି, ୱେଦନା ହୋତୀ’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧) ନୟେନ ସଭାୱପରିଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନାପି। ‘‘ମହଗ୍ଗତା ଧମ୍ମା, ଅପ୍ପମାଣା ଧମ୍ମା, ଅନୁତ୍ତରା ଧମ୍ମା’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ତିକମାତିକା ୧୨; ଦୁକମାତିକା ୯୯) ନୟେନ ଅଧିକାପି ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା। ତେନେତମେତସ୍ସ ୱଚନତ୍ଥକୋସଲ୍ଲତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ୟଂ ଏତ୍ଥ ୱୁଦ୍ଧିମନ୍ତୋ, ସଲକ୍ଖଣା ପୂଜିତା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନା;

ୱୁତ୍ତାଧିକା ଚ ଧମ୍ମା, ଅଭିଧମ୍ମୋ ତେନ ଅକ୍ଖାତୋ’’ତି।

ୟଂ ପନେତ୍ଥ ଅୱିସିଟ୍ଠଂ, ତଂ –

ପିଟକଂ ପିଟକତ୍ଥୱିଦୂ, ପରିୟତ୍ତିବ୍ଭାଜନତ୍ଥତୋ ଆହୁ;

ତେନ ସମୋଧାନେତ୍ୱା, ତୟୋପି ୱିନୟାଦୟୋ ଞେୟ୍ୟା।

ପରିୟତ୍ତିପି ହି ‘‘ମା ପିଟକସମ୍ପଦାନେନା’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୩।୬୬) ପିଟକନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ଅଥ ପୁରିସୋ ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ କୁଦାଲପିଟକଂଆଦାୟା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୨୮; ଅ। ନି। ୩।୭୦) ୟଂକିଞ୍ଚି ଭାଜନମ୍ପି। ତସ୍ମା ପିଟକଂ ପିଟକତ୍ଥୱିଦୂ ପରିୟତ୍ତିଭାଜନତ୍ଥତୋ ଆହୁ।

ଇଦାନି ତେନ ସମୋଧାନେତ୍ୱା ତଯୋପି ୱିନଯାଦଯୋ ଞେଯ୍ୟାତି। ତେନ ଏୱଂ ଦୁୱିଧତ୍ଥେନ ପିଟକସଦ୍ଦେନ ସହ ସମାସଂ କତ୍ୱା ୱିନଯୋ ଚ ସୋ ପିଟକଞ୍ଚ ପରିଯତ୍ତିଭାୱତୋ, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଭାଜନତୋ ଚାତି ୱିନଯପିଟକଂ। ଯଥାୱୁତ୍ତେନେୱ ନଯେନ ସୁତ୍ତନ୍ତଞ୍ଚ ତଂ ପିଟକଞ୍ଚାତି ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକଂ। ଅଭିଧମ୍ମୋ ଚ ସୋ ପିଟକଞ୍ଚାତି ଅଭିଧମ୍ମପିଟକନ୍ତି ଏୱମେତେ ତଯୋପି ୱିନଯାଦଯୋ ଞେଯ୍ୟା।

ଏୱଂ ଞତ୍ୱା ଚ ପୁନପି ତେସ୍ୱେୱ ପିଟକେସୁ ନାନପ୍ପକାରକୋସଲ୍ଲତ୍ଥଂ –

ଦେସନାସାସନକଥାଭେଦଂ ତେସୁ ଯଥାରହଂ;

ସିକ୍ଖାପହାନଗମ୍ଭୀରଭାୱଞ୍ଚ ପରିଦୀପଯେ।

ପରିଯତ୍ତିଭେଦଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ, ୱିପତ୍ତିଞ୍ଚାପି ଯଂ ଯହିଂ;

ପାପୁଣାତି ଯଥା ଭିକ୍ଖୁ, ତମ୍ପି ସବ୍ବଂ ୱିଭାୱଯେ।

ତତ୍ରାଯଂ ପରିଦୀପନା ୱିଭାୱନା ଚ – ଏତାନି ହି ତୀଣି ପିଟକାନି ଯଥାକ୍କମଂ ଆଣାୱୋହାରପରମତ୍ଥଦେସନା, ଯଥାପରାଧଯଥାନୁଲୋମଯଥାଧମ୍ମସାସନାନି, ସଂୱରାସଂୱରଦିଟ୍ଠିୱିନିୱେଠନନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦକଥାତି ଚ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

ଏତ୍ଥ ହି ୱିନଯପିଟକଂ ଆଣାରହେନ ଭଗୱତା ଆଣାବାହୁଲ୍ଲତୋ ଦେସିତତ୍ତା ଆଣାଦେସନା; ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକଂ ୱୋହାରକୁସଲେନ ଭଗୱତା ୱୋହାରବାହୁଲ୍ଲତୋ ଦେସିତତ୍ତା ୱୋହାରଦେସନା; ଅଭିଧମ୍ମପିଟକଂ ପରମତ୍ଥକୁସଲେନ ଭଗୱତା ପରମତ୍ଥବାହୁଲ୍ଲତୋ ଦେସିତତ୍ତା ପରମତ୍ଥଦେସନାତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ତଥା ପଠମଂ ଯେ ତେ ପଚୁରାପରାଧା ସତ୍ତା ତେ ଯଥାପରାଧଂ ଏତ୍ଥ ସାସିତାତି ଯଥାପରାଧସାସନଂ; ଦୁତିଯଂ ଅନେକଜ୍ଝାସଯାନୁସଯଚରିଯାଧିମୁତ୍ତିକା ସତ୍ତା ଯଥାନୁଲୋମଂ ଏତ୍ଥ ସାସିତାତି ଯଥାନୁଲୋମସାସନଂ; ତତିଯଂ ଧମ୍ମପୁଞ୍ଜମତ୍ତେ 'ଅହଂ ମମା'ତି ସଞ୍ଞିନୋ ସତ୍ତା ଯଥାଧମ୍ମଂ ଏତ୍ଥ ସାସିତାତି ଯଥାଧମ୍ମସାସନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ତଥା ପଠମଂ ଅଜ୍ଝାଚାରପଟିପକ୍ଖଭୂତୋ ସଂୱରାସଂୱରୋ ଏତ୍ଥ କଥିତୋତି ସଂୱରାସଂୱରକଥା; ସଂୱରାସଂୱରୋତି ଖୁଦ୍ଦକୋ ଚେୱ ମହନ୍ତୋ ଚ ସଂୱରାସଂୱରୋ, କମ୍ମାକମ୍ମଂ ୱିଯ ଚ ଫଲାଫଲଂ ୱିଯ ଚ; ଦୁତିଯଂ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିପଟିପକ୍ଖଭୂତା ଦିଟ୍ଠିୱିନିୱେଠନା ଏତ୍ଥ କଥିତାତି ଦିଟ୍ଠିୱିନିୱେଠନକଥା; ତତିଯଂ ରାଗାଦିପଟିପକ୍ଖଭୂତୋ ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦୋ ଏତ୍ଥ କଥିତୋତି ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦକଥାତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ତୀସୁପି ଚେତେସୁ ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ତୀଣି ପହାନାନି ଚତୁବ୍ବିଧୋ ଚ ଗମ୍ଭୀରଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତଥା ହି ୱିନଯପିଟକେ ୱିସେସେନ ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖା ୱୁତ୍ତା, ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକେ ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖା, ଅଭିଧମ୍ମପିଟକେ ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖା।

ୱିନଯପିଟକେ ଚ ୱୀତିକ୍କମପ୍ପହାନଂ, କିଲେସାନଂ ୱୀତିକ୍କମପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ସୀଲସ୍ସ; ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକେ ପରିଯୁଟ୍ଠାନପ୍ପହାନଂ, ପରିଯୁଟ୍ଠାନପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ସମାଧିସ୍ସ; ଅଭିଧମ୍ମପିଟକେ ଅନୁସଯପ୍ପହାନଂ, ଅନୁସଯପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ପଞ୍ଞାଯ।

ପଠମେ ଚ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନଂ କିଲେସାନଂ, ଇତରେସୁ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନାନି। ପଠମେ ଚ ଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସସ୍ସ ପହାନଂ, ଇତରେସୁ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିସଂକିଲେସାନଂ ପହାନଂ।

ଏକମେକସ୍ମିଞ୍ଚେତ୍ଥ ଚତୁବ୍ବିଧୋପି ଧମ୍ମତ୍ଥଦେସନାପଟିୱେଧଗମ୍ଭୀରଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ତତ୍ଥ ଧମ୍ମୋତି ତନ୍ତି। ଅତ୍ଥୋତି ତସ୍ସାଯେୱତ୍ଥୋ। ଦେସନାତି ତସ୍ସା ମନସା ୱଵତ୍ଥାପିତାଯ ତନ୍ତିଯା ଦେସନା। ପଟିୱେଧୋତି ତନ୍ତିଯା ତନ୍ତିଅତ୍ଥସ୍ସ ଚ ଯଥାଭୂତାୱବୋଧୋ। ତୀସୁପି ଚେତେସୁ ଏତେ ଧମ୍ମତ୍ଥଦେସନାପଟିୱେଧା। ଯସ୍ମା ସସାଦୀହି ୱିଯ ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ମନ୍ଦବୁଦ୍ଧୀହି ଦୁକ୍ଖୋଗାହା ଅଲବ୍ଭନେଯ୍ୟପତିଟ୍ଠା ଚ ତସ୍ମା ଗମ୍ଭୀରା। ଏୱଂ ଏକମେକସ୍ମିଂ ଏତ୍ଥ ଚତୁବ୍ବିଧୋପି ଗମ୍ଭୀରଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅପରୋ ନଯୋ – ଧମ୍ମୋତି ହେତୁ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ହେତୁମ୍ହି ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା''ତି (ୱିଭ। ୭୨୦)। ଅତ୍ଥୋତି ହେତୁଫଲଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ହେତୁଫଲେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା''ତି (ୱିଭ। ୭୨୦)। ଦେସନାତି ପଞ୍ଞତ୍ତି, ଯଥାଧମ୍ମଂ ଧମ୍ମାଭିଲାପୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ; ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରାଦିୱସେନ ୱା କଥନଂ। ପଟିୱେଧୋତି ଅଭିସମଯୋ। ସୋ ଚ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରୋ। ୱିସଯତୋ ଚ ଅସମ୍ମୋହତୋ ଚ; ଅତ୍ଥାନୁରୂପଂ ଧମ୍ମେସୁ, ଧମ୍ମାନୁରୂପଂ ଅତ୍ଥେସୁ, ପଞ୍ଞତ୍ତିପଥାନୁରୂପଂ ପଞ୍ଞତ୍ତୀସୁ ଅୱବୋଧୋ। ତେସଂ ତେସଂ ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବୋ ସଲକ୍ଖଣସଙ୍ଖାତୋ ଅୱିପରୀତସଭାୱୋ।

ଇଦାନି ଯସ୍ମା ଏତେସୁ ପିଟକେସୁ ଯଂ ଯଂ ଧମ୍ମଜାତଂ ୱା ଅତ୍ଥଜାତଂ ୱା ଯା ଚାଯଂ ଯଥା ଯଥା ଞାପେତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥୋ ସୋତୂନଂ ଞାଣସ୍ସ ଅଭିମୁଖୋ ହୋତି ତଥା ତଥା ତଦତ୍ଥଜୋତିକା ଦେସନା, ଯୋ ଚେତ୍ଥ ଅୱିପରୀତାୱବୋଧସଙ୍ଖାତୋ ପଟିୱେଧୋ ତେସଂ ତେସଂ ୱା ଧମ୍ମାନଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବୋ ସଲକ୍ଖଣସଙ୍ଖାତୋ ଅୱିପରୀତସଭାୱୋ – ସବ୍ବମ୍ପେତଂ ଅନୁପଚିତକୁସଲସମ୍ଭାରେହି ଦୁପ୍ପଞ୍ଞେହି, ସସାଦୀହି ୱିଯ ମହାସମୁଦ୍ଦୋ, ଦୁକ୍ଖୋଗାହଂ ଅଲବ୍ଭନେଯ୍ୟପତିଟ୍ଠଞ୍ଚ, ତସ୍ମା ଗମ୍ଭୀରଂ। ଏୱମ୍ପି ଏକମେକସ୍ମିଂ ଏତ୍ଥ ଚତୁବ୍ବିଧୋପି ଗମ୍ଭୀରଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏତ୍ତାୱତା ଚ –

ଦେସନାସାସନକଥାଭେଦଂ ତେସୁ ଯଥାରହଂ;

ସିକ୍ଖାପହାନଗମ୍ଭୀରଭାୱଞ୍ଚ ପରିଦୀପଯେତି –

ଅଯଂ ଗାଥା ୱୁତ୍ତତ୍ଥା ହୋତି।

ପରିଯତ୍ତିଭେଦଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ, ୱିପତ୍ତିଞ୍ଚାପି ଯଂ ଯହିଂ;

ପାପୁଣାତି ଯଥା ଭିକ୍ଖୁ, ତମ୍ପି ସବ୍ବଂ ୱିଭାୱଯେତି।

ଏତ୍ଥ ପନ ତୀସୁ ପିଟକେସୁ ତିୱିଧୋ ପରିଯତ୍ତିଭେଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତିସ୍ସୋ ହି ପରିଯତ୍ତିଯୋ – ଅଲଗଦ୍ଦୂପମା ନିସ୍ସରଣତ୍ଥା ଭଣ୍ଡାଗାରିକପରିଯତ୍ତୀତି।

ତତ୍ଥ ଯା ଦୁଗ୍ଗହିତା ଉପାରମ୍ଭାଦିହେତୁ ପରିଯାପୁଟା ଅଯଂ ଅଲଗଦ୍ଦୂପମା। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ''ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁରିସୋ ଅଲଗଦ୍ଦତ୍ଥିକୋ ଅଲଗଦ୍ଦଗୱେସୀ ଅଲଗଦ୍ଦପରିଯେସନଂ ଚରମାନୋ, ସୋ ପସ୍ସେଯ୍ୟ ମହନ୍ତଂ ଅଲଗଦ୍ଦଂ, ତମେନଂ ଭୋଗେ ୱା ନଙ୍ଗୁଟ୍ଠେ ୱା ଗଣ୍ହେଯ୍ୟ, ତସ୍ସ ସୋ ଅଲଗଦ୍ଦୋ ପଟିପରିୱତ୍ତିତ୍ୱା ହତ୍ଥେ ୱା ବାହାଯ ୱା ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ୱା ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗେ ଡଂସେଯ୍ୟ, ସୋ ତତୋ ନିଦାନଂ ମରଣଂ ୱା ନିଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ ମରଣମତ୍ତଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ଦୁଗ୍ଗହିତତ୍ତା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଲଗଦ୍ଦସ୍ସ। ଏୱମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଇଧେକଚ୍ଚେ ମୋଘପୁରିସା ଧମ୍ମଂ ପରିଯାପୁଣନ୍ତି ସୁତ୍ତଂ…ପେ… ୱେଦଲ୍ଲଂ, ତେ ତଂ ଧମ୍ମଂ ପରିଯାପୁଣିତ୍ୱା ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଞ୍ଞାଯ ଅତ୍ଥଂ ନ ଉପପରିକ୍ଖନ୍ତି, ତେସଂ ତେ ଧମ୍ମା ପଞ୍ଞାଯ ଅତ୍ଥଂ ଅନୁପପରିକ୍ଖତଂ ନ ନିଜ୍ଝାନଂ ଖମନ୍ତି, ତେ ଉପାରମ୍ଭାନିସଂସା ଚେୱ ଧମ୍ମଂ ପରିଯାପୁଣନ୍ତି ଇତିୱାଦପ୍ପମୋକ୍ଖାନିସଂସା ଚ। ଯସ୍ସ ଚତ୍ଥାଯ ଧମ୍ମଂ ପରିଯାପୁଣନ୍ତି ତଞ୍ଚସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ନାନୁଭୋନ୍ତି। ତେସଂ ତେ ଧମ୍ମା ଦୁଗ୍ଗହିତା ଦୀଘରତ୍ତଂ ଅହିତାଯ ଦୁକ୍ଖାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ଦୁଗ୍ଗହିତତ୍ତା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମାନ''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୨୩୮)।

ଯା ପନ ସୁଗ୍ଗହିତା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦିପାରିପୂରିଂଯେୱ ଆକଙ୍ଖମାନେନ ପରିଯାପୁଟା ନ ଉପାରମ୍ଭାଦିହେତୁ, ଅଯଂ ନିସ୍ସରଣତ୍ଥା। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ''ତେସଂ ତେ ଧମ୍ମା ସୁଗ୍ଗହିତା ଦୀଘରତ୍ତଂ ହିତାଯ ସୁଖାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ସୁଗ୍ଗହିତତ୍ତା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମାନ''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୨୩୯)।

ଯଂ ପନ ପରିଞ୍ଞାତକ୍ଖନ୍ଧୋ ପହୀନକିଲେସୋ ଭାୱିତମଗ୍ଗୋ ପଟିୱିଦ୍ଧାକୁପ୍ପୋ ସଚ୍ଛିକତନିରୋଧୋ ଖୀଣାସୱୋ କେୱଲଂ ପୱେଣିପାଲନତ୍ଥାଯ ୱଂସାନୁରକ୍ଖଣତ୍ଥାଯ ପରିଯାପୁଣାତି, ଅଯଂ ଭଣ୍ଡାଗାରିକପରିଯତ୍ତୀତି।

ୱିନଯେ ପନ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ଭିକ୍ଖୁ ସୀଲସମ୍ପଦଂ ନିସ୍ସାଯ ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା ପାପୁଣାତି, ତାସଂଯେୱ ଚ ତତ୍ଥ ପଭେଦୱଚନତୋ। ସୁତ୍ତେ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ସମାଧିସମ୍ପଦଂ ନିସ୍ସାଯ ଛଳଭିଞ୍ଞା ପାପୁଣାତି, ତାସଂଯେୱ ଚ ତତ୍ଥ ପଭେଦୱଚନତୋ। ଅଭିଧମ୍ମେ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ପଞ୍ଞାସମ୍ପଦଂ ନିସ୍ସାଯ ଚତସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା ପାପୁଣାତି ତାସଞ୍ଚ ତତ୍ଥେୱ ପଭେଦୱଚନତୋ। ଏୱମେତେସୁ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ଯଥାକ୍କମେନ ଇମଂ ୱିଜ୍ଜାତ୍ତଯଛଳଭିଞ୍ଞାଚତୁପଟିସମ୍ଭିଦାପ୍ପଭେଦଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ପାପୁଣାତି।

ୱିନଯେ ପନ ଦୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ଅନୁଞ୍ଞାତସୁଖସମ୍ଫସ୍ସଅତ୍ଥରଣପାୱୁରଣାଦିଫସ୍ସସାମଞ୍ଞତୋ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେସୁ ଉପାଦିନ୍ନକଫସ୍ସାଦୀସୁ ଅନୱଜ୍ଜସଞ୍ଞୀ ହୋତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପେତଂ – ''ତଥାହଂ ଭଗୱତା ଧମ୍ମଂ ଦେସିତଂ ଆଜାନାମି, ଯଥା ଯେମେ ଅନ୍ତରାଯିକା ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା ଭଗୱତା ତେ ପଟିସେୱତୋ ନାଲଂ ଅନ୍ତରାଯାଯା''ତି (ପାଚି। ୪୧୭; ମ। ନି। ୧।୨୩୪)। ତତୋ ଦୁସ୍ସୀଲଭାୱଂ ପାପୁଣାତି। ସୁତ୍ତେ ଦୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ''ଚତ୍ତାରୋମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁଗ୍ଗଲା ସନ୍ତୋ ସଂୱିଜ୍ଜମାନା ଲୋକସ୍ମି''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୪।୫) ଅଧିପ୍ପାଯଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ଦୁଗ୍ଗହିତଂ ଗଣ୍ହାତି। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅତ୍ତନା ଦୁଗ୍ଗହିତେନ ଅମ୍ହେ ଚେୱ ଅବ୍ଭାଚିକ୍ଖତି ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ ଖନତି ବହୁଞ୍ଚ ଅପୁଞ୍ଞଂ ପସୱତୀ''ତି (ପାଚି। ୪୧୭; ମ। ନି। ୧।୨୩୬)। ତତୋ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିତଂ ପାପୁଣାତି। ଅଭିଧମ୍ମେ ଦୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ଧମ୍ମଚିନ୍ତଂ ଅତିଧାୱନ୍ତୋ ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟାନିପି ଚିନ୍ତେତି, ତତୋ ଚିତ୍ତକ୍ଖେପଂ ପାପୁଣାତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପେତଂ – ''ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟାନି, ନ ଚିନ୍ତେତବ୍ବାନି, ଯାନି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଉମ୍ମାଦସ୍ସ ୱିଘାତସ୍ସ ଭାଗୀ ଅସ୍ସା''ତି (ଅ। ନି। ୪।୭୭)। ଏୱମେତେସୁ ଦୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ଯଥାକ୍କମେନ ଇମଂ ଦୁସ୍ସୀଲଭାୱମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିତାଚିତ୍ତକ୍ଖେପପ୍ପଭେଦଂ ୱିପତ୍ତିଂ ପାପୁଣାତୀତି। ଏତ୍ତାୱତା ଚ –

ପରିଯତ୍ତିଭେଦଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ, ୱିପତ୍ତିଞ୍ଚାପି ଯଂ ଯହିଂ;

ପାପୁଣାତି ଯଥା ଭିକ୍ଖୁ, ତମ୍ପି ସବ୍ବଂ ୱିଭାୱଯେତି।

ଅଯମ୍ପି ଗାଥା ୱୁତ୍ତତ୍ଥା ହୋତି। ଏୱଂ ନାନପ୍ପକାରତୋ ପିଟକାନି ଞତ୍ୱା ତେସଂ ୱସେନ ସବ୍ବମ୍ପେତଂ ସଙ୍ଗଯ୍ହମାନଂ ତୀଣି ପିଟକାନି ହୋନ୍ତି।

କଥଂ ନିକାଯତୋ ପଞ୍ଚ ନିକାଯାତି? ସବ୍ବମେୱ ହେତଂ ଦୀଘନିକାଯୋ ମଜ୍ଝିମନିକାଯୋ ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯୋ ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯୋ ଖୁଦ୍ଦକନିକାଯୋତି ପଞ୍ଚପ୍ପଭେଦଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ କତମୋ ଦୀଘନିକାଯୋ? ତିୱଗ୍ଗସଙ୍ଗହାନି ବ୍ରହ୍ମଜାଲାଦୀନି ଚତୁତ୍ତିଂସ ସୁତ୍ତାନି।

ଚତୁତ୍ତିଂସେୱ ସୁତ୍ତନ୍ତା, ତିୱଗ୍ଗୋ ଯସ୍ସ ସଙ୍ଗହୋ;

ଏସ ଦୀଘନିକାଯୋତି, ପଠମୋ ଅନୁଲୋମିକୋ।

କସ୍ମା ପନେସ ଦୀଘନିକାଯୋତି ୱୁଚ୍ଚତି? ଦୀଘପ୍ପମାଣାନଂ ସୁତ୍ତାନଂ ସମୂହତୋ ନିୱାସତୋ ଚ। ସମୂହନିୱାସା ହି ନିକାଯୋତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ‘‘ନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଞ୍ଞଂ ଏକନିକାଯମ୍ପି ସମନୁପସ୍ସାମି ଏୱଂ ଚିତ୍ତଂ ଯଥଯିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତିରଚ୍ଛାନଗତା ପାଣା (ସଂ। ନି। ୩।୧୦୦), ପୋଣିକନିକାଯୋ, ଚିକ୍ଖଲ୍ଲିକନିକାଯୋ’’ତି। ଏୱମାଦୀନି ଚେତ୍ଥ ସାଧକାନି ସାସନତୋ ଲୋକତୋ ଚ। ଏୱଂ ସେସାନମ୍ପି ନିକାଯଭାୱେ ୱଚନତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କତମୋ ମଜ୍ଝିମନିକାଯୋ? ମଜ୍ଝିମପ୍ପମାଣାନି ପଞ୍ଚଦସୱଗ୍ଗସଙ୍ଗହାନି ମୂଲପରିଯାଯସୁତ୍ତାଦୀନି ଦିଯଡ୍ଢସତଂ ଦ୍ୱେ ଚ ସୁତ୍ତାନି।

ଦିଯଡ୍ଢସତସୁତ୍ତନ୍ତା, ଦ୍ୱେ ଚ ସୁତ୍ତାନି ଯତ୍ଥ ସୋ;

ନିକାଯୋ ମଜ୍ଝିମୋ ପଞ୍ଚ, ଦସୱଗ୍ଗପରିଗ୍ଗହୋ।

କତମୋ ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯୋ? ଦେୱତାସଂଯୁତ୍ତାଦିୱସେନ ଠିତାନି ଓଘତରଣାଦୀନି ସତ୍ତ ସୁତ୍ତସହସ୍ସାନି ସତ୍ତ ସୁତ୍ତସତାନି ଚ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଚ ସୁତ୍ତାନି।

ସତ୍ତ ସୁତ୍ତସହସ୍ସାନି, ସତ୍ତ ସୁତ୍ତସତାନି ଚ;

ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଚେୱ ସୁତ୍ତନ୍ତା, ଏସୋ ସଂଯୁତ୍ତସଙ୍ଗହୋ।

କତମୋ ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯୋ? ଏକେକଅଙ୍ଗାତିରେକୱସେନ ଠିତାନି ଚିତ୍ତପରିଯାଦାନାଦୀନି ନୱ ସୁତ୍ତସହସ୍ସାନି ପଞ୍ଚ ସୁତ୍ତସତାନି ସତ୍ତପଞ୍ଞାସଞ୍ଚ ସୁତ୍ତାନି।

ନୱ ସୁତ୍ତସହସ୍ସାନି, ପଞ୍ଚ ସୁତ୍ତସତାନି ଚ;

ସତ୍ତପଞ୍ଞାସସୁତ୍ତାନି, ସଙ୍ଖ୍ୟା ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରେ ଅଯଂ।

କତମୋ ଖୁଦ୍ଦକନିକାଯୋ? ସକଲଂ ୱିନଯପିଟକଂ, ଅଭିଧମ୍ମପିଟକଂ, ଖୁଦ୍ଦକପାଠ, ଧମ୍ମପଦାଦଯୋ ଚ ପୁବ୍ବେ ଦସ୍ସିତା ପଞ୍ଚଦସପ୍ପଭେଦା; ଠପେତ୍ୱା ଚତ୍ତାରୋ ନିକାଯେ ଅୱସେସଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନନ୍ତି।

ଠପେତ୍ୱା ଚତୁରୋପେତେ, ନିକାଯେ ଦୀଘଆଦିକେ;

ତଦଞ୍ଞଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ, ନିକାଯୋ ଖୁଦ୍ଦକୋ ମତୋତି।

ଏୱଂ ନିକାଯତୋ ପଞ୍ଚ ନିକାଯା ହୋନ୍ତି।

କଥଂ ଅଙ୍ଗୱସେନ ନୱଙ୍ଗାନୀତି? ସବ୍ବମେୱ ହିଦଂ ‘ସୁତ୍ତଂ ଗେଯ୍ୟଂ ୱେଯ୍ୟାକରଣଂ ଗାଥା ଉଦାନଂ ଇତିୱୁତ୍ତକଂ ଜାତକଂ ଅବ୍ଭୁତଧମ୍ମଂ ୱେଦଲ୍ଲ’ନ୍ତି ନୱପ୍ପଭେଦଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଉଭତୋୱିଭଙ୍ଗନିଦ୍ଦେସଖନ୍ଧକପରିୱାରା ସୁତ୍ତନିପାତେ ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତରତନସୁତ୍ତନାଲକସୁତ୍ତତୁୱଟ୍ଟକସୁତ୍ତାନି ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଚ ସୁତ୍ତନାମକଂ ତଥାଗତୱଚନଂ ସୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସବ୍ବମ୍ପି ସଗାଥକଂ ସୁତ୍ତଂ ଗେଯ୍ୟନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱିସେସେନ ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯେ ସକଲୋପି ସଗାଥାୱଗ୍ଗୋ। ସକଲମ୍ପି ଅଭିଧମ୍ମପିଟକଂ, ନିଗ୍ଗାଥକଂ ସୁତ୍ତଂ, ଯଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଅଟ୍ଠହି ଅଙ୍ଗେହି ଅସଙ୍ଗହିତଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ, ତଂ ୱେଯ୍ୟାକରଣନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଧମ୍ମପଦଂ ଥେରଗାଥା ଥେରୀଗାଥା ସୁତ୍ତନିପାତେ ନୋସୁତ୍ତନାମିକା ସୁଦ୍ଧିକଗାଥା ଚ ଗାଥାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସୋମନସ୍ସଞାଣମଯିକଗାଥାପ୍ପଟିସଂଯୁତ୍ତା ଦ୍ୱାସୀତି ସୁତ୍ତନ୍ତା ଉଦାନନ୍ତି

ୱେଦିତବ୍ବଂ। ‘ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା’ତିଆଦିନୟପ୍ପୱତ୍ତା (ଇତିୱୁ। ୧) ଦସୁତ୍ତରସତସୁତ୍ତନ୍ତା ଇତିୱୁତ୍ତକନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅପଣ୍ଣକଜାତକାଦୀନି ପଞ୍ଞାସାଧିକାନି ପଞ୍ଚ ଜାତକସତାନି ଜାତକନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ‘‘ଚତ୍ତାରୋମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଚ୍ଛରିୟା ଅବ୍ଭୁତା ଧମ୍ମା ଆନନ୍ଦେ’’ତିଆଦିନୟପ୍ପୱତ୍ତା (ଦୀ। ନି। ୨।୨୦୯; ଅ। ନି। ୪।୧୨୯) ସବ୍ବେପି ଅଚ୍ଛରିୟଅବ୍ଭୁତଧମ୍ମପଟିସଂୟୁତ୍ତା ସୁତ୍ତନ୍ତା ଅବ୍ଭୁତଧମ୍ମନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଚୂଳୱେଦଲ୍ଲମହାୱେଦଲ୍ଲସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସକ୍କପଞ୍ହସଙ୍ଖାରଭାଜନୀୟମହାପୁଣ୍ଣମସୁତ୍ତାଦୟୋ ସବ୍ବେପି ୱେଦଞ୍ଚ ତୁଟ୍ଠିଞ୍ଚ ଲଦ୍ଧା ଲଦ୍ଧା ପୁଚ୍ଛିତସୁତ୍ତନ୍ତା ୱେଦଲ୍ଲନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱମେତଂ ଅଙ୍ଗତୋ ନୱଙ୍ଗାନି।

କଥଂ ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧତୋ ଚତୁରାସୀତି ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧସହସ୍ସାନୀତି? ସବ୍ବମେୱ ହିଦଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ।

‘‘ଦ୍ୱାସୀତି ବୁଦ୍ଧତୋ ଗଣ୍ହିଂ, ଦ୍ୱେ ସହସ୍ସାନି ଭିକ୍ଖୁତୋ;

ଚତୁରାସୀତି ସହସ୍ସାନି, ୟେ ମେ ଧମ୍ମା ପୱତ୍ତିନୋ’’ତି। (ଥେରଗା। ୧୦୨୭);

ଏୱଂ ପରିଦୀପିତଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧୱସେନ ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସପ୍ପଭେଦଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଏକାନୁସନ୍ଧିକଂ ସୁତ୍ତଂ ଏକୋ ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧୋ। ୟଂ ଅନେକାନୁସନ୍ଧିକଂ ତତ୍ଥ ଅନୁସନ୍ଧିୱସେନ ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧଗଣନା। ଗାଥାବନ୍ଧେସୁ ପଞ୍ହାପୁଚ୍ଛନଂ ଏକୋ ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧୋ, ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଏକୋ। ଅଭିଧମ୍ମେ ଏକମେକଂ ତିକଦୁକଭାଜନଂ ଏକମେକଞ୍ଚ ଚିତ୍ତୱାରଭାଜନଂ ଏକୋ ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧୋ। ୱିନୟେ ଅତ୍ଥି ୱତ୍ଥୁ, ଅତ୍ଥି ମାତିକା, ଅତ୍ଥି ପଦଭାଜନୀୟଂ, ଅତ୍ଥି ଆପତ୍ତି, ଅତ୍ଥି ଅନାପତ୍ତି, ଅତ୍ଥି ଅନ୍ତରାପତ୍ତି, ଅତ୍ଥି ତିକଚ୍ଛେଦୋ। ତତ୍ଥ ଏକମେକୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ଏକମେକୋ ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧତୋ ଚତୁରାସୀତି ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧସହସ୍ସାନି।

ଏୱମେତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ପଞ୍ଚସତିକସଙ୍ଗୀତିକାଲେ ସଙ୍ଗାୟନ୍ତେନ ମହାକସ୍ସପପ୍ପମୁଖେନ ୱସୀଗଣେନ ଅୟଂ ଧମ୍ମୋ ଅୟଂ ୱିନୟୋ, ଇଦଂ ପଠମବୁଦ୍ଧୱଚନଂ, ଇଦଂ ମଜ୍ଝିମବୁଦ୍ଧୱଚନଂ, ଇଦଂ ପଚ୍ଛିମବୁଦ୍ଧୱଚନଂ, ଇଦଂ ୱିନୟପିଟକଂ, ଇଦଂ ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକଂ, ଇଦଂ ଅଭିଧମ୍ମପିଟକଂ, ଅୟଂ ଦୀଘନିକାୟୋ…ପେ… ଅୟଂ ଖୁଦ୍ଦକନିକାୟୋ, ଇମାନି ସୁତ୍ତାଦୀନି ନୱଙ୍ଗାନି, ଇମାନି ଚତୁରାସୀତି ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧସହସ୍ସାନୀତି ଇମଂ ପଭେଦଂ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱାୱ ସଙ୍ଗୀତଂ। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଇମମେୱ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଉଦ୍ଦାନସଙ୍ଗହୱଗ୍ଗସଙ୍ଗହପେୟ୍ୟାଲସଙ୍ଗହଏକନିପାତଦୁକନିପାତାଦିନିପାତସଙ୍ଗହସଂୟୁତ୍ତସଙ୍ଗହପଣ୍ଣାସସଙ୍ଗହାଦିଅନେକୱିଧଂ, ତୀସୁ ପିଟକେସୁ ସନ୍ଦିସ୍ସମାନଂ ସଙ୍ଗହପ୍ପଭେଦଂ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱାୱ ସତ୍ତହି ମାସେହି ସଙ୍ଗୀତଂ।

ସଙ୍ଗୀତିପରିୟୋସାନେ ଚସ୍ସ ଇଦଂ ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରେନ ଦସବଲସ୍ସ ସାସନଂ ପଞ୍ଚୱସ୍ସସହସ୍ସପରିମାଣକାଲଂ ପୱତ୍ତନସମତ୍ଥଂ କତନ୍ତି ସଞ୍ଜାତପ୍ପମୋଦା ସାଧୁକାରଂ ୱିୟ ଦଦମାନା ଅୟଂ ମହାପଥୱୀ ଉଦକପରିୟନ୍ତଂ କତ୍ୱା ଅନେକପ୍ପକାରଂ କମ୍ପି ସଙ୍କମ୍ପି ସମ୍ପକମ୍ପି ସମ୍ପୱେଧି। ଅନେକାନି ଚ ଅଚ୍ଛରିୟାନି ପାତୁରହେସୁଂ।

ଏୱଂ ସଙ୍ଗୀତେ ପନେତ୍ଥ ଅୟଂ ଅଭିଧମ୍ମୋ ପିଟକତୋ ଅଭିଧମ୍ମପିଟକଂ, ନିକାୟତୋ ଖୁଦ୍ଦକନିକାୟୋ, ଅଙ୍ଗତୋ ୱେୟ୍ୟାକରଣଂ, ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧତୋ କତିପୟାନି ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧସହସ୍ସାନି ହୋନ୍ତି।

ତଂ ଧାରୟନ୍ତେସୁ ଭିକ୍ଖୂସୁ ପୁବ୍ବେ ଏକୋ ଭିକ୍ଖୁ ସବ୍ବସାମୟିକପରିସାୟ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଅଭିଧମ୍ମତୋ ସୁତ୍ତଂ ଆହରିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ କଥେନ୍ତୋ ‘‘ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଅବ୍ୟାକତୋ, ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ସିୟା କୁସଲା ସିୟା ଅକୁସଲା ସିୟା ଅବ୍ୟାକତା; ଦସାୟତନା ଅବ୍ୟାକତା, ଦ୍ୱେ ଆୟତନା ସିୟା କୁସଲା ସିୟା ଅକୁସଲା ସିୟା ଅବ୍ୟାକତା; ସୋଳସ ଧାତୁୟୋ ଅବ୍ୟାକତା, ଦ୍ୱେ ଧାତୁୟୋ ସିୟା କୁସଲା ସିୟା ଅକୁସଲା ସିୟା ଅବ୍ୟାକତା; ସମୁଦୟସଚ୍ଚଂ ଅକୁସଲଂ, ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ କୁସଲଂ, ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ଅବ୍ୟାକତଂ, ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ସିୟା କୁସଲଂ ସିୟା ଅକୁସଲଂ ସିୟା ଅବ୍ୟାକତଂ; ଦସିନ୍ଦ୍ରିୟା ଅବ୍ୟାକତା, ଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅକୁସଲଂ, ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ କୁସଲଂ, ଚତ୍ତାରି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ସିୟା କୁସଲା ସିୟା ଅବ୍ୟାକତା, ଛ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ସିୟା କୁସଲା ସିୟା ଅକୁସଲା ସିୟା ଅବ୍ୟାକତା’’ତି ଧମ୍ମକଥଂ କଥେସି।

ତସ୍ମିଂ ଠାନେ ଏକୋ ଭିକ୍ଖୁ ନିସିନ୍ନୋ ‘ଧମ୍ମକଥିକ ତ୍ୱଂ ସିନେରୁଂ ପରିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ୱିୟ ଦୀଘସୁତ୍ତଂ ଆହରସି, କିଂ ସୁତ୍ତଂ ନାମେତ’ନ୍ତି ଆହ। ‘ଅଭିଧମ୍ମସୁତ୍ତଂ ନାମ, ଆୱୁସୋ’ତି। ‘ଅଭିଧମ୍ମସୁତ୍ତଂ କସ୍ମା ଆହରସି? କିଂ ଅଞ୍ଞଂ ବୁଦ୍ଧଭାସିତଂ ସୁତ୍ତଂ ଆହରିତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତୀ’ତି? ‘ଅଭିଧମ୍ମୋ କେନ ଭାସିତୋ’ତି? ‘ନ ଏସୋ ବୁଦ୍ଧଭାସିତୋ’ତି। ‘କିଂ ପନ ତେ, ଆୱୁସୋ, ୱିନୟପିଟକଂ ଉଗ୍ଗହିତ’ନ୍ତି? ‘ନ ଉଗ୍ଗହିତଂ, ଆୱୁସୋ’ତି। ‘ଅୱିନୟଧାରିତାୟ ମଞ୍ଞେ ତ୍ୱଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ଏୱଂ ୱଦେସୀ’ତି। ‘ୱିନୟମତ୍ତମେୱ, ଆୱୁସୋ, ଉଗ୍ଗହିତ’ନ୍ତି। ‘ତମ୍ପି ତେ ଦୁଗ୍ଗହିତଂ, ପରିସପରିୟନ୍ତେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ନିଦ୍ଦାୟନ୍ତେନ ଉଗ୍ଗହିତଂ ଭୱିସ୍ସତି; ତୁମ୍ହାଦିସେ ହି ପବ୍ବାଜେନ୍ତୋ ୱା ଉପସମ୍ପାଦେନ୍ତୋ ୱା ସାତିସାରୋ ହୋତି’। ‘କିଂ କାରଣା’? ୱିନୟମତ୍ତସ୍ସପି ଦୁଗ୍ଗହିତତ୍ତା; ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘ତତ୍ଥ ଅନାପତ୍ତି, ନ ୱିୱଣ୍ଣେତୁକାମୋ ଇଙ୍ଘ ତାୱ, ଆୱୁସୋ, ସୁତ୍ତନ୍ତଂ ୱା ଗାଥାୟୋ ୱା ଅଭିଧମ୍ମଂ ୱା ପରିୟାପୁଣସ୍ସୁ, ପଚ୍ଛାପି ୱିନୟଂ ପରିୟାପୁଣିସ୍ସସୀ’’ତି (ପାଚି। ୪୪୨) ଭଣତି। ‘‘ସୁତ୍ତନ୍ତେ ଓକାସଂ କାରାପେତ୍ୱା ଅଭିଧମ୍ମଂ ୱା ୱିନୟଂ ୱା ପୁଚ୍ଛତି, ଅଭିଧମ୍ମେ ଓକାସଂ କାରାପେତ୍ୱା ସୁତ୍ତନ୍ତଂ ୱା ୱିନୟଂ ୱା ପୁଚ୍ଛତି, ୱିନୟେ ଓକାସଂ କାରାପେତ୍ୱା ସୁତ୍ତନ୍ତଂ ୱା ଅଭିଧମ୍ମଂ ୱା ପୁଚ୍ଛତୀ’’ତି (ପାଚି। ୧୨୨୧)। ‘ତ୍ୱଂ ପନ ଏତ୍ତକମ୍ପି ନ ଜାନାସୀ’ତି ଏତ୍ତକେନପି ପରୱାଦୀ ନିଗ୍ଗହିତୋ ହୋତି।

ମହାଗୋସିଙ୍ଗସୁତ୍ତଂ ପନ ଇତୋପି ବଲୱତରଂ। ତତ୍ର ହି ଧମ୍ମସେନାପତି ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପୁଚ୍ଛିତପଞ୍ହଞ୍ଚ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଞ୍ଚ ଆରୋଚେତୁଂ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରସ୍ସ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଆରୋଚେନ୍ତୋ "ଇଧାୱୁସୋ ସାରିପୁତ୍ତ, ଦ୍ୱେ ଭିକ୍ଖୂ ଅଭିଧମ୍ମକଥଂ କଥେନ୍ତି , ତେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତି, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ପଞ୍ହଂ ପୁଟ୍ଠା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତି, ନୋ ଚ ସଂସାଦେନ୍ତି, ଧମ୍ମୀ ଚ ନେସଂ କଥାପୱତ୍ତିନୀ ହୋତି, ଏୱରୂପେନ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ସାରିପୁତ୍ତ, ଭିକ୍ଖୁନା ଗୋସିଙ୍ଗସାଲୱନଂ ସୋଭେୟ୍ୟା"ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୩୪୩) ଆହ। ସତ୍ଥା ଆଭିଧମ୍ମିକା ନାମ ମମ ସାସନେ ପରିବାହିରାତି ଅୱତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣାଲିଙ୍ଗସଦିସଂ ଗୀୱଂ ଉନ୍ନାମେତ୍ୱା ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦସସ୍ସିରୀକଂ ମହାମୁଖଂ ପୂରେତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଘୋସଂ ନିଚ୍ଛାରେନ୍ତୋ "ସାଧୁ ସାଧୁ ସାରିପୁତ୍ତା"ତି ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରସ୍ସ ସାଧୁକାରଂ ଦତ୍ୱା "ଯଥା ତଂ ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ ଚ ସମ୍ମା ବ୍ୟାକରମାନୋ ବ୍ୟାକରେୟ୍ୟ, ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନୋ ହି ସାରିପୁତ୍ତ ଧମ୍ମକଥିକୋ"ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୩୪୩) ଆହ। ଆଭିଧମ୍ମିକଭିକ୍ଖୂୟେୱ କିର ଧମ୍ମକଥିକା ନାମ, ଅୱସେସା ଧମ୍ମକଥଂ କଥେନ୍ତାପି ନ ଧମ୍ମକଥିକା। କସ୍ମା? ତେ ହି ଧମ୍ମକଥଂ କଥେନ୍ତା କମ୍ମନ୍ତରଂ ୱିପାକନ୍ତରଂ ରୂପାରୂପପରିଚ୍ଛେଦଂ ଧମ୍ମନ୍ତରଂ ଆଲୋଳେତ୍ୱା କଥେନ୍ତି। ଆଭିଧମ୍ମିକା ପନ ଧମ୍ମନ୍ତରଂ ନ ଆଲୋଳେନ୍ତି। ତସ୍ମା ଆଭିଧମ୍ମିକୋ ଭିକ୍ଖୁ ଧମ୍ମଂ କଥେତୁ ୱା ମା ୱା, ପୁଚ୍ଛିତକାଲେ ପନ ପଞ୍ହଂ କଥେସ୍ସତୀତି। ଅୟମେୱ ଏକନ୍ତଧମ୍ମକଥିକୋ ନାମ ହୋତି। ଇଦଂ ସନ୍ଧାୟ ସତ୍ଥା ସାଧୁକାରଂ ଦତ୍ୱା 'ସୁକଥିତଂ ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନେନା'ତି ଆହ।

ଅଭିଧମ୍ମଂ ପଟିବାହେନ୍ତୋ ଇମସ୍ମିଂ ଜିନଚକ୍କେ ପହାରଂ ଦେତି, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ପଟିବାହତି, ସତ୍ଥୁ ୱେସାରଜ୍ଜଞାଣଂ ପଟିନିୱତ୍ତେତି, ସୋତୁକାମଂ ପରିସଂ ୱିସଂୱାଦେତି, ଅରିୟମଗ୍ଗେ ଆୱରଣଂ ବନ୍ଧତି, ଅଟ୍ଠାରସସୁ ଭେଦକରୱତ୍ଥୂସୁ ଏକସ୍ମିଂ ସନ୍ଦିସ୍ସତି ଉକ୍ଖେପନୀୟକମ୍ମତଜ୍ଜନୀୟକମ୍ମାରହୋ ହୋତି। ତଂ ତଂ କମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଉୟ୍ୟୋଜେତବ୍ବୋ 'ଗଚ୍ଛ ୱିଘାସାଦୋ ହୁତ୍ୱା ଜୀୱିସ୍ସସୀ'ତି।

ଅଥାପି ଏୱଂ ୱଦେୟ୍ୟ – "ସଚେ ଅଭିଧମ୍ମୋ ବୁଦ୍ଧଭାସିତୋ, ଯଥା ଅନେକେସୁ ସୁତ୍ତସହସ୍ସେସୁ 'ଏକଂ ସମୟଂ ଭଗୱା ରାଜଗହେ ୱିହରତୀ'ତିଆଦିନା ନୟେନ ନିଦାନଂ ସଜ୍ଜିତଂ, ଏୱମସ୍ସାପି ନିଦାନଂ ସଜ୍ଜିତଂ ଭୱେୟ୍ୟା"ତି। ସୋ 'ଜାତକସୁତ୍ତନିପାତଧମ୍ମପଦାଦୀନଂ ଏୱରୂପଂ ନିଦାନଂ ନତ୍ଥି, ନ ଚେତାନି ନ ବୁଦ୍ଧଭାସିତାନୀ'ତି ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଉତ୍ତରିପି ଏୱଂ ୱତ୍ତବ୍ବୋ – 'ପଣ୍ଡିତ, ଅଭିଧମ୍ମୋ ନାମେସ ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧାନଂୟେୱ ୱିସୟୋ, ନ ଅଞ୍ଞେସଂ ୱିସୟୋ। ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ଓକ୍କନ୍ତି ପାକଟା, ଅଭିଜାତି ପାକଟା, ଅଭିସମ୍ବୋଧି ପାକଟା, ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନଂ ପାକଟଂ। ଯମକପାଟିହାରିୟଂ ପାକଟଂ, ତିଦିୱଙ୍ଗମୋ ପାକଟୋ, ଦେୱଲୋକେ ଦେସିତଭାୱୋ ପାକଟୋ, ଦେୱୋରୋହନଂ ପାକଟଂ। ଯଥା ନାମ ଚକ୍କୱତ୍ତିରଞ୍ଞୋ ହତ୍ଥିରତନଂ ୱା ଅସ୍ସରତନଂ ୱା ଥେନେତ୍ୱା ଯାନକେ ଯୋଜେତ୍ୱା ୱିଚରଣଂ ନାମ ଅଟ୍ଠାନଂ ଅକାରଣଂ; ଚକ୍କରତନଂ ୱା ପନ ଥେନେତ୍ୱା ପଲାଲସକଟେ ଓଲମ୍ବିତ୍ୱା ୱିଚରଣଂ ନାମ ଅଟ୍ଠାନଂ ଅକାରଣଂ; ଯୋଜନପ୍ପମାଣଂ ଓଭାସନସମତ୍ଥଂ ମଣିରତନଂ ୱା ପନ କପ୍ପାସପଚ୍ଛିୟଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱଳଞ୍ଜନଂ ନାମ ଅଟ୍ଠାନଂ ଅକାରଣଂ। କସ୍ମା? ରାଜାରହଭଣ୍ଡତାୟ; ଏୱମେୱ ଅଭିଧମ୍ମୋ ନାମ ନ ଅଞ୍ଞେସଂ ୱିସୟୋ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧାନଂୟେୱ ୱିସୟୋ। ତେସଂ ୱସେନ ଦେସେତବ୍ବଦେସନା। ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ଓକ୍କନ୍ତି ପାକଟା…ପେ… ଦେୱୋରୋହନଂ ପାକଟଂ। ଅଭିଧମ୍ମସ୍ସ ନିଦାନକିଚ୍ଚଂ ନାମ ନତ୍ଥି ପଣ୍ଡିତା'ତି। ନ ହି ସକ୍କା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ପରୱାଦିନା ସହଧମ୍ମିକଂ ଉଦାହରଣଂ ଉଦାହରିତୁଂ।

ମଣ୍ଡଲାରାମୱାସୀ ତିସ୍ସଭୂତିତ୍ଥେରୋ ପନ ମହାବୋଧିନିଦାନୋ ଏସ ଅଭିଧମ୍ମୋ ନାମାତି ଦସ୍ସେତୁଂ "ଯେନ ସ୍ୱାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱିହାରେନ ପଠମାଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ୱିହରାମି ତସ୍ସ ପଦେସେନ ୱିହାସି"ନ୍ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୫।୧୧) ଇମଂ ପଦେସୱିହାରସୁତ୍ତନ୍ତଂ ଆହରିତ୍ୱା କଥେସି। ଦସୱିଧୋ ହି ପଦେସୋ ନାମ – ଖନ୍ଧପଦେସୋ, ଆୟତନପଦେସୋ, ଧାତୁପଦେସୋ, ସଚ୍ଚପଦେସୋ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟପଦେସୋ, ପଚ୍ଚୟାକାରପଦେସୋ, ସତିପଟ୍ଠାନପଦେସୋ, ଝାନପଦେସୋ, ନାମପଦେସୋ, ଧମ୍ମପଦେସୋତି। ତେସୁ ସତ୍ଥା ମହାବୋଧିମଣ୍ଡେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ନିପ୍ପଦେସେନ ପଟିୱିଜ୍ଝି, ଇମଂ ତେମାସଂ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୱସେନେୱ ୱିହାସି। ଦ୍ୱାଦସାୟତନାନି ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁୟୋ ନିପ୍ପଦେସେନ ପଟିୱିଜ୍ଝି। ଇମଂ ତେମାସଂ ଧମ୍ମାୟତନେ ୱେଦନାୱସେନ ଧମ୍ମଧାତୁୟଞ୍ଚ ୱେଦନାୱସେନେୱ ୱିହାସି। ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ନିପ୍ପଦେସେନ ପଟିୱିଜ୍ଝି, ଇମଂ ତେମାସଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚେ ୱେଦନାୱସେନେୱ ୱିହାସି। ବାୱୀସତିନ୍ଦ୍ରିୟାନି ନିପ୍ପଦେସେନ ପଟିୱିଜ୍ଝି, ଇମଂ ତେମାସଂ ୱେଦନାପଞ୍ଚକିନ୍ଦ୍ରିୟୱସେନ ୱିହାସି। ଦ୍ୱାଦସପଦିକଂ ପଚ୍ଚୟାକାରୱଟ୍ଟଂ ନିପ୍ପଦେସେନ ପଟିୱିଜ୍ଝି, ଇମଂ ତେମାସଂ ଫସ୍ସପଚ୍ଚୟା ୱେଦନାୱସେନେୱ ୱିହାସି। ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନେ ନିପ୍ପଦେସେନ ପଟିୱିଜ୍ଝି, ଇମଂ ତେମାସଂ ୱେଦନାସତିପଟ୍ଠାନୱସେନେୱ ୱିହାସି। ଚତ୍ତାରି ଝାନାନି ନିପ୍ପଦେସେନ ପଟିୱିଜ୍ଝି, ଇମଂ ତେମାସଂ ଝାନଙ୍ଗେସୁ ୱେଦନାୱସେନେୱ ୱିହାସି। ନାମଂ ନିପ୍ପଦେସେନ ପଟିୱିଜ୍ଝି, ଇମଂ ତେମାସଂ ତତ୍ଥ ୱେଦନାୱସେନେୱ ୱିହାସି। ଧମ୍ମେ ନିପ୍ପଦେସେନ ପଟିୱିଜ୍ଝି, ଇମଂ ତେମାସଂ ୱେଦନାତ୍ତିକୱସେନେୱ ୱିହାସୀତି। ଏୱଂ ଥେରୋ ପଦେସୱିହାରସୁତ୍ତନ୍ତୱସେନ ଅଭିଧମ୍ମସ୍ସ ନିଦାନଂ କଥେସି।

ଗାମୱାସୀ ସୁମନଦେୱତ୍ଥେରୋ ପନ ହେଟ୍ଠାଲୋହପାସାଦେ ଧମ୍ମଂ ପରିୱତ୍ତେନ୍ତୋ 'ଅୟଂ ପରୱାଦୀ ବାହା ପଗ୍ଗୟ୍ହ ଅରଞ୍ଞେ କନ୍ଦନ୍ତୋ ୱିୟ, ଅସକ୍ଖିକଂ ଅଡ୍ଡଂ କରୋନ୍ତୋ ୱିୟ ଚ, ଅଭିଧମ୍ମେ ନିଦାନସ୍ସ ଅତ୍ଥିଭାୱମ୍ପି ନ ଜାନାତୀ'ତି ୱତ୍ୱା ନିଦାନଂ କଥେନ୍ତୋ ଏୱମାହ – ଏକଂ ସମୟଂ ଭଗୱା ଦେୱେସୁ ୱିହରତି ତାୱତିଂସେସୁ ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକମୂଲେ ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲସିଲାୟଂ। ତତ୍ର ଖୋ ଭଗୱା ଦେୱାନଂ ତାୱତିଂସାନଂ ଅଭିଧମ୍ମକଥଂ କଥେସି – "କୁସଲା ଧମ୍ମା, ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା, ଅବ୍ୟାକତା ଧମ୍ମା"ତି।

ଅଞ୍ଞେସୁ ପନ ସୁତ୍ତେସୁ ଏକମେୱ ନିଦାନଂ। ଅଭିଧମ୍ମେ ଦ୍ୱେ ନିଦାନାନି – ଅଧିଗମନିଦାନଞ୍ଚ ଦେସନାନିଦାନଞ୍ଚ । ତତ୍ଥ ଅଧିଗମନିଦାନଂ ଦୀପଙ୍କରଦସବଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଯାୱ ମହାବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କା ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଦେସନାନିଦାନଂ ଯାୱ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନା। ଏୱଂ ଉଭୟନିଦାନସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପନସ୍ସ ଅଭିଧମ୍ମସ୍ସ ନିଦାନକୋସଲ୍ଲତ୍ଥଂ ଇଦଂ ତାୱ ପଞ୍ହାକମ୍ମଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ – ଅୟଂ ଅଭିଧମ୍ମୋ ନାମ କେନ ପଭାୱିତୋ? କତ୍ଥ ପରିପାଚିତୋ? କତ୍ଥ ଅଧିଗତୋ? କଦା

ଅଧିଗତୋ? କେନ ଅଧିଗତୋ? କତ୍ଥ ୱିଚିତୋ? କଦା ୱିଚିତୋ? କେନ ୱିଚିତୋ? କତ୍ଥ ଦେସିତୋ? କସ୍ସତ୍ଥାଯ ଦେସିତୋ? କିମତ୍ଥଂ ଦେସିତୋ? କେହି ପଟିଗ୍ଗହିତୋ? କେ ସିକ୍ଖନ୍ତି? କେ ସିକ୍ଖିତସିକ୍ଖା? କେ ଧାରେନ୍ତି? କସ୍ସ ୱଚନଂ? କେନାଭତୋତି?

ତତ୍ରିଦଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ – କେନ ପଭାୱିତୋତି ବୋଧିଅଭିନୀହାରସଦ୍ଧାଯ ପଭାୱିତୋ। କତ୍ଥ ପରିପାଚିତୋତି ଅଡ୍ଢଛକ୍କେସୁ ଜାତକସତେସୁ। କତ୍ଥ ଅଧିଗତୋତି ବୋଧିମୂଲେ। କଦା ଅଧିଗତୋତି ୱିସାଖାପୁଣ୍ଣମାସିଯଂ। କେନାଧିଗତୋତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧେନ। କତ୍ଥ ୱିଚିତୋତି ବୋଧିମଣ୍ଡେ। କଦାୱିଚିତୋତି ରତନଘରସତ୍ତାହେ। କେନ ୱିଚିତୋତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧେନ। କତ୍ଥ ଦେସିତୋତି ଦେୱେସୁ ତାୱତିଂସେସୁ। କସ୍ସତ୍ଥାଯ ଦେସିତୋତି ଦେୱତାନଂ। କିମତ୍ଥଂ ଦେସିତୋତି ଚତୁରୋଘନିତ୍ଥରଣତ୍ଥଂ। କେହି ପଟିଗ୍ଗହିତୋତି ଦେୱେହି। କେ ସିକ୍ଖନ୍ତୀତି ସେକ୍ଖା ଚ ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ୟାଣା ଚ। କେ ସିକ୍ଖିତସିକ୍ଖାତି ଅରହନ୍ତୋ ଖୀଣାସୱା। କେ ଧାରେନ୍ତୀତି ଯେସଂ ୱତ୍ତତି ତେ ଧାରେନ୍ତି। କସ୍ସ ୱଚନନ୍ତି ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ, ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ। କେନାଭତୋତି ଆଚରିଯପରମ୍ପରାଯ।

ଅଯଞ୍ହି ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋ ଭଦ୍ଦଜି ସୋଭିତୋ ପିଯଜାଲୀ ପିଯପାଲୋ ପିଯଦସ୍ସୀ କୋସିଯପୁତ୍ତୋ ସିଗ୍ଗୱୋ ସନ୍ଦେହୋ ମୋଗ୍ଗଲିପୁତ୍ତୋ ସୁଦତ୍ତୋ ଧମ୍ମିଯୋ ଦାସକୋ ସୋଣକୋ ରେୱତୋତି ଏୱମାଦୀହି ଯାୱ ତତିଯସଙ୍ଗୀତିକାଲା ଆଭତୋ। ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ତେସଂଯେୱ ସିସ୍ସାନୁସିସ୍ସେହୀତି ଏୱଂ ତାୱ ଜମ୍ବୁଦୀପତଲେ ଆଚରିଯପରମ୍ପରାଯ ଆଭତୋ। ଇମଂ ପନ ଦୀପଂ –

ତତୋ ମହିନ୍ଦୋ ଇଟ୍ଟିଯୋ, ଉତ୍ତିଯୋ ସମ୍ବଲୋ ତଥା;

ପଣ୍ଡିତୋ ଭଦ୍ଦନାମୋ ଚ, ଏତେ ନାଗା ମହାପଞ୍ଞା।

ଜମ୍ବୁଦୀପା ଇଧାଗତାତି (ପରି। ୩, ୮)।

ଇମେହି ମହାନାଗେହି ଆଭତୋ। ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ତେସଂଯେୱ ସିସ୍ସାନୁସିସ୍ସସଙ୍ଖାତାଯ ଆଚରିଯପରମ୍ପରାଯ ଯାୱଜ୍ଜତନକାଲା ଆଭତୋ।

ସୁମେଧକଥା

ଏୱଂ ଆଭତସ୍ସ ପନସ୍ସ ଯଂ ତଂ ଦୀପଙ୍କରଦସବଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ମହାବୋଧିପଲ୍ଲଙ୍କା ଅଧିଗମନିଦାନଂ, ଯାୱ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନା ଦେସନାନିଦାନଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ଆୱିଭାୱତ୍ଥଂ ଅଯଂ ଅନୁପୁବ୍ବିକଥା ୱେଦିତବ୍ବା –

ଇତୋ କିର କପ୍ପସତସହସ୍ସାଧିକାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟାନଂ ମତ୍ଥକେ ଅମରୱତୀ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି। ତତ୍ଥ ସୁମେଧୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପଟିୱସତି ଉଭତୋ ସୁଜାତୋ, ମାତିତୋ ଚ ପିତିତୋ ଚ, ସଂସୁଦ୍ଧଗହଣିକୋ, ଯାୱ ସତ୍ତମା କୁଲପରିୱଟ୍ଟା ଅକ୍ଖିତ୍ତୋ ଅନୁପକୁଟ୍ଠୋ ଜାତିୱାଦେନ, ଅଭିରୂପୋ ଦସ୍ସନୀଯୋ ପାସାଦିକୋ ପରମାଯ ୱଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ। ସୋ ଅଞ୍ଞଂ କମ୍ମଂ ଅକତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣସିପ୍ପମେୱ ଉଗ୍ଗଣ୍ହି। ତସ୍ସ ଦହରକାଲେଯେୱ ମାତାପିତରୋ କାଲମକଂସୁ। ଅଥସ୍ସ ରାସିୱଡ୍ଢକୋ ଅମଚ୍ଚୋ ଆଯପୋତ୍ଥକଂ ଆହରିତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣରଜତମଣିମୁତ୍ତାଦିପୂରିତେ ଗବ୍ଭେ ୱିୱରିତ୍ୱା 'ଏତ୍ତକଂ ତେ କୁମାର ମାତୁ ସନ୍ତକଂ, ଏତ୍ତକଂ ପିତୁ ସନ୍ତକଂ, ଏତ୍ତକା ଅଯ୍ୟକପଯ୍ୟକାନଂ ସନ୍ତକାତି ଯାୱ ସତ୍ତମା କୁଲପରିୱଟ୍ଟା ଧନଂ ଆଚିକ୍ଖିତ୍ୱା ଏତଂ ପଟିପଜ୍ଜାହୀ'ତି ଆହ। ସୁମେଧପଣ୍ଡିତୋ ଚିନ୍ତେସି – 'ଇମଂ ଧନଂ ସଂହରିତ୍ୱା ମଯ୍ହଂ ପିତୁପିତାମହାଦଯୋ ପରଲୋକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ଏକକହାପଣମ୍ପି ଗହେତ୍ୱା ନ ଗତା, ମଯା ପନ ଗହେତ୍ୱା ଗମନକାରଣଂ କାତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ'ତି ସୋ ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେତ୍ୱା ନଗରେ ଭେରିଂ ଚରାପେତ୍ୱା ମହାଜନସ୍ସ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜି। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ ସୁମେଧକଥା କଥେତବ୍ବା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ବୁଦ୍ଧୱଂସେ (ବୁ। ୱଂ। ୨।୧-୩୩) –

କପ୍ପେ ଚ ସତସହସ୍ସେ, ଚତୁରୋ ଚ ଅସଙ୍ଖିଯେ;

ଅମରଂ ନାମ ନଗରଂ, ଦସ୍ସନେଯ୍ୟଂ ମନୋରମଂ।

ଦସହି ସଦ୍ଦେହି ଅୱିୱିତ୍ତଂ, ଅନ୍ନପାନସମାଯୁତଂ;

ହତ୍ଥିସଦ୍ଦଂ ଅସ୍ସସଦ୍ଦଂ, ଭେରିସଙ୍ଖରଥାନି ଚ;

ଖାଦଥ ପିୱଥ ଚେୱ, ଅନ୍ନପାନେନ ଘୋସିତଂ।

ନଗରଂ ସବ୍ବଙ୍ଗସମ୍ପନ୍ନଂ, ସବ୍ବକମ୍ମମୁପାଗତଂ;

ସତ୍ତରତନସମ୍ପନ୍ନଂ, ନାନାଜନସମାକୁଲଂ;

ସମିଦ୍ଧଂ ଦେୱନଗରଂୱ, ଆୱାସଂ ପୁଞ୍ଞକମ୍ମିନଂ।

ନଗରେ ଅମରୱତିୟା, ସୁମେଧୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ;

ଅନେକକୋଟିସନ୍ନିଚଯୋ, ପହୂତଧନଧଞ୍ଞୱା।

ଅଜ୍ଝାଯକୋ ମନ୍ତଧରୋ, ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନ ପାରଗୂ;

ଲକ୍ଖଣେ ଇତିହାସେ ଚ, ସଧମ୍ମେ ପାରମିଂ ଗତୋ।

ରହୋଗତୋ ନିସୀଦିତ୍ୱା, ଏୱଂ ଚିନ୍ତେସହଂ ତଦା;

ଦୁକ୍ଖୋ ପୁନବ୍ଭୱୋ ନାମ, ସରୀରସ୍ସ ଚ ଭେଦନଂ।

ଜାତିଧମ୍ମୋ ଜରାଧମ୍ମୋ, ବ୍ଯାଧିଧମ୍ମୋ ସହଂ ତଦା;

ଅଜରଂ ଅମତଂ ଖେମଂ, ପରିଯେସିସ୍ସାମି ନିବ୍ବୁତିଂ।

ଯଂନୂନିମଂ ପୂତିକାଯଂ, ନାନାକୁଣପପୂରିତଂ;

ଛଡ୍ଡଯିତ୍ୱାନ ଗଚ୍ଛେଯ୍ଯଂ, ଅନପେକ୍ଖୋ ଅନତ୍ଥିକୋ।

ଅତ୍ଥି ହେହିତି ସୋ ମଗ୍ଗୋ, ନ ସୋ ସକ୍କା ନ ହେତୁଯେ;

ପରିଯେସିସ୍ସାମି ତଂ ମଗ୍ଗଂ, ଭୱତୋ ପରିମୁତ୍ତିୟା।

ଯଥାପି ଦୁକ୍ଖେ ୱିଜ୍ଜନ୍ତେ, ସୁଖଂ ନାମପି ୱିଜ୍ଜତି;

ଏୱଂ ଭୱେ ୱିଜ୍ଜମାନେ, ୱିଭୱୋପି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବକୋ।

ଯଥାପି ଉଣ୍ହେ ୱିଜ୍ଜନ୍ତେ, ଅପରଂ ୱିଜ୍ଜତି ସୀତଲଂ;

ଏୱଂ ତିୱିଧଗ୍ଗି ୱିଜ୍ଜନ୍ତେ, ନିବ୍ବାନଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବକଂ।

ଯଥାପି ପାପେ ୱିଜ୍ଜନ୍ତେ, କଲ୍ଯାଣମପି ୱିଜ୍ଜତି;

ଏୱମେୱ ଜାତି ୱିଜ୍ଜନ୍ତେ, ଅଜାତିପିଚ୍ଛିତବ୍ବକଂ।

ଯଥା ଗୂଥଗତୋ ପୁରିସୋ, ତଳାକଂ ଦିସ୍ୱାନ ପୂରିତଂ;

ନ ଗୱେସତି ତଂ ତଳାକଂ, ନ ଦୋସୋ ତଳାକସ୍ସ ସୋ।

ଏୱଂ କିଲେସମଲଧୋୱେ, ୱିଜ୍ଜନ୍ତେ ଅମତନ୍ତଳେ;

ନ ଗୱେସତି ତଂ ତଳାକଂ, ନ ଦୋସୋ ଅମତନ୍ତଳେ।

ଯଥା ଅରୀହି ପରିରୁଦ୍ଧୋ, ୱିଜ୍ଜନ୍ତେ ଗମନମ୍ପଥେ;

ନ ପଲାଯତି ସୋ ପୁରିସୋ, ନ ଦୋସୋ ଅଞ୍ଜସସ୍ସ ସୋ।

ଏଓଂ କିଲେସପରିରୁଦ୍ଧୋ, ୱିଜ୍ଜମାନେ ସିୱେ ପଥେ;

ନ ଗୱେସତି ତଂ ମଗ୍ଗଂ, ନ ଦୋସୋ ସିଓମଞ୍ଜସେ।

ଯଥାପି ବ୍ଯାଧିତୋ ପୁରିସୋ, ୱିଜ୍ଜମାନେ ତିକିଚ୍ଛକେ;

ନ ତିକିଚ୍ଛାପେତି ତଂ ବ୍ଯାଧିଂ, ନ ଦୋସୋ ସୋ ତିକିଚ୍ଛକେ।

ଏଓଂ କିଲେସବ୍ଯାଧୀହି, ଦୁକ୍ଖିତୋ ପରିପୀଳିତୋ;

ନ ଗୱେସତି ତଂ ଆଚରିଯଂ, ନ ଦୋସୋ ସୋ ୱିନାଯକେ।

ଯଥାପି କୁଣପଂ ପୁରିସୋ, କଣ୍ଠେ ବଦ୍ଧଂ ଜିଗୁଚ୍ଛିଯ;

ମୋଚଯିତ୍ୱାନ ଗଚ୍ଛେଯ୍ଯ, ସୁଖୀ ସେରୀ ସଯଂୱସୀ।

ତଥେୱିମଂ ପୂତିକାଯଂ, ନାନାକୁଣପସଞ୍ଚଯଂ;

ଛଡ୍ଡଯିତ୍ୱାନ ଗଚ୍ଛେଯ୍ଯଂ, ଅନପେକ୍ଖୋ ଅନତ୍ଥିକୋ।

ଯଥା ଉଚ୍ଚାରଟ୍ଠାନମ୍ହି, କରୀସଂ ନରନାରିଯୋ;

ଛଡ୍ଡଯିତ୍ୱାନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଅନପେକ୍ଖା ଅନତ୍ଥିକା।

ଏଓମେୱାହଂ ଇମଂ କାଯଂ, ନାନାକୁଣପପୂରିତଂ;

ଛଡ୍ଡଯିତ୍ୱାନ ଗଚ୍ଛିସ୍ସଂ, ୱଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ଯଥା କୁଟିଂ।

ଯଥାପି ଜଜ୍ଜରଂ ନାୱଂ, ପଲୁଗ୍ଗଂ ଉଦଗାହିନିଂ;

ସାମୀ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଅନପେକ୍ଖା ଅନତ୍ଥିକା।

ଏଓମେୱାହଂ ଇମଂ କାଯଂ, ନୱଚ୍ଛିଦ୍ଦଂ ଧୁୱସ୍ସୱଂ;

ଛଡ୍ଡଯିତ୍ୱାନ ଗଚ୍ଛିସ୍ସଂ, ଜିଣ୍ଣନାୱଂୱ ସାମିକା।

ଯଥାପି ପୁରିସୋ ଚୋରେହି, ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଭଣ୍ଡମାଦିଯ;

ଭଣ୍ଡଚ୍ଛେଦଭଯଂ ଦିସ୍ୱା, ଛଡ୍ଡଯିତ୍ୱାନ ଗଚ୍ଛତି।

ଏଓମେୱ ଅଯଂ କାଯୋ, ମହାଚୋରସମୋ ୱିଯ;

ପହାଯିମଂ ଗମିସ୍ସାମି, କୁସଲଚ୍ଛେଦନାଭଯା।

ଏୱାହଂ ଚିନ୍ତଯିତ୍ୱାନ, ନେକକୋଟିସତଂ ଧନଂ;

ନାଥାନାଥାନଂ ଦତ୍ୱାନ, ହିମୱନ୍ତମୁପାଗମିଂ।

ହିମଵନ୍ତସ୍ସାଵିଦୂରେ, ଧମ୍ମିକୋ ନାମ ପବ୍ବତୋ;

ଅସ୍ସମୋ ସୁକତୋ ମୟ୍ହଂ, ପଣ୍ଣସାଲା ସୁମାପିତା।

ଚଙ୍କମଂ ତତ୍ଥ ମାପେସିଂ, ପଞ୍ଚଦୋସଵିଵଜ୍ଜିତଂ;

ଅଟ୍ଠଗୁଣସମୁପେତଂ, ଅଭିଞ୍ଞାବଲମାହରିଂ।

ସାଟକଂ ପଜହିଂ ତତ୍ଥ, ନଵଦୋସମୁପାଗତଂ;

ଵାକଚୀରଂ ନିଵାସେସିଂ, ଦ୍ୱାଦସଗୁଣମୁପାଗତଂ।

ଅଟ୍ଠଦୋସସମାକିଣ୍ଣଂ , ପଜହିଂ ପଣ୍ଣସାଲକଂ;

ଉପାଗମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲଂ, ଗୁଣେ ଦସହୁପାଗତଂ।

ଵାପିତଂ ରୋପିତଂ ଧଞ୍ଞଂ, ପଜହିଂ ନିରଵସେସତୋ;

ଅନେକଗୁଣସମ୍ପନ୍ନଂ, ପଵତ୍ତଫଲମାଦିୟିଂ।

ତତ୍ଥପ୍ପଧାନଂ ପଦହିଂ, ନିସଜ୍ଜଟ୍ଠାନଚଙ୍କମେ;

ଅବ୍ଭନ୍ତରମ୍ହି ସତ୍ତାହେ, ଅଭିଞ୍ଞାବଲ ପାପୁଣିନ୍ତି। (ବୁ। ଵଂ। ୨।୧-୩୩);

ତତ୍ଥ ଅସ୍ସମୋ ସୁକତୋ ମୟ୍ହଂ, ପଣ୍ଣସାଲା ସୁମାପିତାତି ଇମିସ୍ସା ପାଠଇଯା ସୁମେଧପଣ୍ଡିତେନ ଅସ୍ସମପଣ୍ଣସାଲାଚଙ୍କମା ସହତ୍ଥା ମାପିତା ଵିଯ ଵୁତ୍ତା। ଅୟଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ମହାସତ୍ତଞ୍ହି "ହିମଵନ୍ତଂ ଅଜ୍ଝୋଗାହେତ୍ୱା ଅଜ୍ଜ ଧମ୍ମିକପବ୍ବତଂ ପଵିସିସ୍ସାମୀ"ତି ନିକ୍ଖନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ସକ୍କୋ ଦେଵାନମିନ୍ଦୋ ଵିସ୍ସକମ୍ମଦେଵପୁତ୍ତଂ ଆମନ୍ତେସି – "ଗଚ୍ଛ, ତାତ, ଅୟଂ ସୁମେଧପଣ୍ଡିତୋ 'ପବ୍ବଜିସ୍ସାମୀ'ତି ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ଏତସ୍ସ ଵସନଟ୍ଠାନଂ ମାପେହୀ"ତି। ସୋ ତସ୍ସ ଵଚନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ରମଣୀୟଂ ଅସ୍ସମଂ ସୁଗୁତ୍ତଂ ପଣ୍ଣସାଲଂ, ମନୋରମଂ ଚଙ୍କମଞ୍ଚ ମାପେସି। ଭଗଵା ପନ ତଦା ଅତ୍ତନୋ ପୁଞ୍ଞାନୁଭାଵେନ ନିପ୍ଫନ୍ନଂ ତଂ ଅସ୍ସମପଦଂ ସନ୍ଧାଯ "ସାରିପୁତ୍ତ ତସ୍ମିଂ ଧମ୍ମିକପବ୍ବତେ –

ଅସ୍ସମୋ ସୁକତୋ ମୟ୍ହଂ, ପଣ୍ଣସାଲା ସୁମାପିତା;

ଚଙ୍କମଂ ତତ୍ଥ ମାପେସିଂ, ପଞ୍ଚଦୋସଵିଵଜ୍ଜିତ"ନ୍ତି। –

ଆହ। ତତ୍ଥ ଅସ୍ସମୋ ସୁକତୋ ମୟ୍ହନ୍ତି ସୁକତୋ ମଯା। ପଣ୍ଣସାଲା ସୁମାପିତାତି ପଣ୍ଣଚ୍ଛନ୍ନା ସାଲାପି ମେ ସୁମାପିତା ଅହୋସି।

ପଞ୍ଚଦୋସଵିଵଜ୍ଜିତନ୍ତି ପଞ୍ଚିମେ ଚଙ୍କମଦୋସା ନାମ ଥଦ୍ଧଵିସମତା, ଅନ୍ତୋରୁକ୍ଖତା, ଗହନଚ୍ଛନ୍ନତା, ଅତିସମ୍ବାଧତା, ଅତିଵିସାଲତାତି। ଥଦ୍ଧଵିସମଭୂମିଭାଗସ୍ମିଞ୍ହି ଚଙ୍କମେ ଚଙ୍କମନ୍ତସ୍ସ ପାଦା ରୁଜନ୍ତି, ଫୋଟା ଉଟ୍ଠହନ୍ତି, ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗତଂ ନ ଲଭତି, କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଵିପଜ୍ଜତି। ମୁଦୁସମତଲେ ପନ ଫାସୁଵିହାରଂ ଆଗମ୍ମ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ମା ଥଦ୍ଧଵିସମଭୂମିଭାଗତା ଏକୋ ଦୋସୋତି ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଚଙ୍କମନସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଵା ମଜ୍ଝେ ଵା କୋଟିୟଂ ଵା ରୁକ୍ଖେ ସତି ପମାଦମାଗମ୍ମ ଚଙ୍କମନ୍ତସ୍ସ ନଲାଟଂ ଵା ସୀସଂ ଵା ପଟିହଞ୍ଞତୀତି ଅନ୍ତୋରୁକ୍ଖତା ଦୁତିଯୋ ଦୋସୋ। ତିଣଲତାଦିଗହନଚ୍ଛନ୍ନେ ଚଙ୍କମେ ଚଙ୍କମନ୍ତୋ ଅନ୍ଧକାରଵେଲାୟଂ ଉରଗାଦିକେ ପାଣେ ଅକ୍କମିତ୍ୱା ଵା ମାରେତି, ତେହି ଵା ଦଟ୍ଠୋ ଦୁକ୍ଖଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଗହନଚ୍ଛନ୍ନତା ତତିଯୋ ଦୋସୋ। ଅତିସମ୍ବାଧେ ଚଙ୍କମେ ଵିତ୍ଥାରତୋ ରତନିକେ ଵା ଅଡ୍ଢରତନିକେ ଵା ଚଙ୍କମନ୍ତସ୍ସ ପରିଚ୍ଛେଦେ ପକ୍ଖଲିତ୍ୱା ନଖାପି ଅଙ୍ଗୁଲିଯୋପି ଭିଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅତିସମ୍ବାଧତା ଚତୁତ୍ଥୋ ଦୋସୋ। ଅତିଵିସାଲେ ଚଙ୍କମେ ଚଙ୍କମନ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଵିଧାଵତି, ଏକଗ୍ଗତଂ ନ ଲଭତୀତି ଅତିଵିସାଲତା ପଞ୍ଚମୋ ଦୋସୋ। ପୁଥୁଲତୋ ପନ ଦିୟଡ୍ଢରତନଂ ଦ୍ୱୀସୁ ପସ୍ସେସୁ ରତନମତ୍ତଅନୁଚଙ୍କମଂ ଦୀଘତୋ ସଟ୍ଠିହତ୍ଥଂ ମୁଦୁତଲଂ ସମଵିପ୍ପକିଣ୍ଣଵାଲୁକଂ ଚଙ୍କମଂ ଵଟ୍ଟତି, ଚେତିୟଗିରିମ୍ହି ଦୀପପ୍ପସାଦକମହାମହିନ୍ଦତ୍ଥେରସ୍ସ ଚଙ୍କମନଂ ଵିଯ, ତାଦିସଂ ତଂ ଅହୋସି। ତେନାହ "ଚଙ୍କମଂ ତତ୍ଥ ମାପେସିଂ, ପଞ୍ଚଦୋସଵିଵଜ୍ଜିତ"ନ୍ତି।

ଅଟ୍ଠଗୁଣସମୁପେତନ୍ତି ଅଟ୍ଠହି ସମଣସୁଖେହି ଉପେତଂ। ଅଟ୍ଠିମାନି ସମଣସୁଖାନି ନାମ ଧନଧଞ୍ଞପରିଗ୍ଗହାଭାଵୋ ଅନଵଜ୍ଜପିଣ୍ଡପରିଯେସନଭାଵୋ,

ନିକ୍ଖୁତପିଣ୍ଡଭୁଞ୍ଜନଭାୱୋ, ରଟ୍ଠଂ ପୀଳେତ୍ୱା ଧନସାରଂ ୱା ସୀସକହାପଣାଦୀନି ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତେସୁ ରାଜକୁଲେସୁ ରଟ୍ଠପୀଳନକିଲେସାଭାୱୋ, ଉପକରଣେସୁ ନିଚ୍ଛନ୍ଦରାଗଭାୱୋ, ଚୋରୱିଲୋପେ ନିବ୍ଭୟଭାୱୋ, ରାଜରାଜମହାମତ୍ତେହି ଅସଂସଟ୍ଠଭାୱୋ ଚତୂସୁ ଦିସାସୁ ଅପ୍ପଟିହତଭାୱୋତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି "ଯଥା ତସ୍ମିଂ ଅସ୍ସମେ ୱସନ୍ତେନ ସକ୍କା ହୋନ୍ତି ଇମାନି ଅଟ୍ଠ ସମଣସୁଖାନି ୱିନ୍ଦିତୁଂ, ଏୱଂ ଅଟ୍ଠଗୁଣସମୁପେତଂ ତଂ ଅସ୍ସମଂ ମାପେସି" ନ୍ତି।

ଅଭିଞ୍ଞାବଲମାହରିନ୍ତି ପଚ୍ଛା ତସ୍ମିଂ ଅସ୍ସମେ ୱସନ୍ତୋ କସିଣପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଅଭିଞ୍ଞାନଞ୍ଚ ସମାପତ୍ତୀନଞ୍ଚ ଉପ୍ପାଦନତ୍ଥାୟ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ଥାମପ୍ପତ୍ତଂ ୱିପସ୍ସନାବଲଂ ଆହରିଂ। ଯଥା ତସ୍ମିଂ ୱସନ୍ତୋ ତଂ ବଲଂ ଆହରିତୁଂ ସକ୍କୋମି, ଏୱଂ ତଂ ଅସ୍ସମଂ ତସ୍ସ ଅଭିଞ୍ଞତ୍ଥାୟ ୱିପସ୍ସନାବଲସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂ କତ୍ୱା ମାପେସିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ସାଟକଂ ପଜହିଂ ତତ୍ଥ, ନୱଦୋସମୁପାଗତନ୍ତି ଏତ୍ଥାୟଂ ଅନୁପୁବ୍ବିକଥା, ତଦା କିର କୁଟିଲେଣଚଙ୍କମାଦିପଟିମଣ୍ଡିତଂ ପୁପ୍ଫୂପଗଫଲୂପଗରୁକ୍ଖସଞ୍ଛନ୍ନଂ ରମଣୀୟଂ ମଧୁରସଲିଲାସୟଂ ଅପଗତୱାଳମିଗଭିଂସନକସକୁଣଂ ପୱିୱେକକ୍ଖମଂ ଅସ୍ସମଂ ମାପେତ୍ୱା ଅଲଙ୍କତଚଙ୍କମସ୍ସ ଉଭୋସୁ ଅନ୍ତେସୁ ଆଲମ୍ବନଫଲକଂ ସଂୱିଧାୟ ନିସୀଦନତ୍ଥାୟ ଚଙ୍କମୱେମଜ୍ଝେ ସମତଲଂ ମୁଗ୍ଗୱଣ୍ଣସିଲଂ ମାପେତ୍ୱା ଅନ୍ତୋପଣ୍ଣସାଲାୟଂ ଜଟାମଣ୍ଡଲୱାକଚୀରତିଦଣ୍ଡକୁଣ୍ଡିକାଦିକେ ତାପସପରିକ୍ଖାରେ ମଣ୍ଡପେ ପାନୀୟଘଟପାନୀୟସଙ୍ଖପାନୀୟସରାୱାନି ଅଗ୍ଗିସାଲାୟଂ ଅଙ୍ଗାରକପଲ୍ଲଦାରୁଆଦୀନୀତି ଏୱଂ ଯଂ ଯଂ ପବ୍ବଜିତାନଂ ଉପକାରାୟ ସଂୱତ୍ତତି, ତଂ ତଂ ସବ୍ବଂ ମାପେତ୍ୱା ପଣ୍ଣସାଲାୟ ଭିତ୍ତିୟଂ "ଯେ କେଚି ପବ୍ବଜିତୁକାମା ଇମେ ପରିକ୍ଖାରେ ଗହେତ୍ୱା ପବ୍ବଜନ୍ତୂ"ତି ଅକ୍ଖରାନି ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଦେୱଲୋକମେୱ ଗତେ ୱିସ୍ସକମ୍ମଦେୱପୁତ୍ତେ ସୁମେଧପଣ୍ଡିତୋ ହିମୱନ୍ତପାଦେ ଗିରିକନ୍ଦରାନୁସାରେନ ଅତ୍ତନୋ ନିୱାସନାନୁରୂପଂ ଫାସୁକଟ୍ଠାନଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ନଦୀନିୱତ୍ତନେ ୱିସ୍ସକମ୍ମନିମ୍ମିତଂ ସକ୍କଦତ୍ତିୟଂ ରମଣୀୟଂ ଅସ୍ସମଂ ଦିସ୍ୱା ଚଙ୍କମକୋଟିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପଦୱଲଞ୍ଜଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ "ଧୁୱଂ ପବ୍ବଜିତା ଧୁରଗାମେ ଭିକ୍ଖଂ ପରିୟେସିତ୍ୱା କିଲନ୍ତରୂପା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ପଣ୍ଣସାଲଂ ପୱିସିତ୍ୱା ନିସିନ୍ନା ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀ"ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଥୋକଂ ଆଗମେତ୍ୱା "ଅତିୱିୟ ଚିରାୟନ୍ତି, ଜାନିସ୍ସାମୀ"ତି ପଣ୍ଣସାଲକୁଟିଦ୍ୱାରଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ଅନ୍ତୋ ପୱିସିତ୍ୱା ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ମହାଭିତ୍ତିୟଂ ଅକ୍ଖରାନି ୱାଚେତ୍ୱା "ମୟ୍ହଂ କପ୍ପିୟପରିକ୍ଖାରା ଏତେ, ଇମେ ଗହେତ୍ୱା ପବ୍ବଜିସ୍ସାମୀ"ତି ଅତ୍ତନା ନିୱତ୍ଥପାରୁତଂ ସାଟକଯୁଗଂ ପଜହି। ତେନାହ "ସାଟକଂ ପଜହିଂ ତତ୍ଥା"ତି। ଏୱଂ ପୱିଟ୍ଠୋ ଅହଂ ସାରିପୁତ୍ତ ତସ୍ସଂ ପଣ୍ଣସାଲାୟଂ ସାଟକଂ ପଜହିଂ।

ନୱଦୋସମୁପାଗତନ୍ତି ସାଟକଂ ପଜହନ୍ତୋ ନୱ ଦୋସେ ଦିସ୍ୱା ପଜହିନ୍ତି ଦୀପେତି। ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତାନଞ୍ହି ସାଟକସ୍ମିଂ ନୱ ଦୋସା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି। ତେସୁ ତସ୍ସ ମହଗ୍ଘଭାୱୋ ଏକୋ ଦୋସୋ, ପରପଟିବଦ୍ଧତାୟ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଭାୱୋ ଏକୋ, ପରିଭୋଗେନ ଲହୁଂ କିଲିସ୍ସନଭାୱୋ ଏକୋ, କିଲିଟ୍ଠୋ ହି ଧୋୱିତବ୍ବୋ ଚ ରଜିତବ୍ବୋ ଚ ହୋତି, ପରିଭୋଗେନ ଲହୁକଂ ଜୀରଣଭାୱୋ ଏକୋ ଜିଣ୍ଣସ୍ସ ହି ତୁନ୍ନଂ ୱା ଅଗ୍ଗଳଦାନଂ ୱା କାତବ୍ବଂ ହୋତି। ପୁନପରିୟେସନାୟ ଦୁରଭିସମ୍ଭୱଭାୱୋ ଏକୋ, ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜାୟ ଅସାରୁପ୍ପଭାୱୋ ଏକୋ, ପଚ୍ଚତ୍ଥିକାନଂ ସାଧାରଣଭାୱୋ ଏକୋ, ଯଥା ହି ନଂ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକା ନ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ଏୱଂ ଗୋପେତବ୍ବୋ ହୋତି। ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ୱିଭୂସନଟ୍ଠାନଭାୱୋ ଏକୋ, ଗହେତ୍ୱା ଚରନ୍ତସ୍ସ ଖନ୍ଧଭାରମହିଚ୍ଛଭାୱୋ ଏକୋତି।

ୱାକଚୀରଂ ନିୱାସେସିନ୍ତି ତଦା ଅହଂ ସାରିପୁତ୍ତ ଇମେ ନୱ ଦୋସେ ଦିସ୍ୱା ସାଟକଂ ପହାୟ ୱାକଚୀରଂ ନିୱାସେସିଂ ମୁଞ୍ଜତିଣଂ ହୀରଂ ହୀରଂ କତ୍ୱା ଗନ୍ଥେତ୍ୱା କତଂ ୱାକଚୀରଂ ନିୱାସନପାରୁପନତ୍ଥାୟ ଆଦିୟିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦ୍ୱାଦସଗୁଣମୁପାଗତନ୍ତି ଦ୍ୱାଦସହି ଆନିସଂସେହି ସମନ୍ନାଗତଂ, ୱାକଚୀରସ୍ମିଞ୍ହି ଦ୍ୱାଦସାନିସଂସା – ଅପ୍ପଗ୍ଘଂ ସୁନ୍ଦରଂ କପ୍ପିୟନ୍ତି ଅୟଂ ତାୱ ଏକୋ ଆନିସଂସୋ, ସହତ୍ଥା କାତୁଂ ସକ୍କାତି ଅୟଂ ଦୁତିୟୋ, ପରିଭୋଗେନ ସଣିକଂ କିଲିସ୍ସତି ଧୋୱିୟମାନେପି ପପଞ୍ଚୋ ନତ୍ଥୀତି ଅୟଂ ତତିୟୋ, ପରିଭୋଗେନ ଜିଣ୍ଣେପି ସିବ୍ବିତବ୍ବାଭାୱୋ ଚତୁତ୍ଥୋ, ପୁନ ପରିୟେସନ୍ତସ୍ସ ସୁଖେନ କରଣଭାୱୋ ପଞ୍ଚମୋ, ତାପସପବ୍ବଜ୍ଜାୟ ସାରୁପ୍ପଭାୱୋ ଛଟ୍ଠୋ, ପଚ୍ଚତ୍ଥିକାନଂ ନିରୁପଭୋଗଭାୱୋ ସତ୍ତମୋ, ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ୱିଭୂସନଟ୍ଠାନାଭାୱୋ ଅଟ୍ଠମୋ, ଧାରଣେ ସଲ୍ଲହୁକଭାୱୋ ନୱମୋ, ଚୀୱରପଚ୍ଚୟେ ଅପ୍ପିଚ୍ଛଭାୱୋ ଦସମୋ, ୱାକୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଧମ୍ମିକଅନୱଜ୍ଜଭାୱୋ ଏକାଦସମୋ ୱାକଚୀରେ ନଟ୍ଠେପି ଅନପେକ୍ଖଭାୱୋ ଦ୍ୱାଦସମୋତି।

ଅଟ୍ଠଦୋସସମାକିଣ୍ଣଂ, ପଜହିଂ ପଣ୍ଣସାଲକନ୍ତି କଥଂ ପଜହିଂ? ସୋ କିର ୱରସାଟକଯୁଗଂ ଓମୁଞ୍ଚନ୍ତୋ ଚୀୱରୱଂସେ ଲଗ୍ଗିତଂ ଅନୋଜପୁପ୍ଫଦାମସଦିସଂ ରତ୍ତୱାକଚୀରଂ ଗହେତ୍ୱା ନିୱାସେତ୍ୱା ତସ୍ସୁପରି ଅପରଂ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣଂ ୱାକଚୀରଂ ପରିଦହିତ୍ୱା ପୁନ୍ନାଗପୁପ୍ଫସନ୍ଥରସଦିସଂ ସଖୁରଂ ଅଜିନଚମ୍ମଂ ଏକଂସଂ କତ୍ୱା ଜଟାମଣ୍ଡଲଂ ପଟିମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଚୂଳାୟ ସଦ୍ଧିଂ ନିଚ୍ଚଲଭାୱକରଣତ୍ଥଂ ସାରସୂଚିଂ ପୱେସେତ୍ୱା ମୁତ୍ତାଜାଲସଦିସାୟ ସିକ୍କାୟ ପୱାଳୱଣ୍ଣଂ କୁଣ୍ଡିକଂ ଓଦହିତ୍ୱା ତୀସୁ ଠାନେସୁ ୱଙ୍କକାଜଂ ଆଦାୟ ଏକିସ୍ସା କାଜକୋଟିୟା କୁଣ୍ଡିକଂ, ଏକିସ୍ସା ଅଙ୍କୁସକପଚ୍ଛିତିଦଣ୍ଡକାଦୀନି ଓଲଗ୍ଗେତ୍ୱା ଖାରିକାଜଂ ଅଂସେ କତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣେନ ହତ୍ଥେନ କତ୍ତରଦଣ୍ଡଂ ଗହେତ୍ୱା ପଣ୍ଣସାଲତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ସଟ୍ଠିହତ୍ଥେ ମହାଚଙ୍କମେ ଅପରାପରଂ ଚଙ୍କମନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ୱେସଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା "ମୟ୍ହଂ ମନୋରଥୋ ମତ୍ଥକଂ ପତ୍ତୋ, ସୋଭତି ୱତ ମେ ପବ୍ବଜ୍ଜା, ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାଦୀହି ସବ୍ବେହିପି ଧୀରପୁରିସେହି ୱଣ୍ଣିତା ଥୋମିତା ଅୟଂ ପବ୍ବଜ୍ଜା ନାମ, ପହୀନଂ ମେ ଗିହିବନ୍ଧନଂ, ନିକ୍ଖନ୍ତୋସ୍ମି ନେକ୍ଖମ୍ମଂ, ଲଦ୍ଧା ମେ ଉତ୍ତମପବ୍ବଜ୍ଜା, କରିସ୍ସାମି ସମଣଧମ୍ମଂ, ଲଭିସ୍ସାମି ଅଗ୍ଗଫଲସୁଖ"ନ୍ତି ଉସ୍ସାହଜାତୋ ଖାରିକାଜଂ ଓତାରେତ୍ୱା ଚଙ୍କମୱେମଜ୍ଝେ ମୁଗ୍ଗୱଣ୍ଣସିଲାପଟ୍ଟେ ସୁୱଣ୍ଣପଟିମା ୱିୟ ନିସିନ୍ନୋ ଦିୱସଭାଗଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ସାୟନ୍ହସମୟଂ ପଣ୍ଣସାଲଂ ପୱିସିତ୍ୱା ବିଦଲମଞ୍ଚକପସ୍ସେ କଟ୍ଠତ୍ଥରିକାୟ ନିପନ୍ନୋ ସରୀରଂ ଉତୁଂ ଗାହାପେତ୍ୱା ବଲୱପଚ୍ଚୂସେ ପବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଆଗମନଂ ଆୱଜ୍ଜେସି "ଅହଂ ଘରାୱାସେ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା

ଅମିତଭୋଗଂ ଅନନ୍ତଯସଂ ପହାଯ ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିସିତ୍ୱା ନେକ୍ଖମଗୱେସକୋ ହୁତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତୋ, ଇତୋ ଦାନି ପଟ୍ଠାଯ ପମାଦଚାରଂ ଚରିତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି, ପୱିୱେକଞ୍ହି ପହାଯ ୱିଚରନ୍ତଂ ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କମକ୍ଖିକା ଖାଦନ୍ତି, ଇଦାନି ମଯା ପୱିୱେକମନୁବ୍ରୂହେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ଅହଞ୍ହି ଘରାୱାସଂ ପଲିବୋଧତୋ ଦିସ୍ୱା ନିକ୍ଖନ୍ତୋ, ଅଯଞ୍ଚ ମନାପା ପଣ୍ଣସାଲା, ବେଲୁୱପକ୍କୱଣ୍ଣା ପରିଭଣ୍ଡକତା ଭୂମି, ରଜତୱଣ୍ଣା ସେତଭିତ୍ତିଯୋ, କପୋତପାଦୱଣ୍ଣଂ ପଣ୍ଣଚ୍ଛଦନଂ, ୱିଚିତ୍ତତ୍ଥରଣୱଣ୍ଣୋ ବିଦଲମଞ୍ଚକୋ, ନିୱାସଫାସୁକଂ ୱସନଟ୍ଠାନଂ, ନ ଏତ୍ତୋ ଅତିରେକତରା ୱିଯ ମେ ଗେହସମ୍ପଦା ପଞ୍ଞାଯତୀ''ତି ପଣ୍ଣସାଲାଯ ଦୋସେ ୱିଚିନନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠ ଦୋସେ ପସ୍ସି।

ପଣ୍ଣସାଲାପରିଭୋଗସ୍ମିଞ୍ହି ଅଟ୍ଠ ଆଦୀନୱା – ମହାସମାରମ୍ଭେନ? ଦବ୍ବସମ୍ଭାରେ ସମୋଧାନେତ୍ୱା କରଣପରିଯେସନଭାୱୋ ଏକୋ ଆଦୀନୱୋ। ତିଣପଣ୍ଣମତ୍ତିକାସୁ ପତିତାସୁ ତାସଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଠପେତବ୍ବତାଯ ନିବନ୍ଧଜଗ୍ଗନଭାୱୋ ଦୁତିଯୋ, ସେନାସନଂ ନାମ ମହଲ୍ଲକସ୍ସ ପାପୁଣାତି, ଅୱେଲାଯ ୱୁଟ୍ଠାପିଯମାନସ୍ସ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ନ ହୋତୀତି ଉଟ୍ଠାପନୀଯଭାୱୋ ତତିଯୋ, ସୀତୁଣ୍ହପଟିଘାତେନ କାଯସ୍ସ ସୁଖୁମାଲକରଣଭାୱୋ ଚତୁତ୍ଥୋ, ଗେହଂ ପୱିଟ୍ଠେନ ଯଂକିଞ୍ଚି ପାପଂ ସକ୍କା କାତୁନ୍ତି ଗରହପଟିଚ୍ଛାଦନଭାୱୋ ପଞ୍ଚମୋ, ''ମଯ୍ହ''ନ୍ତି ପରିଗ୍ଗହକରଣଭାୱୋ ଛଟ୍ଠୋ, ଗେହସ୍ସ ଅତ୍ଥିଭାୱୋ ନାମେସ ଦୁତିଯକୱାସୋ ୱିଯାତି ସତ୍ତମୋ ଊକାମଙ୍ଗୁଲଘରଗୋଳିକାଦୀନଂ ସାଧାରଣତାଯ ବହୁସାଧାରଣଭାୱୋ ଅଟ୍ଠମୋତି ଇମେ ଅଟ୍ଠ ଆଦୀନୱେ ଦିସ୍ୱା ମହାସତ୍ତୋ ପଣ୍ଣସାଲଂ ପଜହି। ତେନାହ ''ଅଟ୍ଠଦୋସସମାକିଣ୍ଣଂ, ପଜହିଂ ପଣ୍ଣସାଲକ''ନ୍ତି।

ଉପାଗମିଂ ରୁକ୍ଖମୂଲଂ ଗୁଣେ ଦସହୁପାଗତନ୍ତି ଛନ୍ନଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦସହି ଗୁଣେହି ଉପେତଂ ରୁକ୍ଖମୂଲଂ ଉପାଗତୋସ୍ମୀତି ୱଦତି।

ତତ୍ରିମେ ଦସ ଗୁଣା – ଅପ୍ପସମାରମ୍ଭତା ଏକୋ ଗୁଣୋ ଉପଗମନମତ୍ତମେୱ ହି ତତ୍ଥ ହୋତୀତି। ଅପ୍ପଟିଜଗ୍ଗନତା ଦୁତିଯୋ ତଞ୍ହି ସମ୍ମଟ୍ଠମ୍ପି ଅସମ୍ମଟ୍ଠମ୍ପି ପରିଭୋଗଫାସୁକଂ ହୋତିଯେୱ। ଅନୁଟ୍ଠାପନୀଯଭାୱୋ ତତିଯୋ, ଗରହଂ ନପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦେତି, ତତ୍ଥ ହି ପାପଂ କରୋନ୍ତୋ ଲଜ୍ଜତୀତି ଗରହାଯ ଅପ୍ପଟିଚ୍ଛାଦନଭାୱୋ ଚତୁତ୍ଥୋ, ଅବ୍ଭୋକାସାୱାସୋ ୱିଯ କାଯଂ ନ ସନ୍ଥମ୍ଭେତୀତି କାଯସ୍ସ ଅସନ୍ଥମ୍ଭନଭାୱୋ ପଞ୍ଚମୋ। ପରିଗ୍ଗହକରଣାଭାୱୋ ଛଟ୍ଠୋ, ଗେହାଲଯପଟିକ୍ଖେପୋ ସତ୍ତମୋ, ବହୁସାଧାରଣଗେହେ ୱିଯ ''ପଟିଜଗ୍ଗିସ୍ସାମି ନଂ, ନିକ୍ଖମଥା''ତି ନୀହରଣାଭାୱୋ ଅଟ୍ଠମୋ, ୱସନ୍ତସ୍ସ ସପ୍ପୀତିକଭାୱୋ ନୱମୋ, ରୁକ୍ଖମୂଲସେନାସନସ୍ସ ଗତଗତଟ୍ଠାନେ ସୁଲଭତାଯ ଅନପେକ୍ଖଭାୱୋ ଦସମୋତି, ଇମେ ଦସ ଗୁଣେ ଦିସ୍ୱା ରୁକ୍ଖମୂଲଂ ଉପାଗତୋସ୍ମୀତି ୱଦତି।

ଇମାନି ଏତ୍ତକାନି କାରଣାନି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ମହାସତ୍ତୋ ପୁନଦିୱସେ ଭିକ୍ଖାଯ ଗାମଂ ପାୱିସି। ଅଥସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତଗାମେ ମନୁସ୍ସା ମହନ୍ତେନ ଉସ୍ସାହେନ ଭିକ୍ଖଂ ଅଦଂସୁ। ସୋ ଭତ୍ତକିଚ୍ଚଂ ନିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ଅସ୍ସମଂ ଆଗମ୍ମ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି ''ନାହଂ 'ଆହାରଂ ନ ଲଭାମୀ'ତି ପବ୍ବଜିତୋ ସିନିଦ୍ଧାହାରୋ ନାମେସ ମାନମଦପୁରିସମଦେ ୱଡ୍ଢେତି। ଆହାରମୂଲକସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ନତ୍ଥି ଯଂନୂନାହଂ ୱାପିତଂ ରୋପିତଂ ଧଞ୍ଞନିବ୍ବତ୍ତକଂ ଆହାରଂ ପଜହିତ୍ୱା ପୱତ୍ତଫଲଭୋଜନୋ ଭୱେଯ୍ୟ''ନ୍ତି। ସୋ ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ତଥା କତ୍ୱା ଘଟେନ୍ତୋ ୱାଯମନ୍ତୋ ସତ୍ତାହବ୍ଭନ୍ତରେଯେୱ ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ପଞ୍ଚ ଚ ଅଭିଞ୍ଞାଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

''ୱାପିତଂ ରୋପିତଂ ଧଞ୍ଞଂ, ପଜହିଂ ନିରୱସେସତୋ;

ଅନେକଗୁଣସମ୍ପନ୍ନଂ, ପୱତ୍ତଫଲମାଦିଯିଂ।

''ତତ୍ଥପ୍ପଧାନଂ ପଦହିଂ, ନିସଜ୍ଜଟ୍ଠାନଚଙ୍କମେ;

ଅବ୍ଭନ୍ତରମ୍ହି ସତ୍ତାହେ, ଅଭିଞ୍ଞାବଲ ପାପୁଣି''ନ୍ତି।

ଏୱଂ ମେ ସିଦ୍ଧିପତ୍ତସ୍ସ, ୱସୀଭୂତସ୍ସ ସାସନେ;

ଦୀପଙ୍କରୋ ନାମ ଜିନୋ, ଉପ୍ପଜ୍ଜି ଲୋକନାଯକୋ।

ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତେ ଚ ଜାଯନ୍ତେ, ବୁଜ୍ଝନ୍ତେ ଧମ୍ମଦେସନେ;

ଚତୁରୋ ନିମିତ୍ତେ ନାଦ୍ଦସଂ, ଝାନରତିସମପ୍ପିତୋ।

ପଚ୍ଚନ୍ତଦେସୱିସଯେ, ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ତଥାଗତଂ;

ତସ୍ସ ଆଗମନଂ ମଗ୍ଗଂ, ସୋଧେନ୍ତି ତୁଟ୍ଠମାନସା।

ଅହଂ ତେନ ସମଯେନ, ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ସକସ୍ସମା;

ଧୁନନ୍ତୋ ୱାକଚୀରାନି, ଗଚ୍ଛାମି ଅମ୍ବରେ ତଦା।

ୱେଦଜାତଂ ଜନଂ ଦିସ୍ୱା, ତୁଟ୍ଠହଟ୍ଠଂ ପମୋଦିତଂ;

ଓରୋହିତ୍ୱାନ ଗଗନା, ମନୁସ୍ସେ ପୁଚ୍ଛି ତାୱଦେ।

''ତୁଟ୍ଠହଟ୍ଠୋ ପମୁଦିତୋ, ୱେଦଜାତୋ ମହାଜନୋ;

କସ୍ସ ସୋଧୀଯତି ମଗ୍ଗୋ, ଅଞ୍ଜସଂ ୱଟୁମାଯନଂ''।

ତେ ମେ ପୁଟ୍ଠା ୱିଯାକଂସୁ ''ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଅନୁତ୍ତରୋ;

ଦୀପଙ୍କରୋ ନାମ ଜିନୋ, ଉପ୍ପଜ୍ଜି ଲୋକନାଯକୋ;

ତସ୍ସ ସୋଧୀଯତି ମଗ୍ଗୋ, ଅଞ୍ଜସଂ ୱଟୁମାଯନଂ''।

''ବୁଦ୍ଧୋ''ତି ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱାନ, ପୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜି ତାୱଦେ;

''ବୁଦ୍ଧୋ ବୁଦ୍ଧୋ''ତି କଥଯନ୍ତୋ, ସୋମନସ୍ସଂ ପୱେଦଯିଂ।

ତତ୍ଥ ଠତ୍ୱା ୱିଚିନ୍ତେସିଂ, ତୁଟ୍ଠୋ ସଂୱିଗ୍ଗମାନସୋ;

''ଇଧ ବୀଜାନି ରୋପିସ୍ସଂ, ଖଣୋ ୱେ ମା ଉପଚ୍ଚଗା''।

ଯଦି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସୋଧେଥ, ଏକୋକାସଂ ଦଦାଥ ମେ;

ଅହମ୍ପି ସୋଧଯିସ୍ସାମି, ଅଞ୍ଜସଂ ୱଟୁମାଯନଂ।

ଅଦଂସୁ ତେ ମମୋକାସଂ, ସୋଧେତୁଂ ଅଞ୍ଜସଂ ତଦା;

''ବୁଦ୍ଧୋ ବୁଦ୍ଧୋ''ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ, ମଗ୍ଗଂ ସୋଧେମହଂ ତଦା।

ଅନିଟ୍ଠିତେ ପମୋକାସେ, ଦୀପଙ୍କରୋ ମହାମୁନି;

ଚତୂହି ସତସହସ୍ସେହି, ଛଳଅଭିଞ୍ଞେହି ତାଦିହି;

ଖୀଣାସୱେହି ୱିମଲେହି, ପଟିପଜ୍ଜି ଅଞ୍ଜସଂ ଜିନୋ।

ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନା ୱତ୍ତନ୍ତି, ୱଜ୍ଜନ୍ତି ଭେରିଯୋ ବହୂ;

ଆମୋଦିତା ନରମରୂ, ସାଧୁକାରଂ ପୱତ୍ତଯୁଂ।

ଦେୱା ମନୁସ୍ସେ ପସ୍ସନ୍ତି, ମନୁସ୍ସାପି ଚ ଦେୱତା;

ଉଭୋପି ତେ ପଞ୍ଜଲିକା, ଅନୁଯନ୍ତି ତଥାଗତଂ।

ଦେୱା ଦିବ୍ବେହି ତୁରିଯେହି, ମନୁସ୍ସା ମାନୁସେହି ଚ;

ଉଭୋପି ତେ ୱଜ୍ଜଯନ୍ତା, ଅନୁଯନ୍ତି ତଥାଗତଂ।

ଦିବ୍ବଂ ମନ୍ଦାରଵଂ ପୁପ୍ଫଂ, ପଦୁମଂ ପାରିଛତ୍ତକଂ;

ଦିସୋଦିସଂ ଓକିରନ୍ତି, ଆକାସନଭଗତା ମରୂ।

ଦିବ୍ବଂ ଚନ୍ଦନଚୁଣ୍ଣଞ୍ଚ, ଵରଗନ୍ଧଞ୍ଚ କେଵଲଂ;

ଦିସୋଦିସଂ ଓକିରନ୍ତି, ଆକାସନଭଗତା ମରୂ।

ଚମ୍ପକଂ ସଲଲଂ ନୀପଂ, ନାଗପୁନ୍ନାଗକେତକଂ;

ଦିସୋଦିସଂ ଉକ୍ଖିପନ୍ତି, ଭୂମିତଲଗତା ନରା।

କେସେ ମୁଞ୍ଚିତ୍ଵାହଂ ତତ୍ଥ, ଵାକଚୀରଞ୍ଚ ଚମ୍ମକଂ;

କଲଲେ ପତ୍ଥରିତ୍ଵାନ, ଅଵକୁଜ୍ଜୋ ନିପଜ୍ଜହଂ।

ଅକ୍କମିତ୍ଵାନ ମଂ ବୁଦ୍ଧୋ, ସହ ସିସ୍ସେହି ଗଚ୍ଛତୁ;

ମା ନଂ କଲଲେ ଅକ୍କମିତ୍ଥ, ହିତାଯ ମେ ଭଵିସ୍ସତି।

ପଥଵିଯଂ ନିପନ୍ନସ୍ସ, ଏଵଂ ମେ ଆସି ଚେତସୋ;

''ଇଚ୍ଛମାନୋ ଅହଂ ଅଜ୍ଜ, କିଲେସେ ଝାପଯେ ମମ।

''କିଂ ମେ ଅଞ୍ଞାତଵେସେନ, ଧମ୍ମଂ ସଚ୍ଛିକତେନିଧ;

ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପାପୁଣିତ୍ଵା, ବୁଦ୍ଧୋ ହେସ୍ସଂ ସଦେଵକେ।

''କିଂ ମେ ଏକେନ ତିଣ୍ଣେନ, ପୁରିସେନ ଥାମଦସ୍ସିନା;

ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପାପୁଣିତ୍ଵା, ସନ୍ତାରେସ୍ସଂ ସଦେଵକଂ।

''ଇମିନା ମେ ଅଧିକାରେନ, କତେନ ପୁରିସୁତ୍ତମେ;

ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପାପୁଣିତ୍ଵା, ତାରେମି ଜନତଂ ବହୁଂ।

''ସଂସାରସୋତଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ଵା, ଵିଦ୍ଧଂସେତ୍ଵା ତଯୋ ଭଵେ;

ଧମ୍ମନାଵଂ ସମାରୁଯ୍ହ, ସନ୍ତାରେସ୍ସଂ ସଦେଵକଂ''।

ଦୀପଙ୍କରୋ ଲୋକଵିଦୂ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହୋ;

ଉସ୍ସୀସକେ ମଂ ଠତ୍ଵାନ, ଇଦଂ ଵଚନମବ୍ରଵି।

''ପସ୍ସଥ ଇମଂ ତାପସଂ, ଜଟିଲଂ ଉଗ୍ଗତାପନଂ;

ଅପରିମେଯ୍ୟେ ଇତୋ କପ୍ପେ, ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଭଵିସ୍ସତି।

''ଅହୁ କପିଲଵ୍ହଯା ରମ୍ମା, ନିକ୍ଖମିତ୍ଵା ତଥାଗତୋ;

ପଧାନଂ ପଦହିତ୍ୱାନ, କତ୍ୱା ଦୁକ୍କରକାରିକଂ।

‘‘ଅଜପାଲରୁକ୍ଖମୂଲେ, ନିସୀଦିତ୍ୱା ତଥାଗତୋ;

ତତ୍ଥ ପାୟାସଂ ପଗ୍ଗୟ୍ହ, ନେରଞ୍ଜରମୁପେହିତି।

‘‘ନେରଞ୍ଜରାୟ ତୀରମ୍ହି, ପାୟାସଂ ଅଦ ସୋ ଜିନୋ;

ପଟିୟତ୍ତୱରମଗ୍ଗେନ, ବୋଧିମୂଲମୁପେହିତି।

‘‘ତତୋ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା, ବୋଧିମଣ୍ଡଂ ଅନୁତ୍ତରୋ;

ଅସ୍ସତ୍ଥରୁକ୍ଖମୂଲମ୍ହି, ବୁଜ୍ଝିସ୍ସତି ମହାୟସୋ।

‘‘ଇମସ୍ସ ଜନିକା ମାତା, ମାୟା ନାମ ଭୱିସ୍ସତି;

ପିତା ସୁଦ୍ଧୋଦନୋ ନାମ, ଅୟଂ ହେସ୍ସତି ଗୋତମୋ।

‘‘ଅନାସୱା ୱୀତରାଗା, ସନ୍ତଚିତ୍ତା ସମାହିତା;

କୋଲିତୋ ଉପତିସ୍ସୋ ଚ, ଅଗ୍ଗା ହେସ୍ସନ୍ତି ସାୱକା;

ଆନନ୍ଦୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ଉପଟ୍ଠିସ୍ସତିମଂ ଜିନଂ।

‘‘ଖେମା ଉପ୍ପଲୱଣ୍ଣା ଚ, ଅଗ୍ଗା ହେସ୍ସନ୍ତି ସାୱିକା;

ଅନାସୱା ୱୀତରାଗା, ସନ୍ତଚିତ୍ତା ସମାହିତା।

‘‘ବୋଧି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ଅସ୍ସତ୍ଥୋତି ପୱୁଚ୍ଚତି;

ଚିତ୍ତୋ ଚ ହତ୍ଥାଳୱକୋ, ଅଗ୍ଗା ହେସ୍ସନ୍ତୁପଟ୍ଠକା;

ଉତ୍ତରା ନନ୍ଦମାତା ଚ, ଅଗ୍ଗା ହେସ୍ସନ୍ତୁପଟ୍ଠିକା’’।

ଇଦଂ ସୁତ୍ୱାନ ୱଚନଂ, ଅସମସ୍ସ ମହେସିନୋ;

ଆମୋଦିତା ନରମରୂ, ବୁଦ୍ଧବୀଜଂ କିର ଅୟଂ।

ଉକ୍କୁଟ୍ଠିସଦ୍ଦା ୱତ୍ତନ୍ତି, ଅପ୍ଫୋଟେନ୍ତି ହସନ୍ତି ଚ;

କତଞ୍ଜଲୀ ନମସ୍ସନ୍ତି, ଦସସହସ୍ସୀ ସଦେୱକା।

ୟଦିମସ୍ସ ଲୋକନାଥସ୍ସ, ୱିରଜ୍ଝିସ୍ସାମ ସାସନଂ;

ଅନାଗତମ୍ହି ଅଦ୍ଧାନେ, ହେସ୍ସାମ ସମ୍ମୁଖା ଇମଂ।

ୟଥା ମନୁସ୍ସା ନଦିଂ ତରନ୍ତା, ପଟିତିତ୍ଥଂ ୱିରଜ୍ଝିୟ;

ହେଟ୍ଠା ତିତ୍ଥେ ଗହେତ୍ୱାନ, ଉତ୍ତରନ୍ତି ମହାନଦିଂ।

ଏୱମେୱ ମଯ୍ହଂ ସଙ୍ଖେ, ଯଦି ମୁଞ୍ଚାମିମଂ ଜିନଂ;

ଅନାଗତମ୍ହି ଅଦ୍ଧାନେ, ହେସ୍ସାମ ସମ୍ମୁଖା ଇମଂ।

ଦୀପଙ୍କରୋ ଲୋକୱିଦୂ, ଆହୁତୀନଂ ପଟିଗ୍ଗହୋ;

ମମ କମ୍ମଂ ପକିତ୍ତେତ୍ୱା, ଦକ୍ଖିଣଂ ପାଦମୁଦ୍ଧରି।

ଯେ ତତ୍ଥାସୁଂ ଜିନପୁତ୍ତା, ସଙ୍ଖେ ପଦକ୍ଖିଣମକଂସୁ ମଂ;

ନରା ନାଗା ଚ ଗନ୍ଧଙ୍ଖା, ଅଭିୱାଦେତ୍ୱାନ ପକ୍କମୁଂ।

ଦସ୍ସନଂ ମେ ଅତିକ୍କନ୍ତେ, ସସଙ୍ଘେ ଲୋକନାଯକେ;

ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତେନ, ଆସନା ୱୁଟ୍ଠହିଂ ତଦା।

ସୁଖେନ ସୁଖିତୋ ହୋମି, ପାମୋଜ୍ଜେନ ପମୋଦିତୋ;

ପୀତିଯା ଚ ଅଭିସ୍ସନ୍ନୋ, ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଆଭୁଜିଂ ତଦା।

ପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସୀଦିତ୍ୱା, ଏୱଂ ଚିନ୍ତେସହଂ ତଦା;

''ୱସୀଭୂତୋ ଅହଂ ଝାନେ, ଅଭିଞ୍ଞାପାରମିଂ ଗତୋ।

''ଦସସହସ୍ସିଲୋକମ୍ହି, ଇସଯୋ ନତ୍ଥି ମେ ସମା;

ଅସମୋ ଇଦ୍ଧିଧମ୍ମେସୁ, ଅଲଭିଂ ଈଦିସଂ ସୁଖଂ''।

ପଲ୍ଲଙ୍କାଭୁଜନେ ମଯ୍ହଂ, ଦସସହସ୍ସାଧିୱାସିନୋ;

ମହାନାଦଂ ପୱତ୍ତେସୁଂ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

ଯା ପୁଙ୍ଖେ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ, ପଲ୍ଲଙ୍କୱରମାଭୁଜେ;

ନିମିତ୍ତାନି ପଦିସ୍ସନ୍ତି, ତାନି ଅଜ୍ଜ ପଦିସ୍ସରେ।

ସୀତଂ ଙ୍ଖପଗତଂ ହୋତି, ଉଣ୍ହଞ୍ଚ ଉପସମ୍ମତି;

ତାନି ଅଜ୍ଜ ପଦିସ୍ସନ୍ତି, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

ଦସସହସ୍ସୀ ଲୋକଧାତୂ, ନିସ୍ସଦ୍ଦା ହୋନ୍ତି ନିରାକୁଲା;

ତାନି ଅଜ୍ଜ ପଦିସ୍ସନ୍ତି, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

ମହାୱାତା ନ ୱାଯନ୍ତି, ନ ସନ୍ଦନ୍ତି ସୱନ୍ତିଯୋ;

ତାନି ଅଜ୍ଜ ପଦିସ୍ସନ୍ତି, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

ଥଲଜା ଦକଜା ପୁପ୍ଫା, ସଙ୍ଖେ ପୁପ୍ଫନ୍ତି ତାୱଦେ;

ତେପଜ୍ଜ ପୁପ୍ଫିତା ସଙ୍ବେ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

ଲତା ୱା ଯଦି ୱା ରୁକ୍ଖା, ଫଲଭାରା ହୋନ୍ତି ତାୱଦେ;

ତେପଜ୍ଜ ଫଲିତା ସଙ୍ବେ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

ଆକାସଟ୍ଠା ଚ ଭୂମଟ୍ଠା, ରତନା ଜୋତନ୍ତି ତାୱଦେ;

ତେପଜ୍ଜ ରତନା ଜୋତନ୍ତି, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

ମାନୁସ୍ସକା ଚ ଦିଙ୍କା ଚ, ତୁରିଯା ୱଜ୍ଜନ୍ତି ତାୱଦେ;

ତେପଜ୍ଜୁଭୋ ଅଭିରୱନ୍ତି, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

ୱିଚିତ୍ରପୁପ୍ଫା ଗଗନା, ଅଭିୱସ୍ସନ୍ତି ତାୱଦେ;

ତେପି ଅଜ୍ଜ ପୱସ୍ସନ୍ତି, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ଆଭୁଜତି, ଦସସହସ୍ସୀ ପକମ୍ପତି;

ତେପଜ୍ଜୁଭୋ ଅଭିରୱନ୍ତି, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

ନିରଯେପି ଦସସହସ୍ସେ, ଅଗ୍ଗୀ ନିଙ୍କନ୍ତି ତାୱଦେ;

ତେପଜ୍ଜ ନିଙ୍କୁତା ଅଗ୍ଗୀ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

ୱିମଲୋ ହୋତି ସୂରିଯୋ, ସଙ୍କା ଦିସ୍ସନ୍ତି ତାରକା;

ତେପି ଅଜ୍ଜ ପଦିସ୍ସନ୍ତି, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

ଅନୋୱଟ୍ଠେନ ଉଦକଂ, ମହିଯା ଉଙ୍ଭିଜ୍ଜି ତାୱଦେ;

ତମ୍ପଜ୍ଜୁଙ୍ଭିଜ୍ଜତେ ମହିଯା, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

ତାରାଗଣା ୱିରୋଚନ୍ତି, ନକ୍ଖତ୍ତା ଗଗନମଣ୍ଡଲେ;

ୱିସାଖା ଚନ୍ଦିମାଯୁତ୍ତା, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

ବିଲାସଯା ଦରୀସଯା, ନିକ୍ଖମନ୍ତି ସକାସଯା;

ତେପଜ୍ଜ ଆସଯା ଛୁଦ୍ଧା, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

ନ ହୋତି ଅରତି ସତ୍ତାନଂ, ସନ୍ତୁଟ୍ଠା ହୋନ୍ତି ତାୱଦେ;

ତେପଜ୍ଜ ସଙ୍ବେ ସନ୍ତୁଟ୍ଠା, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

ରୋଗା ତଦୁପସମ୍ମନ୍ତି, ଜିଘଚ୍ଛା ଚ ୱିନସ୍ସତି;

ତାନିପଜ୍ଜ ପଦିସ୍ସନ୍ତି, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

ରୋଗୋ ତଦା ତନୁ ହୋତି, ଦୋସୋ ମୋହୋ ୱିନସ୍ସତି;

ତେପଜ୍ଜ ୱିଗତା ସବ୍ବେ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

ଭୟଂ ତଦା ନ ଭୱତି, ଅଜ୍ଜପେତଂ ପଦିସ୍ସତି;

ତେନ ଲିଙ୍ଗେନ ଜାନାମ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

ରଜୋ ନୁଦ୍ଧଂସତି ଉଦ୍ଧଂ, ଅଜ୍ଜପେତଂ ପଦିସ୍ସତି;

ତେନ ଲିଙ୍ଗେନ ଜାନାମ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

ଅନିଟ୍ଠଗନ୍ଧୋ ପକ୍କମତି, ଦିବ୍ବଗନ୍ଧୋ ପୱାୟତି;

ସୋପଜ୍ଜ ୱାୟତି ଗନ୍ଧୋ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

ସବ୍ବେ ଦେୱା ପଦିସ୍ସନ୍ତି, ଠପୟିତ୍ୱା ଅରୂପିନୋ;

ତେପଜ୍ଜ ସବ୍ବେ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

ୟାୱତା ନିରୟା ନାମ, ସବ୍ବେ ଦିସ୍ସନ୍ତି ତାୱଦେ;

ତେପଜ୍ଜ ସବ୍ବେ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

କୁଟ୍ଟା କୱାଟା ସେଲା ଚ, ନ ହୋନ୍ତାୱରଣା ତଦା;

ଅକାସଭୂତା ତେପଜ୍ଜ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

ଚୁତୀ ଚ ଉପପତ୍ତି ଚ, ଖଣେ ତସ୍ମିଂ ନ ୱିଜ୍ଜତି;

ତାନିପଜ୍ଜ ପଦିସ୍ସନ୍ତି, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

ଦଳ୍ହଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହ ୱୀରିୟଂ, ମା ନିୱତ୍ତ ଅଭିକ୍କମ;

ମୟମ୍ପେତଂ ୱିଜାନାମ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସି।

ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ଦସସହସ୍ସୀନଚୂଭୟଂ;

ତୁଟ୍ଠହଟ୍ଠୋ ପମୋଦିତୋ, ଏୱଂ ଚିନ୍ତେସହଂ ତଦା।

ଅଦ୍ୱେଜ୍ଝୱଚନା ବୁଦ୍ଧା, ଅମୋଘୱଚନା ଜିନା;

ୱିତଥଂ ନତ୍ଥି ବୁଦ୍ଧାନଂ, ଧୁୱଂ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱାମହଂ।

ୟଥା ଖିତ୍ତଂ ନଭେ ଲେଡ୍ଡୁ, ଧୁୱଂ ପତତି ଭୂମିୟଂ;

ତଥେୱ ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠାନଂ, ୱଚନଂ ଧୁୱସସ୍ସତଂ।

ୟଥାପି ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ, ମରଣଂ ଧୁୱସସ୍ସତଂ;

ତଥେଓ ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠାନଂ, ଓଚନଂ ଧୁଓସସ୍ସତଂ।

ଯଥା ରତ୍ତିକ୍ଖଯେ ପତ୍ତେ, ସୁରିଯୁଗ୍ଗମନଂ ଧୁଓଂ;

ତଥେଓ ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠାନଂ, ଓଚନଂ ଧୁଓସସ୍ସତଂ।

ଯଥା ନିକ୍ଖନ୍ତସଯନସ୍ସ, ସୀହସ୍ସ ନଦନଂ ଧୁଓଂ;

ତଥେଓ ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠାନଂ, ଓଚନଂ ଧୁଓସସ୍ସତଂ।

ଯଥା ଆପନ୍ନସତ୍ତାନଂ, ଭାରମୋରୋପନଂ ଧୁଓଂ;

ତଥେଓ ବୁଦ୍ଧସେଟ୍ଠାନଂ, ଓଚନଂ ଧୁଓସସ୍ସତଂ।

ହନ୍ଦ ବୁଦ୍ଧକରେ ଧମ୍ମେ, ଓିଚିନାମି ଇତୋ ଚିତୋ;

ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ ଦସ ଦିସା, ଯାଓତା ଧମ୍ମଧାତୁଯା।

ଓିଚିନନ୍ତୋ ତଦାଦକ୍ଖିଂ, ପଠମଂ ଦାନପାରମିଂ;

ପୁବ୍ବକେହି ମହେସୀହି, ଅନୁଚିଣ୍ଣଂ ମହାପଥଂ।

ଇମଂ ତ୍ୱଂ ପଠମଂ ତାଓ, ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ସମାଦିଯ;

ଦାନପାରମିତଂ ଗଚ୍ଛ, ଯଦି ବୋଧିଂ ପତ୍ତୁମିଚ୍ଛସି।

ଯଥାପି କୁମ୍ଭୋ ସମ୍ପୁଣ୍ଣୋ, ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅଧୋକତୋ;

ଓମତେ ଓୁଦକଂ ନିସ୍ସେସଂ, ନ ତତ୍ଥ ପରିରକ୍ଖତି।

ତଥେଓ ଯାଚକେ ଦିସ୍ୱା, ହୀନମୁକ୍କଟ୍ଠମଜ୍ଝିମେ;

ଦଦାହି ଦାନଂ ନିସ୍ସେସଂ, କୁମ୍ଭୋ ଓିଯ ଅଧୋକତୋ।

ନ ହେତେ ଏତ୍ତକାଯେଓ, ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ଭଓିସ୍ସରେ;

ଅଞ୍ଞେପି ଓିଚିନିସ୍ସାମି, ଯେ ଧମ୍ମା ବୋଧିପାଚନା।

ଓିଚିନନ୍ତୋ ତଦାଦକ୍ଖିଂ, ଦୁତିଯଂ ସୀଲପାରମିଂ;

ପୁବ୍ବକେହି ମହେସୀହି, ଆସେଓିତନିସେଓିତଂ।

ଇମଂ ତ୍ୱଂ ଦୁତିଯଂ ତାଓ, ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ସମାଦିଯ;

ସୀଲପାରମିତଂ ଗଚ୍ଛ, ଯଦି ବୋଧିଂ ପତ୍ତୁମିଚ୍ଛସି।

ଯଥାପି ଚମରୀ ଓାଲଂ, କିସ୍ମିଞ୍ଚି ପଟିଲଗ୍ଗିତଂ;

ଉପେତି ମରଣଂ ତତ୍ଥ, ନ ଓିକୋପେତି ଓାଲଧିଂ।

ତଥେୱ ଚତୂସୁ ଭୂମୀସୁ, ସୀଲାନି ପରିପୂରୟ;

ପରିରକ୍ଖ ସଦା ସୀଲଂ, ଚମରୀ ୱିୟ ୱାଲଧିଂ।

ନ ହେତେ ଏତ୍ତକାୟେୱ, ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ଭୱିସ୍ସରେ;

ଅଞ୍ଞେପି ୱିଚିନିସ୍ସାମି, ଯେ ଧମ୍ମା ବୋଧିପାଚନା।

ୱିଚିନନ୍ତୋ ତଦାଦକ୍ଖିଂ, ତତିୟଂ ନେକ୍ଖମ୍ମପାରମିଂ;

ପୁବ୍ବକେହି ମହେସୀହି, ଆସେୱିତନିସେୱିତଂ।

ଇମଂ ତ୍ୱଂ ତତିୟଂ ତାୱ, ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ସମାଦିୟ;

ନେକ୍ଖମ୍ମପାରମିତଂ ଗଚ୍ଛ, ଯଦି ବୋଧିଂ ପତ୍ତୁମିଚ୍ଛସି।

ଯଥା ଅନ୍ଦୁଘରେ ପୁରିସୋ, ଚିରୱୁଟ୍ଠୋ ଦୁଖଟ୍ଟିତୋ;

ନ ତତ୍ଥ ରାଗଂ ଜନେତି, ମୁତ୍ତିମେୱ ଗୱେସତି।

ତଥେୱ ତ୍ୱଂ ସବ୍ବଭୱେ, ପସ୍ସ ଅନ୍ଦୁଘରଂ ୱିୟ;

ନେକ୍ଖମ୍ମାଭିମୁଖୋ ହୋତି, ଭୱତୋ ପରିମୁତ୍ତିୟା।

ନ ହେତେ ଏତ୍ତକାୟେୱ, ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ଭୱିସ୍ସରେ;

ଅଞ୍ଞେପି ୱିଚିନିସ୍ସାମି, ଯେ ଧମ୍ମା ବୋଧିପାଚନା।

ୱିଚିନନ୍ତୋ ତଦାଦକ୍ଖିଂ, ଚତୁତ୍ଥଂ ପଞ୍ଞାପାରମିଂ;

ପୁବ୍ବକେହି ମହେସୀହି, ଆସେୱିତନିସେୱିତଂ।

ଇମଂ ତ୍ୱଂ ଚତୁତ୍ଥଂ ତାୱ, ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ସମାଦିୟ;

ପଞ୍ଞାପାରମିତଂ ଗଚ୍ଛ, ଯଦି ବୋଧିଂ ପତ୍ତୁମିଚ୍ଛସି।

ଯଥାପି ଭିକ୍ଖୁ ଭିକ୍ଖନ୍ତୋ, ହୀନମୁକ୍କଟ୍ଠମଜ୍ଝିମେ;

କୁଲାନି ନ ୱିୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ, ଏୱଂ ଲଭତି ଯାପନଂ।

ତଥେୱ ତ୍ୱଂ ସବ୍ବକାଲଂ, ପରିପୁଚ୍ଛଂ ବୁଧଂ ଜନଂ;

ପଞ୍ଞାପାରମିତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସସି।

ନ ହେତେ ଏତ୍ତକାୟେୱ, ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ଭୱିସ୍ସରେ;

ଅଞ୍ଞେପି ୱିଚିନିସ୍ସାମି, ଯେ ଧମ୍ମା ବୋଧିପାଚନା।

ୱିଚିନନ୍ତୋ ତଦାଦକ୍ଖିଂ, ପଞ୍ଚମଂ ୱୀରିୟପାରମିଂ;

ପୁବ୍ବକେହି ମହେସୀହି, ଆସେୱିତନିସେୱିତଂ।

ଇମଂ ତ୍ୱଂ ପଞ୍ଚମଂ ତାୱ, ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ସମାଦିଯ;

ୱୀରିଯପାରମିତଂ ଗଚ୍ଛ, ଯଦି ବୋଧିଂ ପତ୍ତୁମିଚ୍ଛସି।

ଯଥାପି ସୀହୋ ମିଗରାଜା, ନିସଜ୍ଜଟ୍ଠାନଚଙ୍କମେ;

ଅଲୀନୱୀରିଯୋ ହୋତି, ପଗ୍ଗହିତମନୋ ସଦା।

ତଥେୱ ତ୍ୱଂ ସବ୍ବଭୱେ, ପଗ୍ଗଣ୍ହ ୱୀରିଯଂ ଦଳ୍ହଂ;

ୱୀରିଯପାରମିତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସସି।

ନ ହେତେ ଏତ୍ତକାଯେୱ, ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ଭୱିସ୍ସରେ;

ଅଞ୍ଞେପି ୱିଚିନିସ୍ସାମି, ଯେ ଧମ୍ମା ବୋଧିପାଚନା।

ୱିଚିନନ୍ତୋ ତଦାଦକ୍ଖିଂ, ଛଟ୍ଠମଂ ଖନ୍ତିପାରମିଂ;

ପୁବ୍ବକେହି ମହେସୀହି, ଆସେୱିତନିସେୱିତଂ।

ଇମଂ ତ୍ୱଂ ଛଟ୍ଠମଂ ତାୱ, ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ସମାଦିଯ;

ତତ୍ଥ ଅଦ୍ୱେଜ୍ଝମାନସୋ, ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସସି।

ଯଥାପି ପଥୱୀ ନାମ, ସୁଚିମ୍ପି ଅସୁଚିମ୍ପି ଚ;

ସବ୍ବଂ ସହତି ନିକ୍ଖେପଂ, ନ କରୋତି ପଟିଘଂ ତଯା।

ତଥେୱ ତ୍ୱମ୍ପି ସବ୍ବେସଂ, ସମ୍ମାନାୱମାନକ୍ଖମୋ;

ଖନ୍ତିପାରମିତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସସି।

ନ ହେତେ ଏତ୍ତକାଯେୱ, ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ଭୱିସ୍ସରେ;

ଅଞ୍ଞେପି ୱିଚିନିସ୍ସାମି, ଯେ ଧମ୍ମା ବୋଧିପାଚନା।

ୱିଚିନନ୍ତୋ ତଦାଦକ୍ଖିଂ, ସତ୍ତମଂ ସଚ୍ଚପାରମିଂ;

ପୁବ୍ବକେହି ମହେସୀହି, ଆସେୱିତନିସେୱିତଂ।

ଇମଂ ତ୍ୱଂ ସତ୍ତମଂ ତାୱ, ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ସମାଦିଯ;

ତତ୍ଥ ଅଦ୍ୱେଜ୍ଝୱଚନୋ, ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସସି।

ଯଥାପି ଓସଧୀ ନାମ, ତୁଲାଭୂତା ସଦେୱକେ;

ସମଯେ ଉତୁୱସ୍ସେ ୱା, ନ ୱୋକ୍କମତି, ୱୀଥିତୋ।

ତଥେଓ ତ୍ୱମ୍ପି ସଚ୍ଚେସୁ, ମା ଓ୍ୱୋକ୍କମସି ଓ୍ୱୀଥିତୋ;

ସଚ୍ଚପାରମିତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସସି।

ନ ହେତେ ଏଓ୍ୱକାଯେଓ୍ୱ, ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ଭଓ୍ୱିସ୍ସରେ;

ଅଞ୍ଞେପି ଓ୍ୱିଚିନିସ୍ସାମି, ଯେ ଧମ୍ମା ବୋଧିପାଚନା।

ଓ୍ୱିଚିନନ୍ତୋ ତଦାଦକ୍ଖିଂ, ଅଟ୍ଠମଂ ଅଧିଟ୍ଠାନପାରମିଂ;

ପୁବ୍ବକେହି ମହେସୀହି, ଆସେଓ୍ୱିତନିସେଓ୍ୱିତଂ।

ଇମଂ ତ୍ୱଂ ଅଟ୍ଠମଂ ତାଓ୍ୱ, ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ସମାଦିଯ;

ତତ୍ଥ ତ୍ୱଂ ଅଚଲୋ ହୁତ୍ୱା, ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସସି।

ଯଥାପି ପବ୍ବତୋ ସେଲୋ, ଅଚଲୋ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତୋ;

ନ କମ୍ପତି ଭୁସଓ୍ୱାତେହି, ସକଟ୍ଠାନେଓ୍ୱ ତିଟ୍ଠତି।

ତଥେଓ୍ୱ ତ୍ୱମ୍ପି ଅଧିଟ୍ଠାନେ, ସବ୍ବଦା ଅଚଲୋ ଭଓ୍ୱ;

ଅଧିଟ୍ଠାନପାରମିତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସସି।

ନ ହେତେ ଏଓ୍ୱକାଯେଓ୍ୱ, ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ଭଓ୍ୱିସ୍ସରେ;

ଅଞ୍ଞେପି ଓ୍ୱିଚିନିସ୍ସାମି, ଯେ ଧମ୍ମା ବୋଧିପାଚନା।

ଓ୍ୱିଚିନନ୍ତୋ ତଦାଦକ୍ଖିଂ, ନଓ୍ୱମଂ ମେତ୍ତାପାରମିଂ;

ପୁବ୍ବକେହି ମହେସୀହି, ଆସେଓ୍ୱିତନିସେଓ୍ୱିତଂ।

ଇମଂ ତ୍ୱଂ ନଓ୍ୱମଂ ତାଓ୍ୱ, ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ସମାଦିଯ;

ମେତ୍ତାଯ ଅସମୋ ହୋହି, ଯଦି ବୋଧିଂ ପତ୍ତୁମିଚ୍ଛସି।

ଯଥାପି ଉଦକଂ ନାମ, କଲ୍ୟାଣେ ପାପକେ ଜନେ;

ସମଂ ଫରତି ସୀତେନ, ପଓ୍ୱାହେତି ରଜୋମଲଂ।

ତଥେଓ୍ୱ ତ୍ୱମ୍ପି ହିତାହିତେ, ସମଂ ମେତ୍ତାଯ ଭାଓ୍ୱଯ;

ମେତ୍ତାପାରମିତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସସି।

ନ ହେତେ ଏଓ୍ୱକାଯେଓ୍ୱ, ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ଭଓ୍ୱିସ୍ସରେ;

ଅଞ୍ଞେପି ଓ୍ୱିଚିନିସ୍ସାମି, ଯେ ଧମ୍ମା ବୋଧିପାଚନା।

ଓ୍ୱିଚିନନ୍ତୋ ତଦାଦକ୍ଖିଂ, ଦସମଂ ଉପେକ୍ଖାପାରମିଂ;

ପୁଞ୍ଚକେହି ମହେସୀହି, ଆସେୱିତନିସେୱିତଂ।

ଇମଂ ତ୍ୱଂ ଦସମଂ ତାୱ, ଦଳହଂ କତ୍ୱା ସମାଦିୟ;

ତୁଲାଭୂତୋ ଦଳହୋ ହୁତ୍ୱା, ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସସି।

ୟଥାପି ପଥୱୀ ନାମ, ନିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଅସୁଚିଂ ସୁଚିଂ;

ଉପେକ୍ଖତି ଉଭୋପେତେ, କୋପାନୁନୟୱଜ୍ଜିତା।

ତଥେୱ ତ୍ୱମ୍ପି ସୁଖଦୁକ୍ଖେ, ତୁଲାଭୂତୋ ସଦା ଭୱ;

ଉପେକ୍ଖାପାରମିତଂ ଗନ୍ତ୍ୱା, ସମ୍ବୋଧିଂ ପାପୁଣିସ୍ସସି।

ଏତ୍ତକାୟେୱ ତେ ଲୋକେ, ୟେ ଧମ୍ମା ବୋଧିପାଚନା;

ତତୁଦ୍ଧଂ ନତ୍ଥି ଅଞ୍ଞତ୍ର, ଦଳହଂ ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠହ।

ଇମେ ଧମ୍ମେ ସମ୍ମସତୋ, ସଭାୱରସଲକ୍ଖଣେ;

ଧମ୍ମତେଜେନ ୱସୁଧା, ଦସସହସ୍ସୀ ପକମ୍ପଥ।

ଚଲତା ରୱତି ପଥୱୀ, ଉଚ୍ଛୁୟନ୍ତଂୱ ପୀଳିତଂ;

ତେଲୟନ୍ତେ ୟଥା ଚକ୍କଂ, ଏୱଂ କମ୍ପତି ମେଦିନୀ।

ୟାୱତା ପରିସା ଆସି, ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପରିୱେସନେ;

ପୱେଧମାନା ସା ତତ୍ଥ, ମୁଚ୍ଛିତା ସେସି ଭୂମିୟା।

ଘଟାନେକସହସ୍ସାନି , କୁମ୍ଭୀନଞ୍ଚ ସତା ବହୂ;

ସଞ୍ଚୁଣ୍ଣମଥିତା ତତ୍ଥ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପଘଟ୍ଟିତା।

ଉବ୍ବିଗ୍ଗା ତସିତା ଭୀତା, ଭନ୍ତା ବ୍ୟଥିତମାନସା;

ମହାଜନା ସମାଗମ୍ମ, ଦୀପଙ୍କରମୁପାଗମୁଂ।

କିଂ ଭୱିସ୍ସତି ଲୋକସ୍ସ, କଲ୍ୟାଣମଥ ପାପକଂ;

ସବ୍ବୋ ଉପଦ୍ଦୁତୋ ଲୋକୋ, ତଂ ୱିନୋଦେହି ଚକ୍ଖୁମ।

ତେସଂ ତଦା ସଞ୍ଞାପେସି, ଦୀପଙ୍କରୋ ମହାମୁନି;

ୱିସ୍ସତ୍ଥା ହୋଥ ମା ଭାଥ, ଇମସ୍ମିଂ ପଥୱିକମ୍ପନେ।

ୟମହଂ ଅଜ୍ଜ ବ୍ୟାକାସିଂ, ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଭୱିସ୍ସତି;

ଏସୋ ସମ୍ମସତି ଧମ୍ମଂ, ପୁବ୍ବକଂ ଜିନସେୱିତଂ।

ତସ୍ସ ସଦ୍ଧସତୋ ଧମ୍ମଂ, ବୁଦ୍ଧଭୂମିଂ ଅସେସତୋ;

ତେନାୟଂ କମ୍ପିତା ପଥୱୀ, ଦସସହସ୍ସୀ ସଦେୱକେ।

ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା, ମନୋ ନିବ୍ବାୟି ତାୱଦେ;

ସବ୍ବେ ମଂ ଉପସଙ୍କମ୍ମ, ପୁନାପି ଅଭିୱନ୍ଦିସୁଂ।

ସମାଦୟିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଗୁଣଂ, ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱାନ ମାନସଂ;

ଦୀପଙ୍କରଂ ନମସ୍ସିତ୍ୱା, ଆସନା ୱୁଟ୍ଠହିଂ ତଦା।

ଦିବ୍ବଂ ମାନୁସକଂ ପୁପ୍ଫଂ, ଦେୱା ମାନୁସକା ଉଭୋ;

ସମୋକିରନ୍ତି ପୁପ୍ଫେହି, ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ଆସନା।

ୱେଦୟନ୍ତି ଚ ତେ ସୋତ୍ଥିଂ, ଦେୱା ମାନୁସକା ଉଭୋ;

ମହନ୍ତଂ ପତ୍ଥିତଂ ତୁୟ୍ହଂ, ତଂ ଲଭସ୍ସୁ ୟଥିଚ୍ଛିତଂ।

ସବ୍ବୀତିୟୋ ୱିୱଜ୍ଜନ୍ତୁ, ସୋକୋ ରୋଗୋ ୱିନସ୍ସତୁ;

ମା ତେ ଭୱନ୍ତ୍ୱନ୍ତରାୟା, ଫୁସ ଖିପ୍ପଂ ବୋଧିମୁତ୍ତମଂ।

ୟଥାପି ସମୟେ ପତ୍ତେ, ପୁପ୍ଫନ୍ତି ପୁପ୍ଫିନୋ ଦୁମା;

ତଥେୱ ତ୍ୱଂ ମହାୱୀର, ବୁଦ୍ଧଞାଣେନ ପୁପ୍ଫସୁ।

ୟଥା ୟେ କେଚି ସମ୍ବୁଦ୍ଧା, ପୂରୟୁଂ ଦସପାରମୀ;

ତଥେୱ ତ୍ୱଂ ମହାୱୀର, ପୂରେହି ଦସପାରମୀ।

ୟଥା ୟେ କେଚି ସମ୍ବୁଦ୍ଧା, ବୋଧିମଣ୍ଡମ୍ହି ବୁଜ୍ଝରେ;

ତଥେୱ ତ୍ୱଂ ମହାୱୀର, ବୁଜ୍ଝସ୍ସୁ ଜିନବୋଧିୟଂ।

ୟଥା ୟେ କେଚି ସମ୍ବୁଦ୍ଧା, ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତୟୁଂ;

ତଥେୱ ତ୍ୱଂ ମହାୱୀର, ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତୟ।

ପୁଣ୍ଣମାୟେ ୟଥା ଚନ୍ଦୋ, ପରିସୁଦ୍ଧୋ ୱିରୋଚତି;

ତଥେୱ ତ୍ୱଂ ପୁଣ୍ଣମନୋ, ୱିରୋଚ ଦସସହସ୍ସିୟଂ।

ରାହୁମୁତ୍ତୋ ୟଥା ସୂରିୟୋ, ତାପେନ ଅତିରୋଚତି;

ତଥେୱ ଲୋକା ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା, ୱିରୋଚ ସିରିୟା ତୁୱଂ।

ୟଥା ୟା କାଚି ନଦିୟୋ, ଓସରନ୍ତି ମହୋଦଧିଂ;

ଏୱଂ ସଦେୱକା ଲୋକା, ଓସରନ୍ତୁ ତୱନ୍ତିକେ।

ତେହି ଥୁତପ୍ପସନ୍ଥୋ ସୋ, ଦସ ଧମ୍ମେ ସମାଦିଯ;

ତେ ଧମ୍ମେ ପରିପୂରେନ୍ତୋ, ପୱନଂ ପାୱିସୀ ତଦା।

ସୁମେଧକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

ତଦା ତେ ଭୋଜୟିତ୍ୱାନ, ସସଙ୍ଘଂ ଲୋକନାଯକଂ;

ଉପଗଚ୍ଛୁଂ ସରଣଂ ତସ୍ସ, ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ।

ସରଣାଗମନେ କଞ୍ଚି, ନିୱେସେସି ତଥାଗତୋ;

କଞ୍ଚି ପଞ୍ଚସୁ ସୀଲେସୁ, ସୀଲେ ଦସୱିଧେ ପରଂ।

କସ୍ସଚି ଦେତି ସାମଞ୍ଞଂ, ଚତୁରୋ ଫଲମୁତ୍ତମେ;

କସ୍ସଚି ଅସମେ ଧମ୍ମେ, ଦେତି ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା।

କସ୍ସଚି ୱରସମାପତ୍ତିୟୋ, ଅଟ୍ଠ ଦେତି ନରାସଭୋ;

ତିସ୍ସୋ କସ୍ସଚି ୱିଜ୍ଜାୟୋ, ଛଳଭିଞ୍ଞା ପୱେଚ୍ଛତି।

ତେନ ୟୋଗେନ ଜନକାଯଂ, ଓୱଦତି ମହାମୁନି;

ତେନ ୱିତ୍ଥାରିକଂ ଆସି, ଲୋକନାଥସ୍ସ ସାସନଂ।

ମହାହନୁସଭକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଦୀପଙ୍କରସନାମକୋ;

ବହୂ ଜନେ ତାରୟତି, ପରିମୋଚେତି ଦୁଗ୍ଗତିଂ।

ବୋଧନେୟ୍ୟଂ ଜନଂ ଦିସ୍ୱା, ସତସହସ୍ସେପି ୟୋଜନେ;

ଖଣେନ ଉପଗନ୍ତ୍ୱାନ, ବୋଧେତି ତଂ ମହାମୁନି।

ପଠମାଭିସମଯେ ବୁଦ୍ଧୋ, କୋଟିସତମବୋଧୟି;

ଦୁତିଯାଭିସମଯେ ନାଥୋ, ନୱୁତିକୋଟିମବୋଧୟି।

ୟଦା ଚ ଦେୱଭୱନମ୍ହି, ବୁଦ୍ଧୋ ଧମ୍ମଦେସୟି;

ନୱୁତିକୋଟିସହସ୍ସାନଂ, ତତିଯାଭିସମଯୋ ଅହୁ।

ସନ୍ନିପାତା ତଯୋ ଆସୁଂ, ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ;

କୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ, ପଠମୋ ଆସି ସମାଗମୋ।

ପୁନ ନାରଦକୂଟମ୍ହି, ପୱିୱେକଗତେ ଜିନେ;

ଖୀଣାସୱା ୱୀତମଲା, ସମିଂସୁ ସତକୋଟିଯୋ।

ଯମ୍ହି କାଲେ ମହାୱୀରୋ, ସୁଦସ୍ସନସିଲୁଚ୍ଚଯେ;

ନୱୁତିକୋଟିସହସ୍ସେହି, ପୱାରେସି ମହାମୁନି।

ଅହଂ ତେନ ସମଯେନ, ଜଟିଲୋ ଉଗ୍ଗତାପନୋ;

ଅନ୍ତଲିକ୍ଖମ୍ହି ଚରଣୋ, ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞାସୁ ପାରଗୂ।

ଦସୱୀସସହସ୍ସାନଂ, ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ଅହୁ;

ଏକଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅଭିସମଯା, ଗଣନାତୋ ଅସଙ୍ଖିଯା।

ୱିତ୍ଥାରିକଂ ବାହୁଜଞ୍ଞଂ, ଇଦ୍ଧଂ ଫୀତଂ ଅହୁ ତଦା;

ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ସାସନଂ ସୁୱିସୋଧିତଂ।

ଚତ୍ତାରି ସତସହସ୍ସାନି, ଛଳଭିଞ୍ଞା ମହିଦ୍ଧିକା;

ଦୀପଙ୍କରଂ ଲୋକୱିଦୁଂ, ପରିୱାରେନ୍ତି ସବ୍ବଦା।

ଯେ କେଚି ତେନ ସମଯେନ, ଜହନ୍ତି ମାନୁସଂ ଭୱଂ;

ଅପ୍ପତ୍ତମାନସା ସେଖା, ଗରହିତା ଭୱନ୍ତି ତେ।

ସୁପୁପ୍ଫିତଂ ପାୱଚନଂ, ଅରହନ୍ତେହି ତାଦିହି;

ଖୀଣାସୱେହି ୱିମଲେହି, ଉପସୋଭତି ସଦେୱକେ।

ନଗରଂ ରମ୍ମୱତୀ ନାମ, ସୁଦେୱୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ;

ସୁମେଧା ନାମ ଜନିକା, ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ।

ସୁମଙ୍ଗଲୋ ଚ ତିସ୍ସୋ ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱକା;

ସାଗତୋ ନାମୁପଟ୍ଠାକୋ, ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ।

ନନ୍ଦା ଚେୱ ସୁନନ୍ଦା ଚ, ଅହେସୁଂ ଅଗ୍ଗସାୱିକା;

ବୋଧି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ, ପିପ୍ଫଲୀତି ପୱୁଚ୍ଚତି।

ଅସୀତିହତ୍ଥମୁବ୍ବେଧୋ, ଦୀପଙ୍କରୋ ମହାମୁନି;

ସୋଭତି ଦୀପରୁକ୍ଖୋୱ, ସାଲରାଜାୱ ପୁପ୍ଫିତୋ;

ପଭା ୱିଧାୱତି ତସ୍ସ, ସମନ୍ତା ଦ୍ୱାଦସଯୋଜନେ।

ସତସହସ୍ସୱସ୍ସାନି, ଆଯୁ ତସ୍ସ ମହେସିନୋ;

ତାଓତା ତିଟ୍ଠମାନୋ ସୋ, ତାରେସି ଜନତଂ ବହୁଂ।

ଜୋତଯିତ୍ୱାନ ସଦ୍ଧମ୍ମଂ, ସନ୍ତାରେତ୍ୱା ମହାଜନଂ;

ଜଲିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋଓ, ନିବ୍ବୁତୋ ସୋ ସସାଓକୋ।

ସା ଚ ଇଦ୍ଧି ସୋ ଚ ଯସୋ, ତାନି ଚ ପାଦେସୁ ଚକ୍କରତନାନି;

ସବ୍ବଂ ତମନ୍ତରହିତଂ, ନନୁ ରିତ୍ତା ସବ୍ବସଙ୍ଖାରାତି।

ଦୀପଙ୍କରସ୍ସ ଭଗଓତୋ ଅପରଭାଗେ ଏକଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ ନାମ ସତ୍ଥା ଉଦପାଦି। ତସ୍ସାପି ତଯୋ ସାଓକସନ୍ନିପାତା ଅହେସୁଂ। ପଠମସନ୍ନିପାତେ କୋଟିସତସହସ୍ସଂ। ଦୁତିଯେ କୋଟିସହସ୍ସଂ, ତତିଯେ ନଓୁତିକୋଟିଯୋ।

ତଦା ବୋଧିସତ୍ତୋ ୱିଜିତାୱୀ ନାମ ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ହୁତ୍ୱା କୋଟିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖସ୍ସ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ମହାଦାନଂ ଅଦାସି। ସତ୍ଥା ବୋଧିସତ୍ତଂ ''ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ବ୍ୟାକରିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ସୋ ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମକଥଂ ସୁତ୍ୱା ରଜ୍ଜଂ ନିଯ୍ୟାତେତ୍ୱା ପବ୍ବଜି। ସୋ ତୀଣି ପିଟକାନି ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ, ପଞ୍ଚ ଚ ଅଭିଞ୍ଞାଯୋ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଅପରିହୀନଜ୍ଝାନୋ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତି। କୋଣ୍ଡଞ୍ଞବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପନ ରମ୍ମୱତୀ ନାମ ନଗରଂ, ସୁନନ୍ଦୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ ପିତା, ସୁଜାତା ନାମ ମାତା, ଭଦ୍ଦୋ ଚ ସୁଭଦ୍ଦୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାଓକା, ଅନୁରୁଦ୍ଧୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ତିସ୍ସା ଚ ଉପତିସ୍ସା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ସାଲକଲ୍ୟାଣୀ ବୋଧି, ଅଟ୍ଠାସୀତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ସରୀରଂ, ୱସ୍ସସତସହସ୍ସଂ ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ ଅହୋସି।

ତସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ଏକଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଏକସ୍ମିଂଯେୱ କପ୍ପେ ଚତ୍ତାରୋ ବୁଦ୍ଧା ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ ମଙ୍ଗଲୋ ସୁମନୋ ରେୱତୋ ସୋଭିତୋତି। ମଙ୍ଗଲସ୍ସ ପନ ଭଗଓତୋ ତୀସୁ ସାଓକସନ୍ନିପାତେସୁ ପଠମସନ୍ନିପାତେ କୋଟିସତସହସ୍ସଭିକ୍ଖୂ ଅହେସୁଂ। ଦୁତିଯେ କୋଟିସହସ୍ସଂ। ତତିଯେ ନଓୁତିକୋଟିଯୋ। ୱେମାତିକଭାତା ପନସ୍ସ ଆନନ୍ଦକୁମାରୋ ନାମ ନଓୁତିକୋଟିସଙ୍ଖ୍ୟାଯ ପରିସାଯ ସଦ୍ଧିଂ ଧମ୍ମସୱନତ୍ଥାଯ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଅଗମାସି, ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ଅନୁପୁବ୍ବିକଥଂ କଥେସି। ସୋ ସଦ୍ଧିଂ ପରିସାଯ ସହ ପଟିସମ୍ଭିଦାହି ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ସତ୍ଥା ତେସଂ କୁଲପୁତ୍ତାନଂ ପୁବ୍ବଚରିଯଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଇଦ୍ଧିମଯପତ୍ତଚୀୱରସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯଂ ଦିସ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣହତ୍ଥଂ ପସାରେତ୍ୱା ''ଏଥ ଭିକ୍ଖୱୋ''ତି ଆହ। ସବ୍ବେ ତଙ୍ଖଣଞ୍ଞେୱ ଇଦ୍ଧିମଯପତ୍ତଚୀୱରଧରା ସଟ୍ଠିୱସ୍ସିକତ୍ଥେରା ୱିଯ ଆକପ୍ପସମ୍ପନ୍ନା ହୁତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପରିୱାରଯିଂସୁ ଅଯମସ୍ସ ତତିଯୋ ସାଓକସନ୍ନିପାତୋ ଅହୋସି।

ଯଥା ପନ ଅଞ୍ଞେସଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ସମନ୍ତା ଅସୀତିହତ୍ଥପ୍ପମାଣାଯେୱ ସରୀରପ୍ପଭା ହୋତି, ନ, ଏୱଂ ତସ୍ସ। ତସ୍ସ ପନ ଭଗଓତୋ ସରୀରପ୍ପଭା ନିଚ୍ଚକାଲଂ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ଫରିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ରୁକ୍ଖପଥୱୀପବ୍ବତସମୁଦ୍ଦାଦଯୋ ଅନ୍ତମସୋ ଉକ୍ଖଲିଯାଦୀନି ଉପାଦାଯ ସୁୱଣ୍ଣପଟ ପରିଯୋନଦ୍ଧା ୱିଯ ଅହେସୁଂ। ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ ପନସ୍ସ ନଓୁତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଅହୋସି। ଏତ୍ତକଂ କାଲଂ ଚନ୍ଦିମସୂରିଯାଦଯୋ ଅତ୍ତନୋ ପଭାଯ ୱିରୋଚିତୁଂ ନାସକ୍ଖିଂସୁ, ରତ୍ତିନ୍ଦିୱପରିଚ୍ଛେଦୋ ନ ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ଦିୱା ସୂରିଯାଲୋକେନ ୱିଯ ସତ୍ତା ନିଚ୍ଚଂ ବୁଦ୍ଧାଲୋକେନେୱ ୱିଚରିଂସୁ। ସାଯଂ ପୁପ୍ଫିତାନଂ କୁସୁମାନଂ, ପାତୋ ରୱନକସକୁଣାନଞ୍ଚ ୱସେନ ଲୋକୋ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱପରିଚ୍ଛେଦଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେସି । କିଂ ପନ ଅଞ୍ଞେସଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅଯମାନୁଭାୱୋ ନତ୍ଥୀତି? ନୋ ନତ୍ଥି, ତେପି ହି ଆକଙ୍ଖମାନା ଦସସହସ୍ସିଂ ୱା ଲୋକଧାତୁଂ, ତତୋ ୱା ଭିଯ୍ୟୋ ଆଭାଯ ଫରେଯ୍ୟୁଂ। ମଙ୍ଗଲସ୍ସ ପନ ଭଗଓତୋ ପୁବ୍ବପତ୍ଥନାୱସେନ ଅଞ୍ଞେସଂ ବ୍ୟାମପ୍ପଭା ୱିଯ ସରୀରପ୍ପଭା ନିଚ୍ଚମେୱ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ଫରିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି।

ସୋ କିର ବୋଧିସତ୍ତଚରିଯକାଲେ ୱେସ୍ସନ୍ତରସଦିସେ ଅତ୍ତଭାୱେ ଠିତୋ ସପୁତ୍ତଦାରୋ ୱଙ୍କପବ୍ବତସଦିସେ ପବ୍ବତେ ୱସି। ଅଥେକୋ ଖରଦାଠିକୋ ନାମ ଯକ୍ଖୋ ମହାପୁରିସସ୍ସ ଦାନଜ୍ଝାସଯତଂ ସୁତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୱଣ୍ଣେନ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ମହାସତ୍ତଂ ଦ୍ୱେ ଦାରକେ ଯାଚି। ମହାସତ୍ତୋ ''ଦଦାମି ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତକେ''ତି ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠୋ ଉଦକପରିଯନ୍ତଂ ପଥୱିଂ କମ୍ପେନ୍ତୋ ଦ୍ୱେପି ଦାରକେ ଅଦାସି। ଯକ୍ଖୋ ଚଙ୍କମନକୋଟିଯଂ ଆଲମ୍ବନଫଲକଂ ନିସ୍ସାଯ ଠତ୍ୱା ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସେୱ ମହାସତ୍ତସ୍ସ ମୂଲଆଲକଲାପଂ ୱିଯ ଦ୍ୱେ ଦାରକେ ଖାଦି। ମହାପୁରିସସ୍ସ ଯକ୍ଖଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ୱିୱଟମତ୍ତେ ଅଗ୍ଗିଜାଲଂ ୱିଯ ଲୋହିତଧାରଂ ଉଗ୍ଗିରମାନଂ ତସ୍ସ ମୁଖଂ ଦିସ୍ୱାପି କେସଗ୍ଗମତ୍ତମ୍ପି ଦୋମନସ୍ସଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜି, ''ସୁଦିନ୍ନଂ ୱତ ମେ ଦାନ''ନ୍ତି ଚିନ୍ତଯତୋ ପନସ୍ସ ସରୀରେ ମହନ୍ତଂ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ଉଦପାଦି। ସୋ ''ଇମସ୍ସ ମେ ନିସ୍ସନ୍ଦେନ ଅନାଗତେ ଇମିନାୱ ନୀହାରେନ ସରୀରତୋ ରସ୍ମିଯୋ ନିକ୍ଖମନ୍ତୂ''ତି ପତ୍ଥନଂ ଅକାସି। ତସ୍ସ ତଂ ପତ୍ଥନଂ ନିସ୍ସାଯ ବୁଦ୍ଧଭୂତସ୍ସ ସରୀରତୋ ରସ୍ମିଯୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଏତ୍ତକଂ ଠାନଂ ଫରିଂସୁ।

ଅପରମ୍ପିସ୍ସ ପୁବ୍ବଚରିତଂ ଅତ୍ଥି। ସୋ କିର ବୋଧିସତ୍ତକାଲେ ଏକସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଚେତିଯଂ ଦିସ୍ୱା ''ଇମସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ମଯା ଜୀୱିତଂ ପରିଚ୍ଚଜିତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ''ତି ଦଣ୍ଡକଦୀପିକାୱେଠନନିଯାମେନ ସକଲସରୀରଂ ୱେଠାପେତ୍ୱା ରତନମତ୍ତମକୁଲଂ ସତସହସ୍ସଗ୍ଘନିକଂ ସୁୱଣ୍ଣପାତିଂ ସପ୍ପିସ୍ସ ପୂରାପେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସହସ୍ସୱଟ୍ଟିଯୋ ଜାଲାପେତ୍ୱା ତଂ ସୀସେନାଦାଯ ସକଲସରୀରଂ ଜାଲାପେତ୍ୱା ଚେତିଯଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କରୋନ୍ତୋ ସକଲରତ୍ତିଂ ୱୀତିନାମେସି। ଏୱଂ ଯାୱ ଅରୁଣୁଗ୍ଗମନା

ୱାୟମନ୍ତସ୍ସାପିସ୍ସ ଲୋମକୂପମତ୍ତମ୍ପି ଉସୁମଂ ନ ଗଣ୍ହି, ପଦୁମଗବ୍ଭଂ ପୱିଟ୍ଠକାଲୋ ୱିଯ ଅହୋସି। ଧମ୍ମୋ ହି ନାମେସ ଅତ୍ତାନଂ ରକ୍ଖନ୍ତଂ ରକ୍ଖତି। ତେନାହ ଭଗୱା –

‘‘ଧମ୍ମୋ ହୱେ ରକ୍ଖତି ଧମ୍ମଚାରିଂ,

ଧମ୍ମୋ ସୁଚିଣ୍ଣୋ ସୁଖମାୱହାତି;

ଏସାନିସଂସୋ ଧମ୍ମେ ସୁଚିଣ୍ଣେ,

ନ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ଗଚ୍ଛତି ଧମ୍ମଚାରୀ’’ତି। (ଥେରଗା। ୩୦୩; ଜା। ୧।୧୦।୧୦୨; ୧।୧୫।୩୮୫);

ଇମସ୍ସାପି କମ୍ମସ୍ସ ନିସ୍ସନ୍ଦେନ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସରୀରୋଭାସୋ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ଫରିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି।

ତଦା ଅମ୍ହାକଂ ବୋଧିସତ୍ତୋ ସୁରୁଚି ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହୁତ୍ୱା ‘‘ସତ୍ଥାରଂ ନିମନ୍ତେସ୍ସାମୀ’’ତି ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ମଧୁରଧମ୍ମକଥଂ ସୁତ୍ୱା ‘‘ସ୍ୱେ ମଯ୍ହଂ ଭିକ୍ଖଂ ଗଣ୍ହଥ ଭନ୍ତେ’’ତି ଆହ। ବ୍ରାହ୍ମଣ କିତ୍ତକେହି ତେ ଭିକ୍ଖୂହି ଅତ୍ଥୋତି, କିତ୍ତକା ପନ ୱୋ ଭନ୍ତେ ପରିୱାରା ଭିକ୍ଖୂତି। ତଦା ସତ୍ଥୁ ପଠମସନ୍ନିପାତୋଯେୱ ହୋତି। ତସ୍ମା ‘‘କୋଟିସତସହସ୍ସ’’ନ୍ତି ଆହ। ‘‘ଭନ୍ତେ, ସବ୍ବେହିପି ସଦ୍ଧିଂ ମଯ୍ହଂ ଭିକ୍ଖଂ ଗଣ୍ହଥା’’ତି ଆହ। ସତ୍ଥା ଅଧିୱାସେସି। ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ସ୍ୱାତନାଯ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ଗେହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଚିନ୍ତେସି ‘‘ଅହଂ ଏତ୍ତକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଯାଗୁଭତ୍ତୱତ୍ଥାଦୀନି ଦାତୁଂ ନୋ ନ ସକ୍କୋମି, ନିସୀଦନଟ୍ଠାନଂ ପନ କଥଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି। ତସ୍ସ ସା ଚିନ୍ତା ଚତୁରାସୀତିଯୋଜନସହସ୍ସମତ୍ଥକେ ଠିତସ୍ସ ଦେୱରଞ୍ଞୋ ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲସିଲାସନସ୍ସ ଉଣ୍ହଭାୱଂ ଜନେସି। ସକ୍କୋ ‘‘କୋ ନୁ ଖୋ ମଂ ଇମସ୍ମା ଠାନା ଚାୱେତୁକାମୋ’’ତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ଓଲୋକେନ୍ତୋ ମହାପୁରିସଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଅଯଂ ସୁରୁଚି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ନିସୀଦନଟ୍ଠାନତ୍ଥାଯ ଚିନ୍ତେସି, ମଯାପି ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ପୁଞ୍ଞକୋଟ୍ଠାସଂ ଗହେତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ୱଡ୍ଢକିୱଣ୍ଣଂ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ୱାସିଫରସୁହତ୍ଥୋ ମହାପୁରିସସ୍ସ ପୁରତୋ ପାତୁରହୋସି। ‘‘ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ କସ୍ସଚି ଭତିଯା କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଆହ। ମହାପୁରିସୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘କିଂ କମ୍ମଂ କରିସ୍ସସୀ’’ତି ଆହ। ମମ ଅଜାନନସିପ୍ପଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ଗେହଂ ୱା ମଣ୍ଡପଂ ୱା ଯୋ ଯଂ କାରେତି, ତସ୍ସ ତଂ କାତୁଂ ଜାନାମୀତି। ତେନ ହି ମଯ୍ହଂ କମ୍ମଂ ଅତ୍ଥୀତି। କିଂ, ଅଯ୍ୟାତି? ସ୍ୱାତନାଯ ମେ କୋଟିସତସହସ୍ସଭିକ୍ଖୂ ନିମନ୍ତିତା, ତେସଂ ନିସୀଦନମଣ୍ଡପଂ କରିସ୍ସସୀତି। ଅହଂ ନାମ କରେଯ୍ୟଂ, ସଚେ ମେ ଭତିଂ ଦାତୁଂ ସକ୍ଖିସ୍ସଥାତି। ସକ୍ଖିସ୍ସାମି, ତାତାତି। ‘‘ସାଧୁ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ଗନ୍ତ୍ୱା ଏକଂ ପଦେସଂ ଓଲୋକେସି।

ଦ୍ୱାଦସତେରସଯୋଜନପ୍ପମାଣୋ ପଦେସୋ କସିଣମଣ୍ଡଲଂ ୱିଯ ସମତଲୋ ଅହୋସି। ସୋ ‘‘ଏତ୍ତକେ ଠାନେ ସତ୍ତରତନମଯୋ ମଣ୍ଡପୋ ଉଟ୍ଠହତୂ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଓଲୋକେସି। ତାୱଦେୱ ପଥୱିଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ମଣ୍ଡପୋ ଉଟ୍ଠହି। ତସ୍ସ ସୁୱଣ୍ଣମଯେସୁ ଥମ୍ଭେସୁ ରଜତମଯା ଘଟକା ଅହେସୁଂ, ରଜତମଯେସୁ ଥମ୍ଭେସୁ ସୁୱଣ୍ଣମଯା, ମଣିତ୍ଥମ୍ଭେସୁ ପୱାଳମଯା, ପୱାଳତ୍ଥମ୍ଭେସୁ ମଣିମଯା, ସତ୍ତରତନମଯେସୁ ଥମ୍ଭେସୁ ସତ୍ତରତନମଯାୱ ଘଟକା ଅହେସୁଂ। ତତୋ ‘‘ମଣ୍ଡପସ୍ସ ଅନ୍ତରନ୍ତେନ କିଙ୍କିଣିକଜାଲଂ ଓଲମ୍ବତୂ’’ତି ଓଲୋକେସି। ସହ ଓଲୋକନେନେୱ କିଙ୍କିଣିକଜାଲଂ ଓଲମ୍ବି, ଯସ୍ସ ମନ୍ଦୱାତେରିତସ୍ସ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକସ୍ସେୱ ତୂରିଯସ୍ସ ମଧୁରସଦ୍ଦୋ ନିଗ୍ଗଚ୍ଛତି। ଦିବ୍ବସଙ୍ଗୀତିୱତ୍ତନକାଲୋ ୱିଯ ଅହୋସି। ‘‘ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଗନ୍ଧଦାମମାଲାଦାମାନି ଓଲମ୍ବନ୍ତୂ’’ତି ଚିନ୍ତେସି। ତାୱଦେୱ ଦାମାନି ଓଲମ୍ବିଂସୁ। ‘‘କୋଟିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖ୍ୟାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଆସନାନି ଚ ଆଧାରକାନି ଚ ପଥୱିଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଉଟ୍ଠହନ୍ତୂ’’ତି ଚିନ୍ତେସି। ତାୱଦେୱ ଉଟ୍ଠହିଂସୁ। ‘‘କୋଣେ କୋଣେ ଏକେକା ଉଦକଚାଟିଯୋ ଉଟ୍ଠହନ୍ତୂ’’ତି ଚିନ୍ତେସି, ତାୱଦେୱ ଉଦକଚାଟିଯୋ ଉଟ୍ଠହିଂସୁ ଏତ୍ତକଂ ମାପେତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଏହି ଅଯ୍ୟ ତୱ ମଣ୍ଡପଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ମଯ୍ହଂ ଭତିଂ ଦେହୀ’’ତି ଆହ। ମହାପୁରିସୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ମଣ୍ଡପଂ ଓଲୋକେସି । ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସେୱସ୍ସ ସକଲସରୀରଂ ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣାଯ ପୀତିଯା ନିରନ୍ତରଂ ଫୁଟଂ ଅହୋସି। ଅଥସ୍ସ ମଣ୍ଡପଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ଏତଦହୋସି ‘‘ନାଯଂ ମଣ୍ଡପୋ ମନୁସ୍ସଭୂତେନ କତୋ, ମଯ୍ହଂ ପନ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ମଯ୍ହଂ ଗୁଣଂ ଆଗମ୍ମ ଅଦ୍ଧା ସକ୍କସ୍ସ ଭୱନଂ ଉଣ୍ହଂ ଅହୋସି। ତତୋ ସକ୍କେନ ଦେୱରଞ୍ଞା ଅଯଂ ମଣ୍ଡପୋ କାରିତୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି। ‘‘ନ ଖୋ ପନ ମେ ଯୁତ୍ତଂ ଏୱରୂପେ ମଣ୍ଡପେ ଏକଦିୱସଂଯେୱ ଦାନଂ ଦାତୁଂ, ସତ୍ତାହଂ ଦସ୍ସାମୀ’’ତି ଚିନ୍ତେସି।

ବାହିରକଦାନଞ୍ହି ତତ୍ତକମ୍ପି ସମାନଂ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ତୁଟ୍ଠିଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଅଲଙ୍କତସୀସଂ ପନ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅଞ୍ଜିତଅକ୍ଖୀନି ଉପ୍ପାଟେତ୍ୱା, ହଦଯମଂସଂ ୱା ଉପ୍ପାଟେତ୍ୱା ଦିନ୍ନକାଲେ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଚାଗଂ ନିସ୍ସାଯ ତୁଟ୍ଠି ନାମ ହୋତି। ଅମ୍ହାକମ୍ପି ହି ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ସିୱିଜାତକେ ଦେୱସିକଂ ପଞ୍ଚସତସହସ୍ସକହାପଣାନି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଚତୂସୁ ନଗରଦ୍ୱାରେସୁ, ମଜ୍ଝେ ନଗରେ ଚ ଦାନଂ ଦଦନ୍ତସ୍ସ ତଂ ଦାନଂ ତୁଟ୍ଠିଂ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ଯଦା ପନସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣୱଣ୍ଣେନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା ଅକ୍ଖୀନି ଯାଚି, ତଦା ତାନି ଉପ୍ପାଟେତ୍ୱା ଦଦମାନସ୍ସେୱ ହାସୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି, କେସଗ୍ଗମତ୍ତମ୍ପି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ନାହୋସି। ଏୱଂ ଦାନଂ ନିସ୍ସାଯ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ତିତ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ସୋପି ମହାପୁରିସୋ ‘‘ସତ୍ତାହଂ ମଯା କୋଟିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖ୍ୟାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଦାନଂ ଦାତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ମଣ୍ଡପେ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ସତ୍ତାହଂ ଗୱପାନଂ ନାମ ଅଦାସି। ଗୱପାନନ୍ତି ମହନ୍ତେ ମହନ୍ତେ କୋଲମ୍ବେ ଖୀରସ୍ସ ପୂରେତ୍ୱା ଉଦ୍ଧନେସୁ ଆରୋପେତ୍ୱା ଘନପାକପକ୍କେ ଖୀରେ ଥୋକେ ତଣ୍ଡୁଲେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପକ୍କମଧୁସକ୍କରଚୁଣ୍ଣସପ୍ପୀହି ଅଭିସଙ୍ଖତଂ ଭୋଜନଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ମନୁସ୍ସାଯେୱ ପନ ପରିୱିସିତୁଂ ନାସକ୍ଖିଂସୁ, ଦେୱାପି ଏକନ୍ତରିକା ହୁତ୍ୱା ପରିୱିସିଂସୁ। ଦ୍ୱାଦସତେରସଯୋଜନପ୍ପମାଣଂ ଠାନମ୍ପି ଭିକ୍ଖୂ ଗଣ୍ହିତୁଂ ନପ୍ପହୋତିଯେୱ। ତେ ପନ ଭିକ୍ଖୂ ଅତ୍ତନୋ

ଆନୁଭାୱେନ ନିସୀଦିଂସୁ। ପରିୟୋସାନଦିୱସେ ସଙ୍ଘଭିକ୍ଖୂନଂ ପତ୍ତାନି ଧୋୱାପେତ୍ୱା ଭେସଜ୍ଜତ୍ଥାୟ ସପ୍ପିନୱନୀତତେଲମଧୁଫାଣିତାନଂ ପୂରେତ୍ୱା ତିଚୀୱରେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅଦାସି। ସଙ୍ଘନୱକଭିକ୍ଖୁନା ଲଦ୍ଧଚିଚୀୱରସାଟକା ସତସହସ୍ସଗ୍ଘନିକା ଅହେସୁଂ। ସତ୍ଥା ଅନୁମୋଦନଂ କରୋନ୍ତୋ ''ଅୟଂ ପୁରିସୋ ଏୱରୂପଂ ମହାଦାନଂ ଅଦାସି, କୋ ନୁ ଖୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଉପଧାରେନ୍ତୋ ''ଅନାଗତେ କପ୍ପସତସହସ୍ସାଧିକାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାନଂ ମତ୍ଥକେ ଗୋତମୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଦିସ୍ୱା ମହାପୁରିସଂ ଆମନ୍ତେତ୍ୱା ''ତ୍ୱଂ ଏତ୍ତକଂ ନାମ କାଲଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଗୋତମୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସୀ''ତି ବ୍ୟାକାସି।

ମହାପୁରିସୋ ବ୍ୟାକରଣଂ ସୁତ୍ୱା ''ଅହଂ କିର ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସାମି, କୋ ମେ ଘରାୱାସେନ ଅତ୍ଥୋ , ପବ୍ବଜିସ୍ସାମୀ''ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ତଥାରୂପଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଖେଳପିଣ୍ଡଂ ୱିୟ ପହାୟ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜି। ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଚ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଅଭିଞ୍ଞା, ସମାପତ୍ତିୟୋ ଚ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଆୟୁପରିୟୋସନେ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତି।

ମଙ୍ଗଲସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ଉତ୍ତରଂ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି। ପିତାପି ଉତ୍ତରୋ ନାମ ଖତ୍ତିୟୋ, ମାତାପି ଉତ୍ତରା ନାମ, ସୁଦେୱୋ ଚ ଧମ୍ମସେନୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ପାଲିତୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ସୀୱଲୀ ଚ ଅସୋକା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ନାଗରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ଅଟ୍ଠାସୀତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ସରୀରଂ ଅହୋସି। ନୱୁତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଠତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବୁତେ ପନ ତସ୍ମିଂ ଏକପ୍ପହାରେନେୱ ଦସଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସାନି ଏକନ୍ଧକାରାନି ଅହେସୁଂ। ସବ୍ବଚକ୍କୱାଳେସୁ ମନୁସ୍ସାନଂ ମହନ୍ତଂ ଆରୋଦନପରିଦେୱନଂ ଅହୋସି।

ଏୱଂ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ଅନ୍ଧକାରଂ କତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବୁତସ୍ସ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅପରଭାଗେ ସୁମନୋ ନାମ ସତ୍ଥା ଉଦପାଦି। ତସ୍ସାପି ତୟୋ ସାୱକସନ୍ନିପାତା। ପଠମସନ୍ନିପାତେ କୋଟିସତସହସ୍ସଭିକ୍ଖୂ ଅହେସୁଂ। ଦୁତିୟେ କଞ୍ଚନପବ୍ବତମ୍ହି ନୱୁତିକୋଟିସହସ୍ସାନି, ତତିୟେ ଅସୀତିକୋଟିସହସ୍ସାନି। ତଦା ମହାସତ୍ତୋ ଅତୁଲୋ ନାମ ନାଗରାଜା ଅହୋସି ମହିଦ୍ଧିକୋ ମହାନୁଭାୱୋ, ସୋ ''ବୁଦ୍ଧୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ''ତି ସୁତ୍ୱା ଞାତିସଙ୍ଘପରିୱୁତୋ ନାଗଭୱନା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା କୋଟିସତସହସ୍ସଭିକ୍ଖୁପରିୱାରସ୍ସ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଦିବ୍ବତୂରିୟେହି ଉପହାରଂ କାରାପେତ୍ୱା ମହାଦାନଂ ପୱତ୍ତେତ୍ୱା ପଚ୍ଚେକଂ ଦୁସ୍ସୟୁଗାନି ଦତ୍ୱା ସରଣେସୁ ପତିଟ୍ଠାସି। ସୋପି ନଂ ସତ୍ଥା ''ଅନାଗତେ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସୀ''ତି ବ୍ୟାକାସି।

ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ନଗରଂ ମେଖଲଂ ନାମ ଅହୋସି, ସୁଦତ୍ତୋ ନାମ ରାଜା ପିତା, ସିରିମା ନାମ ମାତା, ସରଣୋ ଚ ଭାୱିତତ୍ତୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ଉଦେନୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ସୋଣା ଚ ଉପସୋଣା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ନାଗରୁକ୍ଖୋୱ ବୋଧି, ନୱୁତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ସରୀରଂ, ନୱୁତିୟେୱ ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଆୟୁପ୍ପମାଣଂ ଅହୋସୀତି।

ତସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ରେୱତୋ ନାମ ସତ୍ଥା ଉଦପାଦି। ତସ୍ସାପି ତୟୋ ସାୱକସନ୍ନିପାତା ଅହେସୁଂ, ପଠମସନ୍ନିପାତେ ଗଣନା ନାମ ନତ୍ଥି, ଦୁତିୟେ କୋଟିସତସହସ୍ସଭିକ୍ଖୂ ଅହେସୁଂ, ତଥା ତତିୟେ। ତଦା ବୋଧିସତ୍ତୋ ଅତିଦେୱୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହୁତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ସରଣେସୁ ପତିଟ୍ଠାୟ ସିରସ୍ମିଂ ଅଞ୍ଜଲିଂ ଠପେତ୍ୱା ତସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ କିଲେସପ୍ପହାନେ ୱଣ୍ଣଂ ୱତ୍ୱା ଉତ୍ତରାସଙ୍ଗେନ ପୂଜମକାସି। ସୋପି ନଂ ''ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସୀ''ତି ବ୍ୟାକାସି।

ତସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ନଗରଂ ସୁଧଞ୍ଞୱତୀ ନାମ ଅହୋସି, ପିତା ୱିପୁଲୋ ନାମ ଖତ୍ତିୟୋ, ମାତାପି ୱିପୁଲା ନାମ, ୱରୁଣୋ ଚ ବ୍ରହ୍ମଦେୱୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ସମ୍ଭୱୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ଭଦ୍ଦା ଚ ସୁଭଦ୍ଦା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ନାଗରୁକ୍ଖୋୱ ବୋଧି, ସରୀରଂ ଅସୀତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ଆୟୁ ସଟ୍ଠିୱସ୍ସସହସ୍ସାନୀତି।

ତସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ସୋଭିତୋ ନାମ ସତ୍ଥା ଉଦପାଦି। ତସ୍ସାପି ତୟୋ ସାୱକସନ୍ନିପାତା, ପଠମସନ୍ନିପାତେ କୋଟିସତଭିକ୍ଖୂ ଅହେସୁଂ, ଦୁତିୟେ ନୱୁତିକୋଟିୟୋ, ତତିୟେ ଅସୀତିକୋଟିୟୋ। ତଦା ବୋଧିସତ୍ତୋ ଅଜିତୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହୁତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ସରଣେସୁ ପତିଟ୍ଠାୟ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ମହାଦାନଂ ଅଦାସି। ସୋପି ନଂ ''ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସୀ''ତି ବ୍ୟାକାସି।

ତସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ନଗରଂ ସୁଧମ୍ମଂ ନାମ ଅହୋସି, ପିତା ସୁଧମ୍ମୋ ନାମ ରାଜା, ମାତାପି ସୁଧମ୍ମା ନାମ, ଅସମୋ ଚ ସୁନେତ୍ତୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ଅନୋମୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ନକୁଲା ଚ ସୁଜାତା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ନାଗରୁକ୍ଖୋୱ ବୋଧି, ଅଟ୍ଠପଣ୍ଣାସହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ସରୀରଂ ଅହୋସି, ନୱୁତି ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଆୟୁପ୍ପମାଣନ୍ତି।

ତସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ଏକଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଏକସ୍ମିଂୟେୱ କପ୍ପେ ତୟୋ ବୁଦ୍ଧା ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ ଅନୋମଦସ୍ସୀ, ପଦୁମୋ, ନାରଦୋତି। ଅନୋମଦସ୍ସିସ୍ସ ଭଗୱତୋ ତୟୋ ସାୱକସନ୍ନିପାତା, ପଠମେ ଅଟ୍ଠ ଭିକ୍ଖୁସତସହସ୍ସାନି ଅହେସୁଂ, ଦୁତିୟେ ସତ୍ତ, ତତିୟେ ଛ ତଦା ବୋଧିସତ୍ତୋ ଏକୋ ୟକ୍ଖସେନାପତି ଅହୋସି ମହିଦ୍ଧିକୋ ମହାନୁଭାୱୋ ଅନେକକୋଟିସତସହସ୍ସାନଂ ୟକ୍ଖାନଂ ଅଧିପତି। ସୋ ''ବୁଦ୍ଧୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ''ତି ସୁତ୍ୱା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ମହାଦାନଂ ଅଦାସି। ସତ୍ଥାପି ନଂ ''ଅନାଗତେ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସୀ''ତି ବ୍ୟାକାସି।

ଅନୋମଦସ୍ସିସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ଚନ୍ଦୱତୀ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି, ୟସୱା ନାମ ରାଜା ପିତା, ୟସୋଧରା ନାମ ମାତା, ନିସଭୋ ଚ ଅନୋମୋ ଚ ଦ୍ୱେ

ଅଗ୍ଗସାୱକା, ୱରୁଣୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ , ସୁନ୍ଦରୀ ଚ ସୁମନା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ଅଜ୍ଜୁନରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ଅଟ୍ଠପଣ୍ଣାସହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ୱସ୍ସସତସହସ୍ସଂ ଆୟୁତି।

ତସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ପଦୁମୋ ନାମ ସତ୍ଥା ଉଦପାଦି। ତସ୍ସାପି ତୟୋ ସାୱକସନ୍ନିପାତା, ପଠମସନ୍ନିପାତେ କୋଟିସତସହସ୍ସଭିକ୍ଖୂ ଅହେସୁଂ, ଦୁତିୟେ ତୀଣିସତସହସ୍ସାନି, ତତିୟେ ଅଗାମକେ ଅରଞ୍ଞେ ମହାୱନସଣ୍ଡୱାସୀନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଦ୍ୱେ ସତସହସ୍ସାନି। ତଦା ତଥାଗତେ ତସ୍ମିଂୟେୱ ୱନସଣ୍ଡେ ୱସନ୍ତେ ବୋଧିସତ୍ତୋ ସୀହୋ ହୁତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ନିରୋଧସମାପତ୍ତିସମାପନ୍ନଂ ଦିସ୍ୱା ପସନ୍ନଚିତ୍ତୋ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ପୀତିସୋମନସ୍ସଜାତୋ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ସୀହନାଦଂ ନଦିତ୍ୱା ସତ୍ତାହଂ ବୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ପୀତିଂଅୱିଜହିତ୍ୱା ପୀତିସୁଖେନେୱ ଗୋଚରାୟ ଅପକ୍କମିତ୍ୱା ଜୀୱିତପରିଚ୍ଚାଗଂ କତ୍ୱା ପୟିରୁପାସମାନୋ ଅଟ୍ଠାସି। ସତ୍ଥା ସତ୍ତାହଚ୍ଚୟେନ ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠିତୋ ସୀହଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ''ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେପି ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତ୍ୱା ସଙ୍ଘଂ ୱନ୍ଦିସ୍ସତୀ''ତି ''ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ ଆଗଚ୍ଛତୂ''ତି ଚିନ୍ତେସି। ଭିକ୍ଖୂ ତାୱଦେୱ ଆଗମିଂସୁ। ସୀହୋ ସଙ୍ଘେ ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତି। ସତ୍ଥା ତସ୍ସ ମାନସଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ''ଅନାଗତେ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସୀ''ତି ବ୍ୟାକାସି।

ପଦୁମସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ଚମ୍ପକଂ ନଗରଂ ଅହୋସି ଅସମୋ ନାମ ରାଜା ପିତା, ମାତା ଅସମା ନାମ, ସାଲୋ ଚ ଉପସାଲୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ୱରୁଣୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ରାମା ଚ ସୁରାମା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ସୋଣରୁକ୍ଖୋ ନାମ ବୋଧି ଅଟ୍ଠପଣ୍ଣାସହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ସରୀରଂ ଅହୋସି, ଆୟୁ ୱସ୍ସସତସହସ୍ସନ୍ତି।

ତସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ନାରଦୋ ନାମ ସତ୍ଥା ଉଦପାଦି। ତସ୍ସାପି ତୟୋ ସାୱକସନ୍ନିପାତା, ପଠମସନ୍ନିପାତେ କୋଟିସତସହସ୍ସଭିକ୍ଖୂ ଅହେସୁଂ, ଦୁତିୟେ ନୱୁତିକୋଟିସହସ୍ସାନି, ତତିୟେ ଅସୀତିକୋଟିସହସ୍ସାନି। ତଦା ବୋଧିସତ୍ତୋ ଇସିପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ପଞ୍ଚସୁ ଅଭିଞ୍ଞାସୁ, ଅଟ୍ଠସୁ ଚ ସମାପତ୍ତୀସୁ ଚିଣ୍ଣୱସୀ ହୁତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ମହାଦାନଂ ଦତ୍ୱା ଲୋହିତଚନ୍ଦନେନ ପୂଜମକାସି, ସୋପି ନଂ ''ଅନାଗତେ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସୀ''ତି ବ୍ୟାକାସି।

ତସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ଧଞ୍ଞୱତୀ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି, ସୁଦେୱୋ ନାମ ଖତ୍ତିୟୋ ପିତା, ଅନୋମା ନାମ ମାତା, ଭଦ୍ଦସାଲୋ ଚ ଜିତମିତ୍ତୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ୱାସିଟ୍ଠୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ଉତ୍ତରା ଚ ଫଗ୍ଗୁନୀ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ମହାସୋଣରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ଅଟ୍ଠାସୀତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ନୱୁତି ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଆୟୁତି।

ନାରଦବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପନ ଅପରଭାଗେ ଏକଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଇତୋ ସତସହସ୍ସକପ୍ପମତ୍ଥକେ ଏକସ୍ମିଂ କପ୍ପେ ଏକୋୱ ପଦୁମୁତ୍ତରୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଉଦପାଦି। ତସ୍ସାପି ତୟୋ ସାୱକସନ୍ନିପାତା, ପଠମସନ୍ନିପାତେ କୋଟିସତସହସ୍ସଭିକ୍ଖୂ ଅହେସୁଂ, ଦୁତିୟେ ୱେଭାରପବ୍ବତେ ନୱୁତିକୋଟିସହସ୍ସାନି, ତତିୟେ ଅସୀତିକୋଟିସହସ୍ସାନି। ତଦା ବୋଧିସତ୍ତୋ ଜଟିଲୋ ନାମ ମହାରଟ୍ଠିୟୋ ହୁତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ସଚୀୱରଂ ଦାନଂ ଅଦାସି। ସୋପି ନଂ ''ଅନାଗତେ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସୀ''ତି ବ୍ୟାକାସି। ପଦୁମୁତ୍ତରସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ କାଲେ ତିତ୍ଥିୟା ନାମ ନାହେସୁଂ ସବ୍ବେ ଦେୱମନୁସ୍ସା ବୁଦ୍ଧମେୱ ସରଣମକଂସୁ।

ତସ୍ସ ନଗରଂ ହଂସୱତୀ ନାମ ଅହୋସି, ପିତା ଆନନ୍ଦୋ ନାମ ଖତ୍ତିୟୋ, ମାତା ସୁଜାତା ନାମ, ଦେୱଲୋ ଚ ସୁଜାତୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା ସୁମନୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ଅମିତା ଚ ଅସମା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ସଲଲରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ଅଟ୍ଠାସୀତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ସରୀରପ୍ପଭା ସମନ୍ତତୋ ଦ୍ୱାଦସ ୟୋଜନାନି ଗଣ୍ହି ୱସ୍ସସତସହସ୍ସଂ ଆୟୁତି।

ତସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ସତ୍ତତିକପ୍ପସହସ୍ସାନି ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଇତୋ ତିଂସକପ୍ପସହସ୍ସମତ୍ଥକେ ସୁମେଧୋ ଚ ସୁଜାତୋ ଚାତି ଏକସ୍ମିଂ କପ୍ପେ ଦ୍ୱେ ବୁଦ୍ଧା ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ। ସୁମେଧସ୍ସାପି ତୟୋ ସାୱକସନ୍ନିପାତା, ପଠମସନ୍ନିପାତେ ସୁଦସ୍ସନନଗରେ କୋଟିସତଖୀଣାସୱା ଅହେସୁଂ, ଦୁତିୟେ ନୱୁତିକୋଟିୟୋ, ତତିୟେ ଅସୀତିକୋଟିୟୋ। ତଦା ବୋଧିସତ୍ତୋ ଉତ୍ତରୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣମାଣୱୋ ହୁତ୍ୱା ନିଦହିତ୍ୱା ଠପିତଂୟେୱ ଅସୀତିକୋଟିଧନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ମହାଦାନଂ ଦତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ସରଣେସୁ ପତିଟ୍ଠାୟ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ପବ୍ବଜି। ସୋପି ନଂ ''ଅନାଗତେ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସୀ''ତି ବ୍ୟାକାସି।

ସୁମେଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସୁଦସ୍ସନଂ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି, ସୁଦତ୍ତୋ ନାମ ରାଜା ପିତା, ମାତାପି ସୁଦତ୍ତା ନାମ, ସରଣୋ ଚ ସବ୍ବକାମୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ସାଗରୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ରାମା ଚ ସୁରାମା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ମହାନୀପରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ଅଟ୍ଠାସୀତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ଆୟୁ ନୱୁତି ୱସ୍ସସହସ୍ସାନୀତି।

ତସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ସୁଜାତୋ ନାମ ସତ୍ଥା ଉଦପାଦି। ତସ୍ସାପି ତୟୋ ସାୱକସନ୍ନିପାତା, ପଠମସନ୍ନିପାତେ ସଟ୍ଠିଭିକ୍ଖୁସତସହସ୍ସାନି ଅହେସୁଂ , ଦୁତିୟେ ପଞ୍ଞାସଂ, ତତିୟେ ଚତ୍ତାଲୀସଂ। ତଦା ବୋଧିସତ୍ତୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିରାଜା ହୁତ୍ୱା ''ବୁଦ୍ଧୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ''ତି ସୁତ୍ୱା ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତହି ରତନେହି ଚତୁମହାଦୀପରଜ୍ଜଂ ଦତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜି। ସକଲରଟ୍ଠୱାସିନୋ ରଟ୍ଠୁପ୍ପାଦଂ ଗହେତ୍ୱା ଆରାମିକକିଚ୍ଚଂ ସାଧେନ୍ତା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ନିଚ୍ଚଂ ମହାଦାନଂ ଅଦଂସୁ। ସୋପି ନଂ ସତ୍ଥା ବ୍ୟାକାସି।

ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ନଗରଂ ସୁମଙ୍ଗଲଂ ନାମ ଅହୋସି, ଉଗ୍ଗତୋ ନାମ ରାଜା ପିତା, ପଭାୱତୀ ନାମ ମାତା, ସୁଦସ୍ସନୋ ଚ ସୁଦେୱୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା,

ନାରଦୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ନାଗା ଚ ନାଗସମାଲା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ମହାୱେଳୁରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସୋ କିର ମନ୍ଦଚ୍ଛିଦ୍ଦୋ ଘନକ୍ଖନ୍ଧୋ ଉପରିନିଗ୍ଗତାହି ମହାସାଖାହି ମୋରପିଞ୍ଛକଲାପୋ ୱିଯ ୱିରୋଚିତ୍ଥ। ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସରୀରଂ ପଣ୍ଣାସହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ଆଯୁ ନୱୁତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନୀତି।

ତସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ଇତୋ ଅଟ୍ଠାରସକପ୍ପସତମତ୍ଥକେ ଏକସ୍ମିଂ କପ୍ପେ ପିଯଦସ୍ସୀ, ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ, ଧମ୍ମଦସ୍ସୀତି ତଯୋ ବୁଦ୍ଧା ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ। ପିଯଦସ୍ସିସ୍ସାପି ତଯୋ ସାୱକସନ୍ନିପାତା। ପଠମେ କୋଟିସତସହସ୍ସଭିକ୍ଖୂ ଅହେସୁଂ, ଦୁତିଯେ ନୱୁତିକୋଟିଯୋ, ତତିଯେ ଅସୀତିକୋଟିଯୋ। ତଦା ବୋଧିସତ୍ତୋ କସ୍ସପୋ ନାମ ମାଣୱୋ ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନଂ ପାରଙ୍ଗତୋ ହୁତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା କୋଟିସତସହସ୍ସଧନପରିଚ୍ଚାଗେନ ସଙ୍ଘାରାମଂ କାରେତ୍ୱା ସରଣେସୁ ଚ ସୀଲେସୁ ଚ ପତିଟ୍ଠାସି। ଅଥ ନଂ ସତ୍ଥା ‘‘ଅଟ୍ଠାରସକପ୍ପସତଚ୍ଚଯେନ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସୀ’’ତି ବ୍ୟାକାସି।

ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅନୋମଂ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି, ପିତା ସୁଦିନ୍ନୋ ନାମ ରାଜା, ମାତା ଚନ୍ଦା ନାମ, ପାଲିତୋ ଚ ସବ୍ବଦସ୍ସୀ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ସୋଭିତୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ସୁଜାତା ଚ ଧମ୍ମଦିନ୍ନା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ପିଯଙ୍ଗୁରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ଅସୀତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ନୱୁତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଆଯୂତି।

ତସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ଅତ୍ଥଦସ୍ସୀ ନାମ ଭଗୱା ଉଦପାଦି। ତସ୍ସାପି ତଯୋ ସାୱକସନ୍ନିପାତା। ପଠମେ ଅଟ୍ଠନୱୁତିଭିକ୍ଖୁସତସହସ୍ସାନି ଅହେସୁଂ, ଦୁତିଯେ ଅଟ୍ଠାସୀତିସହସ୍ସାନି, ତଥା ତତିଯେ। ତଦା ବୋଧିସତ୍ତୋ ସୁସୀମୋ ନାମ ମହିଦ୍ଧିକୋ ତାପସୋ ହୁତ୍ୱା ଦେୱଲୋକତୋ ମନ୍ଦାରୱପୁପ୍ଫଚ୍ଛତ୍ତଂ ଆହରିତ୍ୱା ସତ୍ଥାରଂ ପୂଜେସି। ସୋପି ନଂ ସତ୍ଥା ବ୍ୟାକାସି।

ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସୋଭଣଂ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି, ସାଗରୋ ନାମ ରାଜା ପିତା, ସୁଦସ୍ସନା ନାମ ମାତା, ସନ୍ତୋ ଚ ଉପସନ୍ତୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ଅଭଯୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ଧମ୍ମା ଚ ସୁଧମ୍ମା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ଚମ୍ପକରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ଅସୀତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ସରୀରପ୍ପଭା ସମନ୍ତତୋ ସବ୍ବକାଲଂ ଯୋଜନମତ୍ତଂ ଫରିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି, ଆଯୁ ୱସ୍ସସତସହସ୍ସନ୍ତି।

ତସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ଧମ୍ମଦସ୍ସୀ ନାମ ସତ୍ଥା ଉଦପାଦି। ତସ୍ସାପି ତଯୋ ସାୱକସନ୍ନିପାତା। ପଠମସନ୍ନିପାତେ କୋଟିସତଭିକ୍ଖୂ ଅହେସୁଂ, ଦୁତିଯେ ନୱୁତିକୋଟିଯୋ, ତତିଯେ ଅସୀତିକୋଟିଯୋ। ତଦା ବୋଧିସତ୍ତୋ ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା ହୁତ୍ୱା ଦିବ୍ବଗନ୍ଧପୁପ୍ଫେହି ଚ ଦିବ୍ବତୂରିଯେହି ଚ ପୂଜମକାସି। ସୋପି ନଂ ସତ୍ଥା ବ୍ୟାକାସି।

ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସରଣଂ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି, ପିତା ସରଣୋ ନାମ ରାଜା, ମାତା ସୁନନ୍ଦା ନାମ, ପଦୁମୋ ଚ ଫୁସ୍ସଦେୱୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ସୁନେତ୍ତୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ଖେମା ଚ ସବ୍ବନାମା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ରତ୍ତଙ୍କୁରରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ‘‘କକୁଧରୁକ୍ଖୋ’’ତିପି ‘‘ବିମ୍ବିଜାଲୋ’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି ସରୀରଂ ପନସ୍ସ ଅସୀତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ୱସ୍ସସତସହସ୍ସଂ ଆଯୂତି।

ତସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ଇତୋ ଚତୁନୱୁତିକପ୍ପମତ୍ଥକେ ଏକସ୍ମିଂ କପ୍ପେ ଏକୋୱ ସିଦ୍ଧତ୍ଥୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଉଦପାଦି। ତସ୍ସାପି ତଯୋ ସାୱକସନ୍ନିପାତା। ପଠମସନ୍ନିପାତେ କୋଟିସତସହସ୍ସଭିକ୍ଖୂ ଅହେସୁଂ, ଦୁତିଯେ ନୱୁତିକୋଟିଯୋ ତତିଯେ ଅସୀତିକୋଟିଯୋ। ତଦା ବୋଧିସତ୍ତୋ ଉଗ୍ଗତେଜୋ ଅଭିଞ୍ଞାବଲସମ୍ପନ୍ନୋ ମଙ୍ଗଲୋ ନାମ ତାପସୋ ହୁତ୍ୱା ମହାଜମ୍ବୁଫଲଂ ଆହରିତ୍ୱା ତଥାଗତସ୍ସ ଅଦାସି। ସତ୍ଥା ତଂ ଫଲଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ‘‘ଚତୁନୱୁତିକପ୍ପମତ୍ଥକେ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସୀ’’ତି ବୋଧିସତ୍ତଂ ବ୍ୟାକାସି।

ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ନଗରଂ ୱେଭାରଂ ନାମ ଅହୋସି, ପିତା ଜଯସେନୋ ନାମ ରାଜା, ମାତା ସୁଫସ୍ସା ନାମ, ସମ୍ବଲୋ ଚ ସୁମିତ୍ତୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ରେୱତୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ସୀୱଲା ଚ ସୁରାମା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, କଣିକାରରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ସଟ୍ଠିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ୱସ୍ସସତସହସ୍ସଂ ଆଯୂତି।

ତସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ଇତୋ ଦ୍ୱେନୱୁତିକପ୍ପମତ୍ଥକେ ତିସ୍ସୋ ଫୁସ୍ସୋତି ଏକସ୍ମିଂ କପ୍ପେ ଦ୍ୱେ ବୁଦ୍ଧା ନିବ୍ବତ୍ତିଂସୁ। ତିସ୍ସସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ତଯୋ ସାୱକସନ୍ନିପାତା। ପଠମସନ୍ନିପାତେ ଭିକ୍ଖୂନଂ କୋଟିସତଂ ଅହୋସି, ଦୁତିଯେ ନୱୁତିକୋଟିଯୋ, ତତିଯେ ଅସୀତିକୋଟିଯୋ। ତଦା ବୋଧିସତ୍ତୋ ମହାଭୋଗୋ ମହାଯସୋ ସୁଜାତୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ ହୁତ୍ୱା ଇସିପବ୍ବଜ୍ଜଂ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ମହିଦ୍ଧିକଭାୱଂ ପତ୍ୱା ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ’’ତି ସୁତ୍ୱା ଦିବ୍ବମନ୍ଦାରୱପଦୁମପାରିଚ୍ଛତ୍ତକପୁପ୍ଫାନି ଆଦାଯ ଚତୁପରିସମଜ୍ଝେ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ତଥାଗତଂ ପୂଜେସି, ଆକାସେ ପୁପ୍ଫୱିତାନଂ ହୁତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ସୋପି ନଂ ସତ୍ଥା ‘‘ଇତୋ ଦ୍ୱେନୱୁତିକପ୍ପମତ୍ଥକେ ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସସୀ’’ତି ବ୍ୟାକାସି।

ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଖେମଂ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି, ପିତା ଜନସନ୍ଧୋ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ, ମାତା ପଦୁମା ନାମ, ବ୍ରହ୍ମଦେୱୋ ଚ ଉଦଯୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା ସମଙ୍ଗୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ଫୁସ୍ସା ଚ ସୁଦତ୍ତା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା ଅସନରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ସଟ୍ଠିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ୱସ୍ସସତସହସ୍ସଂ ଆଯୁତି।

ତସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ଫୁସ୍ସୋ ନାମ ସତ୍ଥା ଉଦପାଦି। ତସ୍ସାପି ତଯୋ ସାୱକସନ୍ନିପାତା, ପଠମସନ୍ନିପାତେ ସଟ୍ଠି ଭିକ୍ଖୁସତସହସ୍ସାନି ଅହେସୁଂ, ଦୁତିଯେ ପଣ୍ଣାସ, ତତିଯେ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ। ତଦା ବୋଧିସତ୍ତୋ ୱିଜିତାୱୀ ନାମ ଖତ୍ତିଯୋ ହୁତ୍ୱା ମହାରଜ୍ଜଂ ପହାଯ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ତୀଣି ପିଟକାନି ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ମହାଜନସ୍ସ

ଧମ୍ମକଥଂ କଥେସି। ସୀଲପାରମିଞ୍ଚ ପୂରେସି। ସୋପି ନଂ ‘‘ବୁଦ୍ଧୋ ଭଣ୍ଡିସ୍ସସୀ’’ତି ବ୍ଯାକାସି।

ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ କାସି ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି, ଜୟସେନୋ ନାମ ରାଜା ପିତା, ସିରିମା ନାମ ମାତା, ସୁରକ୍ଖିତୋ ଚ ଧମ୍ମସେନୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ସଭିୟୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ଚାଲା ଚ ଉପଚାଲା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା , ଆମଲକରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ଅଟ୍ଠପଣ୍ଣାସହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ନୱୁତି ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଆୟୂତି।

ତସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ଇତୋ ଏକନୱୁତିକପ୍ପେ ୱିପସ୍ସୀ ନାମ ଭଗୱା ଉଦପାଦି। ତସ୍ସାପି ତୟୋ ସାୱକସନ୍ନିପାତା , ପଠମସନ୍ନିପାତେ ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠିଭିକ୍ଖୁସତସହସ୍ସାନି ଅହେସୁଂ, ଦୁତିୟେ ଏକସତସହସ୍ସଂ, ତତିୟେ ଅସୀତିସହସ୍ସାନି। ତଦା ବୋଧିସତ୍ତୋ ମହିଦ୍ଧିକୋ ମହାନୁଭାୱୋ ଅତୁଲୋ ନାମ ନାଗରାଜା ହୁତ୍ୱା ସତ୍ତରତନଖଚିତଂ ସୋୱଣ୍ଣମୟଂ ମହାପୀଠଂ ଭଗୱତୋ ଅଦାସି। ସୋପି ନଂ ସତ୍ଥା ‘‘ଇତୋ ଏକନୱୁତିକପ୍ପେ ବୁଦ୍ଧୋ ଭଣ୍ଡିସ୍ସସୀ’’ତି ବ୍ଯାକାସି।

ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ବନ୍ଧୁମତୀ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି, ବନ୍ଧୁମା ନାମ ରାଜା ପିତା। ବନ୍ଧୁମତୀ ନାମ ମାତା, ଖଣ୍ଡୋ ଚ ତିସ୍ସୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ଅସୋକୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ଚନ୍ଦା ଚ ଚନ୍ଦମିତ୍ତା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା ପାଟଲିରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ଅସୀତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ସରୀରପ୍ପଭା ସଦା ସତ୍ତ ୟୋଜନାନି ଫରିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି, ଅସୀତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଆୟୂତି।

ତସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ଇତୋ ଏକତିଂସକପ୍ପେ ସିଖୀ, ୱେସ୍ସଭୂ ଚାତି ଦ୍ୱେ ବୁଦ୍ଧା ଅହେସୁଂ। ସିଖିସ୍ସାପି ଭଗୱତୋ ତୟୋ ସାୱକସନ୍ନିପାତା, ପଠମସନ୍ନିପାତେ ଭିକ୍ଖୁସତସହସ୍ସଂ ଅହୋସି, ଦୁତିୟେ ଅସୀତିସହସ୍ସାନି, ତତିୟେ ସତ୍ତତି। ତଦା ବୋଧିସତ୍ତୋ ଅରିନ୍ଦମୋ ନାମ ରାଜା ହୁତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ସଚୀୱରଂ ମହାଦାନଂ ପୱତ୍ତେତ୍ୱା ସତ୍ତରତନପଟିମଣ୍ଡିତଂ ହତ୍ଥିରତନଂ ଦତ୍ୱା ହତ୍ଥିପ୍ପମାଣଂ କତ୍ୱା କପ୍ପିୟଭଣ୍ଡଂ ଅଦାସି। ସୋପି ନଂ ‘‘ଇତୋ ଏକତିଂସକପ୍ପେ ବୁଦ୍ଧୋ ଭଣ୍ଡିସ୍ସସୀ’’ତି ବ୍ଯାକାସି।

ତସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ଅରୁଣୱତୀ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି, ଅରୁଣୱା ନାମ ଖତ୍ତିୟୋ ପିତା, ପଭାୱତୀ ନାମ ମାତା, ଅଭିଭୂ ଚ ସମ୍ଭୱୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା ଖେମଙ୍କରୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ସଖିଲା ଚ ପଦୁମା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ପୁଣ୍ଡରୀକରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ସତ୍ତତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ସରୀରପ୍ପଭା ୟୋଜନତ୍ତୟଂ ଫରିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି, ସତ୍ତତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଆୟୂତି।

ତସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ୱେସ୍ସଭୂ ନାମ ସତ୍ଥା ଉଦପାଦି। ତସ୍ସାପି ତୟୋ ସାୱକସନ୍ନିପାତା ପଠମସନ୍ନିପାତେ ଅସୀତିଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସାନି ଅହେସୁଂ ଦୁତିୟେ ସତ୍ତତି, ତତିୟେ ସଟ୍ଠି। ତଦା ବୋଧିସତ୍ତୋ ସୁଦସ୍ସନୋ ନାମ ରାଜା ହୁତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ସଚୀୱରଂ ମହାଦାନଂ ଦତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଆଚାରଗୁଣସମ୍ପନ୍ନୋ ବୁଦ୍ଧରତନେ ଚିତ୍ତୀକାରପୀତିବହୁଲୋ ଅହୋସି। ସୋପି ନଂ ‘‘ଇତୋ ଏକତିଂସେ କପ୍ପେ ବୁଦ୍ଧୋ ଭଣ୍ଡିସ୍ସସୀ’’ତି ବ୍ଯାକାସି।

ତସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ଅନୋମଂ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି, ସୁପ୍ପତୀତୋ ନାମ ରାଜା ପିତା, ୟସୱତୀ ନାମ ମାତା, ସୋଣୋ ଚ ଉତ୍ତରୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା ଉପସନ୍ତୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ ଦାମା ଚ ସମାଲା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ସାଲରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ସଟ୍ଠିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ସଟ୍ଠିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଆୟୂତି।

ତସ୍ସ ଅପରଭାଗେ ଇମସ୍ମିଂ କପ୍ପେ ଚତ୍ତାରୋ ବୁଦ୍ଧା ନିବ୍ବତ୍ତା କକୁସନ୍ଧୋ, କୋଣାଗମନୋ, କସ୍ସପୋ, ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱାତି। କକୁସନ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଏକୋ ସାୱକସନ୍ନିପାତୋ, ତତ୍ଥ ଚତ୍ତାଲୀସଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସାନି ଅହେସୁଂ। ତଦା ବୋଧିସତ୍ତୋ ଖେମୋ ନାମ ରାଜା ହୁତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ସପତ୍ତଚୀୱରଂ ମହାଦାନଞ୍ଚ ଅଞ୍ଜନାଦିଭେସଜ୍ଜାନି ଚ ଦତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ପବ୍ବଜି। ସୋପି ନଂ ସତ୍ଥା ବ୍ଯାକାସି।

କକୁସନ୍ଧସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ଖେମଂ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି, ଅଗ୍ଗିଦତ୍ତୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପିତା, ୱିସାଖା ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ମାତା, ୱିଧୁରୋ ଚ ସଞ୍ଜୀୱୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ବୁଦ୍ଧିଜୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ ସାମା ଚ ଚମ୍ପା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା ମହାସିରୀସରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି ସରୀରଂ ଚତ୍ତାଲୀସହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ଚତ୍ତାଲୀସୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଆୟୂତି।

ତସ୍ସ ଅପରଭାଗେ କୋଣାଗମନୋ ନାମ ସତ୍ଥା ଉଦପାଦି। ତସ୍ସାପି ଏକୋ ସାୱକସନ୍ନିପାତୋ, ତତ୍ଥ ତିଂସଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସାନି ଅହେସୁଂ। ତଦା ବୋଧିସତ୍ତୋ ପବ୍ବତୋ ନାମ ରାଜା ହୁତ୍ୱା ଅମଚ୍ଚଗଣପରିୱୁତୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ନିମନ୍ତେତ୍ୱା ମହାଦାନଂ ପୱତ୍ତେତ୍ୱା ପତ୍ତୁଣ୍ଣଚୀନପଟକୋସେୟ୍ୟକମ୍ବଲଦୁକୂଲାନି ଚେୱ ସୁୱଣ୍ଣପାଦୁକଞ୍ଚ ଦତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ ପବ୍ବଜି। ସୋପି ନଂ ସତ୍ଥା ବ୍ଯାକାସି।

ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସୋଭୱତୀ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି, ୟଞ୍ଞଦତ୍ତୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପିତା, ଉତ୍ତରା ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ମାତା, ଭିୟ୍ୟୋସୋ ଚ ଉତ୍ତରୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକା, ସୋତ୍ଥିଜୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ସମୁଦ୍ଦା ଚ ଉତ୍ତରା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ଉଦୁମ୍ବରରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି, ସରୀରଂ ତିଂସହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ତିଂସୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଆୟୂତି।

ତସ୍ସ ଅପରଭାଗେ କସ୍ସପୋ ନାମ ସତ୍ଥା ଉଦପାଦି। ତସ୍ସାପି ଏକୋଓ ସାଓକସନ୍ନିପାତୋ, ତତ୍ଥ ୱୀସତିଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସାନି ଅହେସୁଂ। ତଦା ବୋଧିସତ୍ତୋ ଜୋତିପାଲୋ ନାମ ମାଣଓୋ ତିଣ୍ଣଂ ୱେଦାନଂ ପାରଗୂ ଭୂମିଯଞ୍ଚେଓ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ଚ ପାକଟୋ ଘଟିକାରସ୍ସ କୁମ୍ଭକାରସ୍ସ ମିତ୍ତୋ ଅହୋସି, ସୋ ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ଥାରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମକଥଂ ସୁତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯୋ ତୀଣି ପିଟକାନି ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିଯା ବୁଦ୍ଧସାସନଂ ସୋଭେସି। ସୋପି ନଂ ସତ୍ଥା ବ୍ଯାକାସି।

ତସ୍ସ ଭଗଓତୋ ଜାତନଗରଂ ବାରାଣସୀ ନାମ ଅହୋସି। ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତୋ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପିତା, ଧନଓତୀ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ମାତା, ତିସ୍ସୋ ଚ ଭାରଦ୍ୱାଜୋ ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାଓକା, ସବ୍ବମିତ୍ତୋ ନାମ ଉପଟ୍ଠାକୋ ଅନୁଳା ଚ ଉରୁୱେଳା ଚ ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱିକା, ନିଗ୍ରୋଧରୁକ୍ଖୋ ବୋଧି ସରୀରଂ ୱୀସତିହତ୍ଥୁବ୍ବେଧଂ ଅହୋସି, ୱୀସତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ଆଯୁତି।

ତସ୍ସ ପନ ଭଗଓତୋ ଓରଭାଗେ ଠପେତ୍ୱା ଇମଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଅଞ୍ଞୋ ବୁଦ୍ଧୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଇତି ଦୀପଙ୍କରାଦୀନଂ ଚତୁୱୀସତିଯା ବୁଦ୍ଧାନଂ ସନ୍ତିକେ ଲଦ୍ଧବ୍ଯାକରଣୋ ପନ ବୋଧିସତ୍ତୋ ଯେନେନ –

‘‘ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ ଲିଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତି, ହେତୁ ସତ୍ଥାରଦସ୍ସନଂ;

ପବ୍ବଜ୍ଜା ଗୁଣସମ୍ପତ୍ତି, ଅଧିକାରୋ ଚ ଛନ୍ଦତା;

ଅଟ୍ଠଧମ୍ମସମୋଧାନା, ଅଭିନୀହାରୋ ସମିଜ୍ଝତୀ’’ତି। (ବୁ। ୱଂ। ୨।୫୯);

ଇମେ ଅଟ୍ଠ ଧମ୍ମେ ସମୋଧାନେତ୍ୱା ଦୀପଙ୍କରପାଦମୂଲେ କତାଭିନୀହାରେନ ‘‘ହନ୍ଦ ବୁଦ୍ଧକରେ ଧମ୍ମେ ୱିଚିନାମି ଇତୋ ଚିତୋ’’ତି ଉସ୍ସାହଂ କତ୍ୱା ‘‘ୱିଚିନନ୍ତୋ ତଦାଦକ୍ଖିଂ, ପଠମଂ ଦାନପାରମି’’ନ୍ତି ଦାନପାରମିତାଦଯୋ ବୁଦ୍ଧକରା ଧମ୍ମା ଦିଟ୍ଠା, ତେ ପୂରେନ୍ତୋ ଯାୱ ୱେସ୍ସନ୍ତରତ୍ତଭାୱା ଆଗମି। ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଚ ଯେ ତେ କତାଭିନୀହାରାନଂ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଆନିସଂସା ସଂୱଣ୍ଣିତା –

‘‘ଏୱଂ ସବ୍ବଙ୍ଗସମ୍ପନ୍ନା, ବୋଧିଯା ନିଯତା ନରା;

ସଂସରଂ ଦୀଘମଦ୍ଧାନଂ, କପ୍ପକୋଟିସତେହିପି।

‘‘ଅୱୀଚିମ୍ହି ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଥା ଲୋକନ୍ତରେସୁ ଚ;

ନିଜ୍ଝାମତଣ୍ହା ଖୁପ୍ପିପାସା, ନ ହୋନ୍ତି କାଲକଞ୍ଜିକା।

‘‘ନ ହୋନ୍ତି ଖୁଦ୍ଦକା ପାଣା, ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତାପି ଦୁଗ୍ଗତିଂ;

ଜାଯମାନା ମନୁସ୍ସେସୁ, ଜଚ୍ଚନ୍ଧା ନ ଭଓନ୍ତି ତେ।

‘‘ସୋତୱେକଲ୍ଲତା ନତ୍ଥି, ନ ଭଓନ୍ତି ମୂଗପକ୍ଖିକା;

ଇତ୍ଥିଭାୱଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଉଭତୋବ୍ଯଞ୍ଜନପଣ୍ଡକା।

‘‘ନ ଭଓନ୍ତି ପରିଯାପନ୍ନା, ବୋଧିଯା ନିଯତା ନରା;

ମୁତ୍ତା ଆନନ୍ତରିକେହି, ସବ୍ବତ୍ଥ ସୁଦ୍ଧଗୋଚରା।

‘‘ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ ନ ସେୱନ୍ତି, କମ୍ମକିରିଯଦସ୍ସନା;

ୱସମାନାପି ସଗ୍ଗେସୁ, ଅସଞ୍ଞଂ ନୁପପଜ୍ଜରେ।

‘‘ସୁଦ୍ଧାୱାସେସୁ ଦେୱେସୁ, ହେତୁ ନାମ ନ ୱିଜ୍ଜତି;

ନେକ୍ଖମ୍ମନିନ୍ନା ସପ୍ପୁରିସା, ୱିସଂଯୁତ୍ତା ଭୱାଭୱେ;

ଚରନ୍ତି ଲୋକତ୍ଥଚରିଯାଯୋ, ପୂରେନ୍ତି ସବ୍ବପାରମୀ’’ତି।

ତେ ଆନିସଂସେ ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା ଆଗତୋ। ପାରମିଯୋ ପୂରେନ୍ତସ୍ସ ଚ ତସ୍ସ ଅକିତ୍ତିବ୍ରାହ୍ମଣକାଲେ ସଙ୍ଖବ୍ରାହ୍ମଣକାଲେ ଧନଞ୍ଚଯରାଜକାଲେ ମହାସୁଦସ୍ସନରାଜକାଲେ ମହାଗୋୱିନ୍ଦକାଲେ ନିମିମହାରାଜକାଲେ ଚନ୍ଦକୁମାରକାଲେ ୱିସଯ୍ହସେଟ୍ଠିକାଲେ ସିୱିରାଜକାଲେ ୱେସ୍ସନ୍ତରରାଜକାଲେତି ଦାନପାରମିତାଯ ପୂରିତତ୍ତଭାୱାନଂ ପରିମାଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଏକନ୍ତେନ ପନସ୍ସ ସସପଣ୍ଡିତଜାତକାଲେ –

‘‘ଭିକ୍ଖାଯ ଉପଗତଂ ଦିସ୍ୱା, ସକତ୍ତାନଂ ପରିଚ୍ଚଜିଂ;

ଦାନେନ ମେ ସମୋ ନତ୍ଥି, ଏସା ମେ ଦାନପାରମୀ’’ତି। (ଚରିଯା। ୧।୧୪୩ ତସ୍ସୁଦ୍ଦାନ –

ଏୱଂ ଅତ୍ତପରିଚ୍ଚାଗଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଦାନପାରମିତା ପରମତ୍ଥପାରମୀ ନାମ ଜାତା।

ତଥା ସୀଲୱନାଗରାଜକାଲେ ଚମ୍ପେଯ୍ୟନାଗରାଜକାଲେ ଭୂରିଦତ୍ତନାଗରାଜକାଲେ ଛଦ୍ଦନ୍ତନାଗରାଜକାଲେ ଜଯଦ୍ଦିସରାଜପୁତ୍ତକାଲେ ଅଲୀନସତ୍ତୁକୁମାରକାଲେତି ସୀଲପାରମିତାଯ ପୂରିତତ୍ତଭାୱାନଂ ପରିମାଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଏକନ୍ତେନ ପନସ୍ସ ସଙ୍ଖପାଲଜାତକାଲେ –

‘‘ସୂଲେହିପି ୱିଜ୍ଝିଯନ୍ତୋ, କୋଟ୍ଟିଯନ୍ତୋପି ସତ୍ତିହି;

ଭୋଜପୁତ୍ତେ ନ କୁପ୍ପାମି, ଏସା ମେ ସୀଲପାରମୀ’’ତି। (ଚରିଯା। ୨।୯୧) –

ଏୱଂ ଅତ୍ତପରିଚ୍ଚାଗଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ସୀଲପାରମିତା ପରମତ୍ଥପାରମୀ ନାମ ଜାତା।

ତଥା ସୋମନସ୍ସକୁମାରକାଲେ ହତ୍ଥିପାଲକୁମାରକାଲେ ଅଯୋଘରପଣ୍ଡିତକାଲେତି ମହାରଜ୍ଜଂ ପହାଯ ନେକ୍ଖମ୍ମପାରମିତାଯ ପୂରିତତ୍ତଭାୱାନଂ ପରିମାଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଏକନ୍ତେନ ପନସ୍ସ ଚୂଳସୁତସୋମଜାତକାଲେ –

‘‘ମହାରଜ୍ଜଂ ହତ୍ଥଗତଂ, ଖେଳପିଣ୍ଡଂୱ ଛଡ୍ଡଯିଂ;

ଚଜତୋ ନ ହୋତି ଲଗନଂ, ଏସା ମେ ନେକ୍ଖମ୍ମପାରମୀ’’ତି। –

ଏୱଂ ନିସ୍ସଙ୍ଗତାଯ ରଜ୍ଜଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ନିକ୍ଖମନ୍ତସ୍ସ ନେକ୍ଖମ୍ମପାରମିତା ପରମତ୍ଥପାରମୀ ନାମ ଜାତା।

ତଥା ୱିଧୁରପଣ୍ଡିତକାଲେ ମହାଗୋୱିନ୍ଦପଣ୍ଡିତକାଲେ କୁଦାଲପଣ୍ଡିତକାଲେ ଅରକପଣ୍ଡିତକାଲେ ବୋଧିପରିବ୍ବାଜକକାଲେ ମହୋସଧପଣ୍ଡିତକାଲେତି ପଞ୍ଞାପାରମିତାଯ ପୂରିତତ୍ତଭାୱାନଂ ପରିମାଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଏକନ୍ତେନ ପନସ୍ସ ସତ୍ତୁଭସ୍ତଜାତକେ ସେନକପଣ୍ଡିତକାଲେ –

‘‘ପଞ୍ଞାଯ ୱିଚିନନ୍ତୋହଂ, ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ମୋଚଯିଂ ଦୁଖା;

ପଞ୍ଞାଯ ମେ ସମୋ ନତ୍ଥି, ଏସା ମେ ପଞ୍ଞାପାରମୀ’’ତି। –

ଅନ୍ତୋଭସ୍ତଗତଂ ସପ୍ପଂ ଦସ୍ସେନ୍ତସ୍ସ ପଞ୍ଞାପାରମିତା ପରମତ୍ଥପାରମୀ ନାମ ଜାତା।

ତଥା ୱୀରିଯପାରମିତାଦୀନମ୍ପି ପୂରିତତ୍ତଭାୱାନଂ ପରିମାଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଏକନ୍ତେନ ପନସ୍ସ ମହାଜନକଜାତକେ –

‘‘ଅତୀରଦସ୍ସୀ ଜଲମଜ୍ଝେ, ହତା ସବ୍ବେୱ ମାନୁସା;

ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥା ନତ୍ଥି, ଏସା ମେ ୱୀରିଯପାରମୀ’’ତି। –

ଏୱଂ ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ତରନ୍ତସ୍ସ ୱୀରିଯପାରମିତା ପରମତ୍ଥପାରମୀ ନାମ ଜାତା।

ଖନ୍ତିୱାଦୀଜାତକେ –

‘‘ଅଚେତନଂୱ କୋଟ୍ଟେନ୍ତେ, ତିଣ୍ହେନ ଫରସୁନା ମମଂ;

କାସିରାଜେ ନ କୁପ୍ପାମି, ଏସା ମେ ଖନ୍ତିପାରମୀ’’ତି। –

ଏୱଂ ଅଚେତନଭାୱେନ ୱିଯ ମହାଦୁକ୍ଖଂ ଅଧିୱାସେନ୍ତସ୍ସ ଖନ୍ତିପାରମିତା ପରମତ୍ଥପାରମୀ ନାମ ଜାତା।

ମହାସୁତସୋମଜାତକେ –

‘‘ସଚ୍ଚୱାଚଂ ଅନୁରକ୍ଖନ୍ତୋ, ଚଜିତ୍ୱା ମମ ଜୀୱିତଂ;

ମୋଚେସିଂ ଏକସତଂ ଖତ୍ତିଯେ, ଏସା ମେ ସଚ୍ଚପାରମୀ’’ତି। –

ଏୱଂ ଜୀୱିତଂ ଚଜିତ୍ୱା ସଚ୍ଚମନୁରକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ସଚ୍ଚପାରମିତା ପରମତ୍ଥପାରମୀ ନାମ ଜାତା।

ମୂଗପକ୍ଖଜାତକେ –

‘‘ମାତା ପିତା ନ ମେ ଦେସ୍ସା, ନପି ଦେସ୍ସଂ ମହାଯସଂ;

ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପିଯଂ ମଯ୍ହଂ, ତସ୍ମା ୱତମଧିଟ୍ଠହି’’ନ୍ତି। –

ଏୱଂ ଜୀୱିତଂ ଚଜିତ୍ୱା ୱତଂ ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନପାରମିତା ପରମତ୍ଥପାରମୀ ନାମ ଜାତା।

ଏକରାଜଜାତକେ –

‘‘ନ ମଂ କୋଚି ଉତ୍ତସତି, ନପିହଂ ଭାଯାମି କସ୍ସଚି;

ମେତ୍ତାବଲେନୁପତ୍ଥଦ୍ଧୋ, ରମାମି ପୱନେ ତଦା’’ତି। (ଚରିଯା। ୩।୧୧୩) –

ଏୱଂ ଜୀୱିତଂ ଅନପଲୋକେତ୍ୱା ମେତ୍ତାଯନ୍ତସ୍ସ ମେତ୍ତାପାରମିତା ପରମତ୍ଥପାରମୀ ନାମ ଜାତା।

ଲୋମହଂସଜାତକେ –

‘‘ସୁସାନେ ସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେମି, ଛୱଟ୍ଠିକଂ ଉପନିଧାଯହଂ;

ଗାମଣ୍ଡଲା ଉପାଗନ୍ତ୍ୱା, ରୂପଂ ଦସ୍ସେନ୍ତି ନପ୍ପକ’’ନ୍ତି। –

ଏୱଂ ଗାମଦାରକେସୁ ନିଟ୍ଠୁଭନାଦୀହି ଚେୱ ମାଲାଗନ୍ଧୂପହାରାଦୀହି ଚ ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତେସୁପି ଉପେକ୍ଖନଂ ଅନତିୱତ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ଉପେକ୍ଖାପାରମିତା ପରମତ୍ଥପାରମୀ ନାମ ଜାତା। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନେସ ଅତ୍ଥୋ ଚରିଯାପିଟକତୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

ଏୱଂ ପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ୱେସ୍ସନ୍ତରତ୍ତଭାୱେ ଠିତୋ –

‘‘ଅଚେତନାଯଂ ପଥୱୀ, ଅୱିଞ୍ଞାଯ ସୁଖଂ ଦୁଖଂ;

ସାପି ଦାନବଲା ମଯ୍ହଂ, ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପକମ୍ପଥା’’ତି। (ଚରିଯା। ୧।୧୨୪);

ଏୱଂ ମହାପଥୱୀକମ୍ପନାନି ମହାପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ଆଯୁପରିଯୋସାନେ ତତୋ ଚୁତୋ ତୁସିତଭୱନେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞେ ଦେୱେ ଦସହି ଠାନେହି ଅଧିଗଣ୍ହିତ୍ୱା ‘‘ଯାୱତାଯୁକଂ ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୋ ମନୁସ୍ସଗଣନାଯ ଇଦାନି ସତ୍ତହି ଦିୱସେହି ଆଯୁକ୍ଖଯଂ ପାପୁଣିସ୍ସତୀ’’ତି ୱତ୍ଥାନି କିଲିସ୍ସନ୍ତି, ମାଲା ମିଲାଯନ୍ତି, କଚ୍ଛେହି

ସେଦା ମୁଚ୍ଚନ୍ତି, କାୟେ ଵେଵଣ୍ଣିୟଂ ଓକ୍କମତି, ଦେଵୋ ଦେଵାସନେ ନ ସଣ୍ଠହତୀତି ଇମେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ତାନି ଦିସ୍ଵା ‘‘ସୁଞ୍ଞା ଵତ ଭୋ ସଗ୍ଗା ଭଵିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ସଂଵେଗଜାତାହି ଦେଵତାହି ମହାସତ୍ତସ୍ସ ପୂରିତପାରମିଭାଵଂ ଞତ୍ଵା ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ଇଦାନି ଅଞ୍ଞଂ ଦେଵଲୋକଂ ଅନୁପଗନ୍ତ୍ଵା ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଵା ବୁଦ୍ଧଭାଵଂ ପତ୍ତେ ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ଵା ଚୁତା ଚୁତା ମନୁସ୍ସା ଦେଵଲୋକଂ ପରିପୂରେସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ଵା –

‘‘ଯତୋହଂ ତୁସିତେ କାୟେ, ସନ୍ତୁସିତୋ ନାମହଂ ତଦା;

ଦସସହସ୍ସୀ ସମାଗନ୍ତ୍ଵା, ଯାଚନ୍ତି ପଞ୍ଜଲୀ ମମଂ।

‘‘କାଲୋ ଦେଵ ମହାଵୀର, ଉପ୍ପଜ୍ଜ ମାତୁକୁଚ୍ଛିୟଂ;

ସଦେଵକଂ ତାରୟନ୍ତୋ, ବୁଜ୍ଝସ୍ସୁ ଅମତଂ ପଦ’’ନ୍ତି। (ବୁ। ଵଂ। ୧।୬୬-୬୭);

ଏଵଂ ବୁଦ୍ଧଭାଵତ୍ଥାୟ ଆୟାଚିତୋ କାଲଂ, ଦୀପଂ, ଦେସଂ, କୁଲଂ, ଜନେତ୍ତିୟା ଆୟୁପ୍ପମାଣନ୍ତି ଇମାନି ପଞ୍ଚ ମହାଵିଲୋକନାନି ଵିଲୋକେତ୍ଵା କତସନ୍ନିଟ୍ଠାନୋ ତତୋ ଚୁତୋ ସକ୍ୟରାଜକୁଲେ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗହେତ୍ଵା ତତ୍ଥ ମହାସମ୍ପତ୍ତିୟା ପରିହରିୟମାନୋ ଅନୁକ୍କମେନ ଭଦ୍ରଯୋବ୍ବନଂ ଅନୁପାପୁଣି। ଇମସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେ ‘‘ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ ଆନନ୍ଦ ବୋଧିସତ୍ତୋ ତୁସିତା କାୟା ଚଵିତ୍ଵା ମାତୁକୁଚ୍ଛିଂ ଓକ୍କମୀ’’ତିଆଦୀନଂ (ମ। ନି। ୩।୨୦୦) ସୁତ୍ତପଦାନଞ୍ଚେଵ ତେସଂ ଅଟ୍ଠକଥାୟ ଚ ଵସେନ ଵିତ୍ଥାରୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ସୋ ତିଣ୍ଣଂ ଉତୂନଂ ଅନୁଚ୍ଛଵିକେସୁ ତୀସୁ ପାସାଦେସୁ ଦେଵଲୋକସିରିଂ ଵିୟ ରଜ୍ଜସିରିଂ ଅନୁଭଵମାନୋ ଉୟ୍ୟାନକୀଳାୟ ଗମନସମୟେ ଅନୁକ୍କମେନ ଜିଣ୍ଣବ୍ୟାଧିମତସଙ୍ଖାତେ ତୟୋ ଦେଵଦୂତେ ଦିସ୍ଵା ସଞ୍ଜାତସଂଵେଗୋ ନିଵତ୍ତିତ୍ଵା ଚତୁତ୍ଥଵାରେ ପବ୍ବଜିତଂ ଦିସ୍ଵା ‘ସାଧୁ ପବ୍ବଜ୍ଜା’ତି ପବ୍ବଜ୍ଜାୟ ରୁଚିଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ଵା ଉୟ୍ୟାନଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ତତ୍ଥ ଦିଵସଭାଗଂ ଖେପେତ୍ଵା ମଙ୍ଗଲପୋକ୍ଖରଣୀତୀରେ ନିସିନ୍ନୋ କପ୍ପକଵେସଂ ଗହେତ୍ଵା ଆଗତେନ ଵିସ୍ସକମ୍ମେନ ଦେଵପୁତ୍ତେନ ଅଲଙ୍କତପଟିୟତ୍ତୋ ରାହୁଲଭଦ୍ଦସ୍ସ ଜାତସାସନଂ ସୁତ୍ଵା ପୁତ୍ତସିନେହସ୍ସ ବଲଵଭାଵଂ ଞତ୍ଵା ‘ଯାଵ ଇଦଂ ବନ୍ଧନଂ ନ ଵଡ୍ଢତି ତାଵଦେଵ ନଂ ଛିନ୍ଦିସ୍ସାମୀ’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ଵା ସାୟଂ ନଗରଂ ପଵିସନ୍ତୋ –

‘‘ନିବ୍ବୁତା ନୂନ ସା ମାତା, ନିବ୍ବୁତୋ ନୂନ ସୋ ପିତା;

ନିବ୍ବୁତା ନୂନ ସା ନାରୀ, ଯସ୍ସାୟଂ ଇଦିସୋ ପତୀ’’ତି। (ବୁ। ଵଂ। ଅଟ୍ଠ। ୨୭ ଅଵିଦୂରେନିଦାନକଥା; ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୦ ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରଵତ୍ଥୁ; ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଅଵିଦୂରେନିଦାନକଥା; ଜା। ଅଟ୍ଠ। ୧।ଅଵିଦୂରେନିଦାନକଥା);

କିସାଗୋତମିୟା ନାମ ପିତୁଚ୍ଛାଧୀତାୟ ଭାସିତଂ ଇମଂ ଗାଥଂ ସୁତ୍ଵା, ‘ଅହଂ ଇମାୟ ନିବ୍ବୁତପଦଂ ସାଵିତୋ’ତି ଗୀଵତୋ ସତସହସ୍ସଗ୍ଘନିକଂ ମୁତ୍ତାହାରଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ଵା, ତସ୍ସା ପେସେତ୍ଵା, ଅତ୍ତନୋ ଭଵନଂ ପଵିସିତ୍ଵା, ସିରିସୟନେ ନିସିନ୍ନୋ ନିଦ୍ଦାଵସେନ ନାଟକାନଂ ଵିପ୍ପକାରଂ ଦିସ୍ଵା, ନିବ୍ବିନ୍ନହଦୟୋ ଛନ୍ନଂ ଉଟ୍ଠାପେତ୍ଵା, କଣ୍ଡକଂ ଆହରାପେତ୍ଵା, କଣ୍ଡକଂ ଆରୁୟ୍ହ, ଛନ୍ନସହାୟୋଵ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଦେଵତାହି କତପରିଵାରୋ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଂ ନିକ୍ଖମିତ୍ଵା, ତେନେଵ ରତ୍ତାଵସେସେନ ତୀଣି ମହାରଜ୍ଜାନି ଅତିକ୍କମ୍ମ ଅନୋମାନଦୀତୀରେ ପବ୍ବଜିତ୍ଵା, ଅନୁକ୍କମେନ ରାଜଗହଂ ଗନ୍ତ୍ଵା, ତତ୍ଥ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରିତ୍ଵା, ପଣ୍ଡଵପବ୍ବତପବ୍ଭାରେ ନିସିନ୍ନୋ ମଗଧରାଜେନ ରଜ୍ଜେନ ନିମନ୍ତିୟମାନୋ ତଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ଵା, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ଵା ତସ୍ସ ଵିଜିତଂ ଆଗମନତ୍ଥାୟ ତେନ ଗହିତପଟିଞ୍ଞୋ , ଆଳାରଞ୍ଚ ଉଦକଞ୍ଚ ଉପସଙ୍କମିତ୍ଵା, ତେସଂ ସନ୍ତିକେ ଅଧିଗତଵିସେସେନ ଅପରିତୁଟ୍ଠୋ ଛବ୍ବସ୍ସାନି ମହାପଧାନଂ ପଦହିତ୍ଵା, ଵିସାଖାପୁଣ୍ଣମଦିଵସେ ପାତୋଵ ସେନାନିଗମେ ସୁଜାତାୟ ଦିନ୍ନଂ ପାୟାସଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ଵା, ନେରଞ୍ଜରାୟ ନଦିୟା ସୁଵଣ୍ଣପାତିଂ ପଵାହେତ୍ଵା, ନେରଞ୍ଜରାୟ ତୀରେ ମହାଵନସଣ୍ଡେ ନାନାସମାପତ୍ତୀହି ଦିଵସଭାଗଂ ଵୀତିନାମେତ୍ଵା, ସାୟନ୍ହସମୟେ ସୋତ୍ଥିୟେନ ଦିନ୍ନଂ ଅଟ୍ଠତିଣମୁଟ୍ଠିଂ ଗହେତ୍ଵା, କାଳେନ ନାଗରାଜେନ ଅଭିତ୍ଥୁତଗୁଣୋ ବୋଧିମଣ୍ଡଂ ଆରୁୟ୍ହ ତିଣାନି ସନ୍ଥରିତ୍ଵା, ‘ନ ତାଵିମଂ ପଲ୍ଲଙ୍କଂ ଭିନ୍ଦିସ୍ସାମି ଯାଵ ମେ ନ ଅନୁପାଦାୟ ଆସଵେହି ଚିତ୍ତଂ ଵିମୁଚ୍ଚିସ୍ସତୀ’ତି ପଟିଞ୍ଞଂ କତ୍ଵା, ପାଚୀନଦିସାଭିମୁଖୋ ନିସୀଦିତ୍ଵା, ସୂରିୟେ ଅନତ୍ଥଙ୍ଗମିତେୟେଵ ମାରବଲଂ ଵିଧମିତ୍ଵା, ପଠମୟାମେ ପୁବ୍ବେନିଵାସଞ୍ଞାଣଂ, ମଜ୍ଝିମୟାମେ ଚୁତୂପପାତଞ୍ଞାଣଂ ପତ୍ଵା, ପଚ୍ଛିମୟାମାଵସାନେ ଦସବଲଚତୁଵେସାରଜ୍ଜାଦିସବ୍ବବୁଦ୍ଧଗୁଣପଟିମଣ୍ଡିତଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ପଟିଵିଜ୍ଝନ୍ତୋୟେଵ ଇମଂ ଅଭିଧମ୍ମନୟସମୁଦ୍ଦଂ ଅଧିଗଞ୍ଛି। ଏଵମସ୍ସ ଅଧିଗମନିଦାନଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ଏଵଂ ଅଧିଗତାଭିଧମ୍ମୋ ଏକପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସିନ୍ନସତ୍ତାହଂ ଅନିମିସସତ୍ତାହଂ ଚଙ୍କମନସତ୍ତାହଞ୍ଚ ଅତିକ୍କମିତ୍ଵା, ଚତୁତ୍ଥେ ସତ୍ତାହେ ସୟମ୍ଭୁଞ୍ଞାଣାଧିଗମେନ ଅଧିଗତଂ ଅଭିଧମ୍ମଂ ଵିଚିନିତ୍ଵା ଅପରାନିପି ଅଜପାଲମୁଚଲିନ୍ଦରାଜାୟତନେସୁ ତୀଣି ସତ୍ତାହାନି ଵୀତିନାମେତ୍ଵା, ଅଟ୍ଠମେ ସତ୍ତାହେ ଅଜପାଲନିଗ୍ରୋଧରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିସିନ୍ନୋ ଧମ୍ମଗମ୍ଭୀରତାପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣେନ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କତଂ ଆପଜ୍ଜମାନୋ ଦସସହସ୍ସିମହାବ୍ରହ୍ମପରିଵାରେନ ସହମ୍ପତିବ୍ରହ୍ମୁନା ଆୟାଚିତଧମ୍ମଦେସନୋ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ଓଲୋକେତ୍ଵା, ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଅଜ୍ଝେସନଂ ଆଦାୟ ‘‘କସ୍ସ ନୁ ଖୋ ଅହଂ ପଠମଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଆଳାରୁଦକାନଂ କାଲଙ୍କତଭାଵଂ ଞତ୍ଵା,

ପଞ୍ଚଵଗ୍ଗିଯାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ବହୂପକାରତଂ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ଵା, ଉଟ୍ଠାଯାସନା କାସିପୁରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଉପକେନ ସଦ୍ଧିଂ ମନ୍ତେତ୍ଵା, ଆସାଳ୍ହୀପୁଣ୍ଣମଦିଵସେ ଇସିପତନେ ମିଗଦାଯେ ପଞ୍ଚଵଗ୍ଗିଯାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଵସନଟ୍ଠାନଂ ପତ୍ଵା,ତେ ଅନନୁଚ୍ଛଵିକେନ ସମୁଦାଚାରେନ ସମୁଦାଚରନ୍ତେ ସଞ୍ଞାପେତ୍ଵା, ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପଵତ୍ତେନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞାସିକୋଣ୍ଡଞ୍ଞତ୍ଥେରପ୍ପମୁଖା ଅଟ୍ଠାରସ ବ୍ରହ୍ମକୋଟିଯୋ ଅମତପାନଂ ପାଯେସି। ଏଵଂ ଯାଵ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପଵତ୍ତନା ଦେସନାନିଦାନଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ। ଵିତ୍ଥାରୋ ପନ ସାଟ୍ଠକଥାନଂ ଅରିଯପରିଯେସନ(ମ। ନି। ୧।୨୭୪) ପବ୍ବଜ୍ଜସୁତ୍ତାଦୀନଂ (ସୁ। ନି। ୪୦୭ ଆଦଯୋ) ଵସେନ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ଏଵଂ ଅଧିଗମନିଦାନଦେସନାନିଦାନସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ପନସ୍ସ ଅଭିଧମ୍ମସ୍ସ ଅପରାନିପି ଦୂରେନିଦାନଂ, ଅଵିଦୂରେନିଦାନଂ, ସନ୍ତିକେନିଦାନନ୍ତି ତୀଣି ନିଦାନାନି। ତତ୍ଥ ଦୀପଙ୍କରପାଦମୂଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାଵ ତୁସିତପୁରା ଦୂରେନିଦାନଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ତୁସିତପୁରତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାଵ ବୋଧିମଣ୍ଡା ଅଵିଦୂରେନିଦାନଂ। ‘ଏକଂ ସମଯଂ ଭଗଵା ଦେଵେସୁ ଵିହରତି ତାଵତିଂସେସୁ ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକମୂଲେ ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲସିଲାଯଂ, ତତ୍ଥ ଖୋ ଭଗଵା ଦେଵାନଂ ତାଵତିଂସାନଂ ଅଭିଧମ୍ମକଥଂ କଥେସୀ’ତି ଇଦମସ୍ସ ସନ୍ତିକେନିଦାନଂ। ଅଯଂ ତାଵ ନିଦାନକଥା।

ନିଦାନକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧ । ଚିଡୁସ୍ୱାଦକଣ୍ଠୋ

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ତିକମାତିକାପଦଵଣ୍ଣନା

ଇଦାନି

ଇତି ମେ ଭାସମାନସ୍ସ, ଅଭିଧମ୍ମକଥଂ ଇମଂ;

ଅଵିକ୍ଖିତ୍ତା ନିସାମେଥ, ଦୁଲ୍ଲଭା ହି ଅଯଂ କଥାତି।

ଏଵଂ ପଟିଞ୍ଞାତାଯ ଅଭିଧମ୍ମକଥାଯ କଥନୋକାସୋ ସମ୍ପତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଅଭିଧମ୍ମୋ ନାମ ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣୀଆଦୀନି ସତ୍ତପ୍ପକରଣାନି; ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣୀପି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡାଦୀନଂ ଵସେନ ଚତ୍ତାରି କଣ୍ଡାନି; ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡମ୍ପି ମାତିକାପଦଭାଜନୀଯଵସେନ ଦୁଵିଧଂ; ତତ୍ଥ ମାତିକା ଆଦି; ସାପି ତିକମାତିକା ଦୁକମାତିକାତି ଦୁଵିଧା; ତତ୍ଥ ତିକମାତିକା ଆଦି; ତିକମାତିକାଯପି କୁସଲତ୍ତିକଂ କୁସଲତ୍ତିକେପି କୁସଲା ଧମ୍ମାତି ଇଦଂ ପଦଂ; ତସ୍ମା –

ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଗମ୍ଭୀରଂ, ଅଭିଧମ୍ମକଥଂ ଇମଂ;

ଵୁଚ୍ଚମାନଂ ନିସାମେଥ, ଏକଗ୍ଗା ସାଧୁ ସାଧଵୋତି।

୧। ‘‘କୁସଲା ଧମ୍ମା, ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା, ଅବ୍ୟାକତା ଧମ୍ମା’’ତି ଅଯଂ ତାଵ ଆଦିପଦେନ ଲଦ୍ଧନାମୋ କୁସଲତ୍ତିକୋ ନାମ। ‘‘ସୁଖାଯ ଵେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଧମ୍ମା, ଦୁକ୍ଖାଯ ଵେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଧମ୍ମା, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାଯ ଵେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଧମ୍ମା’’ତି ଅଯଂ ସବ୍ବପଦେହି ଲଦ୍ଧନାମୋ ଵେଦନାତ୍ତିକୋ ନାମ। ଏଵଂ ଆଦିପଦଵସେନ ଵା ସବ୍ବପଦଵସେନ ଵା ସବ୍ବେସମ୍ପି ତିକଦୁକାନଂ ନାମଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ । ସବ୍ବେଵ ଚେତେ ପଞ୍ଚଦସହି ପରିଚ୍ଛେଦେହି ଵଵତ୍ଥିତା। ତିକାନଞ୍ହି ଏକୋ ପରିଚ୍ଛେଦୋ, ଦୁକାନଂ ଚତୁଦ୍ଦସ। ‘‘ହେତୂ ଧମ୍ମା, ନହେତୂ ଧମ୍ମା’’ତିଆଦଯୋ ହି ଛ ଦୁକା ଗନ୍ଥତୋ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସମ୍ବନ୍ଧେନ କଣ୍ଣିକା ଵିଯ ଘଟା ଵିଯ ହୁତ୍ଵା ଠିତତ୍ତା ‘ହେତୁଗୋଚ୍ଛକୋ’ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ତତୋ ଅପରେ ‘‘ସପ୍ପଚ୍ଚଯା ଧମ୍ମା ଅପ୍ପଚ୍ଚଯା ଧମ୍ମା’’ତିଆଦଯୋ ସତ୍ତ ଦୁକା, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସମ୍ବନ୍ଧା, କେଵଲଂ ଦୁକସାମଞ୍ଞତୋ ଉଚ୍ଚିନିତ୍ଵା ଉଚ୍ଚିନିତ୍ଵା ଵିସୁଂ ଵିସୁଂ ଗୋଚ୍ଛକନ୍ତରେ ଠପିତତ୍ତା ଅଞ୍ଞେହି ଚ ମହନ୍ତରଦୁକେହି ଚୂଳକତ୍ତା ‘ଚୂଳନ୍ତରଦୁକା’ତି ଵେଦିତବ୍ବା। ତତୋ ପରଂ ଆସଵଦୁକାଦୀନଂ ଛନ୍ନଂ ଵସେନ ‘ଆସଵଗୋଚ୍ଛକୋ’ ; ତଥା ସଂଯୋଜନଦୁକାଦୀନଂ ଵସେନ ‘ସଂଯୋଜନଗୋଚ୍ଛକୋ’; ତଥା ଗନ୍ଥଓଘଯୋଗନୀଵରଣଦୁକାଦୀନଂ ଵସେନ ‘ଗନ୍ଥଓଘଯୋଗନୀଵରଣଗୋଚ୍ଛକା’; ପରାମାସଦୁକାଦୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଵସେନ ‘ପରାମାସଗୋଚ୍ଛକୋ’ତି। ସବ୍ବେପି ସତ୍ତ ଗୋଚ୍ଛକା ଵେଦିତବ୍ବା। ତତୋ ପରଂ ‘‘ସାରମ୍ମଣା ଧମ୍ମା’’ତିଆଦଯୋ ଚତୁଦ୍ଦସ ଦୁକା ‘ମହନ୍ତରଦୁକା’ ନାମ। ତତୋ ଉପାଦାନଦୁକାଦଯୋ ଛ ଦୁକା ‘ଉପାଦାନଗୋଚ୍ଛକୋ’ ନାମ। ତତୋ କିଲେସଦୁକାଦଯୋ ଅଟ୍ଠ ଦୁକା ‘କିଲେସଗୋଚ୍ଛକୋ’ ନାମ। ତତୋ ପରଂ ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବଦୁକାଦଯୋ ଅଟ୍ଠାରସ ଦୁକା ଅଭିଧମ୍ମମାତିକାଯ ପରିଯୋସାନେ ଠପିତତ୍ତା ‘ପିଟ୍ଠିଦୁକା’ ନାମ। ‘‘ଵିଜ୍ଜାଭାଗିନୋ ଧମ୍ମା ଅଵିଜ୍ଜାଭାଗିନୋ ଧମ୍ମା’’ତିଆଦଯୋ ପନ ଦ୍ଵାଚତ୍ତାଲୀସ ଦୁକା ‘ସୁତ୍ତନ୍ତିକଦୁକା’ ନାମ। ଏଵଂ ସବ୍ବେପେତେ ପଞ୍ଚଦସହି ପରିଚ୍ଛେଦେହି ଵଵତ୍ଥିତାତି ଵେଦିତବ୍ବା।

ଏଵଂ ଵଵତ୍ଥିତା ପନେତେ ସପ୍ପଦେସନିପ୍ପଦେସଵସେନ ଦ୍ଵେ କୋଟ୍ଠାସା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ହି ନଵ ତିକା ଏକସତ୍ତତି ଚ ଦୁକା ସପ୍ପଦେସାନଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତା ସପ୍ପଦେସା ନାମ। ଅଵସେସା ତେରସ ତିକା ଏକସତ୍ତତି ଚ ଦୁକା ନିପ୍ପଦେସା ନାମ। ତତ୍ଥ ତିକେସୁ ତାଵ ଵେଦନାତ୍ତିକୋ ଵିତକ୍କତ୍ତିକୋ ପୀତିତ୍ତିକୋ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତିକୋ ଅତୀତତ୍ତିକୋ ଚତ୍ତାରୋ ଆରମ୍ମଣତ୍ତିକାତି ଇମେ ନଵ ତିକା ସପ୍ପଦେସା ନାମ। ଦୁକେସୁ ହେତୁଗୋଚ୍ଛକାଦୀନଂ ଉପାଦାନଗୋଚ୍ଛକପରିଯୋସାନାନଂ ନଵନ୍ନଂ ଗୋଚ୍ଛକାନଂ ପରିଯୋସାନେ ତଯୋ ତଯୋ ଦୁକା, କିଲେସଗୋଚ୍ଛକପରିଯୋସାନେ ଚତ୍ତାରୋ ଦୁକା, ‘‘ଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଧମ୍ମା, ଚିତ୍ତଵିପ୍ପଯୁତ୍ତା ଧମ୍ମା’’ ‘‘ଚିତ୍ତସଂସଟ୍ଠା ଧମ୍ମା, ଚିତ୍ତଵିସଂସଟ୍ଠା ଧମ୍ମା’’ତି ଦ୍ଵେ ମହନ୍ତରଦୁକା, ସୁତ୍ତନ୍ତିକଦୁକେସୁ ଅଧିଵଚନଦୁକଂ ନିରୁତ୍ତିଦୁକଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିଦୁକଂ ନାମରୂପଦୁକନ୍ତି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଦୁକେ ଠପେତ୍ଵା ଅଵସେସା ଅଟ୍ଠତିଂସ ଦୁକା ଚାତି ଏତେ ସପ୍ପଦେସା ନାମ। ଵୁତ୍ତାଵସେସା ତିକଦୁକା ସବ୍ବେପି ନିପ୍ପଦେସାତି ଵେଦିତବ୍ବା।

ଇଦାନି କୁସଲା ଧମ୍ମାତିଆଦୀନଂ ମାତିକାପଦାନଂ ଅଯମନୁପୁବ୍ବପଦଵଣ୍ଣନା – ‘କୁସଲ’-ସଦ୍ଦୋ ତାଵ ଆରୋଗ୍ୟଅନଵଜ୍ଜଛେକସୁଖଵିପାକେସୁ ଦିସ୍ସତି। ଅଯଞ୍ହି ‘‘କଚ୍ଚି ନୁ ଭୋତୋ କୁସଲଂ, କଚ୍ଚି ଭୋତୋ ଅନାମଯ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୧।୧୫।୧୪୬; ୨।୨୦।୧୨୯) ଆରୋଗ୍ୟେ ଦିସ୍ସତି। ‘‘କତମୋ ପନ, ଭନ୍ତେ, କାଯସମାଚାରୋ କୁସଲୋ? ଯୋ ଖୋ, ମହାରାଜ, କାଯସମାଚାରୋ ଅନଵଜ୍ଜୋ’’ତି (ମ। ନି। ୨।୩୬୧) ଚ, ‘‘ଅପରଂ ପନ, ଭନ୍ତେ,

ଏତଦାନୁତ୍ତରିଯଂ ଯଥା ଭଗୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୂ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୧୪୫) ଚ ଏୱମାଦୀସୁ ଅନୱଜ୍ଜେ। ‘‘କୁସଲୋ ତ୍ୱଂ ରଥସ୍ସ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଂ’’ (ମ। ନି। ୨।୮୭), ‘‘କୁସଲା ନଚ୍ଚଗୀତସ୍ସ ସିକ୍ଖିତା ଚାତୁରିତ୍ଥିଯୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୨।୨୨।୯୪) ଛେକେ। ‘‘କୁସଲାନଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମାନଂ ସମାଦାନହେତୁ’’ (ଦୀ। ନି। ୩।୮୦), ‘‘କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୪୩୧) ସୁଖୱିପାକେ। ସ୍ୱାଯମିଧ ଆରୋଗ୍ୟେପି ଅନୱଜ୍ଜେପି ସୁଖୱିପାକେପି ୱତ୍ତତି।

ଧମ୍ମସଦ୍ଦୋ ପନାଯଂ ପରିଯତ୍ତିହେତୁଗୁଣନିସ୍ସତ୍ତନିଜ୍ଜୀୱତାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ଅଯଞ୍ହି ‘‘ଧମ୍ମଂ ପରିଯାପୁଣାତି ସୁତ୍ତଂ ଗେଯ୍ୟ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୪।୧୦୨) ପରିଯତ୍ତିଯଂ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ହେତୁମ୍ହି ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା’’ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ। ୭୨୦) ହେତୁମ୍ହି।

‘‘ନ ହି ଧମ୍ମୋ ଅଧମ୍ମୋ ଚ, ଉଭୋ ସମୱିପାକିନୋ;

ଅଧମ୍ମୋ ନିରଯଂ ନେତି, ଧମ୍ମୋ ପାପେତି ସୁଗ୍ଗତି’’ନ୍ତି। (ଥେରଗା। ୩୦୪; ଜା। ୧।୧୫।୩୮୬) –

ଆଦୀସୁ ଗୁଣେ। ‘‘ତସ୍ମିଂ ଖୋ ପନ ସମଯେ ଧମ୍ମା ହୋନ୍ତି’’ (ଧ। ସ। ୧୨୧), ‘‘ଧମ୍ମେସୁ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୩) ନିସ୍ସତ୍ତନିଜ୍ଜୀୱତାଯଂ। ସ୍ୱାଯମିଧାପି ନିସ୍ସତ୍ତନିଜ୍ଜୀୱତାଯମେୱ ୱଟ୍ଟତି।

ୱଚନତ୍ଥୋ ପନେତ୍ଥ – କୁଚ୍ଛିତେ ପାପକେ ଧମ୍ମେ ସଲଯନ୍ତି ଚଲଯନ୍ତି କମ୍ପେନ୍ତି ୱିଦ୍ଧଂସେନ୍ତୀତି କୁସଲା। କୁଚ୍ଛିତେନ ୱା ଆକାରେନ ସଯନ୍ତୀତି କୁସା। ତେ ଅକୁସଲସଙ୍ଖାତେ କୁସେ ଲୁନନ୍ତି ଛିନ୍ଦନ୍ତୀତି କୁସଲା। କୁଚ୍ଛିତାନଂ ୱା ସାନତୋ ତନୁକରଣତୋ ଓସାନକରଣତୋ ଞାଣଂ କୁସଂ ନାମ। ତେନ କୁସେନ ଲାତବ୍ବାତି କୁସଲା; ଗହେତବ୍ବା ପୱତ୍ତେତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ୱା କୁସା ଉଭଯଭାଗଗତଂ ହତ୍ଥପ୍ପଦେସଂ ଲୁନନ୍ତି, ଏୱମିମେପି ଉପ୍ପନ୍ନାନୁପ୍ପନ୍ନଭାୱେନ ଉଭଯଭାଗଗତଂ କିଲେସପକ୍ଖଂ ଲୁନନ୍ତି। ତସ୍ମା କୁସା ୱିଯ ଲୁନନ୍ତୀତିପି କୁସଲା। ଅତ୍ତନୋ ପନ ସଭାୱଂ ଧାରେନ୍ତୀତି ଧମ୍ମା। ଧାରିଯନ୍ତି ୱା ପଚ୍ଚଯେହି, ଧାରୀଯନ୍ତି ୱା ଯଥାସଭାୱତୋତି ଧମ୍ମା। ନ କୁସଲା ଅକୁସଲା। ମିତ୍ତପଟିପକ୍ଖା ଅମିତ୍ତା ୱିଯ, ଲୋଭାଦିପଟିପକ୍ଖା ଅଲୋଭାଦଯୋ ୱିଯ ଚ, କୁସଲପଟିପକ୍ଖାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ବ୍ୟାକତାତି ଅବ୍ୟାକତା, କୁସଲାକୁସଲଭାୱେନ ଅକଥିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେସୁ ପନ ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକଲକ୍ଖଣା କୁସଲା, ସାୱଜ୍ଜଦୁକ୍ଖୱିପାକଲକ୍ଖଣା ଅକୁସଲା, ଅୱିପାକଲକ୍ଖଣା ଅବ୍ୟାକତା।

କିଂ ପନେତାନି ‘କୁସଲା’ତି ୱା ‘ଧମ୍ମା’ତି ୱାତିଆଦୀନି ଏକତ୍ଥାନି ଉଦାହୁ ନାନତ୍ଥାନୀତି? କିଞ୍ଚେତ୍ଥ? ଯଦି ତାୱ ଏକତ୍ଥାନି ‘କୁସଲା ଧମ୍ମା’ତି ଇଦଂ ‘କୁସଲାକୁସଲା’ତିୱୁତ୍ତସଦିସଂ ହୋତି। ଅଥ ନାନତ୍ଥାନି ତିକଦୁକାନଂ ଛକ୍କଚତୁକ୍କଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତି ପଦାନଞ୍ଚ ଅସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଯଥା ହି ‘କୁସଲା’ ‘ରୂପଂ’‘ଚକ୍ଖୁମା’ତି ୱୁତ୍ତେ ଅତ୍ଥୱସେନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅନୋଲୋକେନ୍ତାନଂ ପଦାନଂ ନ କୋଚି ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ଏୱମିଧାପି ପଦାନଂ ଅସମ୍ବନ୍ଧୋ ଆପଜ୍ଜତି। ପୁବ୍ବାପରସମ୍ବନ୍ଧରହିତାନି ଚ ପଦାନି ନିପ୍ପଯୋଜନାନି ନାମ ହୋନ୍ତି। ଯାପି ଚେସା ପରତୋ ‘କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା’ତି ପୁଚ୍ଛା, ତାଯପି ସଦ୍ଧିଂ ୱିରୋଧୋ ଆପଜ୍ଜତି। ନେୱ ହି ଧମ୍ମା କୁସଲା; ଅଥ ଚ ପନିଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି – କତମେ ଧମ୍ମା ‘କୁସଲା’ତି। ଅପରୋ ନଯୋ – ଯଦି ଏତାନି ଏକତ୍ଥାନି, ତିଣ୍ଣଂ ‘ଧମ୍ମାନଂ’ ଏକତ୍ତା କୁସଲାଦୀନମ୍ପି ଏକତ୍ତଂ ଆପଜ୍ଜତି। କୁସଲାଦିପରାନଞ୍ହି ତିଣ୍ଣମ୍ପି ‘ଧମ୍ମାନଂ’ ଧମ୍ମଭାୱେନ ଏକତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ଧମ୍ମତ୍ତଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅତ୍ଥତୋ ନିନ୍ନାନତ୍ଥାନଂ କୁସଲାଦୀନମ୍ପି ଏକତ୍ତଂ ଆପଜ୍ଜତି। ‘ଯଦେୱ କୁସଲଂ, ତଂ ଅକୁସଲଂ, ତଂ ଅବ୍ୟାକତ’ନ୍ତି। ‘ଅଥାପି ତିଣ୍ଣଂ ଧମ୍ମାନଂ ଏକତ୍ତଂ ନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛଥ, ଅଞ୍ଞୋୱ କୁସଲପରୋ ଧମ୍ମୋ, ଅଞ୍ଞୋ ଅକୁସଲପରୋ ଧମ୍ମୋ, ଅଞ୍ଞୋ ଅବ୍ୟାକତପରୋ ଧମ୍ମୋତି ୱଦଥ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଧମ୍ମୋ ନାମ ଭାୱୋ, ଭାୱତୋ ଚ ଅଞ୍ଞୋ ଅଭାୱୋତି କୁସଲପରା ଭାୱସଙ୍ଖାତା ଧମ୍ମା ଅଞ୍ଞୋ ଅକୁସଲପରୋ ଧମ୍ମୋ ଅଭାୱୋ ସିଯା, ତଥା ଅବ୍ୟାକତପରୋ। ତେହି ଚ ଅଞ୍ଞୋ କୁସଲପରୋପି। ଏୱଂ ଅଭାୱତ୍ତଂ ଆପନ୍ନେହି ଧମ୍ମେହି ଅନଞ୍ଞେ କୁସଲାଦଯୋପି ଅଭାୱାଯେୱ ସିଯୁ’ନ୍ତି।

ସବ୍ବମେତଂ ଅକାରଣଂ। କସ୍ମା? ଯଥାନୁମତିୱୋହାରସିଦ୍ଧିତୋତି। ୱୋହାରୋ ହି ଯଥା ଯଥା ଅତ୍ଥେସୁ ଅନୁମତୋ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତୋ ତଥା ତଥେୱ ସିଦ୍ଧୋ। ନ ଚାଯଂ ‘‘କୁସଲା ଧମ୍ମା’’ତିଆଦୀସୁ କୁସଲପୁବ୍ବୋ ଧମ୍ମାଭିଲାପୋ ଧମ୍ମପରୋ ଚ କୁସଲାଭିଲାପୋ, ଯଥା ‘କୁସଲା କୁସଲା’ତି ଏୱଂ, ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥୱିସେସାଭାୱେନ ପଣ୍ଡିତେହି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତୋ; ନ ଚ ‘କୁସଲା’ ‘ରୂପଂ’ଚକ୍ଖୁମାସଦ୍ଦା ୱିଯ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅନୋଲୋକିତତ୍ଥଭାୱେନ। ‘କୁସଲ’-ସଦ୍ଦୋ ପନେତ୍ଥ ଅନୱଜ୍ଜସୁଖୱିପାକସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଜୋତକଭାୱେନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତୋ, ‘ଅକୁସଲ’-ସଦ୍ଦୋ ସାୱଜ୍ଜଦୁକ୍ଖୱିପାକତ୍ଥଜୋତକତ୍ତେନ, ‘ଅବ୍ୟାକତ’-ସଦ୍ଦୋ ଅୱିପାକତ୍ଥଜୋତକତ୍ତେନ, ‘ଧମ୍ମ’-ସଦ୍ଦୋ ସଭାୱଧାରଣାଦିଅତ୍ଥଜୋତକତ୍ତେନ। ସୋ ଏତେସଂ ଅଞ୍ଞତରାନନ୍ତରେ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥସାମଞ୍ଞଂ ଦୀପେତି। ସବ୍ବେୱ ହି ଏତେ ସଭାୱଧାରଣାଦିନା ଲକ୍ଖଣେନ ଧମ୍ମା। କୁସଲାଦିସଦ୍ଦା ଚାପି ଧମ୍ମସଦ୍ଦସ୍ସ ପୁରତୋ ୱୁଚ୍ଚମାନା ଅତ୍ତନୋ

ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥୱିସେସଂ ତସ୍ସ ଦୀପେନ୍ତି। ଧମ୍ମୋ ହି କୁସଲୋ ୱା ହୋତି ଅକୁସଲୋ ୱା ଅବ୍ୟାକତୋ ୱା। ଏୱମେତେ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ୱୁଚ୍ଚମାନା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥମତ୍ତଦୀପକତ୍ତେନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତା। ଧମ୍ମସଦ୍ଦେନ ସହ ୱୁଚ୍ଚମାନା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥସାମଞ୍ଞଂ ଅତ୍ଥୱିସେସଂ ୱା ଦୀପକତ୍ତେନ ଲୋକେ ପଣ୍ଡିତେହି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତା। ତସ୍ମା ଯଦେତମେତ୍ଥ ଏକତ୍ଥନାନାତ୍ଥତଂ ୱିକପ୍ପେତ୍ୱା ଦୋସାରୋପନକାରଣଂ ୱୁତ୍ତଂ ସବ୍ବମେତଂ ଅକାରଣଂ। ଅୟଂ ତାୱ କୁସଲତ୍ତିକସ୍ସ ଅନୁପୁବ୍ବପଦୱଣ୍ଣନା। ଇମିନାୱ ନଯେନ ସେସତିକଦୁକାନମ୍ପି ନଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇତୋ ପରଂ ପନ ୱିସେସମତ୍ତମେୱ ୱକ୍ଖାମ।

୨।ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯାତିଆଦୀସୁ 'ସୁଖ'-ସଦ୍ଦୋ ତାୱ ସୁଖୱେଦନାସୁଖମୂଲସୁଖାରମ୍ମଣସୁଖହେତୁସୁଖପଚ୍ଚଯଟ୍ଠାନଅବ୍ୟାବଜ୍ଝନିବ୍ବାନାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ଅଯଞ୍ହି ''ସୁଖସ୍ସ ଚ ପହାନା''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୩୨) ସୁଖୱେଦନାଯଂ ଦିସ୍ସତି। ''ସୁଖୋ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଉପ୍ପାଦୋ'' (ଧ। ପ। ୧୯୪), ''ସୁଖା ୱିରାଗତା ଲୋକେ''ତିଆଦୀସୁ (ଉଦା। ୧୧; ମହାୱ। ୫) ସୁଖମୂଲେ ''ଯସ୍ମା ଚ ଖୋ, ମହାଲି, ରୂପଂ ସୁଖଂ ସୁଖାନୁପତିତଂ ସୁଖାୱକ୍କନ୍ତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୩।୬୦) ସୁଖାରମ୍ମଣେ। ''ସୁଖସ୍ସେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଧିୱଚନଂ ଯଦିଦଂ ପୁଞ୍ଞାନୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୭।୬୨) ସୁଖହେତୁମ୍ହି। ''ଯାୱଞ୍ଚିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ନ ସୁକରଂ ଅକ୍ଖାନେନ ପାପୁଣିତୁଂ ଯାୱ ସୁଖା ସଗ୍ଗା'' (ମ। ନି। ୩।୨୫୫), ''ନ ତେ ସୁଖଂ ପଜାନନ୍ତି ଯେ ନ ପସ୍ସନ୍ତି ନନ୍ଦନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୧୧) ସୁଖପଚ୍ଚଯଟ୍ଠାନେ। ''ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରା ଏତେ ଧମ୍ମା''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୮୨) ଅବ୍ୟାବଜ୍ଝେ। ''ନିବ୍ବାନଂ ପରମଂ ସୁଖ''ନ୍ତିଆଦିସୁ (ଧ। ପ। ୨୦୩-୨୦୪) ନିବ୍ବାନେ। ଇଧ ପନାଯଂ ସୁଖୱେଦନାଯମେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। 'ୱେଦନା'-ସଦ୍ଦୋ ''ୱିଦିତା ୱେଦନା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୨୦୮) ୱେଦଯିତସ୍ମିଂଯେୱ ୱତ୍ତତି।

'ଦୁକ୍ଖ'-ସଦ୍ଦୋ ଦୁକ୍ଖୱେଦନାଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁଦୁକ୍ଖାରମ୍ମଣଦୁକ୍ଖପଚ୍ଚଯଦୁକ୍ଖପଚ୍ଚଯଟ୍ଠାନାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ଅଯଞ୍ହି ''ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ପହାନା''ତିଆଦୀସୁ ଦୁକ୍ଖୱେଦନାଯଂ ଦିସ୍ସତି। ''ଜାତିପି ଦୁକ୍ଖା''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୮୭; ୱିଭ। ୧୯୦) ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ। ''ଯସ୍ମା ଚ ଖୋ, ମହାଲି, ରୂପଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖାନୁପତିତଂ ଦୁକ୍ଖାୱକ୍କନ୍ତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଦୁକ୍ଖାରମ୍ମଣେ। ''ଦୁକ୍ଖୋ ପାପସ୍ସ ଉଚ୍ଚଯୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୧୧୭) ଦୁକ୍ଖପଚ୍ଚଯେ। ''ଯାୱଞ୍ଚିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ନ ସୁକରଂ ଅକ୍ଖାନେନ ପାପୁଣିତୁଂ ଯାୱ ଦୁକ୍ଖା ନିରଯା''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୨୫୦) ଦୁକ୍ଖପଚ୍ଚଯଟ୍ଠାନେ। ଇଧ ପନାଯଂ ଦୁକ୍ଖୱେଦନାଯମେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ୱଚନତ୍ଥୋ ପନେତ୍ଥ – ସୁଖଯତୀତି ସୁଖା। ଦୁକ୍ଖଯତୀତି ଦୁକ୍ଖା। ନ ଦୁକ୍ଖା ନ ସୁଖାତି ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା। 'ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ସବ୍ବାପି ଆରମ୍ମଣରସଂ ୱେଦଯନ୍ତି ଅନୁଭୱନ୍ତୀତି ୱେଦନା। ତାସୁ ଇଟ୍ଠାନୁଭୱନଲକ୍ଖଣା ସୁଖା, ଅନିଟ୍ଠାନୁଭୱନଲକ୍ଖଣା ଦୁକ୍ଖା, ଉଭଯୱିପରୀତାନୁଭୱନଲକ୍ଖଣା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା। ଯୋପନାଯଂ ତୀସୁପି ପଦେସୁ 'ସମ୍ପଯୁତ୍ତ'-ସଦ୍ଦୋ, ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସମଂ ପକାରେହି ଯୁତ୍ତାତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତା। କତରେହି ପକାରେହୀତି? ଏକୁପ୍ପାଦତାଦୀହି। ''ନତ୍ଥି କେଚି ଧମ୍ମା କେହିଚି ଧମ୍ମେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି? ଆମନ୍ତା''ତି ହି ଇମସ୍ସ ପଞ୍ହସ୍ସ ପଟିକ୍ଖେପେ ''ନନୁ ଅତ୍ଥି କେଚି ଧମ୍ମା କେହିଚି ଧମ୍ମେହି ସହଗତା ସହଜାତା ସଂସଟ୍ଠା ଏକୁପ୍ପାଦା ଏକନିରୋଧା ଏକୱତ୍ଥୁକା ଏକାରମ୍ମଣା''ତି (କଥା। ୪୭୩) ଏୱଂ ଏକୁପ୍ପାଦତାଦୀନଂ ୱସେନ ସମ୍ପଯୋଗତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଇତି ଇମେହି ଏକୁପ୍ପାଦତାଦୀହି ସମଂ ପକାରେହି ଯୁତ୍ତାତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତା।

୩।ୱିପାକତ୍ତିକେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱିସିଟ୍ଠାନଂ କୁସଲାକୁସଲାନଂ ପାକାତି ୱିପାକା। ୱିପକ୍କଭାୱମାପନ୍ନାନଂ ଅରୂପଧମ୍ମାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ୱିପାକଧମ୍ମଧମ୍ମାତି ୱିପାକସଭାୱଧମ୍ମା। ଯଥା ଜାତିଜରାସଭାୱା ଜାତିଜରାପକତିକା ସତ୍ତା ଜାତିଧମ୍ମା ଜରାଧମ୍ମାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଏୱଂ ୱିପାକଜନକଟ୍ଠେନ ୱିପାକସଭାୱା ୱିପାକପକତିକା ଧମ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତିଯପଦଂ ଉଭଯସଭାୱପଟିକ୍ଖେପୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ।

୪।ଉପାଦିନ୍ନୁପାଦାନିଯତ୍ତିକେ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ଉପେତେନ କମ୍ମୁନା ଆଦିନ୍ନା, ଫଲଭାୱେନ ଗହିତାତି ଉପାଦିନ୍ନା। ଆରମ୍ମଣଭାୱଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଉପାଦାନସମ୍ବନ୍ଧେନ ଉପାଦାନାନଂ ହିତାତି ଉପାଦାନିଯା। ଉପାଦାନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଭୂତାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଉପାଦିନ୍ନା ଚ ତେ ଉପାଦାନିଯା ଚାତି ଉପାଦିନ୍ନୁପାଦାନିଯା; ସାସୱକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତାନଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଇତି ଇମିନା ନଯେନ ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି ପଟିସେଧସହିତୋ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୫। ସଂକିଲିଟ୍ଠସଂକିଲେସିକତ୍ତିକେ ସଂକିଲେସେତୀତି ସଂକିଲେସୋ, ୱିବାଧତି, ଉପତାପେତି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଂକିଲେସେନ ସମନ୍ନାଗତାତି ସଂକିଲିଟ୍ଠା। ଅତ୍ତାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତନେନ ସଂକିଲେସଂ ଅରହନ୍ତି , ସଂକିଲେସେ ୱା ନିଯୁତ୍ତା, ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଭାୱାନତିକ୍କମନତୋତି ସଂକିଲେସିକା। ସଂକିଲେସସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଭୂତାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସଂକିଲିଟ୍ଠା ଚ ତେ ସଂକିଲେସିକା ଚାତି ସଂକିଲିଟ୍ଠସଂକିଲେସିକା। ସେସପଦଦ୍ୱଯମ୍ପି ପୁରିମତ୍ତିକେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୬।ୱିତକ୍କତ୍ତିକେ ସମ୍ପଯୋଗୱସେନ ୱତ୍ତମାନେନ ସହ ୱିତକ୍କେନ ସୱିତକ୍କା। ସହ ୱିଚାରେନ ସୱିଚାରା। ସୱିତକ୍କା ଚ ତେ ସୱିଚାରା ଚାତି ସୱିତକ୍କସୱିଚାରା। ଉଭଯରହିତା ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରା। ୱିତକ୍କୱିଚାରେସୁ ୱିଚାରୋୱ ମତ୍ତା, ପମାଣଂ, ଏତେସନ୍ତି ୱିଚାରମତ୍ତା। ୱିଚାରତୋ ଉତ୍ତରି

ୱିତକ୍କେନ ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପଯୋଗଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱିତକ୍କା ଚ ତେ ୱିଚାରମତ୍ତା ଚାତି ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତା।

୭।ପୀତିତ୍ତିକେ ପୀତିଯା ସହ ଏକୁପ୍ପାଦାଦିଭାୱଂ ଗତାତି ପୀତିସହଗତା, ପୀତିସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଉପେକ୍ଖାତି ଚେତ୍ଥ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱେଦନା ୱୁତ୍ତା। ସା ହି ସୁଖଦୁକ୍ଖାକାରପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଉପେକ୍ଖତି, ମଜ୍ଝତ୍ତାକାରସଣ୍ଠିତତ୍ତା ତେନାକାରେନ ପୱତ୍ତତୀତି ଉପେକ୍ଖା। ଇତି ୱେଦନାତ୍ତିକତୋ ପଦଦ୍ୱଯମେୱ ଗହେତ୍ୱା ନିପ୍ପୀତିକସ୍ସ ସୁଖସ୍ସ ସପ୍ପୀତିକସୁଖତୋ ୱିସେସଦସ୍ସନୱସେନ ଅଯଂ ତିକୋ ୱୁତ୍ତୋ।

୮।ଦସ୍ସନତ୍ତିକେ ଦସ୍ସନେନାତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ। ସୋ ହି ପଠମଂ ନିବ୍ବାନଂ ଦସ୍ସନତୋ ଦସ୍ସନନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଗୋତ୍ରଭୁ ପନ କିଞ୍ଚାପି ପଠମତରଂ ପସ୍ସତି, ଯଥା ପନ ରଞ୍ଞୋ ସନ୍ତିକଂ କେନଚିଦେୱ କରଣୀଯେନ ଆଗତୋ ପୁରିସୋ ଦୂରତୋୱ ରଥିକାଯ ଚରନ୍ତଂ ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧଗତଂ ରାଜାନଂ ଦିସ୍ୱାପି ‘ଦିଟ୍ଠୋ ତେ ରାଜା’ତି ପୁଟ୍ଠୋ ଦିସ୍ୱାପି କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚସ୍ସ ଅକତତ୍ତା ‘ନ ପସ୍ସାମୀ’ତି ଆହ। ଏୱମେୱ ନିବ୍ବାନଂ ଦିସ୍ୱାପି କତ୍ତବ୍ବସ୍ସ କିଲେସପ୍ପହାନସ୍ସାଭାୱା ନ ଦସ୍ସନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଞ୍ହି ଞାଣଂ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜନଟ୍ଠାନେ ତିଟ୍ଠତି। ଭାୱନାଯାତି ସେସମଗ୍ଗତ୍ତଯେନ। ସେସମଗ୍ଗତ୍ତଯଞ୍ହି ପଠମମଗ୍ଗେନ ଦିଟ୍ଠସ୍ମିଂଯେୱ ଧମ୍ମେ ଭାୱନାୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବଂ କିଞ୍ଚି ନ ପସ୍ସତି, ତସ୍ମା ଭାୱନାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତତିଯପଦଂ ଉଭଯପଟିକ୍ଖେପୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ।

୯।ତଦନନ୍ତରତ୍ତିକେ ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବୋ ହେତୁ ଏତେସନ୍ତି ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବହେତୁକା। ଦୁତିଯପଦେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତତିଯପଦେ ନେୱ ଦସ୍ସନେନ ନ ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବୋ ହେତୁ ଏତେସନ୍ତି ଏୱମତ୍ଥଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ନେୱ ଦସ୍ସନେନ ନ ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବୋ ହେତୁ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଏୱମତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ । ଇତରଥା ହି ଅହେତୁକାନଂ ଅଗ୍ଗହଣଂ ଭୱେଯ୍ୟ; ହେତୁଯେୱ ହି ତେସଂ ନତ୍ଥି ଯୋ ଦସ୍ସନଭାୱନାହି ପହାତବ୍ବୋ ସିଯା। ସହେତୁକେସୁପି ହେତୁୱଜ୍ଜାନଂ ପହାନଂ ଆପଜ୍ଜତି, ନ ହେତୂନଂ; ହେତୁଯେୱ ହି ଏତେସଂ ‘ନେୱ ଦସ୍ସନେନ ନ ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବୋ’ତି ୱୁତ୍ତୋ, ନ ତେ ଧମ୍ମା। ଉଭଯମ୍ପି ଚେତଂ ଅନଧିପ୍ପେତଂ। ତସ୍ମା ନେୱ ଦସ୍ସନେନ ନ ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବୋ ହେତୁ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ନେୱଦସ୍ସନେନ ନଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବହେତୁକାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ।

୧୦।ଆଚଯଗାମିତ୍ତିକେ କମ୍ମକିଲେସେହି ଆଚିଯତୀତି ଆଚଯୋ। ପଟିସନ୍ଧିଚୁତିଗତିପ୍ପୱତ୍ତାନଂ ଏତଂ ନାମଂ। ତସ୍ସ କାରଣଂ ହୁତ୍ୱା ନିପ୍ଫାଦନକଭାୱେନ ତଂ ଆଚଯଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଯସ୍ସ ୱା ପୱତ୍ତନ୍ତି ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଯଥାୱୁତ୍ତମେୱ ଆଚଯଂ ଗମେନ୍ତୀତିପି ଆଚଯଗାମିନୋ; ସାସୱକୁସଲାକୁସଲାନଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତତୋ ଏୱ ଆଚଯସଙ୍ଖାତା ଚଯା ଅପେତତ୍ତା, ନିବ୍ବାନଂ ଅପେତଂ ଚଯାତି ଅପଚଯୋ। ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତନତୋ ଅପଚଯଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅପଚଯଗାମିନୋ; ଅରିଯମଗ୍ଗାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଅପିଚ ପାକାରଂ ଇଟ୍ଠକୱଡ୍ଢକୀ ୱିଯ ପୱତ୍ତଂ ଆଚିନନ୍ତା ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଆଚଯଗାମିନୋ। ତେନ ଚିତଂ ଚିତଂ ଇଟ୍ଠକଂ ୱିଦ୍ଧଂସଯମାନୋ ପୁରିସୋ ୱିଯ ତଦେୱ ପୱତ୍ତଂ ଅପଚିନନ୍ତା ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅପଚଯଗାମିନୋ। ତତିଯପଦଂ ଉଭଯପଟିକ୍ଖେପେନ ୱୁତ୍ତଂ।

୧୧।ସେକ୍ଖତ୍ତିକେ ତୀସୁ ସିକ୍ଖାସୁ ଜାତାତି ସେକ୍ଖା। ସତ୍ତନ୍ନଂ ସେକ୍ଖାନଂ ଏତେତିପି ସେକ୍ଖା। ଅପରିଯୋସିତସିକ୍ଖତ୍ତା ସଯମେୱ ସିକ୍ଖନ୍ତୀତିପି ସେକ୍ଖା। ଉପରି ସିକ୍ଖିତବ୍ବାଭାୱତୋ ନ ସେକ୍ଖାତି ଅସେକ୍ଖା। ୱୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତା ୱା ସେକ୍ଖାତିପି ଅସେକ୍ଖା। ଅରହତ୍ତଫଲଧମ୍ମାନଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତତିଯପଦଂ ଉଭଯପଟିକ୍ଖେପେନ ୱୁତ୍ତଂ।

୧୨।ପରିତ୍ତତ୍ତିକେ ସମନ୍ତତୋ ଖଣ୍ଡିତତ୍ତା ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ ପରିତ୍ତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି; ‘ପରିତ୍ତଂ ଗୋମଯପିଣ୍ଡ’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୩।୯୬) ୱିଯ। ଇମେପି ଅପ୍ପାନୁଭାୱତାଯ ପରିତ୍ତା ୱିଯାତି ପରିତ୍ତା; କାମାୱଚରଧମ୍ମାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। କିଲେସୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମତ୍ଥତାଯ ୱିପୁଲଫଲତାଯ ଦୀଘସନ୍ତାନତାଯ ଚ ମହନ୍ତଭାୱଂ ଗତା, ମହନ୍ତେହି ୱା ଉଳାରଚ୍ଛନ୍ଦୱୀରିଯଚିତ୍ତପଞ୍ଞେହି ଗତା ପଟିପନ୍ନାତିପି ମହଗ୍ଗତା। ପମାଣକରା ଧମ୍ମା ରାଗାଦଯୋ ପମାଣଂ ନାମ। ଆରମ୍ମଣତୋ ୱା ସମ୍ପଯୋଗତୋ ୱା ନତ୍ଥି ଏତେସଂ ପମାଣଂ, ପମାଣସ୍ସ ଚ ପଟିପକ୍ଖାତି ଅପ୍ପମାଣା।

୧୩।ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତିକେ ପରିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଏତେସନ୍ତି ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା। ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୧୪।ହୀନତ୍ତିକେ ହୀନାତି ଲାମକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା। ହୀନପ୍ପଣୀତାନଂ ମଜ୍ଝେ ଭୱାତି ମଜ୍ଝିମା। ଅୱସେସା ତେଭୂମକା ଧମ୍ମା ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ଅତପ୍ପକଟ୍ଠେନ ଚ ପଣୀତା; ଲୋକୁତ୍ତରା ଧମ୍ମା।

୧୫।ମିଚ୍ଛତ୍ତତ୍ତିକେ ‘ହିତସୁଖାୱହା ମେ ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀ’ତି ଏୱଂ ଆସୀସିତାପି ତଥା ଅଭାୱତୋ, ‘ଅସୁଭାଦୀସୁଯେୱ ସୁଭ’ନ୍ତିଆଦି ୱିପରୀତପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ଚ ମିଚ୍ଛାସଭାୱାତି ମିଚ୍ଛତ୍ତା; ୱିପାକଦାନେ ସତି ଖନ୍ଧଭେଦାନନ୍ତରମେୱ ୱିପାକଦାନତୋ ନିଯତା; ମିଚ୍ଛତ୍ତା ଚ ତେ ନିଯତା ଚାତି ମିଚ୍ଛତ୍ତନିଯତା। ୱୁତ୍ତୱିପରୀତେନ ଅତ୍ଥେନ ସମ୍ମାସଭାୱାତି ସମ୍ମତ୍ତା; ସମ୍ମତ୍ତା ଚ ତେ ନିଯତା ଚ ଅନନ୍ତରମେୱ ଫଲଦାନେନାତି ସମ୍ମତ୍ତନିଯତା। ଉଭଯଥାପି ନ

ନିଯତାତି ଅନିଯତା।

୧୬।ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣତ୍ତିକେ ନିବ୍ବାନଂ ମଗ୍ଗତି, ଗବେସତି, କିଲେସେ ୱା ମାରେନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତୀତି ମଗ୍ଗୋ। ମଗ୍ଗୋ ଆରମ୍ମଣଂ ଏତେସନ୍ତି ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣା। ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋପି ମଗ୍ଗୋ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନ ଏତେସଂ ହେତୂତି ମଗ୍ଗହେତୁକା। ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱା ହେତୂ ମଗ୍ଗେ ୱା ହେତୂତି ମଗ୍ଗହେତୂ। ତେ ଏତେସଂ ହେତୂତିପି ମଗ୍ଗହେତୁକା। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ସଯଂ ମଗ୍ଗୋ ଚେୱ ହେତୁ ଚ। ଇତି ମଗ୍ଗୋ ହେତୁ ଏତେସନ୍ତିପି ମଗ୍ଗହେତୁକା। ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ମଗ୍ଗୋ ଅଧିପତି ଏତେସନ୍ତି ମଗ୍ଗାଧିପତିନୋ।

୧୭।ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତିକେ ଉପ୍ପାଦତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଭଙ୍ଗା ଉଦ୍ଧଂ ପନ୍ନା ଗତା ପୱତ୍ତାତି ଉପ୍ପନ୍ନା। ନ ଉପ୍ପନ୍ନାତି ଅନୁପ୍ପନ୍ନା। ପରିନିଟ୍ଠିତକାରଣେକଦେସତ୍ତା ଅୱସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତୀତି ଉପ୍ପାଦିନୋ।

୧୮।ଅତୀତତ୍ତିକେ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱଂ ଉପ୍ପାଦାଦିକ୍ଖଣଂ ୱା ପତ୍ୱା ଅତିକ୍କନ୍ତାତି ଅତୀତା। ତଦୁଭଯମ୍ପି ନ ଆଗତାତି ଅନାଗତା। ତଂ ତଂ କାରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନାତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା।

୧୯।ଅନନ୍ତରତ୍ତିକେ ଅତୀତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଏତେସନ୍ତି ଅତୀତାରମ୍ମଣା। ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୨୦।ଅଜ୍ଝତ୍ତତ୍ତିକେ ‘ଏୱଂ ପୱତ୍ତମାନା ମଯଂ ଅତ୍ତା’ତି ଗହଣଂ, ‘ଗମିସ୍ସାମା’ତି ଇମିନା ୱିଯ ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଅତ୍ତାନଂ ଅଧିକାରଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତା। ‘ଅଜ୍ଝତ୍ତ’-ସଦ୍ଦୋ ପନାଯଂ ଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତେ ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତେ ଅଜ୍ଝତ୍ତଜ୍ଝତ୍ତେ ୱିସଯଜ୍ଝତ୍ତେତି ଚତୂସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ତେନାନନ୍ଦ, ଭିକ୍ଖୁନା ତସ୍ମିଂଯେୱ ପୁରିମସ୍ମିଂ ସମାଧିନିମିତ୍ତେ ଅଜ୍ଝତ୍ତମେୱ ଚିତ୍ତଂ ସଣ୍ଠପେତବ୍ବଂ’’ (ମ। ନି। ୩।୧୮୮), ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତରତୋ ସମାହିତୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୩୬୨) ହି ଅଯଂ ଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତେ ଦିସ୍ସତି। ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସମ୍ପସାଦନଂ’’ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୨୮; ଧ। ସ। ୧୬୧), ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱା ଧମ୍ମେସୁ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୩) ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତେ। ‘‘ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି ଆଯତନାନୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୩୦୪) ଅଜ୍ଝତ୍ତଜ୍ଝତ୍ତେ। ‘‘ଅଯଂ ଖୋ ପନାନନ୍ଦ, ୱିହାରୋ ତଥାଗତେନ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଯଦିଦଂ ସବ୍ବନିମିତ୍ତାନଂ ଅମନସିକାରା ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସୁଞ୍ଞତଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୧୮୭) ୱିସଯଜ୍ଝତ୍ତେ; ଇସ୍ସରିଯଟ୍ଠାନେତି ଅତ୍ଥୋ। ଫଲସମାପତ୍ତି ହି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଇସ୍ସରିଯଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ଇଧ ପନ ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତେ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତା ପାଟିପୁଗ୍ଗଲିକା ଧମ୍ମା ଅଜ୍ଝତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତତୋ ବାହିରଭୂତା ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧା ୱା ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧା ୱା ବହିଦ୍ଧା ନାମ। ତତିଯପଦଂ ତଦୁଭଯୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ।

୨୧। ଅନନ୍ତରତ୍ତିକୋ ତେଯେୱ ତିପ୍ପକାରେପି ଧମ୍ମେ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତନୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ।

୨୨।ସନିଦସ୍ସନତ୍ତିକେ ଦଟ୍ଠବ୍ବଭାୱସଙ୍ଖାତେନ ସହ ନିଦସ୍ସନେନାତି ସନିଦସ୍ସନା। ପଟିହନନଭାୱସଙ୍ଖାତେନ ସହ ପଟିଘେନାତି ସପ୍ପଟିଘା। ସନିଦସ୍ସନା ଚ ତେ ସପ୍ପଟିଘା ଚାତି ସନିଦସ୍ସନସପ୍ପଟିଘା। ନତ୍ଥି ଏତେସଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ନିଦସ୍ସନନ୍ତି ଅନିଦସ୍ସନା। ଅନିଦସ୍ସନା ଚ ତେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ସପ୍ପଟିଘା ଚାତି ଅନିଦସ୍ସନସପ୍ପଟିଘା। ତତିଯପଦଂ ଉଭଯପଟିକ୍ଖେପେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯଂ ତାୱ ତିକମାତିକାଯ ଅନୁପୁବ୍ବପଦୱଣ୍ଣନା।

ତିକମାତିକାପଦୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁକମାତିକାପଦଵଣ୍ଣନା

୧-୬। ଦୁକମାତିକାଯଂ ପନ ତିକେସୁ ଅନାଗତପଦଵଣ୍ଣନଂଯେଵ କରିସ୍ସାମ। ହେତୁଗୋଚ୍ଛକେ ତାଵ ହେତୁଧମ୍ମାତି ମୂଲଟ୍ଠେନ ହେତୁସଙ୍ଖାତା ଧମ୍ମା। ହେତୂ ଧମ୍ମାତିପି ପାଠୋ। ନହେତୂତି ତେସଂଯେଵ ପଟିକ୍ଖେପଵଚନଂ। ସମ୍ପଯୋଗତୋ ପଵତ୍ତେନ ସହ ହେତୁନାତି ସହେତୁକା। ତଥେଵ ପଵତ୍ତୋ ନତ୍ଥି ଏତେସଂ ହେତୂତି ଅହେତୁକା। ଏକୁପ୍ପାଦାଦିତାଯ ହେତୁନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତା। ହେତୁନା ଵିପ୍ପଯୁତ୍ତାତି ହେତୁଵିପ୍ପଯୁତ୍ତା। ଇମେସଂ ଦ୍ଵିନ୍ନମ୍ପି ଦୁକାନଂ କିଞ୍ଚାପି ଅତ୍ଥତୋ ନାନତ୍ତଂ ନତ୍ଥି, ଦେସନାଵିଲାସେନ ପନ ତଥା ବୁଜ୍ଝନ୍ତାନଂ ଵା ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯଵସେନ ଵୁତ୍ତା। ତତୋ ପରଂ ପଠମଦୁକଂ ଦୁତିଯତତିଯେହି ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜେତ୍ଵା ତେସଂ ‘ହେତୂ ନ ହେତୂ’ତିଆଦୀନଂ ପଦାନଂ ଵସେନ ଯଥାସମ୍ଭଵତୋ ଅପରେପି ତଯୋ ଦୁକା ଵୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଯଥେଵ ‘ହେତୂ ଚେଵ ଧମ୍ମା ସହେତୁକା ଚା’ତି ଏତଂ ସମ୍ଭଵତି, ତଥା ‘ହେତୂ ଚେଵ ଧମ୍ମା ଅହେତୁକା ଚା’ତି ଇଦମ୍ପି। ଯଥା ଚ ‘ସହେତୁକା ଚେଵ ଧମ୍ମା ନ ଚ ହେତୂ’ତି ଏତଂ ସମ୍ଭଵତି, ତଥା ‘ଅହେତୁକା ଚେଵ ଧମ୍ମା ନ ଚ ହେତୂ’ତି ଇଦମ୍ପି। ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତଦୁକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜନାଯପି ଏସେଵ ନଯୋ।

ତତ୍ର ଯଦେତଂ ‘ନ ହେତୂ ଧମ୍ମା ସହେତୁକାପି ଅହେତୁକାପୀ’ତି ସିଦ୍ଧେ, ‘ନ ହେତୂ ଖୋ ପନ ଧମ୍ମା’ତି ଅତିରିତ୍ତଂ ‘ଖୋ ପନା’ତି ପଦଂ ଵୁତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ଵସେନ ଅଯଂ ଅତିରେକତ୍ଥୋ ସଙ୍ଗହିତୋତି ଵେଦିତବ୍ବୋ। କଥଂ? ନ କେଵଲଂ ‘ନ ହେତୁ ଧମ୍ମା ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞେପି ନ ଚ ସହେତୁକାପି ଅହେତୁକାପି ଇଚ୍ଚେଵ, ଅଥ ଖୋ ଅଞ୍ଞଥାପୀତି। ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଥେଵ ହି ‘ନ ହେତୂ ଧମ୍ମା ସହେତୁକାପି ଅହେତୁକାପି’, ଏଵଂ ‘ହେତୂ ଧମ୍ମା ସହେତୁକାପି ଅହେତୁକାପି’। ଯଥା ଚ ‘ନ ହେତୂ ଧମ୍ମା ସହେତୁକାପି ଅହେତୁକାପି’, ଏଵଂ ‘ନ ହେତୂ ଧମ୍ମା ହେତୁସମ୍ପଯୁତ୍ତାପି ହେତୁଵିପ୍ପଯୁତ୍ତାପୀ’ତି।

୭-୧୩।ଚୂଳଅନ୍ତରଦୁକେସୁ ଅତ୍ତନୋ ନିପ୍ଫାଦକେନ ସହ ପଚ୍ଚଯେନାତି ସପ୍ପଚ୍ଚଯା। ନତ୍ଥି ଏତେସଂ ଉପ୍ପାଦେ ଵା ଠିତିଯଂ ଵା ପଚ୍ଚଯୋତି ଅପ୍ପଚ୍ଚଯା। ପଚ୍ଚଯେହି ସମାଗନ୍ତ୍ଵା କତାତି ସଙ୍ଖତା। ନ ସଙ୍ଖତାତି ଅସଙ୍ଖତା। ଅଵିନିବ୍ଭୋଗଵସେନ ରୂପଂ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ରୂପିନୋ। ତଥାଵିଧଂ ନତ୍ଥି ଏତେସଂ ରୂପନ୍ତି ଅରୂପିନୋ। ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ ଵା ରୂପଂ; ତଂ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ରୂପିନୋ। ନ ରୂପିନୋ ଅରୂପିନୋ। ଲୋକିଯା ଧମ୍ମାତି ଲୋକୋ ଵୁଚ୍ଚତି ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଵଟ୍ଟଂ; ତସ୍ମିଂ ପରିଯାପନ୍ନଭାଵେନ ଲୋକେ ନିଯୁତ୍ତାତି ଲୋକିଯା। ତତୋ ଉତ୍ତିଣ୍ଣାତି ଉତ୍ତରା; ଲୋକେ ଅପରିଯାପନ୍ନଭାଵେନ ଲୋକତୋ ଉତ୍ତରାତି ଲୋକୁତ୍ତରା। କେନଚି ଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟାତି ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁ କେନଚି ଏକେନ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣେନ ଵା ସୋତଵିଞ୍ଞାଣେନ ଵା ଵିଜାନିତବ୍ବା। କେନଚି ନ ଵିଞ୍ଞେଯ୍ୟାତି ତେନେଵ ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣେନ ଵା ସୋତଵିଞ୍ଞାଣେନ ଵା ନ ଵିଜାନିତବ୍ବା। ଏଵଂ ସନ୍ତେ ଦ୍ଵିନ୍ନମ୍ପି ପଦାନଂ ଅତ୍ଥନାନତ୍ତତୋ ଦୁକୋ ହୋତି।

୧୪-୧୯।ଆସଵଗୋଚ୍ଛକେ ଆସଵନ୍ତୀତି ଆସଵା। ଚକ୍ଖୁତୋପି…ପେ… ମନତୋପି ସନ୍ଦନ୍ତି ପଵତ୍ତନ୍ତୀତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଧମ୍ମତୋ ଯାଵ ଗୋତ୍ରଭୁଂ, ଓକାସତୋ ଯାଵ ଭଵଗ୍ଗଂ ସଵନ୍ତୀତି ଵା ଆସଵା। ଏତେ ଧମ୍ମେ ଏତଞ୍ଚ ଓକାସଂ ଅନ୍ତୋକରିତ୍ଵା ପଵତ୍ତନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନ୍ତୋକରଣତ୍ଥୋ ହି ଅଯଂ ‘ଆ’କାରୋ। ଚିରପାରିଵାସିଯଟ୍ଠେନ ମଦିରାଦଯୋ ଆସଵା। ଆସଵା ଵିଯାତିପି ଆସଵା। ଲୋକସ୍ମିଞ୍ହି ଚିରପାରିଵାସିକା ମଦିରାଦଯୋ ଆସଵାତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଯଦି ଚ ଚିରପାରିଵାସିଯଟ୍ଠେନ ଆସଵା, ଏତେଯେଵ ଭଵିତୁମରହନ୍ତି। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘ପୁରିମା, ଭିକ୍ଖଵେ, କୋଟି ନ ପଞ୍ଞାଯତି ଅଵିଜ୍ଜାଯ, ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ଅଵିଜ୍ଜା ନାହୋସୀ’’ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୧୦।୬୧)। ଆଯତଂ ଵା ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ସଵନ୍ତି ପସଵନ୍ତୀତିପି ଆସଵା। ତତୋ ଅଞ୍ଞେ ନୋ ଆସଵା ନାମ। ଅତ୍ତାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ଵା ପଵତ୍ତେହି ସହ ଆସଵେହୀତି ସାସଵା। ଏଵଂ ପଵତ୍ତମାନା ନତ୍ଥି ଏତେସଂ ଆସଵାତି ଅନାସଵା। ସେସଂ ହେତୁଗୋଚ୍ଛକେ ଵୁତ୍ତନଯେନ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ପନ ଵିସେସୋ – ଯଥା ତତ୍ଥ ‘ନ ହେତୂ ଖୋ ପନ ଧମ୍ମା ସହେତୁକାପି ଅହେତୁକାପୀତି ଅଯଂ ଓସାନଦୁକୋ ପଠମଦୁକସ୍ସ ଦୁତିଯପଦଂ ଆଦିମ୍ହି ଠପେତ୍ଵା ଵୁତ୍ତୋ, ଏଵଂ ଇଧ ‘ନୋ ଆସଵା ଖୋ ପନ ଧମ୍ମା ସାସଵାପି ଅନାସଵାପୀ’ତି ନ ଵୁତ୍ତୋ। କିଞ୍ଚାପି ନ ଵୁତ୍ତୋ, ଅଥ ଖୋ ଅଯଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞୋ ଚ ଭେଦୋ ତତ୍ଥ ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

୨୦-୨୫।ସଂଯୋଜନଗୋଚ୍ଛକେ ଯସ୍ସ ସଂଵିଜ୍ଜନ୍ତି, ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଵଟ୍ଟସ୍ମିଂ ସଂଯୋଜେନ୍ତି ବନ୍ଧନ୍ତୀତି ସଂଯୋଜନା। ତତୋ ଅଞ୍ଞେ ନୋ ସଂଯୋଜନା ନାମ। ଆରମ୍ମଣଭାଵଂ ଉପଗନ୍ତ୍ଵା ସଂଯୋଜନସମ୍ବନ୍ଧନେ ସଂଯୋଜନାନଂ ହିତାତି ସଂଯୋଜନିଯା। ସଂଯୋଜନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯଭୂତାନଂ ଏତଂ ଅଧିଵଚନଂ। ନ ସଂଯୋଜନିଯା ଅସଂଯୋଜନିଯା। ସେସଂ ହେତୁଗୋଚ୍ଛକେ ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

୨୬-୩୧।ଗନ୍ଥଗୋଚ୍ଛକେ ଯସ୍ସ ସଂଵିଜ୍ଜନ୍ତି ତଂ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିଵସେନ ଵଟ୍ଟସ୍ମିଂ ଗନ୍ଥେନ୍ତି ଘଟେନ୍ତୀତି ଗନ୍ଥା। ତତୋ ଅଞ୍ଞେ ନୋ ଗନ୍ଥା। ଆରମ୍ମଣକରଣଵସେନ ଗନ୍ଥେହି ଗନ୍ଥିତବ୍ବାତି ଗନ୍ଥନିଯା। ସେସଂ ହେତୁଗୋଚ୍ଛକେ ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଯଥା ଚ ଇଧ, ଏଵଂ ଇତୋ ପରେସୁପି ଵୁତ୍ତାଵସେସଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବଂ।

୩୨-୩୭। ଓଘଗୋଚ୍ଛକେ ଯସ୍ସ ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି ତଂ ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂଯେୱ ଓହନନ୍ତି ଓସୀଦାପେନ୍ତୀତି ଓଘା। ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଅତିକ୍କମନୀଯତୋ ଓଘେହି ଅତିକ୍କମିତବ୍ବାତି ଓଘନିଯା। ଓଘାନଂ ଆରମ୍ମଣଧମ୍ମା ଏୱ ୱେଦିତବ୍ବା।

୩୮-୪୩। ଯୋଗଗୋଚ୍ଛକେ ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ଯୋଜେନ୍ତୀତି ଯୋଗା। ଯୋଗନିଯା ଓଘନିଯା ୱିଯ ୱେଦିତବ୍ବା।

୪୪-୪୯। ନୀୱରଣଗୋଚ୍ଛକେ ଚିତ୍ତଂ ନୀୱରନ୍ତି ପରିଯୋନନ୍ଧନ୍ତୀତି ନୀୱରଣା। ନୀୱରଣିଯା ସଂଯୋଜନିଯା ୱିଯ ୱେଦିତବ୍ବା।

୫୦-୫୪। ପରାମାସଗୋଚ୍ଛକେ ଧମ୍ମାନଂ ଯଥାଭୂତଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିଆକାରଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା 'ନିଚ୍ଚ'ନ୍ତି ଆଦିୱସେନ ପୱତ୍ତମାନା ପରତୋ ଆମସନ୍ତୀତି ପରାମାସା। ପରାମାସେହି ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ପରାମଟ୍ଠତ୍ତା ପରାମଟ୍ଠା।

୫୫-୬୮। ମହନ୍ତରଦୁକେସୁ ଆରମ୍ମଣଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ସହ ଆରମ୍ମଣେନାତି ସାରମ୍ମଣା। ନତ୍ଥି ଏତେସଂ ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ଅନାରମ୍ମଣା। ଚିନ୍ତନଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତା, ୱିଚିତ୍ତଟ୍ଠେନ ୱା ଚିତ୍ତା। ଅୱିପ୍ପଯୋଗୱସେନ ଚେତସି ନିଯୁତ୍ତାତି ଚେତସିକା। ନିରନ୍ତରଭାୱୂପଗମନତାଯ, ଉପ୍ପାଦତୋ ଯାୱ ଭଙ୍ଗା, ଚିତ୍ତେନ ସଂସଟ୍ଠାତି ଚିତ୍ତସଂସଟ୍ଠା। ଏକତୋ ୱତ୍ତମାନାପି ନିରନ୍ତରଭାୱଂ ଅନୁପଗମନତାଯ ଚିତ୍ତେନ ୱିସଂସଟ୍ଠାତି ଚିତ୍ତୱିସଂସଟ୍ଠା। ସମୁଟ୍ଠହନ୍ତି ଏତେନାତି ସମୁଟ୍ଠାନଂ। ଚିତ୍ତଂ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଏତେସନ୍ତି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା। ସହ ଭୱନ୍ତୀତି ସହଭୁନୋ। ଚିତ୍ତେନ ସହଭୁନୋ ଚିତ୍ତସହଭୁନୋ। ଅନୁପରିୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅନୁପରିୱତ୍ତିନୋ। କିଂ ଅନୁପରିୱତ୍ତନ୍ତି? ଚିତ୍ତଂ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନୁପରିୱତ୍ତିନୋ ଚିତ୍ତାନୁପରିୱତ୍ତିନୋ। ଚିତ୍ତସଂସଟ୍ଠା ଚ ତେ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ଚାତି ଚିତ୍ତସଂସଟ୍ଠସମୁଟ୍ଠାନା। ଚିତ୍ତସଂସଟ୍ଠା ଚ ତେ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ଚ ଚିତ୍ତସହଭୁନୋ ଏୱ ଚାତି ଚିତ୍ତସଂସଟ୍ଠସମୁଟ୍ଠାନସହଭୁନୋ। ଚିତ୍ତସଂସଟ୍ଠା ଚ ତେ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ଚ ଚିତ୍ତାନୁପରିୱତ୍ତିନୋ ଏୱ ଚାତି ଚିତ୍ତସଂସଟ୍ଠସମୁଟ୍ଠାନାନୁପରିୱତ୍ତିନୋ। ସେସାନି ସବ୍ବପଦାନି ୱୁତ୍ତପଦାନଂ ପଟିକ୍ଖେପୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଅଜ୍ଝତ୍ତଜ୍ଝତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ଅଜ୍ଝତ୍ତତ୍ତିକେ ୱୁତ୍ତୱସେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତାୱ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକା। ତତୋ ବହିଭୂତାତି ବାହିରା। ଉପାଦିଯନ୍ତେୱ ଭୂତାନି, ନ ଭୂତାନି ୱିଯ ଉପାଦିଯନ୍ତୀତି ଉପାଦା। ନ ଉପାଦିଯନ୍ତେୱାତି ନୋଉପାଦା।

୬୯-୭୪। ଉପାଦାନଗୋଚ୍ଛକେ ଭୁସଂ ଆଦିଯନ୍ତୀତି ଉପାଦାନା; ଦଳ୍ହଗ୍ଗାହଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତତୋ ଅଞ୍ଞେ ନୋଉପାଦାନା।

୭୫-୮୨। କିଲେସଗୋଚ୍ଛକେ ସଂକିଲିଟ୍ଠତ୍ତିକେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୮୩-୧୦୦। ପିଟ୍ଠିଦୁକେସୁ କାମେ ଅୱଚରନ୍ତୀତି କାମାୱଚରା ରୂପେ ଅୱଚରନ୍ତୀତି ରୂପାୱଚରା। ଅରୂପେ ଅୱଚରନ୍ତୀତି ଅରୂପାୱଚରା। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ। ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ପରତୋ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି। ତେଭୂମକୱଟ୍ଟେ ପରିଯାପନ୍ନା ଅନ୍ତୋଗଧାତି ପରିଯାପନ୍ନା। ତସ୍ମିଂ ନ ପରିଯାପନ୍ନାତି ଅପରିଯାପନ୍ନା। ୱଟ୍ଟମୂଲଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତା ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ୱଟ୍ଟତୋ ନିଯ୍ୟନ୍ତୀତି ନିଯ୍ୟାନିକା। ଇମିନା ଲକ୍ଖଣେନ ନ ନିଯ୍ୟନ୍ତୀତି ଅନିଯ୍ୟାନିକା। ଚୁତିଯା ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱା ପୱତ୍ତିଯା ଅନନ୍ତରଂ ଫଲଦାନେ ନିଯତତ୍ତା ନିଯତା। ତଥା ଅନିଯତତ୍ତା ଅନିଯତା। ଅଞ୍ଞେ ଧମ୍ମେ ଉତ୍ତରନ୍ତି ପଜହନ୍ତୀତି ଉତ୍ତରା। ଅତ୍ତାନଂ ଉତ୍ତରିତୁଂ ସମତ୍ଥେହି ସହ ଉତ୍ତରେହୀତି ସୌତ୍ତରା। ନତ୍ଥି ଏତେସଂ ଉତ୍ତରାତି ଅନୁତ୍ତରା। ରଣନ୍ତି ଏତେହୀତି ରଣା; ଯେହି ଅଭିଭୂତା ସତ୍ତା ନାନପ୍ପକାରେନ କନ୍ଦନ୍ତି ପରିଦେୱନ୍ତି, ତେସଂ ରାଗାଦୀନଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସମ୍ପଯୋଗୱସେନ ପହାନେକଟ୍ଠତାୱସେନ ଚ ସହ ରଣେହୀତି ସରଣା। ତେନାକାରେନ ନତ୍ଥି ଏତେସଂ ରଣାତି ଅରଣା।

ସୁତ୍ତନ୍ତିକଦୁକମାତିକାପଦୱଣ୍ଣନା

୧୦୧-୧୦୮। ସୁତ୍ତନ୍ତିକଦୁକେସୁ ସମ୍ପଯୋଗୱସେନ ୱିଜ୍ଜଂ ଭଜନ୍ତୀତି ୱିଜ୍ଜାଭାଗିନୋ; ୱିଜ୍ଜାଭାଗେ ୱିଜ୍ଜାକୋଟ୍ଠାସେ ୱତ୍ତନ୍ତୀତିପି ୱିଜ୍ଜାଭାଗିନୋ। ତତ୍ଥ ୱିପସ୍ସନାଞ୍ଚାଣଂ, ମନୋମଯିଦ୍ଧି, ଛ ଅଭିଞ୍ଞାତି ଅଟ୍ଠ ୱିଜ୍ଜା। ପୁରିମେନ ଅତ୍ଥେନ ତାହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାପି ୱିଜ୍ଜାଭାଗିନୋ। ପଚ୍ଛିମେନ ଅତ୍ଥେନ ତାସୁ ଯା କାଚି ଏକା ୱିଜ୍ଜା ୱିଜ୍ଜା। ସେସା ୱିଜ୍ଜାଭାଗିନୋତି। ଏୱଂ ୱିଜ୍ଜାପି ୱିଜ୍ଜାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାପି ୱିଜ୍ଜାଭାଗିନୋତ୍ୱେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ଇଧ ପନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାୱ ଅଧିପ୍ପେତା। ସମ୍ପଯୋଗୱସେନେୱ ଅୱିଜ୍ଜଂ ଭଜନ୍ତୀତି ଅୱିଜ୍ଜାଭାଗିନୋ। ଅୱିଜ୍ଜାଭାଗେ ଅୱିଜ୍ଜାକୋଟ୍ଠାସେ ୱତ୍ତନ୍ତୀତିପି ଅୱିଜ୍ଜାଭାଗିନୋ। ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖପଟିଚ୍ଛାଦକଂ ତମୋ ସମୁଦଯାଦିପଟିଚ୍ଛାଦକନ୍ତି ଚତସ୍ସୋ ଅୱିଜ୍ଜା। ପୁରିମନଯେନେୱ ତାହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାପି ଅୱିଜ୍ଜାଭାଗିନୋ। ତାସୁ ଯା କାଚି ଏକା ଅୱିଜ୍ଜା ଅୱିଜ୍ଜା। ସେସା ଅୱିଜ୍ଜାଭାଗିନୋତି। ଏୱଂ ଅୱିଜ୍ଜାପି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାପି ଅୱିଜ୍ଜାଭାଗିନୋତ୍ୱେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ଇଧ ପନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାୱ ଅଧିପ୍ପେତା।

ପୁନ ଅନଜ୍ଝୋତ୍ଥରଣଭାୱେନ କିଲେସନ୍ଧକାରଂ ୱିଦ୍ଧଂସେତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାୟ ୱିଜ୍ଜୁ ଉପମା ଏତେସନ୍ତି ୱିଜ୍ଜୂପମା। ନିସ୍ସେସଂ ୱିଦ୍ଧଂସନସମତ୍ଥତାୟ ୱଜିରଂ ଉପମା ଏତେସନ୍ତି ୱଜିରୂପମା। ବାଲେସୁ ଠିତତ୍ତା ଯସ୍ମ ଠିତା ତଦୁପଚାରେନ ବାଲା। ପଣ୍ଡିତେସୁ ଠିତତ୍ତା ପଣ୍ଡିତା। ବାଲକରତ୍ତା ୱା ବାଲା, ପଣ୍ଡିତକରତ୍ତା ପଣ୍ଡିତା। କଣ୍ହାତି କାଳଅକା, ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅପଭସ୍ସରଭାୱକରଣା। ସୁକ୍କାତି ଓଦାତା , ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଭସ୍ସରଭାୱକରଣା। କଣ୍ହାଭିଜାତିହେତୁତୋ ୱା କଣ୍ହା; ସୁକ୍କାଭିଜାତିହେତୁତୋ ସୁକ୍କା। ଇଧ ଚେୱ ସମ୍ପରାୟେ ଚ ତପେନ୍ତୀତି ତପନୀୟା। ନ ତପନୀୟା ଅତପନୀୟା।

ଅଧିୱଚନଦୁକାଦୟୋ ତୟୋ ଅତ୍ଥତୋ ନିନ୍ନାନାକରଣା; ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱେତ୍ଥ ନାନଂ। ସିରିୱଡ୍ଢକୋ ଧନୱଡ୍ଢକୋତି ଆଦୟୋ ହି ୱଚନମତ୍ତମେୱ ଅଧିକାରଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତା ଅଧିୱଚନା ନାମ। ଅଧିୱଚନାନଂ ପଥା ଅଧିୱଚନପଥା। ''ଅଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତସ୍ମା ସଙ୍ଖାରା''ତି (ସଂ। ନି। ୩।୭୯) ଏୱଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ସହେତୁକଂ କତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନା ଅଭିଲାପା ନିରୁତ୍ତି ନାମ। ନିରୁତ୍ତୀନଂ ପଥା ନିରୁତ୍ତିପଥା। ତକ୍କୋ ୱିତକ୍କୋ ସଙ୍କପ୍ପୋତି (ଧ। ସ। ୭) ଏୱଂ ତେନ ତେନ ପକାରେନ ଞାପନତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ପଞ୍ଞତ୍ତୀନଂ ପଥା ପଞ୍ଞତ୍ତିପଥା। ଏତ୍ଥ ଚ ଏକଂ ଦୁକଂ ୱତ୍ୱାପି ଇତରେସଂ ୱଚନେ ପୟୋଜନଂ ହେଟ୍ଠାଗୋଚ୍ଛକେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୧୦୯-୧୧୮।ନାମରୂପଦୁକେ ନାମକରଣଟ୍ଠେନ ନମନଟ୍ଠେନ ନାମନଟ୍ଠେନ ଚ ନାମଂ। ରୁପ୍ପନଟ୍ଠେନ ରୂପଂ। ଅୟମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ। ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡେ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି। ଅୱିଜ୍ଜାତି ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞାଣଂ। ଭୱତଣ୍ହାତି ଭୱପତ୍ଥନା। ଭୱଦିଟ୍ଠୀତି ଭୱୋ ୱୁଚ୍ଚତି ସସ୍ସତଂ; ସସ୍ସତୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଦିଟ୍ଠି। ୱିଭୱଦିଟ୍ଠୀତି ୱିଭୱୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଉଚ୍ଛେଦଂ; ଉଚ୍ଛେଦୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଦିଟ୍ଠି। ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚାତି ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି। ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜିସ୍ସତୀତି ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି। ଅନ୍ତୱାତି ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି ଅନ୍ତୱାଦିଟ୍ଠି। ଅନନ୍ତୱାତି ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି ଅନନ୍ତୱାଦିଟ୍ଠି। ପୁବ୍ବନ୍ତଂ ଅନୁଗତା ଦିଟ୍ଠି ପୁବ୍ବନ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠି। ଅପରନ୍ତଂ ଅନୁଗତା ଦିଟ୍ଠି ଅପରନ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠି। ଅହିରିକନ୍ତି ଯଂ ନ ହିରିୟତି ହିରିୟିତବ୍ବେନାତି (ଧ। ସ। ୩୮୭) ଏୱଂ ୱିତ୍ଥାରିତା ନିଲ୍ଲଜ୍ଜତା। ଅନୋତ୍ତପ୍ପନ୍ତି ଯଂ ନ ଓତ୍ତପ୍ପତି ଓତ୍ତପ୍ପିତବ୍ବେନାତି ଏୱଂ ୱିତ୍ଥାରିତୋ ଅଭାୟନକଆକାରୋ। ହିରିୟନା ହିରୀ, ଓତ୍ତପ୍ପନା ଓତ୍ତପ୍ପଂ। ଦୋୱଚସ୍ସତାଦୀସୁ ଦୁକ୍ଖଂ ୱଚୋ ଏତସ୍ମିଂ ୱିପ୍ପଟିକୂଲଗାହିମ୍ହି ୱିପଚ୍ଚନୀକସାତେ ଅନାଦରେ ପୁଗ୍ଗଲେତି ଦୁବ୍ବଚୋ। ତସ୍ସ କମ୍ମଂ ଦୋୱଚସ୍ସଂ। ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଦୋୱଚସ୍ସତା। ପାପା ଅସ୍ସଦ୍ଧାଦୟୋ ପୁଗ୍ଗଲା ଏତସ୍ସ ମିତ୍ତାତି ପାପମିତ୍ତୋ; ତସ୍ସ ଭାୱୋ ପାପମିତ୍ତତା। ସୋୱଚସ୍ସତା ଚ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା ଚ ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବା।

୧୧୯-୧୨୩। 'ପଞ୍ଚପି ଆପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧା ଆପତ୍ତିଯୋ, ସତ୍ତପି ଆପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧା ଆପତ୍ତିଯୋ'ତି (ଧ। ସ। ୧୩୩୬) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାସୁ ଆପତ୍ତୀସୁ କୁସଲଭାୱୋ ଆପତ୍ତିକୁସଲତା। ତାହି ଆପତ୍ତୀହି ୱୁଟ୍ଠାନେ କୁସଲଭାୱୋ ଆପତ୍ତିୱୁଟ୍ଠାନକୁସଲତା। ସମାପତ୍ତୀସୁ କୁସଲଭାୱୋ ସମାପତ୍ତିକୁସଲତା। ସମାପତ୍ତୀନଂ ଅପ୍ପନାପରିଚ୍ଛେଦପଞ୍ଞାୟେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସମାପତ୍ତୀହି ୱୁଟ୍ଠାନେ କୁସଲଭାୱୋ ସମାପତ୍ତିୱୁଟ୍ଠାନକୁସଲତା। ଅଟ୍ଠାରସସୁ ଧାତୂସୁ କୁସଲଭାୱୋ ଧାତୁକୁସଲତା। ତାସଂୟେୱ ଧାତୂନଂ ମନସିକାରେ କୁସଲଭାୱୋ ମନସିକାରକୁସଲତା। ଚକ୍ଖାୟତନାଦୀସୁ କୁସଲଭାୱୋ ଆୟତନକୁସଲତା। ଦ୍ୱାଦସଙ୍ଗେ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେ କୁସଲଭାୱୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକୁସଲତା। ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଠାନେ କୁସଲଭାୱୋ ଠାନକୁସଲତା। ଠାନନ୍ତି କାରଣଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମିଞ୍ହି ତଦାୟତ୍ତୱୁତ୍ତିତାୟ ଫଲଂ ତିଟ୍ଠତି ନାମ, ତସ୍ମା ଠାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଠାନେ କୁସଲଭାୱୋ ଅଟ୍ଠାନକୁସଲତା।

୧୨୪-୧୩୪। ଉଜୁଭାୱୋ ଅଜ୍ଜୱୋ। ମୁଦୁଭାୱୋ ମଦ୍ଦୱୋ। ଅଧିୱାସନସଙ୍ଖାତୋ ଖମନଭାୱୋ ଖନ୍ତି। ସୁରତସ୍ସ ଭାୱୋ ସୋରଚ୍ଚଂ। ସମ୍ମୋଦକମୁଦୁଭାୱସଙ୍ଖାତୋ ସଖିଲଭାୱୋ ସାଖଲ୍ୟଂ। ଯଥା ପରେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅତ୍ତନୋ ଛିଦ୍ଦଂ ନ ହୋତି ଏୱଂ ଧମ୍ମାମିସେହି ପଟିସନ୍ଥରଣଂ ପଟିସନ୍ଥାରୋ। ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରଭେଦସଙ୍ଖାତୋ ମନଚ୍ଛଟ୍ଠେସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ଅଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରଭାୱୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ଅଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତା। ପଟିଗ୍ଗହଣପରିଭୋଗୱସେନ ଭୋଜନେ ମତ୍ତଂ ଅଜାନନଭାୱୋ ଭୋଜନେ ଅମତ୍ତଞ୍ଞୁତା। ଅନନ୍ତରଦୁକୋ ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସତିୱିପ୍ପୱାସସଙ୍ଖାତୋ ମୁଟ୍ଠସ୍ସତିଭାୱୋ ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚଂ। ଅସମ୍ପଜାନଭାୱୋ ଅସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ସରତୀତି ସତି। ସମ୍ପଜାନାତୀତି ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାନେ ଅକମ୍ପନଟ୍ଠେନ ପଟିସଙ୍ଖାନସଙ୍ଖାତଂ ବଲଂ ପଟିସଙ୍ଖାନବଲଂ। ୱୀରିୟସୀସେନ ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ଭାୱେନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ବଲଂ ଭାୱନାବଲଂ। ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେ ସମେତୀତି ସମଥୋ। ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ୱିୱିଧେନ ଆକାରେନ ପସ୍ସତୀତି ୱିପସ୍ସନା। ସମଥୋୱ ତଂ ଆକାରଂ ଗହେତ୍ୱା ପୁନ ପୱତ୍ତେତବ୍ବସ୍ସ ସମଥସ୍ସ ନିମିତ୍ତୱସେନ ସମଥନିମିତ୍ତଂ। ପଗ୍ଗାହନିମିତ୍ତେପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ପଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ପଗ୍ଗାହୋ। ନ ୱିକ୍ଖିପତୀତି ଅୱିକ୍ଖେପୋ।

୧୩୫-୧୪୨। ସୀଲୱିନାସିକା ଅସଂୱରସଙ୍ଖାତା ସୀଲସ୍ସ ୱିପତ୍ତି ସୀଲୱିପତ୍ତି। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୱିନାସିକା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତା ଦିଟ୍ଠିଯା ୱିପତ୍ତି ଦିଟ୍ଠିୱିପତ୍ତି। ସୋରଚ୍ଚମେୱ ସୀଲସ୍ସ ସମ୍ପାଦନତୋ ସୀଲପରିପୂରଣତୋ ସୀଲସ୍ସ ସମ୍ପଦାତି ସୀଲସମ୍ପଦା। ଦିଟ୍ଠିପାରିପୂରିଭୂତଂ ଞାଣଂ ଦିଟ୍ଠିଯା ସମ୍ପଦାତି ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଦା। ୱିସୁଦ୍ଧିଭାୱଂ ସମ୍ପତ୍ତା ସୀଲସଙ୍ଖାତା ସୀଲସ୍ସ ୱିସୁଦ୍ଧି, ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧି। ନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ୱିସୁଦ୍ଧିଂ ପାପେତୁଂ ସମତ୍ଥା, ଦସ୍ସନସଙ୍ଖାତା, ଦିଟ୍ଠିଯା ୱିସୁଦ୍ଧି ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧି। ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧି ଖୋ ପନ ଯଥାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ଚ ପଧାନନ୍ତି କମ୍ମସ୍ସକତଞ୍ଞାଣାଦିସଙ୍ଖାତା ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧି ଚେୱ ଯଥାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ଚ ଅନୁରୂପଦିଟ୍ଠିସ୍ସ

କଲ୍ଯାଣଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତମେୱ ପଧାନଂ। ସଂୱେଗୋତି ଜାତିଆଦୀନି ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନଭଯସଙ୍ଖାତଂ ସଂୱିଜ୍ଜନଂ। ସଂୱେଜନିଯଟ୍ଠାନନ୍ତି ସଂୱେଗଜନକଂ ଜାତିଆଦିକାରଣଂ। ସଂୱିଗ୍ଗସ୍ସ ଚ ଯୋନିସୋପଧାନନ୍ତି ଏୱଂ ସଂୱେଗଜାତସ୍ସ ଉପାଯପଧାନଂ। ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିତା ଚ କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୂତି କୁସଲଧମ୍ମପୂରଣେ ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିଭାୱୋ। ଅପ୍ପଟିୱାନିତା ଚ ପଧାନସ୍ମିନ୍ତି ଅରହତ୍ତଂ ଅପତ୍ୱା ପଧାନସ୍ମିଂ ଅନିୱତ୍ତନତା ଅନୋସକ୍କନତା। ୱିଜାନନତୋ ୱିଜ୍ଜା। ୱିମୁଚ୍ଚନତୋ ୱିମୁତ୍ତି। ଖଯେ ଞାଣନ୍ତି କିଲେସକ୍ଖଯକରେ ଅରିଯମଗ୍ଗେ ଞାଣଂ। ଅନୁପ୍ପାଦେ ଞାଣନ୍ତି ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଅନୁପ୍ପାଦଭୂତେ ତଂତଂମଗ୍ଗୱଜ୍ଝକିଲେସାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦପରିଯୋସାନେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଅରିଯଫଲେ ଞାଣଂ। ଅଯଂ ମାତିକାଯ ଅନୁପୁବ୍ବପଦୱଣ୍ଣନା।

ଦୁକମାତିକାପଦୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

କାମାଵଚରକୁସଲପଦଭାଜନୀଯଂ

୧। ଇଦାନି ଯଥାନିକ୍ଖିତ୍ତାଯ ମାତିକାଯ ସଙ୍ଗହିତେ ଧମ୍ମେ ପଭେଦତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲାତି ଇଦଂ ପଦଭାଜନୀଯଂ ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଯଦେତଂ ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ କାମାଵଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀତି ପଠମଂ କାମାଵଚରକୁସଲଂ ଦସ୍ସିତଂ, ତସ୍ସ ତାଵ ନିଦ୍ଦେସେ ଧମ୍ମଵଵତ୍ଥାନଵାରୋ ସଙ୍ଗହଵାରୋ ସୁଞ୍ଞତଵାରୋତି ତଯୋ ମହାଵାରା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଧମ୍ମଵଵତ୍ଥାନଵାରୋ ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସଵସେନ ଦ୍ଵିଧା ଠିତୋ। ତେସୁ ଉଦ୍ଦେସଵାରସ୍ସ ପୁଚ୍ଛା, ସମଯନିଦ୍ଦେସୋ, ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସୋ, ଅପ୍ପନାତି ଚତ୍ତାରୋ ପରିଚ୍ଛେଦା। ତେସୁ 'କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା'ତି ଅଯଂ ପୁଚ୍ଛା ନାମ। 'ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ କାମାଵଚରଂ…ପେ… ତସ୍ମିଂ ସମଯେ'ତି ଅଯଂ ସମଯନିଦ୍ଦେସୋ ନାମ। 'ଫସ୍ସୋ ହୋତି…ପେ… ଅଵିକ୍ଖେପୋ ହୋତୀ'ତି ଅଯଂ ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସୋ ନାମ। 'ଯେ ଵା ପନ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଅଞ୍ଞେପି ଅତ୍ଥି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା ଅରୂପିନୋ ଧମ୍ମା ଇମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା'ତି ଅଯଂ ଅପ୍ପନା ନାମ।

ଏଵଂ ଚତୂହି ପରିଚ୍ଛେଦେହି ଠିତସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସଵାରସ୍ସ ଯ୍ଵାଯଂ ପଠମୋ ପୁଚ୍ଛାପରିଚ୍ଛେଦୋ, ତତ୍ଥ 'କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା'ତି ଅଯଂ କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛା। ପଞ୍ଚଵିଧାହି ପୁଚ୍ଛା – ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନାପୁଚ୍ଛା, ଦିଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନାପୁଚ୍ଛା, ଵିମତିଚ୍ଛେଦନାପୁଚ୍ଛା, ଅନୁମତିପୁଚ୍ଛା, କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛାତି। ତାସଂ ଇଦଂ ନାନତ୍ତଂ –

କତମା ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନାପୁଚ୍ଛା? ପକତିଯା ଲକ୍ଖଣଂ ଅଞ୍ଞାତଂ ହୋତି, ଅଦିଟ୍ଠଂ ଅତୁଲିତଂ ଅତୀରିତଂ ଅଵିଭୂତଂ ଅଵିଭାଵିତଂ। ତସ୍ସ ଞାଣାଯ ଦସ୍ସନାଯ ତୁଲନାଯ ତୀରଣାଯ ଵିଭୂତତ୍ଥାଯ ଵିଭାଵନତ୍ଥାଯ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଅଯଂ ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନାପୁଚ୍ଛା (ମହାନି। ୧୫୦; ଚୂଳନି। ପୁଣ୍ଣକମାଣଵପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୧୨)।

କତମା ଦିଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନାପୁଚ୍ଛା? ପକତିଯା ଲକ୍ଖଣଂ ଞାତଂ ହୋତି, ଦିଟ୍ଠଂ ତୁଲିତଂ ତୀରିତଂ ଵିଭୂତଂ ଵିଭାଵିତଂ, ସୋ ଅଞ୍ଞେହି ପଣ୍ଡିତେହି ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦନତ୍ଥାଯ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଅଯଂ ଦିଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନାପୁଚ୍ଛା (ମହାନି। ୧୫୦; ଚୂଳନି। ପୁଣ୍ଣକମାଣଵପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୧୨)।

କତମା ଵିମତିଚ୍ଛେଦନାପୁଚ୍ଛା? ପକତିଯା ସଂସଯପକ୍ଖନ୍ଦୋ ହୋତି, ଵିମତିପକ୍ଖନ୍ଦୋ ଦ୍ଵେଳ୍ହକଜାତୋ – 'ଏଵଂ ନୁ ଖୋ, ନନୁ ଖୋ, କିଂ ନୁ ଖୋ, କଥଂ ନୁ ଖୋ'ତି। ସୋ ଵିମତିଚ୍ଛେଦନତ୍ଥାଯ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଅଯଂ ଵିମତିଚ୍ଛେଦନାପୁଚ୍ଛା (ମହାନି। ୧୫୦; ଚୂଳନି। ପୁଣ୍ଣକମାଣଵପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୧୨)।

କତମା ଅନୁମତିପୁଚ୍ଛା? ଭଗଵା ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅନୁମତିଯା ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛତି – 'ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞଥ, ଭିକ୍ଖଵେ, ରୂପଂ ନିଚ୍ଚଂ ଵା ଅନିଚ୍ଚଂ ଵା'ତି? 'ଅନିଚ୍ଚଂ, ଭନ୍ତେ'। 'ଯଂ ପନାନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଵା ତଂ ସୁଖଂ ଵା'ତି? 'ଦୁକ୍ଖଂ, ଭନ୍ତେ' । 'ଯଂ ପନାନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଵିପରିଣାମଧମ୍ମଂ, କଲ୍ଲଂ ନୁ ତଂ ସମନୁପସ୍ସିତୁଂ ଏତଂ ମମ, ଏସୋହମସ୍ମି, ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା'ତି? 'ନୋହେତଂ, ଭନ୍ତେ'ତି (ସଂ। ନି। ୩।୭୯; ମହାଵ। ୨୧)। ଅଯଂ ଅନୁମତିପୁଚ୍ଛା।

କତମା କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛା? ଭଗଵା ଭିକ୍ଖୂନଂ କଥେତୁକମ୍ୟତାଯ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛତି। ''ଚତ୍ତାରୋମେ, ଭିକ୍ଖଵେ, ସତିପଟ୍ଠାନା। କତମେ ଚତ୍ତାରୋ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୩)? ଅଯଂ କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛାତି।

ତତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧାନଂ ପୁରିମା ତିସ୍ସୋ ପୁଚ୍ଛା ନତ୍ଥି। କସ୍ମା? ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ତୀସୁ ଅଦ୍ଧାସୁ କିଞ୍ଚି ସଙ୍ଖତଂ, ଅଦ୍ଧାଵିମୁତ୍ତଂ ଵା ଅସଙ୍ଖତଂ, ଅଦିଟ୍ଠଂ ଅନଞ୍ଞାତଂ ଅଜୋତିତଂ ଅତୁଲିତଂ ଅତୀରିତଂ ଅଵିଭୂତଂ ଅଵିଭାଵିତଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ତେନ ତେସଂ ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନାପୁଚ୍ଛା ନତ୍ଥି। ଯଂ ପନ ଭଗଵତା ଅତ୍ତନୋ ଞାଣେନ ପଟିଵିଦ୍ଧଂ, ତସ୍ସ ଅଞ୍ଞେନ ସମଣେନ ଵା ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ଵା ଦେଵେନ ଵା ମାରେନ ଵା ବ୍ରହ୍ମୁନା ଵା ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦନକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି। ତେନସ୍ସ ଦିଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନାପୁଚ୍ଛା ନତ୍ଥି। ଯସ୍ମା ପନେସ ଅକଥଂକଥୀ ତିଣ୍ଣଵିଚିକିଚ୍ଛୋ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ଵିହତସଂସଯୋ, ତେନସ୍ସ ଵିମତିଚ୍ଛେଦନାପୁଚ୍ଛା ନତ୍ଥି। ଇତରା ଦ୍ଵେ ପନ ପୁଚ୍ଛା ଭଗଵତୋ ଅତ୍ଥି। ତାସୁ ଅଯଂ କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛାତି ଵେଦିତବ୍ବା।

ତତ୍ଥ 'କତମେ'ତିପଦେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଧମ୍ମେ ପୁଚ୍ଛତି। 'ଧମ୍ମା କୁସଲା'ତି ହି ଵଚନମତ୍ତେନ 'କିଂ କତା କିଂ ଵା କରୋନ୍ତୀ'ତି ନ ସକ୍କା ଞାତୁଂ। 'କତମେ'ତି ଵୁତ୍ତେ ପନ ତେସଂ ପୁଟ୍ଠଭାଵୋ ପଞ୍ଞାଯତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ 'କତମେତିପଦେନ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବଧମ୍ମେ ପୁଚ୍ଛତୀ'ତି। 'ଧମ୍ମା କୁସଲା'ତିପଦଦ୍ଵଯେନ ପୁଚ୍ଛାଯ ପୁଟ୍ଠଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେତି। ତେସଂ ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ପକାସିତୋଵ।

କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ମାତିକାଯଂ ଵିଯ 'କୁସଲା ଧମ୍ମା'ତି ଅଵତ୍ଵା 'ଧମ୍ମା କୁସଲା'ତି ପଦାନୁକ୍କମୋ କତୋତି? ପଭେଦତୋ ଧମ୍ମାନଂ ଦେସନଂ ଦୀପେତ୍ଵା ପଭେଦଵନ୍ତଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ଅଭିଧମ୍ମେ ଧମ୍ମାଵ ଦେସେତବ୍ବା। ତେ ଚ କୁସଲାଦୀହି ପଭେଦେହି ଅନେକପ୍ପଭେଦା। ତସ୍ମା ଧମ୍ମାଯେଵ ଇଧ

ଦେସେତବ୍ବା । ନାଯଂ ୱୋହାରଦେସନା। ତେ ଚ ଅନେକପ୍ପଭେଦତୋ ଦେସେତବ୍ବା, ନ ଧମ୍ମମତ୍ତତୋ। ପଭେଦତୋ ହି ଦେସନା ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗପଟିସମ୍ଭିଦାଞ୍ଞାଣାୱହା ହୋତୀତି 'କୁସଲା ଧମ୍ମା'ତି ଏୱଂ ପଭେଦତୋ ଧମ୍ମାନଂ ଦେସନଂ ଦୀପେତ୍ୱା, ଇଦାନି ଯେ ତେନ ପଭେଦେନ ଦେସେତବ୍ବା ଧମ୍ମା ତେ ଦସ୍ସେତୁଂ, ଅଯଂ 'କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା'ତି ପଦାନୁକ୍କମୋ କତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଭେଦୱନ୍ତେସୁ ହି ଦସ୍ସିତେସୁ ପଭେଦୋ ଦସ୍ସିଯମାନୋ ଯୁଜ୍ଜତି ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ ଚ ହୋତୀତି।

ଇଦାନି ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି। ଏତ୍ଥ –

ସମଯେ ନିଦ୍ଦିସି ଚିତ୍ତଂ, ଚିତ୍ତେନ ସମଯଂ ମୁନି;

ନିଯମେତ୍ୱାନ ଦୀପେତୁଂ, ଧମ୍ମେ ତତ୍ଥ ପଭେଦତୋ।

'ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତ'ନ୍ତି ହି ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ଭଗୱା ସମଯେ ଚିତ୍ତଂ ନିଦ୍ଦିସି। କିଂକାରଣା? ତେନ ସମଯନିଯମିତେନ ଚିତ୍ତେନ ପରିଯୋସାନେ 'ତସ୍ମିଂ ସମଯେ'ତି ଏୱଂ ସମଯଂ ନିଯମେତ୍ୱାନ, ଅଥ ୱିଜ୍ଜମାନେପି ସମଯନାନତ୍ତେ ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚିତ୍ତଂ ତସ୍ମିଂଯେୱ ସମଯେ ଫସ୍ସୋ ହୋତି, ୱେଦନା ହୋତୀତି ଏୱଂ ତସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତନିଯମିତେ ସମଯେ ଏତେ ସନ୍ତତିସମୂହକିଚ୍ଚାରମ୍ମଣଘନୱସେନ ଦୁରନୁବୋଧପ୍ପଭେଦେ ଫସ୍ସୱେଦନାଦଯୋ ଧମ୍ମେ ବୋଧେତୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦାନି 'ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ'ତିଆଦୀସୁ ଅଯମନୁପୁବ୍ବପଦୱଣ୍ଣନା। ଯସ୍ମିନ୍ତି ଅନିଯମତୋ ଭୁମ୍ମନିଦ୍ଦେସୋ। ସମଯେତି ଅନିଯମନିଦ୍ଦିଟ୍ଠପରିଦୀପନଂ। ଏତ୍ତାୱତା ଅନିଯମତୋ ସମଯୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସମଯସଦ୍ଦୋ –

ସମୱାଯେ ଖଣେ କାଲେ, ସମୂହେ ହେତୁ ଦିଟ୍ଠିସୁ;

ପଟିଲାଭେ ପହାନେ ଚ, ପଟିୱେଧେ ଚ ଦିସ୍ସତି।

ତଥା ହିସ୍ସ ''ଅପ୍ପେୱ ନାମ ସ୍ୱେପି ଉପସଙ୍କମେଯ୍ୟାମ କାଲଞ୍ଚ ସମଯଞ୍ଚ ଉପାଦାଯା''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୪୪୭) ଏୱମାଦୀସୁ ସମୱାଯୋ ଅତ୍ଥୋ। ''ଏକୋୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଖଣୋ ଚ ସମଯୋ ଚ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସାଯା''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୮।୨୯) ଖଣୋ। ''ଉଣ୍ହସମଯୋ ପରିଳାହସମଯୋ''ତିଆଦୀସୁ (ପାଚି। ୩୫୮) କାଲୋ। ''ମହାସମଯୋ ପୱନସ୍ମି''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ସମୂହୋ। ''ସମଯୋପି ଖୋ ତେ, ଭଦ୍ଦାଲି, ଅପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧୋ ଅହୋସି – ଭଗୱା ଖୋ ସାୱତ୍ଥିଯଂ ୱିହରତି, ଭଗୱାପି ମଂ ଜାନିସ୍ସତି 'ଭଦ୍ଦାଲି ନାମ ଭିକ୍ଖୁ ସତ୍ଥୁସାସନେ ସିକ୍ଖାଯ ଅପରିପୂରକାରୀ'ତି। ଅଯମ୍ପି ଖୋ ତେ, ଭଦ୍ଦାଲି, ସମଯୋ ଅପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧୋ ଅହୋସୀ''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୧୩୫) ହେତୁ। ''ତେନ ଖୋ ପନ ସମଯେନ ଉଗ୍ଗାହମାନୋ ପରିବ୍ବାଜକୋ ସମଣମୁଣ୍ଡିକାପୁତ୍ତୋ ସମଯପ୍ପୱାଦକେ ତିନ୍ଦୁକାଚୀରେ ଏକସାଲକେ ମଲ୍ଲିକାଯ ଆରାମେ ପଟିୱସତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୨।୨୬୦) ଦିଟ୍ଠି।

''ଦିଟ୍ଠେ ଧମ୍ମେ ଚ ଯୋ ଅତ୍ଥୋ, ଯୋ ଚତ୍ଥୋ ସମ୍ପରାଯିକୋ;

ଅତ୍ଥାଭିସମଯା ଧୀରୋ, ପଣ୍ଡିତୋତି ପୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୧୨୯) –

ଆଦୀସୁ ପଟିଲାଭୋ। ''ସମ୍ମା ମାନାଭିସମଯା ଅନ୍ତମକାସି ଦୁକ୍ଖସ୍ସା''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୮) ପହାନଂ। ''ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପୀଳନଟ୍ଠୋ ସଙ୍ଖତଟ୍ଠୋ ସନ୍ତାପଟ୍ଠୋ ୱିପରିଣାମଟ୍ଠୋ ଅଭିସମଯଟ୍ଠୋ''ତିଆଦୀସୁ (ପଟି। ମ। ୨।୮) ପଟିୱେଧୋ। ଏୱମନେକେସୁ ସମଯେସୁ –

ସମୱାଯୋ ଖଣୋ କାଲୋ, ସମୂହୋ ହେତୁଯେୱ ଚ;

ଏତେ ପଞ୍ଚପି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା, ସମଯା ଇଧ ୱିଞ୍ଞୁନା।

'ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ କାମାୱଚରଂ କୁସଲ'ନ୍ତି ଇମସ୍ମିଞ୍ହି କୁସଲାଧିକାରେ ତେସୁ ନୱସୁ ସମଯେସୁ ଏତେ ସମୱାଯାଦଯୋ ପଞ୍ଚ ସମଯା ପଣ୍ଡିତେନ ୱେଦିତବ୍ବା।

ତେସୁ ପଚ୍ଚଯସାମଗ୍ଗୀ, ସମଓ୍ୱାଯୋ ଖଣୋ ପନ;

ଏକୋଓ୍ୱ ନଓ୍ୱମୋ ଞେଯ୍ୟୋ, ଚକ୍କାନି ଚତୁରୋପି ଓ୍ୱା।

ଯା ହି ଏସା ସାଧାରଣଫଲନିପ୍ଫାଦକତ୍ତେନ ସଣ୍ଠିତା ପଚ୍ଚଯାନଂ ସାମଗ୍ଗୀ, ସା ଇଧ ସମଓ୍ୱାଯୋତି ଞାତବ୍ବା। ''ଏକୋଓ୍ୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ଖଣୋ ଚ ସମଯୋ ଚ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଓ୍ୱାସାଯା''ତି (ଅ। ନି। ୮।୨୯) ଏଓ୍ୱଂ ଵୁତ୍ତୋ ପନ ନଓ୍ୱମୋଓ୍ୱ ଖଣୋ ଏକୋ ଖଣୋତି ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯାନି ଓ୍ୱା ପନେତାନି ''ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖଓ୍ୱେ, ଚକ୍କାନି ଯେହି ସମନ୍ନାଗତାନଂ ଦେଓ୍ୱମନୁସ୍ସାନଂ ଚତୁଚକ୍କଂ ଓ୍ୱତ୍ତତୀ''ତି – ଏତ୍ଥ 'ପତିରୂପଦେସଓ୍ୱାସୋ, ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯୋ, ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧି, ପୁବ୍ବେ ଚ କତପୁଞ୍ଞତା'ତି (ଅ। ନି। ୪।୩୧) ଚତ୍ତାରି ଚକ୍କାନି ଵୁତ୍ତାନି, ଏତାନି ଓ୍ୱା ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ଓକାସଟ୍ଠେନ ଖଣୋତି ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବାନି। ତାନି ହି କୁସଲୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଓକାସଭୂତାନି।

ଏଓ୍ୱଂ ସମଓ୍ୱାଯଞ୍ଚ ଖଣଞ୍ଚ ଞତ୍ୱା ଇତରେସୁ –

ତଂ ତଂ ଉପାଦାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତୋ, କାଲୋ ଓ୍ୱୋହାରମତ୍ତକୋ;

ପୁଞ୍ଜୋ ଫସ୍ସାଦିଧମ୍ମାନଂ, ସମୂହୋତି ଓ୍ୱିଭାଓ୍ୱିତୋ।

'ଚିତ୍ତକାଲୋ ରୂପକାଲୋ'ତିଆଦିନା ହି ନଯେନ ଧମ୍ମେ ଓ୍ୱା, 'ଅତୀତୋ ଅନାଗତୋ'ତିଆଦିନା ନଯେନ ଧମ୍ମଵୁତ୍ତିଂ ଓ୍ୱା, 'ବୀଜକାଲୋ ଅଙ୍କୁରକାଲୋ'ତି ଆଦିନା ନଯେନ ଧମ୍ମପଟିପାଟିଂ ଓ୍ୱା, 'ଉପ୍ପାଦକାଲୋ ଜରାକାଲୋ'ତିଆଦିନା ନଯେନ ଧମ୍ମଲକ୍ଖଣଂ ଓ୍ୱା, 'ଓ୍ୱେଦିଯନକାଲୋ ସଞ୍ଜାନନକାଲୋ'ତିଆଦିନା ନଯେନ ଧମ୍ମକିଚ୍ଚଂ ଓ୍ୱା, 'ନ୍ହାନକାଲୋ ପାନକାଲୋ'ତିଆଦିନା ନଯେନ ସତ୍ତକିଚ୍ଚଂ ଓ୍ୱା, 'ଗମନକାଲୋ ଠାନକାଲୋ'ତିଆଦିନା ନଯେନ ଇରିଯାପଥଂ ଓ୍ୱା, 'ପୁବ୍ବଣ୍ହୋ ସାଯନ୍ହୋ ଦିଓ୍ୱା ରତ୍ତୀ'ତିଆଦିନା ନଯେନ ଚନ୍ଦିମସୂରିଯାଦିପରିଓ୍ୱତ୍ତନଂ ଓ୍ୱା, 'ଅଦ୍ଧମାସୋ ମାସୋ'ତିଆଦିନା ନଯେନ ଅହୋରତ୍ତାଦିସଙ୍ଖାତଂ କାଲସଞ୍ଚଯଂ ଓ୍ୱାତି – ଏଓ୍ୱଂ ତଂ ତଂ ଉପାଦାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତୋ କାଲୋ ନାମ। ସୋ ପନେସ ସଭାଓ୍ୱତୋ ଅଓ୍ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ପଞ୍ଞତ୍ତିମତ୍ତକୋ ଏଓ୍ୱାତି ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯୋ ପନେସ ଫସ୍ସଓ୍ୱେଦନାଦୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପୁଞ୍ଜୋ, ସୋ ଇଧ ସମୂହୋତି ଓ୍ୱିଭାଓ୍ୱିତୋ। ଏଓ୍ୱଂ କାଲସମୂହେପି ଞତ୍ୱା ଇତରୋ ପନ –

ହେତୂତି ପଚ୍ଚଯୋଓ୍ୱେତ୍ଥ, ତସ୍ସ ଦ୍ୱାରଓ୍ୱସେନ ଓ୍ୱା;

ଅନେକଭାଓ୍ୱୋ ଓ୍ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ, ପଚ୍ଚଯାନଂ ଓ୍ୱସେନ ଓ୍ୱା।

ଏତ୍ଥ ହି ପଚ୍ଚଯୋଓ୍ୱ ହେତୁ ନାମ, ତସ୍ସ ଦ୍ୱାରାନଂ ଓ୍ୱା ପଚ୍ଚଯାନଂ ଓ୍ୱା ଓ୍ୱସେନ ଅନେକଭାଓ୍ୱୋ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବୋ। କଥଂ? ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ଚକ୍ଖୁଓ୍ୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଚକ୍ଖୁରୂପଆଲୋକମନସିକାରାଦଯୋ ପଚ୍ଚଯା, ମହାପକରଣେ ଚ ''ହେତୁପଚ୍ଚଯୋ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯୋ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ଚତୁଓ୍ୱୀସତି ପଚ୍ଚଯା ଵୁତ୍ତା। ତେସୁ ଠପେତ୍ୱା ଓ୍ୱିପାକପଚ୍ଚଯଞ୍ଚ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯଞ୍ଚ, ସେସା କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତିଯେଓ୍ୱ। ତେ ସବ୍ବେପି ଇଧ ହେତୂତି ଅଧିପ୍ପେତା। ଏଓ୍ୱମସ୍ସ ଇମିନା ଦ୍ୱାରଓ୍ୱସେନ ଓ୍ୱା ପଚ୍ଚଯଓ୍ୱସେନ ଓ୍ୱା ଅନେକଭାଓ୍ୱୋ ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବୋ । ଏଓ୍ୱମେତେ ସମଓ୍ୱାଯାଦଯୋ ପଞ୍ଚ ଅତ୍ଥା ଇଧ ସମଯସଦ୍ଦେନ ପରିଗ୍ଗହିତାତି ଓ୍ୱେଦିତବ୍ବା।

'କସ୍ମା ପନ ଏତେସୁ ଯଂକିଞ୍ଚି ଏକଂ ଅପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସବ୍ବେସଂ ପରିଗ୍ଗହୋ କତୋ'ତି? 'ତେନ ତେନ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଓ୍ୱିସେସସ୍ସ ଦୀପନତୋ। ଏତେସୁ ହି ସମଓ୍ୱାଯସଙ୍ଖାତୋ ସମଯୋ ଅନେକହେତୁତୋ ଵୁତ୍ତିଂ ଦୀପେତି। ତେନ ଏକକାରଣଓ୍ୱାଦୋ ପଟିସେଧିତୋ ହୋତି। ସମଓ୍ୱାଯୋ ଚ ନାମ ସାଧାରଣଫଲନିପ୍ଫାଦନେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞାପେକ୍ଖୋ ହୋତି। ତସ୍ମା 'ଏକୋ କତ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥୀ'ତି ଇମମ୍ପି ଅତ୍ଥଂ ଦୀପେତି। ସଭାଓ୍ୱେନ ହି କାରଣେ ସତି କାରଣନ୍ତରାପେକ୍ଖା ଅଯୁତ୍ତାତି। ଏଓ୍ୱଂ ଏକସ୍ସ କସ୍ସଚି କାରଣସ୍ସ ଅଭାଓ୍ୱଦୀପନେନ ''ସଯଂକତଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତିଆଦି ପଟିସେଧିତଂ ହୋତି।

ତତ୍ଥ ସିଯା – 'ଯଂ ଵୁତ୍ତଂ ଅନେକହେତୁତୋ ଵୁତ୍ତିଂ ଦୀପେତୀ'ତି, ତଂ ନ ଯୁତ୍ତଂ। 'କିଂକାରଣା' ?'ଅସାମଗ୍ଗିଯଂ ଅହେତୂନଂ ସାମଗ୍ଗିଯମ୍ପି ଅହେତୁଭାଓ୍ୱାପତ୍ତିତୋ'। 'ନ ହି ଏକସ୍ମିଂ ଅନ୍ଧେ ଦଟ୍ଠୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତେ ଅନ୍ଧସତଂ ପସ୍ସତୀ'ତି। 'ନୋ ନ ଯୁତ୍ତଂ; ସାଧାରଣଫଲନିପ୍ଫାଦକତ୍ତେନ ହି ଠିତଭାଓ୍ୱୋ ସାମଗ୍ଗୀ; ନ ଅନେକେସଂ ସମୋଧାନମତ୍ତଂ। ନ ଚ ଅନ୍ଧାନଂ ଦସ୍ସନଂ ନାମ ସାଧାରଣଫଲଂ'। 'କସ୍ମା'?'ଅନ୍ଧସତେ ସତିପି ତସ୍ସ

ଅଭାୱତୋ। ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ପନ ତଂ ସାଧାରଣଫଲଂ, ତେସଂ ଭାୱେ ଭାୱତୋ। ଅସାମଗ୍ଗିଯଂ ଅହେତୂନମ୍ପି ଚ ସାମଗ୍ଗିଯଂ ହେତୁଭାୱୋ ସିଦ୍ଧୋ। ସ୍ୱାଯଂ ଅସାମଗ୍ଗିଯଂ ଫଲାଭାୱେନ, ସାମଗ୍ଗିଯଞ୍ଚସ୍ସ ଭାୱେନ, ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଚକ୍ଖାଦୀନଞ୍ହି ୱେକଲ୍ଲେ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଅଭାୱୋ, ଅୱେକଲ୍ଲେ ଚ ଭାୱୋ, ପଚ୍ଚକ୍ଖସିଦ୍ଧୋ ଲୋକସ୍ସା'ତି। ଅଯଂ ତାୱ ସମୱାଯସଙ୍ଖାତେନ ସମଯେନ ଅତ୍ଥୋ ଦୀପିତୋ।

ଯୋ ପନେସ ଅଟ୍ଠହି ଅକ୍ଖଣେହି ପରିୱଜ୍ଜିତୋ ନୱମୋ ଖଣୋ, ପତିରୂପଦେସୱାସାଦିକୋ ଚ ଚତୁଚକ୍କସଙ୍ଖାତୋ ଓକାସଟ୍ଠେନ ଖଣୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ମନୁସ୍ସତ୍ତବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦସଦ୍ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିଆଦିକଂ ଖଣସାମଗ୍ଗିଂ ୱିନା ନତ୍ଥି। ମନୁସ୍ସତ୍ତାଦୀନଞ୍ଚ କାଣକଚ୍ଛପୋପମାଦୀହି (ମ। ନି। ୩।୨୫୨) ଦୁଲ୍ଲଭଭାୱୋ। ଇତି ଖଣସ୍ସ ଦୁଲ୍ଲଭତ୍ତା ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ଖଣାଯତ୍ତଂ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାନଂ ଉପକାରଭୂତଂ କୁସଲଂ ଦୁଲ୍ଲଭମେୱ । ଏୱମେତେସୁ ଖଣସଙ୍ଖାତୋ ସମଯୋ କୁସଲୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଦୁଲ୍ଲଭଭାୱଂ ଦୀପେତି। ଏୱଂ ଦୀପେନ୍ତେନ ଅନେନ ଅଧିଗତଖଣାନଂ ଖଣାଯତ୍ତସ୍ସେୱ ତସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ ଅନନୁଟ୍ଠାନେନ ମୋଘଖଣଂ କୁରୁମାନାନଂ ପମାଦୱିହାରୋ ପଟିସେଧିତୋ ହୋତି। ଅଯଂ ଖଣସଙ୍ଖାତେନ ସମଯେନ ଅତ୍ଥୋ ଦୀପିତୋ।

ଯୋ ପନେତସ୍ସ କୁସଲଚିତ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିକାଲୋ ନାମ ହୋତି, ସୋ ଅତିପରିତ୍ତୋ। ସା ଚସ୍ସ ଅତିପରିତ୍ତତା ''ଯଥା ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଜୱୋ, ଯଥା ଚ ଚନ୍ଦିମସୂରିଯାନଂ ଜୱୋ, ଯଥା ଚ ଯା ଦେୱତା ଚନ୍ଦିମସୂରିଯାନଂ ପୁରତୋ ଧାୱନ୍ତି ତାସଂ ଦେୱତାନଂ ଜୱୋ, ତତୋ ସୀଘତରଂ ଆଯୁସଙ୍ଖାରା ଖୀଯନ୍ତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୨।୨୨୮) – ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅଟ୍ଠକଥାୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ତତ୍ର ହି ସୋ ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ତାୱ ପରିତ୍ତକୋ କାଲୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଯାୱ ପଟୁପ୍ପନ୍ନଂ ରୂପଂ ତିଟ୍ଠତି ତାୱ ସୋଳସ ଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଭିଜ୍ଜନ୍ତି। ଇତି ତେସଂ କାଲପରିତ୍ତତାଯ ଉପମାପି ନତ୍ଥି। ତେନେୱାହ – ''ଯାୱଞ୍ଚିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଉପମାପି ନ ସୁକରା ଯାୱ ଲହୁପରିୱତ୍ତଂ ଚିତ୍ତ''ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୧।୪୮)। ଏୱମେତେସୁ କାଲସଙ୍ଖାତୋ ସମଯୋ କୁସଲଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିକାଲସ୍ସ ଅତିପରିତ୍ତତଂ ଦୀପେତି। ଏୱଂ ଦୀପେନ୍ତେନ ଚାନେନ ଅତିପରିତ୍ତକାଲତାଯ, ୱିଜ୍ଜୁଲତୋଭାସେନ ମୁତ୍ତାୱୁଣନଂ ୱିଯ, ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝମିଦଂ ଚିତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଏତସ୍ସ ପଟିୱେଧେ ମହାଉସ୍ସାହୋ ଚ ଆଦରୋ ଚ କତ୍ତବ୍ବୋତି ଓୱାଦୋ ଦିନ୍ନୋ ହୋତି। ଅଯଂ କାଲସଙ୍ଖାତେନ ସମଯେନ ଅତ୍ଥୋ ଦୀପିତୋ।

ସମୂହସଙ୍ଖାତୋ ପନ ସମଯୋ ଅନେକେସଂ ସହୁପ୍ପତ୍ତିଂ ଦୀପେତି। ଫସ୍ସାଦୀନଞ୍ହି ଧମ୍ମାନଂ ପୁଞ୍ଜୋ ସମୂହୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଚିତ୍ତଂ ସହ ତେହି ଧମ୍ମେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅନେକେସଂ ସହୁପ୍ପତ୍ତି ଦୀପିତା। ଏୱଂ ଦୀପେନ୍ତେନ ଚାନେନ ଏକସ୍ସେୱ ଧମ୍ମସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ପଟିସେଧିତା ହୋତି। ଅଯଂ ସମୂହସଙ୍ଖାତେନ ସମଯେନ ଅତ୍ଥୋ ଦୀପିତୋ।

ହେତୁସଙ୍ଖାତୋ ପନ ସମଯୋ ପରାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତଂ ଦୀପେତି। 'ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ'ତି ହି ପଦସ୍ସ ଯସ୍ମା 'ଯସ୍ମିଂ ହେତୁମ୍ହି ସତି' ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀତି ଅଯମତ୍ଥୋ, ତସ୍ମା 'ହେତୁମ୍ହି ସତି' ପୱତ୍ତିତୋ ପରାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତା ଦୀପିତା। ଏୱଂ ଦୀପେନ୍ତେନ ଚାନେନ ଧମ୍ମାନଂ ସୱସୱତ୍ତିତାଭିମାନୋ ପଟିସେଧିତୋ ହୋତି। ଅଯଂ ହେତୁସଙ୍ଖାତେନ ସମଯେନ ଅତ୍ଥୋ ଦୀପିତୋ।

ତତ୍ଥ 'ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ'ତି କାଲସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସମଯସ୍ସ ୱସେନ 'ଯସ୍ମିଂ କାଲେ'ତି ଅତ୍ଥୋ; ସମୂହସଙ୍ଖାତସ୍ସ 'ଯସ୍ମିଂ ସମୂହେ'ତି। ଖଣସମୱାଯହେତୁସଙ୍ଖାତାନଂ 'ଯସ୍ମିଂ ଖଣେ ସତି, ଯାଯ ସାମଗ୍ଗିଯା ସତି, ଯମ୍ହି ହେତୁମ୍ହି ସତି' କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂଯେୱ ସତି 'ଫସ୍ସାଦଯୋପୀ'ତି ଅଯମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଧିକରଣଞ୍ହି କାଲସଙ୍ଖାତୋ ସମୂହସଙ୍ଖାତୋ ଚ ସମଯୋ। ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଧମ୍ମାନନ୍ତି ଅଧିକରଣୱସେନେତ୍ଥ ଭୁମ୍ମଂ। ଖଣସମୱାଯହେତୁସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଚ ସମଯସ୍ସ ଭାୱେନ ତେସଂ ଭାୱୋ ଲକ୍ଖୀଯତୀତି ଭାୱେନଭାୱଲକ୍ଖଣୱସେନେତ୍ଥ ଭୁମ୍ମଂ।

କାମାୱଚରନ୍ତି ''କତମେ ଧମ୍ମା କାମାୱଚରା? ହେଟ୍ଠତୋ ଅୱୀଚିନିରଯଂ ଉପରିତୋ ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତିଂ ପରିଯନ୍ତଂ କତ୍ୱା''ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୨୮୭) ନଯେନ ୱୁତ୍ତେସୁ କାମାୱଚରଧମ୍ମେସୁ ପରିଯାପନ୍ନଂ। ତତ୍ରାଯଂ ୱଚନତ୍ଥୋ – ଉଦ୍ଦାନତୋ ଦ୍ୱେ କାମା, ୱତ୍ଥୁକାମୋ ଚ କିଲେସକାମୋ ଚ। ତତ୍ଥ କିଲେସକାମୋ ଅତ୍ଥତୋ ଛନ୍ଦରାଗୋୱ ୱତ୍ଥୁକାମୋ ତେଭୂମକୱଟ୍ଟଂ। କିଲେସକାମୋ ଚେତ୍ଥ କାମେତୀତି କାମୋ; ଇତରୋ ପନ କାମିଯତୀତି କାମୋ। ଯସ୍ମିଂ ପନ ପଦେସେ ଦୁୱିଧୋପେସୋ କାମୋ ପୱତ୍ତିୱସେନ ଅୱଚରତି, ସୋ ଚତୁନ୍ନଂ ଅପାଯାନଂ, ମନୁସ୍ସାନଂ, ଛନ୍ନଞ୍ଚ ଦେୱଲୋକାନଂ ୱସେନ ଏକାଦସୱିଧୋ ପଦେସୋ। କାମୋ ଏତ୍ଥ ଅୱଚରତୀତି କାମାୱଚରୋ, ସସତ୍ଥାୱଚରୋ ୱିଯ। ଯଥା ହି ଯସ୍ମିଂ ପଦେସେ ସସତ୍ଥା ପୁରିସା ଅୱଚରନ୍ତି, ସୋ ୱିଜ୍ଜମାନେସୁପି ଅଞ୍ଞେସୁ ଦ୍ୱିପଦଚତୁପ୍ପଦେସୁ ଅୱଚରନ୍ତେସୁ, ତେସଂ ଅଭିଲକ୍ଖିତତ୍ତା 'ସସତ୍ଥାୱଚରୋ'ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ୱିଜ୍ଜମାନେସୁପି ଅଞ୍ଞେସୁ ରୂପାୱଚରାଦୀସୁ ତତ୍ଥ ଅୱଚରନ୍ତେସୁ, ତେସଂ ଅଭିଲକ୍ଖିତତ୍ତା ଅଯଂ ପଦେସୋ 'କାମାୱଚରୋ'ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ସ୍ୱାଯଂ ଯଥା ରୂପଭୱୋ ରୂପଂ, ଏୱଂ ଉତ୍ତରପଦଲୋପଂ କତ୍ୱା 'କାମୋ'ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱମିଦଂ ଚିତ୍ତଂ ଇମସ୍ମିଂ ଏକାଦସପଦେସସଙ୍ଖାତେ କାମେ ଅୱଚରତୀତି କାମାୱଚରଂ।

କିଞ୍ଚାପି ହି ଏତଂ ରୂପାରୂପଭଓେସୁପି ଅଓଚରତି, ଯଥା ପନ ସଙ୍ଗାମେ ଅଓଚରଣତୋ ସଙ୍ଗାମାଓଚରୋତି ଲଦ୍ଧନାମକୋ ନାଗୋ ନଗରେ ଚରନ୍ତୋପି 'ସଙ୍ଗାମାଓଚରୋ'ତ୍ୱେଓ ଓୁଚ୍ଚତି, ଥଲଜଲଚରା ଚ ପାଣା ଅଥଲେ ଅଜଲେ ଚ ଠିତାପି 'ଥଲଚରା ଜଲଚରା'ତ୍ୱେଓ ଓୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଏଓମିଦଂ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଅଓଚରନ୍ତମ୍ପି କାମାଓଚରମେଓାତି ଓେଦିତଓଂ। ଆରମ୍ମଣକରଣଓସେନ ଓା ଏତ୍ଥ କାମୋ ଅଓଚରତୀତିପି କାମାଓଚରଂ। କାମଞ୍ଚେସ ରୂପାରୂପାଓଚରେସୁପି ଅଓଚରତି, ଯଥା ପନ ଓଦତୀତି 'ଓଚ୍ଛୋ', ମହିଯଂ ସେତୀତି 'ମହିଂସୋ'ତି ଓୁଚ୍ଚେ, ନ ସଓା ଯଓକା ଓଦନ୍ତି, ମହିଯଂ ଓା ସେନ୍ତି ସଓ୍ୱେସଂ ତଂ ନାମଂ ହୋତି, ଏଓଂସମ୍ପଦମିଦଂ ଓେଦିତଓଂ। ଅପିଚ କାମଭଓସଙ୍ଖାତେ କାମେ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଅଓଚାରେତୀତିପି କାମାଓଚରଂ।

କୁସଲନ୍ତି କୁଚ୍ଛିତାନଂ ସଲନାଦୀହି ଅତ୍ଥେହି କୁସଲଂ। ଅପିଚ ଆରୋଗ୍ୟଟ୍ଠେନ ଅନଓଜ୍ଜଟ୍ଠେନ କୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଟ୍ଠେନ ଚ କୁସଲଂ। ଯଥେଓ ହି 'କଚ୍ଚି ନୁ ଭୋତୋ କୁସଲ'ନ୍ତି (ଜା। ୧।୧୫।୧୪୬; ୨।୨୦।୧୨୯) ରୂପକାଯେ ଅନାତୁରତାଯ ଅଗେଲଞ୍ଞେନ ନିବ୍ୟାଧିତାଯ ଆରୋଗ୍ୟଟ୍ଠେନ କୁସଲଂ ଓୁତ୍ତଂ, ଏଓଂ ଅରୂପଧମ୍ମେପି କିଲେସାତୁରତାଯ କିଲେସଗେଲଞ୍ଞସ୍ସ ଚ କିଲେସବ୍ୟାଧିନୋ ଅଭାଓେନ ଆରୋଗ୍ୟଟ୍ଠେନ କୁସଲଂ ଓେଦିତଓଂ। କିଲେସଓଜ୍ଜସ୍ସ ପନ କିଲେସଦୋସସ୍ସ କିଲେସଦରଥସ୍ସ ଚ ଅଭାଓା ଅନଓଜ୍ଜଟ୍ଠେନ କୁସଲଂ। କୋସଲ୍ଲଂ ଓୁଚ୍ଚତି ପଞ୍ଞା; କୋସଲ୍ଲତୋ ସମ୍ଭୂତତ୍ତା କୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଟ୍ଠେନ କୁସଲଂ।

'ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ' ତାଓ ଏଓଂ ହୋତୁ; ଞାଣଓିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ କଥନ୍ତି। ତମ୍ପି ରୁଳ୍ହୀସଦ୍ଦେନ କୁସଲମେଓ। ଯଥା ହି ତାଲପଣ୍ଣେହି ଅକତ୍ୱା କିଲଞ୍ଜାଦୀହି କତମ୍ପି ତଂସରିକ୍ଖତ୍ତା ରୁଳ୍ହୀସଦ୍ଦେନ ତାଲଓଣ୍ଟନ୍ତ୍ୱେଓ ଓୁଚ୍ଚତି, ଏଓଂ 'ଞାଣଓିପ୍ପଯୁତ୍ତ'ମ୍ପି କୁସଲନ୍ତ୍ୱେଓ ଓେଦିତଓଂ। ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ପନ 'ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ' ଆରୋଗ୍ୟଟ୍ଠେନ ଅନଓଜ୍ଜଟ୍ଠେନ କୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଟ୍ଠେନାତି ତିଓିଧେନପି କୁସଲନ୍ତି ନାମଂ ଲଭତି, ଞାଣଓିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଦୁଓିଧେନେଓ। ଇତି ଯଞ୍ଚ ଜାତକପରିଯାଯେନ ଯଞ୍ଚ ବାହିତିକସୁତ୍ତପରିଯାଯେନ ଯଞ୍ଚ ଅଭିଧମ୍ମପରିଯାଯେନ କୁସଲଂ କଥିତଂ ସବ୍ବଂ ତଂ ତୀହିପି ଅତ୍ଥେହି ଇମସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ ଲବ୍ଭତି।

ତଦେତଂ ଲକ୍ଖଣାଦିଓସେନ ଅନଓଜ୍ଜସୁଖଓିପାକଲକ୍ଖଣଂ, ଅକୁସଲଓିଦ୍ଧଂସନରସଂ, ଓୋଦାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ଯୋନିସୋମନସିକାରପଦଟ୍ଠାନଂ। ଅଓଜ୍ଜପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ଓା ଅନଓଜ୍ଜଲକ୍ଖଣମେଓ କୁସଲଂ, ଓୋଦାନଭାଓରସଂ, ଇଟ୍ଠଓିପାକପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ଯଥାଓୁତ୍ତପଦଟ୍ଠାନମେଓ। ଲକ୍ଖଣାଦୀସୁ ହି ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ସଭାଓୋ ଓା ସାମଞ୍ଞଂ ଓା ଲକ୍ଖଣଂ ନାମ। କିଚ୍ଚଂ ଓା ସମ୍ପତ୍ତି ଓା ରସୋ ନାମ। ଉପଟ୍ଠାନାକାରୋ ଓା ଫଲଂ ଓା ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ଆସନ୍ନକାରଣଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ନାମ। ଇତି ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ଓକ୍ଖାମ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଇମିନାଓ ନଯେନ ତେସଂ ନାନତ୍ତଂ ଓେଦିତଓଂ।

ଚିତ୍ତନ୍ତି ଆରମ୍ମଣଂ ଚିନ୍ତେତୀତି ଚିତ୍ତଂ; ଓିଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ଓା 'ଚିତ୍ତ'ନ୍ତି ସବ୍ବଚିତ୍ତସାଧାରଣୋ ଏସ ସଦ୍ଦୋ, ତସ୍ମା ଯଦେତ୍ଥ ଲୋକିଯକୁସଲାକୁସଲକିରିଯଚିତ୍ତଂ, ତଂ ଜଓନଓୀଥିଓସେନ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନଂ ଚିନୋତୀତି ଚିତ୍ତଂ। ଓିପାକଂ କମ୍ମକିଲେସେହି ଚିତନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ। ଅପିଚ ସବ୍ବମ୍ପି ଯଥାନୁରୂପତୋ ଚିତ୍ତତାଯ ଚିତ୍ତଂ। ଚିତ୍ତକରଣତାଯ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଏଓମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଓେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଅଞ୍ଞଦେଓ ସରାଗଂ ଚିତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞଂ ସଦୋସଂ , ଅଞ୍ଞଂ ସମୋହଂ; ଅଞ୍ଞଂ କାମାଓଚରଂ, ଅଞ୍ଞଂ ରୂପାଓଚରାଦିଭେଦଂ; ଅଞ୍ଞଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ, ଅଞ୍ଞଂ ସଦ୍ଦାଦିଆରମ୍ମଣଂ; ରୂପାରମ୍ମଣେସୁ ଚାପି ଅଞ୍ଞଂ ନୀଲାରମ୍ମଣଂ, ଅଞ୍ଞଂ ପୀତାଦିଆରମ୍ମଣଂ; ସଦ୍ଦାଦିଆରମ୍ମଣେସୁପି ଏସେଓ ନଯୋ; ସବ୍ବେସୁପି ଚେତେସୁ ଅଞ୍ଞଂ ହୀନଂ ଅଞ୍ଞଂ ମଜ୍ଝିମଂ ଅଞ୍ଞଂ ପଣୀତଂ; ହୀନାଦୀସୁପି ଅଞ୍ଞଂ ଛନ୍ଦାଧିପତେଯ୍ୟଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଓୀରିଯାଧିପତେଯ୍ୟଂ ଅଞ୍ଞଂ ଚିତ୍ତାଧିପତେଯ୍ୟଂ, ଅଞ୍ଞଂ ଓୀମଂସାଧିପତେଯ୍ୟଂ, ତସ୍ମା ଅସ୍ସ ଇମେସଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଭୂମିଆରମ୍ମଣହୀନମଜ୍ଝିମପଣୀତାଧିପତୀନଂ ଓସେନ ଚିତ୍ତତା ଓେଦିତବ୍ବା। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ଏକମେଓ ଏଓଂ ଚିତ୍ତଂ ନ ହୋତି, ଚିତ୍ତାନଂ ପନ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ଏତେସୁ ଯଂକିଞ୍ଚି ଏକମ୍ପି ଚିତ୍ତତାଯ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଓତ୍ତୁଂ ଓଟ୍ଟତି। ଏଓଂ ତାଓ ଚିତ୍ତତାଯ ଚିତ୍ତଂ।

କଥଂ ଚିତ୍ତକରଣତାଯାତି? ଲୋକସ୍ମିଞ୍ହି ଚିତ୍ତକମ୍ମତୋ ଉତ୍ତରି ଅଞ୍ଞଂ ଚିତ୍ତଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମିମ୍ପି ଚରଣଂ ନାମ ଚିତ୍ତଂ ଅତିଚିତ୍ତମେଓ ହୋତି। ତଂ କରୋନ୍ତାନଂ ଚିତ୍ତକାରାନଂ 'ଏଓଂଓିଧାନି ଏତ୍ଥ ରୂପାନି କାତବ୍ବାନୀ'ତି ଚିତ୍ତସଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତାଯ ଚିତ୍ତସଞ୍ଞାଯ ଲେଖାଗହନରଞ୍ଜନୌଜ୍ଜୋତନଓତ୍ତନାଦିନିପ୍ଫାଦିକା ଚିତ୍ତକିରିଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତତୋ ଚରଣସଙ୍ଖାତେ ଚିତ୍ତେ ଅଞ୍ଞତରଂ ଓିଚିତ୍ତରୂପଂ ନିପ୍ଫଜ୍ଜତି। ତତୋ 'ଇମସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ଉପରି ଇଦଂ ହୋତୁ, ହେଟ୍ଠା ଇଦଂ, ଉଭଯପସ୍ସେ ଇଦ'ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଯଥାଚିନ୍ତିତେନ କମେନ ସେସଚିତ୍ତରୂପନିପ୍ଫାଦନଂ ହୋତି, ଏଓଂ ଯଂକିଞ୍ଚି ଲୋକେ ଓିଚିତ୍ତଂ ସିପ୍ପଜାତଂ ସବ୍ବଂ ତଂ ଚିତ୍ତେନେଓ କରିଯତି, ଏଓଂ ଇମାଯ କରଣଓିଚିତ୍ତତାଯ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନିପ୍ଫାଦକଂ ଚିତ୍ତମ୍ପି ତଥେଓ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଥାଚିନ୍ତିତସ୍ସ ଓା ଅନଓସେସସ୍ସ ଅନିପ୍ଫଜ୍ଜନତୋ ତତୋପି ଚିତ୍ତମେଓ ଚିତ୍ତତରଂ। ତେନାହ ଭଗଓା –

''ଦିଟ୍ଠଂ ଓୋ, ଭିକ୍ଖଓେ, ଚରଣଂ ନାମ ଚିତ୍ତନ୍ତି? 'ଏଓଂ, ଭନ୍ତେ'। ତମ୍ପି ଖୋ, ଭିକ୍ଖଓେ, ଚରଣଂ ନାମ ଚିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତେନେଓ ଚିନ୍ତିତଂ। ତେନପି ଖୋ, ଭିକ୍ଖଓେ, ଚରଣେନ ଚିତ୍ତେନ ଚିତ୍ତଂଯେଓ ଚିତ୍ତତର''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୩।୧୦୦)।

ତଥା ଯଦେତଂ ଦେୱମନୁସ୍ସନିରଯତିରଚ୍ଛାନଭେଦାସୁ ଗତୀସୁ କମ୍ମଲିଙ୍ଗସଞ୍ଞାୱୋହାରାଦିଭେଦଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ଚିତ୍ତଂ ତମ୍ପି ଚିତ୍ତକତମେୱ। କାଯକମ୍ମାଦିଭେଦଞ୍ହି ଦାନସୀଲୱିହିଂସାସାଠେଯ୍ୟାଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତଂ କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମଂ ଚିତ୍ତନିପ୍ଫାଦିତଂ କମ୍ମନାନତ୍ତଂ। କମ୍ମନାନତ୍ତେନେୱ ଚ ତାସୁ ତାସୁ ଗତୀସୁ ହତ୍ଥପାଦକଣ୍ଣୋଦରଗୀୱାମୁଖାଦିସଣ୍ଠାନଭିନ୍ନଂ ଲିଙ୍ଗନାନତ୍ତଂ। ଲିଙ୍ଗନାନତ୍ତତୋ ଯଥାଗହିତସଣ୍ଠାନୱସେନ ‘ଅଯଂ ଇତ୍ଥୀ ଅଯଂ ପୁରିସୋ’ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାଯ ସଞ୍ଞାଯ ସଞ୍ଞାନାନତ୍ତଂ। ସଞ୍ଞାନାନତ୍ତତୋ ସଞ୍ଞାନୁରୂପେନ ‘ଇତ୍ଥୀ’ତି ୱା ‘ପୁରିସୋ’ତି ୱା ୱୋହରନ୍ତାନଂ ୱୋହାରନାନତ୍ତଂ। ୱୋହାରନାନତ୍ତୱସେନ ପନ ଯସ୍ମା ‘ଇତ୍ଥୀ ଭୱିସ୍ସାମି ପୁରିସୋ ଭୱିସ୍ସାମି, ଖତ୍ତିଯୋ ଭୱିସ୍ସାମି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଭୱିସ୍ସାମୀ’ତି ଏୱଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଜନକଂ କମ୍ମଂ କରୀଯତି, ତସ୍ମା ୱୋହାରନାନତ୍ତତୋ କମ୍ମନାନତ୍ତଂ। ତଂ ପନେତଂ କମ୍ମନାନତ୍ତଂ ଯଥାପତ୍ଥିତଂ ଭୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତଂ ଯସ୍ମା ଗତିୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତେତି ତସ୍ମା କମ୍ମନାନତ୍ତତୋ ଗତିନାନତ୍ତଂ। କମ୍ମନାନତ୍ତେନେୱ ଚ ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ତସ୍ସା ତସ୍ସା ଗତିଯା ଅପାଦକଦ୍ୱିପାଦକାଦିତା, ତସ୍ସା ତସ୍ସା ଉପପତ୍ତିଯା ଉଚ୍ଚନୀଚାଦିତା, ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାଦିତା, ଲୋକଧମ୍ମେସୁ ଲାଭାଲାଭାଦିତା ଚ ପଞ୍ଞାଯତି। ତସ୍ମା ସବ୍ବମେତଂ ଦେୱମନୁସ୍ସନିରଯତିରଚ୍ଛାନଭେଦାସୁ ଗତୀସୁ କମ୍ମଲିଙ୍ଗସଞ୍ଞାୱୋହାରାଦିଭେଦଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ଚିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତେନେୱ କତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ଇମସ୍ସ ସଙ୍ଗୀତିଅନାରୁଳ୍ହସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

“କମ୍ମନାନତ୍ତପୁଥୁତ୍ତପ୍ପଭେଦୱୱତ୍ଥାନୱସେନ ଲିଙ୍ଗନାନତ୍ତପୁଥୁତ୍ତପ୍ପଭେଦୱୱତ୍ଥାନଂ ଭୱତି, ଲିଙ୍ଗନାନତ୍ତପୁଥୁତ୍ତପ୍ପଭେଦୱୱତ୍ଥାନୱସେନ ସଞ୍ଞାନାନତ୍ତପୁଥୁତ୍ତପ୍ପଭେଦୱୱତ୍ଥାନଂ ଭୱତି, ସଞ୍ଞାନାନତ୍ତପୁଥୁତ୍ତପ୍ପଭେଦୱୱତ୍ଥାନୱସେନ ୱୋହାରନାନତ୍ତପୁଥୁତ୍ତପ୍ପଭେଦୱୱତ୍ଥାନଂ ଭୱତି, ୱୋହାରନାନତ୍ତପୁଥୁତ୍ତପ୍ପଭେଦୱୱତ୍ଥାନୱସେନ କମ୍ମନାନତ୍ତପୁଥୁତ୍ତପ୍ପଭେଦୱୱତ୍ଥାନଂ ଭୱତି। କମ୍ମନାନାକରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ସତ୍ତାନଂ ଗତିଯା ନାନାକରଣଂ ପଞ୍ଞାଯତି – ଅପଦା ଦ୍ୱିପଦା ଚତୁପ୍ପଦା ବହୁପ୍ପଦା, ରୂପିନୋ ଅରୂପିନୋ, ସଞ୍ଞିନୋ ଅସଞ୍ଞିନୋ ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞିନୋ। କମ୍ମନାନାକରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ସତ୍ତାନଂ ଉପପତ୍ତିଯା ନାନାକରଣଂ ପଞ୍ଞାଯତି – ଉଚ୍ଚନୀଚତା ହୀନପଣୀତତା ସୁଗତଦୁଗ୍ଗତତା। କମ୍ମନାନାକରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ନାନାକରଣଂ ପଞ୍ଞାଯତି – ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣତା ସୁଜାତଦୁଜ୍ଜାତତା ସୁସଣ୍ଠିତଦୁସ୍ସଣ୍ଠିତତା। କମ୍ମନାନାକରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ସତ୍ତାନଂ ଲୋକଧମ୍ମେ ନାନାକରଣଂ ପଞ୍ଞାଯତି – ଲାଭାଲାଭେ ଯସାଯସେ ନିନ୍ଦାପସଂସାଯଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖେ”ତି।

ଅପରମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ –

କମ୍ମତୋ ଲିଙ୍ଗତୋ ଚେୱ, ଲିଙ୍ଗସଞ୍ଞା ପୱତ୍ତରେ;

ସଞ୍ଞାତୋ ଭେଦଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଇତ୍ଥାଯଂ ପୁରିସୋତି ୱା।

“କମ୍ମୁନା ୱତ୍ତତେ ଲୋକୋ, କମ୍ମୁନା ୱତ୍ତତେ ପଜା;

କମ୍ମନିବନ୍ଧନା ସତ୍ତା, ରଥସ୍ସାଣୀୱ ଯାଯତୋ”। (ମ। ନି। ୨।୪୬୦; ସୁ। ନି। ୬୫୯);

କମ୍ମେନ କିତ୍ତିଂ ଲଭତେ ପସଂସଂ,

କମ୍ମେନ ଜାନିଞ୍ଚ ୱଧଞ୍ଚ ବନ୍ଧଂ;

ତଂ କମ୍ମନାନାକରଣଂ ୱିଦିତ୍ୱା,

କସ୍ମା ୱଦେ ନତ୍ଥି କମ୍ମନ୍ତି ଲୋକେ। (କଥା। ୭୮୫);

“କମ୍ମସ୍ସକା ମାଣୱ ସତ୍ତା କମ୍ମଦାଯାଦା କମ୍ମଯୋନୀ କମ୍ମବନ୍ଧୂ କମ୍ମପଟିସରଣା; କମ୍ମଂ ସତ୍ତେ ୱିଭଜତି ଯଦିଦଂ ହୀନପ୍ପଣୀତତାଯା”ତି (ମ। ନି। ୩। ୨୮୯)।

ଏୱଂ ଇମାଯ କରଣଚିତ୍ତତାଯପି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତତା ୱେଦିତବ୍ବା। ସବ୍ବାନିପି ହି ଏତାନି ୱିଚିତ୍ରାନି ଚିତ୍ତେନେୱ କତାନି। ଅଲଦ୍ଧୋକାସସ୍ସ ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଯଂ ୱା ପନ ଅୱସେସପଚ୍ଚଯୱିକଲଂ ତସ୍ସ ଏକଚ୍ଚଚିତ୍ତକରଣାଭାୱତୋ ଯଦେତଂ ଚିତ୍ତେନ କତଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ଚିତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତତୋପି ଚିତ୍ତମେୱ ଚିତ୍ତତରଂ। ତେନାହ ଭଗୱା –

‘‘ନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଞ୍ଞଂ ଏକନିକାଯମ୍ପି ସମନୁପସ୍ସାମି ଏୱଂ ଚିତ୍ତଂ ଯଥଯିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତିରଚ୍ଛାନଗତା ପାଣା… ତେହିପି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତିରଚ୍ଛାନଗତେହି ପାଣେହି ଚିତ୍ତଂଯେୱ ଚିତ୍ତତର’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୩।୧୦୦)।

ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀତି ଏତ୍ଥ ୱତ୍ତମାନଭୂତାପଗତୋକାସକତଭୂମିଲଦ୍ଧୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ ଅନେକପ୍ପଭେଦଂ। ତତ୍ଥ ସବ୍ବମ୍ପି ଉପ୍ପାଦଜରାଭଙ୍ଗସମଙ୍ଗୀସଙ୍ଖାତଂ ୱତ୍ତମାନୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ଆରମ୍ମଣରସଂ ଅନୁଭୱିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧଂ, ଅନୁଭୂତାପଗତସଙ୍ଖାତଂ କୁସଲାକୁସଲଂ , ଉପ୍ପାଦାଦିତ୍ତଯଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧଂ, ଭୂତାପଗତସଙ୍ଖାତଂ, ସେସସଙ୍ଖତଞ୍ଚ ଭୂତାପଗତୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ‘‘ଯାନିସ୍ସ ତାନି ପୁବ୍ବେ କତାନି କମ୍ମାନୀ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୨୪୮) ଏୱମାଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତଂ କମ୍ମଂ ଅତୀତମ୍ପି ସମାନଂ, ଅଞ୍ଞଂ ୱିପାକଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକସ୍ସୋକାସଂ କତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା, ତଥା କତୋକାସଞ୍ଚ ୱିପାକଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନମ୍ପି ସମାନଂ ଏୱଂ କତେ ଓକାସେ ଏକନ୍ତେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଓକାସକତୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ତାସୁ ତାସୁ ଭୂମୀସୁ ଅସମୂହତଂ ଅକୁସଲଂ ଭୂମିଲଦ୍ଧୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ଏତ୍ଥ ଚ ଭୂମିଯା ଭୂମିଲଦ୍ଧସ୍ସ ଚ ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଭୂମୀତି ୱିପସ୍ସନାଯ ଆରମ୍ମଣଭୂତା ତେଭୂମକା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା। ଭୂମିଲଦ୍ଧଂ ନାମ ତେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଉପ୍ପତ୍ତିାରହଂ କିଲେସଜାତଂ। ତେନ ହେସା ଭୂମି ଲଦ୍ଧା ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ଭୂମିଲଦ୍ଧନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱମେତେସୁ ଚତୂସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଇଧ ‘ୱତ୍ତମାନୁପ୍ପନ୍ନଂ’ ଅଧିପ୍ପେତଂ।

ତତ୍ରାଯଂ ୱଚନତ୍ଥୋ – ପୁବ୍ବନ୍ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଉପ୍ପାଦାଦିଅଭିମୁଖଂ ପନ୍ନନ୍ତି ଉପ୍ପନ୍ନଂ। ‘ଉପ୍ପନ୍ନ’-ସଦ୍ଦୋ ପନେସ ଅତୀତେ ପଟିଲଦ୍ଧେ ସମୁଟ୍ଠିତେ ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତେ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନେ ଖଣତ୍ତଯଗତେତି ଅନେକେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତି। ଅଯଞ୍ହି ‘‘ତେନ ଖୋ ପନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଯେନ କକୁସନ୍ଧୋ ଭଗୱା ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧୪୩) ଏତ୍ଥ ଅତୀତେ ଆଗତୋ। ‘‘ଆଯସ୍ମତୋ ଆନନ୍ଦସ୍ସ ଅତିରେକଚୀୱରଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀ’’ତି (ପାରା। ୪୬୧) ଏତ୍ଥ ପଟିଲଦ୍ଧେ। ‘‘ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଉପ୍ପନ୍ନଂ ମହାମେଘଂ ତମେନଂ ମହାୱାତୋ ଅନ୍ତରାଯେୱ ଅନ୍ତରଧାପେତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୫୭) ଏତ୍ଥ ସମୁଟ୍ଠିତେ। ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଗମିଯଚିତ୍ତଂ ଦୁପ୍ପଟିୱିନୋଦନୀଯଂ (ଅ। ନି। ୫।୧୬୦; ପରି। ୩୨୫); ଉପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନେ ପାପକେ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ ଠାନସୋ ଅନ୍ତରଧାପେତୀ’’ତି (ପାରା। ୧୬୫) ଏତ୍ଥ ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତେ। ‘‘ଅରିଯଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ବହୁଲୀକରୋନ୍ତୋ ଉପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନେ ପାପକେ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ ଠାନସୋ ଅନ୍ତରାଯେୱ ଅନ୍ତରଧାପେତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୫୬-୧୫୭) ଏତ୍ଥ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନେ। ‘‘ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି? ଆମନ୍ତା’’ତି (ଯମ। ୨।ଚିତ୍ତଯମକ।୮୧) ଏତ୍ଥ ଖଣତ୍ତଯଗତେ। ସ୍ୱାଯମିଧାପି ଖଣତ୍ତଯଗତେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତସ୍ମା ‘ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀ’ତି ଏତ୍ଥ ଖଣତ୍ତଯଗତଂ ହୋତି, ୱତ୍ତମାନଂ ହୋତି, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀତି। ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ।

ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀତି ଚେତଂ ଦେସନାସୀସମେୱ। ନ ପନ ଚିତ୍ତଂ ଏକକମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ମା ଯଥା ରାଜା ଆଗତୋତି ୱୁତ୍ତେ ନ ପରିସଂ ପହାଯ ଏକକୋୱ ଆଗତୋ, ରାଜପରିସାଯ ପନ ସଦ୍ଧିଂଯେୱ ଆଗତୋତି ପଞ୍ଞାଯତି , ଏୱମିଦମ୍ପି ପରୋପଣ୍ଣାସକୁସଲଧମ୍ମେହି ସଦ୍ଧିଂଯେୱ ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଟ୍ଠେନ ପନ ‘‘ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି’’ଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ।

ଲୋକିଯଧମ୍ମଞ୍ହି ପତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ଜେଟ୍ଠକଂ ଚିତ୍ତଂ ଧୁରଂ ଚିତ୍ତଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ହୋତି। ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ପତ୍ୱା ପଞ୍ଞା ଜେଟ୍ଠିକା ପଞ୍ଞା ଧୁରା ପଞ୍ଞା ପୁବ୍ବଙ୍ଗମା। ତେନେୱ ଭଗୱା ୱିନଯପରିଯାଯଂ ପତ୍ୱା ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘କିଂଫସ୍ସୋସି, କିଂୱେଦନୋସି, କିଂସଞ୍ଞୋସି, କିଂଚେତନୋସୀ’ତି ଅପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘କିଂଚିତ୍ତୋ ତ୍ୱଂ ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ଚିତ୍ତମେୱ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛତି। ‘‘ଅଥେଯ୍ୟଚିତ୍ତୋ ଅହଂ ଭଗୱା’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ‘ଅନାପତ୍ତି ଅଥେଯ୍ୟଫସ୍ସସ୍ସା’ତିଆଦୀନି ଅୱତ୍ୱା ‘‘ଅନାପତ୍ତି ଭିକ୍ଖୁ ଅଥେଯ୍ୟଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତି ୱଦତି।

ନ କେୱଲଞ୍ଚ ୱିନଯପରିଯାଯଂ, ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଲୋକିଯଦେସନଂ ଦେସେନ୍ତୋ ଚିତ୍ତମେୱ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ଦେସେତି। ଯଥାହ – ‘‘ଯେ କେଚି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମା ଅକୁସଲା ଅକୁସଲଭାଗିଯା ଅକୁସଲପକ୍ଖିକା ସବ୍ବେତେ ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା। ମନୋ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପଠମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି’’ (ଅ। ନି। ୧।୫୬)।

‘‘ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା, ମନୋସେଟ୍ଠା ମନୋମଯା;

ମନସା ଚେ ପଦୁଟ୍ଠେନ, ଭାସତି ୱା କରୋତି ୱା;

ତତୋ ନଂ ଦୁକ୍ଖମନ୍ୱେତି, ଚକ୍କଂୱ ୱହତୋ ପଦଂ।

‘‘ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା, ମନୋସେଟ୍ଠା ମନୋମଯା;

ମନସା ଚେ ପସନ୍ନେନ, ଭାସତି ୱା କରୋତି ୱା;

ତତୋ ନଂ ସୁଖମନ୍ୱେତି, ଛାଯାଓ ଅନପାଯିନୀ’’। (ଧ। ପ। ୧,୨);

‘‘ଚିତ୍ତେନ ନୀଯତି ଲୋକୋ, ଚିତ୍ତେନ ପରିକସ୍ସତି;

ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏକଧମ୍ମସ୍ସ, ସବ୍ବେଓ ୱସମନ୍ୱଗୂ’’। (ସଂ। ନି। ୧।୬୨);

‘‘ଚିତ୍ତସଂକିଲେସା, ଭିକ୍ଖୱେ, ସତ୍ତା ସଂକିଲିସ୍ସନ୍ତି ଚିତ୍ତୱୋଦାନା ୱିସୁଜ୍ଝନ୍ତି’’ (ସଂ। ନି। ୩।୧୦୦);

‘‘ପଭସ୍ସରମିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚିତ୍ତଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଆଗନ୍ତୁକେହି ଉପକ୍କିଲେସେହି ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠଂ’’ (ଅ। ନି। ୧।୪୯);

‘‘ଚିତ୍ତେ , ଗହପତି, ଅରକ୍ଖିତେ କାଯକମ୍ମମ୍ପି ଅରକ୍ଖିତଂ ହୋତି, ୱଚୀକମ୍ମମ୍ପି ଅରକ୍ଖିତଂ ହୋତି, ମନୋକମ୍ମମ୍ପି ଅରକ୍ଖିତଂ ହୋତି; ଚିତ୍ତେ, ଗହପତି, ରକ୍ଖିତେ…ପେ… ଚିତ୍ତେ, ଗହପତି, ବ୍ଯାପନ୍ନେ…ପେ… ଚିତ୍ତେ, ଗହପତି, ଅବ୍ଯାପନ୍ନେ…ପେ… ଚିତ୍ତେ, ଗହପତି, ଅୱସ୍ସୁତେ…ପେ… ଚିତ୍ତେ, ଗହପତି, ଅନୱସ୍ସୁତେ କାଯକମ୍ମମ୍ପି ଅନୱସ୍ସୁତଂ ହୋତି, ୱଚୀକମ୍ମମ୍ପି ଅନୱସ୍ସୁତଂ ହୋତି, ମନୋକମ୍ମମ୍ପି ଅନୱସ୍ସୁତଂ ହୋତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୩।୧୧୦)।

ଏୱଂ ଲୋକିଯଧମ୍ମଂ ପତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ଜେଟ୍ଠକଂ ହୋତି, ଚିତ୍ତଂ ଧୁରଂ ହୋତି, ଚିତ୍ତଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇମେସୁ ପନ ସୁତ୍ତେସୁ ଏକଂ ୱା ଦ୍ୱେ ୱା ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସୁତ୍ତାନୁରକ୍ଖଣତ୍ଥାଯ ସବ୍ବାନିପି ଗହିତାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ପନ ‘କତରଫସ୍ସଂ ଅଧିଗତୋସି, କତରୱେଦନଂ କତରସଞ୍ଞଂ କତରଚେତନଂ କତରଚିତ୍ତ’ନ୍ତି ଅପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା, ‘କତରପଞ୍ଞଂ ତ୍ୱଂ ଭିକ୍ଖୁ ଅଧିଗତୋ’ସି, ‘କିଂ ପଠମଂ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞଂ, ଉଦାହୁ ଦୁତିଯଂ…ପେ… ତତିଯଂ…ପେ… ଚତୁତ୍ଥଂ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞଂ ଅଧିଗତୋ’ତି ପଞ୍ଞଂ ଜେଟ୍ଠିକଂ ପଞ୍ଞଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛତି। ପଞ୍ଞୁତ୍ତରା ସବ୍ବେ କୁସଲା ଧମ୍ମା ନ ପରିହାଯନ୍ତି। ପଞ୍ଞା ପନ କିମତ୍ଥିଯା (ମ। ନି। ୧।୪୫୧)? ‘‘ପଞ୍ଞୱତୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ତଦନ୍ୱଯା ସଦ୍ଧା ସଣ୍ଠାତି, ତଦନ୍ୱଯଂ ୱୀରିଯଂ ସଣ୍ଠାତି, ତଦନ୍ୱଯା ସତି ସଣ୍ଠାତି, ତଦନ୍ୱଯୋ ସମାଧି ସଣ୍ଠାତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୫୧୫) ଏୱମାଦୀନି ପନେତ୍ଥ ସୁତ୍ତାନି ଦଟ୍ଠବ୍ବାନି। ଇତି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ପତ୍ୱା ପଞ୍ଞା ଜେଟ୍ଠିକା ହୋତି ପଞ୍ଞା ଧୁରା ପଞ୍ଞା ପୁବ୍ବଙ୍ଗମାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଯଂ ପନ ଲୋକିଯଦେସନା। ତସ୍ମା ଚିତ୍ତଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ଦେସେନ୍ତୋ ‘‘ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀ’’ତି ଆହ।

ସୋମନସ୍ସସହଗତନ୍ତି ସାତମଧୁରୱେଦଯିତସଙ୍ଖାତେନ ସୋମନସ୍ସେନ ସହ ଏକୁପ୍ପାଦାଦିଭାୱଂ ଗତଂ। ଅଯଂ ପନ ‘ସହଗତ’-ସଦ୍ଦୋ ତବ୍ଭାୱେ ୱୋକିଣ୍ଣେ ନିସ୍ସଯେ ଆରମ୍ମଣେ ସଂସଟ୍ଠେତି ଇମେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତି। ତତ୍ଥ ‘‘ଯାଯଂ ତଣ୍ହା ପୋନୋବ୍ଭୱିକା ନନ୍ଦିରାଗସହଗତା’’ତି (ୱିଭ। ୨୦୩) ତବ୍ଭାୱେ ୱେଦିତବ୍ବୋ; ନନ୍ଦିରାଗଭୂତାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଯା, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱୀମଂସା କୋସଜ୍ଜସହଗତା କୋସଜ୍ଜସମ୍ପଯୁତ୍ତା’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୮୩୨) ୱୋକିଣ୍ଣେ ୱେଦିତବ୍ବୋ; ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେନ କୋସଜ୍ଜେନ ୱୋକିଣ୍ଣାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଅଟ୍ଠିକସଞ୍ଞାସହଗତଂ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଂ ଭାୱେତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୮) ନିସ୍ସଯେ ୱେଦିତବ୍ବୋ; ଅଟ୍ଠିକସଞ୍ଞଂ ନିସ୍ସାଯ ଅଟ୍ଠିକସଞ୍ଞଂ ଭାୱେତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଲାଭୀ ହୋତି ରୂପସହଗତାନଂ ୱା ସମାପତ୍ତୀନଂ ଅରୂପସହଗତାନଂ ୱା’’ତି (ପୁ। ପ। ୩-୫) ଆରମ୍ମଣେ; ୱେଦିତବ୍ବୋ ରୂପାରୂପାରମ୍ମଣାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଇଦଂ ସୁଖଂ ଇମାଯ ପୀତିଯା ସହଗତଂ ହୋତି ସହଜାତଂ ସଂସଟ୍ଠଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତ’’ନ୍ତି (ୱିଭ। ୫୭୮) ସଂସଟ୍ଠେ। ଇମସ୍ମିମ୍ପି ପଦେ ଅଯମେୱତ୍ଥୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସୋମନସ୍ସସଂସଟ୍ଠଞ୍ହି ଇଧ ସୋମନସ୍ସସହଗତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

‘ସଂସଟ୍ଠ’-ସଦ୍ଦୋପି ଚେସ ସଦିସେ ଅୱସ୍ସୁତେ ମିତ୍ତସନ୍ଥୱେ ସହଜାତେତି ବହୂସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତି। ଅଯଞ୍ହି ‘‘କିସେ ଥୂଲେ ୱିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ସଂସଟ୍ଠା ଯୋଜିତା ହଯା’’ତି (ଜା। ୨।୨୨।୭୦) ଏତ୍ଥ ସଦିସେ ଆଗତୋ। ‘‘ସଂସଟ୍ଠାୱ ତୁମ୍ହେ ଅଯ୍ୟେ ୱିହରଥା’’ତି (ପାଚି। ୭୨୭) ଅୱସ୍ସୁତେ। ‘‘ଗିହି ସଂସଟ୍ଠୋ ୱିହରତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୩) ମିତ୍ତସନ୍ଥୱେ। ‘‘ଇଦଂ ସୁଖଂ ଇମାଯ ପୀତିଯା ସହଗତଂ ହୋତି ସହଜାତଂ ସଂସଟ୍ଠଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ସହଜାତେ। ଇଧାପି ସହଜାତେ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତତ୍ଥ ‘ସହଗତଂ’ ଅସହଜାତଂ ଅସଂସଟ୍ଠଂ ଅସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ସହଜାତଂ ପନ ସଂସଟ୍ଠଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ହୋତିପି, ନ ହୋତିପି । ରୂପାରୂପଧମ୍ମେସୁ ହି ଏକତୋ ଜାତେସୁ ରୂପଂ ଅରୂପେନ ସହଜାତଂ ହୋତି, ନ ସଂସଟ୍ଠଂ, ନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ; ତଥା ଅରୂପଂ ରୂପେନ; ରୂପଞ୍ଚ ରୂପେନ; ଅରୂପଂ ପନ ଅରୂପେନ ସଦ୍ଧିଂ ନିଯମତୋୱ ସହଗତଂ ସହଜାତଂ ସଂସଟ୍ଠଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତମେୱ ହୋତୀତି। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘ସୋମନସ୍ସସହଗତ’ନ୍ତି।

ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତନ୍ତି ଞାଣେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ, ସମଂ ଏକୁପ୍ପାଦାଦିପ୍ପକାରେହି ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା ତଂ ମାତିକାୱଣ୍ଣନାଯ ୱେଦନାତ୍ତିକେ

ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ତସ୍ମା ଏକୁପ୍ପାଦା ଏକନିରୋଧା ଏକୱତ୍ଥୁକା ଏକାରମ୍ମଣାତି ଇମିନା ଲକ୍ଖଣେନେତଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସୋ ଚେସ। ଅରୂପେ ପନ ୱିନାପି ଏକୱତ୍ଥୁକଭାୱଂ ସମ୍ପଯୋଗୋ ଲବ୍ଭତି।

ଏତ୍ତାୱତା କିଂ କଥିତଂ? କାମାୱଚରକୁସଲେସୁ ସୋମନସ୍ସସହଗତଂ ତିହେତୁକଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଅସଙ୍ଖାରିକଂ ମହାଚିତ୍ତଂ କଥିତଂ। ''କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା''ତି ହି ଅନିଯମିତପୁଚ୍ଛାଯ ଚତୁଭୂମକକୁସଲଂ ଗହିତଂ। 'କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀ'ତି ୱଚନେନ ପନ ତେଭୂମକଂ କୁସଲଂ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା, ଅଟ୍ଠୱିଧଂ କାମାୱଚରକୁସଲମେୱ ଗହିତଂ। 'ସୋମନସ୍ସସହଗତ'ନ୍ତି ୱଚନେନ ତତୋ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଂ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା ଚତୁବ୍ବିଧଂ ସୋମନସ୍ସସହଗତମେୱ ଗହିତଂ। 'ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତ'ନ୍ତି ୱଚନେନ ତତୋ ଦୁୱିଧଂ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା ଦ୍ୱେ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତାନେୱ ଗହିତାନି। ଅସଙ୍ଖାରିକଭାୱୋ ପନ ଅନାଭଟ୍ଠତାଯେୱ ନ ଗହିତୋ। କିଞ୍ଚାପି ନ ଗହିତୋ, ପରତୋ ପନ 'ସସଙ୍ଖାରେନା'ତି ୱଚନତୋ ଇଧ 'ଅସଙ୍ଖାରେନା'ତି ଅୱୁତ୍ତେପି ଅସଙ୍ଖାରିକଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ହି ଆଦିତୋୱ ଇଦଂ ମହାଚିତ୍ତଂ ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ନିଯମେତ୍ୱାୱ ଇମଂ ଦେସନଂ ଆରଭୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ କତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଇଦାନି ତମେୱ ଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ୱାତିଆଦିମାହ। ଭଗୱା ହି ଅରୂପଧମ୍ମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ୱତ୍ଥୁନା ୱା ଦସ୍ସେତି, ଆରମ୍ମଣେନ ୱା, ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣେହି ୱା, ସରସଭାୱେନ ୱା। ''ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସୋ...ପେ... ମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋ; ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜା ୱେଦନା...ପେ... ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଜା ୱେଦନା; ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ...ପେ... ମନୋୱିଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ହି ୱତ୍ଥୁନା ଅରୂପଧମ୍ମା ଦସ୍ସିତା। ''ରୂପସଞ୍ଞା...ପେ... ଧମ୍ମସଞ୍ଞା, ରୂପସଞ୍ଚେତନା... ପେ... ଧମ୍ମସଞ୍ଚେତନା''ତିଆଦୀସୁ ଆରମ୍ମଣେନ। ''ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗତି ଫସ୍ସୋ...ପେ... ମନଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ଧମ୍ମେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗତି ଫସ୍ସୋ''ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୪।୬୦) ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣେହି। ''ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା , ଭିକ୍ଖୱେ, ସଙ୍ଖାରା, ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୨।୧) ସରସଭାୱେନ ଅରୂପଧମ୍ମା ଦସ୍ସିତା। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ ଆରମ୍ମଣେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ 'ରୂପାରମ୍ମଣଂ' ୱାତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ରୂପମେୱ ରୂପାରମ୍ମଣଂ। ଦ୍ୱିସମୁଟ୍ଠାନୋ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ସଦ୍ଦୋୱ ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣଂ। ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନୋ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ଗନ୍ଧୋୱ ଗନ୍ଧାରମ୍ମଣଂ। ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନୋ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ ରସୋୱ ରସାରମ୍ମଣଂ। ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବମେୱ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣଂ। ଏକସମୁଟ୍ଠାନା ଦ୍ୱିସମୁଟ୍ଠାନା ତିସମୁଟ୍ଠାନା ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନା ନକୁତୋଚିସମୁଟ୍ଠାନା ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ଚିତ୍ତଚେତସିକା, ତଥା ନୱତ୍ତବ୍ବା ଚ, ୱୁତ୍ତାୱସେସା ଚିତ୍ତଗୋଚରସଙ୍ଖାତା ଧମ୍ମାଯେୱ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ। ଯେ ପନ ଅନାପାଥଗତା ରୂପାଦଯୋପି ଧମ୍ମାରମ୍ମଣମିଚ୍ଚେୱ ୱଦନ୍ତି ତେ ଇମିନା ସୁତ୍ତେନ ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ଇମେସଂ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ନାନାୱିସଯାନଂ ନାନାଗୋଚରାନଂ ନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଗୋଚରୱିସଯଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋନ୍ତାନଂ ମନୋ ପଟିସରଣଂ ମନୋ ନେସଂ ଗୋଚରୱିସଯଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୪୫୫)।

ଏତେସଞ୍ହି ରୂପାରମ୍ମଣାଦୀନି ଗୋଚରୱିସଯୋ ନାମ। ତାନି ମନେନ ପଚ୍ଚନୁଭୱିଯମାନାନିପି ରୂପାରମ୍ମଣାଦୀନିଯେୱାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣାଦୀନଞ୍ଚ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣତ୍ତାପି ଅଯମତ୍ଥୋ ସିଦ୍ଧୋଯେୱ ହୋତି। ଅନାପାଥଗତାନେୱ ହି ରୂପାରମ୍ମଣାଦୀନି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଆଦୀନଂ ଆରମ୍ମଣାନି, ନ ଚ ତାନି ଧମ୍ମାରମ୍ମଣାନି ଭୱନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଆରମ୍ମଣୱୱତ୍ଥାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତତ୍ଥ ଏକେକଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଦ୍ୱୀସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି। ରୂପାରମ୍ମଣଞ୍ହି ଚକ୍ଖୁପସାଦଂ ଘଟ୍ଟେତ୍ୱା ତଙ୍ଖଣଞ୍ଞେୱ ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି; ଭୱଙ୍ଗଚଲନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଦ୍ଦଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯଥା ହି ସକୁଣୋ ଆକାସେନାଗନ୍ତ୍ୱା ରୁକ୍ଖଗ୍ଗେ ନିଲୀଯମାନୋୱ ରୁକ୍ଖସାଖଞ୍ଚ ଘଟ୍ଟେତି, ଛାଯା ଚସ୍ସ ପଥୱିଯଂ ପଟିହଞ୍ଞତି ସାଖାଘଟ୍ଟନଛାଯାଫରଣାନି ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ଏକକ୍ଖଣେଯେୱ ଭୱନ୍ତି, ଏୱଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନରୂପାଦୀନଂ ଚକ୍ଖୁପସାଦାଦିଘଟ୍ଟନଞ୍ଚ ଭୱଙ୍ଗଚଲନସମତ୍ଥତାଯ ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆପାଥଗମନଞ୍ଚ ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ଏକକ୍ଖଣେଯେୱ ହୋତି। ତତୋ ଭୱଙ୍ଗଂ ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନଂ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନପରିଯୋସାନାନଂ ଅନନ୍ତରା ତେସଂ ଆରମ୍ମଣାନଂ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ଇଦଂ ମହାଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

ସୁଦ୍ଧମନୋଦ୍ୱାରେ ପନ ପସାଦଘଟ୍ଟନକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି। ପକତିଯା ଦିଟ୍ଠସୁତଘାଯିତସାଯିତଫୁଟ୍ଠୱସେନେୱ ଏତାନି ଆରମ୍ମଣାନି ଆପାଥମାଗଚ୍ଛନ୍ତି। କଥଂ? ଇଧେକଚ୍ଚୋ କତସୁଧାକମ୍ମଂ ହରିତାଲମନୋସିଲାଦିୱଣ୍ଣୱିଚିତ୍ତଂ ପଗ୍ଗହିତନାନପ୍ପକାରଧଜପଟାକଂ ମାଲାଦାମୱିନଦ୍ଧଂ ଦୀପମାଲାପରିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଅତିମନୋରମାଯ ସିରିଯା ୱିରୋଚମାନଂ ଅଲଙ୍କତପଟିଯତ୍ତଂ ମହାଚେତିଯଂ ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ସୋଳସସୁ ପାଦପିଟ୍ଠିକାସୁ ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା

ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗଯ୍ହ ଉଲ୍ଲୋକେନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ପୀତିଂ ଗହେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ତସ୍ସ ଏୱଂ ଚେତିଯଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ପୀତିଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଅପରଭାଗେ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଗତସ୍ସ ରତ୍ତିଟ୍ଠାନଦିୱାଟ୍ଠାନେସୁ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଆୱଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଅଲଙ୍କତପଟିଯତ୍ତଂ ମହାଚେତିଯଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଆପାଥମାଗତସଦିସମେୱ ହୋତି, ପଦକ୍ଖିଣଂ କତ୍ୱା ଚେତିଯୱନ୍ଦନକାଲୋ ୱିଯ ହୋତି। ଏୱଂ ତାୱ ଦିଟ୍ଠୱସେନ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି।

ମଧୁରେନ ପନ ସରେନ ଧମ୍ମକଥିକସ୍ସ ୱା ଧମ୍ମଂ କଥେନ୍ତସ୍ସ, ସରଭାଣକସ୍ସ ୱା ସରେନ ଭଣନ୍ତସ୍ସ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ଅପରଭାଗେ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ନିସୀଦିତ୍ୱା ଆୱଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଧମ୍ମକଥା ୱା ସରଭଞ୍ଞଂ ୱା ସୋତଦ୍ୱାରେ ଆପାଥମାଗତଂ ୱିଯ ହୋତି, ସାଧୁକାରଂ ଦତ୍ୱା ସୁଣନକାଲୋ ୱିଯ ହୋତି। ଏୱଂ ସୁତୱସେନ ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣଂ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି।

ସୁଗନ୍ଧଂ ପନ ଗନ୍ଧଂ ୱା ମାଲଂ ୱା ଲଭିତ୍ୱା ଆସନେ ୱା ଚେତିଯେ ୱା ଗନ୍ଧାରମ୍ମଣେନ ଚିତ୍ତେନ ପୂଜଂ କତ୍ୱା ଅପରଭାଗେ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ନିସୀଦିତ୍ୱା ଆୱଜ୍ଜମାନସ୍ସ ତଂ ଗନ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ଘାନଦ୍ୱାରେ ଆପାଥମାଗତଂ ୱିଯ ହୋତି, ପୂଜାକରଣକାଲୋ ୱିଯ ହୋତି। ଏୱଂ ଘାଯିତୱସେନ ଗନ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି।

ପଣୀତଂ ପନ ଖାଦନୀଯଂ ୱା ଭୋଜନୀଯଂ ୱା ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀହି ସଦ୍ଧିଂ ସଂୱିଭଜିତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଅପରଭାଗେ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି କୁଦ୍ରୂସକାଦିଭୋଜନଂ ଲଭିତ୍ୱା ‘ଅସୁକକାଲେ ପଣୀତଂ ଭୋଜନଂ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀହି ସଦ୍ଧିଂ ସଂୱିଭଜିତ୍ୱା ପରିଭୁତ୍ତ’ନ୍ତି ଆୱଜ୍ଜମାନସ୍ସ ତଂ ରସାରମ୍ମଣଂ ଜିୱ୍ହାଦ୍ୱାରେ ଆପାଥମାଗତଂ ୱିଯ ହୋତି, ପରିଭୁଞ୍ଜନକାଲୋ ୱିଯ ହୋତି। ଏୱଂ ସାଯିତୱସେନ ରସାରମ୍ମଣଂ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି।

ମୁଦୁକଂ ପନ ସୁଖସମ୍ଫସ୍ସଂ ମଞ୍ଚଂ ୱା ପୀଠଂ ୱା ଅତ୍ଥରଣପାପୁରଣଂ ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଅପରଭାଗେ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଦୁକ୍ଖସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେତ୍ୱା ‘ଅସୁକକାଲେ ମେ ମୁଦୁକଂ ମଞ୍ଚପୀଠଂ ଅତ୍ଥରଣପାୱୁରଣଂ ପରିଭୁତ୍ତ’ନ୍ତି ଆୱଜ୍ଜମାନସ୍ସ ତଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣଂ କାଯଦ୍ୱାରେ ଆପାଥମାଗତଂ ୱିଯ ହୋତି। ସୁଖସମ୍ଫସ୍ସଂ ୱେଦଯିତକାଲୋ ୱିଯ ହୋତି। ଏୱଂ ଫୁଟ୍ଠୱସେନ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣଂ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି। ଏୱଂ ସୁଦ୍ଧମନୋଦ୍ୱାରେ ପସାଦଘଟ୍ଟନକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି। ପକତିଯା ଦିଟ୍ଠସୁତଘାଯିତସାଯିତଫୁଟ୍ଠୱସେନେୱ ଏତାନି ଆରମ୍ମଣାନି ଆପାଥମାଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ଇଦାନି ପକତିଯା ଦିଟ୍ଠାଦୀନଂ ୱସେନ ଆପାଥଗମନେ ଅଯମପରୋପି ଅଟ୍ଠକଥାମୁତ୍ତକୋ ନଯୋ ହୋତି। ଦିଟ୍ଠଂ ସୁତଂ ଉଭଯସମ୍ବନ୍ଧନ୍ତି ଇମେ ତାୱ ଦିଟ୍ଠାଦଯୋ ୱେଦିତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ‘ଦିଟ୍ଠଂ’ ନାମ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରୱସେନ ଗହିତପୁବ୍ବଂ। ‘ସୁତ’ନ୍ତି ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଅଦିସ୍ୱା ଅନୁସ୍ସୱୱସେନ ଗହିତା ରୂପାଦଯୋୱ। ତେହି ଦ୍ୱୀହିପି ସମ୍ବନ୍ଧଂ ‘ଉଭଯସମ୍ବନ୍ଧଂ’ ନାମ। ଇତି ଇମେସମ୍ପି ଦିଟ୍ଠାଦୀନଂ ୱସେନ ଏତାନି ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠୱସେନ ତାୱ ଆପାଥଗମନଂ ହେଟ୍ଠା ପଞ୍ଚହି ନଯେହି ୱୁତ୍ତମେୱ।

ଏକଚ୍ଚୋ ପନ ସୁଣାତି – ‘ଭଗୱତୋ ପୁଞ୍ଞାତିସଯନିବ୍ବତ୍ତଂ ଏୱରୂପଂ ନାମ ରୂପଂ, ଅତିମଧୁରୋ ସଦ୍ଦୋ, କିସ୍ମିଞ୍ଚି ପଦେସେ କେସଞ୍ଚି ପୁପ୍ଫାନଂ ଅତିମନୁଞ୍ଞୋ ଗନ୍ଧୋ, କେସଞ୍ଚି ଫଲାନଂ ଅତିମଧୁରୋ ରସୋ, କେସଞ୍ଚି ପାୱୁରଣାଦୀନଂ ଅତିସୁଖୋ ସମ୍ଫସ୍ସୋ’ତି। ତସ୍ସ, ଚକ୍ଖୁପସାଦାଦିଘଟ୍ଟନଂ ୱିନା, ସୁତମତ୍ତାନେୱ ତାନି ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଅଥସ୍ସ ତଂ ଚିତ୍ତଂ ତସ୍ମିଂ ରୂପେ ୱା ସଦ୍ଦେ ୱା ପସାଦୱସେନ ଗନ୍ଧାଦୀସୁ ଅରିଯାନଂ ଦାତୁକାମତାୱସେନ ଅଞ୍ଞେହି ଦିନ୍ନେସୁ ଅନୁମୋଦନାୱସେନ ୱା ପୱତ୍ତତି। ଏୱଂ ସୁତୱସେନ ଏତାନି ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛନ୍ତି।

ଅପରେନ ପନ ଯଥାୱୁତ୍ତାନି ରୂପାଦୀନି ଦିଟ୍ଠାନି ୱା ସୁତାନି ୱା ହୋନ୍ତି। ତସ୍ସ ‘ଈଦିସଂ ରୂପଂ ଆଯତିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକବୁଦ୍ଧସ୍ସାପି ଭୱିସ୍ସତୀ’ତିଆଦିନା ନଯେନ ଚକ୍ଖୁପସାଦାଦିଘଟ୍ଟନଂ ୱିନା ଦିଟ୍ଠସୁତସମ୍ବନ୍ଧେନେୱ ତାନି ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଅଥସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ତେସୁ ଅଞ୍ଞତରାରମ୍ମଣଂ ଇଦଂ ମହାଚିତ୍ତଂ ପୱତ୍ତତି। ଏୱଂ ଉଭଯସମ୍ବନ୍ଧୱସେନ ଏତାନି ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛନ୍ତି।

ଇଦମ୍ପି ଚ ମୁଖମତ୍ତମେୱ। ସଦ୍ଧାରୁଚିଆକାରପରିୱିତକ୍କଦିଟ୍ଠିନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଆଦୀନଂ ପନ ୱସେନ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଏତେସଂ ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆପାଥଗମନଂ ୱେଦିତବ୍ବମେୱ। ଯସ୍ମା ପନ ଏୱଂ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତାନି ଭୂତାନିପି ହୋନ୍ତି ଅଭୂତାନିପି, ତସ୍ମା ଅଯଂ ନଯୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ନ ଗହିତୋ। ଏୱଂ ଏକେକାରମ୍ମଣଂ ଜୱନଂ ଦ୍ୱୀସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ରୂପାରମ୍ମଣଞ୍ହି ଜୱନଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ମନୋଦ୍ୱାରେପି। ସଦ୍ଦାଦିଆରମ୍ମଣେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ତତ୍ଥ ମନୋଦ୍ୱାରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଜୱନଂ ଦାନମଯଂ ସୀଲମଯଂ ଭାୱନାମଯନ୍ତି ତିୱିଧଂ ହୋତି । ତେସୁ ଏକେକଂ କାଯକମ୍ମଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ମନୋକମ୍ମନ୍ତି ତିୱିଧମେୱ ହୋତି। ସଦ୍ଦଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବଧମ୍ମାରମ୍ମଣେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ତଞ୍ଚ ରୂପଂ ତାୱ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଏତଂ ମହାକୁସଲଚିତ୍ତଂ ନୀଲପୀତଲୋହିତୋଦାତୱଣ୍ଣେସୁ ପୁପ୍ଫୱତ୍ଥଧାତୁସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ ସୁଭନିମିତ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ଇଟ୍ଠଂ କନ୍ତଂ ମନାପଂ ରଜନୀୟଂ ୱଣ୍ଣଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ନନୁ ଚେତଂ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ ଲୋଭସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ? କଥଂ ଏତଂ ଚିତ୍ତଂ କୁସଲଂ ନାମ ଜାତନ୍ତି? ନିୟମିତୱସେନ ପରିଣାମିତୱସେନ ସମୁଦାଚାରୱସେନ ଆଭୁଜିତୱସେନାତି। ଯସ୍ସ ହି 'କୁସଲମେୱ ମୟା କତ୍ତବ୍ବ'ନ୍ତି କୁସଲକରଣେ ଚିତ୍ତଂ ନିୟମିତଂ ହୋତି, ଅକୁସଲପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ନିୱତ୍ତେତ୍ୱା କୁସଲକରଣେୟେୱ ପରିଣାମିତଂ, ଅଭିଣ୍ହକରଣେନ କୁସଲସମୁଦାଚାରେନେୱ ସମୁଦାଚରିତଂ, ପତିରୂପଦେସୱାସସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସୟସଦ୍ଧମ୍ମସୱନପୁବ୍ବେକତପୁଞ୍ଞତାଦୀହି ଚ ଉପନିସ୍ସୟେହି ଯୋନିସୋ ଚ ଆଭୋଗୋ ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ସ ଇମିନା ନିୟମିତୱସେନ ପରିଣାମିତୱସେନ ସମୁଦାଚାରୱସେନ ଆଭୁଜିତୱସେନ ଚ କୁସଲଂ ନାମ ଜାତଂ ହୋତି।

ଆରମ୍ମଣୱସେନ ପନେତ୍ଥ ସୋମନସ୍ସସହଗତଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣସ୍ମିଞ୍ହି ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଏତଂ ସୋମନସ୍ସସହଗତଂ ଜାତଂ। ସଦ୍ଧାବହୁଲତାଦୀନିପେତ୍ଥ କାରଣାନିୟେୱ। ଅସ୍ସଦ୍ଧାନଞ୍ହି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠୀନଞ୍ଚ ଏକନ୍ତେଟ୍ଠାରମ୍ମଣଭୂତଂ ତଥାଗତରୂପମ୍ପି ଦିସ୍ୱା ସୋମନସ୍ସଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯେ ଚ କୁସଲପ୍ପୱତ୍ତିୟଂ ଆନିସଂସଂ ନ ପସ୍ସନ୍ତି ତେସଂ ପରେହି ଉସ୍ସାହିତାନଂ କୁସଲଂ କରୋନ୍ତାନମ୍ପି ସୋମନସ୍ସଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ମା ସଦ୍ଧାବହୁଲତା ୱିସୁଦ୍ଧଦିଟ୍ଠିତା ଆନିସଂସଦସ୍ସାୱିତାତି। ଏୱମେତ୍ଥ ସୋମନସ୍ସସହଗତଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅପିଚ ଏକାଦସଧମ୍ମା ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି – ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତି ଧମ୍ମାନୁସ୍ସତି ସଙ୍ଘାନୁସ୍ସତି ସୀଲାନୁସ୍ସତି ଚାଗାନୁସ୍ସତି ଦେୱତାନୁସ୍ସତି ଉପସମାନୁସ୍ସତି ଲୂଖପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନତା ସିନିଦ୍ଧପୁଗ୍ଗଲସେୱନତା ପସାଦନୀୟସୁତ୍ତନ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତା ତଦଧିମୁତ୍ତତାତି । ଇମେହିପି କାରଣେହେତ୍ଥ ସୋମନସ୍ସସହଗତଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମେସଂ ପନ ୱିତ୍ଥାରୋ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୩୬୭ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗପଦୱଣ୍ଣନା, ୪୬୮-୪୬୯) ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି।

କମ୍ମତୋ, ଉପପତ୍ତିତୋ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟପରିପାକତୋ, କିଲେସଦୂରୀଭାୱତୋତି ଇମେହି ପନେତ୍ଥ କାରଣେହି ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଯୋ ହି ପରେସଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଅନୱଜ୍ଜାନି ସିପ୍ପାୟତନକମ୍ମାୟତନୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନାନି ସିକ୍ଖାପେତି ଧମ୍ମକଥିକଂ ସକ୍କାରଂ କତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ କଥାପେତି, 'ଆୟତିଂ ପଞ୍ଞୱା ଭୱିସ୍ସାମୀ'ତି ପତ୍ଥନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ନାନପ୍ପକାରଂ ଦାନଂ ଦେତି, ତସ୍ସ ଏୱରୂପଂ କମ୍ମଂ ଉପନିସ୍ସାୟ କୁସଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜେ ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱାପି ''ତସ୍ସ ତତ୍ଥ ସୁଖିନୋ ଧମ୍ମପଦା ପିଲୱନ୍ତି… ଦନ୍ଧୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସତୁପ୍ପାଦୋ, ଅଥ ସୋ ସତ୍ତୋ ଖିପ୍ପଂୟେୱ ୱିସେସଗାମୀ ହୋତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୪।୧୯୧) ଇମିନା ନୟେନ ଉପପତ୍ତିଂ ନିସ୍ସାୟପି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ କୁସଲଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତଥା ଇନ୍ଦ୍ରିୟପରିପାକଂ ଉପଗତାନଂ ପଞ୍ଞାଦସକପ୍ପତ୍ତାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟପରିପାକଂ ନିସ୍ସାୟପି କୁସଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯେହି ପନ କିଲେସା ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତା ତେସଂ କିଲେସଦୂରୀଭାୱଂ ନିସ୍ସାୟପି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ କୁସଲଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

''ଯୋଗା ୱେ ଜାୟତୀ ଭୂରି, ଅଯୋଗା ଭୂରିସଙ୍ଖୟୋ''ତି (ଧ। ପ। ୨୮୨)।

ଏୱଂ କମ୍ମତୋ ଉପପତ୍ତିତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟପରିପାକତୋ କିଲେସଦୂରୀଭାୱତୋତି ଇମେହି କାରଣେହି ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅପିଚ ସତ୍ତ ଧମ୍ମା ଧମ୍ମୱିଚୟସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି – ପରିପୁଚ୍ଛକତା, ୱତ୍ଥୁୱିସଦକିରିୟା, ଇନ୍ଦ୍ରିୟସମତ୍ତପଟିପାଦନା, ଦୁପ୍ପଞ୍ଞପୁଗ୍ଗଲପରିୱଜ୍ଜନା, ପଞ୍ଞୱନ୍ତପୁଗ୍ଗଲସେୱନା, ଗମ୍ଭୀରଞାଣଚରିୟପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା, ତଦଧିମୁତ୍ତତାତି। ଇମେହିପି କାରଣେହି ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଇମେସଂ ପନ ୱିତ୍ଥାରୋ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୩୬୭ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗପଦୱଣ୍ଣନା) ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି।

ଏୱଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚେତଂ ଅସଙ୍ଖାରେନ ଅପ୍ପୟୋଗେନ ଅନୁପାୟଚିନ୍ତନାୟ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଅସଙ୍ଖାରଂ ନାମ ଜାତଂ। ତୟିଦଂ ରଜନୀୟୱଣ୍ଣାରମ୍ମଣଂ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନମେୱ ତିୱିଧେନ ନିୟମେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି – ଦାନମୟଂ ୱା ହୋତି, ସୀଲମୟଂ ୱା, ଭାୱନାମୟଂ ୱା।

କଥଂ? ଯଦା ହି ନୀଲପୀତଲୋହିତୋଦାତେସୁ ପୁପ୍ଫାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ ଲଭିତ୍ୱା ୱଣ୍ଣୱସେନ ଆଭୁଜିତ୍ୱା 'ୱଣ୍ଣଦାନଂ ମୟ୍ହ'ନ୍ତି ବୁଦ୍ଧରତନାଦୀନି ପୂଜେତି, ତଦା ଦାନମୟଂ ହୋତି। ତତ୍ରିଦଂ ୱତ୍ଥୁ – ଭଣ୍ଡାଗାରିକସଙ୍ଘମିତ୍ତୋ କିର ଏକଂ ସୁୱଣ୍ଣଖଚିତଂ ୱତ୍ଥଂ ଲଭିତ୍ୱା ଇଦମ୍ପି ୱତ୍ଥଂ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣଂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋପି ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋ, ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣଂ ୱତ୍ଥଂ ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣସ୍ସେୱ ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂ, ଅମ୍ହାକଞ୍ଚ ୱଣ୍ଣଦାନଂ ଭୱିସ୍ସତୀତି ମହାଚେତିୟେ ଆରୋପେସି। ଏୱରୂପେ କାଲେ ଦାନମୟଂ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଦା ପନ ତଥାରୂପମେୱ ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମଂ ଲଭିତ୍ୱା 'ମୟ୍ହଂ କୁଲୱଂସୋ, କୁଲତନ୍ତି କୁଲପ୍ପୱେଣୀ ଏସା, କୁଲୱତ୍ତଂ ଏତ'ନ୍ତି ବୁଦ୍ଧରତନାଦୀନି ପୂଜେତି ତଦା ସୀଲମୟଂ ହୋତି। ଯଦା ପନ ତାଦିସେନେୱ ୱତ୍ଥୁନା ରତନତ୍ତୟସ୍ସ ପୂଜଂ କତ୍ୱା 'ଅୟଂ ୱଣ୍ଣୋ ଖୟଂ ଗଚ୍ଛିସ୍ସତି, ୱୟଂ ଗଚ୍ଛିସ୍ସତୀ'ତି ଖୟୱୟଂ ପଟ୍ଠପେତି, ତଦା ଭାୱନାମୟଂ ହୋତି।

ଦାନମୟଂ ପନ ହୁତ୍ୱା ୱତ୍ତମାନମ୍ପି ଯଦା ତୀଣି ରତନାନି ସହତ୍ଥେନ ପୂଜେନ୍ତସ୍ସ ପୱତ୍ତତି, ତଦା କାୟକମ୍ମଂ ହୋତି। ଯଦା ତୀଣି ରତନାନି ପୂଜେନ୍ତୋ

ପୁତ୍ତଦାରଦାସକମ୍ମକରପୋରିସାଦଯୋପି ଆଣାପେତ୍ୱା ପୂଜାପେତି ତଦା ୱଚୀକମ୍ମଂ ହୋତି। ଯଦା ତଦେୱ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ୱିଜ୍ଜମାନକୱତ୍ଥୁଂ ଆରବ୍ଭ ୱଣ୍ଣଦାନଂ ଦସ୍ସାମୀତି ଚିନ୍ତେତି ତଦା ମନୋକମ୍ମଂ ହୋତି। ୱିନୟପରିୟାୟଂ ପତ୍ୱା ହି 'ଦସ୍ସାମି କରିସ୍ସାମୀ'ତି ୱାଚା ଭିନ୍ନା ହୋତୀତି (ପାରା। ୬୫୯) ଇମିନା ଲକ୍ଖଣେନ ଦାନଂ ନାମ ହୋତି। ଅଭିଧମ୍ମପରିୟାୟଂ ପତ୍ୱା ପନ ୱିଜ୍ଜମାନକୱତ୍ଥୁଂ ଆରବ୍ଭ 'ଦସ୍ସାମୀ'ତି ମନସା ଚିନ୍ତିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ କୁସଲଂ ହୋତି। ଅପରଭାଗେ କାୟେନ ୱା ୱାଚାୟ ୱା କତ୍ତବ୍ବଂ କରିସ୍ସତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ଦାନମୟଂ କାୟୱଚୀମନୋକମ୍ମୱସେନେୱ ତିୱିଧଂ ହୋତି।

ଯଦା ପନ ତଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଲଭିତ୍ୱା କୁଲୱଂସାଦିୱସେନ ସହତ୍ଥା ରତନତ୍ତୟଂ ପୂଜେତି ତଦା ସୀଲମୟଂ କାୟକମ୍ମଂ ହୋତି। ଯଦା କୁଲୱଂସାଦିୱସେନେୱ ପୁତ୍ତଦାରାଦୟୋ ଆଣାପେତ୍ୱା ପୂଜାପେତି ତଦା ୱଚୀକମ୍ମଂ ହୋତି। ଯଦା 'ମୟ୍ହଂ କୁଲୱଂସୋ, କୁଲତନ୍ତି କୁଲପ୍ପୱେଣୀ ଏସା, କୁଲୱତ୍ତମେତ'ନ୍ତି ୱିଜ୍ଜମାନକୱତ୍ଥୁଂ ଆରବ୍ଭ 'ୱଣ୍ଣଦାନଂ ଦସ୍ସାମୀ'ତି ଚିନ୍ତେତି ତଦା ମନୋକମ୍ମଂ ହୋତି। ଏୱଂ ସୀଲମୟଂ କାୟୱଚୀମନୋକମ୍ମୱସେନ ତିୱିଧଂ ହୋତି।

ଯଦା ପନ ତଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଲଭିତ୍ୱା ତୀଣି ରତନାନି ପୂଜେତ୍ୱା ଚଙ୍କମନ୍ତୋ ଖୟୱୟଂ ପଟ୍ଠପେତି ତଦା ଭାୱନାମୟଂ କାୟକମ୍ମଂ ହୋତି। ୱାଚାୟ ସମ୍ମସନଂ ପଟ୍ଠପେନ୍ତସ୍ସ ୱଚୀକମ୍ମଂ ହୋତି, କାୟଙ୍ଗୱାଚଙ୍ଗାନି ଅଚୋପେତ୍ୱା ମନସାୱ ସମ୍ମସନଂ ପଟ୍ଠପେନ୍ତସ୍ସ ମନୋକମ୍ମଂ ହୋତି। ଏୱଂ ଭାୱନାମୟଂ କାୟୱଚୀମନୋକମ୍ମୱସେନ ତିୱିଧଂ ହୋତି। ଏୱମେତଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ କୁସଲଂ ତିୱିଧପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୁୱସେନ ନୱହି କମ୍ମଦ୍ୱାରେହି ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେସି ଧମ୍ମରାଜା। ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ଭେରିସଦ୍ଦାଦୀସୁ ହି ରଜନୀୟସଦ୍ଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ତୀହି ନିୟମେହେତଂ କୁସଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥ ସଦ୍ଦଂ କନ୍ଦମୂଲଂ ୱିୟ ଉପ୍ପାଟେତ୍ୱା ନୀଲୁପ୍ପଲହତ୍ଥକଂ ୱିୟ ଚ ହତ୍ଥେ ଠପେତ୍ୱା ଦାତୁଂ ନାମ ନ ସକ୍କା, ସୱତ୍ଥୁକଂ ପନ କତ୍ୱା ଦେନ୍ତୋ ସଦ୍ଦଦାନଂ ଦେତି ନାମ। ତସ୍ମା ଯଦା 'ସଦ୍ଦଦାନଂ ଦସ୍ସାମୀ'ତି ଭେରିମୁଦିଙ୍ଗାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରତୂରିୟେନ ତିଣ୍ଣଂ ରତନାନଂ ଉପହାରଂ କରୋତି, 'ସଦ୍ଦଦାନଂ ମେ'ତି ଭେରିଆଦୀନି ଠପାପେତି, ଧମ୍ମକଥିକଭିକ୍ଖୂନଂ ସରଭେସଜ୍ଜତେଲଫାଣିତାଦୀନି ଦେତି, ଧମ୍ମସୱନଂ ଘୋସେତି, ସରଭଞ୍ଞଂ ଭଣତି, ଧମ୍ମକଥଂ କଥେତି, ଉପନିସିନ୍ନକକଥଂ ଅନୁମୋଦନକଥଂ କରୋତି, ତଦା ଦାନମୟଂଯେୱ ହୋତି। ଯଦା ଏତଦେୱ ୱିଧାନଂ କୁଲୱଂସାଦିୱସେନ ୱତ୍ତୱସେନ କରୋତି ତଦା ସୀଲମୟଂ ହୋତି। ଯଦା ସବ୍ବମ୍ପେତଂ କତ୍ୱା ଅୟଂ ଏତ୍ତକୋ ସଦ୍ଦୋ ବ୍ରହ୍ମଲୋକପ୍ପମାଣୋପି ହୁତ୍ୱା 'ଖୟଂ ଗମିସ୍ସତି, ୱୟଂ ଗମିସ୍ସତୀ'ତି ସମ୍ମସନଂ ପଟ୍ଠପେତି ତଦା ଭାୱନାମୟଂ ହୋତି।

ତତ୍ଥ ଦାନମୟଂ ତାୱ ଯଦା ଭେରିଆଦୀନି ଗହେତ୍ୱା ସହତ୍ଥା ଉପହାରଂ କରୋତି, ନିକ୍ଖୁପହାରତ୍ଥାୟ ଠପେନ୍ତୋପି ସହତ୍ଥା ଠପେତି, 'ସଦ୍ଦଦାନଂ ମେ'ତି ଧମ୍ମସୱନଂ ଘୋସେତୁଂ ଗଚ୍ଛତି, ଧମ୍ମକଥଂ ସରଭଞ୍ଞଂ କାତୁଂ ୱା ଗଚ୍ଛତି, ତଦା କାୟକମ୍ମଂ ହୋତି। ଯଦା 'ଗଚ୍ଛଥ, ତାତା, ଅମ୍ହାକଂ ସଦ୍ଦଦାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ରତନାନଂ ଉପହାରଂ କରୋଥା'ତି ଆଣାପେତି, 'ସଦ୍ଦଦାନଂ ମେ'ତି ଚେତିୟଙ୍ଗଣେସୁ 'ଇମଂ ଭେରିଂ, ଇମଂ ମୁଦିଙ୍ଗଂ ଠପେଥା'ତି ଆଣାପେତି, ସୟମେୱ ଧମ୍ମସୱନଂ ଘୋସେତି, ଧମ୍ମକଥଂ କଥେତି, ସରଭଞ୍ଞଂ ଭଣତି, ତଦା ୱଚୀକମ୍ମଂ ହୋତି। ଯଦା କାୟଙ୍ଗୱାଚଙ୍ଗାନି ଅଚୋପେତ୍ୱା 'ସଦ୍ଦଦାନଂ ଦସ୍ସାମୀ'ତି ୱିଜ୍ଜମାନକୱତ୍ଥୁଂ ମନସା ପରିଚ୍ଚଜତି, ତଦା ମନୋକମ୍ମଂ ହୋତି।

ସୀଲମୟମ୍ପି 'ସଦ୍ଦଦାନଂ ନାମ ମୟ୍ହଂ କୁଲୱଂସୋ କୁଲତନ୍ତି କୁଲପ୍ପୱେଣୀ'ତି ଭେରିଆଦୀହି ସହତ୍ଥା ଉପହାରଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ, ଭେରିଆଦୀନି ସହତ୍ଥା ଚେତିୟଙ୍ଗଣାଦୀସୁ ଠପେନ୍ତସ୍ସ, ଧମ୍ମକଥିକାନଂ ସରଭେସଜ୍ଜଂ ସହତ୍ଥା ଦଦନ୍ତସ୍ସ, ୱତ୍ତସୀସେନ ଧମ୍ମସୱନଘୋସନଧମ୍ମକଥାକଥନସରଭଞ୍ଞଭଣନତ୍ଥାୟ ଚ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ କାୟକମ୍ମଂ ହୋତି। 'ସଦ୍ଦଦାନଂ ନାମ ଅମ୍ହାକଂ କୁଲୱଂସୋ କୁଲତନ୍ତି କୁଲପ୍ପୱେଣୀ, ଗଚ୍ଛଥ , ତାତା, ବୁଦ୍ଧରତନାଦୀନଂ ଉପହାରଂ କରୋଥା'ତି ଆଣାପେନ୍ତସ୍ସ କୁଲୱଂସୱସେନେୱ ଅତ୍ତନା ଧମ୍ମକଥଂ ୱା ସରଭଞ୍ଞଂ ୱା କରୋନ୍ତସ୍ସ ଚ ୱଚୀକମ୍ମଂ ହୋତି। 'ସଦ୍ଦଦାନଂ ନାମ ମୟ୍ହଂ କୁଲୱଂସୋ ସଦ୍ଦଦାନଂ ଦସ୍ସାମୀ'ତି କାୟଙ୍ଗୱାଚଙ୍ଗାନି ଅଚୋପେତ୍ୱା ମନସାୱ ୱିଜ୍ଜମାନକୱତ୍ଥୁଂ ପରିଚ୍ଚଜନ୍ତସ୍ସ ମନୋକମ୍ମଂ ହୋତି।

ଭାୱନାମୟମ୍ପି ଯଦା ଚଙ୍କମନ୍ତୋ ସଦ୍ଦେ ଖୟୱୟଂ ପଟ୍ଠପେତି ତଦା କାୟକମ୍ମଂ ହୋତି। କାୟଙ୍ଗଂ ପନ ଅଚୋପେତ୍ୱା ୱାଚାୟ ସମ୍ମସନ୍ତସ୍ସ ୱଚୀକମ୍ମଂ ହୋତି। କାୟଙ୍ଗୱାଚଙ୍ଗଂ ଅଚୋପେତ୍ୱା ମନସାୱ ସଦ୍ଦାୟତନଂ ସମ୍ମସନ୍ତସ୍ସ ମନୋକମ୍ମଂ ହୋତି। ଏୱଂ ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣମ୍ପି କୁସଲଂ ତିୱିଧପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୁୱସେନ ନୱହି କମ୍ମଦ୍ୱାରେହି ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେସି ଧମ୍ମରାଜା।

ମୂଲଗନ୍ଧାଦୀସୁପି ରଜନୀୟଗନ୍ଧଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ତୀହି ନିୟମେହେତଂ କୁସଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥ ଯଦା ମୂଲଗନ୍ଧାଦୀସୁ ଯଂକିଞ୍ଚି ଗନ୍ଧଂ ଲଭିତ୍ୱା ଗନ୍ଧୱସେନ ଆଭୁଜିତ୍ୱା 'ଗନ୍ଧଦାନଂ ମୟ୍ହ'ନ୍ତି ବୁଦ୍ଧରତନାଦୀନି ପୂଜେତି, ତଦା ଦାନମୟଂ ହୋତୀତି ସବ୍ବଂ ୱଣ୍ଣଦାନେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ

ୱିହାରତୋ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଗନ୍ଧାରମ୍ମଣସ୍ମିଂ କୁସଲଂ ତିୱିଧପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁୱସେନ ନୱହି କମ୍ମଦ୍ୱାରେହି ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେସି ଧମ୍ମରାଜା।

ମୂଲରସାଦୀସୁ ପନ ରଜନୀଯରସଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ତୀହି ନିଯମେହେତଂ କୁସଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥ ଯଦା ମୂଲରସାଦୀସୁ ଯଂକିଞ୍ଚି ରଜନୀଯଂ ରସୱତ୍ଥୁଂ ଲଭିତ୍ୱା ରସୱସେନ ଆଭୁଜିତ୍ୱା 'ରସଦାନଂ ମଯ୍ହ'ନ୍ତି ଦେତି ପରିଚ୍ଚଜତି, ତଦା ଦାନମଯଂ ହୋତୀତି ସବ୍ବଂ ୱଣ୍ଣଦାନେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସୀଲମଯେ ପନେତ୍ଥ 'ସଙ୍ଘସ୍ସ ଅଦତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜନଂ ନାମ ଅମ୍ହାକଂ ନ ଆଚିଣ୍ଣ'ନ୍ତି ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୁସହସ୍ସାନଂ ଦାପେତ୍ୱା ସାଦୁରସଂ ପରିଭୁତ୍ତସ୍ସ ଦୁଟ୍ଠଗାମଣିଅଭଯରଞ୍ଞୋ ୱତ୍ଥୁଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ମହାଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱତ୍ଥୂନି ଆଗତାନି। ଅଯମେୱ ୱିସେସୋ। ଏୱଂ ରସାରମ୍ମଣସ୍ମିଂ କୁସଲଂ ତିୱିଧପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁୱସେନ ନୱହି କମ୍ମଦ୍ୱାରେହି ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେସି ଧମ୍ମରାଜା।

ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣେପି ପଥୱୀଧାତୁ ତେଜୋଧାତୁ ୱାଯୋଧାତୂତି ତୀଣି ମହାଭୂତାନି ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣଂ ନାମ। ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଏତେସଂ ୱସେନ ଯୋଜନଂ ଅକତ୍ୱା ମଞ୍ଚପୀଠାଦିୱସେନ କାତବ୍ବା। ଯଦା ହି ମଞ୍ଚପୀଠାଦୀସୁ ଯଂକିଞ୍ଚି ରଜନୀଯଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବୱତ୍ଥୁଂ ଲଭିତ୍ୱା ଫୋଟ୍ଠବ୍ବୱସେନ ଆଭୁଜିତ୍ୱା 'ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଦାନଂ ମଯ୍ହ'ନ୍ତି ଦେତି ପରିଚ୍ଚଜତି, ତଦା ଦାନମଯଂ ହୋତୀତି ସବ୍ବଂ ୱଣ୍ଣଦାନେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣସ୍ମିଂ କୁସଲଂ ତିୱିଧପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁୱସେନ ନୱହି କମ୍ମଦ୍ୱାରେହି ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେସି ଧମ୍ମରାଜା।

ଧମ୍ମାରମ୍ମଣେ ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି ଆଯତନାନି, ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନି, ତଯୋ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା, ପନ୍ନରସ ସୁଖୁମରୂପାନି, ନିବ୍ବାନପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଇମେ ଧମ୍ମାଯତନେ ପରିଯାପନ୍ନା ଚ, ଅପରିଯାପନ୍ନା ଚ, ଧମ୍ମା ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ନାମ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ ଏତେସଂ ୱସେନ ଯୋଜନଂ ଅକତ୍ୱା ଓଜଦାନପାନଦାନଜୀୱିତଦାନୱସେନ କାତବ୍ବା। ଓଜାଦୀସୁ ହି ରଜନୀଯଂ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ତୀହି ନିଯମେହେତଂ କୁସଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

ତତ୍ଥ ଯଦା 'ଓଜଦାନଂ ମଯ୍ହ'ନ୍ତି ସପ୍ପିନୱନୀତାଦୀନି ଦେତି, ପାନଦାନନ୍ତି ଅଟ୍ଠ ପାନାନି ଦେତି, ଜୀୱିତଦାନନ୍ତି ସଲାକଭତ୍ତସଙ୍ଘଭତ୍ତାଦୀନି ଦେତି, ଅଫାସୁକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଭେସଜ୍ଜଂ ଦେତି, ୱେଜ୍ଜଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାପେତି, ଜାଲଂ ଫାଲାପେତି, କୁମୀନଂ ୱିଦ୍ଧଂସାପେତି, ସକୁଣପଞ୍ଜରଂ ୱିଦ୍ଧଂସାପେତି, ବନ୍ଧନମୋକ୍ଖଂ କାରାପେତି, ମାଘାତଭେରିଂ ଚରାପେତି, ଅଞ୍ଞାନିପି ଜୀୱିତପରିତ୍ତାଣତ୍ଥଂ ଏୱରୂପାନି କମ୍ମାନି କରୋତି ତଦା ଦାନମଯଂ ହୋତି। ଯଦା ପନ 'ଓଜଦାନପାନଦାନଜୀୱିତଦାନାନି ମଯ୍ହଂ କୁଲୱଂସୋ କୁଲତନ୍ତି କୁଲପ୍ପୱେଣୀ'ତି ୱତ୍ତସୀସେନ ଓଜଦାନାଦୀନି ପୱତ୍ତେତି ତଦା ସୀଲମଯଂ ହୋତି। ଯଦା ଧମ୍ମାରମ୍ମଣସ୍ମିଂ ଖଯୱଯଂ ପଟ୍ଠପେତି ତଦା ଭାୱନାମଯଂ ହୋତି।

ଦାନମଯଂ ପନ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନମ୍ପି ଯଦା ଓଜଦାନପାନଦାନଜୀୱିତଦାନାନି ସହତ୍ଥା ଦେତି, ତଦା କାଯକମ୍ମଂ ହୋତି। ଯଦା ପୁତ୍ତଦାରାଦଯୋ ଆଣାପେତ୍ୱା ଦାପେତି, ତଦା ୱଚୀକମ୍ମଂ ହୋତି। ଯଦା କାଯଙ୍ଗୱାଚଙ୍ଗାନି ଅଚୋପେତ୍ୱା ଓଜଦାନପାନଦାନଜୀୱିତଦାନୱସେନ ୱିଜ୍ଜମାନକୱତ୍ଥୁଂ 'ଦସ୍ସାମୀ'ତି ମନସା ଚିନ୍ତେତି, ତଦା ମନୋକମ୍ମଂ ହୋତି।

ଯଦା ପନ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ୱିଜ୍ଜମାନକୱତ୍ଥୁଂ କୁଲୱଂସାଦିୱସେନ ସହତ୍ଥା ଦେତି, ତଦା ସୀଲମଯଂ କାଯକମ୍ମଂ ହୋତି। ଯଦା କୁଲୱଂସାଦିୱସେନେୱ ପୁତ୍ତଦାରାଦଯୋ ଆଣାପେତ୍ୱା ଦାପେତି, ତଦା ୱଚୀକମ୍ମଂ ହୋତି। ଯଦା କୁଲୱଂସାଦିୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ୱିଜ୍ଜମାନକୱତ୍ଥୁଂ 'ଦସ୍ସାମୀ'ତି ମନସାୱ ଚିନ୍ତେତି, ତଦା ମନୋକମ୍ମଂ ହୋତି।

ଚଙ୍କମିତ୍ୱା ଧମ୍ମାରମ୍ମଣେ ଖଯୱଯଂ ପଟ୍ଠପେନ୍ତସ୍ସ ପନ ଭାୱନାମଯଂ କାଯକମ୍ମଂ ହୋତି। କାଯଙ୍ଗଂ ଅଚୋପେତ୍ୱା ୱାଚାଯ ଖଯୱଯଂ ପଟ୍ଠପେନ୍ତସ୍ସ ୱଚୀକମ୍ମଂ ହୋତି। କାଯଙ୍ଗୱାଚଙ୍ଗାନି ଅଚୋପେତ୍ୱା ମନସାୱ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣେ ଖଯୱଯଂ ପଟ୍ଠପେନ୍ତସ୍ସ ମନୋକମ୍ମଂ ହୋତି। ଏୱଂ ଭାୱନାମଯଂ କାଯୱଚୀମନୋକମ୍ମୱସେନ ତିୱିଧଂ ହୋତି। ଏୱମେତଂ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣସ୍ମିଂ କୁସଲଂ ତିୱିଧପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁୱସେନ ନୱହି କମ୍ମଦ୍ୱାରେହି ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେସି ଧମ୍ମରାଜା।

ଏୱମିଦଂ ଚିତ୍ତଂ ନାନାୱତ୍ଥୂସୁ ନାନାରମ୍ମଣୱସେନ ଦୀପିତଂ। ଇଦଂ ପନ ଏକୱତ୍ଥୁସ୍ମିମ୍ପି ନାନାରମ୍ମଣୱସେନ ଲବ୍ଭତିଯେୱ। କଥଂ? ଚତୂସୁ ହି ପଚ୍ଚଯେସୁ ଚୀୱରେ ଛ ଆରମ୍ମଣାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି – ନୱରତ୍ତସ୍ସ ହି ଚୀୱରସ୍ସ ୱଣ୍ଣୋ ମନାପୋ ହୋତି ଦସ୍ସନୀଯୋ, ଇଦଂ ୱଣ୍ଣାରମ୍ମଣଂ। ପରିଭୋଗକାଲେ ପଟପଟସଦ୍ଦଂ କରୋତି, ଇଦଂ ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣଂ। ଯୋ ତତ୍ଥ କାଳଅକଚ୍ଛକାଦିଗନ୍ଧୋ, ଇଦଂ ଗନ୍ଧାରମ୍ମଣଂ। ରସାରମ୍ମଣଂ ପନ ପରିଭୋଗରସୱସେନ କଥିତଂ। ଯା ତତ୍ଥ ସୁଖସମ୍ଫସ୍ସତା, ଇଦଂ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣଂ। ଚୀୱରଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନା ସୁଖା ୱେଦନା, ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ। ପିଣ୍ଡପାତେ ରସାରମ୍ମଣଂ ନିପ୍ପରିଯାଯେନେୱ ଲବ୍ଭତି। ଏୱଂ ଚତୂସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ନାନାରମ୍ମଣୱସେନ ଯୋଜନଂ କତ୍ୱା ଦାନମଯାଦିଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଇମସ୍ସ ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣମେୱ ନିବଦ୍ଧଂ, ୱିନା ଆରମ୍ମଣେନ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ଦ୍ୱାରଂ ପନ ଅନିବଦ୍ଧଂ। କସ୍ମା? କମ୍ମସ୍ସ ଅନିବଦ୍ଧତ୍ତା। କମ୍ମସ୍ମିଞ୍ହି ଅନିବଦ୍ଧେ ଦ୍ୱାରମ୍ପି ଅନିବଦ୍ଧମେୱ ହୋତି।

କାମାୱଚରକୁସଲଂ ଦ୍ୱାରକଥା

କାଯକମ୍ମଦ୍ୱାରକଥା

ଇମସ୍ସ ପନତ୍ଥସ୍ସ ପକାସନତ୍ଥଂ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ମହାଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଦ୍ୱାରକଥା କଥିତା। ତତ୍ଥ ତୀଣି କମ୍ମାନି, ତୀଣି କମ୍ମଦ୍ୱାରାନି, ପଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣାନି, ପଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣଦ୍ୱାରାନି, ଛ ଫସ୍ସା, ଛ ଫସ୍ସଦ୍ୱାରାନି, ଅଟ୍ଠ ଅସଂୱରା, ଅଟ୍ଠ ଅସଂୱରଦ୍ୱାରାନି, ଅଟ୍ଠ ସଂୱରା, ଅଟ୍ଠ ସଂୱରଦ୍ୱାରାନି, ଦସ କୁସଲକମ୍ମପଥା, ଦସ ଅକୁସଲକମ୍ମପଥାତି, ଇଦଂ ଏତ୍ତକଂ ଦ୍ୱାରକଥାଯ ମାତିକାଠପନଂ ନାମ।

ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ତୀଣି କମ୍ମାନି ପଠମଂ ୱୁତ୍ତାନି, ତାନି ପନ ଠପେତ୍ୱା ଆଦିତୋ ତାୱ ତୀଣି କମ୍ମଦ୍ୱାରାନି ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତାନି। କତମାନି ତୀଣି? କାଯକମ୍ମଦ୍ୱାରଂ, ୱଚୀକମ୍ମଦ୍ୱାରଂ, ମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାରନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଚତୁବ୍ବିଧୋ କାଯୋ – ଉପାଦିନ୍ନକୋ, ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନୋ, ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନୋ, ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନୋତି। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯପରିଯନ୍ତାନି ଅଟ୍ଠ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନିପି, କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନାନେୱ ଚତସ୍ସୋ ଧାତୁଯୋ ୱଣ୍ଣୋ ଗନ୍ଧୋ ରସୋ ଓଜାତି ଅଟ୍ଠ ଉପାଦିନ୍ନକକାଯୋ ନାମ। ତାନେୱ ଅଟ୍ଠ ଆହାରଜାନି ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନିକକାଯୋ ନାମ। ଅଟ୍ଠ ଉତୁଜାନି ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନିକକାଯୋ ନାମ। ଅଟ୍ଠ ଚିତ୍ତଜାନି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନିକକାଯୋ ନାମ।

ତେସୁ କାଯକମ୍ମଦ୍ୱାରନ୍ତି ନେୱ ଉପାଦିନ୍ନକକାଯସ୍ସ ନାମଂ ନ ଇତରେସଂ। ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନେସୁ ପନ ଅଟ୍ଠସୁ ରୂପେସୁ ଏକା ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ଅତ୍ଥି, ଇଦଂ କାଯକମ୍ମଦ୍ୱାରଂ ନାମ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘କତମଂ ତଂ ରୂପଂ କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତି? ଯା କୁସଲଚିତ୍ତସ୍ସ ୱା, ଅକୁସଲଚିତ୍ତସ୍ସ ୱା, ଅବ୍ୟାକତଚିତ୍ତସ୍ସ ୱା, ଅଭିକ୍କମନ୍ତସ୍ସ ୱା ପଟିକ୍କମନ୍ତସ୍ସ ୱା, ଆଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ୱା ୱିଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ୱା, ସମିଞ୍ଜେନ୍ତସ୍ସ ୱା ପସାରେନ୍ତସ୍ସ ୱା, କାଯସ୍ସ ଥମ୍ଭନା ସନ୍ଥମ୍ଭନା ସନ୍ଥମ୍ଭିତତ୍ତଂ, ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ୱିଞ୍ଞାପନା ୱିଞ୍ଞାପିତତ୍ତଂ, ଇଦଂ ତଂ ରୂପଂ କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ୭୨୦)। ‘ଅଭିକ୍କମିସ୍ସାମି ପଟିକ୍କମିସ୍ସାମୀ’ତି ହି ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ତତ୍ଥ ଯା ପଥୱୀଧାତୁ ଆପୋଧାତୁ ତେଜୋଧାତୁ ୱାଯୋଧାତୁ ତନ୍ନିସ୍ସିତୋ ୱଣ୍ଣୋ ଗନ୍ଧୋ ରସୋ ଓଜାତି ଇମେସଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ରୂପକଲାପାନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ୱାଯୋଧାତୁ, ସା ଅତ୍ତନା ସହଜାତଂ ରୂପକାଯଂ ସନ୍ଥମ୍ଭେତି ସନ୍ଧାରେତି ଚାଲେତି ଅଭିକ୍କମାପେତି ପଟିକ୍କମାପେତି।

ତତ୍ଥ ଏକାୱଜ୍ଜନୱୀଥିଯଂ ସତ୍ତସୁ ଜୱନେସୁ ପଠମଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠିତା ୱାଯୋଧାତୁ ଅତ୍ତନା ସହଜାତଂ ରୂପକାଯଂ ସନ୍ଥମ୍ଭେତୁଂ ସନ୍ଧାରେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ଅପରାପରଂ ପନ ଚାଲେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଦୁତିଯାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସତ୍ତମଚିତ୍ତେନ ପନ ସମୁଟ୍ଠିତା ୱାଯୋଧାତୁ ହେଟ୍ଠା ଛହି ଚିତ୍ତେହି ସମୁଟ୍ଠିତଂ ୱାଯୋଧାତୁଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନପଚ୍ଚଯଂ ଲଭିତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ସହଜାତଂ ରୂପକାଯଂ ସନ୍ଥମ୍ଭେତୁଂ ସନ୍ଧାରେତୁଂ ଚାଲେତୁଂ ଅଭିକ୍କମାପେତୁଂ ପଟିକ୍କମାପେତୁଂ ଆଲୋକାପେତୁଂ ୱିଲୋକାପେତୁଂ ସମ୍ମିଞ୍ଜାପେତୁଂ ପସାରାପେତୁଂ ସକ୍କୋତି। ତେନ ଗମନଂ ନାମ ଜାଯତି, ଆଗମନଂ ନାମ ଜାଯତି, ଗମନାଗମନଂ ନାମ ଜାଯତି। ‘ଯୋଜନଂ ଗତୋ ଦସଯୋଜନଂ ଗତୋ’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଆପଜ୍ଜାପେତି।

ଯଥା ହି ସତ୍ତହି ଯୁଗେହି ଆକଡ୍ଢିତବ୍ବେ ସକଟେ ପଠମଯୁଗେ ଯୁତ୍ତଗୋଣା ଯୁଗଂ ତାୱ ସନ୍ଥମ୍ଭେତୁଂ ସନ୍ଧାରେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, ଚକ୍କଂ ପନ ନପୱଟ୍ଟେନ୍ତି; ଦୁତିଯାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ; ସତ୍ତମଯୁଗେ ପନ ଗୋଣେ ଯୋଜେତ୍ୱା ଯଦା ଛେକୋ ସାରଥି ଧୁରେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଯୋତ୍ତାନି ଆଦାଯ ସବ୍ବପୁରିମତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପତୋଦଲଟ୍ଠିଯା ଗୋଣେ ଆକୋଟେତି, ତଦା ସବ୍ବେୱ ଏକବଲା ହୁତ୍ୱା ଧୁରଞ୍ଚ ସନ୍ଧାରେନ୍ତି ଚକ୍କାନି ଚ ପୱଟ୍ଟେନ୍ତି। ‘ସକଟଂ ଗହେତ୍ୱା ଦସଯୋଜନଂ ୱୀସତିଯୋଜନଂ ଗତା’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଆପାଦେନ୍ତି – ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତତ୍ଥ ଯୋ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନିକକାଯୋ ନ ସୋ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି, ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାଯ ପନ ୱାଯୋଧାତୁଯା ସହଜାତଂ ରୂପକାଯଂ ସନ୍ଥମ୍ଭେତୁଂ ସନ୍ଧାରେତୁଂ ଚାଲେତୁଂ ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ଏକୋ ଆକାରୱିକାରୋ ଅତ୍ଥି, ଅଯଂ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ସା ଅଟ୍ଠ ରୂପାନି ୱିଯ ନ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା। ଯଥା ପନ ଅନିଚ୍ଚାଦିଭେଦାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଜରାମରଣତ୍ତା, ‘‘ଜରାମରଣଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନିଚ୍ଚଂ ସଙ୍ଖତ’’ନ୍ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୨।୨୦) ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଂ ରୂପାନଂ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିତାଯ ସାପି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ନାମ ହୋତି।

ୱିଞ୍ଞାପନତ୍ତା ପନେସା ୱିଞ୍ଞତ୍ତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। କିଂ ୱିଞ୍ଞାପେତୀତି? ଏକଂ କାଯିକକରଣଂ। ଚକ୍ଖୁପଥସ୍ମିଞ୍ହି ଠିତୋ ହତ୍ଥଂ ୱା ପାଦଂ ୱା ଉକ୍ଖିପତି, ସୀସଂ

ୱା ଭମୁକଂ ୱା ଚାଲେତି, ଅଯଂ ହତ୍ଥାଦୀନଂ ଆକାରୋ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ ହୋତି। ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ପନ ନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ମନୋୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ଏୱ। ଚକ୍ଖୁନା ହି ହତ୍ଥୱିକାରାଦିୱସେନ ୱିପ୍ଫନ୍ଦମାନଂ ୱଣ୍ଣାରମ୍ମଣମେୱ ପସ୍ସତି। ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ପନ ମନୋଦ୍ୱାରିକଚିତ୍ତେନ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା 'ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ଏସ କାରେତି ମଞ୍ଞେ'ତି ଜାନାତି।

ଯଥା ହି ଅରଞ୍ଞେ ନିଦାଘସମଯେ ଉଦକଟ୍ଠାନେ ମନୁସ୍ସା 'ଇମାଯ ସଞ୍ଞାଯ ଇଧ ଉଦକସ୍ସ ଅତ୍ଥିଭାୱଂ ଜାନିସ୍ସନ୍ତୀ'ତି ରୁକ୍ଖଗ୍ଗେ ତାଲପଣ୍ଣାଦୀନି ବନ୍ଧାପେନ୍ତି, ସୁରାପାନଦ୍ୱାରେ ଧଜଂ ଉସ୍ସାପେନ୍ତି, ଉଚ୍ଚଂ ୱା ପନ ରୁକ୍ଖଂ ୱାତୋ ପହରିତ୍ୱା ଚାଲେତି, ଅନ୍ତୋଉଦକେ ମଚ୍ଛେ ଚଲନ୍ତେ ଉପରି ବୁବ୍ବୁଳକାନି ଉଟ୍ଠହନ୍ତି, ମହୋଘସ୍ସ ଗତମଗ୍ଗପରିଯନ୍ତେ ତିଣପଣ୍ଣକସଟଂ ଉସ୍ସାରିତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ତାଲପଣ୍ଣଧଜସାଖାଚଲନବୁବ୍ବୁଳକତିଣପଣ୍ଣକସଟେ ଦିସ୍ୱା ଯଥା ଚକ୍ଖୁନା ଅଦିଟ୍ଠମ୍ପି 'ଏତ୍ଥ ଉଦକଂ ଭୱିସ୍ସତି, ସୁରା ଭୱିସ୍ସତି, ଅଯଂ ରୁକ୍ଖୋ ୱାତେନ ପହତୋ ଭୱିସ୍ସତି, ଅନ୍ତୋଉଦକେ ମଚ୍ଛୋ ଭୱିସ୍ସତି, ଏତ୍ତକଂ ଠାନଂ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ଓଘୋ ଗତୋ ଭୱିସ୍ସତୀ'ତି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣେନ ଜାନାତି, ଏୱମେୱ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିପି ନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ମନୋୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟାୱ। ଚକ୍ଖୁନା ହି ହତ୍ଥୱିକାରାଦିୱସେନ ୱିପ୍ଫନ୍ଦମାନଂ ୱଣ୍ଣାରମ୍ମଣମେୱ ପସ୍ସତି। ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ପନ ମନୋଦ୍ୱାରିକଚିତ୍ତେନ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା 'ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ଏସ କାରେତି ମଞ୍ଞେ'ତି ଜାନାତି।

ନ କେୱଲଞ୍ଚେସା ୱିଞ୍ଞାପନତୋୱ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ। ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତୋପି ପନ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯେୱ ନାମ। ଅଯଞ୍ହି ପରେସଂ ଅନ୍ତମସୋ ତିରଚ୍ଛାନଗତାନମ୍ପି ପାକଟା ହୋତି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସନ୍ନିପତିତା ହି ସୋଣସିଙ୍ଗାଲକାକଗୋଣାଦଯୋ ଦଣ୍ଡଂ ୱା ଲେଡ୍ଡୁଂ ୱା ଗହେତ୍ୱା ପହରଣାକାରେ ଦସ୍ସିତେ 'ଅଯଂ ନୋ ପହରିତୁକାମୋ'ତି ଞତ୍ୱା ଯେନ ୱା ତେନ ୱା ପଲାଯନ୍ତି। ପାକାରକୁଟ୍ଟାଦିଅନ୍ତରିକସ୍ସ ପନ ପରସ୍ସ ଅପାକଟକାଲୋପି ଅତ୍ଥି। କିଞ୍ଚାପି ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଅପାକଟା ସମ୍ମୁଖୀଭୂତାନଂ ପନ ପାକଟତ୍ତା ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯେୱ ନାମ ହୋତି।

ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନିକେ ପନ କାଯେ ଚଲନ୍ତେ ତିସମୁଟ୍ଠାନିକୋ ଚଲତି ନ ଚଲତୀତି? ସୋପି ତଥେୱ ଚଲତି। ତଂଗତିକୋ ତଦନୁୱତ୍ତକୋୱ ହୋତି। ଯଥା ହି ଉଦକେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଉଦକେ ପତିତାନି ସୁକ୍ଖଦଣ୍ଡକତିଣପଣ୍ଣାଦୀନିପି ଉଦକଗତିକାନେୱ ଭୱନ୍ତି, ତସ୍ମିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତିଟ୍ଠନ୍ତେ ତିଟ୍ଠନ୍ତି – ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱମେସା ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନେସୁ ରୂପେସୁ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି କାଯକମ୍ମଦ୍ୱାରଂ ନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଯା ପନ ତସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ ସିଦ୍ଧା ଚେତନା ଯାଯ ପାଣଂ ହନତି, ଅଦିନ୍ନଂ ଆଦିଯତି, ମିଚ୍ଛାଚାରଂ ଚରତି, ପାଣାତିପାତାଦୀହି ୱିରମତି, ଇଦଂ କାଯକମ୍ମଂ ନାମ। ଏୱଂ ପରୱାଦିମ୍ହି ସତି କାଯୋ ଦ୍ୱାରଂ, ତମ୍ହି ଦ୍ୱାରେ ସିଦ୍ଧା ଚେତନା କାଯକମ୍ମଂ 'କୁସଲଂ ୱା ଅକୁସଲଂ ୱା'ତି ଠପେତବ୍ବଂ। ପରୱାଦିମ୍ହି ପନ ଅସତି 'ଅବ୍ୟାକତଂ ୱା'ତି ତିକଂ ପୂରେତ୍ୱାୱ ଠପେତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ନଗରଦ୍ୱାରଂ କତଟ୍ଠାନେଯେୱ ତିଟ୍ଠତି, ଅଙ୍ଗୁଲମତ୍ତମ୍ପି ଅପରାପରଂ ନ ସଙ୍କମତି, ତେନ ତେନ ପନ ଦ୍ୱାରେନ ମହାଜନୋ ସଞ୍ଚରତି, ଏୱମେୱ ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାରଂ ନ ସଞ୍ଚରତି, କମ୍ମଂ ପନ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଚରତି। ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

ଦ୍ୱାରେ ଚରନ୍ତି କମ୍ମାନି, ନ ଦ୍ୱାରା ଦ୍ୱାରଚାରିନୋ;

ତସ୍ମା ଦ୍ୱାରେହି କମ୍ମାନି, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱୱତ୍ଥିତାତି।

ତତ୍ଥ କମ୍ମେନାପି ଦ୍ୱାରଂ ନାମଂ ଲଭତି, ଦ୍ୱାରେନାପି କମ୍ମଂ। ଯଥା ହି ୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଟ୍ଠାନାନି ୱିଞ୍ଞାଣଦ୍ୱାରଂ ଫସ୍ସଦ୍ୱାରଂ ଅସଂୱରଦ୍ୱାରଂ ସଂୱରଦ୍ୱାରନ୍ତି ନାମଂ ଲଭନ୍ତି, ଏୱଂ କାଯକମ୍ମସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଟ୍ଠାନଂ କାଯକମ୍ମଦ୍ୱାରନ୍ତି ନାମଂ ଲଭତି। ୱଚୀମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାରେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯଥା ପନ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ରୁକ୍ଖେ ଅଧିୱତ୍ଥା ଦେୱତା ସିମ୍ବଲିଦେୱତା ପଲାସଦେୱତା ପୁଚିମନ୍ଦଦେୱତା ଫନ୍ଦନଦେୱତାତି ତେନ ତେନ ରୁକ୍ଖେନ ନାମଂ ଲଭତି, ଏୱମେୱ କାଯଦ୍ୱାରେନ କତଂ କମ୍ମମ୍ପି କାଯକମ୍ମନ୍ତି ଦ୍ୱାରେନ ନାମଂ ଲଭତି। ୱଚୀକମ୍ମମନୋକମ୍ମେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞୋ କାଯୋ, ଅଞ୍ଞଂ କମ୍ମଂ, କାଯେନ ପନ କତତ୍ତା ତଂ କାଯକମ୍ମନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନାହୁ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା –

କାଯେନ ଚେ କତଂ କମ୍ମଂ, କାଯକମ୍ମନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି;

କାଯୋ ଚ କାଯକମ୍ମଞ୍ଚ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱୱତ୍ଥିତା।

ସୂଚିଯା ଚେ କତଂ କମ୍ମଂ, ସୂଚିକମ୍ମନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି;

ସୂଚି ଚ ସୂଚିକମ୍ମଞ୍ଚ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱୱତ୍ଥିତା।

ୱାସିଯା ଚେ କତଂ କମ୍ମଂ, ୱାସିକମ୍ମନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି;

ୱାସି ଚ ୱାସିକମ୍ମଞ୍ଚ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱୱତ୍ଥିତା।

ପୁରିସେନ ଚେ କତଂ କମ୍ମଂ, ପୁରିସକମ୍ମନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି;

ପୁରିସୋ ଚ ପୁରିସକମ୍ମଞ୍ଚ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱୱତ୍ଥିତା।

ଏୱମେୱଂ।

କାଯେନ ଚେ କତଂ କମ୍ମଂ, କାଯକମ୍ମନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି;

କାଯୋ ଚ କାଯକମ୍ମଞ୍ଚ, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱୱତ୍ଥିତାତି।

ଏୱଂ ସନ୍ତେ ନେୱ ଦ୍ୱାରୱୱତ୍ଥାନଂ ଯୁଜ୍ଜତି, ନ କମ୍ମୱୱତ୍ଥାନଂ। କଥଂ? କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯଞ୍ହି ‘‘ଦ୍ୱାରେ ଚରନ୍ତି କମ୍ମାନୀ’’ତି ୱଚନତୋ ୱଚୀକମ୍ମମ୍ପି ପୱତ୍ତତି, ତେନସ୍ସା କାଯକମ୍ମଦ୍ୱାରନ୍ତି ୱୱତ୍ଥାନଂ ନ ଯୁତ୍ତଂ। କାଯକମ୍ମଞ୍ଚ ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯମ୍ପି ପୱତ୍ତତି, ତେନସ୍ସ କାଯକମ୍ମନ୍ତି ୱୱତ୍ଥାନଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତୀ’ତି। ‘ନୋ ନ ଯୁଜ୍ଜତି। କସ୍ମା? ଯେଭୁଯ୍ୟୱୁତ୍ତିତାଯ ଚେୱ ତବ୍ବହୁଲୱୁତ୍ତିତାଯ ଚ। କାଯକମ୍ମମେୱ ହି ଯେଭୁଯ୍ୟେନ କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିଯଂ ପୱତ୍ତତି ନ ଇତରାନି, ତସ୍ମା କାଯକମ୍ମସ୍ସ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ପୱତ୍ତିତୋ ତସ୍ସା କାଯକମ୍ମଦ୍ୱାରଭାୱୋ ସିଦ୍ଧୋ। ବ୍ରାହ୍ମଣଗାମଅମ୍ବୱନନାଗୱନାଦୀନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଗାମାଦିଭାୱୋ ୱିଯାତି ଦ୍ୱାରୱୱତ୍ଥାନଂ ଯୁଜ୍ଜତି। କାଯକମ୍ମଂ ପନ କାଯଦ୍ୱାରମ୍ହିଯେୱ ବହୁଲଂ ପୱତ୍ତତି ଅପ୍ପଂ ୱଚୀଦ୍ୱାରେ । ତସ୍ମା କାଯଦ୍ୱାରେ ବହୁଲଂ ପୱତ୍ତିତୋ ଏତସ୍ସ କାଯକମ୍ମଭାୱୋ ସିଦ୍ଧୋ, ୱନଚରକଥୁଲ୍ଲକୁମାରିକାଦିଗୋଚରାନଂ ୱନଚରକାଦିଭାୱୋ ୱିଯାତି। ଏୱଂ କମ୍ମୱୱତ୍ଥାନମ୍ପି ଯୁଜ୍ଜତୀ’ତି।

କାଯକମ୍ମଦ୍ୱାରକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

ୱଚୀକମ୍ମଦ୍ୱାରକଥା

ୱଚୀକମ୍ମଦ୍ୱାରକଥାଯଂ ପନ ଚେତନାୱିରତିସଦ୍ଦୱସେନ ତିୱିଧା ୱାଚା ନାମ। ତତ୍ଥ ‘‘ଚତୂହି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତା ୱାଚା ସୁଭାସିତା ହୋତି ନୋ ଦୁବ୍ଭାସିତା, ଅନୱଜ୍ଜା ଚ ଅନନୁୱଜ୍ଜା ଚ ୱିଞ୍ଞୂନ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୧୩); ଅଯଂ ଚେତନାୱାଚା ନାମ। ଯା ‘‘ଚତୂହି ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତେହି ଆରତି ୱିରତି…ପେ… ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସମ୍ମାୱାଚା’’ତି (ୱିଭ। ୨୦୬), ଅଯଂ ୱିରତିୱାଚା ନାମ। ‘‘ୱାଚା ଗିରା ବ୍ୟପ୍ପଥୋ ଉଦୀରଣଂ ଘୋସୋ ଘୋସକମ୍ମଂ ୱାଚା ୱଚୀଭେଦୋ’’ତି (ଧ। ସ। ୮୫୦), ଅଯଂ ସଦ୍ଦୱାଚା ନାମ। ତାସୁ ୱଚୀକମ୍ମଦ୍ୱାରନ୍ତି ନେୱ ଚେତନାଯ ନାମଂ ନ ୱିରତିଯା। ସହସଦ୍ଦା ପନ ଏକା ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ଅତ୍ଥି, ଇଦଂ ୱଚୀକମ୍ମଦ୍ୱାରଂ ନାମ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘କତମଂ ତଂ ରୂପଂ ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତି? ଯା କୁସଲଚିତ୍ତସ୍ସ ୱା ଅକୁସଲଚିତ୍ତସ୍ସ ୱା ଅବ୍ୟାକତଚିତ୍ତସ୍ସ ୱା ୱାଚା ଗିରା ବ୍ୟପ୍ପଥୋ ଉଦୀରଣଂ ଘୋସୋ ଘୋସକମ୍ମଂ ୱାଚା ୱଚୀଭେଦୋ, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ୱାଚା। ଯା ତାଯ ୱାଚାଯ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ୱିଞ୍ଞାପନା ୱିଞ୍ଞାପିତତ୍ତଂ, ଇଦଂ ତଂ ରୂପଂ ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ୬୩୬)।

‘ଇଦଂ ୱକ୍ଖାମି ଏତଂ ୱକ୍ଖାମୀ’ତି ହି ୱିତକ୍କଯତୋ ୱିତକ୍କୱିପ୍ଫାରସଦ୍ଦୋ ନାମ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଯଂ ନ ସୋତୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ ମନୋୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋତି ମହାଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଆଗତୋ। ଆଗମଟ୍ଠକଥାସୁ ପନ ‘ୱିତକ୍କୱିପ୍ଫାରସଦ୍ଦ’ନ୍ତି ୱିତକ୍କୱିପ୍ଫାରୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ୱିପ୍ପଲପନ୍ତାନଂ ସୁତ୍ତପ୍ପମତ୍ତାଦୀନଂ ସଦ୍ଦଂ; ‘ସୁତ୍ୱା’ତି ତଂ ସୁତ୍ୱା, ଯଂ ୱିତକ୍କଯତୋ ତସ୍ସ ସୋ ସଦ୍ଦୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ; ତସ୍ସ ୱସେନ ‘ଏୱମ୍ପି ତେ ମନୋ, ଇତ୍ଥମ୍ପି ତେ ମନୋ’ତି ଆଦିସତୀତି ୱତ୍ୱା ୱତ୍ଥୂନିପି କଥିତାନି। ପଟ୍ଠାନେପି ‘‘ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ସଦ୍ଦାଯତନଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ଆଗତଂ। ତସ୍ମା ୱିନା ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଘଟ୍ଟନାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଅସୋତୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୋ ୱିତକ୍କୱିପ୍ଫାରସଦ୍ଦୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ‘ଇଦଂ ୱକ୍ଖାମି ଏତଂ ୱକ୍ଖାମୀ’ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ପନ ଚିତ୍ତଂ ପଥୱୀଧାତୁ ଆପୋଧାତୁ ତେଜୋଧାତୁ ୱାଯୋଧାତୁ ୱଣ୍ଣୋ ଗନ୍ଧୋ ରସୋ ଓଜାତି ଅଟ୍ଠ ରୂପାନି ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ତେସଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ପଥୱୀଧାତୁ ଉପାଦିନ୍ନକଂ ଘଟ୍ଟଯମାନାୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତେନ ଧାତୁସଙ୍ଘଟ୍ଟନେନ ସହେୱ ସଦ୍ଦୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି। ଅଯଂ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନସଦ୍ଦୋ ନାମ। ଅଯଂ ନ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି। ତସ୍ସା ପନ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାଯ ପଥୱୀଧାତୁଯା ଉପାଦିନ୍ନକଘଟ୍ଟନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତୋ ଏକୋ ଆକାରୱିକାରୋ ଅତ୍ଥି, ଅଯଂ ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ।

ଇତୋ ପରଂ ସା ଅଟ୍ଠ ରୂପାନି ୱିଯ ନ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାତିଆଦି ସଜ୍ଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତଜ୍ଂ।

ଇଧାପି ହି 'ତିସ୍ସ, ଦତ୍ତ, ମିତ୍ତା'ତି ପକ୍କୋସନ୍ତସ୍ସ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞୁଡିଂ ମନୋଦ୍ୱାରିକଚିତ୍ତେନ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା 'ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ଏସ କାରେତି ମଞ୍ଞେ'ତି ଜାନାତି। କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତି ୱିଯ ଚ ଅଯମ୍ପି ତିରଚ୍ଛାନଗତାନମ୍ପି ପାକଟା ହୋତି। 'ଏହି, ଯାହୀ'ତି ହି ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ତିରଚ୍ଛାନଗତାପି 'ଇଦଂ ନାମେସ କାରେତି ମଞ୍ଞେ'ତି ଞତ୍ୱା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି ଚେୱ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଚ। ତିସମୁଟ୍ଠାନିକକାଯଂ ଚାଲେତି ନ ଚାଲେତୀତି, ଅଯଂ ପନ ୱାରୋ ଇଧ ନ ଲବ୍ଭତି। ପୁରିମଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାଯ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନକିଚ୍ଚମ୍ପି ନତ୍ଥି। ଯା ପନ ତସ୍ମିଂ ୱଚୀଦ୍ୱାରେ ସିଦ୍ଧା ଚେତନା, ଯାଯ ମୁସା କଥେତି, ପେସୁଞ୍ଞଂ କଥେତି, ଫରୁସଂ କଥେତି, ସମ୍ଫଂ ପଲପତି, ମୁସାୱାଦାଦୀହି ୱିରମତି, ଇଦଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ନାମ। ଇତୋ ପରଂ ସଜ୍ଂ କମ୍ମୱୱତ୍ଥାନଞ୍ଚ ଦ୍ୱାରୱୱତ୍ଥାନଞ୍ଚ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତଜ୍ନ୍ତି।

ୱଚୀକମ୍ମଦ୍ୱାରକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

ମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାରକଥା

ମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାରକଥାଯଂ ପନ କାମାୱଚରାଦିୱସେନ ଚତୁଜ୍ଜିଧୋ ମନୋ ମନୋ ନାମ। ତତ୍ଥ କାମାୱଚରୋ ଚତୁପଞ୍ଞାସୱିଧୋ ହୋତି, ରୂପାୱଚରୋ ପନ୍ନରସୱିଧୋ, ଅରୂପାୱଚରୋ ଦ୍ୱାଦସୱିଧୋ, ଲୋକୁତ୍ତରୋ ଅଟ୍ଠୱିଧୋତି ସଜ୍ଜୋପି ଏକୂନନୱୁତିୱିଧୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଅଯଂ ନାମ ମନୋ ମନୋଦ୍ୱାରଂ ନ ହୋତୀତି ନ ୱତ୍ତଜ୍ଜୋ। ଯଥା ହି ଅଯଂ ନାମ ଚେତନା କମ୍ମଂ ନ ହୋତୀତି ନ ୱତ୍ତଜ୍ଜା, ଅନ୍ତମସୋ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତାପି ହି ଚେତନା ମହାପକରଣେ କମ୍ମନ୍ତେୱ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ଏୱମେୱ ଅଯଂ ନାମ ମନୋ ମନୋଦ୍ୱାରଂ ନ ହୋତୀତି ନ ୱତ୍ତଜ୍ଜୋ।

ଏତ୍ଥାହ – କମ୍ମଂ ନାମେତଂ କିଂ କରୋତୀତି? ଆଯୂହତି, ଅଭିସଙ୍ଖରୋତି, ପିଣ୍ଡଂ କରୋତି, ଚେତେତି, କପ୍ପେତି, ପକପ୍ପେତୀତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣଚେତନା କିଂ ଆଯୂହତି, ଅଭିସଙ୍ଖରୋତି, ପିଣ୍ଡଂ କରୋତି, ଚେତେତି, କପ୍ପେତି, ପକପ୍ପେତୀତି?। ସହଜାତଧମ୍ମେ। ସାପି ହି ସହଜାତେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧେ ଆଯୂହତି ଅଭିସଙ୍ଖରୋତି ପିଣ୍ଡଂ କରୋତି ଚେତେତି କପ୍ପେତି ପକପ୍ପେତୀତି। କିଂ ୱା ଇମିନା ୱାଦେନ? ସଜ୍ଜସଙ୍ଗାହିକୱସେନ ହେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ପନେତ୍ଥ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ – ତେଭୂମକକୁସଲାକୁସଲୋ ଏକୂନତିଂସୱିଧୋ ମନୋ ମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାରଂ ନାମ। ଯା ପନ ତସ୍ମିଂ ମନୋଦ୍ୱାରେ ସିଦ୍ଧା ଚେତନା ଯାଯ ଅଭିଜ୍ଝାଜ୍ୟାପାଦମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନାନି ଚେୱ ଅନଭିଜ୍ଝାଅଜ୍ୟାପାଦସମ୍ମାଦସ୍ସନାନି ଚ ଗଣ୍ହାତି, ଇଦଂ ମନୋକମ୍ମଂ ନାମ। ଇତୋ ପରଂ ସଜ୍ଂ କମ୍ମୱୱତ୍ଥାନଞ୍ଚ ଦ୍ୱାରୱୱତ୍ଥାନଞ୍ଚ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତଜ୍ନ୍ତି। ଇମାନି ତୀଣି କମ୍ମଦ୍ୱାରାନି ନାମ।

ମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାରକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

କମ୍ମକଥା

ଇଦାନି ଯାନି ତୀଣି କମ୍ମାନି ଠପେତ୍ୱା ଇମାନି କମ୍ମଦ୍ୱାରାନି ଦସ୍ସିତାନି, ତାନି ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଅୱସେସସ୍ସ ଦ୍ୱାରକଥାଯ ମାତିକାଠପନସ୍ସ ୱିତ୍ଥାରକଥା ହୋତି। ତୀଣି ହି କମ୍ମାନି – କାଯକମ୍ମଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ମନୋକମ୍ମନ୍ତି। କିଂ ପନେତଂ କମ୍ମଂ ନାମାତି? ଚେତନା ଚେୱ, ଏକଚ୍ଚେ ଚ ଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତକା ଧମ୍ମା। ତତ୍ଥ ଚେତନାଯ କମ୍ମଭାୱେ ଇମାନି ସୁତ୍ତାନି –

"ଚେତନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, କମ୍ମଂ ୱଦାମି, ଚେତଯିତ୍ୱା କମ୍ମଂ କରୋତି କାଯେନ ୱାଚାଯ ମନସା" (ଅ। ନି। ୬।୬୩; କଥା। ୫୩୯)। "କାଯେ ୱା ହି, ଆନନ୍ଦ, ସତି କାଯସଞ୍ଚେତନାହେତୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ, ୱାଚାଯ ୱା, ଆନନ୍ଦ, ସତି ୱଚୀସଞ୍ଚେତନାହେତୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ; ମନେ ୱା, ଆନନ୍ଦ, ସତି ମନୋସଞ୍ଚେତନାହେତୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖଂ" (ସଂ। ନି। ୨।୨୫; ଅ। ନି। ୪।୧୭୧)। "ତିୱିଧା, ଭିକ୍ଖୱେ, କାଯସଞ୍ଚେତନା ଅକୁସଲଂ କାଯକମ୍ମଂ ଦୁକ୍ଖୁଦ୍ରଯଂ, ଦୁକ୍ଖୱିପାକଂ; ଚତୁଜ୍ଜିଧା, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱଚୀସଞ୍ଚେତନା…ପେ… ତିୱିଧା, ଭିକ୍ଖୱେ, ମନୋସଞ୍ଚେତନା ଅକୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମଂ ଦୁକ୍ଖୁଦ୍ରଯଂ ଦୁକ୍ଖୱିପାକଂ ତିୱିଧା , ଭିକ୍ଖୱେ, କାଯସଞ୍ଚେତନା କୁସଲଂ କାଯକମ୍ମଂ ସୁଖୁଦ୍ରଯଂ ସୁଖୱିପାକଂ ଚତୁଜ୍ଜିଧା, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱଚୀସଞ୍ଚେତନା…ପେ… ତିୱିଧା, ଭିକ୍ଖୱେ, ମନୋସଞ୍ଚେତନା, କୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମଂ ସୁଖୁଦ୍ରଯଂ ସୁଖୱିପାକଂ" (କଥା। ୫୩୯; ଅ। ନି। ୧୦।୨୧୭ ଥୋକଂ ୱିସଦିସଂ)। "ସଚାଯଂ, ଆନନ୍ଦ, ସମିଦ୍ଧି ମୋଘପୁରିସୋ ପାଟଲିପୁତ୍ତସ୍ସ ପରିଜ୍ଜାଜକସ୍ସ ଏୱଂ ପୁଟ୍ଠୋ ଏୱଂ ଜ୍ୟାକରେଯ୍ୟ – ସଞ୍ଚେତନିଯଂ, ଆୱୁସୋ ପାଟଲିପୁତ୍ତ, କମ୍ମଂ କତ୍ୱା କାଯେନ ୱାଚାଯ ମନସା, ସୁଖୱେଦନୀଯଂ ସୁଖଂ ସୋ ୱେଦଯତି…ପେ… ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖୱେଦନୀଯଂ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ସୋ ୱେଦଯତୀତି; ଏୱଂ ଜ୍ୟାକରମାନୋ ଖୋ, ଆନନ୍ଦ, ସମିଦ୍ଧି ମୋଘପୁରିସୋ ପାଟଲିପୁତ୍ତସ୍ସ ପରିଜ୍ଜାଜକସ୍ସ ସମ୍ମା ଜ୍ୟାକରମାନୋ ଜ୍ୟାକରେଯ୍ୟା"ତି (ମ। ନି। ୩।୩୦୦; କଥା। ୫୩୯)।

ଇମାନି ତାୱ ଚେତନାଯ କମ୍ମଭାୱେ ସୁତ୍ତାନି। ଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ପନ କମ୍ମଭାୱୋ କମ୍ମଚତୁକ୍କେନ ଦୀପିତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ଚତ୍ତାରିମାନି , ଭିକ୍ଖୱେ, କମ୍ମାନି ମଯା ସଯଂ ଅଭିଞ୍ଞା ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ପୱେଦିତାନି। କତମାନି ଚତ୍ତାରି? ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, କମ୍ମଂ କଣ୍ହଂ କଣ୍ହୱିପାକଂ, ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, କମ୍ମଂ ସୁକ୍କଂ ସୁକ୍କୱିପାକଂ, ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, କମ୍ମଂ କଣ୍ହସୁକ୍କଂ କଣ୍ହସୁକ୍କୱିପାକଂ, ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, କମ୍ମଂ ଅକଣ୍ହଂ ଅସୁକ୍କଂ ଅକଣ୍ହଅସୁକ୍କୱିପାକଂ କମ୍ମକ୍ଖଯାଯ ସଂୱତ୍ତତି (ଅ। ନି। ୪।୨୩୨-୨୩୩)।... କତମଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, କମ୍ମଂ ଅକଣ୍ହଂ ଅସୁକ୍କଂ ଅକଣ୍ହଅସୁକ୍କୱିପାକଂ କମ୍ମକ୍ଖଯାଯ ସଂୱତ୍ତତି? ଯଦିଦଂ ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା – ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ...ପେ... ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, କମ୍ମଂ ଅକଣ୍ହଂ ଅସୁକ୍କଂ ଅକଣ୍ହଅସୁକ୍କୱିପାକଂ କମ୍ମକ୍ଖଯାଯ ସଂୱତ୍ତତି (ଅ। ନି। ୪।୨୩୮)।... କତମଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, କମ୍ମଂ ଅକଣ୍ହଂ ଅସୁକ୍କଂ ଅକଣ୍ହଅସୁକ୍କୱିପାକଂ କମ୍ମକ୍ଖଯାଯ ସଂୱତ୍ତତି? ଅଯମେୱ ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ – ସେଯ୍ୟଥିଦଂ, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ...ପେ... ସମ୍ମାସମାଧି। ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖୱେ, କମ୍ମଂ ଅକଣ୍ହଂ ଅସୁକ୍କଂ ଅକଣ୍ହଅସୁକ୍କୱିପାକଂ କମ୍ମକ୍ଖଯାଯ ସଂୱତ୍ତତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୪।୨୩୭)।

ଏୱଂ ଇମେ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗୱସେନ ଦେସିତା ପନ୍ନରସ ଧମ୍ମା କମ୍ମଚତୁକ୍କେନ ଦୀପିତା। ଅଭିଜ୍ଝା, ବ୍ୟାପାଦୋ, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି, ଅନଭିଜ୍ଝା, ଅବ୍ୟାପାଦୋ, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି ଇମେହି ପନ ଛହି ସଦ୍ଧିଂ ଏକୱୀସତି ଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତକା ଧମ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବା।

ତତ୍ଥ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ ଭଜାପିଯମାନୋ କାଯକମ୍ମାଦୀନି ତୀଣି କମ୍ମାନି ଭଜତି। ଯଞ୍ହି କାଯେନ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ ଅଜ୍ଝାଚରତି, ତମ୍ହା ସଂୱରୋ କାଯିକୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଂ ୱାଚାଯ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ ଅଜ୍ଝାଚରତି, ତମ୍ହା ସଂୱରୋ ୱାଚସିକୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇତି ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ କାଯକମ୍ମଂ, ସମ୍ମାୱାଚା ୱଚୀକମ୍ମଂ। ଏତସ୍ମିଂ ଦ୍ୱଯେ ଗହିତେ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ ତପ୍ପକ୍ଖିକତ୍ତା ଗହିତୋୱ ହୋତି। ଯଂ ପନ ମନେନ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ ଅଜ୍ଝାଚରତି, ତମ୍ହା ସଂୱରୋ ମାନସିକୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ଦିଟ୍ଠିସଙ୍କପ୍ପୱାଯାମସତିସମାଧିୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧୋ ହୋତି। ଅଯଂ ପଞ୍ଚୱିଧୋପି ମନୋକମ୍ମଂ ନାମ। ଏୱଂ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ ଭଜାପିଯମାନୋ ତୀଣି କମ୍ମାନି ଭଜତି।

ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଦ୍ୱାରସଂସନ୍ଦନଂ ନାମ ହୋତି। କାଯୱଚୀଦ୍ୱାରେସୁ ହି ଚୋପନଂ ପତ୍ୱା କମ୍ମପଥଂ ଅପ୍ପତ୍ତମ୍ପି ଅତ୍ଥି, ମନୋଦ୍ୱାରେ ଚ ସମୁଦାଚାରଂ ପତ୍ୱା କମ୍ମପଥଂ ଅପ୍ପତ୍ତମ୍ପି ଅତ୍ଥି; ତଂ ଗହେତ୍ୱା ତଂତଂଦ୍ୱାରପକ୍ଖିକମେୱ ଅକଂସୁ।

ତତ୍ରାଯଂ ନଯୋ – ଯୋ 'ମିଗୱଂ ଗମିସ୍ସାମୀ'ତି ଧନୁଂ ସଜ୍ଜେତି, ଜିଯଂ ୱଟ୍ଟେତି, ସତ୍ତିଂ ନିସେତି, ଭତ୍ତଂ ଭୁଞ୍ଜତି, ୱତ୍ଥଂ ପରିଦହତି, ଏତ୍ତାୱତା କାଯଦ୍ୱାରେ ଚୋପନଂ ପତ୍ତଂ ହୋତି। ସୋ ଅରଞ୍ଞେ ଦିୱସଂ ଚରିତ୍ୱା ଅନ୍ତମସୋ ସସବିଳାରମତ୍ତମ୍ପି ନ ଲଭତି, ଇଦଂ ଅକୁସଲଂ କାଯକମ୍ମଂ ନାମ ହୋତି ନ ହୋତୀତି? ନ ହୋତି। କସ୍ମା? କମ୍ମପଥଂ ଅପ୍ପତ୍ତତାଯ। କେୱଲଂ ପନ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ ନାମ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ମଚ୍ଛଗ୍ଗହଣାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ୱଚୀଦ୍ୱାରେପି 'ମିଗୱଂ ଗମିସ୍ସାମି' 'ୱେଗେନ ଧନୁଆଦୀନି ସଜ୍ଜେଥା'ତି ଆଣାପେତ୍ୱା ପୁରିମନଯେନେୱ ଅରଞ୍ଞେ କିଞ୍ଚି ଅଲଭନ୍ତସ୍ସ କିଞ୍ଚାପି ୱଚୀଦ୍ୱାରେ ଚୋପନଂ ପତ୍ତଂ, କମ୍ମପଥଂ ଅପ୍ପତ୍ତତାଯ ପନ କାଯକମ୍ମଂ ନ ହୋତି। କେୱଲଂ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ ନାମ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ମନୋଦ୍ୱାରେ ପନ ୱଧକଚେତନାଯ ଉପ୍ପନ୍ନମତ୍ତାଯ ଏୱ କମ୍ମପଥଭେଦୋୱ ହୋତି। ସୋ ଚ ଖୋ ବ୍ୟାପାଦୱସେନ ନ ପାଣାତିପାତୱସେନ। ଅକୁସଲଞ୍ହି କାଯକମ୍ମଂ କାଯୱଚୀଦ୍ୱାରେସୁ ସମୁଟ୍ଠାତି, ନ ମନୋଦ୍ୱାରେ; ତଥା ଅକୁସଲଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ। ଅକୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମଂ ପନ ତୀସୁପି ଦ୍ୱାରେସୁ ସମୁଟ୍ଠାତି; ତଥା କୁସଲାନି କାଯୱଚୀମନୋକମ୍ମାନି।

କଥଂ ? ସହତ୍ଥା ହି ପାଣଂ ହନନ୍ତସ୍ସ ଅଦିନ୍ନଂ ଆଦିଯନ୍ତସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଚାରଂ ଚରନ୍ତସ୍ସ କମ୍ମଂ କାଯକମ୍ମମେୱ ହୋତି। ଦ୍ୱାରମ୍ପି କାଯଦ୍ୱାରମେୱ ହୋତି। ଏୱଂ ତାୱ ଅକୁସଲଂ କାଯକମ୍ମଂ କାଯଦ୍ୱାରେ ସମୁଟ୍ଠାତି। ତେହି ପନ ଚିତ୍ତେହି ସହଜାତା ଅଭିଜ୍ଝାବ୍ୟାପାଦମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯୋ ଚେତନାପକ୍ଖିକା ୱା ଭୱନ୍ତି, ଅବ୍ବୋହାରିକା ୱା। 'ଗଚ୍ଛ ଇତ୍ଥନ୍ନାମଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେହି, ଇତ୍ଥନ୍ନାମଂ ଭଣ୍ଡଂ ଅୱହରା'ତି ଆଣାପେନ୍ତସ୍ସ ପନ କମ୍ମଂ କାଯକମ୍ମଂ ହୋତି, ଦ୍ୱାରଂ ପନ ୱଚୀଦ୍ୱାରଂ। ଏୱଂ ଅକୁସଲଂ କାଯକମ୍ମଂ ୱଚୀଦ୍ୱାରେ ସମୁଟ୍ଠାତି। ତେହି ପନ ଚିତ୍ତେହି ସହଜାତା ଅଭିଜ୍ଝାବ୍ୟାପାଦମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯୋ ଚେତନାପକ୍ଖିକା ୱା ଭୱନ୍ତି ଅବ୍ବୋହାରିକା ୱା। ଏତ୍ତକା ଆଚରିଯାନଂ ସମାନଟ୍ଠକଥା ନାମ।

ୱିତଣ୍ଡୱାଦୀ ପନାହ – 'ଅକୁସଲଂ କାଯକମ୍ମଂ ମନୋଦ୍ୱାରେପି ସମୁଟ୍ଠାତୀ'ତି। ସୋ 'ତଯୋ ସଙ୍ଗହେ ଆରୁଳ୍ହଂ ସୁତ୍ତଂ ଆହରାହୀ'ତି ୱୁତ୍ତୋ ଇଦଂ କୁଲୁମ୍ବସୁତ୍ତଂ ନାମ ଆହରି –

''ପୁନ ଚପରଂ , ଭିକ୍ଖୱେ, ଇଧେକଚ୍ଚୋ ସମଣୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା ଇଦ୍ଧିମା ଚେତୋୱସିପ୍ପତ୍ତୋ ଅଞ୍ଞିସ୍ସା କୁଚ୍ଛିଗତଂ ଗବ୍ଭଂ ପାପକେନ ମନସା ଅନୁପେକ୍ଖକୋ ହୋତି – 'ଅହୋ ୱତାୟଂ କୁଚ୍ଛିଗତୋ ଗବ୍ଭୋ ନ ସୋତ୍ଥିନା ଅଭିନିକ୍ଖମେୟ୍ୟା'ତି। ଏୱଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, କୁଲୁମ୍ପସ୍ସ ଉପଘାତୋ ହୋତୀ''ତି।

ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ଆହରିତ୍ୱା ଆହ – 'ଏୱଂ ଚିନ୍ତିତମତ୍ତେୟେୱ ମନସା କୁଚ୍ଛିଗତୋ ଗବ୍ଭୋ ଫେଣପିଣ୍ଡୋ ୱିୟ ୱିଲୀୟତି। ଏତ୍ଥ କୁତୋ କାୟଙ୍ଗଚୋପନଂ ୱା ୱାଚଙ୍ଗଚୋପନଂ ୱା? ମନୋଦ୍ୱାରସ୍ମିଂୟେୱ ପନ ଇଦଂ ଅକୁସଲଂ କାୟକମ୍ମଂ ସମୁଟ୍ଠାତୀ'ତି।

ତମେନଂ 'ତୱ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ତୁଲୟିସ୍ସାମା'ତି ୱତ୍ୱା ଏୱଂ ତୁଲୟିଂସୁ – 'ତ୍ୱଂ ଇଦ୍ଧିୟା ପରୂପଘାତଂ ୱଦେସି। ଇଦ୍ଧି ନାମ ଚେସା – ଅଧିଟ୍ଠାନିଦ୍ଧି, ୱିକୁବ୍ବନିଦ୍ଧି, ମନୋମୟିଦ୍ଧି, ଞାଣୱିପ୍ଫାରିଦ୍ଧି, ସମାଧିୱିପ୍ଫାରିଦ୍ଧି, ଅରିୟିଦ୍ଧି, କମ୍ମୱିପାକଜିଦ୍ଧି, ପୁଞ୍ଞୱତୋ ଇଦ୍ଧି, ୱିଜ୍ଜାମୟିଦ୍ଧି , ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସମ୍ମାପୟୋଗପଚ୍ଚୟା ଇଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ଇଦ୍ଧୀତି ଦସୱିଧା (ପଟି। ମ। ୩।୧୦)। ତତ୍ଥ କତରଂ ଇଦ୍ଧିଂ ୱଦେସୀ'ତି? 'ଭାୱନାମୟ'ନ୍ତି। 'କିଂ ପନ ଭାୱନାମୟିଦ୍ଧିୟା ପରୂପଘାତକମ୍ମଂ ହୋତୀ'ତି? 'ଆମ, ଏକଚ୍ଚେ ଆଚରିୟା ଏକୱାରଂ ହୋତୀ'ତି; ୱଦନ୍ତି ୟଥା ହି ପରଂ ପହରିତୁକାମେନ ଉଦକଭରିତେ ଘଟେ ଖିତ୍ତେ ଘଟୋପି ଭିଜ୍ଜତି, ଉଦକମ୍ପି ନସ୍ସତି, ଏୱମେୱ ଭାୱନାମୟିଦ୍ଧିୟା ଏକୱାରଂ ପରୂପଘାତକମ୍ମଂ ହୋତି। ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ ପନ ସା ନସ୍ସତୀତି। ଅଥ ନଂ 'ଭାୱନାମୟିଦ୍ଧିୟା ନେୱ ଏକୱାରଂ ନ ଦ୍ୱେ ୱାରେ ପରୂପଘାତକମ୍ମଂ ହୋତୀ'ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ସଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛିଂସୁ – 'ଭାୱନାମୟିଦ୍ଧି କିଂ କୁସଲା, ଅକୁସଲା, ଅବ୍ୟାକତା? ସୁଖାୟ ୱେଦନାୟ ସମ୍ପୟୁତ୍ତା, ଦୁକ୍ଖାୟ ୱେଦନାୟ ସମ୍ପୟୁତ୍ତା, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାୟ ୱେଦନାୟ ସମ୍ପୟୁତ୍ତା? ସୱିତକ୍କସୱିଚାରା, ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତା, ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରା? କାମାୱଚରା, ରୂପାୱଚରା, ଅରୂପାୱଚରା'ତି?

ଇମଂ ପନ ପଞ୍ହଂ ୟୋ ଜାନାତି ସୋ ଏୱଂ ୱକ୍ଖତି – 'ଭାୱନାମୟିଦ୍ଧି କୁସଲା ୱା ହୋତି, ଅବ୍ୟାକତା ୱା; ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖୱେଦନୀୟା ଏୱ, ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରା ଏୱ, ରୂପାୱଚରା ଏୱା'ତି। ସୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ – 'ପାଣାତିପାତଚେତନା କୁସଲାଦୀସୁ କତରଂ କୋଟ୍ଠାସଂ ଭଜତୀ'ତି? ଜାନନ୍ତୋ ୱକ୍ଖତି – 'ପାଣାତିପାତଚେତନା ଅକୁସଲା ଏୱ, ଦୁକ୍ଖୱେଦନୀୟା ଏୱ, ସୱିତକ୍କସୱିଚାରା ଏୱ କାମାୱଚରା ଏୱା'ତି। 'ଏୱଂ ସନ୍ତେ ତୱ ପଞ୍ହୋ ନେୱ କୁସଲତ୍ତିକେନ ସମେତି, ନ ୱେଦନାତ୍ତିକେନ , ନ ୱିତକ୍କତ୍ତିକେନ, ନ ଭୂମନ୍ତରେନା'ତି।

'କିଂ ପନ ଏୱଂ ମହନ୍ତଂ ସୁତ୍ତଂ ନିରତ୍ଥକ'ନ୍ତି? 'ନୋ ନିରତ୍ଥକଂ; ତ୍ୱଂ ପନସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ନ ଜାନାସି। ''ଇଦ୍ଧିମା ଚେତୋୱସିପ୍ପତ୍ତୋ''ତି ଏତ୍ଥ ହି ନେୱ ଭାୱନାମୟିଦ୍ଧି ଅଧିପ୍ପେତା, ଆଥବ୍ବଣିଦ୍ଧି ପନ ଅଧିପ୍ପେତା। ସା ହି ଏତ୍ଥ ଲବ୍ଭମାନା ଲବ୍ଭତି। ସା ପନ କାୟୱଚୀଦ୍ୱାରାନି ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା କାତୁଂ ନ ସକ୍କା। ଆଥବ୍ବଣିକା ହି ସତ୍ତାହଂ ଅଲୋଣକଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଦବ୍ଭେ ଅତ୍ଥରିତ୍ୱା ପଥୱିୟଂ ସୟମାନା ତପଂ ଚରିତ୍ୱା ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ସୁସାନଭୂମିଂ ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ସତ୍ତମେ ପଦେ ଠତ୍ୱା ହତ୍ଥଂ ୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ମୁଖେନ ୱିଜ୍ଜଂ ପରିଜପ୍ପନ୍ତି। ଅଥ ନେସଂ କମ୍ମଂ ସମିଜ୍ଝତି। ଏୱଂ ଅୟମ୍ପି ଇଦ୍ଧି କାୟୱଚୀଦ୍ୱାରାନି ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା କାତୁଂ ନ ସକ୍କାତି। 'ନ କାୟକମ୍ମଂ ମନୋଦ୍ୱାରେ ସମୁଟ୍ଠାତୀ'ତି ନିଟ୍ଠମେତ୍ଥ ଗନ୍ତବ୍ବଂ।

ହତ୍ଥମୁଦ୍ଦାୟ ପନ ମୁସାୱାଦାଦୀନି କଥେନ୍ତସ୍ସ କମ୍ମଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ, ଦ୍ୱାରଂ ପନ କାୟଦ୍ୱାରଂ ହୋତି । ଏୱଂ ଅକୁସଲଂ ୱଚୀକମ୍ମମ୍ପି କାୟଦ୍ୱାରେ ସମୁଟ୍ଠାତି। ତେହି ପନ ଚିତ୍ତେହି ସହଜାତା ଅଭିଜ୍ଝାବ୍ୟାପାଦମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୟୋ ଚେତନାପକ୍ଖିକା ୱା ଭୱନ୍ତି, ଅବ୍ବୋହାରିକା ୱା। ୱଚୀଭେଦଂ ପନ କତ୍ୱା ମୁସାୱାଦାଦୀନି କଥେନ୍ତସ୍ସ କମ୍ମମ୍ପି ୱଚୀକମ୍ମଂ ଦ୍ୱାରମ୍ପି ୱଚୀଦ୍ୱାରମେୱ। ଏୱଂ ଅକୁସଲଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ୱଚୀଦ୍ୱାରେ ସମୁଟ୍ଠାତି। ତେହି ପନ ଚିତ୍ତେହି ସହଜାତା ଅଭିଜ୍ଝାବ୍ୟାପାଦମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୟୋ ଚେତନାପକ୍ଖିକା ୱା ଭୱନ୍ତି ଅବ୍ବୋହାରିକା ୱା। ଏତ୍ତକା ଆଚରିୟାନଂ ସମାନତ୍ଥକଥା ନାମ।

ୱିତଣ୍ଡୱାଦୀ ପନାହ – 'ଅକୁସଲଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ମନୋଦ୍ୱାରେପି ସମୁଟ୍ଠାତୀ'ତି। ସୋ 'ତୟୋ ସଙ୍ଗହେ ଆରୁଳ୍ହଂ ସୁତ୍ତଂ ଆହରାହୀ'ତି ୱୁତ୍ତୋ ଇଦଂ ଉପୋସଥକ୍ଖନ୍ଧକତୋ ସୁତ୍ତଂ ଆହରି –

''ୟୋ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ୟାୱତତିୟଂ ଅନୁସ୍ସାୱିୟମାନେ ସରମାନୋ ସନ୍ତିଂ ଆପତ୍ତିଂ ନାୱିକରେୟ୍ୟ ସମ୍ପଜାନମୁସାୱାଦସ୍ସ ହୋତୀ''ତି (ମହାୱ। ୧୩୪)।

ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ଆହରିତ୍ୱା ଆହ – 'ଏୱଂ ଆପତ୍ତିଂ ଅନାୱିକରୋନ୍ତୋ ତୁଣ୍ହୀଭୂତୋୱ ଅଞ୍ଞଂ ଆପତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜତି, ଏତ୍ଥ କୁତୋ କାୟଙ୍ଗଚୋପନଂ ୱା ୱାଚଙ୍ଗଚୋପନଂ ୱା? ମନୋଦ୍ୱାରସ୍ମିଂୟେୱ ପନ ଇଦଂ ଅକୁସଲଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ସମୁଟ୍ଠାତୀ'ତି।

ସୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ – 'କିଂ ପନେତଂ ସୁତ୍ତଂ ନେୟ୍ୟତ୍ଥଂ ଉଦାହୁ ନୀତତ୍ଥ'ନ୍ତି? 'ନୀତତ୍ଥମେୱ ମୟ୍ହଂ ସୁତ୍ତ'ନ୍ତି। ସୋ 'ମା ଏୱଂ ଅୱଚ, ତୁଲୟିସ୍ସାମସ୍ସ ଅତ୍ଥ'ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ଏୱଂ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବୋ – 'ସମ୍ପଜାନମୁସାୱାଦେ କିଂ ହୋତୀ'ତି? ଜାନନ୍ତୋ 'ସମ୍ପଜାନମୁସାୱାଦେ ଦୁକ୍କଟଂ ହୋତୀ'ତି ୱକ୍ଖତି। ତତୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ 'ୱିନୟସ୍ସ ଦ୍ୱେ ମୂଲାନି – କାୟୋ ଚ ୱାଚା ଚ; ସବ୍ବାସମ୍ପୁଦ୍ଧେନ ହି ସବ୍ବାପତ୍ତିୟୋ ଇମେସୁୟେୱ ଦ୍ୱୀସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ପଞ୍ଞତ୍ତା, ମନୋଦ୍ୱାରେ

ଆପତ୍ତିପଞ୍ଞତ୍ତପନଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଝଂ ଅତିଓ୍ୱିଯ ୱିନଯେ ପକତଞ୍ଞୂ, ଯୋ ସତ୍ଥାରା ଅପଞ୍ଞତ୍ତେ ଠାନେ ଆପତ୍ତିଂ ପଞ୍ଞପେସି, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଅବ୍ଭାଚିକ୍ଖସି, ଜିନଚକ୍କଂ ପହରସୀ'ତିଆଦିୱଚନେହି ନିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଉତ୍ତରି ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବୋ – 'ସମ୍ପଜାନମୁସାୱାଦୋ କିରିଯତୋ ସମୁଟ୍ଠାତି ଉଦାହୁ ଅକିରିଯତୋ'ତି? ଜାନନ୍ତୋ 'କିରିଯତୋ'ତି ୱକ୍ଖତି। ତତୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ – 'ଅନାୱିକରୋନ୍ତୋ କତରଂ କିରିଯଂ କରୋତୀ'ତି? ଅଦ୍ଧା ହି କିରିଯଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ୱିଘାତଂ ଆପଜ୍ଜିସ୍ସତି। ତତୋ ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥେନ ସଞ୍ଞାପେତବ୍ବୋ। ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ଯ୍ୱାଯଂ 'ସମ୍ପଜାନମୁସାୱାଦୋ ହୋତୀ'ତି ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ଆପତ୍ତିତୋ କିଂ ହୋତି? 'କତରାପତ୍ତି ହୋତୀ'ତି ଅତ୍ଥୋ। 'ଦୁକ୍କଟାପତ୍ତି ହୋତି'। ସା ଚ ଖୋ ନ ମୁସାୱାଦଲକ୍ଖଣେନ, ଭଗୱତୋ ପନ ୱଚନେନ ୱଚୀଦ୍ୱାରେ ଅକିରିଯସମୁଟ୍ଠାନା ଆପତ୍ତି ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

''ଅନାଲପନ୍ତୋ ମନୁଜେନ କେନଚି,

ୱାଚାଗିରଂ ନୋ ଚ ପରେ ଭଣେଯ୍ଯ;

ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯ ୱାଚସିକଂ ନ କାଯିକଂ,

ପଞ୍ହା ମେସା କୁସଲେହି ଚିନ୍ତିତା''ତି। (ପରି। ୪୭୯);

ଏୱଂ ଅକୁସଲଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ନ ମନୋଦ୍ୱାରେ ସମୁଟ୍ଠାତୀତି ନିଟ୍ଠମେତ୍ଥ ଗନ୍ତବ୍ବଂ।

ଯଦା ପନ ଅଭିଜ୍ଝାସହଗତେନ ଚେତସା କାଯଙ୍ଗଂ ଚୋପେନ୍ତୋ ହତ୍ଥଗ୍ଗାହାଦୀନି କରୋତି, ବ୍ଯାପାଦସହଗତେନ ଚେତସା ଦଣ୍ଡପରାମାସାଦୀନି, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିସହଗତେନ ଚେତସା 'ଖନ୍ଦସିୱାଦଯୋ ସେଟ୍ଠା'ତି ତେସଂ ଅଭିୱାଦନଅଞ୍ଜଲିକମ୍ମଭୂତପୀଠକପରିଭଣ୍ଡାଦୀନି କରୋତି, ତଦା କମ୍ମଂ ମନୋକମ୍ମଂ ହୋତି, ଦ୍ୱାରଂ ପନ କାଯଦ୍ୱାରଂ। ଏୱଂ ଅକୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମଂ କାଯଦ୍ୱାରେ ସମୁଟ୍ଠାତି। ଚେତନା ପନେତ୍ଥ ଅବ୍ବୋହାରିକା।

ଯଦା ପନ ଅଭିଜ୍ଝାସହଗତେନ ଚେତସା ୱାଚଙ୍ଗଂ ଚୋପେନ୍ତୋ 'ଅହୋ ୱତ ଯଂ ପରସ୍ସ, ତଂ ମମସ୍ସା'ତି ପରୱିତ୍ତୂପକରଣଂ ଅଭିଜ୍ଝାଯତି, ବ୍ଯାପାଦସହଗତେନ ଚେତସା 'ଇମେ ସତ୍ତା ହଞ୍ଞନ୍ତୁ ୱା, ବଜ୍ଝନ୍ତୁ ୱା, ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତୁ ୱା, ମା ୱା ଅହେସୁ'ନ୍ତି ୱଦତି, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିସହଗତେନ ଚେତସା 'ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନଂ, ନତ୍ଥି ଯିଟ୍ଠ'ନ୍ତିଆଦୀନି ୱଦତି, ତଦା କମ୍ମଂ ମନୋକମ୍ମଂ ହୋତି, ଦ୍ୱାରଂ ପନ ୱଚୀଦ୍ୱାରଂ। ଏୱଂ ଅକୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମଂ ୱଚୀଦ୍ୱାରେ ସମୁଟ୍ଠାତି। ଚେତନା ପନେତ୍ଥ ଅବ୍ବୋହାରିକା।

ଯଦା ପନ କାଯଙ୍ଗୱାଚଙ୍ଗାନି ଅଚୋପେତ୍ୱା ରହୋ ନିସିନ୍ନୋ ଅଭିଜ୍ଝାବ୍ଯାପାଦମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିସହଗତାନି ଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପାଦେତି, ତଦା କମ୍ମଂ ମନୋକମ୍ମଂ, ଦ୍ୱାରମ୍ପି ମନୋଦ୍ୱାରମେୱ। ଏୱଂ ଅକୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମଂ ମନୋଦ୍ୱାରେ ସମୁଟ୍ଠାତି। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ ଚେତନାପି ଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତକା ଧମ୍ମାପି ମନୋଦ୍ୱାରେଯେୱ ସମୁଟ୍ଠହନ୍ତି। ଏୱଂ ଅକୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମଂ ତୀସୁପି ଦ୍ୱାରେସୁ ସମୁଟ୍ଠାତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଯଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ 'ତଥା କୁସଲାନି କାଯୱଚୀମନୋକମ୍ମାନୀ'ତି, ତତ୍ରାଯଂ ନଯୋ – ଯଦା ହି କେନଚି କାରଣେନ ୱତ୍ତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ 'ପାଣାତିପାତା ଅଦିନ୍ନାଦାନା କାମେସୁମିଚ୍ଛାଚାରା ପଟିୱିରମାମୀ'ତି ଇମାନି ସିକ୍ଖାପଦାନି ହତ୍ଥମୁଦ୍ଦାଯ ଗଣ୍ହାତି, ତଦା କମ୍ମଂ କାଯକମ୍ମଂ ଦ୍ୱାରମ୍ପି କାଯଦ୍ୱାରମେୱ। ଏୱଂ କୁସଲଂ କାଯକମ୍ମଂ କାଯଦ୍ୱାରେ ସମୁଟ୍ଠାତି। ତେହି ଚିତ୍ତେହି ସହଗତା ଅନଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ଚେତନାପକ୍ଖିକା ୱା ହୋନ୍ତି, ଅବ୍ବୋହାରିକା ୱା।

ଯଦା ପନ ତାନେୱ ସିକ୍ଖାପଦାନି ୱଚୀଭେଦଂ କତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି, ତଦା କମ୍ମଂ କାଯକମ୍ମଂ, ଦ୍ୱାରଂ ପନ ୱଚୀଦ୍ୱାରଂ ହୋତି। ଏୱଂ କୁସଲଂ କାଯକମ୍ମଂ ୱଚୀଦ୍ୱାରେ ସମୁଟ୍ଠାତି। ତେହି ଚିତ୍ତେହି ସହଗତା ଅନଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ଚେତନାପକ୍ଖିକା ୱା ହୋନ୍ତି, ଅବ୍ବୋହାରିକା ୱା।

ଯଦା ପନ ତେସୁ ସିକ୍ଖାପଦେସୁ ଦିଯ୍ଯମାନେସୁ କାଯଙ୍ଗୱାଚଙ୍ଗାନି ଅଚୋପେତ୍ୱା ମନସାୱ 'ପାଣାତିପାତା ଅଦିନ୍ନାଦାନା କାମେସୁମିଚ୍ଛାଚାରା ପଟିୱିରମାମୀ'ତି ଗଣ୍ହାତି, ତଦା କମ୍ମଂ କାଯକମ୍ମଂ, ଦ୍ୱାରଂ ପନ ମନୋଦ୍ୱାରଂ ହୋତି। ଏୱଂ କୁସଲଂ କାଯକମ୍ମଂ ମନୋଦ୍ୱାରେ ସମୁଟ୍ଠାତି। ତେହି ଚିତ୍ତେହି ସହଗତା ଅନଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ଚେତନାପକ୍ଖିକା ୱା ହୋନ୍ତି, ଅବ୍ବୋହାରିକା ୱା।

'ମୁସାୱାଦା ୱେରମଣୀ'ଆଦୀନି ପନ ଚତ୍ତାରି ସିକ୍ଖାପଦାନି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ କାଯାଦୀହି ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ କୁସଲଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ତୀସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ସମୁଟ୍ଠାତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇଧାପି ଅନଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ଚେତନାପକ୍ଖିକା ୱା ହୋନ୍ତି, ଅବ୍ବୋହାରିକା ୱା।

ଅନଭିଜ୍ଝାଦିସହଗତେହି ପନ ଚିତ୍ତେହି କାଯଙ୍ଗଂ ଚୋପେତ୍ୱା ଚେତିଯଙ୍ଗଣସମ୍ମଜ୍ଜନଗନ୍ଧମାଲାଦିପୂଜନଚେତିଯୱନ୍ଦନାଦୀନି କରୋନ୍ତସ୍ସ କମ୍ମଂ ମନୋକମ୍ମଂ ହୋତି, ଦ୍ୱାରଂ ପନ କାଯଦ୍ୱାରଂ। ଏୱଂ କୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମଂ କାଯଦ୍ୱାରେ ସମୁଟ୍ଠାତି। ଚେତନା ପନେତ୍ଥ ଅବ୍ୟୋହାରିକା। ଅନଭିଜ୍ଝାସହଗତେନ ଚିତ୍ତେନ ୱାଚଙ୍ଗଂ ଚୋପେତ୍ୱା 'ଅହୋ ୱତ ଯଂ ପରସ୍ସ ୱିତ୍ତୂପକରଣଂ ନ ତଂ ମମସ୍ସା'ତି ଅନଭିଜ୍ଝାଯତୋ ଅବ୍ୟାପାଦସହଗତେନ ଚିତ୍ତେନ 'ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ଅୱେରା ଅବ୍ୟାବଜ୍ଝା ଅନୀଘା ସୁଖୀ ଅତ୍ତାନଂ ପରିହରନ୍ତୂ'ତି ୱଦନ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସହଗତେନ ଚିତ୍ତେନ 'ଅତ୍ଥି ଦିନ୍ନ'ନ୍ତିଆଦୀନି ଉଦାହରନ୍ତସ୍ସ କମ୍ମଂ ମନୋକମ୍ମଂ ହୋତି, ଦ୍ୱାରଂ ପନ ୱଚୀଦ୍ୱାରଂ। ଏୱଂ କୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମଂ ୱଚୀଦ୍ୱାରେ ସମୁଟ୍ଠାତି। ଚେତନା ପନେତ୍ଥ ଅବ୍ୟୋହାରିକା। କାଯଙ୍ଗୱାଚଙ୍ଗାନି ପନ ଅଚୋପେତ୍ୱା ରହୋ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ମନସାୱ ଅନଭିଜ୍ଝାଦିସହଗତାନି ଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ କମ୍ମଂ ମନୋକମ୍ମଂ, ଦ୍ୱାରମ୍ପି ମନୋଦ୍ୱାରମେୱ। ଏୱଂ କୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମଂ ମନୋଦ୍ୱାରେ ସମୁଟ୍ଠାତି। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ ଚେତନାପି ଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତକା ଧମ୍ମାପି ମନୋଦ୍ୱାରେଯେୱ ସମୁଟ୍ଠହନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଆଣତ୍ତିସମୁଟ୍ଠିତେସୁ ପାଣାତିପାତଅଦିନ୍ନାଦାନେସୁ କମ୍ମମ୍ପି କାଯକମ୍ମଂ ଦ୍ୱାରମ୍ପି କମ୍ମୱସେନେୱ କାଯଦ୍ୱାରନ୍ତି ୱଦନ୍ତୋ କମ୍ମଂ ରକ୍ଖତି, ଦ୍ୱାରଂ ଭିନ୍ଦତି ନାମ। ହତ୍ଥମୁଦ୍ଦାଯ ସମୁଟ୍ଠିତେସୁ ମୁସାୱାଦାଦୀସୁ ଦ୍ୱାରମ୍ପି କାଯଦ୍ୱାରଂ, କମ୍ମମ୍ପି ଦ୍ୱାରୱସେନେୱ କାଯକମ୍ମନ୍ତି ୱଦନ୍ତୋ ଦ୍ୱାରଂ ରକ୍ଖତି କମ୍ମଂ ଭିନ୍ଦତି ନାମ। ତସ୍ମା 'କମ୍ମଂ ରକ୍ଖାମୀ'ତି ଦ୍ୱାରଂ ନ ଭିନ୍ଦିତବ୍ବଂ, 'ଦ୍ୱାରଂ ରକ୍ଖାମୀ'ତି କମ୍ମଂ ନ ଭିନ୍ଦିତବ୍ବଂ। ଯଥାୱୁତ୍ତେନେୱ ପନ ନଯେନ କମ୍ମଞ୍ଚ ଦ୍ୱାରଞ୍ଚ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ କଥେନ୍ତୋ ହି ନେୱ କମ୍ମଂ ନ ଦ୍ୱାରଂ ଭିନ୍ଦତୀତି।

କମ୍ମକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

ଇଦାନି 'ପଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣାନି ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣଦ୍ୱାରାନୀ'ତିଆଦୀସୁ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣଂ ଘାନୱିଞ୍ଞାଣଂ ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞାଣଂ କାଯୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଇମାନି ପଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣାନି ନାମ। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଦ୍ୱାରଂ ସୋତ… ଘାନ… ଜିୱ୍ହା… କାଯୱିଞ୍ଞାଣଦ୍ୱାରନ୍ତି ଇମାନି ପଞ୍ଚ ୱିଞ୍ଞାଣଦ୍ୱାରାନି ନାମ। ଇମେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଦ୍ୱାରାନଂ ୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନା ଚେତନା ନେୱ କାଯକମ୍ମଂ ହୋତି, ନ ୱଚୀକମ୍ମଂ, ମନୋକମ୍ମମେୱ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସୋ ସୋତ… ଘାନ… ଜିୱ୍ହା… କାଯ… ମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋତି ଇମେ ପନ ଛ ସମ୍ଫସ୍ସା ନାମ। ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଦ୍ୱାରଂ ସୋତ… ଘାନ… ଜିୱ୍ହା… କାଯ… ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଦ୍ୱାରନ୍ତି ଇମାନି ଛ ସମ୍ଫସ୍ସଦ୍ୱାରାନି ନାମ।

ଚକ୍ଖୁଅସଂୱରୋ ସୋତ… ଘାନ… ଜିୱ୍ହା… ପସାଦକାଯ… ଚୋପନକାଯଅସଂୱରୋ ୱାଚାଅସଂୱରୋ ମନୋଅସଂୱରୋତି – ଇମେ ଅଟ୍ଠ ଅସଂୱରା ନାମ। ତେ ଅତ୍ଥତୋ 'ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚଂ ଅଞ୍ଞାଣଂ ଅକ୍ଖନ୍ତି କୋସଜ୍ଜ'ନ୍ତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଏକଧମ୍ମୋପି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନପରିଯୋସାନେସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ଜୱନକ୍ଖଣେଯେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଜୱନେ ଉପ୍ପନ୍ନୋପି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଅସଂୱରୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସହଜାତୋ ହି ଫସ୍ସୋ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସୋ ନାମ, ଚେତନା ମନୋକମ୍ମଂ ନାମ, ତଂ ଚିତ୍ତଂ ମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାରଂ ନାମ। ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଚୱିଧୋ ଅସଂୱରୋ ନତ୍ଥି । ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସହଜାତୋ ଫସ୍ସୋ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋ ନାମ, ଚେତନା ମନୋକମ୍ମଂ ନାମ, ତଂ ଚିତ୍ତଂ ମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାରଂ ନାମ। ଏତ୍ଥାପି ଅସଂୱରୋ ନତ୍ଥି। ସନ୍ତୀରଣୱୋଟ୍ଠବ୍ବନେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଜୱନସହଜାତୋ ପନ ଫସ୍ସୋ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋ ନାମ, ଚେତନା ମନୋକମ୍ମଂ ନାମ, ତଂ ଚିତ୍ତଂ ମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାରଂ ନାମ। ଏତ୍ଥ ଅସଂୱରୋ ଚକ୍ଖୁଅସଂୱରୋ ନାମ ହୋତି। ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାପସାଦକାଯଦ୍ୱାରେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯଦା ପନ ରୂପାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରାରମ୍ମଣଂ ମନୋଦ୍ୱାରିକଜୱନଂ ୱିନା ୱଚୀଦ୍ୱାରେନ ସୁଦ୍ଧଂ କାଯଦ୍ୱାରସଙ୍ଖାତଂ ଚୋପନଂ ପାପଯମାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦା ତେନ ଚିତ୍ତେନ ସହଜାତୋ ଫସ୍ସୋ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋ ନାମ, ଚେତନା କାଯକମ୍ମଂ ନାମ, ତଂ ପନ ଚିତ୍ତଂ ଅବ୍ୟୋହାରିକଂ, ଚୋପନସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ମନୋଦ୍ୱାରନ୍ତି ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। ଏତ୍ଥ ଅସଂୱରୋ ଚୋପନକାଯଅସଂୱରୋ ନାମ। ଯଦା ତାଦିସଂଯେୱ ଜୱନଂ ୱିନା କାଯଦ୍ୱାରେନ ସୁଦ୍ଧଂ ୱଚୀଦ୍ୱାରସଙ୍ଖାତଂ ଚୋପନଂ ପାପଯମାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦା ତେନ ଚିତ୍ତେନ ସହଜାତୋ ଫସ୍ସୋ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋ ନାମ, ଚେତନା ୱଚୀକମ୍ମଂ ନାମ, ତଂ ପନ ଚିତ୍ତଂ ଅବ୍ୟୋହାରିକଂ, ଚୋପନସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ମନୋଦ୍ୱାରନ୍ତି ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। ଏତ୍ଥ ଅସଂୱରୋ ୱାଚାଅସଂୱରୋ ନାମ। ଯଦା ପନ ତାଦିସଂ ଜୱନଚିତ୍ତଂ ୱିନା କାଯୱଚୀଦ୍ୱାରେହି ସୁଦ୍ଧଂ ମନୋଦ୍ୱାରମେୱ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦା ତେନ ଚିତ୍ତେନ ସହଜାତୋ ଫସ୍ସୋ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋ ନାମ, ଚେତନା ମନୋକମ୍ମଂ ନାମ, ତଂ ପନ ଚିତ୍ତଂ ମନୋକମ୍ମଦ୍ୱାରଂ ନାମ। ଏତ୍ଥ ଅସଂୱରୋ ମନୋଅସଂୱରୋ ନାମ। ଇତି ଇମେସଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଅସଂୱରାନଂ ୱସେନ ଚକ୍ଖୁଅସଂୱରଦ୍ୱାରଂ, ସୋତ… ଘାନ… ଜିୱ୍ହା… ପସାଦକାଯ… ଚୋପନକାଯ… ୱାଚା… ମନୋଅସଂୱରଦ୍ୱାରନ୍ତି ଇମାନି ଅଟ୍ଠ ଅସଂୱରଦ୍ୱାରାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ଚକ୍ଖୁସଂୱରୋ ସୋତ… ଘାନ… ଜିୱ୍ହା… ପସାଦକାଯ… ଚୋପନକାଯ… ୱାଚା… ମନୋସଂୱରୋତି ଇମେ ପନ ଅଟ୍ଠ ସଂୱରା ନାମ। ତେ ଅତ୍ଥତୋ 'ସୀଲଂ ସତି ଞାଣଂ ଖନ୍ତି ୱୀରିଯ'ନ୍ତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ହୋନ୍ତି। ତେସୁପି ଏକଧମ୍ମୋପି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନପରିଯୋସାନେସୁ ଚିତ୍ତେସୁ

ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ଜୱନକ୍ଖଣେଯେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଜୱନେ ଉପ୍ପନ୍ନୋପି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ସଂୱରୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ସାପି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସହଜାତୋ ହି ଫସ୍ସୋ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସୋତିଆଦିନା ଅସଂୱରେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଉପ୍ପତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଇତି ଇମେସଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ସଂୱରାନଂ ୱସେନ ଚକ୍ଖୁସଂୱରଦ୍ୱାରଂ…ପେ… ମନୋସଂୱରଦ୍ୱାରନ୍ତି ଇମାନି ଅଟ୍ଠ ସଂୱରଦ୍ୱାରାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ଅକୁସଲକମ୍ମପଥକଥା

ପାଣାତିପାତୋ , ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ, କାମେସୁମିଚ୍ଛାଚାରୋ, ମୁସାୱାଦୋ, ପିସୁଣୱାଚା, ଫରୁସୱାଚା, ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋ, ଅଭିଜ୍ଝା, ବ୍ୟାପାଦୋ, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠୀତି ଇମେ ପନ ଦସ ଅକୁସଲକମ୍ମପଥା ନାମ।

ତତ୍ଥ ପାଣସ୍ସ ଅତିପାତୋ ପାଣାତିପାତୋ ନାମ; ପାଣୱଧୋ, ପାଣଘାତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପାଣୋତି ଚେତ୍ଥ ୱୋହାରତୋ ସତ୍ତୋ, ପରମତ୍ଥତୋ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ତସ୍ମିଂ ପନ ପାଣେ ପାଣସଞ୍ଞିନୋ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯୁପଚ୍ଛେଦକୌପକ୍କମସମୁଟ୍ଠାପିକା କାଯୱଚୀଦ୍ୱାରାନଂ ଅଞ୍ଞତରଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତା ୱଧକଚେତନା ପାଣାତିପାତୋ। ସୋ ଗୁଣୱିରହିତେସୁ ତିରଚ୍ଛାନଗତାଦୀସୁ ପାଣେସୁ ଖୁଦ୍ଦକେ ପାଣେ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜୋ, ମହାସରୀରେ ମହାସାୱଜ୍ଜୋ। କସ୍ମା? ପଯୋଗମହନ୍ତତାଯ। ପଯୋଗସମତ୍ତେପି ୱତ୍ଥୁମହନ୍ତତାଯ। ଗୁଣୱନ୍ତେସୁ ମନୁସ୍ସାଦୀସୁ ଅପ୍ପଗୁଣେ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜୋ, ମହାଗୁଣେ ମହାସାୱଜ୍ଜୋ। ସରୀରଗୁଣାନଂ ପନ ସମଭାୱେ ସତି କିଲେସାନଂ ଉପକ୍କମାନଞ୍ଚ ମୁଦୁତାଯ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜୋ, ତିବ୍ବତାଯ ମହାସାୱଜ୍ଜୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତସ୍ସ ପଞ୍ଚ ସମ୍ଭାରା ହୋନ୍ତି – ପାଣୋ, ପାଣସଞ୍ଞିତା, ୱଧକଚିତ୍ତଂ, ଉପକ୍କମୋ, ତେନ ମରଣନ୍ତି। ଛ ପଯୋଗା – ସାହତ୍ଥିକୋ, ଆଣତ୍ତିକୋ, ନିସ୍ସଗ୍ଗିଯୋ, ଥାୱରୋ, ୱିଜ୍ଜାମଯୋ, ଇଦ୍ଧିମଯୋତି। ଇମସ୍ମିଂ ପନତ୍ଥେ ୱିତ୍ଥାରିଯମାନେ ଅତିପପଞ୍ଚୋ ହୋତି। ତସ୍ମା ତଂ ନ ୱିତ୍ଥାରଯାମ। ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ ଏୱରୂପଂ ଅତ୍ଥିକେହି ପନ ସମନ୍ତପାସାଦିକଂ ୱିନଯଟ୍ଠକଥଂ (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧୭୨) ଓଲୋକେତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ।

ଅଦିନ୍ନସ୍ସ ଆଦାନଂ 'ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ'; ପରସ୍ସହରଣଂ, ଥେଯ୍ୟଂ, ଚୋରିକାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଅଦିନ୍ନନ୍ତି ପରପରିଗ୍ଗହିତଂ, ଯତ୍ଥ ପରୋ ଯଥାକାମକାରିତଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଅଦଣ୍ଡାରହୋ ଅନୁପୱଜ୍ଜୋ ଚ ହୋତି। ତସ୍ମିଂ ପରପରିଗ୍ଗହିତେ ପରପରିଗ୍ଗହିତସଞ୍ଞିନୋ ତଦାଦାଯକୌପକ୍କମସମୁଟ୍ଠାପିକା ଥେଯ୍ୟଚେତନା ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ। ତଂ ହୀନେ ପରସନ୍ତକେ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜଂ, ପଣୀତେ ମହାସାୱଜ୍ଜଂ। କସ୍ମା? ୱତ୍ଥୁପଣୀତତାଯ। ୱତ୍ଥୁସମତ୍ତେ ସତି ଗୁଣାଧିକାନଂ ସନ୍ତକେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ମହାସାୱଜ୍ଜଂ। ତଂତଂଗୁଣାଧିକଂ ଉପାଦାଯ ତତୋ ତତୋ ହୀନଗୁଣସ୍ସ ସନ୍ତକେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜଂ।

ତସ୍ସ ପଞ୍ଚ ସମ୍ଭାରା ହୋନ୍ତି – ପରପରିଗ୍ଗହିତଂ, ପରପରିଗ୍ଗହିତସଞ୍ଞିତା, ଥେଯ୍ୟଚିତ୍ତଂ, ଉପକ୍କମୋ , ତେନ ହରଣନ୍ତି। ଛ ପଯୋଗା – ସାହତ୍ଥିକାଦଯୋୱ। ତେ ଚ ଖୋ ଯଥାନୁରୂପଂ ଥେଯ୍ୟାୱହାରୋ, ପସଯ୍ହାୱହାରୋ, ପଟିଚ୍ଛନ୍ନାୱହାରୋ, ପରିକପ୍ପାୱହାରୋ, କୁସାୱହାରୋତି ଇମେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଅୱହାରାନଂ ୱସେନ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ। ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ସମନ୍ତପାସାଦିକାଯଂ (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୩୮) ୱୁତ୍ତୋ।

'କାମେସୁ ମିଚ୍ଛାଚାରୋ'ତି ଏତ୍ଥ ପନ 'କାମେସୂ'ତି ମେଥୁନସମାଚାରେସୁ; 'ମିଚ୍ଛାଚାରୋ'ତି ଏକନ୍ତନିନ୍ଦିତୋ ଲାମକାଚାରୋ। ଲକ୍ଖଣତୋ ପନ ଅସଦ୍ଧମ୍ମାଧିପ୍ପାଯେନ କାଯଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତା ଅଗମନୀଯଟ୍ଠାନୱୀତିକ୍କମଚେତନା କାମେସୁମିଚ୍ଛାଚାରୋ।

ତତ୍ଥ ଅଗମନୀଯଟ୍ଠାନଂ ନାମ – ପୁରିସାନଂ ତାୱ ମାତୁରକ୍ଖିତା, ପିତୁରକ୍ଖିତା, ମାତାପିତୁରକ୍ଖିତା, ଭାତୁରକ୍ଖିତା, ଭଗିନିରକ୍ଖିତା, ଞାତିରକ୍ଖିତା, ଗୋତ୍ତରକ୍ଖିତା, ଧମ୍ମରକ୍ଖିତା, ସାରକ୍ଖା, ସପରିଦଣ୍ଡାତି ମାତୁରକ୍ଖିତାଦଯୋ ଦସ; ଧନକ୍କୀତା, ଛନ୍ଦୱାସିନୀ, ଭୋଗୱାସିନୀ, ପଟୱାସିନୀ, ଓଦପତ୍ତକିନୀ, ଓଭଟଚୁମ୍ବଟା, ଦାସୀ ଚ ଭରିଯା, କମ୍ମକାରୀ ଚ ଭରିଯା, ଧଜାହଟା, ମୁହୁତ୍ତିକାତି ଏତା ଧନକ୍କୀତାଦଯୋ ଦସାତି ୱୀସତି ଇତ୍ଥିଯୋ। ଇତ୍ଥୀସୁ ପନ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସାରକ୍ଖସପରିଦଣ୍ଡାନଂ, ଦସନ୍ନଞ୍ଚ ଧନକ୍କୀତାଦୀନନ୍ତି ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଇତ୍ଥୀନଂ ଅଞ୍ଞେ ପୁରିସା ଇଦଂ ଅଗମନୀଯଟ୍ଠାନଂ ନାମ।

ସୋ ପନେସ ମିଚ୍ଛାଚାରୋ ସୀଲାଦିଗୁଣରହିତେ ଅଗମନୀଯଟ୍ଠାନେ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜୋ, ସୀଲାଦିଗୁଣସମ୍ପନ୍ନେ ମହାସାୱଜ୍ଜୋ। ତସ୍ସ ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ଭାରା – ଅଗମନୀଯୱତ୍ଥୁ, ତସ୍ମିଂ ସେୱନଚିତ୍ତଂ, ସେୱନପ୍ପଯୋଗୋ, ମଗ୍ଗେନମଗ୍ଗପ୍ପଟିପତ୍ତିଅଧିୱାସନନ୍ତି। ଏକୋ ପଯୋଗୋ ସାହତ୍ଥିକୋ ଏୱ।

'ମୁସା'ତି ୱିସଂୱାଦନପୁରେକ୍ଖାରସ୍ସ ଅତ୍ଥଭଞ୍ଜକୋ ୱଚୀପଯୋଗୋ, କାଯପଯୋଗୋ ୱା। ୱିସଂୱାଦନାଧିପ୍ପାଯେନ ପନସ୍ସ ପରୱିସଂୱାଦକକାଯୱଚୀପଯୋଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ଚେତନା ମୁସାୱାଦୋ। ଅପରୋ ନଯୋ – 'ମୁସା'ତି ଅଭୂତଂ ଅତଚ୍ଛଂ ୱତ୍ଥୁ। 'ୱାଦୋ'ତି ତସ୍ସ ଭୂତତୋ ତଚ୍ଛତୋ ୱିଞ୍ଞାପନଂ। ଲକ୍ଖଣତୋ ପନ ଅତଥଂ ୱତ୍ଥୁଂ ତଥତୋ ପରଂ ୱିଞ୍ଞାପେତୁକାମସ୍ସ ତଥାୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପିକା ଚେତନା ମୁସାୱାଦୋ।

ସୋ ଯମତ୍ଥଂ ଭଞ୍ଜତି ତସ୍ସ ଅପ୍ପତାଯ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜୋ, ମହନ୍ତତାଯ ମହାସାୱଜ୍ଜୋ। ଅପିଚ ଗହଟ୍ଠାନଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଂ ଅଦାତୁକାମତାଯ 'ନତ୍ଥୀ'ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତୋ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜୋ। ସକ୍ଖିନା ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ଥଭଞ୍ଜନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତୋ ମହାସାୱଜ୍ଜୋ। ପବ୍ବଜିତାନଂ ଅପ୍ପକମ୍ପି ତେଲଂ ୱା ସପ୍ପିଂ ୱା ଲଭିତ୍ୱା ହସାଧିପ୍ପାଯେନ 'ଅଜ୍ଜ ଗାମେ ତେଲଂ ନଦୀ ମଞ୍ଞେ ସନ୍ଦତୀ'ତି ପୂରଣକଥାନଯେନ ପୱତ୍ତୋ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜୋ। ଅଦିଟ୍ଠଂଯେୱ ପନ ଦିଟ୍ଠନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱଦନ୍ତାନଂ ମହାସାୱଜ୍ଜୋ।

ତସ୍ସ ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ଭାରା ହୋନ୍ତି – ଅତଥଂ ୱତ୍ଥୁ, ୱିସଂୱାଦନଚିତ୍ତଂ, ତଜ୍ଜୋ ୱାଯାମୋ, ପରସ୍ସ ତଦତ୍ଥୱିଜାନନନ୍ତି। ଏକୋ ପଯୋଗୋ – ସାହତ୍ଥିକୋୱ। ସୋ ଚ କାଯେନ ୱା କାଯପ୍ପଟିବଦ୍ଧେନ ୱା ୱାଚାଯ ୱା ପରୱିସଂୱାଦକକିରିଯାକରଣେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତାଯ ଚେ କିରିଯାଯ ପରୋ ତମତ୍ଥଂ ଜାନାତି, ଅଯଂ କିରିଯସମୁଟ୍ଠାପିକଚେତନାକ୍ଖଣେଯେୱ ମୁସାୱାଦକମ୍ମୁନା ବଜ୍ଝତି। ଯସ୍ମା ପନ ଯଥା କାଯକାଯପ୍ପଟିବଦ୍ଧୱାଚାହି ପରଂ ୱିସଂୱାଦେତି, ତଥା ଇମସ୍ସ 'ଇମଂ ଭଣାହୀ'ତି ଆଣାପେନ୍ତୋପି, ପଣ୍ଣଂ ଲିଖିତ୍ୱା ପୁରତୋ ନିସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତୋପି, 'ଅଯମତ୍ଥୋ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ'ତି କୁଟ୍ଟାଦୀସୁ ଲିଖିତ୍ୱା ଠପେନ୍ତୋପି; ତସ୍ମା ଏତ୍ଥ ଆଣତ୍ତିକନିସ୍ସଗ୍ଗିଯଥାୱରାପି ପଯୋଗା ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି। ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ପନ ଅନାଗତତ୍ତା ୱୀମଂସିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବା।

'ପିସୁଣୱାଚା'ତିଆଦୀସୁ ଯାଯ ୱାଚାଯ ଯସ୍ସ ତଂ ୱାଚଂ ଭାସତି ତସ୍ସ ହଦଯେ ଅତ୍ତନୋ ପିଯଭାୱଂ ପରସ୍ସ ଚ ସୁଞ୍ଞଭାୱଂ କରୋତି, ସା ପିସୁଣୱାଚା। ଯାଯ ପନ ଅତ୍ତାନମ୍ପି ପରମ୍ପି ଫରୁସଂ କରୋତି, ଯା ୱାଚା ସଯମ୍ପି ଫରୁସା ନେୱ କଣ୍ଣସୁଖା, ନ ହଦଯଙ୍ଗମା, ଅଯଂ 'ଫରୁସୱାଚା'। ଯେନ ସମ୍ଫଂ ପଲପତି, ନିରତ୍ଥକଂ, ସୋ 'ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋ'। ତେସଂ ମୂଲଭୂତା ଚେତନାପି ପିସୁଣୱାଚାଦିନାମମେୱ ଲଭତି। ସା ଏୱ ଚ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତାତି।

ତତ୍ଥ ସଂକିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତସ୍ସ ପରେସଂ ୱା ଭେଦାଯ ଅତ୍ତନୋ ପିଯକମ୍ୟତାଯ ୱା କାଯୱଚୀପଯୋଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ଚେତନା ପିସୁଣୱାଚା ନାମ। ସା ଯସ୍ସ ଭେଦଂ କରୋତି ତସ୍ସ ଅପ୍ପଗୁଣତାଯ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜା, ମହାଗୁଣତାଯ ମହାସାୱଜ୍ଜା।

ତସ୍ସା ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ଭାରା – 'ଭିନ୍ଦିତବ୍ବୋ ପରୋ' ଇତି 'ଇମେ ନାନା ଭୱିସ୍ସ'ନ୍ତି ୱିନା ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀତି ଭେଦପୁରେକ୍ଖାରତା ୱା, 'ଇତି ଅହଂ ପିଯୋ ଭୱିସ୍ସାମି ୱିସ୍ସାସିକୋ'ତି ପିଯକମ୍ୟତା ୱା, ତଜ୍ଜୋ ୱାଯାମୋ, ତସ୍ସ ତଦତ୍ଥୱିଜାନନନ୍ତି । ପରେ ପନ ଅଭିନ୍ନେ କମ୍ମପଥଭେଦୋ ନତ୍ଥି, ଭିନ୍ନେ ଏୱ ହୋତି।

ପରସ୍ସ ମମ୍ମଚ୍ଛେଦକକାଯୱଚୀପଯୋଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ଏକନ୍ତଫରୁସଚେତନା 'ଫରୁସୱାଚା'। ତସ୍ସା ଆୱିଭାୱତ୍ଥମିଦଂ ୱତ୍ଥୁ – ଏକୋ କିର ଦାରକୋ ମାତୁ ୱଚନଂ ଅନାଦିଯିତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛତି। ତଂ ମାତା ନିୱତ୍ତେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୀ 'ଚଣ୍ଡା ତଂ ମହିଂସୀ ଅନୁବନ୍ଧତୂ'ତି ଅକ୍କୋସି। ଅଥସ୍ସ ତଥେୱ ଅରଞ୍ଞେ ମହିଂସୀ ଉଟ୍ଠାସି। ଦାରକୋ 'ଯଂ ମମ ମାତା ମୁଖେନ କଥେସି ତଂ ମା ହୋତୁ, ଯଂ ଚିତ୍ତେନ ଚିନ୍ତେସି ତଂ ହୋତୂ'ତି ସଚ୍ଚକିରିଯଂ ଅକାସି। ମହିଂସୀ ତତ୍ଥେୱ ବଦ୍ଧା ୱିଯ ଅଟ୍ଠାସି। ଏୱଂ ମମ୍ମଚ୍ଛେଦକୋପି ପଯୋଗୋ ଚିତ୍ତସଣ୍ହତାଯ ଫରୁସୱାଚା ନ ହୋତି। ମାତାପିତରୋ ହି କଦାଚି ପୁତ୍ତକେ ଏୱମ୍ପି ୱଦନ୍ତି – 'ଚୋରା ୱୋ ଖଣ୍ଡାଖଣ୍ଡିକଂ କରୋନ୍ତୂ'ତି, ଉପ୍ପଲପତ୍ତମ୍ପି ଚ ନେସଂ ଉପରି ପତନ୍ତଂ ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯା ଚ କଦାଚି ନିସ୍ସିତକେ ଏୱଂ ୱଦନ୍ତି – 'କିଂ ଇମେ ଅହିରିକା ଅନୋତ୍ତପ୍ପିନୋ ଚରନ୍ତି, ନିଦ୍ଧମଥ ନେ'ତି; ଅଥ ଚ ନେସଂ ଆଗମାଧିଗମସମ୍ପତ୍ତିଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଯଥା ଚ ଚିତ୍ତସଣ୍ହତାଯ ଫରୁସୱାଚା ନ ହୋତି, ଏୱଂ ୱଚନସଣ୍ହତାଯ ଅଫରୁସୱାଚାପି ନ ହୋତି। ନ ହି ମାରାପେତୁକାମସ୍ସ 'ଇମଂ ସୁଖଂ ସଯାପେଥା'ତି ୱଚନଂ ଅଫରୁସୱାଚା ହୋତି। ଚିତ୍ତଫରୁସତାଯ ପନେସା ଫରୁସୱାଚାୱ। ସା ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ପୱତ୍ତିତା ତସ୍ସ ଅପ୍ପଗୁଣତାଯ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜା, ମହାଗୁଣତାଯ ମହାସାୱଜ୍ଜା। ତସ୍ସା ତଯୋ ସମ୍ଭାରା – ଅକ୍କୋସିତବ୍ବୋ ପରୋ, କୁପିତଚିତ୍ତଂ, ଅକ୍କୋସନନ୍ତି।

ଅନତ୍ଥୱିଞ୍ଞାପିକା କାଯୱଚୀପଯୋଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ଅକୁସଲଚେତନା 'ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋ'। ସୋ ଆସେୱନମନ୍ଦତାଯ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜୋ। ଆସେୱନମହନ୍ତତାଯ ମହାସାୱଜ୍ଜୋ। ତସ୍ସ ଦ୍ୱେ ସମ୍ଭାରା – ଭାରତଯୁଦ୍ଧସୀତାହରଣାଦିନିରତ୍ଥକକଥାପୁରେକ୍ଖାରତା, ତଥାରୂପୀକଥାକଥନଞ୍ଚାତି। ପରେ ପନ ତଂ କଥଂ ଅଗଣ୍ହନ୍ତେ କମ୍ମପଥଭେଦୋ ନତ୍ଥି, ପରେନ ସମ୍ଫପ୍ପଲାପେ ଗହିତେଯେୱ ହୋତି।

ଅଭିଜ୍ଝାଯତୀତି 'ଅଭିଜ୍ଝା'। ପରଭଣ୍ଡାଭିମୁଖୀ ହୁତ୍ୱା ତନ୍ନିନ୍ନତାଯ ପୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସା 'ଅହୋ ୱତ ଇଦଂ ମମସ୍ସା'ତି ଏୱଂ ପରଭଣ୍ଡାଭିଜ୍ଝାଯନଲକ୍ଖଣା। ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ ୱିଯ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜା ମହାସାୱଜ୍ଜା ଚ। ତସ୍ସା ଦ୍ୱେ ସମ୍ଭାରା – ପରଭଣ୍ଡଂ, ଅତ୍ତନୋ ପରିଣାମନଞ୍ଚାତି। ପରଭଣ୍ଡୱତ୍ଥୁକେ ହି ଲୋଭେ ଉପ୍ପନ୍ନେପି ନ ତାୱ କମ୍ମପଥଭେଦୋ ହୋତି ଯାୱ ନ 'ଅହୋ ୱତ ଇଦଂ ମମସ୍ସା'ତି ଅତ୍ତନୋ ପରିଣାମେତି।

ହିତସୁଖଂ ବ୍ୟାପାଦଯତୀତି 'ବ୍ୟାପାଦୋ'। ସୋ ପରୱିନାସାଯ ମନୋପଦୋସଲକ୍ଖଣୋ। ଫରୁସୱାଚା ୱିଯ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜୋ ମହାସାୱଜ୍ଜୋ ଚ। ତସ୍ସ ଦ୍ୱେ ସମ୍ଭାରା – ପରସତ୍ତୋ ଚ, ତସ୍ସ ଚ ୱିନାସଚିନ୍ତାତି। ପରସତ୍ତୱତ୍ଥୁକେ ହି କୋଧେ ଉପ୍ପନ୍ନେପି ନ ତାୱ କମ୍ମପଥଭେଦୋ ହୋତି ଯାୱ 'ଅହୋ ୱତାଯଂ

ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜେଯ୍ୟ ୱିନସ୍ସେଯ୍ୟା’ତି ତସ୍ସ ୱିନାସନଂ ନ ଚିନ୍ତେସି।

ଯଥାଭୁଚ୍ଚଗହଣାଭାୱେନ ମିଚ୍ଛା ପସ୍ସତୀତି ‘ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି’। ସା ‘ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନ’ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱିପରୀତଦସ୍ସନଲକ୍ଖଣା। ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋ ୱିଯ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜା ମହାସାୱଜ୍ଜା ଚ। ଅପିଚ ଅନିଯତା ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜା, ନିଯତା ମହାସାୱଜ୍ଜା। ତସ୍ସା ଦ୍ୱେ ସମ୍ଭାରା – ୱତ୍ଥୁନୋ ଚ ଗହିତାକାରୱିପରୀତତା, ଯଥା ଚ ତଂ ଗଣ୍ହାତି ତଥାଭାୱେନ ତସ୍ସୁପଟ୍ଠାନନ୍ତି। ତତ୍ଥ ନତ୍ଥିକାହେତୁକଅକିରିଯଦିଟ୍ଠୀହି ଏୱ କମ୍ମପଥଭେଦୋ ହୋତି, ନ ଅଞ୍ଞଦିଟ୍ଠୀହି।

ଇମେସଂ ପନ ଦସନ୍ନଂ ଅକୁସଲକମ୍ମପଥାନଂ ଧମ୍ମତୋ କୋଟ୍ଠାସତୋ ଆରମ୍ମଣତୋ ୱେଦନାତୋ ମୂଲତୋ ଚାତି ପଞ୍ଚହାକାରେହି ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ –

ତତ୍ଥ ‘ଧମ୍ମତୋ’ତି ଏତେସୁ ହି ପଟିପାଟିଯା ସତ୍ତ ଚେତନାଧମ୍ମାୱ ହୋନ୍ତି, ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ତଯୋ ଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତା।

‘କୋଟ୍ଠାସତୋ’ତି ପଟିପାଟିଯା ସତ୍ତ, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ଚାତି ଇମେ ଅଟ୍ଠ କମ୍ମପଥା ଏୱ ହୋନ୍ତି; ନୋ ମୂଲାନି। ଅଭିଜ୍ଝାବ୍ୟାପାଦା କମ୍ମପଥା ଚେୱ ମୂଲାନି ଚ। ଅଭିଜ୍ଝା ହି ମୂଲଂ ପତ୍ୱା ‘ଲୋଭୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ’ ହୋତି, ବ୍ୟାପାଦୋ ‘ଦୋସୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ’।

‘ଆରମ୍ମଣତୋ’ତି ପାଣାତିପାତୋ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯାରମ୍ମଣତୋ ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣୋ ହୋତି। ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ ସତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ୱା ହୋତି ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣଂ ୱା। ମିଚ୍ଛାଚାରୋ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବୱସେନ ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣୋ ହୋତି; ସତ୍ତାରମ୍ମଣୋତିପି ଏକେ। ମୁସାୱାଦୋ ସତ୍ତାରମ୍ମଣୋ ୱା, ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣୋ ୱା। ତଥା ପିସୁଣୱାଚା। ଫରୁସୱାଚା ସତ୍ତାରମ୍ମଣାୱ। ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋ ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତୱିଞ୍ଞାତୱସେନ ସତ୍ତାରମ୍ମଣୋ ୱା ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣୋ ୱା। ତଥା ଅଭିଜ୍ଝା। ବ୍ୟାପାଦୋ ସତ୍ତାରମ୍ମଣୋୱ। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ତେଭୂମକଧମ୍ମୱସେନ ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣାୱ।

‘ୱେଦନାତୋ’ତି ପାଣାତିପାତୋ ଦୁକ୍ଖୱେଦନୋ ହୋତି। କିଞ୍ଚାପି ହି ରାଜାନୋ ଚୋରଂ ଦିସ୍ୱା ହସମାନାପି ‘ଗଚ୍ଛଥ ନଂ ଘାତେଥା’ତି ୱଦନ୍ତି, ସନ୍ନିଟ୍ଠାପକଚେତନା ପନ ନେସଂ ଦୁକ୍ଖସମ୍ପଯୁତ୍ତାୱ ହୋତି । ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ ତିୱେଦନଂ। ତଞ୍ହି ପରଭଣ୍ଡଂ ଦିସ୍ୱା ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠସ୍ସ ଗଣ୍ହତୋ ସୁଖୱେଦନଂ ହୋତି, ଭୀତତସିତସ୍ସ ଗଣ୍ହତୋ ଦୁକ୍ଖୱେଦନଂ। ତଥା ୱିପାକନିସ୍ସନ୍ଦଫଲାନି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ। ଗହଣକାଲେ ମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱେ ଠିତସ୍ସ ପନ ଗଣ୍ହତୋ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖୱେଦନଂ ହୋତୀତି। ମିଚ୍ଛାଚାରୋ ସୁଖମଜ୍ଝତ୍ତୱସେନ ଦ୍ୱିୱେଦନୋ। ସନ୍ନିଟ୍ଠାପକଚିତ୍ତେ ପନ ମଜ୍ଝତ୍ତୱେଦନୋ ନ ହୋତି। ମୁସାୱାଦୋ ଅଦିନ୍ନାଦାନେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ତିୱେଦନୋ; ତଥା ପିସୁଣୱାଚା। ଫରୁସୱାଚା ଦୁକ୍ଖୱେଦନା। ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋ ତିୱେଦନୋ। ପରେସୁ ହି ସାଧୁକାରଂ ଦେନ୍ତେସୁ ଚେଲୁକ୍ଖେପାଦୀନି ଖିପନ୍ତେସୁ ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠସ୍ସ ସୀତାହରଣଭାରତଯୁଦ୍ଧାଦୀନି କଥନକାଲେ ସୋ ସୁଖୱେଦନୋ ହୋତି। ପଠମଂ ଦିନ୍ନୱେତନେନ ଏକେନ ପଚ୍ଛା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ‘ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ କଥେହୀ’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘ଅନନୁସନ୍ଧିକଂ ପକିଣ୍ଣକକଥଂ କଥେସ୍ସାମି ନୁ ଖୋ ନୋ’ତି ଦୋମନସ୍ସିତସ୍ସ କଥନକାଲେ ଦୁକ୍ଖୱେଦନୋ ହୋତି, ମଜ୍ଝତ୍ତସ୍ସ କଥଯତୋ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖୱେଦନୋ ହୋତି। ଅଭିଜ୍ଝା ସୁଖମଜ୍ଝତ୍ତୱସେନ ଦ୍ୱିୱେଦନା; ତଥା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି। ବ୍ୟାପାଦୋ ଦୁକ୍ଖୱେଦନୋ।

‘ମୂଲତୋ’ତି ପାଣାତିପାତୋ ଦୋସମୋହୱସେନ ଦ୍ୱିମୂଲକୋ ହୋତି। ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ ଦୋସମୋହୱସେନ ୱା ଲୋଭମୋହୱସେନ ୱା। ମିଚ୍ଛାଚାରୋ ଲୋଭମୋହୱସେନ। ମୁସାୱାଦୋ ଦୋସମୋହୱସେନ ୱା ଲୋଭମୋହୱସେନ ୱା; ତଥା ପିସୁଣୱାଚା ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋ ଚ। ଫରୁସୱାଚା ଦୋସମୋହୱସେନ। ଅଭିଜ୍ଝା ମୋହୱସେନ ଏକମୂଲା; ତଥା ବ୍ୟାପାଦୋ। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ଲୋଭମୋହୱସେନ ଦ୍ୱିମୂଲାତି।

ଅକୁସଲକମ୍ମପଥକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

କୁସଲକମ୍ମପଥକଥା

ପାଣାତିପାତାଦୀହି ପନ ୱିରତିଯୋ ଅନଭିଜ୍ଝାଅବ୍ୟାପାଦସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯୋ ଚାତି ଇମେ ଦସ କୁସଲକମ୍ମପଥା ନାମ। ତତ୍ଥ ପାଣାତିପାତାଦଯୋ ୱୁତ୍ତତ୍ଥା ଏୱ। ପାଣାତିପାତାଦୀହି ଏତାଯ ୱିରମନ୍ତି, ସଯଂ ୱା ୱିରମତି, ୱିରମଣମତ୍ତମେୱ ୱା ଏତନ୍ତି ୱିରତି। ଯା ପାଣାତିପାତା ୱିରମନ୍ତସ୍ସ ‘‘ଯା ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ପାଣାତିପାତା ଆରତି ୱିରତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ୨୯୯-୩୦୧) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା କୁସଲଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱିରତି, ସା ପଭେଦତୋ ତିୱିଧା ହୋତି – ସମ୍ପତ୍ତୱିରତି, ସମାଦାନୱିରତି, ସମୁଚ୍ଛେଦୱିରତୀତି।

ତତ୍ଥ ଅସମାଦିନ୍ନସିକ୍ଖାପଦାନଂ ଅତ୍ତନୋ ଜାତିୱଯବାହୁସଚ୍ଚାଦୀନି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ‘ଅଯୁତ୍ତଂ ଅମ୍ହାକଂ ଏୱରୂପଂ ପାପଂ କାତୁ’ନ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତଂ ୱତ୍ଥୁଂ

ଅୱୀତିକ୍କମନ୍ତାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ୱିରତି ‘ସମ୍ପତ୍ତୱିରତୀ’ତି ୱେଦିତବ୍ବା – ସୀହଳଦୀପେ ଚକ୍କନଉପାସକସ୍ସ ୱିଯ। ତସ୍ସ କିର ଦହରକାଲେଯେୱ ମାତୁଯା ରୋଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ୱେଜ୍ଜେନ ଚ ‘ଅଲ୍ଲସସମଂସଂ ଲଦ୍ଧୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତୋ ଚକ୍କନସ୍ସ ଭାତା ‘ଗଚ୍ଛ, ତାତ, ଖେତ୍ତଂ ଆହିଣ୍ଡାହୀ’ତି ଚକ୍କନଂ ପେସେସି। ସୋ ତତ୍ଥ ଗତୋ। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ସମଯେ ଏକୋ ସସୋ ତରୁଣସସ୍ସଂ ଖାଦିତୁଂ ଆଗତୋ ହୋତି। ସୋ ତଂ ଦିସ୍ୱାୱ ୱେଗେନ ଧାୱନ୍ତୋ ୱଲ୍ଲିଯା ବଦ୍ଧୋ ‘କିରି କିରୀ’ତି ସଦ୍ଦମକାସି। ଚକ୍କନୋ ତେନ ସଦ୍ଦେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – ‘ମାତୁ ଭେସଜ୍ଜଂ କରୋମୀ’ତି। ପୁନ ଚିନ୍ତେସି – ‘ନ ମେତଂ ପତିରୂପଂ ଯ୍ୱାହଂ ମାତୁ ଜୀୱିତକାରଣା ପରଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେଯ୍ୟ’ନ୍ତି। ଅଥ ନଂ ‘ଗଚ୍ଛ, ଅରଞ୍ଞେ ସସେହି ସଦ୍ଧିଂ ତିଣୋଦକଂ ପରିଭୁଞ୍ଜା’ତି ମୁଞ୍ଚି। ଭାତରା ଚ ‘କିଂ ତାତ ସସୋ ଲଦ୍ଧୋ’ତି ପୁଚ୍ଛିତୋ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଆଚିକ୍ଖି। ତତୋ ନଂ ଭାତା ପରିଭାସି। ସୋ ମାତୁସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘ଯତୋ ଅହଂ ଜାତୋ ନାଭିଜାନାମି ସଞ୍ଚିଚ୍ଚ ପାଣଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେତା’ତି ସଚ୍ଚଂ ୱତ୍ୱା ଅଟ୍ଠାସି। ତାୱଦେୱସ୍ସ ମାତା ଅରୋଗା ଅହୋସି।

ସମାଦିନ୍ନସିକ୍ଖାପଦାନଂ ପନ ସିକ୍ଖାପଦସମାଦାନେ ଚ ତତୁତ୍ତରିଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ଜୀୱିତମ୍ପି ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା ୱତ୍ଥୁଂ ଅୱୀତିକ୍କମନ୍ତାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ୱିରତି ‘ସମାଦାନୱିରତୀ’ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଉତ୍ତରୱଡ୍ଢମାନପବ୍ବତୱାସୀଉପାସକସ୍ସ ୱିଯ। ସୋ କିର ଅମ୍ବରିଯୱିହାରୱାସିନୋ ପିଙ୍ଗଲବୁଦ୍ଧରକ୍ଖିତତ୍ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ସିକ୍ଖାପଦାନି ଗହେତ୍ୱା ଖେତ୍ତଂ କସତି। ଅଥସ୍ସ ଗୋଣୋ ନଟ୍ଠୋ। ସୋ ତଂ ଗୱେସନ୍ତୋ ଉତ୍ତରୱଡ୍ଢମାନପବ୍ବତଂ ଆରୁହି। ତତ୍ର ନଂ ମହାସପ୍ପୋ ଅଗ୍ଗହେସି। ସୋ ଚିନ୍ତେସି – ‘ଇମାଯସ୍ସ ତିଖିଣୱାସିଯା ସୀସଂ ଛିନ୍ଦାମୀ’ତି। ପୁନ ଚିନ୍ତେସି – ‘ନ ମେତଂ ପତିରୂପଂ ଯ୍ୱାହଂ ଭାୱନୀଯସ୍ସ ଗରୁନୋ ସନ୍ତିକେ ସିକ୍ଖାପଦାନି ଗହେତ୍ୱା ଭିନ୍ଦେଯ୍ୟ’ନ୍ତି ଏୱଂ ଯାୱତତିଯଂ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ‘ଜୀୱିତଂ ପରିଚ୍ଚଜାମି, ନ ସିକ୍ଖାପଦ’ନ୍ତି ଅଂସେ ଠପିତଂ ତିଖିଣଦଣ୍ଡୱାସିଂ ଅରଞ୍ଞେ ଛଡ୍ଡେସି। ତାୱଦେୱ ନଂ ମହାୱାଳୋ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଅଗମାସୀତି।

ଅରିଯମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ପନ ୱିରତି ‘ସମୁଚ୍ଛେଦୱିରତୀ’ତି ୱେଦିତବ୍ବା, ଯସ୍ସା ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ପଭୁତି ‘ପାଣଂ ଘାତେସ୍ସାମୀ’ତି ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଚିତ୍ତମ୍ପି ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀତି।

ଇଦାନି ଯଥା ଅକୁସଲାନଂ ଏୱଂ ଇମେସମ୍ପି କୁସଲକମ୍ମପଥାନଂ ଧମ୍ମତୋ କୋଟ୍ଠାସତୋ ଆରମ୍ମଣତୋ ୱେଦନାତୋ ମୂଲତୋତି ପଞ୍ଚହାକାରେହି ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ –

ତତ୍ଥ ‘ଧମ୍ମତୋ’ତି ଏତେସୁ ହି ପଟିପାଟିଯା ସତ୍ତ ଚେତନାପି ୱଟ୍ଟନ୍ତି, ୱିରତିଯୋପି; ଅନ୍ତେ ତଯୋ ଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତାୱ।

‘କୋଟ୍ଠାସତୋ’ତି ପଟିପାଟିଯା ସତ୍ତ କମ୍ମପଥା ଏୱ, ନୋ ମୂଲାନି। ଅନ୍ତେ ତଯୋ କମ୍ମପଥା ଚେୱ ମୂଲାନି ଚ। ଅନଭିଜ୍ଝା ହି ମୂଲଂ ପତ୍ୱା ‘ଅଲୋଭୋ କୁସଲମୂଲଂ’ ହୋତି। ଅବ୍ୟାପାଦୋ ‘ଅଦୋସୋ କୁସଲମୂଲଂ’, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ‘ଅମୋହୋ କୁସଲମୂଲଂ’।

‘ଆରମ୍ମଣତୋ’ତି ପାଣାତିପାତାଦୀନଂ ଆରମ୍ମଣାନେୱ ଏତେସଂ ଆରମ୍ମଣାନି। ୱୀତିକ୍କମିତବ୍ବତୋଯେୱ ହି ୱେରମଣୀ ନାମ ହୋତି। ଯଥା ପନ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣୋ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ କିଲେସେ ପଜହତି, ଏୱଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯାଦିଆରମ୍ମଣାପେତେ କମ୍ମପଥା ପାଣାତିପାତାଦୀନି ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାନି ପଜହନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

‘ୱେଦନାତୋ’ତି ସବ୍ବେ ସୁଖୱେଦନା ୱା ହୋନ୍ତି ମଜ୍ଝତ୍ତୱେଦନା ୱା। କୁସଲଂ ପତ୍ୱା ହି ଦୁକ୍ଖୱେଦନା ନାମ ନତ୍ଥି।

‘ମୂଲତୋ’ତି ପଟିପାଟିଯା ସତ୍ତ କମ୍ମପଥା ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେନ ୱିରମନ୍ତସ୍ସ ଅଲୋଭଅଦୋସଅମୋହୱସେନ ତିମୂଲା ହୋନ୍ତି; ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେନ ୱିରମନ୍ତସ୍ସ ଦ୍ୱିମୂଲା। ଅନଭିଜ୍ଝା ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେନ ୱିରମନ୍ତସ୍ସ ଦ୍ୱିମୂଲା ହୋତି; ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେନ ଏକମୂଲା। ଅଲୋଭୋ ପନ ଅତ୍ତନାୱ ଅତ୍ତନୋ ମୂଲଂ ନ ହୋତି। ଅବ୍ୟାପାଦେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଅଲୋଭାଦୋସୱସେନ ଦ୍ୱିମୂଲାୱ ହୋତି। ଇମେ ଦସ କୁସଲକମ୍ମପଥା ନାମ।

କମ୍ମପଥସଂସନ୍ଦନକଥା

ଇଦାନି ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ କମ୍ମପଥସଂସନ୍ଦନଂ ନାମ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପଞ୍ଚଫସ୍ସଦ୍ୱାରୱସେନ ହି ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଅସଂୱରୋ ଅକୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମମେୱ ହୋତି। ମନୋଫସ୍ସଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ତୀଣିପି କମ୍ମାନି ହୋନ୍ତି – ସୋ ହି କାଯଦ୍ୱାରେ ଚୋପନପ୍ପତ୍ତୋ ଅକୁସଲଂ କାଯକମ୍ମଂ ହୋତି, ୱଚୀଦ୍ୱାରେ ଅକୁସଲଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ, ଉଭଯତ୍ଥ ଚୋପନଂ ଅପ୍ପତ୍ତୋ ଅକୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମଂ। ପଞ୍ଚଅସଂୱରଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋପି ଅକୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମମେୱ ହୋତି। ଚୋପନକାଯଅସଂୱରଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଅକୁସଲଂ କାଯକମ୍ମମେୱ ହୋତି, ୱାଚାଅସଂୱରଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଅକୁସଲଂ

ୱଚୀକମ୍ମମେୱ ହୋତି, ମନୋଅସଂୱରଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଅକୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମମେୱ ହୋତି। ତିୱିଧଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଅକୁସଲଂ କାଯକମ୍ମମେୱ ହୋତି, ଚତୁବ୍ବିଧଂ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଅକୁସଲଂ ୱଚୀକମ୍ମମେୱ ହୋତି, ତିୱିଧଂ ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଅକୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମମେୱ ହୋତି।

ପଞ୍ଚଫସ୍ସଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ସଂୱରୋପି କୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମମେୱ ହୋତି। ମନୋଫସ୍ସଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ପନ ଅଯମ୍ପି, ଅସଂୱରୋ ୱିଯ, ତୀଣିପି କମ୍ମାନି ହୋନ୍ତି। ପଞ୍ଚସଂୱରଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋପି କୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମମେୱ ହୋତି, ଚୋପନକାଯସଂୱରଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ କୁସଲଂ କାଯକମ୍ମମେୱ ହୋତି, ୱାଚାସଂୱରଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ କୁସଲଂ ୱଚୀକମ୍ମମେୱ ହୋତି, ମନୋସଂୱରଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ କୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମମେୱ ହୋତି। ତିୱିଧଂ କାଯସୁଚରିତଂ କୁସଲଂ କାଯକମ୍ମମେୱ ହୋତି, ଚତୁବ୍ବିଧଂ ୱଚୀସୁଚରିତଂ କୁସଲଂ ୱଚୀକମ୍ମମେୱ ହୋତି, ତିୱିଧଂ ମନୋସୁଚରିତଂ କୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମମେୱ ହୋତି।

ଅକୁସଲଂ କାଯକମ୍ମଂ ପଞ୍ଚଫସ୍ସଦ୍ୱାରୱସେନ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି; ମନୋଫସ୍ସଦ୍ୱାରୱସେନେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତଥା ଅକୁସଲଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ। ଅକୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମଂ ପନ ଛଫସ୍ସଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ତଂ କାଯୱଚୀଦ୍ୱାରେସୁ ଚୋପନଂ ପତ୍ତଂ ଅକୁସଲଂ କାଯୱଚୀକମ୍ମଂ ହୋତି, ଚୋପନଂ ଅପ୍ପତ୍ତଂ ଅକୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମମେୱ। ଯଥା ଚ ପଞ୍ଚଫସ୍ସଦ୍ୱାରୱସେନ, ଏୱଂ ପଞ୍ଚଅସଂୱରଦ୍ୱାରୱସେନପି ଅକୁସଲଂ କାଯକମ୍ମଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ଚୋପନକାଯଅସଂୱରଦ୍ୱାରୱସେନ ପନ ୱାଚାଅସଂୱରଦ୍ୱାରୱସେନ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ମନୋଅସଂୱରଦ୍ୱାରୱସେନ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅକୁସଲଂ ୱଚୀକମ୍ମମ୍ପି ପଞ୍ଚଅସଂୱରଦ୍ୱାରୱସେନ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ଚୋପନକାଯୱାଚାଅସଂୱରଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ମନୋଅସଂୱରଦ୍ୱାରୱସେନ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅକୁସଲଂ ମନୋକମ୍ମଂ ଅଟ୍ଠଅସଂୱରଦ୍ୱାରୱସେନପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତେୱ। କୁସଲକାଯକମ୍ମାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ଯଥା ଅକୁସଲକାଯକମ୍ମୱଚୀକମ୍ମାନି ମନୋଅସଂୱରଦ୍ୱାରୱସେନ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ତଥା ଏତାନି। ଏତାନି ପନ କାଯଙ୍ଗୱାଚଙ୍ଗଂ ଅଚୋପେତ୍ୱା ସିକ୍ଖାପଦାନି ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ମନୋସଂୱରଦ୍ୱାରେପି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଏୱ। ତତ୍ଥ କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ତିୱିଧକମ୍ମଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣଦ୍ୱାରୱସେନ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି; 'ଯମିଦଂ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ୱେଦଯିତଂ, ସୁଖଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ ୱା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ୱା'ତି ଇମିନା ପନ ନଯେନ ଛଫସ୍ସଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ଅଟ୍ଠଅସଂୱରଦ୍ୱାରୱସେନ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅଟ୍ଠସଂୱରଦ୍ୱାରୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ଦସଅକୁସଲକମ୍ମପଥୱସେନ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ଦସକୁସଲକମ୍ମପଥୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ତସ୍ମା ଇଦମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ତିୱିଧକମ୍ମଦ୍ୱାରୱସେନ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୁ, ଛଫସ୍ସଦ୍ୱାରୱସେନ ୱା, ଅଟ୍ଠସଂୱରଦ୍ୱାରୱସେନ ୱା ଦସକୁସଲକମ୍ମପଥୱସେନ ୱା। ''କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି…ପେ… ରୂପାରମ୍ମଣଂ ୱା…ପେ… ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ୱା''ତି ୱୁତ୍ତେ ସବ୍ବଂ ୱୁତ୍ତମେୱ ହୋତୀତି।

ଦ୍ୱାରକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

ଯଂ ଯଂ ୱା ପନାରବ୍ଭାତି ଏତ୍ଥ ଅଯଂ ଯୋଜନା – ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତେସୁ ରୂପାରମ୍ମଣାଦୀସୁ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ୱା ଆରବ୍ଭ, ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣଂ ୱା…ପେ… ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ୱା ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି। ଏତ୍ତାୱତା ଏତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏତେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଯଂକିଞ୍ଚି ଏକମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ ଅନୁଞ୍ଞାତସଦିସଂ ହୋତି। ଇଦଞ୍ଚ ଏକସ୍ମିଂ ସମଯେ ଏକସ୍ସ ୱା ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ପୁନ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ସମଯେ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱା ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସଦ୍ଦାଦୀସୁପି ଅଞ୍ଞତରଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଏୱ। ଏୱଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଚସ୍ସ ଏକସ୍ମିଂ ଭୱେ ପଠମଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତି ହୋତି, ପଚ୍ଛା ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣନ୍ତି ଅଯମ୍ପି କମୋ ନତ୍ଥି। ରୂପାଦୀସୁ ଚାପି ପଠମଂ ନୀଲାରମ୍ମଣଂ ପଚ୍ଛା ପୀତାରମ୍ମଣନ୍ତି ଅଯମ୍ପି ନିଯମୋ ନତ୍ଥି। ଇତି ଇମଂ ସବ୍ବାରମ୍ମଣତଞ୍ଚେୱ, କମାଭାୱଞ୍ଚ, କମାଭାୱେପି ଚ ନୀଲପୀତାଦୀସୁ ନିଯମାଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ 'ଯଂ ଯଂ ୱା ପନାରବ୍ଭା'ତି ଆହ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଇମେସୁ ରୂପାଦୀସୁ ନ ଯଂକିଞ୍ଚି ଏକମେୱ, ଅଥ ଖୋ ଯଂ ଯଂ ୱା ପନାରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି। ଏୱଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନମ୍ପି ଚ 'ପଠମଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ପଚ୍ଛା ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣଂ ଆରବ୍ଭା'ତି ଏୱମ୍ପି ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଯଂ ଯଂ ୱା ପନାରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି; 'ପଟିଲୋମତୋ ୱା ଅନୁଲୋମତୋ ୱା, ଏକନ୍ତରିକଦ୍ୱନ୍ତରିକାଦିନଯେନ ୱା, ରୂପାରମ୍ମଣାଦୀସୁ ଯଂ ୱା ତଂ ୱା ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀ'ତି ଅତ୍ଥୋ। ରୂପାରମ୍ମଣେସୁପି ଚ 'ପଠମଂ ନୀଲାରମ୍ମଣଂ ପଚ୍ଛା ପୀତାରମ୍ମଣ'ନ୍ତି ଇମିନାପି ନିଯମେନ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା, ଯଂ ଯଂ ୱା ପନାରବ୍ଭ 'ନୀଲପୀତକାଦୀସୁ ରୂପାରମ୍ମଣେସୁ ଯଂ ୱା ତଂ ୱା ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀ'ତି ଅତ୍ଥୋ। ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଯଂ ତାୱ ଏକା ଯୋଜନା।

ଅଯଂ ପନ ଅପରା – ରୂପଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଏତସ୍ସାତି ରୂପାରମ୍ମଣଂ…ପେ… ଧମ୍ମୋ ଆରମ୍ମଣଂ ଏତସ୍ସାତି ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ । ଇତି ରୂପାରମ୍ମଣଂ ୱା…ପେ… ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ୱା ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀତି ୱତ୍ୱା ପୁନ 'ଯଂ ଯଂ ୱା ପନାରବ୍ଭା'ତି ଆହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଏତେସୁ ରୂପାଦୀସୁ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଯଂ ୱା ତଂ ୱା ପନ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀତି। ମହାଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ଯେୱାପନକେ ଅଭିନୱଂ ନତ୍ଥି, ହେଟ୍ଠା ଗହିତମେୱ ଗହିତ'ନ୍ତି ୱତ୍ୱା 'ରୂପଂ ୱା ଆରବ୍ଭ…ପେ… ଧମ୍ମଂ ୱା ଆରବ୍ଭ, ଇଦଂ ୱା ଇଦଂ ୱା ଆରବ୍ଭାତି କଥେତୁଂ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତ'ନ୍ତି ଏତ୍ତକମେୱ ଆଗତଂ।

ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସୱାରୋ

ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକରାସିୱଣ୍ଣନା

ତସ୍ମିଂ ସମୟେତି ଇଦଂ ଅନିୟମନିଦ୍ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ସମୟସ୍ସ ନିୟମତୋ ପଟିନିଦ୍ଦେସୱଚନଂ। ତସ୍ମା 'ୟସ୍ମିଂ ସମୟେ କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂୟେୱ ସମୟେ ଫସ୍ସୋ ହୋତି…ପେ… ଅୱିକ୍ଖେପୋ ହୋତୀ'ତି ଅୟମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ୟଥେୱ ଚିତ୍ତଂ ଏୱଂ ଫସ୍ସାଦୀସୁପି ଫସ୍ସୋ ହୋତି। କିଂ ହୋତି? 'କାମାୱଚରୋ ହୋତି, କୁସଲୋ ହୋତି, ଉପ୍ପନ୍ନୋ ହୋତି, ସୋମନସ୍ସସହଗତୋ ହୋତୀ'ତିଆଦିନା ନୟେନ ଲବ୍ଭମାନପଦୱସେନ ୟୋଜନା କାତବ୍ବା। ୱେଦନାୟଞ୍ହି 'ସୋମନସ୍ସସହଗତା'ତି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିୟେ ଚ 'ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତ'ନ୍ତି ନ ଲବ୍ଭତି, ତସ୍ମା 'ଲବ୍ଭମାନପଦୱସେନା'ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଂ ଅଟ୍ଠକଥାମୁତ୍ତକଂ ଆଚରିୟାନଂ ମତଂ; ନ ପନେତଂ ସାରତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଫସ୍ସୋୱ ପଠମଂ ୱୁତ୍ତୋତି? ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଠମାଭିନିପାତତ୍ତା। ଆରମ୍ମଣସ୍ମିଞ୍ହି ଚିତ୍ତସ୍ସ ପଠମାଭିନିପାତୋ ହୁତ୍ୱା ଫସ୍ସୋ ଆରମ୍ମଣଂ ଫୁସମାନୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ପଠମଂ ୱୁତ୍ତୋ। ଫସ୍ସେନ ପନ ଫୁସିତ୍ୱା ୱେଦନାୟ ୱେଦୟତି, ସଞ୍ଞାୟ ସଞ୍ଜାନାତି, ଚେତନାୟ ଚେତେତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଫୁଟ୍ଠୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱେଦେତି, ଫୁଟ୍ଠୋ ସଞ୍ଜାନାତି ଫୁଟ୍ଠୋ ଚେତେତୀ''ତି।

ଅପିଚ , ଅୟଂ ଫସ୍ସୋ ନାମ ୟଥା ପାସାଦଂ ପତ୍ୱା ଥମ୍ଭୋ ନାମ ସେସଦବ୍ବସମ୍ଭାରାନଂ ବଲୱପଚ୍ଚୟୋ,
ତୁଲାସଙ୍ଘାଟଭିତ୍ତିପାଦକୂଟଗୋପାନସୀପକ୍ଖପାସକମୁଖୱଟ୍ଟିୟୋ ଥମ୍ଭାବଦ୍ଧା ଥମ୍ଭେ ପତିଟ୍ଠିତା, ଏୱମେୱ ସହଜାତସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ବଲୱପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି। ଥମ୍ଭସଦିସୋ ହି ଏସ। ଅୱସେସା ଦବ୍ବସମ୍ଭାରସଦିସାତି। ତସ୍ମାପି ପଠମଂ ୱୁତ୍ତୋ। ଇଦଂ ପନ ଅକାରଣଂ। ଏକଚିତ୍ତସ୍ମିଞ୍ହି ଉପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମାନଂ 'ଅୟଂ ପଠମଂ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଅୟଂ ପଚ୍ଛା'ତି ଇଦଂ ୱତ୍ତୁଂ ନ ଲବ୍ଭା। ବଲୱପଚ୍ଚୟଭାୱେପି ଫସ୍ସସ୍ସ କାରଣଂ ନ ଦିସ୍ସତି। ଦେସନାୱାରେନେୱ ପନ ଫସ୍ସୋ ପଠମଂ ୱୁତ୍ତୋ। ୱେଦନା ହୋତି ଫସ୍ସୋ ହୋତି, ସଞ୍ଞା ହୋତି ଫସ୍ସୋ ହୋତି, ଚେତନା ହୋତି ଫସ୍ସୋ ହୋତି, ଚିତ୍ତଂ ହୋତି ଫସ୍ସୋ ହୋତି, ୱେଦନା ହୋତି ସଞ୍ଞା ହୋତି, ଚେତନା ହୋତି ୱିତକ୍କୋ ହୋତୀତି ଆହରିତୁମ୍ପି ହି ୱଟ୍ଟେୟ୍ୟ। ଦେସନାୱାରେନ ପନ ଫସ୍ସୋୱ ପଠମଂ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୟଥା ଚେତ୍ଥ ଏୱଂ ସେସଧମ୍ମେସୁପି ପୁବ୍ବାପରକ୍କମୋ ନାମ ନ ପରିୟେସିତବ୍ବୋ। ୱଚନତ୍ଥଲକ୍ଖଣରସାଦୀହି ପନ ଧମ୍ମା ଏୱ ପରିୟେସିତବ୍ବା।

ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ଫୁସତୀତି ଫସ୍ସୋ। ସ୍ୱାୟଂ ଫୁସନଲକ୍ଖଣୋ, ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋ, ସନ୍ନିପାତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, ଆପାଥଗତୱିସୟପଦଟ୍ଠାନୋ।

ଅୟଞ୍ହି ଅରୂପଧମ୍ମୋପି ସମାନୋ ଆରମ୍ମଣେ ଫୁସନାକାରେନେୱ ପୱତ୍ତତୀତି ଫୁସନଲକ୍ଖଣୋ। ଏକଦେସେନ ଚ ଅନଲ୍ଲୀୟମାନୋପି ରୂପଂ ୱିୟ ଚକ୍ଖୁଂ, ସଦ୍ଦୋ ୱିୟ ଚ ସୋତଂ, ଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚ ସଙ୍ଘଟ୍ଟେତୀତି ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋ। ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣସଙ୍ଘଟ୍ଟନତୋ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ସମ୍ପତ୍ତିଅତ୍ଥେନପି ରସେନ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ – ''ଚତୁଭୂମକଫସ୍ସୋ ହି ନୋଫୁସନଲକ୍ଖଣୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋ ପନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକୋୱ ହୋତି। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକସ୍ସ ହି ଫୁସନଲକ୍ଖଣୋତିପି ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋତିପି ନାମଂ; ମନୋଦ୍ୱାରିକସ୍ସ ଫୁସନଲକ୍ଖଣୋତ୍ୱେୱ ନାମଂ, ନ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋ''ତି।

ଇଦଞ୍ଚ ୱତ୍ୱା ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ଆଭତଂ – ''ୟଥା, ମହାରାଜ, ଦ୍ୱେ ମେଣ୍ଡା ୟୁଜ୍ଝେୟ୍ୟୁଂ, ତେସୁ ୟଥା ଏକୋ ମେଣ୍ଡୋ ଏୱଂ ଚକ୍ଖୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ୟଥା ଦୁତିୟୋ ମେଣ୍ଡୋ ଏୱଂ ରୂପଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ; ୟଥା ତେସଂ ସନ୍ନିପାତୋ ଏୱଂ ଫସ୍ସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ''। ଏୱଂ ଫୁସନଲକ୍ଖଣୋ ଚ ଫସ୍ସୋ, ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋ ଚ। ''ୟଥା, ମହାରାଜ, ଦ୍ୱେ ସମ୍ମା ୱଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ…ପେ… ଦ୍ୱେ ପାଣୀ ୱଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ, ୟଥା ଏକୋ ପାଣି ଏୱଂ ଚକ୍ଖୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ୟଥା ଦୁତିୟୋ ପାଣି ଏୱଂ ରୂପଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ୟଥା ତେସଂ ସନ୍ନିପାତୋ ଏୱଂ ଫସ୍ସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏୱଂ ଫୁସନଲକ୍ଖଣୋ ଚ ଫସ୍ସୋ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋ ଚା''ତି (ମି। ପ। ୨।୩।୮) ୱିତ୍ଥାରୋ।

ୟଥା ୱା ''ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା''ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୧୩୫୨, ୧୩୫୪) ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ଚକ୍ଖୁଆଦିନାମେନ ୱୁତ୍ତାନି, ଏୱମିଧାପି ତାନି ଚକ୍ଖୁଆଦିନାମେନ ୱୁତ୍ତାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ତସ୍ମା 'ଏୱଂ ଚକ୍ଖୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବ'ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଏୱଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ଇମିନା ନୟେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଚିତ୍ତାରମ୍ମଣସଙ୍ଘଟ୍ଟନତୋ ଇମସ୍ମିମ୍ପି ସୁତ୍ତେ କିଚ୍ଚଟ୍ଠେନେୱ ରସେନ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋତି ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି।

ତିକସନ୍ନିପାତସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପନ ଅତ୍ତନୋ କାରଣସ୍ସ ୱସେନ ପୱେଦିତତ୍ତା ସନ୍ନିପାତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ଅୟଞ୍ହି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ''ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗତି ଫସ୍ସୋ''ତି ଏୱଂ କାରଣସ୍ସ ୱସେନ ପୱେଦିତୋତି। ଇମସ୍ସ ଚ ସୁତ୍ତପଦସ୍ସ ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗତିୟା ଫସ୍ସୋତି ଅୟମତ୍ଥୋ; ନ ସଙ୍ଗତିମତ୍ତମେୱ ଫସ୍ସୋତି।

ଏୱଂ ପୱେଦିତତ୍ତା ପନ ତେନେୱାକାରେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତୀତି ସନ୍ନିପାତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ଫଲଟ୍ଠେନ ପନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନେନେସ ୱେଦନାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ନାମ ହୋତି। ୱେଦନଞ୍ହେସ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତି ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପ୍ପାଦଯମାନୋ ଚ ୟଥା ବହିଦ୍ଧା ଉଣ୍ହପଚ୍ଚୟାପି ଲାଖାସଙ୍ଖାତଧାତୁନିସ୍ସିତା ଉସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସୟେ ମୁଦୁଭାୱକାରୀ ହୋତି, ନ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚୟଭୂତେପି ବହିଦ୍ଧା ୱୀତଚ୍ଚିତଙ୍ଗାରସଙ୍ଖାତେ ଉଣ୍ହଭାୱେ, ଏୱଂ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣସଙ୍ଖାତଅଞ୍ଞପଚ୍ଚୟୋପି ସମାନୋ, ଚିତ୍ତନିସ୍ସିତତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସୟଭୂତେ ଚିତ୍ତେ ଏୱ ଏସ ୱେଦନୁପ୍ପାଦକୋ ହୋତି, ନ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚୟଭୂତେପି ୱତ୍ଥୁମ୍ହି ଆରମ୍ମଣେ ୱାତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତଜ୍ଜାସମନ୍ନାହାରେନ ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେନ ଚ ପରିକ୍ଖତେ ୱିସୟେ ଅନନ୍ତରାୟେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଏସ ଆପାଥଗତୱିସୟପଦଟ୍ଠାନୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ୱେଦୟତୀତି ୱେଦନା। ସା ୱେଦୟିତଲକ୍ଖଣା, ଅନୁଭୱନରସା ଇଟ୍ଠାକାରସମ୍ଭୋଗରସା ୱା, ଚେତସିକଅସ୍ସାଦପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ପସ୍ସଦ୍ଧିପଦଟ୍ଠାନା।

'ଚତୁଭୂମିକୱେଦନା ହି ନୋୱେଦୟିତଲକ୍ଖଣା ନାମ ନତ୍ଥି। ଅନୁଭୱନରସତା ପନ ସୁଖୱେଦନାୟମେୱ ଲବ୍ଭତୀ'ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ତଂ ୱାଦଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା 'ସୁଖୱେଦନା ୱା ହୋତୁ, ଦୁକ୍ଖୱେଦନା ୱା, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖୱେଦନା ୱା, ସବ୍ବା ଅନୁଭୱନରସା'ତି ୱତ୍ୱା ଅୟମତ୍ଥୋ ଦୀପିତୋ – ଆରମ୍ମଣରସାନୁଭୱନଟ୍ଠାନଂ ପତ୍ୱା ସେସସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ଏକଦେସମତ୍ତକମେୱ ଅନୁଭୱନ୍ତି। ଫସ୍ସସ୍ସ ହି ଫୁସନମତ୍ତକମେୱ ହୋତି, ସଞ୍ଞାୟ ସଞ୍ଜାନନମତ୍ତକମେୱ, ଚେତନାୟ ଚେତନାମତ୍ତକମେୱ, ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିଜାନନମତ୍ତକମେୱ। ଏକଂସତୋ ପନ ଇସ୍ସରୱତାୟ ୱିସ୍ସୱିତାୟ ସାମିଭାୱେନ ୱେଦନାୱ ଆରମ୍ମଣରସଂ ଅନୁଭୱତି।

ରାଜା ୱିୟ ହି ୱେଦନା, ସୂଦୋ ୱିୟ ସେସଧମ୍ମା। ୟଥା ସୂଦୋ ନାନାରସଭୋଜନଂ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ପେଳାୟ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଲଞ୍ଛନଂ ଦତ୍ୱା ରଞ୍ଞୋ ସନ୍ତିକେ ଓତାରେତ୍ୱା ଲଞ୍ଛନଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ପେଳଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ସବ୍ବସୂପବ୍ୟଞ୍ଜନେହି ଅଗ୍ଗଗ୍ଗଂ ଆଦାୟ ଭାଜନେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ସଦୋସନିଦ୍ଦୋସଭାୱୱୀମଂସନତ୍ଥଂ ଅଜ୍ଝୋହରତି, ତତୋ ରଞ୍ଞୋ ନାନଗ୍ଗରସଭୋଜନଂ ଉପନାମେତି। ରାଜା ଇସ୍ସରୱତାୟ ୱିସ୍ସୱିତାୟ ସାମୀ ହୁତ୍ୱା ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତଂ ଭୁଞ୍ଜତି। ତତ୍ଥ ହି ସୂଦସ୍ସ ଭତ୍ତୱୀମଂସନମତ୍ତମିୱ ଅୱସେସଧମ୍ମାନଂ ଆରମ୍ମଣରସସ୍ସ ଏକଦେସାନୁଭୱନଂ। ୟଥା ହି ସୂଦୋ ଭତ୍ତେକଦେସମତ୍ତମେୱ ୱୀମଂସତି ଏୱଂ ସେସଧମ୍ମାପି ଆରମ୍ମଣରସେକଦେସମେୱ ଅନୁଭୱନ୍ତି। ୟଥା ପନ ରାଜା ଇସ୍ସରୱତାୟ ୱିସ୍ସୱିତାୟ ସାମୀ ହୁତ୍ୱା ୟଦିଚ୍ଛକଂ ଭୁଞ୍ଜତି, ଏୱଂ ୱେଦନାପି ଇସ୍ସରୱତାୟ ୱିସ୍ସୱିତାୟ ସାମିଭାୱେନ ଆରମ୍ମଣରସଂ ଅନୁଭୱତି। ତସ୍ମା ଅନୁଭୱନରସାତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଦୁତିୟେ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ଅୟଂ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା ୱେଦନା ୟଥା ୱା ତଥା ୱା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଇଟ୍ଠାକାରମେୱ ସମ୍ଭୁଞ୍ଜତୀତି ଇଟ୍ଠାକାରସମ୍ଭୋଗରସାତି ୱୁତ୍ତା। ଚେତସିକଅସ୍ସାଦତୋ ପନେସା ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନେୱ ଉପଟ୍ଠାନଂ ସନ୍ଧାୟ ଚେତସିକଅସ୍ସାଦପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନାତି ୱୁତ୍ତା। ୟସ୍ମା ପନ ''ପସ୍ସଦ୍ଧକାୟୋ ସୁଖଂ ୱେଦେତି'' ତସ୍ମା ପସ୍ସଦ୍ଧିପଦଟ୍ଠାନାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ନୀଲାଦିଭେଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ ସଞ୍ଜାନାତୀତି ସଞ୍ଞା। ସା ସଞ୍ଜାନନଲକ୍ଖଣା ପଚ୍ଚାଭିଞ୍ଞାଣରସା। ଚତୁଭୂମିକସଞ୍ଞା ହି ନୋସଞ୍ଜାନନଲକ୍ଖଣା ନାମ ନତ୍ଥି । ସବ୍ବା ସଞ୍ଜାନନଲକ୍ଖଣାୱ। ୟା ପନେତ୍ଥ ଅଭିଞ୍ଞାଣେନ ସଞ୍ଜାନାତି ସା ପଚ୍ଚାଭିଞ୍ଞାଣରସା ନାମ ହୋତି।

ତସ୍ସା, ୱଡ୍ଢକିସ୍ସ ଦାରୁମ୍ହି ଅଭିଞ୍ଞାଣଂ କତ୍ୱା ପୁନ ତେନ ଅଭିଞ୍ଞାଣେନ ତଂ ପଚ୍ଚାଭିଜାନନକାଲେ, ପୁରିସସ୍ସ କାଳତିଲକାଦିଅଭିଞ୍ଞାଣଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ପୁନ ତେନ ଅଭିଞ୍ଞାଣେନ ଅସୁକୋ ନାମ ଏସୋତି ତସ୍ସ ପଚ୍ଚାଭିଜାନନକାଲେ, ରଞ୍ଞୋ ପିଳନ୍ଧନଗୋପକଭଣ୍ଡାଗାରିକସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ପିଳନ୍ଧନେ ନାମପଣ୍ଣକଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା 'ଅସୁକଂ ପିଳନ୍ଧନଂ ନାମ ଆହରା'ତି ୱୁତ୍ତେ ଦୀପଂ ଜାଲେତ୍ୱା ରତନଗବ୍ଭଂ ପୱିସିତ୍ୱା ପଣ୍ଣଂ ୱାଚେତ୍ୱା ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ ପିଳନ୍ଧନସ୍ସ ଆହରଣକାଲେ ଚ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅପରୋ ନୟୋ – ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକୱସେନ ହି ସଞ୍ଜାନନଲକ୍ଖଣା ସଞ୍ଞା। ପୁନସଞ୍ଜାନନପଚ୍ଚୟନିମିତ୍ତକରଣରସା, ଦାରୁଆଦୀସୁ ତଚ୍ଛକାଦୟୋ ୱିୟ। ୟଥାଗହିତନିମିତ୍ତୱସେନ ଅଭିନିୱେସକରଣପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ହତ୍ଥିଦସ୍ସକଅନ୍ଧା ୱିୟ। ଆରମ୍ମଣେ ଅନୋଗାଳ୍ହୱୁତ୍ତିତାୟ ଅଚିରଟ୍ଠାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ୱା, ୱିଜ୍ଜୁ ୱିୟ। ୟଥାଉପଟ୍ଠିତୱିସୟପଦଟ୍ଠାନା, ତିଣପୁରିସକେସୁ ମିଗପୋତକାନଂ 'ପୁରିସା'ତି ଉପ୍ପନ୍ନସଞ୍ଞା ୱିୟ। ୟା ପନେତ୍ଥ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ହୋତି ସା ସଞ୍ଞା ଞାଣମେୱ ଅନୁୱତ୍ତତି। ସସମ୍ଭାରପଥୱୀଆଦୀସୁ ସେସଧମ୍ମା ପଥୱୀଆଦୀନି ୱିୟାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଚେତୟତୀତି ଚେତନା ସଦ୍ଧିଂ ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଆରମ୍ମଣେ ଅଭିସନ୍ଦହତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସା ଚେତୟିତଲକ୍ଖଣା, ଚେତନାଭାୱଲକ୍ଖଣାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆୟୂହନରସା। ଚତୁଭୂମିକଚେତନା ହି ନୋଚେତୟିତଲକ୍ଖଣା ନାମ ନତ୍ଥି। ସବ୍ବା ଚେତୟିତଲକ୍ଖଣାୱ। ଆୟୂହନରସତା ପନ କୁସଲାକୁସଲେସୁ ଏୱ ହୋତି। କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମାୟୂହନଟ୍ଠାନଞ୍ହି ପତ୍ୱା ସେସସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଏକଦେସମତ୍ତକମେୱ କିଚ୍ଚଂ ହୋତି। ଚେତନା ପନ ଅତିରେକୌସ୍ସାହା

ଅତିରେକୱାଯାମା, ଦିଗୁଣୁସ୍ସାହା ଦିଗୁଣୱାଯାମା। ତେନାହୁ ପୋରାଣା – ‘‘ଥାୱରିଯସଭାୱସଣ୍ଠିତା ଚ ପନେସା ଚେତନା’’ତି। ଥାୱରିଯୋତି ଖେତ୍ତସାମୀ ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥା ଖେତ୍ତସାମୀ ପୁରିସୋ ପଞ୍ଚପଣ୍ଣାସ ବଲିପୁରିସେ ଗହେତ୍ୱା ‘ଲାଯିସ୍ସାମୀ’ତି ଏକତୋ ଖେତ୍ତଂ ଓତରତି। ତସ୍ସ ଅତିରେକୋ ଉସ୍ସାହୋ ଅତିରେକୋ ୱାଯାମୋ, ଦିଗୁଣୋ ଉସ୍ସାହୋ ଦିଗୁଣୋ ୱାଯାମୋ ହୋତି, ‘ନିରନ୍ତରଂ ଗଣ୍ହଥା’ତିଆଦୀନି ୱଦତି, ସୀମଂ ଆଚିକ୍ଖତି, ତେସଂ ସୁରାଭତ୍ତଗନ୍ଧମାଲାଦୀନି ଜାନାତି, ମଗ୍ଗଂ ସମକଂ ହରତି। ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ । ଖେତ୍ତସାମିପୁରିସୋ ୱିଯ ହି ଚେତନା। ପଞ୍ଚପଣ୍ଣାସ ବଲିପୁରିସା ୱିଯ ଚିତ୍ତଙ୍ଗୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନା ପଞ୍ଚପଣ୍ଣାସ କୁସଲା ଧମ୍ମା। ଖେତ୍ତସାମିପୁରିସସ୍ସ ଦିଗୁଣୁସ୍ସାହଦିଗୁଣୱାଯାମକରଣକାଲୋ ୱିଯ କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମାଯୂହନଟ୍ଠାନଂ ପତ୍ୱା ଚେତନାଯ ଦିଗୁଣୁସ୍ସାହୋ ଦିଗୁଣୱାଯାମୋ ହୋତି। ଏୱମସ୍ସା ଆଯୂହନରସତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ସା ପନେସା ସଂୱିଦହନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ସଂୱିଦହମାନା ହି ଅଯଂ ଉପଟ୍ଠାତି, ସକିଚ୍ଚପରକିଚ୍ଚସାଧକା, ଜେଟ୍ଠସିସ୍ସମହାୱଡ୍ଢକୀଆଦଯୋ ୱିଯ। ଯଥା ହି ଜେଟ୍ଠସିସ୍ସୋ ଉପଜ୍ଝାଯଂ ଦୂରତୋୱ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ସଯଂ ଅଧୀଯମାନୋ ଇତରେପି ଦାରକେ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝଯନକମ୍ମେ ପୱତ୍ତଯତି, ତସ୍ମିଞ୍ହି ଅଧୀଯିତୁଂ ଆରଦ୍ଧେ ତେପି ଅଧୀଯନ୍ତି, ତଦନୁୱତ୍ତିତାଯ। ଯଥା ଚ ମହାୱଡ୍ଢକୀ ସଯଂ ତଚ୍ଛନ୍ତୋ ଇତରେପି ତଚ୍ଛକେ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ତଚ୍ଛନକମ୍ମେ ପୱତ୍ତଯତି, ତସ୍ମିଞ୍ହି ତଚ୍ଛିତୁଂ ଆରଦ୍ଧେ ତେପି ତଚ୍ଛନ୍ତି, ତଦନୁୱତ୍ତିତାଯ। ଯଥା ଚ ଯୋଧନାଯକୋ ସଯଂ ଯୁଜ୍ଝମାନୋ ଇତରେପି ଯୋଧେ ସମ୍ପହାରୱୁତ୍ତିଯଂ ପୱତ୍ତଯତି, ତସ୍ମିଞ୍ହି ଯୁଜ୍ଝିତୁଂ ଆରଦ୍ଧେ ତେପି ଅନିୱତ୍ତମାନା ଯୁଜ୍ଝନ୍ତି, ତଦନୁୱତ୍ତିତାଯ। ଏୱମେସାପି ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚେନ ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତମାନା ଅଞ୍ଞେପି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ କିରିଯାଯ ପୱତ୍ତେତି। ତସ୍ସା ହି ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚଂ ଆରଦ୍ଧାଯ, ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତାପି ଆରଭନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘ସକିଚ୍ଚପରକିଚ୍ଚସାଧକା, ଜେଟ୍ଠସିସ୍ସମହାୱଡ୍ଢକୀଆଦଯୋ ୱିଯା’ତି। ଅଚ୍ଚାଯିକକମ୍ମାନୁସ୍ସରଣାଦୀସୁ ଚ ପନାଯଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଉସ୍ସାହନଭାୱେନ ପୱତ୍ତମାନା ପାକଟା ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

‘ଆରମ୍ମଣଂ ଚିନ୍ତେତୀ’ତି ଚିତ୍ତନ୍ତି ନଯେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱଚନତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ। ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ପନ ୱିଜାନନଲକ୍ଖଣଂ ଚିତ୍ତଂ, ପୁବ୍ବଙ୍ଗମରସଂ, ସନ୍ଧହନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ନାମରୂପପଦଟ୍ଠାନଂ। ଚତୁଭୂମକଚିତ୍ତଞ୍ହି ନୋୱିଜାନନଲକ୍ଖଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ସବ୍ବଂ ୱିଜାନନଲକ୍ଖଣମେୱ। ଦ୍ୱାରଂ ପନ ପତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣୱିଭାୱନଟ୍ଠାନେ ଚିତ୍ତଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ପୁରେଚାରିକଂ ହୋତି। ଚକ୍ଖୁନା ହି ଦିଟ୍ଠଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଚିତ୍ତେନେୱ ୱିଜାନାତି…ପେ… ମନେନ ୱିଞ୍ଞାତଂ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ଚିତ୍ତେନେୱ ୱିଜାନାତି। ଯଥା ହି ନଗରଗୁତ୍ତିକୋ ନାମ ନଗରମଜ୍ଝେ ସିଙ୍ଘାଟକେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ‘ଅଯଂ ନେୱାସିକୋ ଅଯଂ ଆଗନ୍ତୁକୋ’ତି ଆଗତାଗତଂ ଜନଂ ଉପଧାରେତି ୱଵତ୍ଥପେତି – ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ମହାଥେରେନ – ‘‘ଯଥା, ମହାରାଜ , ନଗରଗୁତ୍ତିକୋ ନାମ ମଜ୍ଝେ ନଗରସ୍ସ ସିଙ୍ଘାଟକେ ନିସିନ୍ନୋ ପୁରତ୍ଥିମତୋ ଦିସତୋ ପୁରିସଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ପସ୍ସେଯ୍ୟ… ପଚ୍ଛିମତୋ… ଦକ୍ଖିଣତୋ… ଉତ୍ତରତୋ ଦିସତୋ ପୁରିସଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ପସ୍ସେଯ୍ୟ, ଏୱମେୱ ଖୋ, ମହାରାଜ, ଯଂ ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ପସ୍ସତି ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱିଜାନାତି, ଯଂ ସୋତେନ ସଦ୍ଦଂ ସୁଣାତି, ଘାନେନ ଗନ୍ଧଂ ଘାଯତି, ଜିଵ୍ହାଯ ରସଂ ସାଯତି, କାଯେନ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଂ ଫୁସତି, ମନସା ଧମ୍ମଂ ୱିଜାନାତି, ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱିଜାନାତୀ’’ତି (ମି। ପ। ୨।୩।୧୨)। ଏୱଂ ଦ୍ୱାରଂ ପତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣୱିଭାୱନଟ୍ଠାନେ ଚିତ୍ତମେୱ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ପୁରେଚାରିକଂ। ତସ୍ମା ପୁବ୍ବଙ୍ଗମରସନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ତଦେତଂ ପଚ୍ଛିମଂ ପଚ୍ଛିମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ପୁରିମଂ ପୁରିମଂ ନିରନ୍ତରଂ କତ୍ୱା ସନ୍ଧହନମେୱ ଉପଟ୍ଠାତୀତି ସନ୍ଧହନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ପନସ୍ସ ନିଯମତୋ ନାମରୂପଂ, ଚତୁୱୋକାରଭୱେ ନାମମେୱ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ତସ୍ମା ନାମରୂପପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

କିଂ ପନେତଂ ଚିତ୍ତଂ ପୁରିମନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକମେୱ ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞନ୍ତି? ଏକମେୱ। ଅଥ କସ୍ମା ପୁରିମନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ପୁନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ଅୱିଚାରିତଂ ଏତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଯୁତ୍ତି – ଯଥା ହି ରୂପାଦୀନି ଉପାଦାଯ ପଞ୍ଞତ୍ତା ସୂରିଯାଦଯୋ ନ ଅତ୍ଥତୋ ରୂପାଦୀହି ଅଞ୍ଞେ ହୋନ୍ତି, ତେନେୱ ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ସୂରିଯୋ ଉଦେତି ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ତସ୍ସ ତେଜସଙ୍ଖାତଂ ରୂପମ୍ପୀତି। ଏୱଂ ୱୁଚ୍ଚମାନେପି ନ ରୂପାଦୀହି ଅଞ୍ଞୋ ସୂରିଯୋ ନାମ ଅତ୍ଥି। ନ ତଥା ଚିତ୍ତଂ; ଫସ୍ସାଦଯୋ ଧମ୍ମେ ଉପାଦାଯ ପଞ୍ଞାପିଯତି; ଅତ୍ଥତୋ ପନେତଂ ତେହି ଅଞ୍ଞମେୱ। ତେନ ‘ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି ଏକଂସେନେୱ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଫସ୍ସାଦୀହି ଅତ୍ଥତୋ ଅଞ୍ଞମେୱ ତଂ ହୋତୀ’ତି ଇମସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ଦୀପନତ୍ଥାଯ ଏତଂ ପୁନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଯଥା ଚ ‘‘ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ରୂପୂପପତ୍ତିଯା ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତି…ପେ… ପଥୱୀକସିଣଂ, ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଫସ୍ସୋ ହୋତି ୱେଦନା ହୋତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୧୬୦) ପନ ଭାୱେନ୍ତେନ ୱଵତ୍ଥାପିତେ ସମଯେ ଯୋ ଭାୱେତି ନ ସୋ ଅତ୍ଥତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନାମ, ତେନେୱ ତତ୍ଥ ଯଥା ‘‘ଫସ୍ସୋ ହୋତି ୱେଦନା ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଏୱଂ ‘‘ଯୋ ଭାୱେତି ସୋ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ପନ ଚିତ୍ତେନ ୱଵତ୍ଥାପିତେ ସମଯେ ସମଯୱଵତ୍ଥାପିତଂ ଚିତ୍ତଂ ନ ତଥା ଅତ୍ଥତୋ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି । ଯଥେୱ ପନ ତଦା ‘ଫସ୍ସୋ ହୋତି ୱେଦନା ହୋତି’, ତଥା ‘ଚିତ୍ତମ୍ପି ହୋତୀ’ତି ଇମସ୍ସପି ଅତ୍ଥସ୍ସ ଦୀପନତ୍ଥମିଦଂ ପୁନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇଦଂ ପନେତ୍ଥ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ – ଉଦ୍ଦେସୱାରେ ସଙ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଂ ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ଚ ୱିଭଜନତ୍ଥଂ ପୁରିମେନ ହି ‘ଚିତ୍ତ’-ସଦ୍ଦେନ କେୱଲଂ ସମଯୋ ୱଵତ୍ଥାପିତୋ। ତସ୍ମିଂ ପନ ଚିତ୍ତେନ ୱଵତ୍ଥାପିତସମଯେ ଯେ ଧମ୍ମା ହୋନ୍ତି ତେସଂ

ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଫସ୍ସୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଚିତ୍ତଞ୍ଚାପି ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ହୋତିଯେଵ। ତସ୍ମା ତସ୍ସାପି ସଙ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥମେତଂ ପୁନ ଵୁତ୍ତଂ। ଇମସ୍ମିଞ୍ଚ ଠାନେ ଏତସ୍ମିଂ ଅଵୁତ୍ତମାନେ ‘‘କତମଂ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି ନ ସକ୍କା ଭଵେଯ୍ଯ ନିଦ୍ଦେସଵାରେ ଵିଭଜିତୁଂ। ଏଵମସ୍ସ ଵିଭଜନଂଯେଵ ପରିହାଯେଥ। ତସ୍ମା ତସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସଵାରେ ଵିଭଜନତ୍ଥମ୍ପି ଏତଞ୍ଚ ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ଯସ୍ମା ଵା ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଏତଂ ଦେସନାସୀସମେଵ, ‘ନ ପନ ଚିତ୍ତଂ ଏକମେଵ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’ତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଵିଚାରିତଂ, ତସ୍ମା ଚିତ୍ତଂ ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଚିତ୍ତମତ୍ତମେଵ ଅଗ୍ଗହେତ୍ଵା ପରୋପଣ୍ଣାସକୁସଲଧମ୍ମେହି ସଦ୍ଧିଂଯେଵ ଚିତ୍ତଂ ଗହିତଂ। ଏଵଂ ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତୋ ସବ୍ବେପି ଚିତ୍ତଚେତସିକଧମ୍ମେ ଗହେତ୍ଵା ଇଧ ସରୂପେନ ପଭେଦତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଫସ୍ସୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ଇତି ଫସ୍ସାଦଯୋ ଵିଯ ଚିତ୍ତମ୍ପି ଵୁତ୍ତମେଵାତି ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସଵାରୋ

ଝାନଙ୍ଗରାସିଵଣ୍ଣନା

ଵିତକ୍କେତୀତି ଵିତକ୍କୋ; ଵିତକ୍କନଂ ଵା ଵିତକ୍କୋ; ଊହନନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସ୍ଵାଯଂ ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭିନିରୋପନଲକ୍ଖଣୋ। ସୋ ହି ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତଂ ଆରୋପେତି। ଯଥା ହି କୋଚି ରାଜଵଲ୍ଲଭଂ ଞାତିଂ ଵା ମିତ୍ତଂ ଵା ନିସ୍ସାଯ ରାଜଗେହଂ ଆରୋହତି, ଏଵଂ ଵିତକ୍କଂ ନିସ୍ସାଯ ଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଆରୋହତି। ତସ୍ମା ସୋ ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭିନିରୋପନଲକ୍ଖଣୋତି ଵୁତ୍ତୋ। ନାଗସେନତ୍ଥେରୋ ପନାହ – ଆକୋଟନଲକ୍ଖଣୋ ଵିତକ୍କୋ। ‘‘ଯଥା, ମହାରାଜ, ଭେରୀ ଆକୋଟିତା ଅଥ ପଚ୍ଛା ଅନୁରଵତି ଅନୁସଦ୍ଦାଯତି, ଏଵମେଵ ଖୋ, ମହାରାଜ, ଯଥା ଆକୋଟନା ଏଵଂ ଵିତକ୍କୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯଥା ପଚ୍ଛା ଅନୁରଵନା ଅନୁସଦ୍ଦାଯନା ଏଵଂ ଵିଚାରୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ’’ତି (ମି॰ ପ॰ ୨।୩।୧୪ ଥୋକଂ ଵିସଦିସଂ)। ସ୍ଵାଯଂ ଆହନନପରିଯାହନନରସୋ। ତଥା ହି ତେନ ଯୋଗାଵଚରୋ ଆରମ୍ମଣଂ ଵିତକ୍କାହତଂ ଵିତକ୍କପରିଯାହତଂ କରୋତୀତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆନଯନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ।

ଆରମ୍ମଣେ ତେନ ଚିତ୍ତଂ ଵିଚରତୀତି ଵିଚାରୋ; ଵିଚରଣଂ ଵା ଵିଚାରୋ। ଅନୁସଞ୍ଚରଣନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସ୍ଵାଯଂ ଆରମ୍ମଣାନୁମଜ୍ଜନଲକ୍ଖଣୋ। ତତ୍ଥ ସହଜାତାନୁଯୋଜନରସୋ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ସନ୍ତେପି ଚ ନେସଂ କତ୍ଥଚି ଅଵିଯୋଗେ ଓଳାରିକଟ୍ଠେନ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଟ୍ଠେନ ଚ ଘଣ୍ଟାଭିଘାତୋ ଵିଯ ଅଭିନିରୋପନଟ୍ଠେନ ଚ ଚେତସୋ ପଠମାଭିନିପାତୋ ଵିତକ୍କୋ । ସୁଖୁମଟ୍ଠେନ ଅନୁମଜ୍ଜନସଭାଵଟ୍ଠେନ ଚ ଘଣ୍ଟାନୁରଵୋ ଵିଯ ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧୋ ଵିଚାରୋ। ଵିପ୍ଫାରଵା ଚେତ୍ଥ ଵିତକ୍କୋ, ପଠମୁପ୍ପତ୍ତିକାଲେ ପରିପ୍ଫନ୍ଦଭୂତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ। ଆକାସେ ଉପ୍ପତିତୁକାମସ୍ସ ପକ୍ଖିନୋ ପକ୍ଖଵିକ୍ଖେପୋ ଵିଯ। ପଦୁମାଭିମୁଖପାତୋ ଵିଯ ଚ ଗନ୍ଧାନୁବଦ୍ଧଚେତସୋ ଭମରସ୍ସ। ସନ୍ତଵୁତ୍ତି ଵିଚାରୋ ନାତିପରିପ୍ଫନ୍ଦନଭାଵୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ, ଆକାସେ ଉପ୍ପତିତସ୍ସ ପକ୍ଖିନୋ ପକ୍ଖପ୍ପସାରଣଂ ଵିଯ, ପରିବ୍ଭମନଂ ଵିଯ ଚ ପଦୁମାଭିମୁଖପତିତସ୍ସ ଭମରସ୍ସ ପଦୁମସ୍ସ ଉପରିଭାଗେ।

ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ଆକାସେ ଗଚ୍ଛତୋ ମହାସକୁଣସ୍ସ ଉଭୋହି ପକ୍ଖେହି ଵାତଂ ଗହେତ୍ଵା ପକ୍ଖେ ସନ୍ନିସୀଦାପେତ୍ଵା ଗମନଂ ଵିଯ ଆରମ୍ମଣେ ଚେତସୋ ଅଭିନିରୋପନଭାଵେନ ପଵତ୍ତୋ ଵିତକ୍କୋ। ସୋ ହି ଏକଗ୍ଗୋ ହୁତ୍ଵା ଅପ୍ପେତି ଵାତଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ପକ୍ଖେ ଫନ୍ଦାପଯମାନସ୍ସ ଗମନଂ ଵିଯ। ଅନୁମଜ୍ଜଭାଵେନ ପଵତ୍ତୋ ଵିଚାରୋ। ସୋ ହି ଆରମ୍ମଣଂ ଅନୁମଜ୍ଜତୀତି ଵୁତ୍ତଂ, ତଂ ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧନେନ ପଵତ୍ତିଯଂ ଅତିଵିଯ ଯୁଜ୍ଜତି। ସୋ ପନ ନେସଂ ଵିସେସୋ ପଠମଦୁତିଯଜ୍ଝାନେସୁ ପାକଟୋ ହୋତି। ଅପିଚ ମଲଗ୍ଗହିତଂ କଂସଭାଜନଂ ଏକେନ ହତ୍ଥେନ ଦଳ୍ହଂ ଗହେତ୍ଵା ଇତରେନ ହତ୍ଥେନ ଚୁଣ୍ଣତେଲଵାଲଣ୍ଡୁପକେନ ପରିମଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଦଳ୍ହଗ୍ଗହଣହତ୍ଥୋ ଵିଯ ଵିତକ୍କୋ, ପରିମଜ୍ଜନହତ୍ଥୋ ଵିଯ ଵିଚାରୋ। ତଥା କୁମ୍ଭକାରସ୍ସ ଦଣ୍ଡପ୍ପହାରେନ ଚକ୍କଂ ଭମଯିତ୍ଵା ଭାଜନଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପୀଳନହତ୍ଥୋ ଵିଯ ଵିତକ୍କୋ, ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ସଞ୍ଚରଣହତ୍ଥୋ ଵିଯ ଵିଚାରୋ। ତଥା ମଣ୍ଡଲଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ମଜ୍ଝେ ସନ୍ନିରୁମ୍ଭିତ୍ଵା ଠିତକଣ୍ଟକୋ ଵିଯ ଅଭିନିରୋପନୋ ଵିତକ୍କୋ, ବହିପରିବ୍ଭମନକଣ୍ଟକୋ ଵିଯ ଅନୁମଜ୍ଜମାନୋ ଵିଚାରୋ।

ପିଣଯତୀତି ପୀତି। ସା ସମ୍ପିଯାଯନଲକ୍ଖଣା। କାଯଚିତ୍ତପୀଣନରସା, ଫରଣରସା ଵା। ଓଦଗ୍ଯପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ସା ପନେସା ଖୁଦ୍ଦିକାପୀତି, ଖଣିକାପୀତି, ଓକ୍କନ୍ତିକାପୀତି, ଉବ୍ବେଗାପୀତି, ଫରଣାପୀତୀତି ପଞ୍ଚଵିଧା ହୋତି।

ତତ୍ଥ ଖୁଦ୍ଦିକାପୀତି ସରୀରେ ଲୋମହଂସମତ୍ତମେଵ କାତୁଂ ସକ୍କୋତି। ଖଣିକାପୀତି ଖଣେ ଖଣେ ଵିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦସଦିସା ହୋତି। ଓକ୍କନ୍ତିକାପୀତି , ସମୁଦ୍ଦତୀରଂ ଵୀଚି ଵିଯ, କାଯଂ ଓକ୍କମିତ୍ଵା ଓକ୍କମିତ୍ଵା ଭିଜ୍ଜତି। ଉବ୍ବେଗାପୀତି ବଲଵତୀ ହୋତି, କାଯଂ ଉଦ୍ଧଗ୍ଗଂ କତ୍ଵା ଆକାସେ ଲଙ୍ଘାପନପ୍ପମାଣପ୍ପତ୍ତା। ତଥା ହି ପୁଣ୍ଣଵଲ୍ଲିକଵାସୀ ମହାତିସ୍ସତ୍ଥେରୋ ପୁଣ୍ଣମଦିଵସେ ସାଯଂ ଚେତିଯଙ୍ଗଣଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ଚନ୍ଦାଲୋକଂ ଦିସ୍ଵା ମହାଚେତିଯାଭିମୁଖୋ ହୁତ୍ଵା ‘ଇମାଯ ଵତ ଵେଲାଯ ଚତସ୍ସୋ ପରିସା ମହାଚେତିଯଂ ଵନ୍ଦନ୍ତୀ’ତି ପକତିଯା ଦିଟ୍ଠାରମ୍ମଣଵସେନ ବୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ଉବ୍ବେଗଂ ପୀତିଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ଵା ସୁଧାତଲେ

ପହଟଚିତ୍ତଗେଣ୍ଟୁକୋ ୱିଯ ଆକାସେ ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ମହାଚେତିଯଙ୍ଗଣେଯେୱ ଅଟ୍ଠାସି।

ତଥା ଗିରିକଣ୍ଡକୱିହାରସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯେ ୱତ୍ତକାଳକଗାମେ ଏକା କୁଲଧୀତାପି ବଲୱବୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣାଯ ଉବ୍ବେଗାଯ ପୀତିଯା ଆକାସେ ଲଙ୍ଘେସି। ତସ୍ସା କିର ମାତାପିତରୋ ସାଯଂ ଧମ୍ମସୱନତ୍ଥାଯ ୱିହାରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ‘ଅମ୍ମ, ତ୍ୱଂ ଗରୁଭାରା, ଅକାଲେ ୱିଚରିତୁଂ ନ ସକ୍କୋସି, ମଯଂ ତୁଯ୍ହଂ ପତ୍ତିଂ କତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୋସ୍ସାମା’ତି ଅଗମଂସୁ। ସା ଗନ୍ତୁକାମାପି ତେସଂ ୱଚନଂ ପଟିବାହିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୀ ଘରେ ଓହୀଯିତ୍ୱା ଘରଦ୍ୱାରେ ଠତ୍ୱା ଚନ୍ଦାଲୋକେନ ଗିରିକଣ୍ଡକେ ଆକାସଚେତିଯଙ୍ଗଣଂ ଓଲୋକେନ୍ତୀ ଚେତିଯସ୍ସ ଦୀପପୂଜଂ ଅଦ୍ଦସ। ଚତସ୍ସୋ ଚ ପରିସା ମାଲାଗନ୍ଧାଦୀହି ଚେତିଯପୂଜଂ କତ୍ୱା ପଦକ୍ଖିଣଂ କରୋନ୍ତିଯୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ଗଣସଜ୍ଝାଯସଦ୍ଦଂ ଅସ୍ସୋସି। ଅଥସ୍ସା ‘ଧଞ୍ଞା ୱତିମେ ମନୁସ୍ସା ଯେ ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଏୱରୂପେ ଚେତିଯଙ୍ଗଣେ ଅନୁସଞ୍ଚରିତୁଂ ଏୱରୂପଞ୍ଚ ମଧୁରଂ ଧମ୍ମକଥଂ ସୋତୁଂ ଲଭନ୍ତୀ’ତି ମୁତ୍ତରାସିସଦିସଂ ଚେତିଯଂ ପସ୍ସନ୍ତିଯା ଏୱ ଉବ୍ବେଗାପୀତି ଉଦପାଦି। ସା ଆକାସେ ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା ମାତାପିତୂନଂ ପୁରିମତରଂଯେୱ ଆକାସତୋ ଚେତିଯଙ୍ଗଣେ ଓରୁଯ୍ହ ଚେତିଯଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁଣମାନା ଅଟ୍ଠାସି। ଅଥ ନଂ ମାତାପିତରୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ‘ଅମ୍ମ, ତ୍ୱଂ କତରେନ ମଗ୍ଗେନ ଆଗତାସୀ’ତି ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ସା ‘ଆକାସେନ ଆଗତାମ୍ହି, ନ ମଗ୍ଗେନା’ତି ୱତ୍ୱା ‘ଅମ୍ମ, ଆକାସେନ ନାମ ଖୀଣାସୱା ସଞ୍ଚରନ୍ତି, ତ୍ୱଂ କଥଂ ଆଗତା’ତି ପୁଟ୍ଠା ଆହ – ‘ମଯ୍ହଂ ଚନ୍ଦାଲୋକେନ ଚେତିଯଂ ଓଲୋକେନ୍ତିଯା ଠିତାଯ ବୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣା ବଲୱପୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅଥାହଂ ନେୱ ଅତ୍ତନୋ ଠିତଭାୱଂ ନ ନିସିନ୍ନଭାୱଂ ଅଞ୍ଞାସିଂ, ଗହିତନିମିତ୍ତେନେୱ ପନ ଆକାସଂ ଲଙ୍ଘିତ୍ୱା ଚେତିଯଙ୍ଗଣେ ପତିଟ୍ଠିତାମ୍ହୀ’ତି। ଏୱଂ ଉବ୍ବେଗାପୀତି ଆକାସେ ଲଙ୍ଘାପନପ୍ପମାଣା ହୋତି।

ଫରଣପୀତିଯା ପନ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ସକଲସରୀରଂ ଧମିତ୍ୱା ପୂରିତୱତ୍ଥି ୱିଯ, ମହତା ଉଦକୋଘେନ ପକ୍ଖନ୍ଦପଦ୍ବତକୁଚ୍ଛି ୱିଯ ଚ ଅନୁପରିପ୍ଫୁଟଂ ହୋତି। ସା ପନେସା ପଞ୍ଚୱିଧା ପୀତି ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀ ପରିପାକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ ଦୁୱିଧଂ ପସ୍ସଦ୍ଧିଂ ପରିପୂରେତି – କାଯପସ୍ସଦ୍ଧିଞ୍ଚ ଚିତ୍ତପସ୍ସଦ୍ଧିଞ୍ଚ। ପସ୍ସଦ୍ଧି ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀ ପରିପାକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ ଦୁୱିଧଂ ସୁଖଂ ପରିପୂରେତି – କାଯିକଂ ଚେତସିକଞ୍ଚ। ସୁଖଂ ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହନ୍ତଂ ପରିପାକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ତିୱିଧଂ ସମାଧିଂ ପରିପୂରେତି – ଖଣିକସମାଧିଂ ଉପଚାରସମାଧିଂ ଅପ୍ପନାସମାଧିନ୍ତି। ତାସୁ ଠପେତ୍ୱା ଅପ୍ପନାସମାଧିପୂରିକଂ ଇତରା ଦ୍ୱେପି ଇଧ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତି।

ସୁଖଯତୀତି ସୁଖଂ; ଯସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ତଂ ସୁଖିତଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଟ୍ଠୁ ୱା ଖାଦତି, ଖନତି ଚ କାଯଚିତ୍ତାବାଧନ୍ତି ସୁଖଂ। ସୋମନସ୍ସୱେଦନାଯେତଂ ନାମଂ। ତସ୍ସ ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ୱେଦନାପଦେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ଅପରୋ ନଯୋ – ସାତଲକ୍ଖଣଂ ସୁଖଂ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଉପବ୍ରୂହନରସଂ, ଅନୁଗ୍ଗହଣପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ସତିପି ଚ ନେସଂ ପୀତିସୁଖାନଂ କତ୍ଥଚି ଅୱିପ୍ପଯୋଗେ, ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣପଟିଲାଭତୁଟ୍ଠି ପୀତି; ପଟିଲଦ୍ଧରସାନୁଭୱନଂ ସୁଖଂ। ଯତ୍ଥ ପୀତି ତତ୍ଥ ସୁଖଂ। ଯତ୍ଥ ସୁଖଂ ତତ୍ଥ ନ ନିଯମତୋ ପୀତି। ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହିତା ପୀତି, ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହିତଂ ସୁଖଂ। କନ୍ତାରଖିନ୍ନସ୍ସ ୱନନ୍ତୋଦକଦସ୍ସନସୱନେସୁ ୱିଯ ପୀତି। ୱନଚ୍ଛାଯାପୱେସନୌଦକପରିଭୋଗେସୁ ୱିଯ ସୁଖଂ।

ଯଥା ହି ପୁରିସୋ ମହାକନ୍ତାରମଗ୍ଗଂ ପଟିପନ୍ନୋ ଘମ୍ମପରେତୋ ତସିତୋ ପିପାସିତୋ ପଟିପଥେ ପୁରିସଂ ଦିସ୍ୱା ‘କତ୍ଥ ପାନୀଯଂ ଅତ୍ଥୀ’ତି ପୁଚ୍ଛେଯ୍ଯ। ସୋ ‘ଅଟୱିଂ ଉତ୍ତରିତ୍ୱା ଜାତସ୍ସରୱନସଣ୍ଡୋ ଅତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ଲଭିସ୍ସସୀ’ତି ୱଦେଯ୍ଯ। ସୋ ତସ୍ସ କଥଂ ସୁତ୍ୱା ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠୋ ଭୱେଯ୍ଯ। ତତୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଭୂମିଯଂ ପତିତାନି ଉପ୍ପଲଦଲନାଲପତ୍ତାଦୀନି ଦିସ୍ୱା ସୁଟ୍ଠୁତରଂ ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠୋ ହୁତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅଲ୍ଲୱତ୍ଥେ ଅଲ୍ଲକେସେ ପୁରିସେ ପସ୍ସେଯ୍ଯ, ୱନକୁକ୍କୁଟମୋରାଦୀନଂ ସଦ୍ଦଂ ସୁଣେଯ୍ଯ, ଜାତସ୍ସରପରିଯନ୍ତେ ଜାତଂ ମଣିଜାଲସଦିସଂ ନୀଲୱନସଣ୍ଡଂ ପସ୍ସେଯ୍ଯ, ସରେ ଜାତାନି ଉପ୍ପଲପଦୁମକୁମୁଦାଦୀନି ପସ୍ସେଯ୍ଯ, ଅଚ୍ଛଂ ୱିପ୍ପସନ୍ନଂ ଉଦକଂ ପସ୍ସେଯ୍ଯ। ସୋ ଭିଯ୍ଯୋ ଭିଯ୍ଯୋ ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠୋ ହୁତ୍ୱା ଜାତସ୍ସରଂ ଓତରିତ୍ୱା ଯଥାରୁଚି ନ୍ହତ୍ୱା ଚ ପିୱିତ୍ୱା ଚ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧଦରଥୋ ଭିସମୁଳାଲପୋକ୍ଖରାଦୀନି ଖାଦିତ୍ୱା ନୀଲୁପ୍ପଲାଦୀନି ପିଳନ୍ଧିତ୍ୱା ମନ୍ଦାଲକମୂଲାନି ଖନ୍ଧେ କରିତ୍ୱା ଉତ୍ତରିତ୍ୱା ସାଟକଂ ନିୱାସେତ୍ୱା, ଉଦକସାଟକଂ ଆତପେ କତ୍ୱା, ସୀତଚ୍ଛାଯାଯ ମନ୍ଦମନ୍ଦେ ୱାତେ ପହରନ୍ତେ ନିପନ୍ନୋ ‘ଅହୋ ସୁଖଂ, ଅହୋ ସୁଖ’ନ୍ତି ୱଦେଯ୍ଯ। ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ତସ୍ସ ହି ପୁରିସସ୍ସ ଜାତସ୍ସରୱନସଣ୍ଡସୱନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଉଦକଦସ୍ସନା ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠକାଲୋ ୱିଯ ପୁବ୍ବଭାଗାରମ୍ମଣେ ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠାକାରା ପୀତି। ନ୍ହତ୍ୱା ଚ ପିୱିତ୍ୱା ଚ ସୀତଚ୍ଛାଯାଯ ମନ୍ଦମନ୍ଦେ ୱାତେ ପହରନ୍ତେ ‘ଅହୋ ସୁଖଂ, ଅହୋ ସୁଖ’ନ୍ତି ୱଦତୋ ନିପନ୍ନକାଲୋ ୱିଯ ବଲୱପ୍ପତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣରସାନୁଭୱନାକାରସଣ୍ଠିତଂ ସୁଖଂ। ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ପାକଟଭାୱତୋ ଚେତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯତ୍ଥ ପନ ପୀତି ସୁଖମ୍ପି ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତମେୱେତଂ।

ଚିତ୍ତସ୍ସେକଗ୍ଗତାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏକଗ୍ଗଭାୱୋ; ସମାଧିସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ଲକ୍ଖଣାଦୀସୁ ପନସ୍ସ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ତାୱ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ପାମୋକ୍ଖଲକ୍ଖଣୋ ଚ ସମାଧି

ଅୱିକ୍ଖେପଲକ୍ଖଣୋ ଚ’’। ଯଥା ହି କୂଟାଗାରକଣ୍ଣିକା ସେସଦବ୍ବସମ୍ଭାରାନଂ ଆବନ୍ଧନତୋ ପମୁଖା ହୋତି ଏୱମେୱ ସବ୍ବକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ସମାଧିଚିତ୍ତେନ ଇଜ୍ଝନତୋ ସବ୍ବେସମ୍ପି ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ସମାଧି ପାମୋକ୍ଖୋ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ଯଥା, ମହାରାଜ, କୂଟାଗାରସ୍ସ ଯା କାଚି ଗୋପାନସିୟୋ ସବ୍ବା ତା କୂଟଙ୍ଗମା ହୋନ୍ତି, କୂଟନିନ୍ନା କୂଟସମୋସରଣା, କୂଟଂ ତାସଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାୟତି, ଏୱମେୱ ଖୋ, ମହାରାଜ, ଯେ କେଚି କୁସଲା ଧମ୍ମା ସବ୍ବେ ତେ ସମାଧିନିନ୍ନା ହୋନ୍ତି, ସମାଧିପୋଣା, ସମାଧିପବ୍ଭାରା, ସମାଧି ତେସଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାୟତୀ’’ତି (ମି। ପ। ୨।୧।୧୪)।

ଯଥା ଚ ସେନଙ୍ଗଂ ପତ୍ୱା ରାଜା ନାମ ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ସେନା ଓସୀଦତି ତଂ ତଂ ଠାନଂ ଗଚ୍ଛତି, ତସ୍ସ ଗତଗତଟ୍ଠାନେ ସେନା ପରିପୂରତି, ପରସେନା ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା ରାଜାନମେୱ ଅନୁୱତ୍ତତି, ଏୱମେୱ ସହଜାତଧମ୍ମାନଂ ୱିକ୍ଖିପିତୁଂ ୱିପ୍ପକିରିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନତୋ ସମାଧି ଅୱିକ୍ଖେପଲକ୍ଖଣୋ ନାମ ହୋତୀତି।

ଅପରୋ ପନ ନୟୋ – ଅୟଂ ଚିତ୍ତସ୍ସେକଗ୍ଗତାସଙ୍ଖାତୋ ସମାଧି ନାମ ଅୱିସାରଲକ୍ଖଣୋ ୱା ଅୱିକ୍ଖେପଲକ୍ଖଣୋ ୱା, ସହଜାତଧମ୍ମାନଂ, ସମ୍ପିଣ୍ଡନରସୋ ନ୍ହାନିୟଚୁଣ୍ଣାନଂ ଉଦକଂ ୱିୟ, ଉପସମପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ଞାଣପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ୱା। ‘‘ସମାହିତୋ ଯଥାଭୂତଂ ଜାନାତି ପସ୍ସତୀ’’ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିସେସତୋ ସୁଖପଦଟ୍ଠାନୋ, ନିୱାତେ ଦୀପଚ୍ଚୀନଂ ଠିତି ୱିୟ ଚେତସୋ ଠିତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଇନ୍ଦ୍ରିୟରାସିୱଣ୍ଣନା

ସଦ୍ଦହନ୍ତି ଏତାୟ, ସୟଂ ୱା ସଦ୍ଦହତି, ସଦ୍ଦହନମତ୍ତମେୱ ୱା ଏସାତି ସଦ୍ଧା। ସାୱ ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟସ୍ସ ଅଭିଭୱନତୋ ଅଧିପତିୟଟ୍ଠେନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ଅଧିମୋକ୍ଖଲକ୍ଖଣେ ୱା ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ସଦ୍ଧାୱ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ସା ପନେସା ସମ୍ପସାଦନଲକ୍ଖଣା ଚ ସଦ୍ଧା ସମ୍ପକ୍ଖନ୍ଦନଲକ୍ଖଣା ଚ।

ଯଥା ହି ରଞ୍ଞୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିସ୍ସ ଉଦକପ୍ପସାଦକୋ ମଣି ଉଦକେ ପକ୍ଖିତ୍ତୋ ପଙ୍କସେୱାଲପଣକକଦ୍ଦମଂ ସନ୍ନିସୀଦାପେତି, ଉଦକଂ ଅଚ୍ଛଂ କରୋତି ୱିପ୍ପସନ୍ନଂ ଅନାୱିଲଂ, ଏୱମେୱ ସଦ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ନୀୱରଣେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତି, କିଲେସେ ସନ୍ନିସୀଦାପେତି, ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତି, ଅନାୱିଲଂ କରୋତି। ପସନ୍ନେନ ଚିତ୍ତେନ ଯୋଗାୱଚରୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ଦାନଂ ଦେତି, ସୀଲଂ ସମାଦିୟତି, ଉପୋସଥକମ୍ମଂ କରୋତି, ଭାୱନଂ ଆରଭତି। ଏୱଂ ତାୱ ସଦ୍ଧା ସମ୍ପସାଦନଲକ୍ଖଣାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତେନାହ ଆୟସ୍ମା ନାଗସେନୋ –

‘‘ଯଥା, ମହାରାଜ, ରାଜା ଚକ୍କୱତ୍ତି ଚତୁରଙ୍ଗିନିୟା ସେନାୟ ସଦ୍ଧିଂ ଅଦ୍ଧାନମଗ୍ଗପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ପରିତ୍ତଂ ଉଦକଂ ତରେୟ୍ୟ, ତଂ ଉଦକଂ ହତ୍ଥୀହି ଚ ଅସ୍ସେହି ଚ ରଥେହି ଚ ପତ୍ତୀହି ଚ ସଙ୍ଖୁଭିତଂ ଭୱେୟ୍ୟ ଆୱିଲଂ ଲୁଳିତଂ କଲଲୀଭୂତଂ, ଉତ୍ତିଣ୍ଣୋ ଚ ରାଜା ଚକ୍କୱତ୍ତି ମନୁସ୍ସେ ଆଣାପେୟ୍ୟ ‘ପାନୀୟଂ ଭଣେ ଆହରଥ, ତଂ ପିୱିସ୍ସାମୀ’ତି। ରଞ୍ଞୋ ଚ ଉଦକପ୍ପସାଦକୋ ମଣି ଭୱେୟ୍ୟ। ‘ଏୱଂ ଦେୱା’ତି ଖୋ ତେ ମନୁସ୍ସା ରଞ୍ଞୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିସ୍ସ ପଟିସ୍ସୁତ୍ୱା ତଂ ଉଦକପ୍ପସାଦକଂ ମଣିଂ ଉଦକେ ପକ୍ଖିପେୟ୍ୟୁଂ। ତସ୍ମିଂ ଉଦକେ ପକ୍ଖିତ୍ତମତ୍ତେ ପଙ୍କସେୱାଲପଣକଂ ୱିଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ, କଦ୍ଦମୋ ଚ ସନ୍ନିସୀଦେୟ୍ୟ, ଅଚ୍ଛଂ ଭୱେୟ୍ୟ ଉଦକଂ ୱିପ୍ପସନ୍ନଂ ଅନାୱିଲଂ, ତତୋ ରଞ୍ଞୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିସ୍ସ ପାନୀୟଂ ଉପନାମେୟ୍ୟୁଂ – ‘ପିୱତୁ ଦେୱୋ ପାନୀୟ’ନ୍ତି।

‘‘ଯଥା , ମହାରାଜ, ଉଦକଂ ଏୱଂ ଚିତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଥା ତେ ମନୁସ୍ସା ଏୱଂ ଯୋଗାୱଚରୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯଥା ପଙ୍କସେୱାଲପଣକଂ କଦ୍ଦମୋ ଚ ଏୱଂ କିଲେସା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଯଥା ଉଦକପ୍ପସାଦକୋ ମଣି ଏୱଂ ସଦ୍ଧା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଯଥା ଉଦକପ୍ପସାଦକେ ମଣିମ୍ହି ପକ୍ଖିତ୍ତମତ୍ତେ ପଙ୍କସେୱାଲପଣକଂ ୱିଗଚ୍ଛତି କଦ୍ଦମୋ ଚ ସନ୍ନିସୀଦତି, ଅଚ୍ଛଂ ଭୱତି ଉଦକଂ ୱିପ୍ପସନ୍ନଂ ଅନାୱିଲଂ, ଏୱମେୱ ଖୋ, ମହାରାଜ, ସଦ୍ଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ନୀୱରଣେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତି, ୱିନୀୱରଣଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି ଅଚ୍ଛଂ ୱିପ୍ପସନ୍ନଂ ଅନାୱିଲ’’ନ୍ତି (ମି। ପ। ୨।୧।୧୦)।

ଯଥା ପନ କୁମ୍ଭିଲମକରଗାହରକ୍ଖସାଦିକିଣ୍ଣଂ ପୂରଂ ମହାନଦିଂ ଆଗମ୍ମ ଭୀରୁକଜନୋ ଉଭୋସୁ ତୀରେସୁ ତିଟ୍ଠତି। ସଙ୍ଗାମସୂରୋ ପନ ମହାଯୋଧୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ‘କସ୍ମା ଠିତତ୍ଥା’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘ସପ୍ପଟିଭୟଭାୱେନ ଓତରିତୁଂ ନ ୱିସହାମା’ତି ୱୁତ୍ତେ ସୁନିସିତଂ ଅସିଂ ଗହେତ୍ୱା ‘ମମ ପଚ୍ଛତୋ ଏଥ, ମା ଭାୟିତ୍ଥା’ତି ୱତ୍ୱା ନଦିଂ ଓତରିତ୍ୱା ଆଗତାଗତେ କୁମ୍ଭିଲାଦୟୋ ପଟିବାହିତ୍ୱା ଓରିମତୀରତୋ ମନୁସ୍ସାନଂ ସୋତ୍ଥିଭାୱଂ କରୋନ୍ତୋ ପାରିମତୀରଂ ନେତି। ପାରିମତୀରତୋପି ସୋତ୍ଥିନା ଓରିମତୀରଂ ଆନେତି। ଏୱମେୱ ଦାନଂ ଦଦତୋ ସୀଲଂ ରକ୍ଖତୋ ଉପୋସଥକମ୍ମଂ କରୋତୋ ଭାୱନଂ ଆରଭତୋ ସଦ୍ଧା ପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ପୁରେଚାରିକା ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘ସମ୍ପକ୍ଖନ୍ଦନଲକ୍ଖଣା ଚ ସଦ୍ଧା’ତି।

ଅପରୋ ନୟୋ – ସଦ୍ଦହନଲକ୍ଖଣା ସଦ୍ଧା, ଓକପ୍ପନଲକ୍ଖଣା ୱା। ପସାଦନରସା ଉଦକପ୍ପସାଦକମଣି ୱିୟ, ପକ୍ଖନ୍ଦନରସା ୱା ଓଘୁତ୍ତରଣୋ ୱିୟ। ଅକାଲୁସିୟପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଅଧିମୁତ୍ତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ୱା। ସଦ୍ଧେୟ୍ୟୱତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନା ସୋତାପତ୍ତିୟଙ୍ଗପଦଟ୍ଠାନା ୱା, ସା ହତ୍ଥୱିତ୍ତବୀଜାନି ୱିୟ ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ୱୀରସ୍ସ ଭାୱୋ ୱୀରିଯଂ, ୱୀରାନଂ ୱା କମ୍ମଂ ୱୀରିଯଂ। ୱିଧିନା ୱା ନଯେନ ଉପାଯେନ ଈରଯିତବ୍ବଂ ପୱତ୍ତଯିତବ୍ବନ୍ତି ୱୀରିଯଂ। ତଦେୱ କୋସଜ୍ଜସ୍ସ ଅଭିଭୱନତୋ ଅଧିପତିଯଟ୍ଠେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ପଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣେ ୱା ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ୱୀରିଯମେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ତଂ ପନେତଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ ୱୀରିଯଂ ପଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ। ଯଥା ହି ଜିଣ୍ଣଘରଂ ଆଗନ୍ତୁକେନ ଥୂଣୁପତ୍ଥମ୍ଭେନ ତିଟ୍ଠତି, ଏୱମେୱ ଯୋଗାୱଚରୋ ୱୀରିଯୁପତ୍ଥମ୍ଭେନ ଉପତ୍ଥମ୍ଭିତୋ ହୁତ୍ୱା ସବ୍ବକୁସଲଧମ୍ମେହି ନ ହାଯତି, ନ ପରିହାଯତି। ଏୱଂ ତାୱସ୍ସ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଲକ୍ଖଣତା ୱେଦିତବ୍ବା। ତେନାହ ଥେରୋ ନାଗସେନୋ –

‘‘ଯଥା , ମହାରାଜ, ପୁରିସୋ ଗେହେ ପତନ୍ତେ ତମଞ୍ଞେନ ଦାରୁନା ଉପତ୍ଥମ୍ଭେଯ୍ଯ, ଉପତ୍ଥମ୍ଭିତଂ ସନ୍ତଂ ଏୱଂ ତଂ ଗେହଂ ନ ପତେଯ୍ଯ, ଏୱମେୱ ଖୋ ମହାରାଜ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଲକ୍ଖଣଂ ୱୀରିଯଂ, ୱୀରିଯୁପତ୍ଥମ୍ଭିତା ସବ୍ବେ କୁସଲା ଧମ୍ମା ନ ହାଯନ୍ତି ନ ପରିହାଯନ୍ତୀ’’ତି (ମି। ପ। ୨।୧।୧୨)।

ଯଥା ୱା ପନ ଖୁଦ୍ଦିକାଯ ଚ ମହତିକାଯ ଚ ସେନାଯ ସଙ୍ଗାମେ ପୱତ୍ତେ ଖୁଦ୍ଦିକା ସେନା ଓଲୀଯେଯ୍ଯ, ତତୋ ରଞ୍ଞୋ ଆରୋଚେଯ୍ଯ, ରାଜା ବଲୱାହନଂ ପେସେଯ୍ଯ, ତେନ ପଗ୍ଗହିତା ସକସେନା ପରସେନଂ ପରାଜେଯ୍ଯ, ଏୱମେୱ ୱୀରିଯଂ ସହଜାତସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଓଲୀଯିତୁଂ ଓସକ୍କିତୁଂ ନ ଦେତି, ଉକ୍ଖିପତି, ପଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘ପଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ ୱୀରିଯ’ନ୍ତି।

ଅପରୋ ନଯୋ – ଉସ୍ସାହଲକ୍ଖଣଂ ୱୀରିଯଂ, ସହଜାତାନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନରସଂ, ଅସଂସୀଦନଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ‘‘ସଂୱିଗ୍ଗୋ ଯୋନିସୋ ପଦହତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୧୧୩) ୱଚନତୋ ସଂୱେଗପଦଟ୍ଠାନଂ, ୱୀରିଯାରମ୍ଭୱତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନଂ ୱା। ସମ୍ମା ଆରଦ୍ଧଂ ସବ୍ବାସଂ ସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ମୂଲଂ ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସରନ୍ତି ଏତାଯ, ସଯଂ ୱା ସରତି, ସରଣମତ୍ତମେୱ ୱା ଏସାତି ସତି। ସାୱ ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚସ୍ସ ଅଭିଭୱନତୋ ଅଧିପତିଯଟ୍ଠେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ଉପଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣେ ୱା ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ସତି ଏୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ସା ପନେସା ଅପିଲାପନଲକ୍ଖଣା ଚ ସତି ଉପଗ୍ଗଣ୍ହନଲକ୍ଖଣା ଚ। ଯଥା ହି ରଞ୍ଞୋ ଭଣ୍ଡାଗାରିକୋ ଦସୱିଧଂ ରତନଂ ଗୋପଯନ୍ତୋ ସାଯଂପାତଂ ରାଜାନଂ ଇସ୍ସରିଯସମ୍ପତ୍ତିଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖାପେତି ସାରେତି, ଏୱମେୱ ସତି କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖାପେତି ସରାପେତି। ତେନାହ ଥେରୋ –

‘‘ଯଥା, ମହାରାଜ, ରଞ୍ଞୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିସ୍ସ ଭଣ୍ଡାଗାରିକୋ ରାଜାନଂ ଚକ୍କୱତ୍ତିଂ ସାଯଂପାତଂ ଯସଂ ସରାପେତି – ‘ଏତ୍ତକା, ଦେୱ, ହତ୍ଥୀ, ଏତ୍ତକା ଅସ୍ସା, ଏତ୍ତକା ରଥା, ଏତ୍ତକା ପତ୍ତୀ, ଏତ୍ତକଂ ହିରଞ୍ଞଂ, ଏତ୍ତକଂ ସୁୱଣ୍ଣଂ, ଏତ୍ତକଂ ସବ୍ବଂ ସାପତେଯ୍ଯଂ, ତଂ ଦେୱୋ ସରତୂ’ତି, ଏୱମେୱ ଖୋ, ମହାରାଜ, ସତି କୁସଲେ ଧମ୍ମେ ଅପିଲାପେତି – ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା, ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନା, ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା, ଇମାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ଇମାନି ପଞ୍ଚ ବଲାନି, ଇମେ ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ଅଯଂ ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ, ଅଯଂ ସମଥୋ, ଅଯଂ ୱିପସ୍ସନା, ଅଯଂ ୱିଜ୍ଜା, ଅଯଂ ୱିମୁତ୍ତି, ଇମେ ଲୋକୁତ୍ତରା ଧମ୍ମାତି। ଏୱଂ ଖୋ, ମହାରାଜ, ଅପିଲାପନଲକ୍ଖଣା ସତୀ’’ତି (ମି। ପ। ୨।୧।୧୩)।

ଯଥା ପନ ରଞ୍ଞୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିସ୍ସ ପରିଣାଯକରତନଂ ରଞ୍ଞୋ ଅହିତେ ଚ ହିତେ ଚ ଞତ୍ୱା ଅହିତେ ଅପଯାପେତି, ହିତେ ଉପଯାପେତି, ଏୱମେୱ ସତି ହିତାହିତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଗତିଯୋ ସମନ୍ୱେସିତ୍ୱା ‘ଇମେ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଅହିତା’ତି ଅହିତେ ଧମ୍ମେ ଅପନୁଦେତି , ‘ଇମେ କାଯସୁଚରିତାଦଯୋ ଧମ୍ମା ହିତା’ତି ହିତେ ଧମ୍ମେ ଉପଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ତେନାହ ଥେରୋ –

‘‘ଯଥା, ମହାରାଜ, ରଞ୍ଞୋ ଚକ୍କୱତ୍ତିସ୍ସ ପରିଣାଯକରତନଂ ରଞ୍ଞୋ ହିତାହିତେ ଜାନାତି ‘ଇମେ ରଞ୍ଞୋ ହିତା ଇମେ ଅହିତା, ଇମେ ଉପକାରା ଇମେ ଅନୁପକାରା’ତି, ତତୋ ଅହିତେ ଅପନୁଦେତି ହିତେ ଉପଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ଏୱମେୱ ଖୋ, ମହାରାଜ, ସତି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ହିତାହିତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଗତିଯୋ ସମନ୍ୱେସତି ‘ଇମେ ଧମ୍ମା ହିତା ଇମେ ଧମ୍ମା ଅହିତା, ଇମେ ଧମ୍ମା ଉପକାରା ଇମେ ଧମ୍ମା ଅନୁପକାରା’ତି , ତତୋ ଅହିତେ ଧମ୍ମେ ଅପନୁଦେତି ହିତେ ଧମ୍ମେ ଉପଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ଏୱଂ ଖୋ, ମହାରାଜ, ଉପଗ୍ଗଣ୍ହନଲକ୍ଖଣା ସତୀ’’ତି (ମି। ପ। ୨।୧।୧୩)।

ଅପରୋ ନଯୋ – ଅପିଲାପନଲକ୍ଖଣା ସତି, ଅସମ୍ମୋସନରସା, ଆରକ୍ଖପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ୱିସଯାଭିମୁଖୀଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ୱା, ଥିରସଞ୍ଞାପଦଟ୍ଠାନା, କାଯାଦିସତିପଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନା ୱା, ଆରମ୍ମଣେ ଦଳ୍ହଂ ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା ପନ ଏସିକା ୱିଯ, ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରାଦିରକ୍ଖଣତୋ ଦୋୱାରିକୋ ୱିଯ ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତଂ ସମ୍ମା ଅଧିଯତି ଠପେତୀତି ସମାଧି। ସୋୱ ୱିକ୍ଖେପସ୍ସ ଅଭିଭୱନତୋ ଅଧିପତିଯଟ୍ଠେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଅୱିକ୍ଖେପଲକ୍ଖଣେ ୱା ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ସମାଧିଯେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ପନସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ପଜାନାତୀତି ପଞ୍ଞା। କିଂ ପଜାନାତି? ‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ’ନ୍ତିଆଦିନା ନୟେନ ଅରିୟସଚ୍ଚାନି। ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ‘ପଞ୍ଞାପେତୀତି ପଞ୍ଞା’ତି ୱୁତ୍ତଂ। କିନ୍ତି ପଞ୍ଞାପେତୀତି? ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନତ୍ତାତି ପଞ୍ଞାପେତି। ସାୱ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ଅଭିଭୱନତୋ ଅଧିପତିୟଟ୍ଠେନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ଦସ୍ସନଲକ୍ଖଣେ ୱା ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ପଞ୍ଞାୱ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ସା ପନେସା ଓଭାସନଲକ୍ଖଣା ଚ ପଞ୍ଞା ପଜାନନଲକ୍ଖଣା ଚ। ଯଥା ହି ଚତୁଭିତ୍ତିକେ ଗେହେ ରତ୍ତିଭାଗେ ଦୀପେ ଜଲିତେ ଅନ୍ଧକାରୋ ନିରୁଜ୍ଝତି ଆଲୋକୋ ପାତୁଭୱତି, ଏୱମେୱ ଓଭାସନଲକ୍ଖଣା ପଞ୍ଞା। ପଞ୍ଞୋଭାସସମୋ ଓଭାସୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ପଞ୍ଞୱତୋ ହି ଏକପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁ ଏକାଲୋକା ହୋତି। ତେନାହ ଥେରୋ –

“ଯଥା, ମହାରାଜ, ପୁରିସୋ ଅନ୍ଧକାରେ ଗେହେ ପଦୀପଂ ପୱେସେୟ୍ୟ, ପୱିଟ୍ଠୋ ପଦୀପୋ ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଦ୍ଧଂସେତି, ଓଭାସଂ ଜନେତି, ଆଲୋକଂ ୱିଦଂସେତି, ପାକଟାନି ଚ ରୂପାନି କରୋତି, ଏୱମେୱ ଖୋ, ମହାରାଜ, ପଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରଂ ୱିଦ୍ଧଂସେତି, ୱିଜ୍ଜୋଭାସଂ ଜନେତି, ଞାଣାଲୋକଂ ୱିଦଂସେତି, ପାକଟାନି ଚ ଅରିୟସଚ୍ଚାନି କରୋତି। ଏୱଂ ଖୋ, ମହାରାଜ, ଓଭାସନଲକ୍ଖଣା ପଞ୍ଞା”ତି (ମି। ପ। ୨।୧।୧୫)।

ଯଥା ପନ ଛେକୋ ଭିସକ୍କୋ ଆତୁରାନଂ ସପ୍ପାୟାସପ୍ପାୟାନି ଭୋଜନାନି ଜାନାତି, ଏୱଂ ପଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା କୁସଲାକୁସଲେ ସେୱିତବ୍ବାସେୱିତବ୍ବେ ହୀନପ୍ପଣୀତକଣ୍ହସୁକ୍କସପ୍ପଟିଭାଗଅପ୍ପଟିଭାଗେ ଧମ୍ମେ ପଜାନାତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ଧମ୍ମସେନାପତିନା – “ପଜାନାତି ପଜାନାତୀତି ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ତସ୍ମା ପଞ୍ଞୱାତି ୱୁଚ୍ଚତି। କିଞ୍ଚ ପଜାନାତି? ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ପଜାନାତୀ”ତି (ମ। ନି। ୧।୪୪୯) ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ। ଏୱମସ୍ସା ପଜାନନଲକ୍ଖଣତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅପରୋ ନୟୋ – ଯଥାସଭାୱପଟିୱେଧଲକ୍ଖଣା ପଞ୍ଞା; ଅକ୍ଖଲିତପଟିୱେଧଲକ୍ଖଣା ୱା କୁସଲିସ୍ସାସଖିତ୍ତୌସୁପଟିୱେଧୋ ୱିୟ। ୱିସୟୋଭାସରସା ପଦୀପୋ ୱିୟ। ଅସମ୍ମୋହପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ଅରଞ୍ଞଗତସୁଦେସକୋ ୱିୟ।

ମନତୀତି ମନୋ; ୱିଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଟ୍ଠକଥାଚରିୟା ପନାହୁ – ନାଳିୟା ମିନମାନୋ ୱିୟ, ମହାତୁଲାୟ ଧାରୟମାନୋ ୱିୟ ଚ, ଆରମ୍ମଣଂ ମିନତି ପଜାନାତୀତି ମନୋତି। ତଦେୱ ମନନଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ମନୋୱ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ ମନିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସେୱେତଂ ୱେୱଚନଂ।

ପୀତିସୋମନସ୍ସସମ୍ପୟୋଗତୋ ସୋଭନଂ ମନୋ ଅସ୍ସାତି ସୁମନୋ। ସୁମନସ୍ସ ଭାୱୋ ସୋମନସ୍ସଂ। ସାତଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ସୋମନସ୍ସମେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୱେଦନାୟେୱେତଂ ୱେୱଚନଂ।

ଜୀୱନ୍ତି ତେନ ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତକା ଧମ୍ମାତି ଜୀୱିତଂ। ଅନୁପାଲନଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ଜୀୱିତମେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ତଂ ପୱତ୍ତସନ୍ତତାଧିପତେୟ୍ୟଂ ହୋତି। ଲକ୍ଖଣାଦୀହି ପନ ଅତ୍ତନା ଅୱିନିଭୁତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପାଲନଲକ୍ଖଣଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ତେସଂ ପୱତ୍ତନରସଂ, ତେସଂୟେୱ ଠପନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ଯାପୟିତବ୍ବଧମ୍ମପଦଟ୍ଠାନଂ। ସନ୍ତେପି ଚ ଅନୁପାଲନଲକ୍ଖଣାଦିମ୍ହି ୱିଧାନେ ଅତ୍ଥିକ୍ଖଣେୟେୱ ତଂ ତେ ଧମ୍ମେ ଅନୁପାଲେତି ଉଦକଂ ୱିୟ ଉପ୍ପଲାଦୀନି, ଯଥାସକଂପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନେପି ଚ ଧମ୍ମେ ପାଲେତି ଧାତୀ ୱିୟ କୁମାରଂ, ସୟଂପୱତ୍ତିତଧମ୍ମସମ୍ବନ୍ଧେନେୱ ଚ ପୱତ୍ତତି ନିୟାମକୋ ୱିୟ, ନ ଭଙ୍ଗତୋ ଉଦ୍ଧଂ ପୱତ୍ତୟତି ଅତ୍ତନୋ ଚ ପୱତ୍ତୟିତବ୍ବାନଞ୍ଚ ଅଭାୱା, ନ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଠପେତି ସୟଂ ଭିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ଖୀୟମାନୋ ୱିୟ ୱଟ୍ଟିସିନେହୋ ଦୀପସିଖଂ। ନ ଚ ଅନୁପାଲନପୱତ୍ତନଟ୍ଠପନାନୁଭାୱୱିରହିତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତକ୍ଖଣେ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସାଧନତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ମଗ୍ଗଙ୍ଗରାସିୱଣ୍ଣନା

ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀସୁ ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ଅଭିନିରୋପନଟ୍ଠେନ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ, ପଗ୍ଗହନଟ୍ଠେନ ସମ୍ମାୱାୟାମୋ, ଉପଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ସମ୍ମାସତି, ଅୱିକ୍ଖେପନଟ୍ଠେନ ସମ୍ମାସମାଧୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱଚନତ୍ଥତୋ ପନ ସମ୍ମା ପସ୍ସତି, ସମ୍ମା ୱା ତାୟ ପସ୍ସନ୍ତୀତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ସମ୍ମା ସଙ୍କପ୍ପେତି, ସମ୍ମା ୱା ତେନ ସଙ୍କପ୍ପେନ୍ତୀତି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ। ସମ୍ମା ୱାୟାମେତି, ସମ୍ମା ୱା ତେନ ୱାୟମନ୍ତୀତି ସମ୍ମାୱାୟାମୋ। ସମ୍ମା ସରତି, ସମ୍ମା ୱା ତାୟ ସରନ୍ତୀତି ସମ୍ମାସତି। ସମ୍ମା ସମାଧିୟତି, ସମ୍ମା ୱା ତେନ ସମାଧିୟନ୍ତୀତି ସମ୍ମାସମାଧି। ଅପିଚ, ପସତ୍ଥା ସୁନ୍ଦରା ୱା ଦିଟ୍ଠି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି। ଇମିନାପି ନୟେନ ତେସଂ ୱଚନତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ପନ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାନେୱ।

ବଲରାସିୱଣ୍ଣନା

ସଦ୍ଧାବଲାଦୀସୁପି ସଦ୍ଧାଦୀନି ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେୱ। ଅକମ୍ପିୟଟ୍ଠେନ ପନ ବଲନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱମେତେସୁ ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟେ ନ କମ୍ପତୀତି ସଦ୍ଧାବଲଂ। କୋସଜ୍ଜେ ନ

କମ୍ପତୀତି ୱୀରିଯବଲଂ। ମୁଟ୍ଠସ୍ସେଚ୍ଚେ ନ କମ୍ପତୀତି ସତିବଲଂ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେ ନ କମ୍ପତୀତି ସମାଧିବଲଂ। ଅୱିଜ୍ଜାଯ ନ କମ୍ପତୀତି ପଞ୍ଞାବଲଂ। ଅହିରିକେ ନ କମ୍ପତୀତି ହିରିବଲଂ। ଅନୋତ୍ତପ୍ପେ ନ କମ୍ପତୀତି ଓତ୍ତପ୍ପବଲନ୍ତି। ଅଯଂ ଉଭଯପଦୱସେନ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ହୋତି।

ତତ୍ଥ ପୁରିମାନି ପଞ୍ଚ ହେଟ୍ଠା ଲକ୍ଖଣାଦୀହି ପକାସିତାନେୱ। ପଚ୍ଛିମଦ୍ୱଯେ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀହି ହିରିଯତୀତି ହିରୀ; ଲଜ୍ଜାଯେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତେହି ଏୱ ଓତ୍ତପ୍ପତୀତି ଓତ୍ତପ୍ପଂ; ପାପତୋ ଉବ୍ବେଗସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତେସଂ ନାନାକରଣଦୀପନତ୍ଥଂ 'ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଅଧିପତି ଲଜ୍ଜା ଭଯଲକ୍ଖଣେନ ଚା'ତି ଇମଂ ମାତିକଂ ଠପେତ୍ୱା ଅଯଂ ୱିତ୍ଥାରକଥା ୱୁତ୍ତା।

ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ହିରୀ ନାମ; ବହିଦ୍ଧାସମୁଟ୍ଠାନଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ ନାମ। ଅତ୍ତାଧିପତି ହିରୀ ନାମ; ଲୋକାଧିପତି ଓତ୍ତପ୍ପଂ ନାମ। ଲଜ୍ଜାସଭାୱସଣ୍ଠିତା ହିରୀ ନାମ; ଭଯସଭାୱସଣ୍ଠିତଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ ନାମ। ସପ୍ପତିସ୍ସୱଲକ୍ଖଣା ହିରୀ ନାମ; ୱଜ୍ଜଭୀରୁକଭଯଦସ୍ସାୱିଲକ୍ଖଣଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ ନାମ।

ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ହିରିଂ ଚତୂହି କାରଣେହି ସମୁଟ୍ଠାପେତି – ଜାତିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା, ୱଯଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା, ସୂରଭାୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା, ବାହୁସଚ୍ଚଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା। କଥଂ? 'ପାପକରଣଂ ନାମେତଂ ନ ଜାତିସମ୍ପନ୍ନାନଂ କମ୍ମଂ, ହୀନଜଚ୍ଚାନଂ କେୱଟ୍ଟାଦୀନଂ ଇଦଂ କମ୍ମଂ। ମାଦିସସ୍ସ ଜାତିସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଇଦଂ କମ୍ମଂ କାତୁଂ ନ ଯୁତ୍ତ'ନ୍ତି, ଏୱଂ ତାୱ ଜାତିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପାଣାତିପାତାଦିପାପଂ ଅକରୋନ୍ତୋ ହିରିଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ତଥା 'ପାପକରଣଂ ନାମେତଂ ଦହରେହି କତ୍ତବ୍ବଂ କମ୍ମଂ, ମାଦିସସ୍ସ ୱଯେ ଠିତସ୍ସ ଇଦଂ କମ୍ମଂ କାତୁଂ ନ ଯୁତ୍ତ'ନ୍ତି, ଏୱଂ ୱଯଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପାଣାତିପାତାଦିପାପଂ ଅକରୋନ୍ତୋ ହିରିଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ତଥା 'ପାପକମ୍ମଂ ନାମେତଂ ଦୁବ୍ବଲଜାତିକାନଂ କମ୍ମଂ, ନ ସୂରଭାୱାନଂ। ମାଦିସସ୍ସ ସୂରଭାୱସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଇଦଂ କମ୍ମଂ କାତୁଂ ନ ଯୁତ୍ତ'ନ୍ତି, ଏୱଂ ସୂରଭାୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପାଣାତିପାତାଦିପାପଂ ଅକରୋନ୍ତୋ ହିରିଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ତଥା 'ପାପକମ୍ମଂ ନାମେତଂ ଅନ୍ଧବାଲାନଂ କମ୍ମଂ, ନ ପଣ୍ଡିତାନଂ। ମାଦିସସ୍ସ ପଣ୍ଡିତସ୍ସ ବହୁସ୍ସୁତସ୍ସ ଇଦଂ କମ୍ମଂ କାତୁଂ ନ ଯୁତ୍ତ'ନ୍ତି, ଏୱଂ ବାହୁସଚ୍ଚଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପାଣାତିପାତାଦିପାପଂ ଅକରୋନ୍ତୋ ହିରିଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ଏୱଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନହିରିଂ ଚତୂହି କାରଣେହି ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ଚ ପନ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେ ହିରିଂ ପୱେସେତ୍ୱା ପାପକମ୍ମଂ ନ କରୋତି। ଏୱଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ହିରୀ ନାମ ହୋତି।

କଥଂ ବହିଦ୍ଧାସମୁଟ୍ଠାନଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ ନାମ? ସଚେ ତ୍ୱଂ ପାପକମ୍ମଂ କରିସ୍ସସି ଚତୂସୁ ପରିସାସୁ ଗରହପ୍ପତ୍ତୋ ଭୱିସ୍ସସି।

ଗରହିସ୍ସନ୍ତି ତଂ ୱିଞ୍ଞୂ, ଅସୁଚିଂ ନାଗରିକୋ ଯଥା;

ୱଜ୍ଜିତୋ ସୀଲୱନ୍ତେହି, କଥଂ ଭିକ୍ଖୁ କରିସ୍ସସୀତି।

ଏୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋ ହି ବହିଦ୍ଧାସମୁଟ୍ଠିତେନ ଓତ୍ତପ୍ପେନ ପାପକମ୍ମଂ ନ କରୋତି। ଏୱଂ ବହିଦ୍ଧାସମୁଟ୍ଠାନଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ ନାମ ହୋତି।

କଥଂ ଅତ୍ତାଧିପତି ହିରୀ ନାମ? ଇଧେକଚ୍ଚୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ଅତ୍ତାନଂ ଅଧିପତିଂ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା 'ମାଦିସସ୍ସ ସଦ୍ଧାପବ୍ବଜିତସ୍ସ ବହୁସ୍ସୁତସ୍ସ ଧୁତଙ୍ଗଧରସ୍ସ ନ ଯୁତ୍ତଂ ପାପକମ୍ମଂ କାତୁ'ନ୍ତି ପାପଂ ନ କରୋତି। ଏୱଂ ଅତ୍ତାଧିପତି ହିରୀ ନାମ ହୋତି। ତେନାହ ଭଗୱା – ''ସୋ ଅତ୍ତାନଂଯେୱ ଅଧିପତିଂ ଜେଟ୍ଠକଂ କରିତ୍ୱା ଅକୁସଲଂ ପଜହତି କୁସଲଂ ଭାୱେତି, ସାୱଜ୍ଜଂ ପଜହତି ଅନୱଜ୍ଜଂ ଭାୱେତି, ସୁଦ୍ଧମତ୍ତାନଂ ପରିହରତୀ''ତି (ଅ॰ ନି॰ ୩।୪୦)।

କଥଂ ଲୋକାଧିପତି ଓତ୍ତପ୍ପଂ ନାମ? ଇଧେକଚ୍ଚୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ଲୋକଂ ଅଧିପତିଂ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ପାପକମ୍ମଂ ନ କରୋତି। ଯଥାହ – ''ମହା ଖୋ ପନାଯଂ ଲୋକସନ୍ନିୱାସୋ। ମହନ୍ତସ୍ମିଂ ଖୋ ପନ ଲୋକସନ୍ନିୱାସେ ସନ୍ତି ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଇଦ୍ଧିମନ୍ତୋ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକା ପରଚିତ୍ତୱିଦୁନୋ, ତେ ଦୂରତୋପି ପସ୍ସନ୍ତି, ଆସନ୍ନାପି ନ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ଚେତସାପି ଚିତ୍ତଂ ପଜାନନ୍ତି, ତେପିମଂ ଏୱଂ ଜାନିସ୍ସନ୍ତି 'ପସ୍ସଥ ଭୋ ଇମଂ କୁଲପୁତ୍ତଂ, ସଦ୍ଧା ଅଗାରସ୍ମା ଅନଗାରିଯଂ ପବ୍ବଜିତୋ ସମାନୋ ୱୋକିଣ୍ଣୋ ୱିହରତି ପାପକେହି ଅକୁସଲେହି ଧମ୍ମେହୀ'ତି। ସନ୍ତି ଦେୱତା ଇଦ୍ଧିମନ୍ତିନିଯୋ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକା ପରଚିତ୍ତୱିଦୁନିଯୋ। ତା ଦୂରତୋପି ପସ୍ସନ୍ତି, ଆସନ୍ନାପି ନ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ଚେତସାପି ଚିତ୍ତଂ ପଜାନନ୍ତି, ତାପି ମଂ ଜାନିସ୍ସନ୍ତି 'ପସ୍ସଥ ଭୋ ଇମଂ କୁଲପୁତ୍ତଂ, ସଦ୍ଧା ଅଗାରସ୍ମା ଅନଗାରିଯଂ ପବ୍ବଜିତୋ ସମାନୋ ୱୋକିଣ୍ଣୋ ୱିହରତି ପାପକେହି ଅକୁସଲେହି ଧମ୍ମେହୀ'ତି… ସୋ ଲୋକଂଯେୱ ଅଧିପତିଂ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ଅକୁସଲଂ ପଜହତି କୁସଲଂ ଭାୱେତି, ସାୱଜ୍ଜଂ ପଜହତି ଅନୱଜ୍ଜଂ ଭାୱେତି, ସୁଦ୍ଧମତ୍ତାନଂ ପରିହରତୀ''ତି (ଅ॰ ନି॰ ୩।୧୪୦)। ଏୱଂ ଲୋକାଧିପତି ଓତ୍ତପ୍ପଂ ନାମ ହୋତି।

ଲଜ୍ଜାସଭାୱସଣ୍ଠିତା ହିରୀ, ଭଯସଭାୱସଣ୍ଠିତଂ ଓତ୍ତପ୍ପନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ପନ ଲଜ୍ଜାତି ଲଜ୍ଜନାକାରୋ; ତେନ ସଭାୱେନ ସଣ୍ଠିତା ହିରୀ। ଭଯନ୍ତି ଅପାଯଭଯଂ; ତେନ ସଭାୱେନ ସଣ୍ଠିତଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ। ତଦୁଭଯମ୍ପି ପାପପରିୱଜ୍ଜନେ ପାକଟଂ ହୋତି। ଏକଚ୍ଚୋ ହି, ଯଥା ନାମ ଏକୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱାଦୀନି

କରୋନ୍ତୋ ଲଜ୍ଜିତଙ୍ଗଯୁତ୍ତକଂ ଏକଂ ଦିସ୍ୱା ଲଜ୍ଜନାକାରପ୍ପତ୍ତୋ ଭୱେୟ୍ୟ ହୀଳେଇତୋ, ଏୱମେୱ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଲଜ୍ଜିଧମ୍ମଂ ଓକ୍କମିତ୍ୱା ପାପକମ୍ମଂ ନ କରୋତି। ଏକଚ୍ଚୋ ଅପାୟଭୟଭୀତୋ ହୁତ୍ୱା ପାପକମ୍ମଂ ନ କରୋତି।

ତତ୍ରିଦଂ ଓପମ୍ମଂ – ଯଥା ହି ଦ୍ୱୀସୁ ଅୟୋଗୁଳେସୁ ଏକୋ ସୀତଲୋ ଭୱେୟ୍ୟ ଗୂଥମକ୍ଖିତୋ, ଏକୋ ଉଣ୍ହୋ ଆଦିତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ପଣ୍ଡିତୋ ସୀତଲଂ ଗୂଥମକ୍ଖିତତ୍ତା ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ନ ଗଣ୍ହାତି, ଇତରଂ ଡାହଭୟେନ। ତତ୍ଥ ସୀତଲସ୍ସ ଗୂଥମକ୍ଖନଜିଗୁଚ୍ଛାୟ ଅଗଣ୍ହନଂ ୱିୟ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଲଜ୍ଜିଧମ୍ମଂ ଓକ୍କମିତ୍ୱା ପାପସ୍ସ ଅକରଣଂ। ଉଣ୍ହସ୍ସ ଡାହଭୟେନ ଅଗଣ୍ହନଂ ୱିୟ ଅପାୟଭୟେନ ପାପସ୍ସ ଅକରଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସପ୍ପତିସ୍ସୱଲକ୍ଖଣା ହିରୀ, ୱଜ୍ଜଭୀରୁକଭୟଦସ୍ସାୱିଲକ୍ଖଣଂ ଓତ୍ତପ୍ପନ୍ତି। ଇଦମ୍ପି ଦ୍ୱୟଂ ପାପପରିୱଜ୍ଜନେ ଏୱ ପାକଟଂ ହୋତି। ଏକଚ୍ଚୋ ହି ଜାତିମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ସତ୍ଥୁମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ଦାୟଜ୍ଜମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାତି ଚତୂହି କାରଣେହି ସପ୍ପତିସ୍ସୱଲକ୍ଖଣଂ ହିରିଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ପାପଂ ନ କରୋତି। ଏକଚ୍ଚୋ ଅତ୍ତାନୁୱାଦଭୟଂ ପରାନୁୱାଦଭୟଂ ଦଣ୍ଡଭୟଂ ଦୁଗ୍ଗତିଭୟନ୍ତି ଚତୂହି କାରଣେହି ୱଜ୍ଜଭୀରୁକଭୟଦସ୍ସାୱିଲକ୍ଖଣଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ପାପଂ ନ କରୋତି। ତତ୍ଥ ଜାତିମହତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଦୀନି ଚେୱ ଅତ୍ତାନୁୱାଦଭୟାଦୀନି ଚ ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା କଥେତବ୍ବାନି।

ମୂଲରାସିୱଣ୍ଣନା

ନ ଲୁବ୍ଭନ୍ତି ଏତେନ, ସୟଂ ୱା ନ ଲୁବ୍ଭତି, ଅଲୁବ୍ଭନମତ୍ତମେୱ ୱା ତନ୍ତି ଅଲୋଭୋ। ଅଦୋସାମୋହେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ତେସୁ ଅଲୋଭୋ ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଗେଧଲକ୍ଖଣୋ, ଅଲଗ୍ଗଭାୱଲକ୍ଖଣୋ ୱା କମଲଦଲେ ଜଲବିନ୍ଦୁ ୱିୟ। ଅପରିଗ୍ଗହଣରସୋ ମୁତ୍ତଭିକ୍ଖୁ ୱିୟ । ଅନଲ୍ଲୀନଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ଅସୁଚିମ୍ହି ପତିତପୁରିସୋ ୱିୟ। ଅଦୋସୋ ଅଚଣ୍ଡିକ୍କଲକ୍ଖଣୋ, ଅୱିରୋଧଲକ୍ଖଣୋ ୱା ଅନୁକୂଲମିତ୍ତୋ ୱିୟ। ଆଘାତୱିନୟରସୋ ପରିଳାହୱିନୟରସୋ ୱା ଚନ୍ଦନଂ ୱିୟ। ସୋମ୍ମଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ପୁଣ୍ଣଚନ୍ଦୋ ୱିୟ। ଅମୋହୋ ଲକ୍ଖଣାଦୀହି ହେଟ୍ଠା ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟପଦେ ୱିଭାୱିତୋ ଏୱ।

ଇମେସୁ ପନ ତୀସୁ ଅଲୋଭୋ ମଚ୍ଛେରମଲସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋ, ଅଦୋସୋ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟମଲସ୍ସ, ଅମୋହୋ କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅଭାୱନାୟ ପଟିପକ୍ଖୋ। ଅଲୋଭୋ ଚେତ୍ଥ ଦାନହେତୁ, ଅଦୋସୋ ସୀଲହେତୁ, ଅମୋହୋ ଭାୱନାହେତୁ। ତେସୁ ଚ ଅଲୋଭେନ ଅନଧିକଂ ଗଣ୍ହାତି, ଲୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଧିକଗ୍ଗହଣତୋ। ଅଦୋସେନ ଅନୂନଂ, ଦୁଟ୍ଠସ୍ସ ଊନଗ୍ଗହଣତୋ। ଅମୋହେନ ଅୱିପରୀତଂ, ମୂଳ୍ହସ୍ସ ୱିପରୀତଗ୍ଗହଣତୋ।

ଅଲୋଭେନ ଚେତ୍ଥ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ଦୋସଂ ଦୋସତୋ ଧାରେନ୍ତୋ ଦୋସେ ପୱତ୍ତତି; ଲୁଦ୍ଧୋ ହି ଦୋସଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେତି। ଅଦୋସେନ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ଗୁଣଂ ଗୁଣତୋ ଧାରେନ୍ତୋ ଗୁଣେ ପୱତ୍ତତି; ଦୁଟ୍ଠୋ ହି ଗୁଣଂ ମକ୍ଖେତି। ଅମୋହେନ ଯାଥାୱସଭାୱଂ ଯାଥାୱସଭାୱତୋ ଧାରେନ୍ତୋ ଯାଥାୱସଭାୱେ ପୱତ୍ତତି। ମୂଳ୍ହୋ ହି 'ତଚ୍ଛଂ ଅତଚ୍ଛନ୍ତି ଅତଚ୍ଛଂ ଚ ତଚ୍ଛ'ନ୍ତି ଗଣ୍ହାତି। ଅଲୋଭେନ ଚ ପିୟୱିପ୍ପୟୋଗଦୁକ୍ଖଂ ନ ହୋତି, ଲୁଦ୍ଧସ୍ସ ପିୟସଭାୱତୋ ପିୟୱିପ୍ପୟୋଗାସହନତୋ ଚ। ଅଦୋସେନ ଅପ୍ପିୟସମ୍ପୟୋଗଦୁକ୍ଖଂ ନ ହୋତି, ଦୁଟ୍ଠସ୍ସ ହି ଅପ୍ପିୟସଭାୱତୋ ଅପ୍ପିୟସମ୍ପୟୋଗାସହନତୋ ଚ। ଅମୋହେନ ଇଚ୍ଛିତାଲାଭଦୁକ୍ଖଂ ନ ହୋତି, ଅମୂଳ୍ହସ୍ସ ହି 'ତଂ କୁତେତ୍ଥ ଲବ୍ଭା'ତିଏୱମାଦିପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣସମ୍ଭୱତୋ (ଦୀ। ନି। ୩।୩୪; ଅ। ନି। ୯। ୩୦)।

ଅଲୋଭେନ ଚେତ୍ଥ ଜାତିଦୁକ୍ଖଂ ନ ହୋତି, ଅଲୋଭସ୍ସ ତଣ୍ହାପଟିପକ୍ଖତୋ ତଣ୍ହାମୂଲକତ୍ତା ଚ ଜାତିଦୁକ୍ଖସ୍ସ। ଅଦୋସେନ ଜରାଦୁକ୍ଖଂ ନ ହୋତି, ତିକ୍ଖଦୋସସ୍ସ ଖିପ୍ପଂ ଜରାସମ୍ଭୱତୋ। ଅମୋହେନ ମରଣଦୁକ୍ଖଂ ନ ହୋତି, ସମ୍ମୋହମରଣଞ୍ହି ଦୁକ୍ଖଂ, ନ ଚେତଂ ଅମୂଳ୍ହସ୍ସ ହୋତି। ଅଲୋଭେନ ଚ ଗହଟ୍ଠାନଂ, ଅମୋହେନ ପବ୍ବଜିତାନଂ, ଅଦୋସେନ ପନ ସବ୍ବେସମ୍ପି ସୁଖସଂୱାସତା ହୋତି।

ୱିସେସତୋ ଚେତ୍ଥ ଅଲୋଭେନ ପେତ୍ତିୱିସୟେ ଉପପତ୍ତି ନ ହୋତି। ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ହି ସତ୍ତା ତଣ୍ହାୟ ପେତ୍ତିୱିସୟଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଣ୍ହାୟ ଚ ପଟିପକ୍ଖୋ ଅଲୋଭୋ। ଅଦୋସେନ ନିରୟେ ଉପପତ୍ତି ନ ହୋତି। ଦୋସେନ ହି ଚଣ୍ଡଜାତିତାୟ ଦୋସସଦିସଂ ନିରୟଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତି। ଦୋସସ୍ସ ଚ ପଟିପକ୍ଖୋ ଅଦୋସୋ। ଅମୋହେନ ତିରଚ୍ଛାନୟୋନିୟଂ ନିବ୍ବତ୍ତି ନ ହୋତି। ମୋହେନ ହି ନିଚ୍ଚସମ୍ମୂଳ୍ହଂ ତିରଚ୍ଛାନୟୋନିଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତି। ମୋହସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋ ଚ ଅମୋହୋ। ଏତେସୁ ଚ ଅଲୋଭୋ ରାଗୱସେନ ଉପଗମନସ୍ସ ଅଭାୱକରୋ, ଅଦୋସୋ ଦୋସୱସେନ ଅପଗମନସ୍ସ, ଅମୋହୋ ମୋହୱସେନ ଅମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱସ୍ସ।

ତୀହିପି ଚେତେହି ଯଥାପଟିପାଟିୟା ନେକ୍ଖମ୍ମସଞ୍ଞା ଅବ୍ୟାପାଦସଞ୍ଞା ଅୱିହିଂସାସଞ୍ଞାତି ଇମା ତିସ୍ସୋ। ଅସୁଭସଞ୍ଞା ଅପ୍ପମାଣସଞ୍ଞା

ଧାତୁସଞ୍ଞାତି ଇମା ଚ ତିସ୍ସୋ ସଞ୍ଞାଯୋ ହୋନ୍ତି। ଅଲୋଭେନ ପନ କାମସୁଖଲ୍ଲିକାନୁଯୋଗଅନ୍ତସ୍ସ, ଅଦୋସେନ ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗଅନ୍ତସ୍ସ ପରିୱଜ୍ଜନଂ ହୋତି; ଅମୋହେନ ମଜ୍ଝିମାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ପଟିପଜ୍ଜନଂ। ତଥା ଅଲୋଭେନ ଅଭିଜ୍ଝାକାଯଗନ୍ଥସ୍ସ ପଭେଦନଂ ହୋତି, ଅଦୋସେନ ବ୍ଯାପାଦକାଯଗନ୍ଥସ୍ସ, ଅମୋହେନ ସେସଗନ୍ଥଦ୍ୱଯସ୍ସ। ପୁରିମାନି ଚ ଦ୍ୱେ ସତିପଟ୍ଠାନାନି ପୁରିମାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଆନୁଭାୱେନ, ପଚ୍ଛିମାନି ପଚ୍ଛିମସ୍ସେୱ ଆନୁଭାୱେନ ଇଜ୍ଝନ୍ତି।

ଅଲୋଭୋ ଚେତ୍ଥ ଆରୋଗ୍ଯସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି; ଅଲୁଦ୍ଧୋ ହି ଲୋଭନୀଯମ୍ପି ଅସପ୍ପାଯଂ ନ ସେୱତି, ତେନ ଖୋ ଅରୋଗୋ ହୋତି। ଅଦୋସୋ ଯୋବ୍ବନସ୍ସ; ଅଦୁଟ୍ଠୋ ହି ୱଲିପଲିତାୱହେନ ଦୋସଗ୍ଗିନା ଅଡଯ୍ହମାନୋ ଦୀଘରତ୍ତଂ ଯୁୱା ହୋତି। ଅମୋହୋ ଦୀଘାଯୁକତାଯ; ଅମୂଳ୍ହୋ ହି ହିତାହିତଂ ଞତ୍ୱା ଅହିତଂ ପରିୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ହିତଞ୍ଚ ପଟିସେୱମାନୋ ଦୀଘାଯୁକୋ ହୋତି।

ଅଲୋଭୋ ଚେତ୍ଥ ଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ଅଲୁଦ୍ଧସ୍ସ ହି ଚାଗେନ ଭୋଗପଟିଲାଭୋ। ଅଦୋସୋ ମିତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିଯା, ମେତ୍ତାଯ ମିତ୍ତାନଂ ପଟିଲାଭତୋ ଚେୱ ଅପରିହାନତୋ ଚ। ଅମୋହୋ ଅତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିଯା , ଅମୂଳ୍ହୋ ହି ଅତ୍ତନୋ ହିତମେୱ କରୋନ୍ତୋ ଅତ୍ତାନଂ ସମ୍ପାଦେତି । ଅଲୋଭୋ ଚ ଦିବ୍ବୱିହାରସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ଅଦୋସୋ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରସ୍ସ, ଅମୋହୋ ଅରିଯୱିହାରସ୍ସ।

ଅଲୋଭେନ ଚେତ୍ଥ ସକପକ୍ଖେସୁ ସତ୍ତସଙ୍ଖାରେସୁ ନିବ୍ବୁତୋ ହୋତି, ତେସଂ ୱିନାସେନ ଅଭିସଙ୍ଗହେତୁକସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଭାୱା; ଅଦୋସେନ ପରପକ୍ଖେସୁ, ଅଦୁଟ୍ଠସ୍ସ ହି ୱେରୀସୁପି ୱେରିସଞ୍ଞାଯ ଅଭାୱତୋ; ଅମୋହେନ ଉଦାସୀନପକ୍ଖେସୁ, ଅମୂଳ୍ହସ୍ସ ସବ୍ବାଭିସଙ୍ଗତାଯ ଅଭାୱତୋ।

ଅଲୋଭେନ ଚ ଅନିଚ୍ଚଦସ୍ସନଂ ହୋତି; ଲୁଦ୍ଧୋ ହି ଉପଭୋଗାସାଯ ଅନିଚ୍ଚେପି ସଙ୍ଖାରେ ଅନିଚ୍ଚତୋ ନ ପସ୍ସତି। ଅଦୋସେନ ଦୁକ୍ଖଦସ୍ସନଂ; ଅଦୋସଜ୍ଝାସଯୋ ହି ପରିଚ୍ଚତ୍ତଆଘାତୱତ୍ଥୁପରିଗ୍ଗହୋ ସଙ୍ଖାରେଯେୱ ଦୁକ୍ଖତୋ ପସ୍ସତି। ଅମୋହେନ ଅନତ୍ତଦସ୍ସନଂ; ଅମୂଳ୍ହୋ ହି ଯାଥାୱଗହଣକୁସଲୋ ଅପରିଣାଯକଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଅପରିଣାଯକତୋ ବୁଜ୍ଝତି। ଯଥା ଚ ଏତେହି ଅନିଚ୍ଚଦସ୍ସନାଦୀନି ଏୱମେତେପି ଅନିଚ୍ଚଦସ୍ସନାଦୀହି ହୋନ୍ତି। ଅନିଚ୍ଚଦସ୍ସନେନ ହି ଅଲୋଭୋ ହୋତି, ଦୁକ୍ଖଦସ୍ସନେନ ଅଦୋସୋ, ଅନତ୍ତଦସ୍ସନେନ ଅମୋହୋ ହୋତି। କୋ ହି ନାମ 'ଅନିଚ୍ଚମିଦ'ନ୍ତି ସମ୍ମା ଞତ୍ୱା ତସ୍ସତ୍ଥାଯ ପିହଂ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ଯ, ସଙ୍ଖାରେ ୱା 'ଦୁକ୍ଖ'ନ୍ତି ଜାନନ୍ତୋ ଅପରମ୍ପି ଅଚ୍ଚନ୍ତତିଖିଣଂ କୋଧଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ଯ, ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତଞ୍ଚ ବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ପୁନ ସମ୍ମୋହମାପଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି?

କମ୍ମପଥରାସିୱଣ୍ଣନା

ନାଭିଜ୍ଝାଯତୀତି ଅନଭିଜ୍ଝା। କାଯିକଚେତସିକସୁଖଂ ଇଧଲୋକପରଲୋକହିତଂ ଗୁଣାନୁଭାୱପଟିଲଦ୍ଧଂ କିତ୍ତିସଦ୍ଦଞ୍ଚ ନ ବ୍ଯାପାଦେତୀତି ଅବ୍ଯାପାଦୋ। ସମ୍ମା ପସ୍ସତି, ସୋଭନା ୱା ଦିଟ୍ଠୀତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ଅଲୋଭାଦୀନଂଯେୱ ତାନି ନାମାନି। ହେଟ୍ଠା ପନେତେ ଧମ୍ମା ମୂଲୱସେନ ଗହିତା, ଇଧ କମ୍ମପଥୱସେନାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଲୋକପାଲଦୁକୱଣ୍ଣନା

ହିରୋତ୍ତପ୍ପାନିପି ହେଟ୍ଠା ବଲୱସେନ ଗହିତାନି, ଇଧ ଲୋକପାଲୱସେନ। ଲୋକଞ୍ହି ଇମେ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ପାଲଯନ୍ତି। ଯଥାହ –

''ଦ୍ୱେମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସୁକ୍କା ଧମ୍ମା ଲୋକଂ ପାଲେନ୍ତି। କତମେ ଦ୍ୱେ? ହିରୀ ଚ ଓତ୍ତପ୍ପଞ୍ଚ । ଇମେ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦ୍ୱେ ସୁକ୍କା ଧମ୍ମା ଲୋକଂ ପାଲେନ୍ତି । ସଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦ୍ୱେ ସୁକ୍କା ଧମ୍ମା ଲୋକଂ ନ ପାଲେଯ୍ଯୁଂ, ନଯିଧ ପଞ୍ଞାଯେଥ ମାତାତି ୱା, ମାତୁଚ୍ଛାତି ୱା, ମାତୁଲାନୀତି ୱା, ଆଚରିଯଭରିଯାତି ୱା, ଗରୂନଂ ଦାରାତି ୱା। ସମ୍ଭେଦଂ ଲୋକୋ ଅଗମିସ୍ସ ଯଥା ଅଜେଳକା କୁକ୍କୁଟସୂକରା ସୋଣସିଙ୍ଗାଲା। ଯସ୍ମା ଚ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଇମେ ଦ୍ୱେ ସୁକ୍କା ଧମ୍ମା ଲୋକଂ ପାଲେନ୍ତି, ତସ୍ମା ପଞ୍ଞାଯତି ମାତାତି ୱା ମାତୁଚ୍ଛାତି ୱା ମାତୁଲାନୀତି ୱା ଆଚରିଯଭରିଯାତି ୱା ଗରୂନଂ ଦାରାତି ୱା''ତି (ଅ। ନି। ୨।୯)।

ପସ୍ସଦ୍ଧାଦିଯୁଗଲୱଣ୍ଣନା

କାଯସ୍ସ ପସ୍ସମ୍ଭନଂ କାଯପସ୍ସଦ୍ଧି। ଚିତ୍ତସ୍ସ ପସ୍ସମ୍ଭନଂ ଚିତ୍ତପସ୍ସଦ୍ଧି। କାଯୋତି ଚେତ୍ଥ ୱେଦନାଦଯୋ ତଯୋ ଖନ୍ଧା। ଉଭୋପି ପନେତା ଏକତୋ କତ୍ୱା କାଯଚିତ୍ତଦରଥୱୂପସମଲକ୍ଖଣା କାଯଚିତ୍ତପସ୍ସଦ୍ଧିଯୋ, କାଯଚିତ୍ତଦରଥନିମ୍ମଦ୍ଦନରସା, କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଅପରିପ୍ଫନ୍ଦସୀତିଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, କାଯଚିତ୍ତପଦଟ୍ଠାନା। କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଅୱୂପସମକରଉଦ୍ଧଚ୍ଚାଦିକିଲେସପଟିପକ୍ଖଭୂତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

କାଯସ୍ସ ଲହୁଭାୱୋ କାଯଲହୁତା। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଲହୁଭାୱୋ ଚିତ୍ତଲହୁତା। ତା କାଯଚିତ୍ତଗରୁଭାୱୱୂପସମଲକ୍ଖଣା, କାଯଚିତ୍ତଗରୁଭାୱନିମ୍ମଦ୍ଦନରସା, କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଅଦନ୍ଧତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, କାଯଚିତ୍ତପଦଟ୍ଠାନା। କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଗରୁଭାୱକରଥିନମିଦ୍ଧାଦିକିଲେସପଟିପକ୍ଖଭୂତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

କାଯସ୍ସ ମୁଦୁଭାୱୋ କାଯମୁଦୁତା। ଚିତ୍ତସ୍ସ ମୁଦୁଭାୱୋ ଚିତ୍ତମୁଦୁତା। ତା କାଯଚିତ୍ତଥଦ୍ଧଭାୱୱୂପସମଲକ୍ଖଣା, କାଯଚିତ୍ତଥଦ୍ଧଭାୱନିମ୍ମଦ୍ଦନରସା, ଅପ୍ପଟିଘାତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, କାଯଚିତ୍ତପଦଟ୍ଠାନା। କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଥଦ୍ଧଭାୱକରଦିଟ୍ଠିମାନାଦିକିଲେସପଟିପକ୍ଖଭୂତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

କାଯସ୍ସ କମ୍ମଞ୍ଞଭାୱୋ କାଯକମ୍ମଞ୍ଞତା। ଚିତ୍ତସ୍ସ କମ୍ମଞ୍ଞଭାୱୋ ଚିତ୍ତକମ୍ମଞ୍ଞତା। ତା କାଯଚିତ୍ତଅକମ୍ମଞ୍ଞଭାୱୱୂପସମଲକ୍ଖଣା, କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଅକମ୍ମଞ୍ଞଭାୱନିମ୍ମଦ୍ଦନରସା, କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଆରମ୍ମଣକରଣସମ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, କାଯଚିତ୍ତପଦଟ୍ଠାନା। କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଅକମ୍ମଞ୍ଞଭାୱକରାୱସେସନୀୱରଣପଟିପକ୍ଖଭୂତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତା ପସାଦନୀଯୱତ୍ଥୂସୁ ପସାଦାୱହା, ହିତକିରିଯାସୁ ୱିନିଯୋଗକ୍ଖେମଭାୱାୱହା ସୁୱଣ୍ଣୱିସୁଦ୍ଧି ୱିଯାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

କାଯସ୍ସ ପାଗୁଞ୍ଞଭାୱୋ କାଯପାଗୁଞ୍ଞତା। ଚିତ୍ତସ୍ସ ପାଗୁଞ୍ଞଭାୱୋ ଚିତ୍ତପାଗୁଞ୍ଞତା। ତା କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଅଗେଲଞ୍ଞଭାୱଲକ୍ଖଣା, କାଯଚିତ୍ତଗେଲଞ୍ଞନିମ୍ମଦ୍ଦନରସା, ନିରାଦୀନୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, କାଯଚିତ୍ତପଦଟ୍ଠାନା। କାଯଚିତ୍ତଗେଲଞ୍ଞକରଅସ୍ସଦ୍ଧିଯାଦିକିଲେସପଟିପକ୍ଖଭୂତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

କାଯସ୍ସ ଉଜୁକଭାୱୋ କାଯୁଜୁକତା। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉଜୁକଭାୱୋ ଚିତ୍ତୁଜୁକତା। ତା କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଅଜ୍ଜୱଲକ୍ଖଣା, କାଯଚିତ୍ତକୁଟିଲଭାୱନିମ୍ମଦ୍ଦନରସା, ଅଜିମ୍ହତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, କାଯଚିତ୍ତପଦଟ୍ଠାନା। କାଯଚିତ୍ତାନଂ କୁଟିଲଭାୱକରମାଯାସାଠେଯ୍ୟାଦିକିଲେସପଟିପକ୍ଖଭୂତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ସରତୀତି ସତି। ସମ୍ପଜାନାତୀତି ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ; ସମନ୍ତତୋ ପକାରେହି ଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ସପ୍ପାଯସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞନ୍ତି ଇମେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପନସ୍ସ ୱସେନ ଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ଚ ତେସଂ ସତିନ୍ଦ୍ରିଯପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଇତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱେତଂ ଧମ୍ମଦ୍ୱଯଂ ପୁନ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଉପକାରୱସେନ ଗହିତଂ।

କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦଯୋ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେ ସମେତୀତି ସମଥୋ। ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ୱିୱିଧେହି ଆକାରେହି ଧମ୍ମେ ପସ୍ସତୀତି ୱିପସ୍ସନା। ପଞ୍ଞାୱେସା ଅତ୍ଥତୋ। ଇମେସମ୍ପି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାନେୱ। ଇଧ ପନେତେ ଯୁଗନଦ୍ଧୱସେନ ଗହିତା।

ସହଜାତଧମ୍ମେ ପଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ପଗ୍ଗାହୋ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସଙ୍ଖାତସ୍ସ ୱିକ୍ଖେପସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ନ ୱିକ୍ଖେପୋତି ଅୱିକ୍ଖେପୋ। ଏତେସମ୍ପି ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାନେୱ। ଇଧ ପନେତଂ ଦ୍ୱଯଂ ୱୀରିଯସମାଧିଯୋଜନତ୍ଥାଯ ଗହିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଯେୱାପନକୱଣ୍ଣନା

ଯେ ୱା ପନ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଅଞ୍ଞେପି ଅତ୍ଥି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା ଅରୂପିନୋ ଧମ୍ମା, ଇମେ ଧମ୍ମା କୁସଲାତି ‘ଫସ୍ସୋ ହୋତି…ପେ… ଅୱିକ୍ଖେପୋ ହୋତୀ’ତି ନ କେୱଲଂ ପଦପଟିପାଟିଯା ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠା ଇମେ ପରୋପଣ୍ଣାସଧମ୍ମା ଏୱ, ଅଥ ଖୋ ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ କାମାୱଚରଂ ତିହେତୁକଂ ସୋମନସ୍ସସହଗତଂ ପଠମଂ ଅସଙ୍ଖାରିକଂ ମହାଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଯେ ୱା ପନ ଅଞ୍ଞେପି ତେହିଯେୱ ଫସ୍ସାଦୀହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତମାନା ଅତ୍ଥି, ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଅନୁରୂପଂ ପଚ୍ଚଯଂ ପଟିଚ୍ଚ ସମୁପ୍ପନ୍ନା ରୂପାଭାୱେନ ଅରୂପିନୋ, ସଭାୱତୋ ଉପଲବ୍ଭମାନା ଧମ୍ମା ସବ୍ବେପି ଇମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା।

ଏତ୍ତାୱତା ଚିତ୍ତଙ୍ଗୱସେନ ପାଳିଇଯଂ ଆରୁଳ୍ହେ ପରୋପଣ୍ଣାସଧମ୍ମେ ଦୀପେତ୍ୱା ଯେୱାପନକୱସେନ ଅପରେପି ନୱ ଧମ୍ମେ ଧମ୍ମରାଜା ଦୀପେତି। ତେସୁ ତେସୁ ହି ସୁତ୍ତପଦେସୁ ‘ଛନ୍ଦୋ ଅଧିମୋକ୍ଖୋ ମନସିକାରୋ ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତତା କରୁଣା ମୁଦିତା କାଯଦୁଚ୍ଚରିତୱିରତି ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତୱିରତି ମିଚ୍ଛାଜୀୱୱିରତୀ’ତି ଇମେ ନୱ ଧମ୍ମା ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି। ଇମସ୍ମିଞ୍ଚାପି ମହାଚିତ୍ତେ କତ୍ତୁକମ୍ୟତାକୁସଲଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ଅତ୍ଥି, ଚିତ୍ତଙ୍ଗୱସେନ ପନ ପାଳିଇଯଂ ନ ଆରୁଳ୍ହୋ। ସୋ ଇଧ ଯେୱାପନକୱସେନ ଗହିତୋ।

ଅଧିମୋକ୍ଖୋ ଅତ୍ଥି, ମନସିକାରୋ ଅତ୍ଥି, ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତତା ଅତ୍ଥି। ମେତ୍ତାପୁବ୍ବଭାଗୋ ଅତ୍ଥି; ସୋ ଅଦୋସେ ଗହିତେ ଗହିତୋ ଏୱ ହୋତି।

କରୁଣାପୁବ୍ବଭାଗୋ ଅତ୍ଥି, ମୁଦିତାପୁବ୍ବଭାଗୋ ଅତ୍ଥି। ଉପେକ୍ଖାପୁବ୍ବଭାଗୋ ଅତ୍ଥି; ସୋ ପନ ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତତାଯ ଗହିତାଯ ଗହିତୋଵ ହୋତି। ସମ୍ମାଵାଚା ଅତ୍ଥି, ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ଅତ୍ଥି। ସମ୍ମାଆଜୀଵୋ ଅତ୍ଥି; ଚିତ୍ତଙ୍ଗଵସେନ ପନ ପାଠିଇଯଂ ନ ଆରୁଳ୍ହୋ। ସୋପି ଇଧ ଯେଵାପନକଵସେନ ଗହିତୋ।

ଇମେସୁ ପନ ନଵସୁ ଛନ୍ଦୋ ଅଧିମୋକ୍ଖୋ ମନସିକାରୋ ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତତାତି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋଵ ଏକକ୍ଖଣେ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ସେସା ନାନାକ୍ଖଣେ। ଯଦା ହି ଇମିନା ଚିତ୍ତେନ ମିଚ୍ଛାଵାଚଂ ପଜହତି, ଵିରତିଵସେନ ସମ୍ମାଵାଚଂ ପୂରେତି, ତଦା ଛନ୍ଦାଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋ, ସମ୍ମାଵାଚା ଚାତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଏକକ୍ଖଣେ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଯଦା ମିଚ୍ଛାକମ୍ମନ୍ତଂ ପଜହତି, ଵିରତିଵସେନ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତଂ ପୂରେତି…ପେ… ମିଚ୍ଛାଆଜୀଵଂ ପଜହତି, ଵିରତିଵସେନ ସମ୍ମାଆଜୀଵଂ ପୂରେତି…ପେ… ଯଦା କରୁଣାଯ ପରିକମ୍ମଂ କରୋତି…ପେ… ଯଦା ମୁଦିତାଯ ପରିକମ୍ମଂ କରୋତି, ତଦା ଛନ୍ଦାଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋ, ମୁଦିତାପୁବ୍ବଭାଗୋ ଚାତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଏକକ୍ଖଣେ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଇତୋ ପନ ମୁଞ୍ଚିତ୍ଵା, ଦାନଂ ଦେନ୍ତସ୍ସ ସୀଲଂ ପୂରେନ୍ତସ୍ସ ଯୋଗେ କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଚତ୍ତାରି ଅପଣ୍ଣକଙ୍ଗାନେଵ ଲବ୍ଭନ୍ତି।

ଏଵମେତେସୁ ନଵସୁ ଯେଵାପନକଧମ୍ମେସୁ 'ଛନ୍ଦୋ'ତି କତ୍ତୁକମ୍ୟତାଯେତଂ ଅଧିଵଚନଂ। ତସ୍ମା ସୋ କତ୍ତୁକମ୍ୟତାଲକ୍ଖଣୋ ଛନ୍ଦୋ, ଆରମ୍ମଣପରିଯେସନରସୋ, ଆରମ୍ମଣେନ ଅତ୍ଥିକତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ । ତଦେଵସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ । ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଗହଣେ ଚାଯଂ ଚେତସୋ ହତ୍ଥପ୍ପସାରଣଂ ଵିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅଧିମୁଚ୍ଚନଂ 'ଅଧିମୋକ୍ଖୋ'। ସୋ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣୋ, ଅସଂସପ୍ପନରସୋ, ନିଚ୍ଛଯପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ସନ୍ନିଟ୍ଠାତବ୍ବଧମ୍ମପଦଟ୍ଠାନୋ। ଆରମ୍ମଣେ ନିଚ୍ଚଲଭାଵେନ ଇନ୍ଦଖୀଲୋ ଵିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

କିରିଯା କାରୋ, ମନସ୍ମିଂ କାରୋ 'ମନସିକାରୋ'। ପୁରିମମନତୋ ଵିସଦିସଂ ମନଂ କରୋତୀତିପି ମନସିକାରୋ। ସ୍ଵାଯଂ ଆରମ୍ମଣପଟିପାଦକୋ ଵୀଥିପଟିପାଦକୋ ଜଵନପଟିପାଦକୋତି ତିପ୍ପକାରୋ। ତତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣପଟିପାଦକୋ ମନସ୍ମିଂ କାରୋତି ମନସିକାରୋ। ସୋ ସାରଣଲକ୍ଖଣୋ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଆରମ୍ମଣେ ସମ୍ପଯୋଜନରସୋ, ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖଭାଵପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିଯାପନ୍ନୋ। ଆରମ୍ମଣପଟିପାଦକତ୍ତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ସାରଥି ଵିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଵୀଥିପଟିପାଦକୋତି ପନ ପଞ୍ଚଦ୍ଵାରାଵଜ୍ଜନସ୍ସେତଂ ଅଧିଵଚନଂ। ଜଵନପଟିପାଦକୋତି ମନୋଦ୍ଵାରାଵଜ୍ଜନସ୍ସ। ନ ତେ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା।

ତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ମଜ୍ଝତ୍ତତା 'ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତତା'। ସା ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ସମଵାହିତଲକ୍ଖଣା, ଊନାଧିକନିଵାରଣରସା, ପକ୍ଖପାତୁପଚ୍ଛେଦନରସା ଵା; ମଜ୍ଝତ୍ତଭାଵପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନଵସେନ ସମପ୍ପଵତ୍ତାନଂ ଆଜାନେୟ୍ୟାନଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନସାରଥି ଵିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

'କରୁଣାମୁଦିତା' ବ୍ରହ୍ମଵିହାରନିଦ୍ଦେସେ ଆଵି ଭଵିସ୍ସନ୍ତି। କେଵଲଞ୍ହି ତା ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତା ରୂପାଵଚରା, ଇଧ କାମାଵଚରାତି ଅଯମେଵ ଵିସେସୋ।

କାଯଦୁଚ୍ଚରିତତୋ ଵିରତି 'କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଵିରତି'। ସେସପଦଦ୍ଵଯେପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ପନେତା ତିସ୍ସୋପି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିଵତ୍ଥୂନଂ ଅଵୀତିକ୍କମଲକ୍ଖଣା; ଅମଦ୍ଦନଲକ୍ଖଣାତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିଵତ୍ଥୁତୋ ସଙ୍କୋଚନରସା, ଅକିରିଯପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ସଦ୍ଧାହିରୋତ୍ତପ୍ପଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦିଗୁଣପଦଟ୍ଠାନା। ପାପକିରିଯତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଵିମୁଖୀଭାଵଭୂତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ଇତି ଫସ୍ସାଦୀନି ଛପ୍ପଞ୍ଞାସ ଯେଵାପନକଵସେନ ଵୁତ୍ତାନି ନଵାତି ସବ୍ବାନିପି ଇମସ୍ମିଂ ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସଵାରେ ପଞ୍ଚସଟ୍ଠି ଧମ୍ମପଦାନି ଭଵନ୍ତି। ତେସୁ ଏକକ୍ଖଣେ କଦାଚି ଏକସଟ୍ଠି ଭଵନ୍ତି, କଦାଚି ସମସଟ୍ଠି। ତାନି ହି ସମ୍ମାଵାଚାପୂରଣାଦିଵସେନ। ଉପ୍ପତ୍ତିଯଂ ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୁ ଏକସଟ୍ଠି ଭଵନ୍ତି। ତେହି ମୁତ୍ତେ ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ସମସଟ୍ଠି ଭଵନ୍ତି। ଠପେତ୍ଵା ପନ ଯେଵାପନକେ ପାଠିଇଯଂ ଯଥାରୁତଵସେନ ଗୟ୍ହମାନାନି ଛପ୍ପଞ୍ଞାସାଵ ହୋନ୍ତି। ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ପନେତ୍ଥ ଫସ୍ସପଞ୍ଚକଂ, ଵିତକ୍କୋ ଵିଚାରୋ ପୀତି ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା, ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ହିରିବଲଂ ଓତ୍ତପ୍ପବଲନ୍ତି ଦ୍ଵେ ବଲାନି, ଅଲୋଭୋ ଅଦୋସୋତି ଦ୍ଵେ ମୂଲାନି, କାଯପସ୍ସଦ୍ଧିଚିତ୍ତପସ୍ସଦ୍ଧିଆଦଯୋ ଦ୍ଵାଦସ ଧମ୍ମାତି ସମତିଂସ ଧମ୍ମା ହୋନ୍ତି।

ତେସୁ ସମତିଂସାଯ ଧମ୍ମେସୁ ଅଟ୍ଠାରସ ଧମ୍ମା ଅଵିଭତ୍ତିକା ହୋନ୍ତି, ଦ୍ଵାଦସ ସଵିଭତ୍ତିକା। କତମେ ଅଟ୍ଠାରସ? ଫସ୍ସୋ ସଞ୍ଞା ଚେତନା ଵିଚାରୋ ପୀତି ଜୀଵିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, କାଯପସ୍ସଦ୍ଧିଆଦଯୋ ଦ୍ଵାଦସ ଧମ୍ମାତି ଇମେ ଅଟ୍ଠାରସ ଅଵିଭତ୍ତିକା। ଵେଦନା ଚିତ୍ତଂ ଵିତକ୍କୋ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା, ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଵୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ହିରିବଲଂ ଓତ୍ତପ୍ପବଲଂ, ଅଲୋଭୋ ଅଦୋସୋତି ଇମେ ଦ୍ଵାଦସ ଧମ୍ମା ସଵିଭତ୍ତିକା। ତେସୁ ସତ୍ତ ଧମ୍ମା ଦ୍ଵୀସୁ ଠାନେସୁ ଵିଭତ୍ତା, ଏକୋ ତୀସୁ, ଦ୍ଵେ ଚତୂସୁ, ଏକୋ ଛସୁ, ଏକୋ ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୁ ଵିଭତ୍ତୋ।

କଥଂ? ଚିତ୍ତଂ ୱିତକ୍କୋ ସଦ୍ଧା ହିରୀ ଓତ୍ତପ୍ପଂ ଅଲୋଭୋ ଅଦୋସୋତି ଇମେ ସତ୍ତ ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ୱିଭତ୍ତା।

ଏତେସୁ ହି ଚିତ୍ତଂ ତାୱ ଫସ୍ସପଞ୍ଚକଂ ପତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପତ୍ୱା ମନିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି। ୱିତକ୍କୋ ଝାନଙ୍ଗାନି ପତ୍ୱା ୱିତକ୍କୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତୋ, ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ପତ୍ୱା ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋତି। ସଦ୍ଧା ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପତ୍ୱା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତା, ବଲାନି ପତ୍ୱା ସଦ୍ଧାବଲନ୍ତି। ହିରୀ ବଲାନି ପତ୍ୱା ହିରିବଲଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତା, ଲୋକପାଲଦୁକଂ ପତ୍ୱା ହିରୀତି। ଓତ୍ତପ୍ପେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଲୋଭୋ ମୂଲଂ ପତ୍ୱା ଅଲୋଭୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତୋ, କମ୍ମପଥଂ ପତ୍ୱା ଅନଭିଜ୍ଝାତି। ଅଦୋସୋ ମୂଲଂ ପତ୍ୱା ଅଦୋସୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତୋ, କମ୍ମପଥଂ ପତ୍ୱା ଅବ୍ଯାପାଦୋତି। ଇମେ ସତ୍ତ ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ୱିଭତ୍ତା।

ୱେଦନା ପନ ଫସ୍ସପଞ୍ଚକଂ ପତ୍ୱା ୱେଦନା ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତା, ଝାନଙ୍ଗାନି ପତ୍ୱା ସୁଖନ୍ତି, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପତ୍ୱା ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି। ଏୱଂ ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ତୀସୁ ଠାନେସୁ ୱିଭତ୍ତୋ।

ୱୀରିଯଂ ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପତ୍ୱା ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ, ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ପତ୍ୱା ସମ୍ମାୱାଯାମୋତି, ବଲାନି ପତ୍ୱା ୱୀରିଯବଲନ୍ତି, ପିଟ୍ଠିଦୁକଂ ପତ୍ୱା ପଗ୍ଗାହୋତି। ସତିପି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପତ୍ୱା ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତା, ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ପତ୍ୱା ସମ୍ମାସତୀତି, ବଲାନି ପତ୍ୱା ସତିବଲନ୍ତି, ପିଟ୍ଠିଦୁକଂ ପତ୍ୱା ସତି ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତା। ଏୱଂ ଇମେ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ୱିଭତ୍ତା।

ସମାଧି ପନ ଝାନଙ୍ଗାନି ପତ୍ୱା ଚିତ୍ତସ୍ସେକଗ୍ଗତା ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତୋ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପତ୍ୱା ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି, ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ପତ୍ୱା ସମ୍ମାସମାଧୀତି। ବଲାନି ପତ୍ୱା ସମାଧିବଲନ୍ତି, ପିଟ୍ଠିଦୁକଂ ପତ୍ୱା ସମଥୋ ଅୱିକ୍ଖେପୋତି। ଏୱମଯଂ ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ଛସୁ ଠାନେସୁ ୱିଭତ୍ତୋ।

ପଞ୍ଞା ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପତ୍ୱା ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତା, ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ପତ୍ୱା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି, ବଲାନି ପତ୍ୱା ପଞ୍ଞାବଲନ୍ତି, ମୂଲାନି ପତ୍ୱା ଅମୋହୋତି, କମ୍ମପଥଂ ପତ୍ୱା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି, ପିଟ୍ଠିଦୁକଂ ପତ୍ୱା ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ୱିପସ୍ସନାତି। ଏୱଂ ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୁ ୱିଭତ୍ତୋ।

ସଚେ ପନ କୋଚି ୱଦେଯ୍ଯ – 'ଏତ୍ଥ ଅପୁବ୍ବଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ହେଟ୍ଠା ଗହିତମେୱ ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଠାନେ ପଦଂ ପୂରିତଂ, ଅନନୁସନ୍ଧିକା କଥା ଉପ୍ପଟିପାଟିଯା ଚୋରେହି ଆଭତଭଣ୍ଡସଦିସା, ଗୋଯୂଥେନ ଗତମଗ୍ଗେ ଆଲୁଲିତତିଣସଦିସା ଅଜାନିତ୍ୱା କଥିତା'ତି, ସୋ 'ମାହେୱ'ନ୍ତି ପଟିସେଧେତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବୋ – 'ବୁଦ୍ଧାନଂ ଦେସନା ଅନନୁସନ୍ଧିକା ନାମ ନତ୍ଥି, ସାନୁସନ୍ଧିକା ୱ ହୋତି। ଅଜାନିତ୍ୱା କଥିତାପି ନତ୍ଥି, ସବ୍ବା ଜାନିତ୍ୱା କଥିତାଯେୱ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ହି ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ କିଚ୍ଚଂ ଜାନାତି, ତଂ ଞତ୍ୱା କିଚ୍ଚୱସେନ ୱିଭତ୍ତିଂ ଆରୋପେନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠାରସ ଧମ୍ମା ଏକେକକିଚ୍ଚାତି ଞତ୍ୱା ଏକେକସ୍ମିଂ ଠାନେ ୱିଭତ୍ତିଂ ଆରୋପେସି। ସତ୍ତ ଧମ୍ମା ଦ୍ୱେଦ୍ୱେକିଚ୍ଚାତି ଞତ୍ୱା ଦ୍ୱୀସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ୱିଭତ୍ତିଂ ଆରୋପେସି। ୱେଦନା ତିକିଚ୍ଚାତି ଞତ୍ୱା ତୀସୁ ଠାନେସୁ ୱିଭତ୍ତିଂ ଆରୋପେସି। ୱୀରିଯସତୀନଂ ଚତ୍ତାରି ଚତ୍ତାରି କିଚ୍ଚାନୀତି ଞତ୍ୱା ଚତୂସୁ ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ୱିଭତ୍ତିଂ ଆରୋପେସି। ସମାଧି ଛକିଚ୍ଚୋତି ଞତ୍ୱା ଛସୁ ଠାନେସୁ ୱିଭତ୍ତିଂ ଆରୋପେସି। ପଞ୍ଞା ସତ୍ତକିଚ୍ଚାତି ଞତ୍ୱା ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୁ ୱିଭତ୍ତିଂ ଆରୋପେସି'।

ତତ୍ରିଦଂ ଓପମ୍ମଂ – ଏକୋ କିର ପଣ୍ଡିତୋ ରାଜା ରହୋଗତୋ ଚିନ୍ତେସି – 'ଇମଂ ରାଜକୁଲସନ୍ତକଂ ନ ଯଥା ୱା ତଥା ୱା ଖାଦିତବ୍ବଂ, ସିପ୍ପାନୁଚ୍ଛୱିକଂ ୱେତନଂ ୱଡ୍ଢେସ୍ସାମୀ'ତି। ସୋ ସବ୍ବେ ସିପ୍ପିକେ ସନ୍ନିପାତାପେତ୍ୱା 'ଏକେକସିପ୍ପଜାନନକେ ପକ୍କୋସଥା'ତି ଆହ। ଏୱଂ ପକ୍କୋସିଯମାନା ଅଟ୍ଠାରସ ଜନା ଉଟ୍ଠହିଂସୁ। ତେସଂ ଏକେକଂ ପଟିୱୀସଂ ଦାପେତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେସି। 'ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ସିପ୍ପାନି ଜାନନ୍ତା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୂ'ତି ୱୁତ୍ତେ ପନ ସତ୍ତ ଜନା ଆଗମଂସୁ। ତେସଂ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ପଟିୱୀସେ ଦାପେସି। 'ତୀଣି ସିପ୍ପାନି ଜାନନ୍ତା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୂ'ତି ୱୁତ୍ତେ ଏକୋୱ ଆଗଚ୍ଛି। ତସ୍ସ ତଯୋ ପଟିୱୀସେ ଦାପେସି। 'ଚତ୍ତାରି ସିପ୍ପାନି ଜାନନ୍ତା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୂ'ତି ୱୁତ୍ତେ ଦ୍ୱେ ଜନା ଆଗମଂସୁ। ତେସଂ ଚତ୍ତାରି ଚତ୍ତାରି ପଟିୱୀସେ ଦାପେସି। 'ପଞ୍ଚ ସିପ୍ପାନି ଜାନନ୍ତା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୂ'ତି ୱୁତ୍ତେ ଏକୋପି ନାଗଚ୍ଛି । 'ଛ ସିପ୍ପାନି ଜାନନ୍ତା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୂ'ତି ୱୁତ୍ତେ ଏକୋୱ ଆଗଚ୍ଛି। ତସ୍ସ ଛ ପଟିୱୀସେ ଦାପେସି। 'ସତ୍ତ ସିପ୍ପାନି ଜାନନ୍ତା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୂ'ତି ୱୁତ୍ତେ ଏକୋୱ ଆଗଚ୍ଛି। ତସ୍ସ ସତ୍ତ ପଟିୱୀସେ ଦାପେସି।

ତତ୍ଥ ପଣ୍ଡିତୋ ରାଜା ୱିଯ ଅନୁତ୍ତରୋ ଧମ୍ମରାଜା। ସିପ୍ପଜାନନକା ୱିଯ ଚିତ୍ତଚିତ୍ତଙ୍ଗୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନା ଧମ୍ମା। ସିପ୍ପାନୁଚ୍ଛୱିକୱେତନୱଡ୍ଢନଂ ୱିଯ କିଚ୍ଚୱସେନ ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ୱିଭତ୍ତିଆରୋପନଂ।

ସବ୍ବେପି ପନେତେ ଧମ୍ମା ଫସ୍ସପଞ୍ଚକୱସେନ ଝାନଙ୍ଗୱସେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନ ମଗ୍ଗୱସେନ ବଲୱସେନ ମୂଲୱସେନ କମ୍ମପଥୱସେନ ଲୋକପାଲୱସେନ ପସ୍ସଦ୍ଧିୱସେନ ଲହୁତାୱସେନ ମୁଦୁତାୱସେନ କମ୍ମଞ୍ଞତାୱସେନ ପାଗୁଞ୍ଞତାୱସେନ ଉଜୁକତାୱସେନ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞୱସେନ ସମଥୱିପସ୍ସନାୱସେନ ପଗ୍ଗାହାୱିକ୍ଖେପୱସେନାତି ସତ୍ତରସ ରାସଯୋ ହୋନ୍ତୀତି।

ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସୱାରକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

କାମାୱଚରକୁସଲଂ ନିଦ୍ଦେସୱାରକଥା

୨। ଇଦାନି ତାନେୱ ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସୱାରେ ପାଠଇଆରୁଳ୍ହାନି ଛପ୍ପଞ୍ଞାସ ପଦାନି ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ 'କତମୋ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଫସ୍ସୋ ହୋତୀ'ତିଆଦିନା ନଯେନ ନିଦ୍ଦେସୱାରୋ ଆରଦ୍ଧୋ।

ତତ୍ଥ ପୁଚ୍ଛାଯ ତାୱ ଅଯମତ୍ଥୋ – ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ସୋମନସ୍ସସହଗତଂ ତିହେତୁକଂ ଅସଙ୍ଖାରିକଂ ମହାଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଫସ୍ସୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତୋ, କତମୋ ସୋ ଫସ୍ସୋତି ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବପୁଚ୍ଛାସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଯୋ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଫସ୍ସୋତି ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଯୋ ଫୁସନକୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଫସ୍ସୋ, ସୋ ଫସ୍ସୋତି। ଇଦଂ ଫସ୍ସସ୍ସ ସଭାୱଦୀପନତୋ ସଭାୱପଦଂ ନାମ। ଫୁସନାତି ଫୁସନାକାରୋ। ସମ୍ଫୁସନାତି ଫୁସନାକାରୋୱ ଉପସଗ୍ଗେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ। ସମ୍ଫୁସିତତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ଫୁସିତଭାୱୋ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଯୋଜନା – ଯୋ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଫୁସନକୱସେନ ଫସ୍ସୋ, ଯା ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଫୁସନା, ଯା ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ସମ୍ଫୁସନା, ଯଂ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ସମ୍ଫୁସିତତ୍ତଂ; ଅଥ ୱା, ଯୋ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଫୁସନୱସେନ ଫସ୍ସୋ, ଅଞ୍ଞେନାପି ପରିଯାଯେନ ଫୁସନା ସମ୍ଫୁସନା ସମ୍ଫୁସିତତ୍ତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଅଯଂ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଫସ୍ସୋ ହୋତୀତି। ୱେଦନାଦୀନମ୍ପି ନିଦ୍ଦେସେସୁ ଇମିନାୱ ନଯେନ ପଦଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ସବ୍ବସାଧାରଣୋ ୱିଭତ୍ତିୱିନିଚ୍ଛଯୋ। ଯାନିମାନି ଭଗୱତା ପଠମଂ କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ମହାଚିତ୍ତଂ ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ଅତିରେକପଣ୍ଣାସପଦାନି ମାତିକାୱସେନ ଠପେତ୍ୱା ପୁନ ଏକେକପଦଂ ଗହେତ୍ୱା ୱିଭତ୍ତିଂ ଆରୋପିତାନି, ତାନି ୱିଭତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତାନି ତୀହି କାରଣେହି ୱିଭତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି; ନାନା ହୋନ୍ତାନି ଚତୂହି କାରଣେହି ନାନା ଭୱନ୍ତି। ଅପରଦୀପନା ପନେତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ଠାନାନି ଗଚ୍ଛତି। କଥଂ? ଏତାନିହି ବ୍ୟଞ୍ଜନୱସେନ ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ଅତ୍ଥୱସେନାତି ଇମେହି ତୀହି କାରଣେହି ୱିଭତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତତ୍ଥ କୋଧୋ କୁଜ୍ଝନା କୁଜ୍ଝିତତ୍ତଂ, ଦୋସୋ ଦୁସ୍ସନା ଦୁସ୍ସିତତ୍ତନ୍ତି ଏୱଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନୱସେନ ୱିଭତ୍ତିଗମନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ହି ଏକୋୱ କୋଧୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନୱସେନ ଏୱଂ ୱିଭତ୍ତିଂ ଗତୋ। ଚାରୋ ୱିଚାରୋ ଅନୁୱିଚାରୋ ଉପୱିଚାରୋତି ଏୱଂ ପନ ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ୱିଭତ୍ତିଗମନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପଣ୍ଡିଚ୍ଚଂ କୋସଲ୍ଲଂ ନେପୁଞ୍ଞଂ ୱେଭବ୍ୟା ଚିନ୍ତା ଉପପରିକ୍ଖାତି ଏୱଂ ଅତ୍ଥୱସେନ ୱିଭତ୍ତିଗମନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେସୁ ଫସ୍ସପଦନିଦ୍ଦେସେ ତାୱ ଇମା ତିସ୍ସୋପି ୱିଭତ୍ତିଯୋ ଲବ୍ଭନ୍ତି। 'ଫସ୍ସୋ ଫୁସନା'ତି ହି ବ୍ୟଞ୍ଜନୱସେନ ୱିଭତ୍ତିଗମନଂ ହୋତି। 'ସମ୍ଫୁସନା'ତି ଉପସଗ୍ଗୱସେନ। 'ସମ୍ଫୁସିତତ୍ତ'ନ୍ତି ଅତ୍ଥୱସେନ। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବପଦନିଦ୍ଦେସେସୁ ୱିଭତ୍ତିଗମନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ନାନା ହୋନ୍ତାନିପି ପନ ନାମନାନତ୍ତେନ ଲକ୍ଖଣନାନତ୍ତେନ କିଚ୍ଚନାନତ୍ତେନ ପଟିକ୍ଖେପନାନତ୍ତେନାତି ଇମେହି ଚତୂହି କାରଣେହି ନାନା ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ କତମୋ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ବ୍ୟାପାଦୋ ହୋତି? ଯୋ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଦୋସୋ ଦୁସ୍ସନାତି (ଧ। ସ। ୪୧୯) ଏତ୍ଥ ବ୍ୟାପାଦୋତି ୱା, ଦୋସୋତି ୱା, ଦ୍ୱେପି ଏତେ କୋଧୋ ଏୱ, ନାମେନ ନାନତ୍ତଂ ଗତାତି। ଏୱଂ 'ନାମନାନତ୍ତେନ' ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ରାସଟ୍ଠେନ ଚ ପଞ୍ଚପି ଖନ୍ଧା ଏକୋୱ ଖନ୍ଧୋ ହୋତି। ଏତ୍ଥ ପନ ରୂପଂ ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ, ୱେଦନା ୱେଦଯିତଲକ୍ଖଣା, ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଜାନନଲକ୍ଖଣା, ଚେତନା ଚେତଯିତଲକ୍ଖଣା, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଜାନନଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଇମିନା ଲକ୍ଖଣନାନତ୍ତେନ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ହୋନ୍ତି। ଏୱଂ 'ଲକ୍ଖଣନାନତ୍ତେନ' ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନା – "ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ପାପକାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦାଯ…ପେ… ଚିତ୍ତଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହାତି ପଦହତୀ"ତି (ୱିଭ। ୩୯୦; ଦୀ। ନି। ୨।୪୦୨) ଏକମେୱ ୱୀରିଯଂ କିଚ୍ଚନାନତ୍ତେନ ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ଆଗତଂ। ଏୱଂ 'କିଚ୍ଚନାନତ୍ତେନ' ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଚତ୍ତାରୋ ଅସଦ୍ଧମ୍ମା – କୋଧଗରୁତା ନ ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତା, ମକ୍ଖଗରୁତା ନ ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତା, ଲାଭଗରୁତା ନ ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତା, ସକ୍କାରଗରୁତା ନ ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତାତି, ଏୱମାଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୪।୪୪) ପନ 'ପଟିକ୍ଖେପନାନତ୍ତେନ' ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଇମାନି ପନ ଚତ୍ତାରି ନାନତ୍ତାନି ନ ଫସ୍ସେଯେୱ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ସବ୍ବେସୁପି ଫସ୍ସପଞ୍ଚକାଦୀସୁ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଫସ୍ସସ୍ସ ହି ଫସ୍ସୋତି ନାମଂ…ପେ… ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତନ୍ତି। ଫସ୍ସୋ ଚ ଫୁସନଲକ୍ଖଣୋ, ୱେଦନା ୱେଦଯିତଲକ୍ଖଣା, ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଜାନନଲକ୍ଖଣା, ଚେତନା ଚେତଯିତଲକ୍ଖଣା, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଜାନନଲକ୍ଖଣଂ। ତଥା ଫସ୍ସୋ ଫୁସନକିଚ୍ଚୋ, ୱେଦନା ଅନୁଭୱନକିଚ୍ଚା, ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଜାନନକିଚ୍ଚା, ଚେତନା ଚେତଯିତକିଚ୍ଚା, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଜାନନକିଚ୍ଚନ୍ତି। ଏୱଂ କିଚ୍ଚନାନତ୍ତେନ ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ପଟିକ୍ଖେପନାନଞ୍ଚ ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକେ ନତ୍ଥି। ଅଲୋଭାଦିନିଦ୍ଦେସେ ପନ ଅଲୋଭୋ ଅଲୁବ୍ଭନା ଅଲୁବ୍ଭିତତ୍ତନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ଲବ୍ଭତୀତି ଏୱଂ ପଟିକ୍ଖେପନାନଭେନ ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ସବ୍ବପଦନିଦ୍ଦେସେସୁ ଲବ୍ଭମାନୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅପରଦୀପନା ପନ ପଦତ୍ଥୁତି ୱା ହୋତି ଦଳ୍ହୀକମ୍ମଂ ୱାତି ଏୱଂ ଦ୍ୱେ ଠାନାନି ଗଚ୍ଛତି। ଯଟ୍ଠିକୋଟିଯା ଉପ୍ପୀଳେନ୍ତେନ ୱିଯ ହି ସକିମେୱ ଫସ୍ସୋତି ୱୁତ୍ତେ ଏତଂ ପଦଂ ଫୁଲ୍ଲିତମଣ୍ଡିତୱିଭୂସିତଂ ନାମ ନ ହୋତି। ପୁନପ୍ପୁନଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନୱସେନ ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ଅତ୍ଥୱସେନ 'ଫସ୍ସୋ ଫୁସନା ସମ୍ଫୁସନା ସମ୍ଫୁସିତତ୍ତ'ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ଫୁଲ୍ଲିତମଣ୍ଡିତୱିଭୂସିତଂ ନାମ ହୋତି। ଯଥା ହି ଦହରକୁମାରଂ ନ୍ହାପେତ୍ୱା, ମନୋରମଂ ୱତ୍ଥଂ ପରିଦହାପେତ୍ୱା ପୁପ୍ଫାନି ପିଳନ୍ଧାପେତ୍ୱା ଅକ୍ଖୀନି ଅଞ୍ଜେତ୍ୱା ଅଥସ୍ସ ନଲାଟେ ଏକମେୱ ମନୋସିଲାବିନ୍ଦୁଂ କରେଯ୍ୟୁଂ, ତସ୍ସ ନ ଏତ୍ତାୱତା ଚିତ୍ତତିଲକୋ ନାମ ହୋତି। ନାନାୱଣ୍ଣେହି ପନ ପରିୱାରେତ୍ୱା ବିନ୍ଦୂସୁ କତେସୁ ଚିତ୍ତତିଲକୋ ନାମ ହୋତି। ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଯଂ 'ପଦତ୍ଥୁତି' ନାମ।

ବ୍ୟଞ୍ଜନୱସେନ ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ଅତ୍ଥୱସେନ ଚ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଭଣନମେୱ ଦଳ୍ହୀକମ୍ମଂ ନାମ। ଯଥା ହି 'ଆୱୁସୋ'ତି ୱା 'ଭନ୍ତେ'ତି ୱା 'ଯକ୍ଖୋ'ତି ୱା 'ସପ୍ପୋ'ତି ୱା ୱୁତ୍ତେ ଦଳ୍ହୀକମ୍ମଂ ନାମ ନ ହୋତି। 'ଆୱୁସୋ ଆୱୁସୋ''ଭନ୍ତେ ଭନ୍ତେ''ଯକ୍ଖୋ ଯକ୍ଖୋ''ସପ୍ପୋ ସପ୍ପୋ'ତି ୱୁତ୍ତେ ପନ ଦଳ୍ହୀକମ୍ମଂ ନାମ ହୋତି। ଏୱମେୱ ସକିଦେୱ ଯଟ୍ଠିକୋଟିଯା ଉପ୍ପୀଳେନ୍ତେନ ୱିଯ 'ଫସ୍ସୋ'ତି ୱୁତ୍ତେ ପଦଂ ଦଳ୍ହୀକମ୍ମଂ ନାମ ନ ହୋତି। ପୁନପ୍ପୁନଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନୱସେନ ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ଅତ୍ଥୱସେନ 'ଫସ୍ସୋ ଫୁସନା ସମ୍ଫୁସନା ସମ୍ଫୁସିତତ୍ତ'ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେଯେୱ 'ଦଳ୍ହୀକମ୍ମଂ' ନାମ ହୋତୀତି। ଏୱଂ ଅପରଦୀପନା ଦ୍ୱେ ଠାନାନି ଗଚ୍ଛତି। ଏତସ୍ସାପି ୱସେନ ଲବ୍ଭମାନକପଦନିଦ୍ଦେସେସୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅଯଂ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଫସ୍ସୋ ହୋତୀତି ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ପଠମଂ କାମାୱଚରଂ ମହାକୁସଲଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଅଯଂ ଫସ୍ସୋ ନାମ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ତାୱ ଫସ୍ସପଦନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ୱଣ୍ଣନା। ଇତୋ ପରେସୁ ପନ ୱେଦନାଦୀନଂ ପଦାନଂ ନିଦ୍ଦେସେସୁ ୱିସେସମତ୍ତମେୱ ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ। ସେସଂ ଇଧ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୩।ଯଂ ତସ୍ମିଂ ସମଯେତି ଏତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି କତମା ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ୱେଦନା ହୋତୀତି ଆରଦ୍ଧଂ, 'ସାତପଦୱସେନ ପନ 'ଯ'ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଜ୍ଜାମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁସମ୍ଫସ୍ସଜନ୍ତି ଏତ୍ଥ 'ତଜ୍ଜା' ୱୁଚ୍ଚତି ତସ୍ସ ସାତସୁଖସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକା ସାରୁପ୍ପା। ଅନୁଚ୍ଛୱିକତ୍ତୋପି ହି ଅଯଂ 'ତଜ୍ଜା'-ସଦ୍ଦୋ ହୋତି। ଯଥାହ – ''ତଜ୍ଜଂ ତସ୍ସାରୁପ୍ପଂ କଥଂ ମନ୍ତେତୀ''ତି (ମ। ନି। ୩।୨୪୬)। ତେହି ୱା ରୂପାଦୀହି ଆରମ୍ମଣେହି ଇମସ୍ସ ଚ ସୁଖସ୍ସ ପଚ୍ଚଯେହି ଜାତାତିପି ତଜ୍ଜା। ମନୋୱିଞ୍ଞାଣମେୱ ନିସ୍ସତ୍ତଟ୍ଠେନ ଧାତୂତି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ। ସମ୍ଫସ୍ସତୋ ଜାତଂ, ସମ୍ଫସ୍ସେ ୱା ଜାତନ୍ତି ସମ୍ଫସ୍ସଜଂ। ଚିତ୍ତନିସ୍ସିତତ୍ତା ଚେତସିକଂ। ମଧୁରଟ୍ଠେନ ସାତଂ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଂ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ଅତ୍ଥେନ ତଜ୍ଜାଯ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ସମ୍ଫସ୍ସଜଂ ଚେତସିକଂ ସାତଂ, ଅଯଂ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ୱେଦନା ହୋତୀତି। ଏୱଂ ସବ୍ବପଦେହି ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଇଦାନି ଚେତସିକଂ ସୁଖନ୍ତିଆଦୀସୁ ଚେତସିକପଦେନ କାଯିକସୁଖଂ ପଟିକ୍ଖିପତି, ସୁଖପଦେନ ଚେତସିକଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ଚେତୋସମ୍ଫସ୍ସଜନ୍ତି ଚିତ୍ତସମ୍ଫସ୍ସେ ଜାତଂ। ସାତଂ ସୁଖଂ ୱେଦଯିତନ୍ତି ସାତଂ ୱେଦଯିତଂ, ନ ଅସାତଂ ୱେଦଯିତଂ; ସୁଖଂ ୱେଦଯିତଂ, ନ ଦୁକ୍ଖଂ ୱେଦଯିତଂ। ପରତୋ ତୀଣି ପଦାନି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ସାତା ୱେଦନା, ନ ଅସାତା; ସୁଖା ୱେଦନା, ନ ଦୁକ୍ଖାତି। ଅଯମେୱ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ।

୪। ସଞ୍ଞାନିଦ୍ଦେସେ ତଜ୍ଜାମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁସମ୍ଫସ୍ସଜାତି ତସ୍ସାକୁସଲସଞ୍ଞାଯ ଅନୁଚ୍ଛୱିକାଯ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ସମ୍ଫସ୍ସମ୍ହି ଜାତା। ସଞ୍ଜାତି ସଭାୱନାମଂ। ସଞ୍ଜାନନାତି ସଞ୍ଜାନନାକାରୋ। ସଞ୍ଜାନିତତ୍ତନ୍ତି ସଞ୍ଜାନିତଭାୱୋ।

୫।ଚେତନାନିଦ୍ଦେସେପି ଇମିନାୱ ନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଚିତ୍ତନିଦ୍ଦେସେ ଚିତ୍ତୱିଚିତ୍ତତାଯ ଚିତ୍ତଂ। ଆରମ୍ମଣଂ ମିନମାନଂ ଜାନାତୀତି ମନୋ। ମାନସନ୍ତି ମନୋ ଏୱ। ''ଅନ୍ତଲିକ୍ଖଚରୋ ପାସୋ ଯ୍ୱାଯଂ ଚରତି ମାନସୋ''ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୫୧; ମହାୱ। ୩୩) ହି ଏତ୍ଥ ପନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକଧମ୍ମୋ 'ମାନସୋ'ତି ୱୁତ୍ତୋ।

''କଥଞ୍ହି ଭଗୱା ତୁଯ୍ହଂ, ସାୱକୋ ସାସନେ ରତୋ;

ଅପ୍ପତ୍ତମାନସୋ ସେକ୍ଖୋ, କାଲଂ କଯିରା ଜନେ ସୁତା''ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୧୫୯);

ଏତ୍ଥ ଅରହତ୍ତଂ 'ମାନସ'ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପନ 'ମନୋଵ' ମାନସଂ। ବ୍ୟଞ୍ଜନଵସେନ ହେତଂ ପଦଂ ଵଡ୍ଢିତଂ।

ହଦଯନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ। ''ଚିତ୍ତଂ ଵା ତେ ଖିପିସ୍ସାମି, ହଦଯଂ ଵା ତେ ଫାଲେସ୍ସାମୀ''ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୧।୨୩୭; ସୁ॰ ନି॰ ଆଳଵକସୁତ୍ତ) ଏତ୍ଥ ଉରୋ ହଦଯନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ''ହଦଯା ହଦଯଂ ମଞ୍ଞେ ଅଞ୍ଞାଯ ତଚ୍ଛତୀ''ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୬୩) ଏତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ। ''ଵକ୍କଂ ହଦଯ''ନ୍ତି (ଦୀ॰ ନି॰ ୨।୩୭୭; ମ॰ ନି॰ ୧।୧୧୦) ଏତ୍ଥ ହଦଯଵତ୍ଥୁ। ଇଧ ପନ ଚିତ୍ତମେଵ ଅବ୍ଭନ୍ତରଟ୍ଠେନ 'ହଦଯ'ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତମେଵ ପରିସୁଦ୍ଧଟ୍ଠେନ ପଣ୍ଡରଂ। ଭଵଙ୍ଗଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ଵୁତ୍ତଂ। ଯଥାହ – ''ପଭସ୍ସରମିଦଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଚିତ୍ତଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଆଗନ୍ତୁକେହି ଉପକ୍କିଲେସେହି ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠ''ନ୍ତି (ଅ॰ ନି॰ ୧।୪୯)। ତତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତା ପନ ଅକୁସଲମ୍ପି, ଗଙ୍ଗାଯ ନିକ୍ଖନ୍ତା ନଦୀ ଗଙ୍ଗା ଵିଯ, ଗୋଧାଵରିତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତା ଗୋଧାଵରୀ ଵିଯ ଚ, ପଣ୍ଡରନ୍ତ୍ଵେଵ ଵୁତ୍ତଂ।

ମନୋ ମନାଯତନନ୍ତି ଇଧ ପନ ମନୋଗ୍ଗହଣଂ ମନସ୍ସେଵ ଆଯତନଭାଵଦୀପନତ୍ଥଂ। ତେନେତଂ ଦୀପେତି – 'ନଯିଦଂ ଦେଵାଯତନଂ ଵିଯ ମନସ୍ସ ଆଯତନତ୍ତା ମନାଯତନଂ, ଅଥ ଖୋ ମନୋ ଏଵ ଆଯତନଂ ମନାଯତନ'ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ନିଵାସଠାନଟ୍ଠେନ ଆକରଟ୍ଠେନ ସମୋସରଣଠାନଟ୍ଠେନ ସଞ୍ଜାତିଦେସଟ୍ଠେନ କାରଣଟ୍ଠେନ ଚ ଆଯତନଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ତଥା ହି ଲୋକେ 'ଇସ୍ସରାଯତନଂ ଵାସୁଦେଵାଯତନ'ନ୍ତିଆଦୀସୁ ନିଵାସଟ୍ଠାନଂ ଆଯତନନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। 'ସୁଵଣ୍ଣାଯତନଂ ରଜତାଯତନ'ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଆକରୋ। ସାସନେ ପନ ''ମନୋରମେ ଆଯତନେ ସେଵନ୍ତି ନଂ ଵିହଙ୍ଗମା''ତିଆଦୀସୁ (ଅ॰ ନି॰ ୫।୩୮) ସମୋସରଣଟ୍ଠାନଂ। ''ଦକ୍ଖିଣାପଥୋ ଗୁନ୍ନଂ ଆଯତନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ସଞ୍ଜାତିଦେସୋ। ''ତତ୍ର ତତ୍ରେଵ ସକ୍ଖିଭବ୍ବତଂ ପାପୁଣାତି ସତି ସତିଆଯତନେ''ତିଆଦୀସୁ (ମ॰ ନି॰ ୩।୧୫୮) କାରଣଂ। ଇଧ ପନ ସଞ୍ଜାତିଦେସଟ୍ଠେନ ସମୋସରଣଠାନଟ୍ଠେନ କାରଣଟ୍ଠେନାତି ତିଧାପି ଵଟ୍ଟତି।

ଫସ୍ସାଦଯୋ ହି ଧମ୍ମା ଏତ୍ଥ ସଞ୍ଜାଯନ୍ତୀତି ସଞ୍ଜାତିଦେସଟ୍ଠେନପି ଏତଂ ଆଯତନଂ। ବହିଦ୍ଧା ରୂପସଦ୍ଦଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବା ଆରମ୍ମଣଭାଵେନେତ୍ଥ ଓସରନ୍ତୀତି ସମୋସରଣଠାନଟ୍ଠେନପି ଆଯତନଂ। ଫସ୍ସାଦୀନଂ ପନ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନ କାରଣତ୍ତା କାରଣଟ୍ଠେନପି ଆଯତନନ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବଂ। ମନିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଵୁତ୍ତତ୍ଥମେଵ।

ଵିଜାନାତୀତି ଵିଞ୍ଞାଣଂ। ଵିଞ୍ଞାଣମେଵ ଖନ୍ଧୋ ଵିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ। ତସ୍ସ ରାସିଆଦିଵସେନ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ମହାଉଦକକ୍ଖନ୍ଧୋତ୍ଵେଵ ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗଚ୍ଛତୀତି (ଅ॰ ନି॰ ୪।୫୧)। ଏତ୍ଥ ହି ରାସଟ୍ଠେନ ଖନ୍ଧୋ ଵୁତ୍ତୋ। ''ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ॰ ନି॰ ୩।୩୫୫) ଗୁଣଟ୍ଠେନ। ''ଅଦ୍ଦସା ଖୋ ଭଗଵା ମହନ୍ତଂ ଦାରୁକ୍ଖନ୍ଧ''ନ୍ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୪।୨୪୧) ଏତ୍ଥ ପଣ୍ଣତ୍ତିମତ୍ତଟ୍ଠେନ। ଇଧ ପନ ରୁଳ୍ହିତୋ ଖନ୍ଧୋ ଵୁତ୍ତୋ। ରାସଟ୍ଠେନ ହି ଵିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଏକଦେସୋ ଏକଂ ଵିଞ୍ଞାଣଂ। ତସ୍ମା ଯଥା ରୁକ୍ଖସ୍ସ ଏକଦେସଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ରୁକ୍ଖଂ ଛିନ୍ଦତୀତି ଵୁଚ୍ଚତି, ଏଵମେଵ ଵିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଏକଦେସଭୂତଂ ଏକମ୍ପି ଵିଞ୍ଞାଣଂ ରୁଳ୍ହିତୋ ଵିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଵୁତ୍ତଂ।

ତଜ୍ଜାମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୂତି ତେସଂ ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନୁଚ୍ଛଵିକା ମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁ। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ପଦେ ଏକମେଵ ଚିତ୍ତଂ ମିନନଟ୍ଠେନ ମନୋ, ଵିଜାନନଟ୍ଠେନ ଵିଞ୍ଞାଣଂ, ସଭାଵଟ୍ଠେନ ନିସ୍ସତ୍ତଟ୍ଠେନ ଵା ଧାତୂତି ତୀହି ନାମେହି ଵୁତ୍ତଂ। ଇତି ଇମସ୍ମିଂ ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକେ ଫସ୍ସୋ ତାଵ ଯସ୍ମା ଫସ୍ସୋ ଏଵ, ନ ତଜ୍ଜାମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁସମ୍ଫସ୍ସଜୋ, ଚିତ୍ତଞ୍ଚ ଯସ୍ମା ତଜ୍ଜାମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଏଵ, ତସ୍ମା ଇମସ୍ମିଂ ପଦଦ୍ଵଯେ 'ତଜ୍ଜାମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁସମ୍ଫସ୍ସଜା'ତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ନ ଆରୋପିତା। ଵିତକ୍କପଦାଦୀସୁ ପନ ଲବ୍ଭମାନାପି ଇଧ ପଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ନ ଉଦ୍ଧଟା।

ଇମେସଞ୍ଚ ପନ ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପାଟିଯେକ୍କଂ ପାଟିଯେକ୍କଂ ଵିନିବ୍ଭୋଗଂ କତ୍ଵା ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଉଦ୍ଧରମାନେନ ଭଗଵତା ଦୁକ୍କରଂ କତଂ। ନାନାଉଦକାନଞ୍ହି ନାନାତେଲାନଂ ଵା ଏକଭାଜନେ ପକ୍ଖିପିତ୍ଵା ଦିଵସଂ ନିମ୍ମଥିତାନଂ ଵଣ୍ଣ ଗନ୍ଧରସାନଂ ନାନତାଯ ଦିସ୍ଵା ଵା ଘାଯିତ୍ଵା ଵା ସାଯିତ୍ଵା ଵା ନାନାକରଣଂ ସକ୍କା ଭଵେଯ୍ଯ ଞାତୁଂ। ଏଵଂ ସନ୍ତେପି ତଂ ଦୁକ୍କରନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ପନ ଇମେସଂ ଅରୂପୀନଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଏକାରମ୍ମଣେ ପଵତ୍ତମାନାନଂ ପାଟିଯେକ୍କଂ ପାଟିଯେକ୍କଂ ଵିନିବ୍ଭୋଗଂ କତ୍ଵା ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଉଦ୍ଧରମାନେନ ଅତିଦୁକ୍କରଂ କତଂ। ତେନାହ ଆଯସ୍ମା ନାଗସେନତ୍ଥେରୋ –

''ଦୁକ୍କରଂ, ମହାରାଜ, ଭଗଵତା କତନ୍ତି। 'କିଂ, ଭନ୍ତେ ନାଗସେନ, ଭଗଵତା ଦୁକ୍କରଂ କତ'ନ୍ତି। 'ଦୁକ୍କରଂ, ମହାରାଜ, ଭଗଵତା କତଂ, ଯଂ ଇମେସଂ ଅରୂପୀନଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଏକାରମ୍ମଣେ ପଵତ୍ତମାନାନଂ ଵଵତ୍ଥାନଂ ଅକ୍ଖାତଂ – ଅଯଂ ଫସ୍ସୋ, ଅଯଂ ଵେଦନା, ଅଯଂ ସଞ୍ଞା, ଅଯଂ ଚେତନା, ଇଦଂ ଚିତ୍ତ'ନ୍ତି। 'ଓପମ୍ମଂ, ଭନ୍ତେ, କରୋହୀ'ତି। 'ଯଥା, ମହାରାଜ, କୋଚିଦେଵ ପୁରିସୋ ନାଵାଯ ସମୁଦ୍ଦଂ ଅଜ୍ଝୋଗାହେତ୍ଵା ହତ୍ଥପୁଟେନ ଉଦକଂ ଗହେତ୍ଵା ଜିଵ୍ହାଯ ସାଯିତ୍ଵା ଜାନେଯ୍ଯ ନୁ ଖୋ, ମହାରାଜ, ସୋ ପୁରିସୋ – ଇଦଂ ଗଙ୍ଗାଯ ଉଦକଂ, ଇଦଂ ଯମୁନାଯ ଉଦକଂ, ଇଦଂ ଅଚିରଵତିଯା ଉଦକଂ, ଇଦଂ ସରଭୁଯା ଉଦକଂ, ଇଦଂ ମହିଯା ଉଦକ'ନ୍ତି? 'ଦୁକ୍କରଂ, ଭନ୍ତେ, ଜାନିତୁ'ନ୍ତି। 'ତତୋ ଦୁକ୍କରତରଂ ଖୋ, ମହାରାଜ,

ଭଗଓତା କତଂ ଯଂ ଇମେସଂ ଅରୂପୀନଂ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ…ପେ… ଇଦଂ ଚିତ୍ତ'''ନ୍ତି (ମି। ପ। ୨।୭।୧୬)।

୭। ୱିତକ୍କନିଦ୍ଦେସେ ତକ୍କନଓସେନ ତକ୍କୋ। ତସ୍ସ ତିତ୍ତକଂ ତକ୍କେସି କୁମ୍ଭଂ ତକ୍କେସି ସକଟଂ ତକ୍କେସି ଯୋଜନଂ ତକ୍କେସି ଅଦ୍ଧଯୋଜନଂ ତକ୍କେସୀତି ଏୱଂ ତକ୍କନଓସେନ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଇଦଂ ତକ୍କସ୍ସ ସଭାଓପଦଂ। ୱିତକ୍କନଓସେନ ୱିତକ୍କୋ। ବଲଓତରତକ୍କସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ସୁଟ୍ଠୁ କପ୍ପନଓସେନ ସଙ୍କପ୍ପୋ। ଏକଗ୍ଗଂ ଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣେ ଅପ୍ପେତୀତି ଅପ୍ପନା। ଦୁତିଯପଦଂ ଉପସଗ୍ଗଓସେନ ଓଡ୍ଢିତଂ । ବଲଓତରା ୱା ଅପ୍ପନା ବ୍ଯପ୍ପନା। ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନିରୋପେତି ପତିଟ୍ଠାପେତୀତି ଚେତସୋ ଅଭିନିରୋପନା। ଯାଥାଓତାଯ ନିଯ୍ୟାନିକତାଯ ଚ କୁସଲଭାଓପ୍ପତ୍ତୋ ପସତ୍ଥୋ ସଙ୍କପ୍ପୋତି ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ।

୮। ୱିଚାରନିଦ୍ଦେସେ ଆରମ୍ମଣେ ଚରଣକଓସେନ ଚାରୋ। ଇଦମସ୍ସ ସଭାଓପଦଂ। ୱିଚରଣଓସେନ ୱିଚାରୋ। ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ୱିଚରଣଓସେନ ଅନୁୱିଚାରୋ। ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ୱିଚରଣଓସେନ ଉପୱିଚାରୋତି। ଉପସଗ୍ଗଓସେନ ୱା ପଦାନି ଓଡ୍ଢିତାନି। ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତଂ, ସରଂ ୱିଯ ଜିଯାଯ, ଅନୁସନ୍ଦହିତ୍ୱା ଠପନତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନୁସନ୍ଧାନତା। ଆରମ୍ମଣଂ ଅନୁପେକ୍ଖମାନୋ ୱିଯ ତିଟ୍ଠତୀତି ଅନୁପେକ୍ଖନତା। ୱିଚରଣଓସେନ ୱା ଉପେକ୍ଖନତା ଅନୁପେକ୍ଖନତା।

୯। ପୀତିନିଦ୍ଦେସେ ପୀତୀତି ସଭାଓପଦଂ। ପମୁଦିତସ୍ସ ଭାୱୋ ପାମୋଜ୍ଜଂ। ଆମୋଦନାକାରୋ ଆମୋଦନା। ପମୋଦନାକାରୋ ପମୋଦନା। ଯଥା ୱା ଭେସଜ୍ଜାନଂ ୱା ତେଲାନଂ ୱା ଉଣ୍ହୋଦକସୀତୋଦକାନଂ ୱା ଏକତୋକରଣଂ ମୋଦନାତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱମଯମ୍ପି ପୀତି ଧମ୍ମାନଂ ଏକତୋକରଣେନ ମୋଦନା। ଉପସଗ୍ଗଓସେନ ପନ ମଣ୍ଡେତ୍ୱା ଆମୋଦନା ପମୋଦନାତି ୱୁତ୍ତା। ହାସେତୀତି ହାସୋ। ପହାସେତୀତି ପହାସୋ। ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠାକାରାନମେତଂ ଅଧିଓଚନଂ। ୱିତ୍ତୀତି ୱିତ୍ତଂ; ଧନସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ଅଯଂ ପନ ସୋମନସ୍ସପଚ୍ଚଯତ୍ତା ୱିତ୍ତିସରିକ୍ଖତାଯ ୱିତ୍ତି। ଯଥା ହି ଧନିନୋ ଧନଂ ପଟିଚ୍ଚ ସୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ପୀତିମତୋପି ପୀତିଂ ପଟିଚ୍ଚ ସୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ୱିତ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତା। ତୁଟ୍ଠିସଭାଓସଣ୍ଠିତାଯ ପୀତିଯା ଏତଂ ନାମଂ। ପୀତିମା ପନ ପୁଗ୍ଗଲୋ କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଉଗ୍ଗତତ୍ତା ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତତ୍ତା ଉଦଗ୍ଗୋତି ୱୁଚ୍ଚତି । ଉଦଗ୍ଗସ୍ସ ଭାୱୋ ଓଦଗ୍ଗଂ। ଅତ୍ତନୋ ମନତା ଅତ୍ତମନତା। ଅନଭିରଦ୍ଧସ୍ସ ହି ମନୋ ଦୁକ୍ଖପଦଟ୍ଠାନତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ମନୋ ନାମ ନ ହୋତି, ଅଭିରଦ୍ଧସ୍ସ ପନ ସୁଖପଦଟ୍ଠାନତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ମନୋ ନାମ ହୋତି। ଇତି ଅତ୍ତନୋ ମନତା ଅତ୍ତମନତା, ସକମନତା। ସକମନସ୍ସ ଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସା ପନ ଯସ୍ମା ନ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅତ୍ତନୋ ମନତା, ଚିତ୍ତସ୍ସେୱ ପନେସୋ ଭାୱୋ, ଚେତସିକୋ ଧମ୍ମୋ, ତସ୍ମା ଅତ୍ତମନତା ଚିତ୍ତସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତା।

୧୧। ଏକଗ୍ଗତାନିଦ୍ଦେସେ ଅଚଲଭାୱେନ ଆରମ୍ମଣେ ତିଟ୍ଠତୀତି ଠିତି। ପରତୋ ପଦଦ୍ୱଯଂ ଉପସଗ୍ଗଓସେନ ଓଡ୍ଢିତଂ। ଅପିଚ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଆରମ୍ମଣମ୍ହି ସମ୍ପିଣ୍ଡେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତୀତି ସଣ୍ଠିତି। ଆରମ୍ମଣଂ ଓଗାହେତ୍ୱା ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତୀତି ଅଓଟ୍ଠିତି। କୁସଲପକ୍ଖସ୍ମିଞ୍ହି ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମା ଆରମ୍ମଣଂ ଓଗାହନ୍ତି – ସଦ୍ଧା ସତି ସମାଧି ପଞ୍ଞାତି। ତେନେୱ ସଦ୍ଧା ଓକପ୍ପନାତି ୱୁତ୍ତା, ସତି ଅପିଲାପନତାତି, ସମାଧି ଅଓଟ୍ଠିତୀତି, ପଞ୍ଞା ପରିଯୋଗାହନାତି। ଅକୁସଲପକ୍ଖେ ପନ ତଯୋ ଧମ୍ମା ଆରମ୍ମଣଂ ଓଗାହନ୍ତି – ତଣ୍ହା ଦିଟ୍ଠି ଅୱିଜ୍ଜାତି। ତେନେୱ ତେ ଓଘାତି ୱୁତ୍ତା। ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ପନେତ୍ଥ ନ ବଲଓତୀ ହୋତି। ଯଥା ହି ରଜୁଟ୍ଠାନଟ୍ଠାନେ ଉଦକେନ ସିଞ୍ଚିତ୍ୱା ସମ୍ମଟ୍ଠେ ଥୋକମେୱ କାଲଂ ରଜୋ ସନ୍ନିସୀଦତି, ସୁକ୍ଖନ୍ତେ ସୁକ୍ଖନ୍ତେ ପୁନ ପକତିଭାୱେନ ୱୁଟ୍ଠାତି, ଏୱମେୱ ଅକୁସଲପକ୍ଖେ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ନ ବଲଓତୀ ହୋତି। ଯଥା ପନ ତସ୍ମିଂ ଠାନେ ଘଟେହି ଉଦକଂ ଆସିଞ୍ଚିତ୍ୱା କୁଦାଲେନ ଖନିତ୍ୱା ଆକୋଟନମଦ୍ଦନଘଟ୍ଟନାନି କତ୍ୱା ଉପଲିତ୍ତେ ଆଦାସେ ୱିଯ ଛାଯା ପଞ୍ଞାଯତି, ୱସ୍ସସତାତିକ୍କମେପି ତଂମୁହୁତ୍ତକତଂ ୱିଯ ହୋତି, ଏୱମେୱ କୁସଲପକ୍ଖେ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ବଲଓତୀ ହୋତି।

ଉଦ୍ଧଚ୍ଚୱିଚିକିଚ୍ଛାଓସେନ ପୱତ୍ତସ୍ସ ୱିସାହାରସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖତୋ ଅୱିସାହାରୋ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚୱିଚିକିଚ୍ଛାଓସେନେୱ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ୱିକ୍ଖିପତି ନାମ। ଅଯଂ ପନ ତଥାୱିଧୋ ୱିକ୍ଖେପୋ ନ ହୋତୀତି ଅୱିକ୍ଖେପୋ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚୱିଚିକିଚ୍ଛାଓସେନେୱ ଚ ଚିତ୍ତଂ ୱିସାହଟଂ ନାମ ହୋତି, ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ହରୀଯତି। ଅଯଂ ପନ ଏୱଂ ଅୱିସାହଟସ୍ସ ମାନସସ୍ସ ଭାୱୋତି ଅୱିସାହଟମାନସତା।

ସମଥୋତି ତିୱିଧୋ ସମଥୋ – ଚିତ୍ତସମଥୋ, ଅଧିକରଣସମଥୋ, ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସମଥୋତି। ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠସୁ ସମାପତ୍ତୀସୁ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ଚିତ୍ତସମଥୋ ନାମ। ତଞ୍ହି ଆଗମ୍ମ ଚିତ୍ତଚଲନଂ ଚିତ୍ତୱିପ୍ଫନ୍ଦିତଂ ସମ୍ମତି ୱୂପସମ୍ମତି, ତସ୍ମା ସୋ ଚିତ୍ତସମଥୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସମ୍ମୁଖାୱିନଯାଦିସତ୍ତୱିଧୋ ସମଥୋ ଅଧିକରଣସମଥୋ ନାମ। ତଞ୍ହି ଆଗମ୍ମ ତାନି ତାନି ଅଧିକରଣାନି ସମ୍ମନ୍ତି ୱୂପସମ୍ମନ୍ତି, ତସ୍ମା ସୋ ଅଧିକରଣସମଥୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯସ୍ମା ପନ ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ନିବ୍ବାନଂ ଆଗମ୍ମ ସମ୍ମନ୍ତି ୱୂପସମ୍ମନ୍ତି, ତସ୍ମା ତଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସମଥୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଚିତ୍ତସମଥୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସମାଧିଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେ ନ କମ୍ପତୀତି ସମାଧିବଲଂ। ସମ୍ମାସମାଧୀତି ଯାଥାଓସମାଧି ନିଯ୍ୟାନିକସମାଧି କୁସଲସମାଧି।

୧୨। ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟନିଦ୍ଦେସେ ବୁଦ୍ଧାଦିଗୁଣାନଂ ସଦ୍ଦହନୱସେନ ସଦ୍ଧା। ବୁଦ୍ଧାଦୀନି ୱା ରତନାନି ସଦ୍ଦହତି ପତ୍ତିୟାୟତୀତି ସଦ୍ଧା। ସଦ୍ଦହନାତି ସଦ୍ଦହନାକାରୋ। ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ଗୁଣେ ଓଗାହତି, ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱିୟ ଅନୁପୱିସତୀତି ଓକପ୍ପନା। ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ଗୁଣେସୁ ଏତାୟ ସତ୍ତା ଅତିୱିୟ ପସୀଦନ୍ତି, ସୟଂ ୱା ଅଭିପ୍ପସୀଦତୀତି ଅଭିପ୍ପସାଦୋ। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟାଦୀନଂ ସମାସପଦାନଂ ୱସେନ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ପରିୟାୟେ ଆରଦ୍ଧେ ଆଦିପଦଂ ଗହେତ୍ୱାୱ ପଦଭାଜନଂ କରୀୟତି – ଅୟଂ ଅଭିଧମ୍ମେ ଧମ୍ମତା – ତସ୍ମା ପୁନ ସଦ୍ଧାତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ୱା ଇତ୍ଥିୟା ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ନ ତଥା ଇଦଂ। ଇଦଂ ପନ ସଦ୍ଧାୱ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟନ୍ତି। ଏୱଂ ସମାନାଧିକରଣଭାୱଞାପନତ୍ଥମ୍ପି ପୁନ ସଦ୍ଧାତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ସବ୍ବପଦନିଦ୍ଦେସେସୁ ଆଦିପଦସ୍ସ ପୁନ ୱଚନେ ପୟୋଜନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଧିମୋକ୍ଖଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ଅସଦ୍ଧିୟେ ନ କମ୍ପତୀତି ସଦ୍ଧାବଲଂ।

୧୩। ୱୀରିୟିନ୍ଦ୍ରିୟନିଦ୍ଦେସେ ଚେତସିକୋତି ଇଦଂ ୱୀରିୟସ୍ସ ନିୟମତୋ ଚେତସିକଭାୱଦୀପନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଞ୍ହି ୱୀରିୟଂ ''ଯଦପି, ଭିକ୍ଖୱେ, କାୟିକଂ ୱୀରିୟଂ ତଦପି ୱୀରିୟସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ଯଦପି ଚେତସିକଂ ୱୀରିୟଂ ତଦପି ୱୀରିୟସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋତି। ଇତିହିଦଂ ଉଦ୍ଦେସଂ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୩) ଏୱମାଦୀସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ଚଙ୍କମାଦୀନି କରୋନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା 'କାୟିକ'ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚମାନମ୍ପି କାୟୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିୟ କାୟିକଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ଚେତସିକମେୱ ପନେତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ 'ଚେତସିକୋ'ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱୀରିୟାରମ୍ଭୋତି ୱୀରିୟସଙ୍ଖାତୋ ଆରମ୍ଭୋ। ଇମିନା ସେସାରମ୍ଭେ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଅୟଞ୍ହି 'ଆରମ୍ଭ'-ସଦ୍ଦୋ କମ୍ମେ ଆପତ୍ତିୟଂ କିରିୟାୟଂ ୱୀରିୟେ ହିଂସାୟ ୱିକୋପନେତି ଅନେକେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଆଗତୋ।

''ଯଂକିଞ୍ଚି ଦୁକ୍ଖଂ ସମ୍ଭୋତି, ସବ୍ବଂ ଆରମ୍ଭପଚ୍ଚୟା;

ଆରମ୍ଭାନଂ ନିରୋଧେନ, ନତ୍ଥି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ''ତି। (ସୁ। ନି। ୭୪୯);

ଏତ୍ଥ ହି କମ୍ମଂ 'ଆରମ୍ଭୋ'ତି ଆଗତଂ। ''ଆରମ୍ଭତି ଚ ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ଚ ହୋତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୫।୧୪୨; ପୁ। ପ। ୧୯୧) ଏତ୍ଥ ଆପତ୍ତି। ''ମହାୟଞ୍ଞା ମହାରମ୍ଭା ନ ତେ ହୋନ୍ତି ମହପ୍ଫଲା''ତି (ଅ। ନି। ୪।୩୯; ସଂ। ନି। ୧।୧୨୦) ଏତ୍ଥ ୟୂପୁସ୍ସାପନାଦିକିରିୟା। ''ଆରମ୍ଭଥ ନିକ୍କମଥ ଯୁଞ୍ଜଥ ବୁଦ୍ଧସାସନେ''ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୮୫) ଏତ୍ଥ ୱୀରିୟଂ। ''ସମଣଂ ଗୋତମଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପାଣଂ ଆରଭନ୍ତୀ''ତି (ମ। ନି। ୨।୫୧-୫୨) ଏତ୍ଥ ହିଂସା। ''ବୀଜଗାମଭୂତଗାମସମାରମ୍ଭା ପଟିୱିରତୋ ହୋତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୦; ମ। ନି। ୧।୨୯୩) ଏତ୍ଥ ଛେଦନଭଞ୍ଜନାଦିକଂ ୱିକୋପନଂ। ଇଧ ପନ ୱୀରିୟମେୱ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତେନାହ – 'ୱୀରିୟାରମ୍ଭୋତି ୱୀରିୟସଙ୍ଖାତୋ ଆରମ୍ଭୋ'ତି। ୱୀରିୟଞ୍ହି ଆରମ୍ଭନକୱସେନ ଆରମ୍ଭୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଦମସ୍ସ ସଭାୱପଦଂ। କୋସଜ୍ଜତୋ ନିକ୍ଖମନୱସେନ ନିକ୍କମୋ। ପରଂ ପରଂ ଠାନଂ ଅକ୍କମନୱସେନ ପରକ୍କମୋ। ଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ୟମନୱସେନ ଉୟ୍ୟାମୋ। ବ୍ୟାୟମନୱସେନ ୱାୟାମୋ। ଉସ୍ସାହନୱସେନ ଉସ୍ସାହୋ। ଅଧିମତ୍ତୁସ୍ସାହନୱସେନ ଉସ୍ସୋଳ୍ହୀ। ଥିରଭାୱଟ୍ଠେନ ଥାମୋ। ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଧାରଣୱସେନ ଅୱିଚ୍ଛେଦତୋ ୱା ପୱତ୍ତନୱସେନ କୁସଲସନ୍ତାନଂ ଧାରେତୀତି ଧିତି।

ଅପରୋ ନୟୋ – ନିକ୍କମୋ ଚେସୋ କାମାନଂ ପନୁଦନାୟ, ପରକ୍କମୋ ଚେସୋ ବନ୍ଧନଚ୍ଛେଦାୟ, ଉୟ୍ୟାମୋ ଚେସୋ ଓଘନିତ୍ଥରଣାୟ, ୱାୟାମୋ ଚେସୋ ପାରଙ୍ଗମନଟ୍ଠେନ, ଉସ୍ସାହୋ ଚେସୋ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଟ୍ଠେନ, ଉସ୍ସୋଳ୍ହୀ ଚେସୋ ଅଧିମତ୍ତଟ୍ଠେନ, ଥାମୋ ଚେସୋ ପଲିଘୁଗ୍ଘାଟନତାୟ, ଧିତି ଚେସୋ ଅୱଟ୍ଠିତିକାରିତାୟାତି।

''କାମଂ ତଚୋ ଚ ନ୍ହାରୁ ଚ ଅଟ୍ଠି ଚ ଅୱସିସ୍ସତୂ''ତି (ମ। ନି। ୨।୧୮୪; ସଂ। ନି। ୨।୨୨, ୨୩୭; ଅ। ନି। ୨।୫; ମହାନି। ୧୯୬; ଚୂଳନି। ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସ ୧୫୪) ଏୱଂ ପୱତ୍ତିକାଲେ ଅସିଥିଲପରକ୍କମୱସେନ ଅସିଥିଲପରକ୍କମତା; ଥିରପରକ୍କମୋ, ଦଳ୍ହପରକ୍କମୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ପନେତଂ ୱୀରିୟଂ କୁସଲକମ୍ମକରଣଟ୍ଠାନେ ଛନ୍ଦଂ ନ ନିକ୍ଖିପତି, ଧୁରଂ ନ ନିକ୍ଖିପତି, ନ ଓତାରେତି, ନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି, ଅନୋସକ୍କିତମାନସତଂ ଆୱହତି, ତସ୍ମା ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଛନ୍ଦତା ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରତାତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ପନ ତଜ୍ଜାତିକେ ଉଦକସମ୍ଭିନ୍ନଟ୍ଠାନେ ଧୁରୱାହଗୋଣଂ ଗଣ୍ହାଥାତି ୱଦନ୍ତି , ସୋ ଜଣ୍ଣୁନା ଭୂମିଂ ଉପ୍ପୀଳେତ୍ୱାପି ଧୁରଂ ୱହତି, ଭୂମିୟଂ ପତିତୁଂ ନ ଦେତି, ଏୱମେୱ ୱୀରିୟଂ କୁସଲକମ୍ମକରଣଟ୍ଠାନେ ଧୁରଂ ଉକ୍ଖିପତି ପଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ତସ୍ମା ଧୁରସମ୍ପଗ୍ଗାହୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ୱୀରିୟିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। କୋସଜ୍ଜେ ନ କମ୍ପତୀତି ୱୀରିୟବଲଂ। ଯାଥାୱନିୟ୍ୟାନିକକୁସଲୱାୟାମତାୟ ସମ୍ମାୱାୟାମୋ।

୧୪। ସତିନ୍ଦ୍ରିୟନିଦ୍ଦେସେ ସରଣକୱସେନ ସତି। ଇଦଂ ସତିୟା ସଭାୱପଦଂ। ପୁନପ୍ପୁନଂ ସରଣତୋ ଅନୁସ୍ସରଣୱସେନ ଅନୁସ୍ସତି। ଅଭିମୁଖଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱିୟ ସରଣତୋ ପଟିସ୍ସରଣୱସେନ ପଟିସ୍ସତି। ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ୱା ୱଡ୍ଢିତମତ୍ତମେତଂ। ସରଣାକାରୋ ସରଣତା। ଯସ୍ମା ପନ ସରଣତାତି ତିଣ୍ଣଂ ସରଣାନମ୍ପି ନାମଂ, ତସ୍ମା ତଂ ପଟିସେଧେତୁଂ ପୁନ ସତିଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। ସତିସଙ୍ଖାତା ସରଣତାତି ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ସୁତପରିୟତ୍ତସ୍ସ ଧାରଣଭାୱତୋ ଧାରଣତା। ଅନୁପୱିସନସଙ୍ଖାତେନ ଓଗାହନଟ୍ଠେନ ଅପିଲାପନଭାୱୋ ଅପିଲାପନତା। ଯଥା ହି ଲାବୁକଟାହାଦୀନି ଉଦକେ ପ୍ଲୱନ୍ତି, ନ ଅନୁପୱିସନ୍ତି,

ନ ତଥା ଆରମ୍ମଣେ ସତି। ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚେସା ଅନୁପଖିସତି, ତସ୍ମା ଅପିଲାପନତାତି ଖୁତ୍ତା। ଚିରକତଚିରଭାସିତାନଂ ଅସମ୍ମୁସ୍ସନଭାଖତୋ ଅସମ୍ମୁସ୍ସନତା। ଉପଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣେ ଜୋତନଲକ୍ଖଣେ ଚ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ସତିସଙ୍ଖାତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ପମାଦେ ନ କମ୍ପତୀତି ସତିବଲଂ। ଯାଥାଖସତି ନିଯ୍ୟାନିକସତି କୁସଲସତୀତି ସମ୍ମାସତି।

୧୬। ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯନିଦ୍ଦେସେ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପାକଟକରଣସଙ୍ଖାତେନ ପଞ୍ଞାପନଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞା। ତେନ ତେନ ଖା ଅନିଚ୍ଚାଦିନା ପକାରେନ ଧମ୍ମେ ଜାନାତୀତିପି ପଞ୍ଞା। ଇଦମସ୍ସା ସଭାଖପଦଂ। ପଜାନନାକାରୋ ପଜାନନା। ଅନିଚ୍ଚାଦୀନି ଖିଚିନାତୀତି ଖିଚଯୋ। ପଖିଚଯୋତି ଉପସଗ୍ଗେନ ପଦଂ ଖଡ୍ଢିତଂ । ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେ ଖିଚିନାତୀତି ଧମ୍ମଖିଚଯୋ। ଅନିଚ୍ଚାଦୀନଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣଖସେନ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣା। ସାଯେଖ ପୁନ ଉପସଗ୍ଗନାନତ୍ତେନ ଉପଲକ୍ଖଣା ପଚ୍ଚୁପଲକ୍ଖଣାତି ଖୁତ୍ତା। ପଣ୍ଡିତସ୍ସ ଭାଖୋ ପଣ୍ଡିଚ୍ଚଂ। କୁସଲସ୍ସ ଭାଖୋ କୋସଲ୍ଲଂ। ନିପୁଣସ୍ସ ଭାଖୋ ନେପୁଞ୍ଞଂ। ଅନିଚ୍ଚାଦୀନଂ ଖିଭାଖନଖସେନ ଖେଭବ୍ୟା। ଅନିଚ୍ଚାଦୀନଂ ଚିନ୍ତନକଖସେନ ଚିନ୍ତା। ଯସ୍ସ ଖା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ତଂ ଅନିଚ୍ଚାଦୀନି ଚିନ୍ତାପେତୀତିପି ଚିନ୍ତା। ଅନିଚ୍ଚାଦୀନି ଉପପରିକ୍ଖତୀତି ଉପପରିକ୍ଖା। ଭୂରୀତି ପଥଖିଯା ନାମଂ। ଅଯମ୍ପି ସଣ୍ହଟ୍ଠେନ ଖିତ୍ଥଟଟ୍ଠେନ ଚ ଭୂରୀ ଖିଯାତି ଭୂରୀ। ତେନ ଖୁତ୍ତଂ – ''ଭୂରୀ ଖୁଚ୍ଚତି ପଥଖୀ । ତାଯ ପଥଖୀସମାଯ ଖିତ୍ଥଟାଯ ଖିପୁଲାଯ ପଞ୍ଞାଯ ସମନ୍ନାଗତୋତି ଭୂରିପଞ୍ଞୋତି (ମହାନି। ୨୭)। ଅପିଚ ପଞ୍ଞାଯ ଏତଂ ଅଧିଖଚନଂ ଭୂରୀ''ତି। ଭୂତେ ଅତ୍ଥେ ରମତୀତିପି ଭୂରୀ। ଅସନି ଖିଯ ସିଲୁଚ୍ଚଯେ କିଲେସେ ମେଧତି ହିଂସତୀତି ମେଧା। ଖିପ୍ପଂ ଗହଣଧାରଣଟ୍ଠେନ ଖା ମେଧା। ଯସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ତଂ ଅତ୍ତହିତପଟିପତ୍ତିଯଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଚ ଯାଥାଖଲକ୍ଖଣପଟିଖେଧେ ପରିନେତୀତି ପରିଣାଯିକା। ଅନିଚ୍ଚାଦିଖସେନ ଧମ୍ମେ ଖିପସ୍ସତୀତି ଖିପସ୍ସନା। ସମ୍ମା ପକାରେହି ଅନିଚ୍ଚାଦୀନି ଜାନାତୀତି ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ। ଉପ୍ପଥପଟିପନ୍ନେ ସିନ୍ଧଖେ ଖୀଥିଆରୋପନତ୍ଥଂ ପତୋଦୋ ଖିଯ ଉପ୍ପଥେ ଧାଖନକଂ କୂଟଚିତ୍ତଂ ଖୀଥିଆରୋପନତ୍ଥଂ ଖିଜ୍ଝତୀତି ପତୋଦୋ ଖିଯ ପତୋଦୋ। ଦସ୍ସନଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଅଖିଜ୍ଜାଯ ନ କମ୍ପତୀତି ପଞ୍ଞାବଲଂ। କିଲେସଚ୍ଛେଦନଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞାଖ ସତ୍ଥଂ ପଞ୍ଞାସତ୍ଥଂ। ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞାଖ ପାସାଦୋ ପଞ୍ଞାପାସାଦୋ।

ଆଲୋକନଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞାଖ ଆଲୋକୋ ପଞ୍ଞାଆଲୋକୋ। ଓଭାସନଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞାଖ ଓଭାସୋ ପଞ୍ଞାଓଭାସୋ। ପଜ୍ଜୋତନଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞାଖ ପଜ୍ଜୋତୋ ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୋ। ପଞ୍ଞଖତୋ ହି ଏକପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁ ଏକାଲୋକା ଏକୋଭାସା ଏକପଜ୍ଜୋତା ହୋତି, ତେନେତଂ ଖୁତ୍ତଂ। ଇମେସୁ ପନ ତୀସୁ ପଦେସୁ ଏକପଦେନପି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ସିଦ୍ଧେ, ଯାନି ପନେତାନି ''ଚତ୍ତାରୋମେ, ଭିକ୍ଖଖେ, ଆଲୋକା। କତମେ ଚତ୍ତାରୋ? ଚନ୍ଦାଲୋକୋ ସୂରିଯାଲୋକୋ ଅଗ୍ଗାଲୋକୋ ପଞ୍ଞାଲୋକୋ। ଇମେ ଖୋ, ଭିକ୍ଖଖେ, ଚତ୍ତାରୋ ଆଲୋକା। ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖଖେ, ଇମେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଆଲୋକାନଂ ଯଦିଦଂ ପଞ୍ଞାଲୋକୋ''। ତଥା ''ଚତ୍ତାରୋମେ, ଭିକ୍ଖଖେ, ଓଭାସା...ପେ... ଚତ୍ତାରୋମେ, ଭିକ୍ଖଖେ, ପଜ୍ଜୋତା''ତି (ଅ। ନି। ୪।୧୪୪) ସତ୍ତାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯଖସେନ ସୁତ୍ତାନି ଦେସିତାନି, ତଦନୁରୂପେନେଖ ଇଧାପି ଦେସନା କତା। ଅତ୍ଥୋ ହି ଅନେକେହି ଆକାରେହି ଖିଭଜ୍ଜମାନୋ ସୁଖିଭତ୍ତୋ ହୋତି। ଅଞ୍ଞଥା ଚ ଅଞ୍ଞୋ ବୁଜ୍ଝତି, ଅଞ୍ଞଥା ଚ ଅଞ୍ଞୋତି।

ରତିକରଣଟ୍ଠେନ ପନ ରତିଦାଯକଟ୍ଠେନ ରତିଜନକଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତୀକତଟ୍ଠେନ ଦୁଲ୍ଲଭପାତୁଭାଖଟ୍ଠେନ ଅତୁଲଟ୍ଠେନ ଅନୋମସତ୍ତପରିଭୋଗଟ୍ଠେନ ଚ ପଞ୍ଞାଖ ରତନଂ ପଞ୍ଞାରତନଂ। ନ ତେନ ସତ୍ତା ମୁଯ୍ହନ୍ତି, ସଯଂ ଖା ଆରମ୍ମଣେ ନ ମୁଯ୍ହତୀତି ଅମୋହୋ। ଧମ୍ମଖିଚଯପଦଂ ଖୁତ୍ତତ୍ଥମେଖ। କସ୍ମା ପନେତଂ ପୁନ ଖୁତ୍ତନ୍ତି? ଅମୋହସ୍ସ ମୋହପଟିପକ୍ଖଭାଖଦୀପନତ୍ଥଂ । ତେନେତଂ ଦୀପେତି – ଯ୍ୱାଯଂ ଅମୋହୋ ସୋ ନ କେଖଲଂ ମୋହତୋ ଅଞ୍ଞୋ ଧମ୍ମୋ, ମୋହସ୍ସ ପନ ପଟିପକ୍ଖୋ, ଧମ୍ମଖିଚଯସଙ୍ଖାତୋ ଅମୋହୋ ନାମ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତୋତି। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି ଯାଥାଖନିଯ୍ୟାନିକକୁସଲଦିଟ୍ଠି।

୧୯। ଜୀଖିତିନ୍ଦ୍ରିଯନିଦ୍ଦେସେ ଯୋ ତେସଂ ଅରୂପୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଆଯୂତି ତେସଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଅରୂପଧମ୍ମାନଂ ଯୋ ଆଯାପନଟ୍ଠେନ ଆଯୁ, ତସ୍ମିଞ୍ହି ସତି ଅରୂପଧମ୍ମା ଅଯନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି ପଖତ୍ତନ୍ତି, ତସ୍ମା ଆଯୂତି ଖୁଚ୍ଚତି। ଇଦମସ୍ସ ସଭାଖପଦଂ। ଯସ୍ମା ପନେତେ ଧମ୍ମା ଆଯୁସ୍ମିଂଯେଖ ସତି ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଯପେନ୍ତି ଯାପେନ୍ତି ଇରିଯନ୍ତି ଖତ୍ତନ୍ତି ପାଲଯନ୍ତି, ତସ୍ମା ଠିତୀତିଆଦୀନି ଖୁତ୍ତାନି। ଖଚନତ୍ଥୋ ପନେତ୍ଥ – ଏତାଯ ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି ଠିତି। ଯପେନ୍ତୀତି ଯପନା। ତଥା ଯାପନା। ଏଖଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନାନଂ ପନ ଖସେନ ପୁରିମପଦେ ରସ୍ସତ୍ତଂ କତଂ। ଏତାଯ ଇରିଯନ୍ତୀତି ଇରିଯନା। ଖତ୍ତନ୍ତୀତି ଖତ୍ତନା। ପାଲଯନ୍ତୀତି ପାଲନା। ଜୀଖନ୍ତି ଏତେନାତି ଜୀଖିତଂ। ଅନୁପାଲନଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ଜୀଖିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ।

୩୦। ହିରିବଲନିଦ୍ଦେସେ ଯଂ ତସ୍ମିଂ ସମଯେତି ଯେନ ଧମ୍ମେନ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ। ଲିଙ୍ଗଖିପଲ୍ଲାସଂ ଖା କତ୍ୱା ଯୋ ଧମ୍ମୋ ତସ୍ମିଂ ସମଯେତିପି ଅତ୍ଥୋ ଖେଦିତବ୍ବୋ। ହିରିଯିତବ୍ବେନାତି ଉପଯୋଗତ୍ଥେ କରଣଖଚନଂ। ହିରିଯିତବ୍ବଯୁତ୍ତକଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିଧମ୍ମଂ ହିରିଯତି ଜିଗୁଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପାପକାନନ୍ତି ଲାମକାନଂ। ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ଅକୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ। ସମାପତ୍ତିଯାତି ଇଦମ୍ପି ଉପଯୋଗତ୍ଥେ କରଣଖଚନଂ। ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ସମାପତ୍ତିଂ ପଟିଲାଭଂ ସମଙ୍ଗୀଭାଖଂ ହିରିଯତି ଜିଗୁଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୧। ଓତ୍ତପ୍ପବଲନିଦ୍ଦେସେ ଓତ୍ତପ୍ପିତବ୍ବେନାତି ହେତ୍ୱତ୍ଥେ କରଣଖଚନଂ। ଓତ୍ତପ୍ପିତବ୍ବଯୁତ୍ତକେନ ଓତ୍ତପ୍ପସ୍ସ ହେତୁଭୂତେନ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିନା

ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାଯ ଚ ସମାପତ୍ତିଯା ଓତ୍ତପ୍ପସ୍ସ ହେତୁଭୂତାଯ ଓତ୍ତପ୍ପତି, ଭାଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୨ । ଅଲୋଭନିଦ୍ଦେସେ ଅଲୁବ୍ଭନକୱସେନ ଅଲୋଭୋ। ନ ଲୁବ୍ଭତୀତିପି ଅଲୋଭୋ। ଇଦମସ୍ସ ସଭାୱପଦଂ। ଅଲୁବ୍ଭନାତି ଅଲୁବ୍ଭନାକାରୋ। ଲୋଭସମଙ୍ଗୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଲୁବ୍ଭିତୋ ନାମ। ନ ଲୁବ୍ଭିତୋ ଅଲୁବ୍ଭିତୋ । ଅଲୁବ୍ଭିତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅଲୁବ୍ଭିତତ୍ତଂ। ସାରାଗପଟିପକ୍ଖତୋ ନ ସାରାଗୋତି ଅସାରାଗୋ। ଅସାରଜ୍ଜନାତି ଅସାରଜ୍ଜନାକାରୋ। ଅସାରଜ୍ଜିତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅସାରଜ୍ଜିତତ୍ତଂ। ନ ଅଭିଜ୍ଝାଯତୀତି ଅନଭିଜ୍ଝା। ଅଲୋଭୋ କୁସଲମୂଲନ୍ତି ଅଲୋଭସଙ୍ଖାତଂ କୁସଲମୂଲଂ। ଅଲୋଭୋ ହି କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ମୂଲଂ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନାତି କୁସଲମୂଲଂ। କୁସଲଞ୍ଚ ତଂ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନ ମୂଲଞ୍ଚାତିପି କୁସଲମୂଲଂ।

୩୩। ଅଦୋସନିଦ୍ଦେସେ ଅଦୁସ୍ସନକୱସେନ ଅଦୋସୋ। ନ ଦୁସ୍ସତୀତିପି ଅଦୋସୋ। ଇଦମସ୍ସ ସଭାୱପଦଂ। ଅଦୁସ୍ସନାତି ଅଦୁସ୍ସନାକାରୋ। ଅଦୁସ୍ସିତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅଦୁସ୍ସିତତ୍ତଂ। ବ୍ଯାପାଦପଟିପକ୍ଖତୋ ନ ବ୍ଯାପାଦୋତି ଅବ୍ଯାପାଦୋ। କୋଧଦୁକ୍ଖପଟିପକ୍ଖତୋ ନ ବ୍ଯାପଜ୍ଜୋତି ଅବ୍ଯାପଜ୍ଜୋ। ଅଦୋସସଙ୍ଖାତଂ କୁସଲମୂଲଂ ଅଦୋସୋ କୁସଲମୂଲଂ। ତଂ ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ।

୪୦-୪୧ । କାଯପସ୍ସଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସାଦୀସୁ ଯସ୍ମା କାଯୋତି ତଯୋ ଖନ୍ଧା ଅଧିପ୍ପେତା, ତସ୍ମା ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସାତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପସ୍ସମ୍ଭନ୍ତି ଏତାଯ ତେ ଧମ୍ମା, ୱିଗତଦରଥା ଭୱନ୍ତି, ସମସ୍ସାସପ୍ପତ୍ତାତି ପସ୍ସଦ୍ଧି। ଦୁତିଯପଦଂ ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ୱଡ୍ଢିତଂ। ପସ୍ସମ୍ଭନାତି ପସ୍ସମ୍ଭନାକାରୋ। ଦୁତିଯପଦଂ ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ୱଡ୍ଢିତଂ। ପସ୍ସଦ୍ଧିସମଙ୍ଗିତାଯ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭିତସ୍ସ ଖନ୍ଧତ୍ତଯସ୍ସ ଭାୱୋ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭିତତ୍ତଂ। ସବ୍ବପଦେହିପି ତିଣ୍ଣଂ ଖନ୍ଧାନଂ କିଲେସଦରଥପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧି ଏୱ କଥିତା। ଦୁତିଯନଯେନ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଦରଥପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧି କଥିତା।

୪୨-୪୩।ଲହୁତାତି ଲହୁତାକାରୋ। ଲହୁପରିଣାମତାତି ଲହୁପରିଣାମୋ ଏତେସଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ଲହୁପରିଣାମା; ତେସଂ ଭାୱୋ ଲହୁପରିଣାମତା; ସୀଘଂ ସୀଘଂ ପରିୱତ୍ତନସମତ୍ଥତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଦନ୍ଧନତାତି ଗରୁଭାୱପଟିକ୍ଖେପୱଚନମେତଂ; ଅଭାରିଯତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅୱିତ୍ଥନତାତି ମାନାଦିକିଲେସଭାରସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଅଥଦ୍ଧତା। ଏୱଂ ପଠମେନ ତିଣ୍ଣଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଲହୁତାକାରୋ କଥିତୋ। ଦୁତିଯେନ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଲହୁତାକାରୋ କଥିତୋ।

୪୪-୪୫ ।ମୁଦୁତାତି ମୁଦୁଭାୱୋ। ମଦ୍ଦୱତାତି ମଦ୍ଦୱଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସିନିଦ୍ଧଂ, ମଟ୍ଠଂ; ମଦ୍ଦୱସ୍ସ ଭାୱୋ ମଦ୍ଦୱତା। ଅକକ୍ଖଳତାତି ଅକକ୍ଖଳଭାୱୋ। ଅକଥିନତାତି ଅକଥିନଭାୱୋ। ଇଧାପି ପୁରିମନଯେନ ତିଣ୍ଣଂ ଖନ୍ଧାନଂ, ପଚ୍ଛିମନଯେନ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ମୁଦୁତାକାରୋୱ କଥିତୋ।

୪୬-୪୭ ।କମ୍ମଞ୍ଞତାତି କମ୍ମନି ସାଧୁତା; କୁସଲକିରିଯାଯ ୱିନିଯୋଗକ୍ଖମତାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସପଦଦ୍ୱଯଂ ବ୍ଯଞ୍ଜନୱସେନ ୱଡ୍ଢିତଂ। ପଦଦ୍ୱଯେନାପି ହି ପୁରିମନଯେନ ତିଣ୍ଣଂ ଖନ୍ଧାନଂ, ପଚ୍ଛିମନଯେନ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ କମ୍ମନିଯାକାରୋୱ କଥିତୋ।

୪୮-୪୯ ।ପଗୁଣତାତି ପଗୁଣଭାୱୋ, ଅନାତୁରତା ନିଗ୍ଗିଲାନତାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସପଦଦ୍ୱଯଂ ବ୍ଯଞ୍ଜନୱସେନ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଇଧାପି ପୁରିମନଯେନ ତିଣ୍ଣଂ ଖନ୍ଧାନଂ, ପଚ୍ଛିମନଯେନ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ନିଗ୍ଗିଲାନାକାରୋୱ କଥିତୋ।

୫୦-୫୧ ।ଉଜୁକତାତି ଉଜୁକଭାୱୋ, ଉଜୁକେନାକାରେନ ପୱତ୍ତନତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉଜୁକସ୍ସ ଖନ୍ଧତ୍ତଯସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଚ ଭାୱୋ ଉଜୁକତା। ଅଜିମ୍ହତାତି ଗୋମୁତ୍ତୱଙ୍କଭାୱପଟିକ୍ଖେପୋ। ଅୱଙ୍କତାତି ଚନ୍ଦଲେଖାୱଙ୍କଭାୱପଟିକ୍ଖେପୋ। ଅକୁଟିଲତାତି ନଙ୍ଗଲକୋଟିୱଙ୍କଭାୱପଟିକ୍ଖେପୋ।

ଯୋ ହି ପାପଂ କତ୍ୱାୱ 'ନ କରୋମୀ'ତି ଭାସତି, ସୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ପଚ୍ଚୋସକ୍କନତାଯ 'ଗୋମୁତ୍ତୱଙ୍କୋ' ନାମ ହୋତି। ଯୋ ପାପଂ କରୋନ୍ତୋୱ 'ଭାଯାମହଂ ପାପସ୍ସା'ତି ଭାସତି, ସୋ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ କୁଟିଲତାଯ 'ଚନ୍ଦଲେଖାୱଙ୍କୋ' ନାମ ହୋତି। ଯୋ ପାପଂ କରୋନ୍ତୋୱ 'କୋ ପାପସ୍ସ ନ ଭାଯେଯ୍ୟା'ତି ଭାସତି, ସୋ ନାତିକୁଟିଲତାଯ 'ନଙ୍ଗଲକୋଟିୱଙ୍କୋ' ନାମ ହୋତି। ଯସ୍ସ ୱା ତୀଣିପି କମ୍ମଦ୍ୱାରାନି ଅସୁଦ୍ଧାନି, ସୋ 'ଗୋମୁତ୍ତୱଙ୍କୋ' ନାମ ହୋତି। ଯସ୍ସ ଯାନି କାନିଚି ଦ୍ୱେ, ସୋ 'ଚନ୍ଦଲେଖାୱଙ୍କୋ' ନାମ। ଯସ୍ସ ଯଂକିଞ୍ଚି ଏକଂ, ସୋ 'ନଙ୍ଗଲକୋଟିୱଙ୍କୋ ନାମ।

ଦୀଘଭାଣକା ପନାହୁ – ଏକଚ୍ଚୋ ଭିକ୍ଖୁ ସବ୍ବୱଯେ ଏକୱୀସତିଯା ଅନେସନାସୁ, ଛସୁ ଚ ଅଗୋଚରେସୁ ଚରତି, ଅଯଂ 'ଗୋମୁତ୍ତୱଙ୍କୋ' ନାମ। ଏକୋ ପଠମୱଯେ ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ ପରିପୂରେତି, ଲଜ୍ଜୀ କୁକ୍କୁଚ୍ଚକୋ ସିକ୍ଖାକାମୋ ହୋତି, ମଜ୍ଝିମୱଯପଚ୍ଛିମୱଯେସୁ ପୁରିମସଦିସୋ, ଅଯଂ 'ଚନ୍ଦଲେଖାୱଙ୍କୋ' ନାମ। ଏକୋ ପଠମୱଯେ ମଜ୍ଝିମୱଯେପି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ ପୂରେତି, ଲଜ୍ଜୀ କୁକ୍କୁଚ୍ଚକୋ ସିକ୍ଖାକାମୋ ହୋତି, ପଚ୍ଛିମୱଯେ ପୁରିମସଦିସୋ। ଅଯଂ 'ନଙ୍ଗଲକୋଟିୱଙ୍କୋ' ନାମ।

ତସ୍ସ କିଲେସୱସେନ ଏୱଂ ୱଙ୍କସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଭାୱୋ ଜିମ୍ହତା ୱଙ୍କତା କୁଟିଲତାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତାସଂ ପଟିକ୍ଖେପୱସେନ ଅଜିମ୍ହତାଦିକା ୱୁତ୍ତା। ଖନ୍ଧାଧିଟ୍ଠାନାୱ ଦେସନା କତା। ଖନ୍ଧାନଞ୍ହି ଏତା ଅଜିମ୍ହତାଦିକା, ନୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସାତି। ଏୱଂ ସବ୍ବେହିପି ଇମେହି ପଦେହି ପୁରିମନଯେନ ତିଣ୍ଣଂ ଖନ୍ଧାନଂ, ପଚ୍ଛିମନଯେନ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସାତି ଅରୂପୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ନିକ୍କିଲେସତାଯ ଉଜୁତାକାରୋୱ କଥିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଇଦାନି ଯ୍ୱାଯଂ ଯେୱାପନାତି ଅପ୍ପନାୱାରୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତେନ ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସୱାରେ ଦସ୍ସିତାନଂ 'ଯେୱାପନକାନଂ'ଯେୱ ସଙ୍ଖେପତୋ ନିଦ୍ଦେସୋ କଥିତୋ ହୋତୀତି।

ନିଦ୍ଦେସୱାରକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

ଏତ୍ତାୱତା ପୁଚ୍ଛା ସମଯନିଦ୍ଦେସୋ ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସୋ ଅପ୍ପନାତି ଉଦ୍ଦେସୱାରେ ଚତୂହି ପରିଚ୍ଛେଦେହି, ପୁଚ୍ଛା ସମଯନିଦ୍ଦେସୋ ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସୋ ଅପ୍ପନାତି ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ଚତୂହି ପରିଚ୍ଛେଦେହୀତି ଅଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦପଟିମଣ୍ଡିତୋ ଧମ୍ମୱୱତ୍ଥାନୱାରୋ ନିଟ୍ଠିତୋୱ ହୋତି।

କୋଟ୍ଠାସୱାରୋ

୫୮-୧୨୦। ଇଦାନି ତସ୍ମିଂ ଖୋ ପନ ସମଯେ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ହୋନ୍ତୀତି ସଙ୍ଗହୱାରୋ ଆରଦ୍ଧୋ। ସୋ ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସପଟିନିଦ୍ଦେସାନଂ ୱସେନ ତିୱିଧୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ 'ତସ୍ମିଂ ଖୋ ପନ ସମଯେ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା'ତି ଏୱମାଦିକୋ ଉଦ୍ଦେସୋ। କତମେ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା'ତିଆଦିକୋ ନିଦ୍ଦେସୋ। କତମୋ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋତିଆଦିକୋ ପଟିନିଦ୍ଦେସୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ ଉଦ୍ଦେସୱାରେ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧାତିଆଦଯୋ ତେୱୀସତି କୋଟ୍ଠାସା ହୋନ୍ତି। ତେସଂ ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ କାମାୱଚରଂ ପଠମଂ ମହାକୁସଲଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଯେ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚିତ୍ତଙ୍ଗୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନା, ଠପେତ୍ୱା ଯେୱାପନକେ, ପାଳିଆରୁଳ୍ହା ଅତିରେକପଣ୍ଣାସଧମ୍ମା, ତେ ସବ୍ବେପି ସଙ୍ଗଯ୍ହମାନା ରାସଟ୍ଠେନ ଚତ୍ତାରୋୱ ଖନ୍ଧା ହୋନ୍ତି । ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତେନ ଆଯତନଟ୍ଠେନ ଦ୍ୱେ ଆଯତନାନି ହୋନ୍ତି। ସଭାୱଟ୍ଠେନ ସୁଞ୍ଞତଟ୍ଠେନ ନିସ୍ସତ୍ତଟ୍ଠେନ ଦ୍ୱେୱ ଧାତୁଯୋ ହୋନ୍ତି। ପଚ୍ଚଯସଙ୍ଖାତେନ ଆହାରଟ୍ଠେନ ତଯୋୱେତ୍ଥ ଧମ୍ମା ଆହାରା ହୋନ୍ତି। ଅୱସେସା ନୋ ଆହାରା।

'କିଂ ପନେତେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱା ତଂସମୁଟ୍ଠାନରୂପସ୍ସ ୱା ପଚ୍ଚଯା ନ ହୋନ୍ତୀ'ତି? 'ନୋ ନ ହୋନ୍ତି। ଇମେ ପନ ତଥା ଚ ହୋନ୍ତି, ଅଞ୍ଞଥା ଚାତି ସମାନେପି ପଚ୍ଚଯତ୍ତେ ଅତିରେକପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ଆହାରାତି ୱୁତ୍ତା। କଥଂ? ଏତେସୁ ହି ଫସ୍ସାହାରୋ, ଯେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅୱସେସା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି, ତେସଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ତିସ୍ସୋ ଚ ୱେଦନା ଆହରତି। ମନୋସଞ୍ଚେତନାହାରୋ ତେସଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ତଯୋ ଚ ଭୱେ ଆହରତି। ୱିଞ୍ଞାଣାହାରୋ ତେସଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ପଟିସନ୍ଧିନାମରୂପଞ୍ଚ ଆହରତୀ'ତି। 'ନନୁ ଚ ସୋ ୱିପାକୋୱ ଇଦଂ ପନ କୁସଲୱିଞ୍ଞାଣ'ନ୍ତି? 'କିଞ୍ଚାପି କୁସଲୱିଞ୍ଞାଣଂ, ତଂସରିକ୍ଖତାଯ ପନ ୱିଞ୍ଞାଣାହାରୋ'ତ୍ୱେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଟ୍ଠେନ ୱା ଇମେ ତଯୋ ଆହାରାତି ୱୁତ୍ତା। ଇମେ ହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ, କବଳୀକାରାହାରୋ ୱିଯ ରୂପକାଯସ୍ସ, ଉପତ୍ଥମ୍ଭକପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତି। ତେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅରୂପିନୋ ଆହାରା ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ତଂସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ରୂପାନଂ ଆହାରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧୫)।

ଅପରୋ ନଯୋ – ଅଜ୍ଝତ୍ତିକସନ୍ତତିଯା ୱିସେସପଚ୍ଚଯତ୍ତା କବଳୀକାରାହାରୋ ଚ ଇମେ ଚ ତଯୋ ଧମ୍ମା ଆହାରାତି ୱୁତ୍ତା। ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ ହି କବଳୀକାରାହାରଭକ୍ଖାନଂ ସତ୍ତାନଂ ରୂପକାଯସ୍ସ କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ; ନାମକାଯେ ୱେଦନାଯ ଫସ୍ସୋ, ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ମନୋସଞ୍ଚେତନା, ନାମରୂପସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଯଥାହ –

''ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଯଂ କାଯୋ ଆହାରଟ୍ଠିତିକୋ, ଆହାରଂ ପଟିଚ୍ଚ ତିଟ୍ଠତି, ଅନାହାରୋ ନୋ ତିଟ୍ଠତି'' (ସଂ। ନି। ୫।୧୮୩)। ତଥା ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନା, ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧)।

ଅଧିପତିଯଟ୍ଠେନ ପନ ଅଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମା ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ହୋନ୍ତି, ନ ଅୱସେସା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ଅଟ୍ଠିନ୍ଦ୍ରିଯାନି ହୋନ୍ତୀତି। ଉପନିଜ୍ଝାଯନଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଚେୱ ଧମ୍ମା ଝାନଙ୍ଗାନି ହୋନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକଂ ଝାନଂ ହୋତୀତି।

ନିପ୍ଫାନଟ୍ଠେନ ଚ ହେତ୍ୱଟ୍ଠେନ ଚ ପଞ୍ଚେଵ ଧମ୍ମା ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ହୋନ୍ତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ହୋତୀତି। କିଞ୍ଚାପି ହି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ, ଲୋକିୟଚିତ୍ତେ ପନ ଏକକ୍ଖଣେ ତିସ୍ସୋ ୱିରତିୟୋ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତସ୍ମା ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋତି ୱୁତ୍ତୋ। 'ନନୁ ଚ ''ୟଥାଗତମଗ୍ଗୋତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୁ, ଅରିୟସ୍ସେତଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଧିୱଚନ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୪।୨୪୫) ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ 'ୟଥେଵ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ, ପୁବ୍ବଭାଗୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗୋପି ତଥେଵ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ'ତି ୟଥାଗତୱଚନେନ ଇମସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ଦୀପିତତ୍ତା, ଲୋକିୟମଗ୍ଗେନାପି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି? ନ ଭୱିତବ୍ବଂ । ଅୟଞ୍ହି ସୁତ୍ତନ୍ତିକଦେସନା ନାମ ପରିୟାୟଦେସନା। ତେନାହ – ''ପୁବ୍ବେଵ ଖୋ ପନସ୍ସ କାୟକମ୍ମଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ଆଜୀୱୋ ସୁପରିସୁଦ୍ଧୋ ହୋତୀ''ତି (ମ। ନି। ୩।୪୩୧)। ଅୟଂ ପନ ନିପ୍ପରିୟାୟଦେସନା। ଲୋକିୟଚିତ୍ତସ୍ମିଞ୍ହି ତିସ୍ସୋ ୱିରତିୟୋ ଏକକ୍ଖଣେ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ତସ୍ମା 'ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋ'ଵ ୱୁତ୍ତୋତି।

ଅକମ୍ପିୟଟ୍ଠେନ ପନ ସତ୍ତେଵ ଧମ୍ମା ବଲାନି ହୋନ୍ତି। ମୂଲଟ୍ଠେନ ତୟୋଵ ଧମ୍ମା ହେତୂ। ଫୁସନଟ୍ଠେନ ଏକୋଵ ଧମ୍ମୋ ଫସ୍ସୋ। ୱେଦୟିତଟ୍ଠେନ ଏକୋଵ ଧମ୍ମୋ ୱେଦନା। ସଞ୍ଜାନନଟ୍ଠେନ ଏକୋଵ ଧମ୍ମୋ ସଞ୍ଞା। ଚେତୟନଟ୍ଠେନ ଏକୋଵ ଧମ୍ମୋ ଚେତନା। ଚିତ୍ତୱିଚିତ୍ତଟ୍ଠେନ ଏକୋଵ ଧମ୍ମୋ ଚିତ୍ତଂ। ରାସଟ୍ଠେନ ଚେଵ ୱେଦୟିତଟ୍ଠେନ ଚ ଏକୋଵ ଧମ୍ମୋ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ। ରାସଟ୍ଠେନ ଚ ସଞ୍ଜାନନଟ୍ଠେନ ଚ ଏକୋଵ ଧମ୍ମୋ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ। ରାସଟ୍ଠେନ ଚ ଅଭିସଙ୍ଖରଣଟ୍ଠେନ ଚ ଏକୋଵ ଧମ୍ମୋ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ। ରାସଟ୍ଠେନ ଚ ଚିତ୍ତୱିଚିତ୍ତଟ୍ଠେନ ଚ ଏକୋଵ ଧମ୍ମୋ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ। ୱିଜାନନଟ୍ଠେନ ଚେଵ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତଆୟତନଟ୍ଠେନ ଚ ଏକମେଵ ମନାୟତନଂ। ୱିଜାନନଟ୍ଠେନ ଚ ଅଧିପତିୟଟ୍ଠେନ ଚ ଏକମେଵ ମନିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ୱିଜାନନଟ୍ଠେନ ଚ ସଭାୱସୁଞ୍ଞତନିସ୍ସତ୍ତଟ୍ଠେନ ଚ ଏକୋଵ ଧମ୍ମୋ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ନାମ ହୋତି, ନ ଅୱସେସା। ଠପେତ୍ୱା ପନ ଚିତ୍ତଂ, ୟଥାୱୁତ୍ତେନ ଅତ୍ଥେନ ଅୱସେସା ସବ୍ବେପି ଧମ୍ମା ଏକଂ ଧମ୍ମାୟତନମେଵ, ଏକା ଚ ଧମ୍ମଧାତୁୟେଵ ହୋତୀତି।

ୟେ ୱା ପନ ତସ୍ମିଂ ସମୟେତି ଇମିନା ପନ ଅପ୍ପନାୱାରେନ ଇଧାପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତା ୟେୱାପନକାଵ ସଙ୍ଗହିତା। ୟଥା ଚ ଇଧ ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ । ଇତୋ ପରଞ୍ହି ଏତ୍ତକମ୍ପି ନ ୱିଚାରୟିସ୍ସାମ। ନିଦ୍ଦେସପଟିନିଦ୍ଦେସୱାରେସୁ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନେଵ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି।

ସଙ୍ଗହୱାରୋ ନିଟ୍ଠିତୋ।

କୋଟ୍ଠାସୱାରୋତିପି ଏତସ୍ସେଵ ନାମଂ।

ସୁଞ୍ଞତୱାରୋ

୧୨୧-୧୪୫। ଇଦାନି ତସ୍ମିଂ ଖୋ ପନ ସମୟେ ଧମ୍ମା ହୋନ୍ତୀତି ସୁଞ୍ଞତୱାରୋ ଆରଦ୍ଧୋ। ସୋ ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସୱସେନ ଦ୍ୱିଧା ୱୱତ୍ଥିତୋ। ତତ୍ଥ ଉଦ୍ଦେସୱାରେ 'ଧମ୍ମା ହୋନ୍ତୀ'ତି ଇମିନା ସଦ୍ଧିଂ ଚତୁୱୀସତି କୋଟ୍ଠାସା ହୋନ୍ତି। ସବ୍ବକୋଟ୍ଠାସେସୁ ଚ 'ଚତ୍ତାରୋ ଦ୍ୱେ ତୟୋ'ତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ ନ ୱୁତ୍ତୋ। କସ୍ମା? ସଙ୍ଗହୱାରେ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା। ତତ୍ଥ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଧମ୍ମାୟେଵ ହି ଇଧାପି ୱୁତ୍ତା। ନ ହେତ୍ଥ ସତ୍ତୋ ୱା ଭାୱୋ ୱା ଅତ୍ତା ୱା ଉପଲବ୍ଭତି। ଧମ୍ମାଵ ଏତେ ଧମ୍ମମତ୍ତା ଅସାରା ଅପରିଣାୟକାତି ଇମିସ୍ସା ସୁଞ୍ଞତାୟ ଦୀପନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତା। ତସ୍ମା ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ୟସ୍ମିଂ ସମୟେ କାମାୱଚରଂ ପଠମଂ ମହାକୁସଲଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଚିତ୍ତଙ୍ଗୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନା ଅତିରେକପଣ୍ଣାସଧମ୍ମା ସଭାୱଟ୍ଠେନ ଧମ୍ମା ଏଵ ହୋନ୍ତି। ନ ଅଞ୍ଞୋ କୋଚି ସତ୍ତୋ ୱା ଭାୱୋ ୱା ପୋସୋ ୱା ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱା ହୋତୀତି। ତଥା ରାସଟ୍ଠେନ ଖନ୍ଧାଵ ହୋନ୍ତୀତି। ଏୱଂ ପୁରିମନୟେନେଵ ସବ୍ବପଦେସୁ ଅତ୍ଥୟୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ୟସ୍ମା ପନ ଝାନତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଝାନଙ୍ଗଂ, ମଗ୍ଗତୋ ୱା ଅଞ୍ଞଂ ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଇଧ 'ଝାନଂ ହୋତି, ମଗ୍ଗୋ ହୋତି' ଇଚ୍ଚେଵ ୱୁତ୍ତଂ। ଉପନିଜ୍ଝାୟନଟ୍ଠେନ ହି ଝାନମେଵ ହେତ୍ୱଟ୍ଠେନ ମଗ୍ଗୋଵ ହୋତି। ନ ଅଞ୍ଞୋ କୋଚି ସତ୍ତୋ ୱା ଭାୱୋ ୱାତି। ଏୱଂ ସବ୍ବପଦେସୁ ଅତ୍ଥୟୋଜନା କାତବ୍ବା। ନିଦ୍ଦେସୱାରୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋୟେୱାତି।

ସୁଞ୍ଞତୱାରୋ ନିଟ୍ଠିତୋ।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ତୀହି ମହାୱାରେହି ମଣ୍ଡେତ୍ୱା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠସ୍ସ

ପଠମଚିତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

ଦୁତିୟଚିତ୍ତଂ

୧୪୬। ଇଦାନି ଦୁତିୟଚିତ୍ତାଦୀନି ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ ''କତମେ ଧମ୍ମା''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତେସୁ ସବ୍ବେସୁପି ପଠମଚିତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନୟେନେଵ ତୟୋ ତୟୋ

ମହାୱାରା ୱେଦିତବ୍ବା। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ମହାୱାରା ଏୱ, ପଠମଚିତ୍ତେ ୱୁତ୍ତସଦିସାନଂ ସବ୍ବପଦାନଂ ଅତ୍ଥୋପି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇତୋ ପରମ୍ପି ଅପୁବ୍ବପଦୱଣ୍ଣନଂଯେୱ କରିସ୍ସାମ। ଇମସ୍ମିଂ ତାୱ ଦୁତିଯଚିତ୍ତନିଦ୍ଦେସେ ସସଙ୍ଖାରେନାତି ଇଦମେୱ ଅପୁବ୍ବଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସହ ସଙ୍ଖାରେନାତି ସସଙ୍ଖାରୋ। ତେନ ସସଙ୍ଖାରେନ ସପ୍ପଯୋଗେନ ସୌପାଯେନ ପଚ୍ଚଯଗଣେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯେନ ହି ଆରମ୍ମଣାଦିନା ପଚ୍ଚଯଗଣେନ ପଠମଂ ମହାଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତେନେୱ ସପ୍ପଯୋଗେନ ସୌପାଯେନ ଇଦଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

ତସ୍ସେୱଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା – ଇଧେକଚ୍ଚୋ ଭିକ୍ଖୁ ୱିହାରପଚ୍ଚନ୍ତେ ୱସମାନୋ ଚେତିଯଙ୍ଗଣସମ୍ମଜ୍ଜନୱେଲାଯ ୱା ଥେରୁପଟ୍ଠାନୱେଲାଯ ୱା ସମ୍ପତ୍ତାଯ, ଧମ୍ମସୱନଦିୱସେ ୱା ସମ୍ପତ୍ତେ ‘ମଯ୍ହଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ପଚ୍ଚାଗଚ୍ଛତୋ ଅତିଦୂରଂ ଭୱିସ୍ସତି, ନ ଗମିସ୍ସାମୀ’ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ପୁନ ଚିନ୍ତେତି – ‘ଭିକ୍ଖୁସ୍ସ ନାମ ଚେତିଯଙ୍ଗଣଂ ୱା ଥେରୁପଟ୍ଠାନଂ ୱା ଧମ୍ମସୱନଂ ୱା ଅଗନ୍ତୁଂ ଅସାରୁପ୍ପଂ, ଗମିସ୍ସାମୀ’ତି ଗଚ୍ଛତି। ତସ୍ସେୱଂ ଅତ୍ତନୋ ପଯୋଗେନ ୱା, ପରେନ ୱା ୱତ୍ତାଦୀନଂ ଅକରଣେ ଚ ଆଦୀନୱଂ କରଣେ ଚ ଆନିସଂସଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଓୱଦିଯମାନସ୍ସ, ନିଗ୍ଗହୱସେନେୱ ୱା ‘ଏହି, ଇଦଂ କରୋହୀ’ତି କାରିଯମାନସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନଂ କୁସଲଚିତ୍ତଂ ସସଙ୍ଖାରେନ ପଚ୍ଚଯଗଣେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ ହୋତୀତି।

ଦୁତିଯଚିତ୍ତଂ।

ତତିଯଚିତ୍ତଂ

୧୪୭-୧୪୮। ତତିଯେ ଞାଣେନ ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତନ୍ତି ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ। ଇଦମ୍ପି ହି ଆରମ୍ମଣେ ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠଂ ହୋତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦକଞାଣଂ ପନେତ୍ଥ ନ ହୋତି। ତସ୍ମା ଇଦଂ ଦହରକୁମାରକାନଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଦିସ୍ୱା ‘ଅଯଂ ଥେରୋ ମଯ୍ହ’ନ୍ତି ୱନ୍ଦନକାଲେ, ତେନେୱ ନଯେନ ଚେତିଯୱନ୍ଦନଧମ୍ମସୱନକାଲାଦୀସୁ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପାଠଇଯଂ ପନେତ୍ଥ ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୁ ପଞ୍ଞା ପରିହାଯତି। ସେସଂ ପାକତିକମେୱାତି।

ତତିଯଚିତ୍ତଂ।

ଚତୁତ୍ଥଚିତ୍ତଂ

୧୪୯। ଚତୁତ୍ଥଚିତ୍ତେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଇଦଂ ପନ ସସଙ୍ଖାରେନାତି ୱଚନତୋ ଯଦା ମାତାପିତରୋ ଦହରକୁମାରକେ ସୀସେ ଗହେତ୍ୱା ଚେତିଯାଦୀନି ୱନ୍ଦାପେନ୍ତି ତେ ଚ ଅନତ୍ଥିକା ସମାନାପି ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠାୱ ୱନ୍ଦନ୍ତି। ଏୱରୂପେ କାଲେ ଲବ୍ଭତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଚତୁତ୍ଥଚିତ୍ତଂ।

ପଞ୍ଚମଚିତ୍ତଂ

୧୫୦। ପଞ୍ଚମେ ଉପେକ୍ଖାସହଗତନ୍ତି ଉପେକ୍ଖାୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ । ଇଦଞ୍ହି ଆରମ୍ମଣେ ମଜ୍ଝତ୍ତଂ ହୋତି। ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦକଞାଣଂ ପନେତ୍ଥ ହୋତିଯେୱ। ପାଠଇଯଂ ପନେତ୍ଥ ଝାନଚତୁକ୍କେ ଉପେକ୍ଖା ହୋତୀତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯଟ୍ଠକେ ଉପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ହୋତୀତି ୱତ୍ୱା ସବ୍ବେସମ୍ପି ୱେଦନାଦିପଦାନଂ ନିଦ୍ଦେସେ ସାତାସାତସୁଖଦୁକ୍ଖପଟିକ୍ଖେପୱସେନ ଦେସନଂ କତ୍ୱା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖୱେଦନା କଥିତା। ତସ୍ସା ମଜ୍ଝତ୍ତଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠକରଣୱସେନ ଉପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଦପଟିପାଟିଯା ଚ ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ପୀତି ପରିହୀନା। ତସ୍ମା ଚିତ୍ତଙ୍ଗୱସେନ ପାଠଇଆରୁଳ୍ହା ପଞ୍ଚପଣ୍ଣାସେୱ ଧମ୍ମା ହୋନ୍ତି। ତେସଂ ୱସେନ ସବ୍ବକୋଟ୍ଠାସେସୁ ସବ୍ବୱାରେସୁ ଚ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପଞ୍ଚମଚିତ୍ତଂ।

ଛଟ୍ଠଚିତ୍ତାଦି

୧୫୬-୯। ଛଟ୍ଠସତ୍ତମଅଟ୍ଠମାନି ଦୁତିଯତତିଯଚତୁତ୍ଥେସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି। କେୱଲଞ୍ହି ଇମେସୁ ୱେଦନାପରିୱତ୍ତନଞ୍ଚେୱ ପୀତିପରିହାନଞ୍ଚ ହୋତି। ସେସଂ ସବ୍ବଂ ଉପ୍ପତ୍ତିନଯେନ ତାଦିସମେୱ। କରୁଣାମୁଦିତା ପରିକମ୍ମକାଲେପି ହି ଇମେସଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ମହାଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଅନୁଞ୍ଞାତା ଏୱ। ଇମାନି ଅଟ୍ଠ କାମାୱଚରକୁସଲଚିତ୍ତାନି ନାମ।

ପୁଞ୍ଞକିରିଯଵତ୍ଥାଦିକଥା

ତାନି ସବ୍ବାନିପି ଦସହି ପୁଞ୍ଞକିରିଯଵତ୍ଥୂହି ଦୀପେତବ୍ବାନି। କଥଂ? ଦାନମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯଵତ୍ଥୁ, ସୀଲମଯଂ… ଭାଵନାମଯଂ… ଅପଚିତିସହଗତଂ… ଵେଯ୍ଯାଵଚ୍ଚସହଗତଂ… ପତ୍ତାନୁପ୍ପଦାନଂ… ଅବ୍ଭନୁମୋଦନଂ… ଦେସନାମଯଂ… ସଵନମଯଂ… ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯଵତ୍ଥୂତି ଇମାନି ଦସ ପୁଞ୍ଞକିରିଯଵତ୍ଥୂନି ନାମ। ତତ୍ଥ ଦାନମେଵ ଦାନମଯଂ। ପୁଞ୍ଞକିରିଯା ଚ ସା ତେସଂ ତେସଂ ଆନିସଂସାନଂ ଵତ୍ଥୁ ଚାତି ପୁଞ୍ଞକିରିଯଵତ୍ଥୁ। ସେସେସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ।

ତତ୍ଥ ଚୀଵରାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ, ରୂପାଦୀସୁ ଵା ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ, ଅନ୍ନାଦୀସୁ ଵା ଦସସୁ ଦାନଵତ୍ଥୂସୁ, ତଂ ତଂ ଦେନ୍ତସ୍ସ ତେସଂ ତେସଂ ଉପ୍ପାଦନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପୁବ୍ବଭାଗେ, ପରିଚ୍ଚାଗକାଲେ, ପଚ୍ଛା ସୋମନସ୍ସଚିତ୍ତେନ ଅନୁସ୍ସରଣକାଲେ ଚାତି ତୀସୁ କାଲେସୁ ପଵତ୍ତା ଚେତନା ‘ଦାନମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯଵତ୍ଥୁ’ ନାମ।

ପଞ୍ଚସୀଲଂ ଅଟ୍ଠସୀଲଂ ଦସସୀଲଂ ସମାଦିଯନ୍ତସ୍ସ, ‘ପବ୍ବଜିସ୍ସାମୀ’ତି ଵିହାରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ, ପବ୍ବଜନ୍ତସ୍ସ, ‘ମନୋରଥଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ଵା ପବ୍ବଜିତୋ ଵତ’ମ୍ହି, ‘ସାଧୁ ସାଧୂ’ତି ଆଵଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସ, ପାତିମୋକ୍ଖଂ ସଂଵରନ୍ତସ୍ସ, ଚୀଵରାଦଯୋ ପଚ୍ଚଯେ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ, ଆପାଥଗତେସୁ ରୂପାଦୀସୁ ଚକ୍ଖୁଦ୍ଵାରାଦୀନି ସଂଵରନ୍ତସ୍ସ , ଆଜୀଵଂ ସୋଧେନ୍ତସ୍ସ ଚ ପଵତ୍ତା ଚେତନା ‘ସୀଲମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯଵତ୍ଥୁ’ ନାମ।

ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ ଵୁତ୍ତେନ ଵିପସ୍ସନାମଗ୍ଗେନ ଚକ୍ଖୁଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନତ୍ତତୋ ଭାଵେନ୍ତସ୍ସ…ପେ… ମନଂ… ରୂପେ…ପେ… ଧମ୍ମେ… ଚକ୍ଖୁଵିଞ୍ଞାଣଂ…ପେ… ମନୋଵିଞ୍ଞାଣଂ,… ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଂ…ପେ… ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଂ, ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜଂ ଵେଦନଂ…ପେ… ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଜଂ ଵେଦନଂ, …ପେ… ରୂପସଞ୍ଞଂ…ପେ… ଜରାମରଣଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନତ୍ତତୋ ଭାଵେନ୍ତସ୍ସ ପଵତ୍ତା ଚେତନା, ଅଟ୍ଠତିଂସାଯ ଵା ଆରମ୍ମଣେସୁ ଅପ୍ପନଂ ଅପ୍ପତ୍ତା ସବ୍ବାପି ଚେତନା ‘ଭାଵନାମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯଵତ୍ଥୁ’ ନାମ।

ମହଲ୍ଲକଂ ପନ ଦିସ୍ଵା ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗମନପତ୍ତଚୀଵରପଟିଗ୍ଗହଣଅଭିଵାଦନମଗ୍ଗସମ୍ପଦାନାଦିଵସେନ ‘ଅପଚିତିସହଗତଂ’ ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ଵୁଡ୍ଢତରାନଂ ଵତ୍ତପଟିପତ୍ତିକରଣଵସେନ ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପଵିଟ୍ଠଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଦିସ୍ଵା ପତ୍ତଂ ଗହେତ୍ଵା ଗାମେ ଭିକ୍ଖଂ ସମାଦପେତ୍ଵା ଉପସଂହରଣଵସେନ, ‘ଗଚ୍ଛ ଭିକ୍ଖୂନଂ ପତ୍ତଂ ଆହରା’ତି ସୁତ୍ଵା ଵେଗେନ ଗନ୍ତ୍ଵା ପତ୍ତାହରଣାଦିଵସେନ ଚ କାଯଵେଯ୍ଯାଵଟିକକାଲେ ‘ଵେଯ୍ଯାଵଚ୍ଚସହଗତଂ’ ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ଦାନଂ ଦତ୍ଵା ଗନ୍ଧାଦୀହି ପୂଜଂ କତ୍ଵା ‘ଅସୁକସ୍ସ ନାମ ପତ୍ତି ହୋତୂ’ତି ଵା, ‘ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ହୋତୂ’ତି ଵା ପତ୍ତିଂ ଦଦତୋ ‘ପତ୍ତାନୁପ୍ପଦାନଂ’ ଵେଦିତବ୍ବଂ। କିଂ ପନେଵଂ ପତ୍ତିଂ ଦଦତୋ ପୁଞ୍ଞକ୍ଖଯୋ ହୋତୀତି? ନ ହୋତି। ଯଥା ପନ ଏକଂ ଦୀପଂ ଜାଲେତ୍ଵା ତତୋ ଦୀପସହସ୍ସଂ ଜାଲେନ୍ତସ୍ସ ପଠମଦୀପୋ ଖୀଣୋତି ନ ଵତ୍ତବ୍ବୋ; ପୁରିମାଲୋକେନ ପନ ସଦ୍ଧିଂ ପଚ୍ଛିମାଲୋକୋ ଏକତୋ ହୁତ୍ଵା ଅତିମହା ହୋତି। ଏଵମେଵ ପତ୍ତିଂ ଦଦତୋ ପରିହାନି ନାମ ନତ୍ଥି। ଵୁଡ୍ଢିଯେଵ ପନ ହୋତୀତି ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ପରେହି ଦିନ୍ନାଯ ପତ୍ତିଯା ଵା ଅଞ୍ଞାଯ ଵା ପୁଞ୍ଞକିରିଯାଯ ‘ସାଧୁ ସାଧୂ’ତି ଅନୁମୋଦନଵସେନ ‘ଅବ୍ଭନୁମୋଦନଂ’ ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ଏକୋ ‘ଏଵଂ ମଂ ଧମ୍ମକଥିକୋତି ଜାନିସ୍ସନ୍ତୀ’ତି ଇଚ୍ଛାଯ ଠତ୍ଵା ଲାଭଗରୁକୋ ହୁତ୍ଵା ଦେସେତି, ତଂ ନ ମହପ୍ଫଲଂ। ଏକୋ ଅତ୍ତନୋ ପଗୁଣଂ ଧମ୍ମଂ ଅପଚ୍ଚାସୀସମାନୋ ଵିମୁତ୍ତାଯତନସୀସେନ ପରେସଂ ଦେସେତି, ଇଦଂ ‘ଦେସନାମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯଵତ୍ଥୁ’ ନାମ।

ଏକୋ ସୁଣନ୍ତୋ ‘ଇତି ମଂ ସଦ୍ଧୋତି ଜାନିସ୍ସନ୍ତୀ’ତି ସୁଣାତି, ତଂ ନ ମହପ୍ଫଲଂ। ଏକୋ ‘ଏଵଂ ମେ ମହପ୍ଫଲଂ ଭଵିସ୍ସତୀ’ତି ହିତଫରଣେନ ମୁଦୁଚିତ୍ତେନ ଧମ୍ମଂ ସୁଣାତି, ଇଦଂ ‘ସଵନମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯଵତ୍ଥୁ’ ନାମ।

ଦିଟ୍ଠିଂ ଉଜୁଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ‘ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯଵତ୍ଥୁ’ ନାମ। ଦୀଘଭାଣକା ପନାହୁ – ‘ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମଂ ସବ୍ବେସଂ ନିଯମଲକ୍ଖଣଂ, ଯଂକିଞ୍ଚି ପୁଞ୍ଞଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ହି ଦିଟ୍ଠିଯା ଉଜୁକଭାଵେନେଵ ମହପ୍ଫଲଂ ହୋତୀ’ତି।

ଏତେସୁ ପନ ପୁଞ୍ଞକିରିଯଵତ୍ଥୂସୁ ଦାନମଯଂ ତାଵ ‘ଦାନଂ ଦସ୍ସାମୀ’ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଦାନଂ ଦଦତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ‘ଦିନ୍ନଂ ମେ’ତି ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏଵଂ ପୁବ୍ବଚେତନଂ ମୁଞ୍ଚନଚେତନଂ ଅପରଚେତନନ୍ତି ତିସ୍ସୋପି ଚେତନା ଏକତୋ କତ୍ଵା ‘ଦାନମଯଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯଵତ୍ଥୁ’ ନାମ ହୋତି।

ସୀଲମୟମ୍ପି 'ସୀଲଂ ପୂରେସ୍ସାମୀ'ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସୀଲପୂରଣକାଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, 'ପୂରିତଂ ମେ'ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତା ସବ୍ବାପି ଏକତୋ କତ୍ୱା 'ସୀଲମୟଂ ପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୁ' ନାମ ହୋତି…ପେ… ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମମ୍ପି 'ଦିଟ୍ଠିଂ ଉଜୁକଂ କରିସ୍ସାମୀ'ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଦିଟ୍ଠିଂ ଉଜୁଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, 'ଦିଟ୍ଠି ମେ ଉଜୁକା କତା'ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତା ସବ୍ବାପି ଏକତୋ କତ୍ୱା 'ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମଂ ପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୁ' ନାମ ହୋତି।

ସୁତ୍ତେ ପନ ତୀଣିୟେୱ ପୁଞ୍ଞକିରିୟୱତ୍ଥୂନି ଆଗତାନି। ତେସୁ ଇତରେସମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅପଚିତିୱେୟ୍ୟାୱଚ୍ଚାନି ହି ସୀଲମୟେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ପତ୍ତାନୁପ୍ପଦାନଅବ୍ଭାନୁମୋଦନାନି ଦାନମୟେ। ଦେସନାସୱନଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମାନି ଭାୱନାମୟେ। ଯେ ପନ 'ଦିଟ୍ଠିଜୁକମ୍ମଂ ସବ୍ବେସଂ ନିୟମଲକ୍ଖଣ'ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି ତେସଂ ତଂ ତୀସୁପି ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛତି। ଏୱମେତାନି ସଙ୍ଖେପତୋ ତୀଣି ହୁତ୍ୱା ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ ହୋନ୍ତି।

ତେସୁ 'ଦାନଂ ଦସ୍ସାମୀ'ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ କାମାୱଚରକୁସଲଚିତ୍ତାନଂ ଅଞ୍ଞତରେନେୱ ଚିନ୍ତେତି; ଦଦମାନୋପି ତେସଂୟେୱ ଅଞ୍ଞତରେନ ଦେତି; 'ଦାନଂ ମେ ଦିନ୍ନ'ନ୍ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋପି ତେସଂୟେୱ ଅଞ୍ଞତରେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। 'ସୀଲଂ ପୂରେସ୍ସାମୀ'ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋପି ତେସଂୟେୱ ଅଞ୍ଞତରେନ ଚିନ୍ତେତି; ସୀଲଂ ପୂରେନ୍ତୋପି ତେସଂୟେୱ ଅଞ୍ଞତରେନ ପୂରେତି, 'ସୀଲଂ ମେ ପୂରିତ'ନ୍ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋପି ତେସଂୟେୱ ଅଞ୍ଞତରେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। 'ଭାୱନଂ ଭାୱେସ୍ସାମୀ'ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋପି ତେସଂୟେୱ ଅଞ୍ଞତରେନ ଚିନ୍ତେତି; ଭାୱେନ୍ତୋପି ତେସଂୟେୱ ଅଞ୍ଞତରେନ ଭାୱେତି; 'ଭାୱନା ମେ ଭାୱିତା'ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋପି ତେସଂୟେୱ ଅଞ୍ଞତରେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି।

'ଜେଟ୍ଠାପଚିତିକମ୍ମଂ କରିସ୍ସାମୀ'ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋପି ତେସଂୟେୱ ଅଞ୍ଞତରେନ ଚିନ୍ତେତି, କରୋନ୍ତୋପି ତେସଂୟେୱ ଅଞ୍ଞତରେନ କରୋତି, 'କତଂ ମେ'ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋପି ତେସଂୟେୱ ଅଞ୍ଞତରେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। 'କାୟୱେୟ୍ୟାୱଟିକକମ୍ମଂ କରିସ୍ସାମୀ'ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋପି, କରୋନ୍ତୋପି, 'କତଂ ମେ'ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋପି ତେସଂୟେୱ ଅଞ୍ଞତରେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। 'ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସାମୀ'ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋପି, ଦଦନ୍ତୋପି, 'ଦିନ୍ନଂ ମେ'ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋପି, 'ପତ୍ତିଂ ୱା ସେସକୁସଲଂ ୱା ଅନୁମୋଦିସ୍ସାମୀ'ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋପି ତେସଂୟେୱ ଅଞ୍ଞତରେନ ଚିନ୍ତେତି; ଅନୁମୋଦନ୍ତୋପି ତେସଂୟେୱ ଅଞ୍ଞତରେନ ଅନୁମୋଦତି, 'ଅନୁମୋଦିତଂ ମେ'ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋପି ତେସଂୟେୱ ଅଞ୍ଞତରେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। 'ଧମ୍ମଂ ଦେସେସ୍ସାମୀ'ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋପି ତେସଂୟେୱ ଅଞ୍ଞତରେନ ଚିନ୍ତେତି, ଦେସେନ୍ତୋପି ତେସଂୟେୱ ଅଞ୍ଞତରେନ ଦେସେତି, 'ଦେସିତୋ ମେ'ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋପି ତେସଂୟେୱ ଅଞ୍ଞତରେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। 'ଧମ୍ମଂ ସୋସ୍ସାମୀ'ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋପି ତେସଂୟେୱ ଅଞ୍ଞତରେନ ଚିନ୍ତେତି, ସୁଣନ୍ତୋପି ତେସଂୟେୱ ଅଞ୍ଞତରେନ ସୁଣାତି, 'ସୁତୋ ମେ'ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋପି ତେସଂୟେୱ ଅଞ୍ଞତରେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। 'ଦିଟ୍ଠିଂ ଉଜୁକଂ କରିସ୍ସାମୀ'ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତୋପି ତେସଂୟେୱ ଅଞ୍ଞତରେନ ଚିନ୍ତେତି, ଉଜୁଂ କରୋନ୍ତୋ ପନ ଚତୁନ୍ନଂ ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ ଅଞ୍ଞତରେନ କରୋତି, 'ଦିଟ୍ଠି ମେ ଉଜୁକା କତା'ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଅଞ୍ଞତରେନ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି।

ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଚତ୍ତାରି ଅନନ୍ତାନି ନାମ ଗହିତାନି। ଚତ୍ତାରି ହି ଅନନ୍ତାନି – ଆକାସୋ ଅନନ୍ତୋ, ଚକ୍କୱାଳାନି ଅନନ୍ତାନି, ସତ୍ତନିକାୟୋ ଅନନ୍ତୋ, ବୁଦ୍ଧଞ୍ଞାଣଂ ଅନନ୍ତଂ। ଆକାସସ୍ସ ହି ପୁରତ୍ଥିମାୟ ଦିସାୟ ୱା ପଚ୍ଛିମୁତ୍ତରଦକ୍ଖିଣାସୁ ୱା ଏତ୍ତକାନି ୱା ଯୋଜନସତାନି ଏତ୍ତକାନି ୱା ଯୋଜନସହସ୍ସାନୀତି ପରିଚ୍ଛେଦୋ ନତ୍ଥି। ସିନେରୁମତ୍ତମ୍ପି ଅୟୋକୂଟଂ ପଥୱିଂ ଦ୍ୱିଧା କତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ଖିତ୍ତଂ ଭସ୍ସେଥେୱ, ନୋ ପତିଟ୍ଠଂ ଲଭେଥ, ଏୱଂ ଆକାସଂ ଅନନ୍ତଂ ନାମ।

ଚକ୍କୱାଳାନମ୍ପି ସତେହି ୱା ସହସ୍ସେହି ୱା ପରିଚ୍ଛେଦୋ ନତ୍ଥି। ସଚେପି ହି ଅକନିଟ୍ଠଭୱନେ ନିବ୍ବତ୍ତା, ଦଳ୍ହଥାମଧନୁଗ୍ଗହସ୍ସ ଲହୁକେନ ସରେନ ତିରିୟଂ ତାଲଚ୍ଛାୟଂ ଅତିକ୍କମନମତ୍ତେନ କାଲେନ ଚକ୍କୱାଳସତସହସ୍ସଂ ଅତିକ୍କମନସମତ୍ଥେନ ଜୱେନ ସମନ୍ନାଗତା ଚତ୍ତାରୋ ମହାବ୍ରହ୍ମାନୋ 'ଚକ୍କୱାଳପରିୟନ୍ତଂ ପସ୍ସିସ୍ସାମା'ତି ତେନ ଜୱେନ ଧାୱେୟ୍ୟୁଂ, ଚକ୍କୱାଳପରିୟନ୍ତଂ ଅଦିସ୍ୱାୱ ପରିନିବ୍ବାୟେୟ୍ୟୁଂ, ଏୱଂ ଚକ୍କୱାଳାନି ଅନନ୍ତାନି ନାମ।

ଏତ୍ତକେସୁ ପନ ଚକ୍କୱାଳେସୁ ଉଦକଟ୍ଠକଥଲଟ୍ଠକସତ୍ତାନଂ ପମାଣଂ ନତ୍ଥି। ଏୱଂ ସତ୍ତନିକାୟୋ ଅନନ୍ତୋ ନାମ। ତତୋପି ବୁଦ୍ଧଞ୍ଞାଣଂ ଅନନ୍ତମେୱ।

ଏୱଂ ଅପରିମାଣେସୁ ଚକ୍କୱାଳେସୁ ଅପରିମାଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ କାମାୱଚରସୋମନସ୍ସସହଗତଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତଅସଙ୍ଖାରିକକୁସଲଚିତ୍ତାନି ଏକସ୍ସ ବହୂନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ବହୂନମ୍ପି ବହୂନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତାନି ସବ୍ବାନିପି କାମାୱଚରଟ୍ଠେନ ସୋମନସ୍ସସହଗତଟ୍ଠେନ ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତଟ୍ଠେନ ଅସଙ୍ଖାରିକଟ୍ଠେନ ଏକତ୍ତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଏକମେୱ ସୋମନସ୍ସସହଗତଂ ତିହେତୁକଂ ଅସଙ୍ଖାରିକଂ ମହାଚିତ୍ତଂ ହୋତି। ତଥା ସସଙ୍ଖାରିକଂ ମହାଚିତ୍ତଂ…ପେ… ତଥା ଉପେକ୍ଖାସହଗତଂ ଞାଣୱିପ୍ପୟୁତ୍ତଂ ଦ୍ୱିହେତୁକଂ ସସଙ୍ଖାରିକଚିତ୍ତନ୍ତି। ଏୱଂ ସବ୍ବାନିପି ଅପରିମାଣେସୁ ଚକ୍କୱାଳେସୁ ଅପରିମାଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାନି କାମାୱଚରକୁସଲଚିତ୍ତାନି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ମହାତୁଲାୟ ତୁଲୟମାନୋ ୱିୟ, ତୁମ୍ବେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ମିନମାନୋ ୱିୟ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା 'ଅଟ୍ଠେୱେତାନୀ'ତି ସରିକ୍ଖଟ୍ଠେନ ଅଟ୍ଠେୱ କୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେସି।

ପୁନ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଛକ୍କିଧେନ ପୁଞ୍ଞାଯୂହନଂ ନାମ ଗହିତଂ। ପୁଞ୍ଞଞ୍ହି ଅତ୍ଥି ସଯଂକାରଂ ଅତ୍ଥି ପରଂକାରଂ, ଅତ୍ଥି ସାହତ୍ଥିକଂ ଅତ୍ଥି ଆଣତ୍ତିକଂ, ଅତ୍ଥି ସମ୍ପଜାନକତଂ ଅତ୍ଥି ଅସମ୍ପଜାନକତନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ କତଂ 'ସଯଂକାରଂ' ନାମ। ପରଂ କରୋନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା କତଂ 'ପରଂକାରଂ' ନାମ। ସହତ୍ଥେନ କତଂ 'ସାହତ୍ଥିକଂ' ନାମ। ଆଣାପେତ୍ୱା କାରିତଂ 'ଆଣତ୍ତିକଂ' ନାମ। କମ୍ମଞ୍ଚ ଫଲଞ୍ଚ ସଦ୍ଦହିତ୍ୱା କତଂ 'ସମ୍ପଜାନକତଂ' ନାମ। କମ୍ମମ୍ପି ଫଲମ୍ପି ଅଜାନିତ୍ୱା କତଂ 'ଅସମ୍ପଜାନକତଂ' ନାମ। ତେସୁ ସଯଂକାରଂ କରୋନ୍ତୋପି ଇମେସଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ କୁସଲଚିତ୍ତାନଂ ଅଞ୍ଞତରେନେୱ କରୋତି। ପରଂକାରଂ କରୋନ୍ତୋପି, ସହତ୍ଥେନ କରୋନ୍ତୋପି, ଆଣାପେତ୍ୱା କରୋନ୍ତୋପି ଇମେସଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ କୁସଲଚିତ୍ତାନଂ ଅଞ୍ଞତରେନେୱ କରୋତି। ସମ୍ପଜାନକରଣଂ ପନ ଚତୂହି ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତେହି ହୋତି। ଅସମ୍ପଜାନକରଣଂ ଚତୂହି ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେହି।

ଅପରାପି ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଚତସ୍ସୋ ଦକ୍ଖିଣାୱିସୁଦ୍ଧିଯୋ ଗହିତା – ପଚ୍ଚଯାନଂ ଧମ୍ମିକତା, ଚେତନାମହତ୍ତଂ, ୱତ୍ଥୁସମ୍ପତ୍ତି, ଗୁଣାତିରେକତାତି। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମେନ ସମେନ ଉପ୍ପନ୍ନା ପଚ୍ଚଯା 'ଧମ୍ମିକା' ନାମ। ସଦ୍ଦହିତ୍ୱା ଓକପ୍ପେତ୍ୱା ଦଦତୋ ପନ 'ଚେତନାମହତ୍ତଂ' ନାମ ହୋତି। ଖୀଣାସୱଭାୱୋ 'ୱତ୍ଥୁସମ୍ପତ୍ତି' ନାମ। ଖୀଣାସୱସ୍ସେୱ ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠିତଭାୱୋ 'ଗୁଣାତିରେକତା' ନାମ। ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ସମୋଧାନେତ୍ୱା ଦାତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତସ୍ସ କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ୱିପାକଂ ଦେତି। ପୁଣ୍ଣକସେଟ୍ଠିକାକୱଲିଯସୁମନମାଲାକାରାଦୀନଂ (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨୨୫ ପୁଣ୍ଣଦାସୀୱତ୍ଥୁ) (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୬୭ ସୁମନମାଲାକାରୱତ୍ଥୁ) ୱିଯ।

ସଙ୍ଖେପତୋ ପନେତଂ ସବ୍ବମ୍ପି କାମାୱଚରକୁସଲଚିତ୍ତଂ 'ଚିତ୍ତ'ନ୍ତି କରିତ୍ୱା ଚିତ୍ତୱିଚିତ୍ତଟ୍ଠେନ ଏକମେୱ ହୋତି। ୱେଦନାୱସେନ ସୋମନସ୍ସସହଗତଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ ହୋତି। ଞାଣୱିଭତ୍ତିଦେସନାୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ହୋତି। ସୋମନସ୍ସସହଗତଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଅସଙ୍ଖାରିକଂ ମହାଚିତ୍ତଞ୍ହି ଉପେକ୍ଖାସହଗତଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଅସଙ୍ଖାରିକଂ ମହାଚିତ୍ତଞ୍ଚ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଟ୍ଠେନ ଅସଙ୍ଖାରିକଟ୍ଠେନ ଚ ଏକମେୱ ହୋତି। ତଥା ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ସସଙ୍ଖାରିକଂ, ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଅସଙ୍ଖାରିକଂ, ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଂ ସସଙ୍ଖାରିକଞ୍ଚାତି। ଏୱଂ ଞାଣୱିଭତ୍ତିଦେସନାୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧେ ପନେତସ୍ମିଂ ଅସଙ୍ଖାରସସଙ୍ଖାରୱିଭତ୍ତିତୋ ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖାରିକାନି ଚତ୍ତାରି ସସଙ୍ଖାରିକାନୀତି ଅଟ୍ଠେୱ କୁସଲଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ତାନି ଯାଥାୱତୋ ଞତ୍ୱା ଭଗୱା ସବ୍ବଞ୍ଞୂ ଗଣୀୱରୋ ମୁନିସେଟ୍ଠୋ ଆଚିକ୍ଖତି ଦେସେତି ପଞ୍ଞପେତି ପଟ୍ଠପେତି ୱିୱରତି ୱିଭଜତି ଉତ୍ତାନୀକରୋତୀତି।

ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯା ଧମ୍ମସଙ୍ଗହଟ୍ଠକଥାଯ

କାମାୱଚରକୁସଲନିଦ୍ଦେସୋ ସମତ୍ତୋ।

ରୂପାୱଚରକୁସଲୱଣ୍ଣନା

ଚତୁକ୍କନଯୋ ପଠମଜ୍ଝାନଂ

୧୬୦। ଇଦାନି ରୂପାୱଚରକୁସଲଂ ଦସ୍ସେତୁଂ କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ରୂପୂପପତ୍ତିଯା ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତୀତି ରୂପଂ ୱୁଚ୍ଚତି ରୂପଭୱୋ। ଉପପତ୍ତୀତି ନିବ୍ବତ୍ତି ଜାତି ସଞ୍ଜାତି। ମଗ୍ଗୋତି ଉପାଯୋ। ୱଚନତ୍ଥୋ ପନେତ୍ଥ – ତଂ ଉପପତ୍ତିଂ ମଗ୍ଗତି ଗୱେସତି ଜନେତି ନିପ୍ଫାଦେତୀତି ମଗ୍ଗୋ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯେନ ମଗ୍ଗେନ ରୂପଭୱେ ଉପପତ୍ତି ହୋତି ନିବ୍ବତ୍ତି ଜାତି ସଞ୍ଜାତି, ତଂ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତୀତି। କିଂ ପନେତେନ ନିଯମତୋ ରୂପଭୱେ ଉପପତ୍ତି ହୋତୀତି? ନ ହୋତି। "ସମାଧିଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭାୱେଥ, ସମାହିତୋ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି ପସ୍ସତୀ"ତି (ସଂ। ନି। ୩।୫; ୪।୯୯; ୫।୧୦୭୧; ନେତ୍ତି। ୪୦; ମି। ପ। ୨।୧।୧୪) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେନ ହି ନିବ୍ବେଧଭାଗିଯେନ ରୂପଭୱାତିକ୍କମୋପି ହୋତି। ରୂପୂପପତ୍ତିଯା ପନ ଇତୋ ଅଞ୍ଞୋ ମଗ୍ଗୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ 'ରୂପୂପପତ୍ତିଯା ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତୀ'ତି। ଅତ୍ଥତୋ ଚାଯଂ ମଗ୍ଗୋ ନାମ ଚେତନାପି ହୋତି, ଚେତନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାପି, ତଦୁଭଯମ୍ପି। "ନିରଯଞ୍ଚାହଂ, ସାରିପୁତ୍ତ, ପଜାନାମି ନିରଯଗାମିଞ୍ଚ ମଗ୍ଗ"ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୧୫୩) ହି ଏତ୍ଥ ଚେତନା ମଗ୍ଗୋ ନାମ।

"ସଦ୍ଧା ହିରିଯଂ କୁସଲଞ୍ଚ ଦାନଂ, ଧମ୍ମା ଏତେ ସପ୍ପୁରିସାନୁଯାତା;

ଏତଞ୍ହି ମଗ୍ଗଂ ଦିୱିଯଂ ୱଦନ୍ତି, ଏତେନ ହି ଗଚ୍ଛତି ଦେୱଲୋକ"ନ୍ତି। (ଅ। ନି। ୮।୩୨);

ଏତ୍ଥ ଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ମଗ୍ଗୋ ନାମ। "ଅଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମଗ୍ଗୋ, ଅଯଂ ପଟିପଦା"ତି ସଙ୍ଖାରୁପପତ୍ତିସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୧୬୧ ଆଦଯୋ)

ଚେତନାପି ଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାପି ମଗ୍ଗୋ ନାମ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ 'ଝାନ'ନ୍ତି ୱଚନତୋ ଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅଧିପ୍ପେତା। ଯସ୍ମା ପନ ଝାନଚେତନା ପଟିସନ୍ଧିଂ ଆକଡ୍ଢତି, ତସ୍ମା ଚେତନାପି ଚେତନାସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାପି ୱଟ୍ଟନ୍ତିଯେୱ।

ଭାୱେତୀତି ଜନେତି ଉପ୍ପାଦେତି ୱଡ୍ଢେତି। ଅଯଂ ତାୱ ଇଧ ଭାୱନାଯ ଅତ୍ଥୋ। ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପନ ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ସମ୍ଭାୱନା ପରିଭାୱନା ୱିଭାୱନାତି ଏୱଂ ଅଞ୍ଞଥାପି ଅତ୍ଥୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ''ଇଧୁଦାଯି ମମ ସାୱକା ଅଧିସୀଲେ ସମ୍ଭାୱେନ୍ତି – ସୀଲୱା ସମଣୋ ଗୋତମୋ, ପରମେନ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେନ ସମନ୍ନାଗତୋ''ତି (ମ। ନି। ୨।୨୪୩) ଅଯଂ ସମ୍ଭାୱନା ନାମ; ଓକପ୍ପନାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ସୀଲପରିଭାୱିତୋ ସମାଧି ମହପ୍ଫଲୋ ହୋତି ମହାନିସଂସୋ, ସମାଧିପରିଭାୱିତା ପଞ୍ଞା ମହପ୍ଫଲା ହୋତି ମହାନିସଂସା, ପଞ୍ଞାପରିଭାୱିତଂ ଚିତ୍ତଂ ସମ୍ମଦେୱ ଆସୱେହି ୱିମୁଚ୍ଚତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୮୬) ଅଯଂ ପରିଭାୱନା ନାମ; ୱାସନାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଇଙ୍ଘ ରୂପଂ ୱିଭାୱେହି, ୱେଦନଂ… ସଞ୍ଞଂ… ସଙ୍ଖାରେ… ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଭାୱେହୀ''ତି ଅଯଂ ୱିଭାୱନା ନାମ; ଅନ୍ତରଧାପନାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ପୁନ ଚପରଂ, ଉଦାଯି, ଅକ୍ଖାତା ମଯା ସାୱକାନଂ ପଟିପଦା, ଯଥାପଟିପନ୍ନା ମେ ସାୱକା ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନେ ଭାୱେନ୍ତୀ''ତି (ମ। ନି। ୨।୨୪୭), ଅଯଂ ପନ ଉପ୍ପାଦନୱଡ୍ଢନଟ୍ଠେନ ଭାୱନା ନାମ। ଇମସ୍ମିମ୍ପି ଠାନେ ଅଯମେୱ ଅଧିପ୍ପେତା। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – 'ଭାୱେତୀତି ଜନେତି ଉପ୍ପାଦେତି ୱଡ୍ଢେତୀ'ତି।

କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ, ଯଥା କାମାୱଚରକୁସଲନିଦ୍ଦେସେ ଧମ୍ମପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଦେସନା କତା ତଥା ଅକତ୍ୱା, ପୁଗ୍ଗଲପୁବ୍ବଙ୍ଗମା କତାତି? ପଟିପଦାଯ ସାଧେତବ୍ବତୋ। ଇଦଞ୍ହି ଚତୂସୁ ପଟିପଦାସୁ ଅଞ୍ଞତରାଯ ସାଧେତବ୍ବଂ; ନ କାମାୱଚରଂ ୱିଯ ୱିନା ପଟିପଦାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ପଟିପଦା ଚ ନାମେସା ପଟିପନ୍ନକେ ସତି ହୋତୀତି ଏତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁଗ୍ଗଲପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଦେସନଂ କରୋନ୍ତୋ 'ରୂପୂପପତ୍ତିଯା ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତୀ'ତି ଆହ।

ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହୀତି କାମେହି ୱିୱିଚ୍ଚିତ୍ୱା, ୱିନା ହୁତ୍ୱା, ଅପକ୍କମିତ୍ୱା। ଯୋ ପନାଯମେତ୍ଥ 'ଏୱ'-କାରୋ ସୋ ନିଯମତ୍ଥୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯସ୍ମା ଚ ନିଯମତ୍ଥୋ, ତସ୍ମା ତସ୍ମିଂ ପଠମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରଣସମଯେ ଅୱିଜ୍ଜମାନାନମ୍ପି କାମାନଂ ତସ୍ସ ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭାୱଂ, କାମପରିଚ୍ଚାଗେନେୱ ଚସ୍ସ ଅଧିଗମଂ ଦୀପେତି। କଥଂ? 'ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହୀ'ତି ଏୱଞ୍ହି ନିଯମେ କରିଯମାନେ ଇଦଂ ପଞ୍ଞାଯତି – ନୂନିମସ୍ସ କାମା ପଟିପକ୍ଖଭୂତା ଯେସୁ ସତି ଇଦଂ ନ ପୱତ୍ତତି, ଅନ୍ଧକାରେ ସତି ପଦୀପୋଭାସୋ ୱିଯ? ତେସଂ ପରିଚ୍ଚାଗେନେୱ ଚସ୍ସ ଅଧିଗମୋ ହୋତି ଓରିମତୀରପରିଚ୍ଚାଗେନ ପାରିମତୀରସ୍ସେୱ। ତସ୍ମା ନିଯମଂ କରୋତୀତି।

ତତ୍ଥ ସିଯା – 'କସ୍ମା ପନେସ ପୁବ୍ବପଦେଯେୱ ୱୁତ୍ତୋ, ନ ଉତ୍ତରପଦେ? କିଂ ଅକୁସଲେହି ଧମ୍ମେହି ଅୱିୱିଚ୍ଚାପି ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରେଯ୍ୟା'ତି? ନ ଖୋ ପନେତଂ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଂନିସ୍ସରଣତୋ ହି ପୁବ୍ବପଦେ ଏସ ୱୁତ୍ତୋ। କାମଧାତୁସମତିକ୍କମନତୋ ହି କାମରାଗପଟିପକ୍ଖତୋ ଚ ଇଦଂ ଝାନଂ କାମାନମେୱ ନିସ୍ସରଣଂ। ଯଥାହ – ''କାମାନମେତଂ ନିସ୍ସରଣଂ ଯଦିଦଂ ନେକ୍ଖମ୍ମ''ନ୍ତି (ଇତିୱୁ। ୭୨; ଦୀ। ନି। ୩।୩୫୩)। ଉତ୍ତରପଦେପି ପନ, ଯଥା ''ଇଧେୱ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଣୋ, ଇଧ ଦୁତିଯୋ ସମଣୋ''ତି (ମ। ନି। ୧।୧୩୯; ଅ। ନି। ୪।୨୪୧) ଏତ୍ଥ 'ଏୱ'-କାରୋ ଆନେତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ନ ହି ସକ୍କା ଇତୋ ଅଞ୍ଞେହିପି ନୀୱରଣସଙ୍ଖାତେହି ଅକୁସଲେହି ଧମ୍ମେହି ଅୱିୱିଚ୍ଚ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରିତୁଂ, ତସ୍ମା 'ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହି ୱିୱିଚ୍ଚେୱ ଅକୁସଲେହି ଧମ୍ମେହୀ'ତି ଏୱଂ ପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପଦଦ୍ୱଯେପି ଚ କିଞ୍ଚାପି ୱିୱିଚ୍ଚାତି ଇମିନା ସାଧାରଣୱଚନେନ ତଦଙ୍ଗୱିୱେକାଦଯୋ କାଯୱିୱେକାଦଯୋ ଚ ସବ୍ବେପି ୱିୱେକା ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତଥାପି କାଯୱିୱେକୋ ଚିତ୍ତୱିୱେକୋ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିୱେକୋତି ତଯୋ ଏୱ ଇଧ ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

କାମେହୀତି ଇମିନା ପନ ପଦେନ ଯେ ଚ ନିଦ୍ଦେସେ ''କତମେ ୱତ୍ଥୁକାମା? ମନାପିଯା ରୂପା''ତିଆଦିନା (ମହାନି। ୧) ନଯେନ ୱତ୍ଥୁକାମା ୱୁତ୍ତା, ଯେ ଚ ତତ୍ଥେୱ ୱିଭଙ୍ଗେ ଚ ''ଛନ୍ଦୋ କାମୋ, ରାଗୋ କାମୋ, ଛନ୍ଦରାଗୋ କାମୋ; ସଙ୍କପ୍ପୋ କାମୋ, ରାଗୋ କାମୋ, ସଙ୍କପ୍ପରାଗୋ କାମୋ; ଇମେ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି କାମା''ତି (ମହାନି। ୧; ୱିଭ। ୫୬୪) ଏୱଂ କିଲେସକାମା ୱୁତ୍ତା, ତେ ସବ୍ବେପି ସଙ୍ଗହିତାଇଚ୍ଚେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଏୱଞ୍ହି ସତି ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହୀତି ୱତ୍ଥୁକାମେହିପି ୱିୱିଚ୍ଚେୱାତି ଅତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତି। ତେନ କାଯୱିୱେକୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି।

ୱିୱିଚ୍ଚ ଅକୁସଲେହି ଧମ୍ମେହୀତି କିଲେସକାମେହି ସବ୍ବାକୁସଲେହି ୱା ୱିୱିଚ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତି। ତେନ ଚିତ୍ତୱିୱେକୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି। ପୁରିମେନ ଚେତ୍ଥ ୱତ୍ଥୁକାମେହି ୱିୱେକୱଚନତୋ ଏୱ କାମସୁଖପରିଚ୍ଚାଗୋ, ଦୁତିଯେନ କିଲେସକାମେହି ୱିୱେକୱଚନତୋ ନେକ୍ଖମ୍ମସୁଖପରିଗ୍ଗହୋ ୱିଭାୱିତୋ ହୋତି। ଏୱଂ ୱତ୍ଥୁକାମକିଲେସକାମୱିୱେକୱଚନତୋଯେୱ ଚ ଏତେସଂ ପଠମେନ ସଂକିଲେସୱତ୍ଥୁପ୍ପହାନଂ, ଦୁତିଯେନ ସଂକିଲେସପ୍ପହାନଂ; ପଠମେନ ଲୋଲଭାୱସ୍ସ ହେତୁପରିଚ୍ଚାଗୋ, ଦୁତିଯେନ ବାଲଭାୱସ୍ସ; ପଠମେନ ଚ ପଯୋଗସୁଦ୍ଧି, ଦୁତିଯେନ ଆସଯପୋସନଂ ୱିଭାୱିତଂ ହୋତୀତି ଞାତବ୍ବଂ। ଏସ ତାୱ ନଯୋ 'କାମେହୀ'ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତକାମେସୁ ୱତ୍ଥୁକାମପକ୍ଖେ।

କିଲେସକାମପକ୍ଖେ ପନ ‘ଛନ୍ଦୋତି ଚ ରାଗୋ’ତି ଚ ଏୱମାଦୀହି ଅନେକଭେଦୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋୟେୱ କାମୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସୋ ଚ ଅକୁସଲପରିୟାପନ୍ନୋପି ସମାନୋ ‘‘ତତ୍ଥ କତମୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ କାମୋ’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୫୬୪) ଝାନପଟିପକ୍ଖତୋ ୱିସୁଂ ୱୁତ୍ତୋ। କିଲେସକାମତ୍ତା ୱା ପୁରିମପଦେ ୱୁତ୍ତୋ, ଅକୁସଲପରିୟାପନ୍ନତ୍ତା ଦୁତିୟପଦେ। ଅନେକଭେଦତୋ ଚସ୍ସ ‘କାମତୋ’ତି ଅୱତ୍ୱା ‘କାମେହୀ’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଅକୁସଲଭାୱେ ୱିଜ୍ଜମାନେ ‘‘ତତ୍ଥ କତମେ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା? କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ୱିଭଙ୍ଗେ ଉପରିଝାନଙ୍ଗପଚ୍ଚନୀକପଟିପକ୍ଖଭାୱଦସ୍ସନତୋ ନୀୱରଣାନେୱ ୱୁତ୍ତାନି। ନୀୱରଣାନି ହି ଝାନଙ୍ଗପଚ୍ଚନୀକାନି। ତେସଂ ଝାନଙ୍ଗାନେୱ ପଟିପକ୍ଖାନି, ୱିଦ୍ଧଂସକାନି, ୱିଘାତକାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତଥା ହି ‘‘ସମାଧି କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋ, ପୀତି ବ୍ୟାପାଦସ୍ସ, ୱିତକ୍କୋ ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ, ସୁଖଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସ, ୱିଚାରୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛାୟା’’ତି ପେଟକେ ୱୁତ୍ତଂ।

ଏୱମେତ୍ଥ ‘ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହୀ’ତି ଇମିନା କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିୱେକୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି। ‘ୱିୱିଚ୍ଚ ଅକୁସଲେହି ଧମ୍ମେହୀ’ତି ଇମିନା ପଞ୍ଚନ୍ନମ୍ପି ନୀୱରଣାନଂ। ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ପନ ପଠମେନ କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ, ଦୁତିୟେନ ସେସନୀୱରଣାନଂ; ତଥା ପଠମେନ ତୀସୁ ଅକୁସଲମୂଲେସୁ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣଭେଦୱିସୟସ୍ସ ଲୋଭସ୍ସ, ଦୁତିୟେନ ଆଘାତୱତ୍ଥୁଭେଦାଦିୱିସୟାନଂ ଦୋସମୋହାନଂ। ଓଘାଦୀସୁ ୱା ଧମ୍ମେସୁ ପଠମେନ କାମୋଘକାମୟୋଗକାମାସୱକାମୁପାଦାନଅଭିଜ୍ଝାକାୟଗନ୍ଥକାମରାଗସଂୟୋଜନାନଂ, ଦୁତିୟେନ
ଅୱସେସଓଘୟୋଗାସୱୌପାଦାନଗନ୍ଥସଂୟୋଜନାନଂ। ପଠମେନ ଚ ତଣ୍ହାୟ ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ, ଦୁତିୟେନ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ। ଅପିଚ ପଠମେନ ଲୋଭସମ୍ପୟୁତ୍ତଅଟ୍ଠଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ, ଦୁତିୟେନ ସେସାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିୱେକୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅୟଂ ତାୱ ‘ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହି ୱିୱିଚ୍ଚ ଅକୁସଲେହି ଧମ୍ମେହୀ’ତି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନା।

ଏତ୍ତାୱତା ଚ ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ପହାନଙ୍ଗଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସମ୍ପୟୋଗଙ୍ଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ସୱିତକ୍କଂ ସୱିଚାରନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣାଦିୱିଭାଗେନ ଅପ୍ପନାସମ୍ପୟୋଗତୋ ରୂପାୱଚରଭାୱପ୍ପତ୍ତେନ ୱିତକ୍କେନ ଚେୱ ୱିଚାରେନ ଚ ସହ ୱତ୍ତତି। ରୁକ୍ଖୋ ୱିୟ ପୁପ୍ଫେନ ଚ ଫଲେନ ଚାତି ଇଦଂ ଝାନଂ ସୱିତକ୍କଂ ସୱିଚାରନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିଭଙ୍ଗେ ପନ ‘‘ଇମିନା ଚ ୱିତକ୍କେନ ଇମିନା ଚ ୱିଚାରେନ ଉପେତୋ ହୋତି ସମୁପେତୋ’’ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୫୬୫) ନୟେନ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନା ଦେସନା କତା। ଅତ୍ଥୋ ପନ ତତ୍ରପି ଏୱମେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ୱିୱେକଜନ୍ତି – ଏତ୍ଥ ୱିୱିତ୍ତି ୱିୱେକୋ। ନୀୱରଣୱିଗମୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିୱିତ୍ତୋତି ୱା ୱିୱେକୋ, ନୀୱରଣୱିୱିତ୍ତୋ ଝାନସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମରାସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମା ୱିୱେକା, ତସ୍ମିଂ ୱା ୱିୱେକେ, ଜାତନ୍ତି ୱିୱେକଜଂ। ପୀତିସୁଖନ୍ତି – ଏତ୍ଥ ପୀତିସୁଖାନି ହେଟ୍ଠା ପକାସିତାନେୱ। ତେସୁ ପନ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାୟ ପଞ୍ଚୱିଧାୟ ପୀତିୟା ୟା ଅପ୍ପନାସମାଧିସ୍ସ ମୂଲଂ ହୁତ୍ୱା ୱଡ୍ଢମାନା ସମାଧିସମ୍ପୟୋଗଂ ଗତା ଫରଣାପୀତି – ଅୟଂ ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଅଧିପ୍ପେତା ପୀତୀତି। ଅୟଞ୍ଚ ପୀତି ଇଦଞ୍ଚ ସୁଖଂ ଅସ୍ସ ଝାନସ୍ସ, ଅସ୍ମିଂ ୱା ଝାନେ ଅତ୍ଥୀତି ଇଦଂ ଝାନଂ ପୀତିସୁଖନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଥ ୱା ପୀତି ଚ ସୁଖଞ୍ଚ ପୀତିସୁଖଂ, ଧମ୍ମୱିନୟାଦୟୋ ୱିୟ। ୱିୱେକଜଂ ପୀତିସୁଖମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ, ଅସ୍ମିଂ ୱା ଝାନେ, ଅତ୍ଥୀତି ଏୱମ୍ପି ୱିୱେକଜଂ ପୀତିସୁଖଂ। ୟଥେୱ ହି ଝାନଂ ଏୱଂ ପୀତିସୁଖମ୍ପେତ୍ଥ ୱିୱେକଜମେୱ ହୋତି। ତଞ୍ଚସ୍ସ ଅତ୍ଥି। ତସ୍ମା ଏକପଦେନେୱ ‘ୱିୱେକଜଂ ପୀତିସୁଖ’ନ୍ତି ୱତ୍ତୁଂ ୟୁଜ୍ଜତି। ୱିଭଙ୍ଗେ ପନ ‘‘ଇଦଂ ସୁଖଂ ଇମାୟ ପୀତିୟା ସହଗତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନୟେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥୋ ପନ ତତ୍ଥାପି ଏୱମେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ପଠମଂଝାନନ୍ତି – ଏତ୍ଥ ଗଣନାନୁପୁବ୍ବତା ପଠମଂ। ପଠମଂ ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ପଠମଂ। ପଠମଂ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବନ୍ତିପି ପଠମଂ। ଇଦଂ ପନ ନ ଏକନ୍ତଲକ୍ଖଣଂ। ଚିଣ୍ଣୱସୀଭାୱୋ ହି ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭୀ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ମତ୍ଥକଂ ପାପେନ୍ତୋପି ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ ସକ୍କୋତି। ମତ୍ଥକତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଆଦିଂ ପାପେନ୍ତୋପି ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ ସକ୍କୋତି। ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଓକ୍କମନ୍ତୋପି ସକ୍କୋତି। ଏୱଂ ପୁବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତିୟଟ୍ଠେନ ପନ ପଠମଂ ନାମ ହୋତି।

ଝାନନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ ଝାନଂ – ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନଂ ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିୟୋ ପଥୱିକସିଣାଦିଆରମ୍ମଣଂ ଉପନିଜ୍ଝାୟନ୍ତୀତି ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନନ୍ତି ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗତା। ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲାନି ପନ ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନଂ ନାମ। ତତ୍ଥ ୱିପସ୍ସନା ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଉପନିଜ୍ଝାନତୋ ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନଂ। ୱିପସ୍ସନାୟ କତକିଚ୍ଚସ୍ସ ମଗ୍ଗେନ ଇଜ୍ଝନତୋ ମଗ୍ଗୋ ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନଂ। ଫଲଂ ପନ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ତଥଲକ୍ଖଣଂ ଉପନିଜ୍ଝାୟତୀତି ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନଂ ନାମ। ତେସୁ ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତସ୍ମା ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନତୋ ପଚ୍ଚନୀକଜ୍ଝାପନତୋ ୱା ଝାନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଉପସମ୍ପଜ୍ଜାତି ଉପଗନ୍ତ୍ୱା, ପାପୁଣିତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଉପସମ୍ପାଦୟିତ୍ୱା ୱା ନିପ୍ଫାଦେତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱିଭଙ୍ଗେ ପନ ‘‘ଉପସମ୍ପଜ୍ଜାତି ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଲାଭୋ ପଟିଲାଭୋ ପତ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତି ଫୁସନା ସଚ୍ଛିକିରିୟା ଉପସମ୍ପଦା’’ତି (ୱିଭ। ୫୭୦) ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସାପି ଏୱମେୱତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୱିହରତୀତି ତଦନୁରୂପେନ ଇରିୟାପଥୱିହାରେନ ଇତିୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଜ୍ଝାନସମଙ୍ଗୀ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଇରିୟନଂ ୱୁତ୍ତିଂ ପାଲନଂ ୟପନଂ ୟାପନଂ ଚାରଂ ୱିହାରଂ

ଅଭିନିପ୍ଫାଦେତି। ଖୁଦ୍ଦକେ‌ଟ୍ତଂ ୱିଭଙ୍ଗେ – ‘‘ୱିହରତୀତି ଇରିଯତି ୱତ୍ତତି ପାଲେତି ଯପେତି ଯାପେତି ଚରତି ୱିହରତି, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ୱିହରତୀ’’ତି (ୱିଭ। ୫୧୨, ୫୭୧)।

ପଥୱିକସିଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପଥୱିମଣ୍ଡଲମ୍ପି ସକଲଟ୍ଠେନ ପଥୱିକସିଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂ ନିସ୍ସାଯ ପଟିଲଦ୍ଧଂ ନିମିତ୍ତମ୍ପି। ପଥୱିକସିଣନିମିତ୍ତେ ପଟିଲଦ୍ଧଜ୍ଝାନମ୍ପି। ତତ୍ଥ ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଝାନଂ ପଥୱୀକସିଣନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପଥୱିକସିଣସଙ୍ଖାତଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ପଥୱିକସିଣେ ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଚତୁକ୍କପଞ୍ଚକଜ୍ଝାନାନି ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଝାନପଦଟ୍ଠାନଂ ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୁକାମେନ କୁଲପୁତ୍ତେନ କିଂ କତ୍ତବ୍ବନ୍ତି? ଆଦିତୋ ତାୱ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିପଚ୍ଚଯସନ୍ନିସ୍ସିତସଙ୍ଖାତାନି ଚତ୍ତାରି ସୀଲାନି ୱିସୋଧେତ୍ୱା ସୁପରିସୁଦ୍ଧେ ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତେନ, ଯ୍ୱାସ୍ସ ଆୱାସାଦୀସୁ ଦସସୁ ପଲିବୋଧେସୁ ପଲିବୋଧୋ ଅତ୍ଥି, ତଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଦାଯକଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପାଳିଇଯା ଆଗତେସୁ ଅଟ୍ଠତିଂସାଯ କମ୍ମଟ୍ଠାନେସୁ ଅତ୍ତନୋ ଚରିଯାନୁକୂଲଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଉପପରିକ୍ଖନ୍ତେନ ସଚସ୍ସ ଇଦଂ ପଥୱିକସିଣଂ ଅନୁକୂଲଂ ହୋତି, ଇଦମେୱ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଝାନଭାୱନାଯ ଅନନୁରୂପଂ ୱିହାରଂ ପହାଯ ଅନୁରୂପେ ୱିହାରେ ୱିହରନ୍ତେନ ଖୁଦ୍ଦକପଲିବୋଧୁପଚ୍ଛେଦଂ କତ୍ୱା କସିଣପରିକମ୍ମନିମିତ୍ତାନୁରକ୍ଖଣସତ୍ତଅସପ୍ପାଯପରିୱଜ୍ଜନସତ୍ତସପ୍ପାଯସେୱନଦସୱିଧଅପ୍ପନାକୋସଲ୍ଲପ୍ପଭେଦଂ ସବ୍ବଂ ଭାୱନାୱିଧାନଂ ଅପରିହାପେନ୍ତେନ ଝାନାଧିଗମତ୍ଥାଯ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ। ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୫୧ ଆଦଯୋ) ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଥା ଚେତ୍ଥ ଏୱଂ ଇତୋ ପରେସୁପି। ସବ୍ବକମ୍ମଟ୍ଠାନାନଞ୍ହି ଭାୱନାୱିଧାନଂ ସବ୍ବଂ ଅଟ୍ଠକଥାନଯେନ ଗହେତ୍ୱା ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ୱିତ୍ଥାରିତଂ। କିଂ ତେନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପୁନ ୱୁତ୍ତେନାତି ନ ନଂ ପୁନ ୱିତ୍ଥାରଯାମ। ପାଳିଇଯା ପନ ହେଟ୍ଠା ଅନାଗତଂ ଅତ୍ଥଂ ଅପରିହାପେନ୍ତା ନିରନ୍ତରଂ ଅନୁପଦୱଣ୍ଣନମେୱ କରିସ୍ସାମ।

ତସ୍ମିଂ ସମଯେତି ତସ୍ମିଂ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରଣସମଯେ। ଫସ୍ସୋ ହୋତି…ପେ… ଅୱିକ୍ଖେପୋ ହୋତୀତି ଇମେ କାମାୱଚରପଠମକୁସଲଚିତ୍ତେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାଯ ପଦପଟିପାଟିଯା ଛପଣ୍ଣାସ ଧମ୍ମା ହୋନ୍ତି। କେୱଲଞ୍ହି ତେ କାମାୱଚରା, ଇମେ ଭୂମନ୍ତରୱସେନ ମହଗ୍ଗତା ରୂପାୱଚରାତି ଅଯମେତ୍ଥ ୱିସେସୋ। ସେସଂ ତାଦିସମେୱ। ଯେୱାପନକା ପନେତ୍ଥ ଛନ୍ଦାଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋୱ ଲବ୍ଭନ୍ତି। କୋଟ୍ଠାସୱାରସୁଞ୍ଞତୱାରା ପାକତିକା ଏୱାତି।

ପଠମଂ।

ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ

୧୬୧-୧୬୨। ଦୁତିଯଜ୍ଝାନନିଦ୍ଦେସେ ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ୱୂପସମାତି ୱିତକ୍କସ୍ସ ଚ ୱିଚାରସ୍ସ ଚାତି ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱୂପସମା, ସମତିକ୍କମା; ଦୁତିଯଜ୍ଝାନକ୍ଖଣେ ଅପାତୁଭାୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଦୁତିଯଜ୍ଝାନେ ସବ୍ବେପି ପଠମଜ୍ଝାନଧମ୍ମା ନ ସନ୍ତି, ଅଞ୍ଞେୟେୱ ହି ପଠମଜ୍ଝାନେ ଫସ୍ସାଦଯୋ ଅଞ୍ଞେ ଇଧ, ଓଳାରିକସ୍ସ ପନ ଓଳାରିକସ୍ସ ଅଙ୍ଗସ୍ସ ସମତିକ୍କମା ପଠମଜ୍ଝାନତୋ ପରେସଂ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ଅଧିଗମୋ ହୋତୀତି ଦୀପନତ୍ଥଂ ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ୱୂପସମାତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ଇଧ – ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ୱିଭଙ୍ଗେ ପନ ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତ’’ନ୍ତି (ୱିଭ। ୫୭୩) ଏତ୍ତକମେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ତସ୍ମା ଅତ୍ତନି ଜାତଂ, ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ।

ସମ୍ପସାଦନନ୍ତି ସମ୍ପସାଦନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସଦ୍ଧା। ସମ୍ପସାଦନଯୋଗତୋ ଝାନମ୍ପି ସମ୍ପସାଦନଂ, ନୀଲୱଣ୍ଣଯୋଗତୋ ନୀଲୱତ୍ଥଂ ୱିଯ। ଯସ୍ମା ୱା ତଂ ଝାନଂ ସମ୍ପସାଦନସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ୱିତକ୍କୱିଚାରକ୍ଖୋଭୱୂପସମନେନ ଚ ଚେତୋ ସମ୍ପସାଦଯତି, ତସ୍ମାପି ସମ୍ପସାଦନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମସ୍ମିଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ‘ସମ୍ପସାଦନଂ ଚେତସୋ’ତି ଏୱଂ ପଦସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପୁରିମସ୍ମିଂ ପନ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ‘ଚେତସୋ’ତି ଏତଂ ଏକୋଦିଭାୱେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ତତ୍ରାଯଂ ଅତ୍ଥଯୋଜନା – ଏକୋ ଉଦେତୀତି ଏକୋଦି, ୱିତକ୍କୱିଚାରେହି ଅନଜ୍ଝାରୁଳ୍ହତ୍ତା ଅଗ୍ଗୋ ସେଟ୍ଠୋ ହୁତ୍ୱା ଉଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେଟ୍ଠୋପି ହି ଲୋକେ ଏକୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିତକ୍କୱିଚାରୱିରହତୋ ୱା ଏକୋ ଅସହାଯୋ ହୁତ୍ୱାତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଅଥ ୱା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଉଦାଯତୀତି ଉଦି। ଉଟ୍ଠାପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ଏକୋ ଚ ସୋ ଉଦି ଚାତି ଏକୋଦି। ସମାଧିସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଇତି ଇମଂ ଏକୋଦିଂ ଭାୱେତି ୱଡ୍ଢେତୀତି ଇଦଂ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ ଏକୋଦିଭାୱଂ। ସୋ ପନାଯଂ ଏକୋଦି ଯସ୍ମା ଚେତସୋ, ନ ସତ୍ତସ୍ସ, ନ ଜୀୱସ୍ସ, ତସ୍ମା ଏତଂ ‘ଚେତସୋ ଏକୋଦିଭାୱ’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

‘ନନୁ ଚାଯଂ ସଦ୍ଧା ପଠମଜ୍ଝାନେପି ଅତ୍ଥି, ଅଯଞ୍ଚ ଏକୋଦିନାମକୋ ସମାଧି, ଅଥ କସ୍ମା ଇଦମେୱ ସମ୍ପସାଦନଂ ଚେତସୋ ଏକୋଦିଭାୱଞ୍ଚାତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି?

ୱୁଚ୍ଚତେ – ‘ଅଦୁଞ୍ହି ପଠମଜ୍ଝାନଂ ୱିତକ୍କୱିଚାରକ୍ଖୋଭେନ ୱୀଚିତରଙ୍ଗସମାକୁଲମିୱ ଜଲଂ ନ ସୁପ୍ପସନ୍ନଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ସତିଯାପି ସଦ୍ଧାଯ ସମ୍ପସାଦନ’ନ୍ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ସୁପ୍ପସନ୍ନତ୍ତା ଏୱ ଚେତ୍ଥ ସମାଧିପି ନ ସୁଟ୍ଠୁ ପାକଟୋ। ତସ୍ମା ଏକୋଦିଭାୱନ୍ତିପି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଝାନେ ୱିତକ୍କୱିଚାରପଲିବୋଧାଭାୱେନ ଲଦ୍ଧୋକାସା ବଲୱତୀ ସଦ୍ଧା, ବଲୱସଦ୍ଧାସହାଯପଟିଲାଭେନେୱ ସମାଧିପି ପାକଟୋ। ତସ୍ମା ଇଦମେୱ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱିଭଙ୍ଗେ ପନ ‘‘ସମ୍ପସାଦନନ୍ତି ଯା ସଦ୍ଧା ସଦ୍ଦହନା ଓକପ୍ପନା ଅଭିପ୍ପସାଦୋ; ଚେତସୋ ଏକୋଦିଭାୱନ୍ତି ଯା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତି…ପେ… ସମ୍ମାସମାଧୀ’’ତି (ୱିଭ। ୫୭୪-୫୭୫) ଏତ୍ତକମେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେନ ପନେତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅଯଂ ଅଟ୍ଠକଥାୱଣ୍ଣନା ଯଥା ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ସଂସନ୍ଦତି ଚେୱ ସମେତି ଚ, ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅୱିତକ୍କଂ ଅୱିଚାରନ୍ତି ଭାୱନାଯ ପହୀନତ୍ତା ଏତସ୍ମିଂ ଏତସ୍ସ ୱା ୱିତକ୍କୋ ନତ୍ଥୀତି ଅୱିତକ୍କଂ। ଇମିନାୱ ନଯେନ ଅୱିଚାରଂ। ୱିଭଙ୍ଗେପି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଇତି ଅଯଞ୍ଚ ୱିତକ୍କୋ ଅଯଞ୍ଚ ୱିଚାରୋ ସନ୍ତା ହୋନ୍ତି ସମିତା ୱୂପସନ୍ତା ଅତ୍ଥଙ୍ଗତା ଅବ୍ଭତ୍ଥଙ୍ଗତା ଅପ୍ପିତା ବ୍ୟପ୍ପିତା ସୋସିତା ୱିସୋସିତା ବ୍ୟନ୍ତୀକତା, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ଅୱିତକ୍କଂ ଅୱିଚାର’’ନ୍ତି।

ଏତ୍ଥାହ – ନନୁ ଚ ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ୱୂପସମାତି ଇମିନାପି ଅଯମତ୍ଥୋ ସିଦ୍ଧୋ? ଅଥ କସ୍ମା ପୁନ ‘ୱୁତ୍ତଂ ଅୱିତକ୍କଂ ଅୱିଚାର’ନ୍ତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଏୱମେତଂ, ସିଦ୍ଧୋୱାଯମତ୍ଥୋ, ନ ପନେତଂ ତଦତ୍ଥଦୀପକଂ। ନନୁ ଅୱୋଚୁମ୍ହ – ‘ଓଳାରିକସ୍ସ ପନ ଓଳାରିକସ୍ସ ଅଙ୍ଗସ୍ସ ସମତିକ୍କମା ପଠମଜ୍ଝାନତୋ ପରେସଂ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ସମଧିଗମୋ ହୋତୀତି ଦୀପନତ୍ଥଂ ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ୱୂପସମାତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତ’ନ୍ତି।

ଅପିଚ ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ୱୂପସମା ଇଦଂ ସମ୍ପସାଦନଂ, ନ କିଲେସକାଲୁସିଯସ୍ସ; ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଞ୍ଚ ୱୂପସମା ଏକୋଦିଭାୱଂ, ନ ଉପଚାରଜ୍ଝାନମିୱ ନୀୱରଣପ୍ପହାନା; ନ ପଠମଜ୍ଝାନମିୱ ଚ ଅଙ୍ଗପାତୁଭାୱାତି ଏୱଂ ସମ୍ପସାଦନଏକୋଦିଭାୱାନଂ ହେତୁପରିଦୀପକମିଦଂ ୱଚନଂ। ତଥା ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ୱୂପସମା ଇଦଂ ଅୱିତକ୍କଂ ଅୱିଚାରଂ, ନ ତତିଯଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନାନି ୱିଯ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ୱିଯ ଚ, ଅଭାୱାତି ଏୱଂ ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରଭାୱସ୍ସ ହେତୁପରିଦୀପକଞ୍ଚ, ନ ୱିତକ୍କୱିଚାରାଭାୱମତ୍ତପରିଦୀପକଂ। ୱିତକ୍କୱିଚାରାଭାୱମତ୍ତପରିଦୀପକମେୱ ପନ ଅୱିତକ୍କଂ ଅୱିଚାରନ୍ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ, ତସ୍ମା ପୁରିମଂ ୱତ୍ୱାପି ପୁନ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱାତି।

ସମାଧିଜନ୍ତି ପଠମଜ୍ଝାନସମାଧିତୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତସମାଧିତୋ ୱା ଜାତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ପଠମମ୍ପି ସମ୍ପଯୁତ୍ତସମାଧିତୋ ଜାତଂ, ଅଥ ଖୋ ଅଯମେୱ ସମାଧି ‘ସମାଧୀ’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି, ୱିତକ୍କୱିଚାରକ୍ଖୋଭୱିରହେନ ଅତିୱିଯ ଅଚଲତ୍ତା ସୁପ୍ପସନ୍ନତ୍ତା ଚ। ତସ୍ମା ଇମସ୍ସ ୱଣ୍ଣଭଣନତ୍ଥଂ ଇଦମେୱ ସମାଧିଜନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପୀତିସୁଖନ୍ତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ଦୁତିଯନ୍ତି ଗଣନାନୁପୁବ୍ବତା ଦୁତିଯଂ। ଇଦଂ ଦୁତିଯଂ ସମାପଜ୍ଜତୀତିପି ଦୁତିଯଂ। ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଫସ୍ସୋ ହୋତୀତିଆଦୀସୁ ଝାନପଞ୍ଚକେ ୱିତକ୍କୱିଚାରପଦାନି ମଗ୍ଗପଞ୍ଚକେ ଚ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପପଦଂ ପରିହୀନଂ। ତେସଂ ୱସେନ ସୱିଭତ୍ତିକାୱିଭତ୍ତିକପଦୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କୋଟ୍ଠାସୱାରେପି ତିୟଙ୍ଗିକଂ ଝାନଂ ହୋତି, ଚତୁରଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ହୋତୀତି ଆଗତଂ। ସେସଂ ପଠମଜ୍ଝାନସଦିସମେୱାତି।

ଦୁତିଯଂ।

ତତିଯଜ୍ଝାନଂ

୧୬୩। ତତିଯଜ୍ଝାନନିଦ୍ଦେସେ ପୀତିଯା ଚ ୱିରାଗାତି ୱିରାଗୋ ନାମ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାଯ ପୀତିଯା ଜିଗୁଚ୍ଛନଂ ୱା ସମତିକ୍କମୋ ୱା। ଉଭିନ୍ନଂ ପନ ଅନ୍ତରା ‘ଚ’-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ। ସୋ ୱୂପସମଂ ୱା ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି ୱିତକ୍କୱିଚାରୱୂପସମଂ ୱା। ତତ୍ଥ ଯଦା ୱୂପସମମେୱ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି ତଦା ପୀତିଯା ୱିରାଗା ଚ, କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ ‘ୱୂପସମା’ ଚାତି ଏୱଂ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଇମିସ୍ସା ଚ ଯୋଜନାଯ ୱିରାଗୋ ଜିଗୁଚ୍ଛନତ୍ଥୋ ହୋତି। ତସ୍ମା ପୀତିଯା ଜିଗୁଚ୍ଛନା ଚ ୱୂପସମା ଚାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯଦା ପନ ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ୱୂପସମଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି ତଦା ପୀତିଯା ଚ ୱିରାଗା କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ ‘ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଞ୍ଚ ୱୂପସମା’ତି ଏୱଂ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଇମିସ୍ସା ଚ ଯୋଜନାଯ ୱିରାଗୋ ସମତିକ୍କମନତ୍ଥୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ପୀତିଯା ଚ ସମତିକ୍କମା ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଞ୍ଚ ୱୂପସମାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

କାମଞ୍ଚେତେ ୱିତକ୍କୱିଚାରା ଦୁତିଯଜ୍ଝାନେଯେୱ ୱୂପସନ୍ତା, ଇମସ୍ସ ପନ ଝାନସ୍ସ ମଗ୍ଗପରିଦୀପନତ୍ଥଂ ୱଣ୍ଣଭଣନତ୍ଥଞ୍ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଞ୍ଚ ୱୂପସମାତି ହି ୱୁତ୍ତେ ଇଦଂ ପଞ୍ଞାଯତି – ନୂନ ୱିତକ୍କୱିଚାରୱୂପସମୋ ମଗ୍ଗୋ ଇମସ୍ସ ଝାନସ୍ସାତି? ଯଥା ଚ ତତିଯେ ଅରିଯମଗ୍ଗେ ଅପ୍ପହୀନାନମ୍ପି ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠାଦୀନଂ ‘‘ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଓରମ୍ଭାଗିଯାନଂ ସଂଯୋଜନାନଂ ପହାନା’’ତି (ମ। ନି। ୨।୧୩୨) ଏୱଂ ପହାନଂ ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ୱଣ୍ଣଭଣନଂ ହୋତି,

ତଦଧିଗମାଯ ଉସ୍ସୁକ୍କାନଂ ଉସ୍ସାହଜନକଂ, ଏୱମେୱ ଇଧ ଅୱୂପସନ୍ତାନମ୍ପି ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ୱୂପସମୋ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ୱଣ୍ଣଭଣନଂ ହୋତି। ତେନାଯମତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ – 'ପୀତିଯା ଚ ସମତିକ୍କମା ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଞ୍ଚ ୱୂପସମା'ତି।

ଉପେକ୍ଖକୋ ଚ ୱିହରତୀତି – ଏତ୍ଥ ଉପପତ୍ତିତୋ ଇକ୍ଖତୀତି ଉପେକ୍ଖା। ସମଂ ପସ୍ସତି, ଅପକ୍ଖପତିତା ହୁତ୍ୱା ପସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତାଯ ୱିସଦାଯ ୱିପୁଲାଯ ଥାମଗତାଯ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ତତିଯଜ୍ଝାନସମଙ୍ଗୀ ଉପେକ୍ଖକୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଉପେକ୍ଖା ପନ ଦସୱିଧା ହୋତି – ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖା ବ୍ରହ୍ମୱିହାରୁପେକ୍ଖା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୁପେକ୍ଖା ୱୀରିଯୁପେକ୍ଖା ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ୱେଦନୁପେକ୍ଖା ୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖା ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖା ଝାନୁପେକ୍ଖା ପାରିସୁଦ୍ଧୁପେକ୍ଖାତି।

ତତ୍ଥ ଯା ''ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ନେୱ ସୁମନୋ ହୋତି, ନ ଦୁମ୍ମନୋ, ଉପେକ୍ଖକୋ ଚ ୱିହରତି ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ''ତି (ଅ। ନି। ୫।୧; ମହାନି। ୯୦; ଚୂଳନି। ମେତ୍ତଗୂମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୧୮; ପଟି। ମ। ୩।୧୭) ଏୱମାଗତା ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଛଳାରମ୍ମଣାପାଥେ ପରିସୁଦ୍ଧପକତିଭାୱାୱିଜହନାକାରଭୂତା ଉପେକ୍ଖା, ଅଯଂ 'ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖା' ନାମ।

ଯା ପନ ''ଉପେକ୍ଖାସହଗତେନ ଚେତସା ଏକଂ ଦିସଂ ଫରିତ୍ୱା ୱିହରତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୫୫୬; ମ। ନି। ୧।୭୭) ଏୱମାଗତା ସତ୍ତେସୁ ମଜ୍ଝତ୍ତାକାରଭୂତା ଉପେକ୍ଖା, ଅଯଂ 'ବ୍ରହ୍ମୱିହାରୁପେକ୍ଖା' ନାମ।

ଯା ''ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଂ ଭାୱେତି ୱିୱେକନିସ୍ସିତ''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୨୭; ୩।୨୪୭) ଏୱମାଗତା ସହଜାତଧମ୍ମାନଂ ମଜ୍ଝତ୍ତାକାରଭୂତା ଉପେକ୍ଖା, ଅଯଂ 'ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୁପେକ୍ଖା' ନାମ।

ଯା ପନ ''କାଲେନ କାଲଂ ଉପେକ୍ଖାନିମିତ୍ତଂ ମନସି କରୋତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୩।୧୦୩) ଏୱମାଗତା ଅନଚ୍ଚାରଦ୍ଧନାତିସିଥିଲୱୀରିଯସଙ୍ଖାତା ଉପେକ୍ଖା, ଅଯଂ 'ୱୀରିଯୁପେକ୍ଖା' ନାମ।

ଯା ''କତି ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ସମଥୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, କତି ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି? ଅଟ୍ଠ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ସମଥୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଦସ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି (ପଟି। ମ। ୧।୫୭) ଏୱମାଗତା ନୀୱରଣାଦିପଟିସଙ୍ଖାସନ୍ତିଟ୍ଠନାଗହଣେ ମଜ୍ଝତ୍ତଭୂତା ଉପେକ୍ଖା, ଅଯଂ 'ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା' ନାମ।

ଯା ପନ ''ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି ଉପେକ୍ଖାସହଗତ''ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୧୫୦) ଏୱମାଗତା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖସଙ୍ଖାତା ଉପେକ୍ଖା ଅଯଂ 'ୱେଦନୁପେକ୍ଖା' ନାମ।

ଯା ''ଯଦତ୍ଥି, ଯଂ ଭୂତଂ, ତଂ ପଜହତି, ଉପେକ୍ଖଂ ପଟିଲଭତୀ''ତି (ମ। ନି। ୩।୭୧; ଅ। ନି। ୭।୫୫) ଏୱମାଗତା ୱିଚିନନେ ମଜ୍ଝତ୍ତଭୂତା ଉପେକ୍ଖା, ଅଯଂ 'ୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖା' ନାମ।

ଯା ପନ ଛନ୍ଦାଦୀସୁ ଯେୱାପନକେସୁ ଆଗତା ସହଜାତାନଂ ସମୱାହିତଭୂତା ଉପେକ୍ଖା ଅଯଂ, 'ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖା' ନାମ।

ଯା ''ଉପେକ୍ଖକୋ ଚ ୱିହରତୀ''ତି (ଧ। ସ। ୧୬୩; ଦୀ। ନି। ୧।୨୩୦) ଏୱମାଗତା ଅଗ୍ଗସୁଖେପି ତସ୍ମିଂ ଅପକ୍ଖପାତଜନନୀ ଉପେକ୍ଖା, ଅଯଂ 'ଝାନୁପେକ୍ଖା' ନାମ।

ଯା ''ଉପେକ୍ଖାସତିପାରିସୁଦ୍ଧିଂ ଚତୁତ୍ଥଂ ଝାନ''ନ୍ତି ଏୱମାଗତା ସବ୍ବପଚ୍ଚନୀକପରିସୁଦ୍ଧା ପଚ୍ଚନୀକୱୂପସମନେପି ଅବ୍ୟାପାରଭୂତା ଉପେକ୍ଖା, ଅଯଂ 'ପାରିସୁଦ୍ଧୁପେକ୍ଖା' ନାମ।

ତତ୍ଥ ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖା ଚ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରୁପେକ୍ଖା ଚ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୁପେକ୍ଖା ଚ ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖା ଚ ଝାନୁପେକ୍ଖା ଚ ପାରିସୁଦ୍ଧୁପେକ୍ଖା ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଏକା ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖାୱ ହୋତି। ତେନ ତେନ ଅୱତ୍ଥାଭେଦେନ ପନସ୍ସା ଅଯଂ ଭେଦୋ । ଏକସ୍ସାପି ସତୋ ସତ୍ତସ୍ସ କୁମାରଯୁୱଥେର ସେନାପତିରାଜାଦିୱସେନ ଭେଦୋ ୱିଯ। ତସ୍ମା ତାସୁ ଯତ୍ଥ ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖା ନ ତତ୍ଥ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାଦଯୋ, ଯତ୍ଥ ୱା ପନ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୁପେକ୍ଖା ନ ତତ୍ଥ ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାଦଯୋ ହୋନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଯଥା ଚେତାସଂ ଅତ୍ଥତୋ ଏକୀଭାୱୋ, ଏୱଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖାନମ୍ପି। ପଞ୍ଞା ଏୱ ହି ଏସା କିଚ୍ଚୱସେନ ଦ୍ୱିଧା ଭିନ୍ନା। ଯଥା ହି ପୁରିସସ୍ସ ସାୟଂ ଗେହଂ ପୱିଟ୍ଠଂ ସପ୍ପଂ ଅଜପଦଦଣ୍ଡଂ ଗହେତ୍ୱା ପରିୟେସମାନସ୍ସ ତଂ ଥୁସକୋଟ୍ଠକେ ନିପନ୍ନଂ ଦିସ୍ୱା ‘ସପ୍ପୋ ନୁ ଖୋ ନୋ’ତି ଅୱଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ସୋୱତ୍ଥିକତ୍ତୟଂ ଦିସ୍ୱା ନିବ୍ବେମତିକସ୍ସ ‘ସପ୍ପୋ, ନ ସପ୍ପୋ’ତି ୱିଚିନନେ ମଜ୍ଝତ୍ତତା ହୋତି; ଏୱମେୱ ଯା ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାଞାଣେନ ଲକ୍ଖଣତ୍ତୟେ ଦିଟ୍ଠେ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନିଚ୍ଚଭାୱାଦିୱିଚିନନେ ମଜ୍ଝତ୍ତତା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅୟଂ ‘ୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖା’। ଯଥା ପନ ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଅଜପଦଦଣ୍ଡକେନ ଗାଢହଂ ସପ୍ପଂ ଗହେତ୍ୱା ‘କିନ୍ତାହଂ ଇମଂ ସପ୍ପଂ ଅୱିହେଠେନ୍ତୋ ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ ଇମିନା ଅଡଂସାପେନ୍ତୋ ମୁଞ୍ଚେୟ୍ୟ’ନ୍ତି ମୁଞ୍ଚନାକାରମେୱ ପରିୟେସତୋ ଗହଣେ ମଜ୍ଝତ୍ତତା ହୋତି; ଏୱମେୱ ଯା ଲକ୍ଖଣତ୍ତୟସ୍ସ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା, ଆଦିତ୍ତେ ୱିୟ ତୟୋ ଭୱେ ପସ୍ସତୋ, ସଙ୍ଖାରଗ୍ଗହଣେ ମଜ୍ଝତ୍ତତା, ଅୟଂ ‘ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା’। ଇତି ୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖାୟ ସିଦ୍ଧାୟ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାପି ସିଦ୍ଧାୱ ହୋତି। ଇମିନା ପନେସା ୱିଚିନନଗ୍ଗହଣେସୁ ମଜ୍ଝତ୍ତସଙ୍ଖାତେନ କିଚ୍ଚେନ ଦ୍ୱିଧା ଭିନ୍ନାତି। ୱିରିୟୁପେକ୍ଖା ପନ ୱେଦନୁପେକ୍ଖା ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଞ୍ଚ ଅୱସେସାହି ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଭିନ୍ନାୟେୱାତି।

ଇମାସୁ ଦସସୁ ଉପେକ୍ଖାସୁ ‘ଝାନୁପେକ୍ଖା’ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା। ସା ମଜ୍ଝତ୍ତଲକ୍ଖଣା ଅନାଭୋଗରସା ଅବ୍ୟାପାରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ପୀତିୱିରାଗପଦଟ୍ଠାନାତି। ଏତ୍ଥାହ – ନନୁ ଚାୟଂ ଅତ୍ଥତୋ ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖାୱ ହୋତି? ସା ଚ ପଠମଦୁତିୟଜ୍ଝାନେସୁପି ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ତତ୍ରାପି ‘ଉପେକ୍ଖକୋ ଚ ୱିହରତୀ’ତି ଏୱମୟଂ ୱତ୍ତବ୍ବା ସିୟା। ସା କସ୍ମା ନ ୱୁତ୍ତାତି? ଅପରିବ୍ୟତ୍ତକିଚ୍ଚତୋ। ଅପରିବ୍ୟତ୍ତଞ୍ହି ତସ୍ସା ତତ୍ଥ କିଚ୍ଚଂ, ୱିତକ୍କାଦୀହି ଅଭିଭୂତତ୍ତା। ଇଧ ପନାୟଂ ୱିତକ୍କୱିଚାରପୀତୀହି ଅନଭିଭୂତତ୍ତା ଉକ୍ଖିତ୍ତସିରା ୱିୟ ହୁତ୍ୱା ପରିବ୍ୟତ୍ତକିଚ୍ଚା ଜାତା, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତାତି।

ନିଟ୍ଠିତା ଉପେକ୍ଖକୋ ଚ ୱିହରତୀତି ଏତସ୍ସ

ସବ୍ବସୋ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

ଇଦାନି ସତୋ ଚ ସମ୍ପଜାନୋତି ଏତ୍ଥ ସରତୀତି ସତୋ। ସମ୍ପଜାନାତୀତି ସମ୍ପଜାନୋ। ଇତି ପୁଗ୍ଗଲେନ ସତି ଚ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସରଣଲକ୍ଖଣା ସତି, ଅସମ୍ମୁସ୍ସନରସା, ଆରକ୍ଖପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ଅସମ୍ମୋହଲକ୍ଖଣଂ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ, ତୀରଣରସଂ, ପୱିଚୟପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ।

ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଇଦଂ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ପୁରିମଜ୍ଝାନେସୁପି ଅତ୍ଥି – ମୁଟ୍ଠସ୍ସତିସ୍ସ ହି ଅସମ୍ପଜାନସ୍ସ ଉପଚାରମତ୍ତମ୍ପି ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ପଗେୱ ଅପ୍ପନା – ଓଢଆରିକତ୍ତା ପନ ତେସଂ ଝାନାନଂ, ଭୂମିୟଂ ୱିୟ ପୁରିସସ୍ସ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ଗତି ସୁଖା ହୋତି, ଅବ୍ୟତ୍ତଂ ତତ୍ଥ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞକିଚ୍ଚଂ। ଓଢଆରିକଙ୍ଗପ୍ପହାନେନ ପନ ସୁଖୁମତ୍ତା ଇମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ, ପୁରିସସ୍ସ ଖୁରଧାରାୟଂ ୱିୟ, ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞକିଚ୍ଚପରିଗ୍ଗହିତା ଏୱ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଗତି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାତି ଇଧେୱ ୱୁତ୍ତଂ। କିଞ୍ଚ ଭିୟ୍ୟୋ? ଯଥା ଧେନୁପଗୋ ୱଚ୍ଛୋ ଧେନୁତୋ ଅପନୀତୋ ଅରକ୍ଖିୟମାନୋ ପୁନଦେୱ ଧେନୁଂ ଉପଗଚ୍ଛତି, ଏୱମିଦଂ ତତିୟଜ୍ଝାନସୁଖଂ ପୀତିତୋ ଅପନୀତମ୍ପି ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞାରକ୍ଖେନ ଅରକ୍ଖିୟମାନଂ ପୁନଦେୱ ପୀତିଂ ଉପଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ, ପୀତିସମ୍ପୟୁତ୍ତମେୱ ସିୟା। ସୁଖେ ୱାପି ସତ୍ତା ସାରଜ୍ଜନ୍ତି, ଇଦଞ୍ଚ ଅତିମଧୁରଂ ସୁଖଂ, ତତୋ ପରଂ ସୁଖାଭାୱା। ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞାନୁଭାୱେନ ପନେତ୍ଥ ସୁଖେ ଅସାରଜ୍ଜନା ହୋତି, ନୋ ଅଞ୍ଞଥାତି ଇମମ୍ପି ଅତ୍ଥୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଇଦମିଧେୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଇଦାନି ସୁଖଞ୍ଚ କାୟେନ ପଟିସଂୱେଦେତୀତି ଏତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ତତିୟଜ୍ଝାନସମଙ୍ଗିନୋ ସୁଖପଟିସଂୱେଦନାଭୋଗୋ ନତ୍ଥି, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଯସ୍ମା ତସ୍ସ ନାମକାୟେନ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ସୁଖଂ, ଯଂ ୱା ତଂ ନାମକାୟସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ସୁଖଂ, ତଂସମୁଟ୍ଠାନେନସ୍ସ ଯସ୍ମା ଅତିପଣୀତେନ ରୂପେନ ରୂପକାୟୋ ଫୁଟୋ, ଯସ୍ସ ଫୁଟତ୍ତା ଝାନା ୱୁଟ୍ଠିତୋପି ସୁଖଂ ପଟିସଂୱେଦେୟ୍ୟ, ତସ୍ମା ଏତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘ସୁଖଞ୍ଚ କାୟେନ ପଟିସଂୱେଦେତୀ’ତି ଆହ।

ଇଦାନି ଯଂ ତଂ ଅରିୟା ଆଚିକ୍ଖନ୍ତି ଉପେକ୍ଖକୋ ସତିମା ସୁଖୱିହାରୀତି ଏତ୍ଥ ଯଂଝାନହେତୁ ଯଂଝାନକାରଣା ତଂ ତତିୟଜ୍ଝାନସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲଂ ବୁଦ୍ଧାଦୟୋ ଅରିୟା ‘‘ଆଚିକ୍ଖନ୍ତି ଦେସେନ୍ତି ପଞ୍ଞାପେନ୍ତି ପଟ୍ଠପେନ୍ତି ୱିୱରନ୍ତି ୱିଭଜନ୍ତି ଉତ୍ତାନୀକରୋନ୍ତି ପକାସେ’’ନ୍ତି ପସଂସନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ – କିନ୍ତି? ‘ଉପେକ୍ଖକୋ ସତିମା ସୁଖୱିହାରୀ’ତି – ତଂ ତତିୟଜ୍ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

କସ୍ମା ପନ ତଂ ତେ ଏୱଂ ପସଂସନ୍ତୀତି? ପସଂସାରହତୋ। ଅୟଞ୍ହି ଯସ୍ମା ଅତିମଧୁରସୁଖେ ସୁଖପାରମିପ୍ପତ୍ତେପି ତତିୟଜ୍ଝାନେ ଉପେକ୍ଖକୋ, ନ ତତ୍ଥ ସୁଖାଭିସଙ୍ଗେନ ଆକଡ୍ଢୀୟତି, ‘ଯଥା ଚ ପୀତି ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି’ ଏୱଂ ଉପଟ୍ଠିତସତିତାୟ ସତିମା, ଯସ୍ମା ଚ ଅରିୟକନ୍ତଂ ଅରିୟଜନସେୱିତମେୱ ଅସଂକିଲିଟ୍ଠଂ ସୁଖଂ ନାମକାୟେନ ପଟିସଂୱେଦେତି ତସ୍ମା ପସଂସାରହୋ; ଇତି ପସଂସାରହତୋ ନଂ ଅରିୟା ତେ ଏୱଂ ପସଂସାହେତୁଭୂତେ ଗୁଣେ ପକାସେନ୍ତା ‘ଉପେକ୍ଖକୋ ସତିମା ସୁଖୱିହାରୀ’ତି ଏୱଂ ପସଂସନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତତିୟନ୍ତି ଗଣନାନୁପୁବ୍ବତା ତତିୟଂ। ଇଦଂ ତତିୟଂ ସମାପଜ୍ଜତୀତିପି ତତିୟଂ। ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଫସ୍ସୋ ହୋତୀତିଆଦୀସୁ ଝାନପଞ୍ଚକେ ପୀତିପଦମ୍ପି ପରିହୀନଂ। ତସ୍ସାପି ୱସେନ ସୱିଭତ୍ତିକାୱିଭତ୍ତିକପଦୱିନିଚ୍ଛୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କୋଟ୍ଠାସୱାରେପି ଦୁୱଙ୍ଗିକଂ ଝାନଂ ହୋତୀତି ଆଗତଂ। ସେସଂ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନସଦିସମେୱାତି।

ତତିୟଂ।

ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ

୧୬୫। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନନିଦ୍ଦେସେ ସୁଖସ୍ସ ଚ ପହାନା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ପହାନାତି କାୟିକସୁଖସ୍ସ ଚ କାୟିକଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ପହାନା। ପୁବ୍ବେୱାତି ତଞ୍ଚ ଖୋ ପୁବ୍ବେୱ ନ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନକ୍ଖଣେ। ସୋମନସ୍ସଦୋମନସ୍ସାନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମାତି ଚେତସିକସୁଖସ୍ସ ଚ ଚେତସିକଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚାତି ଇମେସମ୍ପି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୁବ୍ବେୱ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମା; ପହାନା ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କଦା ପନ ନେସଂ ପହାନଂ ହୋତି? ଚତୁନ୍ନଂ ଝାନାନଂ ଉପଚାରକ୍ଖଣେ। ସୋମନସ୍ସଞ୍ହି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସ୍ସ ଉପଚାରକ୍ଖଣେୟେୱ ପହୀୟତି। ଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସସୁଖାନି ପଠମଦୁତିୟତତିୟଜ୍ଝାନାନଂ ଉପଚାରକ୍ଖଣେସୁ। ଏୱମେତେସଂ ପହାନକ୍କମେନ ଅୱୁତ୍ତାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟୱିଭଙ୍ଗେ ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ଉଦ୍ଦେସକ୍କମେନେୱ ଇଧାପି ୱୁତ୍ତାନଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖସୋମନସ୍ସଦୋମନସ୍ସାନଂ ପହାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ୟଦି ପନେତାନି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଉପଚାରକ୍ଖଣେୟେୱ ପହୀୟନ୍ତି, ଅଥ କସ୍ମା ‘‘କତ୍ଥ ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅପରିସେସଂ ନିରୁଜ୍ଝତି? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହି…ପେ… ପଠମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି, ଏତ୍ଥୁପ୍ପନ୍ନଂ ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅପରିସେସଂ ନିରୁଜ୍ଝତି। କତ୍ଥ ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିୟଂ… ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିୟଂ… ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅପରିସେସଂ ନିରୁଜ୍ଝତି? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ସୁଖସ୍ସ ଚ ପହାନା…ପେ… ଚତୁତ୍ଥଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି। ଏତ୍ଥୁପ୍ପନ୍ନଂ ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅପରିସେସଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୫୧୦) ଏୱଂ ଝାନେସ୍ୱେୱ ନିରୋଧୋ ୱୁତ୍ତୋତି? ଅତିସୟନିରୋଧତ୍ତା। ଅତିସୟନିରୋଧୋ ହି ତେସଂ ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀସୁ, ନ ନିରୋଧୋୟେୱ। ନିରୋଧୋୟେୱ ପନ ଉପଚାରକ୍ଖଣେ, ନାତିସୟନିରୋଧୋ। ତଥା ହି ନାନାୱଜ୍ଜନେ ପଠମଜ୍ଝାନୁପଚାରେ ନିରୁଦ୍ଧସ୍ସାପି ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ଡଂସମକସାଦିସମ୍ଫସ୍ସେନ ୱା, ୱିସମାସନୁପତାପେନ ୱା ସିୟା ଉପ୍ପତ୍ତି, ନତ୍ୱେୱ ଅନ୍ତୋଅପ୍ପନାୟଂ। ଉପଚାରେ ୱା ନିରୁଦ୍ଧମ୍ପେତଂ ନ ସୁଟ୍ଠୁ ନିରୁଦ୍ଧଂ ହୋତି, ପଟିପକ୍ଖେନ ଅୱିହତତ୍ତା। ଅନ୍ତୋଅପ୍ପନାୟଂ ପନ ପୀତିଫରଣେନ ସବ୍ବୋ କାୟୋ ସୁଖୋକ୍କନ୍ତୋ ହୋତି। ସୁଖୋକ୍କନ୍ତକାୟସ୍ସ ଚ ସୁଟ୍ଠୁ ନିରୁଦ୍ଧଂ ହୋତି ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ପଟିପକ୍ଖେନ ୱିହତତ୍ତା। ନାନାୱଜ୍ଜନେୟେୱ ଚ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନୁପଚାରେ ପହୀନସ୍ସ ଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ୟସ୍ମା ଏତଂ ୱିତକ୍କୱିଚାରପଚ୍ଚୟେପି କାୟକିଲମଥେ ଚିତ୍ତୁପଘାତେ ଚ ସତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ୱିତକ୍କୱିଚାରାଭାୱେ ନେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି; ୟତ୍ଥ ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ତତ୍ଥ ୱିତକ୍କୱିଚାରଭାୱେ; ଅପ୍ପହୀନା ଏୱ ଚ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନୁପଚାରେ ୱିତକ୍କୱିଚାରାତି ତତ୍ଥସ୍ସ ସିୟା ଉପ୍ପତ୍ତି, ନତ୍ୱେୱ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନେ, ପହୀନପଚ୍ଚୟତ୍ତା। ତଥା ତତିୟଜ୍ଝାନୁପଚାରେ ପହୀନସ୍ସାପି ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ପୀତିସମୁଟ୍ଠାନପଣୀତରୂପଫୁଟକାୟସ୍ସ ସିୟା ଉପ୍ପତ୍ତି, ନତ୍ୱେୱ ତତିୟଜ୍ଝାନେ। ତତିୟଜ୍ଝାନେ ହି ସୁଖସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭୂତା ପୀତି ସବ୍ବସୋ ନିରୁଦ୍ଧାତି। ତଥା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୁପଚାରେ ପହୀନସ୍ସାପି ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସ ଆସନ୍ନତ୍ତା, ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତାୟ ଉପେକ୍ଖାୟ ଅଭାୱେନ ସମ୍ମା ଅନତିକ୍କନ୍ତତ୍ତା ଚ, ସିୟା ଉପ୍ପତ୍ତି, ନତ୍ୱେୱ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ। ତସ୍ମା ଏୱ ଚ ‘ଏତ୍ଥୁପ୍ପନ୍ନଂ ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଅପରିସେସଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀ’ତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅପରିସେସଗ୍ଗହଣଂ କତନ୍ତି।

ଏତ୍ଥାହ – ‘ଅଥେୱଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଝାନସ୍ସୁପଚାରେ ପହୀନାପି ଏତା ୱେଦନା ଇଧ କସ୍ମା ସମାହଟା’ତି? ‘ସୁଖଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ’। ୟା ହି ଅୟଂ ‘ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖ’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱେଦନା ୱୁତ୍ତା, ସା ସୁଖୁମା, ଦୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା, ନ ସକ୍କା ସୁଖେନ ଗହେତୁଂ। ତସ୍ମା ୟଥା ନାମ ଦୁଟ୍ଠସ୍ସ ୟଥା ତଥା ୱା ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଗହେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟସ୍ସ ଗୋଣସ୍ସ ଗହଣତ୍ଥଂ ଗୋପୋ ଏକସ୍ମିଂ ୱଜେ ସବ୍ବା ଗାୱୋ ସମାହରତି, ଅଥେକେକଂ ନୀହରନ୍ତୋ ପଟିପାଟିୟା ଆଗତଂ ‘ଅୟଂ ସୋ, ଗଣ୍ହଥ ନ’ନ୍ତି ତମ୍ପି ଗାହାପୟତି; ଏୱମେୱ ଭଗୱା ସୁଖଗହଣତ୍ଥଂ ସବ୍ବାପି ଏତା ସମାହରୀତି। ଏୱଞ୍ହି ସମାହଟା ଏତା ଦସ୍ସେତ୍ୱା ୟଂ ନେୱ ସୁଖଂ ନ ଦୁକ୍ଖଂ, ନ ସୋମନସ୍ସଂ ନ ଦୋମନସ୍ସଂ, ଅୟଂ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାୱେଦନାତି ସକ୍କା ହୋତି ଏସା ଗାହୟିତୁଂ।

ଅପିଚ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାୟ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିୟା ପଚ୍ଚୟଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚାପି ଏତା ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସୁଖଦୁକ୍ଖପ୍ପହାନାଦୟୋ ହି ତସ୍ସା ପଚ୍ଚୟା। ୟଥାହ – ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ପଚ୍ଚୟା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାୟ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିୟା ସମାପତ୍ତିୟା। ଇଧାୱୁସୋ ଭିକ୍ଖୁ, ସୁଖସ୍ସ ଚ ପହାନା…ପେ… ଚତୁତ୍ଥଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି, ଇମେ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚୟା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାୟ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିୟା ସମାପତ୍ତିୟା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୪୫୮)। ୟଥା ୱା ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପହୀନାପି ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିଆଦୟୋ ତତିୟମଗ୍ଗସ୍ସ ୱଣ୍ଣଭଣନତ୍ଥଂ ତତ୍ଥ ପହୀନାତି ୱୁତ୍ତା, ଏୱଂ ୱଣ୍ଣଭଣନତ୍ଥମ୍ପେତସ୍ସ ଝାନସ୍ସେତା ଇଧ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ପଚ୍ଚୟଘାତେନ ୱା ଏତ୍ଥ ରାଗଦୋସାନଂ ଅତିଦୂରଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁମ୍ପେତା ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଏତାସୁ ହି ସୁଖଂ ସୋମନସ୍ସସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ, ସୋମନସ୍ସଂ ରାଗସ୍ସ; ଦୁକ୍ଖଂ ଦୋମନସ୍ସସ୍ସ, ଦୋମନସ୍ସଂ ଦୋସସ୍ସ। ସୁଖାଦିଘାତେନ ଚ ସପ୍ପଚ୍ଚୟା ରାଗଦୋସା ହତାତି ଅତିଦୂରେ ହୋନ୍ତୀତି।

ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖନ୍ତି ଦୁକ୍ଖାଭାୱେନ ଅଦୁକ୍ଖଂ, ସୁଖାଭାୱେନ ଅସୁଖଂ। ଏତେନେତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖସୁଖପଟିପକ୍ଖଭୂତଂ ତତିଯୱେଦନଂ ଦୀପେତି, ନ ଦୁକ୍ଖସୁଖାଭାୱମତ୍ତଂ। ତତିଯୱେଦନା ନାମ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା। ଉପେକ୍ଖାତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ସା ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠୱିପରୀତାନୁଭୱନଲକ୍ଖଣା, ମଜ୍ଝତ୍ତରସା, ଅୱିଭୂତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ସୁଖନିରୋଧପଦଟ୍ଠାନାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଉପେକ୍ଖାସତିପାରିସୁଦ୍ଧିନ୍ତି ଉପେକ୍ଖାଯ ଜନିତସତିପାରିସୁଦ୍ଧିଂ। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ଝାନେ ସୁପରିସୁଦ୍ଧା ସତି। ଯା ଚ ତସ୍ସା ସତିଯା ପାରିସୁଦ୍ଧି ସା ଉପେକ୍ଖାଯ କତା, ନ ଅଞ୍ଞେନ। ତସ୍ମା ଏତଂ ଉପେକ୍ଖାସତିପାରିସୁଦ୍ଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିଭଙ୍ଗେପି ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅଯଂ ସତି ଇମାଯ ଉପେକ୍ଖାଯ ୱିସଦା ହୋତି ପରିସୁଦ୍ଧା ପରିଯୋଦାତା, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ଉପେକ୍ଖାସତିପାରିସୁଦ୍ଧୀ''ତି (ୱିଭ। ୫୯୭)। ଯାଯ ଚ ଉପେକ୍ଖାଯ ଏତ୍ଥ ସତି ପାରିସୁଦ୍ଧି ହୋତି ସା ଅତ୍ଥତୋ ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ନ କେୱଲଞ୍ଚେତ୍ଥ ତାଯ ସତିଯେୱ ପରିସୁଦ୍ଧା ଅପିଚ ଖୋ ସବ୍ବେପି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା। ସତିସୀସେନ ପନ ଦେସନା ୱୁତ୍ତା।

ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଅଯଂ ଉପେକ୍ଖା ହେଟ୍ଠାପି ତୀସୁ ଝାନେସୁ ୱିଜ୍ଜତି – ଯଥା ପନ ଦିୱା ସୂରିଯପ୍ପଭାଭିଭୱା ସୋମ୍ମଭାୱେନ ଚ ଅତ୍ତନୋ ଉପକାରକତ୍ତେନ ୱା ସଭାଗାଯ ରତ୍ତିଯା ଅଲାଭା ଦିୱା ୱିଜ୍ଜମାନାପି ଚନ୍ଦଲେଖା ଅପରିସୁଦ୍ଧା ହୋତି ଅପରିଯୋଦାତା – ଏୱମଯମ୍ପି ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖାଚନ୍ଦଲେଖା ୱିତକ୍କାଦିପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମତେଜାଭିଭୱା ସଭାଗାଯ ଚ ଉପେକ୍ଖାୱେଦନାରତ୍ତିଯା ଅପ୍ପଟିଲାଭା ୱିଜ୍ଜମାନାପି ପଠମାଦିଜ୍ଝାନଭେଦେସୁ ଅପରିସୁଦ୍ଧା ହୋତି। ତସ୍ସା ଚ ଅପରିସୁଦ୍ଧାଯ ଦିୱା ଅପରିସୁଦ୍ଧଚନ୍ଦଲେଖାଯ ପଭା ୱିଯ ସହଜାତାପି ସତିଆଦଯୋ ଅପରିସୁଦ୍ଧାୱ ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ତେସୁ ଏକମ୍ପି 'ଉପେକ୍ଖାସତିପାରିସୁଦ୍ଧୀ'ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପନ ୱିତକ୍କାଦିପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମତେଜାଭିଭୱାଭାୱା ସଭାଗାଯ ଚ ଉପେକ୍ଖା ୱେଦନାରତ୍ତିଯା ପଟିଲାଭା ଅଯଂ ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖାଚନ୍ଦଲେଖା ଅତିୱିଯ ପରିସୁଦ୍ଧା। ତସ୍ସା ପରିସୁଦ୍ଧତ୍ତା ପରିସୁଦ୍ଧଚନ୍ଦଲେଖାଯ ପଭା ୱିଯ ସହଜାତାପି ସତିଆଦଯୋ ପରିସୁଦ୍ଧା ହୋନ୍ତି ପରିଯୋଦାତା। ତସ୍ମା ଇଦମେୱ ଉପେକ୍ଖାସତିପାରିସୁଦ୍ଧୀତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଚତୁତ୍ଥନ୍ତି ଗଣନାନୁପୁବ୍ବତା ଚତୁତ୍ଥଂ। ଇଦଂ ଚତୁତ୍ଥଂ ସମାପଜ୍ଜତୀତିପି ଚତୁତ୍ଥଂ। ଫସ୍ସୋ ହୋତୀତିଆଦୀସୁ ଫସ୍ସପଞ୍ଚକେ ତାୱ ୱେଦନାତି ଉପେକ୍ଖାୱେଦନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଝାନପଞ୍ଚକିନ୍ଦ୍ରିଯଅଟ୍ଠକେସୁ ପନ ଉପେକ୍ଖା ହୋତି ଉପେକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ହୋତୀତି (ଧ। ସ। ୧୬୫) ୱୁତ୍ତମେୱ। ସେସାନି ତତିଯେ ପରିହୀନପଦାନି ଇଧାପି ପରିହୀନାନେୱ। କୋଟ୍ଠାସୱାରେପି ଦୁଙ୍ଗିକଂ ଝାନନ୍ତି ଉପେକ୍ଖାଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସେସଂ ସବ୍ବଂ ତତିଯସଦିସମେୱାତି।

ଚତୁକ୍କନଯୋ ନିଟ୍ଠିତୋ।

ପଞ୍ଚକନଯୋ

୧୬୭। ଇଦାନି କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲାତି ପଞ୍ଚକନଯୋ ଆରଦ୍ଧୋ। କସ୍ମାତି ଚେ, ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସଯୱସେନ ଚେୱ ଦେସନାୱିଲାସେନ ଚ। ସନ୍ନିସିନ୍ନଦେୱପରିସାଯ କିର ଏକଚ୍ଚାନଂ ଦେୱାନଂ ୱିତକ୍କୋ ଏୱ ଓଳାରିକତୋ ଉପଟ୍ଠାସି, ୱିଚାରପୀତିସୁଖଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ସନ୍ତତୋ। ତେସଂ ସପ୍ପାଯୱସେନ ସତ୍ଥା ଚତୁରଙ୍ଗିକଂ ଅୱିତକ୍କଂ ୱିଚାରମତ୍ତଂ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ ନାମ ଭାଜେସି। ଏକଚ୍ଚାନଂ ୱିଚାରୋ ଓଳାରିକତୋ ଉପଟ୍ଠାସି, ପୀତିସୁଖଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ସନ୍ତତୋ। ତେସଂ ସପ୍ପାଯୱସେନ ତିୱଙ୍ଗିକଂ ତତିଯଜ୍ଝାନଂ ନାମ ଭାଜେସି। ଏକଚ୍ଚାନଂ ପୀତି ଓଳାରିକତୋ ଉପଟ୍ଠାସି, ସୁଖଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ସନ୍ତତୋ। ତେସଂ ସପ୍ପାଯୱସେନ ଦୁୱଙ୍ଗିକଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ନାମ ଭାଜେସି। ଏକଚ୍ଚାନଂ ସୁଖଂ ଓଳାରିକତୋ ଉପଟ୍ଠାସି, ଉପେକ୍ଖାଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ସନ୍ତତୋ। ତେସଂ ସପ୍ପାଯୱସେନ ଦୁୱଙ୍ଗିକଂ ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନଂ ନାମ ଭାଜେସି। ଅଯଂ ତାୱ 'ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସଯୋ'।

ଯସ୍ସା ପନ ଧମ୍ମଧାତୁଯା ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧତ୍ତା ଦେସନାୱିଲାସପ୍ପତ୍ତୋ ନାମ ହୋତି – ସା ତଥାଗତସ୍ସ ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିୱିଦ୍ଧା – ତସ୍ମା ଞାଣମହନ୍ତତାଯ ଦେସନାୱିଧାନେସୁ କୁସଲୋ ଦେସନାୱିଲାସପ୍ପତ୍ତୋ ସତ୍ଥା ଯଂ ଯଂ ଅଙ୍ଗଂ ଲବ୍ଭତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱସେନ ଯଥା ଯଥା ଇଚ୍ଛତି ତଥା ତଥା ଦେସନଂ ନିଯାମେତୀତି ସୋ ଇଧ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକଂ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ଭାଜେସି, ଚତୁରଙ୍ଗିକଂ ଅୱିତକ୍କଂ ୱିଚାରମତ୍ତଂ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ, ଭାଜେସି ତିୱଙ୍ଗିକଂ ତତିଯଜ୍ଝାନଂ, ଭାଜେସି ଦୁୱଙ୍ଗିକଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ, ଦୁୱଙ୍ଗିକମେୱ ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନଂ ଭାଜେସି। ଅଯଂ 'ଦେସନାୱିଲାସୋ' ନାମ।

ଅପିଚ ଯେ ଭଗୱତା ''ତଯୋମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମାଧୀ – ସୱିତକ୍କସୱିଚାରୋ ସମାଧି, ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତୋ ସମାଧି, ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରୋ ସମାଧୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୦୫) ସୁତ୍ତନ୍ତେ ତଯୋ ସମାଧୀ ଦେସିତା, ତେସୁ ହେଟ୍ଠା ସୱିତକ୍କସୱିଚାରୋ ସମାଧି ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରୋ ସମାଧି ଚ ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତୋ, ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତୋ ନ ଦସ୍ସିତୋ। ତଂ ଦସ୍ସେତୁମ୍ପି ଅଯଂ ପଞ୍ଚକନଯୋ ଆରଦ୍ଧୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନନିଦ୍ଦେସେ ଫସ୍ସାଦୀସୁ ୱିତକ୍କମତ୍ତଂ ପରିହାଯତି, କୋଟ୍ଠାସୱାରେ ''ଚତୁରଙ୍ଗିକଂ ଝାନଂ ହୋତି ଚତୁରଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ହୋତୀ''ତି

ଅଯମେଵ ୱିସେସୋ। ସେସଂ ସଙ୍କଂ ପଠମଜ୍ଝାନସଦିସମେଵ। ଯାନି ଚ ଚତୁକ୍କନଯେ ଦୁତିଯତତିଯଚତୁତ୍ଥାନି ତାନେଵ ଇଧ ତତିଯଚତୁତ୍ଥପଞ୍ଚମାନି। ତେସଂ ଅଧିଗମପଟିପାଟିଦୀପନତ୍ଥଂ ଅଯଂ ନଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ –

ଏକୋ କିର ଅମଚ୍ଚପୁତ୍ତୋ ରାଜାନଂ ଉପଟ୍ଠାତୁଂ ଜନପଦତୋ ନଗରଂ ଆଗତୋ। ସୋ ଏକଦିୱସମେଵ ରାଜାନଂ ଦିସ୍ୱା ପାନବ୍ଯସନେନ ସଙ୍କଂ ୱିଭୱଜାତଂ ନାସେସି। ତଂ ଏକଦିୱସଂ ସୁରାମଦମତ୍ତଂ ନିଚ୍ଚୋଳଂ କତ୍ୱା ଜିଣ୍ଣକଟସାରକମତ୍ତେନ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ପାନାଗାରତୋ ନୀହରିଂସୁ। ତମେନଂ ସଙ୍କାରକୂଟେ ନିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିଦ୍ଦାଯନ୍ତଂ ଏକୋ ଅଙ୍ଗୱିଜ୍ଜାପାଠକୋ ଦିସ୍ୱା 'ଅଯଂ ପୁରିସୋ ମହାଜନସ୍ସ ଅୱସ୍ସଯୋ ଭୱିସ୍ସତି, ପଟିଜଗ୍ଗିତବ୍ବୋ ଏସୋ'ତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ମତ୍ତିକାଯ ନ୍ହାପେତ୍ୱା ଥୂଲସାଟକଯୁଗଂ ନିୱାସାପେତ୍ୱା ପୁନ ଗନ୍ଧୋଦକେନ ନ୍ହାପେତ୍ୱା ସୁଖୁମେନ ଦୁକୂଲଯୁଗଳେନ ଅଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ପାସାଦଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ସୁଭୋଜନଂ ଭୋଜେତ୍ୱା 'ଏୱଂ ନଂ ପରିଚାରେଯ୍ୟାଥା'ତି ପରିଚାରକେ ପଟିପାଦେତ୍ୱା ପକ୍କାମି। ଅଥ ନଂ ତେ ସଯନଂ ଆରୋପେସୁଂ। ପାନାଗାରଗମନପଟିବାହନତ୍ଥଞ୍ଚ ନଂ ଚତ୍ତାରୋ ତାୱ ଜନା ଚତୂସୁ ହତ୍ଥପାଦେସୁ ଉପ୍ପୀଳେତ୍ୱା ଅଟ୍ଠଂସୁ। ଏକୋ ପାଦେ ପରିମଜ୍ଜି। ଏକୋ ତାଲୱଣ୍ଟଂ ଗହେତ୍ୱା ବୀଜି। ଏକୋ ୱୀଣଂ ୱାଦଯମାନୋ ଗାଯନ୍ତୋ ନିସୀଦି।

ସୋ ସଯନୂପଗମନେନ ୱିଗତକିଲମଥୋ ଥୋକଂ ନିଦ୍ଦାଯିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠିତୋ ହତ୍ଥପାଦନିପ୍ପୀଳନଂ ଅସହମାନୋ 'କୋ ମେ ହତ୍ଥପାଦେ ଉପ୍ପୀଳେତି? ଅପଗଚ୍ଛଥା'ତି ତଜ୍ଜେସି। ତେ ଏକୱଚନେନେୱ ଅପଗଚ୍ଛିଂସୁ। ତତୋ ପୁନ ଥୋକଂ ନିଦ୍ଦାଯିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠିତୋ ପାଦପରିମଜ୍ଜନଂ ଅସହମାନୋ 'କୋ ମେ ପାଦେ ପରିମଜ୍ଜତି? ଅପଗଚ୍ଛା'ତି ଆହ। ସୋପି ଏକୱଚନେନେୱ ଅପଗଚ୍ଛି। ପୁନ ଥୋକଂ ନିଦ୍ଦାଯିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠିତୋ ୱାତୱୁଟ୍ଠି ୱିଯ ତାଲୱଣ୍ଟୱାତଂ ଅସହନ୍ତୋ 'କୋ ଏସ? ଅପଗଚ୍ଛତୂ'ତି ଆହ। ସୋପି ଏକୱଚନେନେୱ ଅପଗଚ୍ଛି। ପୁନ ଥୋକଂ ନିଦ୍ଦାଯିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠିତୋ କଣ୍ଣସୂଲଂ ୱିଯ ଗୀତୱାଦିତସଦ୍ଦଂ ଅସହମାନୋ ୱୀଣାୱାଦକଂ ତଜ୍ଜେସି। ସୋପି ଏକୱଚନେନେୱ ଅପଗଚ୍ଛି। ଅଥେୱଂ ଅନୁକ୍କମେନ ପହୀନକିଲମଥୁପ୍ପୀଳନପରିମଜ୍ଜନୱାତପ୍ପହାରଗୀତୱାଦିତସଦ୍ଦୁପଦ୍ଦୱୋ ସୁଖଂ ସଯିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ରଞ୍ଞୋ ସନ୍ତିକଂ ଅଗମାସି। ରାଜାପିସ୍ସ ମହନ୍ତଂ ଇସ୍ସରିଯମଦାସି। ସୋ ମହାଜନସ୍ସ ଅୱସ୍ସଯୋ ଜାତୋ।

ତତ୍ଥ ପାନବ୍ଯସନେନ ପାରିଜୁଞ୍ଞପ୍ପତ୍ତୋ ସୋ ଅମଚ୍ଚପୁତ୍ତୋ ୱିଯ ଅନେକବ୍ଯସନପାରିଜୁଞ୍ଞପ୍ପତ୍ତୋ ଘରାୱାସଗତୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଙ୍ଗୱିଜ୍ଜାପାଠକୋ ପୁରିସୋ ୱିଯ ତଥାଗତୋ। ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ 'ଅଯଂ ମହାଜନସ୍ସ ଅୱସ୍ସଯୋ ଭୱିସ୍ସତି, ପଟିଜଗ୍ଗନଂ ଅରହତୀ'ତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ ୱିଯ ତଥାଗତସ୍ସ 'ଅଯଂ ମହାଜନସ୍ସ ଅୱସ୍ସଯୋ ଭୱିସ୍ସତି, ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଅରହତି କୁଲପୁତ୍ତୋ'ତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାନକରଣଂ।

ଅଥସ୍ସ ଅମଚ୍ଚପୁତ୍ତସ୍ସ ମତ୍ତିକାମତ୍ତେନ ନ୍ହାପନଂ ୱିଯ କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସାପି ପବ୍ବଜ୍ଜାପଟିଲାଭୋ। ଅଥସ୍ସ ଥୂଲସାଟକନିୱାସନଂ ୱିଯ ଇମସ୍ସାପି ଦସସିକ୍ଖାପଦସଙ୍ଖାତସୀଲୱତ୍ଥନିୱାସନଂ। ପୁନ ତସ୍ସ ଗନ୍ଧୋଦକନ୍ହାପନଂ ୱିଯ ଇମସ୍ସାପି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରାଦିସୀଲଗନ୍ଧୋଦକନ୍ହାପନଂ। ପୁନ ତସ୍ସ ସୁଖୁମଦୁକୂଲଯୁଗଳଅଚ୍ଛାଦନଂ ୱିଯ ଇମସ୍ସାପି ଯଥାୱୁତ୍ତସୀଲୱିସୁଦ୍ଧିସମ୍ପଦାସଙ୍ଖାତଦୁକୂଲଚ୍ଛାଦନଂ।

ଦୁକୂଲଚ୍ଛାଦିତସ୍ସ ପନସ୍ସ ପାସାଦାରୋପନଂ ୱିଯ ଇମସ୍ସାପି ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧିଦୁକୂଲଚ୍ଛାଦିତସ୍ସ ସମାଧିଭାୱନାପାସାଦାରୋହନଂ। ତତୋ ତସ୍ସ ସୁଭୋଜନଭୁଞ୍ଜନଂ ୱିଯ ଇମସ୍ସାପି ସମାଧିଉପକାରକସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞାଦିଧମ୍ମାମତପରିଭୁଞ୍ଜନଂ।

ଭୁତ୍ତଭୋଜନସ୍ସ ପନ ତସ୍ସ ପରିଚାରକେହି ସଯନାରୋପନଂ ୱିଯ ଇମସ୍ସାପି ୱିତକ୍କାଦୀହି ଉପଚାରଜ୍ଝାନାରୋପନଂ। ପୁନ ତସ୍ସ ପାନାଗାରଗମନପଟିବାହନତ୍ଥଂ ହତ୍ଥପାଦୁପ୍ପୀଳନକପୁରିସଚତୁକ୍କଂ ୱିଯ ଇମସ୍ସାପି କାମସଞ୍ଞାଭିମୁଖଗମନପଟିବାହନତ୍ଥଂ ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତୁପ୍ପୀଳନକୋ ନେକ୍ଖମ୍ମୱିତକ୍କୋ। ତସ୍ସ ପାଦପରିମଜ୍ଜକପୁରିସୋ ୱିଯ ଇମସ୍ସାପି ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତାନୁମଜ୍ଜନକୋ ୱିଚାରୋ। ତସ୍ସ ତାଲୱଣ୍ଟୱାତଦାଯକୋ ୱିଯ ଇମସ୍ସାପି ଚେତସୋ ସୀତଲଭାୱଦାଯିକା ପୀତି।

ତସ୍ସ ସୋତାନୁଗ୍ଗହକରୋ ଗନ୍ଧବ୍ବପୁରିସୋ ୱିଯ ଇମସ୍ସାପି ଚିତ୍ତାନୁଗ୍ଗାହକଂ ସୋମନସ୍ସଂ। ତସ୍ସ ସଯନୂପଗମନେନ ୱିଗତକିଲମଥସ୍ସ ଥୋକଂ ନିଦ୍ଦୂପଗମନଂ ୱିଯ ଇମସ୍ସାପି ଉପଚାରଜ୍ଝାନସନ୍ନିସ୍ସଯେନ ୱିଗତନୀୱରଣକିଲମଥସ୍ସ ପଠମଜ୍ଝାନୂପଗମନଂ।

ଅଥସ୍ସ ନିଦ୍ଦାଯିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ହତ୍ଥପାଦୁପ୍ପୀଳନାସହନେନ ହତ୍ଥପାଦୁପ୍ପୀଳକାନଂ ସନ୍ତଜ୍ଜନଂ ତେସଞ୍ଚ ଅପଗମନେନ ପୁନ ଥୋକଂ ନିଦ୍ଦୂପଗମନଂ ୱିଯ ଇମସ୍ସାପି ପଠମଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପୀଳକୱିତକ୍କାସହନେନ ୱିତକ୍କଦୋସଦସ୍ସନଂ, ୱିତକ୍କପ୍ପହାନା ଚ ପୁନ ଅୱିତକ୍କୱିଚାରମତ୍ତଦୁତିଯଜ୍ଝାନୂପଗମନଂ।

ତତୋ ତସ୍ସ ପୁନପ୍ପୁନଂ ନିଦ୍ଦାଯିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତେନ କମେନ ପାଦପରିମଜ୍ଜନାଦୀନଂ ଅସହନେନ ପଟିପାଟିଯା ପାଦପରିମଜ୍ଜକାଦୀନଂ ସନ୍ତଜ୍ଜନଂ,

ତେସଂ ତେସଞ୍ଚ ଅପଗମନେନ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଥୋକଂ ନିଦ୍ଦୁପଗମନଂ ୱିଯ ଇମସ୍ସାପି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଦୁତିଯାଦୀହି ଝାନେହି ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ଯଥାୱୁତ୍ତଦୋସାନଂ ୱିଚାରାଦୀନଂ ଅସହନେନ ପଟିପାଟିଯା ୱିଚାରାଦିଦୋସଦସ୍ସନଂ। ତେସଂ ତେସଞ୍ଚ ପହାନା ପୁନପ୍ପୁନଂ ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରନିପ୍ପୀତିକ ପହୀନସୋମନସ୍ସଜ୍ଝାନୁପଗମନଂ।

ତସ୍ସ ପନ ସଯନା ୱୁଟ୍ଠାଯ ରଞ୍ଞୋ ସନ୍ତିକଂ ଗତସ୍ସ ଇସ୍ସରିଯପ୍ପତ୍ତି ୱିଯ ଇମସ୍ସାପି ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନା ମଗ୍ଗଂ ଉପଗତସ୍ସ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତି।

ତସ୍ସ ପତ୍ତିସ୍ସରିଯସ୍ସ ବହୂନଂ ଜନାନଂ ଅୱସ୍ସଯଭାୱୋ ୱିଯ ଇମସ୍ସାପି ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ବହୂନଂ ଅୱସ୍ସଯଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏତ୍ତାୱତା ହି ଏସ ଅନୁତ୍ତରଂ ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଂ ନାମ ହୋତୀତି।

ପଞ୍ଚକନଯୋ ନିଟ୍ଠିତୋ।

ଏତ୍ତାୱତା ଚତୁକ୍କପଞ୍ଚକନଯଦ୍ୱଯଭେଦୋ ସୁଦ୍ଧିକନଓୱକୋ ନାମ ପକାସିତୋ ହୋତି। ଅତ୍ଥତୋ ପନେସ ପଞ୍ଚକନଯେ ଚତୁକ୍କନଯସ୍ସ ପୱିଟ୍ଠତ୍ତା ଝାନପଞ୍ଚକୋ ଏୱାତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପଟିପଦାଚତୁକ୍କଂ

୧୭୬-୧୮୦। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ଏତଂ ଝାନଂ ନାମ ପଟିପଦାକମେନ ସିଜ୍ଝତି, ତସ୍ମା ତସ୍ସ ପଟିପଦାଭେଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ଅସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖପଟିପଦଂ। ଦନ୍ଧା ଅଭିଞ୍ଞା ଅସ୍ସାତି ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞଂ। ଇତି ଦୁକ୍ଖପଟିପଦନ୍ତି ୱା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞନ୍ତି ୱା ପଥୱୀକସିଣନ୍ତି ୱା ତୀଣିପି ଝାନସ୍ସେୱ ନାମାନି। ଦୁକ୍ଖପଟିପଦଂ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ତତ୍ଥ ପଠମସମନ୍ନାହାରତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଉପଚାରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ତାୱ ପୱତ୍ତା ଝାନଭାୱନା ‘ପଟିପଦା’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଉପଚାରତୋ ପନ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ଅପ୍ପନା ତାୱ ପୱତ୍ତା ପଞ୍ଞା ‘ଅଭିଞ୍ଞା’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସା ପନେସା ପଟିପଦା ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଦୁକ୍ଖା ହୋତି। ନୀୱରଣାଦିପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମସମୁଦାଚାରଗହନତାଯ କିଚ୍ଛା ଅସୁଖସେୱନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ତଦଭାୱେନ ସୁଖା। ଅଭିଞ୍ଞାପି ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଦନ୍ଧା ହୋତି, ମନ୍ଦା, ଅସୀଘପ୍ପୱତ୍ତି। ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଖିପ୍ପା ଅମନ୍ଦା ସୀଘପ୍ପୱତ୍ତି। ତସ୍ମା ଯୋ ଆଦିତୋ କିଲେସେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖେନ ସସଙ୍ଖାରେନ ସପ୍ପଯୋଗେନ କିଲମନ୍ତୋ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତି , ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ନାମ ହୋତି। ଯୋ ପନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତକିଲେସୋ ଅପ୍ପନାପରିୱାସଂ ୱସନ୍ତୋ ଚିରେନ ଅଙ୍ଗପାତୁଭାୱଂ ପାପୁଣାତି, ତସ୍ସ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ନାମ ହୋତି। ଯୋ ଖିପ୍ପଂ ଅଙ୍ଗପାତୁଭାୱଂ ପାପୁଣାତି ତସ୍ସ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ନାମ ହୋତି। ଯୋ କିଲେସେ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେନ୍ତୋ ସୁଖେନ ଅକିଲମନ୍ତୋ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତି, ତସ୍ସ ସୁଖା ପଟିପଦା ନାମ ହୋତି।

ତତ୍ଥ ଯାନି ସପ୍ପାଯାସପ୍ପାଯାନି ଚ ପଲିବୋଧୁପଚ୍ଛେଦାଦୀନି ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚାନି ଚ ଅପ୍ପନାକୋସଲ୍ଲାନି ଚ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ଚିତ୍ତଭାୱନାନିଦ୍ଦେସେ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି, ତେସୁ ଯୋ ଅସପ୍ପାଯସେୱୀ ହୋତି, ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ଦନ୍ଧା ଚ ଅଭିଞ୍ଞା ହୋତି। ସପ୍ପାଯସେୱିନୋ ସୁଖା ପଟିପଦା ଖିପ୍ପା ଚ ଅଭିଞ୍ଞା। ଯୋ ପନ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଅସପ୍ପାଯଂ ସେୱିତ୍ୱା ଅପରଭାଗେ ସପ୍ପାଯସେୱୀ ହୋତି, ପୁବ୍ବଭାଗେ ୱା ସପ୍ପାଯଂ ସେୱିତ୍ୱା ଅପରଭାଗେ ଅସପ୍ପାଯସେୱୀ, ତସ୍ସ ୱୋମିସ୍ସକତା ୱେଦିତବ୍ବା। ତଥା ପଲିବୋଧୁପଚ୍ଛେଦାଦିକଂ ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚଂ ଅସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ଭାୱନଂ ଅନୁଯୁତ୍ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ହୋତି, ୱିପରିଯାଯେନ ସୁଖା। ଅପ୍ପନାକୋସଲ୍ଲାନି ପନ ଅସମ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ ଦନ୍ଧା ଅଭିଞ୍ଞା ହୋତି, ସମ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ ଖିପ୍ପା।

ଅପିଚ ତଣ୍ହାଅୱିଜ୍ଜାୱସେନ ସମଥୱିପସ୍ସନାକତାଧିକାରୱସେନ ଚାପି ଏତାସଂ ପଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତଣ୍ହାଭିଭୂତସ୍ସ ହି ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ହୋତି, ଅନଭିଭୂତସ୍ସ ସୁଖା। ଅୱିଜ୍ଜାଭିଭୂତସ୍ସ ଚ ଦନ୍ଧା ଅଭିଞ୍ଞା ହୋତି, ଅନଭିଭୂତସ୍ସ ଖିପ୍ପା। ଯୋ ଚ ସମଥେ ଅକତାଧିକାରୋ ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ହୋତି, କତାଧିକାରସ୍ସ ସୁଖା। ଯୋ ପନ ୱିପସ୍ସନାଯ ଅକତାଧିକାରୋ ହୋତି, ତସ୍ସ ଦନ୍ଧା ଅଭିଞ୍ଞା ହୋତି, କତାଧିକାରସ୍ସ ଖିପ୍ପା।

କିଲେସିନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନ ଚାପି ଏତାସଂ ପଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତିବ୍ବକିଲେସସ୍ସ ହି ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ହୋତି ଦନ୍ଧା ଚ ଅଭିଞ୍ଞା, ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ପନ ଖିପ୍ପା ଅଭିଞ୍ଞା। ମନ୍ଦକିଲେସସ୍ସ ଚ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ସୁଖା ପଟିପଦା ହୋତି ଦନ୍ଧା ଚ ଅଭିଞ୍ଞା, ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ପନ ଖିପ୍ପା ଅଭିଞ୍ଞାତି।

ଇତି ଇମାସୁ ପଟିପଦାଅଭିଞ୍ଞାସୁ ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦୁକ୍ଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଦନ୍ଧାଯ ଅଭିଞ୍ଞାଯ ଝାନଂ ପାପୁଣାତି, ତସ୍ସ ତଂ ଝାନଂ ଦୁକ୍ଖପଟିପଦଂ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ତତ୍ଥ ‘ତଦନୁଧମ୍ମତା ସତି ସନ୍ତିଟ୍ଠତି ଠିତିଭାଗିନୀ ପଞ୍ଞା’ତି (ୱିଭ। ୭୯୯) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତସତିୟା ୱା ତଂତଂଝାନନିକନ୍ତିୟା ୱା ୱିକ୍ଖମ୍ଭନେ ପଟିପଦା, ତଂତଂଝାନୁପଚାରପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଅପ୍ପନାୟ ପରିୱାସେ ଅଭିଞ୍ଞା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ଆଗମନୱସେନାପି ଚ ପଟିପଦା ଅଭିଞ୍ଞା ହୋନ୍ତିୟେୱ। ଦୁକ୍ଖପଟିପଦଞ୍ହି ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞଂ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ପତ୍ୱା ପତ୍ତଂ ଦୁତିୟମ୍ପି ତାଦିସମେୱ ହୋତି। ତତିୟଚତୁତ୍ଥେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଯଥା ଚ ଚତୁକ୍କନୟେ ଏୱଂ ପଞ୍ଚକନୟେପି ପଟିପଦାୱସେନ ଚତୁଧା ଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇତି ପଟିପଦାୱସେନପି ଚତ୍ତାରୋ ନୱକା ୱୁତ୍ତା ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ପାଠତୋ ଛତ୍ତିଂସ ଚିତ୍ତାନି, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ପଞ୍ଚକନୟେ ଚତୁକ୍କନୟସ୍ସ ପୱିଟ୍ଠତ୍ତା ୱୀସତିମେୱ ଭୱନ୍ତୀତି।

ପଟିପଦାଚତୁକ୍କଂ।

ଆରମ୍ମଣଚତୁକ୍କଂ

୧୮୧। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ଏତଂ ଝାନଂ ନାମ ଯଥା ପଟିପଦାଭେଦେନ ଏୱଂ ଆରମ୍ମଣଭେଦେନାପି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ହୋତି। ତସ୍ମାସ୍ସ ତଂ ପଭେଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ପରିତ୍ତଂ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣନ୍ତିଆଦୀସୁ ଯଂ ଅପ୍ପଗୁଣଂ ହୋତି, ଉପରିଜ୍ଝାନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ଭୱିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଇଦଂ ପରିତ୍ତଂ ନାମ। ଯଂ ପନ ଅୱଡ୍ଢିତେ ସୁପ୍ପମତ୍ତେ ୱା ସରାୱମତ୍ତେ ୱା ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତଂ, ତଂ ପରିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଅସ୍ସାତି ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ। ଯଂ ପଗୁଣଂ ସୁଭାୱିତଂ ଉପରିଜ୍ଝାନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ଭୱିତୁଂ ସକ୍କୋତି, ଇଦଂ ଅପ୍ପମାଣଂ ନାମ। ଯଂ ୱିପୁଲେ ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତଂ ତଂ ୱୁଡ୍ଢିପ୍ପମାଣତ୍ତା ଅପ୍ପମାଣଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଅସ୍ସାତି ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣଂ। ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣୱୋମିସ୍ସକତାୟ ପନ ୱୋମିସ୍ସକନୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇତି ଆରମ୍ମଣୱସେନପି ଚତ୍ତାରୋ ନୱକା ୱୁତ୍ତା ହୋନ୍ତି। ଚିତ୍ତଗଣନାପେତ୍ଥ ପୁରିମସଦିସା ଏୱାତି।

ଆରମ୍ମଣଚତୁକ୍କଂ।

ଆରମ୍ମଣପଟିପଦାମିସ୍ସକଂ

୧୮୬। ଇଦାନି ଆରମ୍ମଣପଟିପଦାମିସ୍ସକଂ ସୋଳସକ୍ଖତ୍ତୁକନୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ପଠମନୟେ ୱୁତ୍ତଜ୍ଝାନଂ ଦୁକ୍ଖପଟିପଦତ୍ତା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞତ୍ତା ପରିତ୍ତତ୍ତା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତାତି ଚତୂହି କାରଣେହି ହୀନଂ, ସୋଳସମନୟେ ୱୁତ୍ତଜ୍ଝାନଂ ସୁଖପଟିପଦତ୍ତା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞତ୍ତା ଅପ୍ପମାଣତ୍ତା ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣତ୍ତାତି ଚତୂହି କାରଣେହି ପଣୀତଂ। ସେସେସୁ ଚୁଦ୍ଦସସୁ ଏକେନ ଦ୍ୱୀହି ତୀହି ଚ କାରଣେହି ହୀନପ୍ପଣୀତତା ୱେଦିତବ୍ବା।

କସ୍ମା ପନାୟଂ ନୟୋ ଦେସିତୋତି? ଝାନୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣତ୍ତା। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ହି ପଥୱୀକସିଣେ ସୁଦ୍ଧିକଜ୍ଝାନଂ ଚତୁକ୍କନୟୱସେନ ପଞ୍ଚକନୟୱସେନ ଚ ଦସ୍ସିତଂ; ତଥା ସୁଦ୍ଧିକପଟିପଦା, ତଥା ସୁଦ୍ଧିକାରମ୍ମଣଂ। ତତ୍ଥ ଯା ଦେୱତା ପଥୱୀକସିଣେ ସୁଦ୍ଧିକଜ୍ଝାନଂ ଚତୁକ୍କନୟୱସେନ ଦେସିୟମାନଂ ବୁଜ୍ଝିତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, ତାସଂ ସପ୍ପାୟୱସେନ ସୁଦ୍ଧିକଜ୍ଝାନେ ଚତୁକ୍କନୟୋ ଦେସିତୋ। ଯା ପଞ୍ଚକନୟୱସେନ ଦେସିୟମାନଂ ବୁଜ୍ଝିତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, ତାସଂ ସପ୍ପାୟୱସେନ ପଞ୍ଚକନୟୋ। ଯା ସୁଦ୍ଧିକପଟିପଦାୟ , ସୁଦ୍ଧିକାରମ୍ମଣେ ଚତୁକ୍କନୟୱସେନ ଦେସିୟମାନଂ ବୁଜ୍ଝିତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, ତାସଂ ସପ୍ପାୟୱସେନ ସୁଦ୍ଧିକପଟିପଦାୟ ସୁଦ୍ଧିକାରମ୍ମଣେ ଚତୁକ୍କନୟୋ ଦେସିତୋ। ଯା ପଞ୍ଚକନୟୱସେନ ଦେସିୟମାନଂ ବୁଜ୍ଝିତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି ତାସଂ ସପ୍ପାୟୱସେନ ପଞ୍ଚକନୟୋ। ଇତି ହେଟ୍ଠା ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସୟୱସେନ ଦେସନା କତା।

ଦେସନାୱିଲାସପ୍ପତ୍ତୋ ଚେସ ପଭିନ୍ନପଟିସମ୍ଭିଦୋ ଦସବଲଚତୁୱେସାରଜ୍ଜୱିସଦଞାଣୋ ଧମ୍ମାନଂ ଯାଥାୱସରସଲକ୍ଖଣସ୍ସ ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧତ୍ତା ଧମ୍ମପଞ୍ଞତ୍ତିକୁସଲତାୟ ଯୋ ଯୋ ନୟୋ ଲବ୍ଭତି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱସେନ ଦେସନଂ ନିୟମେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ତସ୍ମା ଇମାୟ ଦେସନାୱିଲାସପ୍ପତ୍ତିୟାପି ତେନ ଏସା ପଥୱୀକସିଣେ ସୁଦ୍ଧିକଚତୁକ୍କନୟାଦିୱସେନ ଦେସନା କତା।

ଯସ୍ମା ପନ ଯେ କେଚି ଝାନଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି ନାମ ନ ତେ ଆରମ୍ମଣପଟିପଦାହି ୱିନା ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ନିୟମତୋ ଝାନୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣତ୍ତା ଅୟଂ ସୋଳସକ୍ଖତ୍ତୁକନୟୋ କଥିତୋ।

ଏତ୍ତାୱତା ସୁଦ୍ଧିକନୱକୋ, ଚତ୍ତାରୋ ପଟିପଦାନୱକା, ଚତ୍ତାରୋ ଆରମ୍ମଣନୱକା, ଇମେ ଚ ସୋଳସ ନୱକାତି ପଞ୍ଚୱୀସତି ନୱକା କଥିତା ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଏକେକସ୍ମିଂ ନୱକେ ଚତୁକ୍କପଞ୍ଚକୱସେନ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ନୟାତି ପଞ୍ଞାସ ନୟା। ତତ୍ଥ ‘‘ପଞ୍ଚୱୀସତିୟା ଚତୁକ୍କନୟେସୁ ସତଂ, ପଞ୍ଚକନୟେସୁ

ପଞ୍ଚୱୀସସତ’’ନ୍ତି ପାଠତୋ ପଞ୍ଚୱୀସାଧିକାନି ଦ୍ୱେ ଝାନଚିତ୍ତସତାନି ହୋନ୍ତି। ପଞ୍ଚକନଯେ ପନ ଚତୁକ୍କନଯସ୍ସ ପୱିଟ୍ଠତ୍ତା ଅଟ୍ଠତୋ ପଞ୍ଚୱୀସାଧିକମେୱ ଚିତ୍ତସତଂ ହୋତି। ଯାନି ଚେତାନି ପାଠେ ପଞ୍ଚୱୀସାଧିକାନି ଦ୍ୱେ ଚିତ୍ତସତାନି ତେସୁ ଏକେକସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସେ ଧମ୍ମୱୱତ୍ଥାନାଦଯୋ ତଯୋ ତଯୋ ମହାୱାରା ହୋନ୍ତି। ତେ ପନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନଯମତ୍ତମେୱ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସଂଖିତ୍ତାତି।

ପଥୱୀକସିଣଂ।

୨୦୩। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ଆପୋକସିଣାଦୀସୁପି ଏତାନି ଝାନାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେସଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପୁନ କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତେସୁ ସବ୍ବୋ ପାଠଇନଯୋ ଚ ଅତ୍ଥୱିଭାୱନା ଚ ଚିତ୍ତଗଣନା ଚ ୱାରସଙ୍ଖେପୋ ଚ ପଥୱୀକସିଣେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଭାୱନାନଯୋ ପନ କସିଣପରିକମ୍ମଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ସବ୍ବୋ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି ୧।୯୧ ଆଦଯୋ) ପକାସିତୋଯେୱ। ମହାସକୁଲୁଦାଯିସୁତ୍ତେ ପନ ଦସକସିଣାନି (ମ। ନି। ୨।୨୫୦) ୱୁତ୍ତାନି। ତେସୁ ୱିଞ୍ଞାଣକସିଣଂ ଆକାସେ ପୱତ୍ତିତମହଗ୍ଗତୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି ତତ୍ଥ ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତା ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନସମାପତ୍ତିପି ହୋତୀତି ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ ଆରୁପ୍ପଦେସନମେୱ ଭଜତି, ତସ୍ମା ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ନ କଥିତଂ।

ଆକାସକସିଣନ୍ତି ପନ କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମମାକାସମ୍ପି, ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧାପି, ଭିତ୍ତିଚ୍ଛିଦ୍ଦାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ଗହେତବ୍ବନିମିତ୍ତପରିଚ୍ଛେଦାକାସମ୍ପି, ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଚତୁକ୍କପଞ୍ଚକଜ୍ଝାନମ୍ପି ୱୁଚ୍ଚତି। ତତ୍ଥ ପୁରିମନଯୋ ଆରୁପ୍ପଦେସନଂ ଭଜତି, ପଚ୍ଛିମନଯୋ ରୂପାୱଚରଦେସନଂ। ଇତି ମିସ୍ସକତ୍ତା ଇମଂ ରୂପାୱଚରଦେସନଂ ନ ଆରୁଳ୍ହଂ। ପରିଚ୍ଛେଦାକାସେ ନିବ୍ବତ୍ତଜ୍ଝାନଂ ପନ ରୂପୂପପତ୍ତିଯା ମଗ୍ଗୋ ହୋତି ତସ୍ମା ତଂ ଗହେତବ୍ବଂ। ତସ୍ମିଂ ପନ ଚତୁକ୍କପଞ୍ଚକଜ୍ଝାନମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅରୂପଜ୍ଝାନଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। କସ୍ମା? କସିଣୁଗ୍ଘାଟନସ୍ସ ଅଲାଭତୋ। ତଞ୍ହି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉଗ୍ଘାଟିଯମାନମ୍ପି ଆକାସମେୱ ହୋତୀତି ନ ତତ୍ଥ କସିଣୁଗ୍ଘାଟନଂ ଲବ୍ଭତି, ତସ୍ମା ତତ୍ଥୁପ୍ପନ୍ନଂ ଝାନଂ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରାଯ ସଂୱତ୍ତତି, ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଂ ହୋତି, ୱିପସ୍ସନାପାଦକଂ ହୋତି, ନିରୋଧପାଦକଂ ନ ହୋତି। ଅନୁପୁବ୍ବନିରୋଧୋ ପନେତ୍ଥ ଯାୱ ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନା ଲବ୍ଭତି ୱଟ୍ଟପାଦକଂ ହୋତିଯେୱ। ଯଥା ଚେତଂ ଏୱଂ ପୁରିମକସିଣେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଝାନମ୍ପି। ନିରୋଧପାଦକଭାୱୋ ପନେତ୍ଥ ୱିସେସୋ। ସେସମେତ୍ଥ ଆକାସକସିଣେ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ସିଯା ତଂ ସବ୍ବଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୯୮-୯୯) ୱୁତ୍ତମେୱ।

‘ଏକୋପି ହୁତ୍ୱା ବହୁଧା ହୋତୀ’ତିଆଦିନଯଂ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୩୯; ପଟି। ମ। ୧।୧୦୨) ପନ ୱିକୁବ୍ବନଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତେନ ପୁରିମେସୁ ଅଟ୍ଠସୁ କସିଣେସୁ ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା କସିଣାନୁଲୋମତୋ କସିଣପଟିଲୋମତୋ, କସିଣାନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ; ଝାନାନୁଲୋମତୋ, ଝାନପଟିଲୋମତୋ, ଝାନାନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ; ଝାନୁକ୍କନ୍ତିକତୋ, କସିଣୁକ୍କନ୍ତିକତୋ, ଝାନକସିଣୁକ୍କନ୍ତିକତୋ; ଅଙ୍ଗସଙ୍କନ୍ତିକତୋ, ଆରମ୍ମଣସଙ୍କନ୍ତିକତୋ, ଅଙ୍ଗାରମ୍ମଣସଙ୍କନ୍ତିକତୋ; ଅଙ୍ଗୱୱତ୍ଥାନତୋ, ଆରମ୍ମଣୱୱତ୍ଥାନତୋତି ଇମେହି ଚୁଦ୍ଦସହାକାରେହି ଚିତ୍ତଂ ପରିଦମେତବ୍ବଂ। ତେସଂ ୱିତ୍ଥାରକଥା ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୩୬୫-୩୬୬) ୱୁତ୍ତାଯେୱ।

ଏୱଂ ପନ ଚୁଦ୍ଦସହାକାରେହି ଚିତ୍ତଂ ଅପରିଦମେତ୍ୱା, ପୁବ୍ବେ ଅଭାୱିତଭାୱନୋ ଆଦିକମ୍ମିକୋ ଯୋଗାୱଚରୋ ଇଦ୍ଧିୱିକୁବ୍ବନଂ ସମ୍ପାଦେସ୍ସତୀତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି। ଆଦିକମ୍ମିକସ୍ସ ହି କସିଣପରିକମ୍ମମ୍ପି ଭାରୋ; ସତେସୁ ସହସ୍ସେସୁ ୱା ଏକୋୱ ସକ୍କୋତି। କତକସିଣପରିକମ୍ମସ୍ସ ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦନଂ ଭାରୋ; ସତେସୁ ସହସ୍ସେସୁ ୱା ଏକୋୱ ସକ୍କୋତି। ଉପ୍ପନ୍ନେ ନିମିତ୍ତେ ତଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅପ୍ପନାଧିଗମୋ ଭାରୋ, ସତେସୁ ସହସ୍ସେସୁ ୱା ଏକୋୱ ସକ୍କୋତି। ଅଧିଗତପ୍ପନସ୍ସ ଚୁଦ୍ଦସହାକାରେହି ଚିତ୍ତପରିଦମନଂ ଭାରୋ; ସତେସୁ ସହସ୍ସେସୁ ୱା ଏକୋୱ ସକ୍କୋତି। ଚୁଦ୍ଦସହାକାରେହି ପରିଦମିତଚିତ୍ତସ୍ସାପି ଇଦ୍ଧିୱିକୁବ୍ବନଂ ନାମ ଭାରୋ, ସତେସୁ ସହସ୍ସେସୁ ୱା ଏକୋୱ ସକ୍କୋତି। ୱିକୁବ୍ବନପ୍ପତ୍ତସ୍ସାପି ଖିପ୍ପନିସନ୍ତିଭାୱୋ ନାମ ଭାରୋ; ସତେସୁ ସହସ୍ସେସୁ ୱା ଏକୋୱ ଖିପ୍ପନିସନ୍ତି ହୋତି। ଥେରମ୍ବତ୍ଥଲେ ମହାରୋହନଗୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଗିଲାନୁପଟ୍ଠାନଂ ଆଗତେସୁ ତିଂସମତ୍ତେସୁ ଇଦ୍ଧିମନ୍ତସହସ୍ସେସୁ ଉପସମ୍ପଦାଯ ଅଟ୍ଠୱସ୍ସିକୋ ରକ୍ଖିତତ୍ଥେରୋ ୱିଯ। ସବ୍ବଂ ୱତ୍ଥୁ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୩୬୭) ୱିତ୍ଥାରିତମେୱାତି।

କସିଣକଥା।

ଅଭିଭାଯତନକଥା

୨୦୪। ଏୱଂ ଅଟ୍ଠସୁ କସିଣେସୁ ରୂପାୱଚରକୁସଲଂ ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା, ଇଦାନି ଯସ୍ମା ସମାନେପି ଆରମ୍ମଣେ ଭାୱନାଯ ଅସମାନଂ ଇମେସୁ ଅଟ୍ଠସୁ କସିଣେସୁ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଅଭିଭାଯତନସଙ୍ଖାତଂ ରୂପାୱଚରକୁସଲଂ ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞୀତି ଅଲାଭିତାଯ ୱା ଅନତ୍ଥିକତାଯ ୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତରୂପେ ପରିକମ୍ମସଞ୍ଞାୱିରହିତୋ। ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତୀତି ବହିଦ୍ଧା ଅଟ୍ଠସୁ

କସିଣେସୁ କତପରିକମ୍ମତାଯ ପରିକମ୍ମୱସେନ ଚେୱ ଅପ୍ପନାୱସେନ ଚ ତାନି ବହିଦ୍ଧା ଅଟ୍ଠସୁ କସିଣେସୁ ରୂପାନି ପସ୍ସତି। ପରିତ୍ତାନୀତି ଅୱଡ୍ଢିତାନି। ତାନି ଅଭିଭୁଯ୍ଯାତି ଯଥା ନାମ ସମ୍ପନ୍ନଗହଣିକୋ କଟଚ୍ଛୁମତ୍ତଂ ଭତ୍ତଂ ଲଭିତ୍ୱା 'କିଂ ଏତ୍ଥ ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥୀ'ତି ସଙ୍କଡ୍ଢିତ୍ୱା ଏକକବଠମେୱ କରୋତି, ଏୱମେୱ ଞାଣୁତ୍ତରିକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱିସଦଞାଣୋ 'କିମେତ୍ଥ ପରିତ୍ତକେ ଆରମ୍ମଣେ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥି, ନାଯଂ ମମ ଭାରୋ'ତି ତାନି ରୂପାନି ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ସମାପଜ୍ଜତି। ସହ ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନେୱେତ୍ଥ ଅପ୍ପନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଜାନାମି ପସ୍ସାମୀତି ଇମିନା ପନସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗୋ କଥିତୋ। ଆଗମଟ୍ଠକଥାସୁ ପନ ୱୁତ୍ତଂ – ଇମିନାସ୍ସ ପନ ଆଭୋଗୋ କଥିତୋ। ସୋ ଚ ଖୋ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ, ନ ଅନ୍ତୋସମାପତ୍ତିଯନ୍ତି (ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୮।୬୫)।

ଅପ୍ପମାଣାନୀତି ୱଡ୍ଢିତପ୍ପମାଣାନି। ଅଭିଭୁଯ୍ଯାତି ଏତ୍ଥ ପନ ଯଥା ମହଗ୍ଘସୋ ପୁରିସୋ ଏକଂ ଭତ୍ତୱଡ୍ଢିତକଂ ଲଭିତ୍ୱା 'ଅଞ୍ଞାପି ହୋତୁ 'କିମେସା ମଯ୍ହଂ କରିସ୍ସତୀ'ତି ତଂ ନ ମହନ୍ତତୋ ପସ୍ସତି, ଏୱମେୱ ଞାଣୁତ୍ତରୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱିସଦଞ୍ଞାଣୋ 'କିମେତ୍ଥ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ, ନ ଇଦଂ ଅପ୍ପମାଣଂ, ନ ମଯ୍ହଂ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାକରଣେ ଭାରୋ ଅତ୍ଥୀ'ତି ତାନି ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ସମାପଜ୍ଜତି। ସହ ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନେୱେତ୍ଥ ଅପ୍ପନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ପରିତ୍ତଂ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ଅପ୍ପମାଣଂ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣନ୍ତି ଇଧ ପରିତ୍ତାନୀତି ଆଗତତ୍ତା ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣତା ନ ଗହିତା, ପରତୋ ଅପ୍ପମାଣାନୀତି ଆଗତତ୍ତା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତା। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ – 'ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଚତ୍ତାରି ଚତ୍ତାରି ଆରମ୍ମଣାନି ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେୱ ଗହିତାନି । କିଂ କାରଣା? ଚତୂସୁ ହି ଗହିତେସୁ ଦେସନା ସୋଳସକ୍ଖତ୍ତୁକା ହୋତି, ସତ୍ଥାରା ଚ ହେଟ୍ଠା ସୋଳସକ୍ଖତ୍ତୁକା ଦେସନା କିଲଞ୍ଜମ୍ହି ତିଲେ ପତ୍ଥରନ୍ତେନ ୱିଯ ୱିତ୍ଥାରତୋ କଥିତା। ତସ୍ସ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଅଟ୍ଠକ୍ଖତ୍ତୁକଂ ଦେସନଂ କାତୁଂ ଅଜ୍ଝାସଯୋ। ତସ୍ମା ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେଯେୱ ଗହିତାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନୀତି।

ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀତି ପରିସୁଦ୍ଧାପରିସୁଦ୍ଧୱଣ୍ଣାନି। ପରିସୁଦ୍ଧାନି ହି ନୀଲାଦୀନି ସୁୱଣ୍ଣାନି, ଅପରିସୁଦ୍ଧାନି ଚ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀତି ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତାନି। ଆଗମଟ୍ଠକଥାସୁ ପନ 'ସୁୱଣ୍ଣାନି ୱା ହୋନ୍ତୁ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନି ୱା, ପରିତ୍ତଅପ୍ପମାଣୱସେନେୱ ଇମାନି ଅଭିଭାଯତନାନି ଦେସିତାନୀ'ତି (ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩। ୮।୬୫) ୱୁତ୍ତଂ। ଇମେସୁ ପନ ଚତୂସୁ ପରିତ୍ତଂ ୱିତକ୍କଚରିତୱସେନ ଆଗତଂ, ଅପ୍ପମାଣଂ ମୋହଚରିତୱସେନ, ସୁୱଣ୍ଣଂ ଦୋସଚରିତୱସେନ, ଦୁବ୍ବଣ୍ଣଂ ରାଗଚରିତୱସେନ। ଏତେସଞ୍ହି ଏତାନି ସପ୍ପାଯାନି। ସା ଚ ତେସଂ ସପ୍ପାଯତା ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୪୩) ଚରିଯନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତା।

କସ୍ମା ପନ, ଯଥା ସୁତ୍ତନ୍ତେ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରୂପସଞ୍ଞୀ ଏକୋ ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତି ପରିତ୍ତାନୀ''ତିଆଦି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୭୩; ମ। ନି। ୨।୨୪୯; ଅ। ନି। ୮।୬୫) ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ଅୱତ୍ୱା ଇଧ ଚତୂସୁପି ଅଭିଭାଯତନେସୁ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞିତାୱ ୱୁତ୍ତାତି? ଅଜ୍ଝତ୍ତରୂପାନଂ ଅନଭିଭୱନୀଯତୋ। ତତ୍ଥ ୱା ହି ଇଧ ୱା ବହିଦ୍ଧାରୂପାନେୱ ଅଭିଭୱିତବ୍ବାନି, ତସ୍ମା ତାନି ନିଯମତୋ ୱତ୍ତବ୍ବାନୀତି ତତ୍ରପି ଇଧପି ୱୁତ୍ତାନି। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅରୂପସଞ୍ଞୀତି ଇଦଂ ପନ ସତ୍ଥୁ ଦେସନାୱିଲାସମତ୍ତମେୱ। ଅଯଂ ତାୱ ଚତୂସୁ ଅଭିଭାଯତନେସୁ ଅପୁବ୍ବପଦୱଣ୍ଣନା। ସୁଦ୍ଧିକନଯପଟିପଦାଭେଦୋ ପନେତ୍ଥ ପଥୱୀକସିଣେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଏକେକସ୍ମିଂ ଅଭିଭାଯତନେ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କେୱଲଞ୍ହେତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣଚତୁକ୍କଂ ଆରମ୍ମଣଦୁକଂ ହୋତି, ସୋଳସକ୍ଖତ୍ତୁକଞ୍ଚ ଅଟ୍ଠକ୍ଖତ୍ତୁକଂ। ସେସଂ ତାଦିସମେୱ। ଏୱମେତ୍ଥ ଏକେକସ୍ମିଂ ଅଭିଭାଯତନେ ଏକୋ ସୁଦ୍ଧିକନଯୋ, ଚତ୍ତାରୋ ପଟିପଦାନଯା, ଦ୍ୱେ ଆରମ୍ମଣନଯା, ଆରମ୍ମଣପଟିପଦାମିସ୍ସକେ ଅଟ୍ଠ ନଯାତି ପନ୍ନରସ ନଯାତି ଚତୂସୁପି ଅଭିଭାଯତନେସୁ ସମସଟ୍ଠି ନଯା ୱେଦିତବ୍ବା।

୨୪୬। ପଞ୍ଚମଅଭିଭାଯତନାଦୀସୁ ନୀଲାନୀତି ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ନୀଲୱଣ୍ଣାନୀତି ୱଣ୍ଣୱସେନ, ନୀଲନିଦସ୍ସନାନୀତି ନିଦସ୍ସନୱସେନ, ଅପଞ୍ଞାଯମାନୱିୱରାନି, ଅସମ୍ଭିନ୍ନୱଣ୍ଣାନି, ଏକନୀଲାନେୱ ହୁତ୍ୱା ଦିସ୍ସନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନୀଲନିଭାସାନୀତି ଇଦଂ ପନ ଓଭାସନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ; ନୀଲୋଭାସାନି ନୀଲପ୍ପଭାଯୁତ୍ତାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେନ ନେସଂ ସୁୱିସୁଦ୍ଧତଂ ଦସ୍ସେତି। ସୁୱିସୁଦ୍ଧୱଣ୍ଣୱସେନ ହି ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ଅଭିଭାଯତନାନି ୱୁତ୍ତାନି। ପୀତାନୀତିଆଦୀସୁପି ଇମିନାୱ ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନୀଲକସିଣଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ନୀଲସ୍ମିଂ ନିମିତ୍ତଂ ଗଣ୍ହାତି। ପୁପ୍ଫସ୍ମିଂ ୱା ୱତ୍ଥସ୍ମିଂ ୱା ୱଣ୍ଣଧାତୁଯା ୱାତିଆଦିକଂ ପନେତ୍ଥ କସିଣକରଣଞ୍ଚ ପରିକମ୍ମଞ୍ଚ ଅପ୍ପନାୱିଧାନଞ୍ଚ ସବ୍ବଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୯୩ ଆଦଯୋ) ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱୁତ୍ତମେୱ। ଯଥା ଚ ପଥୱୀକସିଣେ ଏୱମେତ୍ଥ ଏକେକସ୍ମିଂ ଅଭିଭାଯତନେ ପଞ୍ଚୱୀସତି ପଞ୍ଚୱୀସତି ନଯା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅଭିଭାଯତନକଥା।

ୱିମୋକ୍ଖକଥା

୨୪୮। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ଇଦଂ ରୂପାୱଚରକୁସଲଂ ନାମ ନ କେୱଲଂ ଆରମ୍ମଣସଙ୍ଖାତାନଂ ଆଯତନାନଂ ଅଭିଭୱନତୋ ଅଭିଭାଯତନୱସେନେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅଥ ଖୋ ୱିମୋକ୍ଖୱସେନପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ତମ୍ପି ନଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ।

କେନଟ୍ଠେନ ପନ ୱିମୋକ୍ଖୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି? ଅଧିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠେନ। କୋ ଅଯଂ ଅଧିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠୋ ନାମ? ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେହି ଚ ସୁଟ୍ଠୁ ୱିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠୋ, ଆରମ୍ମଣେ ଚ ଅଭିରତିୱସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ୱିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠୋ । ପିତୁଅଙ୍କେ ୱିସ୍ସଟ୍ଠଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗସ୍ସ ଦାରକସ୍ସ ସଯନଂ ୱିଯ ଅନିଗ୍ଗହିତଭାୱେନ ନିରାସଙ୍କତାଯ ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଂଲକ୍ଖଣଞ୍ହି ୱିମୋକ୍ଖଭାୱପ୍ପତ୍ତଂ ରୂପାୱଚରକୁସଲଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅଯଂ ନଯୋ ଆରଦ୍ଧୋ।

ତତ୍ଥ ରୂପୀତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କେସାଦୀସୁ ଉପ୍ପାଦିତଂ ରୂପଜ୍ଝାନଂ ରୂପଂ, ତଦସ୍ସତ୍ଥୀତି ରୂପୀ। ଅଜ୍ଝତ୍ତଞ୍ହି ନୀଲପରିକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ କେସେ ୱା ପିତ୍ତେ ୱା ଅକ୍ଖିତାରକାଯ ୱା କରୋତି। ପୀତପରିକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ମେଦେ ୱା ଛୱିଯା ୱା ଅକ୍ଖୀନଂ ପୀତଟ୍ଠାନେ ୱା କରୋତି। ଲୋହିତପରିକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ମଂସେ ୱା ଲୋହିତେ ୱା ଜିୱ୍ହାଯ ୱା ହତ୍ଥତଲପାଦତଲେସୁ ୱା ଅକ୍ଖୀନଂ ରତ୍ତଟ୍ଠାନେ ୱା କରୋତି। ଓଦାତପରିକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ଅଟ୍ଠିମ୍ହି ୱା ଦନ୍ତେ ୱା ନଖେ ୱା ଅକ୍ଖୀନଂ ସେତଟ୍ଠାନେ ୱା କରୋତି। ଏୱଂ ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଜ୍ଝାନସମଙ୍ଗିନଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ରୂପାନି ପସ୍ସତୀତି ବହିଦ୍ଧାପି ନୀଲକସିଣାଦିରୂପାନି ଝାନଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସତି। ଇମିନା ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାୱତ୍ଥୁକେସୁ କସିଣେସୁ ଝାନପଟିଲାଭୋ ଦସ୍ସିତୋ।

ଅଜ୍ଝତ୍ତଂଅରୂପସଞ୍ଞୀତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ନ ରୂପସଞ୍ଞୀ। ଅତ୍ତନୋ କେସାଦୀସୁ ଅନୁପ୍ପାଦିତରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନା ବହିଦ୍ଧା ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ବହିଦ୍ଧାୱ ପଟିଲଦ୍ଧଜ୍ଝାନତା ଦସ୍ସିତା।

ସୁଭନ୍ତି ଇମିନା ସୁୱିସୁଦ୍ଧେସୁ ନୀଲାଦୀସୁ ୱଣ୍ଣକସିଣେସୁ ଝାନାନି ଦସ୍ସିତାନି। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଅନ୍ତୋଅପ୍ପନାଯ 'ସୁଭ'ନ୍ତି ଆଭୋଗୋ ନତ୍ଥି, ଯୋ ପନ ସୁୱିସୁଦ୍ଧଂ ସୁଭକସିଣଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ୱିହରତି, ସୋ ଯସ୍ମା 'ସୁଭ'ନ୍ତି…ପେ… ପଠମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି, ତଥା ଦୁତିଯାଦୀନି, ତସ୍ମା ଏୱଂ ଦେସନା କତା। ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ ପନ ''କଥଂ ସୁଭନ୍ତେୱ ଅଧିମୁତ୍ତୋ ହୋତୀତି ୱିମୋକ୍ଖୋ? ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ମେତ୍ତାସହଗତେନ ଚେତସା ଏକଂ ଦିସଂ… ପେ… ୱିହରତି, ମେତ୍ତାଯ ଭାୱିତତ୍ତା ସତ୍ତା ଅପ୍ପଟିକୂଲା ହୋନ୍ତି; କରୁଣା… ମୁଦିତା… ଉପେକ୍ଖାସହଗତେନ ଚେତସା ଏକଂ ଦିସଂ…ପେ… ୱିହରତି, ଉପେକ୍ଖାଯ ଭାୱିତତ୍ତା ସତ୍ତା ଅପ୍ପଟିକୂଲା ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ସୁଭନ୍ତେୱ ଅଧିମୁତ୍ତୋ ହୋତୀ''ତି ୱିମୋକ୍ଖୋତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୧୨) ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପନ ଉପରି ପାଠଏୟଂୟେୱ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରାନଂ ଆଗତତ୍ତା ତଂ ନଯଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ସୁନୀଲକସୁପୀତକସୁଲୋହିତକସୁଓଦାତକପରିସୁଦ୍ଧନୀଲକପରିସୁଦ୍ଧପୀତକପରିସୁଦ୍ଧଲୋହିତକପରିସୁଦ୍ଧଓଦାତକୱସେନେୱ ସୁଭୱିମୋକ୍ଖୋ ଅନୁଞ୍ଞାତୋ। ଇତି କସିଣନ୍ତି ୱା ଅଭିଭାଯତନନ୍ତି ୱା ୱିମୋକ୍ଖୋତି ୱା ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନମେୱ । ତଞ୍ହି ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ସକଲଟ୍ଠେନ କସିଣଂ ନାମ, ଆରମ୍ମଣଂ ଅଭିଭୱନଟ୍ଠେନ ଅଭିଭାଯତନଂ ନାମ, ଆରମ୍ମଣେ ଅଧିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠେନ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେହି ଚ ୱିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠେନ ୱିମୋକ୍ଖୋ ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କସିଣଦେସନା ଅଭିଧମ୍ମୱସେନ, ଇତରା ପନ ସୁତ୍ତନ୍ତଦେସନାୱସେନ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଯମେତ୍ଥ ଅପୁବ୍ବପଦୱଣ୍ଣନା। ଏକେକସ୍ମିଂ ପନ ୱିମୋକ୍ଖେ ପଥୱୀକସିଣେ ୱିଯ ପଞ୍ଚୱୀସତି ପଞ୍ଚୱୀସତୀତି କତ୍ୱା ପଞ୍ଚସତ୍ତତି ନୱକା ୱେଦିତବ୍ବା।

ୱିମୋକ୍ଖକଥା।

ବ୍ରହ୍ମୱିହାରକଥା

୨୫୧। ଇଦାନି ମେତ୍ତାଦିବ୍ରହ୍ମୱିହାରୱସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ରୂପାୱଚରକୁସଲଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ମେତ୍ତାସହଗତନ୍ତି ମେତ୍ତାଯ ସମନ୍ନାଗତଂ। ପରତୋ କରୁଣାସହଗତାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯେନ ପନେସ ୱିଧାନେନ ପଟିପନ୍ନୋ ମେତ୍ତାଦିସହଗତାନି ଝାନାନି ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି, ତଂ ମେତ୍ତାଦୀନଂ ଭାୱନାୱିଧାନଂ ସବ୍ବଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୪୦) ୱିତ୍ଥାରିତମେୱ। ଅୱସେସାଯ ପାଠଇଯା ଅତ୍ଥୋ ପଥୱୀକସିଣେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କେୱଲଞ୍ହି ପଥୱୀକସିଣେ ପଞ୍ଚୱୀସତି ନୱକା, ଇଧ ପୁରିମାସୁ ତୀସୁ ତିକଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନିକୱସେନ ପଞ୍ଚୱୀସତି ସତ୍ତକା, ଉପେକ୍ଖାଯ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୱସେନ ପଞ୍ଚୱୀସତି ଏକକା, କରୁଣାମୁଦିତାସୁ ଚ ଛନ୍ଦାଦୀହି ଚତୂହି ସଦ୍ଧିଂ କରୁଣାମୁଦିତାତି ଇମେପି ଯେୱାପନକା ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଦୁକ୍ଖପଟିପଦାଦିଭାୱୋ ଚେତ୍ଥ ମେତ୍ତାଯ ତାୱ ବ୍ୟାପାଦୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ, କରୁଣାଯ ୱିହିଂସାୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ, ମୁଦିତାଯ ଅରତିୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ, ଉପେକ୍ଖାଯ ରାଗପଟିଘୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତା ପନ ନବହୁସତ୍ତାରମ୍ମଣୱସେନ; ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣତା ବହୁସତ୍ତାରମ୍ମଣୱସେନ ହୋତୀତି ଅଯଂ ୱିସେସୋ। ସେସଂ ତାଦିସମେୱ।

ଏୱଂ ତାୱ ପାଠଇୱସେନେୱ –

ବ୍ରହ୍ମୁତ୍ତମେନ କଥିତେ, ବ୍ରହ୍ମୱିହାରେ ଇମେ ଇତି ୱିଦିତ୍ୱା;

ଭିସ୍ସୋ ଏତେସୁ ଅଯଂ, ପକିଣ୍ଣକକଥାପି ୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା।

ଏତାସୁ ହି ମେତ୍ତାକରୁଣାମୁଦିତାଉପେକ୍ଖାସୁ ଅତ୍ଥତୋ ତାୱ ମେଜ୍ଜତୀତି ମେତ୍ତା, ସିନିଯ୍ହତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମିତ୍ତେ ୱା ଭୱା, ମିତ୍ତସ୍ସ ୱା ଏସା ପୱତ୍ତତୀପି ମେତ୍ତା। ପରଦୁକ୍ଖେ ସତି ସାଧୂନଂ ହଦଯକମ୍ପନଂ କରୋତୀତି କରୁଣା। କିଣାତି ୱା ପରଦୁକ୍ଖଂ ହିଂସତି ୱିନାସେତୀତି କରୁଣା। କିରୀଯତି ୱା ଦୁକ୍ଖିତେସୁ ଫରଣୱସେନ ପସାରିଯତୀତି କରୁଣା। ମୋଦନ୍ତି ତାଯ ତଂସମଙ୍ଗିନୋ, ସଯଂ ୱା ମୋଦତି, ମୋଦନମତ୍ତମେୱ ୱା ତନ୍ତି ମୁଦିତା। 'ଅୱେରା ହୋନ୍ତୂ'ତିଆଦିବ୍ୟାପାରପ୍ପହାନେନ ମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱୂପଗମନେନ ଚ ଉପେକ୍ଖତୀତି ଉପେକ୍ଖା।

ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ପନେତ୍ଥ ହିତାକାରପ୍ପୱତ୍ତିଲକ୍ଖଣା 'ମେତ୍ତା', ହିତୂପସଂହାରରସା, ଆଘାତୱିନଯପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ସତ୍ତାନଂ ମନାପଭାୱଦସ୍ସନପଦଟ୍ଠାନା। ବ୍ୟାପାଦୂପସମୋ ଏତିସ୍ସା ସମ୍ପତ୍ତି, ସିନେହସମ୍ଭୱୋ ୱିପତ୍ତି। ଦୁକ୍ଖାପନଯନାକାରପ୍ପୱତ୍ତିଲକ୍ଖଣା 'କରୁଣା', ପରଦୁକ୍ଖାସହନରସା, ଅୱିହିଂସାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା , ଦୁକ୍ଖାଭିଭୂତାନଂ ଅନାଥଭାୱଦସ୍ସନପଦଟ୍ଠାନା। ୱିହିଂସୂପସମୋ ତସ୍ସା ସମ୍ପତ୍ତି, ସୋକସମ୍ଭୱୋ ୱିପତ୍ତି। ସତ୍ତେସୁ ପମୋଦନଲକ୍ଖଣା 'ମୁଦିତା', ଅନିସ୍ସାଯନରସା, ଅରତିୱିଘାତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ସତ୍ତାନଂ ସମ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନପଦଟ୍ଠାନା। ଅରତିୱୂପସମୋ ତସ୍ସା ସମ୍ପତ୍ତି, ପହାସସମ୍ଭୱୋ ୱିପତ୍ତି। ସତ୍ତେସୁ ମଜ୍ଝତ୍ତାକାରପ୍ପୱତ୍ତିଲକ୍ଖଣା 'ଉପେକ୍ଖା', ସତ୍ତେସୁ ସମଭାୱଦସ୍ସନରସା, ପଟିଘାନୁନଯୱୂପସମପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ''କମ୍ମସ୍ସକା ସତ୍ତା, ତେ କସ୍ସ ରୁଚିଯା ସୁଖିତା ୱା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି, ଦୁକ୍ଖତୋ ୱା ମୁଚ୍ଚିସ୍ସନ୍ତି, ପତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିତୋ ୱା ନ ପରିହାଯିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି? ଏୱଂ ପୱତ୍ତକମ୍ମସ୍ସକତାଦସ୍ସନପଦଟ୍ଠାନା। ପଟିଘାନୁନଯୱୂପସମୋ ତସ୍ସା ସମ୍ପତ୍ତି, ଗେହସ୍ସିତାଯ ଅଞ୍ଞାଣୁପେକ୍ଖାଯ ସମ୍ଭୱୋ ୱିପତ୍ତି।

ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ପନେତେସଂ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରାନଂ ୱିପସ୍ସନାସୁଖଞ୍ଚେୱ ଭୱସମ୍ପତ୍ତି ଚ ସାଧାରଣପ୍ପଯୋଜନଂ, ବ୍ୟାପାଦାଦିପଟିଘାତୋ ଆୱେଣିକଂ। ବ୍ୟାପାଦପଟିଘାତପ୍ପଯୋଜନା ହେତ୍ଥ ମେତ୍ତା, ୱିହିଂସାଅରତିରାଗପଟିଘାତପ୍ପଯୋଜନା ଇତରା। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

''ନିସ୍ସରଣଞ୍ହେତଂ, ଆୱୁସୋ, ବ୍ୟାପାଦସ୍ସ ଯଦିଦଂ ମେତ୍ତାଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ନିସ୍ସରଣଞ୍ହେତଂ, ଆୱୁସୋ, ୱିହେସାଯ ଯଦିଦଂ କରୁଣାଚେତୋୱିମୁତ୍ତି; ନିସ୍ସରଣଞ୍ହେତଂ, ଆୱୁସୋ, ଅରତିଯା ଯଦିଦଂ ମୁଦିତାଚେତୋୱିମୁତ୍ତି, ନିସ୍ସରଣଞ୍ହେତଂ, ଆୱୁସୋ, ରାଗସ୍ସ ଯଦିଦଂ ଉପେକ୍ଖାଚେତୋୱିମୁତ୍ତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୨୬; ଅ। ନି। ୬।୧୩)।

ଏକମେକସ୍ସ ଚେତ୍ଥ ଆସନ୍ନଦୂରୱସେନ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକା। ମେତ୍ତାବ୍ରହ୍ମୱିହାରସ୍ସ ହି, ସମୀପଚାରୋ ୱିଯ ପୁରିସସ୍ସ ସପତ୍ତୋ, ଗୁଣଦସ୍ସନସଭାଗତାଯ ରାଗୋ ଆସନ୍ନପଚ୍ଚତ୍ଥିକୋ। ସୋ ଲହୁଂ ଓତାରଂ ଲଭତି। ତସ୍ମା ତତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ମେତ୍ତା ରକ୍ଖିତବ୍ବା। ପବ୍ବତାଦିଗହନନିସ୍ସିତୋ ୱିଯ ପୁରିସସ୍ସ ସପତ୍ତୋ ସଭାୱୱିସଭାଗତାଯ ବ୍ୟାପାଦୋ ଦୂରପଚ୍ଚତ୍ଥିକୋ। ତସ୍ମା ତତୋ ନିବ୍ଭଯେନ ମେତ୍ତାଯିତବ୍ବଂ। ମେତ୍ତାଯିସ୍ସତି ଚ ନାମ କୋପଞ୍ଚ କରିସ୍ସତୀତି ଅଟ୍ଠାନମେତଂ।

କରୁଣାବ୍ରହ୍ମୱିହାରସ୍ସ ''ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟାନଂ ରୂପାନଂ ଇଟ୍ଠାନଂ କନ୍ତାନଂ ମନାପାନଂ ମନୋରମାନଂ ଲୋକାମିସପଟିସଂଯୁତ୍ତାନଂ ଅପ୍ପଟିଲାଭଂ ୱା ଅପ୍ପଟିଲାଭତୋ ସମନୁପସ୍ସତୋ ପୁବ୍ବେ ୱା ପଟିଲଦ୍ଧପୁବ୍ବଂ ଅତୀତଂ ନିରୁଦ୍ଧଂ ୱିପରିଣତଂ ସମନୁସ୍ସରତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଦୋମନସ୍ସଂ। ଯଂ ଏୱରୂପଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଗେହସ୍ସିତଂ ଦୋମନସ୍ସ''ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ଆଗତଂ ଗେହସ୍ସିତଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ୱିପତ୍ତିଦସ୍ସନସଭାଗତାଯ ଆସନ୍ନପଚ୍ଚତ୍ଥିକଂ। ସଭାୱୱିସଭାଗତାଯ ୱିହେସା ଦୂରପଚ୍ଚତ୍ଥିକା। ତସ୍ମା ତତୋ ନିବ୍ଭଯେନ କରୁଣାଯିତବ୍ବଂ। କରୁଣଞ୍ଚ ନାମ କରିସ୍ସତି ପାଣିଆଦୀହି ଚ ୱିହେସିସ୍ସତୀତି ଅଟ୍ଠାନମେତଂ।

ମୁଦିତାବ୍ରହ୍ମୱିହାରସ୍ସ ''ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟାନଂ ରୂପାନଂ ଇଟ୍ଠାନଂ କନ୍ତାନଂ ମନାପାନଂ ମନୋରମାନଂ ଲୋକାମିସପଟିସଂଯୁତ୍ତାନଂ ପଟିଲାଭଂ ୱା ପଟିଲାଭତୋ ସମନୁପସ୍ସତୋ ପୁବ୍ବେ ୱା ପଟିଲଦ୍ଧପୁବ୍ବଂ ଅତୀତଂ ନିରୁଦ୍ଧଂ ୱିପରିଣତଂ ସମନୁସ୍ସରତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସୋମନସ୍ସଂ। ଯଂ ଏୱରୂପଂ ସୋମନସ୍ସଂ ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଗେହସ୍ସିତଂ ସୋମନସ୍ସ''ନ୍ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୩।୩୦୬) ନଯେନ ଆଗତଂ ଗେହସ୍ସିତଂ ସୋମନସ୍ସଂ ସମ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନସଭାଗତାଯ ଆସନ୍ନପଚ୍ଚତ୍ଥିକଂ। ସଭାୱୱିସଭାଗତାଯ ଅରତି ଦୂରପଚ୍ଚତ୍ଥିକା। ତସ୍ମା ତତୋ ନିବ୍ଭଯେନ ମୁଦିତା ଭାୱେତବ୍ବା। ପମୁଦିତୋ ଚ ନାମ ଭୱିସ୍ସତି ପନ୍ତସେନାସନେସୁ ଚ ଅଧିକୁସଲଧମ୍ମେସୁ ଚ ଉକ୍କଣ୍ଠିସ୍ସତୀତି ଅଟ୍ଠାନମେତଂ।

ଉପେକ୍ଖାବ୍ରହ୍ମୱିହାରସ୍ସ ପନ ''ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଉପେକ୍ଖା ବାଲସ୍ସ ମୂଳ୍ହସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଅନୋଧିଜିନସ୍ସ ଅୱିପାକଜିନସ୍ସ ଅନାଦୀନୱଦସ୍ସାୱିନୋ ଅସ୍ସୁତୱତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ। ଯା ଏୱରୂପା ଉପେକ୍ଖା ରୂପଂ ସା ନାତିୱତ୍ତତି। ତସ୍ମା ସା ଉପେକ୍ଖା ଗେହସ୍ସିତାତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତିଆଦିନା (ମ। ନି। ୩।୩୦୮) ନଯେନ ଆଗତା ଗେହସ୍ସିତା ଅଞ୍ଞାଣୁପେକ୍ଖା ଦୋସଗୁଣାନଂ ଅୱିଚାରଣୱସେନ ସଭାଗତ୍ତା ଆସନ୍ନପଚ୍ଚତ୍ଥିକା।

ସଭାଓଓିସଭାଗତାଯ ରାଗପଟିଘା ଦୂରପଚ୍ଚତ୍ଥିକା। ତସ୍ମା ତତୋ ନିବ୍ବୁଯେନ ଉପେକ୍ଖିତଙ୍ଂ। ଉପେକ୍ଖିସ୍ସତି ଚ ନାମ ରକ୍ଖିସ୍ସତି ଚ ପଟିହଞ୍ଞିସ୍ସତି ଚାତି ଅଟ୍ଠାନମେତଂ।

ସଙ୍କେସମ୍ପି ଚ ଏତେସଂ କତ୍ତୁକାମତାଛନ୍ଦୋ ଆଦି, ନୀଓରଣାଦିଓିକ୍ଖମ୍ଭନଂ ମଜ୍ଝଂ, ଅପ୍ପନା ପରିଯୋସାନଂ, ପଞ୍ଞତ୍ତିଧମ୍ମଓସେନ ଏକୋ ଓା ସତ୍ତୋ ଅନେକା ଓା ସତ୍ତା ଆରମ୍ମଣଂ, ଉପଚାରେ ଓା ଅପ୍ପନାଯ ଓା ପତ୍ତାଯ ଆରମ୍ମଣଓଡ୍ଢନଂ।

ତତ୍ରାଯଂ ଓଡ୍ଢନକ୍କମୋ – ଯଥା ହି କୁସଲୋ କସ୍ସକୋ କସିତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା କସତି, ଏଓଂ ପଠମମେଓ ଏକଂ ଆଓାସଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ସତ୍ତେସୁ ‘ଇମସ୍ମିଂ ଆଓାସେ ସତ୍ତା ଅଓେରା ହୋନ୍ତୂ’ତିଆଦିନା ନଯେନ ମେତ୍ତା ଭାଓେତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ମୁଦୁଂ କମ୍ମନିଯଂ କତ୍ୱା ଦ୍ୱେ ଆଓାସା ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତବ୍ବା । ତତୋ ଅନୁକ୍କମେନ ତଯୋ ଚତ୍ତାରୋ ପଞ୍ଚ ଛ ସତ୍ତ ଅଟ୍ଠ ନଓ ଦସ, ଏକା ରଚ୍ଛା, ଉପଡ୍ଢଗାମୋ, ଗାମୋ, ଜନପଦୋ, ରଜ୍ଜଂ, ଏକା ଦିସାତି ଏଓଂ ଯାଓ ଏକଂ ଚକ୍କଓାଳଂ, ତତୋ ଓା ପନ ଭିଯ୍ୟୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସତ୍ତେସୁ ମେତ୍ତା ଭାଓେତବ୍ବା। ତଥା କରୁଣାଦଯୋତି। ଅଯମେତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣଓଡ୍ଢନକ୍କମୋ।

ଯଥା ପନ କସିଣାନଂ ନିସ୍ସନ୍ଦୋ ଆରୁପ୍ପା, ସମାଧୀନଂ ନିସ୍ସନ୍ଦୋ ନେଓସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ, ଓିପସ୍ସନାନଂ ନିସ୍ସନ୍ଦୋ ଫଲସମାପତ୍ତି, ସମଥଓିପସ୍ସନାନଂ ନିସ୍ସନ୍ଦୋ ନିରୋଧସମାପତ୍ତି, ଏଓଂ ପୁରିମବ୍ରହ୍ମଓିହାରତ୍ତଯସ୍ସ ନିସ୍ସନ୍ଦୋ ଏତ୍ଥ ଉପେକ୍ଖାବ୍ରହ୍ମଓିହାରୋ। ଯଥା ହି ଥମ୍ଭେ ଅନୁସ୍ସାପେତ୍ୱା ତୁଲାସଙ୍ଘାଟଂ ଅନାରୋପେତ୍ୱା ନ ସକ୍କା ଆକାସେ କୂଟଗୋପାନସିଯୋ ଠପେତୁଂ, ଏଓଂ ପୁରିମେସୁ ତତିଯଜ୍ଝାନଂ ଓିନା ନ ସକ୍କା ଚତୁତ୍ଥଂ ଭାଓେତୁଂ। କସିଣେସୁ ପନ ଉପ୍ପନ୍ନତତିଯଜ୍ଝାନସ୍ସପେସା ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି ଓିସଭାଗାରମ୍ମଣତ୍ତାତି।

ଏତ୍ଥ ସିଯା – ‘କସ୍ମା ପନେତା ମେତ୍ତା କରୁଣା ମୁଦିତା ଉପେକ୍ଖା ବ୍ରହ୍ମଓିହାରାତି ଓୁଚ୍ଚନ୍ତି? କସ୍ମା ଚ, ଚତସ୍ସୋଓ? କୋ ଚ ଏତାସଂ କମୋ? ଓିଭଙ୍ଗେ ଚ କସ୍ମା ଅପ୍ପମଞ୍ଞାତି ଓୁତ୍ତା’ତି? ଓୁଚ୍ଚତେ – ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ତାଓ ନିଦ୍ଦୋସଭାଓେନ ଚେତ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମଓିହାରତା ଓେଦିତବ୍ବା। ସତ୍ତେସୁ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଭାଓେନ ହି ସେଟ୍ଠା ଏତେ ଓିହାରା। ଯଥା ଚ ବ୍ରହ୍ମାନୋ ନିଦ୍ଦୋସଚିତ୍ତା ଓିହରନ୍ତି, ଏଓଂ ଏତେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଯୋଗିନୋ ବ୍ରହ୍ମସମାଓ ହୁତ୍ୱା ଓିହରନ୍ତୀତି ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ନିଦ୍ଦୋସଭାଓେନ ଚ ବ୍ରହ୍ମଓିହାରାତି ଓୁଚ୍ଚନ୍ତି।

କସ୍ମା ଚ ଚତସ୍ସୋତିଆଦିପଞ୍ହସ୍ସ ପନ ଇଦଂ ଓିସ୍ସଜ୍ଜନଂ –

ଓିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗାଦିଓସା ଚତସ୍ସୋ,

ହିତାଦିଆକାରଓସା ପନାସଂ;

କମୋ ପଓତ୍ତନ୍ତି ଚ ଅପ୍ପମାଣେ,

ତା ଗୋଚରେ ଯେନ ତଦପ୍ପମଞ୍ଞା।

ଏତାସୁ ହି ଯସ୍ମା ମେତ୍ତା ବ୍ଯାପାଦବହୁଲସ୍ସ, କରୁଣା ଓିହିଂସାବହୁଲସ୍ସ, ମୁଦିତା ଅରତିବହୁଲସ୍ସ, ଉପେକ୍ଖା ରାଗବହୁଲସ୍ସ ଓିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ; ଯସ୍ମା ଚ ହିତୂପସଂହାରଅହିତାପନଯନସମ୍ପତ୍ତିମୋଦନଅନାଭୋଗଓସେନ ଚତୁବ୍ବିଧୋଯେଓ ସତ୍ତେସୁ ମନସିକାରୋ; ଯସ୍ମା ଚ ଯଥା ମାତା ଦହରଗିଲାନଯୋବ୍ବନପ୍ପତ୍ତସକିଚ୍ଚପସୁତେସୁ ଚତୂସୁ ପୁତ୍ତେସୁ ଦହରସ୍ସ ଅଭିଓୁଡ୍ଢିକାମା ହୋତି, ଗିଲାନସ୍ସ ଗେଲଞ୍ଞାପନଯନକାମା, ଯୋବ୍ବନପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଯୋବ୍ବନସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚିରଟ୍ଠିତିକାମା, ସକିଚ୍ଚପସୁତସ୍ସ କିସ୍ମିଞ୍ଚିପି ପରିଯାଯେ ଅବ୍ୟାଓଟା ହୋତି, ତଥା ଅପ୍ପମଞ୍ଞାଓିହାରିକେନାପି ସବ୍ବସତ୍ତେସୁ ମେତ୍ତାଦିଓସେନ ଭଓିତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ଇତୋ ଓିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗାଦିଓସା ଚତସ୍ସୋଓ ଅପ୍ପମଞ୍ଞା।

ଯସ୍ମା ପନ ଚତସ୍ସୋପେତା ଭାଓେତୁକାମେନ ପଠମଂ ହିତାକାରପ୍ପଓତ୍ତିଓସେନ ସତ୍ତେସୁ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ, ହିତାକାରପ୍ପଓତ୍ତିଲକ୍ଖଣା ଚ ମେତ୍ତା; ତତୋ ଏଓଂ ପତ୍ଥିତହିତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଦୁକ୍ଖାଭିଭଓଂ ଦିସ୍ୱା ଓା ସୁତ୍ୱା ଓା ସମ୍ଭାଓେତ୍ୱା ଓା ଦୁକ୍ଖାପନଯନାକାରପ୍ପଓତ୍ତିଓସେନ, ଦୁକ୍ଖାପନଯନାକାରପ୍ପଓତ୍ତିଲକ୍ଖଣା ଚ କରୁଣା; ଅଥେଓଂ ପତ୍ଥିତହିତାନଂ ପତ୍ଥିତଦୁକ୍ଖାପଗମାନଞ୍ଚ ନେସଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ସମ୍ପତ୍ତିପ୍ପମୋଦନଓସେନ, ପମୋଦନଲକ୍ଖଣା ଚ ମୁଦିତା; ତତୋ ପରଂ ପନ କତ୍ତବ୍ବାଭାଓତୋ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖକତାସଙ୍ଖାତେନ ମଜ୍ଝତ୍ତାକାରେନ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ, ମଜ୍ଝତ୍ତାକାରପ୍ପଓତ୍ତିଲକ୍ଖଣା ଚ ଉପେକ୍ଖା; ତସ୍ମା ଇତୋ ହିତାଦିଆକାରଓସା ପନାସଂ ପଠମଂ ମେତ୍ତା ଓୁତ୍ତା। ଅଥ କରୁଣା ମୁଦିତା ଉପେକ୍ଖାତି ଅଯଂ କମୋ ଓେଦିତବ୍ବୋ।

ଯସ୍ମା ପନ ସଦ୍ଧାପେତା ଅପ୍ପମାଣେ ଗୋଚରେ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ତସ୍ମା ଅପ୍ପମଞ୍ଞାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅପ୍ପମାଣା ହି ସତ୍ତା ଏତାସଂ ଗୋଚରଭୂତା, 'ଏକସତ୍ତସ୍ସାପି ଚ ଏତ୍ତକେ ପଦେସେ ମେତ୍ତାଦୟୋ ଭାୱେତବ୍ବା'ତି ଏୱଂ ପମାଣଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସକଲଫରଣୱସେନେୱ ପୱତ୍ତାତି, ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗାଦିୱସା ଚତସ୍ସୋ,

ହିତାଦିଆକାରୱସା ପନାସଂ;

କମୋ ପୱତ୍ତନ୍ତି ଚ ଅପ୍ପମାଣେ,

ତା ଗୋଚରେ ଯେନ ତଦପ୍ପମଞ୍ଞାତି।

ଏୱଂ ଅପ୍ପମାଣଗୋଚରତାଯ ଏକଲକ୍ଖଣାସୁ ଚାପି ଏତାସୁ ପୁରିମା ତିସ୍ସୋ ତିକଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନିକାୱ ହୋନ୍ତି। କସ୍ମା? ସୋମନସ୍ସାୱିପ୍ପଯୋଗତୋ। କସ୍ମା ପନାସଂ ସୋମନସ୍ସେନ ଅୱିପ୍ପଯୋଗୋତି? ଦୋମନସ୍ସସମୁଟ୍ଠିତାନଂ ବ୍ୟାପାଦାଦୀନଂ ନିସ୍ସରଣତ୍ତା। ପଚ୍ଛିମା ପନ ଅୱସେସେକଜ୍ଝାନିକାୱ। କସ୍ମା? ଉପେକ୍ଖାୱେଦନାସମ୍ପଯୋଗତୋ। ନ ହି ସତ୍ତେସୁ ମଜ୍ଝତ୍ତାକାରପ୍ପୱତ୍ତା ବ୍ରହ୍ମୱିହାରୁପେକ୍ଖା ଉପେକ୍ଖାୱେଦନଂ ୱିନା ୱତ୍ତତୀତି।

ବ୍ରହ୍ମୱିହାରକଥା।

ଅସୁଭକଥା

୨୬୩। ଇଦାନି ରାଗଚରିତସତ୍ତାନଂ ଏକନ୍ତହିତଂ ନାନାରମ୍ମଣେସୁ ଏକେକଜ୍ଝାନୱସେନେୱ ପୱତ୍ତମାନଂ ରୂପାୱଚରକୁସଲଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ।

ତତ୍ଥ ଉଦ୍ଧୁମାତକସଞ୍ଞାସହଗତନ୍ତିଆଦୀସୁ, ଭସ୍ତା ୱିଯ ୱାଯୁନା, ଉଦ୍ଧଂ ଜୀୱିତପରିଯାଦାନା ଯଥାନୁକ୍କମଂ ସମୁଗ୍ଗତେନ ସୂନଭାୱେନ ଧୁମାତତ୍ତା ଉଦ୍ଧୁମାତଂ। ଉଦ୍ଧୁମାତମେୱ ଉଦ୍ଧୁମାତକଂ। ପଟିକୂଲତ୍ତା ୱା କୁଚ୍ଛିତଂ ଉଦ୍ଧୁମାତନ୍ତି ଉଦ୍ଧୁମାତକଂ। ତଥାରୂପସ୍ସ ଛୱସରୀରସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ୱିନୀଲଂ ୱୁଚ୍ଚତି ୱିପରିଭିନ୍ନନୀଲୱଣ୍ଣଂ। ୱିନୀଲମେୱ ୱିନୀଲକଂ। ପଟିକୂଲତ୍ତା ୱା କୁଚ୍ଛିତଂ ୱିନୀଲନ୍ତି ୱିନୀଲକଂ। ମଂସୁସ୍ସଦଟ୍ଠାନେସୁ ରତ୍ତୱଣ୍ଣସ୍ସ, ପୁବ୍ବସନ୍ନିଚଯଟ୍ଠାନେସୁ ସେତୱଣ୍ଣସ୍ସ, ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଚ ନୀଲୱଣ୍ଣସ୍ସ , ନୀଲଟ୍ଠାନେ ନୀଲସାଟକପାରୁତସ୍ସେୱ ଛୱସରୀରସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ପରିଭିନ୍ନଟ୍ଠାନେସୁ ୱିସ୍ସନ୍ଦମାନଂ ପୁବ୍ବଂ ୱିପୁବ୍ବଂ। ୱିପୁବ୍ବମେୱ ୱିପୁବ୍ବକଂ। ପଟିକୂଲତ୍ତା ୱା କୁଚ୍ଛିତଂ ୱିପୁବ୍ବନ୍ତି ୱିପୁବ୍ବକଂ। ତଥାରୂପସ୍ସ ଛୱସରୀରସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ୱିଚ୍ଛିଦ୍ଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦ୍ୱିଧା ଛିନ୍ଦନେନ ଅପଧାରିତଂ, ୱିଚ୍ଛିଦ୍ଦମେୱ ୱିଚ୍ଛିଦ୍ଦକଂ। ପଟିକୂଲତ୍ତା ୱା କୁଚ୍ଛିତଂ ୱିଚ୍ଛିଦ୍ଦନ୍ତି ୱିଚ୍ଛିଦ୍ଦକଂ। ୱେମଜ୍ଝେ ଛିନ୍ନସ୍ସ ଛୱସରୀରସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଇତୋ ଚ ଏତ୍ତୋ ଚ ୱିୱିଧାକାରେନ ସୋଣସିଙ୍ଗାଲାଦୀହି ଖାଯିତଂ ୱିକ୍ଖାଯିତଂ। ୱିକ୍ଖାଯିତମେୱ ୱିକ୍ଖାଯିତକଂ। ପଟିକୂଲତ୍ତା ୱା କୁଚ୍ଛିତଂ ୱିକ୍ଖାଯିତନ୍ତି ୱିକ୍ଖାଯିତକଂ। ତଥାରୂପସ୍ସ ଛୱସରୀରସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ୱିୱିଧା ଖିତ୍ତଂ ୱିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ୱିକ୍ଖିତ୍ତମେୱ ୱିକ୍ଖିତ୍ତକଂ। ପଟିକୂଲତ୍ତା ୱା କୁଚ୍ଛିତଂ ୱିକ୍ଖିତ୍ତନ୍ତି ୱିକ୍ଖିତ୍ତକଂ। 'ଅଞ୍ଞେନ ହତ୍ଥଂ ଅଞ୍ଞେନ ପାଦଂ ଅଞ୍ଞେନ ସୀସ'ନ୍ତି ଏୱଂ ତତୋ ତତୋ ଖିତ୍ତସ୍ସ ଛୱସରୀରସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ହତଞ୍ଚ ତଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ୱିକ୍ଖିତ୍ତକଞ୍ଚାତି ହତୱିକ୍ଖିତ୍ତକଂ। କାକପଦାକାରେନ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗେସୁ ସତ୍ଥେନ ହନିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱିକ୍ଖିତ୍ତକସ୍ସ ଛୱସରୀରସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଲୋହିତଂ କିରତି, ୱିକ୍ଖିପତି, ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ପଗ୍ଘରତୀତି ଲୋହିତକଂ। ପଗ୍ଘରିତଲୋହିତମକ୍ଖିତସ୍ସ ଛୱସରୀରସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ପୁଳୱା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି କିମଯୋ। ପୁଳୱେ ୱିକିରତୀତି ପୁଳୱକଂ। କିମିପରିପୁଣ୍ଣସ୍ସ ଛୱସରୀରସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଅଟ୍ଠିଯେୱ ଅଟ୍ଠିକଂ। ପଟିକୂଲତ୍ତା ୱା କୁଚ୍ଛିତଂ ଅଟ୍ଠୀତି ଅଟ୍ଠିକଂ। ଅଟ୍ଠିସଙ୍ଖଲିକାଯପି ଏକଟ୍ଠିକସ୍ସପି ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଇମାନି ଚ ପନ ଉଦ୍ଧୁମାତକାଦୀନି ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପନ୍ନନିମିତ୍ତାନମ୍ପି ନିମିତ୍ତେସୁ ପଟିଲଦ୍ଧଜ୍ଝାନାନମ୍ପି ଏତାନେୱ ନାମାନି।

ତତ୍ଥ ଉଦ୍ଧୁମାତକନିମିତ୍ତେ ଅପ୍ପନାୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନା ସଞ୍ଞା ଉଦ୍ଧୁମାତକସଞ୍ଞା। ତାଯ ଉଦ୍ଧୁମାତକସଞ୍ଞାଯ ସମ୍ପଯୋଗଟ୍ଠେନ ସହଗତଂ ଉଦ୍ଧୁମାତକସଞ୍ଞାସହଗତଂ। ୱିନୀଲକସଞ୍ଞାସହଗତାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଭାୱନାୱିଧାନଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଭୱେଯ୍ୟ, ତଂ ସବ୍ବାକାରେନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୦୩ ଆଦଯୋ) ୱୁତ୍ତମେୱ। ଅୱସେସା ପାଳିୱଣ୍ଣନା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। କେୱଲଞ୍ହି ଇଧ, ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୱସେନ ଉପେକ୍ଖାବ୍ରହ୍ମୱିହାରେ ୱିଯ, ପଠମଜ୍ଝାନୱସେନ ଏକେକସ୍ମିଂ ପଞ୍ଚୱୀସତି ଏକକା ହୋନ୍ତି। ଅସୁଭାରମ୍ମଣସ୍ସ ଚ ଅୱଡ୍ଢନୀଯତ୍ତା, ପରିତ୍ତେ ଉଦ୍ଧୁମାତକଟ୍ଠାନେ ଉପ୍ପନ୍ନନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ, ମହନ୍ତେ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋତି।

ଇତି ଅସୁଭାନି ସୁଭଗୁଣୋ,

ଦସସତଲୋଚନେନ ଥୁତକିତ୍ତି;

ଯାନି ଅୱୋଚ ଦସବଲୋ,

ଏକେକଜ୍ଝାନହେତୂନି।

ଏୱଂ ପାଠଇନୟେନେୱ, ତାୱ ସବ୍ବାନି ତାନି ଜାନିତ୍ୱା;

ତେସ୍ୱେୱ ଅଯଂ ଭିୟ୍ୟୋ, ପକିଣ୍ଣକକଥାପି ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୨୦);

ଏତେସୁ ହି ୟତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଅଧିଗତଜ୍ଝାନୋ ସୁୱିକ୍ଖମ୍ଭିତରାଗତ୍ତା ୱୀତରାଗୋ ୱିଯ ନିଲ୍ଲୋଲୁପ୍ପଚାରୋ ହୋତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ୟ୍ୱାଯଂ ଅସୁଭପ୍ପଭେଦୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ସରୀରସଭାୱପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ଚ ରାଗଚରିତଭେଦୱସେନ ଚାତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଛୱସରୀରଞ୍ହି ପଟିକ୍କୂଲଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜମାନଂ ଉଦ୍ଧୁମାତକସଭାୱପ୍ପତ୍ତଂ ୱା ସିଯା, ୱିନୀଲକାଦୀନଂ ୱା ଅଞ୍ଞତରସଭାୱପ୍ପତ୍ତଂ। ଇତି ୟାଦିସଂ ୟାଦିସଂ ସକ୍କା ହୋତି ଲଦ୍ଧୁଂ ତାଦିସେ ତାଦିସେ ଉଦ୍ଧୁମାତକପଟିକ୍କୂଲଂ ୱିନୀଲକପଟିକ୍କୂଲନ୍ତି ଏୱଂ ନିମିତ୍ତଂ ଗଣ୍ହିତବ୍ବମେୱାତି ସରୀରସଭାୱପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ଦସଧା ଅସୁଭପ୍ପଭେଦୋ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ୱିସେସତୋ ଚେତ୍ଥ ଉଦ୍ଧୁମାତକଂ ସରୀରସଣ୍ଠାନୱିପତ୍ତିପ୍ପକାସନତୋ ସରୀରସଣ୍ଠାନରାଗିନୋ ସପ୍ପାୟଂ। ୱିନୀଲକଂ ଛୱିରାଗୱିପତ୍ତିପ୍ପକାସନତୋ ସରୀରୱଣ୍ଣରାଗିନୋ ସପ୍ପାୟଂ। ୱିପୁବ୍ବକଂ କାଯୱଣପଟିବଦ୍ଧସ୍ସ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଭାୱସ୍ସ ପକାସନତୋ ମାଲାଗନ୍ଧାଦିୱସେନ ସମୁଟ୍ଠାପିତସରୀରଗନ୍ଧରାଗିନୋ ସପ୍ପାୟଂ। ୱିଚ୍ଛିଦ୍ଦକଂ ଅନ୍ତୋସୁସିରଭାୱପ୍ପକାସନତୋ ସରୀରେ ଘନଭାୱରାଗିନୋ ସପ୍ପାୟଂ। ୱିକ୍ଖାୟିତକଂ ମଂସୂପଚୟସମ୍ପତ୍ତିୱିନାସପ୍ପକାସନତୋ ଥନାଦୀସୁ ସରୀରପ୍ପଦେସେସୁ ମଂସୂପଚୟରାଗିନୋ ସପ୍ପାୟଂ। ୱିକ୍ଖିତ୍ତକଂ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଂ ୱିକ୍ଖେପପ୍ପକାସନତୋ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗଲୀଳାରାଗିନୋ ସପ୍ପାୟଂ। ହତୱିକ୍ଖିତ୍ତକଂ ସରୀରସଙ୍ଘାଟଭେଦୱିକାରପ୍ପକାସନତୋ ସରୀରସଙ୍ଘାଟସମ୍ପତ୍ତିରାଗିନୋ ସପ୍ପାୟଂ। ଲୋହିତକଂ ଲୋହିତମକ୍ଖିତପଟିକ୍କୂଲଭାୱପ୍ପକାସନତୋ ଅଲଙ୍କାରଜନିତସୋଭରାଗିନୋ ସପ୍ପାୟଂ। ପୁଳୱକଂ କାଯସ୍ସ ଅନେକକିମିକୁଲସାଧାରଣଭାୱପ୍ପକାସନତୋ କାଯେ ମମତ୍ତରାଗିନୋ ସପ୍ପାୟଂ। ଅଟ୍ଠିକଂ ସରୀରଟ୍ଠୀନଂ ପଟିକ୍କୂଲଭାୱପ୍ପକାସନତୋ ଦନ୍ତସମ୍ପତ୍ତିରାଗିନୋ ସପ୍ପାୟନ୍ତି। ଏୱଂ ରାଗଚରିତୱସେନାପି ଦସଧା ଅସୁଭପ୍ପଭେଦୋ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ୟସ୍ମା ପନ ଦସୱିଧେପି ଏତସ୍ମିଂ ଅସୁଭେ ସେୟ୍ୟଥାପି ନାମ ଅପରିସଣ୍ଠିତଜଲାୟ ସୀଘସୋତାୟ ନଦିୟା ଅରିତ୍ତବଲେନେୱ ନାୱା ତିଟ୍ଠତି, ୱିନା ଅରିତ୍ତେନ ନ ସକ୍କା ଠପେତୁଂ, ଏୱମେୱ ଦୁବ୍ବଲତ୍ତା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ୱିତକ୍କବଲେନେୱ ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ୱିନା ୱିତକ୍କେନ ନ ସକ୍କା ଠପେତୁଂ, ତସ୍ମା ପଠମଜ୍ଝାନମେୱେତ୍ଥ ହୋତି, ନ ଦୁତିୟାଦୀନି। ପଟିକ୍କୂଲେପି ଚେତସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ 'ଅଦ୍ଧା ଇମାୟ ପଟିପଦାୟ ଜରାମରଣମ୍ହା ପରିମୁଚ୍ଚିସ୍ସାମୀ'ତି ଏୱଂ ଆନିସଂସଦସ୍ସାୱିତାୟ ଚେୱ ନୀୱରଣସନ୍ତାପପ୍ପହାନେନ ଚ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, 'ବହୁଂ ଦାନି ୱେତନଂ ଲଭିସ୍ସାମୀ'ତି ଆନିସଂସଦସ୍ସାୱିନୋ ପୁପ୍ଫଛଡ୍ଡକସ୍ସ ଗୂଥରାସିମ୍ହି ୱିଯ, ଉସ୍ସନ୍ନବ୍ୟାଧିଦୁକ୍ଖସ୍ସ ରୋଗିନୋ ୱମନୱିରେଚନପ୍ପୱତ୍ତିୟଂ ୱିଯ ଚ।

ଦସୱିଧମ୍ପି ଚେତଂ ଅସୁଭଂ ଲକ୍ଖଣତୋ ଏକମେୱ ହୋତି। ଦସୱିଧସ୍ସପି ହି ଏତସ୍ସ ଅସୁଚିଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଜେଗୁଚ୍ଛପଟିକ୍କୂଲଭାୱୋ ଏୱ ଲକ୍ଖଣଂ। ତଦେତଂ ଇମିନା ଲକ୍ଖଣେନ ନ କେୱଲଂ ମତସରୀରେୟେୱ ଦନ୍ତଟ୍ଠିକଦସ୍ସାୱିନୋ ପନ ଚେତିୟପବ୍ବତୱାସିନୋ ମହାତିସ୍ସତ୍ଥେରସ୍ସ ୱିଯ, ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧଗତଂ ରାଜାନଂ ଉଲ୍ଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ସଙ୍ଘରକ୍ଖିତତ୍ଥେରୁପଟ୍ଠାକସାମଣେରସ୍ସ ୱିଯ ଚ, ଜୀୱମାନକସରୀରେପି ଉପଟ୍ଠାତି। ୟଥେୱ ହି ମତସରୀରଂ ଏୱଂ ଜୀୱମାନକମ୍ପି ଅସୁଭମେୱ। ଅସୁଭଲକ୍ଖଣଂ ପନେତ୍ଥ ଆଗନ୍ତୁକେନ ଅଲଙ୍କାରେନ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା ନ ପଞ୍ଞାୟତୀତି।

ଅସୁଭକଥା।

କିଂ ପନ ପଥୱୀକସିଣଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠିକସଞ୍ଞାପରିୟୋସାନାୱେସା ରୂପାୱଚରପ୍ପନା, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞାପି ଅତ୍ଥୀତି? ଅତ୍ଥି; ଆନାପାନଜ୍ଝାନଞ୍ହି କାଯଗତାସତିଭାୱନା ଚ ଇଧ ନ କଥିତା। କିଞ୍ଚାପି ନ କଥିତା ୱାୟୋକସିଣେ ପନ ଗହିତେ ଆନାପାନଜ୍ଝାନଂ ଗହିତମେୱ; ୱଣ୍ଣକସିଣେସୁ ଚ

ଗହିତେସୁ କେସାଦୀସୁ ଚତୁକ୍କପଞ୍ଚକଜ୍ଝାନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନା କାୟଗତାସତି, ଦସସୁ ଅସୁଭେସୁ ଗହିତେସୁ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରେ ପଟିକୂଲମନସିକାରଜ୍ଝାନୱସେନ ଚେୱ ନୱସିୱଥିକାୱଣ୍ଣଜ୍ଝାନୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତା କାୟଗତାସତି ଗହିତାୱାତି। ସବ୍ବାପି ରୂପାୱଚରପ୍ପନା ଇଧ କଥିତାୱ ହୋତୀତି।

ରୂପାୱଚରକୁସଲକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅରୂପାୱଚରକୁସଲୱଣ୍ଣନା

ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନଂ

୨୬୫। ଇଦାନି ଅରୂପାୱଚରକୁସଲଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଅରୂପୁପପତ୍ତିୟାତି ଅରୂପଭୱୋ ଅରୂପଂ, ଅରୂପେ ଉପପତ୍ତି ଅରୂପୁପପତ୍ତି, ତସ୍ସା ଅରୂପୁପପତ୍ତିୟା। ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତୀତି ଉପାୟଂ ହେତୁଂ କାରଣଂ ଉପ୍ପାଦେତି ୱଡ୍ଢେତି। ସବ୍ବସୋତି ସବ୍ବାକାରେନ। ସବ୍ବାସଂ ୱା ଅନୱସେସାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ରୂପସଞ୍ଞାନନ୍ତି ସଞ୍ଞାସୀସେନ ୱୁତ୍ତରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନଞ୍ଚେୱ ତଦାରମ୍ମଣାନଞ୍ଚ। ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନମ୍ପି ହି ରୂପନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି 'ରୂପୀ ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ'ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୨୪୮; ଦୀ। ନି। ୨।୧୨୯)। ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣମ୍ପି ''ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୨୪୪-୨୪୬; ଦୀ। ନି। ୨।୧୭୩); ତସ୍ମା ଇଧ ରୂପେ ସଞ୍ଞା ରୂପସଞ୍ଞାତି ଏୱଂ ସଞ୍ଞାସୀସେନ ୱୁତ୍ତରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ରୂପଂ ସଞ୍ଞା ଅସ୍ସାତି ରୂପସଞ୍ଞଂ, ରୂପମସ୍ସ ନାମନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ପଥୱୀକସିଣାଦିଭେଦସ୍ସ ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଚେତଂ ଅଧିୱଚନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସମତିକ୍କମାତି ୱିରାଗା ନିରୋଧା ଚ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଏତାସଂ କୁସଲୱିପାକକିରିୟୱସେନ ପଞ୍ଚଦସନ୍ନଂ ଝାନସଙ୍ଖାତାନଂ ରୂପସଞ୍ଞାନଂ, ଏତେସଞ୍ଚ ପଥୱୀକସିଣାଦିୱସେନ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଆରମ୍ମଣସଙ୍ଖାତାନଂ ରୂପସଞ୍ଞାନଂ, ସବ୍ବାକାରେନ ଅନୱସେସାନଂ ୱା ୱିରାଗା ଚ ନିରୋଧା ଚ ୱିରାଗହେତୁ ଚେୱ ନିରୋଧହେତୁ ଚ ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି। ନ ହି ସକ୍କା ସବ୍ବସୋ ଅନତିକ୍କନ୍ତରୂପସଞ୍ଞେନ ଏତଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରିତୁନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଆରମ୍ମଣେ ଅୱିରତ୍ତସ୍ସ ସଞ୍ଞାସମତିକ୍କମୋ ନ ହୋତି, ସମତିକ୍କନ୍ତାସୁ ଚ ସଞ୍ଞାସୁ ଆରମ୍ମଣଂ ସମତିକ୍କନ୍ତମେୱ ହୋତି, ତସ୍ମା ଆରମ୍ମଣସମତିକ୍କମଂ ଅୱତ୍ୱା ''ତତ୍ଥ କତମା ରୂପସଞ୍ଞା? ରୂପାୱଚରସମାପତ୍ତିଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ୱା ଉପପନ୍ନସ୍ସ ୱା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରିସ୍ସ ୱା ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଜାନନା ସଞ୍ଜାନିତତ୍ତଂ, ଇମା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ରୂପସଞ୍ଞାୟୋ। ଇମା ରୂପସଞ୍ଞାୟୋ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ ହୋତି, ୱୀତିକ୍କନ୍ତୋ, ସମତିକ୍କନ୍ତୋ, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ସବ୍ବସୋ ରୂପସଞ୍ଞାନଂ ସମତିକ୍କମା''ତି (ୱିଭ। ୬୦୨) ଏୱଂ ୱିଭଙ୍ଗେ ସଞ୍ଞାନଂଯେୱ ସମତିକ୍କମୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଯସ୍ମା ପନ ଆରମ୍ମଣସମତିକ୍କମେନ ପତ୍ତବ୍ବା ଏତା ସମାପତ୍ତିୟୋ, ନ ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଆରମ୍ମଣେ ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନି ୱିୟ, ତସ୍ମା ଅୟଂ ଆରମ୍ମଣସମତିକ୍କମୱସେନାପି ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା କତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ପଟିଘସଞ୍ଞାନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମାତି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ୱତ୍ଥୂନଂ ରୂପାଦୀନଂ ଆରମ୍ମଣାନଞ୍ଚ ପଟିଘାତେନ ସମୁପ୍ପନ୍ନା ସଞ୍ଞା ପଟିଘସଞ୍ଞା। ରୂପସଞ୍ଞାଦୀନଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଯଥାହ – ''ତତ୍ଥ କତମା ପଟିଘସଞ୍ଞା? ରୂପସଞ୍ଞା ସଦ୍ଦସଞ୍ଞା ଗନ୍ଧସଞ୍ଞା ରସସଞ୍ଞା ଫୋଟ୍ଠବ୍ବସଞ୍ଞା, ଇମା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ପଟିଘସଞ୍ଞାୟୋ''ତି (ୱିଭ। ୬୦୩)। ତାସଂ କୁସଲୱିପାକାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଅକୁସଲୱିପାକାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନନ୍ତି ସବ୍ବସୋ ଦସନ୍ନମ୍ପି ପଟିଘସଞ୍ଞାନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମା ପହାନା ଅସମୁପ୍ପାଦା ଅପ୍ପୱତ୍ତିଂ କତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

କାମଞ୍ଚେତା ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନି ସମାପନ୍ନସ୍ସାପି ନ ସନ୍ତି – ନ ହି ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ପୱତ୍ତତି – ଏୱଂ ସନ୍ତେପି, ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପହୀନାନଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖାନଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ ୱିୟ, ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠାଦୀନଂ ତତିୟମଗ୍ଗେ ୱିୟ ଚ, ଇମସ୍ମିଂ ଝାନେ ଉସ୍ସାହଜନନତ୍ଥଂ ଇମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ପସଂସାୱସେନ ଏତାସଂ ଏତ୍ଥ ୱଚନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା କିଞ୍ଚାପି ତା ରୂପାୱଚରଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ନ ସନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ନ ପହୀନତ୍ତା ନ ସନ୍ତି। ନ ହି ରୂପୱିରାଗାୟ ରୂପାୱଚରଭାୱନା ସଂୱତ୍ତତି, ରୂପାୟତ୍ତା ଚ ଏତାସଂ ପୱତ୍ତି। ଅୟଂ ପନ ଭାୱନା ରୂପୱିରାଗାୟ ସଂୱତ୍ତତି। ତସ୍ମା ତା ଏତ୍ଥ ପହୀନାତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ୱତ୍ତୁଂ, ଏକଂସେନେୱ ଏୱଂ ଧାରେତୁମ୍ପି ୱଟ୍ଟତି। ତାସଞ୍ହି ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତାୟେୱ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ''ସଦ୍ଦୋ କଣ୍ଟକୋ''ତି (ଅ। ନି। ୧୦।୭୨) ୱୁତ୍ତୋ ଭଗୱତା। ଇଧ ଚ ପହୀନତ୍ତାୟେୱ ଅରୂପସମାପତ୍ତୀନଂ ଆନେଞ୍ଜତା ସନ୍ତୱିମୋକ୍ଖତା ଚ ୱୁତ୍ତା। ଆଳାରୋ ଚ କାଳାମୋ ଆରୁପ୍ପସମାପନ୍ନୋ ପଞ୍ଚମତ୍ତାନି ସକଟସତାନି ନିସ୍ସାୟ ନିସ୍ସାୟ ଅତିକ୍କନ୍ତାନି ନେୱ ଅଦ୍ଦସ, ନ ପନ ସଦ୍ଦଂ ଅସ୍ସୋସୀତି (ଦୀ। ନି। ୨।

୧୯୨)।

ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାନଂ ଅମନସିକାରାତି ନାନତ୍ତେ ଗୋଚରେ ପଵତ୍ତାନଂ ସଞ୍ଞାନଂ ନାନତ୍ତାନଂ ଵା ସଞ୍ଞାନଂ। ଯସ୍ମା ହି ଏତା ‘‘ତତ୍ଥ କତମା ନାନତ୍ତସଞ୍ଞା? ଅସମାପନ୍ନସ୍ସ ମନୋଧାତୁସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଵା ମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଵା ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଜାନନା ସଞ୍ଜାନିତତ୍ତଂ, ଇମା ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାୟୋ’’ତି (ଵିଭ. ୬୦୪) ଏଵଂ ଵିଭଙ୍ଗେ ଵିଭଜିତ୍ୱା ଵୁତ୍ତା ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା; ଅସମାପନ୍ନସ୍ସ ମନୋଧାତୁମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁସଙ୍ଗହିତା ସଞ୍ଞା ରୂପସଦ୍ଦାଦିଭେଦେ ନାନତ୍ତେ ନାନାସଭାଵେ ଗୋଚରେ ପଵତ୍ତନ୍ତି; ଯସ୍ମା ଚେତା ଅଟ୍ଠ କାମାଵଚରକୁସଲସଞ୍ଞା, ଦ୍ୱାଦସ ଅକୁସଲସଞ୍ଞା, ଏକାଦସ କାମାଵଚରକୁସଲଵିପାକସଞ୍ଞା , ଦ୍ୱେ ଅକୁସଲଵିପାକସଞ୍ଞା, ଏକାଦସ କାମାଵଚରକିରିୟସଞ୍ଞାତି ଏଵଂ ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସମ୍ପି ସଞ୍ଞା ନାନତ୍ତା ନାନାସଭାଵା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସଦିସା, ତସ୍ମା ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାତି ଵୁତ୍ତା। ତାସଂ ସବ୍ବସୋ ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାନଂ ଅମନସିକାରା ଅନାଵଜ୍ଜନା ଅସମନ୍ନାହାରା ଅପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣା। ଯସ୍ମା ତା ନାଵଜ୍ଜତି, ନ ମନସିକରୋତି, ନ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖତି, ତସ୍ମାତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଯସ୍ମା ଚେତ୍ଥ ପୁରିମା ରୂପସଞ୍ଞା ପଟିଘସଞ୍ଞା ଚ ଇମିନା ଝାନେନ ନିବ୍ବତ୍ତେ ଭଵେପି ନ ଵିଜ୍ଜନ୍ତି, ପଗେଵ ତସ୍ମିଂ ଭଵେ ଇମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ଵିହରଣକାଲେ, ତସ୍ମା ତାସଂ ‘ସମତିକ୍କମା ଅତ୍ଥଙ୍ଗମା’ତି ଦ୍ୱେଧାପି ଅଭାଵୋୟେଵ ଵୁତ୍ତୋ। ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାସୁ ପନ ଯସ୍ମା ଅଟ୍ଠ କାମାଵଚରକୁସଲସଞ୍ଞା, ନଵ କିରିୟାସଞ୍ଞା, ଦସ ଅକୁସଲସଞ୍ଞାତି ଇମା ସତ୍ତଵୀସତି ସଞ୍ଞା ଇମିନା ଝାନେନ ନିବ୍ବତ୍ତେ ଭଵେ ଵିଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମା ତାସଂ ଅମନସିକାରାତି ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ରାପି ହି ଇମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ଵିହରନ୍ତୋ ତାସଂ ଅମନସିକାରାୟେଵ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ଵିହରତି। ତା ପନ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ଅସମାପନ୍ନୋ ହୋତୀତି। ସଙ୍ଖେପତୋ ଚେତ୍ଥ ‘ରୂପସଞ୍ଞାନଂ ସମତିକ୍କମା’ତି ଇମିନା ସବ୍ବରୂପାଵଚରଧମ୍ମାନଂ ପହାନଂ ଵୁତ୍ତଂ। ‘ପଟିଘସଞ୍ଞାନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମା ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାନଂ ଅମନସିକାରା’ତି ଇମିନା ସବ୍ବେସଂ କାମାଵଚରଚିତ୍ତଚେତସିକାନଞ୍ଚ ପହାନଂ ଅମନସିକାରୋ ଚ ଵୁତ୍ତୋତି ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ଇତି ଭଗଵା ‘ପନ୍ନରସନ୍ନଂ ରୂପସଞ୍ଞାନଂ ସମତିକ୍କମେନ, ଦସନ୍ନଂ ପଟିଘସଞ୍ଞାନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମେନ, ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସାୟ ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାନଂ ଅମନସିକାରେନା’ତି ତୀହି ପଦେହି ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନସମାପତ୍ତିୟା ଵଣ୍ଣଂ କଥେସି। କିଂ କାରଣାତି ଚେ ସୋତୂନଂ ଉସ୍ସାହଜନନତ୍ଥଞ୍ଚେଵ ପଲୋଭନତ୍ଥଞ୍ଚ। ସଚେ ହି କେଚି ଅପଣ୍ଡିତା ଵଦେୟ୍ୟୁଂ ‘ସତ୍ଥା ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନସମାପତ୍ତିଂ ନିବ୍ବତ୍ତେଥାତି ଵଦତି, କୋ ନୁ ଖୋ ଏତାୟ ନିବ୍ବତ୍ତିତାୟ ଅତ୍ଥୋ? କୋ ଆନିସଂସୋ’ତି ତେ ଏଵଂ ଵତ୍ତୁଂ ମା ଲଭନ୍ତୂତି ଇମେହି ଆକାରେହି ସମାପତ୍ତିୟା ଵଣ୍ଣଂ କଥେସି। ତଞ୍ହି ନେସଂ ସୁତ୍ୱା ଏଵଂ ଭଵିସ୍ସତି – ‘ଏଵଂସନ୍ତା କିର ଅୟଂ ସମାପତ୍ତି, ଏଵଂପଣୀତା, ନିବ୍ବତ୍ତେସ୍ସାମ ନ’ନ୍ତି। ଅଥସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନତ୍ଥାୟ ଉସ୍ସାହଂ କରିସ୍ସନ୍ତୀତି।

ପଲୋଭନତ୍ଥଞ୍ଚାପି ନେସଂ ଏତିସ୍ସା ଵଣ୍ଣଂ କଥେସି, ଵିସକଣ୍ଟକଵାଣିଜୋ ଵିୟ। ଵିସକଣ୍ଟକଵାଣିଜୋ ନାମ ଗୁଳଵାଣିଜୋ ଵୁଚ୍ଚତି। ସୋ କିର ଗୁଳଫାଣିତଖଣ୍ଡସକ୍ଖରାଦୀନି ସକଟେନାଦାୟ ପଚ୍ଚନ୍ତଗାମଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘ଵିସକଣ୍ଟକଂ ଗଣ୍ହଥ ଵିସକଣ୍ଟକଂ ଗଣ୍ହଥା’ତି ଉଗ୍ଘୋସେସି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ଗାମିକା ‘ଵିସଂ ନାମ କକ୍ଖଳଂ, ଯୋ ନଂ ଖାଦତି ସୋ ମରତି, କଣ୍ଟକୋପି ଵିଜ୍ଝିତ୍ୱା ମାରେତି। ଉଭୋପେତେ କକ୍ଖଳା, କୋ ଏତ୍ଥ ଆନିସଂସୋ’ତି ଗେହଦ୍ୱାରାନି ଥକେସୁଂ, ଦାରକେ ଚ ପଲାପେସୁଂ। ତଂ ଦିସ୍ୱା ଵାଣିଜୋ ‘ଅଵୋହାରକୁସଲା ଇମେ ଗାମିକା, ହନ୍ଦ ନେ ଉପାୟେନ ଗଣ୍ହାପେମୀ’ତି ‘ଅତିମଧୁରଂ ଗଣ୍ହଥ ଅତିସାଦୁଂ ଗଣ୍ହଥ, ଗୁଳଂ ଫାଣିତଂ ସକ୍ଖରଂ ସମଗ୍ଘଂ ଲବ୍ଭତି, କୂଟମାସକକୂଟକହାପଣାଦୀହିପି ଲବ୍ଭତୀ’ତି ଉଗ୍ଘୋସେସି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ଗାମିକା ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠା ନିଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ବହୁମ୍ପି ମୂଲଂ ଦତ୍ୱା ଗହେସୁଂ।

ତତ୍ଥ ଵାଣିଜସ୍ସ ‘ଵିସକଣ୍ଟକଂ ଗଣ୍ହଥା’ତି ଉଗ୍ଘୋସନଂ ଵିୟ ଭଗଵତୋ ‘ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନସମାପତ୍ତିଂ ନିବ୍ବତ୍ତେଥା’ତି ଵଚନଂ। ‘ଉଭୋପେତେ କକ୍ଖଳା , କୋ ଏତ୍ଥ ଆନିସଂସୋ’ତି? ଗାମିକାନଂ ଚିନ୍ତନଂ ଵିୟ ‘ଭଗଵା ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେଥାତି ଆହ, କୋ ଏତ୍ଥ ଆନିସଂସୋ? ନାସ୍ସ ଗୁଣଂ ଜାନାମା’ତି ସୋତୂନଂ ଚିନ୍ତନଂ। ଅଥସ୍ସ ଵାଣିଜସ୍ସ ‘ଅତିମଧୁରଂ ଗଣ୍ହଥା’ତିଆଦିଵଚନଂ ଵିୟ ଭଗଵତୋ ରୂପସଞ୍ଞାସମତିକ୍କମନାଦିକଂ ଆନିସଂସପ୍ପକାସନଂ। ଇଦଞ୍ହି ସୁତ୍ୱା ତେ ବହୁମ୍ପି ମୂଲଂ ଦତ୍ୱା, ଗାମିକା ଵିୟ ଗୁଳଂ, ଇମିନା ଆନିସଂସେନ ପଲୋଭିତଚିତ୍ତା ମହନ୍ତମ୍ପି ଉସ୍ସାହଂ କତ୍ୱା ଇମଂ ସମାପତ୍ତିଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସ୍ସନ୍ତୀତି ଉସ୍ସାହଜନନତ୍ଥଂ ପଲୋଭନତ୍ଥଞ୍ଚ କଥେସି।

ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନସଞ୍ଞାସହଗତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ନାସ୍ସ ଅନ୍ତୋତି ଅନନ୍ତଂ। ଆକାସଂ ଅନନ୍ତଂ ଆକାସାନନ୍ତଂ। ଆକାସାନନ୍ତମେଵ ଆକାସାନଞ୍ଚଂ। ତଂ ଆକାସାନଞ୍ଚଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ଆୟତନମସ୍ସ ସସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ, ଦେଵାନଂ ଦେଵାୟତନମିଵାତି ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନଂ। ଇତି ଆକାସାନଞ୍ଚଂ ଚ ତଂ ଆୟତନଞ୍ଚାତିପି ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନଂ। କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସସ୍ସେତଂ ଅଧିଵଚନଂ। ତସ୍ମିଂ ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନେ ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତାୟ ସଞ୍ଞାୟ ସହଗତଂ ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନସଞ୍ଞାସହଗତଂ।

ଯଥା ପନ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ‘ଅନନ୍ତୋ ଆକାସୋ’ତି (ୱିଭ। ୫୦୮; ଦୀ। ନି। ୨।୧୨୯) ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱମିଧ ଅନନ୍ତନ୍ତି ୱା ପରିତ୍ତନ୍ତି ୱା ନ ଗହିତଂ। କସ୍ମା? ଅନନ୍ତେ ହି ଗହିତେ ପରିତ୍ତଂ ନ ଗୟ୍ହତି, ପରିତ୍ତେ ଗହିତେ ଅନନ୍ତଂ ନ ଗୟ୍ହତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଆରମ୍ମଣଚତୁକ୍କଂ ନ ପୂରତି, ଦେସନା ସୋଳସକ୍ଖତ୍ତୁକା ନ ହୋତି। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଚ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଦେସନଂ ସୋଳସକ୍ଖତ୍ତୁକଂ କାତୁଂ ଅଜ୍ଝାସୟୋ, ତସ୍ମା ଅନନ୍ତନ୍ତି ୱା ପରିତ୍ତନ୍ତି ୱା ଅୱତ୍ୱା ‘ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନସଞ୍ଞାସହଗତ’ନ୍ତି ଆହ। ଏୱଞ୍ହି ସତି ଉଭୟମ୍ପି ଗହିତମେୱ ହୋତି। ଆରମ୍ମଣଚତୁକ୍କଂ ପୂରତି, ଦେସନା ସୋଳସକ୍ଖତ୍ତୁକା ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ଅୱସେସୋ ପାଠଇଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନନିକନ୍ତିପରିୟାଦାନଦୁକ୍କରତାୟ ଚେତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା, ପରିୟାଦିନ୍ନନିକନ୍ତିକସ୍ସ ଅପ୍ପନାପରିୱାସଦନ୍ଧତାୟ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ହୋତି। ୱିପରିୟାୟେନ ସୁଖା ପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ପରିତ୍ତକସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସେ ପନ ପୱତ୍ତଂ ଝାନଂ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ୱିପୁଲକସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସେ ପୱତ୍ତଂ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଉପେକ୍ଖାବ୍ରହ୍ମୱିହାରେ ୱିୟ ଚ ଇଧାପି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୱସେନ ପଞ୍ଚୱୀସତି ଏକକା ହୋନ୍ତି । ଯଥା ଚେତ୍ଥ ଏୱଂ ଇତୋ ପରେସୁପି। ୱିସେସମତ୍ତମେୱ ପନ ତେସୁ ୱଣ୍ଣୟିସ୍ସାମ।

ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନଂ

୨୬୬।ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନଂ ସମତିକ୍କମ୍ମାତି, ଏତ୍ଥ ତାୱ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟେନ ଆକାସାନଞ୍ଚଂ ଆୟତନମସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନାତି ଝାନମ୍ପି ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନଂ। ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଆରମ୍ମଣମ୍ପି। ଏୱମେତଂ ଝାନଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚାତି ଉଭୟମ୍ପି ଅପ୍ପୱତ୍ତିକରଣେନ ଚ ଅମନସିକରଣେନ ଚ ସମତିକ୍କମିତ୍ୱାୱ ଯସ୍ମା ଇଦଂ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହାତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ଉଭୟମ୍ପେତଂ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ‘ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନଂ ସମତିକ୍କମ୍ମା’ତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନସଞ୍ଞାସହଗତନ୍ତି, ଏତ୍ଥ ପନ ଅନନ୍ତନ୍ତି ମନସିକାତବ୍ବୱସେନ ନାସ୍ସ ଅନ୍ତୋତି ଅନନ୍ତଂ। ଅନନ୍ତମେୱ ଆନଞ୍ଚଂ। ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଆନଞ୍ଚଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଞ୍ଚନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥ ରୂଳ୍ହୀସଦ୍ଦୋ। ତଦେୱ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ଇମାୟ ସଞ୍ଞାୟ ଆୟତନନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନଂ। ତସ୍ମିଂ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନେ ପୱତ୍ତାୟ ସଞ୍ଞାୟ ସହଗତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନସଞ୍ଞାସହଗତଂ। ଆକାସେ ପୱତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣାରମ୍ମଣସ୍ସ ଝାନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଇଧ ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନସମାପତ୍ତିୟା ନିକନ୍ତିପରିୟାଦାନଦୁକ୍କରତାୟ ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା, ପରିୟାଦିନ୍ନନିକନ୍ତିକସ୍ସ ଅପ୍ପନାପରିୱାସଦନ୍ଧତାୟ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା। ୱିପରିୟାୟେନ ସୁଖା ପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ଚ। ପରିତ୍ତକସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସାରମ୍ମଣଂ ସମାପତ୍ତିଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିୟା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତା, ୱିପରିୟାୟେନ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣତା ୱେଦିତବ୍ବା। ସେସଂ ପୁରିମସଦିସମେୱ।

ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଂ

୨୬୭।ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନଂସମତିକ୍କମ୍ମାତି ଏତ୍ଥାପି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ଆୟତନମସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନାତି ଝାନମ୍ପି ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନଂ। ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଚ ଆରମ୍ମଣମ୍ପି। ଏୱମେତଂ ଝାନଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚାତି ଉଭୟମ୍ପି ଅପ୍ପୱତ୍ତିକରଣେନ ଚ ଅମନସିକରଣେନ ଚ ସମତିକ୍କମିତ୍ୱାୱ ଯସ୍ମା ଇଦଂ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହାତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ଉଭୟମ୍ପେତଂ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ‘ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନଂ ସମତିକ୍କମ୍ମା’ତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନସଞ୍ଞାସହଗତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ନାସ୍ସ କିଞ୍ଚନନ୍ତି ଅକିଞ୍ଚନଂ; ଅନ୍ତମସୋ ଭଙ୍ଗମତ୍ତମ୍ପି ଅସ୍ସ ଅୱସିଟ୍ଠଂ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅକିଞ୍ଚନସ୍ସ ଭାୱୋ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞଂ। ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନୱିଞ୍ଞାଣାପଗମସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତଂ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ଇମିସ୍ସା ସଞ୍ଞାୟ ଆୟତନନ୍ତି ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଂ। ତସ୍ମିଂ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନେ ପୱତ୍ତାୟ ସଞ୍ଞାୟ ସହଗତନ୍ତି ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନସଞ୍ଞାସହଗତଂ। ଆକାସେ ପୱତ୍ତିତୱିଞ୍ଞାଣାପଗମାରମ୍ମଣସ୍ସ ଝାନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଇଧ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନସମାପତ୍ତିୟା ନିକନ୍ତିପରିୟାଦାନଦୁକ୍କରତାୟ ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା, ପରିୟାଦିନ୍ନନିକନ୍ତିକସ୍ସ ଅପ୍ପନା ପରିୱାସଦନ୍ଧତାୟ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା। ୱିପରିୟାୟେନ ସୁଖା ପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ଚ। ପରିତ୍ତକସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସେ ପୱତ୍ତିତୱିଞ୍ଞାଣାପଗମାରମ୍ମଣତାୟ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତା, ୱିପରିୟାୟେନ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣତା ୱେଦିତବ୍ବା। ସେସଂ ପୁରିମସଦିସମେୱ।

ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନଂ

ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଂ ସମତିକ୍କମ୍ମାତି ଏତ୍ଥାପି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞଂ ଆୟତନମସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନାତି ଝାନମ୍ପି ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଂ। ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଆରମ୍ମଣମ୍ପି। ଏୱମେତଂ ଝାନଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚାତି ଉଭୟମ୍ପି ଅପ୍ପୱତ୍ତିକରଣେନ ଚ ଅମନସିକରଣେ ଚ ସମତିକ୍କମିତ୍ୱାୱ ଯସ୍ମା ଇଦଂ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହାତବ୍ବଂ, ତସ୍ମା ଉଭୟମ୍ପେତଂ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ‘ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଂ ସମତିକ୍କମ୍ମା’ତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି

ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସଞ୍ଞାସହଗତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଯାଯ ସଞ୍ଞାଯ ଭାୱତୋ ତଂ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଯଥା ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ସା ସଞ୍ଞା ହୋତି, ତଂ ତାୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱିଭଙ୍ଗେ ''ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀ''ତି ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ''ତଞ୍ଞେୱ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ ସନ୍ତତୋ ମନସିକରୋତି ସଙ୍ଖାରାୱସେସସମାପତ୍ତିଂ ଭାୱେତି, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀ''ତି (ୱିଭ। ୬୧୯) ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ 'ସନ୍ତତୋ ମନସିକରୋତୀ'ତି 'ସନ୍ତା ୱତାଯଂ ସମାପତ୍ତି, ଯତ୍ର ହି ନାମ ନତ୍ଥିଭାୱମ୍ପି ଆରମ୍ମଣଂ କରିତ୍ୱା ଠସ୍ସତୀ'ତି ଏୱଂ ସନ୍ତାରମ୍ମଣତାଯ ନଂ 'ସନ୍ତା'ତି ମନସିକରୋତି। ସନ୍ତତୋ ଚେ ମନସିକରୋତି, କଥଂ ସମତିକ୍କମୋ ହୋତୀତି? ଅନାୱଜ୍ଜିତୁକାମତାଯ। ସୋ ହି କିଞ୍ଚାପି ନଂ ସନ୍ତତୋ ମନସିକରୋତି, ଅଥ ଖ୍ୱସ୍ସ 'ଅହମେତଂ ଆୱଜ୍ଜିସ୍ସାମି ସମାପଜ୍ଜିସ୍ସାମି ଅଧିଟ୍ଠହିସ୍ସାମି ୱୁଟ୍ଠହିସ୍ସାମି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିସ୍ସାମୀ'ତି ଏସ ଆଭୋଗୋ ସମନ୍ନାହାରୋ ମନସିକାରୋ ନ ହୋତି। କସ୍ମା? ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନତୋ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସ୍ସ ସନ୍ତତରପଣୀତତରତାଯ।

ଯଥା ହି ରାଜା ମହଚ୍ଚରାଜାନୁଭାୱେନ ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧଗତୋ ନଗରୱୀଥିଯଂ ୱିଚରନ୍ତୋ ଦନ୍ତକାରାଦଯୋ ସିପ୍ପିକେ ଏକଂ ୱତ୍ଥଂ ଦଳ୍ହଂ ନିୱାସେତ୍ୱା ଏକେନ ସୀସଂ ୱେଠେତ୍ୱା ଦନ୍ତଚୁଣ୍ଣାଦୀହି ସମୋକିଣ୍ଣଗତ୍ତେ ଅନେକାନି ଦନ୍ତୱିକତିଆଦୀନି କରୋନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା 'ଅହୋ ୱତ ରେ ଛେକା ଆଚରିଯା, ଈଦିସାନିପି ନାମ ସିପ୍ପାନି କରିସ୍ସନ୍ତୀ'ତି, ଏୱଂ ତେସଂ ଛେକତାଯ ତୁସ୍ସତି, ନ ଚସ୍ସ ଏୱଂ ହୋତି – 'ଅହୋ ୱତାହଂ ରଜ୍ଜଂ ପହାଯ ଏୱରୂପୋ ସିପ୍ପିକୋ ଭୱେଯ୍ୟ'ନ୍ତି। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ରଜ୍ଜସିରିଯା ମହାନିସଂସତାଯ। ସୋ ସିପ୍ପିକେ ସମତିକ୍କମିତ୍ୱାୱ ଗଚ୍ଛତି। ଏୱମେୱେସ କିଞ୍ଚାପି ତଂ ସମାପତ୍ତିଂ ସନ୍ତତୋ ମନସିକରୋତି, ଅଥ ଖ୍ୱସ୍ସ 'ଅହମେତଂ ସମାପତ୍ତିଂ ଆୱଜ୍ଜିସ୍ସାମି ସମାପଜ୍ଜିସ୍ସାମି ଅଧିଟ୍ଠହିସ୍ସାମି ୱୁଟ୍ଠହିସ୍ସାମି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିସ୍ସାମୀ'ତି ନେୱ ଏସ ଆଭୋଗୋ ସମନ୍ନାହାରୋ ମନସିକାରୋ ହୋତି। ସୋ ତଂ ସନ୍ତତୋ ମନସି କରୋନ୍ତୋ ତଂ ପରମସୁଖୁମଂ ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତଂ ସଞ୍ଞଂ ପାପୁଣାତି, ଯାଯ 'ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀ ନାମ ହୋତି, ସଙ୍ଖାରାୱସେସସମାପତ୍ତିଂ ଭାୱେତୀ'ତି ୱୁଚ୍ଚତି। 'ସଙ୍ଖାରାୱସେସସମାପତ୍ତି'ନ୍ତି ଅଚ୍ଚନ୍ତସୁଖୁମଭାୱପ୍ପତ୍ତସଙ୍ଖାରଂ ଚତୁତ୍ଥାରୁପ୍ପସମାପତ୍ତିଂ।

ଇଦାନି ଯଂ ତଂ ଏୱଂ ଅଧିଗତାଯ ସଞ୍ଞାଯ ୱସେନ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଅତ୍ଥତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନନ୍ତି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ୱା, ଉପପନ୍ନସ୍ସ ୱା, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରିସ୍ସ ୱା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା''ତି (ୱିଭ। ୬୨୦) ୱୁତ୍ତଂ। ତେସୁ ଇଧ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ଅଧିପ୍ପେତା।

ୱଚନତ୍ଥୋ ପନେତ୍ଥ – ଓଳାରିକାଯ ସଞ୍ଞାଯ ଅଭାୱତୋ, ସୁଖୁମାଯ ଚ ଭାୱତୋ, ନେୱସ୍ସ ସସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ସଞ୍ଞା, ନାସଞ୍ଞାତି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞଂ। ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞଞ୍ଚ ତଂ ମନାଯତନଧମ୍ମାଯତନପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ଆଯତନଞ୍ଚାତି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ। ଅଥ ୱା ଯାଯମେତ୍ଥ ସଞ୍ଞା, ସା ପଟୁସଞ୍ଞାକିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ ନେୱସଞ୍ଞା , ସଙ୍ଖାରାୱସେସସୁଖୁମଭାୱେନ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ନାସଞ୍ଞାତି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞା। ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞା ଚ ସା ସେସଧମ୍ମାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ଆଯତନଞ୍ଚାତି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ।

ନ କେୱଲଞ୍ଚେତ୍ଥ ସଞ୍ଞାୱ ଏଦିସୀ, ଅଥ ଖୋ ୱେଦନାପି ନେୱୱେଦନା ନାୱେଦନା, ଚିତ୍ତମ୍ପି ନେୱଚିତ୍ତଂ ନାଚିତ୍ତଂ, ଫସ୍ସୋପି ନେୱଫସ୍ସୋ ନାଫସ୍ସୋତି। ଏସ ନଯୋ ସେସସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ। ସଞ୍ଞାସୀସେନ ପନାଯଂ ଦେସନା କତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ପତ୍ତମକ୍ଖନତେଲପ୍ପଭୁତୀହି ଚ ଉପମାହି ଏସମତ୍ଥୋ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ – ସାମଣେରୋ କିର ତେଲେନ ପତ୍ତଂ ମକ୍ଖେତ୍ୱା ଠପେସି। ତଂ ଯାଗୁପାନକାଲେ ଥେରୋ 'ପତ୍ତମାହରା'ତି ଆହ। ସୋ 'ପତ୍ତେ ତେଲମତ୍ଥି, ଭନ୍ତେ'ତି ଆହ। ତତୋ 'ଆହର, ସାମଣେର, ତେଲଂ ନାଳିଂ ପୂରେସ୍ସାମୀ'ତି ୱୁତ୍ତେ 'ନତ୍ଥି, ଭନ୍ତେ, ତେଲ'ନ୍ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଯଥା ଅନ୍ତୋୱୁତ୍ଥତ୍ତା ଯାଗୁଯା ସଦ୍ଧିଂ ଅକପ୍ପିଯଟ୍ଠେନ ତେଲଂ ଅତ୍ଥୀତି ହୋତି, ନାଳିପୂରଣାଦୀନଂ ଅଭାୱୱସେନ ନତ୍ଥୀତି ହୋତି, ଏୱଂ ସାପି ସଞ୍ଞା ପଟୁସଞ୍ଞାକିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ ନେୱସଞ୍ଞା, ସଙ୍ଖାରାୱସେସସୁଖୁମଭାୱେନ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ନାସଞ୍ଞା ହୋତି।

କିମ୍ପନେତ୍ଥ ସଞ୍ଞାକିଚ୍ଚନ୍ତି? ଆରମ୍ମଣସଞ୍ଜାନନଞ୍ଚେୱ ୱିପସ୍ସନାଯ ଚ ୱିସଯଭାୱଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ନିବ୍ବିଦାଜନନଂ। ଦହନକିଚ୍ଚମିୱ ହି ସୁଖୋଦକେ ତେଜୋଧାତୁ, ସଞ୍ଜାନନକିଚ୍ଚମ୍ପେସା ପଟୁଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ସେସସମାପତ୍ତୀସୁ ସଞ୍ଞା ୱିଯ ୱିପସ୍ସନାଯ ୱିସଯଭାୱଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ନିବ୍ବିଦାଜନନମ୍ପି କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଅଞ୍ଞେସୁ ହି ଖନ୍ଧେସୁ ଅକତାଭିନିୱେସୋ ଭିକ୍ଖୁ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନକ୍ଖନ୍ଧେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ନିବ୍ବିଦଂ ପତ୍ତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଅପିଚ ଆଯସ୍ମା ସାରିପୁତ୍ତୋ, ପକତିୱିପସ୍ସକୋ ପନ ମହାପଞ୍ଞୋ ସାରିପୁତ୍ତସଦିସୋୱ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟ। ସୋପି ''ଏୱଂ କିରିମେ ଧମ୍ମା ଅହୁତ୍ୱା ସମ୍ଭୋନ୍ତି, ହୁତ୍ୱା ପଟିୱେନ୍ତୀ''ତି (ମ। ନି। ୩।୯୫) ଏୱଂ କଲାପସମ୍ମସନୱସେନେୱ, ନୋ ଅନୁପଦଧମ୍ମୱିପସ୍ସନାୱସେନ। ଏୱଂ ସୁଖୁମତ୍ତଂ ଗତା ଏସା ସମାପତ୍ତି।

ଯଥା ଚ ପତ୍ତମକ୍ଖନତେଲୂପମାୟ ଏୱଂ ମଗ୍ଗୁଦକୂପମାୟପି ଅୟମତ୍ଥୋ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ। ମଗ୍ଗପଟିପନ୍ନସ୍ସ କିର ଥେରସ୍ସ ପୁରତୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ସାମଣେରୋ ଥୋକମୁଦକଂ ଦିସ୍ୱା 'ଉଦକଂ, ଭନ୍ତେ, ଉପାହନା ଓମୁଞ୍ଚଥା'ତି ଆହ। ତତୋ ଥେରେନ 'ସଚେ ଉଦକମତ୍ଥି, ଆହର ନ୍ହାନସାଟକଂ, ନ୍ହାୟିସ୍ସାମୀ'ତି ୱୁତ୍ତେ 'ନତ୍ଥି, ଭନ୍ତେ'ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଯଥା ଉପାହନତେମନମତ୍ତଟ୍ଠେନ ଉଦକଂ ଅତ୍ଥୀତି ହୋତି , ନ୍ହାନଟ୍ଠେନ ନତ୍ଥୀତି ହୋତି, ଏୱମ୍ପି ସା ପଟୁସଞ୍ଞାକିଚ୍ଚଂ କାତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାୟ ନେୱ ସଞ୍ଞା, ସଙ୍ଖାରାୱସେସସୁଖୁମଭାୱେନ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା ନାସଞ୍ଞା ହୋତି। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଏତାହେୱ, ଅଞ୍ଞାହିପି ଅନୁରୂପାହି ଉପମାହି ଏସ ଅତ୍ଥୋ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ। ଇତି ଇମାୟ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନେ ପୱତ୍ତାୟ ସଞ୍ଞାୟ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନଭୂତାୟ ୱା ସଞ୍ଞାୟ ସହଗତନ୍ତି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନସଞ୍ଞାସହଗତଂ। ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନସମାପତ୍ତିଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଝାନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ।

ଇଧ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନସମାପତ୍ତିୟା ନିକନ୍ତିପରିୟାଦାନଦୁକ୍କରତାୟ ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା, ପରିୟାଦିନ୍ନନିକନ୍ତିକସ୍ସ ଅପ୍ପନାପରିୱାସଦନ୍ଧତାୟ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା। ୱିପରିୟାୟେନ ସୁଖା ପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ଚ। ପରିତ୍ତକସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସେ ପୱତ୍ତିତୱିଞ୍ଞାଣାପଗମାରମ୍ମଣଂ ସମାପତ୍ତିଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିତାୟ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତା, ୱିପରିୟାୟେନ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣତା ୱେଦିତବ୍ବା। ସେସଂ ପୁରିମସଦିସମେୱ।

ଅସଦିସରୂପୋ ନାଥୋ, ଆରୁପ୍ପଂ ଯଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଆହ;

ତଂ ଇତି ଞତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ, ପକିଣ୍ଣକକଥାପି ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା।

ଅରୂପସମାପତ୍ତିୟୋ ହି –

ଆରମ୍ମଣାତିକ୍କମତୋ, ଚତସ୍ସୋପି ଭୱନ୍ତିମା;

ଅଙ୍ଗାତିକ୍କମମେତାସଂ, ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି ୱିଭାୱିନୋ।

ଏତାସୁ ହି ରୂପନିମିତ୍ତାତିକ୍କମତୋ ପଠମା, ଆକାସାତିକ୍କମତୋ ଦୁତିୟା, ଆକାସେ ପୱତ୍ତିତୱିଞ୍ଞାଣାତିକ୍କମତୋ ତତିୟା, ଆକାସେ ପୱତ୍ତିତୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅପଗମାତିକ୍କମତୋ ଚତୁତ୍ଥୀତି ସବ୍ବଥା 'ଆରମ୍ମଣାତିକ୍କମତୋ ଚତସ୍ସୋପି ଭୱନ୍ତିମା' ଅରୂପସମାପତ୍ତିୟୋତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଙ୍ଗାତିକ୍କମଂ ପନ ଏତାସଂ ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି ପଣ୍ଡିତା। ନ ହି ରୂପାୱଚରସମାପତ୍ତୀସୁ ୱିୟ ଏତାସୁ ଅଙ୍ଗାତିକ୍କମୋ ଅତ୍ଥି। ସବ୍ବାସୁପି ହି ଏତାସୁ ଉପେକ୍ଖା ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାତି ଦ୍ୱେ ଏୱ ଝାନଙ୍ଗାନି ହୋନ୍ତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି –

ସୁପଣୀତତରା ହୋନ୍ତି, ପଚ୍ଛିମା ପଚ୍ଛିମା ଇଧ;

ଉପମା ତତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା, ପାସାଦତଲସାଟିକା।

ଯଥା ହି ଚତୁଭୂମକପାସାଦସ୍ସ ହେଟ୍ଠିମତଲେ ଦିବ୍ବନଚ୍ଚଗୀତୱାଦିତସୁରଭିଗନ୍ଧମାଲାସାଦୁରସପାନଭୋଜନସୟନଚ୍ଛାଦନାଦିୱସେନ ପଣୀତା ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତା ଅସ୍ସୁ, ଦୁତିୟେ ତତୋ ପଣୀତତରା, ତତିୟେ ତତୋ ପଣୀତତମା, ଚତୁତ୍ଥେ ସବ୍ବପଣୀତା; ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ତାନି ଚତ୍ତାରିପି ପାସାଦତଲାନେୱ, ନତ୍ଥି ନେସଂ ପାସାଦତଲଭାୱେନ ୱିସେସୋ, ପଞ୍ଚକାମଗୁଣସମିଦ୍ଧିୱିସେସେନ ପନ ହେଟ୍ଠିମତୋ ହେଟ୍ଠିମତୋ ଉପରିମଂ ଉପରିମଂ ପଣୀତତରଂ ହୋତି।

ଯଥା ଚ ଏକାୟ ଇତ୍ଥିୟା କନ୍ତିତଥୂଲସଣ୍ହସଣ୍ହତରସଣ୍ହତମସୁତ୍ତାନଂ ଚତୁପଲତିପଲଦ୍ୱିପଲଏକପଲସାଟିକା ଅସ୍ସୁ, ଆୟାମେନ ୱିତ୍ଥାରେନ ଚ ସମପ୍ପମାଣା; ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ତା ସାଟିକା ଚତସ୍ସୋପି ଆୟାମତୋ ଚ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଚ ସମପ୍ପମାଣା, ନତ୍ଥି ତାସଂ ପମାଣତୋ ୱିସେସୋ, ସୁଖସମ୍ଫସ୍ସସୁଖୁମଭାୱମହଗ୍ଘଭାୱେହି ପନ ପୁରିମାୟ ପୁରିମାୟ ପଚ୍ଛିମା ପଚ୍ଛିମା ପଣୀତତରା ହୋନ୍ତି, ଏୱମେୱ କିଞ୍ଚାପି ଚତୂସୁପି ଏତାସୁ ଉପେକ୍ଖା ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାତି ଏତାନି ଦ୍ୱେୟେୱ ଅଙ୍ଗାନି ହୋନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ଭାୱନାୱିସେସେନ ତେସଂ ଅଙ୍ଗାନଂ ପଣୀତପଣୀତତରଭାୱେନ ସୁପଣୀତତରା ହୋନ୍ତି ପଚ୍ଛିମା ପଚ୍ଛିମା ଇଧାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଏୱଂ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ପଣୀତପଣୀତା ଚେତା –

ଅସୁଚିମ୍ହି ମଣ୍ଡପେ ଲଗ୍ଗୋ, ଏକୋ ତଂ ନିସ୍ସିତୋ ପରୋ;

ଅଞ୍ଞୋ ବହି ଅନିସ୍ସାୟ, ତଂ ତଂ ନିସ୍ସାୟ ଚାପରୋ।

ଠିତୋ ଚତୂହି ଏତେହି, ପୁରିସେହି ଯଥାକ୍କମଂ;

ସମାନତାୟ ଞାତବ୍ବା, ଚତସ୍ସୋପି ୱିଭାୱିନା। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୯୧);

ତତ୍ରାୟମତ୍ଥଯୋଜନା – ଅସୁଚିମ୍ହି କିର ଦେସେ ଏକୋ ମଣ୍ଡପୋ। ଅଥେକୋ ପୁରିସୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ତଂ ଅସୁଚିଂ ଜିଗୁଚ୍ଛମାନୋ ତଂ ମଣ୍ଡପଂ ହତ୍ଥେହି ଆଲମ୍ବିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଲଗ୍ଗୋ, ଲଗ୍ଗିତୋ ୱିୟ ଅଟ୍ଠାସି। ଅଥାପରୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ତଂ ମଣ୍ଡପଲଗ୍ଗଂ ପୁରିସଂ ନିସ୍ସିତୋ। ଅଥଞ୍ଞୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – 'ଯୋ ଏସ ମଣ୍ଡପେ ଲଗ୍ଗୋ, ଯୋ ଚ ତଂ ନିସ୍ସିତୋ, ଉଭୋପେତେ ଦୁଟ୍ଠିତା; ଧୁୱୋ ଚ ନେସଂ ମଣ୍ଡପପାତେ ପାତୋ, ହନ୍ଦାହଂ ବହିୟେୱ ତିଟ୍ଠାମୀ'ତି ସୋ ତନ୍ନିସ୍ସିତଂ ଅନିସ୍ସାୟ ବହିୟେୱ ଅଟ୍ଠାସି। ଅଥାପରୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ମଣ୍ଡପଲଗ୍ଗସ୍ସ ତନ୍ନିସ୍ସିତସ୍ସ ଚ ଅଖେମଭାୱଂ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ବହିଠିତଞ୍ଚ ସୁଟ୍ଠିତୋତି ମନ୍ତ୍ୱା ତଂ ନିସ୍ସାୟ ଅଟ୍ଠାସି।

ତତ୍ଥ ଅସୁଚିମ୍ହି ଦେସେ ମଣ୍ଡପୋ ୱିୟ କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅସୁଚିଜିଗୁଚ୍ଛାୟ ମଣ୍ଡପଲଗ୍ଗୋ ପୁରିସୋ ୱିୟ ରୂପନିମିତ୍ତଜିଗୁଚ୍ଛାୟ ଆକାସାରମ୍ମଣଂ ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନଂ । ମଣ୍ଡପଲଗ୍ଗଂ ପୁରିସଂ ନିସ୍ସିତୋ ୱିୟ ଆକାସାରମ୍ମଣଂ ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତଂ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନଂ। ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଅଖେମଭାୱଂ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଅନିସ୍ସାୟ ତଂ ମଣ୍ଡପଲଗ୍ଗଂ, ବହିଠିତୋ ୱିୟ, ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଅକତ୍ୱା ତଦଭାୱାରମ୍ମଣଂ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଂ। ମଣ୍ଡପଲଗ୍ଗସ୍ସ ତନ୍ନିସ୍ସିତସ୍ସ ଚ ଅଖେମତଂ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ବହିଠିତଞ୍ଚ 'ସୁଟ୍ଠିତୋ'ତି ମନ୍ତ୍ୱା ତଂ ନିସ୍ସାୟ ଠିତୋ ୱିୟ ୱିଞ୍ଞାଣାଭାୱସଙ୍ଖାତେ ବହିପଦେସେ ଠିତଂ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତଂ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱଂ ପୱତ୍ତମାନଞ୍ଚ –

ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତେୱ, ଅଞ୍ଞାଭାୱେନ ତଂ ଇଦଂ;

ଦିଟ୍ଠଦୋସମ୍ପି ରାଜାନଂ, ୱୁତ୍ତିହେତୁ ଯଥା ଜନୋ। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୯୨);

ଇଦଞ୍ହି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନଂ 'ଆସନ୍ନୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନପଚ୍ଚତ୍ଥିକା ଅୟଂ ସମାପତ୍ତୀ'ତି ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠଦୋସମ୍ପି ତଂ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଅଭାୱା ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତେୱ। ଯଥା କିଂ? 'ଦିଟ୍ଠଦୋସମ୍ପି ରାଜାନଂ ୱୁତ୍ତିହେତୁ ଯଥା ଜନୋ'। ଯଥା ହି ଅସଂୟତଂ ଫରୁସକାୟୱଚୀମନୋସମାଚାରଂ କଞ୍ଚି ସବ୍ବଦିସମ୍ପତିଂ ରାଜାନଂ 'ଫରୁସସମାଚାରୋ ଅୟ'ନ୍ତି ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠଦୋସମ୍ପି ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ୱୁତ୍ତିଂ ଅଲଭମାନୋ ଜନୋ ୱୁତ୍ତିହେତୁ ନିସ୍ସାୟ ୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠଦୋସମ୍ପି ତଂ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଂ ଅଞ୍ଞଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଅଲଭମାନମିଦଂ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତେୱ। ଏୱଂ କୁରୁମାନଞ୍ଚ –

ଆରୁଳ୍ହୋ ଦୀଘନିସ୍ସେଣିଂ, ଯଥା ନିସ୍ସେଣିବାହୁକଂ;

ପବ୍ବତଗ୍ଗଞ୍ଚ ଆରୁଳ୍ହୋ, ଯଥା ପବ୍ବତମତ୍ଥକଂ।

ଯଥା ୱା ଗିରିମାରୁଳ୍ହୋ, ଅତ୍ତନୋୟେୱ ଜଣ୍ଣୁକଂ;

ଓଲୁବ୍ଭତି ତଥେୱେତଂ, ଝାନମୋଲୁବ୍ଭ ୱତ୍ତତୀତି। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୯୩);

ଅରୂପାୱଚରକୁସଲକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

ତେଭୂମକକୁସଲୱଣ୍ଣନା

୨୬୯। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ସବ୍ବାନିପେତାନି ତେଭୂମକକୁସଲାନି ହୀନାଦିନା ପଭେଦେନ ୱତ୍ତନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେସଂ ତଂ ପଭେଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ହୀନନ୍ତି ଲାମକଂ। ତଂ ଆୟୂହନୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ହୀନୁତ୍ତମାନଂ ମଜ୍ଝେ ଭୱଂ ମଜ୍ଝିମଂ। ପଧାନଭାୱଂ ନୀତଂ ପଣୀତଂ, ଉତ୍ତମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତାନିପି ଆୟୂହନୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଯସ୍ସ ହି ଆୟୂହନକ୍ଖଣେ ଛନ୍ଦୋ ୱା ହୀନୋ ହୋତି, ୱୀରିୟଂ ୱା, ଚିତ୍ତଂ ୱା, ୱୀମଂସା ୱା, ତଂ ହୀନଂ ନାମ। ଯସ୍ସ ତେ ଧମ୍ମା ମଜ୍ଝିମା ଚେୱ ପଣୀତା, ଚ ତଂ ମଜ୍ଝିମଞ୍ଚେୱ ପଣୀତଞ୍ଚ। ଯଂ ପନ କତ୍ତୁକାମତାସଙ୍ଖାତଂ ଛନ୍ଦଂ ଧୁରଂ ଛନ୍ଦଂ

ଜେଟ୍ଠକଂ ଛନ୍ଦଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା ଆୟୂହିତଂ, ତଂ ଛନ୍ଦାଧିପତିତୋ ଆଗତତ୍ତା ଛନ୍ଦାଧିପତେୟ୍ୟଂ ନାମ। ୱୀରିୟାଧିପତେୟ୍ୟାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ ଠତ୍ୱା ନୟା ଗଣେତବ୍ବା। ସଙ୍ଖପଠମଂ ୱିଭତ୍ତୋ ହି ଏକୋ ନୟୋ, ହୀନନ୍ତି ଏକୋ, ମଜ୍ଝିମନ୍ତି ଏକୋ, ପଣୀତନ୍ତି ଏକୋ, ଛନ୍ଦାଧିପତେୟ୍ୟନ୍ତି ଏକୋ। ଇମେ ତାୱ ଛନ୍ଦାଧିପତେୟ୍ୟେ ପଞ୍ଚ ନୟା। ଏୱଂ ୱୀରିୟାଧିପତେୟ୍ୟାଦୀସୁପୀତି ଚତ୍ତାରୋ ପଞ୍ଚକା ୱୀସତି ହୋନ୍ତି। ପୁରିମୋ ୱା ଏକୋ ସୁଦ୍ଧିକନୟୋ, ହୀନନ୍ତିଆଦୟୋ ତୟୋ, ଛନ୍ଦାଧିପତେୟ୍ୟନ୍ତିଆଦୟୋ ଚତ୍ତାରୋ, ଛନ୍ଦାଧିପତେୟ୍ୟଂ ହୀନନ୍ତିଆଦୟୋ ଦ୍ୱାଦସାତି ଏୱମ୍ପି ୱୀସତି ନୟା ହୋନ୍ତି।

ଇମେ ୱୀସତି ମହାନୟା କଞ୍ଚ ୱିଭତ୍ତାତି? ମହାପକରଣେ (ପଟ୍ଠା। ୨।୧୪।୧) ହୀନତ୍ତିକେ ୱିଭତ୍ତା। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ ହୀନତ୍ତିକତୋ ମଜ୍ଝିମରାସିଂ ଗହେତ୍ୱା ହୀନମଜ୍ଝିମପଣୀତୱସେନ ତୟୋ କୋଟ୍ଠାସା କାତବ୍ବା। ତତୋପି ମଜ୍ଝିମରାସିଂ ଠପେତ୍ୱା ହୀନପଣୀତେ ଗହେତ୍ୱା ନୱ ନୱ କୋଟ୍ଠାସା କାତବ୍ବା। ହୀନସ୍ମିଂଯେୱ ହି ହୀନଂ ଅତ୍ଥି ମଜ୍ଝିମଂ ଅତ୍ଥି ପଣୀତଂ ଅତ୍ଥି। ପଣୀତସ୍ମିମ୍ପି ହୀନଂ ଅତ୍ଥି ମଜ୍ଝିମଂ ଅତ୍ଥି ପଣୀତଂ ଅତ୍ଥି। ତଥା ହୀନହୀନସ୍ମିଂ ହୀନଂ, ହୀନହୀନସ୍ମିଂ ମଜ୍ଝିମଂ, ହୀନହୀନସ୍ମିଂ ପଣୀତଂ। ହୀନମଜ୍ଝିମସ୍ମିଂ ହୀନଂ, ହୀନମଜ୍ଝିମସ୍ମିଂ ମଜ୍ଝିମଂ, ହୀନମଜ୍ଝିମସ୍ମିଂ ପଣୀତଂ। ହୀନପଣୀତସ୍ମିଂ ହୀନଂ, ହୀନପଣୀତସ୍ମିଂ ମଜ୍ଝିମଂ, ହୀନପଣୀତସ୍ମିଂ ପଣୀତନ୍ତି ଅୟମେକୋ ନୱକୋ। ପଣୀତହୀନସ୍ମିମ୍ପି ହୀନଂ ନାମ ଅତ୍ଥି, ପଣୀତହୀନସ୍ମିଂ ମଜ୍ଝିମଂ, ପଣୀତହୀନସ୍ମିଂ ପଣୀତଂ। ତଥା ପଣୀତମଜ୍ଝିମସ୍ମିଂ ହୀନଂ, ପଣୀତମଜ୍ଝିମସ୍ମିଂ ମଜ୍ଝିମଂ, ପଣୀତମଜ୍ଝିମସ୍ମିଂ ପଣୀତଂ। ପଣୀତପଣୀତସ୍ମିଂ ହୀନଂ, ପଣୀତପଣୀତସ୍ମିଂ ମଜ୍ଝିମଂ, ପଣୀତପଣୀତସ୍ମିଂ ପଣୀତନ୍ତି। ଅୟଂ ଦୁତିୟୋ ନୱକୋତି ଦ୍ୱେ ନୱକା ଅଟ୍ଠାରସ। ଇମାନି ଅଟ୍ଠାରସ କମ୍ମଦ୍ୱାରାନି ନାମ । ଇମେହି ପଭାୱିତତ୍ତା , ଇମେସଂ ୱସେନ, ଅଟ୍ଠାରସ ଖତ୍ତିୟା, ଅଟ୍ଠାରସ ବ୍ରାହ୍ମଣା, ଅଟ୍ଠାରସ ୱେସ୍ସା, ଅଟ୍ଠାରସ ସୁଦ୍ଦା, ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସ ଗୋତ୍ତଚରଣାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ଇମେସୁ ଚ ପନ ତେଭୂମକେସୁ କୁସଲେସୁ କାମାୱଚରକୁସଲଂ ତିହେତୁକମ୍ପି ଦୁହେତୁକମ୍ପି ହୋତି ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତୱିପ୍ପୟୁତ୍ତୱସେନ। ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରଂ ପନ ତିହେତୁକମେୱ ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତମେୱ। କାମାୱଚରଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅଧିପତିନା ସହାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ୱିନାପି। ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରଂ ଅଧିପତିସମ୍ପନ୍ନମେୱ ହୋତି। କାମାୱଚରକୁସଲେ ଚେତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣାଧିପତି ସହଜାତାଧିପତୀତି ଦ୍ୱେପି ଅଧିପତୟୋ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରେସୁ ଆରମ୍ମଣାଧିପତି ନ ଲବ୍ଭତି, ସହଜାତାଧିପତିଯେୱ ଲବ୍ଭତି। ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତାଧିପତେୟ୍ୟଭାୱୋ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପନ ଚିତ୍ତାନଂ ଏକତୋ ଅଭାୱେନ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତାଧିପତି ନାମ ନତ୍ଥି। ତଥା ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ଛନ୍ଦାଧିପତିଆଦୟୋ। କେଚି ପନ ‘ସଚେ ଚିତ୍ତୱତୋ କୁସଲଂ ହୋତି, ମୟ୍ହଂ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଏୱଂ ଯଂ ଚିତ୍ତଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ଅପରଂ କୁସଲଚିତ୍ତଂ ଆୟୂହିତଂ, ତସ୍ସ ତଂ ପୁରିମଚିତ୍ତଂ ଚିତ୍ତାଧିପତି ନାମ ହୋତି, ତତୋ ଆଗତତ୍ତା ଇଦଂ ଚିତ୍ତାଧିପତେୟ୍ୟଂ ନାମା’ତି ଏୱଂ ଆଗମନୱସେନାପି ଅଧିପତିଂ ନାମ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଅୟଂ ପନ ନୟୋ ନେୱ ପାଠିଇଯଂ ନ ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ଦିସ୍ସତି। ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଅଧିପତିଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇମେସୁ ଚ ଏକୂନୱୀସତିୟା ମହାନୟେସୁ ପୁରିମେ ସୁଦ୍ଧିକନୟେ ୱୁତ୍ତପରିମାଣାନେୱ ଚିତ୍ତାନି ଚ ନୱକା ଚ ପାଠୱାରା ଚ ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତେସୁ ୱୁତ୍ତପରିମାଣତୋ ୱୀସତିଗୁଣୋ ଚିତ୍ତନୱକୱାରଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ଚତୂସୁ ଞାଣୱିପ୍ପୟୁତ୍ତେସୁ ସୋଳସଗୁଣୋତି, ଅୟଂ ତେଭୂମକକୁସଲେ ପକିଣ୍ଣକକଥା ନାମାତି।

ତେଭୂମକକୁସଲଂ।

ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲୱଣ୍ଣନା

୨୭୭। ଏୱଂ ଭୱତ୍ତୟସମ୍ପତ୍ତିନିବ୍ବତ୍ତକଂ କୁସଲଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସବ୍ବଭୱସମତିକ୍କମନାୟ ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଲୋକୁତ୍ତରନ୍ତି କେନଟ୍ଠେନ ଲୋକୁତ୍ତରଂ? ଲୋକଂ ତରତୀତି, ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଲୋକଂ ଉତ୍ତରତୀତି ଲୋକୁତ୍ତରଂ; ଲୋକଂ ସମତିକ୍କମ୍ମ ଅଭିଭୁୟ୍ୟ ତିଟ୍ଠତୀତି ଲୋକୁତ୍ତରଂ (ପଟି। ମ। ୨।୪୩)। ଝାନଂ ଭାୱେତୀତି ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକଂ ଅପ୍ପନାଝାନଂ ଭାୱେତି ଜନେତି ୱଡ୍ଢେତି।

ଲୋକତୋ ନିୟ୍ୟାତି ୱଟ୍ଟତୋ ନିୟ୍ୟାତୀତି ନିୟ୍ୟାନିକଂ। ନିୟ୍ୟାତି ୱା ଏତେନାତି ନିୟ୍ୟାନିକଂ। ତଂସମଙ୍ଗୀ ହି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦୁକ୍ଖଂ ପରିଜାନନ୍ତୋ ନିୟ୍ୟାତି, ସମୁଦୟଂ ପଜହନ୍ତୋ ନିୟ୍ୟାତି, ନିରୋଧଂ ସଚ୍ଛିକରୋନ୍ତୋ ନିୟ୍ୟାତି, ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ନିୟ୍ୟାତି। ୟଥା ଚ ପନ ତେଭୂମକକୁସଲଂ ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୟୋ ଆଚିନାତି ୱଡ୍ଢେତୀତି ଆଚୟଗାମୀ ନାମ ହୋତି, ନ ତଥା ଇଦଂ। ଇଦଂ ପନ ୟଥା ଏକସ୍ମିଂ ପୁରିସେ ଅଟ୍ଠାରସହତ୍ଥଂ ପାକାରଂ ଚିନନ୍ତେ ଅପରୋ ମହାମୁଗ୍ଗରଂ ଗହେତ୍ୱା ତେନ ଚିତଚିତଟ୍ଠାନଂ ଅପଚିନନ୍ତୋ ୱିଦ୍ଧଂସେନ୍ତୋ ଏୱ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ, ଏୱମେୱ ତେଭୂମକକୁସଲେନ ଚିତା ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୟୋ ପଚ୍ଚୟୱେକଲ୍ଲକରଣେନ ଅପଚିନନ୍ତଂ ୱିଦ୍ଧଂସେନ୍ତଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅପଚୟଗାମି।

ଦିଟ୍ଠିଗତାନଂ ପହାନାଯାତି, ଏତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠିଯୋ ଏଵ ଦିଟ୍ଠିଗତାନି, ଗୂଥଗତଂ ମୁତ୍ତଗତନ୍ତିଆଦୀନି (ଅ। ନି। ୯।୧୧) ଵିଯ। ଦ୍ଵାସଟ୍ଠିଯା ଵା ଦିଟ୍ଠୀନଂ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ଦିଟ୍ଠୀସୁ ଗତାନୀତିପି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି। ଦିଟ୍ଠିଯା ଵା ଗତଂ ଏତେସନ୍ତିପି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି। ଦିଟ୍ଠିସଦିସଗମନାନି ଦିଟ୍ଠିସଦିସପ୍ପଵତ୍ତାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। କାନି ପନ ତାନୀତି? ସସମ୍ପଯୁତ୍ତାନି ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଵିଚିକିଚ୍ଛାସୀଲବ୍ବତପରାମାସଅପାଯଗମନୀଯରାଗଦୋସମୋହାକୁସଲାନି। ତାନି ହି ଯାଵ ପଠମମଗ୍ଗଭାଵନା ତାଵ ପଵତ୍ତିସବ୍ଭାଵତୋ ଦିଟ୍ଠିସଦିସଗମନାନୀତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଇତି ଦିଟ୍ଠିଯୋ ଚ ଦିଟ୍ଠିଗତାନି ଚ ଦିଟ୍ଠିଗତାନି। ତେସଂ ଦିଟ୍ଠିଗତାନଂ। ପହାନାଯାତି ସମୁଚ୍ଛେଦଵସେନେଵ ପଜହନତ୍ଥାଯ। ପଠମାଯାତି ଗଣନଵସେନପି ପଠମୁପ୍ପତ୍ତିଵସେନପି ପଠମାଯ। ଭୂମିଯାତି ‘‘ଅନନ୍ତରହିତାଯ ଭୂମିଯା’’ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୨୭; ମ। ନି। ୨।୨୯୬) ତାଵ ଅଯଂ ମହାପଥଵୀ ଭୂମୀତି ଵୁଚ୍ଚତି। ‘‘ସୁଖଭୂମିଯଂ କାମାଵଚରେ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୯୮୮) ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ। ଇଧ ପନ ସାମଞ୍ଞଫଲଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତଞ୍ହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ନିସ୍ସଯଭାଵତୋ ତେ ଧମ୍ମା ଭଵନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଭୂମି। ଯସ୍ମା ଵା ସମାନେପି ଲୋକୁତ୍ତରଭାଵେ ସଯମ୍ପି ଭଵତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ନିବ୍ବାନଂ ଵିଯ ଅପାତୁଭାଵଂ, ତସ୍ମାପି ଭୂମୀତି ଵୁଚ୍ଚତି; ତସ୍ସା ପଠମାଯ ଭୂମିଯା। ପତ୍ତିଯାତି ସୋତାପତ୍ତିଫଲସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପଠମସ୍ସ ସାମଞ୍ଞଫଲସ୍ସ ପତ୍ତତ୍ଥାଯ ପଟିଲାଭତ୍ଥାଯାତି ଏଵମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଵିଵିଚ୍ଚାତି ସମୁଚ୍ଛେଦଵିଵେକଵସେନ ଵିଵିଚ୍ଚିତ୍ଵା, ଵିନା ହୁତ୍ଵା।

ଇଦାନି କିଞ୍ଚାପି ଲୋକିଯଜ୍ଝାନମ୍ପି ନ ଵିନା ପଟିପଦାଯ ଇଜ୍ଝତି, ଏଵଂ ସନ୍ତେପି ଇଧ ସୁଦ୍ଧିକନଯଂ ପହାଯ ଲୋକୁତ୍ତରଜ୍ଝାନଂ ପଟିପଦାଯ ସଦ୍ଧିଂଯେଵ ଗରୁଂ କତ୍ଵା ଦେସେତୁକାମତାଯ ଦୁକ୍ଖପଟିପଦଂ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞନ୍ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ଯୋ ଆଦିତୋଵ କିଲେସେ ଵିକ୍ଖମ୍ଭେନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖେନ ସସଙ୍ଖାରେନ ସପ୍ପଯୋଗେନ କିଲମନ୍ତୋ ଵିକ୍ଖମ୍ଭେତି ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ହୋତି; ଯୋ ପନ ଵିକ୍ଖମ୍ଭିତ କିଲେସୋ ଵିପସ୍ସନାପରିଵାସଂ ଵସନ୍ତୋ ଚିରେନ ମଗ୍ଗପାତୁଭାଵଂ ପାପୁଣାତି ତସ୍ସ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ହୋତି। ଇତି ଯୋ କୋଚି ଵାରୋ ଦୁକ୍ଖପଟିପଦଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞୋ ନାମ କତୋ।

କତମଂ ପନ ଵାରଂ ରୋଚେସୁନ୍ତି? ଯତ୍ଥ ସକିଂ ଵିକ୍ଖମ୍ଭିତା କିଲେସା ସମୁଦାଚରିତ୍ଵା ଦୁତିଯମ୍ପି ଵିକ୍ଖମ୍ଭିତା ପୁନ ସମୁଦାଚରନ୍ତି, ତତିଯଂ ଵିକ୍ଖମ୍ଭିତେ ପନ ତଥାଵିକ୍ଖମ୍ଭିତେଵ କତ୍ଵା ମଗ୍ଗେନ ସମୁଗ୍ଘାତଂ ପାପେତି, ଇମଂ ଵାରଂ ରୋଚେସୁଂ। ଇମସ୍ସ ଵାରସ୍ସ ଦୁକ୍ଖାପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞାତି ନାମଂ କତଂ। ଏତ୍ତକେନ ପନ ନ ପାକଟଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ଏଵମେତ୍ଥ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଵିଭାଵନା ଵେଦିତବ୍ବା – ଯୋ ହି ଚତ୍ତାରି ମହାଭୂତାନି ପରିଗ୍ଗହେତ୍ଵା ଉପାଦାରୂପଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ଅରୂପଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ‘ରୂପାରୂପଂ’ ପନ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖେନ କସିରେନ କିଲମନ୍ତୋ ପରିଗ୍ଗହେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ନାମ ହୋତି। ପରିଗ୍ଗହିତରୂପାରୂପସ୍ସ ପନ ଵିପସ୍ସନାପରିଵାସେ ମଗ୍ଗପାତୁଭାଵଦନ୍ଧତାଯ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ନାମ ହୋତି।

ଯୋପି ରୂପାରୂପଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ଵା ‘ନାମରୂପଂ’ ଵଵତ୍ଥପେନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖେନ କସିରେନ କିଲମନ୍ତୋ ଵଵତ୍ଥପେତି, ଵଵତ୍ଥାପିତେ ଚ ନାମରୂପେ ଵିପସ୍ସନାପରିଵାସଂ ଵସନ୍ତୋ ଚିରେନ ମଗ୍ଗଂ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ତସ୍ସାପି ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ନାମ ହୋତି।

ଅପରୋ ନାମରୂପମ୍ପି ଵଵତ୍ଥପେତ୍ଵା ‘ପଚ୍ଚଯେ’ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖେନ କସିରେନ କିଲମନ୍ତୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ପଚ୍ଚଯେ ଚ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ଵା ଵିପସ୍ସନାପରିଵାସଂ ଵସନ୍ତୋ ଚିରେନ ମଗ୍ଗଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ଏଵମ୍ପି ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ନାମ ହୋତି।

ଅପରୋ ପଚ୍ଚଯେପି ପରିଗ୍ଗହେତ୍ଵା ‘ଲକ୍ଖଣାନି’ ପଟିଵିଜ୍ଝନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖେନ କସିରେନ କିଲମନ୍ତୋ ପଟିଵିଜ୍ଝତି, ପଟିଵିଦ୍ଧଲକ୍ଖଣୋ ଚ ଵିପସ୍ସନାପରିଵାସଂ ଵସନ୍ତୋ ଚିରେନ ମଗ୍ଗଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ଏଵମ୍ପି ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ନାମ ହୋତି।

ଅପରୋ ଲକ୍ଖଣାନିପି ପଟିଵିଜ୍ଝିତ୍ଵା ଵିପସ୍ସନାଞାଣେ ତିକ୍ଖେ ସୂରେ ପସନ୍ନେ ଵହନ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ‘ଵିପସ୍ସନାନିକନ୍ତିଂ’ ପରିଯାଦିଯମାନୋ ଦୁକ୍ଖେନ କସିରେନ କିଲମନ୍ତୋ ପରିଯାଦିଯତି, ନିକନ୍ତିଞ୍ଚ ପରିଯାଦିଯିତ୍ଵା ଵିପସ୍ସନାପରିଵାସଂ ଵସନ୍ତୋ ଚିରେନ ମଗ୍ଗଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ଏଵମ୍ପି ଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ନାମ ହୋତି। ଇମଂ ଵାରଂ ରୋଚେସୁଂ। ଇମସ୍ସ ଵାରସ୍ସ ଏତଂ ନାମଂ କତଂ। ଇମିନାଵ ଉପାଯେନ ପରତୋ ତିସ୍ସୋ ପଟିପଦା ଵେଦିତବ୍ବା।

ଫସ୍ସୋ ହୋତୀତିଆଦୀସୁ ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ସମ୍ମାଵାଚା, ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ, ସମ୍ମାଆଜୀଵୋତି ଚତ୍ତାରି ପଦାନି ଅଧିକାନି। ନିଦ୍ଦେସଵାରେ ଚ ଵିତକ୍କାଦିନିଦ୍ଦେସେସୁ ‘ମଗ୍ଗଙ୍ଗ’ନ୍ତିଆଦୀନି ପଦାନି ଅଧିକାନି। ସେସଂ ସବ୍ବଂ ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତସଦିସମେଵ। ଭୂମନ୍ତରଵସେନ ପନ ଲୋକୁତ୍ତରତାଵ ଇଧ ଵିସେସୋ।

ତତ୍ଥ ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ‘ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରଵଟ୍ଟେ ଅନଞ୍ଞାତଂ ଅମତଂ ପଦଂ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମମେଵ ଵା ଜାନିସ୍ସାମୀ’ତି ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ଇମିନା ପୁବ୍ବାଭୋଗେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ପନସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯେ ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବାନି।

ସୁନ୍ଦରା ପସତ୍ଥା ଵା ଵାଚା ସମ୍ମାଵାଚା। ଵଚୀଦୁଚ୍ଚରିତସମୁଗ୍ଘାଟିକାଯ ମିଚ୍ଛାଵାଚାଵିରତିଯା ଏତଂ ଅଧିଵଚନଂ। ସା ପରିଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣା ଵିରମଣରସା ମିଚ୍ଛାଵାଚପ୍ପହାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ସୁନ୍ଦରୋ ପସତ୍ଥୋ ଵା କମ୍ମନ୍ତୋ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ। ମିଚ୍ଛାକମ୍ମନ୍ତସମୁଚ୍ଛେଦିକାଯ ପାଣାତିପାତାଦିଵିରତିଯା ଏତଂ ନାମଂ। ସୋ ସମୁଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣୋ ଵିରମଣରସୋ ମିଚ୍ଛାକମ୍ମନ୍ତପ୍ପହାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ସୁନ୍ଦରୋ ପସତ୍ଥୋ ଵା ଆଜୀଵୋ ସମ୍ମାଆଜୀଵୋ। ମିଚ୍ଛାଜୀଵଵିରତିଯା ଏତଂ ଅଧିଵଚନଂ। ସୋ ଵୋଦାନଲକ୍ଖଣୋ ଞାଯାଜୀଵପ୍ପଵତ୍ତିରସୋ ମିଚ୍ଛାଜୀଵପ୍ପହାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ।

ଅପିଚ ହେଟ୍ଠା ଵିରତିତ୍ତଯେ ଵୁତ୍ତଵସେନପେତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ଵେଦିତବ୍ବାନି। ଇତି ଇମେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ଧମ୍ମାନଂ ଵସେନ ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତଂ ମଗ୍ଗପଞ୍ଚକଂ ଇଧ ମଗ୍ଗଟ୍ଠକଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ଯେଵାପନକେସୁ ଚ ଇମେସଂ ଅଭାଵୋ। ତଥା କରୁଣାମୁଦିତାନଂ। ଇମେ ହି ତଯୋ ଧମ୍ମା ଇଧ ପାଳିଯଂ ଆଗତତ୍ତାଵ ଯେଵାପନକେସୁ ନ ଗହିତା। କରୁଣାମୁଦିତା ପନ ସତ୍ତାରମ୍ମଣା, ଇମେ ଧମ୍ମା ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣାତି ତାପେତ୍ଥ ନ ଗହିତା। ଅଯଂ ତାଵ ଉଦ୍ଦେସଵାରେ ଵିସେସତ୍ଥୋ।

୨୮୩। ନିଦ୍ଦେସଵାରେ ପନ ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ମଗ୍ଗପରିଯାପନ୍ନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ତାଵ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଙ୍ଗନ୍ତି ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ; ମଗ୍ଗକୋଟ୍ଠାସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ପନ ଅରଞ୍ଞେ ପରିଯାପନ୍ନଂ ଅରଞ୍ଞପରିଯାପନ୍ନଂ ନାମ ହୋତି, ଏଵଂ ମଗ୍ଗେ ପରିଯାପନ୍ନନ୍ତି ମଗ୍ଗପରିଯାପନ୍ନଂ। ମଗ୍ଗସନ୍ନିସ୍ସିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୨୮୫।ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋତି ଏତ୍ଥ ପୀତି ଏଵ ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋତି ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ। ତତ୍ଥ ବୋଧିଯା ବୋଧିସ୍ସ ଵା ଅଙ୍ଗୋତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ। ଇଦଂ ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯା ଅଯଂ ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗୀ ଯାଯ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାଯ ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପତିଟ୍ଠାନାଯୂହନକାମସୁଖତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୌଚ୍ଛେଦସସ୍ସତାଭିନିଵେସାଦୀନଂ ଅନେକେସଂ ଉପଦ୍ଦଵାନଂ ପଟିପକ୍ଖଭୂତାଯ ସତିଧମ୍ମଵିଚଯଵୀରିଯପୀତିପସ୍ସଦ୍ଧିସମାଧିଉପେକ୍ଖାସଙ୍ଖାତାଯ ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗିଯା ଅରିଯସାଵକୋ ବୁଜ୍ଝତୀତି କତ୍ଵା ବୋଧୀତି ଵୁଚ୍ଚତି। ବୁଜ୍ଝତୀତି କିଲେସସନ୍ତାନନିଦ୍ଦାଯ ଉଟ୍ଠହତି, ଚତ୍ତାରି ଵା ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ପଟିଵିଜ୍ଝତି, ନିବ୍ବାନମେଵ ଵା ସଚ୍ଛିକରୋତି। ତସ୍ସା ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗୀସଙ୍ଖାତାଯ ବୋଧିଯା ଅଙ୍ଗୋତିପି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ଝାନଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗାଦୀନି ଵିଯ। ଯୋପେସ ଯଥାଵୁତ୍ତପ୍ପକାରାଯ ଏତାଯ ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗିଯା ବୁଜ୍ଝତୀତି କତ୍ଵା ଅରିଯସାଵକୋ ବୋଧୀତି ଵୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସ ବୋଧିସ୍ସ ଅଙ୍ଗୋତିପି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ; ସେନଙ୍ଗରଥଙ୍ଗାଦଯୋ ଵିଯ। ତେନାହୁ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା – ''ବୁଜ୍ଝନକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅଙ୍ଗାତି ଵା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା''ତି (ଵିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୪୬୬; ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୫।୧୮୨)।

ଅପିଚ ''ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାତି କେନଟ୍ଠେନ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା? ବୋଧାଯ ସଂଵତ୍ତନ୍ତୀତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ଅନୁବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ପଟିବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ସମ୍ବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା''ତି (ପଟି। ମ। ୨।୧୭) ଇମିନା ପଟିସମ୍ଭିଦାନଯେନାପି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ପସତ୍ଥୋ ସୁନ୍ଦରୋ ଵା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋତି ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ। ଏଵଂ ପୀତି ଏଵ ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋତି। ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାନିଦ୍ଦେସାଦୀସୁପି ଇମିନାଵ ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ।

୨୯୬।ତେସଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ଯେ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ପଟିଵେଧଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମା, ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ। ଅନଞ୍ଞାତାନନ୍ତି କିଞ୍ଚାପି ପଠମମଗ୍ଗେନ ତେ ଧମ୍ମା ଞାତା ନାମ ହୋନ୍ତି, ଯଥା ପନ ପକତିଯା ଅନାଗତପୁବ୍ବଂ ଵିହାରଂ ଆଗନ୍ତ୍ଵା ଵିହାରମଜ୍ଝେ ଠିତୋପି ପୁଗ୍ଗଲୋ ପକତିଯା ଅନାଗତଭାଵଂ ଉପାଦାଯ 'ଅନାଗତପୁବ୍ବଂ ଠାନଂ ଆଗତୋମ୍ହୀ'ତି ଵଦତି, ଯଥା ଚ ପକତିଯା ଅପିଳନ୍ଧପୁବ୍ବଂ ମାଲଂ ପିଳନ୍ଧିତ୍ଵା, ଅନିଵତ୍ଥପୁବ୍ବଂ ଵତ୍ଥଂ ନିଵାସେତ୍ଵା, ଅଭୁତ୍ତପୁବ୍ବଂ ଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ଵା, ପକତିଯା ଅଭୁତ୍ତଭାଵଂ ଉପାଦାଯ ଅଭୁତ୍ତପୁବ୍ବଂ ଭୋଜନଂ ଭୁତ୍ତୋମ୍ହୀତି ଵଦତି, ଏଵମିଧାପି ଯସ୍ମା ପକତିଯା ଇମିନା ପୁଗ୍ଗଲେନ ଇମେ ଧମ୍ମା ନ ଞାତପୁବ୍ବା ତସ୍ମା ଅନଞ୍ଞାତାନନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଅଦିଟ୍ଠାଦୀସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ତତ୍ଥ ଅଦିଟ୍ଠାନନ୍ତି ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଅଦିଟ୍ଠାନଂ। ଅପ୍ପତ୍ତାନନ୍ତି ଅଧିଗମନଵସେନ ଅପ୍ପତ୍ତାନଂ। ଅଵିଦିତାନନ୍ତି ଞାଣେନ ଅପାକଟକତାନଂ। ଅସଚ୍ଛିକତାନନ୍ତି ଅପଚ୍ଚକ୍ଖକତାନଂ। ସଚ୍ଛିକିରିଯାଯାତି ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣତ୍ଥଂ। ଯଥା ଚ ଇମିନା ପଦେନ, ଏଵଂ ସେସେହିପି ସଦ୍ଧିଂ ଅନଞ୍ଞାତାନଂ ଞାଣାଯ, ଅଦିଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସନାଯ, ଅପ୍ପତ୍ତାନଂ ପତ୍ତିଯା, ଅଵିଦିତାନଂ ଵେଦାଯାତି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା।

୨୯୯।ଚତୂହି ଵଚୀଦୁଚ୍ଚରିତେହୀତିଆଦୀସୁ ଵଚୀତି ଵଚୀଵିଞ୍ଞତ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବା। ତିଣ୍ଣଂ ଦୋସାନଂ ଯେନ କେନଚି ଦୁଟ୍ଠାନି ଚରିତାନୀତି ଦୁଚ୍ଚରିତାନି। ଵଚୀତୋ ପଵତ୍ତାନି ଦୁଚ୍ଚରିତାନି ଵଚୀଦୁଚ୍ଚରିତାନି, ଵଚିଯା ଵା ନିପ୍ଫାଦିତାନି ଦୁଚ୍ଚରିତାନି ଵଚୀଦୁଚ୍ଚରିତାନି। ତେହି ଵଚୀଦୁଚ୍ଚରିତେହି। ଆରକା ରମତୀତି ଆରତି। ଵିନା ତେହି ରମତୀତି ଵିରତି। ତତୋ ତତୋ ପଟିନିଵତ୍ତାଵ ହୁତ୍ଵା ତେହି ଵିନା ରମତୀତି ପଟିଵିରତି। ଉପସଗ୍ଗଵସେନ ଵା ପଦଂ ଵଡ୍ଢିତଂ। ସବ୍ବମିଦଂ ଓରମଣଭାଵସ୍ସେଵାଧିଵଚନଂ। ଵେରଂ ମଣତି, ଵିନାସେତୀତି ଵେରମଣୀ। ଇଦମ୍ପି ଓରମଣସ୍ସେଵ ଵେଵଚନଂ। ଯାଯ ପନ ଚେତନାଯ ମୁସାଵାଦାଦୀନି ଭାସମାନୋ କରୋତି ନାମ, ଅଯଂ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗଵିରତି। ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ଵା ତଂ କିରିଯଂ କାତୁଂ ନ ଦେତି, କିରିଯାପଥଂ ପଚ୍ଛିନ୍ଦତୀତି

ଅକିରିଯା। ତଥା ତଂ କରଣଂ କାତୁଂ ନ ଦେତି, କରଣପଥଂ ପଚ୍ଛିନ୍ଦତୀତି ଅକରଣଂ। ଯାଯ ଚ ଚେତନାଯ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଭାସମାନୋ ଅଜ୍ଝାପଜ୍ଜତି ନାମ, ଅଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତଥା ଅଜ୍ଝାପଜ୍ଜିତୁଂ ନ ଦେତୀତି ଅନଜ୍ଝାପତ୍ତି।

ୱେଲାଅନତିକ୍କମୋତି ଏତ୍ଥ "ତାଯ ୱେଲାଯା"ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୧୫୪; ମହାୱ। ୧-୩; ଉଦା। ୧ ଆଦଯୋ) ତାୱ କାଲୋ ୱେଲାତି ଆଗତୋ। "ଉରୁୱେଲାଯଂ ୱିହରତୀ"ତି (ମହାୱ। ୧; ସଂ। ନି। ୧।୧୩୭) ଏତ୍ଥ ରାସି। "ଠିତଧମ୍ମୋ ୱେଲଂ ନାତିୱତ୍ତତୀ"ତି (ଚୂଳୱ। ୩୮୪; ଅ। ନି। ୮।୧୯; ଉଦା। ୪୫) ଏତ୍ଥ ସୀମା। ଇଧାପି ସୀମାୱ। ଅନତିକ୍କମନୀଯଟ୍ଠେନ ହି ଚତ୍ତାରି ୱଚୀସୁଚରିତାନି ୱେଲାତି ଅଧିପ୍ପେତାନି। ଇତି ଯାଯ ଚେତନାଯ ଚତ୍ତାରି ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତାନି ଭାସମାନୋ ୱେଲଂ ଅତିକ୍କମତି ନାମ, ଅଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତଂ ୱେଲଂ ଅତିକ୍କମିତୁଂ ନ ଦେତୀତି ୱେଲାଅନତିକ୍କମୋତି ୱୁତ୍ତା। ୱେଲାଯତୀତି ୱା ୱେଲା, ଚଲଯତି ୱିଦ୍ଧଂସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କିଂ ୱେଲାଯତି? ଚତୁବ୍ବିଧଂ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ। ଇତି ୱେଲାଯନତୋ 'ୱେଲା'। ପୁରିସସ୍ସ ପନ ହିତସୁଖଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱା ୱତ୍ତତୀତି 'ଅନତିକ୍କମୋ'। ଏୱମେତ୍ଥ ପଦଦ୍ୱଯୱସେନାପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସେତୁଂ ହନତୀତି ସେତୁଘାତୋ; ଚତୁନ୍ନଂ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତାନଂ ପଦଘାତୋ ପଚ୍ଚଯଘାତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପଚ୍ଚଯୋ ହି ଇଧ ସେତୂତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତତ୍ରାଯଂ ୱଚନତ୍ଥୋ – ରାଗାଦିକୋ ଚତୁନ୍ନଂ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ୱଚ୍ଚସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ସିନୋତି ବନ୍ଧତୀତି ସେତୁ। ସେତୁସ୍ସ ଘାତୋ ସେତୁଘାତୋ। ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତପଚ୍ଚଯସମୁଗ୍ଘାଟିକାଯ ୱିରତିଯା ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଅଯଂ ପନ ସମ୍ମାୱାଚାସଙ୍ଖାତା ୱିରତି ପୁବ୍ବଭାଗେ ନାନାଚିତ୍ତେସୁ ଲବ୍ଭତି। ଅଞ୍ଞେନେୱ ହି ଚିତ୍ତେନ ମୁସାୱାଦା ୱିରମତି, ଅଞ୍ଞେନ ପେସୁଞ୍ଞାଦୀହି। ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ଏକଚିତ୍ତସ୍ମିଂଯେୱ ଲବ୍ଭତି। ଚତୁବ୍ବିଧାଯ ହି ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଚେତନାଯ ପଦପଚ୍ଛେଦଂ କୁରୁମାନା ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ପୂରଯମାନା ଏକାୱ ୱିରତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

୩୦୦।କାଯଦୁଚ୍ଚରିତେହୀତି କାଯତୋ ପୱତ୍ତେହି କାଯେନ ୱା ନିପ୍ଫାଦିତେହି ପାଣାତିପାତାଦୀହି ଦୁଚ୍ଚରିତେହି। ସେସଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଯମ୍ପି ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତସଙ୍ଖାତା ୱିରତି ପୁବ୍ବଭାଗେ ନାନାଚିତ୍ତେସୁ ଲବ୍ଭତି। ଅଞ୍ଞେନେୱ ହି ଚିତ୍ତେନ ପାଣାତିପାତା ୱିରମତି, ଅଞ୍ଞେନ ଅଦିନ୍ନାଦାନମିଚ୍ଛାଚାରେହି। ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ଏକଚିତ୍ତସ୍ମିଂଯେୱ ଲବ୍ଭତି। ତିୱିଧାଯ ହି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଚେତନାଯ ପଦପଚ୍ଛେଦଂ କୁରୁମାନା ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ପୂରଯମାନା ଏକାୱ ୱିରତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

୩୦୧। ସମ୍ମାଆଜୀୱନିଦ୍ଦେସେ ଅକିରିଯାତିଆଦୀସୁ ଯାଯ ଚେତନାଯ ମିଚ୍ଛାଜୀୱଂ ଆଜୀୱମାନୋ କିରିଯଂ କରୋତି ନାମ, ଅଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତଂ କିରିଯଂ କାତୁଂ ନ ଦେତୀତି ଅକିରିଯାତି। ଇମିନା ନଯେନ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଆଜୀୱୋ ଚ ନାମେସ ପାଟିଯେକ୍କୋ ନତ୍ଥି, ୱାଚାକମ୍ମନ୍ତେସୁ ଗହିତେସୁ ଗହିତୋୱ ହୋତି, ତପ୍ପକ୍ଖିକତ୍ତା। ଧୁୱପଟିସେୱନୱସେନ ପନାଯଂ ତତୋ ନୀହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତୋତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ ସକିଚ୍ଚକୋ ନ ହୋତି , ଅଟ୍ଠ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ନ ପରିପୂରେନ୍ତି, ତସ୍ମା ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ ସକିଚ୍ଚକୋ କାତବ୍ବୋ, ଅଟ୍ଠ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ପରିପୂରେତବ୍ବାନୀତି। ତତ୍ରାଯଂ ନଯୋ – ଆଜୀୱୋ ନାମ ଭିଜ୍ଜମାନୋ କାଯୱଚୀଦ୍ୱାରେସ୍ୱେୱ ଭିଜ୍ଜତି। ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆଜୀୱଭେଦୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ପୂରଯମାନୋପି ତସ୍ମିଂଯେୱ ଦ୍ୱାରଦ୍ୱଯେ ପୂରତି। ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆଜୀୱପୂରଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି। କାଯଦ୍ୱାରେ ପନ ୱୀତିକ୍କମୋ ଆଜୀୱହେତୁକୋପି ଅତ୍ଥି ନଆଜୀୱହେତୁକୋପି। ତଥା ୱଚୀଦ୍ୱାରେ।

ତତ୍ଥ ଯଂ ରାଜରାଜମହାମତ୍ତା ଖିଡ୍ଡାପସୁତା ସୂରଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତା ମିଗୱଧଂ ୱା ପନ୍ଥଦୁହନଂ ୱା ପରଦାରୱୀତିକ୍କମଂ ୱା କରୋନ୍ତି, ଇଦଂ ଅକୁସଲଂ କାଯକମ୍ମଂ ନାମ। ତତୋ ୱିରତିପି 'ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ' ନାମ। ଯଂ ପନ ନଆଜୀୱହେତୁକଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଂ ଭାସନ୍ତି, ଇଦଂ ଅକୁସଲଂ ୱଚୀକମ୍ମଂ ନାମ। ତତୋ ୱିରତିପି 'ସମ୍ମାୱାଚା' ନାମ।

ଯଂ ପନ ଆଜୀୱହେତୁ ନେସାଦମଚ୍ଛବନ୍ଧାଦଯୋ ପାଣଂ ହନନ୍ତି, ଅଦିନ୍ନଂ ଆଦିଯନ୍ତି, ମିଚ୍ଛାଚାରଂ ଚରନ୍ତି, ଅଯଂ ମିଚ୍ଛାଜୀୱୋ ନାମ। ତତୋ ୱିରତି 'ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ' ନାମ। ଯମ୍ପି ଲଞ୍ଜଂ ଗହେତ୍ୱା ମୁସା ଭଣନ୍ତି, ପେସୁଞ୍ଞଫରୁସସମ୍ଫପ୍ପଲାପେ ପୱତ୍ତେନ୍ତି, ଅଯମ୍ପି ମିଚ୍ଛାଜୀୱୋ ନାମ। ତତୋ ୱିରତି ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ ନାମ।

ମହାସୀୱତ୍ଥେରୋ ପନାହ – 'କାଯୱଚୀଦ୍ୱାରେସୁପି ୱୀତିକ୍କମୋ ଆଜୀୱହେତୁକୋ ୱା ହୋତୁ ନୋ ୱା ଆଜୀୱହେତୁକୋ, ଅକୁସଲଂ କାଯକମ୍ମଂ ୱଚୀକମ୍ମନ୍ତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗଚ୍ଛତି। ତତୋ ୱିରତିପି ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ ସମ୍ମାୱାଚାତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତୀ'ତି। 'ଆଜୀୱୋ କୁହି'ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ପନ 'ତୀଣି କୁହନୱତ୍ଥୂନି ନିସ୍ସାଯ ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚଯେ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ତେସଂ ପରିଭୋଗୋ'ତି ଆହ। ଅଯଂ ପନ କୋଟିପ୍ପତ୍ତୋ ମିଚ୍ଛାଜୀୱୋ। ତତୋ ୱିରତି ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ ନାମ।

ଅଯମ୍ପି ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ନାନାଚିତ୍ତେସୁ ଲବ୍ଭତି, ଅଞ୍ଞେନେୱ ହି ଚିତ୍ତେନ କାଯଦ୍ୱାରୱୀତିକ୍କମା ୱିରମତି, ଅଞ୍ଞେନ ୱଚୀଦ୍ୱାରୱୀତିକ୍କମା। ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ଏକଚିତ୍ତସ୍ମିଂଯେୱ ଲବ୍ଭତି। କାଯୱଚୀଦ୍ୱାରେସୁ ହି ସତ୍ତକମ୍ମପଥୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ମିଚ୍ଛାଜୀୱସଙ୍ଖାତାଯ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଚେତନାଯ

ପଦପଚ୍ଛେଦଂ କୁରୁମାନା ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ପୂରଯମାନା ଏକାୱ ୱିରତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି। ଅଯଂ ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ୱିସେସୋ।

ଯଂ ପନେତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ୱଡ୍ଢିତଂ, ମଗ୍ଗଙ୍ଗେସୁ ଚ ସମ୍ମାୱାଚାଦୀନି, ତେସଂ ୱସେନ ସଙ୍ଗହୱାରେ ‘‘ନୱିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଞ୍ଞତୱାରୋ ପାକତିକୋଯେୱାତି। ଅଯଂ ତାୱ ସୁଦ୍ଧିକପଟିପଦାଯ ୱିସେସୋ।

୩୪୩। ଇତୋ ପରଂ ସୁଦ୍ଧିକସୁଞ୍ଞତା ସୁଞ୍ଞତପଟିପଦା ସୁଦ୍ଧିକଅପ୍ପଣିହିତା ଅପ୍ପଣିହିତପଟିପଦାତି ଅଯଂ ଦେସନାଭେଦୋ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସୁଞ୍ଞତନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗସ୍ସ ନାମଂ। ସୋ ହି ଆଗମନତୋ ସଗୁଣତୋ ଆରମ୍ମଣତୋତି ତୀହି କାରଣେହି ନାମଂ ଲଭତି। କଥଂ? ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଅନତ୍ତତୋ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଅନତ୍ତତୋ ସଙ୍ଖାରେ ପସ୍ସତି। ଯସ୍ମା ପନ ଅନତ୍ତତୋ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତେନେୱ ମଗ୍ଗୱୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନ ହୋତି, ଅନିଚ୍ଚତୋପି ଦୁକ୍ଖତୋପି ଦଟ୍ଠୁମେୱ ୱଟ୍ଟତି, ତସ୍ମା ‘ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା’ତି ତିୱିଧଂ ଅନୁପସ୍ସନଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ସମ୍ମସନ୍ତୋ ଚରତି। ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନା ପନସ୍ସ ତେଭୂମକେପି ସଙ୍ଖାରେ ସୁଞ୍ଞତୋୱ ପସ୍ସତି। ଅଯଂ ୱିପସ୍ସନା ସୁଞ୍ଞତା ନାମ ହୋତି। ସା ଆଗମନୀଯଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ମଗ୍ଗସ୍ସ ‘ସୁଞ୍ଞତ’ନ୍ତି ନାମଂ ଦେତି। ଏୱଂ ମଗ୍ଗୋ ‘ଆଗମନତୋ’ ସୁଞ୍ଞତନାମଂ ଲଭତି। ଯସ୍ମା ପନ ସୋ ରାଗାଦୀହି ସୁଞ୍ଞୋ ତସ୍ମା ‘ସଗୁଣେନେୱ’ ସୁଞ୍ଞତନାମଂ ଲଭତି। ନିବ୍ବାନମ୍ପି ରାଗାଦୀହି ସୁଞ୍ଞତ୍ତା ସୁଞ୍ଞତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ମଗ୍ଗୋ ‘ଆରମ୍ମଣତୋ’ ସୁଞ୍ଞତନାମଂ ଲଭତି।

ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତନ୍ତିକପରିଯାଯେନ ସଗୁଣତୋପି ଆରମ୍ମଣତୋପି ନାମଂ ଲଭତି। ପରିଯାଯଦେସନା ହେସା। ଅଭିଧମ୍ମକଥା ପନ ନିପ୍ପରିଯାଯଦେସନା। ତସ୍ମା ଇଧ ସଗୁଣତୋ ୱା ଆରମ୍ମଣତୋ ୱା ନାମଂ ନ ଲଭତି, ଆଗମନତୋୱ ଲଭତି। ଆଗମନମେୱ ହି ଧୁରଂ। ତଂ ଦୁୱିଧଂ ହୋତି – ୱିପସ୍ସନାଗମନଂ ମଗ୍ଗାଗମନନ୍ତି। ତତ୍ଥ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆଗତଟ୍ଠାନେ ୱିପସ୍ସନାଗମନଂ ଧୁରଂ, ଫଲସ୍ସ ଆଗତଟ୍ଠାନେ ମଗ୍ଗାଗମନଂ ଧୁରଂ। ଇଧ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆଗତତ୍ତା ୱିପସ୍ସନାଗମନମେୱ ଧୁରଂ ଜାତଂ।

୩୫୦।ଅପ୍ପଣିହିତନ୍ତି, ଏତ୍ଥାପି ଅପ୍ପଣିହିତନ୍ତି ମଗ୍ଗସ୍ସେୱ ନାମଂ। ଇଦମ୍ପି ନାମଂ ମଗ୍ଗୋ ତୀହେୱ କାରଣେହି ଲଭତି। କଥଂ? ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଆଦିତୋୱ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖତୋୱ ସଙ୍ଖାରେ ପସ୍ସତି। ଯସ୍ମା ପନ ଦୁକ୍ଖତୋ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତେନେୱ ମଗ୍ଗୱୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନ ହୋତି, ଅନିଚ୍ଚତୋପି ଅନତ୍ତତୋପି ଦଟ୍ଠୁମେୱ ୱଟ୍ଟତି, ତସ୍ମା ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତା’ତି ତିୱିଧଂ ଅନୁପସ୍ସନଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ସମ୍ମସନ୍ତୋ ଚରତି। ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନା ପନସ୍ସ ତେଭୂମକସଙ୍ଖାରେସୁ ପଣିଧିଂ ସୋସେତ୍ୱା ପରିଯାଦିଯିତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ଅଯଂ ୱିପସ୍ସନା ଅପ୍ପଣିହିତା ନାମ ହୋତି। ସା ଆଗମନୀଯଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ମଗ୍ଗସ୍ସ ‘ଅପ୍ପଣିହିତ’ନ୍ତି ନାମଂ ଦେତି। ଏୱଂ ମଗ୍ଗୋ ‘ଆଗମନତୋ’ ଅପ୍ପଣିହିତନାମଂ ଲଭତି। ଯସ୍ମା ପନ ତତ୍ଥ ରାଗଦୋସମୋହପଣିଧଯୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ‘ସଗୁଣେନେୱ’ ଅପ୍ପଣିହିତନାମଂ ଲଭତି। ନିବ୍ବାନମ୍ପି ତେସଂ ପଣିଧୀନଂ ଅଭାୱା ଅପ୍ପଣିହିତନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ମଗ୍ଗୋ ଅପ୍ପଣିହିତନାମଂ ଲଭତି।

ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତନ୍ତିକପରିଯାଯେନ ସଗୁଣତୋପି ଆରମ୍ମଣତୋପି ନାମଂ ଲଭତି। ପରିଯାଯଦେସନା ହେସା । ଅଭିଧମ୍ମକଥା ପନ ନିପ୍ପରିଯାଯଦେସନା। ତସ୍ମା ଇଧ ସଗୁଣତୋ ୱା ଆରମ୍ମଣତୋ ୱା ନାମଂ ନ ଲଭତି, ଆଗମନତୋୱ ଲଭତି। ଆଗମନମେୱ ହି ଧୁରଂ। ତଂ ଦୁୱିଧଂ ହୋତି – ୱିପସ୍ସନାଗମନଂ ମଗ୍ଗାଗମନନ୍ତି। ତତ୍ଥ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆଗତଟ୍ଠାନେ ୱିପସ୍ସନାଗମନଂ ଧୁରଂ, ଫଲସ୍ସ ଆଗତଟ୍ଠାନେ ମଗ୍ଗାଗମନଂ ଧୁରଂ। ଇଧ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆଗତତ୍ତା ୱିପସ୍ସନାଗମନମେୱ ଧୁରଂ ଜାତଂ।

ନନୁ ଚ ସୁଞ୍ଞତୋ ଅନିମିତ୍ତୋ ଅପ୍ପଣିହିତୋତି ତୀଣି ମଗ୍ଗସ୍ସ ନାମାନି? ଯଥାହ – ‘‘ତଯୋମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱିମୋକ୍ଖା – ସୁଞ୍ଞତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ, ଅନିମିତ୍ତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ, ଅପ୍ପଣିହିତୋ ୱିମୋକ୍ଖୋ’’ତି (ପଟି। ମ। ୧।୨୦୯)। ତେସୁ ଇଧ ଦ୍ୱେ ମଗ୍ଗେ ଗହେତ୍ୱା ଅନିମିତ୍ତୋ କସ୍ମା ନ ଗହିତୋତି? ଆଗମନାଭାୱତୋ। ଅନିମିତ୍ତୱିପସ୍ସନା ହି ସଯଂ ଆଗମନୀଯଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ମଗ୍ଗସ୍ସ ନାମଂ ଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ପନ ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତସ୍ସ ରାହୁଲତ୍ଥେରସ୍ସ।

‘‘ଅନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ଭାୱେହି, ମାନାନୁସଯମୁଜ୍ଜହ;

ତତୋ ମାନାଭିସମଯା, ଉପସନ୍ତୋ ଚରିସ୍ସସୀ’’ତି। (ସୁ। ନି। ୩୪୪);

ଅନିମିତ୍ତୱିପସ୍ସନଂ କଥେସି। ୱିପସ୍ସନା ହି ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତଂ ଧୁୱନିମିତ୍ତଂ ସୁଖନିମିତ୍ତଂ ଅତ୍ତନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ଉଗ୍ଘାଟେତି। ତସ୍ମା ଅନିମିତ୍ତାତି କଥିତା। ସା ଚ କିଞ୍ଚାପି ତଂ ନିମିତ୍ତଂ ଉଗ୍ଘାଟେତି, ସଯଂ ପନ ନିମିତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ଚରତୀତି ସନିମିତ୍ତାୱ ହୋତି। ତସ୍ମା ସଯଂ ଆଗମନୀଯଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ମଗ୍ଗସ୍ସ ନାମଂ ଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି।

ଅପରୋ ନଯୋ – ଅଭିଧମ୍ମୋ ନାମ ପରମତ୍ଥଦେସନା। ଅନିମିତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସ ଚ ପରମତ୍ଥତୋ ହେତୁୱେକଲ୍ଲମେୱ ହୋତି। କଥଂ? ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଯ ହି ୱସେନ ଅନିମିତ୍ତୱିମୋକ୍ଖୋ କଥିତୋ। ତେନ ଚ ୱିମୋକ୍ଖେନ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅଧିମତ୍ତଂ ହୋତି। ତଂ ଅରିଯମଗ୍ଗେ ଏକଙ୍ଗମ୍ପି ନ ହୋତି, ଅମଗ୍ଗଙ୍ଗତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ମଗ୍ଗସ୍ସ ପରମତ୍ଥତୋ ନାମଂ ଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଇତରେସୁ ପନ ଦ୍ୱୀସୁ ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାଯ ତାୱ ୱସେନ ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖୋ, ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାଯ ୱସେନ ଅପ୍ପଣିହିତୱିମୋକ୍ଖୋ କଥିତୋ। ତେସୁ ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖେନ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅଧିମତ୍ତଂ ହୋତି, ଅପ୍ପଣିହିତୱିମୋକ୍ଖେନ ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ତାନି ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଙ୍ଗତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ମଗ୍ଗସ୍ସ ପରମତ୍ଥତୋ ନାମଂ ଦାତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି। ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣତ୍ତିକେପି ହି ମଗ୍ଗାଧିପତିଧମ୍ମୱିଭଜନେ ଛନ୍ଦଚିତ୍ତାନଂ ଅଧିପତିକାଲେ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅମଗ୍ଗଙ୍ଗତ୍ତାୱ ମଗ୍ଗାଧିପତିଭାୱୋ ନ ୱୁତ୍ତୋ। ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି। ଅଯମେତ୍ଥ ଅଟ୍ଠକଥାମୁତ୍ତକୋ ଏକସ୍ସ ଆଚରିଯସ୍ସ ମତିୱିନିଚ୍ଛଯୋ।

ଏୱଂ ସବ୍ବଥାପି ଅନିମିତ୍ତୱିପସ୍ସନା ସଯଂ ଆଗମନୀଯଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ମଗ୍ଗସ୍ସ ନାମଂ ଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ଅନିମିତ୍ତମଗ୍ଗୋ ନ ଗହିତୋ। କେଚି ପନ 'ଅନିମିତ୍ତମଗ୍ଗୋ ଆଗମନତୋ ନାମଂ ଅଲଭନ୍ତୋପି ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯେନ ସଗୁଣତୋ ଚ ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ ନାମଂ ଲଭତୀ'ତି ଆହଂସୁ। ତେ ଇଦଂ ୱତ୍ୱା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା – ଅନିମିତ୍ତମଗ୍ଗେ ସଗୁଣତୋ ଚ ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ ନାମଂ ଲଭନ୍ତେ ସୁଞ୍ଞତଅପ୍ପଣିହିତମଗ୍ଗାପି ସଗୁଣତୋଯେୱ ଆରମ୍ମଣତୋଯେୱ ଚ ଇଧ ନାମଂ ଲଭେଯ୍ୟୁଂ। ନ ପନ ଲଭନ୍ତି। କିଂ କାରଣା? ଅଯଞ୍ହି ମଗ୍ଗୋ ନାମ ଦ୍ୱୀହି କାରଣେହି ନାମଂ ଲଭତି – ସରସତୋ ଚ ପଚ୍ଚନୀକତୋ ଚ; ସଭାୱତୋ ଚ ପଟିପକ୍ଖତୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ସୁଞ୍ଞତଅପ୍ପଣିହିତମଗ୍ଗା ସରସତୋପି ପଚ୍ଚନୀକତୋପି ନାମଂ ଲଭନ୍ତି। ସୁଞ୍ଞତଅପ୍ପଣିହିତମଗ୍ଗା ହି ରାଗାଦୀହି ସୁଞ୍ଞା, ରାଗପଣିଧିଆଦୀହି ଚ ଅପ୍ପଣିହିତାତି ଏୱଂ 'ସରସତୋ' ନାମଂ ଲଭନ୍ତି। ସୁଞ୍ଞତୋ ଚ ଅତ୍ତାଭିନିୱେସସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋ, ଅପ୍ପଣିହିତୋ ପଣିଧିସ୍ସାତି ଏୱଂ 'ପଚ୍ଚନୀକତୋ' ନାମଂ ଲଭନ୍ତି। ଅନିମିତ୍ତମଗ୍ଗୋ ପନ ରାଗାଦିନିମିତ୍ତାନଂ ନିଚ୍ଚନିମିତ୍ତାଦୀନଞ୍ଚ ଅଭାୱେନ ସରସତୋୱ ନାମଂ ଲଭତି, ନୋ ପଚ୍ଚନୀକତୋ। ନ ହି ସୋ ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣାଯ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଯ ପଟିପକ୍ଖୋ। ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା ପନସ୍ସ ଅନୁଲୋମଭାୱେ ଠିତାତି। ସବ୍ବଥାପି ଅଭିଧମ୍ମପରିଯାଯେନ ଅନିମିତ୍ତମଗ୍ଗୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି।

ସୁତ୍ତନ୍ତିକପରିଯାଯେନ ପନେସ ଏୱଂ ଆହରିତ୍ୱା ଦୀପିତୋ – ଯସ୍ମିଞ୍ହି ୱାରେ ମଗ୍ଗୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନି ଏକାୱଜ୍ଜନେନ ୱିଯ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତିଣ୍ଣଞ୍ଚ ଏକତୋ ଆପାଥଗମନଂ ନାମ ନତ୍ଥି। କମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ପନ ୱିଭୂତଭାୱଦୀପନତ୍ଥଂ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଆଦିତୋ ହି ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଅଭିନିୱେସୋ ହୋତୁ, ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ ପନ ୱିପସ୍ସନା ଯଂ ଯଂ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାତି ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ ୱସେନ ଆଗମନୀଯଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ମଗ୍ଗସ୍ସ ନାମଂ ଦେତି। କଥଂ? ଅନିଚ୍ଚାଦୀସୁ ହି ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଇତରମ୍ପି ଲକ୍ଖଣଦ୍ୱଯଂ ଦଟ୍ଠୁଂ ୱଟ୍ଟତି ଏୱ। ଏକଲକ୍ଖଣଦସ୍ସନମତ୍ତେନେୱ ହି ମଗ୍ଗୱୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠୋ ଭିକ୍ଖୁ ନ କେୱଲଂ ଅନିଚ୍ଚତୋୱ ୱୁଟ୍ଠାତି, ଦୁକ୍ଖତୋପି ଅନତ୍ତତୋପି ୱୁଟ୍ଠାତିଯେୱ। ଦୁକ୍ଖତୋ ଅନତ୍ତତୋ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଇତି ଆଦିତୋ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଅଭିନିୱେସୋ ହୋତୁ, ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ ପନ ୱିପସ୍ସନା ଯଂ ଯଂ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାତି ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ ୱସେନ ଆଗମନୀଯଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ମଗ୍ଗସ୍ସ ନାମଂ ଦେତି। ତତ୍ଥ ଅନିଚ୍ଚତୋ ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ମଗ୍ଗୋ ଅନିମିତ୍ତୋ ନାମ ହୋତି, ଦୁକ୍ଖତୋ ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ଅପ୍ପଣିହିତୋ, ଅନତ୍ତତୋ ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ସୁଞ୍ଞତୋତି। ଏୱଂ ସୁତ୍ତନ୍ତପରିଯାଯେନ ଆହରିତ୍ୱା ଦୀପିତୋ।

ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ ପନ ୱିପସ୍ସନା କିମାରମ୍ମଣାତି? ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣାତି। ଲକ୍ଖଣଂ ନାମ ପଞ୍ଞତ୍ତିଗତିକଂ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଧମ୍ମଭୂତଂ। ଯୋ ପନ ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତାତି ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତି, ତସ୍ସ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା କଣ୍ଠେ ବଦ୍ଧକୁଣପଂ ୱିଯ ହୋନ୍ତି। ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣମେୱ ଞାଣଂ ସଙ୍ଖାରତୋ ୱୁଟ୍ଠାତି। ଯଥା ହି ଏକୋ ଭିକ୍ଖୁ ପତ୍ତଂ କିଣିତୁକାମୋ ପତ୍ତୱାଣିଜେନ ପତ୍ତଂ ଆଭତଂ ଦିସ୍ୱା ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠୋ ଗଣ୍ହିସ୍ସାମୀତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ୱୀମଂସମାନୋ ତୀଣି ଛିଦ୍ଦାନି ପସ୍ସେଯ୍ୟ, ସୋ ନ ଛିଦ୍ଦେସୁ ନିରାଲଯୋ ହୋତି, ପତ୍ତେ ପନ ନିରାଲଯୋ ହୋତି; ଏୱମେୱ ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରେସୁ ନିରାଲଯୋ ହୋତି। ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣେନେୱ ଞାଣେନ ସଙ୍ଖାରତୋ ୱୁଟ୍ଠାତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଦୁସ୍ସୋପମାଯପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଇତି ଭଗୱା ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଝାନଂ ଭାଜେନ୍ତୋ ସୁଦ୍ଧିକପଟିପଦାଯ ଚତୁକ୍କନଯଂ ପଞ୍ଚକନଯନ୍ତି ଦ୍ୱେପି ନଯେ ଆହରି। ତଥା ସୁଦ୍ଧିକସୁଞ୍ଞତାଯ ସୁଞ୍ଞତପଟିପଦାଯ ସୁଦ୍ଧିକଅପ୍ପଣିହିତାଯ ଅପ୍ପଣିହିତପଟିପଦାଯାତି। କସ୍ମା ଏୱଂ ଆହରୀତି? ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସଯେନ ଚେୱ ଦେସନାୱିଲାସେନ ଚ। ତଦୁଭଯମ୍ପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଝାନଂ ଭାୱେତୀତି ଏତ୍ଥ ସୁଦ୍ଧିକପଟିପଦାଯ ଚତୁକ୍କପଞ୍ଚକୱସେନ ଦ୍ୱେ ନଯା, ତଥା ସେସେସୂତି ସବ୍ବେସୁପି ପଞ୍ଚସୁ କୋଟ୍ଠାସେସୁ ଦସ ନଯା ଭାଜିତା।

ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲଂ ପକିଣ୍ଣକକଥା

ତତ୍ରିଦଂ ପକିଣ୍ଣକଂ –

ଅଜ୍ଝତ୍ତଞ୍ଚ ବହିଦ୍ଧା ଚ, ରୂପାରୂପେସୁ ପଞ୍ଚସୁ;

ସତ୍ତଟ୍ଠଙ୍ଗପରିଣାମଂ, ନିମିତ୍ତଂ ପଟିପଦାପତୀତି।

ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ ହି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱୁଟ୍ଠାତି , ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ବହିଦ୍ଧା ୱୁଟ୍ଠାତି, ବହିଦ୍ଧା ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ବହିଦ୍ଧା ୱୁଟ୍ଠାତି, ବହିଦ୍ଧା ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱୁଟ୍ଠାତି। ରୂପେ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ରୂପା ୱୁଟ୍ଠାତି, ରୂପେ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଅରୂପା ୱୁଟ୍ଠାତି। ଅରୂପେ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଅରୂପା ୱୁଟ୍ଠାତି, ଅରୂପେ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ରୂପା ୱୁଟ୍ଠାତି, ଏକପ୍ପହାରେନେୱ ପଞ୍ଚହି ଖନ୍ଧେହି ୱୁଟ୍ଠାତି।

‘ସତ୍ତଟ୍ଠଙ୍ଗପରିଣାମ’ନ୍ତି ସୋ ପନେସ ମଗ୍ଗୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋପି ହୋତି ସତ୍ତଙ୍ଗିକୋପି। ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାପି ସତ୍ତ ୱା ହୋନ୍ତି ଛ ୱା। ଝାନଂ ପନ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକଂ ୱା ହୋତି ଚତୁରଙ୍ଗିକଂ ୱା; ତିୱଙ୍ଗିକଂ ୱା ଦୁୱଙ୍ଗିକଂ ୱା। ଏୱଂ ସତ୍ତଅଟ୍ଠାଦୀନଂ ଅଙ୍ଗାନଂ ପରିଣାମୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ।

‘ନିମିତ୍ତଂ ପଟିପଦାପତୀ’ତି ନିମିତ୍ତନ୍ତି ଯତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି; ‘ପଟିପଦାପତୀ’ତି ପଟିପଦାଯ ଚ ଅଧିପତିନୋ ଚ ଚଲନାଚଲନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱୁଟ୍ଠାତୀତିଆଦୀସୁ ତାୱ ଇଧେକଚ୍ଚୋ ଆଦିତୋୱ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଅଭିନିୱିସତି, ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ତେ ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ ପସ୍ସତି, ଯସ୍ମା ପନ ନ ସୁଦ୍ଧଅଜ୍ଝତ୍ତଦସ୍ସନମତ୍ତେନେୱ ମଗ୍ଗୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ବହିଦ୍ଧାପି ଦଟ୍ଠବ୍ବମେୱ, ତସ୍ମା ପରସ୍ସ ଖନ୍ଧେପି ଅନୁପାଦିନ୍ନସଙ୍ଖାରେପି ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖମନତ୍ତାତି ପସ୍ସତି। ସୋ କାଲେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସମ୍ମସତି କାଲେନ ବହିଦ୍ଧାତି। ତସ୍ସେୱଂ ସମ୍ମସତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ସମ୍ମସନକାଲେ ୱିପସ୍ସନା ମଗ୍ଗେନ ସଦ୍ଧିଂ ଘଟିଯତି। ଏୱଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱୁଟ୍ଠାତି ନାମ। ସଚେ ପନସ୍ସ ବହିଦ୍ଧା ସମ୍ମସନକାଲେ ୱିପସ୍ସନା ମଗ୍ଗେନ ସଦ୍ଧିଂ ଘଟିଯତି, ଏୱଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ବହିଦ୍ଧା ୱୁଟ୍ଠାତି ନାମ। ଏସେୱ ନଯୋ ବହିଦ୍ଧା ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ବହିଦ୍ଧା ଚ ଅଜ୍ଝତ୍ତଞ୍ଚ ୱୁଟ୍ଠାନେପି।

ଅପରୋ ଆଦିତୋୱ ରୂପେ ଅଭିନିୱିସତି ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଭୂତରୂପଞ୍ଚ ଉପାଦାରୂପଞ୍ଚ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ ପସ୍ସତି, ଯସ୍ମା ପନ ନ ସୁଦ୍ଧରୂପଦସ୍ସନମତ୍ତେନେୱ ୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି ଅରୂପମ୍ପି ଦଟ୍ଠବ୍ବମେୱ, ତସ୍ମା ତଂ ରୂପଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଂ ୱେଦନଂ ସଞ୍ଞଂ ସଙ୍ଖାରେ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ଇଦଂ ଅରୂପନ୍ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ ପସ୍ସତି। ସୋ କାଲେନ ରୂପଂ ସମ୍ମସତି କାଲେନ ଅରୂପଂ। ତସ୍ସେୱଂ ସମ୍ମସତୋ ରୂପସମ୍ମସନକାଲେ ୱିପସ୍ସନା ମଗ୍ଗେନ ସଦ୍ଧିଂ ଘଟିଯତି। ଏୱଂ ରୂପେ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ରୂପା ୱୁଟ୍ଠାତି ନାମ। ସଚେ ପନସ୍ସ ଅରୂପସମ୍ମସନକାଲେ ୱିପସ୍ସନା ମଗ୍ଗେନ ସଦ୍ଧିଂ ଘଟିଯତି, ଏୱଂ ରୂପେ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଅରୂପା ୱୁଟ୍ଠାତି ନାମ। ଏସ ନଯୋ ଅରୂପେ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଅରୂପା ଚ ରୂପା ଚ ୱୁଟ୍ଠାନେପି।

‘‘ଯଂକିଞ୍ଚି ସମୁଦଯଧମ୍ମଂ ସବ୍ବଂ ତଂ ନିରୋଧଧମ୍ମ’’ନ୍ତି (ମହାୱ। ୧୬; ଦୀ। ନି। ୧।୨୯୮) ଏୱଂ ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଏୱମେୱ ୱୁଟ୍ଠାନକାଲେ ପନ ଏକପ୍ପହାରେନ ପଞ୍ଚହି ଖନ୍ଧେହି ୱୁଟ୍ଠାତି ନାମାତି। ଅଯଂ ତିକ୍ଖୱିପସ୍ସକସ୍ସ ମହାପଞ୍ଞସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ୱିପସ୍ସନା।

ଯଥା ହି ଛାତଜ୍ଝତ୍ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ମଜ୍ଝେ ଗୂଥପିଣ୍ଡଂ ଠପେତ୍ୱା ନାନଗ୍ଗରସଭୋଜନପୁଣ୍ଣଂ ପାତିଂ ଉପନେଯ୍ୟୁଂ, ସୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ହତ୍ଥେନ ୱିଯୂହନ୍ତୋ ତଂ ଗୂଥପିଣ୍ଡଂ ଦିସ୍ୱା ‘କିମିଦ’ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଗୂଥପିଣ୍ଡୋତି ୱୁତ୍ତେ ‘ଧି ଧି, ଅପନେଥା’ତି ଭତ୍ତେପି ପାତିଯମ୍ପି ନିରାଲଯୋ ହୋତି। ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଭୋଜନପାତିଦସ୍ସନସ୍ମିଞ୍ହି ତସ୍ସ ଅତ୍ତମନକାଲୋ ୱିଯ ଇମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନକାଲେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ‘ଅହଂ ମମା’ତି ଗହିତକାଲୋ। ଗୂଥପିଣ୍ଡସ୍ସ ଦିଟ୍ଠକାଲୋ ୱିଯ ତିଣ୍ଣଂ ଲକ୍ଖଣାନଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖିତକାଲୋ। ଭତ୍ତେପି ପାତିଯମ୍ପି ନିରାଲଯକାଲୋ ୱିଯ ତିକ୍ଖୱିପସ୍ସକସ୍ସ ମହାପଞ୍ଞସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ‘‘ଯଂକିଞ୍ଚି ସମୁଦଯଧମ୍ମଂ ସବ୍ବଂ ତଂ ନିରୋଧଧମ୍ମ’’ନ୍ତି ପଞ୍ଚହି ଖନ୍ଧେହି ଏକପ୍ପହାରେନ ୱୁଟ୍ଠିତକାଲୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

‘ସତ୍ତଟ୍ଠଙ୍ଗପରିଣାମ’ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅଯଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦୋ ଅଙ୍ଗପରିଣାମୋ ଯଥା ହୋତି ତଥା ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଞାଣମେୱ ହି ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗଝାନଙ୍ଗୱିସେସଂ ନିଯମେତି। କେଚି ପନ ଥେରା ‘ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗଝାନଙ୍ଗୱିସେସଂ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ନିଯମେତୀ’ତି ୱଦନ୍ତି। କେଚି ‘ୱିପସ୍ସନାଯ ଆରମ୍ମଣଭୂତା ଖନ୍ଧା ନିଯମେନ୍ତୀ’ତି ୱଦନ୍ତି। କେଚି ‘ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସଯୋ ନିଯମେତୀ’ତି ୱଦନ୍ତି। ତେସମ୍ପି ୱାଦେସୁ ଅଯଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାସଙ୍ଖାତା ପୁବ୍ବଭାଗା ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନାୱ ନିଯମେତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ତତ୍ରାଯଂ ଅନୁପୁବ୍ବୀକଥା – ୱିପସ୍ସନାନିଯମେନ ହି ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନମଗ୍ଗୋପି ସମାପତ୍ତିଲାଭିନୋ ଝାନଂ ପାଦକଂ ଅକତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନମଗ୍ଗୋପି

ପଠମଜ୍ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ପକିଣ୍ଣକସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଉପ୍ପାଦିତମଗ୍ଗୋପି ପଠମଜ୍ଝାନିକୋୱ ହୋତି। ସବ୍ବେସୁ ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନି ଅଟ୍ଠ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ପଞ୍ଚ ଝାନଙ୍ଗାନି ହୋନ୍ତି। ତେସଞ୍ହି ପୁବ୍ବଭାଗୱିପସ୍ସନା ସୋମନସ୍ସସହଗତାପି ଉପେକ୍ଖାସହଗତାପି ହୁତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାନକାଲେ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାଭାୱଂ ପତ୍ତା ସୋମନସ୍ସସହଗତାୱ ହୋତି।

ପଞ୍ଚକନଯେ ଦୁତିଯତତିଯଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନାନି ପାଦକାନି କତ୍ୱା ଉପ୍ପାଦିତମଗ୍ଗେସୁ ଯଥାକ୍କମେନେୱ ଝାନଂ ଚତୁରଙ୍ଗିକଂ ତିୱଙ୍ଗିକଂ ଦୁୱଙ୍ଗିକଞ୍ଚ ହୋତି। ସବ୍ବେସୁ ପନ ସତ୍ତ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ହୋନ୍ତି, ଚତୁତ୍ଥେ ଛ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନି। ଅଯଂ ୱିସେସୋ ପାଦକଜ୍ଝାନନିଯମେନ ଚେୱ ୱିପସ୍ସନାନିଯମେନ ଚ ହୋତି। ତେସମ୍ପି ହି ପୁବ୍ବଭାଗୱିପସ୍ସନା ସୋମନସ୍ସସହଗତାପି ଉପେକ୍ଖାସହଗତାପି ହୋତି। ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ ସୋମନସ୍ସସହଗତାୱ।

ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତିତମଗ୍ଗେ ପନ ଉପେକ୍ଖାଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାୱସେନ ଦ୍ୱେ ଝାନଙ୍ଗାନି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ଛ ସତ୍ତ ଚେୱ। ଅଯମ୍ପି ୱିସେସୋ ଉଭଯନିଯମୱସେନ ହୋତି। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ନଯେ ପୁବ୍ବଭାଗୱିପସ୍ସନା ସୋମନସ୍ସସହଗତା ୱା ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ୱା ହୋତି, ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନୀ ଉପେକ୍ଖାସହଗତାୱ। ଅରୂପଜ୍ଝାନାନି ପାଦକାନି କତ୍ୱା ଉପ୍ପାଦିତମଗ୍ଗେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏୱଂ ପାଦକଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଯେ କେଚି ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତିତମଗ୍ଗସ୍ସ ଆସନ୍ନପଦେସେ ୱୁଟ୍ଠିତା ସମାପତ୍ତି ଅତ୍ତନା ସଦିସଭାୱଂ କରୋତି, ଭୂମିୱଣ୍ଣୋ ୱିଯ ଗୋଧାୱଣ୍ଣସ୍ସ।

ଦୁତିଯତ୍ଥେରୱାଦେ ପନ ଯତୋ ଯତୋ ସମାପତ୍ତିତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ଯେ ଯେ ସମାପତ୍ତିଧମ୍ମେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ମଗ୍ଗୋ ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ ହୋତି ତଂତଂସମାପତ୍ତିସଦିସୋୱ ହୋତି, ସମ୍ମସିତସମାପତ୍ତିସଦିସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସଚେ ପନ କାମାୱଚରଧମ୍ମେ ସମ୍ମସତି ପଠମଜ୍ଝାନିକୋୱ ହୋତି। ତତ୍ରାପି ୱିପସ୍ସନାନିଯମୋ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତିଯତ୍ଥେରୱାଦେ ‘ଅହୋ ୱତାହଂ ସତ୍ତଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ ପାପୁଣେଯ୍ୟଂ, ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ ପାପୁଣେଯ୍ୟ’ନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପେନ ଯଂ ଯଂ ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ଯେ ୱା ଯେ ୱା ଝାନଧମ୍ମେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ମଗ୍ଗୋ ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ ତଂତଂଝାନସଦିସୋୱ ହୋତି। ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ପନ ସମ୍ମସିତଜ୍ଝାନଂ ୱା ୱିନା, ଅଜ୍ଝାସଯମତ୍ତେନେୱ ତଂ ନ ଇଜ୍ଝତି। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ନନ୍ଦକୋୱାଦସୁତ୍ତେନ ଦୀପେତବ୍ବୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଦହୁପୋସଥେ ପନ୍ନରସେ ନ ହୋତି ବହୁନୋ ଜନସ୍ସ କଙ୍ଖା ୱା ୱିମତି ୱା ‘ଊନୋ ନୁ ଖୋ ଚନ୍ଦୋ ପୁଣ୍ଣୋ ନୁ ଖୋ ଚନ୍ଦୋ’ତି, ଅଥ ଖୋ ପୁଣ୍ଣୋ ଚନ୍ଦୋତ୍ୱେୱ ହୋତି, ଏୱମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତା ଭିକ୍ଖୁନିଯୋ ନନ୍ଦକସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଅତ୍ତମନା ଚେୱ ପରିପୁଣ୍ଣସଙ୍କପ୍ପା ଚ। ତାସଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୁନିସତାନଂ ଯା ପଚ୍ଛିମିକା ଭିକ୍ଖୁନୀ ସା ସୋତାପନ୍ନା ଅୱିନିପାତଧମ୍ମା ନିଯତା ସମ୍ବୋଧିପରାଯଣା’’ତି (ମ। ନି। ୩।୪୧୫)।

ତାସୁ ହି ଯସ୍ସା ଭିକ୍ଖୁନିଯା ସୋତାପତ୍ତିଫଲସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯୋ, ସା ସୋତାପତ୍ତିଫଲେନେୱ ପରିପୁଣ୍ଣସଙ୍କପ୍ପା ଅହୋସି…ପେ… ଯସ୍ସା ଅରହତ୍ତସ୍ସ ଉପନିସ୍ସଯୋ ସା ଅରହତ୍ତେନେୱ। ଏୱମେୱ ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପେନ ଯଂ ଯଂ ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ଯେ ୱା ଯେ ୱା ଝାନଧମ୍ମେ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ମଗ୍ଗୋ ନିବ୍ବତ୍ତିତୋ ତଂତଂଝାନସଦିସୋୱ ସୋ ହୋତି। ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ପନ ସମ୍ମସିତଜ୍ଝାନଂ ୱା ୱିନା, ଅଜ୍ଝାସଯମତ୍ତେନେୱ ତଂ ନ ଇଜ୍ଝତୀତି। ଏତ୍ଥାପି ଚ ୱିପସ୍ସନାନିଯମୋ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ ‘ପାଦକଜ୍ଝାନମେୱ ନିଯମେତୀ’ତି ଏୱଂୱାଦିଂ ତିପିଟକଚୂଳଅନାଗତ୍ଥେରଂ ଅନ୍ତେୱାସିକା ଆହଂସୁ – ‘ଭନ୍ତେ, ଯତ୍ଥ ତାୱ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥ ତଂ ନିଯମେତୁ; ଯସ୍ମିଂ ପନ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମିଂ ଅରୂପଭୱେ କିଂ ନିଯମେତୀ’ତି? ‘ଆୱୁସୋ, ତତ୍ଥପି ପାଦକଜ୍ଝାନମେୱ ନିଯମେତି। ଯୋ ହି ଭିକ୍ଖୁ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଲାଭୀ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଫଲାନି ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଅପରିହୀନଜ୍ଝାନୋ କାଲଂ କତ୍ୱା ଅରୂପଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ପଠମଜ୍ଝାନିକାଯ ସୋତାପତ୍ତିଫଲସମାପତ୍ତିଯା ୱୁଟ୍ଠାଯ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଉପରି ତୀଣି ମଗ୍ଗଫଲାନି ନିବ୍ବତ୍ତେତି, ତସ୍ସ ତାନି ପଠମଜ୍ଝାନିକାନେୱ ହୋନ୍ତି। ଦୁତିଯଜ୍ଝାନିକାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅରୂପେ ତିକଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ନ ଲୋକିଯଂ। ଏୱଂ ତତ୍ଥାପି ପାଦକଜ୍ଝାନମେୱ ନିଯମେତି ଆୱୁସୋ’ତି। ‘ସୁକଥିତୋ, ଭନ୍ତେ, ପଞ୍ହୋ’ତି।

‘ୱିପସ୍ସନାଯ ଆରମ୍ମଣଭୂତା ଖନ୍ଧା ନିଯମେନ୍ତି; ଯଂ ଯଂ ହି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧଂ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାତି ତଂତଂସଦିସୋୱ ମଗ୍ଗୋ ହୋତୀ’ତି ୱାଦିଂ ମୋରୱାପିୱାସିମହାଦତ୍ତତ୍ଥେରମ୍ପି ଅନ୍ତେୱାସିକା ଆହଂସୁ ‘ଭନ୍ତେ, ତୁମ୍ହାକଂ ୱାଦେ ଦୋସୋ ପଞ୍ଞାଯତି – ରୂପଂ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠିତଭିକ୍ଖୁନୋ ହି ରୂପସଦିସେନ ଅବ୍ୟାକତେନ ମଗ୍ଗେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ନଯତୋ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ତଂସଦିସେନେୱ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଭାୱପ୍ପତ୍ତେନ ମଗ୍ଗେନ ଭୱିତବ୍ବ’ନ୍ତି। ‘ନ, ଆୱୁସୋ, ଏୱଂ ହୋତି। ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ ହି ଅପ୍ପନଂ ଅପ୍ପତ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା

ରୂପଂ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ସୋମନସ୍ସସହଗତମଗ୍ଗୋ ହୋତି, ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠିତସ୍ସାପି ନ ସବ୍ବାକାରେନ ତାଦିସୋ ହୋତି, ସତ୍ତଙ୍ଗିକୋ ପନ ଉପେକ୍ଖାସହଗତମଗ୍ଗୋ ହୋତୀ’ତି।

‘ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସଯୋ ନିଯମେତୀ’ତିୱାଦିନୋ ଚୂଳାଭଯତ୍ଥେରସ୍ସାପି ୱାଦଂ ଆହରିତ୍ୱା ତିପିଟକଚୂଳନାଗତ୍ଥେରସ୍ସ କଥଯିଂସୁ। ସୋ ଆହ – ‘ଯସ୍ସ ତାୱ ପାଦକଜ୍ଝାନଂ ଅତ୍ଥି ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସଯୋ ନିଯମେତୁ, ଯସ୍ସ ତଂ ନତ୍ଥି ତସ୍ସ କତରଜ୍ଝାସଯୋ ନିଯମେସ୍ସତି ନିଦ୍ଧନସ୍ସ ୱୁଡ୍ଢିଗୱେସନକାଲୋ ୱିଯ ହୋତୀ’ତି।

ତଂ କଥଂ ଆହରିତ୍ୱା ତିପିଟକଚୂଳାଭଯତ୍ଥେରସ୍ସ ପୁନ କଥଯିଂସୁ। ସୋ ‘ପାଦକଜ୍ଝାନୱତୋ ଇଦଂ କଥିତଂ ଆୱୁସୋ’ତି ଆହ। ଯଥା ପନ ପାଦକଜ୍ଝାନୱତୋ, ସମ୍ମସିତଜ୍ଝାନୱତୋପି ତଥେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ହି ପଠମାଦୀନି ସମ୍ମସତୋ ଉପ୍ପନ୍ନମଗ୍ଗୋ ପଠମତ୍ଥେରୱାଦେନ ପଞ୍ଚମଜ୍ଝାନିକୋ। ଦୁତିଯୱାଦେନ ପଠମାଦିଜ୍ଝାନିକୋ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଦ୍ୱେପି ୱାଦା ୱିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ତତିଯୱାଦେନ ପନେତ୍ଥ ‘ଯଂ ଇଚ୍ଛତି ତଜ୍ଝାନିକୋ ହୋତୀ’ତି ତେ ଚ ୱାଦା ନ ୱିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ଅଜ୍ଝାସଯୋ ଚ ସାତ୍ଥକୋ ହୋତୀତି। ଏୱଂ ତଯୋପି ଥେରା ପଣ୍ଡିତା ବ୍ୟତ୍ତା ବୁଦ୍ଧିସମ୍ପନ୍ନାୱ । ତେନ ତେସଂ ୱାଦଂ ତନ୍ତିଂ କତ୍ୱା ଠପଯିଂସୁ। ଇଧ ପନ ଅତ୍ଥମେୱ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ତଯୋପେତେ ୱାଦେ ୱିପସ୍ସନାୱ ନିଯମେତୀତି ଦସ୍ସିତଂ।

ଇଦାନି ‘ନିମିତ୍ତଂ ପଟିପଦାପତୀ’ତି ଏତ୍ଥ ଏୱଂ ଅଙ୍ଗପରିଣାମୱତୋ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକାଲେ ଗୋତ୍ରଭୁ କୁତୋ ୱୁଟ୍ଠାତି? ମଗ୍ଗୋ କୁତୋତି? ଗୋତ୍ରଭୁ ତାୱ ନିମିତ୍ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାତି, ପୱତ୍ତଂ ଛେତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଏକତୋୱୁଟ୍ଠାନୋ ହେସ। ମଗ୍ଗୋ ନିମିତ୍ତତୋ ୱୁଟ୍ଠାତି, ପୱତ୍ତମ୍ପି ଛିନ୍ଦତି ଉଭତୋୱୁଟ୍ଠାନୋ ହେସ। ତେସଂ ଅଯଂ ଉପ୍ପତ୍ତିନଯୋ – ଯସ୍ମିଞ୍ହି ୱାରେ ମଗ୍ଗୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ଅନୁଲୋମଂ ନେୱ ଏକଂ ହୋତି, ନ ପଞ୍ଚମଂ। ଏକଞ୍ହି ଆସେୱନଂ ନ ଲଭତି, ପଞ୍ଚମଂ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଆସନ୍ନତ୍ତା ପୱେଧତି। ତଦା ହି ଜୱନଂ ପତିତଂ ନାମ ହୋତି। ତସ୍ମା ନେୱ ଏକଂ ହୋତି ନ ପଞ୍ଚମଂ। ମହାପଞ୍ଞସ୍ସ ପନ ଦ୍ୱେ ଅନୁଲୋମାନି ହୋନ୍ତି, ତତିଯଂ ଗୋତ୍ରଭୁ, ଚତୁତ୍ଥଂ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ, ତୀଣି ଫଲାନି, ତତୋ ଭୱଙ୍ଗୋତରଣଂ। ମଜ୍ଝିମପଞ୍ଞସ୍ସ ତୀଣି ଅନୁଲୋମାନି ହୋନ୍ତି, ଚତୁତ୍ଥଂ ଗୋତ୍ରଭୁ, ପଞ୍ଚମଂ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ, ଦ୍ୱେ ଫଲାନି, ତତୋ ଭୱଙ୍ଗୋତରଣଂ। ମନ୍ଦପଞ୍ଞସ୍ସ ଚତ୍ତାରି ଅନୁଲୋମାନି, ହୋନ୍ତି ପଞ୍ଚମଂ ଗୋତ୍ରଭୁ, ଛଟ୍ଠଂ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ, ସତ୍ତମଂ ଫଲଂ, ତତୋ ଭୱଙ୍ଗୋତରଣଂ। ତତ୍ର ମହାପଞ୍ଞମନ୍ଦପଞ୍ଞାନଂ ୱସେନ ଅକଥେତ୍ୱା ମଜ୍ଝିମପଞ୍ଞସ୍ସ ୱସେନ କଥେତବ୍ବଂ।

ଯସ୍ମିଞ୍ହି ୱାରେ ମଗ୍ଗୱୁଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ କିରିଯାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନଂ ହୁତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାଗୋଚରେ ଖନ୍ଧେ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଭୱଙ୍ଗଂ ଆୱଟ୍ଟେତି। ତଦନନ୍ତରଂ ତେନେୱ ଆୱଜ୍ଜନେନ ଗହିତକ୍ଖନ୍ଧେ ଗହେତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ପଠମଂ ଜୱନଂ ଅନୁଲୋମଞ୍ଞାଣଂ। ତଂ ତେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଅନିଚ୍ଚାତି ୱା ଦୁକ୍ଖାତି ୱା ଅନତ୍ତାତି ୱା ପୱତ୍ତିତ୍ୱା ଓଳାରିକଂ ଓଳାରିକଂ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକତମଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନି ଭିଯ୍ୟୋ ଭିଯ୍ୟୋ ପାକଟାନି କତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝତି। ତଦନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଦୁତିଯାନୁଲୋମଂ। ତେସୁ ପୁରିମଂ ଅନାସେୱନଂ। ଦୁତିଯସ୍ସ ପୁରିମଂ ଆସେୱନଂ ହୋତି। ତମ୍ପି ଲଦ୍ଧାସେୱନତ୍ତା ତିକ୍ଖଂ ସୂରଂ ପସନ୍ନଂ ହୁତ୍ୱା ତସ୍ମିଂଯେୱାରମ୍ମଣେ ତେନେୱାକାରେନ ପୱତ୍ତିତ୍ୱା ମଜ୍ଝିମପ୍ପମାଣଂ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକତମଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନି ଭିଯ୍ୟୋ ଭିଯ୍ୟୋ ପାକଟାନି କତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝତି। ତଦନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ତତିଯାନୁଲୋମଂ। ତସ୍ସ ଦୁତିଯଂ ଆସେୱନଂ ହୋତି। ତମ୍ପି ଲଦ୍ଧାସେୱନତ୍ତା ତିକ୍ଖଂ ସୂରଂ ପସନ୍ନଂ ହୁତ୍ୱା ତସ୍ମିଂଯେୱାରମ୍ମଣେ ତେନେୱାକାରେନ ପୱତ୍ତିତ୍ୱା ତଦୱସେସଂ ଅଣୁସହଗତଂ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକତମଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା ନିରୱସେସଂ କତ୍ୱା ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନି ଭିଯ୍ୟୋ ଭିଯ୍ୟୋ ପାକଟାନି କତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝତି। ଏୱଂ ତୀହି ଅନୁଲୋମେହି ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକତମେ ୱିନୋଦିତେ ତଦନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଗୋତ୍ରଭୁଞ୍ଞାଣଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କୁରୁମାନଂ।

ତତ୍ରାଯଂ ଉପମା – ଏକୋ କିର ଚକ୍ଖୁମା ପୁରିସୋ ନକ୍ଖତ୍ତଯୋଗଂ ଜାନିସ୍ସାମୀତି ରତ୍ତିଭାଗେ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଚନ୍ଦଂ ପସ୍ସିତୁଂ ଉଦ୍ଧଂ ଉଲ୍ଲୋକେସି। ତସ୍ସ ୱଲାହକେହି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା ଚନ୍ଦୋ ନ ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥ। ଅଥେକୋ ୱାତୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଥୂଲଥୂଲେ ୱଲାହକେ ୱିଦ୍ଧଂସେସି। ଅପରୋ ମଜ୍ଝିମେ। ଅପରୋ ସୁଖୁମେ। ତତୋ ସୋ ପୁରିସୋ ୱିଗତୱଲାହକେ ନଭେ ଚନ୍ଦଂ ଦିସ୍ୱା ନକ୍ଖତ୍ତଯୋଗଂ ଅଞ୍ଞାସି।

ତତ୍ଥ ତଯୋ ୱଲାହକା ୱିଯ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକଥୂଲମଜ୍ଝିମସୁଖୁମକିଲେସନ୍ଧକାରା। ତଯୋ ୱାତା ୱିଯ ତୀଣି ଅନୁଲୋମଚିତ୍ତାନି। ଚକ୍ଖୁମା ପୁରିସୋ ୱିଯ ଗୋତ୍ରଭୁଞ୍ଞାଣଂ। ଚନ୍ଦୋ ୱିଯ ନିବ୍ବାନଂ। ଏକେକସ୍ସ ୱାତସ୍ସ ଯଥାକ୍କମେନ ୱଲାହକତ୍ତଯୱିଦ୍ଧଂସନଂ ୱିଯ ଏକେକସ୍ସ ଅନୁଲୋମଚିତ୍ତସ୍ସ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକତମୱିନୋଦନଂ। ୱିଗତୱଲାହକେ ନଭେ ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ୱିସୁଦ୍ଧଚନ୍ଦଦସ୍ସନଂ ୱିଯ ୱିଗତେ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକେ ତମେ ଗୋତ୍ରଭୁଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସୁୱିସୁଦ୍ଧନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣକରଣଂ।

ଯଥେୱ ହି ତଯୋ ୱାତା ଚନ୍ଦପଟିଚ୍ଛାଦକେ ୱଲାହକେଯେୱ ୱିଦ୍ଧଂସେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, ନ ଚନ୍ଦଂ ଦଟ୍ଠୁଂ, ଏୱଂ ଅନୁଲୋମାନି ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକତମେଯେୱ ୱିନୋଦେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି, ନ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କାତୁଂ । ଯଥା ସୋ ପୁରିସୋ ଚନ୍ଦମେୱ ଦଟ୍ଠୁଂ ସକ୍କୋତି ନ ୱଲାହକେ ୱିଦ୍ଧଂସେତୁଂ, ଏୱଂ

ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ ନିବ୍ବାନମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ କାତୁଂ ସକ୍କୋତି ନ କିଲେସତମଂ ୱିନୋଦେତୁଂ। ଏୱଂ ଅନୁଲୋମଂ ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ଗୋତ୍ରଭୁ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ।

ଯଦି ହି ଗୋତ୍ରଭୁ ଅନୁଲୋମେନ ଗହିତାରମ୍ମଣଂ ଗଣ୍ହେୟ୍ୟ ପୁନ ଅନୁଲୋମଂ ତଂ ଅନୁବନ୍ଧେୟ୍ୟାତି ମଗ୍ଗୱୁଟ୍ଠାନମେୱ ନ ଭୱେୟ୍ୟ। ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ ପନ ଅନୁଲୋମସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ତଂ ଅପଚ୍ଛତୋପୱତ୍ତିକଂ କତ୍ୱା ସୟଂ ଅନାୱଜ୍ଜନମ୍ପି ସମାନଂ ଆୱଜ୍ଜନଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ଏୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତାହୀତି ମଗ୍ଗସ୍ସ ସଞ୍ଞଂ ଦତ୍ୱା ୱିୟ ନିରୁଜ୍ଝତି। ମଗ୍ଗୋପି ତେନ ଦିନ୍ନସଞ୍ଞଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାୱ ଅୱୀଚିସନ୍ତତିୱସେନ ତଂ ଞାଣଂ ଅନୁବନ୍ଧମାନୋ ଅନିବ୍ବିଦ୍ଧପୁବ୍ବଂ ଅପଦାଲିତପୁବ୍ବଂ ଲୋଭକ୍ଖନ୍ଧଂ ଦୋସକ୍ଖନ୍ଧଂ ମୋହକ୍ଖନ୍ଧଂ ନିବ୍ବିଜ୍ଝମାନୋୱ ପଦାଲୟମାନୋୱ ନିବ୍ବତ୍ତତି।

ତତ୍ରାୟଂ ଉପମା – ଏକୋ କିର ଇସ୍ସାସୋ ଧନୁସତମତ୍ଥକେ ଫଲକସତଂ ଠପାପେତ୍ୱା ୱତ୍ଥେନ ମୁଖଂ ୱେଠେତ୍ୱା ସରଂ ସନ୍ନୟ୍ହିତ୍ୱା ଚକ୍କୟନ୍ତେ ଅଟ୍ଠାସି। ଅଞ୍ଞୋ ପୁରିସୋ ଚକ୍କୟନ୍ତଂ ଆୱିଞ୍ଛିତ୍ୱା ଯଦା ଇସ୍ସାସସ୍ସ ଫଲକସତଂ ଅଭିମୁଖଂ ହୋତି ତଦା ତତ୍ଥ ଦଣ୍ଡକେନ ସଞ୍ଞଂ ଦେତି, ଇସ୍ସାସୋ ଦଣ୍ଡକସଞ୍ଞଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାୱ ସରଂ ଖିପିତ୍ୱା ଫଲକସତଂ ନିବ୍ବିଜ୍ଝତି। ତତ୍ଥ ଦଣ୍ଡକସଞ୍ଞା ୱିୟ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣଂ। ଇସ୍ସାସୋ ୱିୟ ମଗ୍ଗଞାଣଂ। ଇସ୍ସାସସ୍ସ ଦଣ୍ଡକସଞ୍ଞଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାୱ ଫଲକସତନିବ୍ବିଜ୍ଝନଂ ୱିୟ ମଗ୍ଗଞାଣସ୍ସ ଗୋତ୍ରଭୁଞାଣେନ ଦିନ୍ନସଞ୍ଞଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାୱ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଅନିବ୍ବିଦ୍ଧପୁବ୍ବଅପଦାଲିତପୁବ୍ବାନଂ ଲୋଭକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ନିବ୍ବିଜ୍ଝନପଦାଲନଂ। ଭୂମିଲଦ୍ଧୱଟ୍ଟସେତୁସମୁଗ୍ଘାତକରଣନ୍ତିପି ଏତଦେୱ। ମଗ୍ଗସ୍ସ ହି ଏକମେୱ କିଚ୍ଚଂ ଅନୁସୟପ୍ପଜହନଂ। ଇତି ସୋ ଅନୁସୟେ ପଜହନ୍ତୋ ନିମିତ୍ତା ୱୁଟ୍ଠାତି ନାମ, ପୱତ୍ତଂ ଛିନ୍ଦତି ନାମ। 'ନିମିତ୍ତ'ନ୍ତି ରୂପୱେଦନାସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣନିମିତ୍ତଂ। 'ପୱତ୍ତ'ମ୍ପି ରୂପୱେଦନାସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣପୱତ୍ତମେୱ। ତଂ ଦୁୱିଧଂ ହୋତି – ଉପାଦିନ୍ନକଂ ଅନୁପାଦିନ୍ନକନ୍ତି। ତେସୁ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅନୁପାଦିନ୍ନକତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଛାୟା ଦିସ୍ସତୀତି ୱତ୍ୱା ଅନୁପାଦିନ୍ନକତୋ ୱୁଟ୍ଠାତୀତି ୱଦିଂସୁ।

ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ହି ଚତ୍ତାରି ଦିଟ୍ଠିଗତସମ୍ପୟୁତ୍ତାନି ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତନ୍ତି ପଞ୍ଚ ଚିତ୍ତାନି ପହୀୟନ୍ତି। ତାନି ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତି। ତଂ ଅନୁପାଦିନ୍ନକରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ। ତାନି ଚିତ୍ତାନି ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ। ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତା ୱେଦନା ସଞ୍ଞା ସଙ୍ଖାରା ତୟୋ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧା। ତତ୍ଥ ସଚେ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ଅଭାୱିତୋ ଅଭୱିସ୍ସ ତାନି ପଞ୍ଚ ଚିତ୍ତାନି ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପରିୟୁଟ୍ଠାନଂ ପାପୁଣେୟ୍ୟୁଂ। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ପନ ତେସଂ ପରିୟୁଟ୍ଠାନେନପ୍ପତ୍ତିଂ ୱାରୟମାନୋ ସେତୁସମୁଗ୍ଘାତଂ ଅଭବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତିକଭାୱଂ କୁରୁମାନୋ ଅନୁପାଦିନ୍ନକତୋ ୱୁଟ୍ଠାତି ନାମ।

ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଚତ୍ତାରି ଦିଟ୍ଠିଗତୱିପ୍ପୟୁତ୍ତାନି ଦ୍ୱେ ଦୋମନସ୍ସସହଗତାନୀତି ଓଳାରିକକାମରାଗବ୍ୟାପାଦୱସେନ ଛ ଚିତ୍ତାନି ପହୀୟନ୍ତି। ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଅଣୁସହଗତକାମରାଗବ୍ୟାପାଦୱସେନ ତାନି ଏୱ ଛ ଚିତ୍ତାନି ପହୀୟନ୍ତି। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଚତ୍ତାରି ଦିଟ୍ଠିଗତୱିପ୍ପୟୁତ୍ତାନି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଞ୍ଚାତି ପଞ୍ଚ ଅକୁସଲଚିତ୍ତାନି ପହୀୟନ୍ତି। ତତ୍ଥ ସଚେ ତେସଂ ଅରିୟାନଂ ତେ ମଗ୍ଗା ଅଭାୱିତା ଅସ୍ସୁ, ତାନି ଚିତ୍ତାନି ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପରିୟୁଟ୍ଠାନଂ ପାପୁଣେୟ୍ୟୁଂ। ତେ ପନ ତେସଂ ମଗ୍ଗା ପରିୟୁଟ୍ଠାନପ୍ପତ୍ତିଂ ୱାରୟମାନା ସେତୁସମୁଗ୍ଘାତଂ ଅଭବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତିକଭାୱଂ କୁରୁମାନା ଅନୁପାଦିନ୍ନକତୋ ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତି ନାମ।

ଉପାଦିନ୍ନକତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଛାୟା ଦିସ୍ସତୀତି ୱତ୍ୱା ଉପାଦିନ୍ନକତୋ ୱୁଟ୍ଠାତୀତିପି ୱଦିଂସୁ। ସଚେ ହି ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ଅଭାୱିତୋ ଅଭୱିସ୍ସ, ଠପେତ୍ୱା ସତ୍ତ ଭୱେ ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରୱଟ୍ଟେ ଉପାଦିନ୍ନକପ୍ପୱତ୍ତଂ ପୱତ୍ତେୟ୍ୟ। କସ୍ମା? ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିୟା ହେତୂନଂ ଅତ୍ଥିତାୟ। ତୀଣି ସଂୟୋଜନାନି ଦିଟ୍ଠାନୁସୟୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛାନୁସୟୋତି ଇମେ ପନ ପଞ୍ଚ କିଲେସେ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋୱ ସମୁଗ୍ଘାତେତି। ଇଦାନି କୁତୋ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ସତ୍ତ ଭୱେ ଠପେତ୍ୱା ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରୱଟ୍ଟେ ଉପାଦିନ୍ନକପ୍ପୱତ୍ତଂ ପୱତ୍ତିସ୍ସତି? ଏୱଂ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ଉପାଦିନ୍ନକପ୍ପୱତ୍ତଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତଂ କୁରୁମାନୋ ଉପାଦିନ୍ନକତୋ ୱୁଟ୍ଠାତି ନାମ।

ସଚେ ସକଦାଗାମିସ୍ସ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗୋ ଅଭାୱିତୋ ଅଭୱିସ୍ସ, ଠପେତ୍ୱା ଦ୍ୱେ ଭୱେ ପଞ୍ଚସୁ ଭୱେସୁ ଉପାଦିନ୍ନକପୱତ୍ତଂ ପୱତ୍ତେୟ୍ୟ। କସ୍ମା? ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିୟା ହେତୂନଂ ଅତ୍ଥିତାୟ। ଓଳାରିକାନି କାମରାଗପଟିଘସଂୟୋଜନାନି ଓଳାରିକୋ କାମରାଗାନୁସୟୋ ପଟିଘାନୁସୟୋତି ଇମେ ପନ ଚତ୍ତାରୋ କିଲେସେ ସୋ ମଗ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋୱ ସମୁଗ୍ଘାତେତି। ଇଦାନି କୁତୋ ସକଦାଗାମିସ୍ସ ଦ୍ୱେ ଭୱେ ଠପେତ୍ୱା ପଞ୍ଚସୁ ଭୱେସୁ ଉପାଦିନ୍ନକପ୍ପୱତ୍ତଂ ପୱତ୍ତିସ୍ସତି? ଏୱଂ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗୋ ଉପାଦିନ୍ନକପ୍ପୱତ୍ତଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତଂ କୁରୁମାନୋ ଉପାଦିନ୍ନକତୋ ୱୁଟ୍ଠାତି ନାମ।

ସଚେ ଅନାଗାମିସ୍ସ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ ଅଭାୱିତୋ ଅଭୱିସ୍ସ, ଠପେତ୍ୱା ଏକଂ ଭୱଂ ଦୁତିୟଭୱେ ଉପାଦିନ୍ନକପ୍ପୱତ୍ତଂ ପୱତ୍ତେୟ୍ୟ। କସ୍ମା? ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିୟା ହେତୂନଂ ଅତ୍ଥିତାୟ। ଅଣୁସହଗତାନି କାମରାଗପଟିଘସଂୟୋଜନାନି ଅଣୁସହଗତୋ କାମରାଗାନୁସୟୋ ପଟିଘାନୁସୟୋତି ଇମେ ପନ ଚତ୍ତାରୋ କିଲେସେ ସୋ ମଗ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋୱ ସମୁଗ୍ଘାତେତି। ଇଦାନି କୁତୋ ଅନାଗାମିସ୍ସ ଏକଂ ଭୱଂ ଠପେତ୍ୱା ଦୁତିୟଭୱେ ଉପାଦିନ୍ନକପ୍ପୱତ୍ତଂ

ପଣ୍ଡିସ୍ସତି? ଏୱଂ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ ଉପାଦିନ୍ନକଖନ୍ଧେହି ଅଞ୍ଞେହି କୁରୁମାନୋ ଉପାଦିନ୍ନକତୋ ୱୁଟ୍ଠାତି ନାମ।

ସଚେ ଅରହତୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ଅଭାୱିତୋ ଅଭୱିସ୍ସ, ରୂପାରୂପଭୱେସୁ ଉପାଦିନ୍ନକଖନ୍ଧାନଂ ପୱତ୍ତି ପୱତ୍ତେୟ୍ୟ। କସ୍ମା? ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିୟା ହେତୂନଂ ଅହିତାୟ । ରୂପରାଗୋ ଅରୂପରାଗୋ ମାନୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅୱିଜ୍ଜା ମାନାନୁସୟୋ ଭୱରାଗାନୁସୟୋ ଅୱିଜ୍ଜାନୁସୟୋତି ଇମେ ପନ ଅଟ୍ଠ କିଲେସେ ସୋ ମଗ୍ଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋୱ ସମୁଗ୍ଘାତେତି। ଇଦାନି କୁତୋ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ପୁନବ୍ଭୱେ ଉପାଦିନ୍ନକଖନ୍ଧାନଂ ପୱତ୍ତିସ୍ସତି? ଏୱଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ଉପାଦିନ୍ନକଖନ୍ଧେହି ଅଞ୍ଞେହି କୁରୁମାନୋ ଉପାଦିନ୍ନକତୋ ୱୁଟ୍ଠାତି ନାମ।

ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ଚେତ୍ଥ ଅପାୟଭୱତୋ ୱୁଟ୍ଠାତି, ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗୋ ସୁଗତିକାମଭୱେକଦେସତୋ, ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ କାମଭୱତୋ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ ରୂପାରୂପଭୱତୋ ସବ୍ବଭୱେହିପି ୱୁଟ୍ଠାତି ଏୱାତି ୱଦନ୍ତି।

ଇମସ୍ସ ପନତ୍ଥସ୍ସ ୱିଭାୱନତ୍ଥଂ ଅୟଂ ପାଠଇ – ''ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେନ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧେନ ସତ୍ତ ଭୱେ ଠପେତ୍ୱା ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରୱଟ୍ଟେ ଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ, ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ ଏତ୍ଥେତେ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି ୱୂପସମନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନ୍ତି।

'ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେନ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧେନ ଦ୍ୱେ ଭୱେ ଠପେତ୍ୱା ପଞ୍ଚସୁ ଭୱେସୁ ଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ, ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ ଏତ୍ଥେତେ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି ୱୂପସମନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନ୍ତି।

'ଅନାଗାମିମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେନ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧେନ ଏକଂ ଭୱଂ ଠପେତ୍ୱା କାମଧାତୁୟା ଦ୍ୱୀସୁ ଭୱେସୁ ଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ, ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ ଏତ୍ଥେତେ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି ୱୂପସମନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନ୍ତି।

'ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେନ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧେନ ରୂପଧାତୁୟା ୱା ଅରୂପଧାତୁୟା ୱା ଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ , ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ ଏତ୍ଥେତେ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି ୱୂପସମନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନ୍ତି। ଅରହତୋ ଅନୁପାଦିସେସାୟ ନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ପରିନିବ୍ବାୟନ୍ତସ୍ସ ଚରିମୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧେନ ପଞ୍ଞା ଚ ସତି ଚ ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ ଏତ୍ଥେତେ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି ୱୂପସମନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନ୍ତୀ''ତି (ଚୂଳନି। ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୬)। ଅୟଂ ତାୱ ନିମିତ୍ତେ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

'ପଟିପଦାପତୀ'ତି – ଏତ୍ଥ ପନ ପଟିପଦା ଚଲତି ନ ଚଲତୀତି? ଚଲତି। ତଥାଗତସ୍ସ ହି ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରସ୍ସ ଚ ଚତ୍ତାରୋପି ମଗ୍ଗା ସୁଖପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା ଅହେସୁଂ। ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରସ୍ସ ପଠମମଗ୍ଗୋ ସୁଖପଟିପଦୋ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞୋ, ଉପରି ତୟୋ ମଗ୍ଗା ଦୁକ୍ଖପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା। କସ୍ମା? ନିଦ୍ଦାଭିଭୂତତ୍ତା। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ କିର ସତ୍ତାହଂ ଦହରକୁମାରକଂ ୱିୟ ଥେରଂ ପରିହରି। ଥେରୋପି ଏକଦିୱସଂ ନିଦ୍ଦାୟମାନୋ ନିସୀଦି। ଅଥ ନଂ ସତ୍ଥା ଆହ – ''ପଚଲାୟସି ନୋ ତ୍ୱଂ, ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନ, ପଚଲାୟସି ନୋ ତ୍ୱଂ ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନା''ତି (ଅ। ନି। ୭।୬୧)। ଏୱରୂପସ୍ସପି ମହାଭିଞ୍ଞପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ସାୱକସ୍ସ ପଟିପଦା ଚଲତି, ସେସାନଂ କିଂ ନ ଚଲିସ୍ସତି? ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ହି ଭିକ୍ଖୁନୋ ଚତ୍ତାରୋପି ମଗ୍ଗା ଦୁକ୍ଖପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା ହୋନ୍ତି, ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଦୁକ୍ଖପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା, ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ସୁଖପଟିପଦା ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞା, ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ସୁଖପଟିପଦା ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞା। ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ପଠମମଗ୍ଗୋ ଦୁକ୍ଖପଟିପଦୋ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞୋ ହୋତି, ଦୁତିୟମଗ୍ଗୋ ଦୁକ୍ଖପଟିପଦୋ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞୋ, ତତିୟମଗ୍ଗୋ ସୁଖପଟିପଦୋ ଦନ୍ଧାଭିଞ୍ଞୋ, ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗୋ ସୁଖପଟିପଦୋ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞୋତି।

ୟଥା ଚ ପଟିପଦା ଏୱଂ ଅଧିପତିପି ଚଲତି ଏୱ। ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ହି ଭିକ୍ଖୁନୋ ଚତ୍ତାରୋପି ମଗ୍ଗା ଛନ୍ଦାଧିପତେୟ୍ୟା ହୋନ୍ତି, ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ୱୀରିୟାଧିପତେୟ୍ୟା, ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ଚିତ୍ତାଧିପତେୟ୍ୟା, ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ୱୀମଂସାଧିପତେୟ୍ୟା। ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ପନ ପଠମମଗ୍ଗୋ ଛନ୍ଦାଧିପତେୟ୍ୟୋ ହୋତି, ଦୁତିୟୋ ୱୀରିୟାଧିପତେୟ୍ୟୋ, ତତିୟୋ ଚିତ୍ତାଧିପତେୟ୍ୟୋ, ଚତୁତ୍ଥୋ ୱୀମଂସାଧିପତେୟ୍ୟୋତି।

ପକିଣ୍ଣକକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମମଗ୍ଗୱୀସତିମହାନୟୋ

୩୫୭। ଇଦାନି ୟସ୍ମା ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ନ କେୱଲଂ ଉପନିଜ୍ଝାୟନଟ୍ଠେନ ଝାନଂୟେୱ ଭାୱେତି, ନିୟ୍ୟାନଟ୍ଠେନ ପନ ମଗ୍ଗମ୍ପି ଭାୱେତି, ଉପଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ସତିପଟ୍ଠାନମ୍ପି, ପଦହନଟ୍ଠେନ ସମ୍ମପ୍ପଧାନମ୍ପି, ଇଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ଇଦ୍ଧିପାଦମ୍ପି, ଅଧିପତିୟଟ୍ଠେନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟମ୍ପି, ଅକମ୍ପିୟଟ୍ଠେନ ବଲମ୍ପି,

ବୁଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗମ୍ପି, ତଥଟ୍ଠେନ ସଚ୍ଚମ୍ପି, ଅୱିକ୍ଖେପଟ୍ଠେନ ସମଥମ୍ପି, ସୁଞ୍ଞତଟ୍ଠେନ ଧମ୍ମମ୍ପି, ରାସଟ୍ଠେନ ଖନ୍ଧମ୍ପି, ଆୟତନଟ୍ଠେନ ଆୟତନମ୍ପି, ସୁଞ୍ଞସଭାୱନିସ୍ସତ୍ତଟ୍ଠେନ ଧାତୁମ୍ପି, ପଚ୍ଚୟଟ୍ଠେନ ଆହାରମ୍ପି, ଫୁସନଟ୍ଠେନ ଫସ୍ସମ୍ପି, ୱେଦୟିତଟ୍ଠେନ ୱେଦନମ୍ପି, ସଞ୍ଜାନନଟ୍ଠେନ ସଞ୍ଞମ୍ପି, ଚେତୟିତଟ୍ଠେନ ଚେତନମ୍ପି, ୱିଜାନନଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତମ୍ପି ଭାୱେତି, ତସ୍ମା ଏତେସଂ ଏକୂନୱୀସତିୟା ପଦାନଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପୁନ କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲାତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ 'ଇଦମ୍ପି ଭାୱେତି, ଇଦମ୍ପି ଭାୱେତୀ'ତି ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସୟେନ ଚେୱ ଦେସନାୱିଲାସେନ ଚ ୱୀସତି ନୟା ଦେସିତା ହୋନ୍ତି । ଧମ୍ମଂ ସୋତୁଂ ନିସିନ୍ନଦେୱପରିସାୟ ହି ଯେ ଉପନିଜ୍ଝାୟନଟ୍ଠେନ ଲୋକୁତ୍ତରଂ 'ଝାନ'ନ୍ତି କଥିତେ ବୁଜ୍ଝନ୍ତି, ତେସଂ ସପ୍ପାୟୱସେନ ଝାନନ୍ତି କଥିତଂ...ପେ... ଯେ ୱିଜାନନଟ୍ଠେନ 'ଚିତ୍ତ'ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ବୁଜ୍ଝନ୍ତି, ତେସଂ ସପ୍ପାୟୱସେନ ଚିତ୍ତନ୍ତି କଥିତଂ। ଅୟମେତ୍ଥ 'ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସୟୋ'।

ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ପନ ଅତ୍ତନୋ ବୁଦ୍ଧସୁବୋଧିତାୟ ଦସବଲଚତୁୱେସାରଜ୍ଜଚତୁପଟିସମ୍ଭିଦତାୟ ଛଅସାଧାରଣଞାଣଯୋଗେନ ଚ ଦେସନଂ ଯଦିଚ୍ଛକଂ ନିୟମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ଉପନିଜ୍ଝାୟନଟ୍ଠେନ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଝାନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି, ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ନିୟ୍ୟାନଟ୍ଠେନ...ପେ... ୱିଜାନନଟ୍ଠେନ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି। ଅୟଂ 'ଦେସନାୱିଲାସୋ' ନାମ। ତତ୍ଥ ଯଥେୱ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଝାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ଦସ ନୟା ୱିଭତ୍ତା, ଏୱଂ ମଗ୍ଗାଦୀସୁପି ତେଯେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ଇତି ୱୀସତିୟା ଠାନେସୁ ଦସ ଦସ କତ୍ୱା ଦ୍ୱେ ନୟସତାନି ୱିଭତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି।

୩୫୮। ଇଦାନି ଅଧିପତିଭେଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଛନ୍ଦଂ ଧୁରଂ ଜେଟ୍ଠକଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତିତଂ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଝାନଂ ଛନ୍ଦାଧିପତେୟ୍ୟଂ ନାମ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଇତି ପୁରିମସ୍ମିଂ ସୁଦ୍ଧିକେ ଦ୍ୱେନୟସତାନି ଛନ୍ଦାଧିପତେୟ୍ୟାଦୀସୁପି ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେତି ନୟସହସ୍ସେନ ଭାଜେତ୍ୱା ପଠମମଗ୍ଗଂ ଦସ୍ସେସି ଧମ୍ମରାଜା।

ପଠମମଗ୍ଗୋ ନିଟ୍ଠିତୋ।

ଦୁତିୟମଗ୍ଗୋ

୩୬୧। ଇଦାନି ଦୁତିୟମଗ୍ଗାଦୀନଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ପୁନ କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ କାମରାଗବ୍ୟାପାଦାନଂ ତନୁଭାୱାୟାତି ଏତେସଂ କିଲେସାନଂ ତନୁଭାୱତ୍ଥାୟ। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱୀହି କାରଣେହି ତନୁଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ଅଧିଚ୍ଚୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଚ ପରିୟୁଟ୍ଠାନମନ୍ଦତାୟ ଚ। ସକଦାଗାମିସ୍ସ ହି, ୱଟ୍ଟାନୁସାରିମହାଜନସ୍ସେୱ, କିଲେସା ଅଭିଣ୍ହଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, କଦାଚି କଦାଚି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି; ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତାପି ୱିରଢଆକାରା ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ୱିରଢୱାପିତଖେତ୍ତେ ଅଙ୍କୁରା ୱିୟ। ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାପି, ଚ ୱଟ୍ଟାନୁସାରିମହାଜନସ୍ସେୱ, ମଦ୍ଦନ୍ତା ଫରନ୍ତା ଛାଦେନ୍ତା ଅନ୍ଧକାରଂ କରୋନ୍ତା ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଦ୍ୱୀହି ପନ ମଗ୍ଗେହି ପହୀନତ୍ତା ମନ୍ଦା ମନ୍ଦା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତନୁକାକାରା ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଅବ୍ଭପଟଲଂ ୱିୟ ମକ୍ଖିକାପତ୍ତଂ ୱିୟ ଚ।

ତତ୍ଥ କେଚି ଥେରା ୱଦନ୍ତି – 'ସକଦାଗାମିସ୍ସ କିଲେସା କିଞ୍ଚାପି ଚିରେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ବହଲାୱ ପନ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଥା ହିସ୍ସ ପୁତ୍ତା ଚ ଧୀତରୋ ଚ ଦିସ୍ସନ୍ତୀ'ତି। ଏତଂ ପନ ଅପ୍ପମାଣଂ। ପୁତ୍ତଧୀତରୋ ହି ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗପରାମସନମତ୍ତେନପି ହୋନ୍ତି। ଦ୍ୱୀହି ପନ ମଗ୍ଗେହି ପହୀନତ୍ତା ନତ୍ଥି କିଲେସାନଂ ବହଲତାତି। ଦ୍ୱୀହି ଏୱ କାରଣେହିସ୍ସ କିଲେସାନଂ ତନୁଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ଅଧିଚ୍ଚୁପ୍ପତ୍ତିୟା ଚ ପରିୟୁଟ୍ଠାନମନ୍ଦତାୟ ଚାତି।

ଦୁତିୟାୟାତି ଗଣନୱସେନାପି ଦୁତିୟୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନାପି ଦୁତିୟାୟ। ଭୂମିୟା ପତ୍ତିୟାତି ସାମଞ୍ଞଫଲସ୍ସ ପଟିଲାଭତ୍ଥାୟ। ତତିୟଚତୁତ୍ଥେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ୱିସେସମତ୍ତଂୟେୱ ପନ ୱକ୍ଖାମ।

ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିୟନ୍ତି ଆଜାନନକଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ପଠମମଗ୍ଗେନ ଞାତମରିୟାଦଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱା ତେସଂୟେୱ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ଞାତାନଂ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମାନଂ ଜାନନକଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ନିଦ୍ଦେସୱାରେପିସ୍ସ ଇମିନାୱ ନୟେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କୋଟ୍ଠାସୱାରେପି ଇମିନାୱ ସଦ୍ଧିଂ ନୱିନ୍ଦ୍ରିୟାନି ହୋନ୍ତି। ସେସଂ ପୁରିମନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଦୁତିୟମଗ୍ଗୋ ନିଟ୍ଠିତୋ।

ତତିୟଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗା

୩୬୨। ତତିୟେ ଅନୱସେସପ୍ପହାନାୟାତି ତେସଂୟେୱ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗେନ ତନୁଭୂତାନଂ ସଂୟୋଜନାନଂ ନିସ୍ସେସପଜହନତ୍ଥାୟ।

ଚତୁତ୍ଥେ ରୂପରାଗଅରୂପରାଗମାନୌଦ୍ଧଚ୍ଚଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅନୱସେସପ୍ପହାନାଯାତି ଏତେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯସଂଯୋଜନାନଂ ନିସ୍ସେସପଜହନତ୍ଥାଯ। ତତ୍ଥ ରୂପରାଗୋତି ରୂପଭୱେ ଛନ୍ଦରାଗୋ। ଅରୂପରାଗୋତି ଅରୂପଭୱେ ଛନ୍ଦରାଗୋ। ମାନୋତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୱଜ୍ଝକୋ ମାନୋ ଏୱ। ତଥା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚାୱିଜ୍ଜା। ଇମେସୁପି ଦ୍ୱୀସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ନୱମଂ ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯମେୱ ହୋତି।

ଚତୁମଗ୍ଗନଯସହସ୍ସଂ

ସବ୍ବମଗ୍ଗେସୁ ପଦପଟିପାଟିଯା ସମସଟ୍ଠିପଦାନି, ଚତୂହି ଅପଣ୍ଣକଙ୍ଗେହି ସଦ୍ଧିଂ ଚତୁସଟ୍ଠି ହୋନ୍ତି। ଅସମ୍ଭିନ୍ନତୋ ପନ ତେତ୍ତିଂସ। କୋଟ୍ଠାସୱାରସୁଞ୍ଞତୱାରା ପାକତିକା ଏୱ। ଯଥା ଚ ପନ ପଠମମଗ୍ଗେ ଏୱଂ ଦୁତିଯାଦୀସୁପି ନଯସହସ୍ସମେୱାତି ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗେ ଚତୂହି ନଯସହସ୍ସେହି ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେସି ଧମ୍ମରାଜା।

ସଚ୍ଚୱିଭଙ୍ଗେ ପନ ସଟ୍ଠି ନଯସହସ୍ସାନି ଲୋକୁତ୍ତରାନି ଇମେସଂ ଏୱ ୱସେନ ନିକ୍ଖିତ୍ତାନି। ସତିପଟ୍ଠାନୱିଭଙ୍ଗେ ୱୀସତି ନଯସହସ୍ସାନି ଲୋକୁତ୍ତରାନି, ସମ୍ମପ୍ପଧାନୱିଭଙ୍ଗେ ୱୀସତି, ଇଦ୍ଧିପାଦୱିଭଙ୍ଗେ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ, ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୱିଭଙ୍ଗେ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ, ମଗ୍ଗଙ୍ଗୱିଭଙ୍ଗେ ଅଟ୍ଠୱୀସତି ନଯସହସ୍ସାନି ଲୋକୁତ୍ତରାନି ଇମେସଂ ଏୱ ୱସେନ ନିକ୍ଖିତ୍ତାନି।

ଇଧ ପନ ଚତୂସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ଚତ୍ତାରିଯେୱ ନଯସହସ୍ସାନି। ତେସୁ ପଠମଜ୍ଝାନିକେ ପଠମମଗ୍ଗେ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗାନି ଭାଜିତାନି; ତଥା ଦୁତିଯାଦୀସୁ। ତତ୍ଥ ପଠମମଗ୍ଗେ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ ପଜହତୀତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦଯୋପି ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପାଦୀନଂ ପଜହନଟ୍ଠେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ଏୱଂ ସନ୍ତେ 'ପଠମମଗ୍ଗେନେୱ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଯା ଦିଟ୍ଠିଗତାନଂ ପହୀନତ୍ତା ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ତଯେନ ପହାତବ୍ବା ଦିଟ୍ଠି ନାମ ନତ୍ଥି। ତତ୍ଥ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି ନାମଂ କଥଂ ହୋତୀ'ତି? 'ଯଥା ୱିସଂ ଅତ୍ଥି ୱା, ହୋତୁ ମା ୱା, ଅଗଦୋ ଅଗଦୋ ତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ଅତ୍ଥି ୱା, ହୋତୁ ମା ୱା, ଅଯଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଏୱ ନାମ'।

'ଯଦି ଏୱଂ ନାମମତ୍ତମେୱେତଂ ହୋତି, ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ତଯେ ପନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା କିଚ୍ଚାଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତି, ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ନ ପରିପୂରେନ୍ତି, ତସ୍ମା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ସକିଚ୍ଚକା କାତବ୍ବା ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ପୂରେତବ୍ବାନୀ'ତି। ସକିଚ୍ଚକା ଚେତ୍ଥ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଯଥାଲାଭନିଯମେନ ଦୀପେତବ୍ବା। ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ତଯୱଜ୍ଝୋ ହି ଏକୋ ମାନୋ ଅତ୍ଥି, ସୋ ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନେ ତିଟ୍ଠତି। ସା ତଂ ମାନଂ ପଜହତୀତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସ୍ମିଞ୍ହି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ ପଜହତି। ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ପନ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗୱଜ୍ଝୋ ମାନୋ ଅତ୍ଥି, ସୋ ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନେ ତିଟ୍ଠତି ସା ତଂ ମାନଂ ପଜହତୀତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ତସ୍ସେୱ ସତ୍ତଅକୁସଲଚିତ୍ତସହଜାତୋ ସଙ୍କପ୍ପୋ ଅତ୍ଥି। ତେହେୱ ଚିତ୍ତେହି ୱାଚଙ୍ଗଚୋପନଂ ଅତ୍ଥି, କାଯଙ୍ଗଚୋପନଂ ଅତ୍ଥି , ପଚ୍ଚଯପରିଭୋଗୋ ଅତ୍ଥି, ସହଜାତୱାଯାମୋ ଅତ୍ଥି, ଅସତିଭାୱୋ ଅତ୍ଥି, ସହଜାତଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ଅତ୍ଥି। ଏତେ ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପାଦଯୋ ନାମ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗେ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦଯୋ। ତେସଂ ପହାନେନ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦଯୋତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଏୱଂ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗେ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗାନି ସକିଚ୍ଚକାନି କତ୍ୱା ଆଗତାନି। ସକଦାଗାମିସ୍ସ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୱଜ୍ଝୋ ମାନୋ ଅତ୍ଥି। ସୋ ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନେ ତିଟ୍ଠତି। ତସ୍ସେୱ ସତ୍ତହି ଚିତ୍ତେହି ସହଜାତା ସଙ୍କପ୍ପାଦଯୋ। ତେସଂ ପହାନେନ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଅଙ୍ଗାନଂ ସକିଚ୍ଚକତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଅନାଗାମିସ୍ସ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୱଜ୍ଝୋ ମାନୋ ଅତ୍ଥି। ସୋ ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନେ ତିଟ୍ଠତି। ଯାନି ପନସ୍ସ ପଞ୍ଚ ଅକୁସଲଚିତ୍ତାନି, ତେହି ସହଜାତା ସଙ୍କପ୍ପାଦଯୋ। ତେସଂ ପହାନେନ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଅଙ୍ଗାନଂ ସକିଚ୍ଚକତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଇମେସୁ ଚତୂସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ପଠମମଗ୍ଗେନ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଦିଟ୍ଠାନି। 'ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ତଯଂ ଦିଟ୍ଠକମେୱ ପସ୍ସତି, ଅଦିଟ୍ଠକଂ ପସ୍ସତୀ'ତି ଦିଟ୍ଠକମେୱ ପସ୍ସତୀତି ଅଯଂ ଆଚରିଯାନଂ ସମାନଟ୍ଠକଥା। ୱିତଣ୍ଡୱାଦୀ ପନାହ 'ଅଦିଟ୍ଠଂ ପସ୍ସତୀ'ତି। ସୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ – 'ପଠମମଗ୍ଗେ କତମଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଭାଜେସୀ'ତି? ଜାନମାନୋ 'ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯ'ନ୍ତି ୱକ୍ଖତି। 'ଉପରିମଗ୍ଗେସୁ କତର'ନ୍ତି? ୱୁତ୍ତେପି 'ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯ'ନ୍ତି ୱକ୍ଖତି। ସୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ – 'ଅଦିଟ୍ଠସଚ୍ଚଦସ୍ସନେ ସତି ଉପରିମଗ୍ଗେସୁପି ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯମେୱ ଭାଜେହି। ଏୱଂ ତେ ପଞ୍ହୋ ସମେସ୍ସତୀ'ତି। 'କିଲେସେ ପନ ଅଞ୍ଞେ ଅଞ୍ଞୋ ପଜହତି; ପହୀନେ ଏୱ ପଜହତୀ'ତି? 'ଅଞ୍ଞେ ଅଞ୍ଞୋ ପଜହତୀ'ତି। 'ଯଦି ଅଞ୍ଞେ ଅଞ୍ଞୋ, ଅପ୍ପହୀନେ କିଲେସେ ପଜହତି। ସଚ୍ଚାନିପି ଅଦିଟ୍ଠାନେୱ ପସ୍ସତୀ'ତି ଏୱଂୱାଦୀ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବୋ – 'ସଚ୍ଚାନି ନାମ କତୀ'ତି? ଜାନନ୍ତୋ 'ଚତ୍ତାରୀ'ତି ୱକ୍ଖତି। ସୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋ – 'ତୱ ୱାଦେ ସୋଳସ ସଚ୍ଚାନି ଆପଜ୍ଜନ୍ତି। ତ୍ୱଂ ବୁଦ୍ଧେହିପି ଅଦିଟ୍ଠଂ ପସ୍ସସି। ବହୁସଚ୍ଚକୋ ନାମ ତ୍ୱଂ। ଏୱଂ ମା ଗଣ୍ହ। ସଚ୍ଚଦସ୍ସନଂ ନାମ ଅପୁବ୍ବଂ ନତ୍ଥି, କିଲେସେ ପନ ଅପ୍ପହୀନେ ପଜହତୀ'ତି।

ତତ୍ଥ ସଚ୍ଚଦସ୍ସନସ୍ସ ଅପୁବ୍ବାଭାୱେ ପେଳୋପମଂ ନାମ ଗହିତଂ – ଏକସ୍ସ କିର ଚତ୍ତାରୋ ରତନପେଳା ସାରଗବ୍ଭେ ଠପିତା। ସୋ ରତ୍ତିଭାଗେ ପେଳାସୁ ଉପ୍ପନ୍ନକିଚ୍ଚୋ ଦ୍ୱାରଂ ୱିୱରିତ୍ୱା, ଦୀପଂ ଜାଲେତ୍ୱା, ଦୀପେନ ୱିହତେ ଅନ୍ଧକାରେ, ପେଳାସୁ ପାକଟଭାୱଂ ଗତାସୁ, ତାସୁ କିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ଦ୍ୱାରଂ ପିଦହିତ୍ୱା ଗତୋ। ପୁନ ଅନ୍ଧକାରଂ ଅୱତ୍ଥରି। ଦୁତିଯୱାରେପି ତତିଯୱାରେପି ତଥେୱ ଅକାସି। ଚତୁତ୍ଥୱାରେ ଦ୍ୱାରେ ୱିୱଟେ ଅନ୍ଧକାରେ

ପେଠଆ ନ ପଞ୍ଞାଯନ୍ତୀତି ୱୀମଂସନ୍ତସ୍ସେୱ ସୂରିଯୋ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛି, ସୂରିଯୋଭାସେନ ୱିହତେ ଅନ୍ଧକାରେ ପେଠଆସୁ କିଞ୍ଚଂ କତ୍ୱା ପକ୍କାମି।

ତତ୍ଥ ଚତ୍ତାରୋ ପେଠଆ ୱିଯ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି। ତାସୁ କିଚ୍ଚେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଦ୍ୱାରୱିୱରଣକାଲୋ ୱିଯ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାଭିନୀହରଣକାଲୋ। ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଯ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକତମଂ। ଦୀପୋ ଭାସୋ ୱିଯ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋଭାସୋ। ୱିହତେ ଅନ୍ଧକାରେ ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ପେଠଆନଂ ପାକଟଭାୱୋ ୱିଯ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସଚ୍ଚାନଂ ପାକଟଭାୱୋ। ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପାକଟାନି ପନ ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପାକଟାନେୱ ହୋନ୍ତି। ପେଠଆସୁ କିଞ୍ଚଂ କତ୍ୱା ଗତକାଲୋ ୱିଯ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସ୍ସ ଅତ୍ତନା ପହାତବ୍ବକିଲେସେ ପଜହିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧକାଲୋ। ପୁନ ଅନ୍ଧକାରାୱତ୍ଥରଣଂ ୱିଯ ଉପରିମଗ୍ଗତ୍ତଯୱଜ୍ଝସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକତମଂ।

ଦୁତିଯୱାରେ ଦ୍ୱାରୱିୱରଣକାଲୋ ୱିଯ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାଭିନୀହରଣକାଲୋ। ଦୀପୋଭାସୋ ୱିଯ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗୋଭାସୋ। ପେଠଆସୁ କିଞ୍ଚଂ କତ୍ୱା ଗତକାଲୋ ୱିଯ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗସ୍ସ ଅତ୍ତନା ପହାତବ୍ବକିଲେସେ ପଜହିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧକାଲୋ। ପୁନ ଅନ୍ଧକାରାୱତ୍ଥରଣଂ ୱିଯ ଉପରିମଗ୍ଗଦ୍ୱଯୱଜ୍ଝସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକତମଂ।

ତତିଯୱାରେ ଦ୍ୱାରୱିୱରଣକାଲୋ ୱିଯ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାଭିନୀହରଣକାଲୋ। ଦୀପୋଭାସୋ ୱିଯ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋଭାସୋ। ପେଠଆସୁ କିଞ୍ଚଂ କତ୍ୱା ଗତକାଲୋ ୱିଯ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗସ୍ସ ଅତ୍ତନା ପହାତବ୍ବକିଲେସେ ପଜହିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧକାଲୋ। ପୁନ ଅନ୍ଧକାରାୱତ୍ଥରଣଂ ୱିଯ ଉପରିଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୱଜ୍ଝସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକତମଂ।

ଚତୁତ୍ଥୱାରେ ଦ୍ୱାରୱିୱରଣକାଲୋ ୱିଯ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାଭିନୀହରଣକାଲୋ। ସୂରିଯୁଗ୍ଗମନଂ ୱିଯ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୁପ୍ପାଦୋ। ଅନ୍ଧକାରୱିଧମନଂ ୱିଯ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକତମୱିନୋଦନଂ । ୱିହତେ ଅନ୍ଧକାରେ ତସ୍ସ ପେଠଆନଂ ପାକଟଭାୱୋ ୱିଯ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ପାକଟଭାୱୋ। ଞାଣସ୍ସ ପାକଟାନି ପନ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପାକଟାନେୱ ହୋନ୍ତି। ପେଠଆସୁ କିଞ୍ଚଂ କତ୍ୱା ଗତକାଲୋ ୱିଯ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସ ସବ୍ବକିଲେସଖେପନଂ। ସୂରିଯୁଗ୍ଗମନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଆଲୋକସ୍ସେୱ ପୱତ୍ତିକାଲୋ ୱିଯ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପୁନ ସଚ୍ଚପଟିଚ୍ଛାଦକତମାଭାୱୋ । ଇଦଂ ତାୱ ସଚ୍ଚଦସ୍ସନସ୍ସ ଅପୁବ୍ବାଭାୱେ ଓପମ୍ମଂ।

ଦିଟ୍ଠକମେୱ ହି ପସ୍ସତି। 'କିଲେସେ ପନ ଅଞ୍ଞେ ଅଞ୍ଞୋ ପଜହତୀ'ତି ଏତ୍ଥ ଖାରୋପମଂ ନାମ ଗହିତଂ। ଏକୋ ପୁରିସୋ କିଲିଟ୍ଠଂ ୱତ୍ଥଂ ରଜକସ୍ସ ଅଦାସି। ରଜକୋ ଊସଖାରଂ ଛାରିକଖାରଂ ଗୋମଯଖାରନ୍ତି ତଯୋ ଖାରେ ଦତ୍ୱା ଖାରେହି ଖାଦିତଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ଉଦକେ ୱିକ୍ଖାଲେତ୍ୱା ଓଠଆରିକୋଠଆରିକଂ ମଲଂ ପୱାହେସି। ତତୋ ନ ତାୱ ପରିସୁଦ୍ଧନ୍ତି ଦୁତିଯମ୍ପି ତଥେୱ ଖାରେ ଦତ୍ୱା, ଉଦକେ ୱିକ୍ଖାଲେତ୍ୱା, ତତୋ ନାତିସଣ୍ହତରଂ ମଲଂ ପୱାହେସି। ତତୋ ନ ତାୱ ପରିସୁଦ୍ଧନ୍ତି ତତିଯମ୍ପି ତେ ଖାରେ ଦତ୍ୱା ଉଦକେ ୱିକ୍ଖାଲେତ୍ୱା ତତୋ ସଣ୍ହତରଂ ମଲଂ ପୱାହେସି। ତତୋ ନ ତାୱ ପରିସୁଦ୍ଧନ୍ତି ଚତୁତ୍ଥମ୍ପି ତେ ଖାରେ ଦତ୍ୱା, ଉଦକେ ୱିକ୍ଖାଲେତ୍ୱା ଅଂସୁଅବ୍ଭନ୍ତରଗତମ୍ପି ନିସ୍ସେସଂ ମଲଂ ପୱାହେତ୍ୱା ସାମିକସ୍ସ ଅଦାସି। ସୋ ଗନ୍ଧକରଣ୍ଡକେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତକାଲେ ପରିଦହତି।

ତତ୍ଥ କିଲିଟ୍ଠୱତ୍ଥଂ ୱିଯ କିଲେସାନୁଗତଂ ଚିତ୍ତଂ। ତିୱିଧଖାରଦାନକାଲୋ ୱିଯ ତୀସୁ ଅନୁପସ୍ସନାସୁ କମ୍ମସ୍ସ ପୱତ୍ତନକାଲୋ। ଉଦକେ ୱିକ୍ଖାଲେତ୍ୱା ଓଠଆରିକୋଠଆରିକମଲପ୍ପୱାହନଂ ୱିଯ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ପଞ୍ଚକିଲେସଖେପନଂ। ଦୁତିଯମ୍ପି ତେସଂ ଖାରାନଂ ଅନୁପ୍ପଦାନଂ ୱିଯ 'ନ ତାୱ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ଇଦଂ ଚିତ୍ତ'ନ୍ତି ତାସୁଯେୱ ତୀସୁ ଅନୁପସ୍ସନାସୁ କମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତନଂ। ତତୋ ନାତିସଣ୍ହତରମଲପ୍ପୱାହନଂ ୱିଯ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଓଠଆରିକସଂଯୋଜନଦ୍ୱଯଖେପନଂ। ତତୋ 'ନ ତାୱ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ୱତ୍ଥ'ନ୍ତି ପୁନ ଖାରତ୍ତଯଦାନଂ ୱିଯ 'ନ ତାୱ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ଇଦଂ ଚିତ୍ତ'ନ୍ତି ତାସୁଯେୱ ତୀସୁ ଅନୁପସ୍ସନାସୁ କମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତନଂ। ତତୋ ସଣ୍ହତରମଲପ୍ପୱାହନଂ ୱିଯ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଅଣୁସହଗତସଂଯୋଜନଦ୍ୱଯଖେପନଂ। 'ନ ତାୱ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ୱତ୍ଥ'ନ୍ତି ପୁନ ଖାରତ୍ତଯଦାନଂ ୱିଯ 'ନ ତାୱ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ଇଦଂ ଚିତ୍ତ'ନ୍ତି ତାସୁଯେୱ ତୀସୁ ଅନୁପସ୍ସନାସୁ କମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତନଂ। ତତୋ ୱିକ୍ଖାଲନେନ ଅଂସୁଅବ୍ଭନ୍ତରଗତେ ମଲେ ପୱାହେତ୍ୱା ପରିସୁଦ୍ଧସ୍ସ ରଜତପଟ୍ଟସଦିସସ୍ସ ଗନ୍ଧକରଣ୍ଡକେ ନିକ୍ଖିତ୍ତସ୍ସ ୱତ୍ଥସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତକ୍ଖଣେ ପରିଦହନଂ ୱିଯ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ କିଲେସାନଂ ଖେପିତତ୍ତା ପରିସୁଦ୍ଧସ୍ସ ଖୀଣାସୱଚିତ୍ତସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତକ୍ଖଣେ ଫଲସମାପତ୍ତିୱିହାରେନ ୱୀତିନାମନଂ। ଇଦଂ 'ଅଞ୍ଞେ ଅଞ୍ଞୋ କିଲେସେ ପଜହତୀ'ତି ଏତ୍ଥ ଓପମ୍ମଂ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

''ସେଯ୍ୟଥାପି , ଆୱୁସୋ, ୱତ୍ଥଂ ସଂକିଲିଟ୍ଠଂ ମଲଗ୍ଗହିତଂ, ତମେନଂ ସାମିକା ରଜକସ୍ସ ଅନୁପଦଜ୍ଜେୟ୍ୟୁଂ। ତମେନଂ ରଜକୋ ଊସେ ୱା ଖାରେ ୱା ଗୋମଯେ ୱା ସମ୍ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ଅଚ୍ଛେ ଉଦକେ ୱିକ୍ଖାଲେତି। କିଞ୍ଚାପି ତଂ ହୋତି ୱତ୍ଥଂ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ପରିଯୋଦାତଂ, ଅଥ ଖ୍ୱସ୍ସ ହୋତିଯେୱ 'ଅଣୁସହଗତୋ ଊସଗନ୍ଧୋ ୱା ଖାରଗନ୍ଧୋ ୱା ଗୋମଯଗନ୍ଧୋ ୱା ଅସମୂହତୋ'। ତମେନଂ ରଜକୋ ସାମିକାନଂ ଦେତି। ତମେନଂ ସାମିକା ଗନ୍ଧପରିଭାୱିତେ

କରଣ୍ଡକେ ନିକ୍ଖିପନ୍ତି। ଯୋପିସ୍ସ ହୋତି ଅଣୁସହଗତୋ ଉସଗନ୍ଧୋ ୱା ଖାରଗନ୍ଧୋ ୱା ଗୋମୟଗନ୍ଧୋ ୱା ଅସମୂହତୋ, ସୋପି ସମୁଗ୍ଘାତଂ ଗଚ୍ଛତି। ଏୱମେୱ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, କିଞ୍ଚାପି ଅରିୟସାୱକସ୍ସ ପଞ୍ଚୋରମ୍ଭାଗିୟାନି ସଂୟୋଜନାନି ପହୀନାନି ଭୱନ୍ତି, ଅଥ ଖ୍ୱସ୍ସ ହୋତିଯେୱ ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଅଣୁସହଗତୋ 'ଅସ୍ମୀ'ତି ମାନୋ, 'ଅସ୍ମୀ'ତି ଛନ୍ଦୋ, 'ଅସ୍ମୀ'ତି ଅନୁସୟୋ ଅସମୂହତୋ, ସୋ ଅପରେନ ସମୟେନ ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଉଦୟବ୍ବୟାନୁପସ୍ସୀ ୱିହରତି – 'ଇତି ରୂପଂ, ଇତି ରୂପସ୍ସ ସମୁଦୟୋ, ଇତି ରୂପସ୍ସ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମୋ; ଇତି ୱେଦନା ଇତି ସଞ୍ଞା ଇତି ସଙ୍ଖାରା ଇତି ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଇତି ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସମୁଦୟୋ, ଇତି ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମୋ'ତି। ତସ୍ସିମେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଉଦୟବ୍ବୟାନୁପସ୍ସିନୋ ୱିହରତୋ ଯୋପିସ୍ସ ହୋତି ପଞ୍ଚସୁ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଅଣୁସହଗତୋ 'ଅସ୍ମୀ'ତି ମାନୋ, 'ଅସ୍ମୀ'ତି ଛନ୍ଦୋ, 'ଅସ୍ମୀ'ତି ଅନୁସୟୋ ଅସମୂହତୋ, ସୋପି ସମୁଗ୍ଘାତଂ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୩।୮୯)।

ତତ୍ଥ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ପଞ୍ଚ ଅକୁସଲଚିତ୍ତାନି ପହୀୟନ୍ତି ସଦ୍ଧିଂ ଚିତ୍ତଙ୍ଗୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକପାପଧମ୍ମେହି। ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଦ୍ୱେ ଦୋମନସ୍ସସହଗତଚିତ୍ତାନି ତନୁକାନି ଭୱନ୍ତି ସଦ୍ଧିଂ ଚିତ୍ତଙ୍ଗୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକପାପଧମ୍ମେହି। ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ତାନିଯେୱ ପହୀୟନ୍ତି ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମେହି। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ପଞ୍ଚ ଅକୁସଲଚିତ୍ତାନି ପହୀୟନ୍ତି ସଦ୍ଧିଂ ଚିତ୍ତଙ୍ଗୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକପାପଧମ୍ମେହି। ଇମେସଂ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଅକୁସଲଚିତ୍ତାନଂ ପହୀନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଚିତ୍ତଙ୍ଗୱସେନ ପୁନ ପଚ୍ଛତୋପୱତ୍ତନକକିଲେସୋ ନାମ ନ ହୋତି।

ତତ୍ରିଦଂ ଓପମ୍ମଂ – ଏକୋ କିର ମହାରାଜା ପଚ୍ଚନ୍ତେ ଆରକ୍ଖଂ ଦତ୍ୱା ମହାନଗରେ ଇସ୍ସରିୟଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୋ ୱସତି। ଅଥସ୍ସ ପଚ୍ଚନ୍ତୋ କୁପ୍ପି। ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ଦ୍ୱାଦସ ଚୋରଜେଟ୍ଠକା ଅନେକେହି ପୁରିସସହସ୍ସେହି ସଦ୍ଧିଂ ରଟ୍ଠଂ ୱିଲୁମ୍ପନ୍ତି। ପଚ୍ଚନ୍ତୱାସିନୋ ମହାମତ୍ତା 'ପଚ୍ଚନ୍ତୋ କୁପିତୋ'ତି ରଞ୍ଞୋ ପହିଣିଂସୁ। ରାଜା 'ୱିସ୍ସଟ୍ଠା ଗଣ୍ହଥ, ଅହଂ ତୁମ୍ହାକଂ କତ୍ତବ୍ବଂ କରିସ୍ସାମୀ'ତି ସାସନଂ ପହିଣି । ତେ ପଠମସମ୍ପହାରେନେୱ ଅନେକେହି ପୁରିସସହସ୍ସେହି ସଦ୍ଧିଂ ପଞ୍ଚ ଚୋରଜେଟ୍ଠକେ ଘାତୟିଂସୁ। ସେସା ସତ୍ତ ଜନା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ପରିୱାରେ ଗହେତ୍ୱା ପବ୍ବତଂ ପୱିସିଂସୁ। ଅମଚ୍ଚା ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ରଞ୍ଞୋ ପେସୟିଂସୁ।

ରାଜା 'ତୁମ୍ହାକଂ କତ୍ତବ୍ବଯୁତ୍ତଂ ଅହଂ ଜାନିସ୍ସାମି, ତେପି ଗଣ୍ହଥା'ତି ଧନଂ ପହିଣି। ତେ ଦୁତିୟସମ୍ପହାରେନ ଦ୍ୱେ ଚୋରଜେଟ୍ଠକେ ପହରିଂସୁ, ପରିୱାରେପି ତେସଂ ଦୁବ୍ବଲେ ଅକଂସୁ। ତେ ସବ୍ବେପି ପଲାୟିତ୍ୱା ପବ୍ବତଂ ପୱିସିଂସୁ। ତମ୍ପି ପୱତ୍ତିଂ ଅମଚ୍ଚା ରଞ୍ଞୋ ପେସୟିଂସୁ।

ପୁନ ରାଜା 'ୱିସ୍ସଟ୍ଠା ଗଣ୍ହନ୍ତୁ'ତି ଧନଂ ପହିଣି। ତେ ତତିୟସମ୍ପହାରେନ ସଦ୍ଧିଂ ସହାୟପୁରିସେହି ଦ୍ୱେ ଚୋରଜେଟ୍ଠକେ ଘାତୟିତ୍ୱା ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ରଞ୍ଞୋ ପେସୟିଂସୁ।

ପୁନ ରାଜା 'ଅୱସେସେ ୱିସ୍ସଟ୍ଠା ଗଣ୍ହନ୍ତୁ'ତି ଧନଂ ପହିଣି। ତେ ଚତୁତ୍ଥସମ୍ପହାରେନ ସପରିୱାରେ ପଞ୍ଚ ଚୋରଜେଟ୍ଠକେ ଘାତୟିଂସୁ। ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଚୋରଜେଟ୍ଠକାନଂ ଘାତିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ କୋଚି ଚୋରୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଖେମା ଜନପଦା ଉରେ ପୁତ୍ତେ ନଚ୍ଚେନ୍ତା ମଞ୍ଞେ ୱିହରନ୍ତି। ରାଜା ୱିଜିତସଙ୍ଗାମେହି ଯୋଧେହି ପରିୱୁତୋ ୱରପାସାଦଗତୋ ମହାସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱି।

ତତ୍ଥ ମହନ୍ତୋ ରାଜା ୱିୟ ଧମ୍ମରାଜା। ପଚ୍ଚନ୍ତୱାସିନୋ ଅମଚ୍ଚା ୱିୟ ଯୋଗାୱଚରା କୁଲପୁତ୍ତା। ଦ୍ୱାଦସ ଚୋରଜେଟ୍ଠକା ୱିୟ ଦ୍ୱାଦସ ଅକୁସଲଚିତ୍ତାନି। ତେସଂ ସହାୟା ଅନେକସହସ୍ସପୁରିସା ୱିୟ ଚିତ୍ତଙ୍ଗୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକପାପଧମ୍ମା। ରଞ୍ଞୋ ପଚ୍ଚନ୍ତୋ କୁପିତୋତି ପହିତକାଲୋ ୱିୟ ଆରମ୍ମଣେ କିଲେସେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ 'ଭନ୍ତେ, କିଲେସୋ ମେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ'ତି ସତ୍ଥୁ ଆରୋଚନକାଲୋ। 'ୱିସ୍ସଟ୍ଠା ଗଣ୍ହନ୍ତୁ'ତି ଧନଦାନଂ ୱିୟ 'କିଲେସେ ନିଗ୍ଗଣ୍ହ ଭିକ୍ଖୂ'ତି ଧମ୍ମରଞ୍ଞୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନାଚିକ୍ଖନଂ। ସପରିୱାରାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଚୋରଜେଟ୍ଠକାନଂ ଘାତିତକାଲୋ ୱିୟ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଅକୁସଲଚିତ୍ତାନଂ ପହାନଂ।

ପୁନ ରଞ୍ଞୋ ପୱତ୍ତିପେସନଂ ୱିୟ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ପଟିଲଦ୍ଧଗୁଣାରୋଚନଂ। 'ସେସକେ ଚ ଗଣ୍ହନ୍ତୁ'ତି ପୁନ ଧନଦାନଂ ୱିୟ ଭଗୱତୋ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାଚିକ୍ଖନଂ। ଦୁତିୟସମ୍ପହାରେନ ସପରିୱାରାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଚୋରଜେଟ୍ଠକାନଂ ଦୁବ୍ବଲୀକରଣଂ ୱିୟ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗେନ ସସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦୋମନସ୍ସଚିତ୍ତାନଂ ତନୁଭାୱକରଣଂ।

ପୁନ ରଞ୍ଞୋ ପୱତ୍ତିପେସନଂ ୱିୟ ସତ୍ଥୁ ପଟିଲଦ୍ଧଗୁଣାରୋଚନଂ। 'ୱିସ୍ସଟ୍ଠା ଗଣ୍ହନ୍ତୁ'ତି ପୁନ ଧନଦାନଂ ୱିୟ ଭଗୱତୋ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାଚିକ୍ଖନଂ। ତତିୟସମ୍ପହାରେନ ସପରିୱାରାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଚୋରଜେଟ୍ଠକାନଂ ଘାତନଂ ୱିୟ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ସସମ୍ପୟୁତ୍ତାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦୋମନସ୍ସଚିତ୍ତାନଂ ପହାନଂ।

ପୁନ ରଞ୍ଞୋ ପଓତ୍ତିପେସନଂ ୱିଯ ତଥାଗତସ୍ସ ପଟିଲଦ୍ଧଗୁଣାରୋଚନଂ। 'ୱିସ୍ସଟ୍ଠା ଗଣ୍ହନ୍ତୂ'ତି ପୁନ ଧନଦାନଂ ୱିଯ ଭଗୱତୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାଚିକ୍ଖନଂ। ଚତୁହତ୍ଥସମ୍ପହାରେନ ସପରିୱାରାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଚୋରଜେଟ୍ଠକାନଂ ଘାତିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଜନପଦସ୍ସ ଖେମକାଲୋ ୱିଯ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ସସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଅକୁସଲଚିତ୍ତେସୁ ପହୀନେସୁ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଅକୁସଲଚିତ୍ତାନଂ ପହୀନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପୁନ ଚିତ୍ତଙ୍ଗୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସ୍ସ ଅକୁସଲଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭାୱୋ। ରଞ୍ଞୋ ୱିଜିତସଙ୍ଗାମସ୍ସ ଅମଚ୍ଚଗଣପରିୱୁତସ୍ସ ୱରପାସାଦେ ମହାସମ୍ପତ୍ତିଅନୁଭୱନଂ ୱିଯ ଖୀଣାସୱପରିୱୁତସ୍ସ ଧମ୍ମରଞ୍ଞୋ ସୁଞ୍ଞତଅନିମିତ୍ତଅପ୍ପଣିହିତଭେଦେସୁ ସମାପତ୍ତିସୁଖେସୁ ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖାନୁଭୱନଂ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

କୁସଲା ଧମ୍ମାତିପଦସ୍ସ ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅକୁସଲପଦଂ

ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସୱାରକଥା

ପଠମଚିତ୍ତଂ

୩୬୫। ଇଦାନି ଅକୁସଲଧମ୍ମପଦଂ ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ କତମେ ଧମ୍ମା ଅକୁସଲାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମୱୱତ୍ଥାନାଦିୱାରପ୍ପଭେଦୋ ଚ ହେଟ୍ଠା ଆଗତାନଂ ପଦାନଂ ଅତ୍ଥୱିନିଚ୍ଛଯୋ ଚ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପନ ୱିସେସମତ୍ତମେୱ ୱଣ୍ଣଯିସ୍ସାମ। ତତ୍ଥ ସମଯୱୱତ୍ଥାନେ ତାୱ ଯସ୍ମା, କୁସଲସ୍ସ ୱିଯ, ଅକୁସଲସ୍ସ ଭୂମିଭେଦୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଏକନ୍ତଂ କାମାୱଚରମ୍ପି ସମାନଂ ଏତଂ 'କାମାୱଚର'ନ୍ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ଦିଟ୍ଠିଗତସମ୍ପଯୁତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠି ଏୱ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ 'ଗୂଥଗତଂ ମୁତ୍ତଗତ'ନ୍ତିଆଦୀନି (ଅ। ନି। ୯।୧୧) ୱିଯ। ଗନ୍ତବ୍ବାଭାୱତୋ ୱା ଦିଟ୍ଠିଯା ଗତମତ୍ତମେୱେତନ୍ତିପି ଦିଟ୍ଠିଗତଂ। ତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠିଗତସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଅସଦ୍ଧମ୍ମସୱନଂ, ଅକଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତା, ଅରିଯାନଂ ଅଦସ୍ସନକାମତାଦୀନି ଅଯୋନିସୋ ମନସିକାରୋତି ଏୱମାଦୀହି କାରଣେହି ଇମସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଗତସଙ୍ଖାତସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଯେ ହି ଏତେ ଦିଟ୍ଠିୱାଦପଟିସଂଯୁତ୍ତା ଅସଦ୍ଧମ୍ମା ତେସଂ ବହୁମାନପୁବ୍ବଙ୍ଗମେନ ଅତିକ୍କନ୍ତମଜ୍ଝତ୍ତେନ ଉପପରିକ୍ଖାରହିତେନ ସୱନେନ, ଯେ ଚ ଦିଟ୍ଠିୱିପନ୍ନା ଅକଲ୍ୟାଣମିତ୍ତା ତଂସମ୍ପୱଙ୍କତାସଙ୍ଖାତାଯ ଅକଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତାଯ, ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ଅରିଯାନଞ୍ଚେୱ ସପ୍ପୁରିସାନଞ୍ଚ ଅଦସ୍ସନକାମତାଯ ଚତୁସତିପଟ୍ଠାନାଦିଭେଦେ ଅରିଯଧମ୍ମେ ଅକୋୱିଦତ୍ତେନ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରସତିସଂୱରଞାଣସଂୱରପହାନସଂୱରପ୍ପଭେଦେ ଅରିଯଧମ୍ମେ ଚେୱ ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମେ ଚ ସଂୱରଭେଦସଙ୍ଖାତେନ ଅୱିନଯେନ ତେହେୱ କାରଣେହି ପରିଭାୱିତେନ ଅଯୋନିସୋ ମନସିକାରେନ କୋତୂହଲମଙ୍ଗଲାଦିପସୁତତାଯ ଚ ଏତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅସଙ୍ଖାରଭାୱୋ ପନସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସୱାରେ ଫସ୍ସୋତି ଅକୁସଲଚିତ୍ତସହଜାତୋ ଫସ୍ସୋ। ୱେଦନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଇତି ଅକୁସଲମତ୍ତମେୱ ଏତେସଂ ପୁରିମେହି ୱିସେସୋ।

ଚିତ୍ତସ୍ସେକଗ୍ଗତା ହୋତୀତି ପାଣାତିପାତାଦୀସୁପି ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତଭାୱେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏକଗ୍ଗତା ହୋତି। ମନୁସ୍ସା ହି ଚିତ୍ତଂ ସମାଦହିତ୍ୱା ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ଅୱିରଜ୍ଝମାନାନି ସତ୍ଥାନି ପାଣସରୀରେସୁ ନିପାତେନ୍ତି, ସୁସମାହିତା ପରେସଂ ସନ୍ତକଂ ହରନ୍ତି, ଏକରସେନ ଚିତ୍ତେନ ମିଚ୍ଛାଚାରଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି। ଏୱଂ ଅକୁସଲପ୍ପୱତ୍ତିଯମ୍ପି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଏକଗ୍ଗତା ହୋତି।

ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠୀତି ଅଯାଥାୱଦିଟ୍ଠି, ୱିରଜ୍ଝିତ୍ୱା ଗହଣତୋ ୱା ୱିତଥା ଦିଟ୍ଠି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି। ଅନତ୍ଥାୱହତ୍ତା ପଣ୍ଡିତେହି ଜିଗୁଚ୍ଛିତା ଦିଟ୍ଠୀତିପି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି। ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅପିଚ ମିଚ୍ଛା ପସ୍ସନ୍ତି ତାଯ, ସଯଂ ୱା ମିଚ୍ଛା ପସ୍ସତି, ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନମତ୍ତମେୱ ୱା ଏସାତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି। ସା ଅଯୋନିସୋ ଅଭିନିୱେସଲକ୍ଖଣା, ପରାମାସରସା, ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଅରିଯାନଂ ଅଦସ୍ସନକାମତାଦିପଦଟ୍ଠାନା; ପରମଂ ୱଜ୍ଜନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପାଦୀସୁ 'ମିଚ୍ଛା'ତି ପଦମତ୍ତମେୱ ୱିସେସୋ। ସେସଂ କୁସଲାଧିକାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅହିରିକବଲଂଅନୋତ୍ତପ୍ପବଲନ୍ତି ଏତ୍ଥ ବଲତ୍ଥୋ ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି। ଇତରେସୁ ପନ – ନ ହିରିଯତୀତି ଅହିରିକୋ। ଅହିରିକସ୍ସ ଭାୱୋ ଅହିରିକଂ। ନ ଓତ୍ତପ୍ପଂ ଅନୋତ୍ତପ୍ପଂ। ତେସୁ ଅହିରିକଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀହି ଅଜିଗୁଚ୍ଛନଲକ୍ଖଣଂ, ଅଲଜ୍ଜାଲକ୍ଖଣଂ ୱା। ଅନୋତ୍ତପ୍ପଂ ତେହେୱ ଅସାରଜ୍ଜନଲକ୍ଖଣଂ ଅନୁତ୍ତାସନଲକ୍ଖଣଂ ୱା। ଅହିରିକମେୱ ବଲଂ ଅହିରିକବଲଂ। ଅନୋତ୍ତପ୍ପମେୱ ବଲଂ ଅନୋତ୍ତପ୍ପବଲଂ। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ।

ୱିହାରୋ ପନ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଲୁବ୍ଭନ୍ତି ତେନ, ସଯଂ ୱା ଲୁବ୍ଭତି, ଲୁବ୍ଭନମତ୍ତମେୱ ୱା ତନ୍ତି ଲୋଭୋ। ମୁଯ୍ହନ୍ତି ତେନ, ସଯଂ ୱା ମୁଯ୍ହତି, ମୁଯ୍ହନମତ୍ତମେୱ ୱା ତନ୍ତି ମୋହୋ। ତେସୁ ଲୋଭୋ ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣୋ ମକ୍କଟାଲେପୋ ୱିଯ, ଅଭିସଙ୍ଗରସୋ ତତ୍ତକପାଲେ ଖିତ୍ତମଂସପେସି ୱିଯ, ଅପରିଚ୍ଚାଗପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ତେଲଞ୍ଜନରାଗୋ ୱିଯ, ସଂଯୋଜନିଯଧମ୍ମେସୁ ଅସ୍ସାଦଦସ୍ସନପଦଟ୍ଠାନୋ। ସୋ ତଣ୍ହାନଦୀଭାୱେନ ୱଡ୍ଢମାନୋ, ସୀଘସୋତା ନଦୀ ୱିଯ ମହାସମୁଦ୍ଦଂ, ଅପାଯମେୱ ଗହେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ମୋହୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନ୍ଧଭାୱଲକ୍ଖଣୋ ଅଞ୍ଞାଣଲକ୍ଖଣୋ ୱା, ଅସମ୍ପଟିୱେଧରସୋ ଆରମ୍ମଣସଭାୱଚ୍ଛାଦନରସୋ ୱା, ଅସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ଅନ୍ଧକାରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ୱା, ଅଯୋନିସୋମନସିକାରପଦଟ୍ଠାନୋ। ସବ୍ବାକୁସଲାନଂ ମୂଲନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅଭିଜ୍ଝାଯନ୍ତି ତାଯ, ସଯଂ ୱା ଅଭିଜ୍ଝାଯତି, ଅଭିଜ୍ଝାଯନମତ୍ତମେୱ ୱା ଏସାତି ଅଭିଜ୍ଝା। ସା ପରସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ସକକରଣିଚ୍ଛାଲକ୍ଖଣା, ତେନାକାରେନ ଏସନଭାୱରସା, ପରସମ୍ପତ୍ତି-ଅଭିମୁଖଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ପରସମ୍ପତ୍ତୀସୁ ଅଭିରତିପଦଟ୍ଠାନା। ପରସମ୍ପତ୍ତିଅଭିମୁଖା ଏୱ ହି ସା ଉପଟ୍ଠହତି। ତାସୁ ଚ ଅଭିରତିଯା ସତି ପୱତ୍ତତି, ପରସମ୍ପତ୍ତୀସୁ ଚେତସୋ ହତ୍ଥପ୍ପସାରୋୱିଯାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ସମଥୋ ହୋତୀତିଆଦୀସୁ ଅଞ୍ଞେସୁ କିଚ୍ଚେସୁ ୱିକ୍ଖେପସମନତୋ ସମଥୋ। ଅକୁସଲପ୍ପୱତ୍ତିଯଂ ଚିତ୍ତଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ପଗ୍ଗାହୋ। ନ ୱିକ୍ଖିପତୀତି ଅୱିକ୍ଖେପୋ।

ଇମସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ ସଦ୍ଧା, ସତି, ପଞ୍ଞା, ଛ ଯୁଗଳଅକାନୀତି ଇମେ ଧମ୍ମା ନ ଗହିତା। କସ୍ମା? ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯଚିତ୍ତେ ପସାଦୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ତାୱ ସଦ୍ଧା ନ ଗହିତା। କିଂ ପନ ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ସତ୍ଥାରାନଂ ନ ସଦ୍ଦହନ୍ତୀତି? ସଦ୍ଦହନ୍ତି। ସା ପନ ସଦ୍ଧା ନାମ ନ ହୋତି, ୱଚନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନମତ୍ତମେୱେତଂ। ଅତ୍ଥତୋ ଅନୁପପରିକ୍ଖା ୱା ହୋତି, ଦିଟ୍ଠି ୱା। ଅସତିଯଚିତ୍ତେ ପନ ସତି ନତ୍ଥୀତି ନ ଗହିତା। କିଂ ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ଅତ୍ତନା କତକମ୍ମଂ ନ ସରନ୍ତୀତି? ସରନ୍ତି। ସା ପନ ସତି ନାମ ନ ହୋତି। କେୱଲଂ ତେନାକାରେନ ଅକୁସଲଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତି। ତସ୍ମା ସତି ନ ଗହିତା। ଅଥ କସ୍ମା ‘‘ମିଚ୍ଛାସତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୩୩; ସଂ। ନି। ୫।୧) ସୁତ୍ତନ୍ତେ ୱୁତ୍ତା? ସା ପନ ଅକୁସଲକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ସତିୱିରହିତତ୍ତା ସତିପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ଚ ମିଚ୍ଛାମଗ୍ଗମିଚ୍ଛତ୍ତାନଂ ପୂରଣତ୍ଥଂ ତତ୍ଥ ପରିଯାଯେନ ଦେସନା କତା। ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ପନେସା ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ନ ଗହିତା। ଅନ୍ଧବାଲଚିତ୍ତେ ପନ ପଞ୍ଞା ନତ୍ଥୀତି ନ ଗହିତା। କିଂ ଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ ୱଞ୍ଚନାପଞ୍ଞା ନତ୍ଥୀତି? ଅତ୍ଥି। ନ ପନେସା ପଞ୍ଞା, ମାଯା ନାମେସା ହୋତି। ସା ଅତ୍ଥତୋ ତଣ୍ହାୱ। ଇଦଂ ପନ ଚିତ୍ତଂ ସଦରଥଂ ଗରୁକଂ ଭାରିଯଂ କକ୍ଖଳଂ ଥଦ୍ଧଂ ଅକମ୍ମଞ୍ଞଂ ଗିଲାନଂ ୱଙ୍କଂ କୁଟିଲଂ। ତସ୍ମା ପସ୍ସଦ୍ଧାଦୀନି ଛ ଯୁଗଳଅକାନି ନ ଗହିତାନି।

ଏତ୍ତାୱତା ପଦପଟିପାଟିଯା ଚିତ୍ତଙ୍ଗୱସେନ ପାଳିଆରୁଳ୍ହାନି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ପଦାନି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଯେୱାପନକଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେତୁଂ ଯେ ୱା ପନ ତସ୍ମିଂ ସମଯେତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସବ୍ବେସୁପି ଅକୁସଲଚିତ୍ତେସୁ ଛନ୍ଦୋ ଅଧିମୋକ୍ଖୋ ମନସିକାରୋ ମାନୋ ଇସ୍ସା ମଚ୍ଛରିଯଂ ଥିନଂ ମିଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ କୁକ୍କୁଚ୍ଚନ୍ତି ଇମେ ଦସେୱ ଯେୱାପନକା ହୋନ୍ତି ଧମ୍ମା, ସୁତ୍ତାଗତା, ସୁତ୍ତପଦେସୁ ଦିସ୍ସରେତି ୱୁତ୍ତା। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଚିତ୍ତେ ଛନ୍ଦୋ ଅଧିମୋକ୍ଖୋ ମନସିକାରୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନ୍ତି ଇମେ ଅପଣ୍ଣକଙ୍ଗସଙ୍ଖାତା ଚତ୍ତାରୋୱ ଯେୱାପନକା ହୋନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଛନ୍ଦାଦଯୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। କେୱଲଞ୍ହି ତେ କୁସଲା, ଇମେ ଅକୁସଲା। ଇତରଂ ପନ ଉଦ୍ଧତସ୍ସ ଭାୱୋ ‘ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ’। ତଂ ଚେତସୋ ଅୱୂପସମଲକ୍ଖଣଂ ୱାତାଭିଘାତଚଲଜଲଂ ୱିଯ, ଅନୱଟ୍ଠାନରସଂ ୱାତାଭିଘାତଚଲଧଜପଟାକା ୱିଯ, ଭନ୍ତତ୍ତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ପାସାଣାଭିଘାତସମୁଦ୍ଧତଭସ୍ମା ୱିଯ, ଚେତସୋ ଅୱୂପସମେ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରପଦଟ୍ଠାନଂ। ଚିତ୍ତୱିକ୍ଖେପୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଇତି ଫସ୍ସାଦୀନି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ, ଯେୱାପନକୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି ଚତ୍ତାରୀତି ସବ୍ବାନିପି ଇମସ୍ମିଂ ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସୱାରେ ଛତ୍ତିଂସ ଧମ୍ମପଦାନି ଭୱନ୍ତି। ଚତ୍ତାରି ଅପଣ୍ଣକଙ୍ଗାନି ହାପେତ୍ୱା ପାଳିଯଂ ଆଗତାନି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସମେୱ। ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ପନେତ୍ଥ ଫସ୍ସପଞ୍ଚକଂ, ୱିତକ୍କୋ ୱିଚାରୋ ପୀତି ଚିତ୍ତସ୍ସେକଗ୍ଗତା ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ଅହିରିକଂ ଅନୋତ୍ତପ୍ପଂ ଲୋଭୋ ମୋହୋତି ସୋଳସ ଧମ୍ମା ହୋନ୍ତି।

ତେସୁ ସୋଳସସୁ ସତ୍ତ ଧମ୍ମା ଅୱିଭତ୍ତିକା ନୱ ସୱିଭତ୍ତିକା ହୋନ୍ତି। କତମେ ସତ୍ତ? ଫସ୍ସୋ ସଞ୍ଞା ଚେତନା ୱିଚାରୋ ପୀତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ମୋହୋତି ଇମେ ସତ୍ତ ଅୱିଭତ୍ତିକା। ୱେଦନା ଚିତ୍ତଂ ୱିତକ୍କୋ ଚିତ୍ତସ୍ସେକଗ୍ଗତା ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ଅହିରିକଂ ଅନୋତ୍ତପ୍ପଂ ଲୋଭୋତି ଇମେ ନୱ ସୱିଭତ୍ତିକା।

ତେସୁ ଛ ଧମ୍ମା ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ୱିଭତ୍ତା, ଏକୋ ତୀସୁ, ଏକୋ ଚତୂସୁ, ଏକୋ ଛସୁ। କଥଂ? ଚିତ୍ତଂ ୱିତକ୍କୋ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ଅହିରିକଂ ଅନୋତ୍ତପ୍ପଂ ଲୋଭୋତି ଇମେ ଛ ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ୱିଭତ୍ତା। ତେସୁ ହି ଚିତ୍ତଂ ତାୱ ଫସ୍ସପଞ୍ଚକଂ ପତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପତ୍ୱା ମନିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି। ୱିତକ୍କୋ ଝାନଙ୍ଗାନି ପତ୍ୱା ୱିତକ୍କୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତୋ, ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ପତ୍ୱା ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପୋତି। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ମଗ୍ଗଙ୍ଗେସୁପି କମ୍ମପଥେସୁପି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯେୱ। ଅହିରିକଂ ବଲାନି ପତ୍ୱା ଅହିରିକବଲଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ, ଲୋକନାସକଦୁକଂ ପତ୍ୱା ଅହିରିକନ୍ତି। ଅନୋତ୍ତପ୍ପେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଲୋଭୋ ମୂଲଂ ପତ୍ୱା ଲୋଭୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତୋ। କମ୍ମପଥଂ ପତ୍ୱା ଅଭିଜ୍ଝାତି। ଇମେ ଛ ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ୱିଭତ୍ତା।

ୱେଦନା ପନ ଫସ୍ସପଞ୍ଚକଂ ପତ୍ୱା ୱେଦନା ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତା, ଝାନଙ୍ଗାନି ପତ୍ୱା ସୁଖନ୍ତି, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପତ୍ୱା ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି। ଏୱଂ ଏକୋୱ ଧମ୍ମୋ ତୀସୁ ଠାନେସୁ ୱିଭତ୍ତୋ।

ୱୀରିଯଂ ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପତ୍ୱା ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ, ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ପତ୍ୱା ମିଚ୍ଛାୱାଯାମୋ ହୋତୀତି, ବଲାନି ପତ୍ୱା ୱୀରିଯବଲନ୍ତି, ପିଟ୍ଠିଦୁକଂ ପତ୍ୱା ପଗ୍ଗାହୋ ହୋତୀତି। ଏୱଂ ଅଯଂ ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ୱିଭତ୍ତୋ।

ସମାଧି ପନ ଝାନଙ୍ଗାନି ପତ୍ୱା ଚିତ୍ତସ୍ସେକଗ୍ଗତା ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତୋ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ପତ୍ୱା ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି, ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ପତ୍ୱା ମିଚ୍ଛାସମାଧୀତି, ବଲାନି ପତ୍ୱା ସମାଧିବଲନ୍ତି, ପିଟ୍ଠିଦୁକଂ ପତ୍ୱା ଦୁତିଯଦୁକେ ଏକକୱସେନେୱ ସମଥୋତି , ତତିଯେ ଅୱିକ୍ଖେପୋତି। ଏୱମଯଂ ଏକୋ ଧମ୍ମୋ ଛସୁ ଠାନେସୁ ୱିଭତ୍ତୋ।

ସଙ୍ଖେପି ପନେତେ ଧମ୍ମା ଫସ୍ସପଞ୍ଚକୱସେନ ଝାନଙ୍ଗୱସେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନ ମଗ୍ଗଙ୍ଗୱସେନ ବଲୱସେନ ମୂଲୱସେନ କମ୍ମପଥୱସେନ ଲୋକନାସକୱସେନ ପିଟ୍ଠିଦୁକୱସେନାତି ନୱ ରାସଯୋ ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ତଂ ପଠମକୁସଲଚିତ୍ତନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତମେୱାତି।

ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସୱାରକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଦ୍ଦେସୱାରକଥା

୩୭୫। ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ଚିତ୍ତସ୍ସେକଗ୍ଗତାନିଦ୍ଦେସେ ତାୱ ସଣ୍ଠିତି ଅୱଟ୍ଠିତୀତି। ଇଦଂ ଦ୍ୱଯଂ ଠିତିୱେୱଚନମେୱ। ଯଂ ପନ କୁସଲନିଦ୍ଦେସେ 'ଆରମ୍ମଣଂ ଓଗାହେତ୍ୱା ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତୀତି ଅୱଟ୍ଠିତୀ'ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଇଧ ନ ଲବ୍ଭତି। ଅକୁସଲସ୍ମିଞ୍ହି ଦୁବ୍ବଲା ଚିତ୍ତସ୍ସେକଗ୍ଗତାତି ହେଟ୍ଠା ଦୀପିତମେୱ।

୩୮୪। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚୱିଚିକିଚ୍ଛାୱସେନ ପୱତ୍ତସ୍ସ ୱିସାହାରସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖତୋ ଅୱିସାହାରୋତି ଏୱରୂପୋପି ଅତ୍ଥୋ ଇଧ ନ ଲବ୍ଭତି। ସହଜାତଧମ୍ମେ ପନ ନ ୱିସାହରତୀତି ଅୱିସାହାରୋ। ନ ୱିକ୍ଖିପତୀତି ଅୱିକ୍ଖେପୋ। ଅକୁସଲଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାୱସେନ ଅୱିସାହଟସ୍ସ ମାନସସ୍ସ ଭାୱୋ ଅୱିସାହଟମାନସତା। ସହଜାତଧମ୍ମେସୁ ନ କମ୍ପତୀତି ସମାଧିବଲଂ। ଅଯାଥାୱସମାଧାନତୋ ମିଚ୍ଛାସମାଧୀତି ଏୱମିଧ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

୩୮୫। ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯନିଦ୍ଦେସେ ଯୋ ହେଟ୍ଠା 'ନିକ୍କମୋ ଚେସୋ କାମାନଂ ପନୁଦନାଯା'ତିଆଦି ନଯୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ଇଧ ନ ଲବ୍ଭତି। ସହଜାତଧମ୍ମେସୁ ଅକମ୍ପନଟ୍ଠେନେୱ ୱୀରିଯବଲଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୩୮୬। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିନିଦ୍ଦେସେ ଅଯାଥାୱଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି। ଦିଟ୍ଠୀସୁ ଗତଂ ଇଦଂ ଦସ୍ସନଂ, ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତାତି ଦିଟ୍ଠିଗତଂ। ହେଟ୍ଠାପିସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। ଦିଟ୍ଠିଯେୱ ଦୁରତିକ୍କମନଟ୍ଠେନ ଦିଟ୍ଠିଗହନଂ, ତିଣଗହନୱନଗହନପବ୍ବତଗହନାନି ୱିଯ। ଦିଟ୍ଠିଯେୱ ସାସଙ୍କସପ୍ପଟିଭଯଟ୍ଠେନ ଦିଟ୍ଠିକନ୍ତାରୋ, ଚୋରକନ୍ତାରୱାଳକନ୍ତାରମରୁକନ୍ତାରନିରୁଦକକନ୍ତାରଦୁବ୍ଭିକ୍ଖକନ୍ତାରା ୱିଯ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ୱିନିୱିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ୱିଲୋମନଟ୍ଠେନ ଚ ଦିଟ୍ଠିୱିସୂକାଯିକଂ। ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନଞ୍ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ସମ୍ମାଦସ୍ସନଂ ୱିନିୱିଜ୍ଝତି ଚେୱ ୱିଲୋମେତି ଚ। କଦାଚି ସସ୍ସତସ୍ସ କଦାଚି ଉଚ୍ଛେଦସ୍ସ ଗହଣତୋ ଦିଟ୍ଠିଯା ୱିରୂପଂ ଫନ୍ଦିତନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ଫନ୍ଦିତଂ। ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ହି ଏକସ୍ମିଂ ପତିଟ୍ଠାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, କଦାଚି ସସ୍ସତଂ ଅନୁପତତି କଦାଚି ଉଚ୍ଛେଦଂ। ଦିଟ୍ଠିଯେୱ ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ ସଂଯୋଜନନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିସଂଯୋଜନଂ।

ସୁସୁମାରାଦଯୋ ୱିଯ ପୁରିସଂ, ଆରମ୍ମଣଂ ଦଳ୍ହଂ ଗଣ୍ହାତୀତି ଗାହୋ। ପତିଟ୍ଠହନତୋ ପତିଟ୍ଠାହୋ। ଅଯଞ୍ହି ବଲୱପ୍ପୱତ୍ତିଭାୱେନ ପତିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି। ନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଅଭିନିୱିସତୀତି ଅଭିନିୱେସୋ। ଧମ୍ମସଭାୱଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ପରତୋ ଆମସତୀତି ପରାମାସୋ। ଅନତ୍ଥାୱହତ୍ତା କୁଚ୍ଛିତୋ ମଗ୍ଗୋ, କୁଚ୍ଛିତାନଂ ୱା ଅପାଯାନଂ ମଗ୍ଗୋତି କୁମ୍ମଗ୍ଗୋ। ଅଯାଥାୱପଥତୋ ମିଚ୍ଛାପଥୋ। ଯଥା ହି ଦିସାମୂଳ୍ହେନ ଅଯଂ

ଅସୁକଗାମସ୍ସ ନାମ ପଥୋତି ଗହିତୋପି ତଂ ଗାମଂ ନ ସମ୍ପାପେତି, ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠିଗତିକେନ ସୁଗତିପଥୋତି ଗହିତାପି ଦିଟ୍ଠି ସୁଗତିଂ ନ ପାପେତୀତି ଅଯାଥାୱପଥତୋ, ମିଚ୍ଛାପଥୋ। ମିଚ୍ଛାସଭାୱତୋ ମିଚ୍ଛତ୍ତଂ। ତତ୍ଥେୱ ପରିବ୍ଭମନତୋ ତରନ୍ତି ଏତ୍ଥ ବାଲାତି ତିତ୍ଥଂ। ତିତ୍ଥଞ୍ଚ ତଂ ଅନତ୍ଥାନଞ୍ଚ ଆଯତନନ୍ତି ତିତ୍ଥାଯତନଂ। ତିତ୍ଥିଯାନଂ ୱା ସଞ୍ଜାତିଦେସଟ୍ଠେନ ନିୱାସଠାନଟ୍ଠେନ ଚ ଆଯତନନ୍ତିପି ତିତ୍ଥାଯତନଂ। ୱିପରିଯେସଭୂତୋ ଗାହୋ, ୱିପରିଯେସତୋ ୱା ଗାହୋତି ୱିପରିଯେସଗ୍ଗାହୋ; ୱିପଲ୍ଲତ୍ଥ ଗାହୋତି ଅତ୍ଥୋ।

୩୮୭-୩୮୮। ଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପନିଦ୍ଦେସେସୁ ହିରୋତ୍ତପ୍ପନିଦ୍ଦେସୱିପରିଯାଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସହଜାତଧମ୍ମେସୁ ପନ ଅକମ୍ପନଟ୍ଠେନେୱ ଅହିରିକବଲଂ ଅନୋତ୍ତପ୍ପବଲଞ୍ଚ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୩୮୯। ଲୋଭମୋହନିଦ୍ଦେସେସୁ ଲୁବ୍ଭତୀତି ଲୋଭୋ। ଲୁବ୍ଭନାତି ଲୁବ୍ଭନାକାରୋ। ଲୋଭସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତଂ, ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱା ଲୁବ୍ଭିତୋ; ଲୁବ୍ଭିତସ୍ସ ଭାୱୋ ଲୁବ୍ଭିତତ୍ତଂ। ସାରଜ୍ଜତୀତି ସାରାଗୋ। ସାରଜ୍ଜନାକାରୋ ସାରଜ୍ଜନା। ସାରଜ୍ଜିତସ୍ସ ଭାୱୋ ସାରଜ୍ଜିତତ୍ତଂ। ଅଭିଜ୍ଝାଯନଟ୍ଠେନ ଅଭିଜ୍ଝା। ପୁନ 'ଲୋଭ'-ୱଚନେ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। ଅକୁସଲଞ୍ଚ ତଂ ମୂଲଞ୍ଚ ଅକୁସଲାନଂ ୱା ମୂଲନ୍ତି ଅକୁସଲମୂଲଂ।

୩୯୦। ଞାଣଦସ୍ସନପଟିପକ୍ଖତୋ ଅଞ୍ଞାଣଂ ଅଦସ୍ସନଂ। ଅଭିମୁଖୋ ହୁତ୍ୱା ଧମ୍ମେନ ନ ସମେତି, ନ ସମାଗଚ୍ଛତୀତି ଅନଭିସମଯୋ। ଅନୁରୂପତୋ ଧମ୍ମେ ବୁଜ୍ଝତୀତି ଅନୁବୋଧୋ। ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତାଯ ଅନନୁବୋଧୋ। ଅନିଚ୍ଚାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ନ ବୁଜ୍ଝତୀତି ଅସମ୍ବୋଧୋ। ଅସନ୍ତଂ ଅସମଞ୍ଚ ବୁଜ୍ଝତୀତିପି ଅସମ୍ବୋଧୋ। ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ନପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ଅପ୍ପଟିୱେଧୋ। ରୂପାଦୀସୁ ଏକଧମ୍ମମ୍ପି ଅନିଚ୍ଚାଦିସାମଞ୍ଞତୋ ନ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ଅସଂଗାହନା। ତମେୱ ଧମ୍ମଂ ନ ପରିଯୋଗାହତୀତି ଅପରିଯୋଗାହନା। ନ ସମଂ ପେକ୍ଖତୀତି ଅସମପେକ୍ଖଣା। ଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱଂ ପତି ନ ଅପେକ୍ଖତୀତି ଅପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା।

କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମେସୁ ୱିପରୀତୱୁତ୍ତିଯା ସଭାୱଗ୍ଗହଣାଭାୱେନ ୱା ଏକମ୍ପି କମ୍ମଂ ଏତସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ନତ୍ଥି, ସଯଂ ୱା କସ୍ସଚି କମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣଂ ନାମ ନ ହୋତୀତି ଅପ୍ପଚ୍ଚକ୍ଖକମ୍ମଂ। ଯଂ ଏତସ୍ମିଂ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜମାନେ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ ମେଜ୍ଝଂ ଭୱେଯ୍ୟ, ସୁଚି, ୱୋଦାନଂ, ତଂ ଦୁଟ୍ଠଂ ମେଜ୍ଝଂ ଇମିନାତି ଦୁମ୍ମେଜ୍ଝଂ। ବାଲାନଂ ଭାୱୋତି ବାଲ୍ୟଂ। ମୁଯ୍ହତୀତି ମୋହୋ। ବଲୱତରୋ ମୋହୋ ପମୋହୋ। ସମନ୍ତତୋ ମୁଯ୍ହତୀତି ସମ୍ମୋହୋ। ୱିଜ୍ଜାଯ ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ନ ୱିଜ୍ଜାତି ଅୱିଜ୍ଜା। ଓଘଯୋଗତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। ଥାମଗତଟ୍ଠେନ ଅନୁସେତୀତି ଅନୁସଯୋ। ଚିତ୍ତଂ ପରିଯୁଟ୍ଠାତି, ଅଭିଭୱତୀତି ପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ। ହିତଗ୍ଗହଣାଭାୱେନ ହିତାଭିମୁଖଂ ଗନ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ଲଙ୍ଗତିଯେୱାତି ଲଙ୍ଗୀ; ଖଞ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁରୁଗ୍ଘାଟନଟ୍ଠେନ ୱା ଲଙ୍ଗୀ। ଯଥା ହି ମହାପଲିଘସଙ୍ଖାତା ଲଙ୍ଗୀ ଦୁରୁଗ୍ଘାଟା ହୋତି, ଏୱମଯମ୍ପି ଲଙ୍ଗୀ ୱିଯାତି ଲଙ୍ଗୀ। ସେସଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ସଙ୍ଗହୱାରସୁଞ୍ଞତୱାରାପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥତୋ ୱେଦିତବ୍ବାତି।

ଦୁତିଯଚିତ୍ତଂ

୩୯୧। ଦୁତିଯଚିତ୍ତେ ସସଙ୍ଖାରେନାତି ପଦଂ ୱିସେସଂ। ତମ୍ପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ। ଇଦଂ ପନ ଚିତ୍ତଂ କିଞ୍ଚାପି ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ସୋମନସ୍ସିତସ୍ସ ଲୋଭଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା 'ସତ୍ତୋ ସତ୍ତୋ'ତିଆଦିନା ନଯେନ ପରାମସନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଥାପି ସସଙ୍ଖାରିକତ୍ତା ସପ୍ପଯୋଗେନ ସୌପାଯେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ – ଯଦା କୁଲପୁତ୍ତୋ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକସ୍ସ କୁଲସ୍ସ କୁମାରିକଂ ପତ୍ଥେତି। ତେ ଚ 'ଅଞ୍ଞଦିଟ୍ଠିକା ତୁମ୍ହେ'ତି କୁମାରିକଂ ନ ଦେନ୍ତି। ଅଥଞ୍ଞେ ଞାତକା 'ଯଂ ତୁମ୍ହେ କରୋଥ ତମେୱାଯଂ କରିସ୍ସତୀ'ତି ଦାପେନ୍ତି। ସୋ ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ତିତ୍ଥିଯେ ଉପସଙ୍କମତି। ଆଦିତୋୱ ୱେମତିକୋ ହୋତି। ଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଗଚ୍ଛନ୍ତେ କାଲେ ଏତେସଂ କିରିଯା ମନାପାତି ଲଦ୍ଧିଂ ରୋଚେତି, ଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହାତି – ଏୱରୂପେ କାଲେ ଇଦଂ ଲବ୍ଭତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଯେୱାପନକେସୁ ପନେତ୍ଥ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ଅଧିକଂ। ତତ୍ଥ ଥିନନତା 'ଥିନଂ'। ମିଦ୍ଧନତା 'ମିଦ୍ଧଂ'; ଅନୁସ୍ସାହସଂହନନତା ଅସତ୍ତିୱିଘାତୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଥିନଞ୍ଚ ମିଦ୍ଧଞ୍ଚ ଥିନମିଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଥିନଂ ଅନୁସ୍ସାହଲକ୍ଖଣଂ, ୱୀରିଯୱିନୋଦନରସଂ, ସଂସୀଦନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ମିଦ୍ଧଂ ଅକମ୍ମଞ୍ଞତାଲକ୍ଖଣଂ, ଓନହନରସଂ, ଲୀନଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ପଚଲାଯିକାନିଦ୍ଦାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ୱା। ଉଭଯମ୍ପି ଅରତିତନ୍ଦୀୱିଜମ୍ଭିତାଦୀସୁ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି।

ତତିଯଚିତ୍ତଂ

୪୦୦। ତତିଯଂ ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ସୋମନସ୍ସିତସ୍ସ ଲୋଭଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା 'ସତ୍ତୋ ସତ୍ତୋ'ତିଆଦିନା ନଯେନ ଅପରାମସନ୍ତସ୍ସ ନାରାଯଣୱିରାଜନମଲ୍ଲଯୁଦ୍ଧନଟସମଜ୍ଜାଦୀନି ପସ୍ସତୋ ମନାପିଯସଦ୍ଦସୱନାଦିପସୁତସ୍ସ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇଧ ମାନେନ ସଦ୍ଧିଂ ପଞ୍ଚ ଅପଣ୍ଣକଙ୍ଗାନି ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ମଞ୍ଞତୀତି 'ମାନୋ'। ସୋ ଉନ୍ନତିଲକ୍ଖଣୋ, ସମ୍ପଗ୍ଗହରସୋ, କେତୁକମ୍ମତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଲୋଭପଦଟ୍ଠାନୋ, ଉମ୍ମାଦୋ

ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି।

ଚତୁତ୍ଥଚିତ୍ତଂ

୪୦୨। ଚତୁତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେସୁ ଏୱ ଠାନେସୁ ଯଦା ସୀସେ ଖେଳଅଂ ଖିପନ୍ତି, ପାଦପଂସୁଂ ଓକିରନ୍ତି, ତଦା ତସ୍ସ ପରିହରଣତ୍ଥଂ ସୌସ୍ସାହେନ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଓଲୋକେନ୍ତାନଂ ରାଜନାଟକେସୁ ନିକ୍ଖନ୍ତେସୁ ଉସ୍ସାରଣାଯ ୱତ୍ତମାନାଯ ତେନ ତେନ ଛିଦ୍ଦେନ ଓଲୋକେନ୍ତାନଞ୍ଚାତି ଏୱମାଦୀସୁ ଠାନେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇଧ ପନ ଥିନମିଦ୍ଧେହି ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତ ଯେୱାପନକା ହୋନ୍ତି। ଉଭଯତ୍ଥାପି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ପରିହାଯତି। ତଂ ଠପେତ୍ୱା ସେସାନଂ ୱସେନ ଧମ୍ମଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବାତି।

ପଞ୍ଚମଚିତ୍ତଂ

୪୦୩। ପଞ୍ଚମଂ ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ୱେଦନାୱସେନ ମଜ୍ଝତ୍ତସ୍ସ ଲୋଭଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ‘ସତ୍ତୋ ସତ୍ତୋ’ତିଆଦିନା ନଯେନ ପରାମସନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସୋମନସ୍ସଟ୍ଠାନେ ପନେତ୍ଥ ଉପେକ୍ଖାୱେଦନା ହୋତି, ପୀତିପଦଂ ପରିହାଯତି। ସେସଂ ସବ୍ବଂ ପଠମଚିତ୍ତସଦିସମେୱ।

ଛଟ୍ଠଚିତ୍ତାଦି

୪୦୯-୪୧୨। ଛଟ୍ଠସତ୍ତମଟ୍ଠମାନିପି ୱେଦନଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ପୀତିପଦଞ୍ଚ ହାପେତ୍ୱା ଦୁତିଯତତିଯଚତୁତ୍ଥେସୁ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଇମେସୁ ଅଟ୍ଠସୁ ଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତେସୁ ସହଜାତାଧିପତି ଆରମ୍ମଣାଧିପତୀତି ଦ୍ୱେପି ଅଧିପତଯୋ ଲବ୍ଭନ୍ତି।

ନୱମଚିତ୍ତଂ

୪୧୩। ନୱମଂ ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଦୋମନସ୍ସିତସ୍ସ ପଟିଘଂ ଉପ୍ପାଦଯତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ସ ସମଯୱୱତ୍ଥାନୱାରେ ତାୱ ଦୁଟ୍ଠୁ ମନୋ, ହୀନୱେଦନତ୍ତା ୱା କୁଚ୍ଛିତଂ ମନୋତି ଦୁମ୍ମନୋ; ଦୁମ୍ମନସ୍ସ ଭାୱୋ ଦୋମନସ୍ସଂ। ତେନ ସହଗତନ୍ତି ଦୋମନସ୍ସସହଗତଂ। ଅସମ୍ପିଯାଯନଭାୱେନ ଆରମ୍ମଣସ୍ମିଂ ପଟିହଞ୍ଞତୀତି ପଟିଘଂ। ତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତନ୍ତି ପଟିଘସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ।

ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସେ ତୀସୁପି ଠାନେସୁ ଦୋମନସ୍ସୱେଦନାୱ ଆଗତା। ତତ୍ଥ ୱେଦନାପଦଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। ତଥା ଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସପଦାନି ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ପନ ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣାନୁଭୱନଲକ୍ଖଣଂ ଦୋମନସ୍ସଂ, ଯଥାତଥା ୱା ଅନିଟ୍ଠାକାରସମ୍ଭୋଗରସଂ, ଚେତସିକାବାଧପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ଏକନ୍ତେନେୱ ହଦଯୱତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନଂ।

ମୂଲକମ୍ମପଥେସୁ ଯଥା ପୁରିମଚିତ୍ତେସୁ ଲୋଭୋ ହୋତି, ଅଭିଜ୍ଝା ହୋତୀତି ଆଗତଂ, ଏୱଂ ଦୋସୋ ହୋତି, ବ୍ୟାପାଦୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଦୁସ୍ସନ୍ତି ତେନ, ସଯଂ ୱା ଦୁସ୍ସତି, ଦୁସ୍ସନମତ୍ତମେୱ ୱା ତନ୍ତି ଦୋସୋ ସୋ ଚଣ୍ଡିକ୍କଲକ୍ଖଣୋ ପହଟାସିୱିସୋ ୱିଯ, ୱିସପ୍ପନରସୋ ୱିସନିପାତୋ ୱିଯ, ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସଯଦହନରସୋ ୱା ଦାୱଗ୍ଗି ୱିଯ, ଦୁସ୍ସନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ଲଦ୍ଧୋକାସୋ ୱିଯ ସପତ୍ତୋ, ଆଘାତୱତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନୋ ୱିସସଂସଟ୍ଠପୂତିମୁତ୍ତଂ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ବ୍ୟାପଜ୍ଜତି ତେନ ଚିତ୍ତଂ, ପୂତିଭାୱଂ ଉପଗଚ୍ଛତି, ବ୍ୟାପାଦଯତି ୱା ୱିନଯାଚାରରୂପସମ୍ପତ୍ତିହିତସୁଖାଦୀନୀତି ବ୍ୟାପାଦୋ। ଅତ୍ଥତୋ ପନେସ ଦୋସୋଯେୱ। ଇଧ ପଦପଟିପାଟିଯା ଏକୂନତିଂସ ପଦାନି ହୋନ୍ତି। ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ଚୁଦ୍ଦସ। ତେସଂ ୱସେନ ସୱିଭତ୍ତିକାୱିଭତ୍ତିକରାସିଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଯେୱାପନକେସୁ ଛନ୍ଦାଧିମୋକ୍ଖମନସିକାରୌଦ୍ଧଚ୍ଚାନି ନିଯତାନି। ଇସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯକୁକ୍କୁଚ୍ଚେସୁ ପନ ଅଞ୍ଞତରେନ ସଦ୍ଧିଂ ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚ ହୁତ୍ୱାପି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଏୱମେପି ତଯୋ ଧମ୍ମା ଅନିଯତଯେୱାପନକା ନାମ। ତେସୁ ଇସ୍ସତୀତି ‘ଇସ୍ସା’। ସା ପରସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ଉସୂଯନଲକ୍ଖଣା, ତତ୍ଥେୱ ଅନଭିରତିରସା, ତତୋ ୱିମୁଖଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ପରସମ୍ପତ୍ତିପଦଟ୍ଠାନା। ସଂଯୋଜନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ମଚ୍ଛେରଭାୱୋ ‘ମଚ୍ଛରିଯଂ’। ତଂ ଲଦ୍ଧାନଂ ୱା ଲଭିତବ୍ବାନଂ ୱା ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ନିଗୂହନଲକ୍ଖଣଂ, ତାସଂଯେୱ ପରେହି ସାଧାରଣଭାୱଅକ୍ଖମନରସଂ, ସଙ୍କୋଚନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ କଟୁକଞ୍ଚୁକତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ୱା, ଅତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିପଦଟ୍ଠାନଂ। ଚେତସୋ ୱିରୂପଭାୱୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କୁଚ୍ଛିତଂ କତଂ କୁକତଂ। ତସ୍ସ ଭାୱୋ ‘କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ’। ତଂ ପଚ୍ଛାନୁତାପଲକ୍ଖଣଂ,

କତାକତାନୁସୋଚନରସଂ, ୱିପ୍ପଟିସାରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, କତାକତପଦଟ୍ଠାନଂ। ଦାସବ୍ୟଂ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଯଂ ତାୱ ଉଦ୍ଦେସୱାରେ ୱିସେସୋ।

୪୧୫। ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ୱେଦନାନିଦ୍ଦେସେ ଅସାତଂ ସାତପଟିପକ୍ଖୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୪୧୮। ଦୋସନିଦ୍ଦେସେ ଦୁସ୍ସତୀତି ଦୋସୋ। ଦୁସ୍ସନାତି ଦୁସ୍ସନାକାରୋ। ଦୁସ୍ସିତତ୍ତନ୍ତି ଦୁସ୍ସିତଭାୱୋ। ପକତିଭାୱୱିଜହନଟ୍ଠେନ ବ୍ୟାପଜ୍ଜନଂ ବ୍ୟାପତ୍ତି। ବ୍ୟାପଜ୍ଜନାତି ବ୍ୟାପଜ୍ଜନାକାରୋ। ୱିରୁଜ୍ଝତୀତି ୱିରୋଧୋ। ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱିରୁଜ୍ଝତୀତି ପଟିୱିରୋଧୋ। ୱିରୁଦ୍ଧାକାରପଟିୱିରୁଦ୍ଧାକାରୱସେନ ୱା ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଚଣ୍ଡିକୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଚଣ୍ଡୋ, ଥଦ୍ଧପୁଗ୍ଗଲୋ; ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଚଣ୍ଡିକ୍କଂ। ନ ଏତେନ ସୁରୋପିତଂ ୱଚନଂ ହୋତି, ଦୁରୁତ୍ତଂ ଅପରିପୁଣ୍ଣମେୱ ହୋତୀତି ଅସୁରୋପୋ। କୁଦ୍ଧକାଲେ ହି ପରିପୁଣ୍ଣୱଚନଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ସଚେପି କସ୍ସଚି ହୋତି ତଂ ଅପ୍ପମାଣଂ। ଅପରେ ପନ ଅସ୍ସୁଜନନଟ୍ଠେନ ଅସ୍ସୁରୋପନତୋ ଅସ୍ସୁରୋପୋତି ୱଦନ୍ତି। ତଂ ଅକାରଣଂ, ସୋମନସ୍ସସ୍ସାପି ଅସ୍ସୁଜନନତୋ। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତଅତ୍ତମନତାପଟିପକ୍ଖତୋ ନ ଅତ୍ତମନତାତି ଅନତ୍ତମନତା। ସା ପନ ଯସ୍ମା ଚିତ୍ତସ୍ସେୱ, ନ ସତ୍ତସ୍ସ, ତସ୍ମା ଚିତ୍ତସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତଂ। ସେସମେତ୍ଥ ସଙ୍ଗହସୁଞ୍ଞତୱାରେସୁ ଚ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ଦସମଚିତ୍ତଂ

୪୨୧। ଦସମଂ ସସଙ୍ଖାରତ୍ତା ପରେହି ଉସ୍ସାହିତସ୍ସ ୱା, ପରେସଂ ୱା ଅପରାଧଂ ସାରିତସ୍ସ, ସଯମେୱ ୱା ପରେସଂ ଅପରାଧଂ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା କୁଜ୍ଝମାନସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

ଇଧାପି ପଦପଟିପାଟିଯା ଏକୂନତିଂସ, ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ଚ ଚୁଦ୍ଦସେୱ ପଦାନି ହୋନ୍ତି। ଯେୱାପନକେସୁ ପନ ଥିନମିଦ୍ଧମ୍ପି ଲବ୍ଭତି। ତସ୍ମା ଏତ୍ଥ ୱିନା ଇସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯକୁକ୍କୁଚ୍ଚେହି ଚତ୍ତାରି ଅପଣ୍ଣକଙ୍ଗାନି ଥିନମିଦ୍ଧନ୍ତି ଇମେ ଛ ଇସ୍ସାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିକାଲେ ତେସୁ ଅଞ୍ଞତରେନ ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତ ଯେୱାପନକା ଏକକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ସେସଂ ସବ୍ବଂ ସବ୍ବୱାରେସୁ ନୱମସଦିସମେୱ। ଇମେସୁ ପନ ଦ୍ୱୀସୁ ଦୋମନସ୍ସଚିତ୍ତେସୁ ସହଜାତାଧିପତିଯେୱ ଲବ୍ଭତି, ନ ଆରମ୍ମଣାଧିପତି। ନ ହି କୁଦ୍ଧୋ କିଞ୍ଚି ଗରୁଂ କରୋତୀତି।

ଏକାଦସମଚିତ୍ତଂ

୪୨୨। ଏକାଦସମଂ ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ୱେଦନାୱସେନ ମଜ୍ଝତ୍ତସ୍ସ କଙ୍ଖାପୱତ୍ତିକାଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ସ ସମଯୱୱତ୍ଥାନେ ୱିଚିକିଚ୍ଛାସମ୍ପଯୁତ୍ତନ୍ତି ପଦଂ ଅପୁବ୍ବଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତନ୍ତି ୱିଚିକିଚ୍ଛାସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସେ ‘ୱିଚିକିଚ୍ଛା ହୋତୀ’ତି ପଦମେୱ ୱିସେସୋ। ତତ୍ଥ ୱିଗତା ଚିକିଚ୍ଛାତି ୱିଚିକିଚ୍ଛା। ସଭାୱଂ ୱା ୱିଚିନନ୍ତୋ ଏତାଯ କିଚ୍ଛତି କିଲମତୀତି ୱିଚିକିଚ୍ଛା। ସା ସଂସଯଲକ୍ଖଣା, କମ୍ପନରସା, ଅନିଚ୍ଛଯପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ଅନେକଂସଗାହପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ୱା, ଅଯୋନିସୋମନସିକାରପଦଟ୍ଠାନା। ପଟିପତ୍ତିଅନ୍ତରାଯକରାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ଇଧ ପଦପଟିପାଟିଯା ତେୱୀସତି ପଦାନି ହୋନ୍ତି। ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ଚୁଦ୍ଦସ। ତେସଂ ୱସେନ ସୱିଭତ୍ତିକାୱିଭତ୍ତିକରାସିୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ମନସିକାରୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନ୍ତି ଦ୍ୱେଯେୱ ଯେୱାପନକା।

୪୨୪। ନିଦ୍ଦେସୱାରସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସେକଗ୍ଗତାନିଦ୍ଦେସେ ଯସ୍ମା ଇଦଂ ଦୁବ୍ବଲଂ ଚିତ୍ତଂ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠିତିମତ୍ତକମେୱେତ୍ଥ ହୋତି, ତସ୍ମା ‘ସଣ୍ଠିତୀ’ତିଆଦୀନି ଅୱତ୍ୱା ଚିତ୍ତସ୍ସ ‘ଠିତୀ’ତି ଏକମେୱ ପଦଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱ ଚ କାରଣେନ ଉଦ୍ଦେସୱାରେପି ‘ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯ’ନ୍ତିଆଦି ନ ୱୁତ୍ତଂ।

୪୨୫। ୱିଚିକିଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସେ କଙ୍ଖନୱସେନ କଙ୍ଖା। କଙ୍ଖାଯ ଆଯନାତି କଙ୍ଖାଯନା। ପୁରିମକଙ୍ଖା ହି ଉତ୍ତରକଙ୍ଖଂ ଆନେତି ନାମ। ଆକାରୱସେନ ୱା ଏତଂ ୱୁତ୍ତଂ। କଙ୍ଖାସମଙ୍ଗିଚିତ୍ତଂ କଙ୍ଖାଯ ଆଯିତତ୍ତା କଙ୍ଖାଯିତଂ ନାମ। ତସ୍ସ ଭାୱୋ କଙ୍ଖାଯିତତ୍ତଂ। ୱିମତୀତି ନମତି। ୱିଚିକିଚ୍ଛା ୱୁତ୍ତତ୍ଥା ଏୱ। କମ୍ପନଟ୍ଠେନ ଦ୍ୱିଧା ଏଳଯତୀତି ଦ୍ୱେଳ୍ହକଂ। ପଟିପତ୍ତିନିୱାରଣେନ ଦ୍ୱିଧାପଥୋ ୱିଯାତି ଦ୍ୱେଧାପଥୋ। ‘ନିଚ୍ଚଂ ନୁ ଖୋ ଇଦଂ, ଅନିଚ୍ଚଂ ନୁ ଖୋ’ତିଆଦିପୱତ୍ତିଯା ଏକସ୍ମିଂ ଆକାରେ ସଣ୍ଠାତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ ସମନ୍ତତୋ ସେତୀତି ସଂସଯୋ। ଏକଂସଂ ଗହେତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ ନ ଏକଂସଗ୍ଗାହୋତି ଅନେକଂସଗ୍ଗାହୋ। ନିଚ୍ଛେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୀ ଆରମ୍ମଣତୋ ଓସକ୍କତୀତି ଆସପ୍ପନା। ଓଗାହିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୀ ପରିସମନ୍ତତୋ ସପ୍ପତୀତି ପରିସପ୍ପନା। ପରିଯୋଗାହିତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ ଅପରିଯୋଗାହନା। ନିଚ୍ଛଯୱସେନ ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତିତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାଯ ଥମ୍ଭିତତ୍ତଂ; ଚିତ୍ତସ୍ସ ଥଦ୍ଧଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଚିକିଚ୍ଛା ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ଥଦ୍ଧଂ କରୋତି। ଯସ୍ମା ପନେସା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଆରମ୍ମଣଂ ଗହେତ୍ୱା ମନଂ ୱିଲିଖନ୍ତୀ ୱିଯ, ତସ୍ମା ମନୋୱିଲେଖୋତି ୱୁତ୍ତା। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ଦ୍ୱାଦସମଚିତ୍ତଂ

୪୨୭। ଦ୍ୱାଦସମସ୍ସ ସମଯୱୱତ୍ଥାନେ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତନ୍ତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ। ଇଦଞ୍ହି ଚିତ୍ତଂ ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ୱେଦନାୱସେନ ମଜ୍ଝତ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ଉଦ୍ଧତଂ ହୋତି। ଇଧ ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସେ ‘ୱିଚିକିଚ୍ଛା’-ଠାନେ ‘ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ହୋତୀ’ତି ଆଗତଂ। ପଦପଟିପାଟିଯା ଅଟ୍ଠୱୀସତି ପଦାନି ହୋନ୍ତି। ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ଚୁଦ୍ଦସ। ତେସଂ ୱସେନ ସୱିଭତ୍ତିକାୱିଭତ୍ତିକରାସିୱିଧାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଧିମୋକ୍ଖୋ ମନସିକାରୋତି ଦ୍ୱେଯେୱ ଯେୱାପନକା।

୪୨୯। ନିଦ୍ଦେସୱାରସ୍ସ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସେ ଚିତ୍ତସ୍ସାତି ନ ସତ୍ତସ୍ସ, ନ ପୋସସ୍ସ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନ୍ତି ଉଦ୍ଧତାକାରୋ। ନ ୱୂପସମୋତି ଅୱୂପସମୋ। ଚେତୋ ୱିକ୍ଖିପତୀତି ଚେତସୋୱିକ୍ଖେପୋ। ଭନ୍ତତ୍ତଂ ଚିତ୍ତସ୍ସାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭନ୍ତଭାୱୋ, ଭନ୍ତଯାନଭନ୍ତଗୋଣାଦୀନି ୱିଯ। ଇମିନା ଏକାରମ୍ମଣସ୍ମିଂଯେୱ ୱିପ୍ଫନ୍ଦନଂ କଥିତଂ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଞ୍ହି ଏକାରମ୍ମଣେ ୱିପ୍ଫନ୍ଦତି, ୱିଚିକିଚ୍ଛା ନାନାରମ୍ମଣେ। ସେସଂ ସବ୍ବୱାରେସୁ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଇଦାନି ଇମସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତଦ୍ୱଯେ ପକିଣ୍ଣକୱିନିଚ୍ଛଯୋ ହୋତି। ‘ଆରମ୍ମଣେ ପୱଟ୍ଟନକଚିତ୍ତାନି ନାମ କତୀ’ତି? ହି ୱୁତ୍ତେ ‘ଇମାନେୱ ଦ୍ୱେ’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତଂ ଏକନ୍ତେନ ପୱଟ୍ଟତି, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଂ ପନ ଲଦ୍ଧାଧିମୋକ୍ଖତ୍ତା ଲଦ୍ଧପତିଟ୍ଠଂ ପୱଟ୍ଟତି। ଯଥା ହି ୱଟ୍ଟଚତୁରସ୍ସେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ମଣୀସୁ ପବ୍ଭାରଟ୍ଠାନେ ପୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ୱିସ୍ସଟ୍ଠେସୁ ୱଟ୍ଟମଣି ଏକନ୍ତେନେୱ ପୱଟ୍ଟତି, ଚତୁରସ୍ସୋ ପତିଟ୍ଠାଯ ପତିଟ୍ଠାଯ ପୱଟ୍ଟତି, ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସବ୍ବେସୁପି ହୀନାଦିଭେଦୋ ନ ଉଦ୍ଧଟୋ, ସବ୍ବେସଂ ଏକନ୍ତହୀନତ୍ତା। ସହଜାତାଧିପତି ଲବ୍ଭମାନୋପି ନ ଉଦ୍ଧଟୋ, ହେଟ୍ଠା ଦସ୍ସିତନଯତ୍ତା। ଞାଣାଭାୱତୋ ପନେତ୍ଥ ୱୀମଂସାଧିପତି ନାମ ନତ୍ଥି। ପଚ୍ଛିମଦ୍ୱଯେ ସେସୋପି ନତ୍ଥି ଏୱ। କସ୍ମା? କଞ୍ଚି ଧମ୍ମଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ, ପଟ୍ଠାନେ ଚ ପଟିସିଦ୍ଧତୋ।

ଇମେହି ପନ ଦ୍ୱାଦସହିପି ଅକୁସଲଚିତ୍ତେହି କମ୍ମେ ଆଯୂହିତେ, ଠପେତ୍ୱା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଂ, ସେସାନି ଏକାଦସେୱ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଆକଡ୍ଢନ୍ତି। ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତେ ଅଲଦ୍ଧାଧିମୋକ୍ଖେ ଦୁବ୍ବଲେପି ପଟିସନ୍ଧିଂ ଆକଡ୍ଢମାନେ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତଂ ଲଦ୍ଧାଧିମୋକ୍ଖଂ ବଲୱଂ କସ୍ମା ନାକଡ୍ଢତୀତି? ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବାଭାୱତୋ। ଯଦି ହି ଆକଡ୍ଢେଯ୍ୟ ‘ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବ’-ପଦୱିଭଙ୍ଗେ ଆଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ତସ୍ମା, ଠପେତ୍ୱା ତଂ, ସେସାନି ଏକାଦସ ଆକଡ୍ଢନ୍ତି। ତେସୁ ହି ଯେନ କେନଚି କମ୍ମେ ଆଯୂହିତେ ତାଯ ଚେତନାଯ ଚତୂସୁ ଅପାଯେସୁ ପଟିସନ୍ଧି ହୋତି। ଅକୁସଲୱିପାକେସୁ ଅହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଉପେକ୍ଖାସହଗତାଯ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହାତି। ଇତରସ୍ସାପି ଏତ୍ଥେୱ ପଟିସନ୍ଧିଦାନଂ ଭୱେଯ୍ୟ। ଯସ୍ମା ପନେତଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ‘ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବ’-ପଦୱିଭଙ୍ଗେ ନାଗତନ୍ତି।

ଅକୁସଲା ଧମ୍ମାତିପଦସ୍ସ ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅବ୍ୟାକତପଦଂ

ଅହେତୁକକୁସଲୱିପାକୋ

୪୩୧। ଇଦାନି ଅବ୍ୟାକତପଦଂ ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ କତମେ ଧମ୍ମା ଅବ୍ୟାକତାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଅବ୍ୟାକତଂ – ୱିପାକଂ କିରିଯଂ ରୂପଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି। ତେସୁ ୱିପାକାବ୍ୟାକତଂ। ୱିପାକାବ୍ୟାକତେପି କୁସଲୱିପାକଂ। ତସ୍ମିମ୍ପି ପରିତ୍ତୱିପାକଂ। ତସ୍ମିମ୍ପି ଅହେତୁକଂ। ତସ୍ମିମ୍ପି ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣଂ। ତସ୍ମିମ୍ପି ଦ୍ୱାରପଟିପାଟିଯା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ । ତସ୍ସାପି, ଠପେତ୍ୱା ଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣାଦିସାଧାରଣପଚ୍ଚଯଂ, ଅସାଧାରଣକମ୍ମପଚ୍ଚଯୱସେନେୱ ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ଦୀପେତୁଂ କାମାୱଚରସ୍ସ କୁସଲସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତାତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କତତ୍ତାତି କତକାରଣା। ଉପଚିତତ୍ତାତି ଆଚିତତ୍ତା, ୱଡ୍ଢିତକାରଣା। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି କାରଣଭୂତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଚକ୍ଖୁତୋ ୱା ପୱତ୍ତଂ, ଚକ୍ଖୁସ୍ମିଂ ୱା ନିସ୍ସିତଂ ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ। ପରତୋ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁସନ୍ନିସ୍ସିତରୂପୱିଜାନନଲକ୍ଖଣଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ, ରୂପମତ୍ତାରମ୍ମଣରସଂ, ରୂପାଭିମୁଖଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ , ରୂପାରମ୍ମଣାଯ କିରିଯମନୋଧାତୁଯା ଅପଗମପଦଟ୍ଠାନଂ। ପରତୋ ଆଗତାନି ସୋତାଦିସନ୍ନିସ୍ସିତସଦ୍ଦାଦିୱିଜାନନଲକ୍ଖଣାନି ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯୱିଞ୍ଞାଣାନି ସଦ୍ଦାଦିମତ୍ତାରମ୍ମଣରସାନି, ସଦ୍ଦାଦିଅଭିମୁଖଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନାନି, ସଦ୍ଦାଦିଆରମ୍ମଣାନଂ କିରିଯମନୋଧାତୂନଂ ଅପଗମପଦଟ୍ଠାନାନି।

ଇଧ ପଦପଟିପାଟିଯା ଦସ ପଦାନି ହୋନ୍ତି। ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ସତ୍ତ। ତେସୁ ପଞ୍ଚ ଅୱିଭତ୍ତିକାନି, ଦ୍ୱେ ସୱିଭତ୍ତିକାନି। ତେସୁ ଚିତ୍ତଂ ଫସ୍ସପଞ୍ଚକୱସେନ ଚେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନ ଚ ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ୱିଭତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛତି, ୱେଦନା ଫସ୍ସପଞ୍ଚକଝାନଙ୍ଗିନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନ ତୀସୁଯେୱ। ରାସଯୋପି ଇମେୱ ତଯୋ ହୋନ୍ତି।

ଯେୱାପନକୋ ଏକୋ ମନସିକାରୋ ଏୱ।

୪୩୬। ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ପଣ୍ଡରନ୍ତି ୱତ୍ଥୁତୋ ୱୁତ୍ତଂ। କୁସଲଞ୍ହି ଅତ୍ତନୋ ପରିସୁଦ୍ଧତାଯ ପଣ୍ଡରଂ ନାମ, ଅକୁସଲଂ ଭୱଙ୍ଗନିସ୍ସନ୍ଦେନ, ୱିପାକଂ ୱତ୍ଥୁପଣ୍ଡରତ୍ତା।

୪୩୯। ଚିତ୍ତସ୍ସେକଗ୍ଗତାନିଦ୍ଦେସେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତୀତି ଏକମେୱ ପଦଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦଞ୍ହି ଦୁବ୍ବଲଂ ଚିତ୍ତଂ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠିତିମତ୍ତମେୱେତ୍ଥ ଲବ୍ଭତି, 'ସଣ୍ଠିତିଅୱଟ୍ଠିତି'-ଭାୱଂ ପାପୁଣିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ସଙ୍ଗହୱାରେ ଝାନଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ନ ଉଦ୍ଧଟାନି। କସ୍ମା? ୱିତକ୍କପଚ୍ଛିମକଞ୍ହି ଝାନଂ ନାମ, ହେତୁପଚ୍ଛିମକୋ ମଗ୍ଗୋ ନାମ। ପକତିଯା ଅୱିତକ୍କଚିତ୍ତେ ଝାନଙ୍ଗଂ ନ ଲବ୍ଭତି, ଅହେତୁକଚିତ୍ତେ ଚ ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି। ତସ୍ମା ଇଧ ଉଭଯମ୍ପି ନ ଉଦ୍ଧଟଂ। ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋପେତ୍ଥ ଚତୁରଙ୍ଗିକୋଯେୱ ଭାଜିତୋ। ସୁଞ୍ଞତୱାରୋ ପାକତିକୋଯେୱ। ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦିନିଦ୍ଦେସାପି ଇମିନାୱ ନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବା।

କେୱଲଞ୍ହି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁ 'ଉପେକ୍ଖା' ଭାଜିତା, କାଯୱିଞ୍ଞାଣେ 'ସୁଖ'ନ୍ତି, ଅଯମେତ୍ଥ ୱିସେସୋ। ସୋପି ଚ ଘଟ୍ଟନୱସେନ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ହି ଚତୂସୁ ଉପାଦାରୂପମେୱ ଉପାଦାରୂପଂ ଘଟ୍ଟେତି, ଉପାଦାରୂପେଯେୱ ଉପାଦାରୂପଂ ଘଟ୍ଟେନ୍ତେ ପଟିଘଟ୍ଟନାନିଘଂସୋ ବଲୱା ନ ହୋତି। ଚତୁନ୍ନଂ ଅଧିକରଣୀନଂ ଉପରି ଚତ୍ତାରୋ କପ୍ପାସପିଚୁପିଣ୍ଡେ ଠପେତ୍ୱା ପିଚୁପିଣ୍ଡେହେୱ ପହତକାଲୋ ୱିଯ ଫୁଟ୍ଠମତ୍ତମେୱ ହୋତି। ୱେଦନା ମଜ୍ଝତ୍ତଟ୍ଠାନେ ତିଟ୍ଠତି। କାଯଦ୍ୱାରେ ପନ ବହିଦ୍ଧା ମହାଭୂତାରମ୍ମଣଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକକାଯପସାଦଂ ଘଟ୍ଟେତ୍ୱା ପସାଦପଚ୍ଚଯେସୁ ମହାଭୂତେସୁ ପଟିହଞ୍ଞତି। ଯଥା ଅଧିକରଣୀମତ୍ଥକେ କପ୍ପାସପିଚୁପିଣ୍ଡଂ ଠପେତ୍ୱା କୂଟେନ ପହରନ୍ତସ୍ସ କପ୍ପାସପିଚୁପିଣ୍ଡଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା କୂଟଂ ଅଧିକରଣିଂ ଗଣ୍ହାତୀତି, ନିଘଂସୋ ବଲୱା ହୋତି, ଏୱମେୱ ପଟିଘଟ୍ଟନାନିଘଂସୋ ବଲୱା ହୋତି। ଇଟ୍ଠେ ଆରମ୍ମଣେ ସୁଖସହଗତଂ କାଯୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅନିଟ୍ଠେ ଦୁକ୍ଖସହଗତଂ।

ଇମେସଂ ପନ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଚିତ୍ତାନଂ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣାନି ନିବଦ୍ଧାନେୱ ହୋନ୍ତି, ୱତ୍ଥାଦିସଙ୍କମନଂ ନାମେତ୍ଥ ନତ୍ଥି। କୁସଲୱିପାକଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ହି ଚକ୍ଖୁପସାଦଂ ୱତ୍ଥୁଂ କତ୍ୱା ଇଟ୍ଠେ ଚ ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେ ଚ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପାରମ୍ମଣେ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚଂ ସାଧଯମାନଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଠତ୍ୱା ୱିପଚ୍ଚତି। ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ସୋତପସାଦାଦୀନି ୱତ୍ଥୁଂ କତ୍ୱା ଇଟ୍ଠେଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେସୁ ସଦ୍ଦାଦୀସୁ ସୱନଘାଯନସାଯନଫୁସନକିଚ୍ଚାନି ସାଧଯମାନାନି ସୋତଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ଠତ୍ୱା ୱିପଚ୍ଚନ୍ତି। ସଦ୍ଦୋ ପନେତ୍ଥ ଦ୍ୱିସମୁଟ୍ଠାନିକୋଯେୱ ହୋତି।

୪୫୫। ମନୋଧାତୁନିଦ୍ଦେସେ ସଭାୱସୁଞ୍ଞତନିସ୍ସତ୍ତଟ୍ଠେନ ମନୋଯେୱ ଧାତୁ ମନୋଧାତୁ। ସା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଅନନ୍ତରଂ ରୂପାଦିୱିଜାନନଲକ୍ଖଣା, ରୂପାଦୀନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନରସା, ତଥାଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିଅପଗମପଦଟ୍ଠାନା । ଇଧ ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସେ ଦ୍ୱାଦସ ପଦାନି ହୋନ୍ତି। ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ନୱ। ତେସୁ ସତ୍ତ ଅୱିଭତ୍ତିକାନି ଦ୍ୱେ ସୱିଭତ୍ତିକାନି। ଅଧିମୋକ୍ଖୋ ମନସିକାରୋତି ଦ୍ୱେ ଯେୱାପନକା। ୱିତକ୍କନିଦ୍ଦେସୋ ଅଭିନିରୋପନଂ ପାପେତ୍ୱା ଠପିତୋ। ଯସ୍ମା ପନେତଂ ଚିତ୍ତଂ ନେୱ କୁସଲଂ ନାକୁସଲଂ, ତସ୍ମା ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋତି ୱା ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପୋତି ୱା ନ ୱୁତ୍ତଂ। ସଙ୍ଗହୱାରେ ଲବ୍ଭମାନମ୍ପି ଝାନଙ୍ଗଂ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସୋତେ ପତିତ୍ୱା ଗତନ୍ତି। ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ପନ ନ ଲବ୍ଭତିଯେୱାତି ନ ଉଦ୍ଧଟଂ। ସୁଞ୍ଞତୱାରୋ ପାକତିକୋଯେୱ। ଇମସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ ନିବଦ୍ଧଂ ହଦଯୱତ୍ଥୁମେୱ ହୋତି। ଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣାନି ଅନିବଦ୍ଧାନି। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣାନି ସଙ୍କମନ୍ତି, ଠାନଂ ପନ ଏକଂ। ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନକିଚ୍ଚମେୱ ହେତଂ ହୋତି। ଇଦଞ୍ହି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ପଞ୍ଚସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ ହୁତ୍ୱା ୱିପଚ୍ଚତି। କୁସଲୱିପାକେସୁ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁ ନିରୁଦ୍ଧେସୁ ତଂସମନନ୍ତରା ତାନେୱ ଠାନପ୍ପତ୍ତାନି ରୂପାରମ୍ମଣାଦୀନି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛତି।

୪୬୯। ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁନିଦ୍ଦେସେସୁ ପଠମମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯଂ 'ପୀତି'ପଦଂ ଅଧିକଂ। ୱେଦନାପି 'ସୋମନସ୍ସ'-ୱେଦନା ହୋତି। ଅଯଞ୍ହି ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣସ୍ମିଂଯେୱ ପୱତ୍ତତି। ଦୁତିଯମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣେ। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ 'ଉପେକ୍ଖା' ୱେଦନା ହୋତୀତି। ପଦାନି ମନୋଧାତୁନିଦ୍ଦେସସଦିସାନେୱ। ଉଭଯତ୍ଥାପି ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସୋତେ ପତିତ୍ୱା ଗତତ୍ତାଯେୱ ଝାନଙ୍ଗାନି ନ ଉଦ୍ଧଟାନି। ମଗ୍ଗଙ୍ଗାନି ଅଲାଭତୋଯେୱ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ପନେସା ଦୁୱିଧାପି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଅହେତୁକୱିପାକା, ଛଳଆରମ୍ମଣୱିଜାନନଲକ୍ଖଣା, ସନ୍ତୀରଣାଦିରସା, ତଥାଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ହଦଯୱତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ତତ୍ଥ ପଠମା ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ୱିପଚ୍ଚତି। ସା ହି ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ କୁସଲୱିପାକଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦିଅନନ୍ତରଂ, ୱିପାକମନୋଧାତୁଯା ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧାଯ, ତସ୍ମିଂ ଯେୱାରମ୍ମଣେ ସନ୍ତୀରଣକିଚ୍ଚଂ ସାଧଯମାନା ପଞ୍ଚସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଠତ୍ୱା ୱିପଚ୍ଚତି। ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ପନ ବଲୱାରମ୍ମଣେ ତଦାରମ୍ମଣା ହୁତ୍ୱା ୱିପଚ୍ଚତି। କଥଂ? ଯଥା ହି ଚଣ୍ଡସୋତେ, ତିରିଯଂ ନାୱାଯ ଗଚ୍ଛନ୍ତିଯା, ଉଦକଂ ଛିଜ୍ଜିତ୍ୱା ଥୋକଂ ଠାନଂ ନାୱଂ ଅନୁବନ୍ଧିତ୍ୱା ଯଥାସୋତମେୱ ଗଚ୍ଛତି, ଏୱମେୱ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ବଲୱାରମ୍ମଣେ ପଲୋଭଯମାନେ ଆପାଥଗତେ ଜୱନଂ ଜୱତି। ତସ୍ମିଂ ଜୱିତେ ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ୱାରୋ। ଇଦଂ ପନ ଚିତ୍ତଂ

ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ୱାରଂ ଅଦତ୍ୱା ଜୱନେନ ଗହିତାରମ୍ମଣଂ ଗହେତ୍ୱା ଏକଂ ଦ୍ୱେ ଚିତ୍ତୱାରେ ପୱତ୍ତିତ୍ୱା ଭୱଙ୍ଗମେୱ ଓତରତି। ଗୱକ୍ଖନ୍ଧେ ନଦିଂ ତରନ୍ତେପି ଏୱମେୱ ଉପମା ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବା। ଏୱମେସା ଯଂ ଜୱନେନ ଗହିତାରମ୍ମଣଂ ତସ୍ସେୱ ଗହିତତ୍ତା ତଦାରମ୍ମଣଂ ନାମ ହୁତ୍ୱା ୱିପଚ୍ଚତି।

ଦୁତିଯା ପନ ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୁ ୱିପଚ୍ଚତି। କଥଂ? ମନୁସ୍ସଲୋକେ ତାୱ ଜଚ୍ଚନ୍ଧଜଚ୍ଚବଧିରଜଚ୍ଚଏଳଅଜଳୁମ୍ମତ୍ତକୌଭତୋବ୍ଯଞ୍ଜନକନପୁଂସକାନଂ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣକାଲେ ପଟିସନ୍ଧି ହୁତ୍ୱା ୱିପଚ୍ଚତି। ପଟିସନ୍ଧିଯା ୱୀତିୱତ୍ତାଯ ଯାୱତାଯୁକଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ହୁତ୍ୱା ୱିପଚ୍ଚତି। ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେ ପଞ୍ଚାରମ୍ମଣୱୀଥିଯା ସନ୍ତୀରଣଂ ହୁତ୍ୱା, ବଲୱାରମ୍ମଣେ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ତଦାରମ୍ମଣଂ ହୁତ୍ୱା, ମରଣକାଲେ ଚୁତି ହୁତ୍ୱାତି ଇମେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୁ ୱିପଚ୍ଚତୀତି।

ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଦ୍ୱଯଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

ଅଟ୍ଠମହାୱିପାକଚିତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୯୮। ଇଦାନି ଅଟ୍ଠମହାୱିପାକଚିତ୍ତାନି ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ କତମେ ଧମ୍ମା ଅବ୍ଯାକତାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ପାଳିଇଯଂ ନଯମତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ସଙ୍ଖିତ୍ତା। ତେସଂ ଅତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯୋ ପନେତ୍ଥ ୱିସେସୋ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅଲୋଭୋ ଅବ୍ଯାକତମୂଲନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯମ୍ପି ନ ୱୁତ୍ତଂ ତଂ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ – ଯୋ ହି କାମାୱଚରକୁସଲେସୁ କମ୍ମଦ୍ୱାରକମ୍ମପଥପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୁଭେଦୋ ୱୁତ୍ତୋ ସୋ ଇଧ ନତ୍ଥି। କସ୍ମା? ଅୱିଞ୍ଞତ୍ତିଜନକତୋ ଅୱିପାକଧମ୍ମତୋ ତଥା ଅପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ଚ। ଯାପି ତା ଯେୱାପନକେସୁ କରୁଣାମୁଦିତା ୱୁତ୍ତା, ତା ସତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା ୱିପାକେସୁ ନ ସନ୍ତି। ଏକନ୍ତପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାନି ହି କାମାୱଚରୱିପାକାନି। ନ କେୱଲଞ୍ଚ କରୁଣାମୁଦିତା, ୱିରତିଯୋପେତ୍ଥ ନ ସନ୍ତି। 'ପଞ୍ଚ ସିକ୍ଖାପଦାନି କୁସଲାନେୱା'ତି (ୱିଭ। ୭୧୫) ହି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅସଙ୍ଖାରସସଙ୍ଖାରୱିଧାନଞ୍ଚେତ୍ଥ କୁସଲତୋ ଚେୱ ପଚ୍ଚଯଭେଦତୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅସଙ୍ଖାରିକସ୍ସ ହି କୁସଲସ୍ସ ଅସଙ୍ଖାରିକମେୱ ୱିପାକଂ, ସସଙ୍ଖାରିକସ୍ସ ସସଙ୍ଖାରିକଂ। ବଲୱପଚ୍ଚଯେହି ଚ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଅସଙ୍ଖାରିକଂ, ଇତରେହି ଇତରଂ। ହୀନାଦିଭେଦେପି ଇମାନି ହୀନମଜ୍ଝିମପଣୀତେହି ଛନ୍ଦାଦୀହି ଅନିପ୍ଫାଦିତତ୍ତା ହୀନମଜ୍ଝିମପଣୀତାନି ନାମ ନ ହୋନ୍ତି। ହୀନସ୍ସ ପନ କୁସଲସ୍ସ ୱିପାକଂ ହୀନଂ, ମଜ୍ଝିମସ୍ସ ମଜ୍ଝିମଂ, ପଣୀତସ୍ସ ପଣୀତଂ। ଅଧିପତିନୋ ପେତ୍ଥ ନ ସନ୍ତି। କସ୍ମା? ଛନ୍ଦାଦୀନି ଧୁରଂ କତ୍ୱା ଅନୁପ୍ପାଦେତବ୍ବତୋ। ସେସଂ ସବ୍ବଂ ଅଟ୍ଠସୁ କୁସଲେସୁ ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱ।

ଇଦାନି ଇମେସଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ମହାୱିପାକଚିତ୍ତାନଂ ୱିପଚ୍ଚନଟ୍ଠାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏତାନି ହି ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ୱିପଚ୍ଚନ୍ତି – ପଟିସନ୍ଧିଯଂ, ଭୱଙ୍ଗେ, ଚୁତିଯଂ, ତଦାରମ୍ମଣେତି। କଥଂ? ମନୁସ୍ସେସୁ ତାୱ କାମାୱଚରଦେୱେସୁ ଚ ପୁଞ୍ଞୱନ୍ତାନଂ ଦୁହେତୁକତିହେତୁକାନଂ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣକାଲେ ପଟିସନ୍ଧି ହୁତ୍ୱା ୱିପଚ୍ଚନ୍ତି। ପଟିସନ୍ଧିଯା ୱୀତିୱତ୍ତାଯ ପୱତ୍ତେ ସଟ୍ଠିପି ଅସୀତିପି ୱସ୍ସାନି ଅସଙ୍ଖେଯ୍ଯମ୍ପି ଆଯୁକାଲଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ହୁତ୍ୱା, ବଲୱାରମ୍ମଣେ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ତଦାରମ୍ମଣଂ ହୁତ୍ୱା, ମରଣକାଲେ ଚୁତି ହୁତ୍ୱାତି। ଏୱଂ ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ୱିପଚ୍ଚନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ସବ୍ବେପି ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୋଧିସତ୍ତା ପଚ୍ଛିମପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣେ ପଠମେନ ସୋମନସ୍ସସହଗତତିହେତୁକଅସଙ୍ଖାରିକମହାୱିପାକଚିତ୍ତେନ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ତଂ ପନ ମେତ୍ତାପୁବ୍ବଭାଗଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିପାକଂ ହୋତି। ତେନ ଦିନ୍ନାଯ ପଟିସନ୍ଧିଯା ଅସଙ୍ଖେଯ୍ଯଂ ଆଯୁ। କାଲୱସେନ ପନ ପରିଣମତି। ମହାସୀୱତ୍ଥେରୋ ପନାହ – 'ସୋମନସ୍ସସହଗତତୋ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଂ ବଲୱତରଂ। ତେନ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ତେନ ଗହିତପଟିସନ୍ଧିକା ହି ମହଜ୍ଝାସଯା ହୋନ୍ତି। ଦିବ୍ବେସୁପି ଆରମ୍ମଣେସୁ ଉପ୍ପିଲାୱିନୋ ନ ହୋନ୍ତି, ତିପିଟକଚୂଳଅନାଗତ୍ଥେରାଦଯୋ ୱିଯା'ତି । ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ – 'ଅଯଂ ଥେରସ୍ସ ମନୋରଥୋ,' 'ନତ୍ଥି ଏତ'ନ୍ତି ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା 'ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୋଧିସତ୍ତାନଂ ହିତୂପଚାରୋ ବଲୱା ହୋତି , ତସ୍ମା ମେତ୍ତାପୁବ୍ବଭାଗକାମାୱଚରକୁସଲୱିପାକସୋମନସ୍ସସହଗତତିହେତୁକଅସଙ୍ଖାରିକଚିତ୍ତେନ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀ'ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ୱିପାକୁଦ୍ଧାରକଥା

ଇଦାନି ୱିପାକୁଦ୍ଧାରକଥାଯ ମାତିକା ଠପେତବ୍ବା – ତିପିଟକଚୂଳଅନାଗତ୍ଥେରୋ ତାୱ ଆହ – ଏକାଯ କୁସଲଚେତନାଯ ସୋଳସ ୱିପାକଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଏତ୍ଥେୱ ଦ୍ୱାଦସକମଗ୍ଗୋପି ଅହେତୁକଟ୍ଠକମ୍ପୀତି। ମୋରୱାପିୱାସୀ ମହାଦତ୍ତତ୍ଥେରୋ ପନାହ – ଏକାଯ କୁସଲଚେତନାଯ ଦ୍ୱାଦସ ୱିପାକଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଏତ୍ଥେୱ ଦସକମଗ୍ଗୋପି ଅହେତୁକଟ୍ଠକମ୍ପୀତି। ତିପିଟକମହାଧମ୍ମରକ୍ଖିତତ୍ଥେରୋ ଆହ – ଏକାଯ କୁସଲଚେତନାଯ ଦସ ୱିପାକଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଏତ୍ଥେୱ ଅହେତୁକଟ୍ଠକନ୍ତି।

ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ସାକେତପଞ୍ହଂ ନାମ ଗଣ୍ହିଂସୁ। ସାକେତେ କିର ଉପାସକା ସାଲାଯଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା 'କିଂ ନୁ ଖୋ ଏକାଯ ଚେତନାଯ କମ୍ମେ ଆଯୂହିତେ

ଏକା ପଟିସନ୍ଧି ହୋତି ଉଦାହୁ ନାନା'ତି? ପଞ୍ହଂ ନାମ ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ନିଚ୍ଛେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା ଆଭିଧମ୍ମିକଥେରେ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ଥେରା 'ଯଥା ଏକସ୍ମା ଅମ୍ବବୀଜା ଏକୋୱ ଅଙ୍କୁରୋ ନିକ୍ଖମତି, ଏୱଂ ଏକାୱ ପଟିସନ୍ଧି ହୋତୀ'ତି ସଞ୍ଞାପେସୁଂ। ଅଥେକଦିୱସଂ 'କିଂ ନୁ ଖୋ ନାନାଚେତନାହି କମ୍ମେ ଆୟୂହିତେ ପଟିସନ୍ଧିଯୋ ନାନା ହୋନ୍ତି ଉଦାହୁ ଏକା'ତି? ପଞ୍ହଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ନିଚ୍ଛେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା ଥେରେ ପୁଚ୍ଛିଂସୁ। ଥେରା 'ଯଥା ବହୂସୁ ଅମ୍ବବୀଜେସୁ ରୋପିତେସୁ ବହୂ ଅଙ୍କୁରା ନିକ୍ଖମନ୍ତି, ଏୱଂ ବହୁକାୱ ପଟିସନ୍ଧିଯୋ ହୋନ୍ତୀ'ତି ସଞ୍ଞାପେସୁଂ।

ଅପରମ୍ପି ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଉସ୍ସଦକିତ୍ତନଂ ନାମ ଗହିତଂ। ଇମେସଞ୍ହି ସତ୍ତାନଂ ଲୋଭୋପି ଉସ୍ସନ୍ନୋ ହୋତି, ଦୋସୋପି ମୋହୋପି; ଅଲୋଭୋପି ଅଦୋସୋପି ଅମୋହୋପି। ତଂ ନେସଂ ଉସ୍ସନ୍ନଭାୱଂ କୋ ନିଯାମେତୀତି? ପୁବ୍ବହେତୁ ନିଯାମେତି। କମ୍ମାଯୂହନକ୍ଖଣେଯେୱ ନାନତ୍ତଂ ହୋତି। କଥଂ? ''ଯସ୍ସ ହି କମ୍ମାଯୂହନକ୍ଖଣେ ଲୋଭୋ ବଲୱା ହୋତି ଅଲୋଭୋ ମନ୍ଦୋ, ଅଦୋସାମୋହା ବଲୱନ୍ତୋ ଦୋସମୋହା ମନ୍ଦା, ତସ୍ସ ମନ୍ଦୋ ଅଲୋଭୋ ଲୋଭଂ ପରିଯାଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଅଦୋସାମୋହା ପନ ବଲୱନ୍ତୋ ଦୋସମୋହେ ପରିଯାଦାତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ସୋ ତେନ କମ୍ମେନ ଦିନ୍ନପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଲୁଦ୍ଧୋ ହୋତି, ସୁଖସୀଲୋ ଅକ୍କୋଧନୋ, ପଞ୍ଞୱା ପନ ହୋତି ୱଜିରୂପମଞାଣୋ''ତି।

'ଯସ୍ସ ପନ କମ୍ମାଯୂହନକ୍ଖଣେ ଲୋଭଦୋସା ବଲୱନ୍ତୋ ହୋନ୍ତି ଅଲୋଭାଦୋସା ମନ୍ଦା, ଅମୋହୋ ବଲୱା ମୋହୋ ମନ୍ଦୋ, ସୋ ପୁରିମନଯେନେୱ ଲୁଦ୍ଧୋ ଚେୱ ହୋତି ଦୁଟ୍ଠୋ ଚ, ପଞ୍ଞୱା ପନ ହୋତି ୱଜିରୂପମଞାଣୋ ଦତ୍ତାଭଯତ୍ଥେରୋ ୱିଯ।

'ଯସ୍ସ ପନ କମ୍ମାଯୂହନକ୍ଖଣେ ଲୋଭାଦୋସମୋହା ବଲୱନ୍ତୋ ହୋନ୍ତି ଇତରେ ମନ୍ଦା, ସୋ ପୁରିମନଯେନେୱ ଲୁଦ୍ଧୋ ଚେୱ ହୋତି ଦନ୍ଧୋ ଚ, ସୁଖସୀଲକୋ ପନ ହୋତି ଅକ୍କୋଧନୋ।

'ତଥା ଯସ୍ସ କମ୍ମାଯୂହନକ୍ଖଣେ ତଯୋପି ଲୋଭଦୋସମୋହା ବଲୱନ୍ତୋ ହୋନ୍ତି ଅଲୋଭାଦଯୋ ମନ୍ଦା, ସୋ ପୁରିମନଯେନେୱ ଲୁଦ୍ଧୋ ଚେୱ ହୋତି ଦୁଟ୍ଠୋ ଚ ମୂଳ୍ହୋ ଚ।

'ଯସ୍ସ ପନ କମ୍ମାଯୂହନକ୍ଖଣେ ଅଲୋଭଦୋସମୋହା ବଲୱନ୍ତୋ ହୋନ୍ତି ଇତରେ ମନ୍ଦା, ସୋ ପୁରିମନଯେନେୱ ଅପ୍ପକିଲେସୋ ହୋତି, ଦିବ୍ବାରମ୍ମଣମ୍ପି ଦିସ୍ୱା ନିଚ୍ଚଲୋ, ଦୁଟ୍ଠୋ ପନ ହୋତି ଦନ୍ଧପଞ୍ଞୋ ଚାତି।

'ଯସ୍ସ ପନ କମ୍ମାଯୂହନକ୍ଖଣେ ଅଲୋଭାଦୋସମୋହା ବଲୱନ୍ତୋ ହୋନ୍ତି ଇତରେ ମନ୍ଦା, ସୋ ପୁରିମନଯେନେୱ ଅଲୁଦ୍ଧୋ ଚେୱ ହୋତି, ସୁଖସୀଲକୋ ଚ, ଦନ୍ଧୋ ପନ ହୋତି।

'ତଥା ଯସ୍ସ କମ୍ମାଯୂହନକ୍ଖଣେ ଅଲୋଭଦୋସାମୋହା ବଲୱନ୍ତୋ ହୋନ୍ତି ଇତରେ ମନ୍ଦା, ସୋ ପୁରିମନଯେନେୱ ଅଲୁଦ୍ଧୋ ଚେୱ ହୋତି ପଞ୍ଞୱା ଚ, ଦୁଟ୍ଠୋ ଚ ପନ ହୋତି କୋଧନୋ।

'ଯସ୍ସ ପନ କମ୍ମାଯୂହନକ୍ଖଣେ ତଯୋପି ଅଲୋଭାଦଯୋ ବଲୱନ୍ତୋ ହୋନ୍ତି ଲୋଭାଦଯୋ ମନ୍ଦା, ସୋ ମହାସଙ୍ଘରକ୍ଖିତତ୍ଥେରୋ ୱିଯ ଅଲୁଦ୍ଧୋ ଅଦୁଟ୍ଠୋ ପଞ୍ଞୱା ଚ ହୋତୀ'ତି।

ଅପରମ୍ପି ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ହେତୁକିତ୍ତନଂ ନାମ ଗହିତଂ। ତିହେତୁକକମ୍ମଞ୍ହି ତିହେତୁକମ୍ପି ଦୁହେତୁକମ୍ପି ଅହେତୁକମ୍ପି ୱିପାକଂ ଦେତି। ଦୁହେତୁକକମ୍ମଂ ତିହେତୁକୱିପାକଂ ନ ଦେତି, ଇତରଂ ଦେତି। ତିହେତୁକକମ୍ମେନ ପଟିସନ୍ଧି ତିହେତୁକାପି ହୋତି, ଦୁହେତୁକାପି; ଅହେତୁକା ନ ହୋତି। ଦୁହେତୁକେନ ଦୁହେତୁକାପି ହୋତି ଅହେତୁକାପି; ତିହେତୁକା ନ ହୋତି। ଅସଙ୍ଖାରିକଂ କୁସଲଂ ଅସଙ୍ଖାରିକମ୍ପି ସସଙ୍ଖାରିକମ୍ପି ୱିପାକଂ ଦେତି। ସସଙ୍ଖାରିକଂ ସସଙ୍ଖାରିକମ୍ପି ଅସଙ୍ଖାରିକମ୍ପି ୱିପାକଂ ଦେତି। ଆରମ୍ମଣେନ ୱେଦନା ପରିୱତ୍ତେତବ୍ବା। ଜୱନେନ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନିଯାମେତବ୍ବଂ।

ଇଦାନି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ୱାଦେ ସୋଳସମଗ୍ଗୱାଦଯୋ ୱେଦିତବ୍ବା। ପଠମକାମାୱଚରକୁସଲସଦିସେନ ହି ପଠମମହାୱିପାକଚିତ୍ତେନ ଗହିତପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସ ଗବ୍ଭୱାସତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ସଂୱରାସଂୱରେ ପଟ୍ଠପେତୁଂ ସମତ୍ଥଭାୱଂ ଉପଗତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରସ୍ମିଂ 'ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ' ଆପାଥମାଗତେ କିରିଯମନୋଧାତୁଯା ଭୱଙ୍ଗେ ଅନାୱଟ୍ଟିତେଯେୱ ଅତିକ୍କମନଆରମ୍ମଣାନଂ ପମାଣଂ ନତ୍ଥି। କସ୍ମା ଏୱଂ ହୋତି? ଆରମ୍ମଣଦୁବ୍ବଲତାଯ। ଅଯଂ ତାୱ ଏକୋ ମୋଘୱାରୋ।

ସଚେ ପନ ଭୱଙ୍ଗଂ ଆୱଟ୍ଟେତି, କିରିଯମନୋଧାତୁଯା ଭୱଙ୍ଗେ ଆୱଟ୍ଟିତେ, ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ ଅପାପେତ୍ୱାୱ ଅନ୍ତରା, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେ ୱା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନେ ୱା

ସନ୍ତୀରଣେ ୱା ଠତ୍ୱା ନିୱତ୍ତିସ୍ସତୀତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି। ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନୱସେନ ପନ ଠତ୍ୱା ଏକଂ ୱା ଦ୍ୱେ ୱା ଚିତ୍ତାନି ପୱତ୍ତନ୍ତି। ତତୋ ଆସେୱନଂ ଲଭିତ୍ୱା ଜୱନଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ପୁନ ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରତି ଇଦମ୍ପି ଆରମ୍ମଣଦୁବ୍ବଲତାଯ ଏୱ ହୋତି। ଅଯଂ ପନ ୱାରୋ 'ଦିଟ୍ଠଂ ୱିଯ ମେ, ସୁତଂ ୱିଯ ମେ'ତିଆଦୀନି ୱଦନକାଲେ ଲବ୍ଭତି। ଅଯମ୍ପି ଦୁତିଯୋ ମୋଘୱାରୋ।

ଅପରସ୍ସ କିରିଯମନୋଧାତୁଯା ଭୱଙ୍ଗେ ଆୱଟ୍ଟିତେ ୱୀଥିଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଜୱନଂ ଜୱତି। ଜୱନପରିଯୋସାନେ ପନ ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ୱାରୋ। ତସ୍ମିଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନେଯେୱ ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରତି। ତତ୍ରାଯଂ ଉପମା – ଯଥା ହି ନଦିଯା ଆୱରଣଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ମହାମାତିକାଭିମୁଖେ ଉଦକେ କତେ ଉଦକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଉଭୋସୁ ତୀରେସୁ କେଦାରେ ପୂରେତ୍ୱା ଅତିରେକଂ କକ୍କଟକମଗ୍ଗାଦୀହି ପଲାଯିତ୍ୱା ପୁନ ନଦିଂଯେୱ ଓତରତି, ଏୱମେତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏତ୍ଥ ହି ନଦିଯଂ ଉଦକପ୍ପୱତ୍ତନକାଲୋ ୱିଯ ଭୱଙ୍ଗୱୀଥିପ୍ପୱତ୍ତନକାଲୋ । ଆୱରଣବନ୍ଧନକାଲୋ ୱିଯ କିରିଯମନୋଧାତୁଯା ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଆୱଟ୍ଟନକାଲୋ। ମହାମାତିକାଯ ଉଦକପ୍ପୱତ୍ତନକାଲୋ ୱିଯ ୱୀଥିଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତି। ଉଭୋସୁ ତୀରେସୁ କେଦାରପୂରଣଂ ୱିଯ ଜୱନଂ। କକ୍କଟକମଗ୍ଗାଦୀହି ପଲାଯିତ୍ୱା ପୁନ ଉଦକସ୍ସ ନଦୀଓତରଣଂ ୱିଯ ଜୱନଂ ଜୱିତ୍ୱା ତଦାରମ୍ମଣେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନେଯେୱ ପୁନ ଭୱଙ୍ଗୋତରଣଂ। ଏୱଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଓତରଣଚିତ୍ତାନମ୍ପି ଗଣନପଥୋ ନତ୍ଥି। ଇଦଞ୍ଚାପି ଆରମ୍ମଣଦୁବ୍ବଲତାଯ ଏୱ ହୋତି। ଅଯଂ ତତିଯୋ ମୋଘୱାରୋ।

ସଚେ ପନ ବଲୱାରମ୍ମଣଂ ଆପାଥଗତଂ ହୋତି କିରିଯମନୋଧାତୁଯା ଭୱଙ୍ଗେ ଆୱଟ୍ଟିତେ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଜୱନଟ୍ଠାନେ ପନ ପଠମକାମାୱଚରକୁସଲଚିତ୍ତଂ ଜୱନଂ ହୁତ୍ୱା ଛସତ୍ତୱାରେ ଜୱିତ୍ୱା ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ୱାରଂ ଦେତି। ତଦାରମ୍ମଣଂ ପତିଟ୍ଠହମାନଂ ତଂସଦିସମେୱ ମହାୱିପାକଚିତ୍ତଂ ପତିଟ୍ଠାତି। ଇଦଂ ଦ୍ୱେ ନାମାନି ଲଭତି – ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସଦିସତ୍ତା 'ମୂଲଭୱଙ୍ଗ'ନ୍ତି ଚ, ଯଂ ଜୱନେନ ଗହିତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ତସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା 'ତଦାରମ୍ମଣ'ନ୍ତି ଚ। ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ ସନ୍ତୀରଣଂ ତଦାରମ୍ମଣନ୍ତି ଚତ୍ତାରି ୱିପାକଚିତ୍ତାନି ଗଣନୂପଗାନି ହୋନ୍ତି।

ଯଦା ପନ ଦୁତିଯକୁସଲଚିତ୍ତଂ ଜୱନଂ ହୋତି, ତଦା ତଂସଦିସଂ ଦୁତିଯୱିପାକଚିତ୍ତମେୱ ତଦାରମ୍ମଣଂ ହୁତ୍ୱା ପତିଟ୍ଠାତି। ଇଦଞ୍ଚ ଦ୍ୱେ ନାମାନି ଲଭତି । ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତେନ ଅସଦିସତ୍ତା 'ଆଗନ୍ତୁକଭୱଙ୍ଗ'ନ୍ତି ଚ ପୁରିମନଯେନେୱ 'ତଦାରମ୍ମଣ'ନ୍ତି ଚ। ଇମିନା ସଦ୍ଧିଂ ପୁରିମାନି ଚତ୍ତାରି ପଞ୍ଚ ହୋନ୍ତି।

ଯଦା ପନ ତତିଯକୁସଲଚିତ୍ତଂ ଜୱନଂ ହୋତି, ତଦା ତଂସଦିସଂ ତତିଯୱିପାକଚିତ୍ତଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ହୁତ୍ୱା ପତିଟ୍ଠାତି। ଇଦମ୍ପି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ 'ଆଗନ୍ତୁକଭୱଙ୍ଗ''ତଦାରମ୍ମଣ'ନ୍ତି ଚ ଦ୍ୱେ ନାମାନି ଲଭତି। ଇମିନା ସଦ୍ଧିଂ ପୁରିମାନି ପଞ୍ଚ ଛ ହୋନ୍ତି।

ଯଦା ପନ ଚତୁତ୍ଥକୁସଲଚିତ୍ତଂ ଜୱନଂ ହୋତି, ତଦା ତଂସଦିସଂ ଚତୁତ୍ଥୱିପାକଚିତ୍ତଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ହୁତ୍ୱା ପତିଟ୍ଠାତି। ଇଦମ୍ପି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ 'ଆଗନ୍ତୁକଭୱଙ୍ଗ''ତଦାରମ୍ମଣ'ନ୍ତି ଚ ଦ୍ୱେ ନାମାନି ଲଭତି। ଇମିନା ସଦ୍ଧିଂ ପୁରିମାନି ଛ ସତ୍ତ ହୋନ୍ତି।

ଯଦା ପନ ତସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ 'ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ' ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି, ତତ୍ରାପି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ତଯୋ ମୋଘୱାରା ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଯସ୍ମା ପନ ଆରମ୍ମଣେନ ୱେଦନା ପରିୱତ୍ତତି ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଉପେକ୍ଖାସହଗତସନ୍ତୀରଣଂ। ଚତୁନ୍ନଞ୍ଚ ଉପେକ୍ଖାସହଗତମହାକୁସଲଜୱନାନଂ ପରିଯୋସାନେ ଚତ୍ତାରି ଉପେକ୍ଖାସହଗତମହାୱିପାକଚିତ୍ତାନେୱ ତଦାରମ୍ମଣଭାୱେନ ପତିଟ୍ଠହନ୍ତି। ତାନିପି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ 'ଆଗନ୍ତୁକଭୱଙ୍ଗ''ତଦାରମ୍ମଣ'ନ୍ତି ଚ ଦ୍ୱେ ନାମାନି ଲଭନ୍ତି। 'ପିଟ୍ଠିଭୱଙ୍ଗାନୀ'ତିପି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଏୱ। ଇତି ଇମାନି ପଞ୍ଚ ପୁରିମେହି ସତ୍ତହି ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱାଦସ ହୋନ୍ତି। ଏୱଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାଦସ, ସୋତଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ଦ୍ୱାଦସ ଦ୍ୱାଦସାତି, ସମସଟ୍ଠି ହୋନ୍ତି। ଏୱଂ ଏକାଯ ଚେତନାଯ କମ୍ମେ ଆଯୂହିତେ ସମସଟ୍ଠି ୱିପାକଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ପନ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାଦସ, ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯୱିଞ୍ଞାଣାନି ଚତ୍ତାରୀତି ସୋଳସ ହୋନ୍ତି।

ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ଅମ୍ବୋପମଂ ନାମ ଗଣ୍ହିଂସୁ – ଏକୋ କିର ପୁରିସୋ ଫଲିତମ୍ବରୁକ୍ଖମୂଲେ ସସୀସଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ନିପନ୍ନୋ ନିଦ୍ଦାଯତି। ଅଥେକଂ ଅମ୍ବପକ୍କଂ ୱଣ୍ଟତୋ ମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା ତସ୍ସ କଣ୍ଣସକ୍ଖଲିଂ ପୁଞ୍ଛମାନଂ ୱିଯ 'ଥ'ନ୍ତି ଭୂମିଯଂ ପତି। ସୋ ତସ୍ସ ସଦ୍ଦେନ ପବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଉମ୍ମୀଲେତ୍ୱା ଓଲୋକେସି। ତତୋ ହତ୍ଥଂ ପସାରେତ୍ୱା ଫଲଂ ଗହେତ୍ୱା ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ଉପସିଙ୍ଘିତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜି।

ତତ୍ଥ, ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଅମ୍ବରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିଦ୍ଦାଯନକାଲୋ ୱିଯ ଭୱଙ୍ଗସମଙ୍ଗିକାଲୋ। ଅମ୍ବପକ୍କସ୍ସ ୱଣ୍ଟତୋ ମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା କଣ୍ଣସକ୍ଖଲିଂ ପୁଞ୍ଛମାନସ୍ସ ପତନକାଲୋ ୱିଯ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ପସାଦଘଟ୍ଟନକାଲୋ। ତେନ ସଦ୍ଦେନ ପବୁଦ୍ଧକାଲୋ ୱିଯ କିରିଯମନୋଧାତୁଯା ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଆୱଟ୍ଟିତକାଲୋ। ଉମ୍ମୀଲେତ୍ୱା ଓଲୋକିତକାଲୋ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚସାଧନକାଲୋ। ହତ୍ଥଂ ପସାରେତ୍ୱା ଗହିତକାଲୋ ୱିଯ ୱିପାକମନୋଧାତୁଯା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତକାଲୋ। ଗହେତ୍ୱା ମଦ୍ଦିତକାଲୋ ୱିଯ ୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ସନ୍ତୀରଣକାଲୋ। ଉପସିଙ୍ଘିତକାଲୋ ୱିଯ କିରିଯମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ୱୱତ୍ଥାପିତକାଲୋ । ପରିଭୁତ୍ତକାଲୋ ୱିଯ ଜୱନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣରସଂ ଅନୁଭୱିତକାଲୋ। ଅଯଂ ଉପମା କିଂ

ଦୀପେତି? ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ପସାଦଘଟ୍ଟନମେୱ କିଚ୍ଚଂ। ତେନ ପସାଦେ ଘଟ୍ଟିତେ କିରିଯମନୋଧାତୁଯା ଭୱଙ୍ଗାୱଟ୍ଟନମେୱ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଦସ୍ସନମତ୍ତକମେୱ, ୱିପାକମନୋଧାତୁଯା ଆରମ୍ମଣସମ୍ପଟିଚ୍ଛନମତ୍ତକମେୱ, ୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଆରମ୍ମଣସନ୍ତୀରଣମତ୍ତକମେୱ, କିରିଯମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଆରମ୍ମଣୱୱତ୍ଥାପନମତ୍ତକମେୱ କିଚ୍ଚଂ। ଏକନ୍ତେନ ପନ ଆରମ୍ମଣରସଂ ଜୱନମେୱ ଅନୁଭୱତୀତି ଦୀପେତି।

ଏତ୍ଥ ଚ 'ଇଦଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ନାମ ହୋହି, ଇଦଂ ଆୱଜ୍ଜନଂ ନାମ, ଇଦଂ ଦସ୍ସନଂ ନାମ, ଇଦଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ ନାମ, ଇଦଂ ସନ୍ତୀରଣଂ ନାମ, ଇଦଂ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ ନାମ, ଇଦଂ ଜୱନଂ ନାମ, ହୋହୀ'ତି କୋଚି କତ୍ତା ୱା କାରେତା ୱା ନତ୍ଥି।

ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ ପଞ୍ଚୱିଧଂ ନିଯାମଂ ନାମ ଗଣ୍ହିଂସୁ – ବୀଜନିଯାମଂ ଉତୁନିଯାମଂ କମ୍ମନିଯାମଂ ଧମ୍ମନିଯାମଂ ଚିତ୍ତନିଯାମନ୍ତି। ତତ୍ଥ କୁଲତ୍ଥଗଚ୍ଛସ୍ସ ଉତ୍ତରଗ୍ଗଭାୱୋ, ଦକ୍ଖିଣୱଲ୍ଲିଯା ଦକ୍ଖିଣତୋ ରୁକ୍ଖପରିହରଣଂ, ସୂରିଯାୱଟ୍ଟପୁପ୍ଫାନଂ ସୂରିଯାଭିମୁଖଭାୱୋ, ମାଲୁୱଲତାଯ ରୁକ୍ଖାଭିମୁଖଗମନମେୱ, ନାଳିକେରସ୍ସ ମତ୍ଥକେ ଛିଦ୍ଦସବ୍ଭାୱୋତି ତେସଂ ତେସଂ ବୀଜାନଂ ତଂତଂସଦିସଫଲଦାନଂ ବୀଜନିଯାମୋ ନାମ। ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ତେସଂ ତେସଂ ରୁକ୍ଖାନଂ ଏକପ୍ପହାରେନେୱ ପୁପ୍ଫଫଲପଲ୍ଲୱଗ୍ଗହଣଂ ଉତୁନିଯାମୋ ନାମ। ତିହେତୁକକମ୍ମଂ ତିହେତୁକଦୁହେତୁକାହେତୁକୱିପାକଂ ଦେତି। ଦୁହେତୁକକମ୍ମଂ ଦୁହେତୁକାହେତୁକୱିପାକଂ ଦେତି, ତିହେତୁକଂ ନ ଦେତୀତି, ଏୱଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ତଂତଂସଦିସୱିପାକଦାନମେୱ କମ୍ମନିଯାମୋ ନାମ।

ଅପରୋପି କମ୍ମସରିକ୍ଖକୱିପାକୱସେନେୱ କମ୍ମନିଯାମୋ ହୋତି। ତସ୍ସ ଦୀପନତ୍ଥମିଦଂ ୱତ୍ଥୁଂ କଥେନ୍ତି – ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧକାଲେ ସାୱତ୍ଥିଯା ଦ୍ୱାରଗାମୋ ଝାଯି । ତତୋ ପଜ୍ଜଲିତଂ ତିଣକରଳଂ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଆକାସେନ ଗଚ୍ଛତୋ କାକସ୍ସ ଗୀୱାଯ ପଟିମୁଞ୍ଚି। ସୋ ୱିରୱନ୍ତୋ ଭୂମିଯଂ ପତିତ୍ୱା କାଲମକାସି। ମହାସମୁଦ୍ଦେପି ଏକା ନାୱା ନିଚ୍ଚଲା ଅଟ୍ଠାସି। ହେଟ୍ଠା କେନଚି ନିରୁଦ୍ଧଭାୱଂ ଅପସ୍ସନ୍ତା କାଳକଣ୍ଣିସଲାକଂ ୱିଚାରେସୁଂ। ସା ନାୱିକସ୍ସେୱ ଉପାସିକାଯ ହତ୍ଥେ ପତି। ତତୋ ଏକିସ୍ସା କାରଣା ମା ସବ୍ବେ ନସ୍ସନ୍ତୁ, ଉଦକେ ନଂ ଖିପାମାତି ଆହଂସୁ। ନାୱିକୋ 'ନ ସକ୍ଖିସ୍ସାମି ଏତଂ ଉଦକେ ଉପ୍ପିଲୱମାନଂ ପସ୍ସିତୁ'ନ୍ତି ୱାଲିକାଘଟଂ ଗୀୱାଯଂ ବନ୍ଧାପେତ୍ୱା ଖିପାପେସି। ତଙ୍ଖଣଞ୍ଞେୱ ନାୱା ଖିତ୍ତସରୋ ୱିଯ ପକ୍ଖନ୍ଦି। ଏକୋ ଭିକ୍ଖୁ ଲେଣେ ୱସତି। ମହନ୍ତଂ ପଦ୍ବତକୂଟଂ ପତିତ୍ୱା ଦ୍ୱାରଂ ପିଦହି। ତଂ ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ସଯମେୱ ଅପଗତଂ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଜେତୱନେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ କଥେନ୍ତସ୍ସ ଇମାନି ତୀଣି ୱତ୍ଥୂନି ଏକପ୍ପହାରେନେୱ ଆରୋଚେସୁଂ। ସତ୍ଥା 'ନ ଏତଂ ଅଞ୍ଞେହି କତଂ, ତେହି କତକମ୍ମମେୱ ତ'ନ୍ତି ଅତୀତଂ ଆହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ –

କାକୋ ପୁରିମତ୍ତଭାୱେ ମନୁସ୍ସୋ ହୁତ୍ୱା ଏକଂ ଦୁଟ୍ଠଗୋଣଂ ଦମେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଗୀୱାଯ ପଲାଲୱେଣିଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗିଂ ଅଦାସି। ଗୋଣୋ ତେନେୱ ମତୋ। ଇଦାନି ତଂ କମ୍ମଂ ଏତସ୍ସ ଆକାସେନ ଗଚ୍ଛତୋପି ନ ମୁଚ୍ଚିତୁଂ ଅଦାସି। ସାପି ଇତ୍ଥୀ ପୁରିମତ୍ତଭାୱେ ଏକା ଇତ୍ଥୀଯେୱ। ଏକୋ କୁକ୍କୁରୋ ତାଯ ପରିଚିତୋ ହୁତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତିଯା ସଦ୍ଧିଂ ଗଚ୍ଛତି, ସଦ୍ଧିମେୱାଗଚ୍ଛତି। ମନୁସ୍ସା 'ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ଇଦାନି ଅମ୍ହାକଂ ସୁନଖଲୁଦ୍ଦକୋ'ତି ଉପ୍ପଣ୍ଡେନ୍ତି। ସା ତେନ ଅଟ୍ଟୀଯମାନା କୁକ୍କୁରଂ ନିୱାରେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୀ ୱାଲିକାଘଟଂ ଗୀୱାଯ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଉଦକେ ଖିପି। ତଂ କମ୍ମଂ ତସ୍ସା ସମୁଦ୍ଦମଜ୍ଝେ ମୁଚ୍ଚିତୁଂ ନାଦାସି। ସୋପି ଭିକ୍ଖୁ ପୁରିମତ୍ତଭାୱେ ଗୋପାଲକୋ ହୁତ୍ୱା ବିଲଂ ପୱିଟ୍ଠାଯ ଗୋଧାଯ ସାଖାଭଙ୍ଗମୁଟ୍ଠିଯା ଦ୍ୱାରଂ ଥକେସି। ତତୋ ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ସଯଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ୱିୱରି। ଗୋଧା କମ୍ପମାନା ନିକ୍ଖମି। କରୁଣାଯ ତଂ ନ ମାରେସି। ତଂ କମ୍ମଂ ତସ୍ସ ପଦ୍ବତନ୍ତରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ନିସିନ୍ନସ୍ସ ମୁଚ୍ଚିତୁଂ ନାଦାସୀତି। ଇମାନି ତୀଣି ୱତ୍ଥୂନି ସମୋଧାନେତ୍ୱା ଇମଂ ଗାଥମାହ –

''ନ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ନ ସମୁଦ୍ଦମଜ୍ଝେ,

ନ ପଦ୍ବତାନଂ ୱିୱରଂ ପୱିସ୍ସ;

ନ ୱିଜ୍ଜତେ ସୋ ଜଗତିପ୍ପଦେସୋ,

ଯତ୍ଥଟ୍ଠିତୋ ମୁଚ୍ଚେଯ୍ଯ ପାପକମ୍ମା''ତି। (ଧ। ପ। ୧୨୭);

ଅଯମ୍ପି କମ୍ମନିଯାମୋଯେୱ ନାମ। ଅଞ୍ଞାନିପି ଏୱରୂପାନି ୱତ୍ଥୂନି କଥେତବ୍ବାନି।

ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପନ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣେ, ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମନେ, ଅଭିସମ୍ବୋଧିଯଂ ତଥାଗତସ୍ସ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନେ, ଆଯୁସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଓସ୍ସଜ୍ଜନେ, ପରିନିବ୍ବାନେ ଚ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳକମ୍ପନଂ ଧମ୍ମନିଯାମୋ ନାମ।

ଆରମ୍ମଣେନ ପନ ପସାଦେ ଘଟ୍ଟିତେ ‘ତ୍ୱଂ ଆୱଜ୍ଜନଂ ନାମ ହୋହି…ପେ… ତ୍ୱଂ ଜୱନଂ ନାମ ହୋହୀ’ତି କୋଚି କତ୍ତା ୱା କାରେତା ୱା ନତ୍ଥି, ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ପନ ଧମ୍ମତାୟ ଏୱ ଆରମ୍ମଣେନ ପସାଦସ୍ସ ଘଟ୍ଟିତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ କିରିୟମନୋଧାତୁଚିତ୍ତଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ଆୱଟ୍ଟେତି, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତି, ୱିପାକମନୋଧାତୁ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତି, ୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ସନ୍ତୀରଣକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତି, କିରିୟମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତି, ଜୱନଂ ଆରମ୍ମଣରସଂ ଅନୁଭୱତୀତି ଅୟଂ ଚିତ୍ତନିୟାମୋ ନାମ। ଅୟଂ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତୋ।

ସସଙ୍ଖାରିକତିହେତୁକକୁସଲେନାପି ଉପେକ୍ଖାସହଗତେହି ଅସଙ୍ଖାରିକସସଙ୍ଖାରିକକୁସଲଚିତ୍ତେହିପି କମ୍ମେ ଆୟୂହିତେ ତଂସଦିସୱିପାକଚିତ୍ତେହି ଆଦିନ୍ନାୟ ପଟିସନ୍ଧିୟା ଏସେୱ ନୟୋ। ଉପେକ୍ଖାସହଗତଦ୍ୱୟେ ପନ ପଠମଂ ‘ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣୱସେନ’ ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ‘ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣୱସେନ’ ଦସ୍ସେତବ୍ବା।

ଏୱମ୍ପି ଏକେକସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାଦସ ଦ୍ୱାଦସ ହୁତ୍ୱା ସମସଟ୍ଠି ହୋନ୍ତି। ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ସୋଳସ ୱିପାକଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି।

ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ପଞ୍ଚୁଚ୍ଛୁନାଳିୟନ୍ତୋପମଂ ନାମ ଗଣ୍ହିଂସୁ। ଉଚ୍ଛୁପୀଳନସମୟେ କିର ଏକସ୍ମା ଗାମା ଏକାଦସ ୟନ୍ତୱାହା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଏକଂ ଉଚ୍ଛୁୱାଟଂ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ସ ପରିପକ୍କଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ଉଚ୍ଛୁସାମିକଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ‘ୟନ୍ତୱାହା ମୟ’ନ୍ତି ଆରୋଚେସୁଂ। ସୋ ‘ଅହଂ ତୁମ୍ହେୟେୱ ପରିୟେସାମୀ’ତି ଉଚ୍ଛୁସାଲଂ ତେ ଗହେତ୍ୱା ଅଗମାସି। ତେ ତତ୍ଥ ନାଳିୟନ୍ତଂ ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ‘ମୟଂ ଏକାଦସ ଜନା, ଅପରମ୍ପି ଏକଂ ଲଦ୍ଧୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ୱେତନେନ ଗଣ୍ହଥା’ତି ଆହଂସୁ। ଉଚ୍ଛୁସାମିକୋ ‘ଅହମେୱ ସହାୟୋ ଭୱିସ୍ସାମୀ’ତି ଉଚ୍ଛୂନଂ ସାଲଂ ପୂରାପେତ୍ୱା ତେସଂ ସହାୟୋ ଅହୋସି। ତେ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚାନି କତ୍ୱା, ଫାଣିତପାଚକେନ ଉଚ୍ଛୁରସେ ପକ୍କେ, ଗୁଳବନ୍ଧକେନ ବଦ୍ଧେ, ଉଚ୍ଛୁସାମିକେନ ତୁଲୟିତ୍ୱା ଭାଗେସୁ ଦିନ୍ନେସୁ, ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଭାଗଂ ଆଦାୟ ଉଚ୍ଛୁସାଲଂ ସାମିକସ୍ସ ପଟିଚ୍ଛାପେତ୍ୱା, ଏତେନେୱ ଉପାୟେନ ଅପରାସୁପି ଚତୂସୁ ସାଲାସୁ କମ୍ମଂ କତ୍ୱା ପକ୍କମିଂସୁ।

ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚ ୟନ୍ତସାଲା ୱିୟ ପଞ୍ଚ ପସାଦା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ପଞ୍ଚ ଉଚ୍ଛୁୱାଟା ୱିୟ ପଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣାନି। ଏକାଦସ ୱିଚରଣକୟନ୍ତୱାହା ୱିୟ ଏକାଦସ ୱିପାକଚିତ୍ତାନି। ପଞ୍ଚ ଉଚ୍ଛୁସାଲାସାମିନୋ ୱିୟ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନି। ପଠମକସାଲାୟଂ ସାମିକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଜନାନଂ ଏକତୋୱ ହୁତ୍ୱା କତକମ୍ମାନଂ ଭାଗଗ୍ଗହଣକାଲୋ ୱିୟ ଏକାଦସନ୍ନଂ ୱିପାକଚିତ୍ତାନଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ରୂପାରମ୍ମଣେ ସକସକକିଚ୍ଚକରଣକାଲୋ। ସାଲାସାମିକସ୍ସ ସାଲାୟ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନକାଲୋ ୱିୟ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଦ୍ୱାରସଙ୍କନ୍ତିଅକରଣଂ। ଦୁତିୟ ତତିୟ ଚତୁତ୍ଥ ପଞ୍ଚମସାଲାୟ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା କତକମ୍ମାନଂ ଭାଗଗ୍ଗହଣକାଲୋ ୱିୟ ଏକାଦସନ୍ନଂ ୱିପାକଚିତ୍ତାନଂ କାୟୱିଞ୍ଞାଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା କାୟଦ୍ୱାରେ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣେ ସକସକକିଚ୍ଚକରଣକାଲୋ। ସାଲାସାମିକସ୍ସ ସାଲାୟ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନକାଲୋ ୱିୟ କାୟୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଦ୍ୱାରସଙ୍କନ୍ତିଅକରଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏତ୍ତାୱତା ତିହେତୁକକମ୍ମେନ ପଟିସନ୍ଧି ତିହେତୁକା ହୋତୀତି ୱାରୋ କଥିତୋ। ୟା ପନ ତେନ ଦୁହେତୁକପଟିସନ୍ଧି ହୋତି, ସା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନାୱ ହୁତ୍ୱା ଗତା।

ଇଦାନି ଦୁହେତୁକକମ୍ମେନ ଦୁହେତୁକା ପଟିସନ୍ଧି ହୋତୀତି ୱାରୋ କଥେତବ୍ବୋ। ଦୁହେତୁକେନ ହି ସୋମନସ୍ସସହଗତଅସଙ୍ଖାରିକଚିତ୍ତେନ କମ୍ମେ ଆୟୂହିତେ ତଂସଦିସେନେୱ ଦୁହେତୁକୱିପାକଚିତ୍ତେନ ଗହିତପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ‘ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ’ ଆପାଥମାଗତେ ତୟୋ ମୋଘୱାରା। ଦୁହେତୁକସୋମନସ୍ସସହଗତଅସଙ୍ଖାରିକଜୱନାୱସାନେ ତଂସଦିସମେୱ ମୂଲଭୱଙ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ। ସସଙ୍ଖାରିକଜୱନାୱସାନେ ତଂସଦିସମେୱ ଆଗନ୍ତୁକଭୱଙ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ। ‘ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣେ’ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଜୱନାନଂ ଅୱସାନେ ତାଦିସାନେୱ ଦ୍ୱେ ତଦାରମ୍ମଣାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଇଧ ଏକେକସ୍ମିଂ ଦ୍ୱାରେ ଅଟ୍ଠ ଅଟ୍ଠ କତ୍ୱା ସମଚତ୍ତାଲୀସ ଚିତ୍ତାନି। ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ପନ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଅଟ୍ଠ, ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାୟୱିଞ୍ଞାଣାନି ଚତ୍ତାରୀତି ଦ୍ୱାଦସ ହୋନ୍ତି। ଏୱଂ ଏକାୟ ଚେତନାୟ କମ୍ମେ ଆୟୂହିତେ ଦ୍ୱାଦସ ୱିପାକଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅମ୍ବୋପମପଞ୍ଚନିୟାମକଥା ପାକତିକା ଏୱ। ଦୁହେତୁକସେସଚିତ୍ତତ୍ତୟସଦିସୱିପାକେନ ଗହିତପଟିସନ୍ଧିକେପି ଏସେୱ ନୟୋ। ୟନ୍ତୱାହୋପମାୟ ପନେତ୍ଥ ସତ୍ତ ୟନ୍ତୱାହା। ତେହି ତତ୍ଥ ୟନ୍ତେ ନାମ ସଜ୍ଜିତେ ସାଲାସାମିକଂ ଅଟ୍ଠମଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନ ୟୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଏତ୍ତାୱତା ଦୁହେତୁକକମ୍ମେନ ଦୁହେତୁକପଟିସନ୍ଧି ହୋତୀତି ୱାରୋ କଥିତୋ।

ଇଦାନି ଅହେତୁକପଟିସନ୍ଧିକଥା ହୋତି – ଚତୁନ୍ନଞ୍ହି ଦୁହେତୁକକୁସଲଚିତ୍ତାନଂ ଅଞ୍ଞତରେନ କମ୍ମେ ଆୟୂହିତେ କୁସଲୱିପାକୌପେକ୍ଖାସହଗତାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଚିତ୍ତେନ ଗହିତପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସ ପଟିସନ୍ଧି କମ୍ମସଦିସାତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା। କମ୍ମଞ୍ହି ଦୁହେତୁକଂ ପଟିସନ୍ଧି ଅହେତୁକା। ତସ୍ସ ୱୁଡ୍ଢିପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ‘ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣେ’ ଆପାଥମାଗତେ ପୁରିମନୟେନେୱ ତୟୋ ମୋଘୱାରା ୱେଦିତବ୍ବା। ଚତୁନ୍ନଂ ପନ ଦୁହେତୁକକୁସଲଚିତ୍ତାନଂ ଅଞ୍ଞତରଜୱନସ୍ସ ପରିୟୋସାନେ ଅହେତୁକଚିତ୍ତଂ ତଦାରମ୍ମଣଭାୱେନ ପତିଟ୍ଠାତି। ତଂ ‘ମୂଲଭୱଙ୍ଗଂ’‘ତଦାରମ୍ମଣ’ନ୍ତି ଦ୍ୱେ ନାମାନି ଲଭତି। ଏୱମେତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତସନ୍ତୀରଣଂ ତଦାରମ୍ମଣମ୍ପି

ଉପେକ୍ଖାସହଗତମେୱାତି ତେସୁ ଏକଂ ଗହେତ୍ୱା ଗଣନୂପଗାନି ତୀଣେୱ ହୋନ୍ତି।

‘ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ’ ପନ ସନ୍ତୀରଣମ୍ପି ତଦାରମ୍ମଣମ୍ପି ସୋମନସ୍ସସହଗତମେୱ। ତେସୁ ଏକଂ ଗହେତ୍ୱା ପୁରିମାନି ତୀଣି ଚତ୍ତାରି ହୋନ୍ତି। ଏୱଂ ପଞ୍ଚସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଚତ୍ତାରି ଚତ୍ତାରି କତ୍ୱା ଏକାଯ ଚେତନାଯ କମ୍ମେ ଆୟୂହିତେ ୱୀସତି ୱିପାକଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ପନ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଚତ୍ତାରି ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯୱିଞ୍ଞାଣାନି ଚତ୍ତାରୀତି ଅଟ୍ଠ ହୋନ୍ତି। ଇଦଂ ‘ଅହେତୁକଟ୍ଠକଂ’ ନାମ। ଇଦଂ ମନୁସ୍ସଲୋକେନ ଗହିତଂ।

ଚତୂସୁ ପନ ଅପାଯେସୁ ପୱତ୍ତେ ଲବ୍ଭତି। ଯଦା ହି ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନତ୍ଥେରୋ ନିରଯେ ପଦୁମଂ ମାପେତ୍ୱା ପଦୁମକଣ୍ଣିକାଯ ନିସିନ୍ନୋ ନେରଯିକାନଂ ଧମ୍ମକଥଂ କଥେସି, ତଦା ତେସଂ ଥେରଂ ପସ୍ସନ୍ତାନଂ କୁସଲୱିପାକଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସଦ୍ଦଂ ସୁଣନ୍ତାନଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଚନ୍ଦନୱନେ ଦିୱାୱିହାରଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଗତସ୍ସ ଚୀୱରଗନ୍ଧଘାଯନକାଲେ ଘାନୱିଞ୍ଞାଣଂ, ନିରଯଗ୍ଗିଂ ନିବ୍ବାପେତୁଂ ଦେୱଂ ୱସ୍ସାପେତ୍ୱା ପାନୀଯଦାନକାଲେ ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞାଣଂ, ମନ୍ଦମନ୍ଦୱାତସମୁଟ୍ଠାପନକାଲେ କାଯୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଏୱଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ପଞ୍ଚ , ଏକଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଂ, ଦ୍ୱେ ସନ୍ତୀରଣାନୀତି ଅହେତୁକଟ୍ଠକଂ ଲବ୍ଭତି । ନାଗସୁପଣ୍ଣୱେମାନିକପେତାନମ୍ପି ଅକୁସଲେନ ପଟିସନ୍ଧି ହୋତି। ପୱତ୍ତେ କୁସଲଂ ୱିପଚ୍ଚତି। ତଥା ଚକ୍କୱତ୍ତିନୋ ମଙ୍ଗଲହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦୀନଂ। ଅଯଂ ତାୱ ‘ଇଟ୍ଠେଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣେସୁ’ କୁସଲଜୱନୱସେନ କଥାମଗ୍ଗୋ।

‘ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ’ ପନ ଚତୂସୁ ସୋମନସ୍ସସହଗତାକୁସଲଚିତ୍ତେସୁ ଜୱିତେସୁ କୁସଲୱିପାକଂ ସୋମନସ୍ସସହଗତାହେତୁକଚିତ୍ତଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ‘ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣେ’ ଚତୂସୁ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଲୋଭସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ଜୱିତେସୁ କୁସଲୱିପାକଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତାହେତୁକଚିତ୍ତଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଯଂ ପନ ‘ଜୱନେନ ତଦାରମ୍ମଣଂ ନିଯମେତବ୍ବ’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ତଂ କୁସଲଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଦୋମନସ୍ସସହଗତଜୱନାନନ୍ତରଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ କିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି? ଅକୁସଲୱିପାକାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

ଇଦଂ ପନ ଜୱନଂ କୁସଲତ୍ଥାଯ ୱା ଅକୁସଲତ୍ଥାଯ ୱା କୋ ନିଯାମେତୀତି? ଆୱଜ୍ଜନଞ୍ଚେୱ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଞ୍ଚ। ଆୱଜ୍ଜନେନ ହି ଯୋନିସୋ ଆୱଟ୍ଟିତେ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନେନ ଯୋନିସୋ ୱୱତ୍ଥାପିତେ ଜୱନଂ ଅକୁସଲଂ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଅଟ୍ଠାନମେତଂ। ଆୱଜ୍ଜନେନ ଅଯୋନିସୋ ଆୱଟ୍ଟିତେ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନେନ ଅଯୋନିସୋ ୱୱତ୍ଥାପିତେ ଜୱନଂ କୁସଲଂ ଭୱିସ୍ସତୀତିପି ଅଟ୍ଠାନମେତଂ। ଉଭଯେନ ପନ ଯୋନିସୋ ଆୱଟ୍ଟିତେ ୱୱତ୍ଥାପିତେ ଚ ଜୱନଂ କୁସଲଂ ହୋତି, ଅଯୋନିସୋ ଅକୁସଲନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

‘ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ’ ପନ କଙ୍ଖତୋ ଉଦ୍ଧତସ୍ସ ଚ ତଦାରମ୍ମଣଂ କିଂ ହୋତୀତି? ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣସ୍ମିଂ କଙ୍ଖତୁ ୱା ମା ୱା, ଉଦ୍ଧତୋ ୱା ହୋତୁ ମା ୱା, କୁସଲୱିପାକାହେତୁକସୋମନସ୍ସଚିତ୍ତମେୱ ତଦାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ‘ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣେ’ ‘କୁସଲୱିପାକାହେତୁକୌପେକ୍ଖାସହଗତ’ନ୍ତି, ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତୋ ଅତ୍ଥଦୀପନୋ ମହାଧମ୍ମରକ୍ଖିତତ୍ଥେରୱାଦୋ ନାମ। ସୋମନସ୍ସସହଗତସ୍ମିଞ୍ହି ଜୱନେ ଜୱିତେ ପଞ୍ଚ ତଦାରମ୍ମଣାନି ଗଵେସିତବ୍ବାନୀତି। ଉପେକ୍ଖାସହଗତସ୍ମିଂ ଜୱନେ ଜୱିତେ ଛ ଗୱେସିତବ୍ବାନୀତି।

ଅଥ ଯଦା ସୋମନସ୍ସସହଗତପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସ ପୱତ୍ତେ ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ପମାଦେନ ପରିହୀନଜ୍ଝାନସ୍ସ ‘ପଣୀତଧମ୍ମୋ ମେ ନଟ୍ଠୋ’ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୋ ୱିପ୍ପଟିସାରୱସେନ ଦୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦା କିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି? ‘ସୋମନସ୍ସାନନ୍ତରଞ୍ହି ଦୋମନସ୍ସଂ ଦୋମନସ୍ସାନନ୍ତରଞ୍ଚ ସୋମନସ୍ସଂ’ ପଟ୍ଠାନେ ପଟିସିଦ୍ଧଂ। ମହଗ୍ଗତଧମ୍ମଂ ଆରବ୍ଭ ଜୱନେ ଜୱିତେ ତଦାରମ୍ମଣମ୍ପି ତତ୍ଥେୱ ପଟିସିଦ୍ଧନ୍ତି? କୁସଲୱିପାକା ୱା ଅକୁସଲୱିପାକା ୱା ଉପେକ୍ଖାସହଗତାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି , କିମସ୍ସା ଆୱଜ୍ଜନନ୍ତି? ‘ଭୱଙ୍ଗାୱଜ୍ଜନାନଂ ୱିଯ ନତ୍ଥସ୍ସା ଆୱଜ୍ଜନକିଚ୍ଚ’ନ୍ତି। ‘ଏତାନି ତାୱ ଅତ୍ତନୋ ନିନ୍ନତ୍ତା ଚ ଚିଣ୍ଣତ୍ତା ଚ ସମୁଦାଚାରତ୍ତା ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୁ, ଅଯଂ କଥଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’ତି? ‘ଯଥା ନିରୋଧସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯଂ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ, ନିରୋଧା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ଫଲସମାପତ୍ତିଚିତ୍ତଂ, ଅରିଯମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ, ମଗ୍ଗାନନ୍ତରାନି ଫଲଚିତ୍ତାନି, ଏୱଂ ଅସନ୍ତେପି ଆୱଜ୍ଜନେ, ନିନ୍ନଚିଣ୍ଣସମୁଦାଚାରଭାୱେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ୱିନା ହି ଆୱଜ୍ଜନେନ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଆରମ୍ମଣେନ ପନ ୱିନା ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀ’ତି। ‘ଅଥ କିମସ୍ସାରମ୍ମଣ’ନ୍ତି? ‘ରୂପାଦୀସୁ ପରିତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ’। ଏତେସୁ ହି ଯଦେୱ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଆପାଥମାଗତଂ ହୋତି, ତଂ ଆରବ୍ଭ ଏତଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଇଦାନି ସବ୍ବେସମ୍ପି ଏତେସଂ ଚିତ୍ତାନଂ ପାକଟଭାୱତ୍ଥଂ ଅଯଂ ପକିଣ୍ଣକନଯୋ ୱୁତ୍ତୋ –

ସୁତ୍ତଂ ଦୋୱାରିକୋ ଚ, ଗାମିଲ୍ଲୋ ଅମ୍ବୋ କୋଲିଯକେନ ଚ;

ଜଚ୍ଚନ୍ଧୋ ପୀଠସପ୍ପୀ ଚ, ୱିସଯଗ୍ଗାହୋ ଚ ଉପନିସ୍ସଯମତ୍ଥସୋତି।

ତତ୍ଥ 'ସୁତ୍ତ'ନ୍ତି, ଏକୋ ପଞ୍ଚମକ୍କଟକୋ ପଞ୍ଚସୁ ଦିସାସୁ ସୁତ୍ତଂ ପସାରେତ୍ୱା ଜାଲଂ କତ୍ୱା ମଜ୍ଝେ ନିପଜ୍ଜତି। ପଠମଦିସାଯ ପସାରିତସୁତ୍ତେ ପାଣକେନ ୱା ପଟଙ୍ଗେନ ୱା ମକ୍ଖିକାଯ ୱା ପହଟେ ନିପନ୍ନଟ୍ଠାନତୋ ଚଲିତ୍ୱା ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ସୁତ୍ତାନୁସାରେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ତସ୍ସ ଯୂସଂ ପିୱିତ୍ୱା ପୁନଆଗନ୍ତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ନିପଜ୍ଜତି। ଦୁତିଯଦିସାଦୀସୁ ପହଟକାଲେପି ଏୱମେୱ କରୋତି।

ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚସୁ ଦିସାସୁ ପସାରିତସୁତ୍ତଂ ୱିଯ ପଞ୍ଚପସାଦା। ମଜ୍ଝେ ନିପନ୍ନମକ୍କଟକୋ ୱିଯ ଚିତ୍ତଂ। ପାଣକାଦୀହି ସୁତ୍ତଘଟ୍ଟନକାଲୋ ୱିଯ ଆରମ୍ମଣେନ ପସାଦସ୍ସ ଘଟ୍ଟିତକାଲୋ। ମଜ୍ଝେ ନିପନ୍ନମକ୍କଟକସ୍ସ ଚଲନଂ ୱିଯ ପସାଦଘଟ୍ଟନକଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଗହେତ୍ୱା କିରିଯମନୋଧାତୁଯା ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଆୱଟ୍ଟିତକାଲୋ। ସୁତ୍ତାନୁସାରେନ ଗମନକାଲୋ ୱିଯ ୱୀଥିଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତି। ସୀସେ ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଯୂସପିୱନଂ ୱିଯ ଜୱନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେ ଜୱିତକାଲୋ। ପୁନଆଗନ୍ତ୍ୱା ମଜ୍ଝେ ନିପଜ୍ଜନଂ ୱିଯ ଚିତ୍ତସ୍ସ ହଦଯୱତ୍ଥୁମେୱ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତନଂ।

ଇଦଂ ଓପମ୍ମଂ କିଂ ଦୀପେତି? ଆରମ୍ମଣେନ ପସାଦେ ଘଟ୍ଟିତେ ପସାଦୱତ୍ଥୁକଚିତ୍ତତୋ ହଦଯରୂପୱତ୍ଥୁକଚିତ୍ତଂ ପଠମତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଦୀପେତି। ଏକେକଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଦ୍ୱୀସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତୀତିପି।

'ଦୋୱାରିକୋ'ତି , ଏକୋ ରାଜା ସଯନଗତୋ ନିଦ୍ଦାଯତି। ତସ୍ସ ପରିଚାରକୋ ପାଦେ ପରିମଜ୍ଜନ୍ତୋ ନିସୀଦି। ବଧିରଦୋୱାରିକୋ ଦ୍ୱାରେ ଠିତୋ। ତଯୋ ପଟିହାରା ପଟିପାଟିଯା ଠିତା। ଅଥେକୋ ପଚ୍ଚନ୍ତୱାସୀ ମନୁସ୍ସୋ ପଣ୍ଣାକାରଂ ଆଦାଯ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଦ୍ୱାରଂ ଆକୋଟେସି। ବଧିରଦୋୱାରିକୋ ସଦ୍ଦଂ ନ ସୁଣାତି। ପାଦପରିମଜ୍ଜକୋ ସଞ୍ଞଂ ଅଦାସି। ତାଯ ସଞ୍ଞାଯ ଦ୍ୱାରଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ପସ୍ସି। ପଠମପଟିହାରୋ ପଣ୍ଣାକାରଂ ଗହେତ୍ୱା ଦୁତିଯସ୍ସ ଅଦାସି, ଦୁତିଯୋ ତତିଯସ୍ସ, ତତିଯୋ ରଞ୍ଞୋ। ରାଜା ପରିଭୁଞ୍ଜି।

ତତ୍ଥ ସୋ ରାଜା ୱିଯ ଜୱନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ପାଦପରିମଜ୍ଜକୋ ୱିଯ ଆୱଜ୍ଜନଂ। ବଧିରଦୋୱାରିକୋ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ। ତଯୋ ପଟିହାରା ୱିଯ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦୀନି ତୀଣି ୱୀଥିଚିତ୍ତାନି। ପଚ୍ଚନ୍ତୱାସିନୋ ପଣ୍ଣାକାରଂ ଆଦାଯ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଦ୍ୱାରାକୋଟନଂ ୱିଯ ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ପସାଦଘଟ୍ଟନଂ। ପାଦପରିମଜ୍ଜକେନ ସଞ୍ଞାଯ ଦିନ୍ନକାଲୋ ୱିଯ କିରିଯମନୋଧାତୁଯା ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଆୱଟ୍ଟିତକାଲୋ। ତେନ ଦିନ୍ନସଞ୍ଞାଯ ବଧିରଦୋୱାରିକସ୍ସ ଦ୍ୱାରୱିୱରଣକାଲୋ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣେ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚସାଧନକାଲୋ। ପଠମପଟିହାରେନ ପଣ୍ଣାକାରସ୍ସ ଗହିତକାଲୋ ୱିଯ ୱିପାକମନୋଧାତୁଯା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତକାଲୋ। ପଠମେନ ଦୁତିଯସ୍ସ ଦିନ୍ନକାଲୋ ୱିଯ ୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ସନ୍ତୀରଣକାଲୋ। ଦୁତିଯେନ ତତିଯସ୍ସ ଦିନ୍ନକାଲୋ ୱିଯ କିରିଯମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ୱୱତ୍ଥାପିତକାଲୋ। ତତିଯେନ ରଞ୍ଞୋ ଦିନ୍ନକାଲୋ ୱିଯ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନେନ ଜୱନସ୍ସ ନିଯ୍ୟାଦିତକାଲୋ। ରଞ୍ଞୋ ପରିଭୋଗକାଲୋ ୱିଯ ଜୱନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣରସାନୁଭୱନକାଲୋ।

ଇଦଂ ଓପମ୍ମଂ କିଂ ଦୀପେତି? ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ପସାଦଘଟ୍ଟନମତ୍ତନମେୱ କିଚ୍ଚଂ, କିରିଯମନୋଧାତୁଯା ଭୱଙ୍ଗାୱଟ୍ଟନମତ୍ତମେୱ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଦସ୍ସନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସନ୍ତୀରଣୱୱତ୍ଥାପନମତ୍ତାନେୱ କିଚ୍ଚାନି। ଏକନ୍ତେନ ପନ ଜୱନମେୱ ଆରମ୍ମଣରସଂ ଅନୁଭୋତୀତି ଦୀପେତି।

'ଗାମିଲ୍ଲୋ'ତି , ସମ୍ବହୁଲା ଗାମଦାରକା ଅନ୍ତରୱୀଥିଯଂ ପଂସୁକୀଳଂ କୀଳନ୍ତି। ତତ୍ରେକସ୍ସ ହତ୍ଥେ କହାପଣୋ ପଟିହଞ୍ଞି। ସୋ 'ମଯ୍ହଂ ହତ୍ଥେ ପଟିହତଂ, କିଂ ନୁ ଖୋ ଏତ'ନ୍ତି ଆହ। ଅଥେକୋ 'ପଣ୍ଡରଂ ଏତ'ନ୍ତି ଆହ। ଅପରୋ ସହ ପଂସୁନା ଗାଳ୍ହଂ ଗଣ୍ହି। ଅଞ୍ଞୋ 'ପୁଥୁଲଂ ଚତୁରସ୍ସଂ ଏତ'ନ୍ତି ଆହ। ଅପରୋ 'କହାପଣୋ ଏସୋ'ତି ଆହ। ଅଥ ନଂ ଆହରିତ୍ୱା ମାତୁ ଅଦାସି। ସା କମ୍ମେ ଉପନେସି।

ତତ୍ଥ ସମ୍ବହୁଲାନଂ ଦାରକାନଂ ଅନ୍ତରୱୀଥିଯଂ କୀଳନ୍ତାନଂ ନିସିନ୍ନକାଲୋ ୱିଯ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। କହାପଣସ୍ସ ହତ୍ଥେ ପଟିହତକାଲୋ ୱିଯ ଆରମ୍ମଣେନ ପସାଦସ୍ସ ଘଟ୍ଟିତକାଲୋ। 'କିଂ ନୁ ଖୋ ଏତ'ନ୍ତି ୱୁତ୍ତକାଲୋ ୱିଯ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଗହେତ୍ୱା କିରିଯମନୋଧାତୁଯା ଭୱଙ୍ଗସ୍ସ ଆୱଟ୍ଟିତକାଲୋ। 'ପଣ୍ଡରଂ ଏତ'ନ୍ତି ୱୁତ୍ତକାଲୋ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚସ୍ସ ସାଧିତକାଲୋ। ସହ ପଂସୁନା ଗାଳ୍ହଂ ଗହିତକାଲୋ ୱିଯ ୱିପାକମନୋଧାତୁଯା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତକାଲୋ। 'ପୁଥୁଲଂ ଚତୁରସ୍ସଂ ଏତ'ନ୍ତି ୱୁତ୍ତକାଲୋ ୱିଯ ୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ସନ୍ତୀରଣକାଲୋ। 'ଏସୋ କହାପଣୋ'ତି ୱୁତ୍ତକାଲୋ ୱିଯ କିରିଯମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ୱୱତ୍ଥାପିତକାଲୋ। ମାତରା କମ୍ମେ ଉପନୀତକାଲୋ ୱିଯ ଜୱନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣରସାନୁଭୱନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଇଦଂ ଓପମ୍ମଂ କିଂ ଦୀପେତି? କିରିଯମନୋଧାତୁ ଅଦିସ୍ୱାୱ ଭୱଙ୍ଗଂ ଆୱଟ୍ଟେତି, ୱିପାକମନୋଧାତୁ ଅଦିସ୍ୱାୱ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛତି, ୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଅଦିସ୍ୱାୱ ସନ୍ତୀରେତି, କିରିଯମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଅଦିସ୍ୱାୱ ୱୱତ୍ଥାପେତି, ଜୱନଂ ଅଦିସ୍ୱାୱ ଆରମ୍ମଣରସଂ ଅନୁଭୋତି। ଏକନ୍ତେନ ପନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣମେୱ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚଂ ସାଧେତୀତି ଦୀପେତି।

‘ଅମ୍ଭୋ କୋଲିଯକେନ ଚା’ତି, ଇଦଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତଂ ଅମ୍ଭୋପମଞ୍ଚ ଉଚ୍ଚୁସାଲାସାମିକୋପମଞ୍ଚ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ।

‘ଜଚ୍ଚନ୍ଧୋ ପୀଠସପ୍ପୀ ଚା’ତି, ଉଭୋପି କିର ତେ ନଗରଦ୍ୱାରେ ସାଲାଯଂ ନିସୀଦିଂସୁ। ତତ୍ଥ ପୀଠସପ୍ପୀ ଆହ – ‘ଭୋ ଅନ୍ଧକ, କସ୍ମା ତ୍ୱଂ ଇଧ ସୁସ୍ସମାନୋ ୱିଚରସି, ଅସୁକୋ ପଦେସୋ ସୁଭିକ୍ଖୋ ବହ୍ୱନ୍ନପାନୋ, କିଂ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ସୁଖେନ ଜୀୱିତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତୀ’ତି? ‘ମଯ୍ହଂ ତାୱ ତଯା ଆଚିକ୍ଖିତଂ, ତୁଯ୍ହଂ ପନ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ସୁଖେନ ଜୀୱିତୁଂ କିଂ ନ ୱଟ୍ଟତୀ’ତି? ‘ମଯ୍ହଂ ଗନ୍ତୁଂ ପାଦା ନତ୍ଥୀ’ତି। ‘ମଯ୍ହମ୍ପି ପସ୍ସିତୁଂ ଚକ୍ଖୂନି ନତ୍ଥୀ’ତି। ‘ଯଦି ଏୱଂ, ତୱ ପାଦା ହୋନ୍ତୁ, ମମ ଚକ୍ଖୂନୀ’ତି ଉଭୋପି ‘ସାଧୂ’ତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ଜଚ୍ଚନ୍ଧୋ ପୀଠସପ୍ପିଂ ଖନ୍ଧଂ ଆରୋପେସି। ସୋ ତସ୍ସ ଖନ୍ଧେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ୱାମହତ୍ଥେନସ୍ସ ସୀସଂ ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣହତ୍ଥେନ ‘ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ମୂଲଂ ଆୱରିତ୍ୱା ଠିତଂ, ଇମସ୍ମିଂ ପାସାଣୋ, ୱାମଂ ମୁଞ୍ଚ ଦକ୍ଖିଣଂ ଗଣ୍ହ, ଦକ୍ଖିଣଂ ମୁଞ୍ଚ ୱାମଂ ଗଣ୍ହା’ତି ମଗ୍ଗଂ ନିଯମେତ୍ୱା ଆଚିକ୍ଖତି। ଏୱଂ ଜଚ୍ଚନ୍ଧସ୍ସ ପାଦା ପୀଠସପ୍ପିସ୍ସ ଚକ୍ଖୂନୀତି ଉଭୋପି ସମ୍ପଯୋଗେନ ଇଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସୁଖେନ ଜୀୱିଂସୁ।

ତତ୍ଥ ଜଚ୍ଚନ୍ଧୋ ୱିଯ ରୂପକାଯୋ, ପୀଠସପ୍ପୀ ୱିଯ ଅରୂପକାଯୋ। ପୀଠସପ୍ପିନା ୱିନା ଜଚ୍ଚନ୍ଧସ୍ସ ଦିସଂ ଗନ୍ତୁଂ ଗମନାଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଅନିବ୍ବତ୍ତିତକାଲୋ ୱିଯ ରୂପସ୍ସ ଅରୂପେନ ୱିନା ଆଦାନଗହଣଚୋପନଂ ପାପେତୁଂ ଅସମତ୍ଥତା। ଜଚ୍ଚନ୍ଧେନ ୱିନା ପୀଠସପ୍ପିସ୍ସ ଦିସଂ ଗନ୍ତୁଂ ଗମନାଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଅପ୍ପୱତ୍ତନଂ ୱିଯ ପଞ୍ଚୱୋକାରେ ରୂପଂ, ୱିନା ଅରୂପସ୍ସ ଅପ୍ପୱତ୍ତି। ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ସମ୍ପଯୋଗେନ ଇଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସୁଖେନ ଜୀୱିତକାଲୋ ୱିଯ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଯୋଗେନ ସବ୍ବକିଚ୍ଚେସୁ ପୱତ୍ତିସମ୍ଭୱୋତି। ଅଯଂ ପଞ୍ହୋ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱୱସେନ କଥିତୋ।

‘ୱିସଯଗ୍ଗାହୋ’ ଚାତି, ଚକ୍ଖୁ ରୂପୱିସଯଂ ଗଣ୍ହାତି। ସୋତାଦୀନି ସଦ୍ଦାଦିୱିସଯେ।

‘ଉପନିସ୍ସଯମତ୍ଥସୋ’ତି, ‘ଉପନିସ୍ସଯତୋ’ ଚ ‘ଅତ୍ଥତୋ’ ଚ। ତତ୍ଥ ଅସମ୍ଭିନ୍ନତ୍ତା ଚକ୍ଖୁସ୍ସ, ଆପାଥଗତତ୍ତା ରୂପାନଂ, ଆଲୋକସନ୍ନିସ୍ସିତଂ, ମନସିକାରହେତୁକଂ ଚତୂହି ପଚ୍ଚଯେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ, ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେହି। ତତ୍ଥ ମତସ୍ସାପି ଚକ୍ଖୁ ସମ୍ଭିନ୍ନଂ ହୋତି। ଜୀୱତୋ ନିରୁଦ୍ଧମ୍ପି, ପିତ୍ତେନ ୱା ସେମ୍ହେନ ୱା ରୁହିରେନ ୱା ପଲିବୁଦ୍ଧମ୍ପି, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତଂ ‘ସମ୍ଭିନ୍ନଂ’ ନାମ ହୋତି। ସକ୍କୋନ୍ତଂ ଅସମ୍ଭିନ୍ନଂ ନାମ। ସୋତାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଚକ୍ଖୁସ୍ମିଂ ପନ ଅସମ୍ଭିନ୍ନେପି ବହିଦ୍ଧା ରୂପାରମ୍ମଣେ ଆପାଥଂ ଅନାଗଚ୍ଛନ୍ତେ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ମିଂ ପନ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତେପି ଆଲୋକସନ୍ନିସ୍ସଯେ ଅସତି ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ମିଂ ସନ୍ତେପି କିରିଯମନୋଧାତୁଯା ଭୱଙ୍ଗେ ଅନାୱଟ୍ଟିତେ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ଆୱଟ୍ଟିତେଯେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେହି ସଦ୍ଧିଂଯେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇତି ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚଯେ ଲଭିତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ (ମ। ନି। ୧। ୩୦୬ ଥୋକଂ ୱିସଦିସଂ)।

ଅସମ୍ଭିନ୍ନତ୍ତା ସୋତସ୍ସ, ଆପାଥଗତତ୍ତା ସଦ୍ଦାନଂ, ଆକାସସନ୍ନିସ୍ସିତଂ, ମନସିକାରହେତୁକଂ ଚତୂହି ପଚ୍ଚଯେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ସୋତୱିଞ୍ଞାଣଂ, ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେହି। ତତ୍ଥ ‘ଆକାସସନ୍ନିସ୍ସିତ’ନ୍ତି ଆକାସସନ୍ନିସ୍ସଯଂ ଲଦ୍ଧାୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ୱିନା ତେନ। ନ ହି ପିହିତକଣ୍ଣଚ୍ଛିଦ୍ଦସ୍ସ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି। ସେସଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯଥା ଚେତ୍ଥ ଏୱଂ ଇତୋ ପରେସୁପି। ୱିସେସମତ୍ତଂ ପନ ୱକ୍ଖାମ।

ଅସମ୍ଭିନ୍ନତ୍ତା ଘାନସ୍ସ, ଆପାଥଗତତ୍ତା ଗନ୍ଧାନଂ, ୱାଯୋସନ୍ନିସ୍ସିତଂ, ମନସିକାରହେତୁକଂ ଚତୂହି ପଚ୍ଚଯେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଘାନୱିଞ୍ଞାଣଂ , ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେହି। ତତ୍ଥ ‘ୱାଯୋସନ୍ନିସ୍ସିତ’ନ୍ତି ଘାନବିଲଂ ୱାଯୁମ୍ହି ପୱିସନ୍ତେଯେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମିଂ ଅସତି ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅସମ୍ଭିନ୍ନତ୍ତା ଜିୱ୍ହାଯ, ଆପାଥଗତତ୍ତା ରସାନଂ, ଆପୋସନ୍ନିସ୍ସିତଂ, ମନସିକାରହେତୁକଂ ଚତୂହି ପଚ୍ଚଯେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞାଣଂ, ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେହି। ତତ୍ଥ ‘ଆପୋସନ୍ନିସ୍ସିତ’ନ୍ତି ଜିୱ୍ହାତେମନଂ ଆପଂ ଲଦ୍ଧାୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ୱିନା ତେନ। ସୁକ୍ଖଜିୱ୍ହାନଞ୍ହି ସୁକ୍ଖଖାଦନୀଯେ ଜିୱ୍ହାଯ ଠପିତେପି ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞାଣଂ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତେୱ।

ଅସମ୍ଭିନ୍ନତ୍ତା କାଯସ୍ସ, ଆପାଥଗତତ୍ତା ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାନଂ, ପଥୱିସନ୍ନିସ୍ସିତଂ, ମନସିକାରହେତୁକଂ ଚତୂହି ପଚ୍ଚଯେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି କାଯୱିଞ୍ଞାଣଂ, ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେହି। ତତ୍ଥ ‘ପଥୱିସନ୍ନିସ୍ସିତ’ନ୍ତି କାଯପସାଦପଚ୍ଚଯଂ ପଥୱିସନ୍ନିସ୍ସଯଂ ଲଦ୍ଧାୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ତେନ ୱିନା। କାଯଦ୍ୱାରସ୍ମିଞ୍ହି ବହିଦ୍ଧାମହାଭୂତାରମ୍ମଣଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ କାଯପସାଦଂ ଘଟ୍ଟେତ୍ୱା ପସାଦପଚ୍ଚଯେସୁ ମହାଭୂତେସୁ ପଟିହଞ୍ଞତି।

ଅସମ୍ଭିନ୍ନତ୍ତା ମନସ୍ସ, ଆପାଥଗତତ୍ତା ଧମ୍ମାନଂ, ୱତ୍ଥୁସନ୍ନିସ୍ସିତଂ, ମନସିକାରହେତୁକଂ ଚତୂହି ପଚ୍ଚଯେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଂ, ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେହି। ତତ୍ଥ ‘ମନୋ’ତି ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତଂ। ତଂ ନିରୁଦ୍ଧମ୍ପି, ଆୱଜ୍ଜନଚିତ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱିତୁଂ ଅସମତ୍ଥଂ ମନ୍ଦଥାମଗତମେୱ ପୱତ୍ତମାନମ୍ପି, ସମ୍ଭିନ୍ନଂ ନାମ ହୋତି। ଆୱଜ୍ଜନସ୍ସ ପନ ପଚ୍ଚଯୋ ଭୱିତୁଂ ସମତ୍ଥଂ ଅସମ୍ଭିନ୍ନଂ ନାମ। ‘ଆପାଥଗତତ୍ତା ଧମ୍ମାନ’ନ୍ତି ଧମ୍ମାରମ୍ମଣେ ଆପାଥଗତେ।

‘ଓତ୍ଥସନ୍ନିସ୍ସିତ’ନ୍ତି ହଦଯଓତ୍ଥସନ୍ନିସ୍ସଯଂ ଲଦ୍ଧାଓ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ତେନ ୱିନା। ଅଯମ୍ପି ପଞ୍ଚୋ ପଞ୍ଚଓୋକାରଭଓଂ ସନ୍ଧାଯ କଥିତୋ। ‘ମନସିକାରହେତୁକ’ନ୍ତି କିରିଯମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଭଓଙ୍ଗେ ଆଓଜ୍ଜିତେଯେଓ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ତାଓ ‘ଉପନିସ୍ସଯମତ୍ତସୋ’ତି ଏତ୍ଥ ଉପନିସ୍ସଯଓଣ୍ଣନା।

‘ଅତ୍ଥତୋ’ ପନ ଚକ୍ଖୁ ଦସ୍ସନଟ୍ଠଂ, ସୋତଂ ସଓନଟ୍ଠଂ, ଘାନଂ ଘାଯନଟ୍ଠଂ, ଜିଓ୍ହା ସାଯନଟ୍ଠା, କାଯୋ ଫୁସନଟ୍ଠୋ , ମନୋ ୱିଜାନନଟ୍ଠୋ। ତତ୍ଥ ଦସ୍ସନଂ ଅତ୍ଥୋ ଅସ୍ସା। ତଞ୍ହି ତେନ ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବନ୍ତି ଦସ୍ସନଟ୍ଠଂ। ସେସେସୁପି ଏସେଓ ନଯୋ। ଏତ୍ତାଓତା ତିପିଟକଚୂଳଅନାଗତ୍ଥେରଓାଦେ ସୋଳଅସକମଗ୍ଗୋ ନିଟ୍ଠିତୋ, ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱାଦସକମଗ୍ଗେନ ଚେଓ ଅହେତୁକଟ୍ଠକେନ ଚାତି।

ଇଦାନି ମୋରଓାପୀଓାସୀମହାଦତ୍ତତ୍ଥେରଓାଦେ ଦ୍ୱାଦସକମଗ୍ଗକଥା ହୋତି। ତତ୍ଥ ସାକେତପଞ୍ହେଓସ୍ସଦକିତ୍ତନହେତୁକିତ୍ତନାନି ପାକତିକାନେଓ। ଅଯଂ ପନ ଥେରୋ ଅସଙ୍ଖାରିକସସଙ୍ଖାରିକେସୁ ଦୋସଂ ଦିସ୍ୱା ‘ଅସଙ୍ଖାରିକଂ ଅସଙ୍ଖାରିକମେଓ ୱିପାକଂ ଦେତି, ନୋ ସସଙ୍ଖାରିକଂ; ସସଙ୍ଖାରିକମ୍ପି ସସଙ୍ଖାରିକମେଓ ନୋ ଅସଙ୍ଖାରିକ’ନ୍ତି ଆହ। ଜଓନେନ ଚେସ ଚିତ୍ତନିଯାମଂ ନ କଥେତି। ଆରମ୍ମଣେନ ପନ ୱେଦନାନିଯାମଂ କଥେତି। ତେନସ୍ସ ୱିପାକୁଦ୍ଧାରେ ଦ୍ୱାଦସକମଗ୍ଗୋ ନାମ ଜାତୋ। ଦସକମଗ୍ଗୋପି, ଅହେତୁକଟ୍ଠକମ୍ପି ଏତ୍ଥେଓ ପୱିଟ୍ଠଂ।

ତତ୍ରାଯଂ ନଯୋ – ସୋମନସ୍ସସହଗତତିହେତୁକଅସଙ୍ଖାରିକଚିତ୍ତେନ ହି କମ୍ମେ ଆଯୂହିତେ ତାଦିସେନେଓ ୱିପାକଚିତ୍ତେନ ଗହିତପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସ ୱୁଡ୍ଢିପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ‘ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ’ ଆପାଥଗତେ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେଓ ତଯୋ ମୋଘଓାରା ହୋନ୍ତି। ତସ୍ସ କୁସଲତୋ ଚତ୍ତାରି ସୋମନସ୍ସସହଗତାନି, ଅକୁସଲତୋ ଚତ୍ତାରି, କିରିଯତୋ ପଞ୍ଚାତି ଇମେସଂ ତେରସନ୍ନଂ ଚିତ୍ତାନଂ ଅଞ୍ଞତରେନ ଜଓିତପରିଯୋସାନେ ତଦାରମ୍ମଣଂ ପତିଟ୍ଠହମାନଂ ସୋମନସ୍ସସହଗତଅସଙ୍ଖାରିକତିହେତୁକଚିତ୍ତମ୍ପି ଦୁହେତୁକଚିତ୍ତମ୍ପି ପତିଟ୍ଠାତି। ଏଓମସ୍ସ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ତୀଣି, ତଦାରମ୍ମଣାନି ଦ୍ୱେତି, ପଞ୍ଚ ଗଣନୂପଗଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି।

ଆରମ୍ମଣେନ ପନ ୱେଦନଂ ପରିଓତ୍ତେତ୍ୱା କୁସଲତୋ ଚତୁନ୍ନଂ, ଅକୁସଲତୋ ଚତୁନ୍ନଂ, କିରିଯତୋ ଚତୁନ୍ନନ୍ତି, ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଚିତ୍ତାନଂ ଅଞ୍ଞତରେନ ଜଓିତାଓସାନେ ଉପେକ୍ଖାସହଗତତିହେତୁକଅସଙ୍ଖାରିକୱିପାକମ୍ପି ଦୁହେତୁକଅସଙ୍ଖାରିକୱିପାକମ୍ପି ତଦାରମ୍ମଣଂ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏଓମସ୍ସ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଉପେକ୍ଖାସହଗତସନ୍ତୀରଣଂ, ଇମାନି ଦ୍ୱେ ତଦାରମ୍ମଣାନୀତି, ତୀଣି ଗଣନୂପଗଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ତାନି ପୁରିମେହି ପଞ୍ଚହି ସଦ୍ଧିଂ ଅଟ୍ଠ। ସୋତଦ୍ୱାରାଦୀସୁପି ଅଟ୍ଠ ଅଟ୍ଠାତି ଏକାଯ ଚେତନାଯ କମ୍ମେ ଆଯୂହିତେ ସମଚତ୍ତାଲୀସ ଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ପନ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଅଟ୍ଠ, ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ଚତ୍ତାରୀତି, ଦ୍ୱାଦସ ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ‘ମୂଲଭଓଙ୍ଗତା’‘ଆଗନ୍ତୁକଭଓଙ୍ଗତା’‘ଅହ୍ରୋପମନିଯାମକଥା’ ଚ ୱୁତ୍ତନଯେନେଓ ୱେଦିତବ୍ବା।

ସୋମନସ୍ସସହଗତତିହେତୁକସସଙ୍ଖାରିକକୁସଲଚିତ୍ତେନ କମ୍ମେ ଆଯୂହିତେପି ଉପେକ୍ଖାସହଗତତିହେତୁକଅସଙ୍ଖାରିକସସଙ୍ଖାରିକେହି କମ୍ମେ ଆଯୂହିତେପି ଏସେଓ ନଯୋ। ତତ୍ଥ ଯନ୍ତୋପମାପି ଏତ୍ଥ ପାକତିକା ଏଓ। ଏତ୍ତାଓତା ତିହେତୁକକମ୍ମେନ ତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧି ହୋତୀତି ଓାରୋ କଥିତୋ। ତିହେତୁକକମ୍ମେନ ଦୁହେତୁକପଟିସନ୍ଧି ହୋତୀତି ଓାରୋ ପନ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ଗତୋ।

ଇଦାନି ଦୁହେତୁକକମ୍ମେନ ଦୁହେତୁକପଟିସନ୍ଧିକଥା ହୋତି। ସୋମନସ୍ସସହଗତଦୁହେତୁକଅସଙ୍ଖାରିକଚିତ୍ତେନ ହି କମ୍ମେ ଆଯୂହିତେ ତାଦିସେନେଓ ୱିପାକଚିତ୍ତେନ ଗହିତପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସ ୱୁଡ୍ଢିପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ଆପାଥଗତେ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେଓ ତଯୋ ମୋଘଓାରା ହୋନ୍ତି। ଦୁହେତୁକସ୍ସ ପନ ଜଓନକିରିଯା ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା କୁସଲତୋ ଚତ୍ତାରି ସୋମନସ୍ସସହଗତାନି, ଅକୁସଲତୋ ଚତ୍ତାରୀତି ଇମେସଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଅଞ୍ଞତରେନ ଜଓିତପରିଯୋସାନେ ଦୁହେତୁକମେଓ ସୋମନସ୍ସସହଗତଅସଙ୍ଖାରିକଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଏଓମସ୍ସ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ତୀଣି, ଇଦଞ୍ଚ ତଦାରମ୍ମଣନ୍ତି, ଚତ୍ତାରି ଗଣନୂପଗଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ‘ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣେ’ ପନ କୁସଲତୋ ଉପେକ୍ଖାସହଗତାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ, ଅକୁସଲତୋ ଚତୁନ୍ନନ୍ତି, ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଅଞ୍ଞତରେନ ଜଓିତପରିଯୋସାନେ ଦୁହେତୁକମେଓ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଂ ଅସଙ୍ଖାରିକଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଏଓମସ୍ସ ଉପେକ୍ଖାସହଗତସନ୍ତୀରଣଂ, ଇଦଞ୍ଚ ତଦାରମ୍ମଣନ୍ତି, ଦ୍ୱେ ଗଣନୂପଗଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ତାନି ପୁରିମେହି ଚତୂହି ସଦ୍ଧିଂ ଛ। ସୋତଦ୍ୱାରାଦୀସୁପି ଛ ଛାତି ଏକାଯ ଚେତନାଯ କମ୍ମେ ଆଯୂହିତେ ସମତିଂସ ଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ପନ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଛ, ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ଚତ୍ତାରୀତି ଦସ ହୋନ୍ତି। ଅହ୍ରୋପମନିଯାମକଥା ପାକତିକା ଏଓ। ଯନ୍ତୋପମା ଇଧ ନ ଲବ୍ଭତୀତି ୱୁତ୍ତଂ।

ସୋମନସ୍ସସହଗତଦୁହେତୁକସସଙ୍ଖାରିକକୁସଲଚିତ୍ତେନ କମ୍ମେ ଆଯୂହିତେପି ଉପେକ୍ଖାସହଗତଦୁହେତୁକଅସଙ୍ଖାରିକସସଙ୍ଖାରିକେହି କମ୍ମେ ଆଯୂହିତେପି ଏସେଓ ନଯୋ। ଏତ୍ତାଓତା ଦୁହେତୁକକମ୍ମେନ ଦୁହେତୁକପଟିସନ୍ଧି ହୋତୀତି ଓାରୋ କଥିତୋ।

ଅହେତୁକପଟିସନ୍ଧି ହୋତୀତି ୱାରୋ ପନ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ – କୁସଲତୋ ଚତୂହି ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେହି କମ୍ମେ ଆଯୂହିତେ, କୁସଲୱିପାକାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ଉପେକ୍ଖାସହଗତାଯ ପଟିସନ୍ଧିଯା ଗହିତାଯ, କମ୍ମସଦିସା ପଟିସନ୍ଧୀତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବା। ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ କଥେତ୍ୱା ଇଟ୍ଠେପି ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେପି ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଇମସ୍ସ ହି ଥେରସ୍ସ ୱାଦେ ପିଣ୍ଡଜୱନଂ ଜୱତି। ସେସା ଇଦଂ ପନ ଜୱନଂ କୁସଲଟ୍ଠାଯ ୱା ଅକୁସଲଟ୍ଠାଯ ୱା କୋ ନିଯାମେତୀତିଆଦିକଥା ସବ୍ବା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାତି। ଏତ୍ତାୱତା ମୋରୱାପୀୱାସୀମହାଦତ୍ତତ୍ଥେରୱାଦେ ଦ୍ୱାଦସକମଗ୍ଗୋ ନିଟ୍ଠିତୋ ସଦ୍ଧିଂ ଦସକମଗ୍ଗେନ ଚେୱ ଅହେତୁକଟ୍ଠକେନ ଚ।

ଇଦାନି ମହାଧମ୍ମରକ୍ଖିତତ୍ଥେରୱାଦେ ଦସକମଗ୍ଗକଥା ହୋତି। ତତ୍ଥ ସାକେତପଞ୍ହୋସ୍ସଦକିତ୍ତନାନି ପାକତିକାନେୱ। ହେତୁକିତ୍ତନେ ପନ ଅଯଂ ୱିସେସୋ। ତିହେତୁକକମ୍ମଂ ତିହେତୁକୱିପାକମ୍ପି ଦୁହେତୁକୱିପାକମ୍ପି ଅହେତୁକୱିପାକମ୍ପି ଦେତି। ଦୁହେତୁକକମ୍ମଂ ତିହେତୁକମେୱ ନ ଦେତି, ଇତରଂ ଦେତି। ତିହେତୁକକମ୍ମେନ ପଟିସନ୍ଧି ତିହେତୁକାୱ ହୋତି; ଦୁହେତୁକାହେତୁକା ନ ହୋତି। ଦୁହେତୁକକମ୍ମେନ ଦୁହେତୁକାହେତୁକା ହୋତି, ତିହେତୁକା ନ ହୋତି। ଅସଙ୍ଖାରିକକମ୍ମଂ ୱିପାକଂ ଅସଙ୍ଖାରିକମେୱ ଦେତି, ନୋ ସସଙ୍ଖାରିକଂ। ସସଙ୍ଖାରିକମ୍ପି ସସଙ୍ଖାରିକମେୱ ଦେତି, ନୋ ଅସଙ୍ଖାରିକଂ। ଆରମ୍ମଣେନ ୱେଦନା ପରିୱତ୍ତେତବ୍ବା। ଜୱନଂ ପିଣ୍ଡଜୱନମେୱ ଜୱତି। ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଚିତ୍ତାନି କଥେତବ୍ବାନି।

ତତ୍ରାଯଂ କଥା – ଏକୋ ପଠମକୁସଲଚିତ୍ତେନ କମ୍ମଂ ଆଯୂହତି, ପଠମୱିପାକଚିତ୍ତେନେୱ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହାତି। ଅଯଂ କମ୍ମସଦିସା ପଟିସନ୍ଧି। ତସ୍ସ ୱୁଡ୍ଢିପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ 'ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ' ଆପାଥଗତେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ତଯୋ ମୋଘୱାରା ହୋନ୍ତି। ଅଥସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାନଂ ତେରସନ୍ନଂ ସୋମନସ୍ସସହଗତଜୱନାନଂ ଅଞ୍ଞତରେନ ଜୱିତପରିଯୋସାନେ ପଠମୱିପାକଚିତ୍ତମେୱ ତଦାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ତଂ 'ମୂଲଭୱଙ୍ଗଂ' 'ତଦାରମ୍ମଣ'ନ୍ତି ଦ୍ୱେ ନାମାନି ଲଭତି। ଏୱମସ୍ସ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ତୀଣି, ଇଦଞ୍ଚ ତଦାରମ୍ମଣନ୍ତି, ଚତ୍ତାରି ଗଣନୂପଗଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। 'ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣେ' ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାନଂଯେୱ ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଜୱନାନଂ ଅଞ୍ଞତରେନ ଜୱିତପରିଯୋସାନେ ଉପେକ୍ଖାସହଗତଂ ତିହେତୁକଂ ଅସଙ୍ଖାରିକଚିତ୍ତଂ ତଦାରମ୍ମଣତାଯ ପୱତ୍ତତି। ତଂ 'ଆଗନ୍ତୁକଭୱଙ୍ଗଂ''ତଦାରମ୍ମଣ'ନ୍ତି ଦ୍ୱେ ନାମାନି ଲଭତି। ଏୱମସ୍ସ ଉପେକ୍ଖାସହଗତସନ୍ତୀରଣଂ ଇଦଞ୍ଚ ତଦାରମ୍ମଣନ୍ତି ଦ୍ୱେ ଗଣନୂପଗଚିତ୍ତାନି। ତାନି ପୁରିମେହି ଚତୂହି ସଦ୍ଧିଂ ଛ ହୋନ୍ତି। ଏୱଂ ଏକାଯ ଚେତନାଯ କମ୍ମେ ଆଯୂହିତେ ପଞ୍ଚସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ସମତିଂସ ଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ପନ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଛ, ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ଚତ୍ତାରୀତି ଦସ ହୋନ୍ତି। ଅମ୍ବୋପମନିଯାମକଥା ପାକତିକାଯେୱ।

ଦୁତିଯତତିଯଚତୁତ୍ଥକୁସଲଚିତ୍ତେହି କମ୍ମେ ଆଯୂହିତେପି ଏତ୍ତକାନେୱ ୱିପାକଚିତ୍ତାନି ହୋନ୍ତି। ଚତୂହି ଉପେକ୍ଖାସହଗତଚିତ୍ତେହି ଆଯୂହିତେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଇଧ ପନ ପଠମଂ ଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ଦସ୍ସେତବ୍ବଂ। ପଚ୍ଛା ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେନ ୱେଦନା ପରିୱତ୍ତେତବ୍ବା। ଅମ୍ବୋପମନିଯାମକଥା ପାକତିକା ଏୱ। ଯନ୍ତୋପମା ନ ଲବ୍ଭତି। 'କୁସଲତୋ ପନ ଚତୁନ୍ନଂ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଅଞ୍ଞତରେନ କମ୍ମେ ଆଯୂହିତେ'ତି ଇତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସବ୍ବଂ ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା ଅହେତୁକଟ୍ଠକଂ କଥେତବ୍ବଂ। ଏତ୍ତାୱତା ମହାଧମ୍ମରକ୍ଖିତତ୍ଥେରୱାଦେ ଦସକମଗ୍ଗୋ ନିଟ୍ଠିତୋ ହୋତି, ସଦ୍ଧିଂ ଅହେତୁକଟ୍ଠକେନାତି।

ଇମେସଂ ପନ ତିଣ୍ଣଂ ଥେରାନଂ କତରସ୍ସ ୱାଦୋ ଗହେତବ୍ବୋତି? ନ କସ୍ସଚି ଏକଂସେନ। ସବ୍ବେସଂ ପନ ୱାଦେସୁ ଯୁତ୍ତଂ ଗହେତବ୍ବଂ। ପଠମୱାଦସ୍ମିଞ୍ହି ସସଙ୍ଖାରାସଙ୍ଖାରୱିଧାନଂ ପଚ୍ଚଯଭେଦତୋ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତେନେତ୍ଥ , ଅସଙ୍ଖାରିକକୁସଲସ୍ସ ଦୁବ୍ବଲପଚ୍ଚଯେହି ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସସଙ୍ଖାରିକୱିପାକଂ, ସସଙ୍ଖାରିକକୁସଲସ୍ସ ବଲୱପଚ୍ଚଯେହି ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଅସଙ୍ଖାରିକୱିପାକଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା, ଲବ୍ଭମାନାନିପି କିରିଯଜୱନାନି ପହାଯ, କୁସଲଜୱନେନ ତଦାରମ୍ମଣଂ ଆରମ୍ମଣେନ ଚ ୱେଦନଂ ନିଯାମେତ୍ୱା, ସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନୱସେନ ସୋଳସକମଗ୍ଗୋ କଥିତୋ। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅକୁସଲଜୱନାୱସାନେ ଅହେତୁକୱିପାକମେୱ ତଦାରମ୍ମଣଂ ଦସ୍ସିତଂ, ତଂ ଇତରେସୁ ନ ଦସ୍ସିତମେୱ। ତସ୍ମା ତଂ ତତ୍ଥ ତେସୁ ୱୁତ୍ତଂ ସହେତୁକୱିପାକଞ୍ଚ, ଏତ୍ଥାପି ସବ୍ବମିଦଂ ଲବ୍ଭତେୱ। ତତ୍ରାଯଂ ନଯୋ – ଯଦା ହି କୁସଲଜୱନାନଂ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଅକୁସଲଂ ଜୱତି, ତଦା କୁସଲାୱସାନେ ଆଚିଣ୍ଣସଦିସମେୱ, ଅକୁସଲାୱସାନେ ସହେତୁକଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ଯୁତ୍ତଂ। ଯଦା ନିରନ୍ତରଂ ଅକୁସଲମେୱ ତଦା ଅହେତୁକଂ। ଏୱଂ ତାୱ ପଠମୱାଦେ ଯୁତ୍ତଂ ଗହେତବ୍ବଂ।

ଦୁତିଯୱାଦେ ପନ କୁସଲତୋ ସସଙ୍ଖାରାସଙ୍ଖାରୱିଧାନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତେନେତ୍ଥ ଅସଙ୍ଖାରିକକୁସଲସ୍ସ ଅସଙ୍ଖାରିକମେୱ ୱିପାକଂ, ସସଙ୍ଖାରିକକୁସଲସ୍ସ ଚ ସସଙ୍ଖାରିକମେୱ ଗହେତ୍ୱା, ଜୱନେନ ତଦାରମ୍ମଣନିଯାମଂ ଅକତ୍ୱା, ସବ୍ବେସମ୍ପି ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିରହୋ ପିଣ୍ଡଜୱନୱସେନେୱ ଦ୍ୱାଦସକମଗ୍ଗୋ କଥିତୋ। ତିହେତୁକଜୱନାୱସାନେ ପନେତ୍ଥ ତିହେତୁକଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ଯୁତ୍ତଂ। ଦୁହେତୁକଜୱନାୱସାନେ ଦୁହେତୁକଂ, ଅହେତୁକଜୱନାୱସାନେ ଅହେତୁକଂ ଭାଜେତ୍ୱା ପନ ନ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ଦୁତିଯୱାଦେ ଯୁତ୍ତଂ ଗହେତବ୍ବଂ।

ତତିଯୱାଦେପି କୁସଲତୋୱ ଅସଙ୍ଖାରସସଙ୍ଖାରୱିଧାନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। 'ତିହେତୁକକମ୍ମଂ ତିହେତୁକୱିପାକମ୍ପି ଦୁହେତୁକୱିପାକମ୍ପି ଅହେତୁକୱିପାକମ୍ପି ଦେତୀ'ତି ପନ ୱଚନତୋ ଅସଙ୍ଖାରିକତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସ ଅସଙ୍ଖାରିକଦୁହେତୁକେନପି ତଦାରମ୍ମଣେନ ଭୱିତବ୍ବଂ। ତଂ ଅଦସ୍ସେତ୍ୱା

ହେତୁସଦିସମେଵ ତଦାରମ୍ମଣଂ ଦସ୍ସିତଂ। ତଂ ପୁରିମାଯ ହେତୁକିତ୍ତନଲଦ୍ଧିଯା ନ ଯୁଜ୍ଜତି। କେଵଲଂ ଦସକମଗ୍ଗୱିଭାଵନତ୍ଥମେଵ ୱୁତ୍ତଂ। ଇତରମ୍ପି ପନ ଲବ୍ଭତେଵ। ଏଵଂ ତତିଯଓ୍ଵାଦେପି ଯୁତ୍ତଂ ଗହେତବ୍ବଂ। ଅଯଞ୍ଚ ସବ୍ବାପି ପଟିସନ୍ଧିଜନକସ୍ସେଵ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକଂ ସନ୍ଧାଯ ତଦାରମ୍ମଣକଥା। 'ସହେତୁକଂ ଭଵଙ୍ଗଂ ଅହେତୁକସ୍ସ ଭଵଙ୍ଗସ୍ସ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ'ତି (ପଟ୍ଠା। ୩।୧।୧୦୨) ଵଚନତୋ ପନ ନାନାକମ୍ମେନ ଅହେତୁକପଟିସନ୍ଧିକସ୍ସାପି ସହେତୁକୱିପାକଂ ତଦାରମ୍ମଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିୱିଧାନଂ ମହାପକରଣେ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତୀତି।

କାମାଵଚରକୁସଲୱିପାକକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

ରୂପାଵଚରାରୂପାଵଚରୱିପାକକଥା

୪୯୯। ଇଦାନି ରୂପାଵଚରାଦିୱିପାକଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ କତମେ ଧମ୍ମା ଅବ୍ଯାକତାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା କାମାଵଚରୱିପାକଂ ଅତ୍ତନୋ କୁସଲେନ ସଦିସମ୍ପି ହୋତି, ଅସଦିସମ୍ପି, ତସ୍ମା ନ ତଂ କୁସଲାନୁଗତିକଂ କତ୍ୱା ଭାଜିତଂ। ରୂପାଵଚରାରୂପାଵଚରୱିପାକଂ ପନ ଯଥା ହତ୍ଥିଅସ୍ସପବ୍ବତାଦୀନଂ ଛାଯା ହତ୍ଥିଆଦିସଦିସାଵ ହୋନ୍ତି, ତଥା ଅତ୍ତନୋ କୁସଲସଦିସମେଵ ହୋତୀତି କୁସଲାନୁଗତିକଂ କତ୍ୱା ଭାଜିତଂ। କାମାଵଚରକମ୍ମଞ୍ଚ ଯଦା କଦାଚି ୱିପାକଂ ଦେତି, ରୂପାଵଚରାରୂପାଵଚରଂ ପନ ଅନନ୍ତରାଯେନ, ଦୁତିଯସ୍ମିଂଯେଵ ଅତ୍ତଭାଵେ, ୱିପାକଂ ଦେତୀତିପି କୁସଲାନୁଗତିକମେଵ କତ୍ୱା ଭାଜିତଂ। ସେସଂ କୁସଲେ ୱୁତ୍ତନଯେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ପଟିପଦାଦିଭେଦୋ ଚ ହୀନପଣୀତମଜ୍ଝିମଭାଵୋ ଚ ଏତେସୁ ଝାନାଗମନତୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ପନ ଅଞ୍ଞତରଂ ଧୁରଂ କତ୍ୱା ଅନୁପ୍ପାଦନୀଯତ୍ତା ନିରଧିପତିକାନେଵ ଏତାନୀତି।

ରୂପାଵଚରାରୂପାଵଚରୱିପାକକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକକଥା

୫୦୫। ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକମ୍ପି କୁସଲସଦିସତ୍ତା କୁସଲାନୁଗତିକମେଵ କତ୍ୱା ଭାଜିତଂ। ଯସ୍ମା ପନ ତେଭୂମକକୁସଲଂ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିଵସେନ ଵଟ୍ଟଂ ଆଚିନାତି ଵଡ୍ଢେତି, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ। ଲୋକୁତ୍ତରଂ ପନ ତେନ ଆଚିତମ୍ପି ଅପଚିନାତି, ସଯମ୍ପି ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିଵସେନ ନ ଆଚିନାତି, ତେନେତ୍ଥ 'କତତ୍ତା ଉପଚିତତ୍ତା'ତି ଅଵତ୍ୱା କତତ୍ତା ଭାୱିତତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ।

ସୁଞ୍ଞତନ୍ତିଆଦୀସୁ 'ମଗ୍ଗୋ' ତାଵ 'ଆଗମନତୋ ସଗୁଣତୋ ଆରମ୍ମଣତୋତି ତୀହି କାରଣେହି ନାମଂ ଲଭତୀ'ତି, ଇଦଂ ହେଟ୍ଠା କୁସଲାଧିକାରେ ୱିତ୍ଥାରିତଂ। ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତନ୍ତିକପରିଯାଯେନ ସଗୁଣତୋପି ଆରମ୍ମଣତୋପି ନାମଂ ଲଭତି। ପରିଯାଯଦେସନା ହେସା। ଅଭିଧମ୍ମକଥା ପନ ନିପ୍ପରିଯାଯଦେସନା। ତସ୍ମା ଇଧ ସଗୁଣତୋ ଵା ଆରମ୍ମଣତୋ ଵା ନାମଂ ନ ଲଭତି, ଆଗମନତୋଵ ଲଭତି। ଆଗମନମେଵ ହି ଧୁରଂ। ତଂ ଦୁୱିଧଂ ହୋତି – ୱିପସ୍ସନାଗମନଂ ମଗ୍ଗାଗମନନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଆଗତଟ୍ଠାନେ ୱିପସ୍ସନାଗମନଂ ଧୁରଂ, ଫଲସ୍ସ ଆଗତଟ୍ଠାନେ ମଗ୍ଗାଗମନଂ ଧୁରନ୍ତି, ଇଦମ୍ପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେଵ। ତେସୁ ଇଦଂ ଫଲସ୍ସ ଆଗତଟ୍ଠାନଂ, ତସ୍ମା ଇଧ ମଗ୍ଗାଗମନଂ ଧୁରନ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବଂ। ସୋ ପନେସ ମଗ୍ଗୋ ଆଗମନତୋ 'ସୁଞ୍ଞତ'ନ୍ତି ନାମଂ ଲଭିତ୍ୱା ସଗୁଣତୋ ଚ ଆରମ୍ମଣତୋ ଚ 'ଅନିମିତ୍ତୋ''ଅପ୍ପଣିହିତୋ'ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମା ସଯଂ ଆଗମନୀଯଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ତୀଣି ନାମାନି ଦେତି। କଥଂ? ଅଯଞ୍ହି ସୁଦ୍ଧାଗମନଵସେନେଵ ଲଦ୍ଧନାମୋ 'ସୁଞ୍ଞତମଗ୍ଗୋ' ସଯଂ ଆଗମନୀଯଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ନାମଂ ଦଦମାନୋ 'ସୁଞ୍ଞତ'ନ୍ତି ନାମଂ ଅକାସି। 'ସୁଞ୍ଞତଅନିମିତ୍ତମଗ୍ଗୋ' ସଯଂ ଆଗମନୀଯଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ନାମଂ ଦଦମାନୋ 'ଅନିମିତ୍ତ'ନ୍ତି ନାମଂ ଅକାସି। 'ସୁଞ୍ଞତଅପ୍ପଣିହିତମଗ୍ଗୋ' ସଯଂ ଆଗମନୀଯଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ନାମଂ ଦଦମାନୋ 'ଅପ୍ପଣିହିତ'ନ୍ତି ନାମଂ ଅକାସି। ଇମାନି ପନ ତୀଣି ନାମାନି ମଗ୍ଗାନନ୍ତରେ ଫଲଚିତ୍ତସ୍ମିଂଯେଵ ଇମିନା ନଯେନ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ନୋ ଅପରଭାଗେ ଵଳଞ୍ଜନକଫଲସମାପତ୍ତିଯା। ଅପରଭାଗେ ପନ ଅନିଚ୍ଚତାଦୀହି ତୀହି ୱିପସ୍ସନାହି ୱିପସ୍ସିତୁଂ ସକ୍କୋତି। ଅଥସ୍ସ ୱୁଟ୍ଠିତୱୁଟ୍ଠିତୱିପସ୍ସନାଵସେନ ଅନିମିତ୍ତଅପ୍ପଣିହିତସୁଞ୍ଞତସଙ୍ଖାତାନି ତୀଣି ଫଲାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତେସଂ ତାନେଵ ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣାନି। ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦୀନି ଞାଣାନି ଅନୁଲୋମଞାଣାନି ନାମ ହୋନ୍ତି।

ଯୋ ଚାଯଂ ସୁଞ୍ଞତମଗ୍ଗେ ୱୁତ୍ତୋ। ଅପ୍ପଣିହିତମଗ୍ଗେପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଅଯମ୍ପି ହି ସୁଦ୍ଧାଗମନଵସେନ ଲଦ୍ଧନାମୋ 'ଅପ୍ପଣିହିତମଗ୍ଗୋ' ସଯଂ ଆଗମନୀଯଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ନାମଂ ଦଦମାନୋ 'ଅପ୍ପଣିହିତ'ନ୍ତି ନାମଂ ଅକାସି। 'ଅପ୍ପଣିହିତଅନିମିତ୍ତମଗ୍ଗୋ' ସଯଂ ଆଗମନୀଯଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ନାମଂ ଦଦମାନୋ 'ଅନିମିତ୍ତ'ନ୍ତି ନାମଂ ଅକାସି। 'ଅପ୍ପଣିହିତସୁଞ୍ଞତମଗ୍ଗୋ' ସଯଂ ଆଗମନୀଯଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ନାମଂ ଦଦମାନୋ 'ସୁଞ୍ଞତ'ନ୍ତି ନାମଂ ଅକାସି। ଇମାନିପି ତୀଣି ନାମାନି ମଗ୍ଗାନନ୍ତରେ ଫଲଚିତ୍ତସ୍ମିଂଯେଵ ଇମିନା ନଯେନ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ନ

ଅପରଭାଗେ ୱଠଅଞ୍ଜନକଫଲସମାପତ୍ତିଯାତି। ଏୱଂ ଇମସ୍ମିଂ ୱିପାକନିଦ୍ଦେସେ କୁସଲଚିତ୍ତେହି ତିଗୁଣାନି ୱିପାକଚିତ୍ତାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ଯଥା ପନ ତେଭୂମକକୁସଲାନି ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକଂ ଅଧିପତିଂ ଲଭାପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି, ନ ଏୱଂ ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲାନି। କସ୍ମା? ତେଭୂମକକୁସଲାନଞ୍ହି ଅଞ୍ଞୋ ଆଯୂହନକାଲୋ ଅଞ୍ଞୋ ୱିପଚ୍ଚନକାଲୋ। ତେନ ତାନି ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକଂ ଅଧିପତିଂ ଲଭାପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ଲୋକୁତ୍ତରାନି ପନ ତାଯ ସଦ୍ଧାଯ, ତସ୍ମିଂ ୱୀରିଯେ, ତାଯ ସତିଯା, ତସ୍ମିଂ ସମାଧିମ୍ହି, ତାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଅୱୂପସନ୍ତାଯ , ଅପଣ୍ଣକଂ ଅୱିରଦ୍ଧଂ ମଗ୍ଗାନନ୍ତରମେୱ ୱିପାକଂ ପଟିଲଭନ୍ତି, ତେନ ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକଂ ଅଧିପତିଂ ଲଭାପେତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି।

ଯଥା ହି ପରିତ୍ତକସ୍ସ ଅଗ୍ଗିନୋ ଗତଟ୍ଠାନେ ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ନିବ୍ବୁତମତ୍ତେଯେୱ ଉଣ୍ହାକାରୋ ନିବ୍ବାଯିତ୍ୱା କିଞ୍ଚି ନ ହୋତି, ମହନ୍ତଂ ପନ ଆଦିତ୍ତଂ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧଂ ନିବ୍ବାପେତ୍ୱା ଗୋମଯପରିଭଣ୍ଡେ କତେପି ଉଣ୍ହାକାରୋ ଅୱୂପସନ୍ତୋୱ ହୋତି, ଏୱମେୱ ତେଭୂମକକୁସଲେ ଅଞ୍ଞୋ କମ୍ମକ୍ଖଣୋ ଅଞ୍ଞୋ ୱିପାକକ୍ଖଣୋ ପରିତ୍ତଅଗ୍ଗିଟ୍ଠାନେ ଉଣ୍ହଭାୱନିବ୍ବୁତକାଲୋ ୱିଯ ହୋତି। ତସ୍ମା ତଂ ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକଂ ଅଧିପତିଂ ଲଭାପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଲୋକୁତ୍ତରେ ପନ ତାଯ ସଦ୍ଧାଯ…ପେ… ତାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଅୱୂପସନ୍ତାଯ, ମଗ୍ଗାନନ୍ତରମେୱ ଫଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ତଂ ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକଂ ଅଧିପତିଂ ଲଭାପେତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେନାହୁ ପୋରାଣା – 'ୱିପାକେ ଅଧିପତି ନତ୍ଥି ଠପେତ୍ୱା ଲୋକୁତ୍ତର'ନ୍ତି।

୫୫୫। ଚତୁତ୍ଥଫଲନିଦ୍ଦେସେ ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ଅଞ୍ଞାତାୱିନୋ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ନିଟ୍ଠିତଞାଣକିଚ୍ଚସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ଅଞ୍ଞାତାୱୀନଂ ୱା ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ନିଟ୍ଠିତକିଚ୍ଚାନଂ ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଞତ୍ୱା ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଠିତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠସାଧନେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ନିଦ୍ଦେସୱାରେପିସ୍ସ ଅଞ୍ଞାତାୱୀନନ୍ତି ଆଜାନିତ୍ୱା ଠିତାନଂ। ଧମ୍ମାନନ୍ତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ। ଅଞ୍ଞାତି ଆଜାନନା, ପଞ୍ଞା ପଜାନନାତିଆଦୀନି ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେୱ। ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ ମଗ୍ଗପରିଯାପନ୍ନନ୍ତି ଫଲମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଙ୍ଗଂ, ଫଲମଗ୍ଗେ ଚ ପରିଯାପନ୍ନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅପିଚେତ୍ଥ ଇଦଂ ପକିଣ୍ଣକଂ – ଏକଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଏକଂ ଠାନଂ ଗଚ୍ଛତି, ଏକଂ ଛ ଠାନାନି ଗଚ୍ଛତି, ଏକଂ ଏକଂ ଠାନଂ ଗଚ୍ଛତି। ଏକଞ୍ହି 'ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ' ଏକଂ ଠାନଂ ଗଚ୍ଛତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଂ। ଏକଂ 'ଅଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ' ହେଟ୍ଠା ତୀଣି ଫଲାନି, ଉପରି ତଯୋ ମଗ୍ଗେତି ଛ ଠାନାନି ଗଚ୍ଛତି। ଏକଂ 'ଅଞ୍ଞାତାୱିନ୍ଦ୍ରିଯଂ' ଏକଂ ଠାନଂ ଗଚ୍ଛତି ଅରହତ୍ତଫଲଂ। ସବ୍ବେସୁପି ମଗ୍ଗଫଲେସୁ ଅତ୍ଥତୋ ଅଟ୍ଠ ଅଟ୍ଠ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନୀତି ଚତୁସଟ୍ଠି ଲୋକୁତ୍ତରିନ୍ଦ୍ରିଯାନି କଥିତାନି। ପାଳିତୋ ପନ ନୱ ନୱ କତ୍ୱା ଦ୍ୱାସତ୍ତତି ହୋନ୍ତି। ମଗ୍ଗେ ମଗ୍ଗଙ୍ଗନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଫଲେପି ମଗ୍ଗଙ୍ଗଂ। ମଗ୍ଗେ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋତି ୱୁତ୍ତୋ ଫଲେପି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ। ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଆରତି ୱିରତୀତି ୱୁତ୍ତା ଫଲକ୍ଖଣେପି ଆରତି ୱିରତୀତି। ତତ୍ଥ ମଗ୍ଗୋ ମଗ୍ଗଭାୱେନେୱ ମଗ୍ଗୋ, ଫଲଂ ପନ ମଗ୍ଗଂ ଉପାଦାଯ ମଗ୍ଗୋ ନାମ; ଫଲଙ୍ଗଂ ଫଲପରିଯାପନ୍ନନ୍ତି ୱତ୍ତୁମ୍ପି ୱଟ୍ଟତି। ମଗ୍ଗେ ବୁଜ୍ଝନକସ୍ସ ଅଙ୍ଗୋତି ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ଫଲେ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଙ୍ଗୋତି ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ। ମଗ୍ଗେ ଆରମଣୱିରମଣୱସେନେୱ ଆରତି ୱିରତି। ଫଲେ ପନ ଆରତିୱିରତିୱସେନାତି।

ଲୋକୁତ୍ତରୱିପାକକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅକୁସଲୱିପାକକଥା

୫୫୬। ଇତୋ ପରାନି ଅକୁସଲୱିପାକାନି – ପଞ୍ଚ ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯୱିଞ୍ଞାଣାନି, ଏକା ମନୋଧାତୁ, ଏକା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତି ଇମାନି ସତ୍ତ ଚିତ୍ତାନି – ପାଳିତୋ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଚ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତେହି ତାଦିସେହେୱ କୁସଲୱିପାକଚିତ୍ତେହି ସଦିସାନି।

କେୱଲଞ୍ହି ତାନି କୁସଲକମ୍ମପଚ୍ଚଯାନି ଇମାନି ଅକୁସଲକମ୍ମପଚ୍ଚଯାନି। ତାନି ଚ ଇଟ୍ଠଇଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ୱତ୍ତନ୍ତି, ଇମାନି ଅନିଟ୍ଠଅନିଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେସୁ। ତତ୍ଥ ଚ ସୁଖସହଗତଂ କାଯୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଇଧ ଦୁକ୍ଖସହଗତଂ । ତତ୍ଥ ଚ ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ମନୁସ୍ସେସୁ ଜଚ୍ଚନ୍ଧାଦୀନଂ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୁ ୱିପଚ୍ଚତି। ଇଧ ପନ ଏକାଦସୱିଧେନାପି ଅକୁସଲଚିତ୍ତେନ କମ୍ମେ ଆଯୂହିତେ କମ୍ମକମ୍ମନିମିତ୍ତଗତିନିମିତ୍ତେସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଚତୂସୁ ଅପାଯେସୁ ପଟିସନ୍ଧି ହୁତ୍ୱା ୱିପଚ୍ଚତି; ଦୁତିଯୱାରତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱତାଯୁକଂ ଭୱଙ୍ଗଂ ହୁତ୍ୱା, ଅନିଟ୍ଠଅନିଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣାଯ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିଯା ସନ୍ତୀରଣଂ ହୁତ୍ୱା, ବଲୱାରମ୍ମଣେ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ତଦାରମ୍ମଣଂ ହୁତ୍ୱା, ମରଣକାଲେ ଚୁତି ହୁତ୍ୱାତି, ଏୱଂ ପଞ୍ଚସୁ ଏୱ ଠାନେସୁ ୱିପଚ୍ଚତୀତି।

ଅକୁସଲୱିପାକକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

କିରିଯାବ୍ୟାକତୱଣ୍ଣନା

ମନୋଧାତୁଚିତ୍ତଂ

୫୬୬। ଇଦାନି କିରିୟାବ୍ୟାକତଂ ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ କତମେ ଧମ୍ମା ଅବ୍ୟାକତାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ କିରିୟାତି କରଣମତ୍ତଂ। ସବ୍ବେସୁୟେୱ ହି କିରିୟଚିତ୍ତେସୁ ୟଂ ଜୱନଭାୱଂ ଅପ୍ପତ୍ତଂ ତଂ ୱାତପୁପ୍ଫଂ ୱିୟ। ୟଂ ଜୱନଭାୱପ୍ପତ୍ତଂ ତଂ ଛିନ୍ନମୂଲକରୁକ୍ଖପୁପ୍ଫଂ ୱିୟ ଅଫଲଂ ହୋତି, ତଂତଂ କିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା ପନ କରଣମତ୍ତମେୱ ହୋତି। ତସ୍ମା କିରିୟାତି ୱୁତ୍ତଂ। ନେୱକୁସଲାନାକୁସଲାତିଆଦୀସୁ କୁସଲମୂଲସଙ୍ଖାତସ୍ସ କୁସଲହେତୁନୋ ଅଭାୱା 'ନେୱକୁସଲା'; ଅକୁସଲମୂଲସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅକୁସଲହେତୁନୋ ଅଭାୱା 'ନେୱଅକୁସଲା'; ୟୋନିସୋମନସିକାରଅୟୋନିସୋମନସିକାରସଙ୍ଖାତାନମ୍ପି କୁସଲାକୁସଲପଚ୍ଚୟାନଂ ଅଭାୱା 'ନେୱକୁସଲାନାକୁସଲା'। କୁସଲାକୁସଲସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଜନକହେତୁନୋ ଅଭାୱା ନେୱକମ୍ମୱିପାକା।

ଇଧାପି ଚିତ୍ତସ୍ସେକଗ୍ଗତାନିଦ୍ଦେସେ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠିତିମତ୍ତମେୱ ଲବ୍ଭତି। ଦ୍ୱେ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନି, ତିସ୍ସୋ ମନୋଧାତୁୟୋ, ତିସ୍ସୋ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟୋ, ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତନ୍ତି ଇମେସୁ ସତ୍ତରସସୁ ଚିତ୍ତେସୁ ଦୁବ୍ବଲତ୍ତା ସଣ୍ଠିତି ଅୱଟ୍ଠିତିଆଦୀନି ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ସେସଂ ସବ୍ବଂ ୱିପାକମନୋଧାତୁନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ଅଞ୍ଞତ୍ର ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନା। ତଞ୍ହି ଚିତ୍ତଂ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନନ୍ତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇଦଂ ପନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ୱଥଅଞ୍ଜନକପ୍ପୱତ୍ତିକାଲେ ସବ୍ବେସଂ ପୁରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। କଥଂ? ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ତାୱ ଇଟ୍ଠେଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତଅନିଟ୍ଠଅନିଟ୍ଠମଜ୍ଝତ୍ତେସୁ ରୂପାରମ୍ମଣେସୁ ୟେନ କେନଚି ପସାଦେ ଘଟ୍ଟିତେ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଗହେତ୍ୱା ଆୱଜ୍ଜନୱସେନ ପୁରେଚାରିକଂ ହୁତ୍ୱା ଭୱଙ୍ଗଂ ଆୱଟ୍ଟୟମାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସୋତଦ୍ୱାରାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋତି।

କିରିୟମନୋଧାତୁଚିତ୍ତଂ ନିଟ୍ଠିତଂ।

କିରିୟମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଚିତ୍ତାନି

୫୬୮।ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଉପ୍ପନ୍ନା ହୋତି…ପେ… ସୋମନସ୍ସସହଗତାତି, ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ଅସାଧାରଣଂ। ଖୀଣାସୱସ୍ସେୱ ପାଟିପୁଗ୍ଗଲିକଂ। ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଲବ୍ଭତି। ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ହି ପଧାନସାରୁପ୍ପଂ ଠାନଂ ଦିସ୍ୱା ଖୀଣାସୱୋ ଇମିନା ଚିତ୍ତେନ ସୋମନସ୍ସିତୋ ହୋତି। ସୋତଦ୍ୱାରେ ଭଣ୍ଡଭାଜନୀୟଟ୍ଠାନଂ ପତ୍ୱା ମହାସଦ୍ଦଂ କତ୍ୱା ଲୁଦ୍ଧଲୁଦ୍ଧେସୁ ଗଣ୍ହନ୍ତେସୁ 'ଏୱରୂପା ନାମ ମେ ଲୋଲୁପ୍ପତଣ୍ହା ପହୀନା'ତି ଇମିନା ଚିତ୍ତେନ ସୋମନସ୍ସିତୋ ହୋତି। ଘାନଦ୍ୱାରେ ଗନ୍ଧେହି ୱା ପୁପ୍ଫେହି ୱା ଚେତିୟଂ ପୂଜେନ୍ତୋ ଇମିନା ଚିତ୍ତେନ ସୋମନସ୍ସିତୋ ହୋତି। ଜିୱ୍ହାଦ୍ୱାରେ ରସସମ୍ପନ୍ନଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଲଦ୍ଧା ଭାଜେତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋ 'ସାରଣୀୟଧମ୍ମୋ ୱତ ମେ ପୂରିତୋ'ତି ଇମିନା ଚିତ୍ତେନ ସୋମନସ୍ସିତୋ ହୋତି। କାୟଦ୍ୱାରେ ଅଭିସମାଚାରିକୱତ୍ତଂ କରୋନ୍ତୋ 'କାୟଦ୍ୱାରେ ମେ ୱତ୍ତଂ ପୂରିତ'ନ୍ତି ଇମିନା ଚିତ୍ତେନ ସୋମନସ୍ସିତୋ ହୋତି। ଏୱଂ ତାୱ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଲବ୍ଭତି।

ମନୋଦ୍ୱାରେ ପନ ଅତୀତାନାଗତମାରବ୍ଭ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଜୋତିପାଲମାଣୱ(ମ। ନି। ୨।୨୮୨ ଆଦୟୋ) ମଗ୍ଘଦେୱରାଜ(ମ। ନି। ୨।୩୦୮ ଆଦୟୋ) କଣ୍ହତାପସାଦିକାଲସ୍ମିଞ୍ହି (ଜା। ୧।୧୦।୧୧ ଆଦୟୋ) କତଂ କାରଣଂ ଆୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ତଥାଗତୋ ସିତଂ ପାତ୍ୱାକାସି। ତଂ ପନ ପୁବ୍ବେନିୱାସଞାଣସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାନଂ କିଚ୍ଚଂ। ତେସଂ ପନ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ ଚିଣ୍ଣପରିୟନ୍ତେ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ହାସୟମାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅନାଗତେ 'ତନ୍ତିସ୍ସରୋ ମୁଦିଙ୍ଗସ୍ସରୋ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ'ତି ସିତଂ ପାତ୍ୱାକାସି। ତମ୍ପି ଅନାଗତଂସଞାଣସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାନଂ କିଚ୍ଚଂ। ତେସଂ ପନ ଦ୍ୱିନ୍ନ ଞାଣାନଂ ଚିଣ୍ଣପରିୟନ୍ତେ ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ହାସୟମାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

ନିଦ୍ଦେସୱାରେ ପନସ୍ସ ସେସଅହେତୁକଚିତ୍ତେହି ବଲୱତରତାୟ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ସମାଧିବଲଂ ପାପେତ୍ୱା ଠପିତା। ୱୀରିୟମ୍ପି ୱୀରିୟବଲଂ ପାପେତ୍ୱା। ଉଦ୍ଦେସୱାରେ ପନ 'ସମାଧିବଲଂ ହୋତି ୱୀରିୟବଲଂ ହୋତୀ'ତି ଅନାଗତତ୍ତା ପରିପୁଣ୍ଣେନ ବଲଟ୍ଠେନେତଂ ଦ୍ୱୟଂ ବଲଂ ନାମ ନ ହୋତି। ୟସ୍ମା ପନ 'ନେୱ କୁସଲଂ ନାକୁସଲଂ' ତସ୍ମା ବଲନ୍ତି ୱତ୍ୱାନ ଠପିତଂ। ୟସ୍ମା ଚ ନ ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ବଲଂ, ତସ୍ମା ସଙ୍ଗହୱାରେପି 'ଦ୍ୱେ ବଲାନି ହୋନ୍ତୀ'ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ସେସଂ ସବ୍ବଂ ସୋମନସ୍ସସହଗତାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୫୭୪।ଉପେକ୍ଖାସହଗତାତି ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ତୀସୁ ଭୱେସୁ ସବ୍ବେସଂ ସଚିତ୍ତକସତ୍ତାନଂ ସାଧାରଣଂ, ନ କସ୍ସଚି ସଚିତ୍ତକସ୍ସ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି ନାମ। ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ପନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ ହୋତି, ମନୋଦ୍ୱାରେ ଆୱଜ୍ଜନଂ। ଛ ଅସାଧାରଣଞାଣାନିପି ଇମିନା ଗହିତାରମ୍ମଣମେୱ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ମହାଗଜଂ ନାମେତଂ ଚିତ୍ତଂ; ଇମସ୍ସ ଅନାରମ୍ମଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି। 'ଅସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଗତିକଂ ନାମ କତମ'ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ 'ଇଦ'ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ସେସମେତ୍ଥ ପୁରିମଚିତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। କେୱଲଞ୍ହି ତତ୍ଥ ସପ୍ପୀତିକତ୍ତା ନୱଙ୍ଗିକୋ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱିଭତ୍ତୋ। ଇଧ ନିପ୍ପୀତିକତ୍ତା ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ।

ଇଦାନି ଯାନି କୁସଲତୋ ଅଟ୍ଠ ମହାଚିତ୍ତାନେୱ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତାଯ କିରିଯାନି ଜାତାନି, ତସ୍ମା ତାନି କୁସଲନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ଇଧ ଠତ୍ୱା ହସନକଚିତ୍ତାନି ସମୋଧାନେତବ୍ବାନି। କତି ପନେତାନି ହୋନ୍ତୀତି? ୱୁଚ୍ଚତେ ତେରସ। ପୁଥୁଜ୍ଜନା ହି କୁସଲତୋ ଚତୂହି ସୋମନସ୍ସସହଗତେହି, ଅକୁସଲତୋ ଚତୂହୀତି, ଅଟ୍ଠହି ଚିତ୍ତେହି ହସନ୍ତି। ସେକ୍ଖା କୁସଲତୋ ଚତୂହି ସୋମନସ୍ସସହଗତେହି, ଅକୁସଲତୋ ଦ୍ୱୀହି ଦିଟ୍ଠିଗତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେହି ସୋମନସ୍ସସହଗତେହୀତି, ଛହି ଚିତ୍ତେହି ହସନ୍ତି। ଖୀଣାସୱା କିରିଯତୋ ପଞ୍ଚହି ସୋମନସ୍ସସହଗତେହି ହସନ୍ତୀତି।

ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରକିରିଯଂ

୫୬୭। ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରକିରିଯନିଦ୍ଦେସେସୁ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରନ୍ତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମେ, ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ, ସୁଖୱିହାରମତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନକାଲେ ନିବ୍ବତ୍ତିତା ସମାପତ୍ତି ଯାୱ ନ ନଂ ସମାପଜ୍ଜତି ତାୱ କୁସଲାୱ ସମାପନ୍ନକାଲେ କିରିଯା ହୋତି। ଖୀଣାସୱକାଲେ ପନସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିତା ସମାପତ୍ତି କିରିଯାୱ ହୋତି। ସେସଂ ସବ୍ବଂ ତଂସଦିସତ୍ତା କୁସଲନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯା ଧମ୍ମସଙ୍ଗହଅଟ୍ଠକଥାଯ

ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡକଥା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅବ୍ଯାକତପଦଂ ପନ ନେୱ ତାୱ ନିଟ୍ଠିତନ୍ତି।

ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ରୂପକଣ୍ଡୋ

ଉଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

ଇଦାନି ରୂପକଣ୍ଡଂ ଭାଜେତ୍ଵା ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ କତମେ ଧମ୍ମା ଅବ୍ୟାକତାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ହେଟ୍ଠା ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡେ ଵିପାକାବ୍ୟାକତଞ୍ଚେଵ କିରିଯାବ୍ୟାକତଞ୍ଚ ନିସ୍ସେସଂ କତ୍ଵା ଭାଜିତଂ, ରୂପାବ୍ୟାକତନିବ୍ବାନାବ୍ୟାକତାନି ପନ ଅକଥିତାନି, ତାନି କଥେତୁଂ ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ଅବ୍ୟାକତଂ ସମୋଧାନେତ୍ଵା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ କୁସଲାକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଵିପାକାତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ କୁସଲାକୁସଲାନନ୍ତି ଚତୁଭୂମକକୁସଲାନଞ୍ଚେଵ ଅକୁସଲାନଞ୍ଚ। ଏଵଂ ତାଵ ଵିପାକାବ୍ୟାକତଂ କୁସଲଵିପାକାକୁସଲଵିପାକଵସେନ ଦ୍ଵୀହି ପଦେହି ପରିଯାଦିଯିତ୍ଵା ଦସ୍ସିତଂ। ଯସ୍ମା ପନ ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି କାମାଵଚରଂ ଵା ହୋତି, ରୂପାଵଚରାଦୀସୁ ଵା ଅଞ୍ଞତରଂ, ତସ୍ମା 'କାମାଵଚରା'ତିଆଦିନା ନଯେନ ତଦେଵ ଵିପାକାବ୍ୟାକତଂ ଭୂମନ୍ତରଵସେନ ପରିଯାଦିଯିତ୍ଵା ଦସ୍ସିତଂ। ଯସ୍ମା ପନ ତଂ ଵେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋପି ହୋତି…ପେ… ଵିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋପି, ତସ୍ମା ପୁନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଚତୁକ୍ଖନ୍ଧଵସେନ ପରିଯାଦିଯିତ୍ଵା ଦସ୍ସିତଂ।

ଏଵଂ ଵିପାକାବ୍ୟାକତଂ କୁସଲାକୁସଲଵସେନ ଭୂମନ୍ତରଵସେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧଵସେନାତି ତୀହି ନଯେହି ପରିଯାଦାଯ ଦସ୍ସେତ୍ଵା, ପୁନ କିରିଯାବ୍ୟାକତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଯେ ଚ ଧମ୍ମା କିରିଯାତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ 'କାମାଵଚରା ରୂପାଵଚରା ଅରୂପାଵଚରା ଵେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ…ପେ… ଵିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ'ତି ଵତ୍ତବ୍ବଂ ଭଵେଯ୍ୟ। ହେଟ୍ଠା ପନ ଗହିତମେଵାତି ନଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ଵା ନିସ୍ସଜ୍ଜିତଂ। ଇଦାନି ଅଵିଭତ୍ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସବ୍ବଞ୍ଚ ରୂପଂ ଅସଙ୍ଖତା ଚ ଧାତୂତି ଆହ। ତତ୍ଥ 'ସବ୍ବଞ୍ଚ ରୂପ'ନ୍ତି ପଦେନ ପଞ୍ଚଵୀସତି ରୂପାନି ଛନ୍ନଵୁତିରୂପକୋଟ୍ଠାସା ନିପ୍ପଦେସତୋ ଗହିତାତି ଵେଦିତବ୍ବା। 'ଅସଙ୍ଖତା ଚଧାତୂ'ତି ପଦେନ ନିବ୍ବାନଂ ନିପ୍ପଦେସତୋ ଗହିତନ୍ତି। ଏତ୍ତାଵତା 'ଅବ୍ୟାକତା ଧମ୍ମା'ତି ପଦଂ ନିଟ୍ଠିତଂ ହୋତି।

୫୮୪।ତତ୍ଥ କତମଂ ସବ୍ବଂ ରୂପନ୍ତି ଇଦଂ କସ୍ମା ଗହିତଂ? ହେଟ୍ଠା ରୂପାବ୍ୟାକତଂ ସଙ୍ଖେପେନ କଥିତଂ। ଇଦାନି ତଂ ଏକକଦୁକତିକଚତୁକ୍କ…ପେ… ଏକାଦସକଵସେନ ଵିତ୍ଥାରତୋ ଭାଜେତ୍ଵା ଦସ୍ସେତୁଂ ଇଦଂ ଗହିତଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯଂ ଵୁତ୍ତଂ 'ସବ୍ବଞ୍ଚ ରୂପଂ, ଅସଙ୍ଖତା ଚ ଧାତୂ'ତି, ତସ୍ମିଂ ପଦଦ୍ଵଯେ 'କତମଂ ସବ୍ବଂ ରୂପଂ ନାମ'? ଇଦାନି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଚତ୍ତାରୋ ଚ ମହାଭୂତାତିଆଦିମାହ । ତତ୍ଥ ଚତ୍ତାରୋତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ତେନ ତେସଂ ଊନାଧିକଭାଵଂ ନିଵାରେତି। 'ଚ'-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ। ତେନ ନ କେଵଲଂ 'ଚତ୍ତାରୋ ମହାଭୂତାଵ' ରୂପଂ, ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଅତ୍ଥୀତି 'ଉପାଦାରୂପଂ' ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି।

ମହାଭୂତାତି ଏତ୍ଥ ମହନ୍ତପାତୁଭାଵାଦୀହି କାରଣେହି ମହାଭୂତତା ଵେଦିତବ୍ବା। ଏତାନି ହି ମହନ୍ତପାତୁଭାଵତୋ, ମହାଭୂତସାମଞ୍ଞତୋ, ମହାପରିହାରତୋ, ମହାଵିକାରତୋ, ମହନ୍ତଭୂତତ୍ତା ଚାତି ଇମେହି କାରଣେହି ମହାଭୂତାନୀତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତତ୍ଥ 'ମହନ୍ତପାତୁଭାଵତୋ'ତି, ଏତାନି ହି ଅନୁପାଦିନ୍ନକସନ୍ତାନେପି ଉପାଦିନ୍ନକସନ୍ତାନେପି ମହନ୍ତାନି ପାତୁଭୂତାନି। ତେସଂ ଅନୁପାଦିନ୍ନକସନ୍ତାନେ ଏଵଂ ମହନ୍ତପାତୁଭାଵତା ଵେଦିତବ୍ବା – ଏକଞ୍ହି ଚକ୍କଵାଳଂ ଆଯାମତୋ ଚ ଵିତ୍ଥାରତୋ ଚ ଯୋଜନାନଂ ଦ୍ଵାଦସ ସତସହସ୍ସାନି ତୀଣି ସହସ୍ସାନି ଚତ୍ତାରି ସତାନି ପଞ୍ଞାସଞ୍ଚ ଯୋଜନାନି। ପରିକ୍ଖେପତୋ –

ସବ୍ବଂ ସତସହସ୍ସାନି, ଛତ୍ତିଂସ ପରିମଣ୍ଡଲଂ;

ଦସ ଚେଵ ସହସ୍ସାନି, ଅଡ୍ଢୁଡ୍ଢାନି ସତାନି ଚ। (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧; ଵିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୩୭);

ତତ୍ଥ –

ଦୁଵେ ସତସହସ୍ସାନି, ଚତ୍ତାରି ନହୁତାନି ଚ;

ଏତ୍ତକଂ ବହଲତ୍ତେନ, ସଙ୍ଖାତାଯଂ ଵସୁନ୍ଧରା। (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧; ଵିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୩୭);

ତସ୍ସାଯେଵ ସନ୍ଧାରକଂ –

ଚତ୍ତାରି ସତସହସ୍ସାନି, ଅଟ୍ଠେଵ ନହୁତାନି ଚ;

ଏତ୍ତକଂ ବହଲତ୍ତେନ, ଜଲଂ ୱାତେ ପତିଟ୍ଠିତଂ।

ତସ୍ସାପି ସନ୍ଧାରକୋ –

ନୱସତସହସ୍ସାନି, ମାଲୁତୋ ନଭମୁଗ୍ଗତୋ;

ସଟ୍ଠି ଚେୱ ସହସ୍ସାନି, ଏସା ଲୋକସ୍ସ ସଣ୍ଠିତି।

ଏୱଂ ସଣ୍ଠିତେ ଚେତ୍ଥ ଯୋଜନାନଂ –

ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସାନି, ଅଜ୍ଝୋଗାଳ୍ହୋ ମହଣ୍ଣୱେ;

ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତୋ ତାୱଦେୱ, ସିନେରୁ ପଦ୍ଧତୁତ୍ତମୋ।

ତତୋ ଉପଡ୍ଢୁପଡ୍ଢେନ, ପମାଣେନ ଯଥାକ୍କମଂ;

ଅଜ୍ଝୋଗାଳ୍ହୁଗ୍ଗତା ଦିବ୍ବା, ନାନାରତନଚିତ୍ତିତା।

ଯୁଗନ୍ଧରୋ ଈସଧରୋ, କରୱୀକୋ ସୁଦସ୍ସନୋ;

ନେମିନ୍ଧରୋ ୱିନତକୋ, ଅସ୍ସକଣ୍ଣୋ ଗିରି ବ୍ରହା।

ଏତେ ସତ୍ତ ମହାସେଲା, ସିନେରୁସ୍ସ ସମନ୍ତତୋ;

ମହାରାଜାନମାୱାସା ଦେୱଯକ୍ଖନିସେୱିତା।

ଯୋଜନାନଂ ସତାନୁଚ୍ଚୋ, ହିମୱା ପଞ୍ଚ ପବ୍ବତୋ;

ଯୋଜନାନଂ ସହସ୍ସାନି, ତୀଣି ଆଯତୱିତ୍ଥତୋ;

ଚତୁରାସୀତିସହସ୍ସେହି, କୂଟେହି ପଟିମଣ୍ଡିତୋ।

ତିପଞ୍ଚଯୋଜନକ୍ଖନ୍ଧପରିକ୍ଖେପା ନଗୱ୍ହଯା;

ପଞ୍ଞାସଯୋଜନକ୍ଖନ୍ଧସାଖାଯାମା ସମନ୍ତତୋ।

ସତଯୋଜନୱିତ୍ଥିଣ୍ଣା , ତାୱଦେୱ ଚ ଉଗ୍ଗତା;

ଜମ୍ବୂ ଯସ୍ସାନୁଭାୱେନ, ଜମ୍ବୁଦୀପୋ ପକାସିତୋ। (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୩୭);

ଯଞ୍ଚେତଂ ଜମ୍ବୁଯା ପମାଣଂ ତଦେୱ ଅସୁରାନଂ ଚିତ୍ତପାଟଲିଯା, ଗରୁଳାନଂ ସିମ୍ବଲିରୁକ୍ଖସ୍ସ, ଅପରଗୋଯାନେ କଦମ୍ବରୁକ୍ଖସ୍ସ, ଉତ୍ତରକୁରୂସୁ କପ୍ପରୁକ୍ଖସ୍ସ, ପୁବ୍ବୱିଦେହେ ସିରୀସସ୍ସ, ତାୱତିଂସେସୁ ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକସ୍ସାତି। ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

ପାଟଲୀ ସିମ୍ବଲୀ ଜମ୍ବୂ, ଦେୱାନଂ ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକୋ;

କଦମ୍ବୋ କପ୍ପରୁକ୍ଖୋ ଚ, ସିରୀସେନ ଭୱତି ସତ୍ତମନ୍ତି।

ଦ୍ୱେଅସୀତିସହସ୍ସାନି, ଅଜ୍ଝୋଗାଳ୍ହୋ ମହଣ୍ଣୱେ;

ଉଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତୋ ତାୱଦେୱ, ଚକ୍କୱାଳଅସିଲୁଚ୍ଚଯୋ;

ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତଂ ସଜ୍ଜଂ, ଲୋକଧାତୁମୟଂ ଠିତୋତି।

ଉପାଦିନ୍ନକସନ୍ତାନେପି ମଚ୍ଛକଚ୍ଛପଦେୱଦାନୱାଦିସରୀରୱସେନ ମହନ୍ତାନେୱ ପାତୁଭୂତାନି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା – ‘‘ସନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ମହାସମୁଦ୍ଦେ ଯୋଜନସତିକାପି ଅତ୍ତଭାୱାତି’’ଆଦି।

‘ମହାଭୂତସାମଞ୍ଞତୋ’ତି ଏତାନି ହି ଯଥା ମାଯାକାରୋ ଅମଣିଂଯେୱ ଉଦକଂ ମଣିଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି, ଅସୁୱଣ୍ଣଂଯେୱ ଲେଡ୍ଡୁଂ ସୁୱଣ୍ଣଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି, ଯଥା ଚ ସଯଂ ନେୱ ଯକ୍ଖୋ ନ ପକ୍ଖୀ ସମାନୋ ଯକ୍ଖଭାୱମ୍ପି ପକ୍ଖିଭାୱମ୍ପି ଦସ୍ସେତି, ଏୱମେୱ ସଯଂ ଅନୀଲାନେୱ ହୁତ୍ୱା ନୀଲଂ ଉପାଦାରୂପଂ ଦସ୍ସେନ୍ତି, ଅପୀତାନି… ଅଲୋହିତାନି… ଅନୋଦାତାନେୱ ହୁତ୍ୱା ଓଦାତଂ ଉପାଦାରୂପଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୀତି ମାଯାକାରମହାଭୂତସାମଞ୍ଞତୋ ମହାଭୂତାନି। ଯଥା ଚ ଯକ୍ଖାଦୀନି ମହାଭୂତାନି ଯଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି ନେୱ ତେସଂ ତସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ନ ବହିଠାନଂ ଉପଲବ୍ଭତି, ନ ଚ ତଂ ନିସ୍ସାଯ ନ ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଏୱମେୱ ଏତାନିପି ନେୱ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ନ ବହି ଠିତାନି ହୁତ୍ୱା ଉପଲବ୍ଭନ୍ତି, ନ ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନିସ୍ସାଯ ନ ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି। ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟଟ୍ଠାନତାଯ ଯକ୍ଖାଦିମହାଭୂତସାମଞ୍ଞତୋପି ମହାଭୂତାନି।

ଯଥା ଚ ଯକ୍ଖିନୀସଙ୍ଖାତାନି ମହାଭୂତାନି ମନାପେହି ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନୱିକ୍ଖେପେହି ଅତ୍ତନୋ ଭଯାନକଭାୱଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ସତ୍ତେ ୱଞ୍ଚେନ୍ତି, ଏୱମେୱ ଏତାନିପି ଇତ୍ଥିପୁରିସସରୀରାଦୀସୁ ମନାପେନ ଛୱିୱଣ୍ଣେନ, ମନାପେନ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗସଣ୍ଠାନେନ, ମନାପେନ ଚ ହତ୍ଥପାଦଙ୍ଗୁଲିଭମୁକୱିକ୍ଖେପେନ ଅତ୍ତନୋ କକ୍ଖଳଅତାଦିଭେଦଂ ସରସଲକ୍ଖଣଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ବାଲଜନଂ ୱଞ୍ଚେନ୍ତି, ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱଂ ଦଟ୍ଠୁଂ ନ ଦେନ୍ତି। ଇତି ୱଞ୍ଚକଟ୍ଠେନ ଯକ୍ଖିନୀମହାଭୂତସାମଞ୍ଞତୋପି ମହାଭୂତାନି।

‘ମହାପରିହାରତୋ’ତି ମହନ୍ତେହି ପଚ୍ଚଯେହି ପରିହରିତବ୍ବତୋ। ଏତାନି ହି ଦିୱସେ ଦିୱସେ ଉପନେତବ୍ବତ୍ତା ମହନ୍ତେହି ଘାସଚ୍ଛାଦନାଦୀହି ଭୂତାନି ପୱତ୍ତାନୀତି ମହାଭୂତାନି। ମହାପରିହାରାନି ୱା ଭୂତାନୀତି ମହାଭୂତାନି।

‘ମହାୱିକାରତୋ’ତି ଭୂତାନଂ ମହାୱିକାରତୋ। ଏତାନି ହି ଉପାଦିଣ୍ଣାନିପି ଅନୁପାଦିଣ୍ଣାନିପି ମହାୱିକାରାନି ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଅନୁପାଦିଣ୍ଣାନଂ କପ୍ପୱୁଟ୍ଠାନେ ୱିକାରମହତ୍ତଂ ପାକଟଂ ହୋତି, ଉପାଦିଣ୍ଣାନଂ ଧାତୁକ୍ଖୋଭକାଲେ। ତଥା ହି –

ଭୂମିତୋ ୱୁଟ୍ଠିତା ଯାୱ, ବ୍ରହ୍ମଲୋକା ୱିଧାୱତି;

ଅଚ୍ଚି ଅଚ୍ଚିମତୋ ଲୋକେ, ଦଯ୍ହମାନମ୍ହି ତେଜସା।

କୋଟିସତସହସ୍ସେକଂ, ଚକ୍କୱାଳଂ ୱିଲୀଯତି;

କୁପିତେନ ଯଦା ଲୋକୋ, ସଲିଲେନ ୱିନସ୍ସତି।

କୋଟିସତସହସ୍ସେକଂ , ଚକ୍କୱାଳଂ ୱିକୀରତି;

ୱାଯୋଧାତୁପ୍ପକୋପେନ, ଯଦା ଲୋକୋ ୱିନସ୍ସତି।

ପତ୍ଥଦ୍ଧୋ ଭୱତି କାଯୋ, ଦଟ୍ଠୋ କଟ୍ଠମୁଖେନ ୱା;

ପଥୱୀଧାତୁପ୍ପକୋପେନ, ହୋତି କଟ୍ଠମୁଖେୱ ସୋ।

ପୂତିଯୋ ଭୱତି କାଯୋ, ଦଟ୍ଠୋ ପୂତିମୁଖେନ ୱା;

ଆପୋଧାତୁପ୍ପକୋପେନ, ହୋତି ପୂତିମୁଖେୱ ସୋ।

ସନ୍ତତ୍ତୋ ଭୱତି କାଯୋ, ଦଟ୍ଠୋ ଅଗ୍ଗିମୁଖେନ ୱା;

ତେଜୋଧାତୁପ୍ପକୋପେନ, ହୋତି ଅଗ୍ଗିମୁଖେୱ ସୋ।

ସଞ୍ଛିନ୍ନୋ ଭୱତି କାଯୋ, ଦଟ୍ଠୋ ସତ୍ଥମୁଖେନ ୱା;

ୱାଯୋଧାତୁପ୍ପକୋପେନ, ହୋତି ସତ୍ଥମୁଖେୱ ସୋ। (ସଂ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୩।୪।୨୩୮);

ଇତି ମହାୱିକାରାନି ଭୂତାନୀତି ମହାଭୂତାନି।

‘ମହନ୍ତଭୂତତ୍ତା ଚା’ତି ଏତାନି ହି ମହନ୍ତାନି ମହତା ୱାଯାମେନ ପରିଗ୍ଗହେତବ୍ବତ୍ତା, ଭୂତାନି ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତାତି, ମହନ୍ତଭୂତତ୍ତା ଚ ମହାଭୂତାନି। ଏୱଂ ମହନ୍ତପାତୁଭାୱାଦୀହି କାରଣେହି ମହାଭୂତାନି।

ଚତୁନ୍ନଞ୍ଚ ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାଯ ରୂପନ୍ତି ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ। ଚତ୍ତାରି ମହାଭୂତାନି ଉପାଦାଯ, ନିସ୍ସାଯ, ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ପୱତ୍ତରୂପନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସବ୍ବଂ ରୂପନ୍ତି ଇଦଂ ଚତ୍ତାରି ମହାଭୂତାନି, ପଦପଟିପାଟିଯା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି ତେୱୀସତି ଉପାଦାରୂପାନୀତି, ସତ୍ତୱୀସତିପ୍ପଭେଦଂ ସବ୍ବଂ ରୂପଂ ନାମ।

ଏକୱିଧରୂପସଙ୍ଗହୋ

ଇଦାନି ତଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ଏକୱିଧାଦୀହି ଏକାଦସହି ସଙ୍ଗହେହି ମାତିକଂ ଠପେନ୍ତୋ ସବ୍ବଂ ରୂପଂ ନ ହେତୁତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ‘ସବ୍ବଂ ରୂପ’ନ୍ତି ଇଦଂ ପଦଂ ‘ସବ୍ବଂ ରୂପଂ ନ ହେତୁ’ ‘ସବ୍ବଂ ରୂପଂ ଅହେତୁକ’ନ୍ତି ଏୱଂ ସବ୍ବପଦେହି ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ସବ୍ବାନେୱ ଚେତାନି ‘ନ ହେତୂ’ତିଆଦୀନି ତେଚତ୍ତାଲୀସପଦାନି ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠାନି। ତେସୁ ପଟିପାଟିଯା ଚତ୍ତାଲୀସପଦାନି ମାତିକତୋ ଗହେତ୍ୱା ଠପିତାନି, ଅୱସାନେ ତୀଣି ମାତିକାମୁତ୍ତକାନୀତି। ଏୱଂ ତାୱ ପଠମେ ସଙ୍ଗହେ ପାଠଇଓୱତ୍ଥାନମେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଥା ଦୁତିଯସଙ୍ଗହାଦୀସୁ।

ଦୁୱିଧରୂପସଙ୍ଗହୋ

ତତ୍ରାଯଂ ନଯୋ – ଦୁତିଯସଙ୍ଗହେ ତାୱ ସତଂ ଚତ୍ତାରୋ ଚ ଦୁକା। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ଉପାଦା, ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ନୋଉପାଦାତିଆଦଯୋ ଆଦିମ୍ହି ଚୁଦ୍ଦସ ଦୁକା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସମ୍ବନ୍ଧାଭାୱତୋ ପକିଣ୍ଣକଦୁକା ନାମ। ତତୋ ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସସ୍ସ ୱତ୍ଥୂତିଆଦଯୋ ପଞ୍ଚୱୀସତି ଦୁକା ୱତ୍ଥୁଅୱତ୍ଥୁଉପପରିକ୍ଖଣୱସେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା ୱତ୍ଥୁଦୁକା ନାମ। ତତୋ ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସସ୍ସ ଆରମ୍ମଣନ୍ତିଆଦଯୋ ପଞ୍ଚୱୀସତି ଆରମ୍ମଣାନାରମ୍ମଣୌପପରିକ୍ଖଣୱସେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା ଆରମ୍ମଣଦୁକା ନାମ। ତତୋ ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ଚକ୍ଖାଯତନନ୍ତି ଆଦଯୋ ଦସ ଆଯତନାନାଯତନୌପପରିକ୍ଖଣୱସେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା ଆଯତନଦୁକା ନାମ। ତତୋ ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ଚକ୍ଖୁଧାତୂତିଆଦଯୋ ଦସ ଧାତୁଅଧାତୁଉପପରିକ୍ଖଣୱସେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା ଧାତୁଦୁକା ନାମ। ତତୋ ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତିଆଦଯୋ ଅଟ୍ଠ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନିନ୍ଦ୍ରିଯୌପପରିକ୍ଖଣୱସେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା ଇନ୍ଦ୍ରିଯଦୁକା ନାମ। ତତୋ ଅତ୍ଥି ରୂପଂ କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତୀତିଆଦଯୋ ଦ୍ୱାଦସ ସୁଖୁମାସୁଖୁମରୂପୌପପରିକ୍ଖଣୱସେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା ସୁଖୁମରୂପଦୁକା ନାମାତି। ଇଦଂ ଦୁତିଯସଙ୍ଗହେ ପାଠଇଓୱତ୍ଥାନଂ।

ତିୱିଧରୂପସଙ୍ଗହୋ

୫୮୫। ତତିଯସଙ୍ଗହେ ସତଂ ତୀଣି ଚ ତିକାନି। ତତ୍ଥ ଦୁତିଯସଙ୍ଗହେ ୱୁତ୍ତେସୁ ଚୁଦ୍ଦସସୁ ପକିଣ୍ଣକଦୁକେସୁ ଏକଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଦୁକଂ ସେସେହି ତେରସହି ଯୋଜେତ୍ୱା ଯଂ ତଂ ରୂପଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ତଂ ଉପାଦା; ଯଂ ତଂ ରୂପଂ ବାହିରଂ ତଂ ଅତ୍ଥି ଉପାଦା , ଅତ୍ଥି ନୋଉପାଦାତିଆଦିନା ନଯେନ ଠପିତା ତେରସ ପକିଣ୍ଣକତିକା ନାମ। ତତୋ ତମେୱ ଦୁକଂ ସେସଦୁକେହି ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଯଂ ତଂ ରୂପଂ ବାହିରଂ ତଂ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସସ୍ସ ନ ୱତ୍ଥୁ, ଯଂ ତଂ ରୂପଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ ତଂ ଅତ୍ଥି ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ, ଅତ୍ଥି ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସସ୍ସ ନ ୱତ୍ଥୂତିଆଦିନା ନଯେନ ସେସତିକା ଠପିତା। ତେସଂ ନାମଞ୍ଚ ଗଣନା ଚ ତେସଂଯେୱ

ୱତ୍ଥୁଦୁକାଦୀନଂ ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବାତି। ଇଦଂ ତତିଯସଙ୍ଗହେ ପାଠଇଓୱତ୍ଥାନଂ।

ଚତୁବ୍ବିଧାଦିରୂପସଙ୍ଗହା

୫୮୬। ଚତୁତ୍ଥସଙ୍ଗହେ ଦ୍ୱାୱୀସତି ଚତୁକ୍କା। ତତ୍ଥ ସବ୍ବପଚ୍ଛିମୋ ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ଉପାଦା ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ନୋଉପାଦାତି ଏୱଂ ଇଧ ୱୁତ୍ତଂ ମାତିକଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ଠପିତୋ । ଇତରେ ପନ ଆମସିତ୍ୱା ଠପିତା। କଥଂ? ଯେ ତାୱ ଇଧ ଦୁୱିଧସଙ୍ଗହେ ପକିଣ୍ଣକେସୁ ଆଦିତୋ ତଯୋ ଦୁକା, ତେସୁ ଏକେକଂ ଗହେତ୍ୱା ଯଂ ତଂ ରୂପଂ ଉପାଦା ତଂ ଅତ୍ଥି ଉପାଦିଣ୍ଣଂ, ଅତ୍ଥି ଅନୁପାଦିଣ୍ଣନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ପଞ୍ଚହି ପଞ୍ଚହି ଦୁକେହି ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଦୁକତ୍ତଯମୂଲକା ଆଦିମ୍ହି ପଞ୍ଚଦସ ଚତୁକ୍କା ଠପିତା।

ଇଦାନି ଯୋ ଯଂ ଚତୁକ୍କୋ ସନିଦସ୍ସନଦୁକୋ ସୋ ଯସ୍ମା ଯଂ ତଂ ରୂପଂ ସନିଦସ୍ସନଂ ତଂ ଅତ୍ଥି ସପ୍ପଟିଘଂ, ଅତ୍ଥି ଅପ୍ପଟିଘନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ପରେହି ୱା, ଅତ୍ଥି ଉପାଦା ଅତ୍ଥି ନୋଉପାଦାତିଆଦିନା ନଯେନ ପୁରିମେହି ୱା, ଦୁକେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅତ୍ଥାଭାୱତୋ କମାଭାୱତୋ ୱିସେସାଭାୱତୋ ଚ ଯୋଗଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। ସନିଦସ୍ସନଞ୍ହି 'ଅପ୍ପଟିଘଂ'' ନାମ, 'ନୋ ଉପାଦା' ୱା ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥାଭାୱତୋ ଯୋଗଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। 'ଉପାଦିଣ୍ଣଂ ପନ ଅନୁପାଦିଣ୍ଣଞ୍ଚ ଅତ୍ଥି ତଂ କମାଭାୱା ଯୋଗଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। ସବ୍ବଦୁକା ହି ପଚ୍ଛିମପଚ୍ଛିମେହେୱ ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜିତା। ଅଯମେତ୍ଥ କମୋ। ପୁରିମେହି ପନ ସଦ୍ଧିଂ କମାଭାୱୋତି। 'ସତି ଅତ୍ଥେ କମାଭାୱୋ ଅକାରଣଂ। ତସ୍ମା ଉପାଦିଣ୍ଣପଦାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜେତବ୍ବୋ'ତି ଚେ – ନ, ୱିସେସାଭାୱା; ଉପାଦିଣ୍ଣପଦାଦୀନି ହି ଇମିନା ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜିତାନି। ତତ୍ଥ 'ଉପାଦିଣ୍ଣଂ ୱା ସନିଦସ୍ସନଂ, ସନିଦସ୍ସନଂ ୱା ଉପାଦିଣ୍ଣ'ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ୱିସେସୋ ନତ୍ଥୀତି ୱିସେସାଭାୱାପି ଯୋଗଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। ତସ୍ମା ତଂ ଚତୁତ୍ଥଦୁକଂ ଅନାମସିତ୍ୱା, ତତୋ ପରେହି ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ସପ୍ପଟିଘନ୍ତିଆଦୀହି ତୀହି ଦୁକେହି ସଦ୍ଧିଂ 'ଯଂ ତଂ ରୂପଂ ସପ୍ପଟିଘଂ ତଂ ଅତ୍ଥି ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ଅତ୍ଥି ନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ଯଂ ତଂ ରୂପଂ ଅପ୍ପଟିଘଂ ତଂ ଅତ୍ଥି ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ଅତ୍ଥି ନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯ'ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ଯୁଜ୍ଜମାନେ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ଦୁକେ ଯୋଜେତ୍ୱା ଛ ଚତୁକ୍କା ଠପିତା।

ଯଥା ଚାଯଂ ଚତୁତ୍ଥଦୁକୋ ଯୋଗଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ତଥା ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଆଦିଦୁକୋପି। କସ୍ମା? ଅନୁପାଦାରୂପସ୍ସ ଏକନ୍ତେନ ଅନିଦସ୍ସନତ୍ତା। ସୋ ହି ଯଂ ତଂ ରୂପଂ ନୋଉପାଦା ତଂ ଅତ୍ଥି ସନିଦସ୍ସନଂ, ଅତ୍ଥି ଅନିଦସ୍ସନନ୍ତି – ଏୱଂ ଚତୁତ୍ଥେନ ଦୁକେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜିଯମାନୋ ଯୋଗଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। ତସ୍ମା ତଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପଞ୍ଚମେନ ସହ ଯୋଜିତୋ। ଏୱଂ ଯୋ ଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଗଂ ଗଚ୍ଛତି, ଯୋ ଚ ନ ଗଚ୍ଛତି ସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି। ଇଦଂ ଚତୁତ୍ଥସଙ୍ଗହେ ପାଠଇଓୱତ୍ଥାନଂ। ଇତୋ ପରେ ପନ ପଞ୍ଚୱିଧସଙ୍ଗହାଦଯୋ ସତ୍ତ ସଙ୍ଗହା ଅସମ୍ମିସ୍ସା ଏୱ। ଏୱଂ ସକଲାଯପି ମାତିକାଯ ପାଠଇଓୱତ୍ଥାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ରୂପୱିଭତ୍ତିଏକକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୫୯୪। ଇଦାନି ତସ୍ସା ଅତ୍ଥଂ ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ସବ୍ବଂ ରୂପଂ ନ ହେତୁମେୱାତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ 'କତମଂ ତଂ ସବ୍ବଂ ରୂପଂ ନ ହେତୂ'ତି ପୁଚ୍ଛା ନ କତାତି? ଭେଦାଭାୱତୋ। ଯଥା ହି ଦୁକାଦୀସୁ 'ଉପାଦାରୂପ'ମ୍ପି ଅତ୍ଥି 'ନୋଉପାଦାରୂପ'ମ୍ପି, ଏୱମିଧ ହେତୁ ନ ହେତୂତିପି ସହେତୁକମହେତୁକନ୍ତିପି ଭେଦୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ପୁଚ୍ଛଂ ଅକତ୍ୱାୱ ୱିଭତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ 'ସବ୍ବ'ନ୍ତି ସକଲଂ, ନିରୱସେସଂ। 'ରୂପ'ନ୍ତି ଅଯମସ୍ସ ସୀତାଦୀହି ରୁପ୍ପନଭାୱଦୀପନୋ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣନିଦ୍ଦେସୋ। ନ ହେତୁମେୱାତି ସାଧାରଣହେତୁପଟିକ୍ଖେପନିଦ୍ଦେସୋ।

ତତ୍ଥ ହେତୁହେତୁ ପଚ୍ଚଯହେତୁ ଉତ୍ତମହେତୁ ସାଧାରଣହେତୂତି ଚତୁବ୍ବିଧୋ ହେତୁ। ତେସୁ 'ତଯୋ କୁସଲହେତୂ, ତଯୋ ଅକୁସଲହେତୂ, ତଯୋ ଅବ୍ୟାକତହେତୂ'ତି (ଧ। ସ। ୧୦୫୯) ଅଯଂ 'ହେତୁହେତୁ' ନାମ। ''ଚତ୍ତାରୋ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୁ, ମହାଭୂତା ହେତୁ, ଚତ୍ତାରୋ ମହାଭୂତା ପଚ୍ଚଯୋ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ପଞ୍ଞାପନାଯା''ତି (ମ। ନି। ୩।୮୫; ସଂ। ନି। ୩।୮୨) ଅଯଂ 'ପଚ୍ଚଯହେତୁ' ନାମ। ''କୁସଲାକୁସଲଂ ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକଟ୍ଠାନେ, ଉତ୍ତମଂ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ କୁସଲୱିପାକଟ୍ଠାନେ, ଉତ୍ତମଂ ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ ଅକୁସଲୱିପାକଟ୍ଠାନେ''ତି ଅଯଂ 'ଉତ୍ତମହେତୁ' ନାମ। ଯଥାହ – 'ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ କମ୍ମସମାଦାନାନଂ ଠାନସୋ ହେତୁସୋ ୱିପାକଂ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀ'ତି (ମ। ନି। ୧।୧୪୮; ୱିଭ। ୮୧୦; ପାଟି। ମ। ୨।୪୪), ''ଏସେୱ ହେତୁ ଏସ ପଚ୍ଚଯୋ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଯଦିଦଂ ଅୱିଜ୍ଜା''ତି ଅୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରାନଂ ସାଧାରଣହେତୁ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠଂ ଫରତୀତି ଅଯଂ 'ସାଧାରଣହେତୁ' ନାମ। ଯଥା ହି ପଥୱୀରସୋ ଆପୋରସୋ ଚ ମଧୁରସ୍ସାପି ଅମଧୁରସ୍ସାପି ପଚ୍ଚଯୋ, ଏୱଂ ଅୱିଜ୍ଜା କୁସଲସଙ୍ଖାରାନମ୍ପି ଅକୁସଲସଙ୍ଖାରାନମ୍ପି ସାଧାରଣପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଇମସ୍ମିଂ ପନତ୍ଥେ 'ହେତୁହେତୁ' ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଇତି 'ହେତୂ ଧମ୍ମା ନ ହେତୂ ଧମ୍ମା'ତି (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୧) ମାତିକାଯ ଆଗତଂ ହେତୁଭାୱଂ ରୂପସ୍ସ ନିଯମେତ୍ୱା ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ 'ନ ହେତୁମେୱା'ତି ଆହ। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବପଦେସୁ ପଟିକ୍ଖେପନିଦ୍ଦେସୋ ଚ ଅପ୍ପଟିକ୍ଖେପନିଦ୍ଦେସୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱଚନତ୍ଥୋ ପନ ସବ୍ବପଦାନଂ ମାତିକାୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତୋଯେୱ।

ସପ୍ପଚ୍ଚଯମେୱାତି ଏତ୍ଥ ପନ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଂ କମ୍ମପଚ୍ଚଯମେୱ ହୋତି, ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନାଦୀନି ଆହାରାଦିପଚ୍ଚଯାନେୱାତି ଏୱଂ ରୂପସ୍ସେୱ ୱୁତ୍ତଚତୁପଚ୍ଚଯୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ରୂପମେୱାତି 'ରୂପିନୋ ଧମ୍ମା ଅରୂପିନୋ ଧମ୍ମା'ତି ମାତିକାଯ ୱୁତ୍ତଂ ଅରୂପୀଭାୱଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଛହି ୱିଞ୍ଞାଣେହୀତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନରୂପମେୱ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀହି ଛହି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ନିଯାମୋ ପନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ସନ୍ଧାଯ ଗହିତୋ। ନ ହି ତାନି ଅତୀତାନାଗତଂ ୱିଜାନନ୍ତି। ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଂ ପନ ଅତୀତମ୍ପି ଅନାଗତମ୍ପି ୱିଜାନାତି। ତଂ ଇମସ୍ମିଂ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସୋତେ ପତିତତ୍ତା ସୋତପତିତମେୱ ହୁତ୍ୱା ଗତଂ। ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱଟ୍ଠେନ ପନ ଅନିଚ୍ଚମେୱ। ଜରାଯ ଅଭିଭୱିତବ୍ବଧମ୍ମକତ୍ତା ଜରାଭିଭୂତମେୱ। ଯସ୍ମା ୱା ରୂପକାଯେ ଜରା ପାକଟା ହୋତି, ତସ୍ମାପି 'ଜରାଭିଭୂତମେୱା'ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଏୱଂ ଏକୱିଧେନ ରୂପସଙ୍ଗହୋତି ଏତ୍ଥ 'ୱିଧା'-ସଦ୍ଦୋ ମାନସଣ୍ଠାନକୋଟ୍ଠାସେସୁ ଦିସ୍ସତି। ''ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀତି ୱିଧା, ସଦିସୋହମସ୍ମୀତି ୱିଧା''ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ। ୯୬୨) ହି ମାନୋ ୱିଧା ନାମ। ''କଥଂୱିଧଂ ସୀଲୱନ୍ତଂ ୱଦନ୍ତି, କଥଂୱିଧଂ ପଞ୍ଞୱନ୍ତଂ ୱଦନ୍ତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧। ୯୫) ସଣ୍ଠାନଂ। 'କଥଂୱିଧ'ନ୍ତି ହି ପଦସ୍ସ କଥଂସଣ୍ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଏକୱିଧେନ ଞାଣୱତ୍ଥୁଂ ଦୁୱିଧେନ ଞାଣୱତ୍ଥୂ''ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ। ୭୫୧-୭୫୨) କୋଟ୍ଠାସୋ ୱିଧା ନାମ। ଇଧାପି କୋଟ୍ଠାସୋୱ ଅଧିପ୍ପେତୋ।

ସଙ୍ଗହସଦ୍ଦୋପି ସଜାତିସଞ୍ଜାତିକିରିଯାଗଣନୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧୋ। ତତ୍ଥ ''ସବ୍ବେ ଖତ୍ତିଯା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୁ, ସବ୍ବେ ବ୍ରାହ୍ମଣା ସବ୍ବେ ୱେସ୍ସା ସବ୍ବେ ସୁଦ୍ଦା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୁ'', ''ଯା ଚାୱୁସୋ ୱିସାଖ, ସମ୍ମାୱାଚା, ଯୋ ଚ ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତୋ, ଯୋ ଚ ସମ୍ମାଆଜୀୱୋ – ଇମେ ଧମ୍ମା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେ ସଙ୍ଗହିତା''ତି (ମ। ନି। ୧।୪୬୨) ଅଯଂ 'ସଜାତିସଙ୍ଗହୋ' ନାମ। 'ଏକଜାତିକା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୁ'ତି ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ୱିଯ ହି ଇଧ ସବ୍ବେ ଜାତିଯା ଏକସଙ୍ଗହଂ ଗତା। ''ସବ୍ବେ କୋସଲକା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୁ, ସବ୍ବେ ମାଗଧକା, ସବ୍ବେ ଭାରୁକଚ୍ଛକା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୁ'', ''ଯୋ ଚାୱୁସୋ ୱିସାଖ, ସମ୍ମାୱାଯାମୋ, ଯା ଚ ସମ୍ମାସତି, ଯୋ ଚ ସମ୍ମାସମାଧି – ଇମେ ଧମ୍ମା ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେ ସଙ୍ଗହିତା''ତି ଅଯଂ 'ସଞ୍ଜାତିସଙ୍ଗହୋ' ନାମ। ଏକଟ୍ଠାନେ ଜାତା ସଂୱଡ୍ଢା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୂତି ୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ୱିଯ ହି ଇଧ ସବ୍ବେ ସଞ୍ଜାତିଟ୍ଠାନେନ ନିୱୁତ୍ଥୋକାସେନ ଏକସଙ୍ଗହଂ ଗତା। ''ସବ୍ବେ ହତ୍ଥାରୋହା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୁ, ସବ୍ବେ ଅସ୍ସାରୋହା, ସବ୍ବେ ରଥିକା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୁ'', ''ଯା ଚାୱୁସୋ ୱିସାଖ, ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି, ଯୋ ଚ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପୋ – ଇମେ ଧମ୍ମା ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେ ସଙ୍ଗହିତା''ତି (ମ। ନି। ୧।୪୬୨) ଅଯଂ 'କିରିଯାସଙ୍ଗହୋ' ନାମ। ସବ୍ବେୱ ହେତେ ଅତ୍ତନୋ କିରିଯାକରଣେନ ଏକସଙ୍ଗହଂ ଗତା। ''ଚକ୍ଖାଯତନଂ କତମକ୍ଖନ୍ଧଗଣନଂ ଗଚ୍ଛତି? ଚକ୍ଖାଯତନଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଗଣନଂ ଗଚ୍ଛତି। ହଞ୍ଚି ଚକ୍ଖାଯତନଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଗଣନଂ ଗଚ୍ଛତି, ତେନ ୱତ ରେ ୱତ୍ତବ୍ବେ – ଚକ୍ଖାଯତନଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନ ସଙ୍ଗହିତ''ନ୍ତି (କଥା। ୪୭୧), ଅଯଂ 'ଗଣନସଙ୍ଗହୋ' ନାମ। ଅଯମିଧ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଏକକୋଟ୍ଠାସେନ ରୂପଗଣନାତି ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ।

ଦୁକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

ଉପାଦାଭାଜନୀଯକଥା

୫୯୫। ଇଦାନି ଦୁୱିଧସଙ୍ଗହାଦୀସୁ 'ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ଉପାଦା, ଅତ୍ଥି ରୂପଂ ନୋଉପାଦା'ତି ଏୱଂ ଭେଦସବ୍ଭାୱତୋ ପୁଚ୍ଛାପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ପଦଭାଜନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ କତମଂ ତଂ ରୂପଂ ଉପାଦାତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଉପାଦିଯତୀତି 'ଉପାଦା'; ମହାଭୂତାନି ଗହେତ୍ୱା, ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା, ତାନି ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦାନି ତଂ ପଭେଦତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଚକ୍ଖାଯତନନ୍ତିଆଦିମାହ।

୫୯୬। ଏୱଂ ତେୱୀସତିୱିଧଂ ଉପାଦାରୂପଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ପୁନ ତଦେୱ ୱିତ୍ଥାରତୋ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ କତମଂ ତଂ ରୂପଂ ଚକ୍ଖାଯତନନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଦୁୱିଧଂ ଚକ୍ଖୁ – ମଂସଚକ୍ଖୁ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁ ଚ। ଏତେସୁ 'ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁ ଞାଣଚକ୍ଖୁ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁ'ତି ପଞ୍ଚୱିଧଂ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁ। ତତ୍ଥ ''ଅଦ୍ଦସଂ ଖୋ ଅହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେନ୍ତୋ ସତ୍ତେ ଅପ୍ପରଜକ୍ଖେ...ପେ... ଦୁୱିଞ୍ଞାପଯେ''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୮୩) ଇଦଂ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁ ନାମ। ''ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁ ୱୁଚ୍ଚତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି ଇଦଂ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁ ନାମ। ''ଚକ୍ଖୁଂ ଉଦପାଦି ଞାଣଂ ଉଦପାଦୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାୱ। ୧୫) ଇଦଂ ଞାଣଚକ୍ଖୁ ନାମ। ''ଅଦ୍ଦସଂ ଖୋ ଅହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ୱିସୁଦ୍ଧେନା''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୮୪) ଇଦଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ ନାମ। ''ତସ୍ମିଂ ଯେୱାସନେ ୱିରଜଂ ୱୀତମଲଂ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁଂ ଉଦପାଦୀ''ତି (ମ। ନି। ୨।୩୯୫) ଇଦଂ ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗତ୍ତଯସଙ୍ଖାତଂ ଞାଣଂ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁ ନାମ।

ମଂସଚକ୍ଖୁପି ପସାଦଚକ୍ଖୁ ସସମ୍ଭାରଚକ୍ଖୂତି ଦୁୱିଧଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଯୋଯଂ ଅକ୍ଖିକୂପକେ ପତିଟ୍ଠିତୋ ହେଟ୍ଠା ଅକ୍ଖିକୂପକଟ୍ଠିକେନ, ଉପରି ଭମୁକଟ୍ଠିକେନ, ଉଭତୋ ଅକ୍ଖିକୂଟେହି, ଅନ୍ତୋ ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗେନ, ବହିଦ୍ଧା ଅକ୍ଖିଲୋମେହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ମଂସପିଣ୍ଡୋ। ସଙ୍ଖେପତୋ 'ଚତସ୍ସୋ ଧାତୁଯୋ, ୱଣ୍ଣୋ ଗନ୍ଧୋ ରସୋ ଓଜା, ସମ୍ଭୱୋ ସଣ୍ଠାନଂ, ଜୀୱିତଂ ଭାୱୋ କାଯପସାଦୋ ଚକ୍ଖୁପସାଦୋ'ତି ଚୁଦ୍ଦସସମ୍ଭାରୋ। ୱିତ୍ଥାରତୋ 'ଚତସ୍ସୋ ଧାତୁଯୋ,

ତଂସନିସ୍ସିତୱଣ୍ଣଗନ୍ଧରସଓଜାସଣ୍ଠାନସମ୍ଭୱା ଚା’ତି ଇମାନି ଦସ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକତ୍ତା ଚତ୍ତାଲୀସଂ ହୋନ୍ତି। ଜୀୱିତଂ ଭାୱୋ କାଯପସାଦୋ ଚକ୍ଖୁପସାଦୋତି ଚତ୍ତାରି ଏକନ୍ତକମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନାନେୱାତି ଇମେସଂ ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସାଯ ରୂପାନଂ ୱସେନ ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସସମ୍ଭାରୋ। ଯଂ ଲୋକୋ ସେତଂ ଚକ୍ଖୁଂ ପୁଥୁଲଂ ୱିସଟଂ ୱିତ୍ଥିଣ୍ଣଂ ‘ଚକ୍ଖୁ’ନ୍ତି ସଞ୍ଜାନନ୍ତୋ ନ ଚକ୍ଖୁଂ ସଞ୍ଜାନାତି, ୱତ୍ଥୁଂ ଚକ୍ଖୁତୋ ସଞ୍ଜାନାତି, ସୋ ମଂସପିଣ୍ଡୋ ଅକ୍ଖିକୂପେ ପତିଟ୍ଠିତୋ, ନ୍ହାରୁସୁତ୍ତକେନ ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗେ ଆବଦ୍ଧୋ, ଯତ୍ଥ ସେତମ୍ପି ଅତ୍ଥି, କଣ୍ହମ୍ପି ଲୋହିତକମ୍ପି, ପଥୱୀପି ଆପୋପି ତେଜୋପି ୱାଯୋପି, ଯଂ ସେମ୍ହୁସ୍ସଦତ୍ତା ସେତଂ, ପିତ୍ତୁସ୍ସଦତ୍ତା କଣ୍ହଂ, ରୁହିରୁସ୍ସଦତ୍ତା ଲୋହିତକଂ, ପଥୱୁସ୍ସଦତ୍ତା ପତ୍ଥିଣ୍ଣଂ ହୋତି, ଆପୁସ୍ସଦତ୍ତା ପଗ୍ଘରତି, ତେଜୁସ୍ସଦତ୍ତା ପରିଦଯ୍ହତି, ୱାଯୁସ୍ସଦତ୍ତା ସମ୍ଭମତି, ଇଦଂ ସସମ୍ଭାରଚକ୍ଖୁ ନାମ।

ଯୋ ପନେତ୍ଥ ସିତୋ ଏତ୍ଥ ପଟିବଦ୍ଧୋ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାଯ ପସାଦୋ, ଇଦଂ ପସାଦଚକ୍ଖୁ ନାମ। ତଦେତଂ ତସ୍ସ ସସମ୍ଭାରଚକ୍ଖୁନୋ ସେତମଣ୍ଡଲପରିକ୍ଖିତ୍ତସ୍ସ କଣ୍ହମଣ୍ଡଲସ୍ସ ମଜ୍ଝେ, ଅଭିମୁଖେ ଠିତାନଂ ସରୀରସଣ୍ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିଦେସଭୂତେ ଦିଟ୍ଠିମଣ୍ଡଲେ, ସତ୍ତସୁ ପିଚୁପଟଲେସୁ ଆସିତ୍ତତେଲଂ ପିଚୁପଟଲାନି ୱିଯ, ସତ୍ତକ୍ଖିପଟଲାନି ବ୍ୟାପେତ୍ୱା, ଧାରଣନ୍ହାପନମଣ୍ଡନବୀଜନକିଚ୍ଚାହି ଚତୂହି ଧାତୀହି ଖତ୍ତିଯକୁମାରୋ ୱିଯ, ସନ୍ଧାରଣଆବନ୍ଧନପରିପାଚନସମୁଦୀରଣକିଚ୍ଚାହି ଚତୂହି ଧାତୂହି କତୂପକାରଂ, ଉତୁଚିତ୍ତାହାରେହି ଉପତ୍ଥମ୍ଭିଯମାନଂ, ଆଯୁନା ଅନୁପାଲିଯମାନଂ, ୱଣ୍ଣଗନ୍ଧରସାଦୀହି ପରିୱୁତଂ, ପମାଣତୋ ଊକାସିରମତ୍ତଂ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଯଥାରହଂ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରଭାୱଂ ସାଧଯମାନଂ ତିଟ୍ଠତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ଧମ୍ମସେନାପତିନା –

‘‘ଯେନ ଚକ୍ଖୁପ୍ପସାଦେନ, ରୂପାନି ମନୁପସ୍ସତି;

ପରିତ୍ତଂ ସୁଖୁମଂ ଏତଂ, ଊକାସିରସମୂପମ’’ନ୍ତି।

ଚକ୍ଖୁ ଚ ତଂ ଆଯତନଞ୍ଚାତି ଚକ୍ଖାଯତନଂ। ଯଂ ଚକ୍ଖୁ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାଯ ପସାଦୋତି ଇଧାପି ଉପଯୋଗତ୍ଥେଯେୱ ସାମିୱଚନଂ; ଚତ୍ତାରି ମହାଭୂତାନି ଉପାଦିଯିତ୍ୱା ପୱତ୍ତପ୍ପସାଦୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନା ପସାଦଚକ୍ଖୁମେୱ ଗଣ୍ହାତି, ସେସଚକ୍ଖୁଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଯଂ ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଗୋଚରସୁତ୍ତେ ‘‘ଏକଂ ମହାଭୂତଂ ଉପାଦାଯ ପସାଦୋ ପଥୱୀଧାତୁଯା ତୀହି ମହାଭୂତେହି ସଙ୍ଗହିତୋ ଆପୋଧାତୁଯା ଚ ତେଜୋଧାତୁଯା ଚ ୱାଯୋଧାତୁଯା ଚ,’’ ଚତୁପରିୱତ୍ତସୁତ୍ତେ ‘‘ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାଯ ପସାଦୋ ପଥୱୀଧାତୁଯା ଚ ଆପୋଧାତୁଯା ଚ ଦ୍ୱୀହି ମହାଭୂତେହି ସଙ୍ଗହିତୋ ତେଜୋଧାତୁଯା ଚ ୱାଯୋଧାତୁଯା ଚା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯଞ୍ହି ସୁତ୍ତନ୍ତିକକଥା ନାମ ପରିଯାଯଦେସନା । ଯୋ ଚ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାଯ ପସାଦୋ ସୋ ତେସୁ ଏକେକସ୍ସାପି ଦିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ପସାଦୋଯେୱାତି ଇମିନା ପରିଯାଯେନ ତତ୍ଥ ଦେସନା ଆଗତା। ଅଭିଧମ୍ମୋ ପନ ନିପ୍ପରିଯାଯଦେସନା ନାମ। ତସ୍ମା ଇଧ ‘ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାଯ ପସାଦୋ’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

‘ଅଯଂ ମେ ଅତ୍ତା’ତି ବାଲଜନେନ ପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତା ଅତ୍ତଭାୱୋ ୱୁଚ୍ଚତି ସରୀରମ୍ପି ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକମ୍ପି। ତସ୍ମିଂ ପରିଯାପନ୍ନୋ ତନ୍ନିସ୍ସିତୋତି ଅତ୍ତଭାୱପରିଯାପନ୍ନୋ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ପସ୍ସିତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ଅନିଦସ୍ସନୋ। ପଟିଘଟ୍ଟନାନିଘଂସୋ ଏତ୍ଥ ଜାଯତୀତି ସପ୍ପଟିଘୋ।

ଯେନାତିଆଦୀସୁ ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯେନ କରଣଭୂତେନ ଚକ୍ଖୁନା ଅଯଂ ସତ୍ତୋ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ରୂପଂ ଅତୀତେ ପସ୍ସି ୱା, ୱତ୍ତମାନେ ପସ୍ସତି ୱା, ଅନାଗତେ ପସ୍ସିସ୍ସତି ୱା, ସଚସ୍ସ ଅପରିଭିନ୍ନଂ ଚକ୍ଖୁ ଭୱେଯ୍ଯ, ଅଥାନେନ ଆପାଥଗତଂ ରୂପଂ ପସ୍ସେ ୱା, ଅତୀତଂ ୱା ରୂପଂ ଅତୀତେନ ଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସି, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନ ପସ୍ସତି, ଅନାଗତଂ ଅନାଗତେନ ପସ୍ସିସ୍ସତି, ସଚେ ତଂ ରୂପଂ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛେଯ୍ଯ ଚକ୍ଖୁନା ତଂ ରୂପଂ ପସ୍ସେଯ୍ଯାତି ଇଦମେତ୍ଥ ପରିକପ୍ପୱଚନଂ। ଦସ୍ସନପରିଣାଯକଟ୍ଠେନ ଚକ୍ଖୁଂପେତଂ, ସଞ୍ଜାତିସମୋସରଣଟ୍ଠେନ ଚକ୍ଖାଯତନଂପେତଂ, ସୁଞ୍ଞତଭାୱନିସ୍ସତ୍ତଟ୍ଠେନ ଚକ୍ଖୁଧାତୁପେସା। ଦସ୍ସନଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯଂପେତଂ। ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଲୋକୋପେସୋ। ୱଳଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଦ୍ୱାରାପେସା। ଅପୂରଣୀଯଟ୍ଠେନ ସମୁଦ୍ଦୋପେସୋ। ପରିସୁଦ୍ଧଟ୍ଠେନ ପଣ୍ଡରଂପେତଂ। ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଅଭିଜାଯନଟ୍ଠେନ ଖେତ୍ତଂପେତଂ। ତେସଂଯେୱ ପତିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ୱତ୍ଥୁଂପେତଂ। ସମୱିସମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ନେତୀତି ନେତ୍ତଂପେତଂ। ତେନେୱଟ୍ଠେନ ନଯନଂପେତଂ। ସକ୍କାଯପରିଯାପନ୍ନଟ୍ଠେନ ଓରିମଂ ତୀରଂପେତଂ। ବହୁସାଧାରଣଟ୍ଠେନ ଅସ୍ସାମିକଟ୍ଠେନ ଚ ସୁଞ୍ଞୋ ଗାମୋପେସୋତି।

ଏତ୍ତାୱତା ‘ପସ୍ସି ୱା’ତିଆଦୀହି ଚତୂହି ପଦେହି ଚକ୍ଖୁଂପେତନ୍ତିଆଦୀନି ଚୁଦ୍ଦସ ନାମାନି ଯୋଜେତ୍ୱା ଚକ୍ଖାଯତନସ୍ସ ଚତ୍ତାରୋ ୱୱତ୍ଥାପନନଯା ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। କଥଂ? ଏତ୍ଥ ହି ଯେନ ଚକ୍ଖୁନା ଅନିଦସ୍ସନେନ ସପ୍ପଟିଘେନ ରୂପଂ ସନିଦସ୍ସନଂ ସପ୍ପଟିଘଂ ପସ୍ସି ୱା ଚକ୍ଖୁଂପେତଂ…ପେ… ସୁଞ୍ଞୋ ଗାମୋପେସୋ, ଇଦଂ ତଂ ରୂପଂ ଚକ୍ଖାଯତନନ୍ତି ଅଯମେକୋ ନଯୋ। ଏୱଂ ସେସାପି ୱେଦିତବ୍ବା।

୫୯୭। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ଵିଜ୍ଜୁନିଚ୍ଛରଣାଦିକାଲେସୁ ଅନୋଲୋକେତୁକାମସ୍ସାପି ରୂପଂ ଚକ୍ଖୁପସାଦଂ ଘଟ୍ଟେତି, ତସ୍ମା ତଂ ଆକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଦୁତିଯୋ ନିଦ୍ଦେସଵାରୋ ଆରଦ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ଯମ୍ହି ଚକ୍ଖୁମ୍ହୀତି ଯମ୍ହି ଅଧିକରଣଭୂତେ ଚକ୍ଖୁମ୍ହି। ରୂପନ୍ତି ପଚ୍ଚତ୍ତଵଚନମେତଂ। ତତ୍ଥ ପଟିହଞ୍ଞି ଵାତି ଅତୀତଦ୍ଧୋ। ପଟିହଞ୍ଞତିଵାତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଦ୍ଧୋ। ପଟିହଞ୍ଞିସ୍ସତି ଵାତି ଅନାଗତଦ୍ଧୋ। ପଟିହଞ୍ଞେ ଵାତି ଵିକପ୍ପନଦ୍ଧୋ। ଅତୀତଞ୍ହି ରୂପଂ ଅତୀତେ ଚକ୍ଖୁସ୍ମିଂ ପଟିହଞ୍ଞି ନାମ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ପଟିହଞ୍ଞତି ନାମ। ଅନାଗତଂ ଅନାଗତେ ପଟିହଞ୍ଞିସ୍ସତି ନାମ। ସଚେ ତଂ ରୂପଂ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ଚକ୍ଖୁମ୍ହି ପଟିହଞ୍ଞେଯ୍ୟ ତଂ ରୂପନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥ ପରିକପ୍ପୋ। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ପସାଦଂ ଘଟ୍ଟଯମାନମେଵ ରୂପଂ ପଟିହଞ୍ଞତି ନାମ। ଇଧାପି ପୁରିମନଯେନେଵ ଚତ୍ତାରୋ ଵଵତ୍ଥାପନନଯା ଵେଦିତବ୍ବା।

୫୯୮। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ଇଚ୍ଛାଯ ଓଲୋକେତୁକାମସ୍ସ ରୂପେ ଚକ୍ଖୁଂ ଉପସଂହରତୋ ଚକ୍ଖୁ ରୂପସ୍ମିଂ ପଟିହଞ୍ଞତି, ତସ୍ମା ତଂ ଆକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ତତିଯୋ ନିଦ୍ଦେସଵାରୋ ଆରଦ୍ଧୋ। ସୋ ଅତ୍ଥତୋ ପାକଟୋଯେଵ। ଏତ୍ଥ ପନ ଚକ୍ଖୁ ଆରମ୍ମଣଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛମାନମେଵ ରୂପମ୍ହି ପଟିହଞ୍ଞତି ନାମ। ଇଧାପି ପୁରିମନଯେନେଵ ଚତ୍ତାରୋ ଵଵତ୍ଥାପନନଯା ଵେଦିତବ୍ବା।

୫୯୯। ଇତୋ ପରଂ ଫସ୍ସପଞ୍ଚମକାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନଵସେନ ପଞ୍ଚ, ତେସଂଯେଵ ଆରମ୍ମଣପଟିବଦ୍ଧୁପ୍ପତ୍ତିଦସ୍ସନଵସେନ ପଞ୍ଚାତି, ଦସ ଵାରା ଦସ୍ସିତା। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁଂ ନିସ୍ସାଯାତି ଚକ୍ଖୁଂ ନିସ୍ସାଯ, ପଚ୍ଚଯଂ କତ୍ଵା। ରୂପଂ ଆରବ୍ଭାତି ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଆଗମ୍ମ, ସନ୍ଧାଯ, ପଟିଚ୍ଚ। ଇମିନା ଚକ୍ଖୁପସାଦଵତ୍ଥୁକାନଂ ଫସ୍ସାଦୀନଂ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯେନ ଚକ୍ଖୁଦ୍ଵାରଜଵନଵୀଥିପରିଯାପନ୍ନାନଂ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିଆରମ୍ମଣୂପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯେହି ରୂପସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାଵୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଇତରେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଵାରେସୁ ରୂପଂ ଆରମ୍ମଣମସ୍ସାତି ରୂପାରମ୍ମଣୋତି ଏଵଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯମତ୍ତେନେଵ ପଚ୍ଚଯଭାଵୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଯଥା ପନ ପୁରିମେସୁ ତୀସୁ, ଏଵଂ ଇମେସୁପି ଦସସୁ ଵାରେସୁ ଚତ୍ତାରୋ ଚତ୍ତାରୋ ଵଵତ୍ଥାପନନଯା ଵେଦିତବ୍ବା। ଏଵଂ କତମଂ ତଂ ରୂପଂ ଚକ୍ଖାଯତନନ୍ତି ପୁଚ୍ଛାଯ ଉଦ୍ଧଟଂ ଚକ୍ଖୁଂ ‘ଇଦଂ ତ’ନ୍ତି ନାନପ୍ପକାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ, ପୁରିମା ତଯୋ, ଇମେ ଦସାତି, ତେରସ ନିଦ୍ଦେସଵାରା ଦସ୍ସିତା। ଏକେକସ୍ମିଞ୍ଚେତ୍ଥ ଚତୁନ୍ନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଵଵତ୍ଥାପନନଯାନଂ ଆଗତତ୍ତା ଦ୍ଵିପଞ୍ଞାସାଯ ନଯେହି ପଟିମଣ୍ଡେତ୍ଵାଵ ଦସ୍ସିତାତି ଵେଦିତବ୍ବା।

୬୦୦। ଇତୋ ପରେସୁ ସୋତାଯତନାଦିନିଦ୍ଦେସେସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଵିସେସମତ୍ତଂ ପନେତ୍ଥ ଏଵଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ – ସୁଣାତୀତି ସୋତଂ। ତଂ ସସମ୍ଭାରସୋତବିଲସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ତନୁତମ୍ବଲୋମାଚିତେ ଅଙ୍ଗୁଲିଵେଧକସଣ୍ଠାନେ ପଦେସେ ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରାହି ଧାତୂହି କତୂପକାରଂ, ଉତୁଚିତ୍ତାହାରେହି ଉପତ୍ଥମ୍ଭିଯମାନଂ, ଆଯୁନା ଅନୁପାଲିଯମାନଂ, ଵଣ୍ଣାଦୀହି ପରିଵୁତଂ ସୋତଵିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଯଥାରହଂ ଵତ୍ଥୁଦ୍ଵାରଭାଵଂ ସାଧଯମାନଂ ତିଟ୍ଠତି।

ଘାଯତୀତି ଘାନଂ। ତଂ ସସମ୍ଭାରଘାନବିଲସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଅଜପଦସଣ୍ଠାନେ ପଦେସେ ଯଥାଵୁତ୍ତପ୍ପକାରୌପକାରୁପତ୍ଥମ୍ଭନାନୁପାଲନପରିଵାରଂ ହୁତ୍ଵା ଘାନଵିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଯଥାରହଂ ଵତ୍ଥୁଦ୍ଵାରଭାଵଂ ସାଧଯମାନଂ ତିଟ୍ଠତି।

ସାଯନଟ୍ଠେନ ଜିଵ୍ହା। ସା ସସମ୍ଭାରଜିଵ୍ହାମଜ୍ଝସ୍ସ ଉପରି ଉପ୍ପଲଦଲଗ୍ଗସଣ୍ଠାନେ ପଦେସେ ଯଥାଵୁତ୍ତପ୍ପକାରୌପକାରୁପତ୍ଥମ୍ଭନାନୁପାଲନପରିଵାରା ହୁତ୍ଵା ଜିଵ୍ହାଵିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଯଥାରହଂ ଵତ୍ଥୁଦ୍ଵାରଭାଵଂ ସାଧଯମାନା ତିଟ୍ଠତି।

ଯାଵତା ପନ ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ ଉପାଦିଣ୍ଣକରୂପଂ ନାମ ଅତ୍ଥି, ସବ୍ବତ୍ଥ କାଯାଯତନଂ, କପ୍ପାସପଟଲେ ସ୍ନେହୋ ଵିଯ, ଯଥାଵୁତ୍ତପ୍ପକାରୌପକାରୁପତ୍ଥମ୍ଭନାନୁପାଲନପରିଵାରମେଵ ହୁତ୍ଵା କାଯଵିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଯଥାରହଂ ଵତ୍ଥୁଦ୍ଵାରଭାଵଂ ସାଧଯମାନଂ ତିଟ୍ଠତି। ଅଯମେତ୍ଥ ଵିସେସୋ। ସେସୋ ପାଳିପ୍ପଭେଦୋ ଚ ଅତ୍ଥୋ ଚ ଚକ୍ଖୁନିଦ୍ଦେସେ ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବୋ। କେଵଲଞ୍ହି ଇଧ ଚକ୍ଖୁପଦସ୍ସ ଠାନେ ସୋତପଦାଦୀନି, ରୂପପଦସ୍ସ ଠାନେ ସଦ୍ଦପଦାଦୀନି, ପସ୍ସୀତି ଆଦୀନଂ ଠାନେ ସୁଣୀତିଆଦିପଦାନି ଚ ଆଗତାନି। ‘ନେତ୍ତଂପେତଂ , ନଯନଂପେତ’ନ୍ତି ଇମସ୍ସ ଚ ପଦଦ୍ଵଯସ୍ସ ଅଭାଵା ଦ୍ଵାଦସ ଦ୍ଵାଦସ ନାମାନି ହୋନ୍ତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଵୁତ୍ତସଦିସମେଵ।

ତତ୍ଥ ସିଯା – ଯଦି ଯାଵତା ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ ଉପାଦିଣ୍ଣକରୂପଂ ନାମ ଅତ୍ଥି, ସବ୍ବତ୍ଥ କାଯାଯତନଂ, କପ୍ପାସପଟଲେ ସ୍ନେହୋ ଵିଯ। ‘ଏଵଂ ସନ୍ତେ ଲକ୍ଖଣସମ୍ମିସ୍ସତା ଆପଜ୍ଜତୀ’ତି। ‘ନାପଜ୍ଜତୀ’ତି। ‘କସ୍ମା’? ‘ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଅଭାଵତୋ’। ‘ଯଦି ଏଵଂ, ନ ସବ୍ବତ୍ଥ କାଯାଯତନ’ନ୍ତି? ‘ନେଵ ପରମତ୍ଥତୋ ସବ୍ବତ୍ଥ। ଵିନିବ୍ଭୁଜିତ୍ଵା ପନସ୍ସ ନାନାକରଣଂ ପଞ୍ଞାପେତୁଂ ନ ସକ୍କା, ତସ୍ମା ଏଵଂ ଵୁତ୍ତଂ। ଯଥା ହି ରୂପରସାଦଯୋ, ଵାଲିକାଚୁଣ୍ଣାନି ଵିଯ, ଵିଵେଚେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତାଯ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞବ୍ୟାପିନୋତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି, ନ ଚ ପରମତ୍ଥତୋ ରୂପେ ରସୋ ଅତ୍ଥି। ଯଦି ସିଯା ରୂପଗ୍ଗହଣେନେଵ ରସଗ୍ଗହଣଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ। ଏଵଂ କାଯାଯତନମ୍ପି ପରମତ୍ଥତୋ ନେଵ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥି, ନ ଚ ସବ୍ବତ୍ଥ ନତ୍ଥି, ଵିଵେଚେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତାଯାତି। ଏଵମେତ୍ଥ ନ ଲକ୍ଖଣସମ୍ମିସ୍ସତା ଆପଜ୍ଜତୀତି ଵେଦିତବ୍ବା’।

ଅପିଚ ଲକ୍ଖଣାଦିୱୱତ୍ଥାପନତୋପେତେସଂ ଅସମ୍ମିସ୍ସତା ୱେଦିତବ୍ବା – ଏତେସୁ ହି ରୂପାଭିଘାତାରହଭୂତପ୍ପସାଦଲକ୍ଖଣଂ ଦଟ୍ଠୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଭୂତପ୍ପସାଦଲକ୍ଖଣଂ ୱା ଚକ୍ଖୁ, ରୂପେସୁ ଆୱିଞ୍ଛନରସଂ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆଧାରଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ଦଟ୍ଠୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମଜଭୂତପଦଟ୍ଠାନଂ।

ସଦ୍ଦାଭିଘାତାରହଭୂତପ୍ପସାଦଲକ୍ଖଣଂ ସୋତୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଭୂତପ୍ପସାଦଲକ୍ଖଣଂ ୱା ସୋତଂ, ସଦ୍ଦେସୁ ଆୱିଞ୍ଛନରସଂ, ସୋତୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆଧାରଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ସୋତୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମଜଭୂତପଦଟ୍ଠାନଂ।

ଗନ୍ଧାଭିଘାତାରହଭୂତପ୍ପସାଦଲକ୍ଖଣଂ ଘାୟିତୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଭୂତପ୍ପସାଦଲକ୍ଖଣଂ ୱା ଘାନଂ, ଗନ୍ଧେସୁ ଆୱିଞ୍ଛନରସଂ, ଘାନୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆଧାରଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ଘାୟିତୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମଜଭୂତପଦଟ୍ଠାନଂ।

ରସାଭିଘାତାରହଭୂତପ୍ପସାଦଲକ୍ଖଣା ସାୟିତୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଭୂତପ୍ପସାଦଲକ୍ଖଣା ୱା ଜିୱ୍ହା, ରସେସୁ ଆୱିଞ୍ଛନରସା, ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆଧାରଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ସାୟିତୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମଜଭୂତପଦଟ୍ଠାନା।

ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଭିଘାତାରହଭୂତପ୍ପସାଦଲକ୍ଖଣୋ ଫୁସିତୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଭୂତପ୍ପସାଦଲକ୍ଖଣୋ ୱା କାୟୋ, ଫୋଟ୍ଠବ୍ବେସୁ ଆୱିଞ୍ଛନରସୋ, କାୟୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆଧାରଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, ଫୁସିତୁକାମତାନିଦାନକମ୍ମଜଭୂତପଦଟ୍ଠାନୋ।

କେଚି ପନ ‘ତେଜାଧିକାନଂ ଭୂତାନଂ ପସାଦୋ ଚକ୍ଖୁ, ୱାୟୁପଥୱୀଆପାଧିକାନଂ ଭୂତାନଂ ପସାଦା ସୋତଘାନଜିୱ୍ହା, କାୟୋ ସବ୍ବେସ’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଅପରେ ‘ତେଜାଧିକାନଂ ପସାଦୋ ଚକ୍ଖୁ, ୱିୱରୱାୟୁଆପପଥୱାଧିକାନଂ ପସାଦା ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାୟା’ତି ୱଦନ୍ତି। ତେ ୱତ୍ତବ୍ବା – ‘ସୁତ୍ତଂ ଆହରଥା’ତି। ଅଦ୍ଧା ସୁତ୍ତମେୱ ନ ଦକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତି। କେଚି ପନେତ୍ଥ ‘ତେଜାଦୀନଂ ଗୁଣେହି ରୂପାଦୀହି ଅନୁଗୟ୍ହଭାୱତୋ’ତି କାରଣଂ ୱଦନ୍ତି। ତେ ଚ ୱତ୍ତବ୍ବା – ‘କୋ ପନେୱମାହ – ରୂପାଦୟୋ ତେଜାଦୀନଂ ଗୁଣା’ତି? ଅୱିନିବ୍ଭୋଗେସୁ ହି ଭୂତେସୁ ‘ଅୟଂ ଇମସ୍ସ ଗୁଣୋ, ଅୟଂ ଇମସ୍ସ ଗୁଣୋ’ତି ନ ଲବ୍ଭା ୱତ୍ତୁଂ। ଅଥାପି ୱଦେୟ୍ୟୁଂ – ‘ୟଥା ତେସୁ ତେସୁ ସମ୍ଭାରେସୁ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଭୂତସ୍ସ ଅଧିକତାୟ ପଥୱୀଆଦୀନଂ ସନ୍ଧାରଣାଦୀନି କିଚ୍ଚାନି ଇଚ୍ଛଥ, ଏୱଂ ତେଜାଦିଅଧିକେସୁ ସମ୍ଭାରେସୁ ରୂପାଦୀନଂ ଅଧିକଭାୱଦସ୍ସନତୋ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବମେତଂ ରୂପାଦୟୋ ତେସଂ ଗୁଣା’ତି। ତେ ୱତ୍ତବ୍ବା – ଇଚ୍ଛେୟ୍ୟାମ , ୟଦି ଆପାଧିକସ୍ସ ଆସୱସ୍ସ ଗନ୍ଧତୋ ପଥୱୀଅଧିକେ କପ୍ପାସେ ଗନ୍ଧୋ ଅଧିକତରୋ ସିୟା, ତେଜାଧିକସ୍ସ ଚ ଉଣ୍ହୋଦକସ୍ସ ୱଣ୍ଣତୋପି ସୀତୂଦକସ୍ସ ୱଣ୍ଣୋ ପରିହାୟେଥ। ୟସ୍ମା ପନେତଂ ଉଭୟମ୍ପି ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ପହାୟେଥେତଂ ଏତେସଂ ନିସ୍ସୟଭୂତାନଂ ୱିସେସକପ୍ପନଂ, ୟଥା ଅୱିସେସେପି ଏକକଲାପେ ଭୂତାନଂ ରୂପରସାଦୟୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିସଦିସା ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ଚକ୍ଖୁପସାଦାଦୟୋ, ଅୱିଜ୍ଜମାନେପି ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ୱିସେସକାରଣେତି ଗହେତବ୍ବମେତଂ।

କିଂ ପନ ତଂ ୟଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଅସାଧାରଣଂ? କମ୍ମମେୱ ନେସଂ ୱିସେସକାରଣଂ। ତସ୍ମା କମ୍ମୱିସେସତୋ ଏତେସଂ ୱିସେସୋ, ନ ଭୂତୱିସେସତୋ। ଭୂତୱିସେସେ ହି ସତି ପସାଦୋୱ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ସମାନାନଞ୍ହି ପସାଦୋ, ନ ୱିସମାନାନନ୍ତି ପୋରାଣା। ଏୱଂ କମ୍ମୱିସେସତୋ ୱିସେସୱନ୍ତେସୁ ଚ ଏତେସୁ ଚକ୍ଖୁସୋତାନି ଅସମ୍ପତ୍ତୱିସୟଗ୍ଗାହକାନି ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସୟଂ ଅନଲ୍ଲୀନନିସ୍ସୟେ ଏୱ ୱିସୟେ ୱିଞ୍ଞାଣହେତୁତ୍ତା। ଘାନଜିୱ୍ହାକାୟା ସମ୍ପତ୍ତୱିସୟଗ୍ଗାହକା, ନିସ୍ସୟୱସେନ ଚେୱ ସୟଞ୍ଚ ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସୟଂ ଅଲ୍ଲୀନେୟେୱ ୱିସୟେ ୱିଞ୍ଞାଣହେତୁତ୍ତା।

ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ‘‘ଆପାଥଗତତ୍ତାୱ ଆରମ୍ମଣଂ ସମ୍ପତ୍ତଂ ନାମ। ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲସୂରିୟମଣ୍ଡଲାନଞ୍ହି ଦ୍ୱାଚତ୍ତାଲୀସୟୋଜନସହସ୍ସମତ୍ଥକେ ଠିତାନଂ ୱଣ୍ଣୋ ଚକ୍ଖୁପସାଦଂ ଘଟ୍ଟେତି। ସୋ ଦୂରେ ଠତ୍ୱା ପଞ୍ଞାୟମାନୋପି ସମ୍ପତ୍ତୋୟେୱ ନାମ। ତଂଗୋଚରତ୍ତା ଚକ୍ଖୁ ସମ୍ପତ୍ତଗୋଚରମେୱ ନାମ। ଦୂରେ ରୁକ୍ଖଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତାନମ୍ପି, ରଜକାନଞ୍ଚ ୱତ୍ଥଂ ଧୋୱନ୍ତାନଂ ଦୂରତୋୱ କାୟୱିକାରୋ ପଞ୍ଞାୟତି। ସଦ୍ଦୋ ପନ ଧାତୁପରମ୍ପରାୟ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ସୋତଂ ଘଟ୍ଟେତ୍ୱା ସଣିକଂ ୱୱତ୍ଥାନଂ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଆପାଥଗତତ୍ତା ଆରମ୍ମଣଂ ସମ୍ପତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲାଦିୱଣ୍ଣୋ ପନ ଚକ୍ଖୁଂ ଅସମ୍ପତ୍ତୋ ଦୂରେ ଠିତୋୱ ପଞ୍ଞାୟତି। ସଦ୍ଦୋପି ସଚେ ସଣିକଂ ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ, ଦୂରେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଚିରେନ ସୁୟ୍ୟେୟ୍ୟ, ପରମ୍ପରଘଟ୍ଟନାୟ ଚ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ସୋତଂ ଘଟ୍ଟେନ୍ତୋ ଅସୁକଦିସାୟ ନାମାତି ନ ପଞ୍ଞାୟେୟ୍ୟ। ତସ୍ମା ଅସମ୍ପତ୍ତଗୋଚରାନେୱ ତାନି।

ଅହିଆଦିସମାନାନି ଚେତାନି। ୟଥା ହି ଅହି ନାମ ବହି ସିତ୍ତସମ୍ମଟ୍ଠଟ୍ଠାନେ ନାଭିରମତି, ସଙ୍କାରଟ୍ଠାନତିଣପଣ୍ଣଗହନୱମ୍ମିକାନିୟେୱ ପନ ପୱିସିତ୍ୱା ନିପନ୍ନକାଲେ ଅଭିରମତି, ଏକଗ୍ଗତଂ ଆପଜ୍ଜତି, ଏୱମେୱ ଚକ୍ଖୁପେତଂ ୱିସମଜ୍ଝାସୟଂ ମଟ୍ଠେସୁ ସୁୱଣ୍ଣଭିତ୍ତିଆଦୀସୁ ନାଭିରମତି, ଓଲୋକେତୁମ୍ପି ନ ଇଚ୍ଛତି, ରୂପଚିତ୍ତପୁପ୍ଫଲତାଦିଚିତ୍ତେସୁୟେୱ ପନ ଅଭିରମତି। ତାଦିସେସୁ ହି ଠାନେସୁ ଚକ୍ଖୁମ୍ହି ଅପ୍ପହୋନ୍ତେ ମୁଖମ୍ପି ୱିୱରିତ୍ୱା ଓଲୋକେତୁକାମା ହୋନ୍ତି।

ସୁସୁମାରୋପି ବହି ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ଗହେତବ୍ବଂ ନ ପସ୍ସତି, ଅକ୍ଖୀନି ନିମ୍ମୀଲେତ୍ୱାୱ ଚରତି। ଯଦା ପନ ବ୍ୟାମସତମତ୍ତଂ ଉଦକଂ ଓଗାହିତ୍ୱା ବିଲଂ ପୱିସିତ୍ୱା ନିପନ୍ନୋ ହୋତି, ତଦା ତସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ ହୋତି ସୁଖଂ ସୁପତି, ଏୱମେୱ ସୋତଂ ତମ୍ପି ବିଲଜ୍ଝାସଯଂ ଆକାସସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କଣ୍ଣଚ୍ଛିଦ୍ଦକୂପକେଯେୱ ଅଜ୍ଝାସଯଂ କରୋତି। କଣ୍ଣଚ୍ଛିଦ୍ଦାକାସୋଯେୱ ତସ୍ସ ସଦ୍ଦସୱନେ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଅଜଟାକାସୋପି ୱଟ୍ଟତିଯେୱ। ଅନ୍ତୋଲେଣସ୍ମିଞ୍ହି ସଜ୍ଝାଯେ କଯିରମାନେ ନ ଲେଣଚ୍ଛଦନଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ସଦ୍ଦୋ ବହି ନିକ୍ଖମତି, ଦ୍ୱାରୱାତପାନଚ୍ଛିଦ୍ଦେହି ପନ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଧାତୁପରମ୍ପରାଯେୱ ଘଟ୍ଟେନ୍ତୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ସୋତପସାଦଂ ଘଟ୍ଟେତି। ଅଥ ତସ୍ମିଂ କାଲେ 'ଅସୁକୋ ନାମ ସଜ୍ଝାଯତୀ'ତି ଲେଣପିଟ୍ଠେ ନିସିନ୍ନା ଜାନନ୍ତି।

ଏୱଂ ସନ୍ତେ ସମ୍ପତ୍ତଗୋଚରତା ହୋତି। 'କିଂ ପନେତଂ ସମ୍ପତ୍ତଗୋଚର'ନ୍ତି? 'ଆମ, ସମ୍ପତ୍ତଗୋଚରଂ'। 'ଯଦି ଏୱଂ, ଦୂରେ ଭେରୀଆଦୀସୁ ୱଜ୍ଜମାନେସୁ ଦୂରେ ସଦ୍ଦୋତି ଜାନନଂ ନ ଭୱେଯ୍ୟା'ତି? 'ନୋ ନ ଭୱତି। ସୋତପସାଦସ୍ମିଞ୍ହି ଘଟ୍ଟିତେ ଦୂରେ ସଦ୍ଦୋ ଆସନ୍ନେ ସଦ୍ଦୋ, ପରତୀରେ ଓରିମତୀରେତି ତଥା ତଥା ଜାନନାକାରୋ ହୋତି। ଧମ୍ମତା ଏସା'ତି। 'କିଂ ଏତାଯ ଧମ୍ମତାଯ? ଯତୋ ଯତୋ ଛିଦ୍ଦଂ ତତୋ ତତୋ ସୱନଂ ହୋତି, ଚନ୍ଦିମସୂରିଯାଦୀନଂ ଦସ୍ସନଂ ୱିଯ ଅସମ୍ପତ୍ତଗୋଚରମେୱେତଂ'।

ପକ୍ଖୀପି ରୁକ୍ଖେ ୱା ଭୂମିଯଂ ୱା ନ ରମତି। ଯଦା ପନ ଏକଂ ୱା ଦ୍ୱେ ୱା ଲେଡ୍ଡୁପାତେ ଅତିକ୍କମ୍ମ ଅଜଟାକାସଂ ପକ୍ଖନ୍ଦୋ ହୋତି, ତଦା ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତତଂ ଆପଜ୍ଜତି, ଏୱମେୱ ଘାନମ୍ପି ଆକାସଜ୍ଝାସଯଂ ୱାତୂପନିସ୍ସଯଗନ୍ଧଗୋଚରଂ। ତଥା ହି ଗାୱୋ ନୱୱୁଟ୍ଠେ ଦେୱେ ଭୂମିଯଂ ଘାଯିତ୍ୱା ଘାଯିତ୍ୱା ଆକାସାଭିମୁଖା ହୁତ୍ୱା ୱାତଂ ଆକଡ୍ଢନ୍ତି। ଅଙ୍ଗୁଲୀହି ଗନ୍ଧପିଣ୍ଡଂ ଗହେତ୍ୱାପି ଚ ଉପସିଙ୍ଘନକାଲେ ୱାତଂ ଅନାକଡ୍ଢନ୍ତୋ ନେୱ ତସ୍ସ ଗନ୍ଧଂ ଜାନାତି।

କୁକ୍କୁରୋପି ବହି ୱିଚରନ୍ତୋ ଖେମଟ୍ଠାନଂ ନ ପସ୍ସତି ଲେଡ୍ଡୁପହାରାଦୀହି ଉପଦ୍ଦୁତୋ ହୋତି। ଅନ୍ତୋଗାମଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଉଦ୍ଧନଟ୍ଠାନେ ଛାରିକଂ ବ୍ୟୂହିତ୍ୱା ନିପନ୍ନସ୍ସ ପନ ଫାସୁକଂ ହୋତି, ଏୱମେୱ ଜିୱ୍ହାପି ଗାମଜ୍ଝାସଯା ଆପୋସନ୍ନିସ୍ସିତରସାରମ୍ମଣା। ତଥା ହି ତିଯାମରତ୍ତିଂ ସମଣଧମ୍ମଂ କତ୍ୱାପି ପାତୋୱ ପତ୍ତଚୀୱରମାଦାଯ ଗାମୋ ପୱିସିତବ୍ବୋ ହୋତି। ସୁକ୍ଖଖାଦନୀଯସ୍ସ ଚ ନ ସକ୍କା ଖେଳେନ ଅତେମିତସ୍ସ ରସଂ ଜାନିତୁଂ।

ସିଙ୍ଗାଲୋପି ବହି ଚରନ୍ତୋ ରତିଂ ନ ୱିନ୍ଦତି, ଆମକସୁସାନେ ମନୁସ୍ସମଂସଂ ଖାଦିତ୍ୱା ନିପନ୍ନସ୍ସେୱ ପନସ୍ସ ଫାସୁକଂ ହୋତି, ଏୱମେୱ କାଯୋପି ଉପାଦିଣ୍ଣକଜ୍ଝାସଯୋ ପଥୱୀନିସ୍ସିତଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣୋ। ତଥା ହି ଅଞ୍ଞଂ ଉପାଦିଣ୍ଣକଂ ଅଲଭମାନା ସତ୍ତା ଅତ୍ତନୋୱ ହତ୍ଥତଲେ ସୀସଂ କତ୍ୱା ନିପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରା ଚସ୍ସ ପଥୱୀ ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣେ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ସୁସନ୍ଥତସ୍ସପି ହି ସଯନସ୍ସ, ହତ୍ଥେ ଠପିତାନମ୍ପି ୱା ଫଲାନଂ, ନ ସକ୍କା ଅନିସୀଦନ୍ତେନ ୱା ଅନୁପ୍ପୀଳେନ୍ତେନ ୱା ଥଦ୍ଧମୁଦୁଭାୱୋ ଜାନିତୁନ୍ତି। ଅଜ୍ଝତ୍ତିକବାହିରାପଥୱୀ ଏତସ୍ସ କାଯପସାଦସ୍ସ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଜାନନେ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଏୱଂ ଲକ୍ଖଣାଦିୱୱତ୍ଥାନତୋପେତେସଂ ଅସମ୍ଭିନ୍ନତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଞ୍ଞେଯେୱ ହି ଚକ୍ଖୁପସାଦସ୍ସ ଲକ୍ଖଣରସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନଗୋଚରଜ୍ଝାସଯନିସ୍ସଯା ଅଞ୍ଞେ ସୋତପସାଦାଦୀନନ୍ତି ଅସମ୍ଭିନ୍ନାନେୱ ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନି।

ଅପିଚ ନେସଂ ଅସମ୍ଭିନ୍ନତାଯ ଅଯଂ ଉପମାପି ୱେଦିତବ୍ବା – ଯଥା ହି ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣାନଂ ଧଜାନଂ ଉସ୍ସାପିତାନଂ କିଞ୍ଚାପି ଛାଯା ଏକାବଦ୍ଧା ୱିଯ ହୋତି, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସମ୍ଭିନ୍ନାୱ ଯଥା ଚ ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣେନ କପ୍ପାସେନ ୱଟ୍ଟିଂ କତ୍ୱା ଦୀପେ ଜାଲିତେ କିଞ୍ଚାପି ଜାଲା ଏକାବଦ୍ଧା ୱିଯ ହୋତି, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପନ ଅଂସୁନୋ ପାଟିଯେକ୍କା ପାଟିଯେକ୍କା ଜାଲା ଅସମ୍ଭିନ୍ନା ଏୱ, ଏୱମେୱ କିଞ୍ଚାପି ଇମାନି ପଞ୍ଚାଯତନାନି ଏକସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ସମୋସଟାନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପନ ଅସମ୍ଭିନ୍ନାନେୱ। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଇମାନେୱ ପଞ୍ଚ, ସେସରୂପାନିପି ଅସମ୍ଭିନ୍ନାନେୱ। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ସରୀରେ ହେଟ୍ଠିମକାଯୋ ମଜ୍ଝିମକାଯୋ ଉପରିମକାଯୋତି ତଯୋ କୋଟ୍ଠାସା। ତତ୍ଥ ନାଭିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ହେଟ୍ଠା ହେଟ୍ଠିମକାଯୋ ନାମ। ତସ୍ମିଂ କାଯଦସକଂ, ଭାୱଦସକଂ, ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନାନି ଅଟ୍ଠ, ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନାନି ଅଟ୍ଠ, ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନି ଅଟ୍ଠାତି ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସ ରୂପାନି। ନାଭିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଯାୱ ଗଲୱାଟକା ମଜ୍ଝିମକାଯୋ ନାମ। ତତ୍ଥ ଚ କାଯଦସକଂ, ଭାୱଦସକଂ, ୱତ୍ଥୁଦସକଂ, ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନାଦୀନି ତୀଣି ଅଟ୍ଠକାନୀତି ଚତୁପଞ୍ଞାସ ରୂପାନି। ଗଲୱାଟକତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଉପରିମକାଯୋ ନାମ। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁଦସକଂ, ସୋତଦସକଂ, ଘାନଦସକଂ, ଜିୱ୍ହାଦସକଂ, କାଯଦସକଂ, ଭାୱଦସକଂ, ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନାଦୀନି ତୀଣି ଅଟ୍ଠକାନୀତି ଚତୁରାସୀତି ରୂପାନି।

ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁପସାଦସ୍ସ ପଚ୍ଚଯାନି ଚତ୍ତାରି ମହାଭୂତାନି, ୱଣ୍ଣୋ ଗନ୍ଧୋ ରସୋ ଓଜା, ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଚକ୍ଖୁପସାଦୋତି ଇଦଂ ଏକନ୍ତତୋ ଅୱିନିଭୁତ୍ତାନଂ ଦସନ୍ନଂ ନିପ୍ଫନ୍ନରୂପାନଂ ୱସେନ ଚକ୍ଖୁଦସକଂ ନାମ। ଇମିନା ନଯେନ ସେସାନିପି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ତେସୁ ହେଟ୍ଠିମକାଯେ ରୂପଂ ମଜ୍ଝିମକାଯୌପରିମକାଯରୂପେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅସମ୍ଭିନ୍ନଂ। ସେସକାଯଦ୍ୱଯେପି ରୂପଂ ଇତରେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅସମ୍ଭିନ୍ନମେୱ। ଯଥା ହି ସାଯନ୍ହସମଯେ ପବ୍ବତଚ୍ଛାଯା ଚ ରୁକ୍ଖଚ୍ଛାଯା ଚ କିଞ୍ଚାପି ଏକାବଦ୍ଧା ୱିଯ ହୋନ୍ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପନ ଅସମ୍ଭିନ୍ନାୱ ଏୱଂ ଇମେସୁପି କାଯେସୁ ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସ ଚତୁପଞ୍ଞାସ ଚତୁରାସୀତି ରୂପାନି ଚ କିଞ୍ଚାପି ଏକାବଦ୍ଧାନି ୱିଯ ହୋନ୍ତି, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପନ ଅସମ୍ଭିନ୍ନାନେୱାତି।

୬୧୬। ରୂପାଯତନନିଦ୍ଦେସେ ୱଣ୍ଣୋୱ ୱଣ୍ଣନିଭା; ନିଭାତୀତି ୱା ନିଭା। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପାକଟା ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱଣ୍ଣୋୱ ନିଭା ୱଣ୍ଣନିଭା। ସଦ୍ଧିଂ ନିଦସ୍ସନେନ ସନିଦସ୍ସନଂ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ପସ୍ସିତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସଦ୍ଧିଂ ପଟିଘେନ ସପ୍ପଟିଘଂ, ପଟିଘଜନନିଘଂସଜନକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନୀଲାଦୀସୁ ଉମାପୁପ୍ଫସମାନଂ ନୀଲଂ, କଣିକାରପୁପ୍ଫସମାନଂ ପୀତକଂ, ବନ୍ଧୁଜୀୱକପୁପ୍ଫସମାନଂ ଲୋହିତକଂ, ଓସଧିତାରକସମାନଂ ଓଦାତଂ। ଝାମଙ୍ଗାରସମାନଂ କାଳକଂ, ମନ୍ଦରତ୍ତଂ ସିନ୍ଦୁୱାରକରୱୀରମକୁଳସମାନଂ ମଞ୍ଜିଟ୍ଠକଂ। ‘‘ହରିତ୍ତଚହେମୱଣ୍ଣକାମଂସୁମୁଖପକ୍ଖମା’’ତି (ଜା। ୧।୧୫।୧୩୩) ଏତ୍ଥ ପନ କିଞ୍ଚାପି ‘ହରୀ’ତି ସୁୱଣ୍ଣଂ ୱୁତ୍ତଂ, ପରତୋ ପନସ୍ସ ଜାତରୂପଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତତ୍ତା ଇଧ ସାମଂ ହରି ନାମ। ଇମାନି ସତ୍ତ ୱତ୍ଥୂନି ଅନାମସିତ୍ୱା ସଭାୱେନେୱ ଦସ୍ସିତାନି।

ହରିୱଣ୍ଣନ୍ତି ହରିତସଦ୍ଦଲୱଣ୍ଣଂ। ଅମ୍ବଙ୍କୁରୱଣ୍ଣନ୍ତି ଅମ୍ବଙ୍କୁରେନ ସମାନୱଣ୍ଣଂ। ଇମାନି ଦ୍ୱେ ୱତ୍ଥୂନି ଆମସିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତାନି। ଦୀଘାଦୀନି ଦ୍ୱାଦସ ୱୋହାରତୋ ଦସ୍ସିତାନି। ସୋ ଚ ନେସଂ ୱୋହାରୋ ଉପନିଧାୟସିଦ୍ଧୋ ଚେୱ ସନ୍ନିୱେସସିଦ୍ଧୋ ଚ। ଦୀଘାଦୀନି ହି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଉପନିଧାୟସିଦ୍ଧାନି, ୱଟ୍ଟାଦୀନି ସନ୍ନିୱେସୱିସେସେନ। ତତ୍ଥ ରସ୍ସଂ ଉପନିଧାୟ ତତୋ ଉଚ୍ଚତରଂ ଦୀଘଂ, ତଂ ଉପନିଧାୟ ତତୋ ନୀଚତରଂ ରସ୍ସଂ। ଥୂଲଂ ଉପନିଧାୟ ତତୋ ଖୁଦ୍ଦକତରଂ ଅଣୁଂ, ତଂ ଉପନିଧାୟ ତତୋ ମହନ୍ତତରଂ ଥୂଲଂ। ଚକ୍କସଣ୍ଠାନଂ ୱଟ୍ଟଂ, କୁକ୍କୁଟଣ୍ଡସଣ୍ଠାନଂ ପରିମଣ୍ଡଲଂ। ଚତୂହି ଅଂସେହି ଯୁତ୍ତଂ ଚତୁରଂସଂ। ଛଳଂସାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ନିନ୍ନନ୍ତି ଓନତଂ, ଥଲନ୍ତି ଉନ୍ନତଂ।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଦୀଘାଦୀନି ଫୁସିତ୍ୱା ସକ୍କା ଜାନିତୁଂ, ନୀଲାଦୀନି ପନେୱଂ ନ ସକ୍କା, ତସ୍ମା ନ ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ଦୀଘଂ ରୂପାଯତନଂ; ତଥା ରସ୍ସାଦୀନି। ତଂ ତଂ ନିସ୍ସାୟ ପନ ତଥା ତଥା ଠିତଂ ଦୀଘଂ ରସ୍ସନ୍ତି ତେନ ତେନ ୱୋହାରେନ ରୂପାଯତନମେୱେତ୍ଥ ଭାସିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଛାୟା ଆତପୋତି ଇଦଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ; ତଥା ଆଲୋକୋ ଅନ୍ଧକାରୋ ଚ। ଅବ୍ଭା ମହିକାତିଆଦୀନି ଚତ୍ତାରି ୱତ୍ଥୂନାୱ ଦସ୍ସିତାନି। ତତ୍ଥ ‘ଅବ୍ଭା’ତି ୱଲାହକୋ। ‘ମହିକା’ତି ହିମଂ। ଇମେହି ଚତୂହି ଅବ୍ଭାଦୀନଂ ୱଣ୍ଣା ଦସ୍ସିତା। ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲସ୍ସ ୱଣ୍ଣନିଭାତିଆଦୀହି ତେସଂ ତେସଂ ପଭାୱଣ୍ଣା ଦସ୍ସିତା।

ତତ୍ଥ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲାଦୀନଂ ୱତ୍ଥୂନଂ ଏୱଂ ୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ମଣିମୟଂ ରଜତପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ଏକୂନପଞ୍ଞାସୟୋଜନାୟାମୱିତ୍ଥାରଂ ଚନ୍ଦସ୍ସ ଦେୱପୁତ୍ତସ୍ସ ୱିମାନଂ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲଂ ନାମ। ସୋୱଣ୍ଣମୟଂ ଫଲିକପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ସମପଣ୍ଣାସୟୋଜନାୟାମୱିତ୍ଥାରଂ ସୂରିୟସ୍ସ ଦେୱପୁତ୍ତସ୍ସ ୱିମାନଂ ସୂରିୟମଣ୍ଡଲଂ ନାମ। ସତ୍ତରତନମୟାନି ସତ୍ତଟ୍ଠଦସଦ୍ୱାଦସୟୋଜନାୟାମୱିତ୍ଥାରାନି ତେସଂ ତେସଂ ଦେୱପୁତ୍ତାନଂ ୱିମାନାନି ତାରକରୂପାନି ନାମ।

ତତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ଚନ୍ଦୋ, ସୂରିୟୋ ଉପରି, ଉଭିନ୍ନମନ୍ତରଂ ୟୋଜନଂ ହୋତି। ଚନ୍ଦସ୍ସ ହେଟ୍ଠିମନ୍ତତୋ ସୂରିୟସ୍ସ ଉପରିମନ୍ତୋ ୟୋଜନସତଂ ହୋତି। ଦ୍ୱୀସୁ ପସ୍ସେସୁ ନକ୍ଖତ୍ତତାରକା ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଏତେସୁ ପନ ତୀସୁ ଚନ୍ଦୋ ଦନ୍ଧଗମନୋ, ସୂରିୟୋ ସୀଘଗମନୋ, ନକ୍ଖତ୍ତତାରକା ସବ୍ବସୀଘଗମନା। କାଲେନ ଚନ୍ଦିମସୂରିୟାନଂ ପୁରତୋ ହୋନ୍ତି କାଲେନ ପଚ୍ଛା।

ଆଦାସମଣ୍ଡଲନ୍ତି କଂସମୟଂ। ମଣୀତି ଠପେତ୍ୱା ୱେଳୁରିୟଂ ସେସୋ ଜୋତିରସାଦିଅନେକପ୍ପଭେଦୋ। ସଙ୍ଖୋତି ସାମୁଦ୍ଦିକୋ; ମୁତ୍ତା ସାମୁଦ୍ଦିକାପି, ସେସାପି। ୱେଳୁରିୟୋତି ୱେଳୁୱଣ୍ଣମଣି। ଜାତରୂପଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସତ୍ଥୁୱଣ୍ଣୋ। ସତ୍ଥା ହି ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋ, ସୁୱଣ୍ଣମ୍ପି ସତ୍ଥୁୱଣ୍ଣଂ। ରଜତଂ ୱୁଚ୍ଚତି କହାପଣୋ – ଲୋହମାସକୋ ଦାରୁମାସକୋ ଜତୁମାସକୋ, ୟେ ‘ୱୋହାରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’ତି (ପାରା। ୫୮୪) ୱୁତ୍ତଂ ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ଇଧ ଗହିତଂ।

ୟଂ ୱା ପନଞ୍ଞମ୍ପୀତି ଇମିନା ପାଳିଆଗତଂ ଠପେତ୍ୱା ସେସଂ ତଟ୍ଟିକପିଲୋତିକକଣ୍ଣିକୱଣ୍ଣାଦିଭେଦଂ ରୂପଂ ଗହିତଂ। ତଞ୍ହି ସବ୍ବଂ ୟେୱାପନକେସୁ ପୱିଟ୍ଠଂ।

ଏୱମେତଂ ନୀଲାଦିନା ଭେଦେନ ଭିନ୍ନମ୍ପି ରୂପଂ ସବ୍ବଂ ଲକ୍ଖଣାଦୀହି ଅଭିନ୍ନମେୱ। ସବ୍ବଞ୍ହେତଂ ଚକ୍ଖୁପଟିହନନଲକ୍ଖଣଂ ରୂପଂ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିସୟଭାୱରସଂ, ତସ୍ସେୱ ଗୋଚରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ଚତୁମହାଭୂତପଦଟ୍ଠାନଂ। ୟଥା ଚେତଂ ତଥା ସବ୍ବାନିପି ଉପାଦାରୂପାନି। ୟତ୍ଥ ପନ ୱିସେସୋ ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥ ୱକ୍ଖାମ। ସେସମେତ୍ଥ ଚକ୍ଖାୟତନନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। କେୱଲଞ୍ହି ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ନିଦ୍ଦେସୋ ଇଧ ରୂପପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ। ତତ୍ଥ ‘ଚକ୍ଖୁଂ ପେତ’ନ୍ତିଆଦୀନି ଚୁଦ୍ଦସ ନାମାନି, ଇଧ ‘ରୂପଂପେତ’ନ୍ତିଆଦୀନି ତୀଣି। ସେସଂ ତାଦିସମେୱ। ୟଥା ହି ଚତୂହି ଚତୂହି ନୟେହି ପଟିମଣ୍ଡେତ୍ୱା ଚକ୍ଖୁଂ ୱୱତ୍ଥାପେତୁଂ ତେରସ ୱାରା ୱୁତ୍ତା, ଇଧାପି ତେ ତଥେୱ ୱୁତ୍ତାତି।

୬୨୦। ସଦ୍ଦାୟତନନିଦ୍ଦେସେ ଭେରିସଦ୍ଦୋତି ମହାଭେରୀପହଟଭେରୀନଂ ସଦ୍ଦୋ। ମୁଦିଙ୍ଗସଙ୍ଖପଣୱସଦ୍ଦାପି ମୁଦିଙ୍ଗାଦିପଚ୍ଚୟା ସଦ୍ଦା। ଗୀତସଙ୍ଖାତୋ ସଦ୍ଦୋ ଗୀତସଦ୍ଦୋ। ୱୁତ୍ତାୱସେସାନଂ ୱୀଣାଦୀନଂ ତନ୍ତିବଦ୍ଧାନଂ ସଦ୍ଦୋ ୱାଦିତସଦ୍ଦୋ। ସମ୍ମସଦ୍ଦୋତି କଂସତାଲକଟ୍ଠତାଲସଦ୍ଦୋ। ପାଣିସଦ୍ଦୋତି ପାଣିପ୍ପହାରସଦ୍ଦୋ। ସତ୍ତାନଂ ନିଗ୍ଘୋସସଦ୍ଦୋତି ବହୂନଂ ସନ୍ନିପତିତାନଂ ଅପଞ୍ଞାୟମାନପଦବ୍ୟଞ୍ଜନନିଗ୍ଘୋସସଦ୍ଦୋ। ଧାତୂନଂ

ସନ୍ନିଘାତସଦ୍ଦୋତି ରୁକ୍ଖାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିଘଂସନଘଣ୍ଟିକାକୋଟନାଦିସଦ୍ଦୋ। ୱାତସ୍ସ ୱାଯତୋ ସଦ୍ଦୋ ୱାତସଦ୍ଦୋ। ଉଦକସ୍ସ ସନ୍ଦମାନସ୍ସ ୱା ପଟିହତସ୍ସ ୱା ସଦ୍ଦୋ ଉଦକସଦ୍ଦୋ। ମନୁସ୍ସାନଂ ସଲ୍ଲାପାଦିସଦ୍ଦୋ ମନୁସ୍ସସଦ୍ଦୋ। ତଂ ଠପେତ୍ୱା ସେସୋ ସବ୍ବୋପି ଅମନୁସ୍ସସଦ୍ଦୋ। ଇମିନା ପଦଦ୍ୱଯେନ ସବ୍ବୋପି ସଦ୍ଦୋ ପରିଯାଦିନ୍ନୋ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ୱଂସଫାଲନପିଲୋତିକଫାଲନାଦୀସୁ ପୱତ୍ତୋ ପାଠଇଯଂ ଅନାଗତସଦ୍ଦୋ ଯେୱାପନକଟ୍ଠାନଂ ପୱିଟ୍ଠୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏୱମଯଂ ଭେରୀସଦ୍ଦାଦିନା ଭେଦେନ ଭିନ୍ନୋପି ସଦ୍ଦୋ ଲକ୍ଖଣାଦୀହି ଅଭିନ୍ନୋଯେୱ। ସବ୍ବୋପି ହେସ ସୋତପଟିହନନଲକ୍ଖଣୋ ସଦ୍ଦୋ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିସଯଭାୱରସୋ, ତସ୍ସେୱ ଗୋଚରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ସେସଂ ଚକ୍ଖାଯତନନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇଧାପି ହି ଚତୂହି ଚତୂହି ନଯେହି ପଟିମଣ୍ଡିତା ତେରସ ୱାରା ୱୁତ୍ତା। ତେସଂ ଅତ୍ଥୋ ସକ୍କା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଜାନିତୁନ୍ତି ନ ୱିତ୍ଥାରିତୋ।

୬୨୪। ଗନ୍ଧାଯତନନିଦ୍ଦେସେ ମୂଲଗନ୍ଧୋତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ମୂଲଂ ପଟିଚ୍ଚ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଗନ୍ଧୋ। ସାରଗନ୍ଧାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅସିଦ୍ଧଦୁସିଦ୍ଧାନଂ ଡାକାଦୀନଂ ଗନ୍ଧୋ ଆମକଗନ୍ଧୋ। ମଚ୍ଛସକଲିକାପୂତିମଂସସଂକିଲିଟ୍ଠସପ୍ପିଆଦୀନଂ ଗନ୍ଧୋ ୱିସ୍ସଗନ୍ଧୋ। ସୁଗନ୍ଧୋତି ଇଟ୍ଠଗନ୍ଧୋ। ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧୋତି ଅନିଟ୍ଠଗନ୍ଧୋ। ଇମିନା ପଦଦ୍ୱଯେନ ସବ୍ବୋପି ଗନ୍ଧୋ ପରିଯାଦିନ୍ନୋ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି କଣ୍ଡକଗନ୍ଧପିଲୋତିକଗନ୍ଧାଦଯୋ ପାଠଇଯଂ ଅନାଗତା ସବ୍ବେପି ଗନ୍ଧା ଯେୱାପନକଟ୍ଠାନଂ ପୱିଟ୍ଠାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଏୱମଯଂ ମୂଲଗନ୍ଧାଦିନା ଭେଦେନ ଭିନ୍ନୋପି ଗନ୍ଧୋ ଲକ୍ଖଣାଦୀହି ଅଭିନ୍ନୋଯେୱ। ସବ୍ବୋପି ହେସ ଘାନପଟିହନନଲକ୍ଖଣୋ ଗନ୍ଧୋ, ଘାନୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିସଯଭାୱରସୋ, ତସ୍ସେୱ ଗୋଚରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ସେସଂ ଚକ୍ଖାଯତନନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇଧାପି ହି ତଥେୱ ଦ୍ୱିପଞ୍ଞାସନଯପଟିମଣ୍ଡିତା ତେରସ ୱାରା ୱୁତ୍ତା। ତେ ଅତ୍ଥତୋ ପାକଟାଯେୱ।

୬୨୮। ରସାଯତନନିଦ୍ଦେସେ ମୂଲରସୋତି ଯଂକିଞ୍ଚି ମୂଲଂ ପଟିଚ୍ଚ ନିବ୍ବତ୍ତରସୋ। ଖନ୍ଧରସାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅମ୍ବିଲନ୍ତି ତକ୍କମ୍ବିଲାଦି। ମଧୁରନ୍ତି ଏକନ୍ତତୋ ଗୋସପ୍ପିଆଦି। ମଧୁ ପନ କସାୱଯୁତ୍ତଂ ଚିରନିକ୍ଖିତ୍ତଂ କସାୱଂ ହୋତି। ଫାଣିତଂ ଖାରିଯୁତ୍ତଂ ଚିରନିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଖାରିଯଂ ହୋତି। ସପ୍ପି ପନ ଚିରନିକ୍ଖିତ୍ତଂ ୱଣ୍ଣଗନ୍ଧେ ଜହନ୍ତମ୍ପି ରସଂ ନ ଜହତୀତି ତଦେୱ ଏକନ୍ତମଧୁରଂ। ତିତ୍ତକନ୍ତି ନିମ୍ବପଣ୍ଣାଦି। କଟୁକନ୍ତି ସିଙ୍ଗିୱେରମରିଚାଦି। ଲୋଣିକନ୍ତି ସାମୁଦ୍ଦିକଲୋଣାଦି। ଖାରିକନ୍ତି ୱାତିଙ୍ଗଣକଠଇରାଦି। ଲମ୍ବିଲନ୍ତି ବଦରାମଲକକପିଟ୍ଠସାଲୱାଦି। କସାୱନ୍ତି ହରିତକାଦି। ଇମେ ସବ୍ବେପି ରସା ୱତ୍ଥୁୱସେନ ୱୁତ୍ତା। ତଂତଂୱତ୍ଥୁତୋ ପନେତ୍ଥ ରସୋୱ ଅମ୍ବିଲାଦୀହି ନାମେହି ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସାଦୁତି ଇଟ୍ଠରସୋ, ଅସାଦୁତି ଅନିଟ୍ଠରସୋ। ଇମିନା ପଦଦ୍ୱଯେନ ସବ୍ବୋପି ରସୋ ପରିଯାଦିନ୍ନୋ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଲେଡ୍ଡୁରସଭିତ୍ତିରସପିଲୋତିକରସାଦଯୋ ପାଠଇଯଂ ଅନାଗତା ସବ୍ବେପି ରସା ଯେୱାପନକଟ୍ଠାନଂ ପୱିଟ୍ଠାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଏୱମଯଂ ମୂଲରସାଦିନାଭେଦେନ ଭିନ୍ନୋପି ରସୋ ଲକ୍ଖଣାଦୀହି ଅଭିନ୍ନୋଯେୱ। ସବ୍ବୋପି ହେସ ଜିୱ୍ହାପଟିହନନଲକ୍ଖଣୋ ରସୋ, ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିସଯଭାୱରସୋ, ତସ୍ସେୱ ଗୋଚରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ସେସଂ ଚକ୍ଖାଯତନନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇଧାପି ହି ତଥେୱ ଦ୍ୱିପଞ୍ଞାସନଯପଟିମଣ୍ଡିତା ତେରସ ୱାରା ୱୁତ୍ତା।

୬୩୨। ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯନିଦ୍ଦେସେ ଯନ୍ତି କରଣୱଚନଂ। ଯେନ କାରଣେନ ଇତ୍ଥିଯା ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦୀନି ହୋନ୍ତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ 'ଲିଙ୍ଗ'ନ୍ତି ସଣ୍ଠାନଂ। ଇତ୍ଥିଯା ହି ହତ୍ଥପାଦଗୀୱାଉରାଦୀନଂ ସଣ୍ଠାନଂ ନ ପୁରିସସ୍ସ ୱିଯ ହୋତି। ଇତ୍ଥୀନଞ୍ହି ହେଟ୍ଠିମକାଯୋ ୱିସଦୋ ହୋତି, ଉପରିମକାଯୋ ଅୱିସଦୋ। ହତ୍ଥପାଦା ଖୁଦ୍ଦକା, ମୁଖଂ ଖୁଦ୍ଦକଂ। ନିମିତ୍ତନ୍ତି ସଞ୍ଜାନନଂ। ଇତ୍ଥୀନଞ୍ହି ଉରମଂସଂ ଅୱିସଦଂ ହୋତି, ମୁଖଂ ନିମ୍ମସ୍ସୁଦାଠିକଂ। କେସବନ୍ଧୱତ୍ଥଗ୍ଗହଣମ୍ପି ନ ପୁରିସାନଂ ୱିଯ ହୋତି। କୁତ୍ତନ୍ତି କିରିଯା। ଇତ୍ଥିଯୋ ହି ଦହରକାଲେ ସୁପ୍ପକମୁସଲକେହି କୀଳଅନ୍ତି, ଚିତ୍ତଧୀତଲିକାଯ କୀଳଅନ୍ତି, ମତ୍ତିକୱାକେନ ସୁତ୍ତକଂ ନାମ କନ୍ତନ୍ତି। ଆକପ୍ପୋତି ଗମନାଦିଆକାରୋ। ଇତ୍ଥିଯୋ ହି ଗଚ୍ଛମାନା ଅୱିସଦା ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତିଟ୍ଠମାନା ନିପଜ୍ଜମାନା ନିସୀଦମାନା ଖାଦମାନା ଭୁଞ୍ଜମାନା ଅୱିସଦା ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି। ପୁରିସମ୍ପି ହି ଅୱିସଦଂ ଦିସ୍ୱା ମାତୁଗାମୋ ୱିଯ ଗଚ୍ଛତି ତିଟ୍ଠତି ନିପଜ୍ଜତି ନିସୀଦତି ଖାଦତି ଭୁଞ୍ଜତୀତି ୱଦନ୍ତି।

ଇତ୍ଥତ୍ତଂ ଇତ୍ଥିଭାୱୋତି ଉଭଯମ୍ପି ଏକତ୍ଥଂ; ଇତ୍ଥିସଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ କମ୍ମଜୋ ପଟିସନ୍ଧିସମୁଟ୍ଠିତୋ। ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦୀନି ପନ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଟିଚ୍ଚ ପୱତ୍ତେ ସମୁଟ୍ଠିତାନି। ଯଥା ହି ବୀଜେ ସତି, ବୀଜଂ ପଟିଚ୍ଚ, ବୀଜପଚ୍ଚଯା ରୁକ୍ଖୋ ୱଡ୍ଢିତ୍ୱା ସାଖାୱିଟପସମ୍ପନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ଆକାସଂ ପୂରେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ଏୱମେୱ ଇତ୍ଥିଭାୱସଙ୍ଖାତେ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯେ ସତି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦୀନି ହୋନ୍ତି। ବୀଜଂ ୱିଯ ହି ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ବୀଜଂ ପଟିଚ୍ଚ ୱଡ୍ଢିତ୍ୱା ଆକାସଂ ପୂରେତ୍ୱା ଠିତରୁକ୍ଖୋ ୱିଯ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଟିଚ୍ଚ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦୀନି ପୱତ୍ତେ ସମୁଟ୍ଠହନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ, ମନୋୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ। ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦୀନି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟାନିପି ମନୋୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟାନିପି।

ଇଦଂ ତଂ ରୂପଂ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିୟନ୍ତି ଇଦଂ ତଂ ରୂପଂ, ଯଥା ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟାଦୀନି ପୁରିସସ୍ସାପି ହୋନ୍ତି, ନ ଏୱଂ; ନିୟମତୋ ପନ ଇତ୍ଥିୟା ଏୱ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ 'ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିୟଂ'।

୬୩୩। ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିୟେପି ଏସେୱ ନୟୋ। ପୁରିସଲିଙ୍ଗାଦୀନି ପନ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦୀନଂ ପଟିପକ୍ଖତୋ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ପୁରିସସ୍ସ ହି ହତ୍ଥପାଦଗୀୱାଉରାଦୀନଂ ସଣ୍ଠାନଂ ନ ଇତ୍ଥିୟା ୱିୟ ହୋତି। ପୁରିସାନଞ୍ହି ଉପରିମକାୟୋ ୱିସଦୋ ହୋତି ହେଟ୍ଠିମକାୟୋ ଅୱିସଦୋ, ହତ୍ଥପାଦା ମହନ୍ତା, ମୁଖଂ ମହନ୍ତଂ, ଉରମଂସଂ ୱିସଦଂ, ମସ୍ସୁଦାଠିକା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। କେସବନ୍ଧନୱତ୍ଥଗ୍ଗହଣଂ ନ ଇତ୍ଥୀନଂ ୱିୟ ହୋତି। ଦହରକାଲେ ରଥନଙ୍ଗଲାଦୀହି କୀଳନ୍ତି, ୱାଲିକପାଳିଂ କତ୍ୱା ୱାପିଂ ନାମ ଖନନ୍ତି, ଗମନାଦୀନି ୱିସଦାନି ହୋନ୍ତି। ଇତ୍ଥିମ୍ପି ଗମନାଦୀନି ୱିସଦାନି କୁରୁମାନଂ ଦିସ୍ୱା 'ପୁରିସୋ ୱିୟ ଗଚ୍ଛତୀ'ତିଆଦୀନି ୱଦନ୍ତି। ସେସଂ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିୟେ ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱ।

ତତ୍ଥ ଇତ୍ଥିଭାୱଲକ୍ଖଣଂ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ଇତ୍ଥୀତି ପକାସନରସଂ, ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗନିମିତ୍ତକୁତ୍ତାକପ୍ପାନଂ କାରଣଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ପୁରିସଭାୱଲକ୍ଖଣଂ ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ପୁରିସୋତି ପକାସନରସଂ, ପୁରିସଲିଙ୍ଗନିମିତ୍ତକୁତ୍ତାକପ୍ପାନଂ କାରଣଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ଉଭୟମ୍ପେତଂ ପଠମକପ୍ପିକାନଂ ପୱତ୍ତେ ସମୁଟ୍ଠାତି। ଅପରଭାଗେ ପଟିସନ୍ଧିୟଂ। ପଟିସନ୍ଧିସମୁଟ୍ଠିତମ୍ପି ପୱତ୍ତେ ଚଲତି ପରିୱତ୍ତତି।

ଯଥାହ –

''ତେନ ଖୋ ପନ ସମୟେନ ଅଞ୍ଞତରସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗଂ ପାତୁଭୂତଂ ହୋତି। ତେନ ଖୋ ପନ ସମୟେନ ଅଞ୍ଞତରିସ୍ସା ଭିକ୍ଖୁନିୟା ପୁରିସଲିଙ୍ଗଂ ପାତୁଭୂତଂ ହୋତୀ''ତି (ପାରା। ୬୯)।

ଇମେସୁ ପନ ଦ୍ୱୀସୁ ପୁରିସଲିଙ୍ଗଂ ଉତ୍ତମଂ, ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗଂ ହୀନଂ। ତସ୍ମା ପୁରିସଲିଙ୍ଗଂ ବଲୱଅକୁସଲେନ ଅନ୍ତରଧାୟତି, ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗଂ ଦୁବ୍ବଲକୁସଲେନ ପତିଟ୍ଠାତି। ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗଂ ପନ ଅନ୍ତରଧାୟନ୍ତଂ ଦୁବ୍ବଲଅକୁସଲେନ ଅନ୍ତରଧାୟତି, ପୁରିସଲିଙ୍ଗଂ ବଲୱକୁସଲେନ ପତିଟ୍ଠାତି। ଏୱଂ ଉଭୟମ୍ପି ଅକୁସଲେନ ଅନ୍ତରଧାୟତି, କୁସଲେନ ପତିଟ୍ଠାତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଉଭତୋବ୍ୟଞ୍ଜନକସ୍ସ ପନ କିଂ ଏକଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଉଦାହୁ ଦ୍ୱେତି? ଏକଂ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ଇତ୍ଥିଉଭତୋବ୍ୟଞ୍ଜନକସ୍ସ ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ପୁରିସୌଭତୋବ୍ୟଞ୍ଜନକସ୍ସ ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। 'ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଦୁତିୟବ୍ୟଞ୍ଜନକସ୍ସ ଅଭାୱୋ ଆପଜ୍ଜତି। ଇନ୍ଦ୍ରିୟଞ୍ହି ବ୍ୟଞ୍ଜନକାରଣଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତଞ୍ଚସ୍ସ ନତ୍ଥୀ'ତି? 'ନ ତସ୍ସ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନକାରଣଂ'। 'କସ୍ମା'? 'ସଦା ଅଭାୱତୋ। ଇତ୍ଥିଉଭତୋବ୍ୟଞ୍ଜନକସ୍ସ ହି ଯଦା ଇତ୍ଥିୟା ରାଗଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦାୱ ପୁରିସବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ପାକଟଂ ହୋତି, ଇତ୍ଥିବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ଗୁଳ୍ହଂ ହୋତି। ତଥା ଇତରସ୍ସ ଇତରଂ।

ଯଦି ଚ ତେସଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଦୁତିୟବ୍ୟଞ୍ଜନକାରଣଂ ଭୱେୟ୍ୟ, ସଦାପି ବ୍ୟଞ୍ଜନଦ୍ୱୟଂ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟ। ନ ପନ ତିଟ୍ଠତି। ତସ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବମେତଂ ନ ତସ୍ସ ତଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନକାରଣଂ। କମ୍ମସହାୟଂ ପନ ରାଗଚିତ୍ତମେୱେତ୍ଥ କାରଣଂ। ଯସ୍ମା ଚସ୍ସ ଏକମେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ଇତ୍ଥିଉଭତୋବ୍ୟଞ୍ଜନକୋ ସୟମ୍ପି ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହାତି, ପରମ୍ପି ଗଣ୍ହାପେତି। ପୁରିସୌଭତୋବ୍ୟଞ୍ଜନକୋ ପରଂ ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହାପେତି, ସୟଂ ପନ ନ ଗଣ୍ହାତୀତି।

୬୩୪। ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟନିଦ୍ଦେସେ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ତଂ ହେଟ୍ଠା ଅରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟେ ୱୁତ୍ତମେୱ। କେୱଲଞ୍ହି ତତ୍ଥ ଯୋ ତେସଂ ଅରୂପୀନଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଇଧ ରୂପଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟତ୍ତା ଯୋ ତେସଂ ରୂପୀନଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ଅୟମେୱ ୱିସେସୋ। ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ପନସ୍ସ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବାନି – ସହଜାତରୂପାନୁପାଲନଲକ୍ଖଣଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ, ତେସଂ ପୱତ୍ତନରସଂ, ତେସଂ ଯେୱ ଠପନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ଯାପୟିତବ୍ବଭୂତପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି।

୬୩୫। କାୟୱିଞ୍ଞତ୍ତିନିଦ୍ଦେସେ କାୟୱିଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ତାୱ କାୟେନ ଅତ୍ତନୋ ଭାୱଂ ୱିଞ୍ଞାପେନ୍ତାନଂ ତିରଚ୍ଛାନେହିପି ପୁରିସାନଂ, ପୁରିସେହି ୱା ତିରଚ୍ଛାନାନମ୍ପି କାୟଗହଣାନୁସାରେନ ଗହିତାୟ ଏତାୟ ଭାୱୋ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି 'ୱିଞ୍ଞତ୍ତି'। ସୟଂ କାୟଗହଣାନୁସାରେନ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତିପି 'ୱିଞ୍ଞତ୍ତି'। ''କାୟେନ ସଂୱରୋ ସାଧୂ''ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୩୬୧) ଆଗତୋ ଚୋପନସଙ୍ଖାତୋ କାୟୋୱ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି 'କାୟୱିଞ୍ଞତ୍ତି'। କାୟୱିପ୍ଫନ୍ଦନେନ ଅଧିପ୍ପାୟୱିଞ୍ଞାପନହେତୁତ୍ତା, ସୟଞ୍ଚ ତଥା ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତ୍ତା କାୟେନ ୱିଞ୍ଞତ୍ତୀତିପି 'କାୟୱିଞ୍ଞତ୍ତି'।

କୁସଲଚିତ୍ତସ୍ସ ୱାତିଆଦୀସୁ ଅଟ୍ଠହି କାମାୱଚରେହି ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତେନ ଚାତି ନୱହି କୁସଲଚିତ୍ତେହି କୁସଲଚିତ୍ତସ୍ସ ୱା, ଦ୍ୱାଦସହିପି ଅକୁସଲଚିତ୍ତେହି ଅକୁସଲଚିତ୍ତସ୍ସ ୱା, ଅଟ୍ଠହି ମହାକିରିୟେହି ଦ୍ୱୀହି ଅହେତୁକକିରିୟେହି ଅଭିଞ୍ଞାପ୍ପତ୍ତେନ ଏକେନ ରୂପାୱଚରକିରିୟେନାତି ଏକାଦସହି କିରିୟଚିତ୍ତେହି ଅବ୍ୟାକତଚିତ୍ତସ୍ସ ୱା। ଇତୋ ଅଞ୍ଞାନି ହି ଚିତ୍ତାନି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ନ ଜନେନ୍ତି। ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ପନ ଏତ୍ତକେହେୱ ଚିତ୍ତେହି ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ହୋତୀତି

ଏତେସଂ କୁସଲାଦୀନଂ ୱସେନ ତୀହି ପଦେହି ‘ହେତୁତୋ’ ଦସ୍ସିତା।

ଇଦାନି ଛହି ପଦେହି ‘ଫଲତୋ’ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅଭିକ୍କମନ୍ତସ୍ସ ୱାତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିକ୍କମାଦୟୋ ହି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଫଲଂ ନାମ। ତତ୍ଥ ‘ଅଭିକ୍କମନ୍ତସ୍ସା’ତି ପୁରତୋ କାୟଂ ଅଭିହରନ୍ତସ୍ସ। ପଟିକ୍କମନ୍ତସ୍ସାତି ପଚ୍ଛତୋ ପଚ୍ଚାହରନ୍ତସ୍ସ। ଆଲୋକେନ୍ତସ୍ସାତି ଉଜୁକଂ ପେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ। ୱିଲୋକେନ୍ତସ୍ସାତି ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ପେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ। ସମିଞ୍ଜେନ୍ତସ୍ସାତି ସନ୍ଧୟୋ ସଙ୍କୋଚେନ୍ତସ୍ସ। ପସାରେନ୍ତସ୍ସାତି ସନ୍ଧୟୋ ପଟିପଣାମେନ୍ତସ୍ସ।

ଇଦାନି ଛହି ପଦେହି ‘ସଭାୱତୋ’ ଦସ୍ସେତୁଂ କାୟସ୍ସ ଥମ୍ଭନାତି ଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ‘କାୟସ୍ସା’ତି ସରୀରସ୍ସ। କାୟଂ ଥମ୍ଭେତ୍ୱା ଥଦ୍ଧଂ କରୋତୀତି ଥମ୍ଭନା। ତମେୱ ଉପସଗ୍ଗେନ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ସନ୍ଥମ୍ଭନାତି ଆହ। ବଲୱତରା ୱା ଥମ୍ଭନା ‘ସନ୍ଥମ୍ଭନା’। ସନ୍ଥମ୍ଭିତତ୍ତନ୍ତି ସନ୍ଥମ୍ଭିତଭାୱୋ। ୱିଞ୍ଞାପନୱସେନ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି। ୱିଞ୍ଞାପନାତି ୱିଞ୍ଞାପନାକାରୋ। ୱିଞ୍ଞାପିତଭାୱୋ ୱିଞ୍ଞାପିତତ୍ତଂ। ସେସମେତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ତଂ ହେଟ୍ଠା ଦ୍ୱାରକଥାୟଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। ତଥା ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିୟଂ।

୬୩୬। ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିନିଦ୍ଦେସପଦାନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ତତ୍ଥ ନ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ଏୱଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ୱାଚାୟ ଅତ୍ତନୋ ଭାୱଂ ୱିଞ୍ଞାପେନ୍ତାନଂ ତିରଚ୍ଛାନେହିପି ପୁରିସାନଂ, ପୁରିସେହି ୱା ତିରଚ୍ଛାନାନମ୍ପି , ୱଚୀଗହଣାନୁସାରେନ ଗହିତାୟ ଏତାୟ ଭାୱୋ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତି ୱିଞ୍ଞତ୍ତି। ସୟଞ୍ଚ ୱଚୀଗହଣାନୁସାରେନ ୱିଞ୍ଞାୟତୀତିପି ୱିଞ୍ଞତ୍ତି। ‘‘ସାଧୁ ୱାଚାୟ ସଂୱରୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୩୬୧) ଆଗତା ଚୋପନସଙ୍ଖାତା ୱଚୀ ଏୱ ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ‘ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତି’। ୱଚୀଘୋସେନ ଅଧିପ୍ପାୟୱିଞ୍ଞାପନହେତୁତ୍ତା ସୟଞ୍ଚ ତଥାୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତ୍ତା ୱାଚାୟ ୱିଞ୍ଞତ୍ତୀତିପି ‘ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତି’। ୱାଚା ଗିରାତିଆଦୀସୁ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ‘ୱାଚା’। ଗିରିୟତୀତି ‘ଗିରା’। ବ୍ୟପ୍ପଥୋତି ୱାକ୍ୟଭେଦୋ। ୱାକ୍ୟଞ୍ହି ତଂ ପଥୋ ଚ ଅତ୍ଥଂ ଞାତୁକାମାନଂ ଞାପେତୁକାମାନଞ୍ଚାତିପି ‘ବ୍ୟପ୍ପଥୋ’। ଉଦୀରିୟତୀତି ଉଦୀରଣଂ। ଘୁସ୍ସତୀତି ଘୋସୋ। କରିୟତୀତି କମ୍ମଂ। ଘୋସୋୱ କମ୍ମଂ ଘୋସକମ୍ମଂ। ନାନପ୍ପକାରେହି କତୋ ଘୋସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱଚିୟା ଭେଦୋ ୱଚୀଭେଦୋ। ସୋ ପନ ‘ନ ଭଙ୍ଗୋ, ପଭେଦଗତା ୱାଚା ଏୱା’ତି ଞାପନତ୍ଥଂ ୱାଚା ୱଚୀଭେଦୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମେହି ସବ୍ବେହିପି ପଦେହି ‘ସଦ୍ଦୱାଚାୱ’ ଦସ୍ସିତା। ଇଦାନି ତାୟ ୱାଚାୟ ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାନଂ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଆଦୀନଂ ପଦାନଂ ୱସେନ ତୀହାକାରେହି ସଭାୱତୋ ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଯା ତାୟ ୱାଚାୟ ୱିଞ୍ଞତ୍ତୀତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟତ୍ତା ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ଇଦାନି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପକଚିତ୍ତେସୁ ଅସମ୍ମୋହତ୍ଥଂ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ଛବ୍ବୀସ ଏକୂନୱୀସତି ସୋଳସ ପଚ୍ଛିମାନୀତି ଇଦଂ ପକିଣ୍ଣକଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ – ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ଚିତ୍ତାନି ହି ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତି, ଇରିୟାପଥମ୍ପି ଉପତ୍ଥମ୍ଭେନ୍ତି, ଦୁୱିଧମ୍ପି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଜନେନ୍ତି। ଛବ୍ବୀସତି ୱିଞ୍ଞତ୍ତିମେୱ ନ ଜନେନ୍ତି, ଇତରଦ୍ୱୟଂ କରୋନ୍ତି। ଏକୂନୱୀସତି ରୂପମେୱ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତି, ଇତରଦ୍ୱୟଂ ନ କରୋନ୍ତି। ସୋଳସ ଇମେସୁ ତୀସୁ ଏକମ୍ପି ନ କରୋନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାନେୱ କାମାୱଚରତୋ ଅଟ୍ଠ କୁସଲାନି, ଦ୍ୱାଦସ ଅକୁସଲାନି, କିରିୟତୋ ଦସ ଚିତ୍ତାନି, ସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତଂ, ଖୀଣାସୱାନଂ ଅଭିଞ୍ଞାଚିତ୍ତନ୍ତି। ଛବ୍ବୀସାତି ରୂପାୱଚରତୋ ପଞ୍ଚ କୁସଲାନି, ପଞ୍ଚ କିରିୟାନି, ଅରୂପାୱଚରତୋ ଚତ୍ତାରି କୁସଲାନି, ଚତ୍ତାରି କିରିୟାନି, ଚତ୍ତାରି ମଗ୍ଗଚିତ୍ତାନି, ଚତ୍ତାରି ଫଲଚିତ୍ତାନୀତି। ଏକୂନୱୀସତୀତି କାମାୱଚରକୁସଲୱିପାକତୋ ଏକାଦସ, ଅକୁସଲୱିପାକତୋ ଦ୍ୱେ , କିରିୟତୋ କିରିୟମନୋଧାତୁ, ରୂପାୱଚରତୋ ପଞ୍ଚ ୱିପାକଚିତ୍ତାନୀତି। ସୋଳସାତି ଦ୍ୱେ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନି, ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତଂ, ଖୀଣାସୱାନଂ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ, ଅରୂପେ ଚତ୍ତାରି ୱିପାକଚିତ୍ତାନୀତି। ଇମାନି ସୋଳସ ରୂପିରିୟାପଥୱିଞ୍ଞତ୍ତୀସୁ ଏକମ୍ପି ନ କରୋନ୍ତି। ଅଞ୍ଞାନିପି ବହୂନି ଅରୂପେ ଉପ୍ପନ୍ନାନି ଅନୋକାସଗତତ୍ତା ରୂପଂ ନ ସମୁଟ୍ଠାପେନ୍ତି। ନ ତାନେୱ, କାୟୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିୟୋପି।

୬୩୭। ଆକାସଧାତୁନିଦ୍ଦେସେ ନ କସ୍ସତି, ନ ନିକସ୍ସତି, କସିତୁଂ ୱା ଛିନ୍ଦିତୁଂ ୱା ଭିନ୍ଦିତୁଂ ୱା ନ ସକ୍କାତି ଆକାସୋ। ଆକାସୋୱ ଆକାସଗତଂ, ଖେଳଗତାଦି ୱିୟ। ଆକାସୋତି ୱା ଗତନ୍ତି ‘ଆକାସଗତଂ’। ନ ହଞ୍ଞତୀତି ଅଘଂ, ଅଘଟ୍ଟନୀୟନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଘମେୱ ଅଘଗତଂ। ଛିଦ୍ଦଟ୍ଠେନ ୱିୱରୋ। ୱିୱରୋୱ ୱିୱରଗତଂ। ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଂ ଚତୂହି ମହାଭୂତେହୀତି ଏତେହି ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଂ ନିଜ୍ଜଟାକାସଂୱ କଥିତଂ। ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ପନ ରୂପପରିଚ୍ଛେଦଲକ୍ଖଣା ଆକାସଧାତୁ, ରୂପପରିୟନ୍ତପ୍ପକାସନରସା, ରୂପମରିୟାଦପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଭାୱଛିଦ୍ଦୱିୱରଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ୱା, ପରିଚ୍ଛିନ୍ନରୂପପଦଟ୍ଠାନା, ଯାୟ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନେସୁ ରୂପେସୁ ‘ଇଦମିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ ତିରିୟ’ନ୍ତି ଚ ହୋତି।

୬୩୮। ଇତୋ ପରେ ରୂପସ୍ସଲହୁତାଦୀନଂ ନିଦ୍ଦେସା ଚିତ୍ତସ୍ସଲହୁତାଦୀସୁ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ପନେତ୍ଥ ଅଦନ୍ଧତାଲକ୍ଖଣା ରୂପସ୍ସ ଲହୁତା, ରୂପାନଂ ଗରୁଭାୱୱିନୋଦନରସା, ଲହୁପରିୱତ୍ତିତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଲହୁରୂପପଦଟ୍ଠାନା। ଅଥଦ୍ଧତାଲକ୍ଖଣା ରୂପସ୍ସ ମୁଦୁତା, ରୂପାନଂ ଥଦ୍ଧଭାୱୱିନୋଦନରସା, ସବ୍ବକିରିୟାସୁ ଅୱିରୋଧିତାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ମୁଦୁରୂପପଦଟ୍ଠାନା। ସରୀରକିରିୟାନୁକୂଲକମ୍ମଞ୍ଞଭାୱଲକ୍ଖଣା ରୂପସ୍ସ

କମ୍ମଞ୍ଞତା, ଅକମ୍ମଞ୍ଞତାୱିନୋଦନରସା, ଅଦୁବ୍ବଲଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, କମ୍ମଞ୍ଞରୂପପଦଟ୍ଠାନା।

ଏତା ପନ ତିସ୍ସୋ ନ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିଜହନ୍ତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଯୋ ଅରୋଗିନୋ ୱିଯ ରୂପାନଂ ଲହୁଭାୱୋ, ଅଦନ୍ଧତାଲହୁପରିୱତ୍ତିପ୍ପକାରୋ, ରୂପଦନ୍ଧତ୍ତକରଧାତୁକ୍ଖୋଭପଟିପକ୍ଖପଚ୍ଚଯସମୁଟ୍ଠାନୋ, ସୋ ରୂପୱିକାରୋ 'ରୂପସ୍ସ ଲହୁତା'। ଯୋ ସୁପରିମଦ୍ଦିତଚମ୍ମସ୍ସେୱ ରୂପାନଂ ମୁଦୁଭାୱୋ ସବ୍ବକିରିଯାୱିସେସେସୁ ସରସୱତ୍ତନଭାୱୋ ୱସୱତ୍ତନଭାୱମଦ୍ଦୱପ୍ପକାରୋ ରୂପଥଦ୍ଧତ୍ତକରଧାତୁକ୍ଖୋଭପଟିପକ୍ଖପଚ୍ଚଯସମୁଟ୍ଠାନୋ , ସୋ ରୂପୱିକାରୋ 'ରୂପସ୍ସ ମୁଦୁତା'। ଯୋ ପନ ସୁଧନ୍ତସୁୱଣ୍ଣସ୍ସେୱ ରୂପାନଂ କମ୍ମଞ୍ଞଭାୱୋ ସରୀରକିରିଯାନୁକୂଲଭାୱପ୍ପକାରୋ ସରୀରକିରିଯାନଂ ଅନନୁକୂଲକରଧାତୁକ୍ଖୋଭପଟିପକ୍ଖପଚ୍ଚଯସମୁଟ୍ଠାନୋ, ସୋ ରୂପୱିକାରୋ 'ରୂପସ୍ସ କମ୍ମଞ୍ଞତା'ତି। ଏୱମେତାସଂ ୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏତା ପନ ତିସ୍ସୋପି କମ୍ମଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଆହାରାଦଯୋୱ କରୋନ୍ତି। ତଥା ହି ଯୋଗିନୋ 'ଅଜ୍ଜ ଅମ୍ହେହି ଭୋଜନସପ୍ପାଯଂ ଲଦ୍ଧଂ, କାଯୋ ନୋ ଲହୁ ମୁଦୁ କମ୍ମଞ୍ଞୋ'ତି ୱଦନ୍ତି। 'ଅଜ୍ଜ ଉତୁସପ୍ପାଯଂ ଲଦ୍ଧଂ, ଅଜ୍ଜ ଅମ୍ହାକଂ ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ, କାଯୋ ନୋ ଲହୁ ମୁଦୁ କମ୍ମଞ୍ଞୋ'ତି ୱଦନ୍ତୀତି।

୬୪୧। ଉପଚଯସନ୍ତତିନିଦ୍ଦେସେସୁ ଆଯତନାନନ୍ତି ଅଡ୍ଢେକାଦସନ୍ନଂ ରୂପାଯତନାନଂ। ଆଚଯୋତି ନିବ୍ବତ୍ତି। ସୋ ରୂପସ୍ସ ଉପଚଯୋତି ଯୋ ଆଯତନାନଂ ଆଚଯୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ ନିବ୍ବତ୍ତମାନାନଂ, ସୋୱ ରୂପସ୍ସ ଉପଚଯୋ ନାମ ହୋତି; ୱଡ୍ଢୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯୋ ରୂପସ୍ସ ଉପଚଯୋ ସା ରୂପସ୍ସ ସନ୍ତତୀତି ଯା ଏୱଂ ଉପଚିତାନଂ ରୂପାନଂ ୱଡ୍ଢି, ତତୋ ଉତ୍ତରିତରଂ ପୱତ୍ତିକାଲେ ସା ରୂପସ୍ସ ସନ୍ତତି ନାମ ହୋତି; ପୱତ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନଦିତୀରେ ଖତକୂପସ୍ମିଞ୍ହି ଉଦକୁଗ୍ଗମନକାଲୋ ୱିଯ ଆଚଯୋ, ନିବ୍ବତ୍ତି; ପରିପୁଣ୍ଣକାଲୋ ୱିଯ ଉପଚଯୋ, ୱଡ୍ଢି; ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ଗମନକାଲୋ ୱିଯ ସନ୍ତତି, ପୱତ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଏୱଂ କିଂ କଥିତଂ ହୋତୀତି? ଆଯତନେନ ହି ଆଚଯୋ କଥିତୋ, ଆଚଯେନ ଆଯତନଂ କଥିତଂ। ଆଚଯୋୱ କଥିତୋ ଆଯତନମେୱ କଥିତଂ। ଏୱମ୍ପି କିଂ କଥିତଂ ହୋତୀତି? ଚତୁସନ୍ତତିରୂପାନଂ ଆଚଯୋ ଉପଚଯୋ ନିବ୍ବତ୍ତି ୱଡ୍ଢି କଥିତା। ଅତ୍ଥତୋ ହି ଉଭଯମ୍ପେତଂ ଜାତିରୂପସ୍ସେୱ ଅଧିୱଚନଂ। ଆକାରନାନତ୍ତେନ ପନ ୱେନେଯ୍ୟୱସେନ ଚ ଉପଚଯୋ ସନ୍ତତୀତି ଉଦ୍ଦେସଦେସନଂ କତ୍ୱା ଯସ୍ମା ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ନାନତ୍ତଂ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ନିଦ୍ଦେସେ ''ଯୋ ଆଯତନାନଂ ଆଚଯୋ ସୋ ରୂପସ୍ସ ଉପଚଯୋ, ଯୋ ରୂପସ୍ସ ଉପଚଯୋ ସା ରୂପସ୍ସ ସନ୍ତତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଯସ୍ମା ଚ ଉଭଯମ୍ପେତଂ ଜାତିରୂପସ୍ସେୱ ଅଧିୱଚନଂ ତସ୍ମା ଏତ୍ଥ ଆଚଯଲକ୍ଖଣୋ ରୂପସ୍ସ ଉପଚଯୋ, ପୁବ୍ବନ୍ତତୋ ରୂପାନଂ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜାପନରସୋ, ନିଯ୍ୟାତନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ପରିପୁଣ୍ଣଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ୱା, ଉପଚିତରୂପପଦଟ୍ଠାନୋ। ପୱତ୍ତିଲକ୍ଖଣା ରୂପସ୍ସ ସନ୍ତତି, ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧରସା, ଅନୁପଚ୍ଛେଦପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧରୂପପଦଟ୍ଠାନାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୬୪୩। ଜରତାନିଦ୍ଦେସେ ଜୀରଣକୱସେନ ଜରା; ଅଯମେତ୍ଥ ସଭାୱନିଦ୍ଦେସୋ । ଜୀରଣାକାରୋ ଜୀରଣତା। ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚନ୍ତି ଆଦଯୋ ତଯୋ କାଲାତିକ୍କମେ କିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସା। ପଚ୍ଛିମା ଦ୍ୱେ ପକତିନିଦ୍ଦେସା। ଅଯଞ୍ହି 'ଜରା'ତି ଇମିନା ପଦେନ ସଭାୱତୋ ଦୀପିତା; ତେନସ୍ସାଯଂ ସଭାୱନିଦ୍ଦେସୋ। 'ଜୀରଣତା'ତି ଇମିନା ଆକାରତୋ; ତେନସ୍ସାଯଂ ଆକାରନିଦ୍ଦେସୋ। ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚନ୍ତି ଇମିନା କାଲାତିକ୍କମେ ଦନ୍ତନଖାନଂ ଖଣ୍ଡିତଭାୱକରଣକିଚ୍ଚତୋ। ପାଲିଚ୍ଚନ୍ତି ଇମିନା କେସଲୋମାନଂ ପଲିତଭାୱକରଣକିଚ୍ଚତୋ। ୱଲିତ୍ତଚତାତି ଇମିନା ମଂସଂ ମିଲାପେତ୍ୱା ତଚେ ୱଲିଭାୱକରଣକିଚ୍ଚତୋ ଦୀପିତା। ତେନସ୍ସା ଇମେ 'ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚ'ନ୍ତିଆଦଯୋ ତଯୋ କାଲାତିକ୍କମେ କିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସା। ତେହି ଇମେସଂ ୱିକାରାନଂ ଦସ୍ସନୱସେନ ପାକଟୀଭୂତା ପାକଟଜରା ଦସ୍ସିତା। ଯଥେୱ ହି ଉଦକସ୍ସ ୱା ଅଗ୍ଗିନୋ ୱା ତିଣରୁକ୍ଖାଦୀନଂ ସଂଭଗ୍ଗପଲିଭଗ୍ଗତାଯ ୱା ଝାମତାଯ ୱା ଗତମଗ୍ଗୋ ପାକଟୋ ହୋତି, ନ ଚ ସୋ ଗତମଗ୍ଗୋ ତାନେୱ ଉଦକାଦୀନି, ଏୱମେୱ ଜରାଯ ଦନ୍ତାଦୀସୁ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଗତମଗ୍ଗୋ ପାକଟୋ, ଚକ୍ଖୁଂ ଉମ୍ମୀଲେତ୍ୱାପି ଗଯ୍ହତି, ନ ଚ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦୀନେୱ ଜରା। ନ ହି ଜରା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ହୋତି।

ଆଯୁନୋ ସଂହାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ପରିପାକୋତି ଇମେହି ପନ ପଦେହି କାଲାତିକ୍କମେଯେୱ ଅଭିବ୍ୟତ୍ତାଯ ଆଯୁକ୍ଖଯଚକ୍ଖାଦିଇନ୍ଦ୍ରିଯପରିପାକସଞ୍ଞିତାଯ ପକତିଯା ଦୀପିତା। ତେନସ୍ସିମେ ପଚ୍ଛିମା ଦ୍ୱେ ପକତିନିଦ୍ଦେସାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ଜରଂ ପତ୍ତସ୍ସ ଆଯୁ ହାଯତି, ତସ୍ମା ଜରା 'ଆଯୁନୋ ସଂହାନୀ'ତି ଫଲୂପଚାରେନ ୱୁତ୍ତା। ଯସ୍ମା ଚ ଦହରକାଲେ ସୁପ୍ପସନ୍ନାନି, ସୁଖୁମମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯଂ ସୁଖେନେୱ ଗଣ୍ହନସମତ୍ଥାନି ଚକ୍ଖାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଜରଂ ପତ୍ତସ୍ସ ପରିପକ୍କାନି ଆଲୁଳିତାନି ଅୱିସଦାନି, ଓଳାରିକମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯଂ ଗହେତୁଂ ଅସମତ୍ଥାନି ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା 'ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ପରିପାକୋ'ତିପି ଫଲୂପଚାରେନେୱ ୱୁତ୍ତା।

ସା ପନାଯଂ ଏୱଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା ସବ୍ବାପି ଜରା ପାକଟା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନାତି ଦୁୱିଧା ହୋତି। ତତ୍ଥ ଦନ୍ତାଦୀସୁ ଖଣ୍ଡଭାୱାଦିଦସ୍ସନତୋ ରୂପଧମ୍ମେସୁ ଜରା ପାକଟଜରା

ନାମ । ଅରୂପଧମ୍ମେସୁ ପନ ଜରା ତାଦିସସ୍ସ ୱିକାରସ୍ସ ଅଦସ୍ସନତୋ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଜରା ନାମ। ପୁନ ଅୱୀଚି ସୱୀଚୀତି ଏୱମ୍ପି ଦୁୱିଧା ହୋତି। ତତ୍ଥ ମଣିକନକରଜତପୱାଳଚନ୍ଦିମସୂରିଯାଦୀନଂ ୱିଯ, ମନ୍ଦଦସକାଦୀସୁ ପାଣୀନଂ ୱିଯ ଚ, ପୁପ୍ଫଫଲପଲ୍ଲୱାଦୀସୁ ଚ ଅପାଣୀନଂ ୱିଯ, ଅନ୍ତରନ୍ତରା ୱଣ୍ଣୱିସେସାଦୀନଂ ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା ଜରା ଅୱୀଚିଜରା ନାମ; ନିରନ୍ତରଜରାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତୋ ଅଞ୍ଞେସୁ ପନ ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ୱଣ୍ଣୱିସେସାଦୀନଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା ଜରା ସୱୀଚିଜରା ନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଲକ୍ଖଣାଦିତୋପି ରୂପପରିପାକଲକ୍ଖଣା ରୂପସ୍ସ ଜରତା, ଉପନଯନରସା, ସଭାୱାନପଗମେପି ନୱଭାୱାପଗମପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ୱୀହିପୁରାଣଭାୱୋ ୱିଯ ପରିପଚ୍ଚମାନରୂପପଦଟ୍ଠାନାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୬୪୪। ଅନିଚ୍ଚତାନିଦ୍ଦେସେ ଖଯଗମନୱସେନ ଖଯୋ, ୱଯଗମନୱସେନ ୱଯୋ, ଭିଜ୍ଜନୱସେନ ଭେଦୋ। ଅଥ ୱା, ଯସ୍ମା ତଂ ପତ୍ୱା ରୂପଂ ଖୀଯତି, ୱେତି, ଭିଜ୍ଜତି ଚ, ତସ୍ମା ଖୀଯତି ଏତସ୍ମିନ୍ତି ‘ଖଯୋ’, ୱେତି ଏତସ୍ମିନ୍ତି ‘ୱଯୋ’, ଭିଜ୍ଜତି ଏତସ୍ମିନ୍ତି ‘ଭେଦୋ’। ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଭେଦୋୱ ପରିଭେଦୋ। ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱଟ୍ଠେନ, ନ ନିଚ୍ଚନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚଂ। ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅନିଚ୍ଚତା। ଅନ୍ତରଧାଯତି ଏତ୍ଥାତି ଅନ୍ତରଧାନଂ। ମରଣଞ୍ହି ପତ୍ୱା ରୂପଂ ଅନ୍ତରଧାଯତି, ଅଦସ୍ସନଂ ଗଚ୍ଛତି। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ରୂପମେୱ, ସବ୍ବେପି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା। ତସ୍ମା ପଞ୍ଚନ୍ନମ୍ପି ଖନ୍ଧାନଂ ଅନିଚ୍ଚତାଯ ଇଦମେୱ ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ପନ ପରିଭେଦଲକ୍ଖଣା ରୂପସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚତା, ସଂସୀଦନରସା, ଖଯୱଯପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ପରିଭିଜ୍ଜମାନରୂପପଦଟ୍ଠାନାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ହେଟ୍ଠା ଜାତି ଗହିତା ଜରା ଗହିତା, ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ମରଣଂ ଗହିତଂ। ଇମେ ତଯୋ ଧମ୍ମା ଇମେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଉକ୍ଖିତ୍ତାସିକପଚ୍ଚାମିତ୍ତସଦିସା। ଯଥା ହି ପୁରିସସ୍ସ ତଯୋ ପଚ୍ଚାମିତ୍ତା ଓତାରଂ ଗୱେସମାନା ୱିଚରେଯ୍ୟୁଂ। ତେସୁ ଏକୋ ଏୱଂ ୱଦେଯ୍ୟ – ‘ଏତଂ ନୀହରିତ୍ୱା ଅଟୱିପୱେସନଂ ମଯ୍ହଂ ଭାରୋ ହୋତୂ’ତି। ଦୁତିଯୋ ‘ଅଟୱିଗତକାଲେ ପୋଥେତ୍ୱା ପଥୱିଯଂ ପାତନଂ ମଯ୍ହଂ ଭାରୋ’ତି। ତତିଯୋ ‘ପଥୱିଗତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅସିନା ସୀସଚ୍ଛେଦନଂ ମଯ୍ହଂ ଭାରୋ’ତି। ଏୱରୂପା ଇମେ ଜାତି ଆଦଯୋ। ନୀହରିତ୍ୱା ଅଟୱିପୱେସନପଚ୍ଚାମିତ୍ତସଦିସା ହେତ୍ଥ ଜାତି, ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଠାନେ ନିବ୍ବତ୍ତାପନତୋ। ଅଟୱିଗତଂ ପୋଥେତ୍ୱା ପଥୱିଯଂ ପାତନପଚ୍ଚାମିତ୍ତସଦିସା ଜରା , ନିବ୍ବତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଦୁବ୍ବଲପରାଧୀନମଞ୍ଚପରାଯଣଭାୱକରଣତୋ। ପଥୱିଗତସ୍ସ ଅସିନା ସୀସଚ୍ଛେଦକପଚ୍ଚାମିତ୍ତସଦିସଂ ମରଣଂ, ଜରାପ୍ପତ୍ତାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଜୀୱିତକ୍ଖଯପାପନତୋତି।

୬୪୫। କବଳୀକାରାହାରନିଦ୍ଦେସେ କବଳଂ କରୀଯତୀତି କବଳୀକାରୋ। ଆହରୀଯତୀତି ଆହାରୋ। କବଳଂ କତ୍ୱା ଅଜ୍ଝୋହରୀଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ରୂପଂ ୱା ଆହରତୀତିପି ‘ଆହାରୋ’। ଏୱଂ ୱତ୍ଥୁୱସେନ ନାମଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ପୁନ ୱତ୍ଥୁୱସେନେୱେତଂ ପଭେଦତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ଓଦନୋ କୁମ୍ମାସୋତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଓଦନାଦୀନି ହି ଫାଣିତପରିଯନ୍ତାନି ଦ୍ୱାଦସ ଇଧାଧିପ୍ପେତସ୍ସ ଆହାରସ୍ସ ୱତ୍ଥୂନି। ପାଳିଯଂ ଅନାଗତାନି ମୂଲଫଲାଦୀନି ଯେୱାପନକଂ ପୱିଟ୍ଠାନି।

ଇଦାନି ତାନି ମୂଲଫଲାଦୀନି କତ୍ତବ୍ବତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ଯମ୍ହି ଯମ୍ହି ଜନପଦେତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ମୁଖେନ ଅସିତବ୍ବନ୍ତି ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବନ୍ତି ମୁଖାସିଯଂ। ଦନ୍ତେହି ୱିଖାଦିତବ୍ବନ୍ତି ଦନ୍ତୱିଖାଦନଂ। ଗଲେନ ଅଜ୍ଝୋହରିତବ୍ବନ୍ତି ଗଲଜ୍ଝୋହରଣୀଯଂ। ଇଦାନି ତଂ କିଚ୍ଚୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ କୁଚ୍ଛିୱିତ୍ଥମ୍ଭନନ୍ତି ଆହ। ତଞ୍ହି ମୂଲଫଲାଦି ଓଦନକୁମ୍ମାସାଦି ୱା ଅଜ୍ଝୋହଟଂ କୁଚ୍ଛିଂ ୱିତ୍ଥମ୍ଭେତି। ଇଦମସ୍ସ କିଚ୍ଚଂ। ଯାଯ ଓଜାଯ ସତ୍ତା ଯାପେନ୍ତୀତି ହେଟ୍ଠା ସବ୍ବପଦେହି ସୱତ୍ଥୁକଂ ଆହାରଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ନିବ୍ବଟ୍ଟିତଓଜମେୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ।

କିଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ଥୁସ୍ସ କିଚ୍ଚଂ? କିଂ ଓଜାଯ? ପରିସ୍ସଯହରଣପାଲନାନି। ୱତ୍ଥୁହି ପରିସ୍ସଯଂ ହରତି ପାଲେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଓଜା ପାଲେତି ପରିସ୍ସଯଂ ହରିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଦ୍ୱେପି ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା ପାଲେତୁମ୍ପି ସକ୍କୋନ୍ତି ପରିସ୍ସଯମ୍ପି ହରିତୁଂ। କୋ ପନେସ ପରିସ୍ସଯୋ ନାମ? କମ୍ମଜତେଜୋ। ଅନ୍ତୋକୁଚ୍ଛିଯଞ୍ହି ଓଦନାଦିୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଅସତି, କମ୍ମଜତେଜୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଉଦରପଟଲଂ ଗଣ୍ହାତି, ‘ଛାତୋମ୍ହି, ଆହାରଂ ମେ ଦେଥା’ତି ୱଦାପେତି। ଭୁତ୍ତକାଲେ ଉଦରପଟଲଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ୱତ୍ଥୁଂ ଗଣ୍ହାତି। ଅଥ ସତ୍ତୋ ଏକଗ୍ଗୋ ହୋତି।

ଯଥା ହି ଛାଯାରକ୍ଖସୋ ଛାଯଂ ପୱିଟ୍ଠଂ ଗହେତ୍ୱା ଦେୱସଙ୍ଖଲିକାଯ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଭୱନେ ମୋଦନ୍ତୋ ଛାତକାଲେ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ସୀସେ ଡଂସତି। ସୋ ଡଟ୍ଠତ୍ତା ୱିରୱତି। ତଂ ୱିରୱଂ ସୁତ୍ୱା ‘ଦୁକ୍ଖପ୍ପତ୍ତୋ ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀ’ତି ତତୋ ତତୋ ମନୁସ୍ସା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି। ସୋ ଆଗତାଗତେ ଗହେତ୍ୱା ଖାଦିତ୍ୱା ଭୱନେ ମୋଦତି। ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଛାଯାରକ୍ଖସୋ ୱିଯ ହି କମ୍ମଜତେଜୋ, ଦେୱସଙ୍ଖଲିକାଯ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଠପିତସତ୍ତୋ ୱିଯ ଉଦରପଟଲଂ, ପୁନ ଆଗତମନୁସ୍ସା ୱିଯ ଓଦନାଦିୱତ୍ଥୁ, ଓତରିତ୍ୱା ସୀସେ ଡଂସନଂ ୱିଯ କମ୍ମଜତେଜସ୍ସ ୱତ୍ଥୁତୋ ମୁତ୍ତସ୍ସ ଉଦରପଟଲଗ୍ଗହଣଂ, ଡଟ୍ଠସ୍ସ ୱିରୱନକାଲୋ ୱିଯ ‘ଆହାରଂ ଦେଥା’ତି ୱଚନକାଲୋ, ତାଯ ସଞ୍ଞାଯ ଆଗତାଗତେ ଗହେତ୍ୱା ଖାଦିତ୍ୱା ଭୱନେ ମୋଦନକାଲୋ ୱିଯ କମ୍ମଜତେଜେନ ଉଦରପଟଲଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଗହିତେ ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତତା।

ତତ୍ଥ ଓଠଆରିକେ ଓକ୍ଖୁମ୍ଭିଂ ଓଜା ମନ୍ଦା ହୋତି। ସୁଖୁମେ ବଲଓତୀ। କୁଦ୍ରୁସକଭତ୍ତାଦୀନି ହି ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ମୁହୁତ୍ତେନେଓ ଛାତୋ ହୋତି। ସପ୍ପିଆଦୀନି ପିଓିତ୍ୱା ଠିତସ୍ସ ଦିଓସମ୍ପି ଭତ୍ତଂ ନ ରୁଚ୍ଚତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଉପାଦାୟୁପାଦାୟ ଓଠଆରିକସୁଖୁମତା ଓେଦିତଵ୍ଵା। କୁମ୍ଭୀଲାନଞ୍ହି ଆହାରଂ ଉପାଦାୟ ମୋରାନଂ ଆହାରୋ ସୁଖୁମୋ। କୁମ୍ଭୀଲା କିର ପାସାଣେ ଗିଲନ୍ତି। ତେ ଚ ନେସଂ କୁଚ୍ଛିପ୍ପତ୍ତା ଓିଲୀୟନ୍ତି। ମୋରା ସପ୍ପଓିଚ୍ଛିକାଦିପାଣେ ଖାଦନ୍ତି। ମୋରାନଂ ପନ ଆହାରଂ ଉପାଦାୟ ତରଚ୍ଛାନଂ ଆହାରୋ ସୁଖୁମୋ। ତେ କିର ତିଓସ୍ସଛଡ୍ଡିତାନି ଓିସାଣାନି ଚେଓ ଅଟ୍ଠୀନି ଚ ଖାଦନ୍ତି। ତାନି ଚ ନେସଂ ଖେଠଏନ ତେମିତମତ୍ତାନେଓ କନ୍ଦମୂଲଂ ଓିୟ ମୁଦୁକାନି ହୋନ୍ତି। ତରଚ୍ଛାନମ୍ପି ଆହାରମୁପାଦାୟ ହତ୍ଥୀନଂ ଆହାରୋ ସୁଖୁମୋ। ତେ ହି ନାନାରୁକ୍ଖସାଖାଦୟୋ ଖାଦନ୍ତି। ହତ୍ଥୀନଂ ଆହାରତୋ ଗଓୟଗୋକଣ୍ଣମିଗାଦୀନଂ ଆହାରୋ ସୁଖୁମୋ। ତେ କିର ନିସ୍ସାରାନି ନାନାରୁକ୍ଖପଣ୍ଣାଦୀନି ଖାଦନ୍ତି। ତେସମ୍ପି ଆହାରତୋ ଗୁନ୍ନଂ ଆହାରୋ ସୁଖୁମୋ। ତେ ଅଲ୍ଲସୁକ୍ଖତିଣାନି ଖାଦନ୍ତି। ତେସମ୍ପି ଆହାରତୋ ସସାନଂ ଆହାରୋ ସୁଖୁମୋ। ସସାନଂ ଆହାରତୋ ସକୁଣାନଂ ଆହାରୋ ସୁଖୁମୋ। ସକୁଣାନଂ ଆହାରତୋ ପଚ୍ଚନ୍ତଓାସୀନଂ ଆହାରୋ ସୁଖୁମୋ। ପଚ୍ଚନ୍ତଓାସୀନଂ ଆହାରତୋ ଗାମଭୋଜକାନଂ ଆହାରୋ ସୁଖୁମୋ। ଗାମଭୋଜକାନଂ ଆହାରତୋ ରାଜରାଜମହାମତ୍ତାନଂ ଆହାରୋ ସୁଖୁମୋ। ତେସମ୍ପି ଆହାରତୋ ଚକ୍କଓତ୍ତିନୋ ଆହାରୋ ସୁଖୁମୋ। ଚକ୍କଓତ୍ତିନୋ ଆହାରତୋ ଭୁମ୍ମଦେଓାନଂ ଆହାରୋ ସୁଖୁମୋ। ଭୁମ୍ମଦେଓାନଂ ଆହାରତୋ ଚାତୁମହାରାଜିକାନଂ ଆହାରୋ ସୁଖୁମୋ। ଏଓଂ ଯାଓ ପରନିମ୍ମିତଓସଓତ୍ତୀନଂ ଆହାରୋ ଓିତ୍ଥାରେତଵ୍ଵୋ। ତେସଂ ପନାହାରୋ ସୁଖୁମୋତ୍ୱେଓ ନିଟ୍ଠଂ ପତ୍ତୋ।

ଲକ୍ଖଣାଦିତୋପି ଓଜାଲକ୍ଖଣୋ କଵଠିଙ୍କାରୋ ଆହାରୋ, ରୂପାହରଣରସୋ, ଉପତ୍ଥମ୍ଭନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, କଵଠଅଂ କତ୍ୱା ଆହରିତଵ୍ଵଓତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନୋତି ଓେଦିତଵ୍ଵୋ।

୬୪୬। ନୋଉପାଦାନିଦ୍ଦେସେ ଯଥା ଉପାଦାରୂପଂ ଉପାଦିୟତେଓ, ନ ଅଞ୍ଞେନ ଉପାଦିୟତି, ଏଓମେତଂ ନ ଉପାଦିୟତେଓାତି ନୋଉପାଦା।

୬୪୭। ଫୁସିତଵ୍ଵନ୍ତି ଫୋଟ୍ଠଵ୍ଵଂ। ଫୁସିତ୍ୱା ଜାନିତଵ୍ଵନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଫୋଟ୍ଠଵ୍ଵଞ୍ଚ ତଂ ଆୟତନଞ୍ଚାତି ଫୋଟ୍ଠଵ୍ଵାୟତନଂ। ଆପୋ ଚ ତଂ ନିସ୍ସତ୍ତନିଜ୍ଜୀଓଟ୍ଠେନ ଧାତୁ ଚାତି ଆପୋଧାତୁ। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ତୀଣି ରୂପାନି ଫୁସିତ୍ୱା ଜାନିତଵ୍ଵାନି ତସ୍ମା ତାନି ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ କତମଂ ତଂ ରୂପଂ ଫୋଟ୍ଠଵ୍ଵାୟତନଂ? ପଥଓୀଧାତୂତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ କକ୍ଖଠଅତ୍ତଲକ୍ଖଣା ପଥଓୀଧାତୁ, ପତିଟ୍ଠାନରସା, ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ତେଜୋଧାତୁ ଉଣ୍ହତ୍ତଲକ୍ଖଣା, ପରିପାଚନରସା, ମଦ୍ଦଓାନୁପ୍ପଦାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ଓାୟୋଧାତୁ ଓିତ୍ଥମ୍ଭନଲକ୍ଖଣା, ସମୁଦୀରଣରସା, ଅଭିନୀହାରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ପୁରିମା ପନ 'ଆପୋଧାତୁ' ପଗ୍ଘରଣଲକ୍ଖଣା, ବ୍ରୂହନରସା, ସଙ୍ଗହପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ଏକେକା ଚେତ୍ଥ ସେସତ୍ତୟପଦଟ୍ଠାନାତି ଓେଦିତଵ୍ଵା।

କକ୍ଖଠଅନ୍ତି ଥଦ୍ଧଂ। ମୁଦୁକନ୍ତି ଅଥଦ୍ଧଂ। ସଣ୍ହନ୍ତି ମଟ୍ଠଂ। ଫରୁସନ୍ତି ଖରଂ। ସୁଖସମ୍ଫସ୍ସନ୍ତି ସୁଖଓେଦନାପଚ୍ଚୟଂ ଇଟ୍ଠଫୋଟ୍ଠଵ୍ଵଂ। ଦୁକ୍ଖସମ୍ଫସ୍ସନ୍ତି ଦୁକ୍ଖଓେଦନାପଚ୍ଚୟଂ ଅନିଟ୍ଠଫୋଟ୍ଠଵ୍ଵଂ। ଗରୁକନ୍ତି ଭାରିୟଂ। ଲହୁକନ୍ତି ଅଭାରିୟଂ, ସଲ୍ଲହୁକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ 'କକ୍ଖଠଅଂ ମୁଦୁକଂ ସଣ୍ହଂ ଫରୁସଂ ଗରୁକଂ ଲହୁକ'ନ୍ତି ପଦେହି ପଥଓୀଧାତୁ ଏଓ ଭାଜିତା। ''ଯଦାୟଂ କାୟୋ ଆୟୁସହଗତୋ ଚ ହୋତି ଉସ୍ମାସହଗତୋ ଚ ଓିଞ୍ଞାଣସହଗତୋ ଚ ତଦା ଲହୁତରୋ ଚ ହୋତି ମୁଦୁତରୋ ଚ କମ୍ମଞ୍ଞତରୋ ଚା''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୪୨୪) ସୁତ୍ତେପି ଲହୁମୁଦୁଭୂତଂ ପଥଓୀଧାତୁମେଓ ସନ୍ଧାୟ ଓୁତ୍ତଂ।

'ସୁଖସମ୍ଫସ୍ସଂ ଦୁକ୍ଖସମ୍ଫସ୍ସ'ନ୍ତି ପଦଦ୍ୱୟେନ ପନ ତୀଣିପି ମହାଭୂତାନି ଭାଜିତାନି। ପଥଓୀଧାତୁ ହି ସୁଖସମ୍ଫସ୍ସାପି ଅତ୍ଥି ଦୁକ୍ଖସମ୍ଫସ୍ସାପି। ତଥା ତେଜୋଧାତୁଓାୟୋଧାତୁୟୋ। ତତ୍ଥ ସୁଖସମ୍ଫସ୍ସା ପଥଓୀଧାତୁ ମୁଦୁତଲୁଣହତ୍ଥେ ଦହରେ ପାଦେ ସମ୍ବାହନ୍ତେ ଅସ୍ସାଦେତ୍ୱା ଅସ୍ସାଦେତ୍ୱା 'ସମ୍ବାହ ତାତ, ସମ୍ବାହ ତାତା'ତି ଓଦାପନାକାରଂ କରୋତି। ସୁଖସମ୍ଫସ୍ସା ତେଜୋଧାତୁ ସୀତସମୟେ ଅଙ୍ଗାରକପଲ୍ଲଂ ଆହରିତ୍ୱା ଗତ୍ତଂ ସେଦେନ୍ତେ ଅସ୍ସାଦେତ୍ୱା ଅସ୍ସାଦେତ୍ୱା 'ସେଦେହି ତାତ, ସେଦେହି ତାତା'ତି ଓଦାପନାକାରଂ କରୋତି। ସୁଖସମ୍ଫସ୍ସା ଓାୟୋଧାତୁ ଉଣ୍ହସମୟେ ଓତ୍ତସମ୍ପନ୍ନେ ଦହରେ ବୀଜନେନ ବୀଜନ୍ତେ ଅସ୍ସାଦେତ୍ୱା ଅସ୍ସାଦେତ୍ୱା 'ବୀଜ ତାତ, ବୀଜ ତାତା'ତି ଓଦାପନାକାରଂ କରୋତି। ଥଦ୍ଧହତ୍ଥେ ପନ ଦହରେ ପାଦେ ସମ୍ବାହନ୍ତେ ଅଟ୍ଠୀନଂ ଭିଜ୍ଜନକାଲୋ ଓିୟ ହୋତି। ସୋପି 'ଅପେହୀ'ତି ଓତ୍ତଵ୍ଵତଂ ଆପଜ୍ଜତି। ଉଣ୍ହସମୟେ ଅଙ୍ଗାରକପଲ୍ଲେ ଆଭତେ 'ଅପନେହି ନ'ନ୍ତି ଓତ୍ତଵ୍ଵଂ ହୋତି। ସୀତସମୟେ ବୀଜନେନ ବୀଜନ୍ତେ 'ଅପେହି, ମା ବୀଜା'ତି ଓତ୍ତଵ୍ଵଂ ହୋତି। ଏଓମେତାସଂ ସୁଖସମ୍ଫସ୍ସତା ଦୁକ୍ଖସମ୍ଫସ୍ସତା ଚ ଓେଦିତଵ୍ଵା।

ଯଂ ଫୋଟ୍ଠଵ୍ଵଂ ଅନିଦସ୍ସନଂ ସପ୍ପଟିଘନ୍ତିଆଦିନା ନୟେନ ଓୁତ୍ତା ପନ ଚତୂହି ଚତୂହି ନୟେହି ପଟିମଣ୍ଡିତା ତେରସ ଓାରା ହେଟ୍ଠା ରୂପାୟତନାଦୀସୁ ଓୁତ୍ତନୟେନେଓ ଓେଦିତଵ୍ଵା।

କିଂ ପନେତାନି ତୀଣି ମହାଭୂତାନି ଏକପ୍ପହାରେନେଓ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି ଉଦାହୁ ନୋତି? ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଏଓଂ ଆଗତାନି କାୟପସାଦଂ ଘଟ୍ଟେନ୍ତି ନ ଘଟ୍ଟେନ୍ତୀତି? ଘଟ୍ଟେନ୍ତି। ଏକପ୍ପହାରେନେଓ ତାନି ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା କାୟଓିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନୁପ୍ପଜ୍ଜତୀତି? ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ଆଭୁଜିତଓସେନ ଓା ହି

ଉସ୍ସଦଓ୍ୱସେନ ୱା ଆରମ୍ମଣକରଣଂ ହୋତି।

ତତ୍ଥ ଆଭୁଜିତଓ୍ୱସେନ ତାଓ୍ୱ, ପଭ୍ୱଣ୍ଣିନ୍ତ୍ତି ଓଦନେନ ପୂରେତ୍ୱା ଆଭତେ ଏକଂ ସିତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା ଥଦ୍ଧଂ ୱା ମୁଦୁକଂ ୱାତି ୱୀମଂସନ୍ତୋ କିଞ୍ଚାପି ତତ୍ଥ ତେଜୋପି ଅତ୍ଥି ୱାଯୋପି ଅତ୍ଥି, ପଥୱୀଧାତୁମେଓ୍ୱ ପନ ଆଭୁଜତି। ଉଣ୍ହୋଦକେ ହତ୍ଥଂ ଓତାରେତ୍ୱା ୱୀମଂସନ୍ତୋ କିଞ୍ଚାପି ତତ୍ଥ ପଥୱୀପି ଅତ୍ଥି ୱାଯୋପି ଅତ୍ଥି, ତେଜୋଧାତୁମେଓ୍ୱ ପନ ଆଭୁଜତି। ଉଣ୍ହସମଯେ ୱାତପାନଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ୱାତେନ ସରୀରଂ ପହରାପେନ୍ତୋ ଠିତୋ ମନ୍ଦମନ୍ଦେ ୱାତେ ପହରନ୍ତେ କିଞ୍ଚାପି ତତ୍ଥ ପଥୱୀପି ଅତ୍ଥି ତେଜୋପି ଅତ୍ଥି, ୱାଯୋଧାତୁମେଓ୍ୱ ପନ ଆଭୁଜତି। ଏୱଂ ଆଭୁଜିତଓ୍ୱସେନ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି ନାମ।

ଯୋ ପନ ଉପକ୍ଖଲତି ୱା ସୀସେନ ୱା ରୁକ୍ଖଂ ପହରତି ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ୱା ସକ୍ଖରଂ ଡଂସତି, ସୋ କିଞ୍ଚାପି ତତ୍ଥ ତେଜୋପି ଅତ୍ଥି ୱାଯୋପି ଅତ୍ଥି, ଉସ୍ସଦଓ୍ୱସେନ ପନ ପଥୱୀଧାତୁମେଓ୍ୱ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି। ଅଗ୍ଗିଂ ଅକ୍କମନ୍ତୋପି କିଞ୍ଚାପି ତତ୍ଥ ପଥୱୀପି ଅତ୍ଥି ୱାଯୋପି ଅତ୍ଥି, ଉସ୍ସଦଓ୍ୱସେନ ପନ ତେଜୋଧାତୁମେଓ୍ୱ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି। ବଲଓ୍ୱୱାତେ କଣ୍ଣସକ୍ଖଲିଂ ପହରିତ୍ୱା ବଧିରଭାୱଂ କରୋନ୍ତେ। କିଞ୍ଚାପି ତତ୍ଥ ପଥୱୀପି ଅତ୍ଥି ତେଜୋପି ଅତ୍ଥି, ଉସ୍ସଦଓ୍ୱସେନ ପନ ୱାଯୋଧାତୁମେଓ୍ୱ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି।

ଯଂକିଞ୍ଚି ଧାତୁଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ କାଯୱିଞ୍ଞାଣମ୍ପି ଏକପ୍ପହାରେନ ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ସୂଚିକଲାପେନ ୱିଦ୍ଧସ୍ସ ଏକପ୍ପହାରେନ କାଯୋ ଘଟ୍ଟିଯତି। ଯସ୍ମିଂ ଯସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ କାଯପସାଦୋ ଉସ୍ସନ୍ନୋ ହୋତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ କାଯୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥାପି ପଟିଘଟ୍ଟନନିଘଂସୋ ବଲୱା ହୋତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପଠମଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। କୁକ୍କୁଟପତ୍ତେନ ୱଣେ ଧୋୱିଯମାନେ ଅଂସୁଅଂସୁ କାଯପସାଦଂ ଘଟ୍ଟେତି। ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ପନ ପସାଦୋ ଉସ୍ସନ୍ନୋ ହୋତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ କାଯୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏୱଂ ଉସ୍ସଦଓ୍ୱସେନ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି। ଉସ୍ସଦଓ୍ୱସେନେୱ ଚ କାଯୱିଞ୍ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନାମ।

କଥଂ ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣତୋ ସଙ୍କନ୍ତି ହୋତୀତି? ଦ୍ୱୀହାକାରେହି ହୋତି – ଅଜ୍ଝାସଯତୋ ୱା ୱିସଯାଧିମତ୍ତତୋ ୱା। ୱିହାରପୂଜାଦୀସୁ ହି 'ତାନି ତାନି ଚେତିଯାନି ଚେୱ ପଟିମାଯୋ ଚ ୱନ୍ଦିସ୍ସାମି, ପୋତ୍ଥକମ୍ମଚିତ୍ତକମ୍ମାନି ଚ ଓଲୋକେସ୍ସାମୀ'ତି ଅଜ୍ଝାସଯେନ ଗତୋ ଏକଂ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ୱା ପସ୍ସିତ୍ୱା ୱା ଇତରସ୍ସ ୱନ୍ଦନତ୍ଥାଯ ୱା ଦସ୍ସନତ୍ଥାଯ ୱା ମନଂ କତ୍ୱା ୱନ୍ଦିତୁମ୍ପି ପସ୍ସିତୁମ୍ପି ଗଚ୍ଛତିଯେୱ, ଏୱଂ ଅଜ୍ଝାସଯତୋ ସଙ୍କମତି ନାମ।

କେଲାସକୂଟପଟିଭାଗଂ ପନ ମହାଚେତିଯଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଠିତୋପି ଅପରଭାଗେ ସବ୍ବତୂରିଯେସୁ ପଗ୍ଗହିତେସୁ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣଂ ସଙ୍କମତି। ମନୁଞ୍ଞଗନ୍ଧେସୁ ପୁପ୍ଫେସୁ ୱା ଗନ୍ଧେସୁ ୱା ଆଭତେସୁ ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଗନ୍ଧାରମ୍ମଣଂ ସଙ୍କମତି। ଏୱଂ ୱିସଯାଧିମତ୍ତତୋ ସଙ୍କମତି ନାମ।

୬୫୧। ଆପୋଧାତୁନିଦ୍ଦେସେ ଆପୋତି ସଭାୱନିଦ୍ଦେସୋ। ଆପୋୱ ଆପୋଗତଂ। ସିନେହୱସେନ ସିନେହୋ, ସିନେହୋୱ ସିନେହଗତଂ। ବନ୍ଧନତ୍ତଂରୂପସ୍ସାତି ପଥୱୀଧାତୁଆଦିକସ୍ସ ଭୂତରୂପସ୍ସ ବନ୍ଧନଭାୱୋ। ଅଯୋପିଣ୍ଡିଆଦୀନି ହି ଆପୋଧାତୁ ଆବନ୍ଧିତ୍ୱା ବଦ୍ଧାନି କରୋତି। ତାଯ ଆବଦ୍ଧତ୍ତା ତାନି ବଦ୍ଧାନି ନାମ ହୋନ୍ତି। ପାସାଣପଦ୍ଦତତାଲଟ୍ଠିହତ୍ଥିଦନ୍ତଗୋସିଙ୍ଗାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ । ସବ୍ବାନି ହେତାନି ଆପୋଧାତୁ ଏୱ ଆବନ୍ଧିତ୍ୱା ବଦ୍ଧାନି କରୋତି। ଆପୋଧାତୁଯା ଆବଦ୍ଧତ୍ତାୱ ବଦ୍ଧାନି ହୋନ୍ତି।

କିଂ ପନ ପଥୱୀଧାତୁ ସେସଧାତୂନଂ ପତିଟ୍ଠା ହୋତି ନ ହୋତୀତି ହୋତି ଫୁସିତ୍ୱା ହୋତି ଉଦାହୁ ଅଫୁସିତ୍ୱା? ଆପୋଧାତୁ ୱା ସେସା ଆବନ୍ଧମାନା ଫୁସିତ୍ୱା ଆବନ୍ଧତି ଉଦାହୁ ଅଫୁସିତ୍ୱାତି? ପଥୱୀଧାତୁ ତାୱ ଆପୋଧାତୁଯା ଅଫୁସିତ୍ୱାୱ ପତିଟ୍ଠା ହୋତି, ତେଜୋଧାତୁଯା ଚ ୱାଯୋଧାତୁଯା ଚ ଫୁସିତ୍ୱା। ଆପୋଧାତୁ ପନ ପଥୱୀଧାତୁମ୍ପି ତେଜୋୱାଯୋଧାତୁଯୋପି ଅଫୁସିତ୍ୱାୱ ଆବନ୍ଧତି। ଯଦି ଫୁସିତ୍ୱା ଆବନ୍ଧେଯ୍ଯ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନଂ ନାମ ଭୱେଯ୍ଯ।

ତେଜୋଧାତୁୱାଯୋଧାତୂନମ୍ପି ସେସଧାତୂସୁ ସକସକକିଚ୍ଚକରଣେ ଏସେୱ ନଯୋ। ତେଜୋଧାତୁ ହି ପଥୱୀଧାତୁଂ ଫୁସିତ୍ୱା ଝାପେତି। ସା ପନ ନ ଉଣ୍ହା ହୁତ୍ୱା ଝାଯତି। ଯଦି ଉଣ୍ହା ହୁତ୍ୱା ଝାଯେଯ୍ଯ ଉଣ୍ହତ୍ତଲକ୍ଖଣା ନାମ ଭୱେଯ୍ଯ। ଆପୋଧାତୁଂ ପନ ଅଫୁସିତ୍ୱାୱ ତାପେତି। ସାପି ତପମାନା ନ ଉଣ୍ହା ହୁତ୍ୱା ତପତି। ଯଦି ଉଣ୍ହା ହୁତ୍ୱା ତପେଯ୍ଯ ଉଣ୍ହତ୍ତଲକ୍ଖଣା ନାମ ଭୱେଯ୍ଯ। ୱାଯୋଧାତୁଂ ପନ ଫୁସିତ୍ୱାୱ ତାପେତି। ସାପି ତପମାନା ନ ଉଣ୍ହା ହୁତ୍ୱା ତପତି। ଯଦି ଉଣ୍ହା ହୁତ୍ୱା ତପେଯ୍ଯ ଉଣ୍ହତ୍ତଲକ୍ଖଣା ନାମ ଭୱେଯ୍ଯ। ୱାଯୋଧାତୁ ପଥୱୀଧାତୁଂ ଫୁସିତ୍ୱା ୱିତ୍ଥମ୍ଭେତି, ତଥା ତେଜୋଧାତୁଂ ଆପୋଧାତୁଂ ପନ ଅଫୁସିତ୍ୱାୱ ୱିତ୍ଥମ୍ଭେତି।

ଉଚ୍ଛୁରସଂ ପଚିତ୍ୱା ଫାଣିତପିଣ୍ଡେ କରିଯମାନେ ଆପୋଧାତୁ ଥଦ୍ଧା ହୋତି ନ ହୋତୀତି? ନ ହୋତି। ସା ହି ପଗ୍ଘରଣଲକ୍ଖଣା। ପଥୱୀଧାତୁ କକ୍ଖଳତ୍ତଲକ୍ଖଣା। ଓମତ୍ତଂ ପନ ଆପୋ ଅଧିମତ୍ତପଥୱୀଗତିକଂ ଜାତଂ। ସା ହି ରସାକାରେନ ଠିତଭାୱଂ ୱିଜହତି, ଲକ୍ଖଣଂ ନ ୱିଜହତି। ଫାଣିତପିଣ୍ଡେ

ୱିଲୀଯମାନେପି ପଥୱୀଧାତୁ ନ ୱିଲୀଯତି। କକ୍ଖଳଅଲକ୍ଖଣା ହି ପଥୱୀଧାତୁ ପଗ୍ଘରଣଲକ୍ଖଣା ଆପୋଧାତୁ। ଓମତ୍ତା ପନ ପଥୱୀ ଅଧିମତ୍ତଆପଗତିକା ହୋତି। ସା ପିଣ୍ଡାକାରେନ ଠିତଭାୱଂ ୱିଜହତି, ଲକ୍ଖଣଂ ନ ୱିଜହତି। ଚତୁନ୍ନଞ୍ହି ମହାଭୂତାନଂ ଭାୱଞ୍ଞଥତ୍ତମେୱ ହୋତି, ଲକ୍ଖଣଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ତସ୍ସ ଅଭାୱୋ ଅଟ୍ଠାନପରିକପ୍ପସୁତ୍ତେନ ଦୀପିତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ସିଯା, ଆନନ୍ଦ, ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ, ପଥୱୀଧାତୁଯା…ପେ… ୱାଯୋଧାତୁଯା ; ନ ତ୍ୱେୱ ବୁଦ୍ଧେ ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନ ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ସିଯା ଅଞ୍ଞଥତ୍ତ''ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୩।୭୬)।

ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ଆନନ୍ଦ, କକ୍ଖଳଅତ୍ତଲକ୍ଖଣା ପଥୱୀଧାତୁ ପରିୱତ୍ତିତ୍ୱା ପଗ୍ଘରଣଲକ୍ଖଣା ଆପୋଧାତୁ ନାମ ଭୱେଯ୍ୟ, ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ପନ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି। ଏୱମେତ୍ଥ ଅଟ୍ଠାନପରିକପ୍ପୋ ଆଗତୋ।

୬୫୨। ଇତୋ ପରେସୁ ଉପାଦିଣ୍ଣରୂପାଦିନିଦ୍ଦେସେସୁ ଉପାଦିଣ୍ଣପଦାଦୀନଂ ଅତ୍ଥୋ ମାତିକାକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନି ହେଟ୍ଠା ୱିତ୍ଥାରିତାନେୱ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପନ ୱିସେସମତ୍ତମେୱ ୱକ୍ଖାମ।

ଉପାଦିଣ୍ଣନିଦ୍ଦେସେ ତାୱ ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନି ଏକନ୍ତୌପାଦିଣ୍ଣତ୍ତା ୱୁତ୍ତାନି। ଯସ୍ମା ପନ ରୂପାଯତନାଦୀନି ଉପାଦିଣ୍ଣାନିପି ଅତ୍ଥି ଅନୁପାଦିଣ୍ଣାନିପି, ତସ୍ମା ତାନି ଯଂ ୱା ପନାତି ସଙ୍ଖେପତୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ରୂପାଯତନନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱିତ୍ଥାରିତାନି। ଇମିନା ଉପାଯେନ ସବ୍ବଯେୱାପନକେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କସ୍ମା ପନ 'କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା'ତି ଚ 'ନ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା'ତି ଚ ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ନିଦ୍ଦେସେ 'ଜରତା ଚ ଅନିଚ୍ଚତା ଚ' ନ ଗହିତା, ଅନୁପାଦିଣ୍ଣାଦୀନଂଯେୱ ନିଦ୍ଦେସେସୁ ଗହିତାତି? ନ କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ତାୱ କମ୍ମତୋ ଅଞ୍ଞପଚ୍ଚଯସମୁଟ୍ଠାନଂ ସଙ୍ଗହିତଂ। 'କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା'ତି ଏତ୍ଥ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନମେୱ। ଇମାନି ଚ ଦ୍ୱେ ରୂପାନି ନେୱ କମ୍ମତୋ ନ ଅଞ୍ଞସ୍ମା ରୂପଜନକପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମା ନ ଗହିତାନି। ସା ଚ ନେସଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତି ପରତୋ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି। ଅନୁପାଦିଣ୍ଣନ୍ତିଆଦୀସୁ ପନ କେୱଲଂ ଅନୁପାଦିଣ୍ଣାଦିଗ୍ଗହଣେନ କମ୍ମାଦିସମୁଟ୍ଠାନତା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା, ନଅଞ୍ଞପଚ୍ଚଯସମୁଟ୍ଠାନତା ଅନୁଞ୍ଞାତା। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଗହିତାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

୬୬୬। ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନନିଦ୍ଦେସେ କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତି ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଇଦଂ ଦ୍ୱଯଂ ଯସ୍ମା ଏକନ୍ତଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନି ଭୂତାନି ଉପାଦାଯ ପଞ୍ଞାଯତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ। ପରମତ୍ଥତୋ ପନ ତସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭୂତାନି ଭୂତାନେୱ ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନି, ତଂନିସ୍ସିତତ୍ତା। ଯଥା ଅନିଚ୍ଚସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ଜରାମରଣଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ନାମ ହୋତି, ଏୱମିଦମ୍ପି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଜାତଂ।

୬୬୮। ଚିତ୍ତସହଭୁନିଦ୍ଦେସେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯାୱ ଚିତ୍ତଂ ତାୱ ପଞ୍ଞାଯନତୋ ଇଦମେୱ ଦ୍ୱଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ପନେତଂ ଚିତ୍ତେନ ସହ ଭୂତାନି ୱିଯ, ଚେତନାଦଯୋ ୱିଯ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

୬୭୦। ଚିତ୍ତାନୁପରିୱତ୍ତିତାଯପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯାୱ ଚିତ୍ତଂ ତାୱ ପଞ୍ଞାଯନତୋ ଏୱ ହେତଂ ଦ୍ୱଯଂ ଚିତ୍ତାନୁପରିୱତ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ।

୬୭୪।ଓଳାରିକନ୍ତି ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣଭୂତତ୍ତା ସଂଘଟ୍ଟନୱସେନ ଗହେତବ୍ବତୋ ଥୂଲଂ। ୱୁତ୍ତୱିପଲ୍ଲାସତୋ ସୁଖୁମଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୬୭୬।ଦୂରେତି ଘଟ୍ଟନୱସେନ ଅଗ୍ଗହେତବ୍ବତ୍ତା ଦୁବ୍ବିଞ୍ଞେଯ୍ୟଭାୱେନ ସମୀପେ ଠିତମ୍ପି ଦୂରେ। ଇତରଂ ପନ ଘଟ୍ଟନୱସେନ ଗହେତବ୍ବତ୍ତା ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଭାୱେନ ଦୂରେ ଠିତମ୍ପି ସନ୍ତିକେ। ଚକ୍ଖାଯତନାଦିନିଦ୍ଦେସା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱେଦିତବ୍ବା। ଇଦଂ ତାୱ ଦୁୱିଧେନ ରୂପସଙ୍ଗହେ ୱିସେସମତ୍ତଂ। ତିୱିଧସଙ୍ଗହୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋୱ।

ଚତୁକ୍କନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୯୬୬। ଚତୁବ୍ବିଧସଙ୍ଗହୱସାନେ ଦିଟ୍ଠାଦୀନଂ ପଚ୍ଛିମପଦସ୍ସ ଭେଦାଭାୱେନ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ପୁଚ୍ଛଂ ଅକତ୍ୱାୱ ରୂପାଯତନଂ ଦିଟ୍ଠଂ ସଦ୍ଦାଯତନଂ ସୁତନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ରୂପାଯତନଂ ଚକ୍ଖୁନା ଓଲୋକେତ୍ୱା ଦକ୍ଖିତୁଂ ସକ୍କାତି 'ଦିଟ୍ଠଂ' ନାମ ଜାତଂ। ସଦ୍ଦାଯତନଂ ସୋତେନ ସୁତ୍ୱା ଜାନିତୁଂ ସକ୍କାତି 'ସୁତଂ' ନାମ ଜାତଂ। ଗନ୍ଧାଯତନାଦିତ୍ତଯଂ ଘାନଜିୱ୍ହାକାଯେହି ପତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବତୋ ମୁନିତ୍ୱା ଜାନିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ମୁତଂ ନାମ ଜାତଂ। ଫୁସିତ୍ୱା

ୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିକାରଣତୋ ‘ମୁତଂ’ ନାମାତିପି ୱୁତ୍ତଂ। ସଚ୍ଚମେୱ ପନ ରୂପଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣେନ ଜାନିତଚ୍ଚନ୍ତି ମନସା ୱିଞ୍ଞାତଂ ନାମ ଜାତଂ।

ପଞ୍ଚକନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୯୬୭। ପଞ୍ଚୱିଧସଙ୍ଗହନିଦ୍ଦେସେ କକ୍ଖଳଅନ୍ତି ଥଦ୍ଧଂ। ଖରମେୱ ଖରଗତଂ, ଫରୁସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତରେ ଦ୍ୱେପି ସଭାୱନିଦ୍ଦେସା ଏୱ। ଅଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ନିୟକଜ୍ଝତ୍ତଂ। ବହିଦ୍ଧାତି ବାହିରଂ। ଉପାଦିଣ୍ଣନ୍ତି ନ କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନମେୱ। ଅୱିସେସେନ ପନ ସରୀରଟ୍ଠକସ୍ସେତଂ ଗହଣଂ। ସରୀରଟ୍ଠକଞ୍ହି ଉପାଦିଣ୍ଣଂ ୱା ହୋତୁ ଅନୁପାଦିଣ୍ଣଂ ୱା, ଆଦିନ୍ନଗହିତପରାମଟ୍ଠୱସେନ ସବ୍ବଂ ଉପାଦିଣ୍ଣମେୱ ନାମ।

୯୬୯।ତେଜୋଗତନ୍ତି ସବ୍ବତେଜେସୁ ଗତଂ ଉଣ୍ହତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ, ତେଜୋ ଏୱ ୱା ତେଜୋଭାୱଂ ଗତନ୍ତି ‘ତେଜୋଗତଂ’। ଉସ୍ମାତି ଉସ୍ମାକାରୋ। ଉସ୍ମାଗତନ୍ତି ଉସ୍ମାଭାୱଂ ଗତଂ। ଉସ୍ମାକାରସ୍ସେୱେତଂ ନାମଂ। ଉସୁମନ୍ତି ବଲୱୌସ୍ମା। ଉସୁମମେୱ ଉସୁମଭାୱଂ ଗତନ୍ତି ଉସୁମଗତଂ।

୯୭୦। ୱାୟନକୱସେନ ୱାୟୋ। ୱାୟୋୱ ୱାୟୋଭାୱଂ ଗତତ୍ତା ୱାୟୋଗତଂ। ଥମ୍ଭିତତ୍ତନ୍ତି ଉପ୍ପଲନାଳଅତଚାଦୀନଂ ୱିୟ ୱାତପୁଣ୍ଣାନଂ ଥମ୍ଭିତଭାୱୋ ରୂପସ୍ସ।

ଛକ୍କାଦିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୯୭୨-୪। ଛବ୍ବିଧାଦିସଙ୍ଗହାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ଓସାନପଦସ୍ସ ଭେଦାଭାୱତୋ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଅପୁଚ୍ଛିତ୍ୱାୱ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ଜାନିତୁଂ ସକ୍କାତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ…ପେ… ମନୋୱିଞ୍ଞାଣେନ ଜାନିତୁଂ ସକ୍କାତି ମନୋୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ। ତିୱିଧାୟ ମନୋଧାତୁୟା ଜାନିତୁଂ ସକ୍କାତି ମନୋଧାତୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ ସବ୍ବଂ ରୂପନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୟସ୍ମା ଏକଂ ରୂପମ୍ପି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ଅଜାନିତବ୍ବଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ‘ସବ୍ବଂ ରୂପ’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ହି ଅଭିଧମ୍ମଂ ପତ୍ୱା ନୟଂ କାତୁଂ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ନୟୋ ଅକତୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଇଦଞ୍ଚ ଏକରୂପସ୍ସାପି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟା ଅଜାନିତବ୍ବସ୍ସ ଅଭାୱେନ ନୟଂ କାତୁଂ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନଂ ନାମ, ତସ୍ମା ନୟଂ କରୋନ୍ତୋ ‘ସବ୍ବଂ ରୂପ’ନ୍ତି ଆହ।

୯୭୪।ସୁଖସମ୍ଫସ୍ସୋତି ସୁଖୱେଦନାପଟିଲାଭପଚ୍ଚୟୋ। ଦୁକ୍ଖସମ୍ଫସ୍ସୋତି ଦୁକ୍ଖୱେଦନାପଟିଲାଭପଚ୍ଚୟୋ। ଇଧାପି ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣସ୍ସ ସୁଖଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସବ୍ଭାୱତୋ ଅୟଂ ନୟୋ ଦିନ୍ନୋ।

ନୱକାଦିନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୯୭୫। ନୱକେ ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟରୂପସ୍ସ ନାମ ଅତ୍ଥିତାୟ ନୟୋ ଦିନ୍ନୋ। ତସ୍ସେୱ ସପ୍ପଟିଘଅପ୍ପଟିଘତାୟ ଦସକେ ନୟୋ ଦିନ୍ନୋ। ଏକାଦସକେ ଅଡ୍ଢେକାଦସ ଆୟତନାନି ୱିଭତ୍ତାନି। ତେସଂ ନିଦ୍ଦେସୱାରା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱେଦିତବ୍ବା। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ପକିଣ୍ଣକକଥା

ଇମେସୁ ପନ ରୂପେସୁ ଅସମ୍ମୋହତ୍ଥଂ ସମୋଧାନଂ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନଞ୍ଚ ସଙ୍ଖତନ୍ତି ଇଦଂ ‘ପକିଣ୍ଣକଂ’ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତତ୍ଥ ‘ସମୋଧାନ’ନ୍ତି ସବ୍ବମେୱ ହିଦଂ ରୂପଂ ସମୋଧାନତୋ ଚକ୍ଖାୟତନଂ…ପେ… କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ, ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାୟତନଂ ଆପୋଧାତୂତି ପଞ୍ଚୱୀସତିସଙ୍ଖ୍ୟଂ ହୋତି। ତଂ ୱତ୍ଥୁରୂପେନ ସଦ୍ଧିଂ ଛବ୍ବୀସତିସଙ୍ଖ୍ୟଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇତୋ ଅଞ୍ଞଂ ରୂପଂ ନାମ ନତ୍ଥି। କେଚି ପନ ‘ମିଦ୍ଧରୂପଂ ନାମ ଅତ୍ଥୀ’ତି ୱଦନ୍ତି। ତେ ‘‘ଅଦ୍ଧା ମୁନୀସି ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ନତ୍ଥି ନୀୱରଣା ତୱା’’ତିଆଦୀନି (ସୁ॰ ନି॰ ୫୪୬) ୱତ୍ୱା ମିଦ୍ଧରୂପଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ପଟିସେଧେତବ୍ବା। ଅପରେ ବଲରୂପେନ ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତୱୀସତି, ସମ୍ଭୱରୂପେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅଟ୍ଠୱୀସତି, ଜାତିରୂପେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକୂନତିଂସତି, ରୋଗରୂପେନ ସଦ୍ଧିଂ ସମତିଂସତି ରୂପାନୀତି ୱଦନ୍ତି। ତେପି ତେସଂ ୱିସୁଂ ଅଭାୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବା। ୱାୟୋଧାତୁୟା ହି ଗହିତାୟ ବଲରୂପଂ ଗହିତମେୱ, ଅଞ୍ଞଂ ବଲରୂପଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଆପୋଧାତୁୟା ସମ୍ଭୱରୂପଂ, ଉପଚୟସନ୍ତତୀହି ଜାତିରୂପଂ, ଜରତାଅନିଚ୍ଚତାହି ଗହିତାହି ରୋଗରୂପଂ ଗହିତମେୱ। ଅଞ୍ଞଂ ରୋଗରୂପଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଯୋପି କଣ୍ଣରୋଗାଦି ଆବାଧୋ ସୋ ୱିସମପଚ୍ଚୟସମୁଟ୍ଠିତଧାତୁମତ୍ତମେୱ। ନ ଅଞ୍ଞୋ ତତ୍ଥ ରୋଗୋ ନାମ ଅତ୍ଥୀତି ସମୋଧାନତୋ ଛବ୍ବୀସତିମେୱ ରୂପାନି।

‘ସମୁଟ୍ଠାନ’ନ୍ତି କତି ରୂପାନି କତିସମୁଟ୍ଠାନାନି? ଦସ ଏକସମୁଟ୍ଠାନାନି, ଏକଂ ଦ୍ୱିସମୁଟ୍ଠାନଂ, ତୀଣି ତିସମୁଟ୍ଠାନାନି, ନୱ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନାନି, ଦ୍ୱେ ନ

କେନଚି ସମୁଟ୍ଠହନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁପସାଦୋ…ପେ… ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟନ୍ତି ଇମାନି ଅଟ୍ଠ ଏକନ୍ତଂ କମ୍ମତୋୱ ସମୁଟ୍ଠହନ୍ତି। କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତିଦ୍ୱଯଂ ଏକନ୍ତେନ ଚିତ୍ତତୋ ସମୁଟ୍ଠାତୀତି ଦସ'ଏକସମୁଟ୍ଠାନାନି' ନାମ। ସଦ୍ଦୋ ଉତୁତୋ ଚ ଚିତ୍ତତୋ ଚ ସମୁଟ୍ଠାତୀତି ଏକୋ 'ଦ୍ୱିସମୁଟ୍ଠାନୋ' ନାମ। ତତ୍ଥ ଅୱିଞ୍ଞାଣକସଦ୍ଦୋ ଉତୁତୋ ସମୁଟ୍ଠାତି, ସୱିଞ୍ଞାଣକସଦ୍ଦୋ ଚିତ୍ତତୋ। ଲହୁତାଦିତ୍ତଯଂ ପନ ଉତୁଚିତ୍ତାହାରେହି ସମୁଟ୍ଠାତୀତି ତୀଣି 'ତିସମୁଟ୍ଠାନାନି' ନାମ। ଅୱସେସାନି ନୱ ରୂପାନି ତେହି କମ୍ମେନ ଚାତି ଚତୂହି ସମୁଟ୍ଠହନ୍ତୀତି ନୱ 'ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନାନି' ନାମ। ଜରତା ଅନିଚ୍ଚତା ପନ ଏତେସୁ ଏକତୋପି ନ ସମୁଟ୍ଠହନ୍ତୀତି ଦ୍ୱେ 'ନ କେନଚି ସମୁଟ୍ଠହନ୍ତି' ନାମ। କସ୍ମା? ଅଜାଯନତୋ। ନ ହି ଏତାନି ଜାଯନ୍ତି। କସ୍ମା? ଜାତସ୍ସ ପାକଭେଦତ୍ତା। ଉପ୍ପନ୍ନଞ୍ହି ରୂପଂ ଜୀରତି ଭିଜ୍ଜତୀତି ଅୱସ୍ସଂ ପନେତଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବଂ। ନ ହି ଉପ୍ପନ୍ନଂ ରୂପଂ ଅରୂପଂ ୱା ଅକ୍ଖଯଂ ନାମ ଦିସ୍ସତି। ଯାୱ ପନ ନ ଭିଜ୍ଜତି ତାୱସ୍ସ ପରିପାକୋତି ସିଦ୍ଧମେତଂ। 'ଜାତସ୍ସ ପାକଭେଦତ୍ତା'ତି ଯଦି ଚ ତାନି ଜାଯେଯ୍ୟୁଂ ତେସମ୍ପି ପାକଭେଦା ଭୱେଯ୍ୟୁଂ। ନ ଚ ପାକୋ ପଚ୍ଚତି, ଭେଦୋ ୱା ଭିଜ୍ଜତୀତି ଜାତସ୍ସ ପାକଭେଦତ୍ତା ନେତଂ ଦ୍ୱଯଂ ଜାଯତି।

ତତ୍ଥ ସିଯା – ଯଥା 'କମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା'ତି ଆଦିନିଦ୍ଦେସେସୁ 'ରୂପସ୍ସ ଉପଚଯୋ ରୂପସ୍ସ ସନ୍ତତୀ'ତି ୱଚନେନ 'ଜାତି' ଜାଯତୀତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତଂ ହୋତି, ଏୱଂ 'ପାକୋ'ପି ପଚ୍ଚତୁ 'ଭେଦୋ'ପି ଭିଜ୍ଜତୂତି। ''ନ ତତ୍ଥ 'ଜାତି ଜାଯତୀ'ତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତଂ। ଯେ ପନ ଧମ୍ମା କମ୍ମାଦୀହି ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି ତେସଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିଭାୱତୋ ଜାତିଯା ତପ୍ପଚ୍ଚଯଭାୱୱୋହାରୋ ଅନୁମତୋ। ନ ପନ ପରମତ୍ଥତୋ ଜାତି ଜାଯତି। ଜାଯମାନସ୍ସ ହି ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିମତ୍ତଂ ଜାତୀ''ତି।

ତତ୍ଥ ସିଯା – 'ଯଥେୱ ଜାତି ଯେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତି ତପ୍ପଚ୍ଚଯଭାୱୱୋହାରଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିୱୋହାରଞ୍ଚ ଲଭତି, ତଥା ପାକଭେଦାପି ଯେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ପାକଭେଦା ତପ୍ପଚ୍ଚଯଭାୱୱୋହାରଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିୱୋହାରଞ୍ଚ ଲଭନ୍ତୁ। ଏୱଂ ଇଦମ୍ପି ଦ୍ୱଯଂ କମ୍ମାଦିସମୁଟ୍ଠାନମେୱାତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଭୱିସ୍ସତୀ'ତି। 'ନ ପାକଭେଦା ତଂ ୱୋହାରଂ ଲଭନ୍ତି। କସ୍ମା? ଜନକପଚ୍ଚଯାନୁଭାୱକ୍ଖଣେ ଅଭାୱତୋ। ଜନକପଚ୍ଚଯାନଞ୍ହି ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବଧମ୍ମସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେଯେୱ ଆନୁଭାୱୋ, ନ ତତୋ ଉତ୍ତରି। ତେହି ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିତଧମ୍ମକ୍ଖଣସ୍ମିଞ୍ଚ ଜାତି ପଞ୍ଞାଯମାନା ତପ୍ପଚ୍ଚଯଭାୱୱୋହାରଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିୱୋହାରଞ୍ଚ ଲଭତି, ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ସବ୍ଭାୱତୋ; ନ ଇତରଦ୍ୱଯଂ, ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଅଭାୱତୋତି ନେୱେତଂ ଜାଯତୀ'ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ''ଜରାମରଣଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନିଚ୍ଚଂ ସଙ୍ଖତଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୨।୨୦) ଆଗତତ୍ତା ଇଦମ୍ପି ଦ୍ୱଯଂ ଜାଯତୀତି ଚେ – 'ନ, ପରିଯାଯଦେସିତତ୍ତା। ତତ୍ଥ ହି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଜରାମରଣତ୍ତା ପରିଯାଯେନ ତଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନ'ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

'ଯଦି ଏୱଂ, ତଯମ୍ପେତଂ ଅଜାତତ୍ତା ସସୱିସାଣଂ ୱିଯ ନତ୍ଥି; ନିବ୍ବାନଂ ୱିଯ ୱା ନିଚ୍ଚ'ନ୍ତି ଚେ – ନ, ନିସ୍ସଯପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିତୋ; ପଥୱୀଆଦୀନଞ୍ହି ନିସ୍ସଯାନଂ ଭାୱେ ଜାତିଆଦିତ୍ତଯଂ ପଞ୍ଞାଯତି, ତସ୍ମା ନ ନତ୍ଥି। ତେସଞ୍ଚ ଅଭାୱେ ନ ପଞ୍ଞାଯତି, ତସ୍ମା ନ ନିଚ୍ଚଂ। ଏତମ୍ପି ଚ ଅଭିନିୱେସଂ ପଟିସେଧେତୁଂ ଏୱ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଜରାମରଣଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନିଚ୍ଚଂ ସଙ୍ଖତଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୨।୨୦)। ଏୱମାଦୀହି ନଯେହି ତାନି ଦ୍ୱେ ରୂପାନି ନ କେହିଚି ସମୁଟ୍ଠହନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅପିଚ 'ସମୁଟ୍ଠାନ'ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅଯମଞ୍ଞୋପି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସାଯଂ ମାତିକା – 'କମ୍ମଜଂ କମ୍ମପଚ୍ଚଯଂ କମ୍ମପଚ୍ଚଯୌତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ, ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନଂ ଆହାରପଚ୍ଚଯଂ ଆହାରପଚ୍ଚଯୌତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ, ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ ଉତୁପଚ୍ଚଯଂ ଉତୁପଚ୍ଚଯୌତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ, ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ଚିତ୍ତପଚ୍ଚଯଂ ଚିତ୍ତପଚ୍ଚଯୌତୁସମୁଟ୍ଠାନ'ନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁପସାଦାଦି ଅଟ୍ଠୱିଧଂ ରୂପଂ ସଦ୍ଧିଂ ହଦଯୱତ୍ଥୁନା 'କମ୍ମଜଂ' ନାମ। କେସମସ୍ସୁ ହତ୍ଥିଦନ୍ତା ଅସ୍ସୱାଲା ଚମରୱାଲାତି ଏୱମାଦି 'କମ୍ମପଚ୍ଚଯଂ' ନାମ। ଚକ୍କରତନଂ ଦେୱତାନଂ ଉଯ୍ୟାନୱିମାନାଦୀନୀତି ଏୱମାଦି 'କମ୍ମପଚ୍ଚଯୌତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ' ନାମ।

ଆହାରତୋ ସମୁଟ୍ଠିତଂ ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକଂ 'ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନଂ' ନାମ। କବଳୀକାରୋ ଆହାରୋ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ରୂପସନ୍ତତୀନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ଚ ଉପାଦିନ୍ନସ୍ସ ଚ। ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ ଜନକୋ ହୁତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, କମ୍ମଜସ୍ସ ଅନୁପାଲକୋ ହୁତ୍ୱାତି ଇଦଂ ଆହାରାନୁପାଲିତଂ କମ୍ମଜରୂପଂ 'ଆହାରପଚ୍ଚଯଂ' ନାମ। ୱିସଭାଗାହାରଂ ସେୱିତ୍ୱା ଆତପେ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ତିଲକକାଠଅକୁଟ୍ଠାଦୀନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଇଦଂ 'ଆହାରପଚ୍ଚଯୌତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ' ନାମ।

ଉତୁତୋ ସମୁଟ୍ଠିତଂ ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକଂ 'ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ' ନାମ। ତସ୍ମିଂ ଉତୁ ଅଞ୍ଞଂ ଅଟ୍ଠକଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ଇଦଂ 'ଉତୁପଚ୍ଚଯଂ' ନାମ। ତସ୍ମିମ୍ପି ଉତୁ ଅଞ୍ଞଂ ଅଟ୍ଠକଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ଇଦଂ 'ଉତୁପଚ୍ଚଯୌତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ' ନାମ। ଏୱଂ ତିସ୍ସୋୟେୱ ସନ୍ତତିଯୋ ଘଟ୍ଟେତୁଂ ସକ୍କୋତି। ନ ତତୋ ପରଂ। ଇମମତ୍ଥଂ ଅନୁପାଦିନ୍ନକେନାପି ଦୀପେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନୋ ନାମ ୱଲାହକୋ। ଉତୁପଚ୍ଚଯା ନାମ ୱୁଟ୍ଠିଧାରା। ଦେୱେ ପନ ୱୁଟ୍ଠେ ବୀଜାନି ୱିରୂହନ୍ତି,

ପଥୱୀ ଗନ୍ଧଂ ମୁଞ୍ଚତି, ପଙ୍କତା ନୀଲା ଖାଯନ୍ତି, ସମୁଦ୍ଦୋ ୱଡ୍ଢତି, ଏତଂ ଉତୁପଚ୍ଚଯୌତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ।

ଚିତ୍ତତୋ ସମୁଟ୍ଠିତଂ ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକଂ 'ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ' ନାମ। ''ପଚ୍ଛାଜାତା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା ପୁରେଜାତସ୍ସ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ପଚ୍ଛାଜାତପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ''ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୧୧) ଇଦଂ 'ଚିତ୍ତପଚ୍ଚଯଂ' ନାମ। ଆକାସେ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ହତ୍ଥିମ୍ପି ଦସ୍ସେତି, ଅସ୍ସମ୍ପି ଦସ୍ସେତି, ରଥମ୍ପି ଦସ୍ସେତି , ୱିୱିଧମ୍ପି ସେନାବ୍ୟୂହଂ ଦସ୍ସେତିତୀ (ପଟି। ମ। ୩।୧୮) ଇଦଂ 'ଚିତ୍ତପଚ୍ଚଯୌତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ' ନାମ।

'ପରିନିପ୍ଫନ୍ନ'ନ୍ତି ପନ୍ନରସ ରୂପାନି ପରିନିପ୍ଫନ୍ନାନି ନାମ, ଦସ ଅପରିନିପ୍ଫନ୍ନାନି ନାମ। 'ଯଦି ଅପରିନିପ୍ଫନ୍ନା, ଅସଙ୍ଖତା ନାମ ଭୱେଯ୍ୟୁଂ'। ''ତେସଂଯେୱ ପନ ରୂପାନଂ କାଯୱିକାରୋ 'କାଯୱିଞ୍ଞତ୍ତି' ନାମ, ୱଚୀୱିକାରୋ 'ୱଚୀୱିଞ୍ଞତ୍ତି' ନାମ, ଛିଦ୍ଦଂ ୱିୱରଂ 'ଆକାସଧାତୁ' ନାମ, ଲହୁଭାୱୋ 'ଲହୁତା' ନାମ, ମୁଦୁଭାୱୋ 'ମୁଦୁତା' ନାମ, କମ୍ମଞ୍ଞଭାୱୋ 'କମ୍ମଞ୍ଞତା' ନାମ, ନିବ୍ବତ୍ତି 'ଉପଚଯୋ' ନାମ, ପୱତ୍ତି 'ସନ୍ତତି' ନାମ, ଜୀରଣାକାରୋ 'ଜରତା' ନାମ, ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱାକାରୋ 'ଅନିଚ୍ଚତା' ନାମାତି। ସବ୍ବଂ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନଂ ସଙ୍ଖତମେୱ ହୋତୀ''ତି।

ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯା ଧମ୍ମସଙ୍ଗହଅଟ୍ଠକଥାଯ

ରୂପକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡୋ

ତିକନିକ୍ଖେପକଥା

୯୮୫। ଏତ୍ତାୱତା କୁସଲତ୍ତିକୋ ସଙ୍ଖେପେନ କୁସଲାଦିଧମ୍ମାନଂ ପଦଭାଜନନଯେନ ୱିତ୍ଥାରିତୋ ହୋତି। ଯସ୍ମା ପନ ଯ୍ୱାଯଂ କୁସଲତ୍ତିକସ୍ସ ୱିଭଜନନଯୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସେସତିକଦୁକାନମ୍ପି ଏସେୱ ୱିଭଜନନଯୋ ହୋତି – ଯଥା ହି ଏତ୍ଥ, ଏୱଂ ‘କତମେ ଧମ୍ମା ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା? ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି ସୋମନସ୍ସସହଗତଂ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ୱା…ପେ… ଯେ ୱା ପନ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଅଞ୍ଞେପି ଅତ୍ଥି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା ଅରୂପିନୋ ଧମ୍ମା ଠପେତ୍ୱା ୱେଦନାଖନ୍ଧଂ, ଇମେ ଧମ୍ମା ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତା’ତିଆଦିନା ଅନୁକ୍କମେନ ସଦ୍ଧତିକଦୁକେସୁ ସକ୍କା ପଣ୍ଡିତେହି ୱିଭାଜନନଯଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତୁଂ – ତସ୍ମା ତଂ ୱିତ୍ଥାରଦେସନଂ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା, ଅଞ୍ଞେନ ନାତିସଙ୍ଖେପନାତିୱିତ୍ଥାରନଯେନ ସଦ୍ଧତିକଦୁକଧମ୍ମୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲାତି ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡଂ ଆରଦ୍ଧଂ। ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡଞ୍ହି ୱିତ୍ଥାରଦେସନା, ଅଟ୍ଠକଥାକଣ୍ଡଂ ସଙ୍ଖେପଦେସନା। ଇଦଂ ପନ ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦକଣ୍ଡଂ ଉପାଦାଯ ସଙ୍ଖେପୋ, ଅଟ୍ଠକଥାକଣ୍ଡଂ ଉପାଦାଯ ୱିତ୍ଥାରୋତି ସଙ୍ଖିତ୍ତୱିତ୍ଥାରଧାତୁକଂ ହୋତି। ତଯିଦଂ, ୱିତ୍ଥାରଦେସନଂ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦେସିତତ୍ତାପି, ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତକାରଣୱସେନାପି, ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡଂ ନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

ମୂଲତୋ ଖନ୍ଧତୋ ଚାପି, ଦ୍ୱାରତୋ ଚାପି ଭୂମିତୋ;

ଅତ୍ଥତୋ ଧମ୍ମତୋ ଚାପି, ନାମତୋ ଚାପି ଲିଙ୍ଗତୋ;

ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦେସିତତ୍ତା, ନିକ୍ଖେପୋତି ପୱୁଚ୍ଚତୀତି।

ଇଦଞ୍ହି ତୀଣି କୁସଲମୂଲାନୀତିଆଦିନା ନଯେନ ମୂଲତୋ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦେସିତଂ। ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଖନ୍ଧତୋ। ତଂସମୁଟ୍ଠାନଂ କାଯକମ୍ମନ୍ତି ଦ୍ୱାରତୋ। କାଯଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତଞ୍ହି କମ୍ମଂ କାଯକମ୍ମନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୁଖଭୂମିଯଂ, କାମାୱଚରେତି ଭୂମିତୋ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦେସିତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥଧମ୍ମନାମଲିଙ୍ଗାନଂ ୱସେନ ଦେସିତତ୍ତା ଅତ୍ଥାଦୀହି ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦେସିତଂ ନାମାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତତ୍ଥ କୁସଲପଦନିଦ୍ଦେସେ ତାୱ ତୀଣୀତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। କୁସଲାନି ଚ ତାନି ମୂଲାନି ଚ, କୁସଲାନଂ ୱା ଧମ୍ମାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚଯପଭୱଜନକସମୁଟ୍ଠାନନିବ୍ବତ୍ତକଟ୍ଠେନ ମୂଲାନୀତି କୁସଲମୂଲାନି। ଏୱଂ ଅତ୍ଥୱସେନ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ନାମୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅଲୋଭୋ ଅଦୋସୋ ଅମୋହୋତି ଆହ। ଏତ୍ତାୱତା ଯସ୍ମା ମୂଲେନ ମୁତ୍ତଂ କୁସଲଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଚତୁଭୂମକକୁସଲଂ ତୀହି ମୂଲେହି ପରିଯାଦିଯିତ୍ୱା ଦସ୍ସେସି ଧମ୍ମରାଜା। ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତୋତି ତେହି ଅଲୋଭାଦୀହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ଅଲୋଭେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେ, ଅଦୋସାମୋହାପି ଅଲୋଭେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧଗଣନଂଯେୱ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ସେସଦ୍ୱଯୱସେନ ସମ୍ପଯୋଗେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଇତି ଚତୁଭୂମକକୁସଲଂ ପୁନ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକଚତୁକ୍ଖନ୍ଧୱସେନ ପରିଯାଦିଯିତ୍ୱା ଦସ୍ସେସି ଧମ୍ମରାଜା। ତଂସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ତେହି ଅଲୋଭାଦୀହି ସମୁଟ୍ଠିତଂ। ଇମିନାପି ନଯେନ ତଦେୱ ଚତୁଭୂମିକକୁସଲଂ ତିଣ୍ଣଂ କମ୍ମଦ୍ୱାରାନଂ ୱସେନ ପରିଯାଦିଯିତ୍ୱା ଦସ୍ସେସି ଧମ୍ମରାଜା। ଏୱଂ ତାୱ କୁସଲଂ ତୀସୁ ଠାନେସୁ ପରିଯାଦିଯିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତଂ।

୯୮୬। ଅକୁସଲେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଞ୍ହି ଅକୁସଲଚିତ୍ତାନଂ ଏକମ୍ପି ମୂଲେନ ମୁତ୍ତଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ମୂଲେନ ପରିଯାଦିଯିତ୍ୱା ଦସ୍ସେସି ଧମ୍ମରାଜା। ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତଚତୁକ୍ଖନ୍ଧତୋ ଚ ଉଦ୍ଧଂ ଅକୁସଲଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ତାନେୱ ଦ୍ୱାଦସ ଅକୁସଲଚିତ୍ତାନି ଚତୁକ୍ଖନ୍ଧୱସେନ ପରିଯାଦିଯିତ୍ୱା ଦସ୍ସେସି। ଧମ୍ମରାଜା କାଯକମ୍ମାଦିୱସେନ ପନ ନେସଂ ପୱତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ କମ୍ମଦ୍ୱାରୱସେନ ପରିଯାଦିଯିତ୍ୱା ଦସ୍ସେସି ଧମ୍ମରାଜା। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ତଦେକଟ୍ଠା ଚ କିଲେସାତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତତ୍ଥ ଏକସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ ପୁଗ୍ଗଲେ ୱା ଠିତନ୍ତି ‘ଏକଟ୍ଠଂ’। ତତ୍ଥ ଏକସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ ଠିତଂ ସହଜେକଟ୍ଠଂ ନାମ ହୋତି। ଏକସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ ଠିତଂ ପହାନେକଟ୍ଠଂ ନାମ। ତେନ ଲୋଭାଦିନା ଅଞ୍ଞେନ ୱା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେନ ସହ ଏକସ୍ମିଂ ଠିତନ୍ତି ତଦେକଟ୍ଠଂ। ତତ୍ଥ ‘କତମେ ଧମ୍ମା ସଂକିଲିଟ୍ଠସଂକିଲେସିକା? ତୀଣି ଅକୁସଲମୂଲାନି – ଲୋଭୋ ଦୋସୋ ମୋହୋ, ତଦେକଟ୍ଠା ଚ କିଲେସା’ତି ସଂକିଲିଟ୍ଠତ୍ତିକେ; ‘କତମେ ଧମ୍ମା ହୀନା? ତୀଣି ଅକୁସଲମୂଲାନି – ଲୋଭୋ ଦୋସୋ ମୋହୋ, ତଦେକଟ୍ଠା ଚ କିଲେସା’ତି ହୀନତ୍ତିକେ ‘କତମେ ଧମ୍ମା ଅକୁସଲା? ତୀଣି ଅକୁସଲମୂଲାନି – ଲୋଭୋ ଦୋସୋ ମୋହୋ, ତଦେକଟ୍ଠା ଚ କିଲେସା’ତି ଇମସ୍ମିଂ କୁସଲତ୍ତିକେ; ‘କତମେ ଧମ୍ମା ସଂକିଲିଟ୍ଠା? ତୀଣି ଅକୁସଲମୂଲାନି – ଲୋଭୋ ଦୋସୋ ମୋହୋ, ତଦେକଟ୍ଠା ଚ କିଲେସା’ତି କିଲେସଗୋଚ୍ଛକେ ‘କତମେ ଧମ୍ମା ସରଣା? ତୀଣି ଅକୁସଲମୂଲାନି –

ଲୋଭୋ ଦୋସୋ ମୋହୋ, ତଦେକଟ୍ଠା ଚ କିଲେସା’ତି ସରଣଦୁକେ’ତି – ଇମେସୁ ଏତ୍ତକେସୁ ଠାନେସୁ ‘ସହଜେକଟ୍ଠଂ’ ଆଗତଂ।

ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବତ୍ତିକେ ପନ ‘ଇମାନି ତୀଣି ସଂଯୋଜନାନି, ତଦେକଟ୍ଠା ଚ କିଲେସା’ତି, ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବହେତୁକତ୍ତିକେପି ‘ଇମାନି ତୀଣି ସଂଯୋଜନାନି, ତଦେକଟ୍ଠା ଚ କିଲେସା’ତି, ପୁନ ତତ୍ଥେଵ ତୀଣି ସଂଯୋଜନାନି – ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠି ଵିଚିକିଚ୍ଛା ସୀଲବ୍ବତପରାମାସୋ, ଇମେ ଧମ୍ମା ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବା; ତଦେକଟ୍ଠୋ ଲୋଭୋ ଦୋସୋ ମୋହୋ, ଇମେ ଧମ୍ମା ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବହେତୂ; ତଦେକଟ୍ଠା ଚ କିଲେସା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଵେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ…ପେ… ଵିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ, ତଂସମୁଟ୍ଠାନଂ କାୟକମ୍ମଂ ଵଚୀକମ୍ମଂ ମନୋକମ୍ମଂ, ଇମେ ଧମ୍ମା ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବହେତୁକାତି; ସମ୍ମପ୍ପଧାନଵିଭଙ୍ଗେ ‘‘ତତ୍ଥ କତମେ ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା? ତୀଣି ଅକୁସଲମୂଲାନି – ଲୋଭୋ ଦୋସୋ ମୋହୋ, ତଦେକଟ୍ଠା ଚ କିଲେସା’’ତି (ଵିଭ। ୩୯୧) – ଇମେସୁ ପନ ଏତ୍ତକେସୁ ଠାନେସୁ ‘ପହାନେକଟ୍ଠଂ’ ଆଗତନ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବଂ।

୯୮୭। ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣପଦନିଦ୍ଦେସୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋୟେଵାତି। ଇମସ୍ମିଂ ତିକେ ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନି ତିସ୍ସୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିୟୋ କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସଂ ଅଜଟାକାସଂ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ନିରୋଧସମାପତ୍ତି ଚ ନ ଲବ୍ଭତୀତି ଵୁତ୍ତଂ।

୯୮୮।ଵେଦନାତ୍ତିକନିଦ୍ଦେସେ ସୁଖଭୂମିୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଯଥା ତମ୍ବଭୂମି କଣ୍ହଭୂମୀତି ତମ୍ବକଣ୍ହଭୂମିୟୋଵ ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଏଵଂ ସୁଖମ୍ପି ସୁଖଭୂମି ନାମ। ଯଥା ଉଚ୍ଛୁଭୂମି ସାଲିଭୂମୀତି ଉଚ୍ଛୁସାଲୀନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଟ୍ଠାନାନି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଏଵଂ ସୁଖସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଟ୍ଠାନଂ ଚିତ୍ତମ୍ପି ସୁଖଭୂମି ନାମ। ତଂ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଯସ୍ମା ପନ ସା କାମାଵଚରେ ଵା ହୋତି, ରୂପାଵଚରାଦୀସୁ ଵା, ତସ୍ମାସ୍ସା ତଂ ପଭେଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ କାମାଵଚରେତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ସୁଖଵେଦନଂ ଠପେତ୍ଵାତି ଯା ସା ସୁଖଭୂମିୟଂ ସୁଖଵେଦନା, ତଂ ଠପେତ୍ଵା। ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତୋତି ତାୟ ଠପିତାୟ ସୁଖଵେଦନାୟ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ। ସେସପଦଦ୍ଵୟେପି ଇମିନାଵ ନୟେନ ଅତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋତି।

ଇମସ୍ମିଂ ତିକେ ତିସ୍ସୋ ଵେଦନା, ସବ୍ବଂ ରୂପଂ, ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଇଦମ୍ପି ନ ଲବ୍ଭତି। ଅୟଞ୍ହି ତିକୋ କୁସଲତ୍ତିକେ ଚ ଅଲବ୍ଭମାନେହି ଇମେହି ଚ ତୀହି କୋଟ୍ଠାସେହି ମୁତ୍ତକୋ ନାମ। ଇତୋ ପରେସୁ ପନ ତିକଦୁକେସୁ ପାଳିଇତୋ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଚ ଯଂ ଵତ୍ତବ୍ବଂ ସିୟା ତଂ ସବ୍ବଂ ପଦାନୁକ୍କମେନ ମାତିକାକଥାୟଞ୍ଚେଵ କୁସଲାଦୀନଂ ନିଦ୍ଦେସେ ଚ ଵୁତ୍ତମେଵ। ଯଂ ପନ ଯତ୍ଥ ଵିସେସମତ୍ତଂ ତଦେଵ ଵକ୍ଖାମ।

୯୯୧। ତତ୍ଥ ଵିପାକତ୍ତିକେ ତାଵ କିଞ୍ଚାପି ଅରୂପଧମ୍ମା ଵିୟ ରୂପଧମ୍ମାପି କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନା ଅତ୍ଥି, ଅନାରମ୍ମଣତ୍ତା ପନ ତେ କମ୍ମସରିକ୍ଖକା ନ ହୋନ୍ତୀତି ସାରମ୍ମଣା ଅରୂପଧମ୍ମାଵ କମ୍ମସରିକ୍ଖକତ୍ତା ଵିପାକାତି ଵୁତ୍ତା, ବୀଜସରିକ୍ଖକଂ ଫଲଂ ଵିୟ। ସାଲିବୀଜସ୍ମିଞ୍ହି ଵପିତେ ଅଙ୍କୁରପତ୍ତାଦୀସୁ ନିକ୍ଖନ୍ତେସୁପି ସାଲିଫଲନ୍ତି ନ ଵୁଚ୍ଚତି। ଯଦା ପନ ସାଲିସୀସଂ ପକ୍କଂ ହୋତି ପରିଣତଂ, ତଦା ବୀଜସରିକ୍ଖକୋ ସାଲି ଏଵ ସାଲିଫଲନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଅଙ୍କୁରପତ୍ତାଦୀନି ପନ ବୀଜଜାତାନି ବୀଜତୋ ନିବ୍ବତ୍ତାନୀତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଏଵମେଵ ରୂପମ୍ପି କମ୍ମଜନ୍ତି ଵା ଉପାଦିଣ୍ଣନ୍ତି ଵା ଵତ୍ତୁଂ ଵଟ୍ଟତି।

୯୯୪।ଉପାଦିଣ୍ଣତ୍ତିକେ କିଞ୍ଚାପି ଖୀଣାସଵସ୍ସ ଖନ୍ଧା ‘ଅମ୍ହାକଂ ମାତୁଲତ୍ଥେରୋ ଅମ୍ହାକଂ ଚୂଳପିତୁତ୍ଥେରୋ’ତି ଵଦନ୍ତାନଂ ପରେସଂ ଉପାଦାନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟା ହୋନ୍ତି, ମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନାନି ପନ ଅଗ୍ଗହିତାନି ଅପରାମଟ୍ଠାନି ଅନୁପାଦିଣ୍ଣାନେଵ। ତାନି ହି, ଯଥା ଦିଵସଂ ସନ୍ତତ୍ତୋ ଅୟୋଗୁଳୋ ମକ୍ଖିକାନଂ ଅଭିନିସୀଦନସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ନ ହୋତି, ଏଵମେଵ ତେଜୁସ୍ସଦତ୍ତା ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିଵସେନ ଗହଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୟା ନ ହୋନ୍ତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ – ଇମେ ଧମ୍ମା ଅନୁପାଦିଣ୍ଣଅନୁପାଦାନିୟାତି।

୯୯୮। ଅସଂକିଲିଟ୍ଠଅସଂକିଲେସିକେସୁପି ଏସେଵ ନୟୋ।

୧୦୦୦।ଵିତକ୍କତ୍ତିକେ ଵିତକ୍କସହଜାତେନ ଵିଚାରେନ ସଦ୍ଧିଂ କୁସଲତ୍ତିକେ ଅଲବ୍ଭମାନାଵ ନ ଲବ୍ଭନ୍ତି।

୧୦୦୩।ପୀତିସହଗତତ୍ତିକେ ପୀତିଆଦୟୋ ଅତ୍ତନା ସହଜାତଧମ୍ମାନଂ ପୀତିସହଗତାଦିଭାଵଂ ଦତ୍ଵା ସୟଂ ପିଟ୍ଠିଵଟ୍ଟକା ଜାତା। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ତିକେ ଦ୍ଵେ ଦୋମନସ୍ସସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଦୁକ୍ଖସହଗତଂ କାୟଵିଞ୍ଞାଣଂ ଉପେକ୍ଖାଵେଦନା ରୂପଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି – ଇଦମ୍ପି ନ ଲବ୍ଭତି। ଅୟଞ୍ହି ତିକୋ କୁସଲତ୍ତିକେ ଚ ଅଲବ୍ଭମାନେହି ଇମେହି ଚ ପଞ୍ଚହି କୋଟ୍ଠାସେହି ମୁତ୍ତକୋ ନାମ।

୧୦୦୬।ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବତ୍ତିକେ ସଞ୍ଞୋଜନାନୀତି ବନ୍ଧନାନି। ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠୀତି ଵିଜ୍ଜମାନଟ୍ଠେନ ସତି ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକସଙ୍ଖାତେ କାୟେ; ସୟଂ ଵା ସତୀ ତସ୍ମିଂ କାୟେ ଦିଟ୍ଠୀତି ‘ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠି’। ସୀଲେନ ସୁଜ୍ଝିତୁଂ ସକ୍କା, ଵତେନ ସୁଜ୍ଝିତୁଂ ସକ୍କା, ସୀଲଵତେହି ସୁଜ୍ଝିତୁଂ ସକ୍କାତି ଗହିତସମାଦାନଂ ପନ ସୀଲବ୍ବତପରାମାସୋ ନାମ।

୧୦୦୭।ଇଧାତି ଦେସାପଦେସେ ନିପାତୋ। ସ୍ୱାୟଂ କତ୍ଥଚି ଲୋକଂ ଉପାଦାୟ ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥାହ – ‘‘ଇଧ ତଥାଗତୋ ଲୋକେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୮୯)। କତ୍ଥଚି ସାସନଂ। ଯଥାହ – ‘‘ଇଧେୱ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଣୋ ଇଧ ଦୁତିଯୋ ସମଣୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୩୯; ଅ। ନି। ୪।୨୪୧)। କତ୍ଥଚି ଓକାସଂ। ଯଥାହ –

‘‘ଇଧେୱ ତିଟ୍ଠମାନସ୍ସ, ଦେୱଭୂତସ୍ସ ମେ ସତୋ;

ପୁନରାଯୁ ଚ ମେ ଲଦ୍ଧୋ, ଏୱଂ ଜାନାହି ମାରିସା’’ତି। (ଦୀ। ନି। ୨।୩୬୯);

କତ୍ଥଚି ପଦପୂରଣମତ୍ତମେୱ। ଯଥାହ – ‘‘ଇଧାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭୁତ୍ତାୱୀ ଅସ୍ସଂ ପୱାରିତୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୩୦)। ଇଧ ପନ ଲୋକଂ ଉପାଦାୟ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅସ୍ସୁତୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋତି ଏତ୍ଥ ପନ ‘ଆଗମାଧିଗମାଭାୱା ଞେଯ୍ୟୋ ଅସ୍ସୁତୱା ଇତି’। ଯସ୍ସ ହି ଖନ୍ଧଧାତୁଆଯତନପଚ୍ଚଯାକାରସତିପଟ୍ଠାନାଦୀସୁ ଉଗ୍ଗହପରିପୁଚ୍ଛାୱିନିଚ୍ଛଯରହିତତ୍ତା ଦିଟ୍ଠିପଟିସେଧକୋ ନେୱ ‘ଆଗମୋ’, ପଟିପତ୍ତିଯା ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଅନଧିଗତତ୍ତା ନେୱ ‘ଅଧିଗମୋ’ ଅତ୍ଥି, ସୋ ‘ଆଗମାଧିଗମାଭାୱା ଞେଯ୍ୟୋ ଅସ୍ସୁତୱା ଇତି’। ସ୍ୱାଯଂ –

ପୁଥୂନଂ ଜନନାଦୀହି, କାରଣେହି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ;

ପୁଥୁଜ୍ଜନନ୍ତୋଗଧତ୍ତା, ପୁଥୁୱାଯଂ ଜନୋ ଇତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୫୧; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧।୧୩୦; ଚୂଳନି। ଅଟ୍ଠ। ୮୮; ନେତ୍ତି। ଅଟ୍ଠ। ୫୬);

ସୋ ହି ପୁଥୂନଂ ନାନପ୍ପକାରାନଂ କିଲେସାଦୀନଂ ଜନନାଦୀହି କାରଣେହି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ଯଥାହ – ‘‘ପୁଥୁ କିଲେସେ ଜନେନ୍ତୀତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ପୁଥୁ ଅୱିହତସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିକାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ପୁଥୁ ସତ୍ଥାରାନଂ ମୁଖୁଲ୍ଲୋକିକାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ପୁଥୁ ସବ୍ବଗତୀହି ଅୱୁଟ୍ଠିତାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ପୁଥୁ ନାନାଭିସଙ୍ଖାରେ ଅଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ପୁଥୁ ନାନାଓଘେହି ୱୁଯ୍ହନ୍ତୀତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ପୁଥୁ ନାନାସନ୍ତାପେହି ସନ୍ତପ୍ପନ୍ତୀତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ପୁଥୁ ନାନାପରିଳାହେହି ପରିଡଯ୍ହନ୍ତୀତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ପୁଥୁ ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ ରତ୍ତା ଗିଦ୍ଧା ଗଧିତା ମୁଚ୍ଛିତା ଅଜ୍ଝୋସନ୍ନା ଲଗ୍ଗା ଲଗ୍ଗିତା ପଲିବୁଦ୍ଧାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ପୁଥୁ ପଞ୍ଚହି ନୀୱରଣେହି ଆୱୁତା ନିୱୁତା ଓୱୁତା ପିହିତା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନା ପଟିକୁଜ୍ଜିତାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା’’ତି (ମହାନି। ୯୪)। ପୁଥୂନଂ ୱା ଗଣନପଥମତୀତାନଂ ଅରିଯଧମ୍ମପରମ୍ମୁଖାନଂ ନୀଚଧମ୍ମସମାଚାରାନଂ ଜନାନଂ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତାପି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ପୁଥୁ ୱା ଅଯଂ – ୱିସୁଂଯେୱ ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗତୋ, ୱିସଂସଟ୍ଠୋ ସୀଲସୁତାଦିଗୁଣଯୁତ୍ତେହି ଅରିଯେହି – ଜନୋତିପି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ଏୱମେତେହି ‘ଅସ୍ସୁତୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ’ତି ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି ଯେ ତେ –

‘‘ଦୁୱେ ପୁଥୁଜ୍ଜନା ୱୁତ୍ତା, ବୁଦ୍ଧେନାଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁନା;

ଅନ୍ଧୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଏକୋ, କଲ୍ୟାଣେକୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ’’ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୫୧; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧।୧୩୦; ଚୂଳନି। ଅଟ୍ଠ। ୮୮);

ଦ୍ୱେ ପୁଥୁଜ୍ଜନା ୱୁତ୍ତା, ତେସୁ ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅରିଯାନଂ ଅଦସ୍ସାୱୀତିଆଦୀସୁ ଅରିଯାତି ଆରକତ୍ତା କିଲେସେହି, ଅନଯେ ନ ଇରିଯନତୋ, ଅଯେ ଇରିଯନତୋ, ସଦେୱକେନ ଲୋକେନ ଚ ଅରଣୀଯତୋ ବୁଦ୍ଧା ଚ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ଚ ବୁଦ୍ଧସାୱକା ଚ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ବୁଦ୍ଧା ଏୱ ୱା ଇଧ ଅରିଯା। ଯଥାହ – ‘‘ସଦେୱକେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଲୋକେ…ପେ… ତଥାଗତୋ ଅରିଯୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୯୮)।

ସପ୍ପୁରିସାତି ଏତ୍ଥ ପନ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ତଥାଗତସାୱକା ଚ ସପ୍ପୁରିସାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତେ ହି ଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣଯୋଗେନ ସୋଭନା ପୁରିସାତି ସପ୍ପୁରିସା। ସବ୍ବେୱ ୱା ଏତେ ଦ୍ୱେଧାପି ୱୁତ୍ତା। ବୁଦ୍ଧାପି ହି ଅରିଯା ଚ ସପ୍ପୁରିସା ଚ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ବୁଦ୍ଧସାୱକାପି। ଯଥାହ –

‘‘ଯୋ ୱେ କତଞ୍ଞୂ କତୱେଦି ଧୀରୋ,

କଲ୍ଯାଣମିତ୍ତୋ ଦଳ୍ହଭତ୍ତି ଚ ହୋତି;

ଦୁଖିତସ୍ସ ସକ୍କଚ୍ଚ କରୋତି କିଚ୍ଚଂ,

ତଥାୱିଧଂ ସପ୍ପୁରିସଂ ୱଦନ୍ତୀ’’ତି। (ଜା। ୨।୧୭।୭୮);

‘କଲ୍ଯାଣମିତ୍ତୋ ଦଳ୍ହଭତ୍ତି ଚ ହୋତୀ’ତି ଏତ୍ତାୱତା ହି ବୁଦ୍ଧସାୱକୋ ୱୁତ୍ତୋ। କତଞ୍ଞୁତାଦୀହି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ବୁଦ୍ଧାତି। ଇଦାନି ଯୋ ତେସଂ ଅରିଯାନଂ ଅଦସ୍ସନସୀଲୋ, ନ ଚ ଦସ୍ସନେ ସାଧୁକାରୀ, ସୋ ଅରିଯାନଂ ଅଦସ୍ସାୱୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ଚକ୍ଖୁନା ଅଦସ୍ସାୱୀ ଞାଣେନ ଅଦସ୍ସାୱୀତି ଦୁୱିଧୋ। ତେସୁ ଞାଣେନ ଅଦସ୍ସାୱୀ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ମଂସଚକ୍ଖୁନା ହି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ୱା ଅରିଯା ଦିଟ୍ଠାପି ଅଦିଟ୍ଠାୱ ହୋନ୍ତି, ତେସଂ ଚକ୍ଖୂନଂ ୱଣ୍ଣମତ୍ତଗ୍ଗହଣତୋ, ନ ଅରିଯଭାୱଗୋଚରତୋ। ସୋଣସିଙ୍ଗାଲାଦଯୋପି ଚକ୍ଖୁନା ଅରିଯେ ପସ୍ସନ୍ତି, ନ ଚ ତେ ଅରିଯାନଂ ଦସ୍ସାୱିନୋ।

ତତ୍ରିଦଂ ୱତ୍ଥୁ – ଚିତ୍ତଲପବ୍ବତୱାସିନୋ କିର ଖୀଣାସୱତ୍ଥେରସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାକୋ ୱୁଡ୍ଢପବ୍ବଜିତୋ ଏକଦିୱସଂ ଥେରେନ ସଦ୍ଧିଂ ପିଣ୍ଡାଯ ଚରିତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଗହେତ୍ୱା ପିଟ୍ଠିତୋ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଥେରଂ ପୁଚ୍ଛି – ‘ଅରିଯା ନାମ ଭନ୍ତେ କୀଦିସା’ତି? ଥେରୋ ଆହ – ‘ଇଧେକଚ୍ଚୋ ମହଲ୍ଲକୋ ଅରିଯାନଂ ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଗହେତ୍ୱା ୱତ୍ତପଟିପତ୍ତିଂ କତ୍ୱା ସହ ଚରନ୍ତୋପି ନେୱ ଅରିଯେ ଜାନାତି, ଏୱଂଦୁଜ୍ଜାନାୱୁସୋ, ଅରିଯା’ତି। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେପି ସୋ ନେୱ ଅଞ୍ଞାସି। ତସ୍ମା ନ ଚକ୍ଖୁନା ଦସ୍ସନଂ ‘ଦସ୍ସନଂ’, ଞାଣଦସ୍ସନମେୱ ‘ଦସ୍ସନଂ’। ଯଥାହ – ‘‘କିଂ ତେ ୱକ୍କଲି ଇମିନା ପୂତିକାଯେନ ଦିଟ୍ଠେନ? ଯୋ ଖୋ, ୱକ୍କଲି, ଧମ୍ମଂ ପସ୍ସତି, ସୋ ମଂ ପସ୍ସତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୮୭)। ତସ୍ମା ଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସନ୍ତୋପି, ଞାଣେନ ଅରିଯେହି ଦିଟ୍ଠଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ, ଅରିଯାଧିଗତଞ୍ଚ ଧମ୍ମଂ ଅନଧିଗଚ୍ଛନ୍ତୋ, ଅରିଯକରଧମ୍ମାନଂ ଅରିଯଭାୱସ୍ସ ଚ ଅଦିଟ୍ଠତ୍ତା, ‘ଅରିଯାନଂ ଅଦସ୍ସାୱୀ’ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅରିଯଧମ୍ମସ୍ସଅକୋୱିଦୋତି ସତିପଟ୍ଠାନାଦିଭେଦେ ଅରିଯଧମ୍ମେ ଅକୁସଲୋ। ଅରିଯଧମ୍ମେ ଅୱିନୀତୋତି, ଏତ୍ଥ ପନ

ଦୁୱିଧୋ ୱିନଯୋ ନାମ, ଏକମେକେତ୍ଥ ପଞ୍ଚଧା;

ଅଭାୱତୋ ତସ୍ସ ଅଯଂ, ଅୱିନୀତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଅଯଞ୍ହି ସଂୱରୱିନଯୋ ପହାନୱିନଯୋତି ଦୁୱିଧୋ ୱିନଯୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଦୁୱିଧେପି ୱିନଯେ ଏକମେକୋ ୱିନଯୋ ପଞ୍ଚଧା ଭିଜ୍ଜତି। ସଂୱରୱିନଯୋପି ହି ସୀଲସଂୱରୋ ସତିସଂୱରୋ ଞାଣସଂୱରୋ ଖନ୍ତିସଂୱରୋ ୱୀରିଯସଂୱରୋତି ପଞ୍ଚୱିଧୋ। ପହାନୱିନଯୋପି ତଦଙ୍ଗପହାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପହାନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦପହାନଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପହାନଂ ନିସ୍ସରଣପହାନନ୍ତି ପଞ୍ଚୱିଧୋ।

ତତ୍ଥ ‘‘ଇମିନା ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରେନ ଉପେତୋ ହୋତି ସମୁପେତୋ’’ତି (ୱିଭ। ୫୧୧) ଅଯଂ ସୀଲସଂୱରୋ। ‘‘ରକ୍ଖତି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯେ ସଂୱରଂ ଆପଜ୍ଜତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୧୩; ମ। ନି। ୧।୨୯୫; ସଂ। ନି। ୪।୨୩୯; ଅ। ନି। ୩।୧୬) ଅଯଂ ସତିସଂୱରୋ।

‘‘ଯାନି ସୋତାନି ଲୋକସ୍ମିଂ, (ଅଜିତାତି ଭଗୱା)

ସତି ତେସଂ ନିୱାରଣଂ;

ସୋତାନଂ ସଂୱରଂ ବ୍ରୂମି,

ପଞ୍ଞାଯେତେ ପିଧୀଯରେ’’ତି। (ସୁ। ନି। ୧୦୪୧) –

ଅଯଂ ଞାଣସଂୱରୋ ନାମ। ‘‘ଖମୋ ହୋତି ସୀତସ୍ସ ଉଣ୍ହସ୍ସା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୪; ଅ। ନି। ୪।୧୧୪; ୬।୫୮) ଅଯଂ ଖନ୍ତିସଂୱରୋ। ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନଂ କାମୱିତକ୍କଂ ନାଧିୱାସେତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୬; ଅ। ନି। ୪।୧୧୪; ୬।୫୮) ଅଯଂ ୱୀରିଯସଂୱରୋ। ସବ୍ବୋପି ଚାଯଂ ସଂୱରୋ ଯଥାସକଂ ସଂୱରିତବ୍ବାନଂ ୱିନେତବ୍ବାନଞ୍ଚ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନଂ ସଂୱରଣତୋ ସଂୱରୋ, ୱିନଯନତୋ ୱିନଯୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ତାୱ ‘ସଂୱରୱିନଯୋ’ ପଞ୍ଚଧା ଭିଜ୍ଜତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତଥା ଯଂ ନାମରୂପପରିଚ୍ଛେଦାଦୀସୁ ୱିପସ୍ସନାଞାଣେସୁ ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ, ଦୀପାଲୋକେନେୱ ତମସ୍ସ, ତେନ ତେନ ୱିପସ୍ସନାଞାଣେନ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅନତ୍ଥସ୍ସ ପହାନଂ, ସେୟ୍ୟଥିଦଂ – ନାମରୂପୱୱତ୍ଥାନେନ ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିୟା, ପଚ୍ଚୟପରିଗ୍ଗହେନ ଅହେତୁୱିସମହେତୁଦିଟ୍ଠୀନଂ, ତସ୍ସେୱ ଅପରଭାଗେନ କଙ୍ଖାୱିତରଣେନ କଥଂକଥିଭାୱସ୍ସ, କଲାପସମ୍ମସନେନ ‘ଅହଂ ମମା’ତି ଗାହସ୍ସ, ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗୱୱତ୍ଥାନେନ ଅମଗ୍ଗେ ମଗ୍ଗସଞ୍ଞାୟ, ଉଦୟଦସ୍ସନେନ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିୟା, ୱୟଦସ୍ସନେନ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିୟା, ଭୟଦସ୍ସନେନ ସଭୟେ ଅଭୟସଞ୍ଞାୟ, ଆଦୀନୱଦସ୍ସନେନ ଅସ୍ସାଦସଞ୍ଞାୟ, ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନାୟ ଅଭିରତିସଞ୍ଞାୟ, ମୁଞ୍ଚିତୁକମ୍ୟତାଞାଣେନ ଅମୁଞ୍ଚିତୁକାମତାୟ, ଉପେକ୍ଖାଞାଣେନ ଅନୁପେକ୍ଖାୟ, ଅନୁଲୋମେନ ଧମ୍ମଟ୍ଠିତିୟଂ ନିବ୍ବାନେ ଚ ପଟିଲୋମଭାୱସ୍ସ, ଗୋତ୍ରଭୁନା ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହସ୍ସ ପହାନଂ, ଏତଂ ‘ତଦଙ୍ଗପହାନଂ’ ନାମ।

ଯଂ ପନ ଉପଚାରପ୍ପନାଭେଦେନ ସମାଧିନା ପୱତ୍ତିଭାୱନିୱାରଣତୋ, ଘଟପ୍ପହାରେନେୱ ଉଦକପିଟ୍ଠେ ସେୱାଲସ୍ସ, ତେସଂ ତେସଂ ନୀୱରଣାଦିଧମ୍ମାନଂ ପହାନଂ, ଏତଂ ‘ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପହାନଂ’ ନାମ। ‘‘ଯଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିୟମଗ୍ଗାନଂ ଭାୱିତତ୍ତା ତଂତଂମଗ୍ଗୱତୋ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଦିଟ୍ଠିଗତାନଂ ପହାନାୟା’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୨୭୭) ନୟେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ସମୁଦୟପକ୍ଖିକସ୍ସ କିଲେସଗଣସ୍ସ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଭାୱେନ ପହାନଂ, ଇଦଂ ‘ସମୁଚ୍ଛେଦପହାନଂ’ ନାମ। ଯଂ ପନ ଫଲକ୍ଖଣେ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧତ୍ତଂ କିଲେସାନଂ, ଏତଂ ‘ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପହାନଂ’ ନାମ। ଯଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖତନିସ୍ସଟତ୍ତା ପହୀନସବ୍ବସଙ୍ଖତଂ ନିବ୍ବାନଂ, ଏତଂ ‘ନିସ୍ସରଣପହାନଂ’ ନାମ। ସବ୍ବମ୍ପି ଚେତଂ ପହାନଂ ଯସ୍ମା ଚାଗଟ୍ଠେନ ପହାନଂ, ୱିନୟନଟ୍ଠେନ ୱିନୟୋ, ତସ୍ମା ‘ପହାନୱିନୟୋ’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂତଂପହାନୱତୋ ୱା ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱିନୟସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋପେତଂ ପହାନୱିନୟୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ପହାନୱିନୟୋପି ପଞ୍ଚଧା ଭିଜ୍ଜତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏୱମୟଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ଦୁୱିଧୋ, ଭେଦତୋ ଚ ଦସୱିଧୋ ୱିନୟୋ, ଭିନ୍ନସଂୱରତ୍ତା, ପହାତବ୍ବସ୍ସ ଚ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା, ଯସ୍ମା ଏତସ୍ସ ଅସ୍ସୁତୱତୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଅଭାୱତୋ ତସ୍ସ, ଅୟଂ ‘ଅୱିନୀତୋ’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ଏସ ନୟୋ ସପ୍ପୁରିସାନଂ ଅଦସ୍ସାୱୀ ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମସ୍ସ ଅକୋୱିଦୋ ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମେ ଅୱିନୀତୋତି ଏତ୍ଥାପି। ନିନ୍ନାନାକରଣଞ୍ହେତଂ ଅତ୍ଥତୋ। ଯଥାହ – ‘‘ଯେୱ ତେ ଅରିୟା ତେୱ ତେ ସପ୍ପୁରିସା, ଯେୱ ତେ ସପ୍ପୁରିସା ତେୱ ତେ ଅରିୟା। ଯୋ ଏୱ ସୋ ଅରିୟାନଂ ଧମ୍ମୋ ସୋ ଏୱ ସୋ ସପ୍ପୁରିସାନଂ ଧମ୍ମୋ, ଯୋ ଏୱ ସୋ ସପ୍ପୁରିସାନଂ ଧମ୍ମୋ ସୋ ଏୱ ସୋ ଅରିୟାନଂ ଧମ୍ମୋ। ଯେୱ ତେ ଅରିୟୱିନୟା ତେୱ ତେ ସପ୍ପୁରିସୱିନୟା, ଯେୱ ତେ ସପ୍ପୁରିସୱିନୟା ତେୱ ତେ ଅରିୟୱିନୟା। ଅରିୟେତି ୱା ସପ୍ପୁରିସେତି ୱା, ଅରିୟଧମ୍ମେତି ୱା ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମେତି ୱା, ଅରିୟୱିନୟେତି ୱା ସପ୍ପୁରିସୱିନୟେତି ୱା, ଏସେସେ ଏକେ ଏକଟ୍ଠେ ସମେ ସମଭାଗେ ତଜ୍ଜାତେ ତଞ୍ଞେୱା’’ତି।

ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀତି ଇଧେକଚ୍ଚୋ ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତି – ‘ଯଂ ରୂପଂ ସୋ ଅହଂ, ଯୋ ଅହଂ ତଂ ରୂପ’ନ୍ତି ରୂପଞ୍ଚ ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ ଅଦ୍ୱୟଂ ସମନୁପସ୍ସତି। ‘‘ସେୟ୍ୟଥାପି ନାମ ତେଲପ୍ପଦୀପସ୍ସ ଝାୟତୋ ଯା ଅଚ୍ଚି ସୋ ୱଣ୍ଣୋ, ଯୋ ୱଣ୍ଣୋ ସା ଅଚ୍ଚୀତି ଅଚ୍ଚିଞ୍ଚ ୱଣ୍ଣଞ୍ଚ ଅଦ୍ୱୟଂ ସମନୁପସ୍ସତି,’’ ଏୱମେୱ ଇଧେକଚ୍ଚୋ ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀତି ଏୱଂ ରୂପଂ ଅତ୍ତାତି ଦିଟ୍ଠିପସ୍ସନାୟ ପସ୍ସତି। ରୂପୱନ୍ତଂ ୱା ଅତ୍ତାନନ୍ତି ‘ଅରୂପଂ ଅତ୍ତା’ତି ଗହେତ୍ୱା, ଛାୟାୱନ୍ତଂ ରୁକ୍ଖଂ ୱିୟ, ତଂ ରୂପୱନ୍ତଂ ସମନୁପସ୍ସତି। ଅତ୍ତନି ୱା ରୂପନ୍ତି ‘ଅରୂପମେୱ ଅତ୍ତା’ତି ଗହେତ୍ୱା, ପୁପ୍ଫମ୍ହି ଗନ୍ଧଂ ୱିୟ, ଅତ୍ତନି ରୂପଂ ସମନୁପସ୍ସତି। ରୂପସ୍ମିଂୱା ଅତ୍ତାନନ୍ତି ‘ଅରୂପମେୱ ଅତ୍ତା’ତି ଗହେତ୍ୱା, କରଣ୍ଡକେ ମଣିଂ ୱିୟ, ଅତ୍ତାନଂ ରୂପସ୍ମିଂ ସମନୁପସ୍ସତି। ୱେଦନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ତତ୍ଥ ‘ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ’ତି ସୁଦ୍ଧରୂପମେୱ ଅତ୍ତାତି କଥିତଂ। ‘ରୂପୱନ୍ତଂ ୱା ଅତ୍ତାନଂ, ଅତ୍ତନି ୱା ରୂପଂ, ରୂପସ୍ମିଂ ୱା ଅତ୍ତାନଂ; ୱେଦନଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତି… ସଞ୍ଞଂ… ସଙ୍ଖାରେ… ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ’ତି ଇମେସୁ ସତ୍ତସୁ ଠାନେସୁ ‘ଅରୂପଂ ଅତ୍ତା’ତି କଥିତଂ। ୱେଦନାୱନ୍ତଂ ୱା ଅତ୍ତାନଂ, ଅତ୍ତନି ୱା ୱେଦନଂ, ୱେଦନାୟ ୱା ଅତ୍ତାନନ୍ତି ଏୱଂ ଚତୂସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ତିଣ୍ଣଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱସେନ ଦ୍ୱାଦସସୁ ଠାନେସୁ ‘ରୂପାରୂପମିସ୍ସକୋ ଅତ୍ତା’ କଥିତୋ। ତତ୍ଥ ‘ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତି ୱେଦନଂ… ସଞ୍ଞଂ… ସଙ୍ଖାରେ… ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ’ତି ଇମେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୁ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି କଥିତା। ଅୱସେସେସୁ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି। ଏୱମେତ୍ଥ ପନ୍ନରସ ଭୱଦିଟ୍ଠିୟୋ ପଞ୍ଚ ୱିଭୱଦିଟ୍ଠିୟୋ ହୋନ୍ତି। ତା ସବ୍ବାପି ମଗ୍ଗାୱରଣା, ନ ସଗ୍ଗାୱରଣା, ପଠମମଗ୍ଗୱଜ୍ଝାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୧୦୦୮ ।ସତ୍ଥରି କଙ୍ଖତୀତି ସତ୍ଥୁ ସରୀରେ ୱା ଗୁଣେ ୱା ଉଭୟତ୍ଥ ୱା କଙ୍ଖତି। ସରୀରେ କଙ୍ଖମାନୋ ‘ଦ୍ୱତ୍ତିଂସୱରଲକ୍ଖଣପଟିମଣ୍ଡିତଂ ନାମ ସରୀରଂ ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ନତ୍ଥୀ’ତି କଙ୍ଖତି। ଗୁଣେ କଙ୍ଖମାନୋ ‘ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଜାନନସମତ୍ଥଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ନତ୍ଥୀ’ତି କଙ୍ଖତି। ଉଭୟତ୍ଥ କଙ୍ଖମାନୋ ‘ଅସୀତିଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନବ୍ୟାମପ୍ପଭାନୁରଞ୍ଜିତାୟ ସରୀରନିପ୍ଫତ୍ତିୟା ସମନ୍ନାଗତୋ ସବ୍ବଞ୍ଞେୟ୍ୟଜାନନସମତ୍ଥଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଠିତୋ ଲୋକତାରକୋ ବୁଦ୍ଧୋ ନାମ ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ନତ୍ଥୀ’ତି କଙ୍ଖତି। ଅୟଞ୍ହିସ୍ସ ଅତ୍ତଭାୱେ ଗୁଣେ ୱା କଙ୍ଖନତୋ ଉଭୟତ୍ଥ କଙ୍ଖତି ନାମ।

ୱିଚିକିଚ୍ଛତୀତି ଆରମ୍ମଣଂ ନିଚ୍ଛେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ କିଚ୍ଛତି କିଲମତି। ନାଧିମୁଚ୍ଚତୀତି ତତ୍ଥେୱ ଅଧିମୋକ୍ଖଂ ନ ଲଭତି। ନ ସମ୍ପସୀଦତୀତି ଚିତ୍ତଂ ଅନାୱିଲଂ କତ୍ୱା ପସୀଦିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଗୁଣେସୁ ନପ୍ପସୀଦତି।

ଧମ୍ମେ କଙ୍ଖତୀତିଆଦୀସୁ ପନ ‘କିଲେସେ ପଜହନ୍ତା ଚତ୍ତାରୋ ଅରିୟମଗ୍ଗା, ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧକିଲେସାନି ଚତ୍ତାରି ସାମଞ୍ଞଫଲାନି, ମଗ୍ଗଫଲାନଂ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟଭୂତଂ ଅମତଂ ମହାନିବ୍ବାନଂ ନାମ ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ନତ୍ଥୀ’ତି କଙ୍ଖନ୍ତୋପି ‘ଅୟଂ ଧମ୍ମୋ ନିୟ୍ୟାନିକୋ ନୁ ଖୋ ଅନିୟ୍ୟାନିକୋ’ତି କଙ୍ଖନ୍ତୋପି ଧମ୍ମେ କଙ୍ଖତି ନାମ। ‘ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗଟ୍ଠକା ଚତ୍ତାରୋ ଫଲଟ୍ଠକାତି ଇଦଂ ସଙ୍ଘରତନଂ ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ନତ୍ଥୀ’ତି କଙ୍ଖନ୍ତୋପି, ‘ଅୟଂ ସଙ୍ଘୋ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ନୁ ଖୋ ଦୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ’ତି କଙ୍ଖନ୍ତୋପି, ‘ଏତସ୍ମିଂ ସଙ୍ଘରତନେ ଦିନ୍ନସ୍ସ ୱିପାକଫଲଂ ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ନତ୍ଥୀ’ତି କଙ୍ଖନ୍ତୋପି ସଙ୍ଘେ କଙ୍ଖତି ନାମ। ‘ତିସ୍ସୋ ପନ ସିକ୍ଖା ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ନତ୍ଥୀ’ତି କଙ୍ଖନ୍ତୋପି, ‘ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ସିକ୍ଖିତପଚ୍ଚୟେନ ଆନିସଂସୋ ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ନତ୍ଥୀ’ତି କଙ୍ଖନ୍ତୋପି ସିକ୍ଖାୟ କଙ୍ଖତି ନାମ।

ପୁବ୍ବନ୍ତୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଅତୀତାନି ଖନ୍ଧଧାତାୟତନାନି। ଅପରନ୍ତୋ ଅନାଗତାନି। ତତ୍ଥ ଅତୀତେସୁ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ‘ଅତୀତାନି ନୁ ଖୋ, ନ ନୁ ଖୋ’ତି କଙ୍ଖନ୍ତୋ ପୁବ୍ବନ୍ତେ କଙ୍ଖତି ନାମ। ଅନାଗତେସୁ ‘ଅନାଗତାନି ନୁ ଖୋ, ନ ନୁ ଖୋ’ତି କଙ୍ଖନ୍ତୋ ଅପରନ୍ତେ କଙ୍ଖତି ନାମ। ଉଭୟତ୍ଥ କଙ୍ଖନ୍ତୋ ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତେ କଙ୍ଖତି ନାମ। ‘ଦ୍ୱାଦସପଦିକଂ ପଚ୍ଚୟୱଟ୍ଟଂ ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ ନତ୍ଥୀ’ତି କଙ୍ଖନ୍ତୋ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟତାପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ କଙ୍ଖତି ନାମ। ତତ୍ରାୟଂ ୱଚନତ୍ଥୋ – ଇମେସଂ ଜରାମରଣାଦୀନଂ ପଚ୍ଚୟା ‘ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟା’। ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟାନଂ ଭାୱୋ ‘ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟତା’। ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟା ଏୱ ୱା ‘ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟତା’; ଜାତିଆଦୀନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଜାତିଆଦୀସୁ ତଂ ତଂ ପଟିଚ୍ଚ ଆଗମ୍ମ ସମୁପ୍ପନ୍ନାତି ‘ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା’। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଇଦପ୍ପଚ୍ଚୟତାୟ ଚ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଚ ଧମ୍ମେସୁ କଙ୍ଖତୀତି।

୧୦୦୯।ସୀଲେନାତି ଗୋସୀଲାଦିନା। ୱତେନାତି ଗୋୱତାଦିନାୱ। ସୀଲବ୍ବତେନାତି ତଦୁଭୟେନ। ସୁଦ୍ଧୀତି କିଲେସସୁଦ୍ଧି; ପରମତ୍ଥସୁଦ୍ଧିଭୂତଂ ୱା ନିବ୍ବାନମେୱ। ତଦେକଟ୍ଠାତି ଇଧ ପହାନେକଟ୍ଠଂ ଧୁରଂ। ଇମିସ୍ସା ଚ ପାଠଇୟା ଦିଟ୍ଠିକିଲେସୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛାକିଲେସୋତି ଦ୍ୱେୟେୱ ଆଗତା। ଲୋଭୋ ଦୋସୋ ମୋହୋ ମାନୋ ଥିନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅହିରିକଂ ଅନୋତ୍ତପ୍ପନ୍ତି ଇମେ ପନ ଅଟ୍ଠ ଅନାଗତା। ଆହରିତ୍ୱା ପନ ଦୀପେତବ୍ବା। ଏତ୍ଥ ହି ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାସୁ ପହୀୟମାନାସୁ ଅପାୟଗମନୀୟୋ ଲୋଭୋ ଦୋସୋ ମୋହୋ ମାନୋ ଥିନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅହିରିକଂ ଅନୋତ୍ତପ୍ପନ୍ତି ସବ୍ବେପିମେ ପହାନେକଟ୍ଠା ହୁତ୍ୱା ପହୀୟନ୍ତି। ସହଜେକଟ୍ଠଂ ପନ ଆହରିତ୍ୱା ଦୀପେତବ୍ବଂ। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ହି ଚତ୍ତାରି ଦିଟ୍ଠିସହଗତାନି ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତଞ୍ଚାତି ପଞ୍ଚ ଚିତ୍ତାନି ପହୀୟନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଦ୍ୱୀସୁ ଅସଙ୍ଖାରିକଦିଟ୍ଠିଚିତ୍ତେସୁ ପହୀୟନ୍ତେସୁ ତେହି ସହଜାତୋ ଲୋଭୋ ମୋହୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅହିରିକଂ ଅନୋତ୍ତପ୍ପନ୍ତି ଇମେ କିଲେସା ସହଜେକଟ୍ଠୱସେନ ପହୀୟନ୍ତି। ସେସଦିଟ୍ଠିକିଲେସୋ ଚ ୱିଚିକିଚ୍ଛାକିଲେସୋ ଚ ପହାନେକଟ୍ଠୱସେନ ପହୀୟନ୍ତି।
ଦିଟ୍ଠିଗତସମ୍ପୟୁତ୍ତସସଙ୍ଖାରିକଚିତ୍ତେସୁପି ପହୀୟନ୍ତେସୁ ତେହି ସହଜାତୋ ଲୋଭୋ ମୋହୋ ଥିନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅହିରିକଂ ଅନୋତ୍ତପ୍ପନ୍ତି ଇମେ କିଲେସା ସହଜେକଟ୍ଠୱସେନ ପହୀୟନ୍ତି। ସେସଦିଟ୍ଠିକିଲେସୋ ଚ ୱିଚିକିଚ୍ଛାକିଲେସୋ ଚ ପହାନେକଟ୍ଠୱସେନ ପହୀୟନ୍ତି। ଏୱଂ ପହାନେକଟ୍ଠସ୍ମିଂୟେୱ ସହଜେକଟ୍ଠଂ ଲବ୍ଭତୀତି ଇଦଂ ସହଜେକଟ୍ଠଂ ଆହରିତ୍ୱା ଦୀପୟିଂସୁ।

ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତୋତି ତେହି ତଦେକଟ୍ଠେହି ଅଟ୍ଠହି କିଲେସେହି ସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ। ୱିନିବ୍ଭୋଗଂ ୱା କତ୍ୱା ତେନ ଲୋଭେନ ତେନ ଦୋସେନାତି ଏୱଂ ଏକେକେନ ସମ୍ପୟୁତ୍ତତା ଦୀପେତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ଲୋଭେ ଗହିତେ, ମୋହୋ ମାନୋ ଥିନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅହିରିକଂ ଅନୋତ୍ତପ୍ପନ୍ତି ଅୟଂ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେ କିଲେସଗଣୋ ଲୋଭସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ ନାମ। ଦୋସେ ଗହିତେ, ମୋହୋ ଥିନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅହିରିକଂ ଅନୋତ୍ତପ୍ପନ୍ତି ଅୟଂ କିଲେସଗଣୋ ଦୋସସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ ନାମ। ମୋହେ ଗହିତେ, ଲୋଭୋ ଦୋସୋ ମାନୋ ଥିନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅହିରିକଂ ଅନୋତ୍ତପ୍ପନ୍ତି ଅୟଂ କିଲେସଗଣୋ ମୋହସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ ନାମ। ମାନେ ଗହିତେ, ତେନ ସହୁପ୍ପନ୍ନୋ ଲୋଭୋ ମୋହୋ ଥିନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅହିରିକଂ ଅନୋତ୍ତପ୍ପନ୍ତି ଅୟଂ କିଲେସଗଣୋ ମାନସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ ନାମ। ଇମିନା ଉପାୟେନ ତେନ ଥିନେନ ତେନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ତେନ ଅହିରିକେନ ତେନ ଅନୋତ୍ତପ୍ପେନ ସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତୋତି ୟୋଜନା କାତବ୍ବା। ତଂସମୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ତେନ ଲୋଭେନ…ପେ… ତେନ ଅନୋତ୍ତପ୍ପେନ ସମୁଟ୍ଠିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇମେ ଧମ୍ମା ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବାତି ଏତ୍ଥ ଦସ୍ସନଂ ନାମ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ; ତେନ ପହାତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘କସ୍ମା ପନ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ ଦସ୍ସନଂ ନାମ ଜାତୋ’ତି? ‘ପଠମଂ ନିବ୍ବାନଦସ୍ସନତୋ’। ‘ନନୁ ଗୋତ୍ରଭୁ ପଠମତରଂ ପସ୍ସତୀ’ତି ? ‘ନୋ ନ ପସ୍ସତି; ଦିସ୍ୱାପି କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚଂ ପନ ନ କରୋତି, ସଂୟୋଜନାନଂ ଅପ୍ପହାନତୋ। ତସ୍ମା ପସ୍ସତୀ’ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ୟତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ରାଜାନଂ ଦିସ୍ୱାପି ପଣ୍ଣାକାରଂ ଦତ୍ୱା କିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତିୟା ଅଦିଟ୍ଠତ୍ତା ‘ଅଜ୍ଜାପି ରାଜାନଂ ନ ପସ୍ସାମୀ’ତି ୱଦନ୍ତୋ ଚେତ୍ଥ ଜାନପଦପୁରିସୋ ନିଦସ୍ସନଂ।

୧୦୧୧।ଅୱସେସୋ ଲୋଭୋତି ଦସ୍ସନେନ ପହୀନାୱସେସୋ। ଲୋଭୋ ଦୋସମୋହେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଦସ୍ସନେନ ହି ଅପାୟଗମନୀୟାୱ

ପହୀନା। ତେହି ପନ ଅଞ୍ଞେ ଦସ୍ସେତୁଂ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ। ‘ତଦେକଟ୍ଠା’ତି ତେହି ପାଠଇଯଂ ଆଗତେହି ତୀହି କିଲେସେହି ସମ୍ପଯୋଗତୋପି ପହାନତୋପି ଏକଟ୍ଠା ପଞ୍ଚ କିଲେସା। ନେୱ ଦସ୍ସନେନ ନ ଭାୱନାଯାତି ଇଦଂ ସଂଯୋଜନାଦୀନଂ ୱିଯ ତେହି ମଗ୍ଗେହି ଅପ୍ପହାତବ୍ବତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ ପନ ‘‘ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେନ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନିରୋଧେନ ସତ୍ତ ଭୱେ ଠପେତ୍ୱା ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରୱଟ୍ଟେ ଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ, ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ ଏତ୍ଥେତେ ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ କୁସଲାଦୀନମ୍ପି ପହାନଂ ଅନୁଞ୍ଞାତଂ, ତଂ ତେସଂ ମଗ୍ଗାନଂ ଅଭାୱିତତ୍ତା ଯେ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ, ତେ ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯାନଂ କିଲେସାନଂ ପହୀନତ୍ତା ପହୀନାତି ଇମଂ ପରିଯାଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୧୦୧୩।ଦସ୍ସନେନପହାତବ୍ବହେତୁକତ୍ତିକେ ଇମେ ଧମ୍ମା ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବହେତୁକାତି ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା, ପୁନ ‘ତୀଣି ସଂଯୋଜନାନୀ’ତିଆଦି ପହାତବ୍ବେ ଦସ୍ସେତ୍ୱା, ତଦେକଟ୍ଠଭାୱେନ ହେତୂ ଚେୱ ସହେତୁକେ ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ‘କିଞ୍ଚାପି ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବେସୁ ହେତୂସୁ ଲୋଭସହଗତୋ ମୋହୋ ଲୋଭେନ ସହେତୁକୋ ହୋତି, ଦୋସସହଗତୋ ମୋହୋ ଦୋସେନ, ଲୋଭଦୋସା ଚ ମୋହେନାତି ପହାତବ୍ବହେତୁକପଦେପେତେ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତୋ ପନ ମୋହୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ସମ୍ପଯୁତ୍ତହେତୁନୋ ଅଭାୱେନ ହେତୁଯେୱ, ନ ସହେତୁକୋତି ତସ୍ସ ପହାନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଇମେ ଧମ୍ମା ଦସ୍ସନେନ ପହାତବ୍ବହେତୂ’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୦୧୮। ଦୁତିଯପଦେ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତସ୍ସ ମୋହସ୍ସ ପହାନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଇମେ ଧମ୍ମା ଭାୱନାଯ ପହାତବ୍ବହେତୂତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ହି ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ସହେତୁକେ କତ୍ୱା ପିଟ୍ଠିୱଟ୍ଟକୋ ଜାତୋ, ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତୋ ୱିଯ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ସମ୍ପଯୁତ୍ତହେତୁନୋ ଅଭାୱା ପହାତବ୍ବହେତୁକପଦଂ ନ ଭଜତି। ତତିଯପଦେ ଅୱସେସା ଅକୁସଲାତି ପୁନ ଅକୁସଲଗ୍ଗହଣଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତାନଂ ମୋହାନଂ ସଙ୍ଗହତ୍ଥଂ କତଂ। ତେ ହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତହେତୁନୋ ଅଭାୱା ପହାତବ୍ବହେତୁକା ନାମ ନ ହୋନ୍ତି।

୧୦୨୯। ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତିକେ ଆରବ୍ଭାତି ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା। ସଯଞ୍ହି ପରିତ୍ତା ୱା ହୋନ୍ତୁ ମହଗ୍ଗତା ୱା, ପରିତ୍ତଧମ୍ମେ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନା ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା, ମହଗ୍ଗତେ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନା ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣା, ଅପ୍ପମାଣେ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନା ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣା। ତେ ପନ ପରିତ୍ତାପି ହୋନ୍ତି ମହଗ୍ଗତାପି ଅପ୍ପମାଣାପି।

୧୦୩୫। ମିଚ୍ଛତ୍ତତ୍ତିକେ ଆନନ୍ତରିକାନୀତି ଅନନ୍ତରାଯେନ ଫଲଦାଯକାନି; ମାତୁଘାତକକମ୍ମାଦୀନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତେସୁ ହି ଏକସ୍ମିମ୍ପି କମ୍ମେ କତେ ତଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ କମ୍ମଂ ଅତ୍ତନୋ ୱିପାକସ୍ସ ଓକାସଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ସିନେରୁପ୍ପମାଣେପି ହି ସୁୱଣ୍ଣଥୂପେ କତ୍ୱା ଚକ୍କୱାଳମତ୍ତଂ ୱା ରତନମଯପାକାରଂ ୱିହାରଂ କାରେତ୍ୱା ତଂ ପୂରେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନସ୍ସ ବୁଦ୍ଧପ୍ପମୁଖସ୍ସ ସଙ୍ଘସ୍ସ ଯାୱଜୀୱଂ ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚଯେ ଦଦତୋପି ତଂ କମ୍ମଂ ଏତେସଂ କମ୍ମାନଂ ୱିପାକଂ ପଟିବାହେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି ଏୱ। ଯା ଚ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ନିଯତାତି ଅହେତୁକୱାଦଅକିରିଯୱାଦନତ୍ଥିକୱାଦେସୁ ଅଞ୍ଞତରା। ତଞ୍ହି ଗହେତ୍ୱା ଠିତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ବୁଦ୍ଧସତମ୍ପି ବୁଦ୍ଧସହସ୍ସମ୍ପି ବୋଧେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି।

୧୦୩୮। ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣତ୍ତିକେ ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ଆରବ୍ଭାତି ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା। ତେ ପନ ପରିତ୍ତାପି ହୋନ୍ତି ମହଗ୍ଗତାପି।

୧୦୩୯। ମଗ୍ଗହେତୁକନିଦ୍ଦେସେ ପଠମନଯେନ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନ ହେତୁନା ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ସହେତୁକଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଦୁତିଯନଯେନ ମଗ୍ଗଭୂତେନ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତେନ ହେତୁନା ସେସମଗ୍ଗଙ୍ଗାନଂ ସହେତୁକଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ। ତତିଯନଯେନ ମଗ୍ଗେ ଉପ୍ପନ୍ନହେତୂହି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ସହେତୁକଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୦୪୦।ଅଧିପତିଂ କରିତ୍ୱାତି ଆରମ୍ମଣାଧିପତିଂ କତ୍ୱା। ତେ ଚ ଖୋ ପରିତ୍ତଧମ୍ମାୱ ହୋନ୍ତି। ଅରିଯସାୱକାନଞ୍ହି ଅତ୍ତନୋ ମଗ୍ଗଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ଆରମ୍ମଣାଧିପତି ଲବ୍ଭତି। ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣେନ ପନ ଅରିଯସାୱକୋ ପରସ୍ସ ମଗ୍ଗଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖମାନୋ ଗରୁଂ କରୋନ୍ତୋପି ଅତ୍ତନା ପଟିୱିଦ୍ଧମଗ୍ଗଂ ୱିଯ ଗରୁଂ ନ କରୋତି। ‘ଯମକପାଟିହାରିଯଂ କରୋନ୍ତଂ ତଥାଗତଂ ଦିସ୍ୱା ତସ୍ସ ମଗ୍ଗଂ ଗରୁଂ କରୋତି ନ କରୋତୀ’ତି? କରୋତି, ନ ପନ ଅତ୍ତନୋ ମଗ୍ଗଂ ୱିଯ। ଅରହା ନ କିଞ୍ଚି ଧମ୍ମଂ ଗରୁଂ କରୋତି ଠପେତ୍ୱା ମଗ୍ଗଂ ଫଲଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି। ଏତ୍ତାପି ଅଯମେୱତ୍ଥୋ। ୱୀମଂସାଧିପତେଯ୍ୟନ୍ତି ଇଦଂ ସହଜାତାଧିପତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଛନ୍ଦଞ୍ହି ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେନ୍ତସ୍ସ ଛନ୍ଦୋ ଅଧିପତି ନାମ ହୋତି, ନ ମଗ୍ଗୋ। ସେସଧମ୍ମାପି ଛନ୍ଦାଧିପତିନୋ ନାମ ହୋନ୍ତି, ନ ମଗ୍ଗାଧିପତିନୋ। ଚିତ୍ତେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ୱୀମଂସଂ ପନ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେନ୍ତସ୍ସ ୱୀମଂସାଧିପତି ଚେୱ ହୋତି ମଗ୍ଗୋ ଚାତି। ସେସଧମ୍ମା ମଗ୍ଗାଧିପତିନୋ ନାମ ହୋନ୍ତି। ୱୀରିଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୧୦୪୧। ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତିକନିଦ୍ଦେସେ ଜାତାତି ନିବ୍ବତ୍ତା, ପଟିଲଦ୍ଧତ୍ତଭାୱା। ଭୂତାତିଆଦୀନି ତେସଂଯେୱ ୱେୱଚନାନି। ଜାତା ଏୱ ହି ଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ଭୂତା।

ପଚ୍ଚଯସଂଯୋଗେ ଜାତତ୍ତା ସଞ୍ଜାତା। ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତତ୍ତା ନିବ୍ବତ୍ତା। ଉପସଗ୍ଗେନ ପନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତା। ପାକଟୀଭୂତାତି ପାତୁଭୂତା। ପୁବ୍ବନ୍ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ପନ୍ନାତି ଉପ୍ପନ୍ନା। ଉପସଗ୍ଗେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ସମୁପ୍ପନ୍ନାତି ୱୁତ୍ତା। ନିବ୍ବତ୍ତଟ୍ଠେନେୱ ଉଦ୍ଧଂ ଠିତାତି ଉଟ୍ଠିତା। ପଚ୍ଚଯସଂଯୋଗେ ଉଟ୍ଠିତାତି ସମୁଟ୍ଠିତା। ପୁନ ଉପ୍ପନ୍ନାତିୱଚନେ କାରଣଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଉପ୍ପନ୍ନଂସେନ ସଙ୍ଗହିତାତି ଉପ୍ପନ୍ନକୋଟ୍ଠାସେନ ଗଣନଂ ଗତା। ରୂପଂ ୱେଦନା ସଞ୍ଞା ସଙ୍ଖାରା ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଇଦଂ ନେସଂ ସଭାୱଦସ୍ସନଂ। ଦୁତିଯପଦନିଦ୍ଦେସୋ ୱୁତ୍ତପଟିସେଧନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତିଯପଦନିଦ୍ଦେସୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋଯେୱ।

ଅଯଂ ପନ ତିକୋ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ୱସେନ ପୂରେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତୋ। ଲଦ୍ଧୋକାସସ୍ସ ହି କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକୋ ଦୁୱିଧୋ – ଖଣପ୍ପତ୍ତୋ, ଚ ଅପ୍ପତ୍ତୋ ଚ। ତତ୍ଥ 'ଖଣପ୍ପତ୍ତୋ' ଉପ୍ପନ୍ନୋ ନାମ। 'ଅପ୍ପତ୍ତୋ' ଚିତ୍ତାନନ୍ତରେ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୁ, କପ୍ପସତସହସ୍ସାତିକ୍କମେ ୱା। ଧୁୱପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନ ନତ୍ଥି ନାମ ନ ହୋତି, ଉପ୍ପାଦିନୋ ଧମ୍ମା ନାମ ଜାତୋ। ଯଥା ହି – ''ତିଟ୍ଠତେୱ ସାଯଂ, ପୋଟ୍ଠପାଦ, ଅରୂପୀ ଅତ୍ତା ସଞ୍ଞାମଯୋ । ଅଥ ଇମସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଅଞ୍ଞା ଚ ସଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଅଞ୍ଞା ଚ ସଞ୍ଞା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୪୧୯)। ଏତ୍ଥ ଆରୁପ୍ପେ କାମାୱଚରସଞ୍ଞାପୱତ୍ତିକାଲେ କିଞ୍ଚାପି ମୂଲଭୱଙ୍ଗସଞ୍ଞା ନିରୁଦ୍ଧା କାମାୱଚରସଞ୍ଞାଯ ପନ ନିରୁଦ୍ଧକାଲେ ଅୱସ୍ସଂ ସା ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତୀତି ଅରୂପସଙ୍ଖାତୋ ଅତ୍ତା ନତ୍ଥୀତି ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଅଗନ୍ତ୍ୱା 'ତିଟ୍ଠତେୱ' ନାମାତି ଜାତୋ। ଏୱମେୱ ଲଦ୍ଧୋକାସସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକୋ ଦୁୱିଧୋ...ପେ... ଧୁୱପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନ ନତ୍ଥି ନାମ ନ ହୋତି, ଉପ୍ପାଦିନୋ ଧମ୍ମା ନାମ ଜାତୋ।

ଯଦି ପନ ଆଯୂହିତଂ କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମଂ ସବ୍ବଂ ୱିପାକଂ ଦଦେଯ୍ଯ, ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଓକାସୋ ନ ଭୱେଯ୍ଯ। ତଂ ପନ ଦୁୱିଧଂ ହୋତି – ଧୁୱୱିପାକଂ, ଅଧୁୱୱିପାକଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚ ଆନନ୍ତରିଯକମ୍ମାନି, ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ, ଚତ୍ତାରୋ ଅରିଯମଗ୍ଗାତି ଏତଂ 'ଧୁୱୱିପାକଂ' ନାମ। ତଂ ପନ ଖଣପ୍ପତ୍ତମ୍ପି ଅତ୍ଥି, ଅପ୍ପତ୍ତମ୍ପି। ତତ୍ଥ 'ଖଣପ୍ପତ୍ତଂ' ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। 'ଅପ୍ପତ୍ତଂ' ଅନୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ତସ୍ସ ୱିପାକୋ ଚିତ୍ତାନନ୍ତରେ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତୁ କପ୍ପସତସହସ୍ସାତିକ୍କମେ ୱା। ଧୁୱପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନ ଅନୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ ନ ହୋତି, ଉପ୍ପାଦିନୋ ଧମ୍ମା ନାମ ଜାତଂ। ମେତ୍ତେଯ୍ୟବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ମଗ୍ଗୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନୋ ନାମ, ଫଲଂ ଉପ୍ପାଦିନୋ ଧମ୍ମାଯେୱ ନାମ ଜାତଂ।

୧୦୪୪। ଅତୀତତ୍ତିକନିଦ୍ଦେସେ ଅତୀତାତି ଖଣତ୍ତଯଂ ଅତିକ୍କନ୍ତା। ନିରୁଦ୍ଧାତି ନିରୋଧପ୍ପତ୍ତା। ୱିଗତାତି ୱିଭୱଂ ଗତା, ୱିଗଚ୍ଛିତା ୱା। ୱିପରିଣତାତି ପକତିୱିଜହନେନ ୱିପରିଣାମଂ ଗତା। ନିରୋଧସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ଗତାତି ଅତ୍ଥଙ୍ଗତା। ଅବ୍ଭତ୍ଥଙ୍ଗତାତି ଉପସଗ୍ଗେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱିଗତାତି ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ୱିଗଚ୍ଛିତା। ପୁନ ଅତୀତୱଚନେ କାରଣଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ପରତୋ ଅନାଗତାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅତୀତଂସେନ ସଙ୍ଗହିତାତି ଅତୀତକୋଟ୍ଠାସେନ ଗଣନଂ ଗତା। କତମେ ତେତି? ରୂପଂ ୱେଦନା ସଞ୍ଞା ସଙ୍ଖାରା ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ପରତୋ ଅନାଗତାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୧୦୪୭। ଅତୀତାରମ୍ମଣତ୍ତିକନିଦ୍ଦେସେ ଅତୀତେ ଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭାତିଆଦୀସୁ ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତାୱ ଧମ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବା। ତେ ହି ଅତୀତାଦୀନି ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି।

୧୦୫୦। ଅଜ୍ଝତ୍ତତ୍ତିକନିଦ୍ଦେସେ ତେସଂ ତେସନ୍ତି ପଦଦ୍ୱଯେନ ସବ୍ବସତ୍ତେ ପରିଯାଦିଯତି। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତନ୍ତି ଉଭଯଂ ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତାଧିୱଚନଂ। ନିଯତାତି ଅତ୍ତନି ଜାତା। ପାଟିପୁଗ୍ଗଲିକାତି ପାଟିଯେକ୍କସ୍ସ ପାଟିଯେକ୍କସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସନ୍ତକା। ଉପାଦିଣ୍ଣାତି ସରୀରଟ୍ଠକା। ତେ ହି କମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତା ୱା ହୋନ୍ତୁ ମା ୱା, ଆଦିନ୍ନଗହିତପରାମଟ୍ଠୱସେନ ପନ ଇଧ ଉପାଦିଣ୍ଣାତି ୱୁତ୍ତା।

୧୦୫୧।ପରସତ୍ତାନନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସସତ୍ତାନଂ। ପରପୁଗ୍ଗଲାନନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱ। ତଦୁଭଯନ୍ତି ତଂ ଉଭଯଂ।

୧୦୫୩। ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତିକସ୍ସ ପଠମପଦେ ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତା ଧମ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବା। ଦୁତିଯେ ଅପ୍ପମାଣାପି। ତତିଯେ ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତାୱ। ଅପ୍ପମାଣା ପନ କାଲେନ ବହିଦ୍ଧା କାଲେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ନ କରୋନ୍ତି। ସନିଦସ୍ସନତ୍ତିକନିଦ୍ଦେସୋ ଉତ୍ତାନୋଯେୱାତି।

ଦୁକନିକ୍ଖେପକଥା

୧୦୬୨। ଦୁକେସୁ ଅଦୋସନିଦ୍ଦେସେ ମେତ୍ତାଯନୱସେନ ମେତ୍ତି। ମେତ୍ତାକାରୋ ମେତ୍ତାଯନା। ମେତ୍ତାଯ ଅଯିତସ୍ସ ମେତ୍ତାସମଙ୍ଗିନୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭାୱୋ ମେତ୍ତାଯିତତ୍ତଂ। ଅନୁଦ୍ଦଯତୀତି ଅନୁଦ୍ଦା, ରକ୍ଖତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୁଦ୍ଦାକାରୋ ଅନୁଦ୍ଦାଯନା। ଅନୁଦ୍ଦାଯିତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅନୁଦ୍ଦାଯିତତ୍ତଂ। ହିତସ୍ସ ଏସନୱସେନ ହିତେସିତା। ଅନୁକମ୍ପନୱସେନ ଅନୁକମ୍ପା। ସବ୍ବେହିପି ଇମେହି ପଦେହି ଉପଚାରପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତା ମେତ୍ତାୱ ୱୁତ୍ତା। ସେସପଦେହି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରୋ ଅଦୋସୋ କଥିତୋ।

୧୦୬୩। ଅମୋହନିଦ୍ଦେସେ ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣନ୍ତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚେ ପଞ୍ଞା। ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯେତିଆଦୀସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଦୁକ୍ଖେ ଞାଣଂ ସଵନସମ୍ମସନପଟିଵେଧପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣାସୁ ଵତ୍ତତି। ତଥା ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯେ। ନିରୋଧେ ପନ ସଵନପଟିଵେଧପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣାସୁ ଏଵ। ତଥା ପଟିପଦାଯ। ପୁବ୍ବନ୍ତେତି ଅତୀତକୋଟ୍ଠାସେ। ଅପରନ୍ତେତି ଅନାଗତକୋଟ୍ଠାସେ। ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତେତି ତଦୁଭଯେ। ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତାପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଞାଣନ୍ତି ଅଯଂ ପଚ୍ଚଯୋ, ଇଦଂ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଂ, ଇଦଂ ପଟିଚ୍ଚ ଇଦଂ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, ଏଵଂ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଚ ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମେସୁ ଚ ଞାଣଂ।

୧୦୬୫। ଲୋଭନିଦ୍ଦେସେପି ହେଟ୍ଠା ଅନାଗତାନଂ ପଦାନଂ ଅଯମତ୍ଥୋ – ରଞ୍ଜନଵସେନ ରାଗୋ। ବଲଵରଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ସାରାଗୋ। ଵିସଯେସୁ ସତ୍ତାନଂ ଅନୁନଯନତୋ ଅନୁନଯୋ। ଅନୁରୁଜ୍ଝତୀତି ଅନୁରୋଧୋ, କାମେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଭଵେ ସତ୍ତା ଏତାଯ ନନ୍ଦନ୍ତି, ସଯଂ ଵା ନନ୍ଦତୀତି ନନ୍ଦୀ। ନନ୍ଦୀ ଚ ସା ରଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ରାଗୋ ଚାତି ନନ୍ଦୀରାଗୋ। ତତ୍ଥ ଏକସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ସକିଂ ଉପ୍ପନ୍ନା ତଣ୍ହା 'ନନ୍ଦୀ'। ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା 'ନନ୍ଦୀରାଗୋ'ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ଚିତ୍ତସ୍ସ ସାରାଗୋତି ଯୋ ହେଟ୍ଠା ବଲଵରଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ସାରାଗୋତି ଵୁତ୍ତୋ, ସୋ ନ ସତ୍ତସ୍ସ, ଚିତ୍ତସ୍ସେଵ ସାରାଗୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଚ୍ଛନ୍ତି ଏତାଯ ଆରମ୍ମଣାନୀତି ଇଚ୍ଛା। ବହଲକିଲେସଭାଵେନ ମୁଚ୍ଛନ୍ତି ଏତାଯ ପାଣିନୋତି ମୁଚ୍ଛା। ଗିଲିତ୍ଵା ପରିନିଟ୍ଠପେତ୍ଵା ଗହଣଵସେନ ଅଜ୍ଝୋସାନଂ। ଇମିନା ସତ୍ତା ଗିଜ୍ଝନ୍ତି, ଗେଧଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଗେଧୋ; ବହଲଟ୍ଠେନ ଵା ଗେଧୋ। ''ଗେଧଂ ଵା ପଵନସଣ୍ଡ''ନ୍ତି ହି ବହଲଟ୍ଠେନେଵ ଵୁତ୍ତଂ। ଅନନ୍ତରପଦଂ ଉପସଗ୍ଗଵସେନ ଵଡ୍ଢିତଂ। ସବ୍ବତୋଭାଗେନ ଵା ଗେଧୋତି ପଲିଗେଧୋ। ସଜ୍ଜନ୍ତି ଏତେନାତି ସଙ୍ଗୋ; ଲଗ୍ଗନଟ୍ଠେନ ଵା ସଙ୍ଗୋ। ଓସୀଦନଟ୍ଠେନ ପଙ୍କୋ। ଆକଡ୍ଢନଵସେନ ଏଜା। ''ଏଜା ଇମଂ ପୁରିସଂ ପରିକଡ୍ଢତି ତସ୍ସ ତସ୍ସେଵ ଭଵସ୍ସ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିଯା''ତି ହି ଵୁତ୍ତଂ। ଵଞ୍ଚନଟ୍ଠେନ ମାଯା। ଵଟ୍ଟସ୍ମିଂ ସତ୍ତାନଂ ଜନନଟ୍ଠେନ ଜନିକା। ''ତଣ୍ହା ଜନେତି ପୁରିସଂ ଚିତ୍ତମସ୍ସ ଵିଧାଵତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୧।୫୫-୫୭) ହି ଵୁତ୍ତଂ। ଵଟ୍ଟସ୍ମିଂ ସତ୍ତେ ଦୁକ୍ଖେନ ସଂଯୋଜଯମାନା ଜନେତୀତି ସଞ୍ଜନନୀ। ଘଟନଟ୍ଠେନ ସିବ୍ବିନୀ। ଅଯଞ୍ହି ଵଟ୍ଟସ୍ମିଂ ସତ୍ତେ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିଵସେନ ସିବ୍ବତି ଘଟେତି, ତୁନ୍ନକାରୋ ଵିଯ ପିଲୋତିକାଯ ପିଲୋତିକଂ; ତସ୍ମା ଘଟନଟ୍ଠେନ ସିବ୍ବିନୀତି ଵୁତ୍ତା। ଅନେକପ୍ପକାରଂ ଵିସଯଜାଲଂ ତଣ୍ହାଵିପ୍ଫନ୍ଦିତନିଵେସସଙ୍ଖାତଂ ଵା ଜାଲମସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ଜାଲିନୀ।

ଆକଡ୍ଢନଟ୍ଠେନ ସୀଘସୋତା ସରିତା ଵିଯାତି ସରିତା। ଅଲ୍ଲଟ୍ଠେନ ଵା ସରିତା। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ସରିତାନି ସିନେହିତାନି ଚ ସୋମନସ୍ସାନି ଭଵନ୍ତି ଜନ୍ତୁନୋ''ତି (ଧ। ପ। ୩୪୧)। ଅଲ୍ଲାନି ଚେଵ ସିନିଦ୍ଧାନି ଚାତି ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଵିସତାତି ଵିସତ୍ତିକା। ଵିସଟାତି ଵିସତ୍ତିକା। ଵିସାଲାତି ଵିସତ୍ତିକା। ଵିସକ୍କତୀତି ଵିସତ୍ତିକା। ଵିସଂଵାଦିକାତି ଵିସତ୍ତିକା। ଵିସଂହରତୀତି ଵିସତ୍ତିକା। ଵିସମୂଲାତି ଵିସତ୍ତିକା। ଵିସଫଲାତି ଵିସତ୍ତିକା। ଵିସପରିଭୋଗାତି ଵିସତ୍ତିକା। ଵିସତା ଵା ପନ ସା ତଣ୍ହା ରୂପେ ସଦ୍ଦେ ଗନ୍ଧେ ରସେ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବେ ଧମ୍ମେ କୁଲେ ଗଣେ ଵିତ୍ଥତାତି ଵିସତ୍ତିକା (ମହାନି। ୩)। ଅନଯବ୍ୟସନପାପନଟ୍ଠେନ କୁମ୍ମାନୁବନ୍ଧସୁତ୍ତକଂ ଵିଯାତି ସୁତ୍ତଂ। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ସୁତ୍ତକନ୍ତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ନନ୍ଦୀରାଗସ୍ସେତଂ ଅଧିଵଚନ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୨।୧୫୯)। ରୂପାଦୀସୁ ଵିତ୍ଥତଟ୍ଠେନ ଵିସଟା। ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପଟିଲାଭତ୍ଥାଯ ସତ୍ତେ ଆଯୂହାପେତୀତି ଆଯୂହିନୀ। ଉକ୍କଣ୍ଠିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନତୋ ସହାଯଟ୍ଠେନ ଦୁତିଯା। ଅଯଞ୍ହି ସତ୍ତାନଂ ଵଟ୍ଟସ୍ମିଂ ଉକ୍କଣ୍ଠିତୁଂ ନ ଦେତି, ଗତଗତଟ୍ଠାନେ ପିଯସହାଯୋ ଵିଯ ଅଭିରମାପେତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ –

''ତଣ୍ହାଦୁତିଯୋ ପୁରିସୋ, ଦୀଘମଦ୍ଧାନ ସଂସରଂ;

ଇତ୍ଥଭାଵଞ୍ଞଥାଭାଵଂ, ସଂସାରଂ ନାତିଵତ୍ତତୀ''ତି। (ଅ। ନି। ୪।୯; ଇତିଵୁ। ୧୫; ମହାନି। ୧୯୧; ଚୂଳନି। ପାରାଯନାନୁଗୀତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସ ୧୦୭);

ପଣିଧାନକଵସେନ ପଣିଧି। ଭଵନେତ୍ତୀତି ଭଵରଜ୍ଜୁ। ଏତାଯ ହି ସତ୍ତା, ରଜ୍ଜୁଯା ଗୀଵାଯ ବଦ୍ଧା ଗୋଣା ଵିଯ, ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ ନିଯ୍ୟନ୍ତି। ତଂ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଵନତି ଭଜତି ଅଲ୍ଲୀଯତୀତି ଵନଂ। ଵନତି ଯାଚତୀତି ଵା ଵନଂ। ଵନଥୋତି ବ୍ୟଞ୍ଜନେନ ପଦଂ ଵଡ୍ଢିତଂ। ଅନତ୍ଥଦୁକ୍ଖାନଂ ଵା ସମୁଟ୍ଠାପନଟ୍ଠେନ ଗହନଟ୍ଠେନ ଚ ଵନଂ ଵିଯାତି 'ଵନଂ'; ବଲଵତଣ୍ହାଯେତଂ ନାମଂ। ଗହନତରଟ୍ଠେନ ପନ ତତୋ ବଲଵତରୋ 'ଵନଥୋ' ନାମ। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ –

''ଵନଂ ଛିନ୍ଦଥ ମା ରୁକ୍ଖଂ, ଵନତୋ ଜାଯତେ ଭଯଂ;

ଛେତ୍ଵା ଵନଞ୍ଚ ଵନଥଞ୍ଚ, ନିବ୍ବନା ହୋଥ ଭିକ୍ଖଵୋ''ତି। (ଧ। ପ। ୨୮୩);

ସନ୍ଥଵନଵସେନ ସନ୍ଥଵୋ; ସଂସଗ୍ଗୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋ ଦୁଵିଧୋ – ତଣ୍ହାସନ୍ଥଵୋ ମିତ୍ତସନ୍ଥଵୋ ଚ। ତେସୁ ଇଧ ତଣ୍ହାସନ୍ଥଵୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସିନେହଵସେନ ସିନେହୋ। ଆଲଯକରଣଵସେନ ଅପେକ୍ଖତୀତି ଅପେକ୍ଖା। ଵୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ – ''ଇମାନି ତେ ଦେଵ ଚତୁରାସୀତିନଗରସହସ୍ସାନି

କୁସାୱତୀରାଜଧାନୀପମୁଖାନି। ଏତ୍ଥ ଦେୱ ଛନ୍ଦଂ ଜନେହି, ଜୀୱିତେ ଅପେକ୍ଖଂ କରୋହୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୬୬)। ଆଲଯଂ କରୋହୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ପାଟିଯେକ୍କେ ପାଟିଯେକ୍କେ ଆରମ୍ମଣେ ବନ୍ଧତୀତି ପଟିବନ୍ଧୁ। ଞାତକଟ୍ଠେନ ୱା ପାଟିଯେକ୍କୋ ବନ୍ଧୂତିପି ପଟିବନ୍ଧୁ। ନିଚ୍ଚସନ୍ନିସ୍ସିତଟ୍ଠେନ ହି ସତ୍ତାନଂ ତଣ୍ହାସମୋ ବନ୍ଧୁ ନାମ ନତ୍ଥି।

ଆରମ୍ମଣାନଂ ଅସନତୋ ଆସା। ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରଣତୋ ଚେୱ ତିତ୍ତିଂ ଅନୁପଗନ୍ତ୍ୱାୱ ପରିଭୁଞ୍ଜନତୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆସିସନୱସେନ ଆସିସନା। ଆସିସିତସ୍ସ ଭାୱୋ ଆସିସିତତ୍ତଂ। ଇଦାନି ତସ୍ସା ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ରୂପାସାତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଆସିସନୱସେନ ଆସାତି ଆସାଯ ଅତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା ରୂପେ ଆସା ରୂପାସାତି ଏୱଂ ନୱପି ପଦାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମାନି ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ପରିକ୍ଖାରଲୋଭୱସେନ ଛଟ୍ଠଂ। ତଂ ୱିସେସତୋ ପବ୍ବଜିତାନଂ। ତତୋ ପରାନି ତୀଣି ଅତିତ୍ତିଯୱତ୍ଥୁୱସେନ ଗହଟ୍ଠାନଂ। ନ ହି ତେସଂ ଧନପୁତ୍ତଜୀୱିତେହି ଅଞ୍ଞଂ ପିଯତରଂ ଅତ୍ଥି। 'ଏତଂ ମଯ୍ହଂ ଏତଂ ମଯ୍ହ'ନ୍ତି ୱା 'ଅସୁକେନ ମେ ଇଦଂ ଦିନ୍ନଂ ଇଦଂ ଦିନ୍ନ'ନ୍ତି ୱା ଏୱଂ ସତ୍ତେ ଜପ୍ପାପେତୀତି ଜପ୍ପା। ପରତୋ ଦ୍ୱେ ପଦାନି ଉପସଗ୍ଗେନ ୱଡ୍ଢିତାନି। ତତୋ ପରଂ ଅକ୍ଷରେନାକାରେନ ୱିଭଜିତୁଂ ଆରଦ୍ଧତ୍ତା ପୁନ ଜପ୍ପାତି ୱୁତ୍ତଂ। ଜପ୍ପନାକାରୋ ଜପ୍ପନା। ଜପ୍ପିତସ୍ସ ଭାୱୋ ଜପ୍ପିତତ୍ତଂ। ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱିସଯେ ଲୁମ୍ପତି ଆକଡ୍ଢତୀତି ଲୋଲୁପୋ। ଲୋଲୁପସ୍ସ ଭାୱୋ ଲୋଲୁପ୍ପଂ। ଲୋଲୁପ୍ପାକାରୋ ଲୋଲୁପ୍ପାଯନା। ଲୋଲୁପ୍ପସମଙ୍ଗିନୋ ଭାୱୋ ଲୋଲୁପ୍ପାଯିତତ୍ତଂ।

ପୁଚ୍ଛଞ୍ଜିକତାତି ଯାଯ ତଣ୍ହାଯ ଲାଭଟ୍ଠାନେସୁ, ପୁଚ୍ଛଂ ଚାଲଯମାନା ସୁନଖା ୱିଯ, କମ୍ପମାନା ୱିଚରନ୍ତି, ତଂ ତସ୍ସା କମ୍ପନତଣ୍ହାଯ ନାମଂ। ସାଧୁ ମନାପମନାପେ ୱିସଯେ କାମେତୀତି ସାଧୁକାମୋ। ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସାଧୁକମ୍ୟତା। ମାତା ମାତୁଚ୍ଛାତିଆଦିକେ ଅଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ରାଗୋତି ଅଧମ୍ମରାଗୋ। ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେପି ବଲୱା ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଲୋଭୋ ୱିସମଲୋଭୋ। ''ରାଗୋ ୱିସମ''ନ୍ତିଆଦିୱଚନତୋ (ୱିଭ। ୯୨୪) ୱା ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ୱା ଅଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଛନ୍ଦରାଗୋ ଅଧମ୍ମଟ୍ଠେନ 'ଅଧମ୍ମରାଗୋ', ୱିସମଟ୍ଠେନ 'ୱିସମଲୋଭୋ'ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଆରମ୍ମଣାନଂ ନିକାମନୱସେନ ନିକନ୍ତି। ନିକାମନାକାରୋ ନିକାମନା। ପତ୍ଥନାୱସେନ ପତ୍ଥନା। ପିହାଯନୱସେନ ପିହନା। ସୁଟ୍ଠୁ ପତ୍ଥନା ସମ୍ପତ୍ଥନା। ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ ତଣ୍ହା କାମତଣ୍ହା। ରୂପାରୂପଭୱେ ତଣ୍ହା ଭୱତଣ୍ହା। ଉଚ୍ଛେଦସଙ୍ଖାତେ ୱିଭୱେ ତଣ୍ହା ୱିଭୱତଣ୍ହା। ସୁଦ୍ଧେ ରୂପଭୱସ୍ମିଂଯେୱ ତଣ୍ହା ରୂପତଣ୍ହା। ଅରୂପଭୱେ ତଣ୍ହା ଅରୂପତଣ୍ହା। ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିସହଗତୋ ରାଗୋ ଦିଟ୍ଠିରାଗୋ। ନିରୋଧେ ତଣ୍ହା ନିରୋଧତଣ୍ହା। ରୂପେ ତଣ୍ହା ରୂପତଣ୍ହା। ସଦ୍ଦେ ତଣ୍ହା ସଦ୍ଦତଣ୍ହା। ଗନ୍ଧତଣ୍ହାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଓଘାଦଯୋ ୱୁତ୍ତତ୍ଥାୱ।

କୁସଲଧମ୍ମେ ଆୱରତୀତି ଆୱରଣଂ। ଛାଦନୱସେନ ଛାଦନଂ। ସତ୍ତେ ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ବନ୍ଧତୀତି ବନ୍ଧନଂ। ଚିତ୍ତଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା କିଲିସ୍ସତି ସଂକିଲିଟ୍ଠଂ କରୋତୀତି ଉପକ୍କିଲେସୋ। ଥାମଗତଟ୍ଠେନ ଅନୁସେତୀତି ଅନୁସଯୋ। ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଚିତ୍ତଂ ପରିଯୁଟ୍ଠାତୀତି ପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ; ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନେନ କୁସଲଚାରଂ ଗଣ୍ହାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଚୋରା ମଗ୍ଗେ ପରିଯୁଟ୍ଠିଂସୁ ଧୁତ୍ତା ମଗ୍ଗେ ପରିଯୁଟ୍ଠିଂସୂ''ତିଆଦୀସୁ (ଚୂଳୱ। ୪୩୦) ହି ମଗ୍ଗଂ ଗଣ୍ହିଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱମିଧାପି ଗହଣଟ୍ଠେନ ପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପଲିୱେଠନଟ୍ଠେନ ଲତା ୱିଯାତି ଲତା। ''ଲତା ଉବ୍ଭିଜ୍ଜ ତିଟ୍ଠତୀ''ତି (ଧ। ପ। ୩୪୦) ଆଗତଟ୍ଠାନେପି ଅଯଂ ତଣ୍ହା ଲତାତି ୱୁତ୍ତା। ୱିୱିଧାନି ୱତ୍ଥୂନି ଇଚ୍ଛତୀତି ୱେୱିଚ୍ଛଂ। ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ମୂଲନ୍ତି ଦୁକ୍ଖମୂଲଂ। ତସ୍ସେୱ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ନିଦାନନ୍ତି ଦୁକ୍ଖନିଦାନଂ। ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଇତୋ ପଭୱତୀତି ଦୁକ୍ଖପ୍ପଭୱୋ। ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ ପାସୋ ୱିଯାତି ପାସୋ। ମାରସ୍ସ ପାସୋ ମାରପାସୋ। ଦୁରୁଗ୍ଗିଲନଟ୍ଠେନ ବଳିସଂ ୱିଯାତି ବଳିସଂ। ମାରସ୍ସ ବଳିସଂ ମାରବଳିସଂ। ତଣ୍ହାଭିଭୂତା ମାରସ୍ସ ୱିସଯଂ ନାତିକ୍କମନ୍ତି, ତେସଂ ଉପରି ମାରୋ ୱସଂ ୱତ୍ତେତୀତି ଇମିନା ପରିଯାଯେନ ମାରସ୍ସ ୱିସଯୋତି ମାରୱିସଯୋ। ସନ୍ଦନଟ୍ଠେନ ତଣ୍ହାୱ ନଦୀ ତଣ୍ହାନଦୀ। ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରଣଟ୍ଠେନ ତଣ୍ହାୱ ଜାଲଂ ତଣ୍ହାଜାଲଂ। ଯଥା ସୁନଖା ଗଦ୍ଦୁଲବଦ୍ଧା ଯଦିଚ୍ଛକଂ ନୀଯନ୍ତି, ଏୱଂ ତଣ୍ହାବଦ୍ଧା ସତ୍ତାପୀତି ଦଳ୍ହବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ ଗଦ୍ଦୁଲଂ ୱିଯାତି ଗଦ୍ଦୁଲଂ। ତଣ୍ହାୱ ଗଦ୍ଦୁଲଂ ତଣ୍ହାଗଦ୍ଦୁଲଂ। ଦୁପ୍ପୂରଣଟ୍ଠେନ ତଣ୍ହାୱ ସମୁଦ୍ଦୋ ତଣ୍ହାସମୁଦ୍ଦୋ।

୧୦୬୬। ଦୋସନିଦ୍ଦେସେ ଅନତ୍ଥଂ ମେ ଅଚରୀତି ଅୱୁଡ୍ଢିଂ ମେ ଅକାସି। ଇମିନା ଉପାଯେନ ସବ୍ବପଦେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଟ୍ଠାନେ ୱା ପନ ଆଘାତୋତି ଅକାରଣେ କୋପୋ – ଏକଚ୍ଚୋ ହି 'ଦେୱୋ ଅତିୱସ୍ସତୀ'ତି କୁପ୍ପତି, 'ନ ୱସ୍ସତୀ'ତି କୁପ୍ପତି, 'ସୂରିଯୋ ତପ୍ପତୀ'ତି କୁପ୍ପତି, 'ନ ତପ୍ପତୀ'ତି କୁପ୍ପତି, ୱାତେ ୱାଯନ୍ତେପି କୁପ୍ପତି, ଅୱାଯନ୍ତେପି କୁପ୍ପତି, ସମ୍ମଜ୍ଜିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ବୋଧିପଣ୍ଣାନଂ କୁପ୍ପତି, ଚୀୱରଂ ପାରୁପିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ୱାତସ୍ସ କୁପ୍ପତି, ଉପକ୍ଖଲିତ୍ୱା ଖାଣୁକସ୍ସ କୁପ୍ପତି ଇଦଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ଅଟ୍ଠାନେ ୱା ପନ ଆଘାତୋ ଜାଯତୀତି। ତତ୍ଥ ହେଟ୍ଠା ନୱସୁ ଠାନେସୁ ସତ୍ତେ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା କମ୍ମପଥଭେଦୋ ହୋତି। ଅଟ୍ଠାନାଘାତୋ ପନ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନୋ କମ୍ମପଥଭେଦଂ ନ କରୋତି। ଚିତ୍ତଂ ଆଘାତେନ୍ତୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆଘାତୋ। ତତୋ ବଲୱତରୋ ପଟିଘାତୋ। ପଟିହଞ୍ଞନୱସେନ ପଟିଘଂ। ପଟିୱିରୁଜ୍ଝତୀତି ପଟିୱିରୋଧୋ। କୁପ୍ପନୱସେନ କୋପୋ। ପକୋପୋ ସମ୍ପକୋପୋତି ଉପସଗ୍ଗେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଦୁସ୍ସନୱସେନ ଦୋସୋ। ପଦୋସୋ ସମ୍ପଦୋସୋତି

ଉପସଗ୍ଗେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଲ୍ଲାପତ୍ତୀତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିପନ୍ନତା, ୱିପରିଣତନାକାରୋ। ମନଂ ପଦୂସୟମାନୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ମନୋପଦୋସୋ। କୁଜ୍ଝନୱସେନ କୋଧୋ। କୁଜ୍ଝନାକାରୋ କୁଜ୍ଝନା। କୁଜ୍ଝିତସ୍ସ ଭାୱୋ କୁଜ୍ଝିତତ୍ତଂ।

ଇଦାନି ଅକୁସଲନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଦୋସୋ ଦୁସ୍ସନାତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ''ଯୋ ଏୱରୂପୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆଘାତୋ…ପେ… କୁଜ୍ଝିତତ୍ତ''ନ୍ତି ଚ ଇଧ ୱୁତ୍ତୋ, ''ଦୋସୋ ଦୁସ୍ସନା''ତିଆଦିନା ନୟେନ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋ, ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦୋସୋତି। ଏୱମେତ୍ଥ ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ଏୱଞ୍ହି ସତି ପୁନରୁତ୍ତିଦୋସୋ ପଟିସେଧିତୋ ହୋତି। ମୋହନିଦ୍ଦେସୋ ଅମୋହନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସବ୍ବାକାରେନ ପନେସ ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାୟଂ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି।

୧୦୭୯।ତେହିଧମ୍ମେହି ଯେ ଧମ୍ମା ସହେତୁକାତି ତେହି ହେତୁଧମ୍ମେହି ଯେ ଅଞ୍ଞେ ହେତୁଧମ୍ମା ୱା ନହେତୁଧମ୍ମା ୱା ତେ ସହେତୁକା। ଅହେତୁକପଦେପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ହେତୁ ହେତୁୟେୱ ଚ ହୋତି, ତିଣ୍ଣଂ ୱା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱା ଏକତୋ ଉପ୍ପତ୍ତିୟଂ ସହେତୁକୋ ଚ। ୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତୋ ପନ ମୋହୋ ହେତୁ ଅହେତୁକୋ। ହେତୁସମ୍ପୟୁତ୍ତଦୁକନିଦ୍ଦେସେପି ଏସେୱ ନୟୋ।

୧୦୯୧। ସଙ୍ଖତଦୁକନିଦ୍ଦେସେ ପୁରିମଦୁକେ ୱୁତ୍ତଂ ଅସଙ୍ଖତଧାତୁଂ ସନ୍ଧାୟ ଯୋ ଏୱ ସୋ ଧମ୍ମୋତି ଏକୱଚନନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ। ପୁରିମଦୁକେ ପନ ବହୁୱଚନୱସେନ ପୁଚ୍ଛାୟ ଉଦ୍ଧଟତ୍ତା ଇମେ ଧମ୍ମା ଅପ୍ପଚ୍ଚୟାତି ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିନୟେନ ବହୁୱଚନଂ କତଂ। ଇମେ ଧମ୍ମା ସନିଦସ୍ସନାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

୧୧୦୧। କେନଚି ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଦୁକନିଦ୍ଦେସେ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱିଜାନିତବ୍ବା। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଏତ୍ଥ ଚ କେନଚି ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁ କେନଚି ଏକେନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱା ସୋତୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱା ୱିଜାନିତବ୍ବା। କେନଚି ନ ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାତି ତେନେୱ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱା ସୋତୱିଞ୍ଞାଣେନ ୱା ନ ୱିଜାନିତବ୍ବା। 'ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ପଦାନଂ ଅତ୍ଥନାନତ୍ତତୋ ଦୁକୋ ହୋତୀ'ତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତତ୍ତା 'ଯେ ତେ ଧମ୍ମା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା ନ ତେ ଧମ୍ମା ସୋତୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା'ତି ଅୟଂ ଦୁକୋ ନ ହୋତି। ରୂପଂ ପନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ ସଦ୍ଦୋ ନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା 'ଯେ ତେ ଧମ୍ମା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା ନ ତେ ଧମ୍ମା ସୋତୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା, ଯେ ୱା ପନ ତେ ଧମ୍ମା ସୋତୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା ନ ତେ ଧମ୍ମା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା'ତି ଅୟମେକୋ ଦୁକୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ଏକେକିନ୍ଦ୍ରିୟମୂଲକେ ଚତ୍ତାରୋ ଚତ୍ତାରୋ କତ୍ୱା ୱୀସତି ଦୁକା ୱିଭତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

କିଂ ପନ 'ମନୋୱିଞ୍ଞାଣେନ କେନଚି ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା କେନଚି ନ ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା' ନତ୍ଥି? ତେନେତ୍ଥ ଦୁକା ନ ୱୁତ୍ତାତି? ନୋ ନତ୍ଥି, ୱୱତ୍ଥାନାଭାୱତୋ ପନ ନ ୱୁତ୍ତା। ନ ହି, ଯଥା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ଅୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା ଏୱାତି ୱୱତ୍ଥାନଂ ଅତ୍ଥି, ଏୱଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣେନାପୀତି ୱୱତ୍ଥାନାଭାୱତୋ ଏତ୍ଥ ଦୁକା ନ ୱୁତ୍ତା। ମନୋୱିଞ୍ଞାଣେନ ପନ କେନଚି ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା ଚେୱ ଅୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା ଚାତି ଅୟମତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି। ତସ୍ମା ସୋ ଅୱୁତ୍ତୋପି ଯଥାଲାଭୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ମନୋୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ହି ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗତେହି କାମାୱଚରଧମ୍ମେହି କାମାୱଚରଧମ୍ମା ଏୱ ତାୱ କେହିଚି ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା କେହିଚି ଅୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା। ତେହିୟେୱ ରୂପାୱଚରାଦିଧମ୍ମାପି କେହିଚି ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା କେହିଚି ଅୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା। ରୂପାୱଚରେହିପି କାମାୱଚରା କେହିଚି ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା କେହିଚି ଅୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା। ତେହେୱ ରୂପାୱଚରାଦୟୋପି କେହିଚି ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା କେହିଚି ଅୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା। ଅରୂପାୱଚରେହି ପନ କାମାୱଚରା ରୂପାୱଚରା ଅପରିୟାପନ୍ନା ଚ ନେୱ ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା। ଅରୂପାୱଚରା ପନ କେହିଚି ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା କେହିଚି ଅୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା। ତେପି ଚ କେଚିଦେୱ ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା କେଚି ଅୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା। ଅପରିୟାପନ୍ନେହି କାମାୱଚରାଦୟୋ ନେୱ ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା। ଅପରିୟାପନ୍ନା ପନ ନିବ୍ବାନେନ ଅୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତ୍ତା କେହିଚି ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା କେହିଚି ଅୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା। ତେପି ଚ ମଗ୍ଗଫଲାନଂ ଅୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତ୍ତା କେଚିଦେୱ ୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା କେଚି ଅୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାତି।

୧୧୦୨। ଆସୱନିଦ୍ଦେସେ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକୋ ରାଗୋ କାମାସୱୋ ନାମ। ରୂପାରୂପଭୱେସୁ ଛନ୍ଦରାଗୋ ଝାନନିକନ୍ତି ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସହଜାତୋ ରାଗୋ ଭୱୱସେନ ପତ୍ଥନା ଭୱାସୱୋ ନାମ। ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିୟୋ ଦିଟ୍ଠାସୱୋ ନାମ। ଅଟ୍ଠସୁ ଠାନେସୁ ଅଞ୍ଞାଣଂ ଅୱିଜ୍ଜାସୱୋ ନାମ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଆଗତେସୁ ପନ ଆସୱେସୁ ଅସମ୍ମୋହତ୍ଥଂ ଏକୱିଧାଦିଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅତ୍ଥତୋ ହେତେ ଚିରପାରିୱାସିୟଟ୍ଠେନ ଆସୱାତି ଏୱଂ ଏକୱିଧାୱ ହୋନ୍ତି। ୱିନୟେ ପନ ''ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାନଂ ଆସୱାନଂ ସଂୱରାୟ ସମ୍ପରାୟିକାନଂ ଆସୱାନଂ ପଟିଘାତାୟା''ତି (ପାରା। ୩୯) ଦୁୱିଧେନ ଆଗତା। ସୁତ୍ତନ୍ତେ ସଠାୟତନେ ତାୱ ''ତୟୋମେ, ଆୱୁସୋ, ଆସୱା – କାମାସୱୋ ଭୱାସୱୋ ଅୱିଜ୍ଜାସୱୋ''ତି (ସଂ। ନି। ୪।୩୨୧) ତିୱିଧେନ ଆଗତା। ନିବ୍ବେଧିକପରିୟାୟେ ''ଅତ୍ଥି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆସୱା ନିରୟଗମନୀୟା , ଅତ୍ଥି ଆସୱା ତିରଚ୍ଛାନୟୋନିଗମନୀୟା, ଅତ୍ଥି ଆସୱା ପେତ୍ତିୱିସୟଗମନୀୟା, ଅତ୍ଥି ଆସୱା ମନୁସ୍ସଲୋକଗମନୀୟା, ଅତ୍ଥି ଆସୱା ଦେୱଲୋକଗମନୀୟା''ତି (ଅ। ନି। ୬।୬୩) ପଞ୍ଚୱିଧେନ ଆଗତା। ଛକ୍କନିପାତେ ଆହୁନେୟ୍ୟସୁତ୍ତେ – ''ଅତ୍ଥି ଆସୱା ସଂୱରା ପହାତବ୍ବା, ଅତ୍ଥି ଆସୱା ପଟିସେୱନା ପହାତବ୍ବା, ଅତ୍ଥି ଆସୱା ଅଧିୱାସନା ପହାତବ୍ବା, ଅତ୍ଥି ଆସୱା ପରିୱଜ୍ଜନା ପହାତବ୍ବା, ଅତ୍ଥି ଆସୱା ୱିନୋଦନା ପହାତବ୍ବା, ଅତ୍ଥି ଆସୱା ଭାୱନା ପହାତବ୍ବା''ତି (ଅ। ନି। ୬।୫୮) ଛବ୍ବିଧେନ ଆଗତା।

ସଙ୍ଖାସଓ୍ୱପରିଯାଯେ (ମ॰ ନି॰ ୧।୧୪ ଆଦଯୋ) ‘ଦସ୍ସନପହାତବ୍ବେହି’ ସଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତୱିଧେନ ଆଗତା। ଇଧ ପନେତେ କାମାସଓ୍ୱାଦିଭେଦତୋ ଚତୁବ୍ବିଧେନ ଆଗତା। ତତ୍ରାଯଂ ୱଚନତ୍ଥୋ – ପଞ୍ଚକାମଗୁଣସଙ୍ଖାତେ କାମେ ଆସଓ୍ୱୋ ‘କାମାସଓ୍ୱୋ’। ରୂପାରୂପସଙ୍ଖାତେ କମ୍ମତୋ ଚ ଉପପତ୍ତିତୋ ଚ ଦୁୱିଧେପି ଭୱେ ଆସଓ୍ୱୋ ‘ଭୱାସଓ୍ୱୋ’। ଦିଟ୍ଠି ଏୱ ଆସଓ୍ୱୋ ‘ଦିଟ୍ଠାସଓ୍ୱୋ’। ଅୱିଜ୍ଜାୱ ଆସଓ୍ୱୋ ‘ଅୱିଜ୍ଜାସଓ୍ୱୋ’।

୧୧୦୩।କାମେସୂତି ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ। କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋତି କାମସଙ୍ଖାତୋ ଛନ୍ଦୋ, ନ କତ୍ତୁକମ୍ୟତାଛନ୍ଦୋ, ନ ଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦୋ। କାମନଟ୍ଠେନ ରଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଚ କାମୋଯେୱ ରାଗୋ କାମରାଗୋ। କାମନଟ୍ଠେନ ନନ୍ଦନଟ୍ଠେନ ଚ କାମୋୱ ନନ୍ଦୀତି କାମନନ୍ଦୀ। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ କାମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱା ତଣ୍ହାଯନଟ୍ଠେନ କାମତଣ୍ହା, ସିନେହନଟ୍ଠେନ କାମସିନେହୋ, ପରିଡଯ୍ହନଟ୍ଠେନ କାମପରିଳାହୋ, ମୁଚ୍ଛନଟ୍ଠେନ କାମମୁଚ୍ଛା, ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠାପନଟ୍ଠେନ କାମଜ୍ଝୋସାନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଅଟ୍ଠହି ପଦେହି ୱିଭତ୍ତୋ କାମାସଓ୍ୱୋ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି।

୧୧୦୪।ଭୱେସୁ ଭୱଚ୍ଛନ୍ଦୋତି ରୂପାରୂପଭୱେସୁ ଭୱପତ୍ଥନାୱସେନେୱ ପୱତ୍ତୋ ଛନ୍ଦୋ ‘ଭୱଚ୍ଛନ୍ଦୋ’। ସେସପଦାନିପି ଇମିନାୱ ନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

୧୧୦୫।ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋତି ୱାତିଆଦୀହି ଦସହାକାରେହି ଦିଟ୍ଠିପ୍ପଭେଦୋୱ ୱୁତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋତି ଏତ୍ଥ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଲୋକୋତି ଗହେତ୍ୱା ‘ଅଯଂ ଲୋକୋ ନିଚ୍ଚୋ ଧୁୱୋ ସବ୍ବକାଲିକୋ’ତି ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ‘ସସ୍ସତ’ନ୍ତି ଗହଣାକାରପ୍ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି। ଅସସ୍ସତୋତି ତମେୱ ଲୋକଂ ‘ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି ୱିନସ୍ସତୀ’ତି ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ଉଚ୍ଛେଦଗହଣାକାରପ୍ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି। ଅନ୍ତୱାତି ପରିତ୍ତକସିଣଲାଭିନୋ ‘ସୁପ୍ପମତ୍ତେ ୱା ସରାୱମତ୍ତେ ୱା’ କସିଣେ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ଅନ୍ତୋସମାପତ୍ତିଯଂ ପୱତ୍ତିତରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ଲୋକୋତି ଚ କସିଣପରିଚ୍ଛେଦନ୍ତେନ ଚ ‘ଅନ୍ତୱା’ତି ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ‘ଅନ୍ତୱା ଲୋକୋ’ତି ଗହଣାକାରପ୍ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି। ସା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିପି ହୋତି ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିପି। ୱିପୁଲକସିଣଲାଭିନୋ ପନ ତସ୍ମିଂ କସିଣେ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ଅନ୍ତୋସମାପତ୍ତିଯଂ ପୱତ୍ତିତରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ଲୋକୋତି ଚ କସିଣପରିଚ୍ଛେଦନ୍ତେନ ଚ ‘ଅନନ୍ତୋ’ତି ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ‘ଅନନ୍ତୱା ଲୋକୋ’ତି ଗହଣାକାରପ୍ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି। ସା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିପି ହୋତି, ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିପି।

ତଂ ଜୀୱଂ ତଂ ସରୀରନ୍ତି ଭେଦନଧମ୍ମସ୍ସ ସରୀରସ୍ସେୱ ‘ଜୀୱ’ନ୍ତି ଗହିତତ୍ତା ସରୀରେ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜମାନେ ‘ଜୀୱମ୍ପି ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀ’ତି ଉଚ୍ଛେଦଗହଣାକାରପ୍ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି। ଦୁତିଯପଦେ ସରୀରତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଜୀୱସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା ସରୀରେ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜମାନେପି ‘ଜୀୱଂ ନ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀ’ତି ସସ୍ସତଗହଣାକାରପ୍ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି। ହୋତି ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣାତିଆଦୀସୁ ସତ୍ତୋ ତଥାଗତୋ ନାମ। ସୋ ପରଂ ମରଣା ହୋତୀତି ଗଣ୍ହତୋ ପଠମା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି। ନ ହୋତୀତି ଗଣ୍ହତୋ ଦୁତିଯା ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି। ହୋତି ଚ ନ ଚ ହୋତୀତି ଗଣ୍ହତୋ ତତିଯା ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି। ନେୱ ହୋତି ନ ନହୋତୀତି ଗଣ୍ହତୋ ଚତୁତ୍ଥା ଅମରାୱିକ୍ଖେପଦିଟ୍ଠି। ଇମେ ଧମ୍ମା ଆସଓ୍ୱାତି ଇମେ କାମାସଓ୍ୱଞ୍ଚ ଭୱାସଓ୍ୱଞ୍ଚ ରାଗୱସେନ ଏକତୋ କତ୍ୱା, ସଙ୍ଖେପତୋ ତଯୋ, ୱିତ୍ଥାରତୋ ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମା ଆସଓ୍ୱା ନାମ।

ଯୋ ପନ ବ୍ରହ୍ମାନଂ ୱିମାନକପ୍ପରୁକ୍ଖଆଭରଣେସୁ ଛନ୍ଦରାଗୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସୋ କାମାସଓ୍ୱୋ ହୋତି ନ ହୋତୀତି? ନ ହୋତି। କସ୍ମା? ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକସ୍ସ ରାଗସ୍ସ ଇଧେୱ ପହୀନତ୍ତା। ହେତୁଗୋଚ୍ଛକଂ ପନ ପତ୍ୱା ଲୋଭୋ ହେତୁ ନାମ ହୋତି। ଗନ୍ଥଗୋଚ୍ଛକଂ ପତ୍ୱା ଅଭିଜ୍ଝାକାଯଗନ୍ଥୋ ନାମ। କିଲେସଗୋଚ୍ଛକଂ ପତ୍ୱା ଲୋଭୋ କିଲେସୋ ନାମ ହୋତି। ଦିଟ୍ଠିସହଜାତୋ ପନ ରାଗୋ କାମାସଓ୍ୱୋ ହୋତି ନ ହୋତୀତି? ନ ହୋତି; ଦିଟ୍ଠିରାଗୋ ନାମ ହୋତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପେତଂ ‘‘ଦିଟ୍ଠିରାଗରତ୍ତେ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲେ ଦିନ୍ନଦାନଂ ନ ମହପ୍ଫଲଂ ହୋତି, ନ ମହାନିସଂସ’’ନ୍ତି (ପଟି॰ ମ॰ ୧।୧୨୯)।

ଇମେ ପନ ଆସୱେ କିଲେସପଟିପାଟିଯାପି ଆହରିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯାପି। କିଲେସପଟିପାଟିଯା କାମାସଓ୍ୱୋ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ପହୀଯତି, ଭୱାସଓ୍ୱୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ, ଦିଟ୍ଠାସଓ୍ୱୋ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ, ଅୱିଜ୍ଜାସଓ୍ୱୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ। ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ଦିଟ୍ଠାସଓ୍ୱୋ ପହୀଯତି, ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ କାମାସଓ୍ୱୋ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଭୱାସଓ୍ୱୋ ଅୱିଜ୍ଜାସଓ୍ୱୋ ଚାତି।

୧୧୨୧। ସଂଯୋଜନେସୁ ମାନନିଦ୍ଦେସେ ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀତି ମାନୋତି ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ‘ଅହଂ ସେଯ୍ୟୋ’ତି ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନମାନୋ। ସଦିସୋହମସ୍ମୀତି ମାନୋତି ସମସମଟ୍ଠେନ ‘ଅହଂ ସଦିସୋ’ତି ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନମାନୋ। ହୀନୋହମସ୍ମୀତି ମାନୋତି ଲାମକଟ୍ଠେନ ‘ଅହଂ ହୀନୋ’ତି ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନମାନୋ। ଏୱଂ ସେଯ୍ୟମାନୋ ସଦିସମାନୋ ହୀନମାନୋତି ଇମେ ତଯୋ ମାନା ତିଣ୍ଣଂ ଜନାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ସେଯ୍ୟସ୍ସାପି ହି ‘ଅହଂ ସେଯ୍ୟୋ ସଦିସୋ ହୀନୋ’ତି ତଯୋ ମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ସଦିସସ୍ସାପି, ହୀନସ୍ସାପି। ତତ୍ଥ ସେଯ୍ୟସ୍ସ ସେଯ୍ୟମାନୋୱ ଯାଥାୱମାନୋ, ଇତରେ ଦ୍ୱେ ଅଯାଥାୱମାନା। ସଦିସସ୍ସ ସଦିସମାନୋୱ…ପେ… ହୀନସ୍ସ ହୀନମାନୋୱ ଯାଥାୱମାନୋ, ଇତରେ ଦ୍ୱେ ଅଯାଥାୱମାନା। ଇମିନା କିଂ କଥିତଂ? ଏକସ୍ସ ତଯୋ ମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି କଥିତଂ। ଖୁଦ୍ଦକୱତ୍ଥୁକେ ପନ ପଠମକମାନଭାଜନୀଯେ ଏକୋ ମାନୋ ତିଣ୍ଣଂ ଜନାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି କଥିତୋ।

ମାନକରଣଓସେନ ମାନୋ। ମଞ୍ଞନା ମଞ୍ଞିତଉନ୍ତି ଆକାରଭାଓନିଦ୍ଦେସୋ। ଉସ୍ସିତଟ୍ଠେନ ଉନ୍ନତି। ଯସ୍ମୁପ୍ପଜ୍ଜତି ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଉନ୍ନାମେତି, ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠପେତୀତି ଉନ୍ନମୋ। ସମୁସ୍ସିତଟ୍ଠେନ ଧଜୋ। ଉକ୍ଖିପନଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତଂ ସମ୍ପଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ସମ୍ପଗ୍ଗାହୋ। କେତୁ ଓୁଚ୍ଚତି ବହୂସୁ ଧଜେସୁ ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତଧଜୋ। ମାନୋପି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଅପରାପରେ ଉପାଦାଯ ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତଟ୍ଠେନ କେତୁ ୱିଯାତି 'କେତୁ'। କେତୁଂ ଇଚ୍ଛତୀତି କେତୁକମ୍ଯଂ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ କେତୁକମ୍ଯତା। ସା ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସ, ନ ଅତ୍ତନୋ। ତେନ ଓୁତ୍ତଂ – 'କେତୁକମ୍ଯତା ଚିତ୍ତସ୍ସା'ତି। ମାନସମ୍ପଯୁତ୍ତଞ୍ହି ଚିତ୍ତଂ କେତୁଂ ଇଚ୍ଛତି। ତସ୍ସ ଚ ଭାୱୋ କେତୁକମ୍ଯତା; କେତୁସଙ୍ଖାତୋ ମାନୋତି।

୧୧୨୬। ଇସ୍ସାନିଦ୍ଦେସେ ଯା ପରଲାଭସକ୍କାରଗରୁକାରମାନନୱନ୍ଦନପୂଜନାସୁ ଇସ୍ସାତି ଯା ଏତେସୁ ପରେସଂ ଲାଭାଦୀସୁ 'କିଂ ଇମିନା ଇମେସ'ନ୍ତି ପରସମ୍ପତ୍ତିଖିଯ୍ଯନଲକ୍ଖଣା ଇସ୍ସା। ତତ୍ଥ ଲାଭୋତି ଚୀୱରାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ପଟିଲାଭୋ। ଇସ୍ସୁକୀ ହି ପୁଗ୍ଗଲୋ ପରସ୍ସ ତଂ ଲାଭଂ ଖିଯ୍ଯତି, 'କିଂ ଇମସ୍ସ ଇମିନା'ତି ନ ଇଚ୍ଛତି। ସକ୍କାରୋତି ତେସଂଯେୱ ପଚ୍ଚଯାନଂ ସୁକତାନଂ ସୁନ୍ଦରାନଂ ପଟିଲାଭୋ। ଗରୁକାରୋତି ଗରୁକିରିଯା, ଭାରିଯକରଣଂ। ମାନନନ୍ତି ମନେନ ପିଯକରଣଂ। ୱନ୍ଦନନ୍ତି ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନ ୱନ୍ଦନଂ। ପୂଜନାତି ଗନ୍ଧମାଲାଦୀହି ପୂଜନା। ଇସ୍ସାଯନୱସେନ ଇସ୍ସା। ଇସ୍ସାକାରୋ ଇସ୍ସାଯନା। ଇସ୍ସାଯିତଭାୱୋ ଇସ୍ସାଯିତତ୍ତଂ। ଉସୂଯାଦୀନି ଇସ୍ସାଦିୱେୱଚନାନି।

ଇମିସ୍ସା ପନ ଇସ୍ସାଯ ଖିଯ୍ଯନଲକ୍ଖଣଂ ଆଗାରିକେନାପି ଅନାଗାରିକେନାପି ଦୀପେତବ୍ବଂ। ଆଗାରିକୋ ହି ଏକଚ୍ଚୋ କସିୱଣିଜ୍ଜାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରେନ ଆଜୀୱେନ ଅତ୍ତନୋ ପୁରିସକାରଂ ନିସ୍ସାଯ ଭଦ୍ଦକଂ ଯାନଂ ୱା ୱାହନଂ ୱା ରତନଂ ୱା ଲଭତି। ଅପରୋ ତସ୍ସ ଅଲାଭକାମୋ ତେନ ଲାଭେନ ନ ତୁସ୍ସତି। 'କଦା ନୁ ଖୋ ଏସ ଇମାଯ ସମ୍ପତ୍ତିଯା ପରିହାଯିତ୍ୱା କପଣୋ ହୁତ୍ୱା ଚରିସ୍ସତୀ'ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଏକେନ କାରଣେନ ତସ୍ମିଂ ତାଯ ସମ୍ପତ୍ତିଯା ପରିହୀନେ ଅତ୍ତମନୋ ହୋତି। ଅନାଗାରିକୋପି ଏକୋ ଇସ୍ସାମନକୋ ଅଞ୍ଞଂ ଅତ୍ତନୋ ସୁତପରିଯତ୍ତିଆଦୀନି ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପନ୍ନଲାଭାଦିସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା 'କଦା ନୁ ଖୋ ଏସୋ ଇମେହି ଲାଭାଦୀହି ପରିହାଯିସ୍ସତୀ'ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା, ଯଦା ତଂ ଏକେନ କାରଣେନ ପରିହୀନଂ ପସ୍ସତି, ତଦା ଅତ୍ତମନୋ ହୋତି। ଏୱଂ ପରସମ୍ପତ୍ତିଖିଯ୍ଯନଲକ୍ଖଣା 'ଇସ୍ସା'ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୧୧୨୭। ମଚ୍ଛରିଯନିଦ୍ଦେସେ ୱତ୍ଥୁତୋ ମଚ୍ଛରିଯଦସ୍ସନତ୍ଥଂ 'ପଞ୍ଚ ମଚ୍ଛରିଯାନି ଆୱାସମଚ୍ଛରିଯ'ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଆୱାସେ ମଚ୍ଛରିଯଂ ଆୱାସମଚ୍ଛରିଯଂ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଆୱାସୋ ନାମ ସକଲାରାମୋପି ପରିୱେଣମ୍ପି ଏକୋୱରକୋପି ରତ୍ତିଟ୍ଠାନଦିୱାଟ୍ଠାନାଦୀନିପି। ତେସୁ ୱସନ୍ତା ସୁଖଂ ୱସନ୍ତି ପଚ୍ଚଯେ ଲଭନ୍ତି। ଏକୋ ଭିକ୍ଖୁ ୱତ୍ତସମ୍ପନ୍ନସ୍ସେୱ ପେସଲସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ତତ୍ଥ ଆଗମନଂ ନ ଇଚ୍ଛତି। ଆଗତୋପି 'ଖିପ୍ପଂ ଗଚ୍ଛତୂ'ତି ଚିନ୍ତେତି। ଇଦଂ 'ଆୱାସମଚ୍ଛରିଯଂ' ନାମ। ଭଣ୍ଡନକାରକାଦୀନଂ ପନ ତତ୍ଥ ୱାସଂ ଅନିଚ୍ଛତୋ ଆୱାସମଚ୍ଛରିଯଂ ନାମ ନ ହୋତି।

କୁଲନ୍ତି ଉପଟ୍ଠାକକୁଲମ୍ପି ଞାତିକୁଲମ୍ପି। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଉପସଙ୍କମନଂ ଅନିଚ୍ଛତୋ କୁଲମଚ୍ଛରିଯଂ ହୋତି। ପାପପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପନ ଉପସଙ୍କମନଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋପି ମଚ୍ଛରୀ ନାମ ନ ହୋତି। ସୋ ହି ତେସଂ ପସାଦଭେଦାଯ ପଟିପଜ୍ଜତି। ପସାଦଂ ରକ୍ଖିତୁଂ ସମତ୍ଥସ୍ସେୱ ପନ ଭିକ୍ଖୁନୋ ତତ୍ଥ ଉପସଙ୍କମନଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତୋ ମଚ୍ଛରୀ ନାମ ହୋତି।

ଲାଭୋତି ଚତୁପଚ୍ଚଯଲାଭୋୱ। ତଂ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ସୀଲୱନ୍ତେଯେୱ ଲଭନ୍ତେ 'ମା ଲଭତୂ'ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ଲାଭମଚ୍ଛରିଯଂ ହୋତି। ଯୋ ପନ ସଦ୍ଧାଦେଯ୍ଯଂ ୱିନିପାତେତି, ଅପରିଭୋଗଦୁପ୍ପରିଭୋଗାଦିୱସେନ ୱିନାସେତି, ପୂତିଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତମ୍ପି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ନ ଦେତି, ତଂ ଦିସ୍ୱା 'ସଚେ ଇମଂ ଏସ ନ ଲଭେଯ୍ଯ , ଅଞ୍ଞୋ ସୀଲୱା ଲଭେଯ୍ଯ, ପରିଭୋଗଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ଯା'ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ମଚ୍ଛରିଯଂ ନାମ ନତ୍ଥି।

ୱଣ୍ଣୋ ନାମ ସରୀରୱଣ୍ଣୋପି ଗୁଣୱଣ୍ଣୋପି। ତତ୍ଥ ସରୀରୱଣ୍ଣେ ମଚ୍ଛରିପୁଗ୍ଗଲୋ 'ପରୋ ପାସାଦିକୋ ରୂପୱା'ତି ୱୁତ୍ତେ ତଂ ନ କଥେତୁକାମୋ ହୋତି। ଗୁଣୱଣ୍ଣମଚ୍ଛରୀ ସୀଲେନ ଧୁତଙ୍ଗେନ ପଟିପଦାଯ ଆଚାରେନ ୱଣ୍ଣଂ ନ କଥେତୁକାମୋ ହୋତି।

ଧମ୍ମୋତି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମୋ ଚ ପଟିୱେଧଧମ୍ମୋ ଚ। ତତ୍ଥ ଅରିଯସାୱକା ପଟିୱେଧଧମ୍ମଂ ନ ମଚ୍ଛରାଯନ୍ତି, ଅତ୍ତନା ପଟିୱିଦ୍ଧଧମ୍ମେ ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ପଟିୱେଧଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ତଂ ପନ ପଟିୱେଧଂ 'ପରେ ଜାନନ୍ତୂ'ତି ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ତନ୍ତିଧମ୍ମେଯେୱ ପନ ଧମ୍ମମଚ୍ଛରିଯଂ ନାମ ହୋତି। ତେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଯଂ ଗୁଳ୍ହଂ ଗନ୍ଥଂ ୱା କଥାମଗ୍ଗଂ ୱା ଜାନାତି ତଂ ଅଞ୍ଞଂ ନ ଜାନାପେତୁକାମୋ ହୋତି। ଯୋ ପନ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ଧମ୍ମାନୁଗ୍ଗହେନ, ଧମ୍ମଂ ୱା ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ପୁଗ୍ଗଲାନୁଗ୍ଗହେନ ନ ଦେତି, ଅଯଂ ଧମ୍ମମଚ୍ଛରୀ ନାମ ନ ହୋତି।

ତତ୍ଥ ଏକଚ୍ଚୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଲୋଲୋ ହୋତି, କାଲେନ ସମଣୋ ହୋତି, କାଲେନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, କାଲେନ ନିଗଣ୍ଠୋ। ଯୋ ହି ଭିକ୍ଖୁ ‘ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପଓ୍ୱେଣିଆଗତଂ ତନ୍ତିଂ ସଣ୍ହଂ ସୁଖୁମଂ ଧମ୍ମନ୍ତରଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଆଲୁଳଇସ୍ସତୀ’ତି ନ ଦେତି, ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ଧମ୍ମାନୁଗ୍ଗହେନ ନ ଦେତି ନାମ । ଯୋ ପନ ‘ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ ସଣ୍ହୋ ସୁଖୁମୋ, ସଚାଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଗଣ୍ହିସ୍ସତି ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ୟାକରିତ୍ୱା ଅତ୍ତାନଂ ଆୱିକତ୍ୱା ନସ୍ସିସ୍ସତୀ’ତି ନ ଦେତି, ଅଯଂ ଧମ୍ମଂ ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ପୁଗ୍ଗଲାନୁଗ୍ଗହେନ ନ ଦେତି ନାମ। ଯୋ ପନ ‘ସଚାଯଂ ଇମଂ ଧମ୍ମଂ ଗଣ୍ହିସ୍ସତି, ଅମ୍ହାକଂ ସମଯଂ ଭିନ୍ଦିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’ତି ନ ଦେତି, ଅଯଂ ଧମ୍ମମଚ୍ଛରୀ ନାମ ହୋତି।

ଇମେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ମଚ୍ଛରିଯେସୁ ଆୱାସମଚ୍ଛରିଯେନ ତାୱ ଯକ୍ଖୋ ୱା ପେତୋ ୱା ହୁତ୍ୱା ତସ୍ସେୱ ଆୱାସସ୍ସ ସଙ୍କାରଂ ସୀସେନ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱିଚରତି। କୁଲମଚ୍ଛରିଯେନ ତସ୍ମିଂ କୁଲେ ଅଞ୍ଞେସଂ ଦାନମାନନାଦୀନି କରୋନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ‘ଭିନ୍ନଂ ୱତିଦଂ କୁଲଂ ମମା’ତି ଚିନ୍ତଯତୋ ଲୋହିତମ୍ପି ମୁଖତୋ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛତି, କୁଚ୍ଛିୱିରେଚନମ୍ପି ହୋତି, ଅନ୍ତାନିପି ଖଣ୍ଡାଖଣ୍ଡାନି ହୁତ୍ୱା ନିକ୍ଖମନ୍ତି। ଲାଭମଚ୍ଛରିଯେନ ସଙ୍ଘସ୍ସ ୱା ଗଣସ୍ସ ୱା ସନ୍ତକେ ଲାଭେ ମଚ୍ଛରାଯିତ୍ୱା ପୁଗ୍ଗଲିକପରିଭୋଗଂ ୱିଯ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଯକ୍ଖୋ ୱା ପେତୋ ୱା ମହାଅଜଗରୋ ୱା ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତତି। ସରୀରୱଣ୍ଣଗୁଣୱଣ୍ଣମଚ୍ଛରେନ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମମଚ୍ଛରିଯେନ ଚ ଅତ୍ତନୋୱ ୱଣ୍ଣଂ ୱଣ୍ଣେତି, ପରେସଂ ୱଣ୍ଣେ ‘କିଂ ୱଣ୍ଣୋ ଏସୋ’ତି ତଂ ତଂ ଦୋସଂ ୱଦନ୍ତୋ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମଞ୍ଚ କସ୍ସଚି କିଞ୍ଚି ଅଦେନ୍ତୋ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣୋ ଚେୱ ଏଳମୂଗୋ ଚ ହୋତି।

ଅପିଚ ଆୱାସମଚ୍ଛରିଯେନ ଲୋହଗେହେ ପଚ୍ଚତି। କୁଲମଚ୍ଛରିଯେନ ଅପ୍ପଲାଭୋ ହୋତି। ଲାଭମଚ୍ଛରିଯେନ ଗୂଥନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତତି। ୱଣ୍ଣମଚ୍ଛରିଯେନ ଭୱେ ଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ୱଣ୍ଣୋ ନାମ ନ ହୋତି। ଧମ୍ମମଚ୍ଛରିଯେନ କୁକ୍କୁଳନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତତୀତି।

ମଚ୍ଛରାଯନୱସେନ ମଚ୍ଛେରଂ। ମଚ୍ଛରାଯନାକାରୋ ମଚ୍ଛରାଯନା। ମଚ୍ଛରେନ ଅଯିତସ୍ସ ମଚ୍ଛେରସମଙ୍ଗିନୋ ଭାୱୋ ମଚ୍ଛରାଯିତତ୍ତଂ। ‘ମଯ୍ହମେୱ ହୋନ୍ତୁ ମା ଅଞ୍ଞସ୍ସା’ତି ସବ୍ବାପି ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ବ୍ୟାପେତୁଂ ନ ଇଚ୍ଛତୀତି ୱିୱିଚ୍ଛୋ। ୱିୱିଚ୍ଛସ୍ସ ଭାୱୋ ୱେୱିଚ୍ଛଂ, ମୁଦୁମଚ୍ଛରିଯସ୍ସେତଂ ନାମଂ। କଦରିଯୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଅନାଦରୋ। ତସ୍ସ ଭାୱୋ କଦରିଯଂ। ଥଦ୍ଧମଚ୍ଛରିଯସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ତେନ ହି ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପରମ୍ପି ପରେସଂ ଦଦମାନଂ ନିୱାରେତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

କଦରିଯୋ ପାପସଙ୍କପ୍ପୋ, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ଅନାଦରୋ;

ଦଦମାନଂ ନିୱାରେତି, ଯାଚମାନାନ ଭୋଜନନ୍ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୧୩୨);

ଯାଚକେ ଦିସ୍ୱା କଟୁକଭାୱେନ ଚିତ୍ତଂ ଅଞ୍ଚତି ସଙ୍କୋଚେତୀତି କଟୁକଞ୍ଚୁକୋ। ତସ୍ସ ଭାୱୋ କଟୁକଞ୍ଚୁକତା। ଅପରୋ ନଯୋ – କଟୁକଞ୍ଚୁକତା ୱୁଚ୍ଚତି କଟଚ୍ଛୁଗ୍ଗାହୋ। ସମତିତ୍ତିକପୁଣ୍ଣାଯ ହି ଉକ୍ଖଲିଯା ଭତ୍ତଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ସବ୍ବତୋଭାଗେନ ସଙ୍କୁଟିତେନ ଅଗ୍ଗକଟଚ୍ଛୁନା ଗଣ୍ହାତି, ପୂରେତ୍ୱା ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି; ଏୱଂ ମଚ୍ଛରିପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ସଙ୍କୁଚତି। ତସ୍ମିଂ ସଙ୍କୁଚିତେ କାଯୋପି ତଥେୱ ସଙ୍କୁଚତି, ପଟିକୁଟତି, ପଟିନିୱତ୍ତତି, ନ ସମ୍ପସାରିଯତୀତି ମଚ୍ଛେରଂ ‘କଟୁକଞ୍ଚୁକତା’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଗ୍ଗହିତତ୍ତଂ ଚିତ୍ତସ୍ସାତି ପରେସଂ ଉପକାରକରଣେ ଦାନାଦିନା ଆକାରେନ ଯଥା ନ ସମ୍ପସାରିଯତି, ଏୱଂ ଆୱରିତ୍ୱା ଗହିତଭାୱୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ। ଯସ୍ମା ପନ ମଚ୍ଛରିପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଂ ପରେସଂ ଅଦାତୁକାମୋ ହୋତି ପରସନ୍ତକଂ ଗଣ୍ହିତୁକାମୋ, ତସ୍ମା ‘ଇଦଂ ଅଚ୍ଛରିଯଂ ମଯ୍ହମେୱ ହୋତୁ, ମା ଅଞ୍ଞସ୍ସା’ତି ପୱତ୍ତିୱସେନସ୍ସ ଅତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିନିଗୂହନଲକ୍ଖଣତା ଅତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣତା ୱା ୱେଦିତବ୍ବା। ସେସଂ ଇମସ୍ମିଂ ଗୋଚ୍ଛକେ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ଇମାନି ପନ ସଂଯୋଜନାନି କିଲେସପଟିପାଟିଯାପି ଆହରିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯାପି। କିଲେସପଟିପାଟିଯା କାମରାଗପଟିଘସଂଯୋଜନାନି ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ପହୀଯନ୍ତି, ମାନସଂଯୋଜନଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ, ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାସୀଲବ୍ବତପରାମାସା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ, ଭୱରାଗସଂଯୋଜନଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ, ଇସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯାନି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ, ଅୱିଜ୍ଜା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ। ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାସୀଲବ୍ବତପରାମାସେସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯାନି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ପହୀଯନ୍ତି, କାମରାଗପଟିଘା ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ, ମାନଭୱରାଗଅୱିଜ୍ଜା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନାତି।

୧୧୪୦। ଗନ୍ଥଗୋଚ୍ଛକେ ନାମକାଯଂ ଗନ୍ଥେତି, ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ଘଟେତୀତି କାଯଗନ୍ଥୋ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାସିତମ୍ପି ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞନ୍ତି ଇମିନା ଆକାରେନ ଅଭିନିୱିସତୀତି ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସୋ। ଯସ୍ମା ପନ ଅଭିଜ୍ଝାକାମରାଗାନଂ ୱିସେସୋ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଅଭିଜ୍ଝାକାଯଗନ୍ଥସ୍ସ ପଦଭାଜନେ ‘‘ଯୋ କାମେସୁ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ କାମରାଗୋ’’ତି ଅୱତ୍ୱା ଯୋ ରାଗୋ ସାରାଗୋତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନା

ଯଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତଂ ‘ବ୍ରହ୍ମାନଂ ୱିମାନାଦୀସୁ ଛନ୍ଦରାଗୋ କାମାସୱୋ ନ ହୋତି, ଗଚ୍ଛଗୋଚ୍ଛକଂ ପତ୍ୱା ଅଭିଜ୍ଝାକାଯଗନ୍ଥୋ ହୋତୀ’ତି ତଂ ସୁୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପରତୋ କିଲେସଗୋଚ୍ଛକେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଠପେତ୍ୱା ସୀଲବ୍ବତପରାମାସନ୍ତି ଇଦଂ ଯସ୍ମା ସୀଲବ୍ବତପରାମାସୋ ‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚ’ନ୍ତିଆଦିନା ଆକାରେନ ନାଭିନିୱିସତି, ‘ସୀଲେନ ସୁଦ୍ଧୀ’ତିଆଦିନା ଏୱ ପନ ଅଭିନିୱିସତି, ତସ୍ମା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଭୂତମ୍ପି ତଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ‘ଠପେତ୍ୱା’ତି ଆହ।

୧୧୬୨। ନୀୱରଣଗୋଚ୍ଛକସ୍ସ ଥିନମିଦ୍ଧନିଦ୍ଦେସେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଗିଲାନଭାୱୋ। ଗିଲାନୋ ହି ଅକଲ୍ଲକୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିନଯେପି ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ନାହଂ, ଭନ୍ତେ, ଅକଲ୍ଲକୋ’’ତି (ପାରା। ୧୫୧)। ଅକମ୍ମଞ୍ଞତାତି ଚିତ୍ତଗେଲଞ୍ଞସଙ୍ଖାତୋୱ ଅକମ୍ମଞ୍ଞତାକାରୋ। ଓଲୀଯନାତି ଓଲୀଯନାକାରୋ। ଇରିଯାପଥିକଚିତ୍ତଞ୍ହି ଇରିଯାପଥଂ ସନ୍ଧାରେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତଂ, ରୁକ୍ଖେ ୱଗ୍ଗୁଲି ୱିଯ, ଖୀଲେ ଲଗ୍ଗିତଫାଣିତୱାରକୋ ୱିଯ ଚ, ଓଲୀଯତି। ତସ୍ସ ତଂ ଆକାରଂ ସନ୍ଧାଯ ଓଲୀଯନାତି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁତିଯପଦଂ ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଲୀନନ୍ତି ଅୱିପ୍ଫାରିକତାଯ ପଟିକୁଟିତଂ। ଇତରେ ଦ୍ୱେ ଆକାରଭାୱନିଦ୍ଦେସା। ଥିନନ୍ତି ସପ୍ପିପିଣ୍ଡୋ ୱିଯ ଅୱିପ୍ଫାରିକତାଯ ଘନଭାୱେନ ଠିତଂ। ଥିଯନାତି ଆକାରନିଦ୍ଦେସୋ। ଥିଯିତଭାୱୋ ଥିଯିତତ୍ତଂ, ଅୱିପ୍ଫାରୱସେନେୱ ଥଦ୍ଧତାତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୧୬୩।କାଯସ୍ସାତି ଖନ୍ଧତ୍ତଯସଙ୍ଖାତସ୍ସ ନାମକାଯସ୍ସ। ଅକଲ୍ଲତା ଅକମ୍ମଞ୍ଞତାତି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ମେଘୋ ୱିଯ ଆକାସଂ କାଯଂ ଓନଯ୍ହତୀତି ଓନାହୋ। ସବ୍ବତୋଭାଗେନ ଓନାହୋ ପରିଯୋନାହୋ। ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ସମୋରୁନ୍ଧତୀତି ଅନ୍ତୋସମୋରୋଧୋ। ଯଥା ହି ନଗରେ ରୁନ୍ଧିତ୍ୱା ଗହିତେ ମନୁସ୍ସା ବହି ନିକ୍ଖମିତୁଂ ନ ଲଭନ୍ତି, ଏୱମ୍ପି ମିଦ୍ଧେନ ସମୋରୁଦ୍ଧା ଧମ୍ମା ୱିପ୍ଫାରୱସେନ ନିକ୍ଖମିତୁଂ ନ ଲଭନ୍ତି। ତସ୍ମା ଅନ୍ତୋସମୋରୋଧୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ମେଧତୀତି ମିଦ୍ଧଂ; ଅକମ୍ମଞ୍ଞଭାୱେନ ୱିହିଂସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁପନ୍ତି ତେନାତି ସୋପ୍ପଂ। ଅକ୍ଖିଦଲାଦୀନଂ ପଚଲଭାୱଂ କରୋତୀତି ପଚଲାଯିକା। ସୁପନା ସୁପିତତ୍ତନ୍ତି ଆକାରଭାୱନିଦ୍ଦେସା। ଯଂ ପନ ତେସଂ ପୁରତୋ ସୋପ୍ପପଦଂ ତସ୍ସ ପୁନୱଚନେ କାରଣଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଥିନମିଦ୍ଧନୀୱରଣନ୍ତି ଇଦଂ ଥିନଞ୍ଚ ମିଦ୍ଧଞ୍ଚ ଏକତୋ କତ୍ୱା ଆୱରଣଟ୍ଠେନ ଥିନମିଦ୍ଧନୀୱରଣନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଂ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ନିଦ୍ଦାଯ ପୁବ୍ବଭାଗଅପରଭାଗେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ତଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ସମୁଚ୍ଛିଜ୍ଜତି। ଖୀଣାସୱାନଂ ପନ କରଜକାଯସ୍ସ ଦୁବ୍ବଲଭାୱେନ ଭୱଙ୍ଗୋତରଣଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ଅସମ୍ମିସ୍ସେ ୱତ୍ତମାନେ ତେ ସୁପନ୍ତି, ସା ନେସଂ ନିଦ୍ଦା ନାମ ହୋତି। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘ଅଭିଜାନାମି ଖୋ ପନାହଂ, ଅଗ୍ଗିୱେସ୍ସନ, ଗିମ୍ହାନଂ ପଚ୍ଛିମେ ମାସେ ଚତୁଗ୍ଗୁଣଂ ସଙ୍ଘାଟିଂ ପଞ୍ଞପେତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣେନ ପସ୍ସେନ ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ ନିଦ୍ଦଂ ଓକ୍କମିତା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୩୮୭)। ଏୱରୂପୋ ପନାଯଂ କରଜକାଯସ୍ସ ଦୁବ୍ବଲଭାୱୋ ନ ମଗ୍ଗୱଜ୍ଝୋ, ଉପାଦିନ୍ନକେପି ଅନୁପାଦିନ୍ନକେପି ଲବ୍ଭତି। ଉପାଦିନ୍ନକେ ଲବ୍ଭମାନୋ ଯଦା ଖୀଣାସୱୋ ଦୀଘମଗ୍ଗଂ ଗତୋ ହୋତି, ଅଞ୍ଞତରଂ ୱା ପନ କମ୍ମଂ କତ୍ୱା କିଲନ୍ତୋ, ଏୱରୂପେ କାଲେ ଲବ୍ଭତି। ଅନୁପାଦିନ୍ନକେ ଲବ୍ଭମାନୋ ପଣ୍ଣପୁପ୍ଫେସୁ ଲବ୍ଭତି। ଏକଚ୍ଚାନଞ୍ହି ରୁକ୍ଖାନଂ ପଣ୍ଣାନି ସୂରିଯାତପେନ ପସାରିଯନ୍ତି ରତ୍ତିଂ ପଟିକୁଟନ୍ତି, ପଦୁମପୁପ୍ଫାଦୀନି ସୂରିଯାତପେନ ପୁପ୍ଫନ୍ତି, ରତ୍ତିଂ ପୁନ ପଟିକୁଟନ୍ତି । ଇଦଂ ପନ ମିଦ୍ଧଂ ଅକୁସଲତ୍ତା ଖୀଣାସୱାନଂ ନ ହୋତୀତି।

ତତ୍ଥ ସିଯା – ‘‘ନ ମିଦ୍ଧଂ ଅକୁସଲଂ। କସ୍ମା? ରୂପତ୍ତା। ରୂପଞ୍ହି ଅବ୍ୟାକତଂ। ଇଦଞ୍ଚ ରୂପଂ। ତେନେୱେତ୍ଥ ‘କାଯସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତା ଅକମ୍ମଞ୍ଞତା’ତି କାଯଗ୍ଗହଣଂ କତ’’ନ୍ତି। ଯଦି ‘କାଯସ୍ସା’ତି ୱୁତ୍ତମତ୍ତେନେୱେତଂ ରୂପଂ, କାଯପସ୍ସଦ୍ଧାଦଯୋପି ଧମ୍ମା ରୂପମେୱ ଭୱେଯ୍ୟୁଂ। ‘ସୁଖଞ୍ଚ କାଯେନ ପଟିସଂୱେଦେତି’ (ଧ। ସ। ୧୬୩; ଦୀ। ନି। ୧।୨୩୦) ‘କାଯେନ ଚେୱ ପରମସଚ୍ଚଂ ସଚ୍ଛିକରୋତୀ’ତି (ମ। ନି। ୨।୧୮୩; ଅ। ନି। ୪।୧୧୩) ସୁଖପଟିସଂୱେଦନପରମତ୍ଥସଚ୍ଚସଚ୍ଛିକରଣାନିପି ରୂପକାଯେନେୱ ସିଯୁଂ। ତସ୍ମା ନ ୱତ୍ତବ୍ବମେତଂ ‘ରୂପଂ ମିଦ୍ଧ’ନ୍ତି। ନାମକାଯୋ ହେତ୍ଥ କାଯୋ ନାମ। ଯଦି ନାମକାଯୋ, ଅଥ କସ୍ମା ‘ସୋପ୍ପଂ ପଚଲାଯିକା’ତି ୱୁତ୍ତଂ? ନ ହି ନାମକାଯୋ ସୁପତି, ନ ଚ ପଚଲାଯତୀତି। ‘ଲିଙ୍ଗାଦୀନି ୱିଯ ଇନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ, ତସ୍ସ ଫଲତ୍ତା। ଯଥା ହି ‘ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗଂ ଇତ୍ଥିନିମିତ୍ତଂ ଇତ୍ଥିକୁତ୍ତଂ ଇତ୍ଥାକପ୍ପୋ’ତି ଇମାନି ଲିଙ୍ଗାଦୀନି ଇତ୍ଥିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଫଲତ୍ତା ୱୁତ୍ତାନି, ଏୱଂ ଇମସ୍ସାପି ନାମକାଯଗେଲଞ୍ଞସଙ୍ଖାତସ୍ସ ମିଦ୍ଧସ୍ସ ଫଲତ୍ତା ସୋପ୍ପାଦୀନି ୱୁତ୍ତାନି। ମିଦ୍ଧେ ହି ସତି ତାନି ହୋନ୍ତୀତି। ଫଲୂପଚାରେନ, ମିଦ୍ଧଂ ଅରୂପମ୍ପି ସମାନଂ ‘ସୋପ୍ପଂ ପଚଲାଯିକା ସୁପନା ସୁପିତତ୍ତ’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

‘ଅକ୍ଖିଦଲାଦୀନଂ ପଚଲଭାୱଂ କରୋତୀତି ପଚଲାଯିକା’ତି ୱଚନତ୍ଥେନାପି ଚାଯମତ୍ଥୋ ସାଧିତୋଯେୱାତି ନ ରୂପଂ ମିଦ୍ଧଂ। ଓନାହାଦୀହିପି ଚସ୍ସ ଅରୂପଭାୱୋ ଦୀପିତୋଯେୱ। ନ ହି ରୂପଂ ନାମକାଯସ୍ସ ‘ଓନାହୋ ପରିଯୋନାହୋ ଅନ୍ତୋସମୋରୋଧୋ’ ହୋତୀତି। ‘ନନୁ ଚ ଇମିନାୱ କାରଣେନେତଂ ରୂପଂ? ନ ହି ଅରୂପଂ କସ୍ସଚି ଓନାହୋ, ନ ପରିଯୋନାହୋ, ନ ଅନ୍ତୋସମୋରୋଧୋ ହୋତୀ’ତି। ଯଦି ଏୱଂ, ଆୱରଣମ୍ପି ନ ଭୱେଯ୍ୟ। ତସ୍ମା। ଯଥା କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦଯୋ ଅରୂପଧମ୍ମା ଆୱରଣଟ୍ଠେନ ନୀୱରଣା, ଏୱଂ ଇମସ୍ସାପି ଓନାହନାଦିଅତ୍ଥେନ ଓନାହାଦିତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଅପିଚ ‘‘ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣେ ପହାଯ ଚେତସୋ ଉପକ୍କିଲେସେ ପଞ୍ଞାଯ ଦୁବ୍ବଲୀକରଣେ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୪୬; ସଂ। ନି। ୫।୨୩୩) ୱଚନତୋପେତଂ ଅରୂପଂ। ନ ହି ରୂପଂ ଚିତ୍ତୁପକ୍କିଲେସୋ, ନ ପଞ୍ଞାଯ ଦୁବ୍ବଲୀକରଣଂ ହୋତୀତି।

କସ୍ମା ନ ହୋତି? ନନୁ ୱୁତ୍ତଂ –

''ସନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଏକେ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ସୁରଂ ପିୱନ୍ତି ମେରଯଂ, ସୁରାମେରଯପାନା ଅପ୍ପଟିୱିରତା, ଅଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଠମୋ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଉପକ୍କିଲେସୋ''ତି (ଅ॰ ନି॰ ୪।୫୦)।

ଅପରମ୍ପି ୱୁତ୍ତଂ ''ଛ ଖୋମେ, ଗହପତିପୁତ୍ତ, ଆଦୀନୱା ସୁରାମେରଯମଜ୍ଜପମାଦଟ୍ଠାନାନୁଯୋଗେ – ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକା ଧନଜାନି, କଲହପ୍ପୱଡ୍ଢନୀ, ରୋଗାନଂ ଆଯତନଂ, ଅକିତ୍ତିସଞ୍ଜନନୀ, କୋପୀନନିଦଂସନୀ, ପଞ୍ଞାଯ ଦୁବ୍ବଲୀକରଣୀତ୍ୱେୱ ଛଟ୍ଠଂ ପଦଂ ଭୱତୀ''ତି (ଦୀ॰ ନି॰ ୩।୨୪୮)। ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋପି ଚେତଂ ସିଦ୍ଧମେୱ। ଯଥା ମଜ୍ଜେ ଉଦରଗତେ, ଚିତ୍ତଂ ସଂକିଲିସ୍ସତି, ପଞ୍ଞା ଦୁବ୍ବଲା ହୋତି, ତସ୍ମା ମଜ୍ଜଂ ୱିଯ ମିଦ୍ଧମ୍ପି ଚିତ୍ତସଂକିଲେସୋ ଚେୱ ପଞ୍ଞାଯ ଦୁବ୍ବଲୀକରଣଞ୍ଚ ସିଯାତି। ନ, ପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସତୋ। ଯଦି ହି ମଜ୍ଜଂ ସଂକିଲେସୋ ଭୱେଯ୍ୟ, ସୋ ''ଇମେ ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣେ ପହାଯ ଚେତସୋ ଉପକ୍କିଲେସେ''ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୨୯୭) ୱା, ''ଏୱମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପଞ୍ଚିମେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା, ଯେହି ଉପକ୍କିଲେସେହି ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠଂ ଚିତ୍ତଂ ନ ଚେୱ ମୁଦୁ ହୋତି, ନ ଚ କମ୍ମନିଯଂ, ନ ଚ ପଭସ୍ସରଂ, ପଭଙ୍ଗୁ ଚ, ନ ଚ ସମ୍ମା ସମାଧିଯତି ଆସୱାନଂ ଖଯାଯ। କତମେ ପଞ୍ଚ? କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସୋ''ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୫।୨୧୪) ୱା, ''କତମେ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସା? ଅଭିଜ୍ଝା ୱିସମଲୋଭୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲେସୋ''ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୭୧) ୱା – ଏୱମାଦୀସୁ ଉପକ୍କିଲେସନିଦ୍ଦେସେସୁ ନିଦ୍ଦେସଂ ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ। ଯସ୍ମା ପନ ତସ୍ମିଂ ପୀତେ ଉପକ୍କିଲେସା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଯେ ଚିତ୍ତସଂକିଲେସା ଚେୱ ପଞ୍ଞାଯ ଚ ଦୁବ୍ବଲୀକରଣା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ତଂ ତେସଂ ପଚ୍ଚଯତ୍ତା ପଚ୍ଚଯନିଦ୍ଦେସତୋ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ମିଦ୍ଧଂ ପନ ସଯମେୱ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସଂକିଲେସୋ ଚେୱ ପଞ୍ଞାଯ ଦୁବ୍ବଲୀକରଣଞ୍ଚାତି ଅରୂପମେୱ ମିଦ୍ଧଂ।

କିଞ୍ଚ ଭିୟ୍ୟୋ? ସମ୍ପଯୋଗୱଚନତୋ। ''ଥିନମିଦ୍ଧନୀୱରଣଂ ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣେନ ନୀୱରଣଞ୍ଚେୱ ନୀୱରଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଞ୍ଚା''ତି (ଧ॰ ସ॰ ୧୧୭୬) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ସମ୍ପଯୋଗୱଚନତୋ ନଯିଦଂ ରୂପଂ। ନ ହି ରୂପଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଲଭତୀତି। ଅଥାପି ସିଯା – 'ଯଥାଲାଭୱସେନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ହି ''ସିପ୍ପିସମ୍ବୁକମ୍ପି ସକ୍ଖରକଥଲମ୍ପି ମଚ୍ଛଗୁମ୍ବମ୍ପି ଚରନ୍ତମ୍ପି ତିଟ୍ଠନ୍ତମ୍ପୀ''ତି (ଦୀ॰ ନି॰ ୧।୨୪୯; ମ॰ ନି॰ ୧।୪୩୩) ଏୱଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ଯଥାଲାଭୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସକ୍ଖରକଥଲଞ୍ହି ତିଟ୍ଠତି ଯେୱ ନ ଚରତି, ଇତରଦ୍ୱଯଂ ତିଟ୍ଠତିପି ଚରତିପି। ଏୱମିଧାପି ମିଦ୍ଧଂ ନୀୱରଣମେୱ, ନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ , ଥିନଂ ନୀୱରଣମ୍ପି ସମ୍ପଯୁତ୍ତମ୍ପୀତି ସଦ୍ଧଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ଯଥାଲାଭୱସେନ ''ନୀୱରଣଞ୍ଚେୱ ନୀୱରଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଞ୍ଚା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମିଦ୍ଧଂ ପନ ଯଥା ସକ୍ଖରକଥଲଂ ତିଟ୍ଠତେୱ ନ ଚରତି, ଏୱଂ ନୀୱରଣମେୱ, ନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ରୂପମେୱ ମିଦ୍ଧନ୍ତି। ନ, ରୂପଭାୱାସିଦ୍ଧିତୋ। ସକ୍ଖରକଥଲଞ୍ହି ନ ଚରତୀତି ୱିନାପି ସୁତ୍ତେନ ସିଦ୍ଧଂ। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଯଥାଲାଭୱସେନତ୍ଥୋ ହୋତୁ । ମିଦ୍ଧଂ ପନ ରୂପନ୍ତି ଅସିଦ୍ଧମେତଂ। ନ ସକ୍କା ତସ୍ସ ଇମିନା ସୁତ୍ତେନ ରୂପଭାୱୋ ସାଧେତୁନ୍ତି ମିଦ୍ଧସ୍ସ ରୂପଭାୱାସିଦ୍ଧିତୋ ନ ଇଦଂ ଯଥାଲାଭୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅରୂପମେୱ ମିଦ୍ଧଂ।

କିଞ୍ଚ ଭିୟ୍ୟୋ? 'ଚତ୍ତତ୍ତା'ତିଆଦିୱଚନତୋ। ୱିଭଙ୍ଗସ୍ମିଞ୍ହି ''ୱିଗତଥିନମିଦ୍ଧୋତି ତସ୍ସ ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ ଚତ୍ତତ୍ତା ୱନ୍ତତ୍ତା ମୁତ୍ତତ୍ତା ପହୀନତ୍ତା ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠତ୍ତା, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ୱିଗତଥିନମିଦ୍ଧୋ''ତି (ୱିଭ॰ ୫୪୭) ଚ, ''ଇଦଂ ଚିତ୍ତଂ ଇମମ୍ହା ଥିନମିଦ୍ଧା ସୋଧେତି ୱିସୋଧେତି ପରିସୋଧେତି ମୋଚେତି ୱିମୋଚେତି ପରିମୋଚେତି, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ଥିନମିଦ୍ଧା ଚିତ୍ତଂ ପରିସୋଧେତି'' ଚାତି (ୱିଭ॰ ୫୫୧) – ଏୱଂ 'ଚତ୍ତତ୍ତା'ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ଚ 'ରୂପଂ' ଏୱଂ ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମାପି ଅରୂପମେୱ ମିଦ୍ଧନ୍ତି। ନ, ଚିତ୍ତଜସ୍ସାସମ୍ଭୱୱଚନତୋ। ତିୱିଧଞ୍ହି ମିଦ୍ଧଂ – ଚିତ୍ତଜଂ ଉତୁଜଂ ଆହାରଜଞ୍ଚ। ତସ୍ମା ଯଂ ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଜଂ ତସ୍ସ ୱିଭଙ୍ଗେ ଝାନଚିତ୍ତେହି ଅସମ୍ଭୱୋ ୱୁତ୍ତୋ, ନ ଅରୂପଭାୱୋ ସାଧିତୋତି ରୂପମେୱ ମିଦ୍ଧନ୍ତି। ନ, ରୂପଭାୱାସିଦ୍ଧିତୋୱ। ମିଦ୍ଧସ୍ସ ହି ରୂପଭାୱେ ସିଦ୍ଧେ ସକ୍କା ଏତଂ ଲଦ୍ଧୁଂ। ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଜସ୍ସାସମ୍ଭୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ସୋ ଏୱ ଚ ନ ସିଜ୍ଝତୀତି ଅରୂପମେୱ ମିଦ୍ଧଂ।

କିଞ୍ଚ ଭିୟ୍ୟୋ? ପହାନୱଚନତୋ। ଭଗୱତା ହି ''ଛ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମେ ପହାଯ ଭବ୍ବୋ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରିତୁଂ; କତମେ ଛ? କାମଚ୍ଛନ୍ଦଂ, ବ୍ୟାପାଦଂ, ଥିନମିଦ୍ଧଂ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ, କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ, ୱିଚିକିଚ୍ଛଂ; କାମେସୁ ଖୋ ପନସ୍ସ ଆଦୀନୱୋ ସମ୍ମପଞ୍ଞାଯ ସୁଦିଟ୍ଠୋ ହୋତୀ''ତି (ଅ॰ ନି॰ ୬।୭୩) ଚ, ''ଇମେ ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣେ ପହାଯ ବଲୱତିଯା ପଞ୍ଞାଯ ଅତ୍ତତ୍ଥଂ ୱା ପରତ୍ଥଂ ୱା ଞସ୍ସତୀ''ତି (ଅ॰ ନି॰ ୫।୫୧) ଚ ଆଦୀସୁ ମିଦ୍ଧସ୍ସାପି ପହାନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ଚ ରୂପଂ ପହାତବ୍ବଂ। ଯଥାହ – ''ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟୋ, ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟୋ, ନ ପହାତବ୍ବୋ, ନ ଭାୱେତବ୍ବୋ ନ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବୋ''ତି (ୱିଭ॰ ୧୦୩୧) ଇମସ୍ସାପି ପହାନୱଚନତୋ ଅରୂପମେୱ ମିଦ୍ଧନ୍ତି। ନ, ରୂପସ୍ସାପି ପହାନୱଚନତୋ। ''ରୂପଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ନ ତୁମ୍ହାକଂ, ତଂ ପଜହଥା''ତି (ମ॰ ନି॰ ୧।୨୪୭; ସଂ॰ ନି॰ ୩।୩୩)। ଏତ୍ଥ ହି ରୂପସ୍ସାପି ପହାନଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। ତସ୍ମା ଅକାରଣମେତନ୍ତି। ନ, ଅଞ୍ଞଥା ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ତସ୍ମିଞ୍ହି ସୁତ୍ତେ ''ଯୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ରୂପେ ଛନ୍ଦରାଗୱିନଯୋ ତଂ ତତ୍ଥ ପହାନ''ନ୍ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୩।୨୫) ଏୱଂ ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନୱସେନ ରୂପସ୍ସ ପହାନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଯଥା ''ଛ ଧମ୍ମେ ପହାଯ ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣେ ପହାଯା''ତି ଏୱଂ ପହାତବ୍ବମେୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତି, ଅଞ୍ଞଥା ୱୁତ୍ତତ୍ତା, ନ ରୂପଂ ମିଦ୍ଧଂ। ତସ୍ମା ଯାନେତାନି ''ସୋ ଇମେ ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣେ ପହାଯ ଚେତସୋ ଉପକ୍କିଲେସେ''ତିଆଦୀନି ସୁତ୍ତାନି ୱୁତ୍ତାନି, ଏତେହି ଚେୱ ଅଞ୍ଞେହି ଚ ସୁତ୍ତେହି ଅରୂପମେୱ ମିଦ୍ଧନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତଥା ହି –

‘‘ପଞ୍ଚିମେ, ଭିକ୍ଖବେ, ଆୱରଣା ନୀୱରଣା ଚେତସୋ ଅଜ୍ଝାରୁହା ପଞ୍ଞାୟ ଦୁବ୍ବଲୀକରଣା। କତମେ ପଞ୍ଚ? କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ, ଭିକ୍ଖବେ, ଆୱରଣୋ ନୀୱରଣୋ…ପେ… ଥିନମିଦ୍ଧଂ, ଭିକ୍ଖବେ, ଆୱରଣଂ ନୀୱରଣଂ ଚେତସୋ ଅଜ୍ଝାରୁହଂ ପଞ୍ଞାୟ ଦୁବ୍ବଲୀକରଣ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୨୦) ଚ, ‘‘ଥିନମିଦ୍ଧନୀୱରଣଂ, ଭିକ୍ଖବେ, ଅନ୍ଧକରଣଂ ଅଚକ୍ଖୁକରଣଂ ଅଞ୍ଞାଣକରଣଂ ପଞ୍ଞାନିରୋଧିକଂ ୱିଘାତପକ୍ଖିକଂ ଅନିବ୍ବାନସଂୱତ୍ତନିକ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୨୧) ଚ, ‘‘ଏୱମେୱ ଖୋ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଥିନମିଦ୍ଧପରିଯୁଟ୍ଠିତେନ ଚେତସା ୱିହରତି ଥିନମିଦ୍ଧପରେତେନା’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୬) ଚ, ‘‘ଅଯୋନିସୋ, ଭିକ୍ଖବେ, ମନସିକରୋତୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନୋ ଚେୱ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି…ପେ… ଅନୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚେୱ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୧୬) ଚ, ‘‘କେୱଲୋହାଯଂ, ଭିକ୍ଖବେ, ଅକୁସଲରାସି ଯଦିଦଂ ପଞ୍ଚ ନୀୱରଣା’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୩୭୧) ଚ –

ଏୱମାଦୀନି ଚ ଅନେକାନି ଏତସ୍ସ ଅରୂପଭାୱଜୋତକାନେୱ ସୁତ୍ତାନି ୱୁତ୍ତାନି। ଯସ୍ମା ଚେତଂ ଅରୂପଂ ତସ୍ମା ଆରୁପ୍ପେପି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ମହାପକରଣେ ପଟ୍ଠାନେ – ‘‘ନୀୱରଣଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ନୀୱରଣୋ ଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ନ ପୁରେଜାତପଚ୍ଚଯା’’ତି ଏତସ୍ସ ୱିଭଙ୍ଗେ ‘‘ଆରୁପ୍ପେ କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀୱରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଥିନମିଦ୍ଧଂ… ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣ’’ନ୍ତି (ପଟ୍ଠା। ୩।୮।୮) ସବ୍ବଂ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ। ତସ୍ମା ସନ୍ନିଟ୍ଠାନମେତ୍ଥ ଗନ୍ତବ୍ବଂ ଅରୂପମେୱ ମିଦ୍ଧନ୍ତି।

୧୧୬୬। କୁକ୍କୁଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସେ ଅକପ୍ପିଯେ କପ୍ପିଯସଞ୍ଞିତାତିଆଦୀନି ମୂଲତୋ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତାନି। ଏୱଂସଞ୍ଞିତାଯ ହି କତେ ୱୀତିକ୍କମେ, ନିଟ୍ଠିତେ ୱତ୍ଥୁଜ୍ଝାଚାରେ, ପୁନ ସଞ୍ଜାତସତିନୋପି ‘ଦୁଟ୍ଠୁ ମଯା କତ’ନ୍ତି ଏୱଂ ଅନୁତପ୍ପମାନସ୍ସ ପଚ୍ଛାନୁତାପୱସେନେତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତେନ ତଂ ମୂଲତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘ଅକପ୍ପିଯେ କପ୍ପିଯସଞ୍ଞିତା’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅକପ୍ପିଯଭୋଜନଂ କପ୍ପିଯସଞ୍ଞୀ ହୁତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜତି, ଅକପ୍ପିଯମଂସଂ କପ୍ପିଯମଂସସଞ୍ଞୀ ହୁତ୍ୱା, ଅଚ୍ଛମଂସଂ ସୂକରମଂସନ୍ତି, ଦୀପିମଂସଂ ୱା ମିଗମଂସନ୍ତି ଖାଦତି; କାଲେ ୱୀତିୱତ୍ତେ କାଲସଞ୍ଞାଯ, ପୱାରେତ୍ୱା ଅପ୍ପୱାରିତସଞ୍ଞାଯ, ପତ୍ତସ୍ମିଂ ରଜେ ପତିତେ ପଟିଗ୍ଗହିତସଞ୍ଞାଯ ଭୁଞ୍ଜତି – ଏୱଂ ‘ଅକପ୍ପିଯେ କପ୍ପିଯସଞ୍ଞାଯ’ ୱୀତିକ୍କମଂ କରୋତି ନାମ। ସୂକରମଂସଂ ପନ ଅଚ୍ଛମଂସସଞ୍ଞାଯ ଖାଦମାନୋ, କାଲେ ଚ ୱିକାଲସଞ୍ଞାଯ ଭୁଞ୍ଜମାନୋ ‘କପ୍ପିଯେ ଅକପ୍ପିଯସଞ୍ଞିତାଯ’ ୱୀତିକ୍କମଂ କରୋତି ନାମ। ଅନୱଜ୍ଜଂ ପନ କିଞ୍ଚିଦେୱ ୱଜ୍ଜସଞ୍ଞିତାଯ, ୱଜ୍ଜଞ୍ଚ ଅନୱଜ୍ଜସଞ୍ଞିତାଯ କରୋନ୍ତୋ ‘ଅନୱଜ୍ଜେ ୱଜ୍ଜସଞ୍ଞାଯ ୱଜ୍ଜେ ଚ ଅନୱଜ୍ଜସଞ୍ଞାଯ’ ୱୀତିକ୍କମଂ କରୋତି ନାମ। ଯସ୍ମା ପନେତଂ ‘‘ଅକତଂ ୱତ ମେ କଲ୍ୟାଣଂ, ଅକତଂ କୁସଲଂ, ଅକତଂ ଭୀରୁତ୍ତାଣଂ, କତଂ ପାପଂ, କତଂ ଲୁଦ୍ଦଂ, କତଂ କିବ୍ବିସ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଅନୱଜ୍ଜେ ୱଜ୍ଜସଞ୍ଞିତାଯପି କତେ ୱୀତିକ୍କମେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମାସ୍ସ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ୱତ୍ଥୁଂ ଅନୁଜାନନ୍ତୋ ଯଂ ଏୱରୂପନ୍ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ କୁକ୍କୁଚ୍ଚପଦଂ ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ। କୁକ୍କୁଚ୍ଚାଯନାକାରୋ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାଯନା। କୁକ୍କୁଚ୍ଚେନ ଅଯିତସ୍ସ ଭାୱୋ କୁକ୍କୁଚ୍ଚାଯିତତ୍ତଂ। ଚେତସୋ ୱିପ୍ପଟିସାରୋତି ଏତ୍ଥ କତାକତସ୍ସ ସାୱଜ୍ଜାନୱଜ୍ଜସ୍ସ ୱା ଅଭିମୁଖଗମନଂ ‘ୱିପ୍ପଟିସାରୋ’ ନାମ। ଯସ୍ମା ପନ ସୋ କତଂ ୱା ପାପଂ ଅକତଂ ନ କରୋତି, ଅକତଂ ୱା କଲ୍ୟାଣଂ କତଂ ନ କରୋତି, ତସ୍ମା ୱିରୂପୋ କୁଚ୍ଛିତୋ ୱା ପଟିସାରୋତି ‘ୱିପ୍ପଟିସାରୋ’। ସୋ ପନ ଚେତସୋ, ନ ସତ୍ତସ୍ସାତି ଞାପନତ୍ଥଂ ‘ଚେତସୋ’ ୱିପ୍ପଟିସାରୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯମସ୍ସ ସଭାୱନିଦ୍ଦେସୋ। ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ପନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ଆରଗ୍ଗମିୱ କଂସପତ୍ତଂ ମନଂ ୱିଲିଖମାନମେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ମନୋୱିଲେଖୋତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯମସ୍ସ କିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୋ। ଯଂ ପନ ୱିନଯେ ‘‘ଅଥ ଖୋ ଆଯସ୍ମା ସାରିପୁତ୍ତୋ ଭଗୱତା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଅନୁୱସିତ୍ୱା ଅନୁୱସିତ୍ୱା ଆୱସଥପିଣ୍ଡଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତୁ’’ନ୍ତି କୁକ୍କୁଚ୍ଚାଯନ୍ତୋ ନ ପଟିଗ୍ଗହେସୀତି (ପାଚି। ୨୦୪) କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ଆଗତଂ, ନ ତଂ ନୀୱରଣଂ। ନ ହି ଅରହତୋ ‘ଦୁଟ୍ଠୁ ମଯା ଇଦଂ କତ’ନ୍ତି ଏୱଂ ଅନୁତାପୋ ଅତ୍ଥି। ନୀୱରଣପତିରୂପକଂ ପନେତଂ ‘କପ୍ପତି ନ କପ୍ପତୀ’ତି ୱୀମଂସନସଙ୍ଖାତଂ ୱିନଯକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ନାମ।

୧୧୭୬।‘‘କତମେ ଧମ୍ମା ନୀୱରଣା ଚେୱ ନୀୱରଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚା’’ତି ପଦସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସେ ଯସ୍ମା ଥିନମିଦ୍ଧଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନ ୱିଜହତି, ତସ୍ମା ଥିନମିଦ୍ଧନୀୱରଣଂ ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣେନ ନୀୱରଣଞ୍ଚେୱ ନୀୱରଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଞ୍ଚାତି ଅଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ପନ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେ ସତିପି କୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସ ଅଭାୱା କୁକ୍କୁଚ୍ଚେନ ୱିନାପି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ତଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଯଞ୍ଚ ଯେନ ସମ୍ପଯୋଗଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ତଂ ନ ଯୋଜିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଇମେ ପନ ନୀୱରଣେ କିଲେସପଟିପାଟିଯାପି ଆହରିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯାପି। କିଲେସପଟିପାଟିଯା କାମଚ୍ଛନ୍ଦବ୍ୟାପାଦା ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ପହୀଯନ୍ତି, ଥିନମିଦ୍ଧୁଦ୍ଧଚ୍ଚାନି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ, କୁକ୍କୁଚ୍ଚୱିଚିକିଚ୍ଛା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ, ଅୱିଜ୍ଜା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ। ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ କୁକ୍କୁଚ୍ଚୱିଚିକିଚ୍ଛା ପହୀଯନ୍ତି, ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ କାମଚ୍ଛନ୍ଦବ୍ୟାପାଦା, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଥିନମିଦ୍ଧୁଦ୍ଧଚ୍ଚାୱିଜ୍ଜାତି।

୧୧୮୨। ପରାମାସଗୋଚ୍ଛକେ ତେ ଧମ୍ମେ ଠପେତ୍ୱାତି ପୁଚ୍ଛାସଭାଗେନ ବହୁୱଚନଂ କତଂ।

୧୨୧୯। ଉପାଦାନନିଦ୍ଦେସେ ୱତ୍ଥୁସଙ୍ଖାତଂ କାମଂ ଉପାଦିୟତୀତି କାମୁପାଦାନଂ କାମୋ ଚ ସୋ ଉପାଦାନଞ୍ଚାତିପି କାମୁପାଦାନଂ। ଉପାଦାନନ୍ତି ଦଳ୍ହଗ୍ଗହଣଂ। ଦଳ୍ହତ୍ଥୋ ହି ଏତ୍ଥ ଉପସଦ୍ଦୋ ଉପାୟାସୌପକଟ୍ଠାଦୀସୁ ୱିୟ। ତଥା ଦିଟ୍ଠି ଚ ସା ଉପାଦାନଞ୍ଚାତି ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ। ଦିଟ୍ଠିଂ ଉପାଦିୟତୀତି ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ। 'ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା'ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୩୧) ହି ପୁରିମଦିଟ୍ଠିଂ ଉତ୍ତରଦିଟ୍ଠି ଉପାଦିୟତି। ତଥା ସୀଲବ୍ବତଂ ଉପାଦିୟତୀତି ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଂ। ସୀଲବ୍ବତଞ୍ଚ ତଂ ଉପାଦାନଞ୍ଚାତିପି ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଂ। ଗୋସୀଲଗୋୱତାଦୀନି ହି 'ଏୱଂ ସୁଦ୍ଧୀ'ତି ଅଭିନିୱେସତୋ ସୟମେୱ ଉପାଦାନାନି। ତଥା, ୱଦନ୍ତି ଏତେନାତି 'ୱାଦୋ'; ଉପାଦିୟନ୍ତି ଏତେନାତି 'ଉପାଦାନଂ'। କିଂ ୱଦନ୍ତି, ଉପାଦିୟନ୍ତି ୱା? ଅତ୍ତାନଂ। ଅତ୍ତନୋ ୱାଦୁପାଦାନଂ ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଂ; 'ଅତ୍ତୱାଦମତ୍ତମେୱ ୱା ଅତ୍ତା'ତି ଉପାଦିୟନ୍ତି ଏତେନାତି ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଂ।

୧୨୨୦।ଯୋ କାମେସୁ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋତି ଏତ୍ଥାପି ୱତ୍ଥୁକାମାୱ ଅନୱସେସତୋ କାମାତି ଅଧିପ୍ପେତା। ତସ୍ମା ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ଇଧ କାମୁପାଦାନନ୍ତି ଅନାଗାମିନୋପି ତଂ ସିଦ୍ଧଂ ହୋତି। ପଞ୍ଚକାମଗୁଣୱତ୍ଥୁକୋ ପନସ୍ସ କାମରାଗୋୱ ନତ୍ଥୀତି।

୧୨୨୧। ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନନିଦ୍ଦେସେ ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନନ୍ତି। ଦିନ୍ନଂ ନାମ ଅତ୍ଥି, ସକ୍କା କସ୍ସଚି କିଞ୍ଚି ଦାତୁନ୍ତି ଜାନାତି; ଦିନ୍ନସ୍ସ ପନ ଫଲଂ ୱିପାକୋ ନତ୍ଥୀତି ଗଣ୍ହାତି। ନତ୍ଥି ୟିଟ୍ଠନ୍ତି। ୟିଟ୍ଠଂ ୱୁଚ୍ଚତି ମହାୟାଗୋ। ତଂ ୟଜିତୁଂ ସକ୍କାତି ଜାନାତି; ୟିଟ୍ଠସ୍ସ ପନ ଫଲଂ ୱିପାକୋ ନତ୍ଥୀତି ଗଣ୍ହାତି। ନତ୍ଥି ହୁତନ୍ତି ଆହୁନପାହୁନମଙ୍ଗଲକିରିୟା। ତଂ କାତୁଂ ସକ୍କାତି ଜାନାତି; ତସ୍ସ ପନ ଫଲଂ ୱିପାକୋ ନତ୍ଥୀତି ଗଣ୍ହାତି। ନତ୍ଥି, ସୁକତଦୁକ୍କଟାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଦସ କୁସଲକମ୍ମପଥା ସୁକତକମ୍ମାନି ନାମ। ଦସ ଅକୁସଲକମ୍ମପଥା ଦୁକ୍କଟକମ୍ମାନି ନାମ। ତେସଂ ଅତ୍ଥିଭାୱଂ ଜାନାତି ଫଲଂ ୱିପାକୋ ପନ ନତ୍ଥୀତି ଗଣ୍ହାତି। ନତ୍ଥି ଅୟଂ ଲୋକୋତି ପରଲୋକେ ଠିତୋ ଇମଂ ଲୋକଂ ନତ୍ଥୀତି ଗଣ୍ହାତି। ନତ୍ଥି ପରଲୋକୋତି ଇଧ ଲୋକେ ଠିତୋ ପରଲୋକଂ ନତ୍ଥୀତି ଗଣ୍ହାତି। ନତ୍ଥି ମାତା ନତ୍ଥି ପିତାତି ମାତାପିତୂନଂ ଅତ୍ଥିଭାୱଂ ଜାନାତି, ତେସୁ କତପଚ୍ଚୟେନ କୋଚି ଫଲଂ ୱିପାକୋ ନତ୍ଥୀତି ଗଣ୍ହାତି। ନତ୍ଥି ସତ୍ତା ଓପପାତିକାତି ଚୱନକୌପପଜ୍ଜନକା ସତ୍ତା ନତ୍ଥୀତି ଗଣ୍ହାତି। ସମ୍ମଗ୍ଗତା ସମ୍ମା ପଟିପନ୍ନାତି ଅନୁଲୋମପଟିପଦଂ ପଟିପନ୍ନା ଧମ୍ମିକସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଲୋକସ୍ମିଂ ନତ୍ଥୀତି ଗଣ୍ହାତି। ଯେ ଇମଞ୍ଚ ଲୋକଂ ପରଞ୍ଚ ଲୋକଂ ସୟଂ ଅଭିଞ୍ଞା ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ପୱେଦେନ୍ତୀତି ଇମଞ୍ଚ ଲୋକଂ ପରଞ୍ଚ ଲୋକଂ ଅତ୍ତନାୱ ଅଭିୱିସିଟ୍ଠେନ ଞାଣେନ ଞତ୍ୱା ପୱେଦନସମତ୍ଥୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁ ବୁଦ୍ଧୋ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଗଣ୍ହାତି।

ଇମାନି ପନ ଉପାଦାନାନି କିଲେସପଟିପାଟିୟାପି ଆହରିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି ମଗ୍ଗପଟିପାଟିୟାପି। କିଲେସପଟିପାଟିୟା କାମୁପାଦାନଂ ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି ପହୀୟତି, ସେସାନି ତୀଣି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ। ମଗ୍ଗପଟିପାଟିୟା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନାଦୀନି ପହୀୟନ୍ତି, ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି କାମୁପାଦାନନ୍ତି।

୧୨୩୫। କିଲେସଗୋଚ୍ଛକେ କିଲେସା ଏୱ କିଲେସୱତ୍ଥୂନି। ୱସନ୍ତି ୱା ଏତ୍ଥ ଅଖୀଣାସୱା ସତ୍ତା ଲୋଭାଦୀସୁ ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତାତି 'ୱତ୍ଥୂନି'। କିଲେସା ଚ ତେ ତପ୍ପତିଟ୍ଠାନଂ ସତ୍ତାନଂ ୱତ୍ଥୂନି ଚାତି 'କିଲେସୱତ୍ଥୂନି'। ୟସ୍ମା ଚେତ୍ଥ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚୟାଦିଭାୱେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା କିଲେସାପି ୱସନ୍ତି ଏୱ ନାମ, ତସ୍ମା କିଲେସାନଂ ୱତ୍ଥୂନୀତିପି 'କିଲେସୱତ୍ଥୂନି'।

୧୨୩୬।ତତ୍ଥ କତମୋ ଲୋଭୋ? ଯୋ ରାଗୋ ସାରାଗୋତି ଅୟଂ ପନ ଲୋଭୋ ହେତୁଗୋଚ୍ଛକେ ଗନ୍ଥଗୋଚ୍ଛକେ ଇମସ୍ମିଂ କିଲେସଗୋଚ୍ଛକେତି ତୀସୁ ଠାନେସୁ ଅତିରେକପଦସତେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ଆସୱସଂୟୋଜନଓଘୟୋଗନୀୱରଣୌପାଦାନଗୋଚ୍ଛକେସୁ ଅଟ୍ଠହି ଅଟ୍ଠହି ପଦେହି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ। ସ୍ୱାୟଂ ଅତିରେକପଦସତେନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଟ୍ଠାନେପି ଅଟ୍ଠହି ଅଟ୍ଠହି ପଦେହି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଟ୍ଠାନେପି ନିପ୍ପଦେସତୋୱ ଗହିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତେସୁ ହେତୁଗନ୍ଥନୀୱରଣୌପାଦାନକିଲେସଗୋଚ୍ଛକେସୁ ଚତୁମଗ୍ଗୱଜ୍ଝା ତଣ୍ହା ଏକେନେୱ କୋଟ୍ଠାସେନ ଠିତା। ଆସୱସଂୟୋଜନଓଘୟୋଗେସୁ ଚତୁମଗ୍ଗୱଜ୍ଝାପି ଦ୍ୱେ କୋଟ୍ଠାସା ହୁତ୍ୱା ଠିତା। କଥଂ? ଆସୱେସୁ କାମାସୱୋ ଭୱାସୱୋତି, ସଂୟୋଜନେସୁ କାମରାଗସଂୟୋଜନଂ ଭୱରାଗସଂୟୋଜନନ୍ତି, ଓଘେସୁ କାମୋଘୋ ଭୱୋଘୋତି, ୟୋଗେସୁ କାମୟୋଗୋ ଭୱୟୋଗୋତି।

ଇମାନି ପନ କିଲେସୱତ୍ଥୂନି କିଲେସପଟିପାଟିୟାପି ଆହରିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି ମଗ୍ଗପଟିପାଟିୟାପି। କିଲେସପଟିପାଟିୟା ଲୋଭୋ ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି ପହୀୟତି, ଦୋସୋ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ, ମୋହମାନା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ, ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ, ଥିନାଦୀନି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ। ମଗ୍ଗପଟିପାଟିୟା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛା ପହୀୟନ୍ତି, ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଦୋସୋ, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ସେସା ସତ୍ତାତି।

୧୨୮୭। କାମାୱଚରନିଦ୍ଦେସେ ହେଟ୍ଠତୋତି ହେଟ୍ଠାଭାଗେନ। ଅୱୀଚିନିରୟନ୍ତି ୱା ଅଗ୍ଗିଜାଲାନଂ ୱା ସତ୍ତାନଂ ୱା ଦୁକ୍ଖୱେଦନାୟ ୱୀଚି, ଅନ୍ତରଂ, ଛିଦ୍ଦଂ ଏତ୍ଥ ନତ୍ଥୀତି ଅୱୀଚି। ସୁଖସଙ୍ଖାତୋ ଅୟୋ ଏତ୍ଥ ନତ୍ଥୀତି ନିରୟୋ। ନିରତିଅତ୍ଥେନପି ନିରସ୍ସାଦତ୍ଥେନପି ନିରୟୋ। ପରିୟନ୍ତଂ କରିତ୍ୱାତି ତଂ ଅୱୀଚିସଙ୍ଖାତଂ ନିରୟଂ ଅନ୍ତଂ କତ୍ୱା। ଉପରିତୋତି ଉପରିଭାଗେନ। ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତିଦେୱେତି ପରନିମ୍ମିତେସୁ କାମେସୁ ୱସଂ ୱତ୍ତନତୋ ଏୱଂଲଦ୍ଧୱୋହାରେ ଦେୱେ। ଅନ୍ତୋ କରିତ୍ୱାତି ଅନ୍ତୋ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା। ୟଂ ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେତି ଯେ ଏତସ୍ମିଂ ଓକାସେ। ଏତ୍ଥାୱଚରାତି ଇମିନା ୟସ୍ମା

ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେ ଅଞ୍ଞେପି ଚରନ୍ତି କଦାଚି କହଚି ସନ୍ତତ୍ତତୋ, ତସ୍ମା ତେସଂ ଅସଙ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଂ 'ଅତ୍ତଚରା'ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ଯେ ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେ ଓଗାଢହା ହୁତ୍ୱା ଚରନ୍ତି ସଦ୍ଧ ସଦା ଚ ସନ୍ତତ୍ତତୋ, ଅଧୋଭାଗେ ଚରନ୍ତି ଅୱୀଚିନିରଯସ୍ସ ହେଟ୍ଠା ଭୂତୁପାଦାଯପତ୍ତରିଭାତ୍ତେନ, ତେସଂ ସଙ୍ଗହୋ କତୋ ହୋତି। ତେ ହି ଅତ୍ତଗାଢହାତ୍ତ ଚରନ୍ତି, ଅଧୋଭାଗେତ୍ତ ଚରନ୍ତୀତି ଅତ୍ତଚରା। ଏତ୍ଥ ପରିଯାପନ୍ନାତି ଇମିନା ପନ ଯସ୍ମା ଏତେ ଏତ୍ଥାତ୍ତଚରା ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ଅତ୍ତଚରନ୍ତି, ନ ପନ ତତ୍ଥ ପରିଯାପନ୍ନା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେସଂ ଅଞ୍ଞତ୍ଥାପି ଅତ୍ତଚରନ୍ତାନଂ ପରିଗ୍ଗହୋ କତୋ ହୋତି। ଇଦାନି ତେ ଏତ୍ଥ ପରିଯାପନ୍ନଧମ୍ମେ ରାସିସୁଞ୍ଞତପଚ୍ଚଯଭାତ୍ତତୋ ଚେତ୍ତ ସଭାତ୍ତତୋ ଚ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଖନ୍ଧାତିଆଦିମାହ।

୧୨୮୯। ରୂପାତ୍ତଚରନିଦ୍ଦେସେ ବ୍ରହ୍ମଲୋକନ୍ତି ପଠମଜ୍ଝାନଭୂମିସଙ୍ଖାତଂ ବ୍ରହ୍ମଟ୍ଠାନଂ। ସେସମେତ୍ଥ କାମାତ୍ତଚରନିଦ୍ଦେସେ ୱୁତ୍ତନଯେନେତ୍ତ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସମାପନ୍ନସ୍ସ ୱାତିଆଦୀସୁ ପଠମପଦେନ କୁସଲଜ୍ଝାନଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଦୁତିଯେନ ୱିପାକଜ୍ଝାନଂ, ୱୁତ୍ତଂ ତତିଯେନ କିରିଯଜ୍ଝାନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୧୨୯୧। ଅରୂପାତ୍ତଚରନିଦ୍ଦେସେ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନୂପଗେତି ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନସଙ୍ଖାତଂ ଭତ୍ତଂ ଉପଗତେ। ଦୁତିଯପଦେପି ଏସେତ୍ତ ନଯୋ। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେତ୍ତ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୧୩୦୧। ସରଣଦୁକନିଦ୍ଦେସେ ଯ୍ୱାଯଂ ତୀସୁ ଅକୁସଲମୂଲେସୁ ମୋହୋ, ସୋ ଲୋଭସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଚ ଲୋଭେନ ସରଣୋ, ଦୋସସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଚ ଦୋସେନ ସରଣୋ। ୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ପନ ମୋହୋ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତେନ ଚେତ୍ତ ରୂପରାଗଅରୂପରାଗସଙ୍ଖାତେନ ଚ ରାଗରଣେନ ପହାନେକଟ୍ଠଭାତ୍ତତୋ ସରଣୋ ସରଜୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସୁତ୍ତନ୍ତିକଦୁକନିକ୍ଖେପକଥା

୧୩୦୩। ସୁତ୍ତନ୍ତିକଦୁକେସୁ ମାତିକାକଥାଯଂ ଅତ୍ଥତୋ ୱିତ୍ତେଚିତତ୍ତା ଯାନି ଚ ନେସଂ ନିଦ୍ଦେସପଦାନି ତେସମ୍ପି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେତ୍ତ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତ୍ତା ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନି ଏତ୍ତ। ଇଦଂ ପନେତ୍ଥ ୱିସେସମତ୍ତଂ – ୱିଜ୍ଜୂପମଦୁକେ ତାତ୍ତ ଚକ୍ଖୁମା କିର ପୁରିସୋ ମେଘନ୍ଧକାରେ ରତ୍ତିଂ ମଗ୍ଗଂ ପଟିପଜ୍ଜି। ତସ୍ସ ଅନ୍ଧକାରତାଯ ମଗ୍ଗୋ ନ ପଞ୍ଞାଯି। ୱିଜ୍ଜୁ ନିଚ୍ଛରିତ୍ୱା ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଦ୍ଧଂସେସି। ଅଥସ୍ସ ଅନ୍ଧକାରୱିଗମା ମଗ୍ଗୋ ପାକଟୋ ଅହୋସି। ସୋ ଦୁତିଯମ୍ପି ଗମନଂ ଅଭିନୀହରି। ଦୁତିଯମ୍ପି ଅନ୍ଧକାରୋ ଓତ୍ଥରି। ମଗ୍ଗୋ ନ ପଞ୍ଞାଯି। ୱିଜ୍ଜୁ ନିଚ୍ଛରିତ୍ୱା ତଂ ୱିଦ୍ଧଂସେସି। ୱିଗତେ ଅନ୍ଧକାରେ ମଗ୍ଗୋ ପାକଟୋ ଅହୋସି। ତତିଯମ୍ପି ଗମନଂ ଅଭିନୀହରି। ଅନ୍ଧକାରୋ ଓତ୍ଥରି। ମଗ୍ଗୋ ନ ପଞ୍ଞାଯି। ୱିଜ୍ଜୁ ନିଚ୍ଛରିତ୍ୱା ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଦ୍ଧଂସେସି।

ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁମତୋ ପୁରିସସ୍ସ ଅନ୍ଧକାରେ ମଗ୍ଗପଟିପଜ୍ଜନଂ ୱିଯ ଅରିଯସାତ୍ତକସ୍ସ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗତ୍ଥାଯ ୱିପସ୍ସନାରମ୍ଭୋ। ଅନ୍ଧକାରେ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅପଞ୍ଞାଯନକାଲୋ ୱିଯ ସଚ୍ଛାଦକତମଂ। ୱିଜ୍ଜୁଯା ନିଚ୍ଛରିତ୍ୱା ଅନ୍ଧକାରସ୍ସ ୱିଦ୍ଧଂସିତକାଲୋ ୱିଯ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋଭାସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସଚ୍ଛାଦକତମସ୍ସ ୱିନୋଦିତକାଲୋ। ୱିଗତେ ଅନ୍ଧକାରେ ମଗ୍ଗସ୍ସ ପାକଟକାଲୋ ୱିଯ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗସ୍ସ ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ପାକଟକାଲୋ। ମଗ୍ଗସ୍ସ ପାକଟଂ ପନ ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପାକଟମେତ୍ତ। ଦୁତିଯଗମନାଭିନୀହାରୋ ୱିଯ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗତ୍ଥାଯ ୱିପସ୍ସନାରମ୍ଭୋ। ଅନ୍ଧକାରେ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅପଞ୍ଞାଯନକାଲୋ ୱିଯ ସଚ୍ଛାଦକତମଂ। ଦୁତିଯଂ ୱିଜ୍ଜୁଯା ନିଚ୍ଛରିତ୍ୱା ଅନ୍ଧକାରସ୍ସ ୱିଦ୍ଧଂସିତକାଲୋ ୱିଯ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗୋଭାସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସଚ୍ଛାଦକତମସ୍ସ ୱିନୋଦିତକାଲୋ। ୱିଗତେ ଅନ୍ଧକାରେ ମଗ୍ଗସ୍ସ ପାକଟକାଲୋ ୱିଯ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗସ୍ସ ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ପାକଟକାଲୋ। ମଗ୍ଗସ୍ସ ପାକଟଂ ପନ ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପାକଟମେତ୍ତ। ତତିଯଗମନାଭିନୀହାରୋ ୱିଯ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗତ୍ଥାଯ ୱିପସ୍ସନାରମ୍ଭୋ। ଅନ୍ଧକାରେ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅପଞ୍ଞାଯନକାଲୋ ୱିଯ ସଚ୍ଛାଦକତମଂ। ତତିଯଂ ୱିଜ୍ଜୁଯା ନିଚ୍ଛରିତ୍ୱା ଅନ୍ଧକାରସ୍ସ ୱିଦ୍ଧଂସିତକାଲୋ ୱିଯ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋଭାସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ସଚ୍ଛାଦକତମସ୍ସ ୱିନୋଦିତକାଲୋ। ୱିଗତେ ଅନ୍ଧକାରେ ମଗ୍ଗସ୍ସ ପାକଟକାଲୋ ୱିଯ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗସ୍ସ ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ପାକଟକାଲୋ। ମଗ୍ଗସ୍ସ ପାକଟଂ ପନ ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପାକଟମେତ୍ତ।

ୱଜିରସ୍ସ ପନ ପାସାଣୋ ୱା ମଣି ୱା ଅଭେଜ୍ଜୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଯତ୍ଥ ପତତି ତଂ ୱିନିୱିଦ୍ଧମେତ୍ତ ହୋତି। ୱଜିରଂ ଖେପେନ୍ତଂ ଅସେସେତ୍ୱା ଖେପେତି। ୱଜିରେନ ଗତମଗ୍ଗୋ ନାମ ପୁନ ପାକତିକୋ ନ ହୋତି। ଏତ୍ତମେତ୍ତ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗସ୍ସ ଅୱଜ୍ଝକିଲେସୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ସବ୍ବକିଲେସେ ୱିନିୱିଜ୍ଝତି ୱଜିରଂ ୱିଯ। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋପି କିଲେସେ ଖେପେନ୍ତୋ ଅସେସେତ୍ୱା ଖେପେତି। ୱଜିରେନ ଗତମଗ୍ଗସ୍ସ ପୁନ ପାକତିକତ୍ତାଭାତ୍ତୋ ୱିଯ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ପହୀନକିଲେସାନଂ ପୁନ ପଚ୍ଚୁଦାତ୍ତତ୍ତନଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି।

୧୩୦୭।ବାଲଦୁକନିଦ୍ଦେସେ ବାଲେସୁ ଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପାନି ପାକଟାନି, ମୂଲାନି ଚ ସେସାନଂ ବାଲଧମ୍ମାନଂ। ଅହିରିକୋ ହି ଅନୋତ୍ତପ୍ପୀ ଚ ନ କିଞ୍ଚି ଅକୁସଲଂ ନ କରୋତି ନାମାତି। ଏତାନି ଦ୍ୱେ ପଠମଂଯେତ୍ତ ୱିସୁଂ ୱୁତ୍ତାନି। ସୁକ୍କପକ୍ଖେପି ଅଯମେତ୍ତ ନଯୋ। ତଥା କଣ୍ହଦୁକେ।

୧୩୧୧।ତପନୀଯଦୁକନିଦ୍ଦେସେ କତତ୍ତା ଚ ଅକତତ୍ତା ଚ ତପନଂ ୱେଦିତଙ୍ଗଂ। କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନି ହି କତତ୍ତା ତପନ୍ତି, କାଯସୁଚରିତାଦୀନି ଅକତତ୍ତା। ତଥା ହି ପୁଗ୍ଗଲୋ 'କତଂ ମେ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତ'ନ୍ତି ତପ୍ପତି, 'ଅକତଂ ମେ କାଯସୁଚରିତ'ନ୍ତି ତପ୍ପତି। 'କତଂ ମେ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତ'ନ୍ତି ତପ୍ପତି…ପେ… 'ଅକତଂ ମେ ମନୋସୁଚରିତ'ନ୍ତି ତପ୍ପତି। ଅତପନୀଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। କଲ୍ଯାଣକାରୀ ହି ପୁଗ୍ଗଲୋ 'କତଂ ମେ କାଯସୁଚରିତ'ନ୍ତି ନ ତପ୍ପତି, 'ଅକତଂ ମେ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତ'ନ୍ତି ନ ତପ୍ପତି…ପେ… 'ଅକତଂ ମେ ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତ'ନ୍ତି ନ ତପ୍ପତୀତି (ଅ। ନି। ୨।୩)।

୧୩୧୩।ଅଧିୱଚନଦୁକନିଦ୍ଦେସେ ଯା ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ସବ୍ବଧମ୍ମଗ୍ଗହଣଂ। ସଙ୍ଖାଯତୀତି ସଙ୍ଖା, ସଂକଥିଯତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କିନ୍ତି ସଂକଥିଯତି? ଅହନ୍ତି ମମନ୍ତି ପରୋତି ପରସ୍ସାତି ସତ୍ତୋତି ଭାୱୋତି ପୋସୋତି ପୁଗ୍ଗଲୋତି ନରୋତି ମାଣୱୋତି ତିସ୍ସୋତି ଦତ୍ତୋତି, 'ମଞ୍ଚୋ ପୀଠଂ ଭିସି ବିମ୍ବୋହନଂ' 'ୱିହାରୋ ପରିୱେଣଂ ଦ୍ୱାରଂ ୱାତପାନ'ନ୍ତି ଏୱଂ ଅନେକେହି ଆକାରେହି ସଂକଥିଯତୀତି 'ସଙ୍ଖା'। ସମଞ୍ଞାଯତୀତି ସମଞ୍ଞା। କିନ୍ତି ସମଞ୍ଞାଯତି? 'ଅହନ୍ତି…ପେ… ୱାତପାନ'ନ୍ତି ସମଞ୍ଞାଯତୀତି 'ସମଞ୍ଞା'। ପଞ୍ଞାପିଯତୀତି ପଞ୍ଞତ୍ତି। ୱୋହରିଯତୀତି ୱୋହାରୋ। କିନ୍ତି ୱୋହରିଯତି? 'ଅହ'ନ୍ତି…ପେ… 'ୱାତପାନ'ନ୍ତି ୱୋହରିଯତୀତି ୱୋହାରୋ।

ନାମନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ନାମଂ – ସାମଞ୍ଞନାମଂ ଗୁଣନାମଂ କିତ୍ତିମନାମଂ ଓପପାତିକନାମନ୍ତି। ତତ୍ଥ ପଠମକପ୍ପିକେସୁ ମହାଜନେନ ସମ୍ମନ୍ନିତ୍ୱା ଠପିତତ୍ତା ମହାସମ୍ମତୋତି ରଞ୍ଞୋ ନାମଂ 'ସାମଞ୍ଞନାମଂ' ନାମ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ''ମହାଜନସମ୍ମତୋତି ଖୋ, ୱାସେଟ୍ଠ, ମହାସମ୍ମତୋ ତ୍ୱେୱ ପଠମଂ ଅକ୍ଖରଂ ଉପନିବ୍ବତ୍ତ''ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୧୩୧)। ଧମ୍ମକଥିକୋ ପଂସୁକୂଲିକୋ ୱିନଯଧରୋ ତେପିଟକୋ ସଦ୍ଧୋ ପସନ୍ନୋତି ଏୱରୂପଂ ଗୁଣତୋ ଆଗତନାମଂ 'ଗୁଣନାମଂ' ନାମ। ଭଗୱା ଅରହଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତିଆଦୀନିପି ତଥାଗତସ୍ସ ଅନେକାନି ନାମସତାନି ଗୁଣନାମାନେୱ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

''ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି ନାମାନି, ସଗୁଣେନ ମହେସିନୋ;

ଗୁଣେନ ନାମମୁଦ୍ଧେଯ୍ୟଂ, ଅପି ନାମସହସ୍ସତୋ''ତି।

ଯଂ ପନ ଜାତସ୍ସ କୁମାରକସ୍ସ ନାମଗ୍ଗହଣଦିୱସେ ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟାନଂ ସକ୍କାରଂ କତ୍ୱା ସମୀପେ ଠିତା ଞାତକା କପ୍ପେତ୍ୱା ପକପ୍ପେତ୍ୱା 'ଅଯଂ ଅସୁକୋନାମା'ତି ନାମଂ କରୋନ୍ତି, ଇଦଂ 'କିତ୍ତିମନାମ' ନାମ। ଯା ପନ ପୁରିମପଞ୍ଞତ୍ତି ପଚ୍ଛିମପଞ୍ଞତ୍ତିଯଂ ପତତି, ପୁରିମୱୋହାରୋ ପଚ୍ଛିମୱୋହାରେ ପତତି, ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ପୁରିମକପ୍ପେପି ଚନ୍ଦୋ ଚନ୍ଦୋଯେୱ ନାମ, ଏତରହିପି ଚନ୍ଦୋୱ। ଅତୀତେ ସୂରିଯୋ… ସମୁଦ୍ଦୋ… ପଥୱୀ… ପବ୍ବତୋ ପବ୍ବତୋଯେୱ, ନାମ, ଏତରହିପି ପବ୍ବତୋଯେୱାତି ଇଦଂ 'ଓପପାତିକନାମଂ' ନାମ। ଇଦଂ ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ନାମଂ ଏତ୍ଥ ନାମମେୱ ହୋତି।

ନାମକମ୍ମନ୍ତି ନାମକରଣଂ। ନାମଧେଯ୍ୟନ୍ତି ନାମଟ୍ଠପନଂ। ନିରୁତ୍ତୀତି ନାମନିରୁତ୍ତି। ବ୍ଯଞ୍ଜନନ୍ତି ନାମବ୍ଯଞ୍ଜନଂ। ଯସ୍ମା ପନେତଂ ଅତ୍ଥଂ ବ୍ଯଞ୍ଜେତି ତସ୍ମା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିଲାପୋତି ନାମାଭିଲାପୋୱ। ସବ୍ବେୱ ଧମ୍ମା ଅଧିୱଚନପଥାତି ଅଧିୱଚନସ୍ସ ନୋପଥଧମ୍ମୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଏକଧମ୍ମୋ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ନିପତତି, ସବ୍ବଧମ୍ମା ଏକଧମ୍ମସ୍ମିଂ ନିପତନ୍ତି। କଥଂ? ଅଯଞ୍ହି ନାମପଞ୍ଞତ୍ତି ଏକଧମ୍ମୋ, ସୋ ସବ୍ବେସୁ ଚତୁଭୂମକଧମ୍ମେସୁ ନିପତତି। ସତ୍ତୋପି ସଙ୍ଖାରୋପି ନାମତୋ ମୁତ୍ତକୋ ନାମ ନତ୍ଥି।

ଅଟୱୀପବ୍ବତାଦୀସୁ ରୁକ୍ଖୋପି ଜାନପଦାନଂ ଭାରୋ। ତେ ହି 'ଅଯଂ କିଂ ରୁକ୍ଖୋ ନାମା'ତି ପୁଟ୍ଠା 'ଖଦିରୋ' 'ପଲାସୋ'ତି ଅତ୍ତନା ଜାନନକନାମଂ କଥେନ୍ତି। ଯସ୍ସ ନାମଂ ନ ଜାନନ୍ତି ତମ୍ପି 'ଅନାମକୋ' ନାମାତି ୱଦନ୍ତି। ତମ୍ପି ତସ୍ସ ନାମଧେଯ୍ୟମେୱ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ସମୁଦ୍ଦେ ମଚ୍ଛକଚ୍ଛପାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଇତରେ ଦ୍ୱେ ଦୁକା ଇମିନା ସମାନତ୍ଥା ଏୱ।

୧୩୧୬।ନାମରୂପଦୁକେ ନାମକରଣଟ୍ଠେନ ଚ ନମନଟ୍ଠେନ ଚ ନାମନଟ୍ଠେନ ଚ ନାମଂ। ତତ୍ଥ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ତାୱ ନାମକରଣଟ୍ଠେନ 'ନାମଂ'। ଯଥା ହି ମହାଜନସମ୍ମତତ୍ତା ମହାସମ୍ମତସ୍ସ ମହାସମ୍ମତୋତି ନାମଂ ଅହୋସି, ଯଥା ୱା ମାତାପିତରୋ 'ଅଯଂ ତିସ୍ସୋ ନାମ ହୋତୁ, ଫୁସ୍ସୋ ନାମ ହୋତୂ'ତି ଏୱଂ ପୁତ୍ତସ୍ସ କିତ୍ତିମନାମଂ କରୋନ୍ତି, ଯଥା ୱା 'ଧମ୍ମକଥିକୋ' 'ୱିନଯଧରୋ'ତି ଗୁଣତୋ ନାମଂ ଆଗଚ୍ଛତି, ନ ଏୱଂ ୱେଦନାଦୀନଂ। ୱେଦନାଦଯୋ ହି ମହାପଥୱୀଆଦଯୋ ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ ନାମଂ କରୋନ୍ତାୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ତେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ତେସଂ ନାମଂ ଉପ୍ପନ୍ନମେୱ ହୋତି। ନ ହି ୱେଦନଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ 'ତ୍ୱଂ ୱେଦନା ନାମ ହୋହୀ'ତି କୋଚି ଭଣତି। ନ ଚ ତସ୍ସା ନାମଗ୍ଗହଣକିଚ୍ଚଂ ଅତ୍ଥି। ଯଥା ପଥୱିଯା ଉପ୍ପନ୍ନାଯ 'ତ୍ୱଂ ପଥୱୀ ନାମ ହୋହୀ'ତି ନାମଗ୍ଗହଣକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି, ଚକ୍କୱାଳସିନେରୁଚନ୍ଦିମସୂରିଯନକ୍ଖତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ 'ତ୍ୱଂ ଚକ୍କୱାଳଂ ନାମ ହୋହି ତ୍ୱଂ ନକ୍ଖତ୍ତଂ ନାମ ହୋହୀ'ତି ନାମଗ୍ଗହଣକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି, ନାମଂ ଉପ୍ପନ୍ନମେୱ ହୋତି, ଓପପାତିକପଞ୍ଞତ୍ତିଯଂ ନିପତତି, ଏୱଂ ୱେଦନାଯ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ 'ତ୍ୱଂ ୱେଦନା ନାମ ହୋହୀ'ତି

ନାମଗ୍ଗହଣକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି। ତାଯ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ୱେଦନାତି ନାମଂ ଉପ୍ପନ୍ନମେୱ ହୋତି। ଓପପାତିକପଞ୍ଞତ୍ତିଯଂ ନିପତତି। ସଞ୍ଞାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅତୀତେପି ହି ୱେଦନା ୱେଦନାଯେୱ, ସଞ୍ଞା… ସଙ୍ଖାରା… ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଞ୍ଞାଣମେୱ। ଅନାଗତେପି, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେପି। ନିବ୍ବାନଂ ପନ ସଦାପି ନିବ୍ବାନମେୱାତି। 'ନାମକରଣଟ୍ଠେନ' ନାମଂ।

'ନମନଟ୍ଠେନା'ପି ଚେତ୍ଥ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ନାମଂ। ତେ ହି ଆରମ୍ମଣାଭିମୁଖା ନମନ୍ତି। 'ନାମନଟ୍ଠେନ' ସବ୍ବମ୍ପି ନାମଂ। ଚତ୍ତାରୋ ହି ଖନ୍ଧା ଆରମ୍ମଣେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନାମେନ୍ତି। ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିପଚ୍ଚଯତାଯ ଅତ୍ତନି ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମେ ନାମେତି।

୧୩୧୮। ଅୱିଜ୍ଜାଭୱତଣ୍ହା ୱଟ୍ଟମୂଲସମୁଦାଚାରଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଗହିତା।

୧୩୨୦।ଭୱିସ୍ସତି ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚାତି ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚାତି ଗହେତ୍ୱା 'ତଂ ଭୱିସ୍ସତୀ'ତି ଗହଣାକାରେନ ନିୱିଟ୍ଠା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି। ଦୁତିଯା 'ନ ଭୱିସ୍ସତୀ'ତି ଆକାରେନ ନିୱିଟ୍ଠା ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି।

୧୩୨୬।ପୁବ୍ବନ୍ତଂଆରବ୍ଭାତି ଅତୀତକୋଟ୍ଠାସଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରିତ୍ୱା। ଇମିନା ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ ଆଗତା ଅଟ୍ଠାରସ ପୁବ୍ବନ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠିଯୋ ଗହିତା। ଅପରନ୍ତଂ ଆରବ୍ଭାତି ଅନାଗତକୋଟ୍ଠାସଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରିତ୍ୱା। ଇମିନା ତତ୍ଥେୱ ଆଗତା ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସ ଅପରନ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠିଯୋ ଗହିତା।

୧୩୩୨। ଦୋୱଚସ୍ସତାନିଦ୍ଦେସେ ସହଧମ୍ମିକେ ୱୁଚ୍ଚମାନେତି ସହଧମ୍ମିକଂ ନାମ ଯଂ ଭଗୱତା ପଞ୍ଞତ୍ତଂ ସିକ୍ଖାପଦଂ, ତସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଆପତ୍ତିଂ ଆରୋପେତ୍ୱା 'ଇଦଂ ନାମ ତ୍ୱଂ ଆପତ୍ତିଂ ଆପନ୍ନୋ, ଇଙ୍ଘ ଦେସେହି ୱୁଟ୍ଠାହି ପଟିକରୋହୀ'ତି ୱୁଚ୍ଚମାନେ। ଦୋୱଚସ୍ସାଯନ୍ତିଆଦୀସୁ ଏୱଂ ଚୋଦିଯମାନସ୍ସ ପଟିଚୋଦନାଯ ୱା ଅପ୍ପଦକ୍ଖିଣଗାହିତାଯ ୱା ଦୁବ୍ବଚସ୍ସ କମ୍ମଂ ଦୋୱଚସ୍ସାଯଂ। ତଦେୱ ଦୋୱଚସ୍ସନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଦୋୱଚସ୍ସିଯଂ। ଇତରଂ ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ୱିପ୍ପଟିକୂଲଗାହିତାତି ୱିଲୋମଗାହିତା। ୱିଲୋମଗହଣସଙ୍ଖାତେନ ୱିପଚ୍ଚନୀକେନ ସାତଂ ଅସ୍ସାତି ୱିପଚ୍ଚନୀକସାତୋ। 'ପଟାଣିକଗହଣଂ ଗହେତ୍ୱା ଏକପଦେନେୱ ତଂ ନିସ୍ସଦ୍ଦମକାସି'ନ୍ତି ସୁଖଂ ପଟିଲଭନ୍ତସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତସ୍ସ ଭାୱୋ ୱିପଚ୍ଚନୀକସାତତା। ଓୱାଦଂ ଅନାଦିଯନୱସେନ ଅନାଦରସ୍ସ ଭାୱୋ ଅନାଦରିଯଂ। ଇତରଂ ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ଅନାଦିଯନାକାରୋ ୱା ଅନାଦରତା। ଗରୁୱାସଂ ଅୱସନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଅଗାରୱଭାୱୋ ଅଗାରୱତା। ସଜେଟ୍ଠକୱାସଂ ଅୱସନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଅପ୍ପଟିସ୍ସୱଭାୱୋ ଅପ୍ପଟିସ୍ସୱତା। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଏୱରୂପା ଦୋୱଚସ୍ସତା ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି। ଅତ୍ଥତୋ ପନେସା ତେନାକାରେନ ପୱତ୍ତା ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା, ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋଯେୱ ୱାତି। ପାପମିତ୍ତତାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଦୋୱଚସ୍ସତା ପାପମିତ୍ତତାଦଯୋ ହି ୱିସୁଂ ଚେତସିକଧମ୍ମା ନାମ ନତ୍ଥି।

୧୩୩୩। ନତ୍ଥି ଏତେସଂ ସଦ୍ଧାତି ଅସ୍ସଦ୍ଧା; ବୁଦ୍ଧାଦୀନି ୱତ୍ଥୂନି ନ ସଦ୍ଦହନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁସ୍ସୀଲାତି ସୀଲସ୍ସ ଦୁନ୍ନାମଂ ନତ୍ଥି, ନିସ୍ସୀଲାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପ୍ପସ୍ସୁତାତି ସୁତରହିତା। ପଞ୍ଚ ମଚ୍ଛରିଯାନି ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ମଚ୍ଛରିନୋ। ଦୁପ୍ପଞ୍ଞାତି ନିପ୍ପଞ୍ଞା। ସେୱନକୱସେନ ସେୱନା। ବଲୱସେୱନା ନିସେୱନା। ସବ୍ବତୋଭାଗେନ ସେୱନା ସଂସେୱନା। ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ୱା ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ତୀହିପି ସେୱନାୱ କଥିତା। ଭଜନାତି ଉପସଙ୍କମନା। ସମ୍ଭଜନାତି ସବ୍ବତୋଭାଗେନ ଭଜନା। ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ୱା ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଭତ୍ତୀତି ଦଳ୍ହଭତ୍ତି। ସମ୍ଭତ୍ତୀତି ସବ୍ବତୋଭାଗେନ ଭତ୍ତି। ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ୱା ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଦ୍ୱୀହିପି ଦଳ୍ହଭତ୍ତି ଏୱ କଥିତା। ତଂସମ୍ପୱଙ୍କତାତି ତେସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ କାଯେନ ଚେୱ ଚିତ୍ତେନ ଚ ସମ୍ପୱଙ୍କଭାୱୋ; ତନ୍ନିନ୍ନତା ତପ୍ପୋଣତା ତପ୍ପବ୍ଭାରତାତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୩୩୪। ସୋୱଚସ୍ସତାଦୁକନିଦ୍ଦେସୋପି ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୩୩୬।ପଞ୍ଚପିଆପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧାତି ମାତିକାନିଦ୍ଦେସେନ 'ପାରାଜିକଂ ସଙ୍ଘାଦିସେସଂ ପାଚିତ୍ତିଯଂ ପାଟିଦେସନୀଯଂ ଦୁକ୍କଟ'ନ୍ତି ଇମା ପଞ୍ଚ ଆପତ୍ତିଯୋ। ସତ୍ତପି ଆପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧାତି ୱିନଯନିଦ୍ଦେସେନ 'ପାରାଜିକଂ ସଙ୍ଘାଦିସେସଂ ଥୁଲ୍ଲଚ୍ଚଯଂ ପାଚିତ୍ତିଯଂ ପାଟିଦେସନୀଯଂ ଦୁକ୍କଟଂ ଦୁବ୍ଭାସିତ'ନ୍ତି ଇମା ସତ୍ତ ଆପତ୍ତିଯୋ। ତତ୍ଥ ସହ ୱତ୍ଥୁନା ତାସଂ ଆପତ୍ତୀନଂ ପରିଚ୍ଛେଦଜାନନକପଞ୍ଞା ଆପତ୍ତିକୁସଲତା ନାମ। ସହ କମ୍ମୱାଚାଯ ଆପତ୍ତିୱୁଟ୍ଠାନପରିଚ୍ଛେଦଜାନନକପଞ୍ଞା ପନ ଆପତ୍ତିୱୁଟ୍ଠାନକୁସଲତା ନାମ।

୧୩୩୮। ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବତୋ ସମାପତ୍ତି। ସହ ପରିକମ୍ମେନ ଅପ୍ପନାପରିଚ୍ଛେଦଜାନନକପଞ୍ଞା ପନ ସମାପତ୍ତିକୁସଲତା ନାମ। 'ଚନ୍ଦେ ୱା ସୂରିଯେ ୱା ନକ୍ଖତ୍ତେ ୱା ଏତ୍ତକଂ ଠାନଂ ଗତେ ୱୁଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀ'ତି ଅୱିରଜ୍ଝିତ୍ୱା ତସ୍ମିଂଯେୱ ସମଯେ ୱୁଟ୍ଠାନକପଞ୍ଞାଯ ଅତ୍ଥିତାଯ ସମାପତ୍ତିୱୁଟ୍ଠାନକୁସଲତା ନାମ।

୧୩୪୦। ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ଉଗ୍ଗହମନସିକାରସୱନଧାରଣପରିଚ୍ଛେଦଜାନନକପଞ୍ଞା ଧାତୁକୁସଲତା ନାମ। ତାସଂଯେୱ

ଉଗ୍ଗହମନସିକାରଜାନନକପଞ୍ଞା ମନସିକାରକୁସଲତା ନାମ।

୧୩୪୨। ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଆୟତନାନଂ ଉଗ୍ଗହମନସିକାରସୱନଧାରଣପରିଚ୍ଛେଦଜାନନକପଞ୍ଞା ଲତା ନାମ। ତୀସୁପି ୱା ଏତାସୁ କୁସଲତାସୁ ଉଗ୍ଗହୋ ମନସିକାରୋ ସୱନଂ ସମ୍ମସନଂ ପଟିୱେଧୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାତି ସବ୍ବଂ ୱଟ୍ଟତି। ତତ୍ଥ ସୱନୌଗ୍ଗହପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା ଲୋକିୟା, ପଟିୱେଧୋ ଲୋକୁତ୍ତରୋ। ସମ୍ମସନମନସିକାରା ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକା। 'ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚୟା ସଙ୍ଖାରା'ତିଆଦୀନି (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୨୫) ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୱିଭଙ୍ଗେ ଆୱିଭୱିସ୍ସନ୍ତି। 'ଇମିନା ପନ ପଚ୍ଚୟେନ ଇଦଂ ହୋତୀ'ତି ଜାନନକପଞ୍ଞା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକୁସଲତା ନାମ।

୧୩୪୪। ଠାନାଟ୍ଠାନକୁସଲତାଦୁକନିଦ୍ଦେସେ ହେତୂ ପଚ୍ଚୟାତି ଉଭୟମ୍ପେତଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱେୱଚନଂ। ଚକ୍ଖୁପସାଦୋ ହି ରୂପଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସ୍ସ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ହେତୁ ଚେୱ ପଚ୍ଚୟୋ ଚ। ତଥା ସୋତପସାଦାଦୟୋ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ, ଅମ୍ବବୀଜାଦୀନି ଚ ଅମ୍ବଫଲାଦୀନଂ। ଦୁତିୟନୟେ ଯେ ଯେ ଧମ୍ମାତି ୱିସଭାଗପଚ୍ଚୟଧମ୍ମାନଂ ନିଦସ୍ସନଂ। ଯେସଂ ଯେସନ୍ତି ୱିସଭାଗପଚ୍ଚୟସମୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମନିଦସ୍ସନଂ। ନ ହେତୂ ନ ପଚ୍ଚୟାତି ଚକ୍ଖୁପସାଦୋ ସଦ୍ଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସ୍ସ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ନ ହେତୁ ନ ପଚ୍ଚୟୋ। ତଥା ସୋତପସାଦାଦୟୋ ଅୱସେସୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ। ଅମ୍ବାଦୟୋ ଚ ତାଲାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୟାତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୩୪୬। ଅଜ୍ଜୱମଦ୍ଦୱନିଦ୍ଦେସେ ନୀଚଚିତ୍ତତାତି ପଦମତ୍ତମେୱ ୱିସେସୋ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ମାନାଭାୱେନ ନୀଚଂ ଚିତ୍ତଂ ଅସ୍ସାତି ନୀଚଚିତ୍ତୋ। ନୀଚଚିତ୍ତସ୍ସ ଭାୱୋ ନୀଚଚିତ୍ତତା। ସେସଂ ଚିତ୍ତୁଜୁକତାଚିତ୍ତମୁଦୁତାନଂ ପଦଭାଜନୀୟେ ଆଗତମେୱ।

୧୩୪୮। ଖନ୍ତିନିଦ୍ଦେସେ ଖମନକୱସେନ ଖନ୍ତି। ଖମନାକାରୋ ଖମନତା। ଅଧିୱାସେନ୍ତି ଏତାୟ, ଅତ୍ତନୋ ଉପରି ଆରୋପେତ୍ୱା ୱାସେନ୍ତି, ନ ପଟିବାହନ୍ତି, ନ ପଚ୍ଚନୀକତାୟ ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି ଅଧିୱାସନତା। ଅଚଣ୍ଡିକସ୍ସ ଭାୱୋ ଅଚଣ୍ଡିକ୍କଂ। ଅନସୁରୋପୋତି ଅସୁରୋପୋ ୱୁଚ୍ଚତି ନ ସମ୍ମାରୋପିତତ୍ତା ଦୁରୁତ୍ତୱଚନଂ। ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ଅନସୁରୋପୋ ସୁରୁତ୍ତୱାଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱମେତ୍ଥ ଫଲୂପଚାରେନ କାରଣଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ। ଅତ୍ତମନତା ଚିତ୍ତସ୍ସାତି ସୋମନସ୍ସୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ସକମନତା, ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତସଭାୱୋୟେୱ, ନ ବ୍ୟାପନ୍ନଚିତ୍ତତାତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୩୪୯। ସୋରଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସେ କାୟିକୋ ଅୱୀତିକ୍କମୋତି ତିୱିଧଂ କାୟସୁଚରିତଂ। ୱାଚସିକୋ ଅୱୀତିକ୍କମୋତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ୱଚୀସୁଚରିତଂ। କାୟିକୱାଚସିକୋତି ଇମିନା କାୟୱଚୀଦ୍ୱାରସମୁଟ୍ଠିତଂ ଆଜୀୱଟ୍ଠମକସୀଲଂ ପରିୟାଦିୟତି। ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସୋରଚ୍ଚନ୍ତି ଇଦଂ ପାପତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ଓରତତ୍ତା ସୋରଚ୍ଚଂ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି। ସବ୍ବୋପି ସୀଲସଂୱରୋତି ଇଦଂ ଯସ୍ମା ନ କେୱଲଂ କାୟୱାଚାହେୱ ଅନାଚାରଂ ଆଚରତି ମନସାପି ଆଚରତି ଏୱ, ତସ୍ମା ମାନସିକସୀଲଂ ପରିୟାଦାୟ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ।

୧୩୫୦। ସାଖଲ୍ୟନିଦ୍ଦେସେ ଅଣ୍ଡକାତି ଯଥା ସଦୋସେ ରୁକ୍ଖେ ଅଣ୍ଡକାନି ଉଟ୍ଠହନ୍ତି, ଏୱଂ ସଦୋସତାୟ ଖୁଂସନୱମ୍ଭନାଦିୱଚନେହି ଅଣ୍ଡକା ଜାତା। କକ୍କସାତି ପୂତିକା ସା ଯଥା ନାମ ପୂତିରୁକ୍ଖୋ କକ୍କସୋ ହୋତି ପଗ୍ଘରିତଚୁଣ୍ଣୋ ଏୱଂ କକ୍କସା ହୋତି। ସୋତଂ ଘଂସୟମାନା ୱିୟ ପୱିସତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ 'କକ୍କସା'ତି। ପରକଟୁକାତି ପରେସଂ କଟୁକା ଅମନାପା ଦୋସଜନନୀ। ପରାଭିସଜ୍ଜନୀତି କୁଟିଲକଣ୍ଟକସାଖା ୱିୟ ଚମ୍ମେସୁ ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ପରେସଂ ଅଭିସଜ୍ଜନୀ, ଗନ୍ତୁକାମାନମ୍ପି ଗନ୍ତୁଂ ଅଦତ୍ୱା ଲଗ୍ଗନକାରୀ। କୋଧସାମନ୍ତାତି କୋଧସ୍ସ ଆସନ୍ନା। ଅସମାଧିସଂୱତ୍ତନିକାତି ଅପ୍ପନାସମାଧିସ୍ସ ୱା ଉପଚାରସମାଧିସ୍ସ ୱା ଅସଂୱତ୍ତନିକା। ଇତି ସବ୍ବାନେୱେତାନି ସଦୋସୱାଚାୟ ୱେୱଚନାନି। ତଥାରୂପିଂ ୱାଚଂ ପହାୟାତି ଇଦଂ ଫରୁସୱାଚଂ ଅପ୍ପଜହିତ୍ୱା ଠିତସ୍ସ ଅନ୍ତରନ୍ତରେ ପୱତ୍ତାପି ସଣ୍ହୱାଚା ଅସଣ୍ହୱାଚା ଏୱ ନାମାତି ଦୀପନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ନେଳଆତି ଏଳଅଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦୋସୋ। ନାସ୍ସା ଏଳଅନ୍ତି ନେଳଆ; ନିଦ୍ଦୋସାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ନେଳଅଙ୍ଗୋ ସେତପଚ୍ଛାଦୋ''ତି (ଉଦା। ୬୫; ସଂ। ନି। ୪। ୩୪୭; ପେଟକୋ। ୨୫) ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନେଳଅଂ ୱିୟ। କଣ୍ଣସୁଖାତି ବ୍ୟଞ୍ଜନମଧୁରତାୟ କଣ୍ଣାନଂ ସୁଖା, ସୂଚିୱିଜ୍ଝନଂ ୱିୟ କଣ୍ଣସୂଲଂ ନ ଜନେତି। ଅତ୍ଥମଧୁରତାୟ ସରୀରେ କୋପଂ ଅଜନେତ୍ୱା ପେମଂ ଜନେତୀତି ପେମନୀୟା। ହଦୟଂ ଗଚ୍ଛତି, ଅପ୍ପଟିହଞ୍ଞମାନା ସୁଖେନ ଚିତ୍ତଂ ପୱିସତୀତି ହଦୟଙ୍ଗମା। ଗୁଣପରିପୁଣ୍ଣତାୟ ପୁରେ ଭୱାତି ପୋରୀ। ପୁରେ ସଂୱଡ୍ଢନାରୀ ୱିୟ ସୁକୁମାରାତିପି ପୋରୀ। ପୁରସ୍ସ ଏସାତିପି ପୋରୀ; ନଗରୱାସୀନଂ କଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ନଗରୱାସିନୋ ହି ଯୁତ୍ତକଥା ହୋନ୍ତି। ପିତିମତ୍ତଂ ପିତାତି ଭାତିମତ୍ତଂ ଭାତାତି ୱଦନ୍ତି। ଏୱରୂପୀ କଥା ବହୁନୋ ଜନସ୍ସ କନ୍ତା ହୋତୀତି ବହୁଜନକନ୍ତା। କନ୍ତଭାୱେନେୱ ବହୁନୋ ଜନସ୍ସ ମନାପା ଚିତ୍ତୱୁଡ୍ଢିକରାତି ବହୁଜନମନାପା। ଯା ତତ୍ଥାତି ଯା ତସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ। ସଣ୍ହୱାଚତାତି ମଟ୍ଠୱାଚତା। ସଖିଲୱାଚତାତି ମୁଦୁୱାଚତା। ଅଫରୁସୱାଚତାତି ଅକକ୍ଖଳଅୱାଚତା।

୧୩୫୧। ପଟିସନ୍ଥାରନିଦ୍ଦେସେ ଆମିସପଟିସନ୍ଥାରୋତି ଆମିସଅଲାଭେନ ଅତ୍ତନା ସହ ପରେସଂ ଛିଦ୍ଦଂ ଯଥା ପିହିତଂ ହୋତି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ଏୱଂ

ଆମିସେନ ପଟିସନ୍ଥରଣଂ। ଧମ୍ମପଟିସନ୍ଥାରୋତି ଧମ୍ମସ୍ସ ଅପ୍ପଟିଲାଭେନ ଅତ୍ତନା ସହ ପରେସଂ ଛିଦ୍ଦଂ ଯଥା ପିହିତଂ ହୋତି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ, ଏୱଂ ଧମ୍ମେନ ପଟିସନ୍ଥରଣଂ। ପଟିସନ୍ଥାରକୋ ହୋତୀତି ଦ୍ୱେଯେୱ ହି ଲୋକସନ୍ନିୱାସସ୍ସ ଛିଦ୍ଦାନି, ତେସଂ ପଟିସନ୍ଥାରକୋ ହୋତି। ଆମିସପଟିସନ୍ଥାରେନ ୱା ଧମ୍ମପଟିସନ୍ଥାରେନ ୱାତି ଇମିନା ଦୁୱିଧେନ ପଟିସନ୍ଥାରେନ ପଟିସନ୍ଥାରକୋ ହୋତି, ପଟିସନ୍ଥରତି, ନିରନ୍ତରଂ କରୋତି।

ତତ୍ରାୟଂ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାୟ କଥା – ପଟିସନ୍ଥାରକେନ ହି ଭିକ୍ଖୁନା ଆଗନ୍ତୁକଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱାୱ ପଚ୍ଚୁଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ପତ୍ତଚୀୱରଂ ଗହେତବ୍ବଂ, ଆସନଂ ଦାତବ୍ବଂ, ତାଲୱଣ୍ଟେନ ବୀଜିତବ୍ବଂ, ପାଦା ଧୋୱିତ୍ୱା ମକ୍ଖେତବ୍ବା, ସପ୍ପିଫାଣିତେ ସତି ଭେସଜ୍ଜଂ ଦାତବ୍ବଂ, ପାନୀୟେନ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବୋ, ଆୱାସୋ ପଟିଜଗ୍ଗିତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ଏକଦେସେନ ଆମିସପଟିସନ୍ଥାରୋ କତୋ ନାମ ହୋତି।

ସାୟଂ ପନ ନୱକତରେପି ଅତ୍ତନୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଅନାଗତେୟେୱ, ତସ୍ସ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ନିସୀଦିତ୍ୱା ଅୱିସୟେ ଅପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିସୟେ ପଞ୍ହୋ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବୋ। 'ତୁମ୍ହେ କତରଭାଣକା'ତି ଅପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ତୁମ୍ହାକଂ 'ଆଚରିୟୁପଜ୍ଝାୟା କତରଂ ଗନ୍ଥଂ ୱଳଞ୍ଜେନ୍ତୀ'ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ପହୋନକଟ୍ଠାନେ ପଞ୍ହୋ ପୁଚ୍ଛିତବ୍ବୋ। ସଚେ କଥେତୁଂ ସକ୍କୋତି ଇଚ୍ଚେତଂ କୁସଲଂ। ନୋ ଚେ ସକ୍କୋତି ସୟଂ କଥେତ୍ୱା ଦାତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ଏକଦେସେନ ଧମ୍ମପଟିସନ୍ଥାରୋ କତୋ ନାମ ହୋତି।

ସଚେ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତିକେ ୱସତି ତଂ ଆଦାୟ ନିବଦ୍ଧଂ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରିତବ୍ବଂ। ସଚେ ଗନ୍ତୁକାମୋ ହୋତି ପୁନଦିୱସେ ଗମନସଭାଗେନ ତଂ ଆଦାୟ ଏକସ୍ମିଂ ଗାମେ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରିତ୍ୱା ଉୟ୍ୟୋଜେତବ୍ବୋ। ସଚେ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଦିସାଭାଗେ ଭିକ୍ଖୂ ନିମନ୍ତିତା ହୋନ୍ତି ତଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ଇଚ୍ଛମାନଂ ଆଦାୟ ଗନ୍ତବ୍ବଂ। 'ନ ମୟ୍ହଂ ଏସା ଦିସା ସଭାଗା'ତି ଗନ୍ତୁଂ ଅନିଚ୍ଛନ୍ତେ ସେସଭିକ୍ଖୂ ପେସେତ୍ୱା ତଂ ଆଦାୟ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରିତବ୍ବଂ। ଅତ୍ତନା ଲଦ୍ଧାମିସଂ ତସ୍ସ ଦାତବ୍ବଂ। ଏୱଂ 'ଆମିସପଟିସନ୍ଥାରୋ' କତୋ ନାମ ହୋତି।

ଆମିସପଟିସନ୍ଥାରକେନ ପନ ଅତ୍ତନା ଲଦ୍ଧଂ କସ୍ସ ଦାତବ୍ବନ୍ତି? ଆଗନ୍ତୁକସ୍ସ ତାୱ ଦାତବ୍ବଂ। ସଚେ ଗିଲାନୋ ୱା ଅୱସ୍ସିକୋ ୱା ଅତ୍ଥି, ତେସମ୍ପି ଦାତବ୍ବଂ। ଆଚରିୟୁପଜ୍ଝାୟାନଂ ଦାତବ୍ବଂ। ଭଣ୍ଡଗାହକସ୍ସ ଦାତବ୍ବଂ। ସାରାଣୀୟଧମ୍ମପୂରକେନ ପନ ସତୱାରମ୍ପି ସହସ୍ସୱାରମ୍ପି ଆଗତାଗତାନଂ ଥେରାସନତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଦାତବ୍ବଂ। ପଟିସନ୍ଥାରକେନ ପନ ଯେନ ଯେନ ନ ଲଦ୍ଧଂ, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଦାତବ୍ବଂ। ବହିଗାମଂ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଜିଣ୍ଣକଂ ୱା ଅନାଥଂ ଭିକ୍ଖୁଂ ୱା ଭିକ୍ଖୁନିଂ ୱା ଦିସ୍ୱା ତେସମ୍ପି ଦାତବ୍ବଂ।

ତତ୍ରିଦଂ ୱତ୍ଥୁ – ଚୋରେହି କିର ଗୁତ୍ତସାଲଗାମେ ପହଟେ ତଙ୍ଖଣଞ୍ଞେୱ ଏକା ନିରୋଧତୋ ୱୁଟ୍ଠିତା ଖୀଣାସୱତ୍ଥେରୀ ଦହରଭିକ୍ଖୁନିଯା ଭଣ୍ଡକଂ ଗାହାପେତ୍ୱା ମହାଜନେନ ସଦ୍ଧିଂ ମଗ୍ଗଂ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଠିତମଜ୍ଝନ୍ହିକେ ନକୁଲନଗରଗାମଦ୍ୱାରଂ ପତ୍ୱା ରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିସୀଦି। ତସ୍ମିଂ ସମୟେ କାଳୱଲ୍ଲିମଣ୍ଡପୱାସୀ ମହାନାଗତ୍ଥେରୋ ନକୁଲନଗରଗାମେ ପିଣ୍ଡାୟ ଚରିତ୍ୱା ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ଥେରିଂ ଦିସ୍ୱା ଭତ୍ତେନ ଆପୁଚ୍ଛି। ସା 'ପତ୍ତୋ ମେ ନତ୍ଥୀ'ତି ଆହ। ଥେରୋ 'ଇମିନାୱ ଭୁଞ୍ଜଥା'ତି ସହ ପତ୍ତେନ ଅଦାସି। ଥେରୀ ଭତ୍ତକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ପତ୍ତଂ ଧୋୱିତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ଦତ୍ୱା ଆହ – 'ଅଜ୍ଜ ତାୱ ଭିକ୍ଖାଚାରେନ କିଲମିସ୍ସଥ, ଇତୋ ପଟ୍ଠାୟ ପନ ୱୋ ଭିକ୍ଖାଚାରପରିତ୍ତାସୋ ନାମ ନ ଭୱିସ୍ସତି, ତାତା'ତି। ତତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଥେରସ୍ସ ଊନକହାପଣଗ୍ଘନକୋ ପିଣ୍ଡପାତୋ ନାମ ନ ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବୋ। ଅୟଂ 'ଆମିସପଟିସନ୍ଥାରୋ' ନାମ।

ଇମଂ ପଟିସନ୍ଥାରଂ କତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁନା ସଙ୍ଗହପକ୍ଖେ ଠତ୍ୱା ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେତବ୍ବଂ, ଧମ୍ମୋ ୱାଚେତବ୍ବୋ, କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ୱିନୋଦେତବ୍ବଂ, ଉପ୍ପନ୍ନଂ କିଚ୍ଚଂ କରଣୀୟଂ କାତବ୍ବଂ, ଅବ୍ଭାନୱୁଟ୍ଠାନମାନତ୍ତପରିୱାସା ଦାତବ୍ବା। ପବ୍ବଜ୍ଜାରହୋ ପବ୍ବାଜେତବ୍ବୋ ଉପସମ୍ପଦାରହୋ ଉପସମ୍ପାଦେତବ୍ବୋ। ଭିକ୍ଖୁନିୟାପି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତିକେ ଉପସମ୍ପଦଂ ଆକଙ୍ଖମାନାୟ କମ୍ମୱାଚଂ କାତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଅୟଂ 'ଧମ୍ମପଟିସନ୍ଥାରୋ' ନାମ।

ଇମେହି ଦ୍ୱୀହି ପଟିସନ୍ଥାରେହି ପଟିସନ୍ଥାରକୋ ଭିକ୍ଖୁ ଅନୁପ୍ପନ୍ନଂ ଲାଭଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଥାୱରଂ କରୋତି, ସଭୟଟ୍ଠାନେ ଅତ୍ତନୋ ଜୀୱିତଂ ରକ୍ଖତି ଚୋରନାଗରଞ୍ଞୋ ପତ୍ତଗ୍ଗହଣହତ୍ଥେନେୱ ଅଗ୍ଗିଂ ଗହେତ୍ୱା ପତ୍ତେନେୱ ଭତ୍ତଂ ଆକିରନ୍ତୋ ଥେରୋ ୱିୟ। ଅଲଦ୍ଧଲାଭୁପ୍ପାଦନେ ପନ ଇତୋ ପଲାୟିତ୍ୱା ପରତୀରଂ ଗତେନ ମହାନାଗରଞ୍ଞା ଏକସ୍ସ ଥେରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ ସଙ୍ଗହଂ ଲଭିତ୍ୱା ପୁନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ରଜ୍ଜେ ପତିଟ୍ଠିତେନ ସେତମ୍ବଙ୍ଗଣେ ଯାୱଜୀୱଂ ପୱତ୍ତିତଂ ମହାଭେସଜ୍ଜଦାନୱତ୍ଥୁ କଥେତବ୍ବଂ। ଉପ୍ପନ୍ନଲାଭଥାୱରକରଣେ ଦୀଘଭାଣକଅଭୟତ୍ଥେରସ୍ସ ହତ୍ଥତୋ ପଟିସନ୍ଥାରଂ ଲଭିତ୍ୱା ଚେତିୟପବ୍ବତେ ଚୋରେହି ଭଣ୍ଡକସ୍ସ ଅୱିଲୁତ୍ତଭାୱେ ୱତ୍ଥୁ କଥେତବ୍ବଂ।

୧୩୫୨। ଇନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ଅଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତାନିଦ୍ଦେସେ ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱାତି କାରଣୱସେନ ଚକ୍ଖୂତି ଲଦ୍ଧୱୋହାରେନ ରୂପଦସ୍ସନସମତ୍ଥେନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା। ପୋରାଣା ପନାହୁ – ''ଚକ୍ଖୁ ରୂପଂ ନ ପସ୍ସତି, ଅଚିତ୍ତକତ୍ତା; ଚିତ୍ତଂ ନ ପସ୍ସତି, ଅଚକ୍ଖୁକତ୍ତା; ଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣସଙ୍ଘଟ୍ଟନେନ ପନ

ପସାଦୱତ୍ଥୁକେନ ଚିତ୍ତେନ ପସ୍ସତି। ଇଦିସୀ ପନେସା ‘ଧନୁନା ୱିଜ୍ଝତୀ’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ସସମ୍ଭାରକଥା ନାମ ହୋତି। ତସ୍ମା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା’’ତି ଅଯମେୱେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୀତି ଇତ୍ଥିପୁରିସନିମିତ୍ତଂ ୱା ସୁଭନିମିତ୍ତାଦିକଂ ୱା କିଲେସୱତ୍ଥୁଭୂତଂ ନିମିତ୍ତଂ ଛନ୍ଦରାଗୱସେନ ଗଣ୍ହାତି, ଦିଟ୍ଠମତ୍ତେଯେୱ ନ ସଣ୍ଠାତି। ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନଗ୍ଗାହୀତି କିଲେସାନଂ ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ପାକଟଭାୱକରଣତୋ ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନନ୍ତି ଲଦ୍ଧୱୋହାରଂ ହତ୍ଥପାଦସିତହସିତକଥିତଆଲୋକିତୱିଲୋକିତାଦିଭେଦଂ ଆକାରଂ ଗଣ୍ହାତି। ଯତ୍ୱାଧିକରଣମେନନ୍ତିଆଦିମ୍ହି ଯଂକାରଣା ଯସ୍ସ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯାସଂୱରସ୍ସ ହେତୁ, ଏତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ସତିକୱାଟେନ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅସଂୱୁତଂ ଅପିହିତଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରଂ ହୁତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତଂ ଏତେ ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଅନ୍ୱାସ୍ସୱେଯ୍ୟୁଂ ଅନୁବନ୍ଧେଯ୍ୟୁଂ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରେଯ୍ୟୁଂ। ତସ୍ସ ସଂୱରାଯ ନ ପଟିପଜ୍ଜତୀତି ତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ସତିକୱାଟେନ ପିଦହନତ୍ଥାଯ ନ ପଟିପଜ୍ଜତି। ଏୱଂଭୂତୋଯେୱ ଚ ନ ରକ୍ଖତି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ନ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯେ ସଂୱରଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯେ ସଂୱରୋ ୱା ଅସଂୱରୋ ୱା ନତ୍ଥି, ନ ହି ଚକ୍ଖୁପସାଦଂ ନିସ୍ସାଯ ସତି ୱା ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚଂ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅପିଚ ଯଦା ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଆପାଥମାଗଚ୍ଛତି ତଦା ଭୱଙ୍ଗେ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧେ କିରିଯମନୋଧାତୁ ଆୱଜ୍ଜନକିଚ୍ଚଂ ସାଧଯମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝତି। ତତୋ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚଂ, ତତୋ ୱିପାକମନୋଧାତୁ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନକିଚ୍ଚଂ, ତତୋ ୱିପାକାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ସନ୍ତୀରଣକିଚ୍ଚଂ, ତତୋ କିରିଯାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନକିଚ୍ଚଂ ସାଧଯମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝତି। ତଦନନ୍ତରଂ ଜୱନଂ ଜୱତି। ତତ୍ରାପି ନେୱ ଭୱଙ୍ଗସମଯେ ନ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରସମଯେ ସଂୱରୋ ୱା ଅସଂୱରୋ ୱା ଅତ୍ଥି। ଜୱନକ୍ଖଣେ ପନ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ ୱା ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚଂ ୱା ଅଞ୍ଞାଣଂ ୱା ଅକ୍ଖନ୍ତି ୱା କୋସଜ୍ଜଂ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅସଂୱରୋ ହୋତି।

ଏୱଂ ହୋନ୍ତୋ ପନ ସୋ ‘ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯେ ଅସଂୱରୋ’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ତସ୍ମିଂ ଅସଂୱରେ ସତି ଦ୍ୱାରମ୍ପି ଅଗୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଭୱଙ୍ଗମ୍ପି, ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନିପି ୱୀଥିଚିତ୍ତାନି। ଯଥା କିଂ? ଯଥା ନଗରେ ଚତୂସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଅସଂୱୁତେସୁ କିଞ୍ଚାପି ଅନ୍ତୋଘରଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକଗବ୍ଭାଦଯୋ ସୁସଂୱୁତା, ତଥାପି ଅନ୍ତୋନଗରେ ସବ୍ବଂ ଭଣ୍ଡଂ ଅରକ୍ଖିତଂ ଅଗୋପିତମେୱ ହୋତି। ନଗରଦ୍ୱାରେନ ହି ପୱିସିତ୍ୱା ଚୋରା ଯଦିଚ୍ଛକଂ କରେଯ୍ୟୁଂ। ଏୱମେୱ ଜୱନେ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ତସ୍ମିଂ ଅସଂୱରେ ସତି ଦ୍ୱାରମ୍ପି ଅଗୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଭୱଙ୍ଗମ୍ପି, ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନିପି ୱୀଥିଚିତ୍ତାନୀତି।

ସୋତେନ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯା ଇମେସନ୍ତି ଏୱଂ ସଂୱରଂ ଅନାପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଇମେସଂ ଛନ୍ନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଯା ଅଗୁତ୍ତି ଯା ଅଗୋପନା ଯୋ ଅନାରକ୍ଖୋ ଯୋ ଅସଂୱରୋ, ଅଥକନଂ, ଅପିଦହନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୩୫୩। ଭୋଜନେ ଅମତ୍ତଞ୍ଞୁତାନିଦ୍ଦେସେ ଇଧେକଚ୍ଚୋତି ଇମସ୍ମିଂ ସତ୍ତଲୋକେ ଏକଚ୍ଚୋ। ଅପ୍ପଟିସଙ୍ଖାତି ପଟିସଙ୍ଖାନପଞ୍ଞାଯ ଅଜାନିତ୍ୱା ଅନୁପଧାରେତ୍ୱା। ଅଯୋନିସୋତି ଅନୁପାଯେନ। ଆହାରନ୍ତି ଅସିତପୀତାଦିଅଜ୍ଝୋହରଣୀଯଂ। ଆହାରେତୀତି ପରିଭୁଞ୍ଜତି ଅଜ୍ଝୋହରତି। ଦୱାଯାତିଆଦି ଅନୁପାଯଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଅନୁପାଯେନ ହି ଆହାରେନ୍ତୋ ଦୱତ୍ଥାଯ ମଦତ୍ଥାଯ ମଣ୍ଡନତ୍ଥାଯ ୱିଭୂସନତ୍ଥାଯ ୱା ଆହାରେତି, ନୋ ଇଦମତ୍ଥିତଂ ପଟିଚ୍ଚ। ଯା ତତ୍ଥ ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିତାତି ଯା ତସ୍ମିଂ ଅଯୋନିସୋ ଆହାରପରିଭୋଗେ ଅସନ୍ତୁସ୍ସନା ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିଭାୱୋ। ଅମତ୍ତଞ୍ଞୁତାତି ଅମତ୍ତଞ୍ଞୁଭାୱୋ, ପମାଣସଙ୍ଖାତାଯ ମତ୍ତାଯ ଅଜାନନଂ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ଅପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତପରିଭୋଗୱସେନ ପୱତ୍ତା ଭୋଜନେ ଅମତ୍ତଞ୍ଞୁତା ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି।

୧୩୫୪। ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତାନିଦ୍ଦେସେ ଚକ୍ଖୁନାତିଆଦି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ନ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୀ ହୋତୀତି ଛନ୍ଦରାଗୱସେନ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ନିମିତ୍ତଂ ନ ଗଣ୍ହାତି। ଏୱଂ ସେସପଦାନିପି ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଯଥା ଚ ହେଟ୍ଠା ‘ଜୱନେ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ତସ୍ମିଂ ଅସଂୱରେ ସତି, ଦ୍ୱାରମ୍ପି ଅଗୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଭୱଙ୍ଗମ୍ପି, ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନିପି ୱୀଥିଚିତ୍ତାନୀ’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱମିଧ ତସ୍ମିଂ ସୀଲାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଦ୍ୱାରମ୍ପି ଗୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଭୱଙ୍ଗମ୍ପି, ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନିପି ୱୀଥିଚିତ୍ତାନି। ଯଥା କିଂ? ଯଥା ନଗରଦ୍ୱାରେସୁ ସୁସଂୱୁତେସୁ, କିଞ୍ଚାପି ଅନ୍ତୋଘରାଦଯୋ ଅସଂୱୁତା ହୋନ୍ତି, ତଥାପି ଅନ୍ତୋନଗରେ ସବ୍ବଂ ଭଣ୍ଡଂ ସୁରକ୍ଖିତଂ ସୁଗୋପିତମେୱ ହୋତି – ନଗରଦ୍ୱାରେସୁ ପିହିତେସୁ ଚୋରାନଂ ପୱେସୋ ନତ୍ଥି – ଏୱମେୱ ଜୱନେ ସୀଲାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଦ୍ୱାରମ୍ପି ଗୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଭୱଙ୍ଗମ୍ପି, ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନିପି ୱୀଥିଚିତ୍ତାନି। ତସ୍ମା ଜୱନକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋପି ‘ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯେ ସଂୱରୋ’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ସୋତେନ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୧୩୫୫। ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତାନିଦ୍ଦେସେ ପଟିସଙ୍ଖା ଯୋନିସୋ ଆହାରଂ ଆହାରେତୀତି ପଟିସଙ୍ଖାନପଞ୍ଞାଯ ଜାନିତ୍ୱା ଉପାଯେନ ଆହାରଂ ପରିଭୁଞ୍ଜତି। ଇଦାନି ତଂ ଉପାଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ନେୱ ଦୱାଯାତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ‘ନେୱ ଦୱାଯା’ତି ଦୱତ୍ଥାଯ ନ ଆହାରେତି। ତତ୍ଥ ନଟଲଙ୍ଘକାଦଯୋ ଦୱତ୍ଥାଯ ଆହାରେନ୍ତି ନାମ। ଯଞ୍ହି ଭୋଜନଂ ଭୁତ୍ତସ୍ସ

ନଚ୍ଚଗୀତକବ୍ବସିଲୋକସଙ୍ଖାତୋ ଦୱୋ ଅତିରେକତରେନ ପଟିଭାତି, ତଂ ଭୋଜନଂ ଅଧମ୍ମେନ ୱିସମେନ ପରିଯେସିତ୍ୱା ତେ ଆହାରେନ୍ତି। ଅଯଂ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ଏୱଂ ନ ଆହାରେତି।

ନମଦାଯାତି ମାନମଦପୁରିସମଦାନଂ ୱଡ୍ଢନତ୍ଥାଯ ନ ଆହାରେତି। ତତ୍ଥ ରାଜରାଜମହାମତ୍ତା ମଦତ୍ଥାଯ ଆହାରେନ୍ତି ନାମ। ତେ ହି ଅତ୍ତନୋ ମାନମଦପୁରିସମଦାନଂ ୱଡ୍ଢନତ୍ଥାଯ ପିଣ୍ଡରସଭୋଜନାଦୀନି ପଣୀତଭୋଜନାନି ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି। ଅଯଂ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ଏୱଂ ନ ଆହାରେତି।

ନ ମଣ୍ଡନାଯାତି ସରୀରମଣ୍ଡନତ୍ଥାଯ ନ ଆହାରେତି। ତତ୍ଥ ରୂପୂପଜୀୱିନିଯୋ ମାତୁଗାମା ଅନ୍ତେପୁରିକାଦଯୋ ଚ ସପ୍ପିଫାଣିତଂ ନାମ ପିୱନ୍ତି, ତେ ହି ସିନିଦ୍ଧଂ ମୁଦୁଂ ମନ୍ଦଂ ଭୋଜନଂ ଆହାରେନ୍ତି 'ଏୱଂ ନୋ ଅଙ୍ଗଲଟ୍ଠି ସୁସଣ୍ଠିତା ଭୱିସ୍ସତି, ସରୀରେ ଛୱିୱଣ୍ଣୋ ପସନ୍ନୋ ଭୱିସ୍ସତୀ'ତି। ଅଯଂ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ଏୱଂ ନ ଆହାରେତି।

ନ ୱିଭୂସନାଯାତି ସରୀରେ ମଂସୱିଭୂସନତ୍ଥାଯ ନ ଆହାରେତି। ତତ୍ଥ ନିବ୍ବୁଦ୍ଧମଲ୍ଲମୁଟ୍ଠିକମଲ୍ଲାଦଯୋ ସୁସିନିଦ୍ଧେହି ମଚ୍ଛମଂସାଦୀହି ସରୀରମଂସଂ ପୀଣେନ୍ତି 'ଏୱଂ ନୋ ମଂସଂ ଉସ୍ସଦଂ ଭୱିସ୍ସତି ପହାରସହନତ୍ଥାଯା'ତି। ଅଯଂ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ଏୱଂ ସରୀରେ ମଂସୱିଭୂସନତ୍ଥାଯ ନ ଆହାରେତି।

ଯାୱଦେୱାତି ଆହାରାହରଣେ ପଯୋଜନସ୍ସ ପରିଚ୍ଛେଦନିଯମଦସ୍ସନଂ। ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଠିତିଯାତି ଇମସ୍ସ ଚତୁମହାଭୂତିକକରଜକାଯସ୍ସ ଠପନତ୍ଥାଯ ଆହାରେତି। ଇଦମସ୍ସ ଆହାରାହରଣେ ପଯୋଜନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯାପନାଯାତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଯାପନତ୍ଥାଯ ଆହାରେତି। ୱିହିଂସୂପରତିଯାତି ୱିହିଂସା ନାମ ଅଭୁତ୍ତପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକା ଖୁଦା। ତସ୍ସା ଉପରତିଯା ୱୂପସମନତ୍ଥାଯ ଆହାରେତି। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯାନୁଗ୍ଗହାଯାତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ନାମ ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା, ସକଲଂ ସାସନଂ, ତସ୍ସ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥାଯ ଆହାରେତି।

ଇତୀତି ଉପାଯନିଦସ୍ସନଂ; ଇମିନା ଉପାଯେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁରାଣଞ୍ଚ ୱେଦନଂ ପଟିହଙ୍ଖାମୀତି ପୁରାଣୱେଦନା ନାମ ଅଭୁତ୍ତପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱେଦନା। ତଂ ପଟିହନିସ୍ସାମୀତି ଆହାରେତି। ନୱଞ୍ଚ ୱେଦନଂ ନ ଉପ୍ପାଦେସ୍ସାମୀତି ନୱୱେଦନା ନାମ ଅତିଭୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱେଦନା। ତଂ ନ ଉପ୍ପାଦେସ୍ସାମୀତି ଆହାରେତି। ଅଥ ୱା, 'ନୱୱେଦନା' ନାମ ଭୁତ୍ତପଚ୍ଚଯା ନୌପ୍ପଜ୍ଜନକୱେଦନା। ତସ୍ସା ଅନୁପ୍ପନ୍ନାଯ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତ୍ଥମେୱ ଆହାରେତି। ଯାତ୍ରା ଚ ମେ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଯାପନା ଚ ମେ ଭୱିସ୍ସତି। ଅନୱଜ୍ଜତା ଚାତି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥି ସାୱଜ୍ଜଂ ଅତ୍ଥି ଅନୱଜ୍ଜଂ। ତତ୍ଥ ଅଧମ୍ମିକପରିଯେସନା ଅଧମ୍ମିକପଟିଗ୍ଗହଣଂ ଅଧମ୍ମେନ ପରିଭୋଗୋତି ଇଦଂ 'ସାୱଜ୍ଜଂ' ନାମ। ଧମ୍ମେନ ପରିଯେସିତ୍ୱା ଧମ୍ମେନ ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜନଂ 'ଅନୱଜ୍ଜଂ' ନାମ। ଏକଚ୍ଚୋ ଅନୱଜ୍ଜେଯେୱ ସାୱଜ୍ଜଂ କରୋତି, 'ଲଦ୍ଧଂ ମେ'ତି କତ୍ୱା ପମାଣାତିକ୍କନ୍ତଂ ଭୁଞ୍ଜତି। ତଂ ଜୀରାପେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଉଦ୍ଧଂୱିରେଚନଅଧୋୱିରେଚନାଦୀହି କିଲମତି। ସକଲୱିହାରେ ଭିକ୍ଖୂ ତସ୍ସ ସରୀରପଟିଜଗ୍ଗନଭେସଜ୍ଜପରିଯେସନାଦୀସୁ ଉସ୍ସୁକ୍କଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି। 'କିଂ ଇଦ'ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ 'ଅସୁକସ୍ସ ନାମ ଉଦରଂ ଉଦ୍ଧୁମାତ'ନ୍ତିଆଦୀନି ୱଦନ୍ତି। 'ଏସ ନିଚ୍ଚକାଲମ୍ପି ଏୱଂପକତିକୋଯେୱ, ଅତ୍ତନୋ କୁଚ୍ଛିପମାଣଂ ନାମ ନ ଜାନାତୀ'ତି ନିନ୍ଦନ୍ତି ଗରହନ୍ତି। ଅଯଂ ଅନୱଜ୍ଜେଯେୱ ସାୱଜ୍ଜଂ କରୋତି ନାମ। ଏୱଂ ଅକତ୍ୱା 'ଅନୱଜ୍ଜତା ଚ ଭୱିସ୍ସତୀ'ତି ଆହାରେତି।

ଫାସୁୱିହାରୋ ଚାତି ଏତ୍ଥାପି ଅତ୍ଥି ଫାସୁୱିହାରୋ ଅତ୍ଥି ନ ଫାସୁୱିହାରୋ। ତତ୍ଥ 'ଆହରହତ୍ଥକୋ ଅଲଂସାଟକୋ ତତ୍ଥୱଟ୍ଟକୋ କାକମାସକୋ ଭୁତ୍ତୱମିତକୋ'ତି ଇମେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଭୋଜନଂ ନ ଫାସୁୱିହାରୋ ନାମ। ଏତେସୁ ହି 'ଆହରହତ୍ଥକୋ' ନାମ ବହୁଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଉଟ୍ଠାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ 'ଆହର ହତ୍ଥ'ନ୍ତି ୱଦତି। 'ଅଲଂସାଟକୋ' ନାମ ଅଚ୍ଚୁଦ୍ଧୁମାତକୁଚ୍ଛିତାଯ ଉଟ୍ଠିତୋପି ସାଟକଂ ନିୱାସେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। 'ତତ୍ଥୱଟ୍ଟକୋ' ନାମ ଉଟ୍ଠାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ତତ୍ଥେୱ ପରିୱଟ୍ଟତି। 'କାକମାସକୋ' ନାମ ଯଥା କାକେହି ଆମସିତୁଂ ସକ୍କା ହୋତି, ଏୱଂ ଯାୱ ମୁଖଦ୍ୱାରା ଆହାରେତି। 'ଭୁତ୍ତୱମିତକୋ' ନାମ ମୁଖେନ ସନ୍ଧାରେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ତତ୍ଥେୱ ୱମତି। ଏୱଂ ଅକତ୍ୱା 'ଫାସୁୱିହାରୋ ଚ ମେ ଭୱିସ୍ସତୀ'ତି ଆହାରେତି। ଫାସୁୱିହାରୋ ନାମ ଚତୂହି ପଞ୍ଚହି ଆଲୋପେହି ଊନୂଦରତା। ଏତ୍ତକଞ୍ହି ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ପାନୀଯଂ ପିୱତୋ ଚତ୍ତାରୋ ଇରିଯାପଥା ସୁଖେନ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ତସ୍ମା ଧମ୍ମସେନାପତି ଏୱମାହ –

''ଚତ୍ତାରୋ ପଞ୍ଚ ଆଲୋପେ, ଅଭୁତ୍ୱା ଉଦକଂ ପିୱେ;

ଅଲଂ ଫାସୁୱିହାରାଯ, ପହିତତ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ''ତି। (ଥେରଗା। ୯୮୩);

ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ ଅଙ୍ଗାନି ସମୋଧାନେତବ୍ବାନି। 'ନେୱ ଦୱାଯା'ତିହି ଏକଂ ଅଙ୍ଗଂ, 'ନ ମଦାଯା'ତି ଏକଂ, 'ନ ମଣ୍ଡନାଯା'ତି ଏକଂ, 'ନ ୱିଭୂସନାଯା'ତି ଏକଂ, 'ଯାୱଦେୱ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଠିତିଯା ଯାପନାଯା'ତି ଏକଂ, 'ୱିହିଂସୂପରତିଯା ବ୍ରହ୍ମଚରିଯାନୁଗ୍ଗହାଯା'ତି ଏକଂ, 'ଇତି ପୁରାଣଞ୍ଚ

ୱେଦନଂ ପଟିହଙ୍ଖାମି ନୱଞ୍ଚ ୱେଦନଂ ନ ଉପ୍ପାଦେସ୍ସାମୀ'ତି ଏକଂ, 'ଯାତ୍ରା ଚ ମେ ଭୱିସ୍ସତୀ'ତି ଏକଂ ଅଙ୍ଗଂ। ଅନୱଜ୍ଜତା ଚ ଫାସୁୱିହାରୋ ଚାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଭୋଜନାନିସଂସୋ। ମହାସୀୱତ୍ଥେରୋ ପନାହ – ହେଟ୍ଠା ଚତ୍ତାରି ଅଙ୍ଗାନି ପଟିକ୍ଖେପୋ ନାମ। ଉପରି ପନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗାନି ସମୋଧାନେତବ୍ବାନୀତି – ତତ୍ଥ 'ଯାୱଦେୱ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଠିତିଯା'ତି ଏକଂ ଅଙ୍ଗଂ, 'ଯାପନାଯା'ତି ଏକଂ, 'ୱିହିଂସୂପରତିଯାତି' ଏକଂ, 'ବ୍ରହ୍ମଚରିଯାନୁଗ୍ଗହାଯା'ତି ଏକଂ, 'ଇତି ପୁରାଣଞ୍ଚ ୱେଦନଂ ପଟିହଙ୍ଖାମୀ'ତି ଏକଂ, 'ନୱଞ୍ଚ ୱେଦନଂ ନ ଉପ୍ପାଦେସ୍ସାମୀ'ତି ଏକଂ, 'ଯାତ୍ରା ଚ ମେ ଭୱିସ୍ସତୀ'ତି ଏକଂ, 'ଅନୱଜ୍ଜତା' ଚାତି ଏକଂ। ଫାସୁୱିହାରୋ ପନ ଭୋଜନାନିସଂସୋତି। ଏୱଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ଆହାରଂ ଆହାରେନ୍ତୋ ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୂ ନାମ ହୋତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ ପରିଯେସନପଟିଗ୍ଗହଣପରିଭୋଗେସୁ ଯୁତ୍ତପ୍ପମାଣଜାନନୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତପରିଭୋଗୋ ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତା ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି।

୧୩୫୬। ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସେ ଅସତୀତି ସତିୱିରହିତା ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା। ଅନନୁସ୍ସତି ଅପ୍ପଟିସ୍ସତୀତି ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଅସରଣତାତି ଅସରଣାକାରୋ। ଅଧାରଣତାତି ଧାରେତୁଂ ଅସମତ୍ଥତା। ତାଯ ହି ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଆଧାନପ୍ପତ୍ତୋ ନିଧାନକ୍ଖମୋ ନ ହୋତି। ଉଦକେ ଅଲାବୁକଟାହଂ ୱିଯ ଆରମ୍ମଣେ ପିଲୱତୀତି ପିଲାପନତା। ସଂମୁସନତାତି ନଟ୍ଠମୁଟ୍ଠସ୍ସତିତା। ତାଯ ହି ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନିକ୍ଖିତ୍ତଭତ୍ତୋ ୱିଯ କାକୋ, ନିକ୍ଖିତ୍ତମଂସୋ ୱିଯ ଚ ସିଙ୍ଗାଲୋ ହୋତି।

୧୩୬୧। ଭାୱନାବଲନିଦ୍ଦେସେ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମାନଂ ଆସେୱନାତି ଆଦିସେୱନା। ଭାୱନାତି ୱଡ୍ଢନା। ବହୁଲୀକମ୍ମନ୍ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ କରଣଂ।

୧୩୬୮। ସୀଲୱିପତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୋ ସୀଲସମ୍ପଦାନିଦ୍ଦେସପଟିପକ୍ଖତୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଦିଟ୍ଠିୱିପତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୋ ଚ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଦାନିଦ୍ଦେସପଟିପକ୍ଖତୋ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଦାନିଦ୍ଦେସୋ ଚ ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନନିଦ୍ଦେସପଟିପକ୍ଖତୋ। ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସୋ କିଞ୍ଚାପି ସୀଲସମ୍ପଦାନିଦ୍ଦେସେନ ସମାନୋ, ତତ୍ଥ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିସମ୍ପାପକଂ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସୀଲଂ କଥିତଂ, ଇଧ ୱିସୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତଂ ସୀଲଂ। ସତି ଚ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଞ୍ଚ, ପଟିସଙ୍ଖାନବଲଞ୍ଚ ଭାୱନାବଲଞ୍ଚ, ସମଥୋ ଚ ୱିପସ୍ସନା ଚ, ସମଥନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ପଗ୍ଗହନିମିତ୍ତଞ୍ଚ, ପଗ୍ଗାହୋ ଚ ଅୱିକ୍ଖେପୋ ଚ, ସୀଲସମ୍ପଦା ଚ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଦା ଚାତି ଇମେହି ପନ ଛହି ଦୁକେହି ଚତୁଭୂମକାପି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାୱ କଥିତା।

୧୩୭୩। ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିନିଦ୍ଦେସେ କମ୍ମସ୍ସକତଞ୍ଞାଣନ୍ତି 'ଇଦଂ କମ୍ମଂ ସକଂ, ଇଦଂ ନୋ ସକ'ନ୍ତି ଜାନନପଞ୍ଞା। ତତ୍ଥ ଅତ୍ତନା ୱା କତଂ ହୋତୁ ପରେନ ୱା ସବ୍ବମ୍ପି ଅକୁସଲକମ୍ମଂ ନୋ ସକଂ। କସ୍ମା? ଅତ୍ଥଭଞ୍ଜନତୋ ଅନତ୍ଥଜନନତୋ ଚ। କୁସଲକମ୍ମଂ ପନ ଅନତ୍ଥଭଞ୍ଜନତୋ ଅତ୍ଥଜନନତୋ ଚ 'ସକଂ' ନାମ। ତତ୍ଥ ଯଥା ନାମ ସଧନୋ ସଭୋଗୋ ପୁରିସୋ ଅଦ୍ଧାନମଗ୍ଗଂ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଗାମନିଗମାଦୀସୁ ନକ୍ଖତ୍ତେ ସଙ୍ଘୁଟ୍ଠେ 'ଅହଂ ଆଗନ୍ତୁକୋ, କଂ ନୁ ଖୋ ନିସ୍ସାଯ ନକ୍ଖତ୍ତଂ କୀଠଏଯ୍ୟ'ନ୍ତି ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଯଥା ଯଥା ଇଚ୍ଛତି ତେନ ତେନ ନୀହାରେନ ନକ୍ଖତ୍ତଂ କୀଠଅନ୍ତୋ ସୁଖେନ କନ୍ତାରଂ ଅତିକ୍କମତି, ଏୱମେୱ ଇମସ୍ମିଂ କମ୍ମସ୍ସକତଞ୍ଞାଣେ ଠତ୍ୱା ଇମେ ସତ୍ତା ବହୁଂ ୱଟ୍ଟଗାମିକମ୍ମଂ ଆଯୂହିତ୍ୱା ସୁଖେନ ସୁଖଂ ଅନୁଭୱନ୍ତା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତା ଗଣନପଥଂ ୱୀତିୱତ୍ତା। ସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ଅନୁଲୋମଂ ୱିପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣଂ। ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଞାଣଂ ଫଲସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଞାଣନ୍ତି ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଫଲଞ୍ଞାଣାନିଯେୱ।

୧୩୭୪। 'ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧି ଖୋ ପନା'ତିପଦସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସେ ଯା ପଞ୍ଞା ପଜାନନାତିଆଦୀହି ପଦେହି ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାନି କମ୍ମସ୍ସକତଞ୍ଞାଣାଦୀନେୱ ଚତ୍ତାରି ଞାଣାନି ୱିଭତ୍ତାନି।

୧୩୭୫।'ଯଥାଦିଟ୍ଠିସ୍ସଚ ପଧାନ'ନ୍ତି ପଦସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସେ ଯୋ ଚେତସିକୋ ୱୀରିଯାରମ୍ଭୋତିଆଦୀହି ପଦେହି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ୱୀରିଯଂ ପଞ୍ଞାଗତିକମେୱ; ପଞ୍ଞାଯ ହି ଲୋକିଯଟ୍ଠାନେ ଲୋକିଯଂ ଲୋକୁତ୍ତରଟ୍ଠାନେ ଲୋକୁତ୍ତରନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୧୩୭୬। ସଂୱେଗଦୁକନିଦ୍ଦେସେ ଜାତିଭଯନ୍ତି ଜାତିଂ ଭଯତୋ ଦିସ୍ୱା ଠିତଞ୍ଞାଣଂ। ଜରାମରଣଭଯାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୧୩୭୭।ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ପାପକାନନ୍ତିଆଦୀହି ଜାତିଆଦୀନି ଭଯତୋ ଦିସ୍ୱା ଜାତିଜରାବ୍ଯାଧିମରଣେହି ମୁଚ୍ଚିତୁକାମସ୍ସ ଉପାଯପଧାନଂ କଥିତଂ। ପଦଭାଜନୀଯସ୍ସ ପନତ୍ଥୋ ୱିଭଙ୍ଗଟ୍ଠକଥାଯଂ (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୩୬୭ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗପବ୍ବୱଣ୍ଣନା) ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି।

୧୩୭୮।'ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିତା ଚ କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୂ'ତି ପଦନିଦ୍ଦେସେ ଭିଯ୍ୟୋକମ୍ଯତାତି ୱିସେସକାମତା। ଇଧେକଚ୍ଚୋ ହି ଆଦିତୋୱ ପକ୍ଖିକଭତ୍ତଂ ୱା ସଲାକଭତ୍ତଂ ୱା ଉପୋସଥିକଂ ୱା ପାଟିପଦିକଂ ୱା ଦେତି, ସୋ ତେନ ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୁତ୍ୱା ପୁନ ଧୁରଭତ୍ତଂ ସଙ୍ଘଭତ୍ତଂ ୱସ୍ସାୱାସିକଂ ଦେତି, ଆୱାସଂ

କାରେତି, ଚତ୍ତାରୋପି ପଚ୍ଚଯେ ଦେତି। ତତ୍ରାପି ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୁତ୍ୱା ସରଣାନି ଗଣ୍ହାତି, ପଞ୍ଚ ସୀଲାନି ସମାଦିଯତି। ତତ୍ରାପି ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୁତ୍ୱା ପବ୍ବଜତି। ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଏକଂ ନିକାଯଂ ଦ୍ୱେ ନିକାଯେତି ତେପିଟକଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ଗଣ୍ହାତି, ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ଭାୱେତି, ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ଗଣ୍ହାତି । ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମହାସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ନାମ ହୋତି। ଏୱଂ ଯାୱ ଅରହତ୍ତା ୱିସେସକାମତା 'ଭିୟ୍ୟୋକମ୍ୟତା' ନାମ।

୧୩୭୯।'ଅପ୍ପଟିୱାନିତା ଚ ପଧାନସ୍ମି'ନ୍ତି ପଦସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସେ ଯସ୍ମା ପନ୍ତସେନାସନେସୁ ଅଧିକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଭାୱନାଯ ଉକ୍କଣ୍ଠମାନୋ ପଧାନଂ ପଟିୱାସେତି ନାମ , ଅନୁକ୍କଣ୍ଠମାନୋ ନୋ ପଟିୱାସେତି ନାମ, ତସ୍ମା ତଂ ନଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଯା କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସକ୍କଚ୍ଚକିରିଯତାତି କୁସଲାନଂ କରଣେ ସକ୍କଚ୍ଚକାରିତା। ସାତଚ୍ଚକିରିଯତାତି ସତତମେୱ କରଣଂ। ଅଟ୍ଠିତକିରିଯତାତି ଖଣ୍ଡଂ ଅକତ୍ୱା ଅଟ୍ଠପେତ୍ୱା କରଣଂ। ଅନୋଲୀନୱୁତ୍ତିତାତି ଅଲୀନଜୀୱିତା, ଅଲୀନପୱତ୍ତିତା ୱା। ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଛନ୍ଦତାତି କୁସଲଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ଅନିକ୍ଖିପନଂ। ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରତାତି କୁସଲକରଣେ ୱୀରିଯଧୁରସ୍ସ ଅନିକ୍ଖିପନଂ।

୧୩୮୦।'ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣଂୱିଜ୍ଜା'ତି ଏତ୍ଥ ପୁବ୍ବେନିୱାସୋତି ପୁବ୍ବେ ନିୱୁତ୍ଥକ୍ଖନ୍ଧା ଚ ଖନ୍ଧପଟିବଦ୍ଧଞ୍ଚ। ପୁବ୍ବେନିୱାସସ୍ସ ଅନୁସ୍ସତି ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତି। ତାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଞାଣଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞାଣଂ। ତଯିଦଂ ପୁବ୍ବେ ନିୱୁତ୍ଥକ୍ଖନ୍ଧପଟିଚ୍ଛାଦକଂ ତମଂ ୱିଜ୍ଝତୀତି ୱିଜ୍ଜା। ତଂ ତମଂ ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ତେ ଖନ୍ଧେ ୱିଦିତେ ପାକଟେ କରୋତୀତି ୱିଦିତକରଣଟ୍ଠେନାପି ୱିଜ୍ଜା।

ଚୁତୂପପାତେ ଞାଣନ୍ତି ଚୁତିଯଞ୍ଚ ଉପପାତେ ଚ ଞାଣଂ। ଇଦମ୍ପି ସତ୍ତାନଂ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିଚ୍ଛାଦକଂ ତମଂ ୱିଜ୍ଝତୀତି ୱିଜ୍ଜା। ତଂ ତମଂ ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ସତ୍ତାନଂ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିଯୋ ୱିଦିତା ପାକଟା କରୋତୀତି ୱିଦିତକରଣଟ୍ଠେନାପି ୱିଜ୍ଜା। ଆସୱାନଂ ଖଯେ ଞାଣନ୍ତି ସବ୍ବକିଲେସାନଂ ଖଯସମଯେ ଞାଣଂ। ତଯିଦଂ ଚତୁସଚ୍ଚଚ୍ଛାଦକତମଂ ୱିଜ୍ଝତୀତି ୱିଜ୍ଜା। ତଂ ତମଂ ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ୱିଦିତାନି ପାକଟାନି କରୋତୀତି ୱିଦିତକରଣଟ୍ଠେନାପି ୱିଜ୍ଜା।

୧୩୮୧।'ଚିତ୍ତସ୍ସଚ ଅଧିମୁତ୍ତି ନିବ୍ବାନଞ୍ଚା'ତି ଏତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣେ ଅଧିମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠେନ, ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେହି ଚ ସୁଟ୍ଠୁମୁତ୍ତଟ୍ଠେନ ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଧିମୁତ୍ତି ନାମ। ଇତରଂ ପନ 'ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତଂ ୱାନଂ', 'ନିଗ୍ଗତଂ ୱା ତସ୍ମା ୱାନା'ତି ନିବ୍ବାନଂ। ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ସଯଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତକିଲେସେହି ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ୱିମୁତ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତା, ନିବ୍ବାନଂ ପନ ସବ୍ବକିଲେସେହି ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ୱିମୁତ୍ତୀତି।

୧୩୮୨।ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିସ୍ସଞାଣନ୍ତି ଚତ୍ତାରି ମଗ୍ଗଞାଣାନି। ଫଲସମଙ୍ଗିସ୍ସ ଞାଣନ୍ତି ଚତ୍ତାରି ଫଲଞାଣାନି। ତତ୍ଥ ପଠମମଗ୍ଗଞାଣଂ ପଞ୍ଚ କିଲେସେ ଖେପେନ୍ତଂ ନିରୋଧେନ୍ତଂ ୱୂପସମେନ୍ତଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭେନ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଖଯେ ଞାଣଂ ନାମ ଜାତଂ। ଦୁତିଯମଗ୍ଗଞାଣଂ ଚତ୍ତାରୋ କିଲେସେ। ତଥା ତତିଯମଗ୍ଗଞାଣଂ। ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗଞାଣଂ ପନ ଅଟ୍ଠ କିଲେସେ ଖେପେନ୍ତଂ ନିରୋଧେନ୍ତଂ ୱୂପସମେନ୍ତଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭେନ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି 'ଖଯେ ଞାଣଂ' ନାମ ଜାତଂ। ତଂ ତଂ ମଗ୍ଗଫଲଞାଣଂ ପନ ତେସଂ ତେସଂ କିଲେସାନଂ ଖୀଣନ୍ତେ ନିରୁଦ୍ଧନ୍ତେ ୱୂପସମନ୍ତେ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧନ୍ତେ ଅନୁପ୍ପାଦନ୍ତେ ଅପ୍ପୱତ୍ତନ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଅନୁପ୍ପାଦେ ଞାଣଂ ନାମ ଜାତନ୍ତି।

ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯା ଧମ୍ମସଙ୍ଗହଅଟ୍ଠକଥାଯ

ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଅଟ୍ଠକଥାକଣ୍ଡୋ

ତିକଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୱଣ୍ଣନା

୧୩୮୪। ଇଦାନି ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡାନନ୍ତରଂ ଠପିତସ୍ସ ଅଟ୍ଠକଥାକଣ୍ଡସ୍ସ ୱଣ୍ଣନାକ୍କମୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ। କସ୍ମା ପନେତଂ ଅଟ୍ଠକଥାକଣ୍ଡଂ ନାମ ଜାତନ୍ତି? ତେପିଟକସ୍ସ ବୁଦ୍ଧୱଚନସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଠପିତତ୍ତା। ତୀସୁପି ହି ପିଟକେସୁ ଧମ୍ମନ୍ତରଂ ଆଗତଂ ଅଟ୍ଠକଥାକଣ୍ଡେନେୱ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱିନିଚ୍ଛିତଂ ସୁୱିନିଚ୍ଛିତଂ ନାମ ହୋତି। ସକଲେ ଅଭିଧମ୍ମପିଟକେ ନଯମଗ୍ଗଂ ମହାପକରଣେ ପଞ୍ଚଦ୍ଧାରଂ ଗଣନଚାରଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତେନାପି ଅଟ୍ଠକଥାକଣ୍ଡତୋଯେୱ ସମାନେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି।

କୁତୋ ପଭୱଂ ପନ ଏତନ୍ତି? ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରପ୍ପଭୱଂ। ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରୋ ହି ଏକସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସଦ୍ଧିୱିହାରିକସ୍ସ ନିକ୍ଖେପକଣ୍ଡେ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତସ୍ସ ଅଟ୍ଠକଥାକଣ୍ଡଂ କଥେତ୍ୱା ଅଦାସି। ଇଦଂ ପନ ମହାଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ – ଅଭିଧମ୍ମୋ ନାମ ନ ସାୱକୱିସଯୋ, ନ ସାୱକଗୋଚରୋ; ବୁଦ୍ଧୱିସଯୋ ଏସ, ବୁଦ୍ଧଗୋଚରୋ। ଧମ୍ମସେନାପତି ପନ ସଦ୍ଧିୱିହାରିକେନ ପୁଚ୍ଛିତୋ ତଂ ଆଦାଯ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ କଥେସି। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅଟ୍ଠକଥାକଣ୍ଡଂ କଥେତ୍ୱା ଅଦାସି। କଥଂ? ଭଗୱା ହି 'କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା'ତି ପୁଚ୍ଛି। 'କୁସଲା ଧମ୍ମା ନାମ କତମେ'ତି ସଲ୍ଲକ୍ଖେସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥସ୍ସ ତୁଣ୍ହୀଭୂତସ୍ସ 'ନନୁ ଯଂ ମଯା କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା? ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀତିଆଦିନା ନଯେନ ଭୂମିଭେଦତୋ କୁସଲଂ ଦସ୍ସିତଂ, ସବ୍ବମ୍ପି ତଂ ଚତୂସୁ ଭୂମୀସୁ କୁସଲଂ, ଇମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା'ତି ଇମିନା ନଯେନ କଣ୍ଡିକଂ କଣ୍ଡିକଂ ଘଟଂ ଘଟଂ ଗୋଚ୍ଛକଂ ଗୋଚ୍ଛକଂ କତ୍ୱା ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୱସେନ କୁସଲାଦିଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ କଥେତ୍ୱା ଅଦାସି।

ତତ୍ଥ ଚତୂସୂତି କାମାୱଚରରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରଅପରିଯାପନ୍ନାସୁ। କୁସଲନ୍ତି ଫସ୍ସାଦିଭେଦଂ କୁସଲଂ। ଇମେ ଧମ୍ମା କୁସଲାତି ଇମେ ସବ୍ବେପି ତାସୁ ତାସୁ ଭୂମୀସୁ ୱୁତ୍ତା ଫସ୍ସାଦଯୋ ଧମ୍ମା କୁସଲା ନାମ।

୧୩୮୫। ଅକୁସଲାନଂ ପନ ଭୂମିୱସେନ ଭେଦାଭାୱତୋ ଦ୍ୱାଦସ ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଉପ୍ପାଦୋ। ଚିତ୍ତମେୱ ଉପ୍ପାଦୋ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ। ଦେସନାସୀସମେୱ ଚେତଂ। ଯଥା ପନ 'ରାଜା ଆଗତୋ'ତି ୱୁତ୍ତେ ଅମଚ୍ଚାଦୀନମ୍ପି ଆଗମନଂ ୱୁତ୍ତମେୱ ହୋତି, ଏୱଂ 'ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା'ତି ୱୁତ୍ତେ ତେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାପି ୱୁତ୍ତାୱ ହୋନ୍ତୀତି। ସବ୍ବତ୍ଥ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଗ୍ଗହଣେନ ସସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମଂ ଚିତ୍ତଂ ଗହିତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇତୋ ପରଂ ଚତୂସୁ ଭୂମୀସୁ ୱିପାକୋତିଆଦୀନଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ତିକଦୁକଭାଜନୀଯପଦାନଂ ଅତ୍ଥୋ, ୱେଦନାତ୍ତିକାଦୀସୁ ଚ ସୁଖାଦୀନଂ ନୱତ୍ତବ୍ବତା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ପାଠଇଯତ୍ତଂ ୱୀମଂସିତ୍ୱା ୱେଦିତବ୍ବା। ୱିସେସମତ୍ତମେୱ ପନ ୱକ୍ଖାମ।

୧୪୨୦। ତତ୍ଥ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତିକେ ତାୱ ସବ୍ବୋ କାମାୱଚରସ୍ସ ୱିପାକୋତି ଏତ୍ଥ ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନି ଚକ୍ଖୁପସାଦାଦଯୋ ନିସ୍ସାଯ ନିଯମେନେୱ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାଦିଭେଦେ ରୂପସଦ୍ଦଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାନି। କୁସଲାକୁସଲୱିପାକା ପନ ଦ୍ୱେ ମନୋଧାତୁଯୋ ହଦଯୱତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାଯ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଅନନ୍ତରା ନିଯମତୋ ରୂପାଦୀନେୱ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା। କୁସଲୱିପାକାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ସୋମନସ୍ସସହଗତା ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ସନ୍ତୀରଣୱସେନ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ତଦାରମ୍ମଣୱସେନାତି ନିଯମତୋ ରୂପାଦୀନି ଛ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାନେୱ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତୀତି ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା। କୁସଲାକୁସଲୱିପାକାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଦ୍ୱଯଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ସନ୍ତୀରଣୱସେନ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ନିଯମତୋ ରୂପାଦୀନି ଛ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାନେୱ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତି। ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ପୱତ୍ତମାନମ୍ପି ପରିତ୍ତଂ କମ୍ମଂ କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ଗତିନିମିତ୍ତଂ ୱା ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି, ପୱତ୍ତିଯଂ ଭୱଙ୍ଗୱସେନ, ପରିଯୋସାନେ ଚୁତିୱସେନ ପୱତ୍ତମାନମ୍ପି ତଦେୱ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତୀତି ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ। ଅଟ୍ଠ ପନ ସହେତୁକୱିପାକଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ପଟିସନ୍ଧିଭୱଙ୍ଗଚୁତିୱସେନ ଚ ପରିତ୍ତଧମ୍ମେଯେୱ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତନ୍ତି। କିରିଯମନୋଧାତୁ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ରୂପାଦୀନି ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତି। ସୋମନସ୍ସସହଗତାହେତୁକକିରିଯମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ମନୋଦ୍ୱାରେ ଅତୀତାନାଗତେପି ପରିତ୍ତେ ରୂପାଦିଧମ୍ମେଯେୱ ଆରବ୍ଭ ଖୀଣାସୱାନଂ ପହଟ୍ଠାକାରଂ କୁରୁମାନା ପୱତ୍ତତୀତି ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା। ଏୱମିମେ ପଞ୍ଚୱୀସତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଏକନ୍ତେନେୱ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

୧୪୨୧। ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଧମ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ହେଟ୍ଠିମଂ ସମାପତ୍ତିଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତନତୋ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣା। ଏୱ

ମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମା ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣତ୍ତା ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣା।

କୁସଲତୋ ଚତ୍ତାରୋ କିରିଯତୋ ଚତ୍ତାରୋତି ଅଟ୍ଠ ଞାଣୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନଖୀଣାସୱାନଂ ଅସକ୍କଚ୍ଚଦାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଧମ୍ମସୱନାଦୀସୁ କାମାୱଚରଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିକାଲେ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା। ଅତିପଗୁଣାନଂ ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣା। କସିଣନିମିତ୍ତାଦିପଞ୍ଞତ୍ତିପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣା। ଅକୁସଲତୋ ଚତ୍ତାରୋ ଦିଟ୍ଠିଗତସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ପଞ୍ଚପଣ୍ଣାସାଯ କାମାୱଚରଧମ୍ମାନଂ 'ସତ୍ତୋ ସତ୍ତୋ'ତି ପରାମସନଅସ୍ସାଦନାଭିନନ୍ଦନକାଲେ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣା। ତେନେୱାକାରେନ ସତ୍ତୱୀସତି ମହଗ୍ଗତଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିକାଲେ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣା। ପଣ୍ଣତ୍ତିଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତନକାଲେ ସିଯା ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣା। ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ତେଯେୱ ଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ କେୱଲଂ ଅସ୍ସାଦନାଭିନନ୍ଦନୱସେନ, ପୱତ୍ତିଯଂ ପଟିଘସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ଦୋମନସ୍ସୱସେନ, ୱିଚିକିଚ୍ଛାସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଅନିଟ୍ଠଙ୍ଗତୱସେନ, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସହଗତସ୍ସ ୱିକ୍ଖେପୱସେନ ଅୱୂପସମୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତିଯଂ ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଏତେସୁ ପନ ଏକଧମ୍ମୋପି ଅପ୍ପମାଣେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ତସ୍ମା ନ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣା।

କୁସଲତୋ ଚତ୍ତାରୋ କିରିଯତୋ ଚତ୍ତାରୋତି ଅଟ୍ଠ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନଖୀଣାସୱାନଂ ସକ୍କଚ୍ଚଦାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଧମ୍ମସୱନାଦୀସୁ ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେ ଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିକାଲେ ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣା ହୋନ୍ତି। ଗୋତ୍ରଭୁକାଲେ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ଚ ନେସଂ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଯଂ ପନେତଂ ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ତଂ ସବ୍ବତ୍ଥପାଦକଚତୁତ୍ଥଂ ଆକାସକସିଣଚତୁତ୍ଥଂ ଆଲୋକକସିଣଚତୁତ୍ଥଂ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରଚତୁତ୍ଥଂ ଆନାପାନଚତୁତ୍ଥଂ ଇଦ୍ଧିୱିଧଚତୁତ୍ଥଂ ଦିବ୍ବସୋତଚତୁତ୍ଥଂ ଚେତୋପରିଯଞାଣଚତୁତ୍ଥଂ ଯଥାକମ୍ମୁପଗଞାଣଚତୁତ୍ଥଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଚତୁତ୍ଥଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସଞାଣଚତୁତ୍ଥଂ ଅନାଗତଂସଞାଣଚତୁତ୍ଥନ୍ତି କୁସଲତୋପି କିରିଯତୋପି ଦ୍ୱାଦସୱିଧଂ ହୋତି।

ତତ୍ଥ 'ସବ୍ବତ୍ଥପାଦକଚତୁତ୍ଥଂ' ନାମ ଅଟ୍ଠସୁ କସିଣେସୁ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ। ତଞ୍ହି ୱିପସ୍ସନାଯପି ପାଦକଂ ହୋତି, ଅଭିଞ୍ଞାନମ୍ପି, ନିରୋଧସ୍ସାପି, ୱଟ୍ଟସ୍ସାପି ପାଦକଂ ହୋତିଯେୱାତି ସବ୍ବତ୍ଥପାଦକନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। 'ଆକାସକସିଣଆଲୋକକସିଣଚତୁତ୍ଥାନି' ପନ ୱିପସ୍ସନାଯପି ଅଭିଞ୍ଞାନମ୍ପି ୱଟ୍ଟସ୍ସାପି ପାଦକାନି ହୋନ୍ତି, ନିରୋଧପାଦକାନେୱ ନ ହୋନ୍ତି। 'ବ୍ରହ୍ମୱିହାରଆନାପାନଚତୁତ୍ଥାନି' ୱିପସ୍ସନାଯ ଚେୱ ୱଟ୍ଟସ୍ସ ଚ ପାଦକାନି ହୋନ୍ତି, ଅଭିଞ୍ଞାନଂ ପନ ନିରୋଧସ୍ସ ଚ ପାଦକାନି ନ ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଦସୱିଧମ୍ପି କସିଣଜ୍ଝାନଂ କସିଣପଣ୍ଣତ୍ତିଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତ୍ତା, ବ୍ରହ୍ମୱିହାରଚତୁତ୍ଥଂ ସତ୍ତପଣ୍ଣତ୍ତିଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତ୍ତା, ଆନାପାନଚତୁତ୍ଥଂ ନିମିତ୍ତଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତ୍ତା ପରିତ୍ତାଦିୱସେନ ନୱତ୍ତବ୍ବଧମ୍ମାରମ୍ମଣତୋ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଂ ନାମ ହୋତି।

'ଇଦ୍ଧିୱିଧଚତୁତ୍ଥଂ' ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। କଥଂ? ତଞ୍ହି ଯଦା କାଯଂ ଚିତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କତ୍ୱା ଅଦିସ୍ସମାନେନ କାଯେନ ଗନ୍ତୁକାମୋ ଚିତ୍ତୱସେନ କାଯଂ ପରିଣାମେତି, ମହଗ୍ଗତଚିତ୍ତେ ସମୋଦହତି, ସମାରୋପେତି, ତଦା ଉପଯୋଗଲଦ୍ଧଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ରୂପକାଯାରମ୍ମଣତୋ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଯଦା ଚିତ୍ତଂ କାଯସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କତ୍ୱା ଦିସ୍ସମାନେନ କାଯେନ ଗନ୍ତୁକାମୋ କାଯୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ପରିଣାମେତି, ପାଦକଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ରୂପକାଯେ ସମୋଦହତି, ସମାରୋପେତି, ତଦା ଉପଯୋଗଲଦ୍ଧଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ମହଗ୍ଗତଚିତ୍ତାରମ୍ମଣତୋ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି।

'ଦିବ୍ବସୋତଚତୁତ୍ଥଂ' ସଦ୍ଦଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତ୍ତା ଏକନ୍ତପରିତ୍ତାରମ୍ମଣମେୱ। 'ଚେତୋପରିଯଞାଣଚତୁତ୍ଥଂ' ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। କଥଂ? ତଞ୍ହି ପରେସଂ କାମାୱଚରଚିତ୍ତଜାନନକାଲେ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରଚିତ୍ତଜାନନକାଲେ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣଂ, ମଗ୍ଗଫଲଜାନନକାଲେ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ନ ଜାନାତି, ସୋତାପନ୍ନୋ ୱା ସକଦାଗାମିସ୍ସାତି ଏୱଂ ଯାୱ ଅରହତୋ ନେତବ୍ବଂ। ଅରହା ପନ ସବ୍ବେସଂ ଚିତ୍ତଂ ଜାନାତି। ଅଞ୍ଞୋପି ଚ ଉପରିମୋ ହେଟ୍ଠିମସ୍ସାତି ଅଯଂ ୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। 'ଯଥାକମ୍ମୁପଗଞାଣଚତୁତ୍ଥଂ' କାମାୱଚରକମ୍ମଜାନନକାଲେ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରକମ୍ମଜାନନକାଲେ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣଂ।

'ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଚତୁତ୍ଥଂ' ରୂପାରମ୍ମଣତ୍ତା ଏକନ୍ତପରିତ୍ତାରମ୍ମଣମେୱ। 'ପୁବ୍ବେନିୱାସଞାଣଚତୁତ୍ଥଂ' ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତଅପ୍ପମାଣନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। କଥଂ? ତଞ୍ହି କାମାୱଚରକ୍ଖନ୍ଧାନୁସ୍ସରଣକାଲେ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ରୂପାୱଚରାରୂପାୱଚରକ୍ଖନ୍ଧାନୁସ୍ସରଣକାଲେ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣଂ। ଅତୀତେ ଅତ୍ତନା ୱା ପରେହି ୱା ଭାୱିତମଗ୍ଗଂ ସଚ୍ଛିକତଫଲଞ୍ଚ ଅନୁସ୍ସରଣକାଲେ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣଂ। ଅତୀତେ ବୁଦ୍ଧା ମଗ୍ଗଂ ଭାୱଯିଂସୁ, ଫଲଂ ସଚ୍ଛାକଂସୁ, ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବାଯିଂସୂତି ଛିନ୍ନୱଟୁମକାନୁସ୍ସରଣୱସେନ ମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣତୋପି ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣଂ। ଅତୀତେ 'ୱିପସ୍ସୀ ନାମ ଭଗୱା' ଅହୋସି । ତସ୍ସ 'ବନ୍ଧୁମତୀ ନାମ ନଗରଂ ଅହୋସି, ବନ୍ଧୁମା ନାମ ରାଜା ପିତା, ବନ୍ଧୁମତୀ ନାମ ମାତା'ତିଆଦିନା ନଯେନ ନାମଗୋତ୍ତପଥୱୀନିମିତ୍ତାଦିଅନୁସ୍ସରଣକାଲେ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଂ ହୋତି।

‘ଅନାଗତଂସଞ୍ଜାଣଚତୁକ୍କେ’ପି ଏସେୱ ନୟୋ। ତସ୍ମିଂ ଅୟଂ ଅନାଗତେ ‘କାମାୱଚରେ ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତୀ’ତି ଜାନନକାଲେ ପରିତ୍ତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ‘ରୂପାୱଚରେ ୱା ଅରୂପାୱଚରେ ୱା ନିବ୍ବତ୍ତିସ୍ସତୀ’ତି ଜାନନକାଲେ ମହଗ୍ଗତାରମ୍ମଣଂ। ‘ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେସ୍ସତି ଫଲଂ ସଚ୍ଛିକରିସ୍ସତି’ ‘ନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ପରିନିବ୍ବାୟିସ୍ସତୀ’ତି ଜାନନକାଲେ ଅପ୍ପମାଣାରମ୍ମଣଂ। ଅନାଗତେ ‘‘ମେତ୍ତେୟ୍ୟୋ ନାମ ଭଗୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜିସ୍ସତି, ସୁବ୍ରହ୍ମା ନାମସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପିତା ଭୱିସ୍ସତି, ବ୍ରହ୍ମୱତୀ ନାମ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ମାତା ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ନାମଗୋତ୍ତଜାନନକାଲେ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଂ ହୋତି।

ଅରୂପାୱଚରଚତୁକ୍କଂ ପନ ଆସୱାନଂ ଖୟଚତୁକ୍କଞ୍ଚ ପାଠଇଯଂ ଆଗତଟ୍ଠାନେୟେୱ କଥେସ୍ସାମି। କିରିୟାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ସବ୍ବେସମ୍ପି ଏତେସଂ କୁସଲାକୁସଲକିରିୟଚିତ୍ତାନଂ ପୁରେଚାରିକା। ତସ୍ସା ତେସୁ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଆରମ୍ମଣଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ପନ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନୱସେନ ପୱତ୍ତିୟଂ ଏକନ୍ତପରିତ୍ତାରମ୍ମଣାୱ ହୋତି। ରୂପାୱଚରତିକଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନାଦୀନି ପରିତ୍ତାଦିଭାୱେନ ନୱତ୍ତବ୍ବଧମ୍ମଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିତୋ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣାନି। ଏତ୍ଥ ହି ରୂପାୱଚରାନି ପଥୱୀକସିଣାଦୀସୁ ପୱତ୍ତନ୍ତି, ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନଂ ଉଗ୍ଘାଟିମାକାସେ, ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନଂ ୱିଞ୍ଞାଣାପଗମେତି।

୧୪୨୯। ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣତ୍ତିକେ ଆଦିମ୍ହି ୱୁତ୍ତା ଅଟ୍ଠ ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖାନଂ ଅତ୍ତନା ପଟିୱିଦ୍ଧମଗ୍ଗାନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣା, ମଗ୍ଗେନ ପନ ଅସହଜାତତ୍ତା ନ ମଗ୍ଗହେତୁକା, ଅତ୍ତନା ପଟିୱିଦ୍ଧମଗ୍ଗଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିୱସେନ ମଗ୍ଗାଧିପତିନୋ, ଅଞ୍ଞଧମ୍ମାରମ୍ମଣକାଲେ ନ ୱତ୍ତବ୍ବା ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣାତିପି ମଗ୍ଗାଧିପତିନୋତିପି। ଚତ୍ତାରୋ ଅରିୟମଗ୍ଗା ମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତସ୍ସ ମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତସ୍ସ ୱା ହେତୁନୋ ଅତ୍ଥିତାୟ ଏକନ୍ତତୋ ମଗ୍ଗହେତୁକାୱ। ୱୀରିୟଂ ପନ ୱୀମଂସଂ ୱା ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ମଗ୍ଗଭାୱନାକାଲେ ସହଜାତାଧିପତିନା ସିୟା ମଗ୍ଗାଧିପତିନୋ, ଛନ୍ଦଚିତ୍ତାନଂ ଅଞ୍ଞତରଜେଟ୍ଠକକାଲେ ସିୟା ନ ୱତ୍ତବ୍ବା ମଗ୍ଗାଧିପତିନୋତି।

ଦ୍ୱାଦସୱିଧେ ରୂପାୱଚରଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନେ ସବ୍ବତ୍ଥପାଦକଚତୁତ୍ଥାଦୀନି ନୱ ଝାନାନି ନେୱ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣାନି ନ ମଗ୍ଗହେତୁକାନି ନ ମଗ୍ଗାଧିପତୀନି। ଚେତୋପରିୟଞାଣପୁବ୍ବେନିୱାସଞାଣଅନାଗତଂସଞାଣଚତୁତ୍ଥାନି ପନ ଅରିୟାନଂ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଜାନନକାଲେ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣାନି ହୋନ୍ତି, ମଗ୍ଗେନ ପନ ଅସହଜାତତ୍ତା ନ ମଗ୍ଗହେତୁକାନି, ମଗ୍ଗଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଅପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ନ ମଗ୍ଗାଧିପତୀନି। କସ୍ମା ପନେତାନି ନ ମଗ୍ଗଂ ଗରୁଂ କରୋନ୍ତୀତି? ଅତ୍ତନୋ ମହଗ୍ଗତତାୟ। ୟଥା ହି ରାଜାନଂ ସବ୍ବୋ ଲୋକୋ ଗରୁଂ କରୋତି, ମାତାପିତରୋ ପନ ନ କରୋନ୍ତି। ନ ହି ତେ ରାଜାନଂ ଦିସ୍ୱା ଆସନା ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତି, ନ ଅଞ୍ଜଲିକମ୍ମାଦୀନି କରୋନ୍ତି, ଦହରକାଲେ ୱୋହରିତନୟେନେୱ ୱୋହରନ୍ତି। ଏୱମେତାନିପି ଅତ୍ତନୋ ମହଗ୍ଗତତାୟ ନ ମଗ୍ଗଂ ଗରୁଂ କରୋନ୍ତି।

କିରିୟାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁପି ଅରିୟାନଂ ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣକାଲେ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣପୁରେଚାରିକତ୍ତା ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣା ହୋତି, ମଗ୍ଗେନ ଅସହଜାତତ୍ତା ପନ ନ ମଗ୍ଗହେତୁକା, ମଗ୍ଗଂ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଅପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ନ ମଗ୍ଗାଧିପତି। କସ୍ମା ଗରୁଂ ନ କରୋତୀତି? ଅତ୍ତନୋ ଅହେତୁକତାୟ ହୀନତାୟ ଜଳଅତାୟ। ୟଥା ହି ରାଜାନଂ ସବ୍ବୋ ଲୋକୋ ଗରୁଂ କରୋତି, ଅତ୍ତନୋ ପରିଜନା ପନ ଖୁଜ୍ଜୱାମନକଚେଟକାଦୟୋ ଅତ୍ତନୋ ଅଞ୍ଞାଣତାୟ ପଣ୍ଡିତମନୁସ୍ସା ୱିୟ ନାତିଗରୁଂ କରୋନ୍ତି, ଏୱମେୱ ଇଦମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଅହେତୁକତାୟ ହୀନତାୟ ଜଳଅତାୟ ମଗ୍ଗଂ ଗରୁଂ ନ କରୋତି।

ଞାଣୱିପ୍ପୟୁତ୍ତକୁସଲାଦୀନି ଞାଣାଭାୱେନ ଚେୱ ଲୋକିୟଧମ୍ମାରମ୍ମଣତାୟ ଚ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣାଦିଭାୱଂ ନ ଲଭନ୍ତି, ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣାନେୱ ହୋନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନୀତି।

୧୪୩୨। ଅତୀତାରମ୍ମଣତ୍ତିକେ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାୟତନନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନଧମ୍ମା ହେଟ୍ଠା ଅତୀତସମାପତ୍ତିଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିତା ଏକନ୍ତେନ ଅତୀତାରମ୍ମଣାୱ।

୧୪୩୩।ନିୟୋଗା ଅନାଗତାରମ୍ମଣା ନତ୍ଥୀତି ନିୟମେନ ପାଟିୟେକ୍କଂ ଚିତ୍ତଂ ଅନାଗତାରମ୍ମଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ନନୁ ଚ ଅନାଗତଂସଞାଣଂ ଏକନ୍ତେନ ଅନାଗତାରମ୍ମଣଂ, ଚେତୋପରିୟଞାଣମ୍ପି ଅନାଗତଂ ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତତୀତି? ନୋ ନ ପୱତ୍ତତି। ପାଟିୟେକ୍କଂ ପନ ଏତଂ ଏକଂ ଚିତ୍ତଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ରୂପାୱଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେନ ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା ଅଞ୍ଞେହି ମହଗ୍ଗତଚିତ୍ତେହି ମିସ୍ସକଂ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘ନିୟୋଗା ଅନାଗତାରମ୍ମଣା ନତ୍ଥୀ’ତି।

୧୪୩୪। ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନି , ତିସ୍ସୋ ମନୋଧାତୁୟୋ ଚ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ରୂପାଦୀସୁ ପୱତ୍ତିତୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା ନାମ। ଦସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାତି ଏତ୍ଥ ଅଟ୍ଠ ତାୱ ସହେତୁକା ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣକାଲେ କମ୍ମଂ ୱା କମ୍ମନିମିତ୍ତଂ ୱା ଆରବ୍ଭ ପୱତ୍ତିୟଂ ଅତୀତାରମ୍ମଣା। ଭୱଙ୍ଗଚୁତିକାଲେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଗତିନିମିତ୍ତଂ ପନ ଆରବ୍ଭ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣକାଲେ ତତୋ ପରଂ ଭୱଙ୍ଗକାଲେ ଚ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା। ତଥା ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ତଦାରମ୍ମଣୱସେନ ପୱତ୍ତିୟଂ। ମନୋଦ୍ୱାରେ ପନ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାନଂ ଜୱନାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତୋ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା।

‘କୁସଲଓିପାକାହେତୁକୌପେକ୍ଖାସହଗତମନୋଓିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯ’ମ୍ପି ଏସେଓ ନଯୋ। କେଓଲଞ୍ହି ସା ମନୁସ୍ସେସୁ ଜଚ୍ଚନ୍ଧାଦୀନଂ ପଟିସନ୍ଧି ହୋତି। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଚ ସନ୍ତୀରଣଓସେନାପି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା ହୋତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଓିସେସୋ। ‘ସୋମନସ୍ସସହଗତା’ ପନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ସନ୍ତୀରଣଓସେନ ତଦାରମ୍ମଣଓସେନ ଚ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା ହୋତି। ମନୋଦ୍ୱାରେ ତଦାରମ୍ମଣଓସେନ ସହେତୁକଓିପାକା ଓିଯ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାତି ଓେଦିତବ୍ବା।

‘ଅକୁସଲଓିପାକାହେତୁକମନୋଓିଞ୍ଞାଣଧାତୁ’ ପନ କୁସଲଓିପାକାଯ ଉପେକ୍ଖାସହଗତାହେତୁକାଯ ସମାନଗତିକା ଏଓ। କେଓଲଞ୍ହି ସା ଆପାଯିକାନଂ ପଟିସନ୍ଧିଭଓଙ୍ଗଚୁତିଓସେନ ପଓତ୍ତତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଓିସେସୋ। ‘କିରିଯାହେତୁକମନୋଓିଞ୍ଞାଣଧାତୁ’ ସୋମନସ୍ସସହଗତା ଖୀଣାସଓାନଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ପହଟ୍ଠାକାରଂ କୁରୁମାନା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା ହୋତି। ମନୋଦ୍ୱାରେ ଅତୀତାଦିଭେଦେ ଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ହସିତୁପ୍ପାଦଓସେନ ପଓତ୍ତିଯଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା ହୋତି।

କାମାଓଚରକୁସଲନ୍ତିଆଦୀସୁ କୁସଲତୋ ତାଓ ଚତ୍ତାରୋ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା। ସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନଂ ଅତୀତାଦିଭେଦାନି ଖନ୍ଧଧାତୁଆଯତନାନି ସମ୍ମସନ୍ତାନଂ ପଚ୍ଚଓେକ୍ଖନ୍ତାନଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣା ହୋନ୍ତି। ପଣ୍ଣତ୍ତିନିବ୍ବାନପଚ୍ଚଓେକ୍ଖଣେ ନଓତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣା। ଞାଣଓିପ୍ପଯୁତ୍ତେସୁପି ଏସେଓ ନଯୋ । କେଓଲଞ୍ହି ତେହି ମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନପଚ୍ଚଓେକ୍ଖଣା ନତ୍ଥି। ଅଯମେଓେତ୍ଥ ଓିସେସୋ।

ଅକୁସଲତୋ ଚତ୍ତାରୋ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଅତୀତାଦିଭେଦାନଂ ଖନ୍ଧଧାତୁଆଯତନାନଂ ଅସ୍ସାଦନାଭିନନ୍ଦନପରାମାସକାଲେ ଅତୀତାଦିଆରମ୍ମଣା ହୋନ୍ତି। ପଣ୍ଣତ୍ତିଂ ଆରବ୍ଭ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତସ୍ସ ଅଭିନନ୍ଦନ୍ତସ୍ସ ‘ସତ୍ତୋ ସତ୍ତୋ’ତି ପରାମସିତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ନଓତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣା ହୋନ୍ତି। ଦିଟ୍ଠିଓିପ୍ପଯୁତ୍ତେସୁପି ଏସେଓ ନଯୋ। କେଓଲଞ୍ହି ତେହି ପରାମାସଗ୍ଗହଣଂ ନତ୍ଥି। ଦ୍ୱେ ପଟିଘସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଅତୀତାଦିଭେଦେ ଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ଦୋମନସ୍ସିତାନଂ ଅତୀତାଦିଆରମ୍ମଣା, ପଣ୍ଣତ୍ତିଂ ଆରବ୍ଭ ଦୋମନସ୍ସିତାନଂ ନଓତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣା। ଓିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚସମ୍ପଯୁତ୍ତା ତେସୁ ଏଓ ଧମ୍ମେସୁ ଅନିଟ୍ଠଙ୍ଗତଭାଓେନ ଚେଓ ଉଦ୍ଧତଭାଓେନ ଚ ପଓତ୍ତିଯଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନଓତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣା। କିରିଯତୋ ଅଟ୍ଠ ସହେତୁକଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା କୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦଗତିକା ଏଓ। କିରିଯାହେତୁକମନୋଓିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଉପେକ୍ଖାସହଗତା ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ଓୋଟ୍ଠବ୍ବନଓସେନ ପଓତ୍ତିଯଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାଓ । ମନୋଦ୍ୱାରେ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣାନଞ୍ଚେଓ ପଣ୍ଣତ୍ତିନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣାନଞ୍ଚ ଜଓନାନଂ ପୁରେଚାରିକକାଲେ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନଓତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣା।

ଯଥାଓୁତ୍ତପ୍ପଭେଦେ ରୂପାଓଚରଜ୍ଝାନେ ସବ୍ବତ୍ଥପାଦକଚତୁତ୍ଥଂ ଆକାସକସିଣଚତୁତ୍ଥଂ ଆଲୋକକସିଣଚତୁତ୍ଥଂ ବ୍ରହ୍ମଓିହାରଚତୁତ୍ଥଂ ଆନାପାନଚତୁତ୍ଥନ୍ତି ଇମାନି ପଞ୍ଚ ନଓତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣାନେଓ। ‘ଇଦ୍ଧିଓିଧଚତୁତ୍ଥଂ’ କାଯଓସେନ ଚିତ୍ତଂ ପରିଣାମେନ୍ତସ୍ସ ଅତୀତପାଦକଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ଆରବ୍ଭ ପଓତ୍ତନତୋ ଅତୀତାରମ୍ମଣଂ। ମହାଧାତୁନିଧାନେ ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରାଦୀନଂ ଓିଯ ଅନାଗତଂ ଅଧିଟ୍ଠହନ୍ତାନଂ ଅନାଗତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରୋ କିର ମହାଧାତୁନିଧାନଂ କରୋନ୍ତୋ ଅନାଗତେ ଅଟ୍ଠାରସଓସ୍ସାଧିକାନି ଦ୍ୱେ ଓସ୍ସସତାନି ଇମେ ଗନ୍ଧା ମା ସୁସ୍ସିଂସୁ, ପୁପ୍ଫାନି ମା ମିଲାଯିଂସୁ, ଦୀପା ମା ନିବ୍ବାଯିଂସୂତି ଅଧିଟ୍ଠହି। ସବ୍ବଂ ତଥେଓ ଅହୋସି। ଅସ୍ସଗୁତ୍ତତ୍ଥେରୋ ଓତ୍ତନିଯସେନାସନେ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ସୁକ୍ଖଭତ୍ତଂ ଭୁଞ୍ଜମାନଂ ଦିସ୍ୱା ‘ଉଦକସୋଣ୍ଡି ଦିଓସେ ଦିଓସେ, ପୁରେଭତ୍ତଂ ଦଧିରସା ହୋତୂ’ତି ଅଧିଟ୍ଠହି। ପୁରେଭତ୍ତଂ ଗହିତଂ ଦଧିରସଂ ହୋତି ପଚ୍ଛାଭତ୍ତେ ପାକତିକମେଓ। କାଯଂ ପନ ଚିତ୍ତସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କତ୍ୱା ଅଦିସ୍ସମାନେନ କାଯେନ ଗମନକାଲେ, ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଓା ପାଟିହାରିଯସ୍ସ କରଣକାଲେ, କାଯଂ ଆରବ୍ଭ ପଓତ୍ତତ୍ତା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ ହୋତି।

‘ଦିବ୍ବସୋତଚତୁତ୍ଥଂ’ ଓିଜ୍ଜମାନସଦ୍ଦମେଓ ଆରବ୍ଭ ପଓତ୍ତିତୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଚତୁତ୍ଥଂ ଅତୀତେ ସତ୍ତଦିଓସବ୍ଭନ୍ତରେ ଅନାଗତେ ସତ୍ତଦିଓସବ୍ଭନ୍ତରେ ପରେସଂ ଚିତ୍ତଂ ଜାନନ୍ତସ୍ସ ଅତୀତାରମ୍ମଣଂ ଅନାଗତାରମ୍ମଣଞ୍ଚ ହୋତି। ସତ୍ତଦିଓସାତିକ୍କମେ ପନ ତଂ ଜାନିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଅତୀତାନାଗତଂସଞ୍ଞାଣାନଞ୍ହି ଏସ ଓିସଯୋ। ନ ଏତସ୍ସ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଜାନନକାଲେ ପନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ ହୋତି।

ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ନାମେତଂ ତିଓିଧଂ – ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ଉପ୍ପାଦଟ୍ଠିତିଭଙ୍ଗପ୍ପତ୍ତଂ ‘ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ’। ଏକଦ୍ୱିସନ୍ତତିଓାରପରିଯାପନ୍ନଂ ‘ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ’। ତତ୍ଥ ଅନ୍ଧକାରେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଆଲୋକଟ୍ଠାନଂ ଗତସ୍ସ ନ ତାଓ ଆରମ୍ମଣଂ ପାକଟଂ ହୋତି; ଯାଓ ପନ ତଂ ପାକଟଂ ହୋତି, ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ଏକଦ୍ୱିସନ୍ତତିଓାରା ଓେଦିତବ୍ବା। ଆଲୋକଟ୍ଠାନେ ଓିଚରିତ୍ୱା ଓୱରକଂ ପଓିଟ୍ଠସ୍ସାପି ନ ତାଓ ସହସା ରୂପଂ ପାକଟଂ ହୋତି; ଯାଓ ତଂ ପାକଟଂ ହୋତି, ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ଏକଦ୍ୱିସନ୍ତତିଓାରା ଓେଦିତବ୍ବା। ଦୂରେ ଠତ୍ୱା ପନ ରଜକାନଂ ହତ୍ଥଓିକାରଂ ଘଣ୍ଡିଭେରୀଆଦିଆକୋଟନଓିକାରଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱାପି ନ ତାଓ ସଦ୍ଦଂ ସୁଣାତି; ଯାଓ ପନ ତଂ ସୁଣାତି, ଏତସ୍ମିମ୍ପି ଅନ୍ତରେ ଏକଦ୍ୱିସନ୍ତତିଓାରା ଓେଦିତବ୍ବା। ଏଓଂ ତାଓ ମଜ୍ଝିମଭାଣକା। ସଂଯୁତ୍ତଭାଣକା ପନ ‘ରୂପସନ୍ତତି ଅରୂପସନ୍ତତୀ’ତି ଦ୍ୱେ ସନ୍ତତିଯୋ ଓତ୍ୱା, ‘ଉଦକଂ ଅକ୍କମିତ୍ୱା ଗତସ୍ସ ଯାଓ ତୀରେ ଅକ୍କନ୍ତୋଦକଲେଖା ନ ଓିପ୍ପସୀଦତି, ଅଦ୍ଧାନତୋ ଆଗତସ୍ସ ଯାଓ କାଯେ ଉସୁମଭାଓୋ ନ ଓୂପସମ୍ମତି, ଆତପା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଗବ୍ଭଂ ପଓିଟ୍ଠସ୍ସ ଯାଓ

ଅନ୍ଧକାରଭାୱୋ ନ ୱିଗଚ୍ଛତି, ଅନ୍ତୋଗବ୍ଭେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ମନସିକରିତ୍ୱା ଦିୱା ୱାତପାନଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ଯାୱ ଅକ୍ଖୀନଂ ଫନ୍ଦନଭାୱୋ ନ ୱୂପସମ୍ମତି, ଅଯଂ ରୂପସନ୍ତତି ନାମ; ଦ୍ୱେ ତଯୋ ଜୱନୱାରା ଅରୂପସନ୍ତତି ନାମା’ତି ୱତ୍ୱା ‘ତଦୁଭଯମ୍ପି ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମା’ତି ୱଦନ୍ତି।

ଏକଭୱପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ ପନ ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତସୁତ୍ତେ ‘‘ଯୋ ଚାୱୁସୋ, ମନୋ ଯେ ଚ ଧମ୍ମା ଉଭଯମେତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ। ତସ୍ମିଂ ଚେ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଛନ୍ଦରାଗପଟିବଦ୍ଧଂ ହୋତି ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଛନ୍ଦରାଗପଟିବଦ୍ଧତ୍ତା ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ତଦଭିନନ୍ଦତି, ତଦଭିନନ୍ଦନ୍ତୋ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସଂହୀରତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୨୮୪) ୱୁତ୍ତଂ। ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚେତ୍ଥ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ଆଗତଂ। ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ସୁତ୍ତେ।

ତତ୍ଥ କେଚି ‘ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଚିତ୍ତଂ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତୀ’ତି ୱଦନ୍ତି। କିଂକାରଣା? ଯସ୍ମା ଇଦ୍ଧିମସ୍ସ ଚ ପରସ୍ସ ଚ ଏକକ୍ଖଣେ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି। ଇଦଞ୍ଚ ନେସଂ ଓପମ୍ମଂ – ଯଥା ଆକାସେ ଖିତ୍ତେ ପୁପ୍ଫମୁଟ୍ଠିମ୍ହି ଅୱସ୍ସଂ ଏକଂ ପୁପ୍ଫଂ ଏକସ୍ସ ୱଣ୍ଟଂ ପଟିୱିଜ୍ଝତି ୱଣ୍ଟେନ ୱଣ୍ଟଂ ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ଏୱଂ ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଜାନିସ୍ସାମୀତି ରାସିୱସେନ ମହାଜନସ୍ସ ଚିତ୍ତେ ଆୱଜ୍ଜିତେ ଅୱସ୍ସଂ ଏକସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଏକେନ ଚିତ୍ତେନ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେ ୱା ଠିତିକ୍ଖଣେ ୱା ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ୱା ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି। ତଂ ପନ ୱସ୍ସସତମ୍ପି ୱସ୍ସସହସ୍ସମ୍ପି ଆୱଜ୍ଜନ୍ତୋ ଯେନ ଚିତ୍ତେନ ଆୱଜ୍ଜେତି, ଯେନ ଚ ଜାନାତି ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସହଟ୍ଠାନାଭାୱତୋ ଆୱଜ୍ଜନଜୱନାନଞ୍ଚ ଅନିଟ୍ଠେ ଠାନେ ନାନାରମ୍ମଣଭାୱପ୍ପତ୍ତିଦୋସତୋ ଅଯୁତ୍ତନ୍ତି ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ପନ ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତତ୍ଥ ଯଂ ୱତ୍ତମାନଜୱନୱୀଥିତୋ ଅତୀତାନାଗତୱସେନ ଦ୍ୱିତିଜୱନୱୀଥିପରିମାଣକାଲେ ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ, ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ। ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ପନ ଜୱନୱାରେନ ଦୀପେତବ୍ବନ୍ତି ଯଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ତଂ ସୁୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ରାଯଂ ଦୀପନା – ଇଦ୍ଧିମା ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଜାନିତୁକାମୋ ଆୱଜ୍ଜେତି। ଆୱଜ୍ଜନଂ ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ତେନେୱ ସହ ନିରୁଜ୍ଝତି। ତତୋ ଚତ୍ତାରି ପଞ୍ଚ ଜୱନାନି ଯେସଂ ପଚ୍ଛିମଂ ଇଦ୍ଧିଚିତ୍ତଂ, ସେସାନି କାମାୱଚରାନି। ତେସଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ତଦେୱ ନିରୁଦ୍ଧଂ ଚିତ୍ତମାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ନ ଚ ତାନି ନାନାରମ୍ମଣାନି ହୋନ୍ତି। ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣତ୍ତା ଏକାରମ୍ମଣାନି। ଏକାରମ୍ମଣତ୍ତେପି ଚ ଇଦ୍ଧିଚିତ୍ତମେୱ ପରସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପଜାନାତି, ନ ଇତରାନି; ଯଥା ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣମେୱ ରୂପଂ ପସ୍ସତି, ନ ଇତରାନୀତି। ଇତି ଇଦଂ ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଚେୱ ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଚ ୱସେନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣଂ ହୋତି। ଯସ୍ମା ୱା ସନ୍ତତିପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନମ୍ପି ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେଯେୱ ପତତି, ତସ୍ମା ଅଦ୍ଧାପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱସେନେତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

‘ପୁବ୍ବେନିୱାସଞ୍ଞାଣଚତୁକ୍କଂ’ ନାମଗୋତ୍ତାନୁସ୍ସରଣେ ନିବ୍ବାନନିମିତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେ ଚ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଂ, ସେସକାଲେ ଅତୀତାରମ୍ମଣମେୱ। ଯଥାକମ୍ମୁପଗଞ୍ଞାଣଚତୁକ୍କମ୍ପି ଅତୀତାରମ୍ମଣମେୱ। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ପୁବ୍ବେନିୱାସଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣାନିପି ଅତୀତାରମ୍ମଣାନି ହୋନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ତେସଂ ପୁବ୍ବେନିୱାସଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅତୀତକ୍ଖନ୍ଧା ଖନ୍ଧପଟିବଦ୍ଧଞ୍ଚ କିଞ୍ଚି ଅନାରମ୍ମଣଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ତଞ୍ହି ଅତୀତକ୍ଖନ୍ଧଖନ୍ଧପଟିବଦ୍ଧେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସମଗତିକଂ ହୋତି। ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚ ସତ୍ତଦିୱସବ୍ଭନ୍ତରାତୀତଂ ଚିତ୍ତମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ। ତଞ୍ହି ଅଞ୍ଞଂ ଖନ୍ଧଂ ୱା ଖନ୍ଧପଟିବଦ୍ଧଂ ୱା ନ ଜାନାତି, ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା ପନ ପରିଯାଯତୋ ମଗ୍ଗାରମ୍ମଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥାକମ୍ମୁପଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚ ଅତୀତଚେତନାମତ୍ତମେୱାରମ୍ମଣନ୍ତି। ଅଯଂ ୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଯମେତ୍ଥ ଅଟ୍ଠକଥାନଯୋ। ଯସ୍ମା ପନ ‘‘କୁସଲା ଖନ୍ଧା ଇଦ୍ଧିୱିଧଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଯଥାକମ୍ମୁପଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯେନ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୦୪) ପଟ୍ଠାନେ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଚତ୍ତାରୋପି ଖନ୍ଧା ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣଯଥାକମ୍ମୁପଗଞ୍ଞାଣାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋନ୍ତି। ତତ୍ରାପି ଯଥାକମ୍ମୁପଗଞ୍ଞାଣସ୍ସ କୁସଲାକୁସଲା ଏୱାତି।

‘ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞ୍ଞାଣଚତୁକ୍କଂ’ ୱିଜ୍ଜମାନୱଣ୍ଣାରମ୍ମଣତ୍ତା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାରମ୍ମଣମେୱ। ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣଚତୁକ୍କଂ ଅନାଗତାରମ୍ମଣମେୱ। ତଞ୍ହି ଅନାଗତକ୍ଖନ୍ଧଖନ୍ଧପଟିବଦ୍ଧେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ପୁବ୍ବେନିୱାସଞ୍ଞାଣଂ ୱିଯ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସମଗତିକଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣମ୍ପି ଅନାଗତାରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ତଂ ପନ ସତ୍ତଦିୱସବ୍ଭନ୍ତରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଚିତ୍ତମେୱ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି। ଇଦଂ ଅନାଗତେ କପ୍ପସତସହସ୍ସେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଚିତ୍ତମ୍ପି ଖନ୍ଧେପି ଖନ୍ଧପଟିବଦ୍ଧମ୍ପି। ରୂପାୱଚରତିକଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନାଦୀନି ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଏକଧମ୍ମମ୍ପି ଆରବ୍ଭ ଅପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ଏକନ୍ତନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣାନେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବାନି।

୧୪୩୫। ଅଜ୍ଝତ୍ତତ୍ତିକେ ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧରୂପଞ୍ଚ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ବହିଦ୍ଧାତି ଇଦଂ ଯଥା ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧଂ ପରପୁଗ୍ଗଲସନ୍ତାନେ ବହିଦ୍ଧାତି ୱୁଚ୍ଚମାନମ୍ପି ତସ୍ସେ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତଂ ହୋତି, ଏୱଂ ନ କେନଚି ପରିଯାଯେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ହୋତୀତି ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତପରିଯାଯସ୍ସ ଅଭାୱେନ ବହିଦ୍ଧାତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତମତ୍ତସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତମତ୍ତସ୍ସ ପନ ଅସମ୍ଭୱମତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତିକେ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣତା ୱୁତ୍ତା। ଅଜ୍ଝତ୍ତଧମ୍ମାପଗମମତ୍ତତୋୱ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନାରମ୍ମଣସ୍ସ ଅଜ୍ଝତ୍ତଭାୱମ୍ପି ବହିଦ୍ଧାଭାୱମ୍ପି ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାଭାୱମ୍ପି ଅନନୁଜାନିତ୍ୱା ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣନ୍ତିପୀତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ନ କେଵଲଂ ତଦେଵ ନଵତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଂ, ତସ୍ସ ପନ ଆଵଜ୍ଜନମ୍ପି, ଉପଚାରଚିତ୍ତାନିପି, ତସ୍ସାରମ୍ମଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଚିତ୍ତାନିପି, ତସ୍ସେଵ ଅସ୍ସାଦନାଦିଵସେନ ପଵତ୍ତାନି ଅକୁସଲଚିତ୍ତାନିପି ନଵତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣାନେଵାତି। ତାନି ପନ ତସ୍ମିଂ ଵୁତ୍ତେ ଵୁତ୍ତାନେଵ ହୋନ୍ତୀତି ଵିସୁଂ ନ ଵୁତ୍ତାନି। କଥଂ ଵୁତ୍ତାନେଵ ହୋନ୍ତୀତି? ଏତଞ୍ହି ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ, ଯଞ୍ଚ ତସ୍ସ ପୁରେଚାରିକଂ ଆଵଜ୍ଜନୌପଚାରାଦିଵସେନ ପଵତ୍ତଂ, ତେନ ସହ ଏକାରମ୍ମଣଂ ଭଵେୟ୍ୟ। ତଂ ସବ୍ବଂ ଅତୀତାରମ୍ମଣତ୍ତିକେ ‘କାମାଵଚରକୁସଲଂ, ଅକୁସଲଂ, କିରିଯତୋ ନଵ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା, ରୂପାଵଚରଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନ’ନ୍ତି ଏଵଂ ଵୁତ୍ତାନଂ ଏତେସଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ‘ସିଯା ନ ଵତ୍ତବ୍ବା ଅତୀତାରମ୍ମଣାତିପୀ’ତିଆଦିନା ନଯେନ ନଵତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଭାଵସ୍ସ ଅନୁଞ୍ଞାତତ୍ତା, ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନସ୍ସ ଚ ‘ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ, ଚତ୍ତାରୋ ମଗ୍ଗା ଅପରିଯାପନ୍ନା, ଚତ୍ତାରି ଚ ସାମଞ୍ଞଫଲାନି, ଇମେ ଧମ୍ମା ନ ଵତ୍ତବ୍ବା ଅତୀତାରମ୍ମଣାତିପୀ’ତି ଏଵଂ ଏକନ୍ତେନ ନଵତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଵଚନତୋ ନଵତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଇଦାନି ତଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତିକେ ଏକମ୍ପି ଵୁଚ୍ଚମାନଂ ଯସ୍ମା ହେଟ୍ଠା ତେନ ସହ ଏକାରମ୍ମଣଭାଵମ୍ପି ସନ୍ଧାଯ କାମାଵଚରକୁସଲାଦୀନଂ ନଵତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣତା ଵୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ଇଧାପି ତେସଂ ନଵତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଭାଵଂ ଦୀପେତି। କୋ ହି ତେନ ସହ ଏକାରମ୍ମଣାନଂ ନଵତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣଭାଵେ ଅନ୍ତରାଯୋତି ? ଏଵଂ ତସ୍ମିଂ ଵୁତ୍ତେ ‘ଵୁତ୍ତାନେଵ ହୋନ୍ତୀ’ତି ଵେଦିତବ୍ବାନି। ସେସମେତ୍ଥ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତିକେ ପାଳିତୋ ଉତ୍ତାନମେଵ।

ଆରମ୍ମଣଵିଭାଗେ ପନ ଵିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଂ ନେଵସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନନ୍ତି ଇମେସଂ ତାଵ କୁସଲଵିପାକକିରିଯଵସେନ ଛନ୍ନଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନସମ୍ବନ୍ଧଂ ହେଟ୍ଠିମସମାପତ୍ତିଂ ଆରବ୍ଭ ପଵତ୍ତିତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣତା ଵେଦିତବ୍ବା। ଏତ୍ଥ ଚ କିରିଯଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଂ କିରିଯଵିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନସ୍ସେଵ ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି, ନ ଇତରସ୍ସ। କସ୍ମା? ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନକିରିଯସମଙ୍ଗିନୋ କୁସଲସ୍ସ ଵା ଵିପାକସ୍ସ ଵା ଵିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନସ୍ସ ଅଭାଵତୋ। କୁସଲଂ ପନ କୁସଲଵିପାକକିରିଯାନଂ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। କସ୍ମା? ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନକୁସଲଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ଵା ଠିତସ୍ସ ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ତିଵିଧସ୍ସପି ଵିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିସମ୍ଭଵତୋ। ଵିପାକଂ ପନ ନ କସ୍ସଚି ଆରମ୍ମଣଂ ହୋତି। କସ୍ମା? ଵିପାକତୋ ଵୁଟ୍ଠହିତ୍ଵା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭିନୀହାରାସମ୍ଭଵତୋ। ନେଵସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସ୍ସ ଆରମ୍ମଣକରଣେପି ଏସେଵ ନଯୋ। ରୂପାଵଚରତ୍ତିକଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତତୋ ବହିଦ୍ଧାଭାଵେନ ବହିଦ୍ଧାଭୂତାନି ପଥଵୀକସିଣାଦୀନି ଆରବ୍ଭ ପଵତ୍ତିତୋ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣତା ଵେଦିତବ୍ବା।

ସବ୍ବେଵ କାମାଵଚରା କୁସଲାକୁସଲାବ୍ୟାକତା ଧମ୍ମା, ରୂପାଵଚରଂ ଚତୁତ୍ଥଂ ଝାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ କୁସଲତୋ ତାଵ ଚତ୍ତାରୋ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧାଦୀନି ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣା। ପରେସଂ ଖନ୍ଧାଦିପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣେ ପଣ୍ଣତ୍ତିନିବ୍ବାନପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣେ ଚ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା। ତଦୁଭଯଵସେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା। ଞାଣଵିପ୍ପଯୁତ୍ତେସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। କେଵଲଞ୍ହି ତେସଂ ନିବ୍ବାନପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଂ ନତ୍ଥି। ଅକୁସଲତୋ ଚତ୍ତାରୋ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଅସ୍ସାଦନାଭିନନ୍ଦନପରାମାସଗହଣକାଲେ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣା, ପରସ୍ସ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ଚେଵ ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧରୂପକସିଣାଦୀସୁ ଚ ତଥେଵ ପଵତ୍ତିକାଲେ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା, ତଦୁଭଯଵସେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା। ଦିଟ୍ଠିଵିପ୍ପଯୁତ୍ତେସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। କେଵଲଞ୍ହି ତେସଂ ପରାମାସଗହଣଂ ନତ୍ଥି। ଦ୍ଵେପି ପଟିଘସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ଦୋମନସ୍ସିତସ୍ସ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣା, ପରସ୍ସ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ଚେଵ ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧରୂପପଣ୍ଣତ୍ତୀସୁ ଚ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା, ତଦୁଭଯଵସେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା। ଵିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚସମ୍ପଯୁତ୍ତାନମ୍ପି ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଵିଚିକିଚ୍ଛନଫନ୍ଦନଭାଵଵସେନ ପଵତ୍ତିଯଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତାଦିଆରମ୍ମଣତା ଵେଦିତବ୍ବା।

ଦ୍ଵିପଞ୍ଚଵିଞ୍ଞାଣାନି , ତିସ୍ସୋ ଚ ମନୋଧାତୁଯୋତି, ଇମେ ତେରସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦା ଅତ୍ତନୋ ରୂପାଦୀନି ଆରବ୍ଭ ପଵତ୍ତିଯଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣା, ପରସ୍ସ ରୂପାଦୀସୁ ପଵତ୍ତା ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା, ତଦୁଭଯଵସେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା। ସୋମନସ୍ସସହଗତଅହେତୁକଵିପାକମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ପଞ୍ଚଦ୍ଵାରେ ସନ୍ତୀରଣତଦାରମ୍ମଣଵସେନ ଅତ୍ତନୋ ପଞ୍ଚ ରୂପାଦିଧମ୍ମେ, ମନୋଦ୍ଵାରେ ତଦାରମ୍ମଣଵସେନେଵ ଅଞ୍ଞେପି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକେ କାମାଵଚରଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ପଵତ୍ତିଯଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣା, ପରେସଂ ଧମ୍ମେସୁ ପଵତ୍ତମାନା ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା, ଉଭଯଵସେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା। ଉପେକ୍ଖାସହଗତଵିପାକାହେତୁକମନୋଵିଞ୍ଞାଣଧାତୁଦ୍ଵଯେପି ଏସେଵ ନଯୋ। କେଵଲଂ ପନେତା ସୁଗତିଯଂ ଦୁଗ୍ଗତିଯଞ୍ଚ ପଟିସନ୍ଧିଭଵଙ୍ଗଚୁତିଵସେନାପି ଅଜ୍ଝତ୍ତାଦିଭେଦେସୁ କମ୍ମାଦୀସୁ ପଵତ୍ତନ୍ତି।

ଅଟ୍ଠ ମହାଵିପାକଚିତ୍ତାନିପି ତାସଂଯେଵ ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ସମାନଗତିକାନି। କେଵଲଂ ପନେତାନି ସନ୍ତୀରଣଵସେନ ନ ପଵତ୍ତନ୍ତି। ପଟିସନ୍ଧିଭଵଙ୍ଗଚୁତିଵସେନେଵ ଏତାନି ସୁଗତିଯଂଯେଵ ପଵତ୍ତନ୍ତି। ସୋମନସ୍ସସହଗତାହେତୁକକିରିଯା ପଞ୍ଚଦ୍ଵାରେ ଅତ୍ତନୋ ରୂପାଦୀନି ଆରବ୍ଭ ପହଟ୍ଠାକାରକରଣଵସେନ ପଵତ୍ତିଯଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣା, ପରସ୍ସ ରୂପାଦୀସୁ ପଵତ୍ତା ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା। ମନୋଦ୍ଵାରେ ତଥାଗତସ୍ସ ଜୋତିପାଲମାଣଵମଘଦେଵରାଜକଣ୍ହତାପସାଦିକାଲେସୁ ଅତ୍ତନା କତକିରିଯଂ ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ହସିତୁପ୍ପାଦଵସେନ ପଵତ୍ତା ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣା ।

ମଲ୍ଲିକାଯ ଦେଵିଯା ସନ୍ତତିମହାମତ୍ତସ୍ସ ସୁମନମାଲାକାରସ୍ସାତି ଏଵମାଦୀନଂ କିରିଯାକରଣଂ ଆରବ୍ଭ ପଵତ୍ତିକାଲେ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା। ଉଭଯଵସେନ

ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣା। ଉପେକ୍ଖାସହଗତକିରିୟାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରେ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନୱସେନ ମନୋଦ୍ୱାରେ ଚ ଆୱଜ୍ଜନୱସେନ ପୱତ୍ତିୟଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତାଦିଆରମ୍ମଣା। ଅଟ୍ଠ ମହାକିରିୟା କୁସଲଚିତ୍ତଗତିକା ଏୱ। କେୱଲଞ୍ହି ତା ଖୀଣାସୱାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, କୁସଲାନି ସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନାନନ୍ତି ଏତ୍ତକମେୱେତ୍ଥ ନାନାକରଣଂ।

ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେ ରୂପାୱଚରଚତୁକ୍କଜ୍ଝାନେ ସଙ୍ଗହପାଦକଚତୁତ୍ଥାଦୀନି ପଞ୍ଚ ଝାନାନି ଇମସ୍ମିଂ ତିକେ ଓକାସଂ ଲଭନ୍ତି। ଏତାନି ହି କସିଣପଣ୍ଣତ୍ତିନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣତ୍ତା ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣାନି।

‘ଇଦ୍ଧିୱିଧଚତୁକ୍କଂ’ କାୟୱସେନ ଚିତ୍ତଂ, ଚିତ୍ତୱସେନ ୱା କାୟଂ ପରିଣାମନକାଲେ ଅତ୍ତନୋ କୁମାରକୱଣ୍ଣାଦିନିମ୍ମାନକାଲେ ଚ ସକାୟଚିତ୍ତାନଂ ଆରମ୍ମଣକରଣତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ, ବହିଦ୍ଧା ହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦିଦସ୍ସନକାଲେ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ, କାଲେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ କାଲେନ ବହିଦ୍ଧା, ପୱତ୍ତିୟଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ।

‘ଦିବ୍ବସୋତଚତୁକ୍କଂ’ ଅତ୍ତନୋ କୁଚ୍ଛିସଦ୍ଦସୱନକାଲେ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ, ପରେସଂ ସଦ୍ଦସୱନକାଲେ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ, ଉଭୟୱସେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ। ‘ଚେତୋପରିୟଞ୍ଞାଣଚତୁକ୍କଂ’ ପରେସଂ ଚିତ୍ତାରମ୍ମଣତୋ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣମେୱ। ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତଜାନନେ ପନ ତେନ ପୟୋଜନଂ ନତ୍ଥି। ‘ପୁବ୍ବେନିୱାସଚତୁକ୍କଂ’ ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ଧାନୁସ୍ସରଣକାଲେ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ, ପରସ୍ସ ଖନ୍ଧେ, ଅନିନ୍ଦ୍ରିୟବଦ୍ଧରୂପଂ, ତିସ୍ସୋ ଚ ପଣ୍ଣତ୍ତିୟୋ ଅନୁସ୍ସରଣତୋ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ, ଉଭୟୱସେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ।

‘ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଚତୁକ୍କଂ’ ଅତ୍ତନୋ କୁଚ୍ଛିଗତାଦିରୂପଦସ୍ସନକାଲେ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ, ଅୱସେସରୂପଦସ୍ସନକାଲେ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ, ଉଭୟୱସେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ। ‘ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣଚତୁକ୍କଂ’ ଅତ୍ତନୋ ଅନାଗତକ୍ଖନ୍ଧାନୁସ୍ସରଣକାଲେ ଅଜ୍ଝତ୍ତାରମ୍ମଣଂ, ପରସ୍ସ ଅନାଗତକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ୱା ଅନିନ୍ଦ୍ରିୟବଦ୍ଧସ୍ସ ୱା ରୂପସ୍ସ ଅନୁସ୍ସରଣକାଲେ ବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ, ଉଭୟୱସେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣଂ। ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାୟତନସ୍ସ ନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣତାୟ କାରଣଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ।

ଦୁକଅଟ୍ଠକଥାୱଣ୍ଣନା

୧୪୪୧। ହେତୁଗୋଚ୍ଛକନିଦ୍ଦେସେ ତୟୋ କୁସଲହେତୂତିଆଦିନା ନୟେନ ହେତୂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ତେସୱେ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ଚତୂସୁ ଭୂମୀସୁ କୁସଲେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନା ଉପାୟେନ ସେସଗୋଚ୍ଛକେସୁପି ଦେସନାନୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୧୪୭୩।ୟତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ତୟୋ ଆସୱା ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ତିୱିଧେନ ଆସୱାନଂ ଏକତୋ ଉପ୍ପତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ଚତୂସୁ ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପୟୁତ୍ତେସୁ ଅୱିଜ୍ଜାସୱେନ, ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପୟୁତ୍ତେସୁ ଦିଟ୍ଠାସୱଅୱିଜ୍ଜାସୱେହି ସଦ୍ଧିନ୍ତି କାମାସୱୋ ଦୁୱିଧେନ ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଭୱାସୱୋ ଚତୂସୁ ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପୟୁତ୍ତେସୁ ଅୱିଜ୍ଜାସୱେନ ସଦ୍ଧିନ୍ତି ଏକଧାୱ ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ୟଥା ଚେତ୍ଥ ଏୱଂ ୟତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ତୀଣି ସଂୟୋଜନାନି ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥାପି ସଂୟୋଜନାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ଏକତୋ ଦସଧା ଭୱେ। ତତ୍ଥ କାମରାଗୋ ଚତୁଧା ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ପଟିଘୋ ତିଧା, ମାନୋ ଏକଧା। ତଥା ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଚେୱ ଭୱରାଗୋ ଚ। କଥଂ? କାମରାଗୋ ତାୱ ମାନସଂୟୋଜନଅୱିଜ୍ଜାସଂୟୋଜନେହି ଚେୱ, ଦିଟ୍ଠିସଂୟୋଜନଅୱିଜ୍ଜାସଂୟୋଜନେହି ଚ, ସୀଲବ୍ବତପରାମାସଅୱିଜ୍ଜାସଂୟୋଜନେହି ଚ, ଅୱିଜ୍ଜାସଂୟୋଜନମତ୍ତେନେୱ ଚ ସଦ୍ଧିନ୍ତି ଏୱଂ ଚତୁଧା ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ପଟିଘୋ ପନ ଇସ୍ସାସଂୟୋଜନଅୱିଜ୍ଜାସଂୟୋଜନେହି ଚେୱ, ମଚ୍ଛରିୟସଂୟୋଜନଅୱିଜ୍ଜାସଂୟୋଜନେହି ଚ, ଅୱିଜ୍ଜାସଂୟୋଜନମତ୍ତେନେୱ ଚ ସଦ୍ଧିନ୍ତି ଏୱଂ ତିଧା ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ମାନୋ ଭୱରାଗାୱିଜ୍ଜାସଂୟୋଜନେହି ସଦ୍ଧିଂ ଏକଧାୱ ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି । ତଥା ୱିଚିକିଚ୍ଛା। ସା ହି ଅୱିଜ୍ଜାସଂୟୋଜନେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକଧା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଭୱରାଗେପି ଏସେୱ ନୟୋତି। ଏୱମେତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ତୀଣି ସଂୟୋଜନାନି ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି।

୧୫୧୧। ୟଂ ପନେତଂ ନୀୱରଣଗୋଚ୍ଛକେ ୟତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ତୀଣି ନୀୱରଣାନି ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ, ତତ୍ଥାପି ଅଟ୍ଠଧା ନୀୱରଣାନଂ ଏକତୋ ଉପ୍ପତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଏତେସୁ ହି କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ଦୁୱିଧା ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ବ୍ୟାପାଦୋ ଚତୁଧା, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଏକଧା। ତଥା ୱିଚିକିଚ୍ଛା। କଥଂ? କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ତାୱ ଅସଙ୍ଖାରିକଚିତ୍ତେସୁ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନୀୱରଣଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣେହି, ସସଙ୍ଖାରିକେସୁ ଥିନମିଦ୍ଧୋଦ୍ଧଚ୍ଚଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣେହି ସଦ୍ଧିଂ ଦୁୱିଧା ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ୟଂ ପନେତଂ ଦ୍ୱେ ତୀଣୀତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠିମପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ୱଚନଂ ୟୁଜ୍ଜତି ଏୱ। ବ୍ୟାପାଦୋ ପନ ଅସଙ୍ଖାରିକଚିତ୍ତେ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣେହି, ସସଙ୍ଖାରିକେ ଥିନମିଦ୍ଧୋଦ୍ଧଚ୍ଚଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣେହି, ଅସଙ୍ଖାରିକେୟେୱ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣେହି, ସସଙ୍ଖାରିକେୟେୱ ଥିନମିଦ୍ଧୋଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣେହି ସଦ୍ଧିନ୍ତି ଚତୁଧା ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ପନ

ଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣମତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଏକଧାୱ ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚଅୱିଜ୍ଜାନୀୱରଣେହି ସଦ୍ଧିଂ ଏକଧାୱ ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

୧୫୭୭। ଯସ୍ମିଂ କିଲେସଗୋଚ୍ଛକେ ଯତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ତଯୋ କିଲେସା ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ, ତତ୍ଥ 'ଦ୍ୱେ କିଲେସା ଅଞ୍ଞେହି, ତଯୋ ୱା କିଲେସା ଅଞ୍ଞେହି କିଲେସେହି ସଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ'ତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କସ୍ମା? ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ତିଣ୍ଣଂଯେୱ ୱା ଏକତୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଅସମ୍ଭୱତୋ।

ତତ୍ଥ ଦସଧା କିଲେସାନଂ ଏକତୋ ଉପ୍ପତ୍ତି ହୋତି। ଏତ୍ଥ ହି ଲୋଭୋ ଛଧା ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ପଟିଘୋ ଦ୍ୱିଧା। ତଥା ମୋହୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। କଥଂ? ଲୋଭୋ ତାୱ ଅସଙ୍ଖାରିକେ ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେ ମୋହୌଦ୍ଧଚ୍ଚଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ସସଙ୍ଖାରିକେ ମୋହଥିନୌଦ୍ଧଚ୍ଚଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ଅସଙ୍ଖାରିକେଯେୱ ମୋହମାନୁଦ୍ଧଚ୍ଚାହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି , ସସଙ୍ଖାରିକେଯେୱ ମୋହମାନଥିନୌଦ୍ଧଚ୍ଚଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ପନ ଅସଙ୍ଖାରିକେ ମୋହୌଦ୍ଧଚ୍ଚଦିଟ୍ଠିଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ସସଙ୍ଖାରିକେ ମୋହଦିଟ୍ଠିଥିନୌଦ୍ଧଚ୍ଚଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି ସଦ୍ଧିନ୍ତି ଛଧା ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

ପଟିଘୋ ପନ ଅସଙ୍ଖାରିକେ ମୋହୌଦ୍ଧଚ୍ଚଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ସସଙ୍ଖାରିକେ ମୋହଥିନୌଦ୍ଧଚ୍ଚଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି ସଦ୍ଧିନ୍ତି ଏୱଂ ଦ୍ୱିଧା ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ମୋହୋ ପନ ୱିଚିକିଚ୍ଛାସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପେହି ସଦ୍ଧିନ୍ତି ଏୱଂ ଦ୍ୱିଧା ଏକତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱାତି।

ଅଟ୍ଠସାଲିନିଯା ଧମ୍ମସଙ୍ଗହଅଟ୍ଠକଥାଯ

ଅଟ୍ଠକଥାକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନିଗମନକଥା

ଏତ୍ତାୱତା ଚ –

ଚିତ୍ତଂ ରୂପଞ୍ଚ ନିକ୍ଖେପଂ, ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରଂ ମନୋରମଂ;

ଯଂ ଲୋକନାଥୋ ଭାଜେନ୍ତୋ, ଦେସେସି ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣିଂ।

ଅଭିଧମ୍ମସ୍ସ ସଙ୍ଗଯ୍ହ, ଧମ୍ମେ ଅନୱସେସତୋ;

ଠିତାଯ ତସ୍ସା ଆରଦ୍ଧା, ଯା ମଯା ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

ଅନାକୁଲାନମତ୍ଥାନଂ, ସମ୍ଭୱା ଅଟ୍ଠସାଲିନୀ;

ଇତି ନାମେନ ସା ଏସା, ସନ୍ନିଟ୍ଠାନମୁପାଗତା।

ଏକୂନଚତ୍ତାଲୀସାଯ, ପାଠଇଯା ଭାଣୱାରତୋ;

ଚିରଟ୍ଠିତତ୍ଥଂ ଧମ୍ମସ୍ସ, ନିଟ୍ଠାପେନ୍ତେନ ତଂ ମଯା।

ଯଂ ପତ୍ତଂ କୁସଲଂ ତସ୍ସ, ଆନୁଭାୱେନ ପାଣିନୋ;

ସବ୍ବେ ସଦ୍ଧମ୍ମରାଜସ୍ସ, ଞତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ସୁଖାୱହଂ।

ପାପୁଣନ୍ତୁ ୱିସୁଦ୍ଧାଯ, ସୁଖାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା;

ଅସୋକମନୁପାଯାସଂ, ନିବ୍ବାନସୁଖମୁତ୍ତମଂ।

ଚିରଂ ତିଟ୍ଠତୁ ସଦ୍ଧମ୍ମୋ, ଧମ୍ମେ ହୋନ୍ତୁ ସଗାରୱା;

ସବ୍ବେପି ସତ୍ତା କାଲେନ, ସମ୍ମା ଦେୱୋ ପୱସ୍ସତୁ।

ଯଥା ରକ୍ଖିଂସୁ ପୋରାଣା, ସୁରାଜାନୋ ତଥେୱିମଂ;

ରାଜା ରକ୍ଖତୁ ଧମ୍ମେନ, ଅତ୍ତନୋୱ ପଜଂ ପଜନ୍ତି।

ପରମୱିସୁଦ୍ଧସଦ୍ଧାବୁଦ୍ଧିୱୀରିଯପଟିମଣ୍ଡିତେନ ସୀଲାଚାରଜ୍ଜୱମଦ୍ଦୱାଦିଗୁଣସମୁଦଯସମୁଦିତେନ ସକସମଯସମଯନ୍ତରଗହନଜ୍ଝୋଗାହଣସମତ୍ଥେନ ପଞ୍ଞାୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯସମନ୍ନାଗତେନ ତିପିଟକପରିଯତ୍ତିପ୍ପଭେଦେ ସାଟ୍ଠକଥେ ସତ୍ଥୁସାସନେ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣପ୍ପଭାୱେନ ମହାୱେଯ୍ୟାକରଣେନ କରଣସମ୍ପତ୍ତିଜନିତସୁଖୱିନିଗ୍ଗତମଧୁରୋଦାରୱଚନଲାୱଣ୍ଣଯୁତ୍ତେନ ଯୁତ୍ତମୁତ୍ତୱାଦିନା ୱାଦୀୱରେନ ମହାକୱିନା ପଭିନ୍ନପଟିସମ୍ଭିଦାପରିୱାରେ ଛଳଭିଞ୍ଞାଦିପ୍ପଭେଦଗୁଣପଟିମଣ୍ଡିତେ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମେ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତବୁଦ୍ଧୀନଂ ଥେରୱଂସପ୍ପଦୀପାନଂ ଥେରାନଂ ମହାୱିହାରୱାସୀନଂ ୱଂସାଲଙ୍କାରଭୂତେନ ୱିପୁଲୱିସୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧିନା ବୁଦ୍ଧଘୋସୋତି ଗରୂହି ଗହିତନାମଧେଯ୍ୟେନ ଥେରେନ କତା ଅଯଂ ଅଟ୍ଠସାଲିନୀ ନାମ ଧମ୍ମସଙ୍ଗହଟ୍ଠକଥା।

ତାୱ ତିଟ୍ଠତୁ ଲୋକସ୍ମିଂ, ଲୋକନିତ୍ଥରଣେସିନଂ;

ଦସ୍ସେନ୍ତୀ କୁଲପୁତ୍ତାନଂ, ନଯଂ ପଞ୍ଞାୱିସୁଦ୍ଧିଯା।

ଯାୱ ‘ବୁଦ୍ଧୋ’ତି ନାମମ୍ପି, ସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତସ୍ସ ତାଦିନୋ;

ଲୋକମ୍ହି ଲୋକଜେଟ୍ଠସ୍ସ, ପୱତ୍ତତି ମହେସିନୋତି।

ଅଟ୍ଠସାଲିନୀ ନାମ

ଧମ୍ମସଙ୍ଗହ-ଅଟ୍ଠକଥା ନିଟ୍ଠିତା।